

اثر خامهٔ احمد جودت

قصص انبيا

و

تواريخ خلفا

جزء اوّل وثانى

صاحب وناشرى : قناعت كتبخانه‌سى صاحبى الياس

قناعت كتبخانه‌سى

درسعادت — قناعت مطبعه‌سى

١٣٣١

قصص انبیا علیهم السلام

بسم الله الرحمن الرحیم

قصهٔ آدم علیه السلام

الله تعالی حضرتلری، عالمی یوقدن وار ایتدی و (آدم) ی طوپراقدن یاراتدی. صکره آدمك جسدینه روح ویردی و «آكا سجده ایدیكز» دیو ملكلره بیوردی.

هپ ملكلر، حضرت آدمه سجده ایلدی. فقط ابلیس، کبر وحسدندن ناشی سجده ایتمدی. بونك ایچون حضور حقدن مطرود وملعون اولدی وكندوسنه (شیطان رجیم) دنیلدی. بوسببدن اودخی آدمه دشمن اولدی. آندن صكره حق تعالی حضرتلری (حوّا) یی یاراتدی وحضرت آدمه أش ایتدی.

ایكیسنی دخی جناب حق، جنته قویدی و «ییكز، ایچكز. لكن شو آغاجه یاقلاشمیكز» دیدی.

شیطان ایسه بر تقریبله جنته كیردی و آدم وحوّا یانه واردی و آنلره وسوسه ویردی. «ربكز، سزی او آغاجدن نیچون نهی ایتدی بیلیورمیسكز؟ اكر سز آندن یر ایسه كز آرتق سزك ایچون اولوم اولماز، مؤبداً جنتده قالورسكز» دیه رك ابتدا حوّایی و آنك واسطه سیله آدمی آلدادوب ایكیسنه دخی او آغاجك میوه سندن یدردی.

بونك اوزرینه باری تعالی حضرتلری ، جمله‌سنی جنتدن چیقاردی ویر یوزینه ایندیردی . آدم ، هند طرفنه وحوّا ، جدّه‌یه دوشدی .

آدم ، چوق آغلادی وجناب حقه یالواردی . نهایت جناب حق ، آنك توبه‌سنی قبول بیوردی . و « مکه طرفنه کیت » دیو وحی کوندردی . آدم علیه‌السلام دخی اورایه کیدوب حوّا علیهاالسلام ایله بولوشدی . آندن صکره سائر ناس ، آنلردن اوره‌دی ونیجه قوملر وصنف صنف انسانلر توره‌دی .

شیطانك دخی ذرّیتی چوغالدی وآدمك اولاد واحفادینی آزدیرمق ایله مشغول اولدی .

حضرت آدمك وفاتندن صکره پیغمبرلك اوغلی (شیت) علیه‌السلامه کلدی وجانب حقدن آکا اللی صحف نازل اولدی . کعبه‌یی ابتدا طاشدن بنا ایدن اودر .

قصهٔ ادریس علیه‌السلام

حضرت شیتدن صکره پیغمبرلك (ادریس) علیه‌السلامه کلدی وآکا دخی اوتوز صحف نازل اولدی .

ابتدا قلم ایله یازی یازان والبسه دیکن اودر . آندن اوّل آدم اوغللری حیوان دەریسی کییردی .

ادریس علیه‌السلامه کوکلرك اسراری آچیلمشیدی. نهایت جناب حق ، آنی دیری ایکن کوکه قالدردی .

قصهٔ نوح علیه‌السلام

حضرت ادریس ، کوکه چکلدکدن صکره آدم اوغللری ، طوغری یولدن آیرلدیلر و پتلره طاپار اولدیلر . جناب حق ، آنلره (نوح) علیه‌السلامی کوندردی .

حضرت نوح ، نیچـه ییللر قومنی توحیـده دعوت ایلدی . یالکز اوغللری (سـام) و (حام) و (یافث) ایله زوجه‌لری ودیکر پك آز کیمسه‌لر ایمان ایدوب سائری قولاق آصمدی . حتی کندوسـنك (یام) نامنده بر اوغلی دخی ایمانه کلمدی .

نوح علیه‌السـلام ، قومنه نصیحت ایتـدکجه آنلر ، آکا جور واذا وتحقیر واستهزا ایدرلردی .

نهایت کندوسـنه یأس کلدی و آنلره بد دعا ایتدی . دعاسی مقبول اولدی و « گمی یاپ » دیو الله طرفندن کندویه وحی کلدی .

حضرت نوح ، قیرده وصودن اوزاق بر محلده گمی یاپمغه باشلادی . قومی ، اورادن کچرکن آنکله اکلنورلردی و « پیغمبر ایدك ، دولکر اولدك » دیرلردی . او دخی « خوشـمدی ! بزده سزکله اکلنورز » دیر ایدی .

گمی بیتدی، طوفان علامتلری ظهور ایتدی . حضرت نوح ، مؤمنلر ایله گمی‌یه بیندی وهرنوع حیوانلردن برر چفت آلدی .

هرطرفدن صویوریدی. حضرت نوح ، اوغلی یامی دخی گمی‌یه دعوت ایلدی . « بن طاغه چیقار ، قورتیلورم » دیو گمی‌یه کیرمدی . « بو کون اللهك مرحمتندن بشقه صیغینه‌جق یر یوقدر » دیو حضرت نوح ، نصیحت ایدرکن آره‌یه بر طالغه کیردی ، یام بوغولدی .

بابالق بویا . حضرت نوح ، مکدّر اولدی. نه‌چاره‌که جناب حق، جمله مشرکلرك هلاکنی اراده بیورمشیدی . یام دخی مشرك اولدیغندن آنلره قاتیلدی .

طوفان هرطرفی قاپلادی . صو ، طاغلری آشـدی . یر یوزنده‌کی انسانلر وحیوانلر هپ تلف اولدی .

اوحالده نوحك گمیسی، طاغلر کبی بیوك طالغه‌لر آره‌سنده یوزردی . ایشته بو وجهله طوفانك حکمی ، آلتی آی قدر سوردی . صکره اللهك امریله یاغمورلرك آرقه‌سی کسیلدی وصولر چکیلدی .

گمی (جُودی) طاغنك اوزرينه اوتوردی وگميده كيلر سلامت بولدی. عالم ، بربشقه عالم اولدی .

آندن صكره ناس ، حضرت نوحك اوچ اوغلندن اورەدی . آنك ايچون نوح عليه‌السلامه (ايكنجی آدم) دنيلدی .

عرب وفرس ورومك باباسی (سام) وسودان خلقنك باباسی (حام) وقبائل تركك باباسی (يافث) در .

آدم اوغللری ، بويله بر بيوك بلا كورمشيكن صكره ينه آزيتديلر ويوللرينی صاپيتديلر . توحيد باری‌يی اونوتديلر . پتلره طاپديلر . نته‌كيم تفصيلاتی آشاغيده بيان اولنه‌جقدر .

قصهٔ هود عليه‌السلام

طوفاندن صكره يمن ديارنده (حَضَرْمُوْتْ) جوارنده (اَحْقَافْ) دنيلان يرده (عاد) قومی ظهور ايتدی .

اوحوالی‌يی معمور ايتديلر وكوزل بنالر ياپديلر . لكن طوغری‌يولدن صاپديلر وبتلره طاپديلر .

جناب حق ، آنلره (هود) عليه‌السلامی كوندردی . ايچلرندن پك آز كيمسه‌لر ايمان ايلدی . سائری شرك وضلالتده قالدی .

الله تعالی حضرتلری ، آنلری شدتلو روزكار ايله هلاك ايلدی . حضرت هود ايله آكا ايمان ايدنلر ، بر يره چكيلوب قورتولدی .

قصهٔ صالح عليه‌السلام

عاد قومندن صكره شام ايله حجاز آره‌سنده (حِجْر) دنيلن محلده (ثَمُوْدْ) قومی ظهور ايلدی .

آنلر دخی طاغلری دەلديلر ، طاشلری اويديلر ، غايت محكم اولر ياپديلر وطريق حقدن صاپديلر .

جناب حق ، آنلره (صالح) علیه‌السلامی کوندردی. او دخی قومنه بیوك معجزه‌لر کوستردی .

ایچلرندن پك آز کیمسه ایمان ایتدی . سائرلری ایمانه کلیوب کفر وضلالتده قالدیلر .

نهایت کوکدن برصیحه کلدی ، جمله‌سی هلاك اولدی . حضرت صالح ایله آکا ایمان ایدنلر ، مکه‌یه واروب آنده عبادت ایله مشغول اولدیلر .

قصهٔ ابراهیم علیه‌السلام

نوح علیه‌السلامك اولادی ابتدا (عراق) دیارنده ساکن اولمشلر وفرات نهرینه قریب محلده (بابل) شهرینی یاپمشلر ایدی .

صکره ایچلرندن برطائفه آیریلوب (دجله) کنارنده وشمدی (موصل) دیدیکمز شهرك قارشو یقه‌سنده (نینوا) شهرینی بنا ایتمشلر ایدی .

بابلك قدیم اهالیسی اولان (نبط) قومی (سریانی) لسانی سویلر وچوق وقت بابلی پای‌تخت ایدوب اورادن هر طرفه حکم ایلردی .

صکره نینواده ظهور ایدن (دولت آثوریه) غالب کلدی ونینوایی پای تخت ایدوب بابل دخی اورایه تابع اولدی .

مؤخراً بابلده (کلدانی) طائفه‌سی قوت بولمش ونبط قومنك علوم ومعارفنه وارث اولمشدر .

بابل اهالیسی بیننده (صابئه) دینی ظهور ایتمشیدی‌که ییلدیزلره طاپارلردی. جناب حق، آنلره (ابراهیم) علیه‌السلامی کوندردی وآکا یکرمی صحف ایندردی .

حضرت ابراهیم ، قومنی توحیده دعوت ایتدی. ایناندقلرندن بشقه ، ملك بابل اولان (نمرود) آنی آتشه آتدی .

الله صاقلادی ، آتش یاقمدی . ابراهیم علیه‌السلام، سلامته ایردی . بعضیلر، بو معجزه‌یی کوروب آکا ایمان کتوردی.

حضرت ابراهیم ، مؤمنلر ایله برابر شام دیارینه هجرت ایتدی ومصره کیتدی . صکره کنعان ایلنه کلدی ، آنده ساکن اولدی .

قصهٔ لوط علیه‌السلام

حضرت ابراهیمك قرنداشی (حران) اوغلی اولان (لوط) علیه‌السلام‌که آنکله برابر بابل دیارندن شام یاقه‌سنه کچمشیدی . (سَدُومْ) ناحیه‌سنه مبعوث اولدی .

بو ناحیه‌نك اهالیسی ایسه اهل کفر وفجور ایدی . یولسز کیدرلردی وهیچ برقومك یاپمدیغی فحشیّاتی اجرا ایدرلردی .

حضرت لوط ، آنلری طوغری یوله دعوت ایتدی، دیکله‌مدیلر وچوق نصیحت ایتدی ، قبول ایلمدیلر .

جناب حق دخی آنلرك باشنه طاش یاغدیردی وزلزله ایله کویلرینك آلتنی اوستنه کتیردی .

جمله‌سی هلاك اولدی . یالکز لوط علیه‌السلام ، اهل بیتیله کیجه‌این ایچلرندن چیقوب قورتولدی .

قصهٔ اسماعیل واسحق علیهما السلام

حضرت ابراهیمك زوجه‌سی (ساره) چوجق طوغورمازدی (هاجر) نام جاریه‌یی قوجه‌سنه باغشلادی . آندن (اسماعیل) علیه‌السلام طوغدی.

بوندن طولایی ساره ، زیاده کدرلندی . جناب حق دخی آکا مرحمت وعنایت ایتدی . اختیارلق وقتنده (اسحق) علیه‌السلامی طوغوردی .

صکره هاجر ایله اوغلی اسماعیلی قصقاندی و « بو دیاردن ایراغ اولسونلر » دیو آیاق باصدی .

ابراهیم علیه‌السلام ناچار قالدی. همان هاجر ایله اسماعیلی آلدی ومکه‌یه کوتوروب اوراده براقدی. (جُرهُم) قبیله‌لری او وقت مکه جوارنده ایدیلر . حضرت اسماعیل ، آنلرله الفت ایتدی وآنلردن قیز آلدی واون ایکی اولادی اولدی . بو مناسبتله جرهم قبیله‌لرندن بعضیلری کلوب مکه‌ده ساکن اولمشلردر .

بعده جناب حقك امریله حضرت ابراهیم، مکه‌یه کیتدی و حضرت اسماعیل ایله برلکده کعبهٔ مکرّمه‌یی یکیدن بنا ایتدی .

اسماعیل علیه‌السلام ، یمن قبائلنه وعَمالِقَه‌یه مبعوث اولدی‌که او وقت عمالقه قبیله‌لری ، جزیرةالعربك شام جهتنده ساکن ایدیلر .

صکره حضرت اسماعیلك اوغوللری وطورونلری چوغالدی واطرافه یایلدی . نره‌یه واردیلر ایسه غالب اولدیلر وعمالقه‌یی او دیاردن سوروب چیقاردیلر .

حضرت ابراهیمك وفاتنده یرینه (اسحق) علیه‌السلام کچدی وایکی اوغلی اولدی. بری (عَیص) ودیکری (یَعقُوب) ایدی .

عیص ، عموجه‌سی اسماعیل علیه‌السلامك قیزینی آلدی وآندن چوق اولادی اولدی . آنلر دخی چوغالدیلر ودمشق شام طرفنه مالك اولدیلر.

حضرت یعقوب ایسه پدری اسحق علیه‌السلامك وفاتنده آنك یرینه کچدی ، پیغمبر اولدی وپدرینك یوردی اولان کنعان ایلنده قالدی. آنك دخی او دیارده اولاد واحفادی چوغالدی .

یعقوب علیه‌السلامك لقبی (اسرائیل) ایدی . آنکچون اوغوللرینه وطورونلرینه (بنی اسرائیل) دنیلدی .

قصهٔ یعقوب ویوسف علیهما‌السلام

حضرت یعقوبك اون ایکی اوغلی وار ایدی . ایچلرنده (یوسف) ی جمله‌سندن زیاده سور ایدی .

يوسف ، بررؤيا كوروب پدرینه سویلدی « کوردمکه : اون بر ییلدیز وكونش و آی ، بکا سجده ایتدیلر » دیدی .

يعقوب عليه السلام آکلادی که : اون بر ییلدیز، یوسفك اون برقرنداشنه اشارتدر وجناب حق ، آنی قرنداشلرینه فائق ایده‌جکدر « اوغلجغزم ! بو رؤیا کی قرنداشلریکه سویله . زیرا شیطان ، انسانه دشمندر . شایدکه قرنداشلریکه وسوسه ویرر وقلبلرینه حسد دوشورر . صکره سکا برخدعه ایدرلر . جناب حق ، سکا نبوّت وبیوك دولت ویره‌جك » دیدی ویوسفه دها زیاده محبت ایتدی .

یوسفك بیوك قرنداشلری ایسه آکا حسد ایتدیلر وحیله ایله آنی قیره کوتوروب بر قویویه آتدیلر .

آندن کیرو عودت ایلدیلر و « یوسفی ، قورت یدی » دیو پدرلرینه یلان سویلدیلر .

صکره ایچلرندن بریسی ، یوسفه یمك کوتورمشیدی . نه کورسونکه : قویو باشنه بر کاربان کلمش ، یوسف ، قویودن چیقاریلمش. دونوب دیکر قرنداشلرینه خبر ویردی . همان اورایه کیتدیلر « بو بزم کوله‌مز ایدی قاچدی » دیه‌رك پازارلق ایتدیلر وبك اوجوز بها ایله یوسفی صاتدیلر .

یوسف، او وقت اون سکز یاشنده ایدی . قرنداشلرندن قورقوب سکوت ایتدی وااللهه متوکل اوله‌رق کاربانه قاتیلوب کیتدی .

کاربان ، مکر مصره کیدیورمش. یوسف دخی برابرجه مصره واصل اولدی و (عزیز) یعنی ملك مصرك ماليه ناظری، آنی صاتون آلدی.

یوسفك کوزللکده مانند ونظیری یوق ایدی . رشد ورویتّده اقران وامثالنه فائق ایدی .

یوزنده نور لمعان ایدردی وبر بیوك ذات اوله‌جغی یوزندن وکوزندن بللو اولوردی .

عزیزك اولادی اولمازدی . یوسفك طور ومشوارینی بکندی و آکا

محبت ايلدى. حتى «آكا اكرام واعتبار ايت» ديو حرمى (زليخا) يه[*] اصمارلدى .

صكره يوسف ، بر افترايه اوغرادى . هيچ صوچى يوق ايكن زندانه قونلدى .

راست كله يوسفله برابر ايكى كوله دها زندانه كيردى . بريسى ملك مصرك شربتجيسى وديكرى اكمكجيسى ايدى. برر رؤيا كورمشلر ومعنالرينى يوسفدن صورمشلر ايدى . يوسف ، براز وعظ ونصيحت وآنلرى توحيده دعوت ايتدكدن صكره «اى زندان آرقداشلرى ! بريكز چيقوب افنديسنه ساقى اولاجق وديكريكز آصيله جق . ايشته رؤيالريكزك تعبيرى بودر» ديمش وشربتجى يه «افنديكك يانىنده بنى ياد ايت» ديه رك كندوسنك حبسدن خلاصى ايچون آندن شفاعت ايستمش ايدى .

رؤيالر، عينيله يوسفك تعبير ايتديكى كبى چيقدى . شربتجى، زنداندن چيقوب اوّلكى كبى ملك مصره ساقيلك ايدر اولدى. اكمكجى دخى زنداندن چيقاريلوب آصلدى .

اما يوسفك رجاسى شربتجينك خاطرندن چيقدى . نيچه ييللر كلوب كچدى . يوسفك حالنى ملك مصره عرض ايده مدى .

وقت حاجتده قولدن مدد ايستمك مذموم دكلدر ، فقط پيغمبرلرك شاننه ياقشماز بر كيفيتدر .

يوسف كبى بر نبىّ ذيشانه كوره هر ايشنى اللهه تفويض ايلمك وهر مرادينى اللهدن ايستمك لازم ايكن شربتجيدن شفاعت ايستمسى وملكدن مدد اوممامسى كندوسنك يدى سنه زندانده قالمسنه سبب اولمشدر .

نهايت ملك مصر ، بر رؤيا كورمش ومعبّرلردن معناسنى صورمش «بو ، بر قاريشيق دوشدر ، يعنى يلانجى رؤيادر. بويله قاريشيق رؤيالرك تعبيرى يوقدر» ديمشلر .

[*] بوكلمه يى عربلر ، زانك فتحى ولامك كسريله، عجملرده زانك ضمى ولامك فتحيله اوقورلر . توركجه ده وعوام آراسنده ايسه (زيلخا) تلفظ اولونور .

اووقت شربتجینك خاطرینه یوسف کلمش « طوریکز ، بن سزه بو رؤیایی تعبیرایتدیره‌یم » دیوب زندانه گیتمش ، یوسفی کوروب ملکك رؤیاسنی سویلمش وتعبیرینی رجا ایلمش .

یوسف دخی ملکك رؤیاسنی تعبیر ایدوب دیمش‌که « یدی سنه بوللق اولاجق . بیچدیککز اکینلردن ییه‌جککز قدرینی آلوب باقیسنی باشاقلرنده براقیکز . صکره یدی‌سنه‌قحط اولاجق . اوّلکی‌یدی‌سنه‌ایچنده‌بریکدیرمش اولاجغکز ذخیره‌لری یرسکز . آندن صکره ینه بوللق اولور . »

شربتجی دونوب بو تعبیری ملکه عرض ایتدی . ملك دخی « او ذاتی بکا کتورك . بن آنی کندی خدمتمده آلیقویاجغم » دیدی .

بونك اوزرینه یوسف‌علیه‌السلام زنداندن چیقدی وملك ایله کوریشوب سویلشدی . ملك ، آنك رشد ورؤیتنه‌باقوب فوق‌العاده بکندی‌وبو آرالق عزیز ، فوت اولمغله آنك یرینه یوسفی مالیه ناظری نصب ایلدی وآنی کندوسنه وزیر ایتدی وزلیخایی نکاح ایله آکا ویردی .

زلیخا ایسه بر حکمدارك قیزی وکوزللرك سرافرازی ایدی . حضرت یوسفك آندن (افرایم) و (منشا) نام ایکی اوغلی ایله (رحمت) نامنده بر قیزی اولدی .

حضرت یوسف ، مصرده زراعتی چوغالتدی ویدی سنه ایچنده پك چوق ذخیره ادّخار ایتدی .

بعده قحط وغلا سنه‌لری کلدی . یدی ییل سوردی . اقلیم مصردن بشقه شام طرفنده دخی قحط وغلا وارایدی .

مصرك میری انبارلرندن بشقه بر یرده ذخیره بولنماز اولدی . هرکس وارینی ویروب ذخیره آلوردی . مصر خزینه‌لری نقود ایله طولدی .

هر کسه ایستدیکی قدر ذخیره‌ویرلسه بر طاقم طمعکارلر لزومندن‌زیاده ذخیره آلوب ودها زیاده بهالو صاتمق ایچون صاقلایوب‌ده بر مرتبه دها اسعارك غلاسنه سبب اولورلر دیو حضرت‌یوسف، ذخیره‌یی‌نفوس‌موجوده‌یه کوره ویرردی .

ایشته اووقت یوسفك قرنداشلری دخی کنعان ایلندن قالقوب ذخیره آلمق ایچون مصره کیتمکه مجبور اولمشلر ایدی . یعقوب علیه‌السلام ایسه یوسفدن آیریلالی آغلاردی وحسرتی آتشیله جکرینی داغلاردی .

فقط کوچوك اوغلی (بِنْیامین) سائر قرنداشلرندن‌زیاده یوسفه‌بکزردی. حضرت یعقوب ، آنی یوسفك یرینه قویوب برازآنکله متسلی اولوردی .

بو سببدن ناشی یعقوب علیه‌السلام ، بنیامینی یانـنده آلیقویوب دیکر اون اوغلنی ذخیره کتورمك‌ایچون مصره کوندردی . اون قرنداش،مصره واردیلر ، یوسفك حضورینه کیردیلر . یوسف ، آنلری طانیدی . آنلر، یوسفی طانیه‌مدیلر . زیرا بونجه ییللردنبرو آندن بر خبر آلنمـدیغی جهتله « کیم بیلور ، نره‌ده فوت اولدی ، کیتدی » دیرلر وصـاغ قالمسنی خاطره کتورمزلر ایدی . قالدیکه : یوسفك دیوانی مهابتلو اولدیغندن آنك یوزینه یك‌ده دقتلو باقه‌مازلردی. حضرت یوسف ، آنلره « سز کیمسکز، ایشکز نه‌در ؟ جاسوس اولمیه‌سکز » دیدی .

« حاشا بز جاسوس‌دکلز. بز، بربابانك‌اولادی‌یز وپدریمز بر پیرمحترمدر، نبیٔ ذیشاندر . آدی یعقوبدر » دیدیلر .

« قاچ قرنداشسکز » دیو صوردی .

« اون‌ایکی قرنداش ایدك . بریمز قیرده تلف اولدی ، اون بر قالدق » دیو جواب ویردیلر .

« شمدی بوراده قاچکز موجوددر » دیدی .

« بوراده اون نفرز » دیدیلر .

« بریکز نره‌ده » دیدی .

« پدریمزك یانده‌در. تلف اولان قرنداشمزك یرینه‌آنکله متسلی‌اولور» دیدیلر .

« بو سوزلرکزك طوغری اولدیغنه شاهدکز وارمی » دیدی .

« بز غریب‌الدیارز ، بزی بوراده کیم طانور » دیدیلر.

بونك اوزرینه یوسف علیه السلام ، هر بیرینك حصه‌سنه کوره ذخیره ویردکدن صکره بنیامین ایچون دخی بشقه‌جه بر حصه ویردی وجمله‌سنه ضیافت ورعایت ایتدی .

لکن « کوروبیورسکزکه ذخیره‌خصوصنده نه‌قدر دقت‌وعدالت ایدیورم ومسافرلره نصل رعایت ایدیورم . بر دها کلیشکزده اوته‌کی قرنداشکزی دخی کتوریکزکه طوغری سویلدیککزی بیله‌یم واکر آنی کتورمز ایسه‌کز سزه ذخیره یوقدر ، بنم یانمه کلمیکز » دیدی .

« آنلر، آکاه اولمقسزین ذخیره‌بدللرینی یوکلرینك‌ایچلرینه‌یرلشدیریکز» دیو مأمورلرینه تنبیه ایلدی .

دوندیلر، باباللرینك‌یانه کلدیلر « بابا ! اکر بنیامین بزمله‌برابر کیتمز ایسه بزه ذخیره ویرلمیه‌جك . آنی‌ده بزمله برابر کوندر . بز ، آنی هروجهله محافظه ایلرز » دیدیلر . یعقوب علیه‌السلام « مقدما یوسف حقنده نصل امین اولدم ایسه بنیامین حقنده دخی اویله‌جه امین اولورم . لکن الله تعالی خیرالحافظین وارحم‌الراحمین‌در » دیدی .

برده یوکلرینی آچوب ذخیره بدللرینی بولونجه « دها نه ایسترز . ایشته سرمایه‌لرمزده کیرو ویرلمش . همان ینه مصره کیده‌لم وزیاده ذخیره کتوره‌لم . بو کتوردیکمز ذخیره بزه یتشمز » دیدیلر وبنیامینی کوزتمك اوزره پدرلرینه قوی سوز ویردیلر واللهه عهدوپیمان ایتدیلر وبنیامینی‌دخی آلوب مصره کیتدیلر . مصره واردقلرنده یوسف علیه السلام ، آنلره ضیافت وزیاده اکرام ورعایت ایلدی وبر آرالق بنیامینی تنها بولوب « بن سنك قرنداشکم . لطیفه‌یوللو بر وسیله‌ایله سنی‌یولدن دوندروب آلیقویه‌جغم . قید ایتمه » دیو کیزلوجه سویلدی .

جمله قرنداشلرینك یوکلرینی حاضر ایتدیردی وبنیامینك یوکنه‌برالتون طاس قویدردی ودونوب کیتملری ایچون رخصت ویردی .

تمام یوله دوزیلوب کیدرلرکن آرقه‌لرندن مأمورمخصوص یتشدی « ای قافله ! سز خیرسزمشسکز » دیو چاغردی .

يعقوب اوغللری دونوب « غيبكز نەدر » ديديلر .

« ملكك طاسی يوق . آنی هر كيم كتورورسه بر دوه يوكی ذخيره مژدەسی وار . بن‌ده اداسنه كفيلم » ديدی .

ديديلر كه « بز بورايه فساد ايچون كلمدك ، خيرسزده دكلز »

ديدی كه « سوزيكز يلان ايسه چالانك جزاسی نەدر »

« هر كيمك يوكنده بولنورسه جزاسی اودر، يعنی آنی اخذ واسير ايتمكدر . بز ، خيرسزلره بويله جزا ايدرز » ديديلر .

بونك اوزرينه قافلەيی چويردی ويوكاری آرامغه‌باشلادی وابتدا بيوك قرنداشلرك يوكارينی آرادی . نهايت طاسی بنيامينك يوكندن چيقاردی . ملك مصرك قانوننده خيرسزلری اخذ واسير ايتمك يوق ايدی . حضرت يوسف ، بنيامينی آليقومق ايستدی . پدرينك شريعتنی قرنداشلرينه سويلتدردی وبو تقريبله بنيامينی اللرندن آلدی.

بيوك قرنداشلری ديدی كه « ای عزيز ! بنيامينك بر اختيار پدری واردر . آنی پك سور ، آيرلغنه طايانەماز . آنك يرينه بزم بريمزی آليقوی. بيوك احسان ايتمش اولورسين » .

حضرت يوسف ديدی كه « بز، سزك‌فتوا كز اوزرينه آنی آليقويدق. معاذالله بشقەسنی آلور ايسەك ظالم اولورز » آندن مأيوس اوليجق كيرو چكلديلر وبر يره كلديلر . جملەسنك بيوكی ، ديكرلرينه خطاب ايدرك « بيلمزميسكز كه پدريكز سزدن عهد آلدی . مقدما يوسف حقنده نەياپديغكزی دخی بيلورسكز. بن ، بورادن آيريلوب كيتمم . مكركه پدرم طرفندن بكا اذن ورخصت ويريله ، ياخود الله طرفندن بو ايشه بر صورت ويريله . كيديكز ، بابا كزه سنك اوغلك خيرسزلق ايتدی . بز آنجق كورديكمزه شاهدز. طاس، آنك يوكندن چيقارلدی، كوردك. بز نەياپالم؟ ايناناماز ايسەك تحقيق ايت. مصردن صور. بزمله برابر بولنان قافلەدن صور. دەيكز » ديوب مصرده قالدی .

دیکر طقوز قرنداش دوندیلر ، اوتانەرق وصیقیـلەرق پدرلری یاننه کلدیلر وکیفیتی کوردکاری کبی سویلدیلر .

یعقوب علیه‌السلام ، آشـوری محزون اولدی و « بوده بر دولابدر . یوخسه بزم شریعتمزده سارقك اسیر ایدلدیکنی ملك مصر ، نه‌بیلور؟ صبر کوزل شـیـدر . اولا که جنـاب حق ، بکا اوچ قرنداشی بردن کتوره » دیدی . برو طرفه دوندی (واه یوسف !) دیدی وحزن ایله آغلامقدن کوزلرینه آق کلدی .

اوغللری « والله‌سن ، یوسف دیه‌دیه خسته ، یاخود هلاك اوله‌جقسین » دیدیلر .

« بن قلبمده طوتامدیغم حزن وکدرمی آنجق الله تعالی حضرتلرینه عرض ایدرم ، آندن غیری کیمسه‌یه عرض حال ایتمم . بنی حاله براغکز ، بیلمدیککز شی وارکه بکا معلومدر » دیدی .

یوسف ، غائب اوله‌لی یکرمی بر ییل اولمشیدی . او وقتدنبرو برخبر آلنه‌مامش اولمسیله قرنداشلری آنك صاغلغندن امیدلرینی کسمشلر ایدی .

یعقوب علیه‌السلام ایسه یوسفك حالا حیاتده اولدیغنی بیلیوردی .

یا ، اودر که الله طرفندن آکا وحی کله‌رك یوسفك صاغ اولدیغنی بیلدیرلمشیدی ، یاخود یوسفك کوچوکلکده کوروب‌ده کندوسنه سویلمش اولدیغی رؤیایه نظراً آنك حضورنده قرنداشلری سجده‌یه وارمدقجه وفات ایتمیه‌جکنی بیلوردی .

بناءً علی ذلك « اوغللرم ! کیدیکز ، یوسف ایله بنیامینی آرایوب صوریکز والله‌ك لطفندن مأیوس اولماییکز » دیدی .

طقوز قرنداش ، ینه مصره واردیلر ویوسف علیه‌السلامك حضورینه کیردیلر . بنیامین دخی اوراده حاضر ایدی . « ای عزیز ! آچلقدن حالمز یماندر . بییجی چوق ، ینه‌جك یوق . الزده‌کی سرمایه دخی جزئی شیدر . سن ، لطف واحسان ایت ، احتیاجمزه کوره ذخیره ویر . بزه تصدّق ایله ، قرنداشمزی باغشلا . پدرمز پیر فانیدر ، یوسفدن آیریله‌لی پك محزوندر . شـیمدی بنیامینك آیریلغی ، آکا بلا اوسـتنه بلادر . آغلامقدن کوزلری کورمز اولدی » دیوب یالواردیلر .

يوسف عليه السلام ، آرتق لطيفه‌يی برطرف ایتدی وتبسم ایده‌رك « سز جاهل لكله يوسفه نه‌یاپدیغكزی بیلورمیسكز ؟ » دیدی .

قرنداشلری ، اووقت آگاه اولدیلر. « آ ! سن ، یوسفمیسین » دیوب حیرتده قالدیلر .

« اوت. بن ، يوسفم . بوده قرنداشمدر. جناب حق بزه لطف واحسان ایتدی. الله ، صبر ایدن قوللرینی محروم براقماز » دیدی .

آنلر دخی « جناب حق ، سنی بزلره فائق ایلمش. بز خطا ایتمشز . » دیو عذر دیلدیلر وتوبه واستغفار ایلدیلر.

بونك اوزرینه حضرت یوسف ، آنلره تسلیت ویردی و « بوكون سزه سرزنش یوقدر . الله تعالی ، ارحم الراحمین‌در . سزی عفو ایدر . شوكوملكمی كوتوریكز ، پدریمك یوزینه سوریكز ، كوزلرینك پرده‌سی كیدوب اولكی كبی كورور . هم‌ده بالجمله اهل وعیالكزی آلوب بورایه كتوریكز » دیدی وآنلری پدرلری طرفنه كونده‌ردی. وقتا كه قافله ، مصردن آیریلدی. صانكه روزكار ، اوكوملكك قوقوسنی آلدی ودرحال كنعان ایلنه كوتوردی‌كه همان اووقت یعقوب علیه السلام « یوسفك قوقوسی كلیور . آه بكا ، عته كتوردی دیمه‌سه‌یدیكز » دیو بیوردی. یاننده بولنانلر « سن حالا اسكی یاكلشلق واسكی شاشقینلق اوزرنده‌سین . یوسفی افراط اوزره سودیككدن آنی لسانكدن دوشورمزسین وآنكله بولوشاجغم دیو آرزو ایلرسین » دیدیلر . صكره اوغللری كلدی . یوسفك كوملكنی یوزینه قویدقلری كبی كوزلری آچیلدی . « بن ، سزه یوسفك قوقوسی كلیور دیمدمیدی » دیدی .

بعده یعقوب علیه السلام ، بالجمله اوغللری واهل وعیاللری ایله مصره كیتدی .

یوسف علیه السلام ، مصرك (مَلِكْ)ی واهالیسی ایله برلكده اوله‌رق آنلری مصرك طیشاروسنده قارشولادی وآنلری آلوب سراینه كوتوردی. باباسنی

و آناسنی سریره چیقاردی. جمله‌سی، آنك ایچون سجدهٔ شکر ایتدیلر. حضرت یوسف، اووقت باباسنه «ایشته بنم مقدما کوردیکم رؤیانك تعبیری بودرکه عینیله چیقدی. ربّم بکا لطف واحسان ایتدی که بنی زنداندن چیقاردی وسزی چولدن کتوردی، جمله‌مزی برلشدیردی. ربّمك حکمتی چوق ولطف وکرمنه نهایت یوق» دیدی ودونوب جناب حقه حمد وشکر ایتدی.

بووجهله یعقوب علیه السلام، یوسفنه قاوشدی ومرادینه ایردی. آندن صکره جمله اوغللریله برابر مصرده اون یدی سنه دها عمر سوردی.

حضرت یعقوبك وفاتنده یوسف علیه‌السلام، اللی آلتی یاشنده ایدی. بعده یوز اون یاشنه قدر یاشادی.

ایشته بووجهله بنی اسرائیل، ممتاز ومحترم بر صنف اوله‌رق مصرده یرله‌شوب وتناسل ایدوب چوغالدیلر.

ابتدا حضرت یوسفی وزیر ایدن ملك، وفات ایتدی. بعده یوسف علیه‌السلام دخی دار عقبایه کیتدی. آندن صکره کلن ملوك مصر، بنی اسرائیله اعتبار ایتمدیلر.

قصهٔ ایّوب علیه‌السلام

اسحق علیه‌السلامك اوغلی اولان عیصك اولادندن (ایّوب) علیه‌السلام ظهور ایتدی. پك چوق مالی ودمشق طرفنده نیچه املاکی وار ایدی.

جناب حق، آنی محكّ امتحانه چكدی. جمله اموالی واملاکی النـدن کیتدی، او شکر ایتدی. مریض اولدی، صبرایتدی. بدننده یاره‌لر آچیلدی، ینه صبر ایتدی. یاره‌لری قورتلاندی، یاننه کیمسه وارماز اولدی، یالکز زوجه‌سی (رحمت) آکا خدمت ایدردی. او، ینه صبر ایدر وعبادتنه دوام ایلر ایدی.

صکره شفا بولدی. جسمی اوّلکی کبی تروتازه اولدی وجمله اموال واملاکی یرینه کلدی دنیا وآخرت سعادتنه نائل اولدی.

(بشر) نامنده براوغلی اولوب کندوسندن صکره یرینه کچدی وپیغمبر اولدی .

قصهٔ شعیب علیه‌السلام

(شعیب) علیه‌السلام، حضرت ابراهیمك آتشه آتلدیغی کون ایمان ایدوب‌ده آنکله برابر دیار شامه هجرت ایتمش اولان برقبیله‌دندر وبیوك والده‌سی لوط علیه‌السلامك قیزیدر .

(مَدْیَن) و (اَیْکَه) اهالیسنه مبعوث اولدی. طاتلی دیللی وسوزی تأثیرلی ایدی. لکن قومنه سوزکچیره‌مدی. بونجه‌مدت کوزل کوزل‌نصیحتلر ایلدی ویك چوق تأثیرلی سوزلر سویلدی ، تأثیر ایتدیره‌مدی .

نهات جناب حق ، اصحاب ایکه اوزرینه برشدتلی صیجاق مسلط ایلدی. بوصیجاق، یدی کون سوردی. بتون ایرماقلر قینادی. صکره اوزرلرینه بر بولوط‌کلدی. صیجاقدن قاچوب هپسی آنك آلتنه طوپلاندی. بولوطدن آتش یاغدی ، جمله‌سی یاندی . اهل مدین دخی بر صیحه ایله تلف اولدی .

حضرت شعیب ، کندوسنه ایمان ایدنلری آلوب مکه‌یه کیتدی . آندن صکره وفاتنه دکین مکه‌ده عبادت ایله مشغول اولدی .

مدینده ایکن بر قیزینی حضرت موسایه ویرمشیدی. نته‌کیم آشاغیده بیان اولنه‌جقدر .

قصهٔ موسی و هارون علیهما‌السلام

حضرت یوسفدن صکره مصرده بنی اسرائیل ، پك زیاده اوره‌یوب چوغالدیلر ویعقوب ویوسف علیهما‌السلامك شریعتلری اوزره قالدیلر .

مصرك قدیم یرلوسی اولان (قِبْط) قومی ایسه ییلدیزلره و بتلره طاپارلردی وبنی اسرائیله حقارت کوزیله باقارلردی .

فرعونلر، یعنی مصرملکلری دخی بنی اسرائیلی کندولرینه رعیّه‌ایدوب

آنلری اسیر کبی آغیر و مشقتلی ایشلرده قوللانورلردی و آنلرك کوندن کونه چوغالمالرندن شبههلنورلردی .

بنی اسرائیل، قبط قومنك معاملهلرندن و ملکلرینك آغیر تکلیفلرندن بزمش ، اوصانمش ایدیلر . ددهلرینك قدیم یوردلری اولان (کنعان) دیارینه کیتمك ایسترلردی ، لکن بر درلو یاقهلرینی فرعونك پنجهسندن قورتاروبده مصردن چیقامازلردی .

زیرا بنی اسرائیل ، اون ایکی قبیله ایدی وهر قبیله ، حضرت یعقوب اوغللرندن برینه منسوب ایدی وهر قبیلهنك بر شیخی وار ایدی. بونلره (اَسْباطِ بنی اسرائیل) دنیلورکه یعقوب طورونلری دیمکدر .

اشبو اسباط بنی اسرائیلك جملهسی بر یره کلسه خیلیجه قوت حاصل اولهبیلوردی، لکن جملهسنه بر باش کرك ایدیکه هپسی برلهشهرك یکوجود اولوبده کندولرینی اسارتدن قورتاره بیلسونلر .

او آنده برکاهن ، فرعونه خبر ویرمش و « بنی اسرائیلدن بر چوجق طوغاجق وسنك دولتکڭ زوالنه سبب اولاجق » دیمش .

فرعون ، بوندن اورکوب بنی اسرائیلدن طوغان ارکك چوجقلری اولدرتمکه باشلادی وهرسمته جلادلر تعیین ایلدی .

جلادلر ، بنی اسرائیلك خانهلرینی طولاشوب یکی طوغان ارکك چوجقلری اولدرمکده اولدقلری اثناده (لاوی) سبطندن ، یعنی حضرت یعقوبك اوچنجی اوغلی اولان لاوینك طورونلرندن (عِمْرانْ) نام ذاتك صلبندن حضرت (موسی) دنیایه کلدی .

والدهسی، آنی برصندوقه ایچنه قویوب نهرنیله آتدی. نیل ایله آقوب کیدرکن فرعونك زوجهسی (آسِیه) آنی طوتدی . آچوب موسایی کورنجه آکا جان و کوکلدن محبت ایتدی. « امان بونی اولدرمیکز. بلکه بیورده ایشمزه یارار ، یاخود آنی اوغول ایدینورز » دیدی و آنی

امزیرمك ایچون بك چوق سوت آنالر کتورتدی . موسی، هیچ بریسنك ممەسنی آلمدی .

والدەسی ایسه آنی نیله براقدقدنصکره آرقەسنه کوزجی قومشدی . سرای فرعونه آلندیغنی وسوت آنا آراندیغنی اوکرندی وسوت آنالغه کندوسنی عرض ایتدردی .

آسیه، آنی کتورتدی. موسی، درحال آنك ممەسنی آلدی وفرعونك طاقندن کیمسنه آکاه اولمقسزین والدەسی ، کندی اوغلنی فرعونك سراینده امزیروب بیوتدی .

حضرت موسی، بیودکدن صکره برکون مصرده کزرکن کوردی که: بنی اسرائیلدن بریله بر قبطی ، غوغا ایدیور . قبطینك کوکسنه بر یومروق اوردی ، قضارا قبطینك جانی چیقیویردی .

حضرت موسی، الندن بویله برقضا چیقدیغنه تأسف ایتدی وفرعوندن قورقوب همان مصردن فرار ایله (مدین) ه کیتدی وشعیب علیه‌السلامك بر قیزینی آلدی. بو جهتله اون سنه مدینده قالدی.

بعده اهل و عیالنی آلوب مصره کیدرکن (طُورْ) طاغنه اوغرادی . اوراده الله تعالی حضرتلریله سویلەشدی و آندن مصره واروب بیوك قرنداشی (هارون) ایله کوروشدی .

موسی و هارون علیهماالسلام ، فرعونی دعوته مأمور اولدقلرندن فرعونك یاننه کیتدیلر وآنی دین حقه دعوت ایتدیلر و « بنی اسرائیلی براق. آنلری الالم ، اجدادمزك وطن قدیملری اولان دیار کنعانه کیدەلم » دیدیلر .

فرعون، تعجب ایدرك حضرت موسایه «سن چوجق ایکن بزم سرایمزده بیودك ، صکره بر صوچ ایشلەدك و بورادن فرار ایلدك . شمدی دونوب کلمش سك ، نه دیمك ایستیورسین » دیدی.

موسی علیه‌السلام دخی « اوت . المدن بر قضا چیقدی . بر قبطی‌یی اوردم ، خطاءً اولدردم و قورقومدن قاچدم . شمدی ربّ العالمین ، بکا

نبوت و رسالت ویردی و سنی دعوت ایچون کوندردی » دیو جواب ویردی .

فرعون دیدی‌که « رب‌العالمین نه‌در » .

موسی علیه‌السلام « یرلرك وکوکلرك وسائر مخلوقاتك ربیدر » دیدی.

فرعون، غضبه‌کلوب « مصرده بندن‌بشقه رب یوقدر. اکر سن بندن بشقه رب و آله طانور ایسه‌ك سنی زندانه قورم » دیو حضرت موسایی قورقوتدی .

موسی علیه‌السلام، عصاسنی یره براقدی . همان بر بیوك اژدر اولدی، حرکته باشلادی .

فرعون ، آندن اورکدی و مقدما کاهنك خبر ویردیکی چوجق بو اولمسون دیو فکر واندیشه‌یه دوشدی. اطرافنده‌کی‌قرناسنه «نه بیوررسکز، موسی صنعتنده ماهر بر بیوك ساحردر. سحربازلقله سزك اعتقادکزی بوزوب‌ده مصر حکومتنی ضبط ایتمك ایستر » دیدی .

آنلر دخی « براز امهال ایت. اطرافه مأمورلر کوندر. نه قدر ماهر ساحرلر وارسه کتورسونلر. موسی ایله هارونه غالب کلسونلر » دیو رأی ویردیلر .

او وقت سحربازلق ، عالمده پك رواجلی بر صنعت اولمش وهر طرفده اعتبار بولمش ایدی .

فرعون طرفندن هر ناحیه‌یه مأمورلر کوندرلدی . نه قدر صنعتنده ماهر ساحرلر وار ایسه مصره کتورلدی و قبطیلرك سنه باشنده‌کی بیرام کونی بر محل معینده طوپلانمق اوزره هرکسه اعلان ایدیلدی .

او کون هپ مصر اهالیسی ، اوراده طوپلاندی . سحربازلر دخی اورایه جلب اولندی . سحربازلر ، میدانه چیقوب « فرعونك عزتی حقی ایچون بز غالبز » دیه‌رك آلات و ادوات سحر اولان ایپلرینی ودکنکلرینی اورته‌یه آتدیلر وکوز باغجیلق ایله بر طاقم ییلانلر کزیور کبی کوسترشلر ایتدیلر .

همان موسى‌عليه‌السلام، عصاسنى، براقدى. عصا ، بربيوك اژدر اولوب آلات وادواتى يوتدى .

سحربازلر كورديلركه نه ايپ وار ، نه دكنك وار . حالبوكه اكر موسانك ايشى دخى سحر اولسه يالكز كندى كوسترشلرى محو اولمالى ولكن ايپ ودكنك كبى آلات وادوات موجود قالمالى ايدى . « بومطلقا طوق بشرك خارجنده برمعجزه‌در » ديديلر وحضرت موسايه ايمان ايتديلر.

فرعون، پك زياده غضبه كلدى و « مكر موسى سزك اوسته‌كز ايمش. اولجه آنكله ايشى پيشورمش‌سكز و بنى اسرائيل ايله برلكده مصرى ضبط ايتمكه قرار ويرمش‌سكز . باقكز بن سزه نه ياپارم. اللركزى واياقلركزى كسرم و سزى خرما داللرينه آصارم » ديدى .

آنلر دخى « بأس يوق. بز، موسانك تكريسنه ايمان ايتدك. بز، آنجق آنك عفو ومرحمتنى ايسترز » ديديلر.

بوندن صكره دخى موسى عليه‌السلام، پك چوق معجزه‌لر كوستردى . كرك فرعون وكرك قومى ايمانه كلمدى .

قبط قومنك برطاقمى « موسايه نيچون بو قدر ميدان ويرلملى ، خلقك ذهنلرينى اخلال ايديور. آنك حركتى ، عادتا افساد مملكت وخلقى عصيانه دعوت ديمكدر » ديه‌رك فرعونى تحريك ايدرلردى .

حالبوكه اسباط بنى اسرائيلك كافه‌سى حضرت موسايه تابع اوله‌رق يكوجود اولمشلر وبو سببله كندولرينى اسارتدن قورتاره بيله‌جك بر حاله كلمشلر ايدى .

بناء على ذلك فرعون دخى بر آرالق دفع بلا قبيلندن اوله‌رق بنى اسرائيلك مصردن چيقوب كيتملرينه رخصت ويرمشيدى . صكره نادم اولدى .

موسى عليه‌السلام ايسه بر وقت تعيين ايدرك بتون بنى اسرائيل ايله خبرلشدى وكيجه‌لين آنلرى مصردن چيقاردى. و(بحر قلزم) يعنى سويش دكزى كنارينه كوتوردى .

فرعون، طویوب همان اطرافده‌کی عسکرینی طوپلادی. بنی اسرائیلك آرقه‌سنه دوشدی وصباحلین آنلره یاقلاشدی. موسی علیه‌السلام، عصاسیله دکزه اوردی. دکز یاریلدی، اون ایکی یول آچلدی. اون ایکی اسباطك هر بری بر یولدن کیتدی. فرعون عسکریله آنلری تعقیب ایتدی. بنی اسرائیل کچوب قورتولدی. صکره دکز قاووشوب فرعون، عسکریله برابر بوغولدی.

بو صورتله موسی علیه‌السلام، دشمنلرینه ظفر بولدی وبنی اسرائیل ایله برابر دیار کنعانه عازم اولدی.

یولده عمالقه‌دن بر قومك یوردینه اوغرادیلر. کوردیلرکه: اوکوز صورتنه‌طاپیورلر. بنی اسرائیل ایسه هرنه‌قدر حضرت موسایه تابع اولمشلر ایسه‌ده مصرده ایکن کوزلری بو مثللو صورتلره آلشمش وذهنلرنده هنوز توحیدباری یرلشمه‌مش اولدیغندن او قومك اوکوز صورتلرینی کوردکلری کبی آنلره میل ایتدیلر وهمان «یا موسی آنلرك آلهه‌سی کبی بزه دخی بر اله تدارك ایت» دیدیلر.

حضرت موسی «سز بر جاهل قومسکز. آنلرك عبادتلری باطلدر. اللهدن غیری آله اولورمی؟ سز ربّ العالمین حضرتلرینك ویردیکی نعمتك قدر و شکرینی بیلمیورسکز. سزی سائر قوملردن ممتاز قیلدی، فرعون، سزه اذیت ایدر واوغللرکزی کسر ایکن الله سزی قورتاردی» دیو نصیحت ایتدی.

اووقت دیار کنعانده اڭ بیوك شهرلر (اَریحا) و (نَابُلُس) و(قُدُس) اولدیغندن همان اوغورلرینه کلن اریحا بلده‌سنه طوغری کیتدی.

فقط بورالری او وقت عمالقه طوائفندن بر طاقم جبابره النده اولوب آنلری اورادن محاربه ایله چیقارمق لازم کلوردی.

بنی اسرائیل «بز، جبابره ایله محاربه ایده‌میز» دیو کیرو چکلدیلر. حضرت موسی دخی کوجنوب آنلره بد دعا ایتدی. بوسببدن ناشی (تیه) صحراسنه دوشدیلر وقرق سنه اوراده طولاشدیلر، بر طرفه چیقوب کیده‌مدیلر.

مصرده ایکن چکدکلری بونجه اذیت و سفالتلری اونوتدیلر و «کاشکی مصردن چیقماسه‌یدق» دیمکه باشلادیلر.

تیه صحراسنده بولندقجه آنلره جناب حق، قدرت حلواسی کوندرر وسَلْوىٰ قوشی ایندیرر ایدی. آنلر دخی بونلرله خوشجه گچینورلردی.

قدرت حلواسیله سلوی قوشندن اوصاندیلر «بز، بقله و صوغان کبی حبوبات وسبزه ایسترز» دیدیلر.

حضرت موسانك آرتق جانی صیقیلوب «هایدی مصره کیدیکز. ایستدیکز شیلر اوراده واردر» دیو رد ایله جواب ویردی.

جانب حقدن حضرت موسایه بر کتاب ایندیرلمك موعود اولدیغندن طور طاغنه دعوت بیورلدی. موسی علیه‌السلام دخی قرنداشی هارونی یرینه وکیل ایتدی و کندوسی طوره کیتدی.

قرق کون طورده خلوت و عبادت ایدوب واسطه‌سز اوله‌رق جناب حقك کلامنی ایشتدی. ایشته اووقت آکا (تورات شریف) نازل اولدی.

حال بوکه بنی اسرائیل، مصرده ایکن دوکون وبیرام دیو قبط قومندن ایکره‌تی اوله‌رق بر طاقم آلتوندن مصنوع حلیّات آلمشلر وآب آتسزین مصردن چیقوب آنلری صاحبلرینه ویره‌مشلر ایدی.

تیه صحراسنده ایسه کوی و قصبه اولمدیغندن آلتونك و کومشك اعتباری یوق ایدی. بوجهتله بنی اسرائیل، بو ایکره‌تی حلیّاتی بیونلرنده‌کی وباللری کبی بیهوده کندولرینه یوك ایدوب طاشیورلردی.

ایچلرنده (سامری) نامنده برمنافق اولوب آنلری آلداتدی واو حلیّاتی طوپلاتدی. جمله‌سنی آتشه قویوب اریتدی و صنعتله آلتوندن بر بوزاغی صورتی یاپدی‌که بوزاغی کبی سس ویریردی «ایشته سزك الهكز وموسانك دخی الهی بودر. موسی، آنی ارایوب بولمق ایچون طوره کیتدی. کلیکز، بوکا طاپکز» دیدی. آنلر دخی او بوزاغی‌یه طاپمغه باشلادیلر.

هارون علیه‌السلام، هر نه قدر نصیحت ایتدیسه‌ده قولاق آصمدیلر. «موسی کلنجیه‌دك بز بوزاغیدن واز کچمیز» دیوب هارونه مخالفت ایلدیلر.

موسی علیه‌السلام ، تورات شریف ایله طوردن کلدی . نه کورسون که بنی‌اسرائیل بوزاغی‌یه طاپیورلر . پك زیاده غضبلاندی. سامری‌یی لعنتلمه ایتدی وبوزاغی صورتی یاقدقدن صکره دکزه آتدی . « نیچون قومی کوزتمدکده سامری‌یه آلداندیلر » دیو هارون علیه‌السلامك صقالندن طوتدی .

هارون « بن نه یاپه‌یم. بوقدر نصیحت ایتدم، دیکله‌مدیلر. آز قالدی‌که بنی اولدیره یازدیلر » دیو اعتذار ایتدی .

بوزاغی‌یه طاپمش اولانلر دخی ایتدکلرینه پشیمان اولدیلر . یالواردیلر و کناهلرینه توبه و استغفار ایلدیلر .

بووجهله حضرت موسانك حدتی کچدی وبعده تورات شریفی میدانه قویدی. آندن صکره بنی اسرائیل، آنك مقتضاسیله عمل ایتمکه باشلادیلر وتوحید باری‌یی کوچ حال ایله ذهنلرنده یرلشدیره بیلدیلر .

بونك اوزرینه نیچه ییللر کچدی وبرقرن ده کیشدی. جباره‌ایله محاربه‌دن اورکوب‌ده کیرو دونلرك چوغی فوت اولدی‌وآنلرك یرینه‌چولده بیومش و شهر و قصبه کورمه‌مش یوره‌کلی یکیتلر یتشدی . بوجهتله بنی اسرائیل ، دشمن قارشوسنه چیقه‌جق وحرب وضربه قادر اوله‌جق بر حاله کلدی .

حضرت موسی، بنی اسرائیلی آلوب بحرلوطك جنوب طرفنه کتوردی وآندن ایلرو حرکت‌ایدرك (عوج بن‌عنق) نام ملك ایله محاربه ایتدی‌وآکا غالب‌کلدی. بوجهتله (نهر شریعه)نك شرق طرفنده‌کی بلاده مالك اولدی.

(حتی) (اردن)دینلن‌نهر شریعه‌یالیسنه‌ایندی‌واریحاشهرینك‌قارشوسنده‌کی طاغه چیقدی و اورادن بنی اسرائیله موعود اولان کنعان دیارینی تماشا ایتدی .

مقدما هارون علیه‌السلام فوت اولمشیدی. بو کره موسی علیه‌السلام دخی یوسف‌علیه‌السلامك اوغلی (افرایم) ك سبطندن (یوشع)نام ذاتی‌یرینه خلیفه تعیین ایتدی و کندوسی دار عقبایه کیتدی .

بنی اسرائیلك تیه صحراسنده مدت اقامتلری ، حضرت موسانك وفاتنده تمام قرق سنه‌یه بالغ اولمشیدی .

دنیا یارادیلالی قاچ ییلدر؟ بونی اللهدن باشقه کیمسه بیلمز .

حضرت آدمك یریوزینه ایندیکی وقتدن طوفان نوحك ظهورینه قدر و طوفاندن حضرت موسانك وفاتنه قدر قاچ ییل کچمشدر ؟

بو دخی مورخلر بیننده بر اختلافلی مسئله‌در . طوغریسنی آنجق الله تعالی حضرتلری بیلور . زیرا او زمانلرده یازلمش بر تاریخ یوقدر. اووقتلرك احوالی، یالکز تورات شریفده‌مذکوردر. حال‌بوکه شمدی الده بولنان تورات نسخه‌لری بربرینه اویماز. قنغیسی طوغریدر نه بیله‌لم؟

فقط مورّخلر بیننده مشهور و معتبر اولان روایته کوره دور آدمدن طوفانه قدر (ایکی‌بیك ایکیوز قرق‌ایکی) وطوفاندن‌حضرت‌موسانك وفاتنه قدر (بیك آلتی یوز یکرمی آلتی) ییل کچمشدر. بوحسابه‌کوره دورآدمدن وفات موسایه قدر (اوچ بیك سکز یوز آلتمش سکز) ییل کچمش دیمك اولور .

حضرت موسانك شریعتی ، حضرت عیسانك بعثتنه قدر باقی قالدی . ایکیسنك آراسنده کلوب کچن پیغمبرلر، هپ شریعت موسی علیه‌السلام ایله عمل ایتمك اوزره مبعوث ومأمور اولدی .

موسی علیه‌السلامدن صکره پك چوق وقت بنی اسرائیلك امورینی بربری آرقه‌سی صره کلن حاکملر ، تدبیر واداره ایتدی.

بو حاکملر ملك اولمیوب جمهور بنی اسرائیلك رئیسلری وقاضیلری مقامنده ایدیلر .

فقط اسباط بنی اسرائیلك اون ایکیسی دخی آنلرك حکمنه اطاعت ایدرلردی . بو جهتله آنلر ، ملوکك یرینی طوتارلردی .

ایشته بونلره (حکام بنی‌اسرائیل) دینلورکه اوّلکیسی یوشع واڭ صکره کیسی (اشموئیل) علیهماالسلامدر. ایکیسی‌دخی بنی اسرائیل پیغمبرلرندندر.

قصهٔ یوشع علیه‌السلام

موسی علیه‌السلامدن صکره یرینه (یوشع) علیه‌السلام کچدی وحضرت موسانك وفاتندن اوچ کون صکره بنی اسرائیلی آلوب چولدن چیقاردی. شریعه نهری کنـارینه کتوردی ، کوپری وقایق اولمدیغی حالده معجزه اوله‌رق بنی اسرائیلی نهر شریعـه‌نك بری یاقه‌سـنه کچوردی وهمان ایلرو یوریوب اریحا بلده‌سنی فتح ایلدی .

بوطریقله بنی اسرائیل چوللرده طولاشـمقدن قورتولدیلر ودده‌لرینك وطن قدیملری اولان کنعان دیارینه داخل اولدیلر .

حضرت‌موسی، مصردن چیقارکن حضرت یوسفك تابوتنی برابر آلوب تیه صحراسـنه کتورمشدی. وفاتنده آنی یوشع علیه‌السـلامه تسلیم ایتدی واریحایی فتح ایتدکدن صکره نابلسه کیتدی وحضرت یوسفك جسدشریفنی مقدما قرنداشـلری طرفندن صـاتلمش اولدیغی یرده دفن ایلدی . آندن صکره یوشع علیه‌السلام ، دیارشامی‌ضبط ایتدی وهرطرفه مأمورلرطاغتدی ویکرمی‌سکزسنه بنی‌اسرائیلك‌امورینی تدبیرایتدکدن صکره‌دارعقبایه کیتدی.

بعده صره‌سیله بك چوق حاکملر کلوب بنی اسرائیله رئیس اولدیلر . بنی اسرائیل ، کاه طوغری یولده کیدرلر وکاه عصیـان وطغیان ایله شریعته مخالف حرکت ایدرلر ایدی .

آنلر اویله یولسز حرکت ایتـدکجه جناب حق، آنلرك اوزرینـه بر دشمن مسلّط ایتمکله کاه اسارته وکاه باشقه درلو مصیبته اوغرارلر وکاهیجه حاکمسز قالوب پریشـان اولورلر و صکره الله تعـالی‌یه یالواروب بو مثللو فلاکتلردن قورتولورلر ایدی . نهایت اشموئیل علیه السلام، حاکم اولوب اون بر سنه بنی‌اسرائیلك امورینی تدبیر ایتدی .

بواون بر سنه‌نك ختامنده حضرت موسانك وفاتندن درت یوز طقسان اوچ سنه کچمشدی. ایشته اووقت حکام بنی اسرائیلك دوری بیتدی و(ملوك بنی اسرائیل) دوری ظهور ایتدی .

شویله‌که : او اثناده فلسطین دیارنده حکومت ایدن عمالقه بقیه‌سی بنی اسرائیله غالب کلمشیدی .

بنی‌اسرائیل، کندولرینی ده‌روب ده‌وشیروب‌ده عمالقه‌دن‌انتقام آلابیلمك ایچون ایچلرندن برینك ملك نصب‌اولنمسنی حضرت اشموئیلدن نیازایلدیلر. اودخی (طالوت) انتخاب ایلدی. ایشته ملوك بنی اسرائیلك برنجیسی بودر.

طالوت، تخت سلطنته کچدکدن صکره اشموئیل علیه‌السلامك تدبیری اوزره بنی اسرائیلدن براردو ترتیب ایتدی وفلسطین اوزرینه کیتدی .

عمالقه‌اردوسی قارشو کلدی ورئیسلری‌اولان (جالوت) که غایت بویلی ویوره‌کلی برشخص ایدی. میدانه چیقوب اردیله‌دی .

(یهودا) سبطندن، یعنی حضرت‌یعقوبك اوغلی‌یهودانك نسلندن اولان حضرت (داود) دخی طالوت طرفندن چیقدی وجالوتی قتل ایلدی .

بونك اوزرینه عمالقه اردوسی بوزلدی وبنی اسرائیل نائل مرام اولدی. حضرت داود دخی زیاده شهرت آلدی. بعده اشموئیل‌علیه‌السلام فوت اولدقده بنی اسرائیل حضرت داوده میل ومحبت ایتمکله داودك قدر واعتباری بر مرتبه دها ترقی بولدی .

طالوت ایسه آکا حسد ایدرك حضرت داودی اولدرمکه قالقشدی. او دخی قاچوب بر طرفه صاوشدی وبعده طالوت ینه عمالقه ایله محاربه‌یه کیرشدی و نهایت عمالقه النده مقتول اولدی . یرینه اوغلی کچدی . لکن اسباط بنی اسرائیل آره‌سنه تفرقه دوشدی . بر فرقه‌سی ، یعنی یهودا سبطی داووده تابع اولوب باقی اون برقبیله طالوت اوغلنك حکمنده قالدی .

لکن صکره بو اون‌بر قبیله دخی حضرت داووده بیعت ایتدی وجمله بنی اسرائیل آکا رام اولدی .

قصهٔ داود وسلیمان علیهما السلام

اشموئیل علیه‌السلامك وفاتندن صکره داود علیه السلامه پیغمبرلك کلدی وطالوتك وفاتنده بروجه بالا ابتدا یهودا قبیله‌سی وصکره اسباط

سائره بیعت ایتدی . الحاصل اسباط بنی اسرائیلك كافه‌سی آنك حكمنه كچدی .

بوصورتله داود علیه‌السلام ، نبوت‌ایله سلطنتی جمع‌ایلدی وبلاد كنعاندن هنوز بنی اسرائیلك یدینه كچمه‌مش اولان قدس طرفلرینی وسائر یرلری ضبط ایله قدس شریفی پای تخت ایتدی . بونلردن باشقه بلاد عمانی وحلب ونصیبین وارمنستانی دخی فتح ایلدی وحضرت داوده زبور نازل اولدی . لكن زبور ، هپ نصایح والهیاتدن عبارتدر. آنده احكام شرعیه یوقدر . بناءً علیه داود علیه السلام دخی سائر انبیاء بنی‌اسرائیل كبی شریعت موسی ایله عامل ایدی .

قرق سنه بو منوال اوزره حكومت ایتدی و حضرت موسانك وفاتندن بشیوز اوتوز بش سنه كچدكده دار آخرته كیتدی .

اوغلی سلیمان‌علیه‌السلام ، اون ایكی یاشنده ایكن آنك یرینه كچدی واو دخی پدری كبی سلطنت ایله نبوتی جمع ایتدی .

درت سنه صكره پدرینك وصیتی اوزره بیت المقدسك ، یعنی مسجد اقصانك بناسنه باشلادی ویدی سنه‌ده اتمام ایلدی . بعده قدس شریفده بر بیوك حكومت سرایی انشاسنه كیرشدی . او دخی اون اوچ سنه‌ده ختامه ایرشدی وبرسنه صكره ملوك حمیردن یمن ملكه‌سی اولان (بَلْقِیس) كلوب آنكله كوروشدی .

بعده شرق وغربده اولان ملوك ، هپ آكا صورت اطاعت كوستردیلر وپك چوق هدیه‌لر كوندردیلر .

حضرت سلیمان دخی قرق سنه بو وجهله حكومت ایتدكدن صكره وفات ایتدی . و اوغلی تخت خلافته كچدی . لكن یالكز (یهودا) و (بنیامین) سبطلری آنك زیراطاعتنده قالدی ، امادیكر اون‌قبیله آیریلوب (افرایم) سبطندن و حضرت سلیمانك خدمهٔ خاصه‌سندن برینی كندولرینه ملك انتخاب ایتدیلر وباشقه بر دولت تشكیل ایلدیلر .

بوصـورتله بنی اسرائیل، ایکی دولته منقسم اولدی . بریسـنه (یهودا دولتی) ودیکرینـه (اسرائیل دولتی) دینلدی . یهودا دولتنك پای تختی قدس شریف اولوب ملکلری دخی حضرت سلیمانك اوغللری وطورونلری ایدی وبونلر صانکه خلفای اسلام مقامنده ایدیلر .

بو دولت، اکرچه ایکی سبطدن عبارت ایسـه‌ده علماء بنی اسرائیلك کباری، هپ قدس شریفده‌وبنی‌اسرائیلك معبد وزیارتکاهی اولان بیت‌المقدس و تورات شریف ایله حضرت موسـانك عصـاسی کبی امانات شریفـه هپ اوراده بولندیغندن بودولت ، انظار ناسده معتبراولوب حکومتلرینه مشروع و صحیح نظریله باقیلور ایدی .

اسرائیل دولتی، اون سبطدن عبارت اولوب ملکلرینه (ملوك اسباط) دینلور و بونلر حضرت سـلیمانك نسـلندن اولان دولت یهودا خلیفه‌لرینه عاصی و باغی صاییلور ایدی . ملوك اسـباطك پای تختی ابتدا نابلس اولوب صکره (سامریه) یعنی (سَبَسْطِیَه) شهرینی بناایتدیلر و آنی پای‌تخت اتخاذ ایلدیلر .

بنی اسرائیلك اون قبیله‌سی، اشبو اسرائیل دولتنه تابع ایدی. آنجق ایچلرنده احکام شرعیه لایقیله اجرا اولنمازدی . حتی قدس شریف زیارتنی دخی ترك ایتمشلر ایدی . برآرالق بو اسرائیل دولتنده بت پرستلك آیینی دخی ظهور ایتدی. حتی (بَعْل) دنیلن بته طاپار اولدیلر وکیده کیده بتون بتون شریعت موسویه‌دن آیریلدیلر .

اکرچـه یهودا دولتنـده دخی بر آرالق بو مثللو شرك و معـاصی‌یه دائر بدعتلر ظهور ایتدیسه‌ده آنك حالی، اسرائیل دولتنه نسبتله دهااهون ایدی . زیرا هر وقت قدس شریفـده پك چـوق علما بولنور و مسـجد اقصاده تورات شریف اوقونور ایدی .

ایشـته او عصرده (الیاس) و (الیسع) علیهماالسـلام ، اسباط بنی اسرائیله مبعوث اولمشلر ایدی .

قصۀ الیاس و الیسع علیهما السلام

الیاس علیه السلام، مبعوث اولدقده قومی (بعل) نام پته طاپمقده ایدیلر. «بعلدن واز کچیکز و جمله‌نك خالقی اولان الله تعالی حضرتلرینه عبادت ایدیکز» دیو نصیحت ایتدی. دیکله‌مدیلر. اللهك عذابیله قورقوتدی، قولاق آصمیوب حضرت الیاسی بلده‌لرندن طرد ایتدیلر.

جناب حق، آنلرك بلده‌لرندن برکتی قالدیردی. یاغمور یاغماز اولدی. آچلقدن لاشه‌لر یدیلر ونهایت حضرت الیاسی آرایوب بولدیلر وآنك نصیحتیله عامل اولدیلر. الله تعالی حضرتلری دخی آنلرك اوزرندن بو بلایی رفع ایلدی.

صکره ینه کافر وفاجر اولدیلر. الیاس علیه السلام دخی اوصاندی واللهه نیاز ایدوب اذن آلدی وآنلرك ایچندن چیقوب بر طرفه کیتدی وآنلردن آیریلوب عزلت ایتدی.

آندن صکره یرینه (اَلْیَسَعْ) علیه السلام کچدی وناسه وعظ ونصیحت ایله مشغول اولدی. بعده کندوسنه نبوت کلدی واو دخی بر مدت بنی اسرائیلك احوالنی اصلاحه چالشدی.

بنی اسرائیل ایسه کوندن کونه آزیتدیلر وکتاب اللهی ترك ایتدیلر وهمان ملك ومملکت منازعه‌لریله اوغراشور اولدیلر. نهایت جناب حق آنلرك اوزرینه دولت (آثوریه) یی مسلّط ایلدی. ایشته او عصرده (یونس) علیه السلام دخی دولت آثوریه‌نك پای‌تختی اولان (نینوا) شهری اهالیسنه مبعوث اولمشیدی.

قصۀ یونس علیه السلام

حضرت یونس دخی انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب نینوا اهالیسنه مبعوث اولدی وآنلری توحیده دعوت ایتدی. آنلر بتلرینی ترك ایلمدیلر. «الله

طرفندن عذاب کله‌جك وقرق کونه قدر نینوا شهری یره باتاجق» دیو قورقوتدی ، ینه قولاق آصمدیلر .

حضرت یونس دخی آنلره طاریلدی ومأیوس اولدی ، غضب وحدت ایله دجله کنارینه ایندی وبر طولمش گمی‌یه بیندی .

حال‌بوکه الله تعالی طرفندن وحی کلمدکجه پیغمبرلرك محل مأموریتلرینی براقوبده بر طرفه کیدیویرملری جائز دکل ایدی . آنك ایچون گمی یورومدی. گمی رئیسی «ایچمزده بر صوچلی آدم اولمالی. قرعه آتالم، کیمه اصابت ایدرسه دکزه آتالم» دیدی.

قرعه آتدیلر ، یونسه اصابت ایتدی . اودخی « صوچلی بنم » دیوب کندیسنی صویه آتدی ، درحال آنی بر بیوك بالق یوتدی .

حضرت یونس، ایتدیکنه پشیمان اولدی . توبه واستغفار ایلدی. جناب حق ، دخی توبه‌سنی قبول ایتدی و همان بالق آنی چیقاروب بر کناره آتدی .

بالغك قارننده حضرت یونسك جسمی پالوده کبی اولمشیدی . جناب حق، آکا تازه قوت وصحت ویردی وآنی ینه نینوا اهالیسنی دعوته کوندردی .

مکرکه حضرت یونسك گمی‌یه بیندیکی کون کوك یوزی قارارمش ونینوا شهرینی بر قره دومان قاپلامش. اهالی ، قورقوب یونسی آرامشلر بولامدقلری کبی صحیحاً آنك خبر ویردیکی وجهله بر مصیبت کله‌جکنی آکلامشلر وهمان خارج شهرده توبه تپه‌سی دینلن محله چیقمشلر وفریاد وفغان ایده‌رك اللهه یالوارمشلر. الله تعالی حضرتلری دخی آنلرك توبه‌سنی قبول بیورمش وموعود اولان عذابی اوزرلرندن قالدرمش ایدی .

حضرت یونس، دونوب نینوایه کیتدی واهالیسنه احکام الٓهیه‌یی تبلیغ ایتدی . آنلر دخی آنك نصیحتیله عامل اولدیلر وبرمدت عذابدن مصون قالدیلر . صکره‌لری شرق وغربده بیوك بیوك وقعه‌لر ظهوره کلدی. نیچه دولت وملتلرك رابطه‌لری بوزولدی ویکیدن یکی‌یه دولتلر وجماعتلر پیدا اولدی .

ازجمله شرقده (مديا) قومى وبابل ايالتنده كى (كلدانى) طائفه‌سى دائرهٔ اطاعتدن چيقدى ومديا ايله بابل واليلرى بالاتفاق دولت آثوريه‌يه عصيان ايده‌رك پاى‌تخت دولت اولان نينوا شهرينى محاصره ايتديلر.

نينوا شهرى محاصره‌دن قورتولدى وآثوريه دولتى يكيدن قوت بولدى وبابل ينه بر والى ايله اداره اولنور اولدى . لكن شرق طرفى اسكى حالنه كتوريله‌ميوب مديا حكومتى باشلو باشنه قالدى .

دولت آثوريه، ينه اسكى بيوكلكنى قازانمق ايچون شرق وغربه اوردولر سوق ايتديكى اثناده اسرائيل دولتى اوزرينه دخى مسلّط اولدى وبر آرالق بنى اسرائيلدن برچوق اسيرلر آلدى .

برمدت اسرائيل دولتى ، نينوا خزينه‌سنه ويركو ويرمكه مجبور اولدى. صكره ويركو اعطاسندن امتناع ايله دولت آثوريه‌يه قارشو كلدى .

بونك اوزرينه نينوا ملكى، بربيوك اردو ايله اسرائيل دولتى اوزرينه كيتدى وپاى‌تختى اولان سبسطيه شهرينى استيلا ايتدى . اسرائيل دولتنك حكمدارينى وبالجمله ايلرو كلنلرينى طوتدى وآنلرى خراسان طرفلرينه طاغيتدى . آثوريلردن وكلدانيلردن برچوق خلق كتوروب بنى‌اسرائيلك بلده‌لرينه اسكان ايتدى .

اسباطدن اولوب‌ده او وقعه‌ده قاچوب قورتولانلر وكوشه‌ده بوجاقده قالانلر يهودا دولتنه صيغينديلر واو وقت حضرت سليمانك احفادندن قدس شريفده خليفه بولنان (حزقيا) نك باشنه طوپلانديلر .

ايشته بو صورتله اسرائيل‌دولتى، حضرت موسانك وفاتندن (سكز يوز اوتوزيدى) سنه‌مرورنده باتدى. ظهورى ايسه (بشيوز آلتمش آلتى) سنه‌سى اوائلنده ايدى . بو حسابه كوره ملوك اسباطك مدت حكومتلرى (ايكيوز آلتمش بر) سنه‌دن عبارتدر .

آندن صكره بنى اسرائيل حكمدارلغى، حضرت سليمانك طورونلرينه منحصر اولدى ويهودا دولتى اسرائيل دولتنك اضمحلالندن صكره دها (يوز آلتمش بر) سنه باقى قالدى .

یهودا دولتیله اسرائیل دولتی، اکرچه بر برینی قیصقانورلر و دائما بر برینك علیهنده بولنورلر ایدی. لکن قرنداش اوغللری دیمك اولدقلرندن اسرائیل دولتنك اووجهله منقرض و بونجه بنی اسرائیلك اسیر اولماسی یهودا دولتنه پك زیاده تأثیر ایلدی .

حتی او وقت قدس شریفده برحیات بولنان حضرت اشعیا علیه‌السلام آثوریلره بددعا ایتدی .

دولت آثوریه ایسه اسرائیل دولتنی محو ایتدکدن صکره یهودا دولتنه کوز دیکدی و آره‌سی چوق کچمیوب قدس شریف اوزرینه بر اردو کوندردی. لکن حضرت اشعیا علیه‌السلام، آثوریه عسکرینك من‌طرف‌الله منهزم اولاجغنی اولجه خبر ویردی .

فی‌الواقع آثوریه اردوسنده خسته‌لك ظهور ایله کلیتلو عسکر تلف اولدی . نینوا ملکی مأیوس اوله‌رق نینوایه عودت ایتدی و بو صورتله یهودا دولتی قورتولدی .

لکن بنی‌اسرائیل، آندن‌صکره ینه یولسز حرکتلره‌باشلادیلر وحضرت اشعیانك نصایحنی دیکله‌مدیلر . نهایت او ذات شریفی شهید ایلدیلر .

حزقیانك وفاتنده یرینه کچن اوغلی ، خلقه ظلم و تعدی ایدر اولدی . و انواع معاصی و فسق و فجوره طالدی .

او وقت دولت آثوریه ، او غدار و کنهکار اولان ملکك اوزرینه مسلط اولدی و آنی طوتوب بر مدت حبسدن صکره سنوی بر مقدار ویرکو ویرمك اوزره ینه یهودا ملکی نصب ایدرك قدس شریفه کوندردی.

بعده بنی اسرائیل ، ینه آزیتدیلر . احکام شرعیه‌یی بر طرفه آتدیلر و اللهك امر و نهیی اونوتدیلر .

ایشته اووقت قدس شریفده حضرت (ارمیا) علیه‌السلام بنی اسرائیله مبعوث اولدی و تورات شریفی میدانه قویدی . احکام شرعیه‌یی اجرا ایتدیرمکه باشلادی .

او اثنـاده دولت آثوريه ، شرق طرفنـه حركت ايتدى . ظفرياب اوله‌مدى . بعده غربه توجه ايدرك قدس شريف اوزرينه هجوم ايلدى .

لكن بر يهودى قيزى، اردو سرعسكرينى چادرى ايچنده تلف ايتدى. بو جهتله آثوريه عسكرى بوزولدى و يهودا دولتى خلاص بولدى .

اما دولت آثوريه ، بو بوزغونلغك شـأمتندن قورتولامادى. زيرا او بوزغونلق اوزرينه آثوريه تبعه‌سندن اولان بر چوق قوملر عصيان ايلدى. نينوانك بر طرفه حكمى كچمز اولدى و بابل واليسـى قوتلى بولنمغـله بر حكمدار مستقل مرتبه‌سنه كلدى .

بعده مديا حكومتيله بابل واليسى، نينوا عليهنه اتفاق ايتديلر وبابل واليسنك اوغلى وسر عسـكرى اولان (بخت نصر) بر بيوك اردو ايله كيتدى ومديا عسـاكريله برلكده نينوايى محـاصره ايتدى . نهايت غلبه ايلديلر . نينوا شهرينى ياقديلر ، ييقديلر ، يوق ايتديلر .

او اثنـاده بخت نصرك پدرى وفات ايلمش اولديغندن بابله عودتنـده تخت سلطنته جلوس ايلمشدر .

بوصورتله دولت آثوريه، بتون بتون انقراض بولدى وآنك يرينه ايكى دولت قائم اولدى .

برى مديا دولتيـدر كه شـمدى ايران ديديكمز يرلر آنده قالدى . ديكرى كلدانى دولتيـدر كه آثوريه دولتنـك غرب طرفى آنك حصه‌سنه دوشدى وبابل شهرى آكا پاى‌تخت اولدى .

بابل شهرى ، بو وجهله تكرار پاى‌تخت اولدقدن صـكره بخت نصر، آنى بيوتدى . بر چوق ابنيهٔ عاليه واستحكامات جسيمه ايله تزيين واعمار ايتدى .

حضرت موسى‌نك وفاتندن بخت نصرك جلوسنه قدر قاچ ييل كچمش اولديغى اختلافلى بر مسئله‌در . فقط مؤرخلر بيننده مشهور ومعتبر اولان روايته كوره (طقوز يوز يتمش طقوز) سنه‌در .

بخت نصر، جلوسـندن بر قاچ سنه صكره بنى اسرائيل اوزرينه هجوم

ایتدی. ملك بنی اسرائیل، کوردی‌که قارشو طورمق قابل دکلدر. چاره‌سز آکا سرفرو ایلدی. آنك طرفندن نصب اولنمش بروالی کبی قدسده قالدی واوچ سنه بو وجهله اکا مطیع اولدی.

بعده ملك بنی اسرائیل، سرکشلك ایدرك بخت‌نصره قارشو طوردی. اودخی عسکر کوندردی وآنی قدسدن قالدیردی ویرینه اوغلنی کچیردی. لکن چوق کچمیوب آنی دخی طوتدیردی، بر چوق علما واشراف بنی اسرائیل ایله برابر بابله کتورتدی، جمله‌سنی حبس وتوقیف ایلدی.

حضرت (دانیال) علیه‌السلام ایله حضرت (عُزَیْر) دخی بو اسیرلردن اولوب آنجق صکره‌دن بخت نصر، حضرت دانیالك قدرینی آکلامش وآکا زیاده حرمت ورعایت ایلمشدر.

بخت‌نصر، اووجهله ملك بنی اسرائیلی بابله جلب ایتدکدن صکره یرینه عموجه‌سی اوغلی (صدقیا) نام ذاتی کندی طرفندن بر قائممقام حکمنده اولمق اوزره بنی اسرائیل اوزرینه ملك نصب ایدوب قدسه کوندردی.

او دخی بر مدت بخت نصره مطیع اوله‌رق قدسده حکومت ایتدی و او اثناده حضرت ارمیا علیه السلام، قدس شریفده اولوب بخت نصر ایله صدقیایی قورقودوردی وبنی اسرائیله دخی کناهلرندن توبه ایتملری ایچون نصیحت ایدردی.

بنی اسرائیل ایسه اللهه عاصی اولدقلری کبی کناهلری سببیله، الله طرفندن اوزرلرینه مسلّط اولان بخت‌نصره دخی عصیان ایتمك ایسترلردی. حضرت ارمیا علیه‌السلام کوردی‌که بنی اسرائیله سوز کچمز و وعظ ونصیحت تأثیر ایتمز همان ایچلرندن چیقوب بر طرفه صاووشدی. صدقیا دخی بخت نصره قارشو حرکته قالقشدی.

آنك اوزرینه بخت نصر، کلیتلو عسکر ایله وزیرینی کوندردی. اودخی واروب بر مدت قدس شریفی محاصره ایتدکدن صکره زور ایله ایچرو کیردی. قدسی یاقدی وبیت المقدسی ییقدی. بنی اسرائیلك کیمیسنی اولدردی وکیمیسنی صدقیا ایله برابر اسیر ایدوب بابله کوندردی.

بنی اسرائیلدن بعضیلری مصره وبعضیلری مکهٔ مکرمه‌یه قاچوب قورتولدی.
قدس شریفده یالکز عجزه وفقرا کروهی قالدی .

بخت نصر، بابلدن وسائر طرفلردن برچوق خلق کوندروب قدس شریف طرفنده بقیهٔ بنی اسرائیل ایله قاریشیق اوله‌رق اسکان ایتدیردی واوزرلرینه کندو طرفندن بر قائممقام نصب ایلدی .

بووقعه بخت نصرك تاریخ جلوسنك اون طقوزنجی سنه‌سنده وقوعه کلدی. بوصورتله یهودا وبنیامین سبطلری دخی پریشان اولدی. یهودا دولتی بتون باتدی وبنی اسرائیلك اللرندن حکومت کیتدی .

صدقیاء ملوك بنی اسرائیلك صوکی اولوب آندن صکره ایچلرندن ملك ظهور ایتمدی وا کرچه صکره‌لری بر آرالق بنی اسرائیله ایچلرندن رئیسلر نصب اولندیسه‌ده آنلر، شیخ‌البلد مقامنده اولوب حکملری قدس شریفك دیشاریسنه جاری اولمامشدر .

بخت نصر ، او وجهله قدس شریفی خراب ایتدکدن صکره بتون دیار شامی ضبط ایتدی و امر و فرمانی مصره قدر یوروتدی . اطراف وجوارده بولنان اقوام وطوائفی قورقوتدی . صکره کندوسنك خلفلری دخی بر مدت آنك ایزینه کیتدی .

بووجهله دولت کلدانیه، آلتمش سکز سنه قدر بابلده حکومت ایلدی. صکره ایرانده ظهور ایدن (کیانیان دولتی) کلوب بابلی ضبط ایله دولت کلدانیه‌یی محو ایتدی . او وقت بنی اسرائیل دخی اسارتدن قورتولوب وطنلرینه کیتدیلر و قدس شریفده طوپلانوب یتمش سنه‌دنبرو خراب طوران مسجد اقصایی یکیدن بنا ایتدیلر .

بو کره بابلدن عودتلرنده ایکی بیکدن زیاده علمالری برابر بولنوب حتی بریسی دخی حضرت عزیر ایدی .

لکن مقدما قدس شهری یانوب بیت‌المقدس دخی ییقلدیغی وقت تورات شریف دخی ضایع اولمش واو وقتدنبرو بنی اسرائیل ایچنده احکام شرعیه اونوتولمش ایدی.

بناءً علیه حضرت عزیر، برچوق علما ومشایخ بنی اسرائیل ایله بریره
کلدی و تورات شریفی ازبر اوقودی. سائری دیکله‌یوب یازدیلر و شریعت
موسویّه‌نك احکامنی یکیدن میدانه قویدیلر .

بو وجهله بنی‌اسرائیل ، کلدانیلرك الندن قورتولدیلر . لکن حکومتی
کندو اللرینه کچوره‌میوب ایرانیلره تابع اولدیلر . بعده تاریخ بخت نصرك
درتیوز اوتوز بشنجی سنه‌سنده مشهور (بیوك اسکندر) ایران دولتنه غلبه
و بابلی فتح ایتدیکی صره‌ده دیار قدسی دخی ضبط ایتمکله بنی اسرائیل ،
یونانیلرك حکمی آلتنه کیردیلر .

صکره رومالولر چیقوب ممالك یونانیه‌یی ضبط ایتدکلرنده دیار
قدسی دخی ضبط ایتملریله بنی اسرائیل، رومالولرك حکمی آلتنده قالدیلر .
ایشته اووقتلر بنی‌اسرائیل اوزرینه ایچلرندن بررئیس نصب اولنوردی.
لکن بو رئیسلر قائمقام و شیخ البلد مقامنده بولنوردی .

قصهٔ زکریا ویحیی و عیسی علیهم السلام

حضرت (زکریّا) سلیمان علیه‌السلامك نسلندندر. بیت‌المقدسده تورات
یازان و قربان کسن رئیس ایدی. جناب حق آکا نبوت ویردی .

زوجه‌سی (ایساع) چوجق طوغورمازدی . ایساعك قیز قرنداشی
(حنّه)که بنی اسرائیلك بیوکلرندن (عِمْرانْ) نام ذاتك زوجه‌سی ایدی.
آنك دخی اولادی اولمازدی .

حنّه « جناب حق، بکا بر چوجق احسان ایدرسه بیت‌المقدس خدمتنه
وقف ایده‌یم » دیو نذر ایتمش .

اووقت ارکك چوجقلری بیت‌المقدس خدمتنه تعیین ایتمك عادت ایدی.
حنّه‌نك دخی ایستدیکی ارکك چوجق اولدیغندن اووجهله نذر ایتمشیدی .
حامله ایکن قوجه‌سی عمران ، وفات ایتدی. کندوسی دخی مأمولنك
خلافی اوله‌رق قیز طوغوردی وآکا (مَرْیَمْ) دیو آد قویدی .

« یارب نه یاپه‌یم . قیز طوغوردم ، سن آنی قبول ایت » دیو جناب حقه یالواردی وآنی آلوب بیت‌المقدسه کوتوردی « آلکز بونی، مسجده نذردر» دیوب خدمهٔ بیت‌المقدسـه ویردی. بر بیوك ذاتك قیزی اولدیغندن جمله‌سی آنی بیودوب تربیـه ایتمکه رغبت کوسـتردی و حضرت زکریّا علیه‌السلام، آنی آلوب زوجه‌سی یاننه کتوردی .

بو صورتله حضرت مریم، تیزه‌سی ایسـاعك یاننده بیودی . صکره حضرت زکریّا ، آکا بیت المقدسده مخصوص براوطه یاپدیردی. حضرت مریم، اوطه‌سنه چکلدی وعبادت‌ایله مشغول اولدی. یاننه حضرت‌زکریّادن بشقه کیمسه کیره‌مزدی .

حضرت زکریا علیه‌السلام، کندیسندن صکره یرینی طوتاجق اولادی اولمدیغنـدن مکدر ایدی . زوجـه‌سی ذاتاً چوجق طوغورمیوب کندیسی دخی پیرفانی اولمسیله آرتق چوجغی اولمق احتمالی قالمامشدی .

جناب‌حقك لطفی چوق واحسان وعنایتنه نهایت یوق . بر کون‌جبریل علیه‌السلام، طرف الٓهیدن حضرت زکریّایه کلدی. ایساعدن(یحیی) نامنده بر چوجغی اولاجغنی خبر ویردی وحضرت عیسانك دخی دنیایه کله‌جکنی بیلدیردی .

بعده جبریل علیه السـلام ، حضرت مریمك یاننه واردی ویاقه‌سندن اوفوردی ، حضرت مریم فی‌الحال کبه قالدی .

مقدمجه ایسـاع، کبه قالوب یحیایی طوغوردی . آلتی‌آی صکره دخی مریمدن (عیسی) طوغدی . حضرت مریم ؛ آنی صاردی ، بشیکه قویدی وآلوب قومنك یاننه کتوردی .

« مریم ! سن نه یاپدڭ ؟ باباڭ فنا آدم دکل ایدی. آناڭ دخی فاحشه دکل ایدی . سن بر فنـا ایش ایشلمش‌سین » دیوب همان آنی رجم ایتمك اوزره اللرینه طاش آلدیلر .

حضرت مریم : « آندن صوریکز » دیو الیله عیسایه اشارت ایلدی .

« بز بشیکده‌کی چوجقله نصل سویله‌شه‌لم » دیدیلر .

همان حضرت عیسی سوزه باشلادی : « بن ، اللهك قولی‌یم. بكا كتاب ویردی و نبی پیغمبر ایتدی و نره‌ده اولسه‌م بنی مبارك قیلدی . طوغدیغم كون واولدیكم كون وبعده دیریلدیكم كون بكا سلامت ویره » دیدی .

یهودیلر ، بونی ایشتدكلری كبی حیرتده قالدیلر وحضرت مریمدن ال چكدیلر .

لكن « باباسز چوجق اولورمی ؟ » دیو یهودیلر بیننده دیدی ، قودی چوغالدی . حضرت زكریا حقنده سوء ظن ایتدیلر ونهایت آنی شهید ایلدیلر. او وقت زكریا علیه السلام یوز یاشنده ایدی .

نه غریب شیدركه یهودیلر ، حضرت آدمك آناسز وباباسز اوله‌رق یارادلدیغنه ایناندیلر ایكن حضرت عیسانك یالكز باباسز اوله‌رق یارادلدیغنه اینانه‌مدیلر .

مریم علیها السلام، عیسایی آلدی وعموجه‌سی اوغلی (یوسف نجّار) ایله برابر مصره كیتدی . اون ایكی سنه اوراده قالدیلر .

بعده حضرت مریم ، اوغلی عیسا ایله برابر دوندیلر . دیار قدسه كلدیلر و (ناصره) قریه‌سنه ایندیلر. حضرت عیسی ، اوتوز یاشنه كیرنجیه‌دك اوراده ساكن اولدیلر .

حضرت یحیي، كوچك چوجق ایكن تورات شریفی النه آلدی ، بنی اسرائیله وعظ و نصیحت ایتمكه باشلادی و باباسی كبی حضرت موسانك شریعتیله عمل ایتمك اوزره بنی اسرائیله مبعوث اولدی .

بعده حضرت عیسی علیه السلام، اوتوز یاشنه بالغ اولدقده بر، یكی شریعت ایله مبعوث اولدی و اكا (انجیل شریف) نازل اولدی وآنك شریعتیله شریعت موسی، منسوخ اولدی. حضرت یحیي علیه السلام دخی آنك شریعتنه تابع اولدی .

حتی او اثناده بنی اسرائیل اوزرینه رئیس اولان كیمسه قرنداشنك قیزینی آلمق ایستدی وشریعت موسی اوزره عقد نكاحنی حضرت یحیایه تكلیف ایلدی .

او وقت شریعت عیساده قرنداش قیزینی آلمق حرام قیلنمشیدی . آنکچون حضرت یحیی دخی عقد نکاحدن امتناع ایتدی .

قیز وآناسی کوجنوب حضرت یحیانك اولدیرلمسی ایچون اصرار ایلدیلر رئیس قدس بولنان کیمسه دخی حضرت یحیایی کتوردوب آنلرك حضورنده بوغازلاتدی .

حضرت عیسی علیه السلام، بر اولویی دیریلتدی وآنادن طوغمه کورلرك کوزلرینی آچدی . صو اوزرنده یورودی ودها بو یولده چوق معجزه‌لر کوستردی .

یالکز اون ایکی کشی ایمان ایتدی که آنلره (حَوارِیّونْ) دنیلور. آنلرك برنجیسی (شَمْعُونُ الصّفا) درکه نصارا آره‌سنده آکا (بُطْرُسْ) دنیلور وبریسی دخی دیکر (شمعون) نامنده بیدرکه نصارا آره‌سنده آکا (یوُداٰ) دنیلور .

سائر یهودیلر، ایمانه کلمك شویله طورسون حضرت یحیی کبی حضرت عیسایی دخی اولدرمکه قرار ویردیلر . حضرت عیسی علیه السلام، صوك دفعه اوله‌رق حواریّون ایله برکیجه برلشوب کیزلیجه مصاحبت ایدیوردی. یهودیلر ایسه آنی اولدرمك ایچون صیقی صیقی‌یه آرایوردی .

حضرت عیسی، حواریّونه دیدی که «خروس اوتمه‌دن یعنی، صباح اولمادن سزك بریکز بنی انکار ایده‌جك وبك آز پاره‌یه صاته‌جقدر».

فی الواقع حواریّوندن (یودا شمعون) صباح اولمادن واردی، یهودیلردن بر مقدار رشوت آلوب حضرت عیسانك یرینی خبر ویردی .

یهودیلر، همان حضرت عیسایی طوتوب‌ده اولدرمك ایچون سکرتدیلر و اورایه کیتدیلر. حرص و تلاش ایله یا کیلوب او خائن یودایی طوتدیلر. آنی آصدیلر و صحیحاً عیسایی آصدق ظن ایتدیلر .

الله‌تعالی حضرتلری ایسه حضرت عیسی علیه السلامی ادریس، علیه السلام کبی کوکه قالدردی وآنی دنیا غائله‌سندن قورتاردی .

بو سببدن ناشی یودانك اسمی نصارا بیننده حقارتله یاد اولنور. فنا وخائن کشی دیه‌جك یرده یودا دیرلر .

حضرت عیسی، کوکه چکلدکدن قرق‌سنه صکره رومالیلر، قدس‌شریف اوزرینه هجوم ایله یهودیلرك کیمنی اولدردیلر و کیمنی اسیر ایلدیلر . قدس شریفی یغما و خراب‌ایتدیلر. یهودی کتابلرینی کاملاً یاقدیلر و بیت‌المقدسی ییقدیلر و قدس شهرینی بنی اسرائیلدن خالی براقدیلر .

بو صورتله یهودیلر ، تارمار اولدی. آندن صکره بر یرده طوپلانوب‌ده برجمعیت تشکیل ایده‌مدیلر. هریرده خور وحقیراولدیلر وذلّت ومسکنتده قالدیلر .

حضرت موسانك وفاتندن حضرت عیسانك ولادتنه قدر (بیك یدی یوز اون آلتی) سنه کچمشیدی .

حضرت عیسی علیه‌السلام ، اوتوز یاشنه ایرشدکده کندوسنه نبوت و رسالت کلدی . اوچ سنه قومنی دعوت ایتدی . نهایت اون ایکی کشی ایمانه کلوب طریق حقده‌آکا رفیق اولدیلر . آنلرك دخی بریسی صوکنده کندوسنه خیانت ایلدی. آندن‌صکره حواریّون، عیسی علیه‌السلامك وصیتی اوزره اطرافه طاغیلدیلر ودین عیسوی‌یی ناسه تلقین ایله مشغول اولدیلر .

صکره‌دن انجیل شریف دیو میدانه بر چوق کتابلر یاپیلدی . برازی حواریّوندن بعضلرینه وبرازی آنلرك شاکردلرینه اسناد ایدیلدی .

بونلر ایسه سیر حضرت عیسی حقنده تاریخ یوللو یازلمش کتابلر اولوب بونلرده عیسی علیه‌السلامك بعض احوال و اوصافی یازلمش و آره یرده انجیل شریف آیتلری درج ایدلمش ایدی. لکن بربرینه مطابق دکل ایدی .

رؤسای نصارا کوردیلرکه: بونلر بربرینه اویمیور. جمله‌سنی کوزدن کچوردیلر و ایچلرندن درت نسخه آیردیلر . آنلری سائرینه نسبتله صحّته اقرب کوردیلر . ایشته (انجیل‌شریف) دیو نصارا بیننده‌تداول ایدن بو

درت نسخه‌درکه آنلر دخی تمامیله بربرینه اویماز. اصل انجیل شریف، اله کچمه‌مشدر .

حواریّون، طاغیلوب اوزاق محلّره کیدرك شریعت عیسویّه‌یی ناسه تعلیم ایتمشلر ایسه‌ده او وقت دنیا کفر وشرك ایله طولوایدی. دین عیسوی علناً اجرا اولنه‌میوب اوچیوز سنه‌دن زیاده مکتوم طوتولدی. عیسویلر، یر آلتلرنده ومغازه ومخزن کبی یرلرده کیزلوجه عبادت ایدرلردی . طویولوب طوتولانلر ، جور و جفا کوررلر و بعضاً اشکنجه‌یه دوچار اولورلر ایدی .

نهایت روما ایمپراطوری (قسطنطین) تاریخ میلاد عیسادن (اوچیوز اون) سنه صکره دین عیسوینك علناً اجراسنه رخصت ویردی .

بعده، قسطنطینیه شهرینی یاپدی وروما دولتنك اسکی پای تختی اولان روما شهرینی ترك ایله‌ا شبو قسطنطینیه شهرینی پای تخت ایتدی وکندوسی دخی عیسوی دینه کیردی. آندن صکره حضرت عیسی علیه‌السلامه ایمان ایدنلر چوغالدی ودین عیسوی پك چوق یرلره یاییلدی وعیسوی اولانلره (نصارا) دنیلدی .

لکن وقتیله شریعت عیسویّه‌نك اصول وفروعی کوزلجه ضبط اولنه‌مدیغندن ایش، پسقپوسلرك اللرینه قالدی وبرطاقم اغراض ایله اختلاف چوغالدی ورومادولتی ایکی‌یه بولندی. بری (شرق ایمپراطورلغی) درکه پای تختی استانبول ایدی ودیکری (غرب ایمپراطورلغی) درکه پای تختی روما شهری ایدی .

بو ایکی واسکی پای تختلر، بربرینی قصقاندی. بوجهتله (روما دولتی) ایکی‌یه منقسم اولدیغی کبی مذهبجه دخی نصارا ایکی‌یه بولندی .

بر طاقمی (ریم‌پاپا) یه یعنی روما پسقپوسنه تابع اولدیلر. بونلره (قاتولیك) دنیلدی وبرطاقمی استانبول پطریقنه تابع اولدیلر. بونلره دخی (اورتودوقس) دنیلدی . صکره‌لری بربرینه مغایر بر چوق مذهبلر ظهور ایتدی ودین نصارا بتون بتون وضع اصلیسندن چیقاریلدی .

حتی دیانتدن مقصد اصلی شرکدن صاقنمق اولوب بو جهتله نصارا

مشركاره مخصوص اولان بتلردن بغايت اجتناب ايدرلركن صكره‌لری
نصارا معبدلرينه تصويرلر آصيلدی وكليسالر، بياغی مشركلرك معبدلرينه
بكزه‌ديلدی .

سائر ملتلر ايسه كفر وشرك اوزره ايديلر. خيلی وقت پيغمبر دخی
كلمدی. براوزون زمان فترت اولدی . بتون دنيا ضلالتده قالدی .

رومالولر، بتون اوروپا قطعه‌سنی ضبط ايتدكدن بشقه آناطولی‌يی وديار
مصر وشام وعراقی دخی آلديلر واو عصرلرده رومالولر ملل سائره‌يه
نسبتله متمدن ايسه‌لرده سوء اخلاقه مبتلا وسفاهت وفسق وفجور ايله
مألوف اولدقلرندن واردقلری يرلرده مدنيت ايله برابر پك فنا عادتلر
براقديلر. بوجهتله اكثر ملل واقوامك اخلاقی بوزولدی. بركت ويرسون‌كه
رومالولر، جزيرة‌العربی اله كچوره‌مديلر وكندولرينك چيركين خويلری
وفنا عادتلری ايله عربلری بولاشديرامديلر .

فقط قبائل عرب دخی بتون بتون بدويّت حالنده بولنه‌رق كندولرينی
جهالت قاپلامشيدی. كيمی نصارا دينته وكيمی يهوديلكه ميّال اولوب بر
طاقمی دخی طرناق كسمك وغسل ايتمك وسنّت‌اولمق كبی حضرت ابراهيم
واسماعيل عليه‌السلامك شريعتلرندن قالمه احكام ايله عمل ايتمكده اولدقلری
حالده بر طاقمی دخی بت پرست ايديلر وبهر سنه موسم حجده قبائل عربدن
پك چوق كيمسه‌لر مكه‌يه كلوب كعبهٔ مكرمه‌يی زيارت ايدرلركن بيت‌الله
الحرامده بتلر طوروب بر طرفدن دخی آنلره پرستش اولنوردی .

الحاصل اوعصرلرده‌دنيا پك قرا كلق وقاريشيق برحاله كلمش واصلاحی
برپيغمبرك ظهورينه موقوف قالمش ايدی .

خاتم الانبيا محمد مصطفى صلّى الله عليه وسلم حضرتلرينك ولادتندن مقدم ظهور ايدن خارق العاده حالات

آخر الزمانده ديار عربده اولاد اسماعيلدن (خاتم الانبيا) كله جكى كتب سماويّه ده مندرج ايدى . انبياء سالفه دن بعضيلرى دخى آنى وصف وتعريف ايتمشيدى .

خاتم الانبيا كه فخر عالم وافضل بنى آدمدر . او وقتك حكمنجه آنك عربدن ظهور ايتمسى مقتضاى حكمت ومصلحت ايدى .

زيرا عربلر، اووقت دنيايه يايلمش اولان فنالقلره بولاشميوب وروماليلرك چيركين عادتلرينه آلشميوب جزيرة العربده بدويّت سايه سنده فطرت اصليّه لرى اوزره قالمشلر ايدى واكرچه عربلر، علوم وصنايعدن بى بهره ايسه لرده ايچلرنده فصاحت وبلاغت مراقى زياده لشمش وبك چوق شعرا وغايت فصيح وبليغ ادبا وخطبا يتشمش ايدى .

امّى اولدقلرى حالده غايت كوزل اشعار سويلرلر ودائما فصاحت وبلاغت ايله تفخر ومباهات ايلرلر ايدى . حتى مكه جوارنده (سُوقُ عُكَاظ) نام محلده هر ييل ذى القعده آينده بر بيوك پاناير قورولور. هرطرفدن اورايه شعرا و بلغا طوپلانور، كوزل شعرلر وكزيده خطبه لر اوقونور، سوز ميداننده ياريشلر اولور، باش اولانلر آفرين آلور وشعرى كعبه ديوارينه آصيلور ايدى .

بو صورتله كعبه ديوارينه آصيلمش يدى قصيده وار ايدى كه آنلره (معلّقات

سبعه) دنیلور . آنلرك برنجیسی (امرئ القیس)ك قصیده‌سی ایدی که‌اك یوقاری آصیلمش وبعثت محمدیه‌یه قدر اویله‌جه قالمش ایدی .

الحاصل شعرا وخطبا کوزل شعرلر ومؤثر خطبه‌لر ایله جمهور انامه وعظ ونصیحت وتهذیب اخلاق عوامه پك‌چوق همت ایدرلردی .

زمان جاهلیتده عربلرك فصاحت وبلاغتجه بودرجه ایلرولملری دقت اولنه‌جق وعبرت آلنه‌جق بر کیفیت ایدی وبلکه عرب لسانینك او مرتبه کماله کلمسی، الله طرفندن بولسان اوزره برکتاب نازل اوله‌جغنه اشارت ایدی .

ابوالانبیا حضرت ابراهیم علیه‌السلام، اوغلی حضرت اسماعیل علیه‌السلامه دعا ایدوب جناب‌حق دخی آنك دعاسنی قبول ایده‌رك اولاد اسماعیلدن بر بیوك ملت ظهور ایده‌جکنی تبشیر ایتمش اولدیغی (تورات) شریفده مذکوردر .

حضرت ابراهیمك دیکر اوغلی حضرت اسحاق علیه‌السلامك اولادندن پك‌چوق پیغمبرلر کلوب کچمش وآنلرك دوری بیتوب آرتق نسل اسماعیله نوبت کلمش ایدی . نسل اسحاقدن کلن بونجه پیغمبرلره مقابل اولمق اوزره نسل اسماعیلدن دخی خاتم‌الانبیا کله‌جك ایدی .

عربلر، علم انسابه زیاده اعتبار ایدوب هرقبیله، کندی نسبنی حفظ ایدر و قبیله‌لرك بربرینه نسبتله فضل ورجحانی اولوب هربری قیز آلوب ویرمکده اقرانی آرار وکفوءنی کوزه‌دیر ایدی .

حضرت اسماعیلك اولاد واحفادی چوغالدی وجزیرة العربك هرطرفنه طاغیلدی. ایچلرندن (بنی‌عدنان) وعدنانیلر ایچنده (بنی‌مُضَر) ومضریلر ایچنده (قُرَیش) قبیله‌سی سائرلرندن ممتازاولدی. قریشلر ایچنده دخی (هاشم‌قولی) جمله‌سندن زیاده فضل وشرف بولدی .

هاشمك باباسی (عبد مَنَاف) وآنك باباسی (قُصَیّ) وآنك باباسی (حکیم) وآنك باباسی (مُرَّه) وآنك باباسی (کَعْب) وآنك باباسی (لُؤَیّ) وآنك باباسی (فِهْر) وآنك باباسی (مالك) وآنك باباسی (نَضر)

وآنك باباسی (کِنانَه) وآنك باباسی (خُزَیمَه) وآنك باباسی (مُدرِکَه) وآنك باباسی (الیاس) وآنك باباسی (مُضَر) و آنك باباسی (نزار) وآنك باباسی (مَعَد) وآنك باباسی (عَدنان) در. عدنان دخی (قَیذار) ابن اسماعیل علیه‌السلام نسلندندر .

ایشته خاتم‌الانبیا علیه‌السلامك اجداد عظامی بوذاتلردرکه هر برینك ذریتی چوغالمش وهر بری پك‌چوق جماعتلرك رئیسی ونیچه قبائل وعشائرك دده‌سی وباباسی اولمش‌در .

فقط هرنه‌وقت برینك ایکی اوغلی اولسه، یاخود برقبیله ایکی قول اولسه خاتم‌الانبیانك صوپی الك شرفلی وخیرلی اولان طرفده بولنور وهر عصرده آنك جدّ اعلاسی کیم ایسه یوزنده‌کی اولکرندن بیلینور ایدی.

چونکه حضرت اسماعیلك آلننده برنور وار ایدی، اولکرییلدیزی کبی پارلار ایدی . بونورانیت، آکا پدرندن قالمش وبعده اولاددن اولاده انتقال ایدرك عدنانه وآندن (معدّ) و (نزار)ه کلمش ایدی .

(نزار)عربجه آز برشی معناسنه اولان(نزر)دن کلور. بووجهله آدقونلمغه سبب بودرکه : دنیایه کالدکده باباسی (معدّ) آنك آلننده‌کی نوری کورنجه پك زیاده ممنون اولمش وقومنه بر بیوك ضیافت ویروب «بویله اوغل ایچون بوقدر ضیافت آز برشیدر» دیمکله اوغلنك آدی (نُزار)قالمشدر .

بونورایسه نور محمّدی اولوب حضرت آدمدنبرو اولاددن اولاده انتقال ایده‌کلمش ونهایت اصل صاحبی اولان خاتم‌الانبیا حضرتلرنده قرار قیلمشدر.

ایشته بوجهتله بنی عدنان ایچنده نور محمّدی‌یی حائز اولان بر، گزیده صوی پیدا اولمشیدی‌که هرعصرده بوصویدن اولان ذات کیم ایسه یوزینك فوق‌العاده ملاحت ونورانیتی حسبیله سائرلرندن سچیلور وقنغی قبیله‌ده ایسه او قبیله سائر قبیله‌لردن ممتاز اولور ایدی .

بناءً علی ذلك نزارك اولاد واحفادی ایچنده (بنی مضر) سائرلرندن زیاده شان وشهرت بولدی .

بنی مضر دخی چوغالدی ، اطرافه یاییلدی. نیچه قبیله‌لره منقسم اولدی.
ایچلرندن (قریش) قبیله‌سی سچیلدی.

قریش قبیله‌سی (فهر بن مالك) ك اولاد واحفادی دیمك اولوب آنك اوغللری ایچنده (لوی) و آنك اوغللری ایچنده (کعب) سائرلرندن ممتاز ومحترم اولدی.

اشبو (کعب بن لوی) جمعه کونلری قومنی جمع ایله خطبه اوقوردی. کندی نسلندن خاتم الانبیا کله‌جکنی سویلر و آنك زمانه کیم یتیشورسه آکا ایمان ایتسون دیو نصیحت ایلر ایدی.

کعبك احفادندن اولان سالف الذکر (قصی) دخی قریش قبیله‌سی ایچنده بك بیوك برذاتدرکه : شوراده ، بوراده متفرق اولان قریشیلری طوپلایوب قوت بولدی ومکه ریاستنه نائل اولدی.

بیت اللهك خدمتی، فی الاصل حضرت اسماعیلك اولاد واحفادنده ایکن صکره بو خدمت شریفه (جُرْهُم) قبیله‌سنه کچمش وبعده هجرت ایله مکه جوارنده اقامت ایدن (خُزاعَه) قبیله‌سی ، بر آرالق کعبه خدمتنی ومکه ریاستنی ضبط ایلمش ایدی. قصی ، برتقریبله کعبه‌نك آناختارلرینی خزاعه‌دن آلدی. آندن صکره کعبه خدمتی دخی قریش قبیله‌سنده قالدی.

قصینك (زُهْرَه) نامنده بر قرنداشی اولوب آنك دخی اولاد و احفادی چوغالدی. قریش طائفه‌سی ایچنده شرف ورفعت بولدی که خاتم الانبیا حضرتلرینك والده‌سی اولان جناب (آمنه) آنك نسلندندر.

قصی ،فوت اولدقده (عبدمناف) و(عبدالدار)و(عبدالعزی) نام اوغللری قالدی. عبد مناف، دیکرلرندن زیاده‌شان وشرف بولدی. ریاست وسیادت آنك نسلنده قرار قیلدی. عبدالدارك نسلندن دخی خدمهٔ کعبه اولار (بنی شیبه) کلدی.

عبدمنافك (هاشم)و(عبدشمس)و(مطلب)و(نوفل)نام درت اوغلی اولدی. هر برینك ذریتی چوغالدی. حتی (بنی امیه) دنیلن طائفهٔ امویه ، عبد شمسك نسلندن کلمشیدی. لکن جمله‌سنك افضل واشرفی (هاشم)درکه عبدمنافدن

صکره قریش قومنك اولوسی ، اوایدی. آنك نسل پاکندن کلنلره (بنی هاشم) و (هاشمی) دنیلور. خاتم الانبیا حضرتلری دخی آنلردندر .

قریش قومی، تجارتله مألوف بر طائفه ایدی . قیشین یمنه ویازین شامه کیدرلر ، هر سنه ایکی طرفله دخی پك حوق آلیش ویریش ایدرلرایدی .

بناءً علیه هاشم دخی قافلهٔ شام ایله مکه‌دن چیقوب کیدرکن مدینه‌یه اوغرادی . اوراده (بنی نَجّارْ) طائفه‌سندن (سَلْمی)نام قیزی تزوج ایتدی. آندن شام دیارینه کیتدی ، (غَزَّه)ده فوت اولدی .

سلمی ایسه آندن حامله قالوب غایت کوزل ویوزی نورلی بر ارکك چوجق طوردی و(شیبه) دیه آدقویدی.

شیبه بیودی ، دایی زاده‌لریله برابر چیقوب کزمکه باشلادی . لکن هیچ برینه بکزه‌مزدی . یوزنده اولکری وار ، آلنی آی کبی پارلار ، جمال باکمالنی کورن حیران قالور ، بشقه بر صویدن اولدیغی یوزندن بللی اولور ایدی .

انصاردن مدّاح رسول اولان شاعر مشهور (حسّان)ك پدری (ثابت)او اثناده مدینه‌دن مکه‌یه کیدوب هاشمدن صکره قریشك اولوسی اولان قرنداشی (مطّلب) ایله کوروشدی. « آه اکرقرنداشك اوغلی شیبه‌یی کورسه‌ك تعجب ایدردك . پدرینه نه‌قدر بکزر ونصل شرف وجمال صاحبیدر تعریف اولنماز» دیه شیبه‌یی وصف ایتمکله مطّلبك قلبنه شیبه‌یی کورمك آرزوسی دوشدی .

قریش قومی ایچنده اباًعن جد انتقال ایده‌کان نور نبوت ، هاشمه کلمش وآنك یوزنده کورولمش ایدی . حال بوکه هاشمك شیبه‌دن باشقه (اسد) نامنده بر اوغلی اولمش ایسه‌ده آندن یالکز (فاطمه) آدلو بر قیز قالمش ایدی که حضرت علینك والده‌سیدر . شو حاله نظراً هاشمه آنجق شیبه‌نك خیرالخلف اولماسی بر امر طبیعی ایدی . ثابتك افاده‌سی دخی بونی تأیید ایتدی . بناءً علیه مطّلب، شیبه‌یی کورمکه مجبور اوله‌رق همان مکه‌دن قالقوب مدینه‌یه کیتدی .

بو وجهله مطّلب ، مدينه‌يه واردی ، برمحلده بنی‌نجّار چوجقلری آره‌سنده شيبه‌يی کوردی . برکرّه آنك طور وطرزينه ويوزنده‌کی ملاحت ونورانيته باقدی ، کيمسه‌سويله‌مه‌دن برادرزاده‌سی اولديغنی بيلوب کوزلرندن ياش آقدی .

نته‌کيم مطّلب ، شيبه‌يی طور وطرزندن بيلديکنی وکوزلرندن ياش کلديکنی بعض اشعارنده پك سوزشلی اوله‌رق بيان وحکايه ايتمشدر .

مطّلب همان اوراده شيبه‌يه بر قات روبه کيديردی وآندن والده‌سنه کوندردی . بعده والده‌سنی ارضا ايدرك شيبه‌يی آلوب مکه‌يه کوتوردی .

مکه‌يه کيررکن شيبه‌يی کورنلر « عجبا بوچوجق ، مطّلبك کوله‌سيمی اوله ؟ » ديمشلر . آندن شيبه‌نك آدی (عبدالمطّلب) قالمش ومطّلبك وفاتنده‌يرينه کچوب ، قريش قومنك سيّد ورئيسی اولمشدر .

عبدالمطّلبك آلننده نور محمّدی لمعان ايدردی . قريش قومی ، آنکله تبرّك وتيمّن ايلردی .

حتی مکه ديارنده قحط وغلا اولسه آنك النه ياپيشوب (ثَبِير) طاغنه چيقارلر ، آنك يوزی صوينه جناب حقدن ياغمور ايسترلر ايدی . جناب حق دخی نور محمّدی حرمتنه آنلره رحمت وبرکت احسان ايدردی .

خاتم‌الانبيا حضرتلرينك دنيايه کلمسی ياقلاشدقجه کاهنلر ، آنك تشريفنی خبر ويرمکه ، عجيب وغريب حالتلر وخارق‌العاده علامتلر بليرمکه باشلادی .

از جمله عبدالمطّلب ، برکون حرم شريفده ياتوب اويورکن بررؤيا کوروب قورقو ايله اويواندی . کاهنلره واروب رؤياسنی تقرير ايتدی . کاهنلر دخی « سنك نسلکدن بر چوجق طوغه‌جق ، ير وکوك خلقی آکا ايمان کتوره‌جك » ديديلر .

بونك اوزرينه عبدالمطّلب ، مخدّرات قريشدن (فاطمه) آدلو برقيز آلدی . آندن اوغلی (عبدالله) دنيايه کلدی ونور محمّدی آنك آلننده نمايان اولدی .

مقدما مکه‌ده حکومت ايدن (جرهم) قبيله‌سی اوزرينه دشمن مسلّط اولمغله يمن ديارينه فراره مجبور اولدقلرنده کعبه خزينه‌سندن بر خيلی اشيا

آلوب زمزم قویوسنه آتمشلر واوزرینه طاش وطوپراق دوکوب یرینی بلیرسز ایتمشلر .

نیچه ییللر بو حال اوزره قالدی. زمزمك نره‌ده اولدیغی کیمسه‌نك معلومی دکلدی. برکیجه عبدالمطّلبه رؤیاسنده زمزمك یری خبر ویرلمش ونشانه‌سی کوسترلمش .

بو صورتله عبدالمطّلب، زمزم قویوسنی بولدی واوغوللریله برابر آنی قازمغه باشلادی . ایچندن قلیجلروزرهلر وآلتوندن یاپمه که‌ییك صورتلری چیقدی . عبدالمطّلب، آنلری آلدی وکه‌ییك صورتلرینی کعبه‌نك قپوسی اوکنه وضع ایلدی وزمزم قویوسنی کاملاً آییقلایوب حجّاجه زمزم اولاشدیرمغه باشلادی .

قریش قومی، جدّ اعلالری اولان حضرت اسماعیلدن قالمه بر مبارك قویونك میدانه چیقماسندن طولایی فوق العاده ممنون ومتشکر اولدی . بو یوزدن عبدالمطّلب دخی اوّلکیدن زیاده شان وشهرت وانظار ناسده قدر ومزیت بولدی .

عبدالمطلبك اوغللری (حارث)، (ابوطالب)، (ابولهب)،(غَیداق)، (حَجل) ، (عبدالکعبه) ، (مُقوّم) ، (زُبیر) ، (ضِرار) ، (قُثَم) ، (عبدالله) ، (حمزه) ، (عبّاس) در . فقط (قثم) کوچوك ایکن فوت اولمشدر .

عبدالمطلب اوغللری ایچنده اك زیاده (عبدالله) ی سوه‌ردی . زیرا ایچلرنده اك کوزل واك زیاده صاحب عفت او ایدی . نور نبوت آنك یوزنده نمایان ایدی .

بنی‌زهره شیخی (وهْب) قیزی (آمنه) حسب ونسبجه قریش قیزلرینك افضلی اولمغله عبدالمطلب آنی (عبدالله) ه آلدی .

(آمنه) ، (عبدالله) دن خاتم الانبیایه حامله قالدی وهمان (عبدالله) لك آلننده‌کی نور ملاحت (آمنه) نك آلننده نمایان اولدی .

اواثناده قریش قومی ، قحط وغلایه مبتلااولوب زیاده مضایقه چکمکده

ایکن رسول اکرم، آنا رحمنه دوشدیکی کبی آنك حرمتنه حق تعالی حضرتلری، قریشك باغ وباغچه‌لرینه اوقدر فیض وبرکت ویردی که جمله‌سی زنکین اولدی .

او سنه‌یه عربلر (سنة الفتح والابتهاج) دیدیلرکه فتوحات ومسرت ییلی دیمکدر . (آمنه) حامله ایکن (عبدالله) شام قافله‌سیله مدینه‌یه کیتدی واوراده خسته‌لنوب یکرمی بش یاشنده اولدیغی حالده دایلری یاننده وفات ایتدی .

بوجهتله خاتم الانبیا حضرتلری ، دُرّ یتیم کبی آناسی قارننده ایکن تك ویتیم قالدی .

ایشته اواثناده خارق العاده وقوعاتدن اوله‌رق مشهور (فیل وقعه‌سی) ظهور ایتدی .

شویله که: نیچه ییللر یمنده حکومت ایدن (ملوك حِمْيَرْ)ك قوتلرینه ضعف کلمکله حبشلر، عربستان یاقه‌سنه کچوب یمن دیارینی ضبط ایتمشلر ایدی .

حبشیلردن نوبت سلطنت (ابرهه) نام ملکه کلدکده پای تخت یمن اولان (صنعا)ده بر بیوك کلیسا یاپدی. بوندن غرضی : عربلری، کعبه زیارتندن واز کچیرمك و یوزلرینی صنعایه چویرمك ایدی .

عربلر ایسه از قدیم سنه‌ده بر کرّه مکه‌یه کلوب کعبه‌یی زیارت ایده کلدکلرندن بویله صنعاده یکی یاپلمش بر کلیسایه میل وتوجّه ایتمك شویله طورسون، آکا حقارت کوزیله باقوب حتی ایچلرندن بریسی او کلیسا ایچنه کیروب پیسله‌دی .

بوندن طولایی ابرهه، پك زیاده غضبه کلدی . همان کعبه‌یی ییقمق اوزره بر بیوك اردو ایله مکه‌یه طوغری حرکت ایلدی .

طائفه کلدکده بر مقدار عسکرله بر آدمنی مکه‌یه کوندردی . او دخی کلوب مکه اهالیسنك حیوانلرینی سوردی . بو صره‌ده عبدالمطّلبك دخی درت یوز دوه‌سنی کوتوردی .

عبدالمطّلب، همان ابرهه‌نك اردوسنه کیتدی « قریشك رئیسی کلدی »دیو

خبر ویردیلر . آنی یاننـه دعوت وپك چوق حرمت و رعایت ایتـدی . و «نیچون کلدك» دیوصوردی .

عبدالمطلب، دەوەلرینی ایستدی.

ابرهه « بن صاندم که کعبه‌یی ییقمایم دیو نیازه کلدك » دیدی .

عبدالمطلب دیدی که «بن ، دوەلرك صاحبی‌یم ، آنلری ایسترم. کعبه‌نك صاحبی واردر ، آنی او صاقلار . »

همان ابرهه ، امر ایتدی ، حیوانلرینی کیرو ویردیلر .

عبدالمطلب، حیوانلرینی آلدی مکه‌یه کتوردی و«بو بیتك صاحبی، آنی محافظه ایلر قورقمایکز» دیوقریشه تسلیت ویردی .

چونکه خاتم الانبیا حضرتلری، آنا رحمنه دوشمش و مولد سـعادتلری پك یاقلاشمش، قریباً تشریف بیوره‌جقلرینه دائر نیچه‌خارق‌العاده علامتلر بلورمش و عبدالمطلب رؤیاسـنی کورمش وبو جهتله ابرهـه‌نك بیت اللهی ییقامایاجغنی کندی وجداننده کسدیرمش ایدی .

فی‌الواقع ایکی آی صکره خاتم الانبیا دنیایه کله‌جك و بعده کعبه‌یی قبله ایدینه‌جك وابرهه اردوسنك حالی دخی عالمه بربیوك عبرت اولاجق ایدی.

شـویله که: ابرهه‌نك بر بیوك فیلی وار ایدی. دائما آنی عسـکرینك اوکنده یوروتور وانکله نره‌یه وارسه مظفر اولمق‌اعتقادنده بولنور ایدی . اویله تجربه ایلمش واویله‌جه بلله‌مش ایدی .

بوکره دخی ابرهه ، او فیلی اردوسـنك اوکنه قاتدی وهمان مکهٔ مکرمه اوزرینه یوروتدی .

مکه‌یه یاقلاشوب‌ده ایچرو کیرمکه حاضرلانورایکن فیل ، یره چوکدی. قالدیروب یوروتمکه چالیشدیلر ، یورومه‌دی . باشنی باشقه طرفه چویردکجه همان سکیردوب کیدر ومکه‌یه طوغری چویردکجه کیتمیوب یره یاتار ایدی.

آنلربوکشا کشده ایکن‌حق‌طرفندن برچوق (ابابیل) قوشلری کلدی. هر برینـك آغزنده وآیاقلرنده برر اوفاق طـاش وار ایدی . ابرهـه عسکرینك اوزرلرینه صالیویریرلردی . هانکیسـنه اصابت ایلرسه مجروح

وتلف اولوردی . بر چوغی بو صورتله تلف اولدی وبقیه‌سی دوشه قالقه یمنه قاچوب قورتولدی .

ابرهه دخی بو صورتله صنعایه واره بیلمش ایسه‌ده فنا حالده مریض اولمغله چوق کچمیوب تلف اولمشدر وآندن صکره ایکی اوغلی صره‌سیله بر آز مدت صنعاده حکومت ایتمش ایسه‌ده چوق سورمیوب دولتلری انقراض بولمشدر .

ابرهه‌نك عسکری او صورتله پریشان اولدقده مکهٔ مکرمه اهالیسی، طیشارو اوغرایوب آنك اردوسنده بولدقلری اموال واشیایی آلدیلر .

خاتم الانبیا حرمتنه قریش قبیله‌سی ، هم اویله بر بیوك دشمن شرّندن قورتولدیلر، هم‌ده بویله زحمتسزجه بر خیلی مال غنیمته نائل اولدیلر وبر قات دها شان وشهرت بولدیلر .

قریش طائفه‌سیله معارضه اوزره بولنان قبائل عرب، آرتق آنلرایله جنك وجدالدن واز کچوب آنلری من طرف‌الله مؤید بیلدیلر . بو سنه‌یه عربلر (فیل ییلی) دیو آد قویدیلر که میلاد حضرت عیسانك (بشیوز آلتمش طقوز) نجی سنه‌سی ایدی .

خاتم الانبیا حضرتلری دخی او ییل طوغدی‌که ابرهه‌نك بروجه بالا فیل ایله مکه‌یه کلوب کیتمسی محرم آینك اواسطنده‌ایدی. اللی بوقدر کون صکره ربیع الاوّل ایچنده دخی ولادت محمدیّه وقوع بولدی .

مولد محمّدی

فیل ییلنده وشهور رومیّه‌دن نیسـان ایچنده ربیع الاوّل آینك اون ایکنجی پازارایرتسی کیجه‌سی صباحه طوغری هنوز طاڭ یری آغاردیغی وقت عالم ، برباشقه عالم اولدی . یعنی خاتم الانبیا محمّد مصطفی صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری طوغدی وکون طوغمادن عالم، نور ایله طولدی .

عبدالله‌دن (آمنه) نك آلننه کچمش‌اولان نور ملاحت ، آ نك آ لننه کچـدی . دور آدمدن برو اولاددن اؤلاده انتقـال‌ایده‌کلن نور خاتمیت، شمدی صاحبنی بولدی وآرتق آ نده قرار قیلدی .

فرداسی پازار ایرتسی کونی صبـاحلین هپ پتلر ، یوزی اوسـتنه دوشمش بولندی، کورنلر حیرتده قالدی.

آمنه‌دن مرویدر. دیر ایمش‌که : « بن، سائر خاتونلر کبی کبه‌لك‌زحمتی چکمدم ، کبه‌لره عارض اولان آغرلقلری کورمدم . فقط کیجه رؤیامده کوردم. برکیمســه کلوب یا آمنه ! محقق بیلملیسین‌که سن خیرالعـالمین ایله حامله‌سین. طوغدیغی وقت آدینی (محمّد) قویه‌سین‌دیدی. وقت‌ولادت‌ایرشدکده قولاغمه بر بیوك سس کلدی ، اورکدم . همان برآق قوش کلدی ، قانادیله آرقه‌می صیغـادی. بندن ، قورقه واورکمه حاللری کچـدی. بریانمه باقدم: بر بیاض کاسه ایله شربت صوندیلر . آلوب ایچـدیکم کبی هرطرفمی نور قاپلادی. اوآ نده (محمّد ص . ع) دنیایه کلدی. اطرافمه باقدم، کوردم‌که: عبد مناف قیزلرینـه بکزر ، فقط غایت اوزون بویلی برچوق قیزلر ، بنی طواف ایدیورلر . تعجب ایتدم، یارب ! بونلر کیملراوله ؟ » دیدم.

وقت ولادت محمّدیه‌ده (آمنه) نك کوزندن‌پرده قالدیریلوب اووجهله

حور جنانی وملائکهٔ کرامی کورمش ودها نیجه خارق العاده حاللر تماشا بیورمش اولدیغی مرویدر .

عشرهٔ مبشره‌دن (عبدالرحمن بن عوف) حضرتلرینك والده‌سی (شفا)[١] خاتون اوکیجه (آمنه) نك یاننده بولنمش وآنك کوزینه دخی وقت ولادت محمدیه‌ده مشرقدن مغربه‌دك بتون دنیا نور ایله طولمق کبی نیجه خارق العاده شیلر کورونمش اولدیغنی اوغلی (عبد الرحمن)ه سویلمش، اودخی سائرلره حکایه ایلمشدر .

اوکیجه عبدالمطلب ، مسجد حرامده جناب حقه توجه ومناجات اوزره ایکن «مژده یا عبدالمطلب! شمدی (آمنه)دن برچوجق طوغدی. وجودی عالمه رحمتدر » دیو هاتفدن بر سس ایشیتمش وهمان (آمنه) نك یاننه کیتمش اوراده دخی نیجه خارق العاده شیلر تماشا ایتمشدر .

خاتم الانبیا حضرتلری، سنتلی وکوبکی کسیلمش اولدیغی حالده طوغمشدی. آرقه‌سنده ایکی کوره‌کی آره‌سنده تاقلبنك حذاسنده بر نشانه‌سی وارایدی که آکا (خاتم نبوت) و (مهر نبوت) دنیلور .

حضرت عایشه‌دن مرویدر. دیمش که : « مکه‌ده بر یهودی وار ایدی . ولادت محمدیه کیجه‌سنك فرداسی ، مجمع قریشه کلوب بوکیجه آرا کزده بر اوغلان طوغدیمی ؟ دیو صورمش . اوت . عبدالله بن عبد المطلبك بر اوغلی اولدی . دیمشلر . ایشته خاتم الانبیا اودر وآرقه‌سنده علامتی واردر . دیوخبر ویرمش . وارمشلر ، اوحضرتی کورمشلر . یهودی ، آنك شکل وشمائلنه باقوب آرقه‌سنده‌کی خاتم نبوتی کورنجه عقلی باشندن کیتمش ونبوت ، آرتق بنی اسرائیلدن کیتدی . بوندن صکره باشقه پیغمبر کلمك امیدی بیتدی . قریشه برمرتبه دولت وسطوت الویره‌جك که خبری مشرقدن مغربه‌دك ایره‌جك . دیمش .

انبیاء بنی اسرائیل ، خاتم الانبیا حضرتلرینی کاه (محمد) وکاه (احمد) دیو ذکر ایلمش وعلامتلرینی سویلمش اولدقلرینی وعلوم غیبیه اصحابی دخی

[١] بوخاتونك اسمی (شِفا) و (شَفّا) اولمق اوزره مختلف الروایه‌در .

بر صورتله استخراج ایتدکلرندن اووقت یهود کاهنلری آره‌سنده خاتم الانبیا حضرتلرینه دائر چوق سوزلر سویلنور وتشریفنه انتظار اولنور ایدی . بناءً علیه تاریخ ولادتنی دخی بو وجهله کشف و تعیین ایتمشلر ایدی .

(حسّان بن ثابت) دن مرویدر . دیمش که : « بن ، سکز یاشنده ایدم . بیلیرم که بر کون صباحلین مدینه‌ده بر یهودی ، دیکر یهودیلره حایقیروب بوکیجه (احمد) ك ییلدیزی طوغدی . دیدی . صکره حساب ایتدم . مولد محمدی کیجه‌سنه موافق دوشدی »

عبدالمطّلب ، اومثللو خیرلو علامتلری كوروب فوق العاده ممنون اولدی و « بو اوغلمك شانی پك بیوك اوله‌جق » دیدی . کندوسنه الله طرفندن اویله برسعادتلی اوغول احسان بیورلدیغنه دائر بر كوزل قصیده سویلدی و بر بیوك ضیافت یاپوب قریش قومنی دعوت ایلدی . کلدیلر ، یدیلر ، ایچدیلر ، « بو ضیافته سبب اولان چوجغه نه آد قویدك » دیو صوردیلر .

عبدالمطلب ، (محمّد) دیو جواب ویردی .

آنلر دخی « بویله اجدادكده اولمایان آدی قویمقدن مقصدك نه‌در » دیدیلر .

« مقصدم و تمنی ایتدیکم بوكه : آنی كوكده حق ویرده خلق پك چوق مدح وثنا ایلیه » دیدی .

خاتم الانبیا ، حضرتلرینك پك چوق اسملری واردر . اك مشهورلری (محمّد) و (احمد) در . (محمّد) عربجه پك چوق حمدوثنا اولنمش اولان ذات دیمكدر .

(محمود مصطفی) ، (صاحب البیان) ، (صاحب الخاتم) ، (صاحب المقام المحمود) ، (صاحب القضیب) ، (صاحب الهراوه) دخی خاتم الانبیا ، حضرتلرینك القاب جلیله‌لرندندر .

وقت ولادت محمّدیّه‌ده ظهوره كلن خارق العاده حاللردن برازی دخی بونلردركه ذكر اولنور :

ولادت محمّدیّه‌ده ایوان كسری ، صارصیلدی . اون درت شهنشینی ییقیلدی و فارس ولایتنده (اِصَطخر آباد) نام بلده‌ده آتش پرستلرك بیك سنه‌دنبرو

یانمقده اولان آتشکده‌لری سـونیویردی و(ساوه) کولی یره باتوب نابدید اولدی و(سماوه) وادیسنده بالعکس صولرطاشدی و (موبدان)[*] که فارسك قاضی القضاتی دیمکدر . او کیجه او دخی رؤیاسنده کورمش که : بر آلای سرت وسرکش دوه‌لر ، بربلوك عرب آتلرینی یده‌رك دجله نهرینی کچوب بلاد فارس ایچنه طاغلمشلر .

اووقت (آل ساسان)دن شاه عجم اولان (نوشروان) اووجهله ایوان صارصیلوب ده شهنشینلرك ییقیلماسندن مضطرب اوله‌رق قرناسیله بومسئله‌یی سویلشورکن (اصطخر آباد) دن آتشـکده‌نك سوندیکی خبری کلدی . ینه بوصره‌ده ساوه کولنك باتدیغی وسماوه‌ده صولرك طاشدیغی ایشیدیلدی . حساب ایتدیلر . هپ شهنشینلرك ییقیلدیغی وقته مصادف اولدی .

بونك اوزرینـه نوشروان ، تلاش ایدوب همان موبدانی جلب ایله بو وقعه‌لری درمیـان ایلدی . او دخی او کیجـه کورمش اولدیغی رؤیایی سویلدی .

نوشروان، دها زیاده تلاش واندیشه‌یه دوشوب « عجبا بوعلامتلر نه اوله ؟ » دیو موبداندن صوردی . موبدان، نه‌اوله‌جغنی بیلیوردی. همان « عربستانجه برامر عظیم ظهوره کلمك کرکدر » دیو جواب ویردی .

درحال نوشروان ، ملوك عربدن اووقت کندوسنه تابع اولان (نعمان بن منـذر) ه فرمان کوندروب بکا : « بر بیلکیج آدم کونده‌ر » دیو امر ایتمکله (نعمان) دخی (عبدالمسیح) نام فاضل بنامی کوندردی .

(عبدالمسیح) همان پای تخت کسری اولان شهر (مداین)ه واردی ونوشروانك حضورینه کیردی .

نوشروان ، وقوعاتی سویلیوب « بوعلامتلر نه معنایه دلالت ایلر؟ » دیو

[*] موبد : کسر بایله ، فتحله‌ده مرویدر. مجوسده‌اولور. دانشمندرکه‌مسائل مشکله‌یه جواب ویروب آندن نقل‌روایت‌اولنه. مجتهد ومفتی کبی. برهان‌قاطع‌ترجمه‌سنی (موبدان) ایسـه (موبد موبدان) دن مخففدرکه (قاضی‌القضاة) مألنی افاده ایده‌ر. عربلر ، بوکلمه‌یی (موبذان) شکلنده لسانلرینه نقل ایله‌مشلردر .

صوردی . (عبدالمسیح) دخی « بنم شام دیارنده ساکن (سَطِیْح) نام بر دایم واردر . بونلرك معناسنی آنجق او ، ویره بیلور » دیو جواب ویردی .

آنك اوزرینه نوشروان « هایدی چابوق (سطیح)ك یاننه وار. آندن صور ، بکا جوابنی کتور » دیو امر ایتدی . (عبدالمسیح) دخی همان (مداین) دن چیقوب دیار شامه کیتدی .

اووقت عربلر ایچنده (کاهِنْ) و(عَرّافَه) دینور برطاقم بیلگیج آدملر وار ایدی که اسرار الٓهیّه‌دن بحث ایدرلر وکله‌جك شیلری خبر ویررلر ایدی . اك مشهورلری ایشته بو (سطیح کاهن) دیدکلری ذات ایدی که فوق‌العاده یاشلی برآدم اولوب حتی (نزار) ك وفاتنده میراثنی اوغلی (مضر) ایله دیکر اوغوللری بیننده تقسیم ایدن او ، ایدی دیرلر. اصلی یمندن اولوب آنجق شام طرفنده بر صومعه‌ده یرلشوب قالمش ایدی . حال بوکه بدننده کمیك یوق ، شکل وقیافتجه مثلی نامسبوق ، دائما آرقه‌سی اوستنه یاتاروبرطرفه کوتوریله‌جك اولدقده کندوسنی دوشه‌مه کبی دەوشیروب حیوان اوزرینه یوکله‌دیرلر ایمش . الحاصل انسانه بکزه‌مز ، لساننده باشقه اعضاسی اویناماز بر شخص عجیب اولوب فقط غایت فصیح وبلیغ سوزلر سویلر ونیجه ییللر صکره اوله‌جق وقوعاتدن بحث ایلر ایمش .

بز ینه صدده کله‌لم : (عبدالمسیح) آشوری مرتبه سرعت ایله (سطیح) ك اولدیغی محله واردی . یاننه کیردی ، سلام ویردی .

(سطیح) ایسه اولوم دوشه‌کنه دوشه‌نمش وکوزلری قپانمش اولدیغندن (عبدالمسیح) ك سلامنی ایشیتمیور ودنیا کلامی قولاغنه کیتمیور ایدی .

(سطیح) ك بو حالی (عبدالمسیح) ه پك زیاده تأثیر ایلدی وهمان سطیحك جاننه تأثیر ایده‌جك سوزشلی سوزلری حاوی بر قصیده سویلدی .

شویله که : « عجبا یمنك اولوسی صاغرمی‌در ، یوقسه ایشیدییورمی ؟ یوقسه اولوب کیتدی‌ده بزلری بتون بتون مأیوس ایتدیمی ؟ ای شیخ

فاضل وحلاّل مشكل ! بربیوك ومحترم جماعتك شیخی اولان همشیره زاده ك، شاه عجم طرفندن كوندرلمش اولمسیله طاغ ودوز، كیجه وكوندوز دیمیوب ویوللرده كی مهالك ومخاطراتی قیدایتمیوب فوق العاده سرعت ایله سكا كلدی. جمله بیلكیجلرك عاجز قالدیغی امور عظیمه یی سندن صوروب اوكرنمك ایستر » دیدی .

بونك اوزرینه (سطیح) كوزلرینی آچدی ودیدی كه « عبدالمسیح ، سرعت ایله سطیحه كلدی . سطیح ایسه قبره كیرمك اوزره در . سنی ملك ساسان كوندردی . سراینك صارصیلمسی وآتشكده نك سونمسی نه یه دلالت ایلدیكنی صورویور ، برده موبدانك كوردیكی رؤیانك تعبیرینی ایستیور كه رؤیاسنده بر آلای سركش دوه لر بربلوك عرب آتلرینی یده رك دجله یی كچوب مملكتنه طاغیلدیغنی كورمشیدی . ای عبدالمسیح ! او دم كه تلاوت چوغاله و (صاحب هراوه) ظاهر اوله ونار فارس سونه وسماوه وادیسی طاشه وساوه كولی باته ، شام آرتق (سطیح) ایچون شام دكلدر . بنی ساساندن ییقیلان شهنشینلرك عددنجه اون درت ملك وملكه كلور وآرتق اوله جق اولور » دیدی وهمان وفات ایتدی .

(عبدالمسیح) ، (مداین) دن عودت ایلدی و (سطیح) دن ایشتدیكی سوزلری نوشروانه سویلدی .

نوشروان ایسه كندوسنك زمان سلطنتنده بر فنالق ظهورندن خوف واندیشه ایتمكده ایدوكنه مبنی بو خبردن متسلّی وممنون اولدی و « بزم نسلمزدن اون درت حكمدار كلوب كیدنجیه دك نه لر اولور » دیدی .

واقعا اون درت حكمدارك عادت اوزره عصر سلطنتلری كلوب كچنجه یه دك نیچه قرنلر كلوب كچمك لازم كلور . حال بوكه نوشرواندن صكره بر آرالق دولت ساسانیّه نك حالی مختل اوله رق یالكز درت سنه ظرفنده آل ساساندن اون حكمدار كلوب كیتمشدر وساسانیلرك مدتی ظن اولندیغی قدر اوزامیوب آز وقت ظرفنده مملكتلری اهل اسلام النه كچمش ونوشرواندن صكره اون دردنجی ملك اولان (یزدجرد) حضرت عثمانك خلافتنده تلف اوله رق آنكله دولت ساسانیّه منقرض اولوب بیتمشدر.

خاتم الانبیا حضرتلرینك ولادتندن بعثتنه قدر ظهوره کلن خارق العاده حالات

مکه اهالیسی، اوته‌دنبرو یکی طوغان چوجقلرینی مکه‌ده طوتمیوب عشائردن بر سوت آنایه ویررلر وعشائر ایچنده هواسی لطیف یرلرده تربیه ایتدیررلر ایدی .

بو جهتله عشائردن آره صره مکه‌یه سوت آنالر کلور وامزیروب بویوتمك اوزره برر چوجق آلور وچوجقلری بیودوب‌ده آناسنه باباسنه تسلیم ایتدکلرنده نائل اکرام وعنایت اولورلر ایدی .

ولادت محمدیّه هنکامنده (بنی سعد) قبیله‌سندن مکه‌یه برچوق سوت آنالر کلدی وهر بری برر چوجق آلدیغی صره‌ده ایچلرندن (حارث) نام کیمسه‌نك زوجه‌سی (حلیمه) دخی حضرت (محمد) ی آلدی‌وکندی یوردینه کوتوردی .

او سنه (بنی سعد) دیارنده قحط و غلا وار ایدی . (حلیمه) فخر عالمی آلوب‌ده کوتوردیکی کبی حیوانلرینك‌سودی چوغالدی‌وخانه‌سنده فوق‌العاده برکت پیدا اولدی. (حارث) بوکا دقت ایدوب « یا حلیمه ! بو کتیردیکك یتیمك آیاغی نه‌اوغورلی ایمش. او، کله‌لی کیجه‌مز خیر اولدی. امان آکا ایجه باقالم» دیدی .

(حلیمه) ایسه آنی اوز اولادندن زیاده سوردی . حتی بویویوب‌ده آیاق اوزرنده کزمکه باشلادقده (آمنه) آنی آلمق ایستدی . لکن حلیمه « مکه‌نك هواسی آغیردر . امان طوقونمایکز . بر مدتجك دها بزم

یانمزده قالسون » دیه‌رك (آمنه) یی قاندیردی و آنی کندی یانده آلیقویدی .

حلیمه ، آنی جانی کبی سه‌ووب واسن روزکاردن صاقینوب اصلا یانندن آییرماز ایدی .

بر کون هر نصلسه (حلیمه) غفلت ایتمش اودخی سوت قیز قرنداشی (شیما) ایله برلکده اوکله‌ین قوزیلرك یاننه کیتمش . کلدکلرنده (حلیمه) قیزی (شیما) یه « نیچون بویله کونشك شدتلی وقتنده طیشارو چیقیورسکز » دیمش . (شیما) دخی « بز صیجاق کورمدك . قرنداشمك باشی اوجنده بر پاره بولوط طولاشیور. اوتوره‌یه کیدرسه بولوط دخی برابر کیدییور وبریرده طورسه طورویور. بورایه‌قدر هپ کولکه‌لکده کلدك » دیو جواب ویرمش .

بونك اوزرینه (حلیمه) و (حارث) فخر عالمك طور وطرزینه زیاده دقت‌ایدوب کوررلرکه : یوزینك نورانیتی وسیماسنك روحانیتی حسبیله سائر چوجقلردن ممتاز اولدیغی کبی اطواری دخی سائر چوجقلرك اطوارینه بکزه‌مز ، چوجقلر اوینارکن او ، قارشودن باقوب اویونه قاریشماز .

(حارث) و (حلیمه) آنك بو مثللو اطوارینه باقوب آنده بر باشقه تجلّی اولدیغنی آکلامشلر و اوّلکیدن زیاده آنی حرمت کوزیله کوزه‌تمکه باشلامشلر .

وقتا که درت یاشنه ایریشه‌رك کزوب طولاشور اولدی وخارق‌العاده حاللری چوغالدی. (حارث) بوحاللردن اورکدی وزوجه‌سنه « یا حلیمه ! وقتیله بوچوجغی والده‌سنه ویرملی‌یز » دیدی .

(حلیمه) دخی ناچار آنی آلوب مکه‌یه کوتوردی و، والدهٔ محترمه‌سی (آمنه) یه ویردی .

بعده (آمنه) آنی آلوب مدینه‌یه کوتوردی ودایی زاده‌لری اولان (بنی نجّار) ایله کوروشدوردی .

اووقت مدینه‌ده بولنان یهود کاهنلری ، آنك شکل وشمائلنه باقوب « بو امتك پیغمبری ایشته بو چوجق اولسه کرکدر » دیرلردی .

(آمنه) آنکله برابر مدینه‌دن مکه‌یه عودت ایدوب اثنای راهده وفات ایلدی . فخر عالم ، آنادن دخی یتیم قالدی ودده‌سی عبدالمطّلب آنی کندی یانته آلدی .

او وقت مکه دیارنده زیاده قحط وغلا وار ایدی. قریش طائفه‌سی ، عبدالمطّلبه کلوب یاغمور دعاسنه چیقمسنی نیاز ایلدیلر . اودخی فخر عالمك النه یاپیشوب (اَبُو قُبَیْس) طاغنه چیقدی . جناب حقه یالواردی . جناب حق دخی فخر عالمك حرمتنه یاغمور یاغدیردی وعظیم فیض وبرکت ویردی .

شعراء عربدن بعضیلری، اووقت بوقصه‌یه دائر اشعار سویلمشلر وبوندن طولایی عبدالمطّلبه تشکر ایلمشلردر .

فخرعالم ، اووقت یدی یاشنده ایدی. برسنه صکره عبدالمطّلب ، یوز بو قدر یاشنده اولدیغی حالده وفات ایلدی وفخر عالم حضرتلری عموجه‌سی (ابو طالب) لك خانه‌سنده قالدی .

اوسنه دخی مکه دیارنده قحط وغلا اولمغله قریش طائفه‌سی ، ابوطالبه کلوب یاغمور دعاسنه چیقمسنی استدعا ایلدیلر. او دخی فخر عالمك الندن طوتدی وبرلکده حرم شریفه کیتدی وکعبه دیوارینه طایانوب دعا ایتدی. فخرعالم ، پارمغنی کوکه طوغری قالدیردیغی کبی یاغمور یاغمغه باشلادی.

نته‌کیم (جُلْهُمَه بن عُرْفُطَه) نام ذات، اووقت مکه‌ده بولنمغله بوقصه‌یی شو وجهله تفصیل ایتمشدرکه ، برسنه مکه‌یه کیتدم. قحط وغلادن مکه اهالیسنك حالی یمان اولمغله بینلرنده مشورت ایدوب بعضیلری (لات وعزی) نام بتلردن وبعضیلری (منات) نام بتدن استمدادایدرلر. دیدکلری صره‌ده ایچلرنده براختیار کیمسه : حالا آرا کزده سلالهٔ (ابراهیم) لك بقیه‌سی موجود ایکن نیچون باشقه سبب آرایورسکز ؟ دیمکله اشراف قریش، همان قالقوب ابوطالبك یانته کیتدیلر ویاغمور دعاسنه چیقماسنی نیاز ایتدیلر . اودخی چیقوب حرم شریفه کلدی . آرقه‌سنی کعبه دیوارینه ویردی.دعایه باشلادی . یاننده یوزی کونش کبی پارلار بر اوغلانجق وار ایدی .

پارمقلريله كوكه اشارت ايلدى . كوك يوزنده بر پار، بولوط يوق ايكن هرجانبدن بولوطلر پيدا اولوب ياغمورلر ياغدى . سيللر آقدى » ديو بيان ايلمشدر .

بو قصه‌يى ابو طالب دخى بر قصيده‌سنده كمال فصاحت وبلاغت ايله ذكر ايلمش وفخر عالمك كرامت وسعادتنه دائر سوزلر سويلمشدر .

فخرعالم ، اون ايكى ياشنده ايكن ابوطالب، تجارت‌ضمننده شام قافله‌سيله چيقوب آنى دخى برابر كوتوردى .

شام‌ولايتنده واقع (بُصْرى) بلده‌سنده ايرشدكلرنده برصومعه قارشوسنه ايندیلر وبر آغاج آلتنه قونديلر.

اوصومعه‌ده‌كى راهب‌ايسه (بحيرا)[*] ديومعروف اولان (جرجيس) نام زاهد ومنزوى بر ذات ايمش .

كاربان كلوركن (بحيرا) باقوب كوردكه : كاربان ايله برابر بر بولوط دخى كليور . كاربان كلوب قوندقده بولوط دخى او آغاجك اوزرنده استقرار ايدوب طورويور واو آغاج خيلى مدتدنبرو قورويوب قالمش ايكن درحال يشيللنمش .

(بحيرا) كندى معلومات وكشفياتنى بو حالاته تطبيق ايله بيلوركه : خاتم‌الانبيا حضرتلرى، بوقافله ايچنده‌واو آغاجك آلتنده‌در. همان برضيافت ترتيب ايله آشاغى‌اينوب ابوطالبى، رفقاسيله برابر صومعه‌سنه دعوت ايتدى. ابو طالب دخى او حضرتى يوكلرك ياننده براقوب سائر رفقاسيله برابر صومعه‌يه كيتدى .

جمله‌سى سفره‌يه حاضر اولدقلرنده بحيرا ، آنلرى برر برر كوزدن كچيردى . برينك يوزنده آراديغى علامتلرى كورمدكدن باشقه اوبولوطك دخى‌حالا آغاج اوزرنده طورديغنى كوردى وهمان «آرقداشلركزدن كلمه‌ين وارمى؟» ديه ابوطالبه صوردى. اودخى « يالكزبر كوچوك چوجق‌قالدى»

[*] بفتح الموحدة وكسرالحاءالمهملة وسكون المثناة التحتيه‌آخره راء مقصورة . سيرة الحلبيه .

دیه جواب ویردی . بحیرا « آنك تشریفنی دخی نیاز ایدرم » دیمکله ابو طالب، او حضرتی آلوب سفره‌یه کتوردی.

بحیرا ، اثنای طعامده دقت ایدوب کوردی که : خاتم‌الانبیا حقنده انبیاء سالفه‌دن وعلماء ماضیه‌دن مروی اولان علامتلر ، هپ او ذات شریفده موجوددر . همان بعدالطعام آنی یاننه آلدی و« سکا براز شیلر صوره‌جغم. لات وعزّی حقیچون طوغری سویله » دیدی .

او حضرت دخی « لات وعزّایه یمین ویرمه. زیرا بنم ، عالمده الك زیاده مبغوض بتلردر » دیو بیوردی .

آنك اوزرینه بحیرا ، الله تعالی حضرتلرینه یمین ویردی واو حضرتك احوالنی لایقیله آکلامق ایچون صوره‌جغی شیلری صوردی .

آلدیغی جوابلر دخی کندوسنك اجتهادینی تأیید واعتقادینی تأکید ایتدی وهمان بر تقریبله او حضرتك مبارك آرقه‌سنی آچوب خاتم نبوتی کوردی وکمال ادب واحترام ایله اوپدی .

بروطرفده اشراف قریش « بحیرانك عندنده محمّدك نه بیوك قدر واعتباری وار » دیو تعجب ایدرك سویلشورلر ایکن بحیرا ، ابو طالبه « آدك نه‌در وبو شرف وسعادت فدانی کیم در » دیو صوردی .

او دخی « بکا ابوطالب دیرلر. بوده اوغلم در » دیو جواب ویردی . بحیرا « یوق ، یوق . آنك شکل و شمائلنه باقیلیرسه بر درّ یتیم اولمق کرك در » دیدی .

ابو طالب ، « اوت . صلبی اوغلم دکلدر ، قرنداشمك اوغلیدر وپدر ووالده‌سی وفات ایتمکله یتیم در . فقط بنم تحت تربیه‌مده اولمغله اوغلم مقامنده‌در » دیدی .

بحیرا ، اجتهادنده اصابت ایلمش اولدیغندن ممنون اولدی و آرتق کندوسنه اطمئنان تام کلدی ودیدی که « یااباطالب! بوچوجق، انبیاومرسلینك خاتمیدر . شام یهودیلری ایچنده آنك اوصافنی بیلور وعلامتلرینی طانور

کاهنلر واردر. شایدکه اهانت قیدینه دوشه‌لر. سن، آنی‌شامه کوتورمه .
بورادن کیرو چویر » دیو نصحیت ایتدی .

ابو طالب ، دخی بحیرانك سوزینی طوتدی و مالنی بصری بلده‌سنده
صاتدی وهمان کیرو کیتدی .

فخرعالم ، ایام صباوتی کچیردی وسنّ شبابه ایردی . یوزی نورانی
وسوزی روحانی ، خطاب وجوابی کوزل ورشد ورویّتده بی‌بدل ، سوزنده
صادق وحلم ومروّتجه سائره فائق ایدی . بناءً علیه قریش طائفه‌سی
ایچنده ممتاز ومستثنا اولدی و (محمّدالامین) دیو شهرت بولدی.

اون یدی یاشنده ایکن عموجه‌سی (زبیر بن عبد المطّلب) ایله برلکده
یمنه کیدوب کلدی . بو سفرنده دخی کندوسندن خارق العاده حاللر
کورلدی .

مکه‌یه عودتلرنده رفیقلری ، بوحاللری نقل وحکایه‌ایتمکله قریش ایچنده
« بوذاتك شانی پك بیوك اوله‌جق » دیو سویلنور اولدی .

یکرمی یاشنه بالغ اولدقده کوزینه بعضاً ملکلر کورونمکه باشلادی .
شویله‌که : آکا اشارت ایدوب « ایشته بتون عالمه هدایت ایریشدیره‌جك
بودر . لکن هنوز ایام دعوتی ایریشمه‌دی » دیرلردی .

فخرعالم ، بو حالات عجیبه‌یی ابو طالبه آچدی . او دخی بر کونه
خسته‌لك اثری اولمسون دیو آنی عرب کاهنلرندن برینه کوستردی وعلاج
ودواسنی صوردی .

کاهن ، آنی دقتایله معاینه ایتدی. «یا اباطالب! اندیشه‌ایتمه. بووجود
مقدّس، هردرلو علل وامراضدن‌بریدر. کوزینه کورونن شیلرایسه ملائکهٔ
کرام ایله‌انسیّته باشلانغج‌اولمق کرکدر واحتمال‌که نبیّ آخرالزمان بو، اوله »
دیدی .

او، اوانده اشراف قریشدن کنج ایکن طول قالمش (خدیجه) نامنده
غایت زنکین بر خاتون وار ایدی . بعض ذواته اورتاقلق ایله سرمایه
ویریر ایدی .

« محمّدالامینه برمقدار سرمایه ویرسه‌ڭ خیلی خیر ومنفعت کوررڭ »
دیو بعضیلر طرفندن کندوسنه اخطار اولنمغله خدیجه دخی او حضرته کلّی
سرمایه ویردی وکوله‌سی (میسره)یی دخی ترفیق‌ایدرك شامه کوندردی .

فخر عالم ، حضرتلری قافلهٔ شام ایله کیدرکن بحیرانك صومعه‌سی
اوکنه ایندیلر ومیسره ایله برلکده برآغاج آلتنه قوندیلر .

بحیرا ایسه مقدما فوت اولمغله یرینه کچن (نَسْطُورا) نام راهب
اوزایه کلدی ومیسره ایله اسکیدن الفتی اولدیغندن آنکله کوروشدی
وسوزه کیریشدی . اللهك برلکنه ومحمّدك پیغمبرلکنه شهادت ایتدی
و« یامیسره ! حضرت عیسانك خبر ویردیکی خاتم‌الانبیا ، ایشته بودر. شامه
کیتمه‌یکز. خونهٔ یهود کوروب طانورلر واهانت داعیه‌سنده بولنورلر »
دیدی . بناءً علیه فخرعالم ، دخی شامه کیتمه‌یوب بصراده آلیش ویریش
ایدرك اورادن کیرو دوندیلر .

یك صیجاق برکونده مکه‌یه واصل اولدیلر. خدیجه ، برقاچ قادینلرایله
برمحلده طوروب شام قافله‌سنك کلیشنی تماشا ایدیورلردی . کوردیلرکه :
یولجیلردن برینك باشی‌اوزرنده ایکی قوش، قاناد گه‌روب کلیور وچادر کبی
کولکه ایدیورلر. « بوکیم‌اوله؟ » دیرکن میسره چیقه کلدی. (محمّدالامین)
اولدیغنی بیلدیردی و صیجاق وقتلرده ایکی ملك، آنك باشی اوزره قاناد
گه‌روب کولکه‌لندیرمك کبی نیچه‌خارق‌العاده حاللر کوردیکنی و(نسطورا)نك
سوزلرینی خبر ویردی .

محاسبه کورولدی ، سائر سنه‌لره نسبتله کلّی کار ومنفعت کوروندی .
لکن خدیجه‌نك کوزینه شام تجارتنك کار ومنفعتی کورونمزدی .

زیرا مقدّماخدیجه، بررؤیا کوروب عمّی‌زاده‌سی‌اولان (وَرَقَه بن‌نَوْفَلْ)ه
تقریر ایتدکده « سن ، آخر الزمان پیغمبرینك زوجه‌سی اوله‌جقسین » دیو
تعبیر ایتمشیدی .

ورقه بن نوفل ایسه نصارا دیننده اولوب (انجیل) و (تورات)

اوقور وکله‌جك شیلردن خبر ویریر غایت اختیار بر کاهن مشهور ایدی . بناءً علیه خدیجه‌نك افکاری بوکا صارمش وسائر شیلری ذهنندن چیقارمش ایدی .

ایشته بو صره‌ده طرفیندن واسطه‌لر پیدا اولدی وخدیجه‌نك فخر عالم حضرتلرینه عقد نکاحی خصوصنه قرار ویریلدی .

همان خدیجه‌نك خانه‌سنده مجلس نکاح عقد اولندی وقریش طائفه‌سنك اولولری طوپلاندی .

فخر عالم ، حضرتلری دخی عموجه‌سی حمزه ایله برلکده کیدوب اوراده بولندی .

اولا ابوطالب ، بر خطبهٔ بلیغه انشا ایتدی که خلاصه وجهله ترجمه‌سی بوراده ایراد اولنور :

« شکر اللهه ، که بزلری (ابراهیم) ك ذریتندن و (اسماعیل) ك نسلندن و (معدّ) ك اصلندن و (مضر) ك عنصرندن یاراتدی و بزی بیت مکرمنك بکجیسی وحرم شریفنك خدمتجیسی وبو جهتله ناسك حاکم ورئیسی ایتدی . بوندن صکره صدده کله‌لم . قرنداشم اوغلی اشبو (محمّد بن عبدالله) ایله قریشدن هانکی نوجوان موازنه اولنسه بو ، آکا حسب ونسبجه وعقل وفضیلتجه فائق ومرجّح اولور واکرچه مالی آز ایسه‌ده آکا باقیلماز. زیرا مال ، برظل زائل وامر حائل‌در وآلتون ویریلور ، ایکره‌تی برشیدر. والله بوندن صکره آنك حال وشانی پك بیوك اوله‌جقدر . حال بوکه سزك بووجهله شرف وشان صاحبه‌سی اولان کریمه‌کز خدیجه‌یه رغبت بیوردی. شو قدر معجّله ومؤجّله ویردی . »

ابوطالبك بو خطبه‌سی اوزرینه (ورقه بن نوفل) دخی بر خطبه انشا ایتدی و « اللهه شکر ، که بزلری بیان ایتدیککز کبی یاراتدی وصایدیغك شیلردن زیاده فضل وشرف ایله ممتاز ایتدی . ایمدی بز ، عربك اولولری ورئیسلری‌یز . سزده بویله‌سکز. عشیرت ، سزك فضلکزی انکار ایتمز وهیچ بر کیمسه سزك خیر وشرفکزی ردایلمز. بزده سزکله کسب قرابته

راغبز . ای جماعت ! شاهد اولیکز . بن (محمد بن عبدالله) ه (خدیجه بنت خُوَیلِد) ی نکاح ایتدم » دیدی وقریشك اولولری شاهد اولدی .

فخر عالم ، او وقت یکرمی بش یاشنده اولوب خدیجه ایسه آکا نسبتله خیلیجه یاشلی ایدی .

ایشته (خدیجةالکبری) دهنیلن سیّدة النساء بودر . آنك وفاتنه قدر فخرعالم حضرتلری ، آندن خوشنود وراضی قالدی وآنك صاغلغنده باشقه خاتون تزوّج ایتمدی .

فخر عالمك حضرت (خدیجه) دن ابتدا (قاسم) نامنده بر اوغلی دنیایه کلدی . بناءً علیه عرف وعادت عرب اوزره فخر عالمه (ابوالقاسم) دهنیلدی . فقط قاسم کوچوك ایکن وفات ایلدی .

فخرعالم ، اوتوز یاشنده ایکن (زینب) واوتوزاوچ یاشنده ایکن (رقیّه) وبعده (امّ کلثوم) نام کریمهلری دنیایه کلدی . کندویه نبوت کلدیکی اوانده (فاطمةالزهرا) نام کریمهٔ محترمهلری طوغمشدرکه فخرعالم ، آنی جمله اولادندن زیاده سوهردی وآنك حقنده (سیّدةالنساء) دیو بیوردی . ینه فخر عالمك نبوتندن صکره (عبدالله) نام بر اوغلی دنیایه کلمشدر . لکن اودخی کوچوك ایکن وفات ایلمشدر .

اووقت قریش طائفهسی ، جمهور طورنده ایدی . لکن احقاق حقه پك زیاده اعتنا ایدرلردی . اشراف قومك معرفتیله مظلومك حقی ظالمدن آلیویریلوردی . حتی بر بیوك مجلس یاپوب مکهٔ مکرمهده کیمسهیه غدر وظلم ایتدیرمامك اوزره عهد وپیمان ایتمشلر ایدی واو مجلسده فخر عالم حضرتلری دخی بولنمشیدی .

مقدما کعبهنك ایچنده بر قویو اولوب خزینه اتخاذ اولنهرق کعبهیه کتوریلن هدیهلر اورایه قونیلور ایدی . سیلدن کعبهنك بعض محللری ییقلمقله برخرسز ، اشبو کعبه خزینهسندن بعض اشیا چالمش وقریشك اولولری بیننده ویریلن قرار اوزره اللری کسلمش ایدی .

بونك اوزرینه قریش طائفهسی ، کعبهنك مجدداً بناسنه باشلادیلر وبنا

موضع رکنه چیقدقده بعض طوائف (حَجَرِ اَسوَد) ی محلنه بز قویاجغز دیو ادّعا ایلدیلر . دیکرلری ایسه مخالفت ایتمکله آره‌ده مجادله پیدا اولدی وبو دعوایی قلیجله کسمك اوزره محاربه‌یه قرار ویردیلر. صکره بوقراردن واز کچوب حضرت (محمّدالامین) ی حکم نصب ایدرك آنك حکمنه راضی اولدیلر . اوحضرت دخی بر پارچه بز کتوروب (حجرالاسود) ی آنك ایچنه قویدی وهر قبیله‌یه بر اوجندن طوتدیروب یوقارو قالدرتدی ومبارك اللریله (حجر اسود) ی آلوب یرینه وضع ایتدی .

قریش قومی ، آنك بوحکم وتدبیرینی قبول وتحسین ایتدی وبو صورتله بینلرنده منازعه ومجادله بیتدی .

اووقت فخر عالم حضرتلری ، اوتوز بش یاشنده ایدی . اوتوز یدی یاشنه بالغ اولدقده هاتفدن کندوسنه « یا محمد » دیو ندا اولنمغه وبعض طرفلرده نور کورونمکه باشلادی . بو اسراری یالکز خدیجه ایله سویلشوردی .

خاتم الانبیا ، کله‌جکنی اولجه خبر ویرمش اولانلردن بریسی دخی (ایاد) قبائلنك اولوسی اولان مشهور (قُسّ بن ساعده) در ، که پك چوق معمّر اولمش وفصاحت ایله پك زیاده شهرت بولمش بر ذاتدر .

حتی ، پیر فانی ایکن (سُوقِ عُکاظ) ده بر قیزیل دوه اوزرنده اولدیغی وبلغای عرب ، اوراده حاضر بولندیغی حالده بر خطبهٔ بلیغانه اوقومشیدی .

اووقت فخرعالم حضرتلری دخی (سوق عکاظ) ده بولنوب آنك بوخطبه‌سنی دیکله‌مشیدی . فقط هنوز ناسی دعوته مأمور اولمامشیدی .

(قسّ بن ساعده) نك اوخطبه‌سی ، بلغای عرب بیننده پك زیاده شهرت بولمش ودیللرده داستان اولمشدر. بز دخی خلاصه وجهله ترجمه‌سنی بورایه درج ایله علاوه ایده‌لم :

« ای ناس ! کلیکز، دیکله‌یکز، بلله‌یکز، عبرت آلکز. یاشایان اولور، اولن فنا بولور ، اولاجق اولور. یاغمور یاغار، اوتلر بیتر. چوجقلر طوغار.

آنالرینك بابالرینك یرینی طوتار . صکره هپسی محو اولوب کیدر . وقوعاتك آردی آره‌سی کسیلمز. همان بربرینی ولی ایدر. قولاق طوتکز، دقت ایدیکز . کوکده خبر وار ، یرده عبرت آلاجق شیلر وار . یر یوزی بر فرش ایوان، کوك یوزی بریوکسك طاوان. ییلدیزلر یورور، دکزلر طورور . کلن قالماز ، کیدن کلمز . عجبا واردقلری یردن خوشنود اولوب ده‌می قالیورلر . یوقسه اوراده براقیلوب ده اویقویه‌می طالیورلر ؟ یمین ایدرم . اللهك عندنده بر دین واردرکه شیمدی بولندیغکز دیندن دها سوکیلودر واللهك بر کله‌جك پیغمبری واردرکه کلمسی پك یقین اولدی . کولکه‌سی باشکز اوستنه کلدی. نه‌موطلو اوکیمسه‌یه‌که آکا ایمان ایدوب ده اودخی آکا هدایت ایلیه . وای اوبدبخته کیم آکا عصیان ومخالفت ایلیه . یازقلر اولسون عمرلری غفلت ایله کچن امتلره !

ای‌جماعت‌ایاد ! هانی آبا واجداد ، هانی مزین کاشانه‌لر وطاشدن خانه‌لر یاپان (عاد) و(ثمود)، هانی‌دنیاوارلغنه مغروراولوب‌ده‌قومنه « بن‌سزك الك‌بیوك ربکزم» دیین‌فرعون‌ایله نمرود؟ آنلرسزه نسبتله دهازنکین وقوت‌وقدرتجه سزدن‌افزون دکلمیدیلر ؟ بویر ، آنلری دکرمننده اوکوتدی ، توزایتدی ، طاغیتدی. کمیکلری بیله چوریبوب طاغیلدی. اولری ییقیلوب ایصسزقالدی. یرلرینی، یوردلرینی شمدی کوپکلر شنلندیرییور . صاقین آنلر کبی غفلت ایتمه‌یك، آنلرك یولنه کیتمه‌یك. هرشی فانیدر . باقی آنجق جناب حق‌درکه بردر، شریك ونظیری یوقدر. طاپاجق آنجق اودر . طوغمامش ، وطوغورمامشدر . اوّل کلوب کچنلرده بزه عبرت آله‌جق شی چوقدر . اولوم ایرماغنك کیره‌جك یرلری وار ، اما چیقاجق یری یوقدر. بیوك ، کوچوك هپ کوچوب کیدییور. کیدن کیرو کلمیور. جزم ایتدم‌که عامه‌یه اولان بکاده اوله‌جقدر . »

(قسّ بن ساعده) خاتم الانبیانك قریباً کله‌جکنی کشف واستخراج ایدوب (سوق‌عکاظ)ده بویله‌علی ملاءالناس‌سویلرایکن بیچاره، آندن‌بی‌خبر ایدی‌که خاتم‌الانبیا حضرتلری ، دخی اوراده حاضر وآکا ناظر ایدی .

آره‌سی چوق کچمه‌یوب خاتم الانبیا حضرتلرینه نبوت و رسالت کلدی . لکن (قسّ بن ساعده) وفات ایتمکله کلوب‌ده کوروشمك کندویه نصیب اولمدی .

آندن صکره (بنی ایاد) ك اولوسی (جارُودْ) نام ذات دخی آنك کبی موحّد ودین عیسوی‌یه معتقد اولدیغی حالده قومنك اشرافیله برلکده کلوب برکون حضور محمّدی‌یه کیردی واسلام ایله مشرّف اولوب آنکله برابر قومنك اشرافی دخی هپ ایمان کتیردی .

خاتم‌الانبیا حضرتلری ، آندن ممنون اولدی و « ایچکزده قسّ بن ساعده‌یی بیلن وارمی » دیو صوردی .

(جارود) دخی «یارسول‌الله ! جمله‌مز بیلورز. علی‌الخصوص بن، دائما آنك ایزنده کیدنلردنم » دیو جواب ویردی .

خاتم الانبیا حضرتلری « قسّ بن ساعده‌نك ، سوق عکاظده دوه اوزرنده (یاشایان أولور ، أولن فنا بولور ، اولاجق اولور) دیه‌رك خطبه اوقودیغی خاطرمدن چیقماز . بر خیلی سوزلر دها سویلمشیدی . ظن ایتمم ، که هپسی خاطرلرده قالمش اولسون » دیو بیوردی .

ابوبکر الصدیق حضرتلری ، اومجلسده حاضر بولنوب « یارسول‌الله ! بن‌ده اوکون سوق عکاظده حاضرایدم. قسّ بن ساعده‌نك، سویلدیکی سوزلر هپ خاطرم‌ده‌در » دیه‌رك مذکور خطبه‌یی اوّلندن آخرینه‌قدر اوقودی.

آنك اوزرینه ، (جارود) ك آرقاداشلرندن بری آیاغه قالقوب ، قسّ بن ساعده‌نك ، بعض اشعارینی اوقودی که حرم‌شریفده (بنی‌هاشم)دن محمّد علیه‌الصلاة والسلامك بعثتی صراحةً ذکر وبیان ایتمشیدی .

خاتم‌الانبیا حضرتلری ، دخی «مأمول ایدرم‌که جناب‌حق، روزقیامتده قسّ بن ساعده‌یی آیروجه بر امت اوله‌رق بعث ایلیه » دیو بیوردی.

بز شیمدی ، بعثت محمّدیّه‌نك کیفیتنه وآندن صکره ظهوره کلن وقوعاتك تفصیلاتنه کله‌لم .

بعثت محمّديه

فخر عالم، محمّد صلی الله علیه وسلم حضرینه قرق یاشنده ایکن نبوت وقرق اوچ یاشنده ایکن رسالت کلدی .

نبوتی ، رؤیای صادقه ایله باشلایوب آلتی آی قدر رؤیاسنده هر نه کوریر ایسه عینیله ظهور ایدردی .

او اثناده عزلت وخلوتی سوردی و(جبل حرا) یه کیدوب آنده‌کی مغاره‌ده تنهاجه عبادت ایلردی .

ایشته او وقت ، جبریل علیه السلام ، کلوب کندوسنه کوروندی و (اقرأ باسم ربّك الذی خلق خلق الانسان من علق اقرأ وربّك الاکرم الذی علّم بالقلم علّم الانسان مالم یعلم) آیت کریمه‌لرینی کتیردی .

وهلهٔ اولاده وحی الٓهینك مهابتی ، فخر عالمه خوف ودهشت ویردی . همان تیتره‌یه‌رك خدیجه‌نك یاننه واردی « بنی اورتك . بنی اورتك » دیو بیوردی .

درحال خدیجه، او حضرتك اوزرینی اورتدی. اودخی برمقدار تنفّس واستراحت بیوردقدن صکره وقوع حالی خدیجه‌یه بیان ایتدی .

خدیجه ، او حضرتی آلوب عمّزاده‌سی اولان مشهور ورقه بن نوفلك یاننه کیتدیلر وکیفیت وحی الٓهی‌یی آکا حکایه ایتدیلر .

همان ورقه « مژده یا محمّد ! سن عیسی بن مریمك خبر ویردیکی نبی آخر الزمانسین وسکا کورینن ملك، حضرت موسایه دخی نازل اولان ناموس اکبردر. کاشکی کنج اولوب ده سنك اعلان دعوت ایده‌جکك وقته ایریشه‌یدم وقومك سنی مکه‌دن چیقاره‌جغی وقت سکا یاردم ایدیدم) دیدی .

نبی مکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری « یا ، قومم بنی مکه‌دن چیقاره‌جقمی ؟ » دیو سؤال بیوردی .

ورقه « اوت . منصب نبوت ، هر کیمه‌احسان بیورلدیسه قومی ایچندن آکا دشمنلر پیدا اوله کلمشدر. سنی‌ده قومك مکه‌دن چیقارسه‌لر کرکدر » دیو جواب ویردی .

آندن صکره وحی الهینك آرقه‌سی کسیلدی وجبریل علیه‌السلام کلوب کورنمز اولدی . حضرت پیغمبر ، آندن پك زیاده صیقلدی.

فقط اسرافیل علیه‌السلام، آره‌صره کلوب کیدر ورسول اکرمه بعض شیلرتعلیم ایدر ایدی . بوحال ، اوچ سنه قدرسوردی .

بعده برکون حضرت‌پیغمبره کوکدن‌برندا ایردی. یوقاری باقوب‌جبریل امینی کوردی .

ینه کندوسنه خشیت ودهشت کلوب خدیجه‌نك یاننه واردی ، لباسنه بوروندی . او وقت ینه جبریل علیه السلام کلوب‌کوروندی و(یاایهاالمدثر) سوره‌سنی کتوردی .

ایشته رسالت محمدیه‌نك مبدئی بودر . آندن صکره جبریل امین ، پیدر پی آیات قرآنیه ایله کلوب کیتمکه باشلادی ویکرمی سنه بوحال اوزره دوام ایلدی .

الحاصل فخرعالم حضرتلری، بریکی شریعت‌ایله کافهٔ انس‌وجنه مبعوث اولدی . آنك شریعتیله سائر شریعتلر، منسوخ اولدی وخاتم النبیین اولوب آندن صکره پیغمبر کلمك احتمالی قالمدی .

ورقه بن نوفل ، اولجه فوت اولمغله کندوسنك استخراج ایلدیکی کبی رسول اکرمك وقت دعوتنه یتیشه‌مدی .

بودعوته ابتدا اجابت ایدرك اسلام ایله مشرف اولوب‌ده رسول اکرم ایله برابر نماز قیلان (حضرت خدیجه) رضی‌الله عنهادر .

بعده (حضرت ابوبکرالصدیق) ایله (حضرت علی) رضی الله عنهما وکرم‌الله وجههما اسلام ایله مشرف اولمشلردر .

اکرچه اووقت حضرت علی، هنوز سنّ بلوغه واصل اولمامشیدی . لکن کوچوك ایکن رسول اکرمك سعادتخانه‌سنده و آنك تحت تربیه‌سنده بولنمغله رسول اکرم، ناسی دعوته باشلادیغی کبی اودخی ایمان ایتمشدر. فقط اسلامنی اظهار ایتمیوب کیزلی طوتاردی .

اما ابو بکرالصدیق حضرتلری، زمان جاهلیتده قریش ایچنده بیومش اولدیغی حالده نصل‌که فخرعالم حضرتلری، کوچوکلکدن برو بتلره بغض ایده کلمش ایسه اودخی اوته‌دنبرو بتلره سجده ایتمزدی وعقل‌سلیمی ایله قریشك دیننـدن بشقه عندالله مقبول بردین اولدیغنی دوشـونوب فقط آکا دلالت وهدایت ایده‌جك برقولاغوز بولامازدی. رسول اکرم، دعوته‌باشلادیغی کبی جمله‌دن اوّل‌ایمان ایلدی، امنیت‌ایتدیکی‌ذواتی‌ده ال آلتندن دعوته‌باشلادی.

بو صره‌ده رسـول اکرمك آزادلوسی اولان (زید بن حارثه) دخی اسلام ایله مشرّف اولمشدر .

آندن‌صکره حضرت‌ابوبکرك دعوتی اوزرینه حضرت (عثمان بن‌عفّان) و (عبدالرحمن بن عوف) و (سعد بن ابی وقّاص) و (زبیر بن‌العوام) و (طلحه بن عبیدالله) ایمـان ایتـدیلر و حضرت صدّیق ایله برلکده حضور محمّدی‌یه کیتدیلر وآبدست آلوب نماز قیلدیلر. رضی‌الله عنهم.

ایشته اوّل باوّل اسلام ایله مشرف اولان اصحاب کرام، بوذاتلردر .

آنلردن صکره (ابوعبیدة بن عبدالله بن‌الجراح) و (خَبّابْ بن اَرَتّ وعمر بن الخطابك عمزاده‌لرندن (سـعید بن زید بن عمر وبن نُفَیْل) ایله زوجـه‌سی (فاطمه بنت الخطّاب) و (ابوسَلَمَه بن عبد الاسد) و (اَرْقَمْ بن ابی‌الارقم المخزومی) و (عثمان بن مَظْعُونْ) و قرنداشـلری (قُدامَه) ایله (عبدالله) و (عبیدة بن‌الحارث بن‌المطّلب بن عبد مناف) و (عبدالله بن مسعود) و (بلال حبشی) و (صُهَیْبْ رومی) و (عَمّارْ بن یاسِرْ) ایله والده‌سی (سُمَیَّه) ایمـان ایلدیلر . بعده ناس طاقم طاقم ایمـان ایتمکه باشلادیلر.

ابتدای امرده حضرت پیغمبرك دعوتی کیزلو ایدی . حتی نمازده قرآن کریم دخی جهر ایله اوقونمازدی .

صکره (فاصدع بما تؤمر) آیت کریمه‌سی نازل اولدی‌که مأمور اولدیغك شیئی آشکار ایت دیمکدر .

آنك اوزرینه رسول اکرم دخی ناسی علناً دعوته وقرأن کریمی جهراً تلاوته باشلادی .

اوّل امرده قومنك اکثری ایمان ایتمدیسه‌ده پك‌ده آندن اوزاق طورمدیلر و او ، آنلرك پتلری حقنده سوز سویلدکجه آنلر دخی آنك حقنده فنا معامله‌یی روا کورمدیلر .

متعاقباً بتلره طاپمق شرك و ضلالت اولدیغنه دائر و یالکز الله‌تعالی حضرتلرینه عبادت اولنمسی امر آیتلر نازل اولدی . بوایسه قریشه کوج کلدی .

او وقته قدر رسول اکرمدن یالان صادر اولمدیغنی جمله‌سی بیلوب حتی بینلرنده (محمّدالامین) دیو شهرت بولمغله هر سوزینه اینانورلر ایکن بو خصوصده اینانمدیلر وهرنه قدر معجزه‌لر کوستردیسه‌ده قانمدیلر .

آرتق هر قنغیسنه هدایت الٓهیه ایرشدی ایسه ایمانه کلدی. باقیسی رسول اکرمه بغض و عداوت ایتمك اوزره متفق اولدی .

بوجهتله (ربیعه بن‌عبد مناف)ك اوغوللری اولان (عُتْبَه) و (شَیْبَه) و(ابوسُفْیان بن‌حَرب‌بن‌اُمَیّه) و (اَبُوالبَخْتَری) و (ابُوجَهْل‌ابن‌هشام بن‌المُغیره) ایله عموجه‌سی(ولید بن المغیره) و (عمرو بن العاص)ك پدری اولان (عاص بن وائل) وسائرکبار قریش، طوپلانوب جمله‌سنك اولوسی اولان ابوطالبك یاننه واردیلر « قرنداشك اوغلی ، بزم دینمزه دخل و تعرض ایدیور ، بابالرکز ووده‌لرکزده ضلالتده ایدی دیور . یا آنی نهی ایت ، یاخود آنی حمایه‌دن واز کچ » دیدیلر .

ابوطالب ، آنلری طاتلی یوز وملایم سوز ایله دفع ایتدی. رسول اکرم دخی اوّلکی کبی ناسی دعوته دوام ایلدی .

بو ایسه قریشه کران کلدی. تکرار طوپلانوب ابوطالبك یاننه واردیلر.
« آرتق بز، بو حاله صبر و تحمل ایده‌مه‌یز. نه اوله‌جق ایسه اولسون. باری ایکی فرقه‌دن بری تلف اولوب ده دیکری راحت اوزره قالسون. اکر سن محمّددن واز کچمز ایسه‌ك بز سندن آیریلورز » دیدیلر.

ابوطالب، ایشك بر مرتبه دها کوچلشدیکنی آکلادی و رسول اکرمه «قومك شویله، بویله دیور » دیو حکایه ایلدی.

« آرتق سنی حمایه ایده‌میه‌جکم » دیمدیسه‌ده سوزینك کلیشندن او معنی آکلاشیلدی .

رسول اکرم ایسه بوندن پك زیاده محزون و مکدر اولدی ، حتی مبارك کوزلرندن یاش کلدی .

«ای پدرم مقامنده اولان عمّم! بن، الله‌تعالی حضرتلری طرفندن تبلیغه مأمورم، آنك امرینی یرینه کتورمکه مجبورم. آنلر، هرنه یاپارلر ایسه یاپسونلر بن بوندن واز کچه‌مم » دیو بیوردی وهمان قالقوب یوریویردی .

ابوطالب ، هرنه قدر ایمانه کلمامش ایسه‌ده رسول اکرمی اوزاولادندن زیاده سوه‌ردی و آنك هر وجهله حمایه‌سنه اهتمام ایدردی .

رسول اکرمك اویله محزون اوله‌رق قالقوب کیتمسی ابو طالبه پك زیاده تأثیر ایتمکله همان آرقه‌سنده چاغردی .

« ای برادر زاده‌م! سن ایشکه باق، بن صاغ اولدقجه آنلر، سکا برشی یاپه‌مازلر » دیو تأمین ایلدی و بو مآلده بر قاچ بیت سویلدی .

فی‌الواقع رسول اکرمك حمایه‌سی خصوصنده ثبات کوستردی ، اودخی کمافی‌السابق امر دعوته دوام بیوردی .

عربلر بیننده عصبیّت و قرابت غیرتی پك زیاده اولوب هر بری کندی عشیرت واقرباسنك فوق‌العاده غیرتنی کوده‌ردی وایجابنده هرقبیله یکوجود اوله‌رق دشمنه قارشو کیدردی .

دین اسلامك ظهورنده مؤمنلر بیننده دیانت اوزرینه بر ، یکی اتفاق پیدا اولدی ، آکا نسبتله اقربالق اتفاقی کیرو قالدی .

رسول اکرمك دامادی یعنی (زینب) رضی الله عنها حضرتلرینك زوجی وتیزه زاده‌سی اولان (ابوالعاص) ایمانه کلمیوب مشرکلر ایله برابر ایدی .

رسول اکرم، پیدرپی نازل اولان آیت کریمه‌یی تلاوت و ناسی دین حقه دعوت ایتدکجه عمی (ابولهب) آرقه‌سندن طولاشور و « محمد، سزی آبا و اجدادکزك دیننده‌ن دوندرمك ایستر. صاقین آکا آلدانمیکز و آنك سوزینه اینانمیکز » دیر ایدی .

ابولهبك زوجه‌سی (امّ جمیل) که ابو سفیانك قیز قرنداشیدر. قوجه‌سی کبی او دخی الیله و دیلیله رسول اکرمه اذا و جفا ایلردی ، حتی دیکنلر طوپلایوب کیجه رسول اکرمك کچه‌جکی یوللر اوزرینه صاچاردی .

رسول اکرمك کریمه‌لرندن (رقیّه) رضی الله عنها حضرتلری، ابولهبك اوغلی (عتبه) یه و (امّ کلثوم) رضی الله عنها حضرتلر ابو لهبك دیکر اوغلی (عتیبه) یه نکاح اولنمشیکن ایکیسی دخی مشرك اولدقلرندن آنالری و بابالری ایله برلکده رسول اکرمه دشمن اولدیلر .

حالبوکه (وانذر عشیرتك الاقربین) آیت کریمه‌سی نازل اوله‌رق رسول اکرم، بالخاصّه یقین اقرباسنی اللهك عذابیله قورقوده‌رق دین حقه دعوت ایتمکه مأمور اولنجه همان حرم شریفه کیتدی و صفا اوزرینه چیقوب قومنی دعوت ایتدی .

بنی هاشم، هپ کلوب اوراده حاضر و رسول اکرم حضرتلرینك خطابنه منتظر اولدیلر .

رسول اکرم « ای عبدالمطلب اوغللری، ای فهر اوغللری! اکر شو طاغك آردنده بر دشمن وار، سزی غارت ایتمك ایچون کلمش دیسه‌م اینانورمیدیکز ؟ » دیو سوأل ایتدی .

جمله‌سی « اوت » دیدیلر .

رسول اکرم « اویله ایسه بن، سزی اوککزده‌کی قیامت کوننك عذابیله قورقوتمغه مأمورم، ایمان ایدیکز » دیو بیوردی .

عمی (ابولهب) قیزدی وقیزغینلقله آغزینی بوزدی. « بزی بو سوز

ایچونمی چاغیردك » دیو تکدیر ایلدی ورسول اکرمك خاطرینی قیره‌جق سوزلر سویلدی .

آنك اوزرینه ، (تبّت یدا ابی لهب وتبّ) سوره‌سی نازل اولدی .

(ابو لهب) ك کندو علیهنده بویله مخصوصاً سوره نازل اولمسندن وزوجه‌سی (امّ جمیل) ك (حمّالة‌الحطب) دیو یاد وتشهیر اولنمسندن طولایی پك زیاده جانی صیقیلدی .

همان اوغللری (عتبه) ایله (عتیبه) یی چاغیردی وحضرت (رقیه) ایله حضرت (امّ کلثوم) ی بوشامالری ایچون قطعیاً امر ویردی .

آنلر دخی مشرك اولدقلرندن درحال بو امری یرینه کتیردیلر وخاتم الانبیا حضرتلرینك دامادلغی کبی بر دولت وسعادتی اللرندن چیقاردیلر .

(امّ کلثوم) ك نکاحلیسی اولان (عتیبه) یالکز آنی بوشادیغنه قناعت ایتمیوب حضورنبوی‌یه کیتدی « بن، سنك دینکی منکرم، سنی‌سومم. سن‌ده بنی سومزسین. آنك ایچون قیزیکی بوشادم » دیه‌رك حضرت‌پیغمبرك اوزرینه هجوم ایتدی ویاقاسندن طوتدی ، کوملکنی ییرتدی .

خاتم الانبیا حضرتلری دخی « یارب ! آنك اوزرینه جاناوارلرکدن بر جاناواری مسلّط ایت » دیو بددعا ایتدی .

جناب حق ، حبیب اکرمنك دعاسنی قبول ایلدی . شویله که : عتیبه، شامه کیدرکن (زَرقا) مرحله‌سنده بر آرسلان چیقوب آنی پارالادی .

رسول اکرم، آندن صکره کریمه‌سی (رقیّه) رضی‌الله‌عنها حضرتلرینی عثمان بن عفّان رضی‌الله عنه حضرتلرینه ویرمشدر .

حضرت پیغمبرك مقدما (قاسم) نام اوغلی ومؤخراً (عبدالله) نام اوغلی فوت اولوب آنلردن باشقه ارکك اولادی قالمادیغندن کفّار قریشدن بعضیلری « محمّدك یرینی طوتاجق اوغلی قالمادی . فوت اولدیغی کبی آدی اونودیلور » دیدیلر .

بيلميورلردی ، كه جناب حق ، حبيب اكرمنه نه‌لر ويرمش وآنی نه‌بيوك رتبه‌لره ايريشديرمشدر .

خاطرلرينه كلميوردی كه آنك شريعتی قيامته قدر قاله‌جق وامّتی كندوسنك اولاد واحفادی مقامنده اوله‌جقدر .

خاتم‌الانبيا حضرتلری ، اولاددن اولاده قالاجق بر دولت وسلطنت تشكيل ايتمك ايچون كلدی كه اركك اولادی قالمادی ديو انديشه اولنسون.

او ، آنجق عالمی شرك وضلالتدن خلاص ايتمك ايچون كلدی . قيامته قدر قاله‌جق بر شريعت براقوب كيتمك ايچون كلدی .

بلكه ، آرقه‌سندن اركك اولادی قالمامق دخی بونكته‌يه اشارت وبو جهتله موافق حكمت ايدی .

مشركلر ، او حضرتی فرصت بولدقجه بويله لسانلريله انجيديرلر ايدی . لكن عمّی (ابو طالب) ك حمايه‌سنده اولمغله باشقه بر شی ياپه‌مازلردی .

(ابوبكر) رضی الله عنه حضرتلرينك عشيرتی چوق اولديغندن آكا دخی برشی ديه‌مزلردی .

اما سائر مؤمنلره درلو اذا وجفا ايدرلردی ودين اسلامدن دوندرمكه پك چوق چاليشورلردی .

حتی (عمّار بن ياسر) ك والده‌سی (سُمَيَّه) خاتونه دين اسلامدن دونمك ايچون اذيت ايدرلركن (ابو جهل) كلوب بر حربه ايله بيچاره‌يی شهيد ايلمشدر .

(بلال حبشی) رضی‌الله‌عنه كه كوله‌لردن ابتدا اسلام ايله مشرّف اولان اودر . كفّار قريش ، آكا درلو اذيتلر ايدرلردی .

حتی بوينه ايپ طاقوب وچوجقلرك اللرينه ويروب مكه زقاقلرنده طولاشديريرلردی . حضرت بلال ايسه « الله بر ، الله بر » دير ودينده ثبات ايلر ايدی .

بناءً علی ذلك اهل اسلامدن بعضیلری ، اسلامنی اظهار ایده‌میوب كیزلو طوتارلر ایدی .

ابوبكر الصدّیق رضی‌الله عنه ایسه ، اوّل و آخر اسلامنی آشكار ایتدكدن باشقه مستعد كوردیكی كیمسه‌لری اقناعه جهد ایدر و ایمانه كلن كوله‌لری صاحبلرندن صاتون آله‌رق آزاد ایلر ایدی .

مشركلرك ، اهل اسلامه اذا وجفالری ایسه كوندن كونه زیاده اولمقده ایدی .

بو جهتله فخر عالم حضرتلری ، نبوتنك بشنجی ییلنده اهل اسلامك دیار حبشه هجرت ایللری ایچون رخصت ویردی .

ابتدا (عثمان بن عفان) ایله زوجه‌سی ورسول اكرمك كریمهٔ محترمه‌سی اولان حضرت (رقیّه) و (زبیر بن العوّام) و (عثمان بن مظعون) و (عبدالله بن مسعود) و (عبد الرحمن ابن عوف) مكه‌دن چیقوب ساحل درپایه واردیلر وبحراً آفریقا یاقاسنه كچدیلر وحبش ملكی اولان (نَجاشی) نك یاننه كیتدیلر .

بعده ، حضرت علینك بیوك برادری اولان (جعفر بن ابی طالب) دخی هجرت ایتدی و آنلرك یاننه كیتدی .

(نجاشی) نصارا دیننده اولدیغی حالده اهل اسلام مهاجرلرینه یر كوستردی و حرمت و رعایت ایتدی . طوغریسی انسانیته خدمت ایتدی .

بعده ، اهل اسلامدن بر خیلی ذاتلر بربری آرقه‌سندن اورایه كیتدیلر . بوجهتله (نجاشی) یاننده اهل اسلام ایجه چوغالدی .

اهل اسلامك بووجهله ، دیار حبشده چوغالمسندن ودین اسلامك اطرافه یاییلماسندن طولایی قریش طائفه‌سی ، فكر واندیشه‌یه دوچار اولدی .

همان ، اهل اسلام مهاجرلرینی كیرو چویرمك ایچون (عبدالله بن ابی ربیعه) ایله (عمروبن العاص) ی كوندردیلر .

آنلر دخی نجاشینك یاننه واروب ، آندن اهل اسلامك كندولرینه تسلیم اولنمسنی طلب ایتدیلر .

نجاشی ایسه، كندوسنه دخالت والتجا ایدنلری، دشمنلری یدینه تسلیم ایتمكی انسانیته مغایر كوردی وآنلره رد ایله جواب ویردی . بو جهتله ایكیسی دخی مأیوس اولەرق دونوب مكهیه كلدیلر .

خاتم‌الانبیا حضرتلری ، نبوتنك آلتنجی سنەسنده بركون (صفا) ده اوطورر ایكن ابوجهل اورادن نچوب آكا سبّ ایتدی .

حضرت پیغمبر بر شی دیمەیوب سكوت بویورمش ایسەده (عبدالله بن جُدْعانْ) ك برجاریەسی آنی ایشیتدی .

عمّ رسول اولان (حمزه بن عبدالمطّلب) اوكون اوده بولنمغله آودن كاوب اوینه كیدركن بر معتاد طواف ایچون سلاحلری اوزرنده اولدیغی حالده حرم شریفه كیتدی .

حال بوكه (حمزه) حرم شریفه كیدركن اوجاریه (ابو جهل) ك رسول اكرمی سبّ ایلدیكنی كندوسنه خبر ویردی .

حمزه ، هنوز ایمانه كلمامش ایسەده برادر زادەسی حقنده فنا سوز سویلندیكنی ایشیدنجه حمیّت قرابت طمارلری حركت ایتمكله همان مجمع قریشه واردی. « بنم برادر زادەمی سبّ ایدن وخاطرینی اینجیدن‌سنمی‌سین» دیەرك بویننده‌كی اوق یایی ایله (ابوجهل) ك باشنی یاردی .

اوراده بولنان بعض كسان (حمزه) نك اوزرینه هجوم ایدەجك ایدەجك اولدیلر. آز قالدی‌كه بر بویوك عربده چیقه یازدی.

فقط ابوجهل ، « طوقونمایكز. حمزەنك حقی واردر . زیرا بن آنك برادر زادەسی حقنده صحیحاً فناسوزلر سویلدم » دیو مانع اولدی وانصاف وحقانیت صورتی كوستردی .

حمزه‌یی ، باشندن صاودی وكندی یارانه « امان آكا ایلیشمەیكز . واروب حدت ایله مسلمان اولور وآنكله محمّدیلر قوت بولور » دیو نصیحت ویردی .

چونکه حمزه، قریش ایچنده عزیز ومحترم وغایت بهادر بر آدم ایدی وهنوز ایمانه کلمامش ایسه‌ده عربلر بیننده عشیرت و اقربا غیرتی زیاده اولدیغندن برادر زاده‌سی ایچون هرشیئی کوزینه آلمشیدی .

ابو جهلك متعلقات و طرفدارانی چوق ایسه‌ده بینلرنده عربده بویودیکی تقدیرده حمزه‌نك طرفنده دخی برفرقه پیدا اولوب بودخی بالطبع اهل اسلامه طرفدار بولنوردی .

ابوجهلك ، عقل وفکری ایسه اسلامك قوت بولمامسی خصوصنه مصروف ایدی . بناءً علیه حمزه‌نك سببیله قریش ایچنه بر تفرقه دوشوبده بو جهتله دخی اهل اسلامك قوّت بولمسندن صاقینوردی .

یوقسه ابوجهل ، قریشك اولولرندن مرعیّ الخاطر و سوزی نافذ ومؤثر ، طرفداری چوق وکیمسه‌دن پرواسی یوق بر حریف ایدی .

حتی رسول اکرم «یاربّ! بودینی ابوجهل ایله، یاخود عمربن‌الخطّاب ایله عزیز ایت» دیو جناب حقه دعا ایتمشیدی .

چونکه اووقت قریش ایچنده اك زیاده سوزنی یورودن وخاطرینی صایدیران بوایکیسی ایدی ورسول اکرمه اك زیاده عداوت کوسترن دخی آنلر ایدی .

الحاصل ابو جهل ، حمزه‌یی بوتون بوتون محمّدیلك غیرتنه دوشورمامك ایچون باشنی یارمش ایکن آندن انتقام آلمق سوداسنه دوشمه‌دی .

حمزه ایسه ، شرف اسلامه پك مستعد اولدیغی حالده حضور محمّدی‌یه واردی وابوجهل ایله اولان ماجرایی حکایه ایدرك تسلیت ویردی .

رسول اکرم ، دخی آنجق کندوسنك ایمان ایتمسیله متسلّی وممنون اوله‌جغنی بیان بویوردی . آنك اوزرینه (حمزه) درحال کلمهٔ شهادت کتوردی .

حضرت حمزه رضی‌الله عنه ، اسلام ایله مشرّف اولنجه فیمابعد رسول

اكرمی حمایه ایده‌جکنی قریشه اعلان ایلدی وبو مألده بر کوزل قصیده سویلدی .

آنك ایمان ایتمسیله دین اسلام ، پك زیاده قوّت بولدی . اهل اسلام فوق‌العاده ممنون اولدی . بو ایسه قریشه پك زیاده کوج کلدی .

آنك اوزرینه قریشك اولولری طوپلانوب مشورت ایتدیلر « محمّدیلر ، کیتدکجه چوغالیور ، بو ایشك صوکی فنا کورینیور . وقتیله بوکا باشلیجه بر چاره دوشونملیدر » دیدیلر .

هر بری بر رأی ویردی . (ابوجهل) دخی « محمّدی اولدیرمکدن غیری چاره یوقدر وبوکا کیم ظفریاب اولورسه آکا شو قدر دوه وبوقدر پاره ویریرم » دیدی .

عمر بن الخطّاب ، یرندن قالقدی « بو ایشی ، خطّاب اوغلندن باشقه یاپه‌جق یوقدر » دیدی .

مجلسده اولانلر ، عمری آلقشلادیلر « هایدی خطّاب اوغلی ! کوره‌لم سنی » دیدیلر .

عمر دخی همان قلیجنی قوشانوب کیتدی . وکیدرکن یولده (نُعَیْم بن عبدالله)ه راست کلدی .

نعیم کوردی‌که : عمر ، قلیجی بلنده پك حدتلی کیدیور « نره‌یه یاعمر! » دیو صوردی .

او دخی « ملت عربك آره‌سنه تفرقه دوشورن محمّدك وجودینی دنیادن قالدرمغه کیدیورم » دیو جواب ویردی .

نعیم « یاعمر! مشکل ایشه تشبث ایتمش‌سین. محمّدك اصحابی ، آنك باشی اوجنده طولاشیور . آکا ظفر بولمق کوچدر . طوته‌لم‌که ظفر بولدك . صکره بنی عبدالمطّلبك اندن خلاص بوله‌مزسین » دیدی .

عمر بو سوزدن حدتلندی « اویله ایسه سن‌ده محمّدیلردن‌سین . ابتدا سنك ایشکی بتورملی‌یم » دیو قلیجه ال اوردی .

نعیم « یاعمر ! سن بنی براق. همشیره‌ڭ (فاطمه) ایله زوجی (سعیدبن زید) ، باق‌که ایکیسی دخی محمّدیلردندر » دیدی .

عمر ، آنلرڭ اسلامنه ایناممدی .

نعیم « اکر ایناماز ایسه‌ڭ تحقیق ایت آکلارسین » دیدی .

عمرڭ بوحرکتی، فی‌الواقع کندوسنجه غایت تهلکه‌لو ایدی. زیراتشبث ایلدیکی ایشلك عهده‌سندن بالفرض کلمش اولسه درحال دین دعواسی برطرفه قاله‌جق وعادت عرب اوزره بر بیوك قان دعواسی پیدا اوله‌جق وقریش قومی ایکی‌فرقه اولوب آره‌ده بیوك مقاتله‌لر وقوع بوله‌جق ایدی .

بو تقدیرجه دکل یالکز عمر بن‌الخطّاب ، بلکه بتون خاندان خطّاب تلف اولوردی .

لکن عمر ، کندی رأی وعزمنده مصر وغایت جری وبهادر بر آدم اولدیغندن بویله فدایيلك یولنده کندوسنی میدانه آتدی .

فقط همشیره‌سی (فاطمه) ایله زوجی (سعید) ڭ اسلامی خصوصی کندوسنه مراق اولدیغندن همان آنلرڭ خانه‌سنه کیتدی .

مکر او اثناده (طه) سورهٔ شریفه‌سی نازل اولمغله (سعید) ایله (فاطمه) آنی بر صحیفه اوزرینه یازدیروب و اصحاب کرامدن (خَبّاب بن اَرَتّ) ی خانه‌لرینه کتوردوب آنی تعلّم ایدیورلرمش .

عمر ، او خانه‌نك کوشه باشندن طولاشـور ایکن آنلرڭ تلاوتنی ایشیدنجه همان شدت ایله قپویی چالدی .

عمرڭ قلیج بلنده وحـدتلی برحالده کلدیکنی کورلمکله سـعید وفاطمه تلاش ایدرك او صحیفه‌یی صاقلادیلر وخبّابی برکوشه‌یه کیزلدیلر .

بوصـورتله قپو آچیلوب عمر ایچرو کیردی « اوقودیغکز نه ایدی؟ » دیو صوردی .

سعید « خیر، برشی یوق » دیه‌رك تلاش ایله برجواب ویردی.

عمر ، غضبه کلوب « ایشیتدیکمز صحیح ایمش. سزده محمّدڭ سحرینه آلدانمش‌سکز » دیه‌رك سعیدڭ یاقه‌سندن طوتدی، یره آتدی .

فاطمه، آنی قورتاره‌یم دیرکن عمر، آنك یوزینه‌ده برطوقات اوردی. همان یوزندن قان روان اولدی .

عمر ، قیز قرنداشنك یوزندن قان آقدیغنی کورنجه کندوسنه پشیمانلق الویردی و بوجهتله حدتی سکونت بولدی .

فاطمه، اکرچه آل قانه بویاندی وجانی یاندی. لکن غیرته کلوب حمیّت دینیه‌سی اویاندی وجناب حقه طیاندی .

همان « یاعمر! نیچون اللهدن اوتانمزسین وآیات ومعجزات ایله کوندردیکی پیغمبره ایناتمازسین . ایشته بن وزوجم، شرف اسلام ایله مشرّف اولدق. باشمزی کسسه‌ك بوندن دونمه‌یز » دییویردی وشهادت کتوردی .

عمر ، نه یاپه‌جغنی شاشیردی وهمان یره اوتوردی « هله شو اوقودیغکز کتابی چیقاریکز » دیه‌رك صورت ملایمت کوستردی .

فاطمه ، او صحیفه‌یی کتوردی ، عمره ویردی . عمر ، یازی اوقومق بیلوردی. طه سوره‌سنی اوقومغه باشلادی .

قرأن کریمك فصاحت وبلاغتی ومعانی ومزایاسنك حلاوت ولطافتی عمرك قلبنه فوق‌العاده تأثیر ایلدی .

یوقارودن آشاغه طوغری تلاوت ایدرك « نه مافی‌السموات ومافی‌الارض ومابینهما وما تحت‌الثّری » آیت کریمه‌سنه کلدی .

معناسی: کوکلرده ویریوزنده و بونلرك آره‌سنده وطوپراغك آلتنده‌کی شیلر هپ آنکدر، یعنی الله تعالی حضرتلرینکدر. دیمك اولور .

عمر ، بوآیت کریمه‌یی ذهننه آلدی ومعناسنه دقت‌ایدرك برده‌رین فکر ومطالعه‌یه طالدی .

قیز قرنداشنه خطاباً « یافاطمه ! بوقدر مخلوقات، هب سزك طاپدیغکز تکرینککمیدر » دیو صوردی .

فاطمه « اوت ، اویله یا . شبهه‌می وار؟ » دیو جواب ویردی .

عمر « یافاطمه ! بزم بیك‌بشیوز قدر مکلّف ومزیّن بتلریمز وار. هیچ

بريسنك يريوزنده بر قيراط ملكي يوق » ديو سويلنه‌رك حال حيرت وترددده قالدی .

فقط دين حقه ايچه ميلی آقدی، واو آيتك آلت طرفنه باقدی . (لااله الاهو له‌الاسماء الحسنى) آيت كريمه‌سنی كوردی .

معناسی : باشقه طاپاجق يوقدر . آنجق اودر . اك كوزل اسملر آنك‌در . ديمك اولور .

عمر ، بو آيت كريمه‌نك معناسنی مطالعه ايتدی . اراده‌سی الدن كيتدی. همان كوكسی كورله‌يه‌رك كلمهٔ شهادت كتوردی .

خبّاب ، آنی ايشتدكده تكبير كتوره‌رك كيزلنمش اولديغی يردن ميدانه چيقويردی .

« يا عمر ! حضرت پيغمبر ، يارب ! بو دينی ابو جهل ايله ، ياخود عمر بن‌الخطّاب ايله عزيز ايت. ديو دعا ايتمشيدی. ايشته بو دولت وسعادت سكا ميسر اولدی » ديو عمره مژده ويردی .

عمرك دين اسلام عليهنده اولان افكاری تماميله عكسنه دوندی . همان « رسول اكرم نره‌ده‌در ؟ » ديو صوردی .

اوكون رسول اكرم ، صفا جوارنده بر خانه‌ده اصحاب كراميله كيزلوجه مصاحبت ايديوردی. خبّاب رضی‌الله عنه، عمری آلوب اورايه كوتوردی.

عمر ، واروب اوخانه‌نك قپوسنی چالدی . قپوده اصحاب كرامدن بری كوزجی بولنمغله عمرك مسلّح اوله‌رق كلديكنی خبر ويردی .

عمر، صحيحاً بر قورقونج آدم اولديغی ايچون آنك بووجهله كليشندن اصحاب كزين اوركدی .

حمزه رضی‌الله عنه حضرتلری ايسه « عمردن قورقه‌جق نه‌وار ؟ اكر اييلك ايچون كلمش ايسه خوش‌كلدی ، صفا كلدی . الّا اوقليجنی چكمه‌دن بن، آنك باشنی يره دوشوريرم » ديركن عمر ايچرو كيردی .

اصحاب كرامك عمره امنيتی اولمديغی جهتله بری صاغندن وديكری صولندن طوتارق حضور نبوی‌يه كتورديلر .

حال بوکه اوّلجه جبریل امین کلوب عمرك ایمانه کلدیکنی وهمان حضور نبوی‌یه کلمك اوزره اولدیغنی رسول اکرمه بیلدیرمشیدی .

بناءً علیه اصحاب کرام، عمرك کلیشـندن تلاش ایدرکن رسـول اکرم تبسم ایدیوردی .

او وجهـله عمری ایچری کتوردکلرنده حضرت پیغمبر « براقیکز » دیدی. همان براقدیلر. او دخی کلوب حضور نبویده دیز چوکدی.

رسول اکرم، عمرك قولندن طوتوب « ایمانه کل یاعمر! » دیو بویوردی. او دخی خلوص قلب ایله شهادت کتوردی .

بوندن اصحاب کرام، اوقدر ممنون اولدیلرکه اووقته قدر برکیمسه ایمانه کلسه اعلان اولنمق عادت دکل ایکن بلند آواز ایله تکبیر آلدیلر. شویله‌که: هپ مکه زقاقلرنده ایشیدیلدی .

اولجه حضرت حمزه‌نك واوچ کون صکره حضرت عمرك ایمان ایتمسیله دین اسلام خیلیدن خیلی قوّت بولدی . بناءً علیه شرف وشانی او وجهله اعلان ایدیلدی.

آنك اوزرینـه عمر رضی‌الله عنه حضرتلری « یارانمز نه قدردر ؟ » دیو صوردی .

صایدیلر « سنکله برابر تمام قرقه بالغ اولمشز » دیدیلر .

« اویله ایسه نه‌طورویورز ؟ هایدی چیقه‌لم، حرم شریفه کیده‌لم و اعلاء کلمة‌الله ایده‌لم » دیمکله جمله‌سی یرلرندن قیام وحرکت ایتدیلر .

شویله‌که : الك اوکده عمر وصـکره علی و بعده رسول اکرم صاغنده ابوبکر و صولنده حمزه و آرقه‌سنده سائر اصحاب کرام یورویه‌رك حرم شریفه کیتدیلر .

قریشك اولولری، حرم شریفده طوپلانوب عمر طرفندن برخبر بکله‌مکده ایکن کوردیلرکه عمر، جماعت اسلامك اوکنه دوشمش کلیور.

یکدیکره دیدیلرکه « باقسه‌کزا عمر، بتون محمّدیلری آرقه‌سنه آلمش کتیرییور »

ابوجهل، جن فكرلى برشيطان حريف اولديغندن بوكليشى بكنمدى. سكيردوب ايلرو واردى « خير اوله ياعمر بونه ؟ » ديو صوردى .

حضرت عمر وقارينه خلل كتورميه‌رك « اشهد ان لااله الاالله و اشهد انّ محمداً رسول‌الله » ديوجواب ويردى. بونك اوزرينه ابوجهل ، نه‌ديه‌جكنى شاشيردى . سائر اعيان قريشه دخى حيرت الويردى .

حضرت عمر رضى‌الله عنه ، عمومه خطاباً « بنى بيلن بيلور ، بيلمه‌ين بيلسون كه عمربن‌الخطّابم » ديدى .

بوجهتله قريش طائفه‌سنه فوق‌العاده شاشقينلق كلدى. همان برر طرفه طاغيلديلر .

ايشته او كون اهل اسلام ، حرم شريفده صف اولديلر وجهر ايله تكبير آله‌رق ميدانده نماز قيلديلر .

قريش طائفه‌سى كورديلركه : اهل اسلام، كوندن‌كونه چوغاليور ودين اسلام‌قوّت بولويور. رئيس قوم‌اولان ابوطالب، اكرچه ايمان‌ايتمامش ايسه‌ده حضرت پيغمبرى اولادى كبى‌حمايه ايديور، بنى هاشمدن سائر ايمان ايتميانلر دخى آنكله برابر اولوب عشيرت وقرابت غيرتنى كودويور . بونلرينى بينلرنده مذاكره ومشاوره ايدوب اكثنه بوينه اولچديلر، بيچديلر .

نهايت نبوت محمّديه‌نك يدنجى‌سنه‌سى اوائلنده كرك مسلم وكرك غيرمسلم اولسون على‌العموم بنى هاشم ايله الفت واختلاطدن واز كچديلر .

شويله‌كه: فيمابعد هاشميلرله آليش ويريش ايتمامك وآنلردن قيز آلمامق وآنلره قيز ويرمامك اوزره بينلرنده اتفاق ايدرك بومألده برقطعه عهدنامه يازديلر وكعبه ايچنه آصديلر ، آنك خلافنه حركت ايتمامك اوزره آند ايچديلر .

بوجهتله هاشميلر، كرك مسلم وكرك مشرك جمله‌سى (شعب‌ابى‌طالب) ده محصوركبى قالدى. فقط ابولهب، انلردن آيرلدى وسائر مشركلر ايله برابر اولدى .

(شعب‌ابى‌طالب) مكه‌نك برمحله‌سيدركه: مولدنبى‌اولان محله‌در. بنى‌هاشمك

خانه‌لری هپ اوراده اولوب مقدما رئیسلری عبدالمطّلب ایدوکندن او محله‌یه (شعب عبدالمطّلب) دینلوردی . آندن صکره ابوطالب ، رئیس قوم اولدیغندن اورایه (شعب ابی طالب) دیندی .

بوکره ابولهبدن ماعدا جمله‌هاشمیلر، ابوطالب ایله برابر اوراده قالوب سائر قریشیلر ایله اختلاطدن کسیلدیلر . دیکر محله‌لرده خانه‌لری اولان اهل‌اسلام دخی سمت ومحله‌لرینی ترك ایله اورایه چکیلدیلر .

هاشمیلر، اقربالق غیرتیله رسول‌اکرمی دشمن شرندن محافظه‌یه چالیشور و اهل‌اسلام اولانلر ایسه دائما او حضرتك اطرافنده پروانه کبی طولاشور ایدی .

ایشته او اثناده، یعنی نبوت محمّدیه‌نك سکزنجی سنه‌سنده (انشقاق قمر) معجزه‌سی وقوع بولدی .

شویله‌که : قریشدن بعضیلری ، برمهتاب کیجه‌سنده رسول اکرمدن معجزه ایستدیلر. او دخی دعا ایتدی، آی ایکی‌پاره اولدی. حتی برپاره‌سی دیکر طرفنده کورلدی .

اوحالده رسول اکرم « ای فلان وفلان ! شاهد اولکز » دیوبیوردی وحاضر اولانلر آیك اویله ایکی‌یه بولوندیکنی هپ کوردی.

مشرکلر ، ینه ایمان ایتمیوب « بوده محمّدك اظهار ایده‌کلدیکی سحرلردندر » دیدیلر وکما فی‌السابق اهل اسلامه و بلکه بالجمله هاشمیلره بغض وعدوات ایتمك اوزره دوام و اصرار ایتدیلر .

شعب ابی‌طالبده اهل اسلامك محصوریتی ایکی سنه‌دن زیاده سوردی و بوکیفیت اهل اسلامه پك زیاده اضطراب ویردی .

زیرا اهل‌اسلامدن بری پازاره‌کیتسه مشرکلر، تحمل اولنماز مرتبه اذا وجفا ایدرلردی وموسم حجده تجّاردن بری ، بنی‌هاشمله آلیش ویریش ایده‌جك اولسه مانع اولورلردی .

الحاصل اهل اسلام ، چارشی وپازارده سربست کزه‌مزلردی . علی

كرم‌الله وجهه بيله اووقت رسول اكرمك سعادتخانه‌سنده بولنديغى حالده اسلامنى اظهار ايده‌ميوب كيزلردى .

اما حضرت حمزه رضى‌الله عنه، قليجى سايه‌سنده اسلامنى اظهار ايدرك ايستديكى يرده كزوب طولاشوردى .

حضرت عمر بن الخطّاب رضى‌الله عنه ايسه مشركلر ايله پنچه پنچه‌يه كله‌رك بى‌پروا اوغراشوردى .

جمله اصحاب كرامك اولوسى اولان ابو بكر الصّديق رضى‌الله عنه حضرتلرى، قريش طائفه‌سى ايچنده پك زياده خاطرى صاييلور بر ذات اولديغى حالده اگرچه او دخى قومندن استثقال كوريردى . لكن اصلا قيد ايتميوب ومشركلرك سوزلرينه باقميوب آشكاره نماز قيلاردى وكما فى‌السابق اسلامه مستعد كورديكى ذاتلرى ال آلتندن جلبه چاليشيوردى.

قريش طائفه‌سنك اهل اسلام حقنده بومرتبه شدت كوسترملرى آنجق آنلرى دين اسلامدن دوندرمك وهيچ اولماز ايسه دين اسلامك دها زياده ايلروله‌مه‌سنى منع ايتمك غرضنه مبنى ايدى .

دوشونميورلردى كه كونش بالچق ايله صيوانماز واللهك ياقديغى موم، آنلرك صوغوق نفسلريله سونمز .

آنلر نه‌ياپسه‌لر اهل اسلام، بيلديكندن شاشمايوب غيرت اسلاميه‌لرى قوّت بولمقده ومعجزات محمّديه ايله دين اسلام، طرف به‌طرف يايلماقده ايدى .

مؤمنلر، دار بقا سعادتنه نائل اولمق ايچون بو دار فنايى هيچه صايوب ودينلرى اوغورنده هر شيئى فدا ايليوب كيمى وطنلرينى ترك ايله حبشستانه كيتمشلر وكيمى هر درلو مخاطره‌يى كوزينه آله‌رق شعب ابى‌طالبده محصور كبى اقامتى اختيار ايتمشلر ايدى .

سائر عقل وانصافى اولانلر دخى آنك معجزاتنى كوره‌رك وحق پيغمبر اولديغنى بيله‌رك برر برر ايمانه كلمكده ايدى .

زيرا او خاتم‌الانبيا حضرتلرى، امم ماضيه‌نك احوالندن بى‌خبر اولان بر

قوم ايچنده واصحاب معلوماتدن خالی برشهرده بویودی وباشقه دیاره کیدوبده درس آلمادیغی جمله‌نك معلومی ایدی . الحاصل نبیّ امّی ایدی .

حال بوکه الله تعالی حضرتلرینك وحی والهامی ایله نیچه علوم غیبیّه‌یی بیلدیرر و (تورات) و (انجیل) ده وسائر کتب سماویّه‌ده‌کی اموری صحتی اوزره خبر ویرر ایدی .

بو کیفیت ، آنك نبوتنه دلیل کافی اولوب باشقه وجهله اثباته حاجت یوق ایکن دها نیچه نیچه معجزه‌لر کوستردی .

او فخر عالم حضرتلرینك معجزاتی پك چوقدر . آنلری صایمغه بو رساله‌نك تحملی یوقدر .

فقط بالمناسبه بعضیلری ذکر اولنمش وبعضیلری دخی بوندن صکره صره‌سی کلدکجه ذکر اولنمق مصمم بولنمشدر .

الك بویوك معجزه‌لرندن بری وبلکه برنجیسی قرأن کریمدر ، که قیامته قدر باقی‌در .

چونکه : بر عصرده هرنه‌که اعتبار واشتهارده ایسه او عصرده مبعوث اولان پیغمبرك معجزاتی آکا کوره اولوردی .

مثلا حضرت موسی علیه السلامك عصرنده سحربازلق ، پك زیاده شهرت بولمغله جناب حق ، آکا عصاسی اژدر اولمق کبی ساحرلره غلبه ایده‌جك معجزه‌لر ویردی .

حضرت عیسی علیه السلامك عصرنده دخی حکمت ، پك زیاده اعتبارده اولمغله جناب حق ، آنی اعمالرك کوزلرینی آچمق وأولولری دیریلتمك کبی اطبّانك یاپه‌میه‌جغی معجزه‌لرله مبعوث بویوردی .

خاتم الانبیا حضرتلرینك عصر سعادتلرنده ایسه شعر وانشا ، پك زیاده اعتبار وشهرت بولمشیدی .

عربلرك کرك مدنیلری وکرك بدویلری بیننده فصاحت وبلاغت ، انسانه محك ومعیار فضیلت اولمشیدی .

نته‌کیم یوقاروده دخی بیان ایتمشیدك که عربلر ، بربرینه فصاحت وبلاغت

ایله فخر ومباهات ایدوب کیمی معلّقات سبعه اصحابی کبی بی‌نظیر قصیده‌لر سویلیه‌رك سائر شعرایه میدان اوقورلردی وکیمی (سوق عکاظ) پانایری کبی بویوك جمعیتلرده عامّه‌یه وعظ و نصیحت یوزنده کوزل خطبه‌لر اوقورلردی .

مدنیلرنده فصاحت لائقه وبلاغت فائقه اولدیغی کبی بدویلری دخی غایت مطبوع وساده کوزل شعرلر وخطبه‌لر نظم وانشا ایلردی وجمله‌سی نظماً ونثراً سحر کبی سوزلر سویلردی .

بناءً علی ذلك فخر عالم حضرتلرینه بلاغتك طبقهٔ علیاسنده اولان بر کتاب کریم نازل اولدی .

آنك مثلنی اتیان ایله‌مکدن وهیچ اولماز ایسه بر سوره‌سنه نظیره سویله‌مکدن جمله فصحا وبلغا عاجز قالدی .

حال بوکه سوره به‌سوره وآیت به‌آیت نازل اولدقجه رسول اکرم آنی امّتنه اوقوردی و « بوکا نظیره سویلیه‌مزسکز » دیو بالجمله فصحا وبلغایه میدان اوقوردی .

« لو اجتمعت الانس والجنّ علی ان یأتوا بمثل هذاالقرأن لایأتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا » آیت کریمه‌سی نازل اولدی. یعنی « بوقرأنك مثلنی وجوده کتیرمك اوزره انس وجن بریره کلسه‌لر وبربرینه یاردمجی اولسه‌لر دخی آنك مثلنی وجوده کتیره‌مزلر » دیو بویورولدی .

منکر ومعارض اولان بونجه فصحا وبلغا ایچندن بر شخص، یاخود بر جماعت چیقوب‌ده آنك بر قیصه سوره‌سنی بیله تنظیر ایده‌مه‌دی .

آیات کریمه‌نك بعضیسنده آز لفظك چوق معنایه دلالتی وار وبعضیسنده‌کی تفصیلاتك فوق العاده بر حلاوت ولطافتی وار .

بورالرینی آنجق اهل فصاحت وبلاغت اولانلر بیلور ولایقیله ذوقنه آنلر وارير .

قرأن کریمی تکرار به‌تکرار تلاوت ایله انسان صفا وحلاوت بولور واوقودقجه اوقویه‌جغی کلور .

حال بوکه بر شعر ، یا انشا نه‌قدر اعلا اولسه بر قاچ کرّه اوقوندقدن صکره طبیعت اوصانور .

بونك ایچون فصحا وبلغادن عقل وانصافی اولانلر، همان شرف اسلام ایله مشرّف اولدیلر . ایمانه کلمیانلر دخی طوق بشرك خارجنده بر کلام اولدیغنی اقرار واعتراف ایله معارضه‌دن واز کچوب بر طرفه چکیلدیلر .

نته‌کیم ، مشرکین قریشك اولولرندن (وَلِیْد بن الْمُغیرَه) بر کون سیدالانبیا حضرتلرینك یانـنه کلوب « بکا بر مقدار قرأن اوقو دیکلیه‌یم » دیدی .

رسول اکرم دخی « اناللّه یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون » آیت کریمه‌سنی اوقودی .

ولیدبن المغیره ، آنی جان قولاغیله دیکله‌دی « واللّه، بونده بر حلاوت وار واوزرنده بر حسن لطافت وار . پك دەرین وغایت مفید بر کلامدر. آنی بشر سویله‌یه‌مز » دیو وصف وثنا ایلدی و دونوب قومنه « سزك ایچکزده شعر احوالنی بندن اعلا بیلور کیمسه یوقدر . شعرك هر نوعنی وجن شعرلرینی جمله‌کزدن اعلا بیلورم . محمدك اوقودیغی کلام ، بونلرك هیچ برینه بکنزه‌مز. او کلام، هر کلامه غالب اولور . آکا هیچ بر کلام غالب اوله‌ماز » دیو سویلدی .

ینه بر کون خاتم الانبیا حضرتلری ، حرم شریفك بر کوشه‌سنده اوطوروکن دیکر طرفه‌دخی مشرکین قریش اوطوریوردی. اولولرندن (ابوالولید) دیو معروف اولان (عُتْبَه بن رَبیعه) دیکرلرینه « نه‌دیرسیکز کیدوب‌ده محمده بر آز نصیحت ایتسه‌م بزدن نه‌ایستر ایسه‌ك ویره‌لم وسنی ایسته‌دیککك رتبه‌یه ایریشدیره‌لم. تك بزم الهه‌مزه سوز آتمه ودینمزه دخل وتعرض ایتمه دیسه‌م شایدکه قبول ایدرده آره‌دن بو کشاکش کیدر»دیدکده « نه بأس وار ، بر کره نصیحت ایدیویر » دیدیلر .

عتبه، رسول اکرمك یاننه کلدی واویولده بر چوق سوزلر سویلدی، زعمنجه خیلیجه نصیحت ایلدی .

رسول اکرم « سوزك تمام اولدیمی» دیو صوردی. عتبه « اوت » دیو جواب ویردی . رسول اکرم « اویله ایسه شیمدی بنی دیکله » دیو بویوردی .

همان « بسم الله الرحمن الرحیم . « حم تنزیل من الرحمن الرحیم » دیو سورهٔ سجده‌یی تلاوته باشلادی وسجده آیتنه کلدکده قالقوب سجده ایلدی و « ایشتدکمی یا « اباالولید ! » دیدی .

عتبه « ایشتدم. ایشته سن، ایشته او» دیه‌رك یرندن قیام ایتدی وبوزوق، دوزن یارانی یاننه کیتدی .

« نه اولدی؟ » دیو صوردیلر « هیچ صورمایك. بر کلام ایشتدم که عمرمده مثلنی ایشتمامشم . والله بوسوز ؛ شعر دکل، سحر دکل، کهانت دکل ، ای جماعت قریش! بنی دکلرسه‌کز بو آدمی کندی حالنه براقکز » دیدی .

مشرکین ، بونجه معجزاتی کوروب وپیدرپی نازل اولان آیات بیناتی ایشیدوب رسول اکرم حقنده نه‌دیه جکلرینی شاشردیلر .

کیمی مجنون وکیمی کاهن وکیمی شاعر دیدیلر وهیچ برینك یاقیشق آلمدیغنی کندولری دخی آکلادیلر. حتی قریش قومی، دین اسلامك اطرافه یاییلمسندن خوف ایتدکلری جهتله برسنه حج موسمی کلدکده بر یره طوپلاندیلر «هر طرفدن قبائل عرب کلك اوزره‌در. محمّدك حقنده نه‌دیه‌جك ایسه‌ك آکا قرار ویره‌لم وسوزی بر ایده‌لم‌ده بر بریمزی یلانه چیقارمیه‌لم » دیدیلر .

ایچلرندن بعضیلری « کاهندر دیه‌لم » دیدکده ولیدبن المغیره « کاهن دکلدر. سوزلری ، اصلا کاهن سوزینه بکزه‌مز » دیدی .

اویله ایسه « مجنوندر دیه‌لم» دیدکلرنده ولیدبن المغیره «مجنون دیسه‌ك کیم اینانور؟ آنده اصلا جنون علامتی یوق » دیدی .

آنك اوزرینه بعضیلری « شاعردر دیه‌لم » دیدکده ولیدبن‌المغیره « شاعر دکلدر. زیرا شعرك جمیع اقسامنی بیلورز. آنك سوزلری، بواقسامك برینه اویماز » دیدی.

« شاعر دکل ایسه ساحر دیه‌لم» دیدکارنده دخی ولیدبن‌المغیره « ساحره نره‌سی بکزر ؟ اوقویوب اوفورمسی یوق ، دوکوم باغلامسی یوق ، ساحر ایشلرینه بکزر بر ایشی یوق . بوجهتله ساحرده دیه‌میز » دیدی .

« اویله ایســه نه دیه‌لم » دیدیلر. ولید بن‌المغیره « نه دیملی بیلمم. فقط شو سویلدیککز ســوزك هیچ بریسی یاقیشیق آلماز وقنغیســنی سویلسه‌ك ایناتلماز » دیدی .

الحاصل رسول‌اکرم حقنده نه‌دیه‌جکلرینه برقرار ویره‌مدیلر. چونکه: پیغمبر دیمکدن باشقه یاقیشق آلور برصفت بوله‌مدیلر. بوکا دخی آنلر قائل اولامادیلر .

رسول اکرم ایسه هرسنه حج موسمنده خارج مکه‌یه چیقوب‌اطرافدن کلان‌قبائله « ای‌فلان اوغللری! » دیو باشقه باشقه خطاب‌ایدرك مقتضای حاله موافق اولان آیات کریمه‌یی تلاوت وآنلری دین حقه دعوت ایلردی .

بو جهتله قبائلدن نیچه کیمسه‌لر ، اسلام ایله مشرّف اولمقده ودین اسلام عربستانك هرطرفنه یاییلمقده ایدی .

حتی (بنی سلمه) قبیله‌سندن بر قاچ یکیت ، مکه‌یه کلدیلر. بعض آیات قرآنیــه‌یی دیکله‌یوب همان حضور محمدیده اســلام ایله مشرّف اولدیلر . بعده دونوب یرلرینــه کیتدیلر ورســول اکرمك اوصافنی ســائرلره بیان ایتدیلر .

ایچلرندن بریسنك باباسی اولان (عَمروبن جَموح) اوغلنه « او ذاتدن ایشیتدیکك سوزلری بکا سویله » دیمش . اودخی سورهٔ فاتحه‌یی اوقومش. عمروبن جموح « نه‌کوزل کلامدر . سائر کلاملری‌ده بویله کوزلمیدر؟ » دیو صورمش . اوغلی « دها اعلالری وار » دیو جواب ویرمش .

بدوی عربلردن بری (فاصدع بما تؤمر) آیت کریمه‌سنی ایشیتدیکی کبی سجده وارمش « بو سوزك فصاحتنه سجده ایتدم » دیمش .

بر دیکری (سورهٔ یوسف) اوقونور ایکن « فلمّا استیأسوا منه خلصوا نجیّا » آیت کریمه‌سنی ایشیتدکده « بن شهادت ایدرم که هیچ بر مخلوق بوکا بکزر سوز سویلیه‌مز » دیمش .

(ابوذر) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك ایمانه کلسنه سبب دخی بوایدی‌که : کندوسی شعرای بنامدن اولوب قرنداشی (انیس) ایسه شعرده آکا وسائر امثالنه فائق ایدی .

انیس ، مکه‌یه کلوب کیتمش وبرادری ابوذره فخر عالم حضرتلرینك احوال واوصافنی بیان ایتمش .

ابوذر ، خلق « آنك حقنده نه سویلیور؟ » دیو صورمش . انیس دخی « شاعردر ، کاهندر ، ساحردر ، دیورلر . اما بن ، کاهنلر سوزینی ایشیتدم وانواع شعره قیاس ایتدم . والله هیچ برینه اویماز وبوندن صکره آکا شاعر دیمك کیمسه‌نك آغزینه یاقیشماز . الحاصل (محمّد) صادق‌در وآنلر کاذب‌در » دیو جواب ویرمش . آنك اوزرینه ابوذر رضی‌الله عنه دخی همان اسلام‌ایله مشرّف اولیورمشدر .

فی‌الواقع ، قرأن کریم : نه کلام منظومدر ، نه‌ده کلام منثوردر . ایکی قسمك خارجنده بر کلام لطیف‌در ، سراپا فصیح وبلیغ‌در .

جمله آیات کریمه ، بلاغتجه بر درجه‌ده اولمیوب بعضیسنك بعضیسنه نسبتله بلاغتجه درجه‌سی دها اعلادر . فقط جمله‌سی معجزدر . یعنی مثلنی وجوده کتورمکدن انسان عاجزدر .

ابتدای امرده بلغای عرب ، آیات قرأنیّه‌یی بعض اشعار ایله موازنه ومقایسه ایلدیلر . نهایت هیچ برینه وبلکه بشر سوزینه بکزه‌مدیکنی آکلادیلر .

فقط (معلّقات سبعه) ینه کعبه دیوارنده آصیلی طوروب آره صره اوقونور وفصاحت وبلاغت بحثنده لسانه آلنور ایدی .

طبقات بلاغتك اك اعلا درجه‌سنده بولنان آيات كريمه‌دن « يا ارض ابلعى مائك ويا سماء اقلعى وغيض الماء وقضى الامر واستوت على الجودى وقيل بعداً للقوم الظالمين » آيت كريمه‌سى نازل اولنجه بلغايه پك زياده تأثير ايلدى ، شويله‌كه: ايليكلرينه ايشله‌دى .

اووقت (امرئ‌القيس) ك قيز قرنداشى صاغ ايدى. او آيت كريمه‌يى ايشتدكده « آرتق كيمسه‌نك بر ديه‌جكى قالمادى . قرنداشمك شعرى دخى ميدان افتخارده طوراماز » ديه‌رك واردى ، امرئ‌القيسك قصيده‌سنى كعبه ديوارندن ايندیردى .

آنك آلت طرفنده‌كى معلّقاته هيچ برديه‌جك قالماديغندن آنلر دخى بر بر ايندیريلدى .

آرتق ميدان افتخار و اشتهارده يالكز قرأن كريم قالدى وبلاغت قرأنيه‌نك تأثيراتيله بالجمله فصحا وبلغا مبهوت وملزم اولدى .

نيچه‌لرى قرأن كريمك الله كلامى اولديغنه قانديلر ومضمون منيفنه عن صميم‌القلب ايناندیلر .

مؤمنلر، دين اسلام اوغورنده هر شيئى فدا ايدوب كيمى حبشستانه هجرت ايله وطن واقربا وياراننده كچديلر وكيمى شعب ابى طالب‌ده محصور قالوب مشركلرك اذا وجفاسنه قاتلانديلر .

قريشك اولولرى ، بونجه معجزه‌لر كورمش و قرأن كريمك بلاغتى كندولرينى عجز وحيرته دوشورمش ايكن اكثرى عناد وانكارلرى اوزره مصر اولديلر وعنادلرى حسبيله شرك وضلالتده قالديلر .

چونكه : اووقت عرب قومى ، متفرّق وعشائر و قبائله منقسم ايدى وهر عشيرت وقبيله‌نك رئيسلرى اولوب حكم و حكومت آنلرك اللرنده ايدى .

ايشته آنلر، قوم وقبيله‌لرينك رئيس ومتبوعى ايكن ايچلرندن بر ذاته تابع اولمق ايستمزلردى .

قالدى‌كه : نظر شرع شريفده اهل‌اسلام فقير وغنى وضعيف وقوى

هپ متساوی ایدی . رؤسای قریش ایسه آحاد ناس ایله برابر اولمقدن عار ایدرلردی .

بناءعلی ذلك ، رؤسادن هر بری کندویه متعلّق اولان کسانی مسلمان اولمقدن و دین اسلامی اطرافه یاییلمقدن منعه اللرندن کلدیکی قدر چالیشدیلر ایسه‌ده بوکا چاره بولامادیلر .

حتی یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله اهل اسلامی تضییق ایچون علی‌العموم هاشمیلردن قطع علاقه ایتدیلر وبوکا دائر برعهدنامه یازدیروب کعبه ایچنه آصدیلر ایسه‌ده ینه دین اسلامك شیوع وانتشارینه مانع اولامادیلر .

حال‌بوکه : طوائف عربك اشرفی اولان قریش قومنك اویله ایکی‌فرقه اولوب‌ده اوچ سنه‌یه قریب مدتدنبرو بینلرنده هردرلو معاملاتك منقطع اولمسندن طولایی مشرکلرك دخی چوغنه فتور و ندامت کلمشیدی . و او عهدنامه‌یی یازمش اولان (منصور بن عِکْرِمَه) نك الی قورویوب چولاق اولمشیدی .

برده جناب حق طرفندن او عهدنامه‌یه کووه نوعندن بر بوجك مسلّط اوله‌رق آنده اسم‌اللّهدن باشقه نه‌قدر یازی وارایسه هپسنی ییوب محو ایتمشیدی .

جبریل علیه‌السلام کلوب آنی رسول اکرمه بیلدیردی. او دخی عمّی ابوطالبه خبر ویردی .

ابوطالب، همان مجمع قریشه کیتدی ورسول اکرمدن ایشیتدیکنی حکایه و « محمّدك دیدیکی صحیح ایسه آرتق سزده انصاف‌ایدیکز، شو آره‌مزده‌کی تفرقه‌یی قالدیره‌لم واکر آنك دیدیکی یلانه چیقارسه بن‌ده آنی حمایه‌دن واز کچرم » دیدی .

قریشك بیوکاری ، بوسوزی معقول کوردیلر وهمان او عهدنامه‌یی کتوردیلر .

باقوب كورديلر كه: ایچنده « بسمك اللّهم » عباره‌سندن باشقه نه‌قدر یازی وار ایسه هپ محو اولمش .

بوندن جمله‌سی محجوب اولوب اگرچه ابوجهل ، ينه عنادنده اصرار ایتمك ایستدیسه‌ده اكثریت آرا ایله او صحیفهٔ سخیفه‌یی ییرتدیلر وهاشمیلر علیهنده اولان عهد واتفاقی نقض ایتدیلر .

بووجهله هاشمیلر ، آلیش ویرشده وسائر معاملاتده سربست اولدی . اهل اسلام ، شعب ابی‌طالبده محصوریّت بلاسندن قورتولدی و مكه‌ده برمسرت عمومیه حصول بولدی .

لكن بوفرح ومسرتلر چوق سورمدی . آره‌سی چوق كچمیوب باشقه مصیبتلر وقوعه كلدی .

شویله كه: نبوت محمدیه‌نك اونجی سنه‌سی (ابوطالب) وفات ایتدی . آندن اوچ كون صكره حضرت (خدیجه) رضی‌الله عنها دخی دنیادن كوچوب دار عقبایه كیتدی .

ایكیسنك بویله بربری آردنجه وفاتلری رسول اكرمه پك زیاده حزن والم ویردی . بناءً علیه بو ییلی (سَنَةُ الْحَزَنْ) دیو تسمیه بیوردی .

ابوطالبك رسول اكرم ایله افتخار ایلدیكی وآنك نبوتنی قلباً تصدیق ایتدیكی بعض اشعارندن آكلاشیلور .

لكن كندوسی قومنك رئیسی اولوب رسول اكرم ایسه آنك النده بیومش اولدیغندن لسانیله اقرار ایدوب‌ده آكا تابع اولمقدن عار ایدردی .

حتی « بن ، بیلورم كه محمد ، یلان سویلمز وباطل سوز ، آندن صدور ایلمز . اگر قریش طائفه‌سنك عورتلری ، بنی تعییب ایتمسه آكا تابع اولوردم » دیر ایدی .

وفاتندن اوّلجه رسول اكرم حضرتلری « ای پدرم مقامنده اولان عمّم ! باری بركره لسانكله كلمهٔ شهادت كتوركه آخرتده سكا شفاعت ایده‌بیله‌یم » دیدكده « قورقارم كه ابوطالب ، اولومدن قورقدی‌ده ایمانه

کلدی دیو بنی لوم ایدرلر. ایشته بوندن عارایتمه‌سه‌م شهادت کتورردم» دیمش ایدی .

بونکله برابر ابوطالب ، وفات ایده‌جکی وقت اعیان قریشی طوپلامش ورسول اکرمی آنلره ایصمارلامش ایدی .

شویله‌که « محمّد امیندر. طوغریدر، یلاندن بریدر. بنم سزه‌ویره‌بیله‌جکم نصیحتلری اوهپ جامعـدر . کتوردیکی دین اسلام ایسـه قلبك قبول ایده‌جکی برشیدر. آنی انکارایدن آنجق لساندر. والله بن، کوزمله‌کورر کبی بیلیورم‌که قریشك فقرا وضعفاسی وبادیه‌نشینلر واطراف‌عالم خلقی، هپ آنك دعوتنی قبول وسوزینی تصدیق ایدسه‌لر کرکدر . قریشك باشلری قویروق اولسـه کرکدر « یعنی آکا اطاعت ایتمیان‌اکابر و اشراف قریش، هپ ذلیل وحقیر اولسه‌لر کرکدر » ای‌جماعت قریش! والله بن‌صاغ‌اولسه‌م‌آنی دشمن شرندن حفظ وحمایه ایلردم. سزده آکا یارم ایتملیسکز » دیو وصیت ایلمش ایدی .

جنـاب حقك هدایت ایتمدیکی کیمسـه طریق حقی بولاماز ولطف واحسان الهیسی اولمدقجه کیمسه بردولت وسعادته نائل اولاماز.

نته‌کیم‌قرأن‌کریمده « انك لاتهدی من احببت ولکنّ‌الله یهدی من‌یشاء » بیورلمشدر .

یعنی « یا محمد ! سن سودیککه هدایت ایده‌مزسین. لکن الله دیلدیکنه هدایت ایدر » دیمك اولور .

آنکچون رسول اکرم ، ابوطالبك اسلامنی پك‌زیاده ایسـتر واو دخی آنی فوق‌العـاده سورایکن لسـانیله آنك نبوتنی اقرار ایتمدی . وفاتندن صکره قومی دخی کندوسنك وصیتنی طوتمدی .

چونکه: آندن‌صکره‌ابولهب، آنك یرینه قومنك رئیسی اولمق وسائر کبار قریش دخی کندو عشیرتلرینك ریاستلرینی الدن چیقارمامق و ابوجهل ایسـه قریش ایچنده جمله‌سـندن زیاده نفوذ وحیثیت قازانمق داعیه‌سـنده ایدیلر .

بناءً عليه ابوطالب ايله حضرت خديجه‌نك وفاتلرينی فرصت بيلديلر ورسول اكرمه اوّلكيدن قات قات زياده اذا وجفا ايدر اولديلر .

رسول اكرم ، آنلرك اذا وجفالرندن بيزار اوله‌رق مكه‌دن چيقوب (زيد بن حارثه) رضی‌الله عنه ايله برلكده طائفه كيتدی .

اووقت طائفده ساكن اولان (ثَقيف) قبيله‌سی اشرافنی دين اسلامه دعوت ايتدی .

آنلر ايسه ايمانه كلمك شويله طورسون ، رسول اكرمی تحقير ايتديلر . ايچلرندن بعضلری آكا طاشلر آتديلر .

حتی زيد بن حارثه رضی‌الله عنه ، رسول اكرمی آتيلان طاشلردن محافظه ايچون كندوسنی سپر ايتمكله بر قاچ يرندن يارالاندی وبره‌لندی .

آندن خاتم‌الانبيا حضرتلری كيرو دوندی ومكه‌يه بر مرحله مسافه‌سی اولان (بَطْنِ نَخْلَه) نام محله ايندی .

ايشته ، اوراده رسول‌الثّقلين اولان خاتم‌الانبيا حضرتلری « الرّحمن » سوره‌سنی تلاوت ايدركن (جن) طائفه‌سندن بر كروه كلوب ديكله‌مشلر وآكا ايمان ايلمشلر ايدی .

رسول اكرم ، بر مدت (بطن نخله) ده اقامت ايتدكدن صكره مكه‌يه كلدی و (مُطْعِم بن عَدِیّ) نام ذاته مهمان اولدی .

همان حرم شريفه كيتدی . (حجر اسود) ی استيلام ايتدی وايكی ركعت نماز قيلدی . بعده بيت سعادتنه عودت بويوردی .

عادت عرب اوزره (مطعم) كندی اولاد واتباعی ايله او حضرتك اطرافنده طولاشوب حفظ وحمايه‌سنده فوق‌العاده اثر غيرت وحميت كوستردی .

او ، اوانده (زَمْعَه) نك كريمه‌سی (سَوْدَه) رضی‌الله عنها حضرتلری رسول اكرمه تزويج ايديلدی .

(ابو بكر الصّديق) رضی الله عنه حضرتلرينك كريمه‌سی (عايشه)

رضی‌الله عنها حضرتلرینك دخی او اثناده رسول اکرمه نکاحی قییلدی . فقط پك کوچوك اولدیغندن زفافی تأخیر بویورولدی .

رسول اکرم هر سنه حج موسمنده و (سوق عکاظ) پانایری ایامنده مکه شهرینك خارجنه چیقوب اطرافدن کلن قبائل ایله کوروشه‌رك آنلری دین اسلامه دعوت ایده کلدیکی کبی نبوتنك اون برنجی سنه‌سی موسم حجنده دخی خارج مکه‌یه چیقدی . (عَقَبَه) قربنده مدینه اهالیسندن بر جماعته راست کلدی .

آنلر مکر (خَزْرَجْ) قبیله‌سندن ایمشلر. خزرجیلر ایله هاشمیلر بیننده ایسه قرابت صهریّه وار ایدی .

زیرا (عبدالمطلب) ك والده‌سی که (سَلْمی) خاتوندر . آنك عشیرتی اولان (بنی نجّار) اشبو (خزرج) قبیله‌سنك بر شعبه‌سی ایدی .

رسول اکرم او جماعته « سز کیملرسکز » دیو صوردی . « خزرج قبیله‌سندنز » دیو جواب ویردیلر .

«اوطورسه‌کزده سزکله بر آز سویلشسه‌ك اولمازمی؟» دیو بویوردی .

« پك اعلا! » دیوب اوطوردیلر .

رسول اکرم حضرتلری، آنلره برمقدار قرأن‌کریم تلاوت وآنلری دین اسلامه دعوت ایلدی .

آنلر ایسه « غالب بن فهر اولادندن بر پیغمبر کله‌جك » دیو کندی اختیارلرندن ایشیدیرلرمش. مدینه‌ده‌کی یهودیلر دخی « پیغمبر کله‌جك وقت یاقلاشدی » دیرلرمش.

بو کرّه رسول اکرم ، آنلری دینه دعوت ایدنجه بربرینه باقیشدیلر .

« یهودیلرك دیدیکی پیغمبر، ایشته بودر » دیو بینلرنده سویله‌شدیلر .

اوته‌دنبرو یهودیلرله بینلرنده عداوت اولدیغنه مبنی همان ایمان ایدرك حضور نبویده کلمهٔ شهادت کتوردیلر .

آنلر (ابوامامه اسعد بن زراره) ایله (رافع بن مالك) و (عوف

ابن حارث) و (قُطبَه بن عامر) و (عُقبَه بن عامر) و (حارث بن عبدالله بن رِياب) ايدى .

ايشته انصاردن اوّل باوّل شرف اسلام ايله مشرّف اولان بو آلتى ذاتدر. رضى‌الله عنهم .

بونلر موسم حجدن صكره مدينه‌يه كلديلر ودين اسلامك انتشارينه سعى وغيرت ايدر اولديلر .

بوجهتله دين اسلام خزرجيلر بيننده كركى كبى منتشر اولدقدن باشقه (اوس) قبله‌سنه دخى سرايت ايلدى .

نبوت محمديه‌نك اون ايكنجى سنه‌سى موسم حجنده (اسعد بن زراره) ايله رفيقلرى اولان (رافع) و (عوف) و (قطبه) و (عقبه) وينه خزرجيلردن (مُعاذ بن حارث) و (ذَكْوان بن عَبْد قَيْس) و و (عُبادَة بن صامت) و (ابوعبدالله يزيد بن ثعلبه) و (عباس بن عبادة بن‌فضله) و (اوس) قبيله‌سندن دخى (أبوالهَيْثَم بن تَيِّهان) و (عُويم بن ساعِدَه) مكه‌يه كيتديلر وينه (عَقَبَه) ده فخر كائنات ايله كوريشوب عقد بيعت ايتديلر . رضى‌الله عنهم .

شويله‌كه : فيمابعد شرك‌وزنا وسرقت وافترادن اجتناب ايلك‌واولادلرينى اولدورمامك اوزره تعهد ايلديلر .

زمان جاهليتده عربلر، آنجق اركك اولاد ايله افتخار واولادى‌اركك اولمايوب‌ده قيز اولانلر عار ايدرلردى.

بوجهتله پك‌چوغى ، يكى طوغان قيزچوجقلرينى ديرى ديرى دفن ايله تلف ايلردى .

برده عربلرك مدار تعيّشى طار اولوب اولاد و عيالللرينى اداره‌ده زحمت و مضايقه چكمكده اولدقلرندن بعضيلرى ، فقروفاقه بهانه‌سيله قيز چوجقلرينى و بعضاً اركك چوجقلرينى دخى اويله ديرى ايكن دفن ايدرك اولديررلردى .

بناءً علی ذلك مدینه‌لیلر ایله عقد اولنـان بیعتده اولادینی اولدرمامك خصوصی برمادهٔ مخصوصه اوله‌رق شرط ایدیلدی وبوماده ، انسانیت حقنده بر بیوك عنـایت اولدی. اووجهله بیعت ایدنلر ، بروجه بالا اون ایکی کیشی اولوب ایکیسی اوس قبیله‌سندن ، باقیسی خزرج قبیله‌سندن ایدی وجمله‌سنك رئیسی (اسعد بن زراره) ایدی .

جمله‌سی او وجهله عقد بیعت ایتدکدن صکره دونوب مدینه‌یه کلدیلر و همان دین اسلامی نشر ایله مشغول اولدیلر .

او ، اوانده معراج محمّدی وقوع بولدی. شویله‌که: جبرائیل علیه السلام بر کیجه کلدی و رسول اکرمی آلدی ، کعبه‌دن مسجد اقصایه کوتوردی . آندن یوقارو چیقـاردی . بالجمله سماواتی سیر ایتدیردی . بعده او حبیب خدا، بو عالم شهودك خارجنه چیقاریلدی . کندوسنه نیجه عجائب وغرائب تماشا ایتدیریلدی. جناب حقك بالذات کلامنی ایشتدی و جمال پاکنی مشاهده ایتدی . ینه او کیجه خانهٔ سعادتنه کلدی .

ایشـته بش وقت نماز، اشبو معراج کیجه‌سی فرض قیلندی واکرچه آندن اوّل دخی نماز قیلنوردی. لکن بش وقت مرتّب اوله‌رق نماز قیلنمق او کیجه امر اولندی .

فرداسی او خاتم الانبیا حضرتلری، معراجنی امتنه سویلدی .

ابتدا ابوبکر الصدّیق وبعده سائر اصحاب کرام تصدیق وتبریك ایلدی .

مشرکلر، انکار ایدوب مسـجد اقصانك نشـانه‌لرینی صوردیلر. رسول اکرم، عینیله خبرویردی . آنلر، ینه انکارلرنده اصرار ایدوب طوردیلر .

بو اثناده ایسه دین اسلام، عربستانك هر طرفنه یایلمقده وعلی الخصوص مدینه‌ده پك سرعت ایله منتشر اولمقده ایدی .

حتی (اوس) و(خزرج) قبیله‌لری، اصحاب کرامدن برینك مدینه‌یه کوندرلمسنی عرض و نیاز ایلمش اولدقلرندن رسول اکرم دخی آنلره قرأن کریمی تعلیم ایتمك و آداب اسـلامیه‌یی اوکرتمك اوزره (مصعب بن عمیر) ی مدینه‌یه کوندرمشیدی.

حال بوکه مصعبك مدینه‌یه وصولنده اوراده‌کی اهل اسلامك عددی قرقه وارمشیدی .

رئیسلری اولان (اسعد) و معلملری اولان (مصعب) ایله برلکده جمله‌سی جمعه کونلری مدینه خارجنه چیقوب بر محلده جماعت ایله نماز قیلمغه باشلادیلر .

فقط ، (اسعد) ك تیزه زاده‌سی و (اوس) قبیله‌سنك رئیسی اولان (سعدبن معاذ) ایله ینه رؤسادن بولنان (اُسَیّدبن حُضَیر) هنوز ایمانه کلمامش اولدقلرندن دین اسلام تمامیله منتشر اوله‌میوردی .

بر کون (مصعب) ایله (اسعد) ، (بنی ظفر) خانه‌لرندن برنده مصاحبت ایدرلرکن (اسیّد بن حضیر) حربه‌سی النده اولدیغی حالده آنلرك اوزرینه کلدی . « غرضکز نه‌در . بر طاقم ضعفایی آلدادوب آزدیرییورسکز » دیو صورت حدت وشدت کوستردی .

مصعب ، آکا نازکانه « هله بر آز طور ، اوطور . سوزمزی دیکله ، مقصدمزی آکلا » دیمکله (اسیّد) دخی اوطوردی .

مصعب ، آکا دین اسلامی تعریف ایتدی وبر مقدار قرآن اوقودی بلاغت قرآنیه کندوسنه تأثیر ایتمکله اسیّد « نه کوزل شی » دیدی و « بودینه کیرمك ایچون نه‌یاپملی ؟ » دیو صوردی .

مصعب ، آکا تلقین دین ایتدی . او دخی اسلام ایله مشرّف اولدی . « بن واره‌یم ، سزه برینی کونده‌ره‌یم . اکر او دخی ایمانه کلورسه آرتق بو بلده‌ده ایمان ایتمدك کیمسه قالماز » دیوب کیتدی و (سعد بن معاذ) ی کونده‌ردی .

سعد ، ایسه اورایه پر حدت اوله‌رق چیقه کلدی . « یا اسعد ! اکر سنکله آره‌مزده قرابت اولمسه بویله قبیله‌مز ایچنه صوقدیغکز چیرکین ایشلره صبر وتحمل ایده‌مزدم » دیو تکدیر وتهدید ایلدی .

مصعب ، آکا دخی « هله بر آز طوریکز . اوطوریکز ، دیکله‌یکز ،

آڭلایکزده بکنیرسه‌کز قبول‌ایدیکز . بکنمز ایسه‌کز بزده سزه‌چیرکین کوردیککز ایشی تکلیفدن واز کچرز » دیو نازکانه سویلدی .

آنك اوزرینــه ســعد بن معاذ ، اوطوردی و مصعبك ســوزلرینه قولاق ویردی .

مصعب ، دخی آکا دین اسلام نه‌دیمك اولدیغنی آڭلاتدی وبرمقدار قرأن کریم تلاوت ایتدی .

قرأن اوقونور ایکن سـعدك یوزنده ایمان آماره‌لری به‌لیردی . همان « سز بو دینه کیرر ایکن نه‌یاپیوردیکز؟ » دیو صوردی.

مصعب ، آکا دین اسلامك ارکان وآدابنی بیلدیردی . اودخی خلوص قلب ایله دین اسلامه کیردی .

سعد بن معاذ ، بو وجهله ایمان ایتدکدن صکره قالقوب عودت ایتدی وهمان کندی قومی اولان (بنی عبد الاشهل) طائفه‌سنك یانه کیتدی .

آنلره « ای‌جماعت! بنی نصل بیلورسکز؟ » دیدی. آنلر دخی « سن بزم اولومز وافضلمزسین » دیدیلر .

« اویله‌ایسه سزده اللهه ورسولنه ایمان ایتملیسکز وایمان ایتمدکجه فیمابعد هیچ بریکزله کوروشه‌مم » دیمکله (بنی‌عبدالأَشْهَلْ) عشیرتی ایچنده‌اوکون ایمان ایتمدك کیمسه قالمادی .

بعده ، سـعد بن معاذ ایله مصعب ، اسـعد بن زراره نك خانه‌سـنده اوطوروب سائر ناسی دخی دین اسلامه دعوت ایله مشغول اولدیلر .

آز مدت ظرفنــده دین اســلام مدینه‌ده او قدر شـایع اولدی‌که (اوس) و (خزرج) قبیله‌لری ایچنده (بنی امیّه بن زید) لك خانه‌سندن باشقه نور اسلام‌ایله روشن اولمدق خانه قالمدی .

اوس وخزرج قبیله‌لری ، قبائل (اَزْد) دن آیرلمش بر فرقه‌در. وطن اصلیلری (سَبٰا) دیو معروف اولان مدینــهٔ (مَأْرِبْ) ایدی مرور زمان

ايله بو بلده‌نك صو بندلری خراب اولنجـه قبائل ازد ، شـورايه بورايه طاغيلديلر .

ايشـته آنلرك برفرقه‌سی دخی كلوب اووقت مدينه‌ده متوطّن اولان يهود طائفه‌سيله عقد معاهده ومقاوله ايدرك مدينه ديارنده قالديلر .

اووقت مدينـه ديارنده متوطّن اولان يهوديلر (قُرَيْضَه) و(نَضير) ناميله ايكی قبيله‌يه منقسم ايدی .

ازديلرك رئيسی اولان (حارثه) فوت اولدقده (اوس) و(خزرج) نامنده ايكی اوغلی قالدی . برفرقه‌سی بوكا تبعيت ايتمكله ازديلر دخی ايكی قبيله‌يه منقسم اولدی .

صكره يهوديلر ايله ازديلر آره‌سنه عداوت دوشدی وپك‌چوق محاربه‌لر وقوع بولدی .

ازديلر، هرنه‌قدر ايكی‌قبيله‌يه منقسم اولمشلر ايسه‌ده دشمنه قارشو متفق ويهوديلره نسبتله چوقلق اولدقلرندن اكثريا يهوديلره غالب‌اولورلردی .

مؤخراً اوس وخزرج قبيـله‌لری آره‌سـنه عداوت كيردی وبر بريله اوغراشه‌رق ايكيسنه دخی ضعف كلدی .

فقط بوكرّه جهت وحدت اسلاميّه ايله برله‌شديلر وبارشديلر و بوجهتله قوت بولديلر ويهوديلره غالب اولديلر .

نبوت محمّديه‌نك اون اوچنجی سنه‌سی موسم حجنده مصعب، مكه‌يه عودت ايتدی. آنكله برابر اهل اسلامدن يتمش اوچ اركك وايكی خاتون‌دخی مكه‌يه كيتدی. بونلرك كيميسی اوس‌وكيميسی خزرج قبيله‌لرندن ايدی.

بنی نجّاردن (ابوايّوب انصاری) ديو معروف اولان حضرت (خالد) دخی آنلرك بريسی ايدی .

مكه‌يه وصوللرنده جمله‌سی ينـه عقبه‌ده رسـول اكرم ايله بولوشديلر ورسول اكرمك مدينه‌يه هجرت بيورمسی خصوصنی سويله‌شديلر .

رسول اكرم، آنلره بعض آيات كريمه تلاوت بيوردقدن‌صكره نفسلرينی

واولاد وعياللرينى نصل صاقينورلر ايسه آنى دخى اولوجهله صاقينهجقلرينى تعهّد ايتمك اوزره آنلردن بيعت ايستدى .

دوشونديلر، طاشنديلر « يارسول‌الله ! سنك اوغوركده اولورسه‌ك بزه نه وار ؟ » ديديلر .

رسول اكرم « جنت وار » ده‌نجه « اويله ايسه الكى وير » ديديلر .

رسول اكرم، مبارك النى اوزاتدى. همان بيعت ايلديلر، يعنى جان ويروب جنت آلديلر ويك خيرلو برآليش ويريش ايتديلر وهمان دونوب مدينه‌يه كيتديلر .

آنك اوزرينه رسول اكرم، آرتق مدينه‌يه هجرت ايتمك اوزره اصحاب كرامه اذن ويردى .

آنلرده همان مهاجرته قيام ايتديلر ومحرم، صفر آيلرنده وطنلرينى ترك ايله بربرى آرقه‌سندن مدينه‌يه كيتديلر .

شويله كه: مقدما ديار حبشه هجرت ايدوب‌ده مؤخراً مكه‌يه كلمش وكفّارك اذا وجفاسندن بيزار قالمش اولان (ابوسلمه ابن‌عبدالاسد) رضى‌الله عنه بورخصتى ايشيتديكى كبى جمله‌دن اول قالقوب مدينه‌يه هجرت ايتدى . آرقه‌سندن برچوق اهل‌اسلام دخى كيتدى .

بعده حضرت عمربن‌الخطّاب وبرادرى (زيد) و (عباس بن ربيعه) رضى‌الله عنهم . يكرمى نفر اولدقلرى حالده مدينه‌يه كيتديلر ومدينه‌نك (عوالى) دينلان قريه‌لرنده اقامت ايتديلر .

نهايت مقدما حبشه كيدوب كلنلردن داماد پيغمبرى اولان (عثمان‌بن عفّان) رضى‌الله عنه حضرتلرى دخى كيتدى .

مكه‌ده رسول اكرم ايله برلكده اصحاب كرامدن يالكز ابوبكرالصديق ايله على‌بن ابوطالب رضى‌الله عنهما وكرم‌الله وجههما حضرتلرى قالدى .

رسول اكرم دخى هجرت ايتمك نيتنده اولوب آنجق كندوسى ايچون اذن الٓهى ورودينه منتظر ايدى .

حتى ابوبكر الصدّيق حضرتلرى، مدينه‌يه كيتمك ايستدكجه رسول اكرم « صبر ايت . مأمول كه جناب حق ، سكا بر رفيق احسان ايليه » ديو بيورردى .

اصحاب كرام، پيدرپى مدينه‌يه مهاجرت ايتدكجه اوس وخزرج قبيله‌لرى يركوستروب آنلرى بارينديررلر وآنلره پك زياده حرمت ومعاونت ايدرلر ايدى .

دين مبين اوغورنده اووجهله وطنلرينى ترك ايله مهاجرت ايدن اصحاب كرامه (مهاجرين) دينور .

اهل مدينه‌دن اولوب ده آنلره بووجهله رعايت ودين اسلامه نصرت ايدن اصحاب كرامه دخى (انصار) دينلور .

كرك مهاجرين وكرك انصار ، جمله‌سندن الله راضى اولسون كه دين اسلامه طوغريسى پك بيوك خدمت ايتمشلردر .

هجرت محمّدیه

مشرکین قریش، کوردی‌که : اوس وخزرج قبیله‌لری ایمانه کلدی. بو جهتله دین اسلام، مدینه‌ده قوّت بولوب یرلشدی . آنلرك عقبه‌ده‌کی بیعتلرندن صکره اصحاب کرام دخی آرقه‌لرندن کیتدی وهمان بر ایکی آی ظرفنده اکثری مدینه‌یه واروب آنلرله برلشدی .

مشرکلرك عقللری ایردی‌که: رسول اکرم دخی آنلرك یاننه کیدرسه مدینه‌ده بربیوك قوۀ اسلامیّه پیدا اولاجق وقریشك شام یولنده پك مهم بر کذرکاهی اولان مدینه دیاری ، اهل‌اسلام النده قالاجق .

قریشك اولولری بورالرینی دوشوندکجه تلاشه دوشدیلر وهمان مشورت ایچون (دارالندوه) ده برلشدیلر .

(دَارُالنَّدْوَه) (قُصَیّ‌بن حکیم)ك خانه‌سیدر که یوقارووده بیان ایتدیکمز وجهله قصیّ ، شوراده بوراده متفرق اولان قریش طائفه‌سنی طوپلایوب قوت بوله‌رق مکه ریاستنی قازانمش اولدیغندن آنك خانه‌سی ، مشورت یری اتخاذ اولنه‌رق هرنه‌وقت قریشك بر مهم ایشی اولسه اوراده طوپلانوب مشاوره ایدرلردی .

بوکرّه دخی اوراده طوپلانوب « محمّد ایچون نه‌تدبیراولنمق‌لازم‌کلور» دیو مشاوره ایله‌دیلر . وهر بری برر سوز سویله‌دیلر .

بعضیلری « آنی بر محلده حبس ایده‌لم » دیدیلر ، مناسب کورلمدی . بعضیلری دخی « بر طرفه نفی ایده‌لم » دیدیلر ، بو رأی ایسه هیچ قبول ایدلمدی .

نهایت ابو جهل « آنی » اولدرمکدن غیری چاره یوقدر . فقط هر قبیله‌دن بر آدم واروب وجمله‌سی بردن اوروب‌ده اولدرمه‌لیدرکه قاتل معیّن اولمایه . او حالده هاشمیلر، چاره‌سز دیته راضی اولورلر . بو صورتله ایش بیتر وقان دعواسی قبائل ایچنده محواولوب کیدر » دیدی. سائرلری دخی ، آنك رأیني قبول وتنسیب ایله‌دی .

بو قرارك اجراسی‌ایچون بر طاقم خبیثلر، آیریلوب سچیلدیلر وجمله‌سی کیجه رسول اکرمك خانه‌سی اوکنده بیریکوب آنك اویومسنه منتظر اولدیلر .

(ابوجهل) و (حَكَم بن عاص) و (ابولهب) و (اُمیّه بن خلف)[*] و (اُبَیّ ابن خلف) و آنلرك امثالی رؤسا دخی آنلرله برابر ایدی .

جبرائیل علیه‌السلام کلوب کیفیتی رسول اکرمه خبر ویردی ومدینه‌یه هجرت ایتمك اوزره مأذون و ابو بکر الصدّیق برلکده کوتورمکه مأمور اولدیغنی بیلدیردی .

رسول اکرم، همان علی بن ابی‌طالب حضرتلرینی چاغردی وکندوسنده شونك، بونك امانتلری اولان اشیایی ویردی. « یاعلی! بن، مدینه‌یه کیدییورم. بو امانتلری صاحبلرینه تسلیم ایت . آندن صکره سن‌ده‌طورمه ، کل.فقط شیمدی بنم دوشکمه‌یات‌که مشرکلر، بنی یاتیور ظن‌ایتسونلر» دیو بیوردی.

علی کرم‌الله وجهه حضرتلری ، رسول اکرمك دوشکنه یاتدی ورسول اکرمك یشیل خرقه‌سنی کندی اوزرینه اورتدی .

رسول اکرم ، همان بر آووچ طوپراق آلدی و (یس) سورهٔ شریفه‌سنك اوّلندن (وجعلنا من بين ايديهم سدّاً ومن خلفهم سدّاً فاغشيناهم فهم لا يبصرون) آیت کریمه‌سنك آخرینه قدر اوقودی . او طوپراغی ، قپوسی اوکنده بکله‌ین مشرکلرك اوزرینه صاچدی و ایچلرندن چیقوب کیتدی . کور کبی باقوب طوردیلر و آنی کورمدیلر . بر مدت صکره

[*] خلف : فتحتینله پدرندن صکره‌یه قالان ولد صالحه دینور . اکر ولد ، فاسد ایسه لامنی اسکان ایله (خلف) دینور . قاموس ترجمه‌سی

کندی هم جنسلرندن بری کلدی «بوراده نه بکلیورسکز» دیدی «محمدی بکلیورز» دیدکلرنده «محمد، سزك باشکزه طوپراق صاچوب و ایچکزدن قاچوب کیده‌لی خیلی وقت اولمش. هله برکره قیافکزه باقکز» دیه‌رك آنلری استهزا ایتدی.

بربرینه باقوب اوزلری توز، طوپراق ایچنده قالمش اولدیغنی کوردیلر. لکن خانهٔ سعادتك ایچروسنه باقوب رسول اکرمك دوشکنده حضرت علینك یاتدیغنی کوره‌رك «ایشته محمد یاتیور» دیوب طوردیلر.

صکره حضرت علی قالقدی. آنی کوردکلری کبی نه‌یه اوغرادقلرینی بیلدیلر و «محمد نره‌ده؟» دیو صوردیلر.

حضرت علی «بیلمم» ده‌ینجه خبیثلر، حیرتده قالوب نه یاپاجقلرینی شاشیردیلر.

رسول اکرمك بویله کوزلردن نهان اولیویرمسی قریشك اولولرینه پك کوج کلدی ومکه‌یی آلت اوست ایدوب حضرتی بولامدقلریچون چیقه‌سی جانلری پك زیاده صیقیلدی.

همان «محمدی هر کیم بولوب کتوروور ایسه یوز دوه ویریرز» دیو هر طرفه اعلان ایتدیلر.

ایچلرنده نه قدر خرسز و قاتلی وخیر وشرینی بیلمز ده‌لی قانلی وار ایسه کیمی قلیجلر وکیمی صوپالر ایله خارج مکه‌یه چیقوب اطرافه سکیرتدیلر. رسول اکرم ایسه او کیجه سعادتخانه‌لرندن چیقوب کیزلندی وهر نره‌ده اکلندی ایسه اکلندی.

فرداسی اوکلین ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلرینك خانه‌سنه واردی، قپوسی اوکنده طوردی. آداب شرع شریف اوزره «ایچرو کیرمکه او صاحبنك اذنی وارمی؟» دیو صوردی.

حضرت ابوبکر «بیوریکز یارسول الله» دیدکده رسول اکرم ایچرو کیردی و طرف باریدن هجرته مأذون اولدیغنی بیلدیردی.

ابوبکر الصدّیق حضرتلری ، « بن ده برلکده‌می‌یم ؟ » دیو صوردی . رسول اکرم « اوت » جوابنی ویردی .

حضرت صدّیق ، رسول اکرم ایله برلکده هجرت ایده‌جکنه او قدر ممنون اولدی‌که کوزلرندن سرین سرین یاشلر آقیتدی . همان خانه‌سنده موجود اولان دوه‌لرن برینی رسول اکرمه عرض ایتدی .

رسول اکرم « پك اعلا ، امّا شیمدی هدّیه قبول ایتم، صاتون آلورم» دیدی وهمان پاره‌سنی اعطا بویوردی .

او دوه‌یی حضرت پیغمبر ایچون ودیکر بر دوه دخی ابوبکر ایچون حاضر ایتدیلر وقولاغوزلقده ماهر اولان (عبدالله‌بن اُرَیقِط) نام کیمسه‌یی قولاغوزلق ایتمك اوزره اجرت ایله طوتدیلر و او دوه‌لری وقت معیّنده مکه‌نك آلت طرفنده وتخمیناً بر ساعت مسافه‌سنده واقع (جبل ثَوْر)ه کوتورمك اوزره عبدالله ایله مقاوله ایدرك دوه‌لری آکا تسلیم ایتدیلر .

اوکون رسول اکرم ، آقشامه قدر حضرت (ابوبکر) ك خانه‌سنده اوطوروب کیجه ابوبکرایله برابر چیقدیلر وجبل ثوره کیتدیلر .

جبل ثورده بر ایصسز مغاره وار ایدی . اورایه کیردیلر . درحال اللهك امریله بر اوروبجك کلوب او مغاره‌نك آغزینه آغنی که‌ردی وبر چفت یبانی کوکرجین کلوب یومورطلادی .

قریشك آرایجیلری کلوب جبل ثورك هر طرفنی طولاشدیلر . بر فرقه‌سی دخی (امیّه بن خلف) ایله برابر اومغاره‌نك آغزینه ایریشدیلر. « شو مغاره‌یی دخی آرایالم » دیو بربریله سویلشدیلر .

امیّهٔ بن خلف « الله عقللر ویرسون . اوراده نه‌ایشکز وار ؟ اوراده محمّد طوغمادن بواوروجکلر آغ که‌رمش. صکره کوکرجینلر یووا یاپمش » دیمکله جمله‌سی دونوب کیتدیلر .

حال بوکه مغاره آغزینه کلدکلرنده ایچرودن رسول اکرم ایله حضرت ابو بکر ، آنلری کوریردی . لکن آنلر بو ایکی حضرتی کورمزلردی .

حتی آنلر مغاره جوارینه کلدکلرنده حضرت ابوبکر، پك زیاده محزون اوله‌رق « یارسول الله ! بنی اولدیریرلر ایسه نه‌غم . بن بر شخصم ، اما الله کوسترمسون سکا بر زیان ایرشدیره‌جك اولورلر ایسه بوتون امتك هلاکنه سبب اولور » دیدکده رسول اکرم « غم چکمه، الله بزمله برابردر» دیو تسلیت ویردی .

آنلر دونوب کیتدکدن صکره حضرت ابو بکر « یا رسول الله ! اکر ایچلرندن بریسی شویله‌جه اوکنه باقیویرسه‌یدی بزی کوروردی » دیدکده رسول اکرم « یا سن نه‌ظن ایدرسین او ایکی رفیق حقنده‌که آنلرك اوچنجیسی الله اوله » دیو بویوردی .

حضرت ابوبکر ، مغاره‌یه کیردکده بر ده‌لیك کوردی . اورادن ییلان وچیپان کبی بر مضر حیوان چیقوب‌ده رسول اکرمه ضرر وزیان ایتمسون دیو آنی آیاغیله طیقایوب اوطوردی . رسول اکرم دخی آکا طایانوب اویقویه واردی .

حال بوکه او ده‌لیکدن بر ییلان چیقدی و ابو بکر رضی الله عنه حضرتلرینك آیاغنی صوقدی .

فخر عالم ، اویقودن اویانوب‌ده راحتسز اولمسون دیه حضرت صدیّق آیاغنی چکمدی . لکن جانی آجیوب کوزلرندن یاش آقدی وکوز یاشلری رسول اکرمك مبارك یوزینه طاملامغله اویقودن اویاندی « نه‌واریاابابکر؟» دیو صوردی .

او دخی « یا رسول الله ! آیاغمی بر شی صوقدی . اما بأس یوق . آنام ، بابام سکا فدا اولسون » دیو جواب ویردی .

رسول اکرم قالقدی ، ییلانك صوقدیغی یره توکوردی . درحال آجیسی زائل اولدی وحضرت صدیّق ، شفا بولدی .

حضرت ابوبکرك آزادلوسی اولان (عامر بن فُهَیره) جبل ثورده بر سوری قویون کودر وکیجه‌لری صاغوب مغاره‌یه بر مقدار سوت کوتورور ایدی .

حضرت ابوبكرك اوغلى (عبدالله) كيجه‌لرى كيزليجه اومغاره‌يه كلوب قريشك حال وحركتلرينه دائر خبرلر كتيرير ايدى .

رسول اكرم ايله يارغارى ، اوچ كيجه بو حال اوزره او مغاره‌ده قالديلر . بعده (عبدالله بن اريقط) دوه‌لرى كتيردى . بينديلر . آنى وعامرى دخى برابر آلديلر وساحل يوليله كيدرك (قُدَيْد) نام محله واصل اولديلر .

اوراده ساكن اولان (ابومَعْبَد) ك چادرى اوكندن كچركن صاتون آلمق اوزره خرما وياخود سائر ييه‌جك بر نسنه وارمى ديو صورديلر .

ابومعبد ، اوراده بولنميوب فقط زوجه‌سى و (خالد خُزاعى) نك كريمه‌سى اولان (عاتكه امّ مَعْبَد) اوراده بولنه‌رق « ييه‌جك برشى يوقدر » ديو جواب ويردى .

رسول اكرم ، بر طرفده برقويون كوردى « بونه‌در؟ » ديوصوردى . امّ‌معبد « بر زبون قويوندركه يوريمكه مجالى اولماديغندن سورى ايله كيده‌ميوب قالمش » ديدكده « اذن ويررسه‌ك صاغالم » ديو بويوردى .

امّ معبد ، نه‌ديسون ؟ سورى‌ايله اوتلامغه كيده‌ميان برضعيف حيواندن نه‌چيقار ؛ اما مسافره اولماز ديمك جائز اولاميه‌جغندن « پك اعلا آنده سوت بولورسه‌ك صاغيوير » ديدى .

رسول اكرم ، او قويونى طوتوب ممه‌سنى صيغادى و « بسم‌الله الرحمن الرحيم » ديدى . قويونك سودى كلمكله بر بويوك قاب ايسته‌دى وقويونى صاغدى . قاب طولدى . ابتدا امّ‌معبده وبعده سائر اوراده بولنانلره طويونجه ايچيردى واك صكره كنديسى ايچدى . تكرار صاغدى ، ينه ايچديلر . اوچنجى دفعه صاغوب آنى امّ معبده براقدى . آندن قالقوب يارغارى ايله برابر يوله روان اولديلر .

آره‌سى چوق كچميوب ابو معبد كلدى . او قاب ايچنده‌كى سودى كوردى « بونه ؟ » ديو صوردى .

زوجه‌سی امّ معبد « والله بورایه بر مبارك ذات كلدی. شویله دیدی ، قویونی بویله صاغدی » دیه‌رك كیفیتی بر تفصیل سویلدی .

ابو معبد « بونده بر حكمت وار . او ذاتك شكل وسیماسی نصل‌ایدی» دیو صوردی . زوجه‌سی دخی « اورته بویلی ، قره قاشلی ، قره كوزلی وغایت نورانی یوزلی بر لطیف آدم ایدی » دیه‌رك حلیهٔ نبویه‌یی بیان ایلدی .

زوجی ابو معبد ، « والله بوسنك دیدیككك ذات ، قریش ایچنده‌ظهور ایدن پیغمبردر . اگر بن بوراده بولونسه‌یدم آكا تابع اولوردم » دیمش .

ام‌معبددن مرویدركه « او،قویون، حضرت عمرك‌خلافتنده وقوع بولان قوراقلق اوانته قدر یاشادی . بر یوزنده حیوانلر ییه‌جك شی بولاماز ایكن بز ، آنی آقشام ، صباح صاغاردق » دیر ایمش . بز مانحن فیهمزه كله‌لم .

رسول اكرمی اله كچیرنلره قریشك یوز دوه وعد ایلدیكی (كنانه) قبیله‌سندن او حوالیده خیمه نشین اولان (بنی مُدْلِج) عشیرتی ایچنده طویولمش وساحل یولندن ایكی دوه ایله درت كشینك كچوب كیتدیكی دخی ایشیدلمش ایدی .

بناءً علیه (سُراقه بن مالك المُدْلِجی) یوز دوه طمعنه دوشمش، یعنی آتنه بینوب آنلرك آرقه‌سنه دوشمش ایدی .

آنلر ایسه (قدید) نام‌محلده هنوز (امّ معبد)ك چادرندن كیدر ایكن سراقه ، آنلره یتیشدی .

ابوبكر رضی‌الله عنه حضرتلری « امان یارسول‌الله! طوتولدق » دیه‌رك تلاشه دوشدی .

رسول‌الله « غم ییمه . الله بزمله برابردر » دیو تسلیت ویرر ایكن سراقه كلوب چاتدی . لكن آتنك آیاقلری دیزلرینه قدر یره باتدی .

سراقه « یا محمد ! دعا ایت ، قورتولایم . بوینومه بورج اولسون كه كیرودن كلن آرایجیلری صاووب دفع ایده‌یم » دیو یالواردی .

خاتم الانبيا حضرتلری دعا ايتدی . جناب حق دخی آنك دعاسنی قبول بويوردی وسراقه‌یه نجات ويردی . سراقه ، بو وجهله اوغرامش اولديغی بلادن قورتولوب آنلرك يانته كلدی . اوچ كون قدر آنلرك حالنی مكتوم طوتمق اوزره تعهد ايلدی وايلروده شوكت اسلاميه‌نك ميدانه چيقاجغنی ملاحظه ايدرك بر امانتامه ايستدی .

رسول اكرم ، عامر بن فهيره‌يه ده‌ری اوزرينه بر امانتامه يازديروب سراقه‌يه ويردی ويولنه كيتدی .

سراقه، اوراده‌قالدی وقريشك كيرودن كلن آرايجيلرينه « بن، بورالرينی آرايوب طارادم . كيمسه‌لر يوق . باشقه طرفه باقالم » ديه‌رك آنلری كيرو چويردی .

مؤخراً ابو جهل ، سراقه‌نك حالنه واقف اولدقده پك زياده غضبه كلوب سراقه‌نك غيرتسزلكندن بحث ايدرك حقنده بر قطعهٔ هجويّه سويلمشدر .

سراقه ، دخی آكا « اكر آتمك آياقلری نصل يره كومولديكنی كوره‌يدك ، سن‌ده محمدك پيغمبرلكنه ايمان ايدردك » ديو برقطعه ايله جواب ويرمشدر .

بعده ابوبكرالصدّيق رضی الله عنه حضرتلری دخی بو وقعه‌يه دائر بر كوزل قصيده نظم ايلمشدر .

فتح مكه سنه‌سی ، رسول اكرمك حُنَيْن غزاسندن عودتنده سراقه ، او امانتامه ايله حضور نبوی‌يه كلمش و اسلام ايله مشرّف والتفات نبوی‌يه نائل اولمش‌در .

رسول اكرم ، آكا « يا سراقه ! نصل‌سين كسرانك بيله‌زيكلرينی طاقيناجغك وقت ؟ » ديمش و « صانكه كوزومك اوكنده كبی كوروپورم‌كه سراقه ، كسرانك بيله‌زيكلرينی طاقينيور » ديو بويورمش ايدی .

او وقت بو سوزلرك معناسی كركی كبی آكلاشيلمامش ايدی . صكره حضرت عمرك ، خلافتنده كسرانك اموالی اغتنام اولنه‌رق مدينه‌يه

كتوريلوب‌ده بيله‌زيكلرينى سراقه‌نك طاقينديغى وقت معجزات محمّديه‌دن اولديغى ميدانه چيقمشدر . نته‌كيم محلنده بيان اولنه‌جقدر. بز ينه صدديمزه كله‌لم :

رسول اكرم ، يارغارى ايله برابر (قديد) نام محلدن آيريلوب كيدرلر ايكن يولده بر چوبانه‌راست كلوب سوت ايستديلر. چوبان «صاغيلور قويونم يوق ، شورادە بر كچى وار . آنك‌ده سودى قالمادى » ديدى .

حضرت پيغمبر « آنى كتور » ديو بويوردى . چوبان دخى اوكچى‌يى كتوردى .

رسول اكرم ، مبارك النى آنك ممه‌سى اوستنه قويدى . همان سودى كلدى . حضرت ابوبكر، قالقانى طوتدى. قالقان ، سوت ايله طولدى .

فخر عالم ، آنى حضرت ابوبكر وعامر وعبداللهه وچوبانه ايچيردى . بعده ينه صاغوب كندى ايچدى .

چوبان « سن كيمسين ؟ بن سنك كبى آدم كورمدم . امان بكا كنديكى بيلدير » ديو يالواردى .

رسول اكرم « اكر كيمسه‌يه طويورماز ايسه‌ك سويليه‌يم » ديو بويوردى . چوبان دخى كيمسه‌يه سويله‌ميه‌جكنه سوز ويردى . فخر عالم ، « محمد رسول‌الله ديدكلرى بنم » ديدكده چوبان « ها ! شو قريشك دينندن دونن كيشى ديدكلرى‌سنميسين؟ » ديدى . رسول اكرم دخى « البته آنلر اويله سويلر يا » ديو بويوردى .

چوبان « بن شهادت ايدرم كه سن حق پيغمبرسك وسنك ياپديغكى كيمسه ياپاماز ، مكركه پيغمبر اوله . بن سنكله برابر كيدرم » ديدى .

رسول اكرم ، « شيمدى اولماز . صكره بنم ظهوريمى خبر آلديغك وقت كل » ديدى ويولنه روان اولدى .

ابوبكر الصدّيق حضرتلرى، پك‌چوق كرّه شامه‌كيدوب كلمش‌اولديغندن يول اوزرنده آنى طانيانلر چوق ايدى . « بو اوكڭده‌كى كيمدر » ديو صورانلره « قولاغوزدر . بكا يول كوسترر » ديو جواب ويردى .

فقط (زبير بن العوّام) رضی‌الله عنه حضرتلری ، شام قافله‌سیله هنوز مدینه‌دن چیقوب مکه‌یه کلور ایکن آنلره راست کلدی ورسول اکرم ایله یارغارینه آق ویکی جامه‌لر کیدیردی .

زبیر بن العوّام حضرتلری ، قافله ایله مکه‌یه کلوب امورینی تسویه ایتدکدن صکره او دخی مدینه‌یه هجرت ایتمشدر .

رسول اکرمك مکه‌دن چیقدیغی اوّلجه مدینه‌ده طویولمغله اهل‌اسلام ، برقاچ کون‌صباحلین خارج مدینه‌یه چیقوب صیجاق باصینجه‌یه قدر تشریف نبوی‌یه منتظر اولورلردی .

ینه بر بازار ایرتسی کونی چیقوب‌زیاده صیجاق باصدقده کیرو دونمشلر ایدی . بر ایش ایچون خانه‌سنك طامی اوستنه چیقمش اولان بر یهودی ، اوزاقدن رسول اکرم ایله یارغارینك آق جامه‌لره بورونمش اولدقلری‌حالده کلمکده اولدقلرینی کوردی و « ایشته ایستدیککز کلیور » دیو اهل‌اسلامه مژده ویردی .

اهل اسلام ، سلاحلانوب او طرفه سکیرتدیلر وفخر عالمی کمال احترام ایله استقبال‌ایتدیلرکه نبوت محمّدیه‌نك‌اون‌دردنجی سنه‌سنده واقع ربیع‌الاوّل آینك اوائلنده ایدی .

پك صیجاق بر کون ورسول اکرم یورغون ایدی . مدینه‌یه برساعت قدرمسافه‌سی‌اولان (قُبا) قریه‌سنه‌ایندی وبنی‌نجّاردن برینك‌خانه‌سنه‌قوندی چندروز قباده‌اقامت‌ایتمك‌اوزره‌قرار ویردی‌واوراده برمسجدانشابویوردی.

آندن اوّل اهل اسلامدن بعضیلری ، کندولری ایچون مسجد یاپمشلر ایسه‌ده جماعت مسلمین ایچون الك ابتدا بنا اولنان مسجد ، اشبو مسجد قبادر .

رسول‌اکرمك (قبا)یه ورودنده [*] انصارکرام هپ کلوب دیارمدینه‌یه

---

[*] وكان نزوله صلى‌الله عليه وسلم (عند كلثوم بن الهدم) لانه كان شيخ بنی عمروبن عوف وهم بطن من الاوس . السيرة النبوية والآثار المحمدية . لسيد احمد زينی دحلان .

قدومنی تبریك ایلدكلری صره‌ده مدینه‌نك الك ماهر ومشهور شاعری اولان (حسّان بن ثابت) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی تشریف نبوی‌یه دائر بر بركوزل قصیدهٔ مدحیّه سویلدی وقدوم نبوی‌یه شكرانه اوله‌رق آنی فخرعالم حضرتلرینه عرض ایلدی .

حضرت علی كرم‌الله وجهه ، رسول اكرمدن صكره اوچ كون مكه‌ده اقامت وكندوسنه براقیلمش اولان امانتلری اصحابنه اعطا وتسلیم ایتدكدن صكره مكه‌دن چیقمشیدی . رسول اكرم هنوز قباده ایكن او دخی كلوب قبایه وصول بولدی .

بعده رسول اكرم ، بر جمعه كونی كندی دوه‌سنه بیندی ویوز نفر اهل اسلام ایله قبادن قالقدی ونفس مدینه‌یه عازم اولدی .

اثنای راهده صول طرفنه میل ایله (بنی سالم بن عوف) یوردنده (رانونا) دینیلن وادینك اوست طرفنه ایندی و اوراده غایت بلیغانه بر خطبه اوقویوب جمعه نمازی قیلدی .

خاتم‌الانبیا حضرتلرینك الك ابتدا قیلدیغی جمعه نمازی بودر وابتدا كی خطبه‌سی اودركه خلاصه وجهله ترجمه‌سی بوراده ایراد اولنور .

رسول اكرم ، قالقوب حق تعالی حضرتلرینه لایق اولدیغی وجهله حمدوثنا ایتدكدن صكره بویله بویورمشیدی :

« ای ناس ! صاغلغكزده آخرتكز ایچون تدارك كوریكز . محقق بیلورسكزكه یوم قیامتده برینك باشنه اوررولاجق وچوبانسز براقدیغی قویوننندن صوررولاجق . صكره جناب حق آكا دیه‌جك . اما نصل دیه‌جك . ترجمانی یوق ، پرده‌داری یوق ، بالذات دیه‌جككه : سكا بنم رسولم كلوبده تبلیغ ایتمدیمی ؟ بن سكا مال ویردم ، سكا لطف واحسان ایتدم . سن كندك ایچون نه‌تدارك ایتدك ؟ او كیمسه دخی صاغنه صولنه باقاجق ، بر شی كورمیه‌جك . اوكنه باقاجق جهنمدن باشقه بر شی كورمیه‌جك. اویله ایسه هر كیم‌كه كندوسنی ولوكه بر یاریم خرما ایله اولسون آتشدن قورتاره بیله‌جك ایسه همان او خیری ایشله‌سون . آنی‌ده بولاماز ایسه

باری کلمهٔ طیّبه ایله کندوسنی قورتارسون . زیرا آنکله برخیره اون‌مثلندن یدی یوز مثلنــه قدر ثواب ویریلور . والسّلام علی رسـول الله ورحمة الله وبرکاته »

رسول اکرم ، برنجی خطبه‌یی بووجهله اتمام ایتدکدن صکره ایکنجی خطبه‌یه دخی قیام ایدوب بو وجهله بویورمشیدی :

« اللهه حمداولسون ، اللهه حمدایدرم وآندن یاردیم ایسترم. نفسلرمزك شرلرندن وکوتو عمللرمزدن اللهــه صیغندق . اللهـك هدایت ایتدیکنی کیمسه اضلال ایده‌مز . اللهك اضلال ایتدیکنه دخی کیمسه هدایت‌ایده‌مز اشهد ان لااله الاالله وحده لاشریك له . کلامك اك کوزلی کتاب اللهدر . هرکیمکه جنـاب حق ، آنك قلبنده قرآنی مزیّن قیـله وآنی کافر ایکن اسلامه ادخال ایده واو دخی قرآنی ســائر سوزلره ترجیح ایلیه . ایشـته او کیمســه فلاح بولور . طوغریسی کتاب الله ، کلاملرك اك کوزلی واك بلیغیدر . اللهك سودیکنی سویکز ، اللهی جان وکوکلدن سویکز . اللهك کلامندن وذکرندن اوصانمایکز واللهك کلامندن قلبکزه قسوت کلمسون . زیرا کلام‌الله ، هر شیئك اعلاسنی آییروب سچر. عمللرك خیرلوسنی‌وقوللرك گزیده‌سی اولان پیغمبرلری وقصّه‌لرك ایسنی ذکر ایدر وحلال وحرامی بیان ایلر . آرتق اللهه عبادت ایدیکز وآکا بر شـیئی شریك ایتمه‌یکز . آندن‌حقیله صاقینکز. گوزل سوزیکز ایله او سوزکز دخی اللهه طوغری اولسون وبینکزده کلام الله ایله ســویشکز . محقق بیلملیسکزکه الله تعالی عهدینی بوزانلره غضب ایدر . والسّلام علیکم »

عقبه‌ده‌کی بیعتده انصار کرام حضراتی ، هر نه‌وقت رسـول اکرم ، کندی بلده‌لرینه کلورسه هر وجهله آنی محافظه ایتمك اوزره عهـدومیثاق ایتمش ایدیلر .

اوّلجه رسـول اکرم ، آنلرك دیارینـه کلوب بر مدت قباده اقامت ایتدکدن صکره بوکرّه نفس مدینـه‌یه کیرمك اوزره بولندیغنـدن آرتق آنلرك ایفای تعهده مجبور اولدقلری وقت کلمش دیمك اولدی .

بناءً علیه رسول اکرم ، بو خطبه‌نك آخرنده جناب حقك عهدینی بوزانلره غضب ایده‌جکی بیانیله ختم کلام بیورمشدر .

رسول اکرم او وجهله (رانونا) ده جمعه نمازینی قیلدقدن صکره ینه دوه‌سنه بیندی ومدینه شهرینه توجه ایتدی . لکن کیمك خانه‌سنه قوناجغی کیمسه‌نك معلومی دکل ایدی .

انصار کرامك مقدّم ومؤخّر مهاجرینه ایتدکلری معاونت و حقلرنده کوستردکلری حرمت ورعایت طوغریسی تعریف اولنماز درجه‌ده ایدی .

بوکره حضرت پیغمبرك مدینه‌یه ورودنده ایسه عادتا دوکون ، بایرام ایدرجه‌سنه شنلك ایلدیلر . او کون مدینه‌لیلر حقنده صحیحاً بر بیوك بایرام کونی ایدی .

چوجوقلری سه‌وینوب زقاقلرده « رسول‌الله کلدی» دیوچاغریشورلر، خاتونلری طاملرك اوستنه چیقوب کوزل کوزل شعرلر اوقورلر و « خوش کلدیکز » دیو باغریشورلر ایدی .

هر هانکیسنك خانه‌سی اوکندن چکسه « بیوریکز یا رسول‌الله ! » دیو دیو خانه‌سنه دعوت ایدرلر وده‌وه‌سنك یولارندن طوتوب دوندرمکه چالیشورلر ایدی .

آنلر ، بووجهله ده‌وه‌نك یولارینه صاریلدقجه رسول الله « آکا طوقونمایکز مأموردر ، الله طرفندن مأمور اولدیغی محله کیدییور . طوریکز باقالم، نره‌یه کیده‌جك » دیو منع ایدردی ورسول اکرم، ده‌وه‌نك یولارینی براقوب هیچ طوقونمازدی . او مبارك حیوان دخی صاغه صوله باقارق کندولکندن کیدردی .

نهایت (مالك بن نجّار)ك خانه‌سی اوکنده‌کی خالی عرصه‌ده چوکدی، لکن طورمیوب قالقیویردی وطاوس کبی سوزیلوب کیده‌رك بنی نجّاردن (خالد) یعنی (ابو ایوّب انصاری رضی‌الله عنه) حضرتلرینك خانه‌سی اوکنه واردی واوراده چوکدی . لکن طورمیوب ینه قالقدی ودونوب اولکی چوکدیکی یرده چوکدی وهمان بوینونی اوزادوب باغیردی .

رسول اکرم دخی « انشاءالله قوناغمز بوراسیدر » دیه‌رك دوه‌نك اوزرندن ایندی وابو ایّوب خالد انصاری خانه‌سنی تشریف بیوردی.

حضرت خالد رضی الله عنه (زید بن حارثه) ایله برابر دوه‌نك اوزرنده‌كی شیلری آلوب خانه‌سنه كتوردی .

انصارك الك اولوسی اولان (اسعدبن زُراره) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی تبركاً دوه‌یی آلوب كندی خانه‌سنه كوتوردی .

خاتم‌الانبیا حضرتلرینك شرف قدمیله مدینه شهری مشرّف ومسعود اولدی ، نور ایله طولدی .

وطنلرندن آیرو دوشوبده كوكللری محزون اولان مهاجرینه تازه جان كلدی . انصارك دخی یوزی كولدی .

او كون مدینه اهالیسی، حضرت خالدك خانه‌سنه كلوب رسول اكرمی زیارت ایتدكلری صره‌ده علماء یهوددن (عبدالله بن سلام) دخی كلدی ودقت ایله حضرت پیغمبرك یوزینه باقدی « بو یوز، یالانجی یوزی دكلدر» دیوب همان اسلام ایله مشرّف اولیویردی.

انصار كرامك هر بری ، رسول اكرمی كندی خانه‌سنه مهمان ایتمك ایستردی وهانكیسی ترجیح اولنسه دیكرلرینك محزون اولمسی خاطرلره كاوردی .

حال بوكه: قوناق یرینی دوه تعیین‌ایدنجه كیمسه‌نك بردیه‌جكی قالمادی. فقط او خالی عرصه‌ده چوكمه‌سنك سبب وحكمتی نه‌ایدی؟ آنی بیان‌ایده‌لم:

او عرصه ، بنی نجّاردن ایكی چوجوغك ملك موروثی ایدی .

رسول اكرم ، آنی اون مثقال آلتونه صاتون آلدی. اومقدار آلتونی ابوبكرالصّدّیق رضی‌الله عنه حضرتلرینه حواله بیوردی . او دخی بو مبلغی صاحبلرینه ویردی .

بعده رسول اكرم ، كرپیچ كسدیردی وكراسته تدارك ایتدیردی . او عرصه‌ده بر مسجد شریف انشاسنه وبر طرفنده كندیسی ایچون اوطه‌لر بناسنه شروع بیوردی .

صكره‌لر وقت بووقت نيجه ابنيهٔ عاليه علاوه اولنه‌رق الحالة هذه معمور ومزيّن اولان مسجد نبوى ، ايشته بو جامع شريفدر وقپوسى دوه‌نك چوكديكى يردر .

اشبو جامع شريف ياپيلوركن رسول الله ، اصحاب كرامى ايله برابر بالذات آنده چاليشيرلر واللريله كرپيچ طاشيرلر ايدى .

كعبهٔ مكرمه ، مشركلر النده بولنمغله رسول اكرم، مدينه‌يى تشريف ايده‌ليدنبرى بيت‌المقدسه ، يعنى مسجد اقصايه طوغرى نماز قيلاردى .

بناءً عليه بو مسجد شريفك قبله‌سى قدس شريف جهتى اولمق اوزره بناسنه مباشرت بيوردى .

رسول اكرمك كريمه‌لرندن (رقيه) رضى‌الله عنها حضرتلرى ، مقدما زوجى عثمان بن عفّان رضى‌الله عنه حضرتلريله برلكده مدينه‌يه هجرت ايتمشيدى .

بوكرّه مسجد شريفك بناسنه مباشرت اولندقدن صكره رسول اكرم، ديكر كريمه‌لريله زوجه‌سى (سَوْدَه) يى كتورمك اوزره كندو آزادلولرى اولان (زيد بن حارثه) ايله (ابو رافع) ى مكه‌يه كوندردى .

آنلر دخى واروب ورسول اكرمك كريمه‌لرى اولان (امّ كلثوم) و (فاطمه) رضى‌الله عنهما حضرتلريله زوجه‌سى (سوده) رضى الله عنها حضرتلرينى وزيد بن حارثه‌نك زوجه‌سى (أُمّ أَيْمَن) واوغلى (أُسامَه) رضى‌الله عنهمايى آلوب مدينه‌يه كتورديلر .

آنلرله برابر حضرت ابو بكر الصدّيقك اوغلى رضى الله عنهما ايله عيال واتباعى دخى كليورديلر .

اما رسول اكرمك بيوك كريمه‌سى (زينب) رضى‌الله عنها حضرتلرينك زوجى (ابوالعاص بن‌الربيع) هنوز اسلامه كلمامش اولديغى جهتله حضرت زينب ، مكه‌دن چيقاميوب كيرو قالمش ايسه‌ده مؤخراً او دخى مدينه‌يه هجرت بيورمشدر .

الحاصل مهاجرینك بالكلیه مكه‌دن علاقه‌لری كسیلدی ورسول اكرمك تشریفیله مشرّف و منوّر اولان مدینه شهری، آرتق كندولرینك وطن محترمی اولدی .

لكن آره‌سی چوق كچمه‌یوب حضرت ابوبكر الصدّیق ایله بلال حبشی رضی‌الله عنهما صیتمه علتنه اوغرادیلر . صیتمه طوتاركن مكه‌نك آب وهواسنی یاد وتذكر ایله اظهار تحسر ایدرلردی .

بلال حبشی ، مكه‌دن چیقماغه سبب اولانلره وعلی‌الخصوص (عتبه بن ربیعه) و (شیبه بن ربیعه) ایله (امیّه بن خلف) ه بددعا ایلردی .

فخر عالم حضرتلری دخی « یاربّ! سن بزه مكه كبی مدینه‌یی دخی سه‌ودیر و بوراده بزه بركت و وسعت معیشت ویر » دیو جناب حقه یالواریردی . جناب حق دخی دعاسنی قبول بیوردی ومدینه‌یی مهاجرینه سه‌ودیردی .

حتی عمربن‌الخطّاب رضی‌الله عنه حضرتلری « یاربّ! بكا سنك یولكده شهادت میسّر ایت و رسولكك بلده‌سنده اولمك مقدّر ایت » دیو دعا ایدردی .

مسجد شریف ایله یانند‌ه‌كی اوطه‌لرك ختامنه قدر رسول اكرم ، یدی آی قدر ابو ایوّب انصاری خانه‌سنده اقامت بیوردی .

انصار كرام حضراتی ، هر كون اورایه رسول‌الله ایچون نوبت ایله طعام كتوررلردی .

رسول اكرمك تشریفنه شكرانه اولمق اوزره انصارك هر بری بویله بر صورتله معاونت ایتمش وهر بری بر شی ویره كلمش ایكن (اَنَس بن مالك) ك والده‌سی، پك فقیره اولدیغندن هیچ برشی كوتوروب ویره‌مدیكنه تأسف ایدردی .

نهایت بر كون ، اون یاشنده اولان اوغلی (انس) ك الندن طوتدی وكوتوروب « یارسول الله ! بوده سزه خدمت ایتسون » دیه‌رك براقوب

کیتدی . آندن صکره (انس) رضی الله عنــه دخی خدمت نبویه‌یه دوام ایتدی .

مسجد نبوی ایله یاننده‌کی اوطه‌لر ختام بولدقدن صکره رسول اکرم، ابو ایّوب انصاری خانه‌سندن آنلره کوچ ایتدی .

ابوبکر الصـدّیق رضی‌الله عنه حضرتلرینـك کریمهٔ محترمه‌سی اولوب مکه‌ده ایکن رسـول اکرمه نکاح ایدلمش اولان (عایشــه) رضی‌الله عنها حضرتلرینك زفافی دخی اواثناده اجرا ایدیلدی وآنك اوطه‌سندن مسجد شریفه بر یول آچیلدی . او وقت هجرت نبویه‌دن سکز آی کچمشدی .

مسـجد شریفك بر طرفنده بر صفّه وار ایدی که اوستی صوندورمه ایدی . آنده اصحاب کرامك فقراسی یاتور ایدی وآنلره (اصحاب صُفّه) دینیلوردی. آنلرك آقشام ییه‌جکلری یوق ایدی. هرکون آقشام اولدقده برآزینی رسـول اکرم، کندی یاننده آلیقویوب سـائرینی اصحاب کرامك خانه‌لرینه اولاشدیرر ایدی . هربری واروب بر خانه‌ده یمك یردی.

رسول اکرم، صدقه قبول ایتمیوب آنجق هدیه قبول ایدردی وکندوسنه صدقه دیو کلن شیلره ال سورمیوب آنلری اصحاب صفّه‌یه ویریردی وکلن هدایادن دخی آنلره حصه چیقاریردی .

اصحـاب صفه ، دائما مسـجد شریفده حاضر بولنورلردی . اما سـائر اصحاب کرام ، نماز وقتی اولنجه مسجد شریفه کله‌رك حضرت پیغمبر ایله برلکده نماز قیلوب کیدرلردی.

صکره اذان اوقومق مشروع قیلندی . نماز وقتی اولنجه بلال حبشی رضی‌الله عنــه حضرتلری ، اذان اوقوردی . اصحـاب کرام دخی آنی ایشیتدکلری کبی جامع شریفه طوپلانورلردی.

بو سنه مکه‌ده مشرکلرك رؤسـاسندن (عاص بن وائل السهمی) ایله (ولید بن مغیره) دنیادن کوچوب، دار مجازاته کیتدیلر .

مدینهٔ منوره‌ده دخی انصـار کرامك الك بیوکلری اولان (اسـعد بن زراره) ایله (بَرَاء) رضی‌الله عنهمـا حضرتلری دنیا غائله‌سـندن کچوب

دین اسلامه ایتدکلری خدمتك اجر جزیلنی آلمق اوزره دار بقایه عزیمت ایتدیلر .

بو سنه‌یه (سنة الاذن) یعنی رخصت ییلی دینلورکه ابتداسنده مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایتمك اوزره اصحاب کرامه اذن ورخصت ویریلوب آنلر دخی همان محرم آینده مهاجرته قیام ایتمشلر و پیدرپی مکه‌دن مدینه‌یه کیتمشلر ایدی . نهایت رسول اکرم دخی صفر آینده مکه‌دن چیقوب ربیع‌الاولده مدینه دیارینه وصول بولمشیدی .

مؤخراً بو ، سنه‌نك غرّهٔ محرمی تاریخ اسلامك مبدئی اعتبار ایدلمشدر .

ایشته ، تاریخ هجرت دیدیکمز بودرکه : ولادت محمّدیه‌نك (اللی دردنجی) وتاریخ میلاد عیسانك (آلتیوز یکرمی ایکنجی) ییلیدر .

اهل اسلامك عموماً مکه‌دن چیقوب کیتملری ایلك نظرده مشرکلرجه بر نوع مظفریت بیلنیوردی ومکه ، آرتق اغیاردن خالی اولارق آنلره قالدی ظن اولونیوردی .

حال بوکه مدینه‌ده مهاجرین برلشه‌رك وانصار ایله برلشه‌رك مشرکلرك علیهنه بر بیوك اردو طوپلانیوردی .

حقیقت کوزیله باقانلره بوسنه‌نك هلال محرّمی ، کفاره قارشو اهل اسلامك النده یالین قلیج کبی بر سلاح مظفریت کورینیوردی .

مقدما اصحاب کرامدن بعضیلری « کفّارك نیچون بوقدر جوروجفالرینی چکه‌لم ؟ » دیه‌رك کندولرینه تعرض ایدن کفّاره سلاح ایله مقابله ایتمك اوزره رخصت ایستدکجه رسول اکرم « هنوز حرب وقتاله مأذون دکلم » دیرایدی .
بو سنه کفار ایله مقاتله ایتمك ایچون دخی اهل اسلامه رخصت ویریلدی .

چونکه (اوس) و (خزرج) قبیله‌لری ایمانه کلمکله دین اسلام ، قوت بولمش واهل اسلامك شوکتی مشرکلر ایله جنك ایده بیله‌جك درجه‌یه کلمش ایدی .

بناءً علیه هجرت نبویه‌دن بش ، آلتی آی مرور ایتدکدن صکره آره صره مهاجریندن برر فرقه ترتیب ورسول اکرمك عمّی اولان حمزه بن عبدالمطّلب وعمّزاده‌سی اولان (عبیدة بن الحرث بن مطّلب بن عبد مناف) رضی‌الله عنهما حضرتلری کبی کبار اصحاب کرامدن بری باشبوغ نصب وتعیین ور بیاض بایراق اعطا بیوریله‌رق مکه مشرکلرینك کاربانلرینه تعرض ایتمك اوزره مدینه‌دن چیقاریلور اولدی .

هجرتك ایکنجی سنه‌سی صفرنده رسول اکرم آلتمش نفر مهاجرین ایله مدینه‌دن چیقدی و (سعد بن عُبادَه) رضی‌الله عنه حضرتلرنی مدینه‌ده قائمقام براقدی ولواء شریفی عمّی حمزه رضی‌الله عنه حضرتلرینك النه ویردی . همان مدینه ایله مکه آره‌سنده واقع (وَدّانْ) و (اَبْواءْ) قریه‌لرینه طوغری عزیمت بیوردی .

بو سفر نبویدن مقصد او حوالیدن کچوب کیدن بر قریش کاربانه یتیشمك و (کنانه) قبیله‌سندن اولان (بنی ضَمْرَه) عشیرتنی تحت اطاعت وانقیاده ادخال ایلمك ایدی .

حال بوکه (ابواء) قریه‌سنه واریلدقده کاربانك صاووشوب کیتمش اولدیغی تحقق ایلدی . بنی ضمره شیخی کلوب امان دیله‌دی .

رسول اکرم دخی فیما بعد اهل اسلامك دشمنلرینه یاردم ایتمامك وایجابنده اهل اسلامه طرفدار اولمق اوزره بنی ضمره ایله عقد مصالحه وکندولرینه بر قطعه امانامه اعطا بیوردقدن صکره مدینه‌یه عودت ایلدی .

بعده ابو سفیانك بر قافله ایله مکه‌دن چیقوب شامه عزیمت ایتدیکی ایشیدیلدکده ینه هجرتك ایکنجی سنه‌سی جمادی الاولاسنده رسول اکرم یوز اللی قدر اهل اسلام ایله مدینه‌دن چیقدی وبو کره (ابو سَلَمَه بن عبدالاسد)ی مدینه‌ده قائمقام براقدی. لواء نبوی ینه حضرت حمزه‌نك اوموزنده ایدی .

ينبع طرفنده (عشيره) نام محله وارديلر. كاربان قريشك ينه صاوو شوب
كيتمش اولديغى خبر آلندى وهمان كنانه‌دن اوراده ساكن اولان (بنى مدلج)
ايله مصالحه وآنلره دخى بنى ضمره كبى بر قطعه امانـنامه اعطا اولندقدن
صكره مدينه‌يه عودت اولندى .

چند روز مرورنده مكه جهتنده باديه نشين اولان طوائف قريشـدن
و(فهر بن مالك) ك نسلندن (كرز بن جابر الفهرى) مشركيندن بر فرقه
ايله مدينه جوارينه كلوب مدينه اهاليسنك حيوانلرينى غارت ايلمش اولديغى
خبرى آلندى .

آنك اوزرينه رسول اكرم درحال (زيد بن حارثه) يى مدينه‌ده قائممقام
براقوب ولواء شريفى حضرت على‌يه ويروب مهاجريندن بر فرقه ايله مدينه‌دن
چيقدى و (كرز بن جابر) ك آرقه‌سنه دوشدى. كرز ايسه صاپه يوللردن
صاووشوب كيتمش اولديغندن رسول اكرم آكا يتيشه‌ميوب كيرودوندى.

بعده رسول اكرمك خاله زاده‌سى اولان (عبدالله بن جحش الاسدى)
اون قدر مهاجرين ايله قريشك احوالنى تجسس ايتمك اوزره مكه جانبنه
كوندرلمشيدى . سلخ رجبده مكه ايله طائف آره‌سنده (بطن نخله) نام محلده
قريشك طائفدن مكه‌يه كلمكده اولان بر كاربانه راست كلديلركه رئيسى
(عمرو بن حضرمى) اولوب (عثمان بن عبدالله) ايله (حكم بن كيسان)
دخى برابر ايدى. اهل اسلام (عمرو بن حضرمى) يى اعدام ايتديلر و (عثمان)
ايله (حكم) ى طوتديلر. ديكر رفيقلرى قاچدى (عبدالله بن جحش) دخى
بو ايكى اسيرى وكاربانده بولديغى اشيايى آلدى ودونوب رفيقلرى ايله برابر
سالماً وغانماً مدينه‌يه كلدى . ايشته ملت اسلاميه‌ده برنجى غنيمت بودر.

عثمان بن عبدالله ، بعده بدل اعطاسيله اسارتدن قورتولدى . (حكم بن
كيسان) ايسه شرف اسلام ايله مشرف اولوب مدينه‌ده قالدى .

اهل اسلامك بويله مكه جوارينه‌قدر كيدوب‌ده كاربان اورمالرى قريش
طائفه‌سنه پك زياده طوقوندى .

بو سنه‌نك شعبانده ایســه قبله بیت المقدسدن کعبه‌یه تحویل قیلندی . یعنی مسجد اقصایه طوغری نماز قیلنور ایکن فیما بعد کعبه‌یه طوغری نماز قیلنمق امر اولندی . بو جهتله اهل اسلامك یوزی مکه‌یه دوندی .

بش‌وقت نمازده مهاجرینك وطن‌اصلیلری اولان‌مکه دیاری خاطرلرینه کلور اولدی .

مکه مشرکلرینه ، غلبه ایتمك آرزولری کوکللرده شدت وقوت‌بولدی . بووقته قدر مدینهٔ منوره‌دن شورایه ، بورایه ارسال اولنه کلن‌عساکر اسلامیه ، هپ مهاجریندن اولوب انصاردن هنوز غزا ایچون چیقان اولمادیسه‌ده مهاجرینه باقه‌رق آنلره دخی جهاد وغزا آرزولری کلدی .

بونکله برابر اوس‌وخزرج قبیله‌لری ایچنده برطاقم منافقلر واردی‌که رئیسلری (عبدالله بن ابیّ بن سلول) ایدی .

چونکه: عبدالله بن‌ابیّ بن‌سلول ، اشراف خزرجدن‌اولوب‌مدینه‌ده پك زیاده سوزی کچرکن ظهور اسلامدن صکره اسکی نفوذی قالمدی . اودخی حسدندن ناشی دین اسلام علیهنه دوشدی . دیکر منافقلر ایله برلکده یهود طائفه‌سیله متفق‌اولوب کیزلوجه فتنه وفساددن خالی اولمازلردی ، لکن علناً مخالفته جسارت ایده‌منزلردی . زیرا اسلامك شوکت و قوتی کمالده ایدی .

بوسـنه رمضان آینده اوروج طوتمق فرض اولدی وخلال رمضانده بدر غزاسی وقوع بولدی .

بدرده‌کی مظفریتله اهل اســلامك یوزی کولدی ومکه مشرکلرینك سطوت وقوتی قیریلدی .

وقت سعادتده وقوع بولان غزواتك هپسنی برتفصیل یازمغه بورساله‌نك تحملی یوقدر .

فقط اك مشهور اولان غزالری اجمالاً بیان ایلیه‌لم وهمان بدر غزاسندن باشلایالم که‌ملت اسلامیه‌نك‌میدان آلمسنه منشأ ودین اسلامك سرعت اوزره طرف بطرف یاییلمسنه مبدأ بوغزوهٔ کبرادر .

غزوهٔ بدر

بدر غزاسی ، تاریخ هجرتك ایكنجی سنه‌سی رمضاننده وقوع بولدی واوّلجه تصور وترتیب اولنمش بر محاربه اولمیوب راست كله بر وقعهٔ عظیمه اولدی .

شویله كه : یوقاروده بیان ایتدیكمز وجهله مكه‌دن چیقوب شامه كیدن قریش كاربانه یتشمك اوزره رسول اكرم مدینه‌دن چیقوب (عشیره) نام محله قدر كیتمش ایكن اوكاربانه تصادف ایده‌میوب آنجق (بنی مدلج) طائفه‌سنی تحت عهد وامانه آله‌رق مدینهٔ منوره‌یه عودت ایتمش ایدی .

بوكاربانك رئیسی ابوسفیان اولوب شامدن كلّیتلو مال آله‌رق كیرودوندی. (عمروبن عاص) دخی ابوسفیان ایله برابر ایدی ویانلرنده آنجق اللی قدر آدم وار ایدی .

اویله كلّیتلو اموال ایله شامدن چیقدقلری خبر آلنمسی اوزرینه رسول اكرم ، او اموالی اغتنام ایچون اصحاب كرامی ترغیب وتشویق بیوردی . وكاربانك احوالنی تجسس ایتمك اوزره (طلحه بن عُبَیدُالله) ایله (سعید بن زید) رضی‌الله عنهما حضرتلرینی شام طرفنه كوندردی .

بعده رسول اكرم ، اوائل رمضان شریفده مدینه‌دن چیقوب (رَوْحا) نام محلّه واردی واوراده اردوسنی معاینه بیوردی . اوفاق چوجقلری وعلیل وسقط اولانلری كیرو چویردی .

(ابن اُمِّ مَكْتُوم) رضی‌الله‌عنه حضرتلری ، مسجد نبوی امامتنه مأمور اوله‌رق مدینه‌ده قالمش و (اَبُولُبابَةَالانصاری) رضی‌الله‌عنه حضرتلری مدینه‌نك امر محافظه‌سی ایچون قائممقام براقلمش ایدی .

مدينه‌نك (عوالى) دنيلان قريه‌لرنده نفاق وشقاقه دائر بعض حوادث ايشيدلمش اولديغندن (عاصم بن عدىّ العجلانى) رضى‌الله‌عنه حضرتلرى دخى (قبا) و (عوالى) قريه‌لرينه حاكم نصب اولنه‌رق قبايه كوندرلمش ايدى .

عثمان بن عفّان رضى‌الله‌عنه حضرتلرى ، نامزاج اولدقدن بشقه زوجه‌سى ورسول اكرمك كريمه‌سى (رقيّه) رضى الله عنها حضرتلرى دخى خسته اولمغله حضرت عثمان رسول اكرم ايله برلكده كيده‌مديكى كبى (اَبواُمامه) رضى‌الله‌عنه حضرتلرينك والده‌سى آغرجه كيفسز اولديغندن مدينه‌ده قالمق اوزره مأذون اولمش ايدى .

سائر كبار اصحاب كرام رضوان‌الله عليهم اجمعين حضراتى ، هپ رسول اكرم ايله برلكده اولدقلرى حالده (روحا) دن قالقيلوب (صَـفْراٰ) مرحله‌سنه عزيمت بيورلدى .

مجموع عساكر اسلاميه ، (اوچيوز بش) نفر اولوب آلتمش دردى مهاجرين وباقيسى انصار كزين ايدى . ايچلرنده يالكز اوچ نفر آتلو وار ايدى‌كه : (مِقْداٰدْ بن اَسْـوَدْ) و (زبير بن العوّام) و (مَرْثَد غَنَوى) ايدى .

يانلرنده يتمش دوه اولوب نوبت ايله بينرلردى . حتى رسول اكرم ايله حضرت على بن ابى طالب وزيد بن حارثه رضى‌الله عنهما ايچون برده‌وه اولوب اوچى نوبت ايله بينردى .

مهاجرينك بياض سنجاغنى (مصعب بن عمير) چكيوردى . انصارك دخى ايكى سنجاغى اولوب برى خزرج قبيله‌سنه وديكرى اوس قبيله‌سنه مخصوص ايدى .

صكره‌لرى كرهٔ ارضـك قطعات مشهوره‌سـنده مظفريت بيراقلرى آچوب‌ده عالمى تيتره‌تن ملت اسلاميه‌نك برنجى اردوسى ايشته بودر .

رسول اكرمك كاربان اوزرينه حركتنى ابو سفيان اولجه خبر آلمغله (ضمضم بن عمر والغفاري) يى فريادجى اولمق اوزره اجرتله طوتوب

مکه‌یه کوندرمش واودخی سـیرسریع ایله مکه‌یه واروب قریشی تلاشـه دوشورمش ایدی .

ابوسفیان ایسه اووجهله مکه‌یه‌فریادجی کوندرمکله برابر ساحل یولندن آشوری مرتبه سرعت ایله حرکت ایدرك اهل اسلامك مدینه‌دن چیقدیغی اثناده اودخی کاربان ایله (بدر) حذاسندن صاووشوب کیدیوردی .

غریبدرکه ضمضمك مکه‌یه وصولندن اوچ کون مقدم (عاتکه بنت عبدالمطّلب) رؤیاسنده کورمش‌که: دەوەایله مکه‌یه برکیمسه کلوب « ای جماعت اوچ کونه‌دك معرکه‌یه یتشیکز » دیو ندا ایتدکدن صکره (جبل ابی قبیس) اوزرینـه چیقه‌رق بربیوك قایایی یرندن قوپاروب اشـاغه آتمش و او قایا ، پاره‌پاره اولوب مکه‌نك هرخانه‌سنه برپاره‌سی اصابت ایتمش .

صباحلین عاتکه ، بورؤیایی برادری (عبّاس) ه سویلمش و « بوکونلرده قریشه بربیوك مصیبت ایریشه‌جك » دیو تعبیر ایدرك مکتوم طوتمسنی‌اخطار ایلمش .

عبّاس ایســه بو کیفیتی محرمانه (ولیدبن عتبه) یه ، او دخی پدری (عتبه بن ربیعه)یه واو دخی بعض کسانه افاده ایتمش وآغزدن آغزه یاییلارق بتون اشراف قریشك قولاغنه کیتمش ایدی .

برکون صکره عتبه بن ربیعه وبرادری شیبه وابوجهل وامیّه بن‌خلف وزمعة ابن‌الاسود وابوالبختری وسائرکبار قریش ، حرم کعبه‌ده طوپلانوب عاتکه‌نك رؤیاسنی سویلشورلرکن عبّاس دخی آنلرك یاننه واردی .

ابوجهل ، عباســه خطاباً « همشـیره‌کزه نه وقت نبوت کلدی ؟ ای بنی عبدالمطلب! ارککلرکزده پیغمبرلك دعواسی‌ظهور ایتدیکـنه قناعت ایتمیوب‌ده شمدی قاریلرکزده‌می پیغبرلك دعواسـنه قالقیشاجق ؟ » یوللو بدزبانلق ایلدی وبتون عبدالمطـّلب خاندانـنه طوقوناجق سوزلر سویلدی .

ابوجهلك بو ســوزلری ، او کون بتون مکه ایچنده شـیوع بولدی ، حتی قادینلرك قولاقلرینه واصل اولدی .

اقشـام اولوب‌ده عبّاس ، خانه‌سـنه واردقده هپ بنی عبـدالمطّلب

قادینلری ، آنك باشـنه طوپلاندیلر وجمله‌سی بر آغزدن « ابوجهله نیچون بوقدر یوز ویریورسکز ؟ ارککلریکز حقنده سویلدك سوز براقیوب شمدی قاریلریکزه‌ده دیل اوزاتمغه باشدی . بوكاده‌می سكوت ایده‌جكسكز ؟ » دیو سویلندیلر .

قادینلرك بومعامله‌سی عباسك پك كوجنه كیتدی « هله صباح اولسونده واروب شوحریفه ، یعنی ابوجهله بولاشایم ولسانا اولسون اوجمی آلایم » دیو نیت ایتدی .

فرداسی علی الصباح حرم شریفـه كیدوب ابوجهلك یاننـه طوغری واردی و آنكله مجادله‌یه بربهانه آرادی .

ایشته او وقت ابوسفیانك فریادجیسی ، یعنی ضمضم غفاری كلوب « ای قریش ! چابوق یتیشیكز . یوقسه شام كاربانی محمدك النه دوشر وبونجه اموالكز الدن كیدر » دیه‌رك عاتكه‌نك رؤیاسنده كوردیكی وجهله فریاد ایدییوردی وهركس آنك سسنه طوغری قوشوب كیدیوردی .

بناءً علیه عباسك ابوجهل ایله محاوره ومجادله‌سنه میدان قالمیوب آنلر دخی بوفریادك اصلی نه اولدیغنی آكلامق افكارینه دوشـدیلر وفریادجینك یاننه طوغری قوشدیلر .

اشراف قریش ، هپ فریادجینك باشنه اوشدیلر وهمان ابوسفیانه یاردیم ایتمك اوزره ناسی ترغیب وتشویقه قالقشدیلر .

علی الخصوص ابوجهل ، بتون مكه اهالیسـنی نفیر عام صورتیله سفره دعوت ایلر و (سهیل بن عمرو) دخی ناسك غیرت وحمیت دامارلرینه تأثیر ایده‌جك سوزلر سویلر ایدی .

نهایت اشراف قریش ، هپ حاضرلانوب نفیرعام صورتیله بتون حرب وضرب اصحابنی آیاغه قالدیردیلر .

فقط عاتكه‌نك رؤیاسی نتیجه‌لرینی وهمه دوشوردی . بناءً علیه ابولهبك اهل اسـلام حقنده پك زیاده عداوتی اولدیغی حالده بالذات كیتمكه جسـارت ایده‌میه‌رك یرینه بربدل طوتوب كوندرمكه قرار ویردی وابوجهلك برادری

(عاص بن هشام)ك ذمتنده اولان درت بيك درهم آلاجغنه مقابل آنى كندى يرينه طوتوب كوندردى .

بوصرهده عتبه بن ربيعه ايله برادرى شيبه دخى كيروقالمق ايستديلر ايسه‌ده ياقه‌لرينى ابوجهلك الندن قوتاره‌مديلر .

قالدى‌كه: عتبه‌نك ابوسفيان ايله آره‌لرنده‌كى قرابته نظراً آكا امداد ايچون سكيرتمكه مجبور ايدى .

زيرا عتبه ، (ربيعه) نك اوغلى وابوسفيان دخى (حرب بن اميّه) نك اوغلى اولوب اميّه ايله ربيعه ايسه (عبد شمس ابن عبدمناف) ك اوغوللرى ايدى .

بوندن باشقه ابوسفيانك زوجه‌سى اولان مشهور (هند) دخى عتبه‌نك قيزى ايدى .

اميّه بن خلف دخى اختيارلغندن بحثله كيروقالمق ايستديسه‌ده ابوجهل ، برسرمه‌دان وعقبه بن ابى مُعيط بربخوردان آلوب اميّه‌نك خانه‌سنه كيدرك « قاريلركبى اوقدن وقليجدن حذرايدنلره بونلر ياقيشور» ديو تعرّض ايتملريله اودخى برلكده سفر ايتمكه مجبور اولدى .

عاتكه‌نك رؤياسندن طولايى عبّاس ايله ابوجهلك آراسى بوزولمش وبلكه بتون بنى عبدالمطّلب ابوجهله داريلمش ايسه‌ده سقايت زمزم منصبى و كعبهٔ مكرمه‌نك تعميرات اماتى ، عبّاسك عهده‌سنده بولنديغى جهتله آكا كوره كيرو قالمق قابل دكل ايدى . سائر بنى عبدالمطّلب دخى ايستر ايستمز قريش اردوسى ايله برلكده كيتمكه مجبور اولديلر .

الحاصل ابولهبدن ، باشقه نه‌قدر اشراف قريش وار ايسه جمله‌سى بر بيوك جمعيت ايله مكه‌دن چيقوب كيتديلر وابو سفيان ايله عمر و بن عاصه امداد ايچون كمال سرعت ايله سير وحركت ايتديلر .

قريش مكه ، بو اردوده هپ برابر ايدى . يالكز حضرت عمرك قبيله‌سى اولان (بنى عدى) برلكده دكللر ايدى .

بو اردو ، مكه‌دن قالقوب‌ده (بدر) قريه‌سنه وارنجه‌يه قدر هرقوناق محلنده (ابوجهل) و بعده (صفوان بن اميّه) و (سهيل ابن عمرو) و (شيبه بن ربيعه) و (عتبه بن ربيعه) و (قيس بن صبابه) و (عبّاس

بن عبدالمطلب) و (ابوالبختری) بالمناوبه اونر ، یا طقوزر دەوه کسوب عسکر قریشی اطعام ایلدیلر .

آنلر ، مکەدن قالقوب‌ده بدره کلور ایکن ابوسفیان ، ساحل یولیله صاووشوب کاربانی منزل سلامته ایریشدیرمکله اردونك کیرو عودت ایلسی ایچون خبر کوندرمشیدی .

لکن ابوجهلك تشویقاتی اوزرینه قریش طائفه‌سی ، کیرو دونمه‌یوب اهل اسلامدن انتقام آلمق اوزره بدره قدر کلمشلر ایدی .

فقط (بنی زُهره) ایله متّحد ومعاهد اولان (اُبَیّ بن شَریق الثّقی) « کاربان قورتولدی . مقصدمز حاصل اولدی . آرتق کیرو دونمك لازم کلدی » دیه‌رك بنی زهره‌دن اردوده بولنان ذوات ایله بالاتفاق کیجه‌لین اردودن چیقوب کیتمشلر ایدی .

بنی عدی ، ذاتاً اردو ایله حرکت ایتمیوب بنی زهره دخی بو وجهله آیریلارق عودت ایلمش اولدقلرندن (بدر) وقعه‌سنده بوایکی طائفه‌دن دخی تلفات وقوع بولمامشدر . اما سائر طوائف قریش ، هپ بو وقعه‌ده بولنه‌رق حال ومقدارلرینه کوره خسار وزیان کورمشلردر .

رسول اکرم ، کاربان قریشك نره‌ده اولدیغنی آراشدیرمقده ایکن (صفرا) مرحله‌سنه ورودنده مکه‌دن اویله بر اردو چیقمش اولدیغی خبر آلندی واردوی اسلام برموقع مشکلده بولندی .

زیرا اللی کیشی ایله محافظه اولنان بر کاربانك اوزرینه سوق اولنمش بر جمعیت ایله اویله برمکمل اردویه قارشو وارمق دشوار ایدی .

حال بوکه : کاربانك پیشنه دوشولسه براماننسز یرده قریش اردوسنه تصادف اولنمق احتمالی وار ایدی . کیرو دونولمك ایسه بیوك عار ایدی .

بناءً علی ذلك رسول اکرم ، اصحاب کرامی جلب وجمع ایله استشاره ضمننده آنلره « نه‌دیرسیکز؟ کاربانك پیشنه‌می دوشمك ایسترسیکز، یوقسه قریش اردوسنه قارشو وارمق صورتینیمی ترجیح ایدرسیکز ؟ هله بوایکی طائفه‌دن برینی بکا جناب حق وعد ایتمشدر » دیو بیوردی .

آنلر دخی « بز ، کاربان نیتیله چیقدق . اکر بویله بربیوك اردو ایله محاربه اولنه‌جغنی بیلسه‌یدك دها تدارکلیجه چیقاردق » دیو جواب ویردیلر وکاربان طرفنه میل کوستردیلر .

رسول اکرم ، آنلرك بوجوابندن مغبرالخاطر اولدی . فقط ابوبکر الصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلری ، خاطر نبوی‌یی تطییب ایده‌جك سوزلر سویلدی . عمر بن الخطّاب رضی‌الله‌عنه حضرتلری دخی آنی تأیید ایلدی.

آنك اوزرینه (مقداد بن‌اسود) رضی‌الله‌عنه حضرتلری، میدانه چیقوب « یارسول‌الله ! اللهك امری نه‌ایسه بز آکا اطاعت ایلرز وهرحالده سنکله برابرز. والله ، اراضیٔ معموره‌نك اك نهایتنه قدر کیتسه‌ك سنکله برابر کیدرز » دیدی .

رسول اکرم ، مقداد رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك بوسوزلرندن پك‌زیاده ممنون اولدی . فقط انصار کرام ، مقدما عقبه‌ده بیعت ایتدکلرنده رسول اکرم ، کندی بلده‌لرینه کلورسه آنی اولاد وعیاللری کبی هرشیدن اسیرکه‌یوب صاقینه‌جقلرینی تعهد ایتمشلر ایسه‌ده خارج مدینه‌ده محاربه ایده‌جکلرینه دائر تعهدلری اولمدیغندن آنلرك رأیلری صورولمق‌لازم کلمکله آنلره خطاباً « سزلر ، بررأی ویریکز » دیو امر ایتدی .

انصار طرفندن (سعد بن مُعاذ) رضی‌الله‌عنه «یارسول الله ! بزلریمی مراد بیورویورسکز » دیو صوردی . رسول اکرم « اوت » دیوبیوردی.

سعد بن معاذ « یارسول‌الله ! بزسکا ایناندق. طرف باریدن کتوردیکك شیلر حق اولدیغنه اعتماد واعتقاد ایتدك وسکا اطاعت واتباع ایتمك اوزره عهد ومیثاق ایلدك . آرتق سزنه‌دیلرسه‌کز امرایدیکز. سنی کوندرن الله حقیچون اکر دکزه کیررسه‌ك سنکله برابر کیره‌رز ، هیچ بریمز کیرو قالماز . بز دشمنه قارشو وارمقدن چکنمیز . وقت محاربه‌ده کیرو دونمه‌یز . صابرلرز ، صادقلرز. جناب‌حقدن رجاایدرم‌که بزدن ممنون اوله‌جغکز ایشلر کوستره . همان‌علی برکة‌الله بزمله مراد ایتدیککز طرفه عزیمت بیوریکز)

دەنجه رسول اکرم، فوق‌العاده ممنون اولەرق «اویلەایسه علی برکةالله یورویکز» دیو بیوردی . اردوی سعادت دخی بدر قریەسنه طوغری یوریدی .

رسول اکرم « سزەمژده ایدرم که الله‌تعالی حضرتلری ، بکا ایکی طائفەدن برینی وعد ایتدی . والله ، بن صانکه قریش قومنك دوشوب تلف اولاجقلری یرلره باقیورم » دیو بیوردی .

بدره واریلدقدەده « بوراسی فلانك مقتلی وشوراسی فلانك مقتلی » دیو مبارك الیله کوستردی .

صکره هپ اویله اولدی . هیچ برینك یری شاشمادی ، یعنی مشرکلردن هرقنغیسی ایچون بریر کوستردی ایسه هنکام محاربەده اومشرك ، اوراده دوشوب جان ویردی .

اوصورتله اهل اسلام ، بدره قریب محله واردی وبرقوملق موقعده اردو قوردی که یورورکن انسانلرك وحیوانلرك آیاقلری قایاردی .

اوّلجه قریش اردوسی کلوب بدر صوینی ضبط ایتمش اولماسیله اهل اسلام ، صوسزلقدن زحمت چکوب شیطان دخی بعضیلرینك قلبنه صوسزلقدن قیریلق وهمنی القا ایدەرك وسوسه ویردی .

حالبوکه : جناب حق ، او کیجه قریش اردوسنك ایچنه بر قورقو دوشوردی واهل اسلامه برطاتلی اویقو ویردی .

قریش طائفەسنك اهل اسلامه نسبتله قوتلری قات قات زیاده ایکن آنلر، تلاش واندیشه اوزرەاولوب اهل اسلام ایسه امنیت اوزره اویوردی .

فرداسی که رمضان شریفك (اون یدنجی) جمعه کونیدر . علی الصباح یاغمورلر یاغدی وسیللر آقدی . اهل اسلام صویه قاندی وبعضیلرینك قلبندەکی وسوسهٔ شیطانیه زائل اولدی ویرلر ، پکلەشوب سیروحرکته سهولت کلدی .

(حُبـاب بن مُنْذِرْ) رضی‌الله عنه حضرتلرینك رأی وتدبیری اوزره اردوی سعادتك موقعی دەکشدیریلدی .

شویله که : بدر قریەسنك الك نهایتندەکی قویوسی اوکنده اردوقورولدی

ويانده اهل اسلام ايچون بربيوك حوض ياپيلدى وصو ايله طولدورولدى.
ديكر قويولرك اوزرينه چورچوب آتيلدى . بوجهتله قريش اردوسى
صوسز قالدى .

(سعدبن معاذ) رضى‌الله عنه حضرتلرى ، رسول‌الله ايچون خرما
دالرندن برخيمه ، يعنى كولكهلك ياپديردى .

رسول‌الله ، يارغارى ابوبكرالصدّيق رضى‌الله عنه حضرتلريله برلكده
او خيمه‌نك آلتنه كيردى .

سعدبن معاذ رضى‌الله عنه حضرتلرى دخى قليجنى طاقنوب انصار
كرامدن برقاچ ذات ايله برلكده خيمه‌نك قپوسنده بكلردى .

ايشته اوحالده قريش اردوسى ميدانه چيقوب كوروندى. كروه‌مشركين،
كوك تيموره مستغرق اولدقلرى حالده ايلرو يوريديلر .

بونلرك مقدارى بيك نفر قدر اولوب ايچلرنده يوز آتلو ويدى‌يوز
دوه‌لى وار ايدى .

الحاصل عددجه اهل اسلامك اوچ مثلندن زياده اولدقلرى حالده
اسباب واسلحه‌جه قوتلرى قات قات زياده ايدى . اوچ بايراقلرى اولوب
برينى (ابو عزيز زراره بن عُمير) و ديكر برينى (نضر بن حارث) وبر
ديكرينى دخى (طلحه بن طلحه) چكيوردى . ميدان حربه كلديلر وموقع
طوتوب صف اولديلر .

اهل اسلام دخى آنلره قارشو صف اولوب طوردى . لكن نه‌غريب
تماشا ايدى‌كه (ابوعزيز بن عمير) قريش اردوسنك برنجى بايراقدارى
وبرادرى (مصعب بن عمير) رضى الله عنه حضرتلرى ، مهاجرينك
سنجاقدارى ايدى .

قريش اردوسنك سائر اشراف ورؤساسى ايله دخى مهاجرينكا كثرى
اوزاق ياقين هرنه ايسه هپ يكديكرك اقرباسى ايدى .

ازجمله رسول اكرمك بيوك دشمنلرى اولان (اميّه بن خلف)
وبرادرى (ابىّ بن خلف) رسول اكرمك جداعلاسى اولان (مره‌بن

کعب) ك برادری (هصیص بن کعب) ك صویندن واو وقت ابوسفیانك معهود کاربانده بولداشی اولان (عمروبن العاص) دخی بنی سهمدن و (بنی سهم) ایسه کذلك (هصیص بن کعب) ك نسلندن اولدقلری حالده اکابر اصحاب کرامدن (عمر بن الخطّاب) و (سعید بن زید) رضی الله عنهما حضرتلری دخی (مرّه) نك دیکر برادری اولان (عدیّ بن کعب)ك نسلندن ایدیلر .

جمله اصحاب کرامك اولوسی اولان ابو بکر الصدّیق رضی الله عنه حضرتلریله ینه کبار اصحاب کرامدن طلحه رضی الله عنه حضرتلری (تیم بن مرّه) نك صویندن اولدقلری حالده رسول اکرمك عدو اکبری اولان (ابوجهل بن هشام) ایله (خالد بن الولید) دخی بنی مخزومدن ایدیلر . (بنی مخزوم) ایسه (یقظه بن مرّه) نك احفادندندر .

دها غریبی بو ایدی که : ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه حضرتلرینك اوغلی (عبدالله) رضی الله عنه کندی یاننده ودیکر اوغلی (عبدالرحمن) دخی مشرکین قریش میاننده ایدی .

نضر بن حارث ، که رسول اکرمه شدت عداوتی اولوب حتی رسول اکرم قرأن اوقور ایکن « محمّد ، سزه اسکی ماصاللری سویلیور » دیو استهزا ایلردی . او دخی (عبد مناف) ك برادری اولان (عبد الدار) اوغوللرندن اولدیغی حالده کبار اصحاب کرامدن (زبیر بن العوّام) رضی الله حضرتلری، عبدمنافك دیکر برادری اولان (عبدالعزی) اولادندندر.

ینه سیّدة النساء خدیجة الکبری رضی الله عنها حضرتلری، عبد العزّی اولادندن اولوب برادری (نوفل بن خویلد) ایسه اهل اسلامك بیوك دشمنلرندن ایدی .

معهود کاربانك رئیسی اولان ابوسفیان ، ورسول اکرمه شدت عداوتی اولان (عقبه بن ابی معیط) دخی (امیّه بن عبد شمس بن عبدمناف) ك حفیدلری وقریش اردوسنك الك بیوك رئیسلرندن اولان مشهور (عتبه) و (شیبه)، (ربیعه بن عبدشمس بن عبد مناف) ك اوغوللری اولدقلری حالده

شيخ‌المهاجرين‌اولان (عبيده) رضى‌الله عنه حضرتلرى دخى (حرث بن مطّلب بن عبدمناف) ك اوغلى ايدى.

عتبه بن ربيعه‌نك‌اوغلى (وليد) كندى يانده‌وديكر اوغلى(ابوحذيفه) اهل اسلام مياننده ايدى .

مقدما امير مكه مقامنده بولنان عبدالمطّلبك اوغلى ورسول اكرمك عمّى (عبّاس) دخى قريش اردوسنك الك بيوكلرندن اولديغى حالده ميدان حربه كلنجه قارشوسنده بيوك برادرى (حمزه بن عبدالمطلب) رضى‌الله‌عنه حضرتلرينى كوردى .

(حارث بن‌عبدالمطلب) ك اوغوللرى‌اولان (ابوسفيان) ايله (نوفل) دخى كروه مشركين ايله برابر ايدى .

عبدالمطّلبدن صكره قومنك رئيسى اولان (ابوطالب‌بن عبدالمطّلب)ك اوغلى على‌كرم‌الله وجهه حضرتلرى، صف حربده بيوك برادرى (عقيل بن ابى طالب)ه قارشو طورويوردى .

رسول‌اكرمك كريمه‌سى (زينب) رضى‌الله عنها حضرتلرينك زوجى اولان (ابوالعاص بن ربيع) دخى مظهر اولديغى صهريت نبويه شرفنى بر طرفه براقه‌رق رسول‌اللهه قارشو سلاح چكوب كليوردى .

عربلر ، مجرد قوميّت غيرتيله جنك ايدرلركن بويله بر قوم وقبيله‌دن اولان برچوق خلقك ايكى فرقه اولوب‌ده يكديكره قارشو صف باغلايوب طورمالرى قريش طائفه‌سنك چوغنى تردده دوشوردى .

على‌الخصوص عبدالمطّلب اوغوللرينك حربه كيريشملرى مجرد سائر اشراف قريشك زوريله‌ايدى. حال‌بوكه : قارشولرنده برادر وعمّزاده‌ودايى زاده‌لرينى كوردكلرى كبى كندولرينه تردّد وحيرت الويردى .

ايشته مرقوم عتبه بن ربيعه ، بورالرينى درخاطر ايده‌رك بر ده‌رين مطالعه‌يه واردى و :

« اى جماعت ! كيم كيمكله جنك ايده‌جك ؟ يكديكرك برادرينى، ياخود عمّزاده وياخود دايى زاده‌لرينى اولديره‌جك. صكره بونلر ، نصل يوزيوزه

باقاجقلر ؟ بو اولور ایشمی ؟ سز بو ایشدن واز کچیکز وآره‌دن چیقیکز . محمّدی سائر قبائل عربه براقیکز . اکر آنلر، محمّده ظفربولورلر ایسه سزکده مرادکز حصوله کلمش اولور والا سز برشی‌ضایع ایتمش‌اولمازسکز» دیو (حکیم بن حزام) ایله ابوجهله خبر کوندردی.

ابو جهل ایسه ، پیدرپی خلقی جنکه تشویق وتحریك ایلر وخلقك غیرت وحمیت دامارلرینه طوقوناجق سوزلر سویلر ایدی .

حتی او کون ، آتنی ته‌پوب صف حربدن ایلرو چیقارق « بزلر ، یکوجود برجمعیتز . اوزرینه واریلماز ویکیلمز بر جماعتز . بز ، بو کون محمّددن واصحابندن انتقام آلاجغز » دیر ایدی وغلبه ایده‌جکنده اصلا شبهه ایتمیوردی .

فی‌الواقع اهل اسلامه نسبتله قریش اردوسنك مادی قوتی قات قات زیاده ایدی . لکن اردوی سعادتك معنوی قوتی فوق‌العاده ایدی .

قریش اردوسنده جنك ایسته‌مه‌ینلر چوق ایدی وکندولرینه قومیت غیرتندن باشقه جان فدا ایتدیره‌جك بر کیفیت یوق ایدی .

اهل اسلام ایسه غیرت دینیه‌یی هرشیئه تقدیم وترجیح ایدرك جمله‌سی جهت‌وحدت اسلامیه ایله متحد ومتفق‌ایدی وشهید اولدقلرنده‌کیده‌جکلری یری کورور کبی بیلور اولدقلری جهتله عندلرنده شهادتدن اعز بر دولت وسعادت یوق ایدی .

ایشته ابو جهل ، بو دقیقه‌لردن غافل اولارق محاربه‌یی قازانمق ایچون عسکرك کثرتی کفایت ایدر دیو زعم ایدردی و « محمّدیلری اولدرمکه‌لزوم یوق . آنلرك اللرینی آرقه‌لرینه باغلایوب‌ده یه‌ده‌رك مکه‌یه کوتوره‌جکز » دیر ایدی .

بناءً علی‌ذلك ، عتبه بن ربیعه‌نك سوزلرندن دلکیر اولوب آنك‌نصیحتنی غرضکارلغه حمل ایدرك آکا لوم ایتدی .

« عتبه ، اوغلی ابوحذیفه‌یی اسیرکه‌یوب‌ده بو وجهله خلقك افکارینی

اخلال ايديور » يوللو خلقك نظرنده عتبه‌يى كوچوك دوشوره‌جك سوزلر ايله آنك رأينى چوروتدى .

(بطن نخله) ده (عبدالله بن جحش) وقعه‌سنده مقتول اولان (عمرو بن حضرمى) نك قرنداشى (عامر بن حضرمى) دخى ابوجهلك ، تعليم وتشويقى ايله ميدانه چيقوب قرنداشنك اسمنى ياد ايله فرياد ايتدى . زعمنجه قرنداشنك قانى آلمق اوزره اهل اسلام طرفنه اوق آتدى .

اتفاقاً عامر بن حضرمينك اوقى ، عمر رضى‌الله عنه حضرتلرينك آزادلوسى اولان (مِهْجَع) رضى‌الله عنه حضرتلرينه طوقوندى وآندن متأثراً حضرت مهجع ، وفات ايتدى.

اووقت رسول اكرم « مهجع ، سيدالشهدادر » ديو بيوردى . ايشته ملت اسلاميه‌ده ابتدا يارالانوب شهيد اولان بودر . رضى الله عنه

او عصرلرده طرفين محاربه‌يه كيريشمزدن اوّل برر ، ايكيشر كيمسه ميدانه چيقوب‌ده مقاتله ايتمك عادت ايدى . بوكا (مبارزه) واو كيمسه‌لره (مبارز) دينلوردى .

ابتدا مبارزلر ، ميدانه چيقوب‌ده خلقى جنكه قيزيشديرمق عادت‌ايكن بوكرّه ابوجهلك تشويقيله عامرك ميدانه چيقوب‌ده برادرينك قانى دعوا ايتمسندن واهل اسلامه اوق آتماسندن طولايى مبارزه‌دن اول محاربه قيزيشدى وآره‌يه قان دوشدى .

بنى مخزومدن (اسود بن عبدالاسد) ، « يا بن ، محمّديلرك حوضندن صو ايچرم ويا او حوضى هدم ايدرم وياخود او حوضك ياننده اولورم » ديو يمين ايتدى وفداييلك يولنده سلّ سيف ايدرك اهل اسلامك حوضنه طوغرى سكيرتدى .

رسول‌اللهك آرسلانى حمزه رضى‌الله عنه حضرتلرى ، اوطرفه‌قوشدى وحوض ياننده اسوده يتيشدى . همان بر قليچ اوردى . اسود ، آرقه‌سى اوزره دوشدى . لكن زعم باطلنجه يمينى يرينه كلسون ديو كندوسنى حوض ايچنه آتدى . حضرت حمزه دخى آنى حوض ايچنده قتل ايتدى.

رسـول اكرم ، ميدانه چيقوب اهل اسـلامك صفلرينى دوزه‌لتدى وبعضيلرى صفدن خارج طورمغله مبارك النده‌كى عصا ايله خفيفجه‌دورته‌رك صره‌سنه كتوردى و « بن امر ايتمدكجه دشمن اوزرينه هجوم ايتميكز . فقط تمام اوق منزلنه كلدكارنده اوق آتكز » ديو توصيه وتنبيه بيوردى.

الحاصل ، ايكى طرفده دخى اذهانه غليـان كلدى وابو جهلك مرامى حاصل اولدى .

عتبه ابن ربيعه ايسه انظار ناسده كوچوك دوشديكندن اكمال ناموس ايچون ايلرى آتيلدى وهمان بر طرفه برادرى شيبه‌يى وديكرطرفه اوغلى وليدى آلدى وميدانه چيقوب مبارز ايستدى ، يعنى ار ديله‌دى .

بنى نجّاردن (عَفرا) نام خاتونك يدى اوغـلى اولوب يديسى دخى بدرده حاضر ايديلر . آنلردن ايكيسى ، يعنى (عَوف) ايله (مُعـاذ) نام نوجوانلر وينه خزرج قبيله‌سندن (عبدالله بن‌رواحه) رضى‌الله‌عنهم‌حضراتى آنلره قارشو چيقديلر .

عتبه ، آنلره « سز كيملرسكز » ديدى . آنلر دخى « فلان و فلانز » ديو جواب ويرديلر .

عتبه ، « بزم سزكله برايشمز يوق . بز ، عمّزاده‌لرمزى ايسترز » ديو آنلرى رد ايلدى .

چونكه : ديار مدينه اهاليسى ، زراعت وفلاحت ايله كچينورلردى. قريش طائفه‌سى ايسـه بيوك تجارتلرله مشـغول اولارق چيفتجيلره حقارت كوزيله باقارلردى .

آنك ايچون عتبه وشيبه ، انصار ايله مباره‌زيه تنزل ايتميوب « يا محمّد ! بزه كفو واقرانمز اولان عمّزاده‌لرمزى كونده‌ر » ديو ندا ايتديلر .

رسول اكرم دخى « قالق يا عبيده ، قالق يا حمزه ، قالق يا على » ديو بيورديلر .

اوچى دخى قالقوب حضرت عبيـده بن حارث بن مطّلب ، عتبه‌يه

وحضرت حمزه بن عبدالمطّلب ، شیبه‌یه وحضرت علی بن ابی‌طالب ، ولیده
قارشو کیتدیلر .

اووقت عبیده ، آلتمش اوچ وحمزه ، اللی سکز وعلی ، یکرمی بر
یاشلرنده اولوب هر بری یاشجه قارشوسنده‌کی خصمنك اقرانی ایدی
وجمله‌سی ، عربك الڭ ایلرو کلور شجعانی ایدی . علی‌الخصوص حضرت
حمزه ، اللهك بر مهابتلو آرسلانی ایدی . حضرت علی ، اکرچه هنوز
بویله بیوك وقعه‌لرده بولنمامشیدی . لکن آنك دخی بر آرسلان یاوروسی
اولدیغی سیماسندن بللی ایدی .

اوچی دخی میدان مبارزه‌یه چیقوب عادت اوزره اسم وشهرتلرینی
سویلدیلر .

عتبه وشیبه ایله ولید دخی « تمام کفو واقران کرامزسکز ، بیوریکز »
دیدیلر وجمله‌سی سلّ سیف ایلدیلر .

بویله اشراف قریشدن بهادرلقلری مشهور ومسلّم اولان آلتی بیوك
ذاتك مبارزه‌لری او وقتك حکمنجه شایان تماشا وقوعاتدن معدود ایدی .

بناءً علیه طرفین ، جنکه حاضر ومهیّا اولارق کیمنك اوق یایی النده
کیمنك الی قلیجنك قبضه‌سنده اولدیغی حالده طرفین بو بهادرلرك مقاتله‌سنه
کوز دیکوب تماشایه طوردیلر .

حضرت عبیده ایله عتبه ، یکدیکره بر ایکی حمله ایلدی وایکی اختیار
بربرینی یارالادی ایسه‌ده بریسی دیکرینك ایشنی اتمام ایده‌مدی .

حضرت حمزه وعلی ایسه برر حمله‌ده خصملرینی اولدردیلر ودونوب
عبیده‌یه اعانه ایله عتبه‌نك دخی ایشنی بیتوردیلر وعبیده‌یی آلوب حضور
نبوی‌یه کتوردیلر .

عبیده‌نك ایاغنده قلیج یاره‌سی اولمغله قانلری آقاراق حضور نبوی‌یه
کلدکده « یارسول‌الله ! بن شهیدمی‌یم ؟ » دیو صوردی .

رسول اکرم « اوت » دیو جواب ویردی ویری ، جنة الفردوس
اولدیغنی تبشیر بیوردی .

آنك اوزرینه عبیده ، ممنون ومسرور اولارق دین اسلام ، اوغورنده آیاغنك كسیلمسندن طولایی اصلا قساوت چكمیه‌جكنه دائر كوزل ومؤثر بیتلر سویلدی .

فقط ، یاره‌سی آغیر اولدیغندن اوچ كونصكره مدینه‌یه كوتوررلر ایكن اثنای راهده عزم دار جنت ایلدی . رضی‌الله عنه

اوته طرفده عتبه وشیبه كبی قریش اردوسنك‌اك ایلرو كلور رؤساسندن ایكی بیوك كیشی ایله برده نوجوان اولان (ولید بن عتبه) نك اوچی‌بردن میدان مبارزه‌ده دوشوب قالملری سائره دهشت ویردی .

ابو جهل ایسه ، اصلا فتور كتورمیوب « سز ، عتبه وشیبه‌یه باقمایكز. آنلر ، مغرورانه حركت ایدرك كندولرینی مهلكه‌یه دوشوردیلر » دیو قومنه جسارت ویرر و « همان یورویكز » دیو امر ایلر ایدی .

او اثناده ابوبكرالصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلری ، اوغلی عبدالرحمانی مشركلرك آره‌سنده كورنجه میدانه چیقوب‌ده آنكله مقاتله ایتمك اوزره رخصت ایسته‌دیسه‌ده رسول اكرم « یا ابابكر ! بیلمزمیسین كه سن ، بنم كورور كوزم وایشیدیر قولاغم منزله‌سنده‌سین » دییه‌رك رخصت ویرمدی ویانندن آییرمادی .

ایكی طرف ایلرو یورومكه ویكدیكره یاقلاشمغه باشلادی . اوقلر ایسه ایكی طرفدن علی‌التّوالی ایشلر ایدی .

خزرج قبیله‌سندن (حارث‌بن‌سُراقه) نام نوجوان كه كیروده طوروب‌ده ایلروده‌كی شجعانك مقاتله‌سنی تماشا ایدنلر ایچنده ایدی . دشمن طرفندن آتیلوب‌ده اوكده‌كی صف حربك اوزرندن كچن براوق ، آكا طوقوندی ویچاره‌یی شهید ایتدی . ایشته انصاردن ابتدا شهید اولان بودر .

ابتدا كی اوق جنكنده ایلروده‌كی صف حربده بولنان غزات‌اسلامك اوزرندن آشوب كیدن بر اوقك كیروده حارثه‌یه طوقونماسی جمله‌یه موجب عبرت اولدی .

اجل اوقلرينك اوكده كيلرله آرقاده كيلرى فرق ايتمديكى وايلروده كيلرك تهلكه‌سى كيروده كيلرك تهلكه‌سندن زياده اولمديغى آكلاشيلدى .

مؤخراً حارثه‌نك والده‌سى اولان (رُبَيِّع) حضور نبوى‌يه كلوب « يارسول الله ! اوغلم جنتده ايسه كنديمه تسليت ويروب صبر ايده‌يم ، دكل ايسه نه‌ياپايم ؟ » ديو سؤال ايتدكده رسول اكرم « جنت بر دكل ، متعدددر. سنك اوغلك جنة الفردوسده‌در » ديو بيورمشدر. بز ، ينه صدده كله‌لم :

رسول اكرم ، يارغارى ايله برلكده خيمه‌ده ، يعنى سعد بن معاذك ياپديرمش اولديغى كولكه‌لكده بولنوب « يارب ! بكا وعد ايتديكك نصرتى وير » ديو كمال سوز وگداز ايله دعا ونياز ايلر ايكن كندوسنه برخفيفجه اويقو كلدى وهمان تبسم ايدرك اوياندى . « مژده يا ابا بكر ! ايشته ملائكهٔ كرام ايله جبرائيل عليه‌السلام امداده كلدى » ديو بيوردى .

بعده رسول اكرم ، زرهنى كيوب (سيهزم الجمع ويولون الدبر) آيت كريمه‌سنى تلاوت ايده‌رك خيمه‌دن طيشارو چيقدى .

معناسى « ياقينده او جمعيت بوزولوب آرقه دونديررلر » ديمكدر . و اوست طرفنده‌كى آيت كريمه « ام يقولون نحن جميع منتصر » اولوب آنك معناسى دخى « يوقسه مشركين قريش ، بز طوپلو ويكوجود بر جماعتزمى ديرلر » ديمك اولور .

يوقاروده بيان ايتديكمز وجهله فى‌الواقع ابوجهل ، اشبو يوم بدرده « بز ، يكوجود بر جماعت منتصره‌يز ، بوكون محمدله اصحابندن انتقام آلاجغز » ديمشدى .

بوآيت كريمه ايسه مقدما مكه‌ده‌ايكن نازل اوله‌رق كله‌جكدن خبرويرن آياتدن ونبوت محمديه‌نك دليل علنيسى اولان معجزاتدندر .

حتى حضرت عمردن مرويدركه « بوآيت كريمه‌نازل اولدقده عجبا قنغى جمعيت بوزولاجق؟ ديدم. يوم‌بدرده رسول اكرم‌زرهنى‌كيوب‌ده (سيهزم‌الجمع ويولون‌الدبر) ديديكى وقت مراد ، نه اولديغنى آكلادم » ديو بيورمشدر.

مرویدرکه : مقدمجه مدینه جوارینه قدر کلوب‌ده مدینه اهالیسنك حیوانلرینی سوروب کوتورمش اولان (کُرزبن جابر فِهری) نك بادیه‌نشین اولان طوائف قریش ایله بوکره قریش مکه اردوسنه امداد ایچون کله‌جکی اوکون ایشیدیلدی .

حال‌بوکه قریش اردوسنك قوتی ذاتاً اهل اسلامه نسبتله قات قات زیاده ایکن بادیه‌نشین اولان کروه عربان دخی کلوب‌ده آنلره قاتیلاجق اولورسه قوتلری فوق‌العاده اولور دیو اهل‌اسلام تلاش واندیشه‌یه دوچار اولدی .

آنك اوزرینه طرف باریدن ملکلر ایله اهل اسلامه امداد اولنه‌جغی تبشیر بیورلدی .

کرزبن جابر ، فی‌الواقع قریش مکه اردوسنه امداد ایتمك نیتنده بولنمش ایسه‌ده بروجه آتی قریش اردوسنك بوزولدیغنی خبر آلدیغی کبی امداددن صرف نظر ایلمشدر .

مرویدرکه : او اثناده مثلی کورولمه‌مش غایت شدتلو برروزکار چیقوب کوز کوزی کورمز اولمش. بوایسه مکر ، ملائکهٔ کرام ایله جبرائیل علیه‌السلامك کلیشی ایمش‌که میدان حربه کلمشلر وابلق آتلره بنمش انسانلر صورتنده کورونمشلر ومشرکلره قارشو صف باغلایوب طورمشلر .

بودخی روایات مشهوره‌دندرکه قریش ایله (کنانه) آره‌سنده وقتیله محاربه‌لر وقوع بولمش ایدوکندن بوکره کنانه قبیله‌سی، فرصتی غنیمت اتخاذ ایدرك آرقه‌دن کلوب‌ده هجوم ایتمسونلر دیو قریش طائفه‌سی اندیشه ایدرکن کنانه شیخلرندن مشهور (سُراقه بن‌مالك مُدْلِجی) بر فرقه سواری ایله قریش اردوسنه کلوب « بن‌ده سزکله برابرم » دیه‌رك آنلره جسارت ویرمش .

حال‌بوکه سراقه ، (حارث بن‌هشام) ال‌اله طوتشوب کزرلر ایکن‌اویله برشدتلو بورا ایله ملکلر کلنجه سراقه ، حارثدن آیریلوب وعسکرینی آلوب صاووشمش وآنك صاووشوب کیتمسی قریش طائفه‌سنی وهم وتلاشه دوشورمش .

حتى ابوجهل، آنك اوزرينه « سز، سراقه‌یه باقمیکز. آنك محمّد ایله کیزلو اتفاقی واردر. محمدیلری بتوردکدن صکره دونوب‌ده (قدید) منزلنه واردیغمزده بن، آکا محمدك طرفدارلنی نه‌دیمك اولدیغنی اوکره‌دیرم. همان سز یورویکز » دیو قومنه جسارت ویرمش ایدی.

قریش اردوسی بوزولوب‌ده مکه‌یه واردقلرنده « عسکرك انهزامنه سراقه سبب اولدی » دیمشلر. سراقه ایسه آنی ایشیتدکده « والله، بن سزك بدره عزیمتکزی طویمدم، فقط هزیمتکزی ایشتدم » دیمش.

مکر، سراقه صورتنده کورونن ابلیس وبنی مدلجدن برطاقیم آدملرك صورتنده کورونلر ابلیسك عونه‌سی اولان شیطانلر ایمش.

برمدت صکره سراقه وسائرلری اسلام ایله مشرف اولدقده بوراسنی بینلرنده سویلشمشلر وشیطان ایشی اولدیغنی جزم ایلمشلر. بز، ینه صدده کله‌لم.

او اثناده رسول اکرم برآووچ اوفاجق طاشلر آلوب (شاهت الوجوه) یعنی « یوزلری قبیح وقاره اولسون » دیه‌رك دشمنلرك اوزرینه آتدی.

اوطاشلرك برر دانه‌سی، مشرکلرك کوزلرینه وبورونلرینك ده‌لیکلرینه اصابت ایله آنلری سرسام ایتدی.

بو کیفیت، معجزات محمدیه‌دن وقریش اردوسنك بوزولماسنی موجب اولان اسباب معنویه‌دن‌در.

بومثللو سببلردن طولایی قریش اردوسنه تزلزل کلمش اولدیغی حالده حضرت پیغمبر، حمله وهجوم ایچون امر ویردی.

شویله‌که : « هرکیم، بوکون دشمندن یوز چویرمیوب‌ده ثبات ایلر وشهیداً وفات ایلر ایسه جناب حق، البته آنی جنته قویاجقدر. بوکون شهید اولانلره جنة الفردوس حاضر وآنلره رضوان، منتظردر » یوللو هم صحیح، همده مؤثر سوزلر ایله اصحاب کرامنی تشویق ایده‌رك « هایدی شدتلو حمله وهجوم ایدیکز » دیو بیوردی.

خزرج قبیله‌سندن (عُمیربن حُمام) رضی الله عنه حضرتلری، خرمایرکن

جنت مژده‌سنی ایشتدکده « به‌به ! جنته کیرمك ایچون شو حریفلرك النده اولمکدن باشقه برشی لازم دکلمی ؟ پك ایی » دیه‌رك الندەکی خرمالری یره آتدی وهمان سلّ سیف ایده‌رك شهادتك فضیلتنه دائر کوزل ومؤثر بیتلر سویله‌یه‌رك دشمن اوزه‌رینه هجوم‌ایتدی. آرتق کیرو دونمیوب نیچه مشرکینی قتل ایتدکدن‌صکره نهایت کندوسی‌دخی‌شهید اوله‌رق جنةالفردوسه‌کیتدی.

ملت اسلامیه‌ده اوقدن بشقه سلاح ایله شهید اولانلرك برنجیسی اشبو عمیر بن حمامدر . رضی‌الله‌عنه . عفرا خاتونك بیوك اوغلی (عوف) دخی شهادت مرتبه‌سنه نائل‌اولمق ایچون آکا مانع اولابیله‌جك زرهنی صرتندن چیقاروب آتدی وهمان سلّ سیف ایدرك دشمن اوزرینه هجوم ایتدی . مشرکیندن نیچه‌لرینی اولدردی . نهایت کندوسی‌دخی شهید اولوب مرادینه ایردی . رضی‌الله‌عنه

سائر اصحاب کرام دخی هپ دالقلیج اولوب ایلرو سکیرتدیلر وطرف طرف حمله وهجوم ایله دشمنك صفلرینی ییرتدیلر .

علی‌الخصوص اللهك ارسلانی حضرت‌حمزه رضی‌الله‌عنه ، هرقنغی قوله هجوم ایتسه دشمن فرقه‌لرینی یاروب کچردی .

حضرت علی رضی‌الله‌عنه دخی آکا پیرو اوله‌رق اوکنه کلن مشرکلری قلیج ایله ایکی‌یه بیچردی .

قریشك مشهور رئیسلرندن (زَمْعَة بن الاسود) حضرت حمزه ایله علینك اوغورینه راست کلمکله درحال آنی قتل واعدام ایلدیلر . برادری (عقیل بن الاسود) دخی بوصره‌ده قتل اولندی .

(بنی سهم) ك رؤساسندن اولان عمر بن العاص ، ابوسفیان ایله برابر اولمغله بووقعه‌ده بولنمدی .

امانی سهمك الك بیوك رئیسلری اولان درت کیشی بومهاجمه‌ده قتل اولندی .

شویله‌که : (مُنَبِّه بن‌حَجّاج سهمی) بی (اَبُو يُسْرالانصاری) حضرتلری وبرادری (نبیه بن‌حجّاج)ی حضرت حمزه ایله حضرت‌سعد بن ابی‌وقّاص

واوغلی (عاص بن منبه بن حجّاج)ی وبرده (ابوالعاص بن قیس سهمی) یی حضرت علی قتل ایتدیلر .

بونلردن بشقه حضرت علی، رؤسای قریشدن حضرت طلحه‌نك عمّی (عمروبن عثمان بن عمرالتیمی) وحضرت خدیجةالکبرانك برادری (نَوْفَل بن خُوَیْلِد) ایله (عبیده ابن سعید بن العاص بن امیّه) یی دخی قتل ایتدی .

بنی امیّه‌نك رئیسی اولان ابوسفیان، معهود کاربان ایله صاوو شوب کیتمش اولدیغندن بوملحمهٔ کبراده بولنمدی. فقط اوغلی (حَنْظَلَه) بولنوب اودخی بوصره‌ده قتل اولندی .

قریشك مشهور رئیسلرندن (ابوالبختری بن هشام) دخی بواثناده (مُجَذَّر بن زیاد) النده مقتول اولدی .

اهل اسلامك بیوك دشمنی اولان ابوجهلی اولدرمك موجب مباهات برکیفیت اوله‌جغندن هپ اصحاب کرام آنی راست کتورمك ایسترلردی .

حتی ابوجهل ظنیله حضرت حمزه ، رؤسای مشرکیندن وبنی مخزومدن خالد بن الولیدك برادری اولان (ابوقیس بن الولید) ی وحضرت علی ینه بنی مخزومدن (عبدالله بن المنذر) ی قتل واعدام ایلدیلر .

ینه رؤسای قریشدن (امّ سلمه) نك قرنداشی اولان (مسعود بن امیّةالمخزومی) دخی حضرت حمزه‌نك قلیجندن کچدی . (ابوسلمه) نك برادری اولان (اسود بن عبد الاسد)دخی بو صره‌ده قتل و اعدام اولندی .

ابوجهل ایسه یتمش یاشنده پك کوزلی وقورقونج یوزلی عنود ومتمرّد برملعون اولوب « انام ، بنی بوکون ایچون طوغورمشدر » دیو اظهار جسارت ایدر وهمان عسکرینی جنکه سورر ایدی وکندی عشیرتی اولان بنی مخزوم یکیتلری آنك اطرافنی آلوب میخ چیقینی اولدقلرندن یانته واریلاماز ایدی .

ایکی عسکر بربرینه قاووشاجغی اثناده عبدالرحمن بن عوف رضی‌الله

عنه حضرتلری ، صف حربده اولوب صاغنده وصولنده بنی نجّاردن بر نوجوان بولنمش ایدی .

بری عبدالرحمن بن عوفك یکندن چکوب کیزلوجه آکا « عموجه ! سن ابوجهلی طانورمیسین؟ بکا کوسترسه‌ڭ آ» دیمش وابن‌عوف «نه‌یاپه‌جقسین؟» دیدکده « الله ایله عهد ایتدم . ابوجهلی کوردیکم کبی اوزرینه حمله ایدوب یا آنی اولدیره‌جکم ، یاخود بواوغورده اوله‌جکم » دیو جواب ویرمش .

ایکی نوجواندن دیکری دخی ، کذلك ابوجهلی صورمش وابن عوف « نه‌یاپه‌جقسین؟ » دیدکده اودخی ، اوبرینك سویلدیکی کبی سویلمش .

عبدالرحمن بن عوف، بویله برقورقولی وقتده روز کارك کرم‌وسردینی کورمه‌مش ایکی چوجوق آره‌سنده قالدم دیو دوشونورکن آنلرك بوجسورانه سوزلرندن تعجب ایلمش .

ایکی نوجوان ایسه مکر (عفرا) خاتونك اوغللری (مُعاذْ) و (مُعَوَّذْ) نام ایکی فدایی قرنداشلر ایمش .

ایشته بوصره‌ده ابوجهل، بنی مخزوم یکیتلری ایله طوموز طوپی اولوب کلورلر ایکن ابن‌عوف آنلره « ایشته آرادیغکز » دیو ابوجهلی کوسترمش.

همان ایکیسی بردن فیرلایوب وچفته شاهین کبی سوزولوب ابوجهلك اوزرینه هجوم وحمله ایتمشلر .

حال بوکه : ینه انصاردن (مُعاذْ بن عمرو بن جَمُوحْ) نام برفدایی دخی ابوجهلی کوزه‌دیرمش . بواثناده فرصت دوشورمش وابوجهلك آیاغنه برقلیج اورمش . فقط ابوجهلك اوغلی (عِکرِمه) دخی قلیج ایله آنك قولنی یارالامش . بو صره‌ده عفرانك اوغللری معاذ ایله معوّذ دخی یتیشوب ابوجهلك ایشنی تمام ایلمشلر .

ابو جهل ، کندوسنی اشرف قبائل عرب اولان قریشك رئیسی بیلور واهل مدینه‌یی چفتجی دیو تحقیر ایده کلور ایکن آنلرك النده اولمك بك کوجنه کیدوب حتی بو کره معاذ حضرتلری ، کندوسنی قلیج ایله اوردقده « کاشکی بنی چفتجیلردن بشقه بر آدم اولدرسه‌یدی! » دیمشیدی .

او اثناده رسول اكرم « عجبا ابوجهل نه‌یاپیور ، کیم کیدوب‌ده آندن بزه بر خبر کتورير؟ » ديدكده عبدالله بن مسعود رضي‌الله عنه حضرتلری، سکیرتدی وابوجهلك يانه کیتدی . کوردی‌که جان چکیشیور . همان باشنی کسمك اوزره صقالندن طوتدی و آیاغیله بوینونه باصدی . ابوجهل ، کوزلرینی آچدقده « یا اباجهل سنمیسين ؟ » ديدی .

ابوجهل ايسه ، صوك نفسه كلمش اولدیغی حالده بی پروا ابن مسعوده « ای قویون چوبانی ! پك صرپ یره چیقمشسين . بر بیوك كيشي‌يی قوم وقبیله‌سی اولدورمك همان شیمدی اولمش برایش دكل‌آ. بو، اولاغان شيدر. فقط غلبه هانکی طرفده‌در ؟ » ديو صوردی .

ابن مسعود دخی « نصرت وغلبه اهل اسلامه یوز کوستردی » دیو جواب ويردی وبو یوزدن دخی ابوجهلی حالت يأسه دوشوردی .

ابوجهل، بويله هر جهتدن مأيوس اولنجه « محمّده سويله‌كه: شيمدی‌یه قدر آنك دشمنی ایدم . شمدی دشمنلکم بر قات دها آرتدی » ديدی . ابن مسعود دخی همان باشنی کسدی .

الحاصل ابوجهل ، صوك نفسده دخی ایمانه کلمیوب کفر وضلالتده اصرار ایتدی وهر یوزدن مأيوس اولارق جانی جهنمه ایصمارلایوب کیتدی . لعنة الله عليه

ابن مسعود حضرتلرینك جثه‌سی نحیف وکوچوك وابو جهلك باشی بیوك اولدیغی جهتله آنی یوکله‌نوب کوتورمسی شایان تماشا بر کیفیت اولدیغی حالده « ایشته اللهك دشمنی ابو جهلك باشی » دیه‌رك حضور نبوی‌یه کتوردی .

رسول اکرم دخی اللهك نصرتنه تشکر ایتدی « بو امتك فرعونی ، ایشته بودر » ديو بيوردی .

بو اثناده عفرا خاتونك اوغلی (معوّذ) نیچه ایشلر كوردكدن صوكره برادری (عوف) کبی او دخی شهید اولدی . رضي‌الله عنهما .

ابوجهلك، برادری اولان (عاص بن‌هشام) دخی بوصره‌ده قتل واعدام

اولندی وقریشك مشهور رئیسلرندن (طُعَیْمَه) اهل اسلامدن بر ایکی ذاتی شهید ایتدکدن صکره او دخی ، حضرت حمزه‌نك قلیجندن کچدی .

ابوجهلك ، اعدامندن صکره قریش اردوسنده طایاناجق کیمسه‌قالمایوب علی‌العموم یوز چویردیلر .

آرتق فرار ایدنلر قورتولدی . فرار ایده‌میانلر دخی اسارتی جانه منت بیلدی .

قریشك ، برنجی درجه‌ده‌کی رئیسلرندن اولان (امیّه بن خلف) که هم اختیار، هم‌ده شیشمان ایدی . محاربه‌نك صوك دورینه قدر طایاندی. لکن نهایت اوغلی (علی) ایله برابر کندوسنی عبدالرحمن بن عوف حضرتلرینه تسلیم ایتمکه مجبور اولدی .

ابن عوف ، دخی معارفهٔ قدیمه‌یه مبنی آنلری صاغ براقوق اوزره اسیر ایتمکه قرار ویروب بوکا دائر لاقیردی ایدرلر ایکن امیّه بن خلف « کیمدر شو تیمورله بورونوب صفلری ییرتان بهادر ؟ » دیو صورمش .

ابن‌عوف، دخی « عمّ رسول‌الله اولان حضرت حمزه بن عبدالمطلب » دیو جواب ویرمش .

امیه بن خلف « آه ! بزه بو ایشلری ایدن وبزلری بو حاله قویان هپ اودر » دیمش .

آنلر بوسوزده ایکن امیّه ، بلال حبشی رضی الله عنه حضرتلرینك کوزینه ایلیشدی .

حال‌بوکه مکه‌ده ایکن امیّه ، حضرت بلاله پك‌چوق اشکنجه‌لر ایتمش اولدیغندن بلال ، آنی کوردیکی کبی « یاانصارالله ! ایشته کَفَرَه وفَجَرَه‌نك رئیسی امیّه بن‌خلف. اوریکز ، اولدیریکز » دیمکله عفرا خاتونك اوغلی معاذ ایله انصاردن دیکر بعضیلری ، سکیردوب امیه بن خلفی اولدردکلری اثناده عمّاربن یاسر حضرتلری دخی آنك اوغلی علی بن امیّه‌یی قتل ایتدی .

الحاصل قريش اردوسی، پك فنا حالده بوزولدی واهل اسلام بیوك مظفریته نائل اولدی .

میدان محاربه‌ده دوشوب قالانلر ایله مجروح اولوب‌ده بعده وفات ایدن شهدانك مجموعی (اون‌درت) نفراولوب آلتیسی مهاجریندن وآلتیسی خزرج قبیله‌سندن وایکیسی اوس قبیله‌سندن ایدی .

مشركلرك مقتوللری ایسه (یتمش نفر) اولوب یكرمی دردی قریشك اشراف ورؤساسندن ایدی .

اسیر اولان مشركین دخی (یتمش نفر) اولوب حضرت پیغمبرك عمّی (عبّاس بن‌عبدالمطّلب) وعمّزاده‌لری (عقیل ابن ابی طالب) و (نوفل بن عبدالمطّلب) وحضرت زینبك زوجی (ابوالعاص بن‌الربیع) اشبو اسیرلرك اشرافندن ایدیلر . برمدت صكره بونلر هپ اسلام ایله مشرّف اولمشلردر.

مصعب بن‌عمیرك برادری (ابوعزیزبن عمیر) دخی بو اسرانك اشرافندن اولدیغی حالده یوم بدرده اسلام ایله مشرف اولمشدر .

(سهیل بن‌عمروالعامری) و (خالدبن‌هشام‌المخزومی) و(ابیّ ابن‌خلف)ك اوغلی (عبدالله) وحضرت (سوده) نك برادری (عَبْدبن زَمَعه) و (ولیدبن‌الولید) و (امیّه بن خلف)ك آزادلوسی اولان (نَسْطاس) دخی بو اسرانك اشرافندن ایدی .

رسول اكرم امر ایتدی . مقتول اولان رؤسای قریشك جسدلری برقویوایچنه آتیلدی. فقط (امیّه‌بن‌خلف) زرهی ایچنده شیشمش اولدیغندن اولدیغی یرده اوزرینه طاش وطوپراق آتیلارق اورتولدی . سائر افراد مقتولین دخی شوراده بوراده دفن ایدیلدی .

رسول اكرم، بومظفریتی مژده ایتمك اوزره (زیدبن حارثه) رضی‌الله عنه حضرتلرینی مدینه‌یه كوندردی . اودخی واروب اهل مدینه‌یه مژده ویردی .

او اثناده ایسه رسول اكرمك كریمه‌سی (رقیّه) رضی‌الله عنها حضرتلری وفات ایتمكله حضرت زیدك مدینه‌یه وصولنده هنوز دفن

ایدلمش ایدوکندن مدینه‌ده بولنان اهل اسلام ، حزن وماتم ایچنده ایدی .
بز ، ینه اردوی سعادتك وقوعاتنه کله‌لم .

اسیرلر قاچامق ایچون عمربن‌الخطّاب رضی‌الله عنه‌حضرتلری ، آنلری باغلامغه مأمور اولمغله جمله‌سنك اولوسی اولان عبّاسی پك‌صیقی باغلامش اولدیغندن کیجه ایکلردی .

رسول اکرم ایسه اوکیجه عمّنك ایکیلدیسنی ایشیتمکله متأثر اولارق کوزینه اویقو کیرمدی .

انصار کرام حضراتی ، رسول اکرمك اصلا راحتسز اولمامسنی التزام ایدر اولدقلرندن کیجه اویقوسز قالدیغنی ایشیتدکلری کبی بعضیلری کلوب عبّاسك باغلرینی چوزدیلر ومجاناً عفو واطلاقنی استدعا ایتدیلر .

حال‌بوکه : اسیرلرحقنده نه‌درلو معامله اولنمق لازم کله‌جکنه‌دائر هنوز وحی الٓهی وارد اولمادیغندن بونلر حقنده رأی ایله معامله اولنمق لازم کلوردی .

رأی ایله اولان ایشلرده ایسه اصحاب کرام ایله مشاوره ایتمك فخرعالم حضرتلرینك سنت سنیه‌لری ایدی .

مجلس مشورتده هرکس رأینی سربست سویلردی . علی‌الخصوص عمربن‌الخطّاب رضی‌الله عنه حضرتلری ، وحی‌الٓهی‌یه امتثالده نه‌قدر سرعت وصلابت کوسترر ایسه رأی‌ایله اولاجق ایشلرده دخی اصلا خاطره وکوکله باقیوب بلاتردد رأی قطعی ویرر وسوزی کسدیرر ایدی . اکثریا رأینده مصیب اولوب نیچه دفعه رأیی صکره‌دن نازل اولان وحی الٓهی‌یه موافق دوشمشدر .

بناءً علیه کندوسنه (عمرالفاروق) دینلمشدرکه حق‌ایله باطلك آره‌سنی کمالیله فرق وتمیز ایدیجی دیمکدر .

بوکرّه اسرا حقنده دخی نه‌یاپمق لازم کله‌جکنه دائر حضرت پیغمبر ، اصحاب کرامیله استشاره بیوردی .

شويله‌كه « جناب حق ، سزی آنلره غالب وظفریاب ایتدی . شیمدی آنلرك حقنده نه‌یاپمق ایسترسیکز » دیو صوردی .

حضرت عمر الفاروق ، « یا رسـول‌الله ! جمله‌سنك بوینونی اوردر » دیدی . سعد بن معاذ رضی‌الله عنه حضرتلری دخی بو رأیده بولندی .

رسول اکرمك رحم وشفقتی بوصورته مساعداولمادیغندن اولکی سؤالی تکرار ایتدی .

حضرت عمر ، « یارسول الله ! آنلر رؤسای مشرکیندندر . جمله‌سنك بوینونی اورمالی » دیوب کندی رأینده اصرار ایلدی ایسه‌ده رسول اکرم ینه قبول بیورمدی .

آنك اوزرینه حضرت ابوبکر الصدّیق ، قالقوب اسرادن بدل آلنه‌رق عفو واطلاق بیورلملرینی رأی وتنسیب ایلدی .

رسـول اکرم دخی آنك رأینی قبول ایدوب اسرادن دردر بیـك درهم بدل آلنه‌رق صالیویرلملرینی امر ایتدی .

فقط مدینه‌یه کیدرکن اثنای راهده (عقبه بن ابی معیط) ایله (نضر بن حارث) ی قتل ایتدیردی .

رسـول اکرم ، بدرده اوچ کیجه قالدقدن صـکره اردوی همایون ایله قالقوب مدینه‌یه عودت بیورمشیدی .

اسرا واموال غنائم دخی برابر ایدی وبنی نجّاردن (عبدالله بن کعب) اشبو اموال غنائم اوزرینه مأمور ایدی .

کاربان قریشی تجسسه مأمور اولان (طلحه وسعید بن زید) رضی‌الله عنهما حضرتلری دخی اطرافی جستجو ایدرك مدینه‌یه عودتلرنده رسـول اکرمك جانب بدره تشریفنی خبر آلملریله آنلر دخی اوطرفه سـکیرتمشلر وبو کرّه رسول اکرم دونوبده مدینه‌یه کلورکن اثنای راهده بولوشوب غزاسنی تبریك ایتمشلردر .

(صفرا) بوغازندن چیقیلدقده رسول اکرم ، اموال غنائمی مساوات

اوزره اصحـاب كرامه تقسـيم ايتدى و اسرايى كيروده براقوب مدينـهيه كيتدى .

رسول اكرمك مدينهدن چيقماسيله بوكره مدينهيه وصول بولماسى بيننده اون طقوز كون مرور ايتمشدر .

بر كون صكره اسرا دخى مدينهيه كتورلدى ورسول اكرم، آنلرى اصحاب كرامنه طاغيتدى « آنلره كوزلجه باقيكز » ديو تنبيه ايتدى .

بو جهتله هركس ، كندى خانهسندهكى اسيره كوزلجه باقار ومأكولات ومشروباتنه اهتمام ايدر ايدى .

رسول اكرمك عمّى عباس بن عبدالمطلب ، خيليجـه زنكين بر ذات ايدى. مكهدن چيقاركن (امّالفضل) ه ،يعنى زوجهسنه كلّيتلو آلتون ويروب « بن محاربهيه كيديورم . شايدكه بكا بر حال اولور ايسه بو آلتونلر سنكله اولادمكدر » ديمش . فقط بوكا ايكيسندن باشـقه كيمسـه واقف دكل ايمش .

بوندن باشقه عبّاس ، عسكره صرف ايتمك اوزره ياننه دخى خيليجه التون آلمش ، لكن وقت حربده الندن آلنمش .

رسول اكرم ايسـه ، بوكره آكا ، كرك كنـدوسى ايچون وكرك برادر زادهلرى اولان (عقيل) و (نوفل) ايچون بدل ويرمسـنى امر ايتدكده محاربهده الندن آلنمش اولان آلتونلرك بو بدللره محسوب ايدلمسنى طلب ورجا ايتدى .

رسـول اكرم دخى « بزم عليهمزه صرف ايتمك اوزره طاشـيديغك آلتونى سكا براقامانز » ديهرك آنك بو رجاسنى قبول ايتمدى .

عبّاس « يا ، نبى آووچ آچديروبده ديلنديرهجكميسين؟ » ديدى .

آنك اوزرينه رسول اكرم « هانى ، امّالفضله براقديغك آلتونلر ؟ » ديو بيوردى .

حالبوكه : عبّاس ، او آلتونلرى زوجهسـنه ويريركن ياننده كيمسـه يوق ايمش .

بناءً عليه « سكا بونی کیم خبر ویردی ؟ » دیو صورمش .
رسول اكرم « ربّم خبر ویردی » دیو بیورمش .
عباس دخی « بن شهادت ایدرم که سن صادقسین » دیمش و کلمهٔ شهادت کتورمش .
لکن بدلیعفو ایتدیرهمیوب سائر اسیرلر کبی بدل معیّنی تدارك واعطا ایدرك مکّه‌یه عودت ایلدی .
مکّه‌دن بدل معیّننی جلب واعطا ایدن سائر رؤسا دخی پیدرپی عودته باشلادی .
بدل ویرمکه اقتداری اولمایوب‌ده النده یازیسی اولان اسرا دخی انصاردن اون چوجغه یازی اوکره‌تمك وبعده بلا مانع مکّه‌یه کیتمك اوزره مدینه‌ده آلیقونیلدی .
مکّه اهالیسنده اوقور یازار چوق اولوب مدینه اهالیسی ایسه صنعت کتابتدن بی نصیب ایکن بو وسیله ایله مدینه‌ده دخی اوقور یازار کیمسه‌لر چوغالدی .
بو صره‌ده رسول اکرمك کریمه‌سی (زینب) رضی‌الله عنها حضرتلری دخی زوجی (ابوالعـاص ابن الربیع) ك بدلی اولمق اوزره بوینونده‌کی کردنلکی چیقاروب مدینه‌یه کوندردی .
بو کردنلکی ایسه ابوالعاصه تزویج اولندیغی وقت ، بوینونه والده‌سی سیّدةالنساء (خدیجة الکبری) رضی‌الله عنها حضرتلری طاقمش ایدی .
حضرت خدیجه‌نك بیوك کریمه‌سنه بر کذاری اولان کردنلکك دلاّل النده کزر صاتیلق مال کبی بدل اسـارت اولارق میدانه چیقمسی اصحاب کرامه تأثیر ایتدی .
رسـول اکرمه دخی آنی کورنجه فوق العاده رقت کلدی . « رأی وتنسیب ایدرسه‌کز (زینب) ك اسـیرینی صالیویریکز ، بدلنی دخی کیرو چویریکز » دیو بیوردی . اصحاب کرام دخی (ابوالعاص) ی صالیویردیلر وکردنلکی کیرو چویردیلر .

بوصورتله ابوالعاص ، بلا بدل اسارتدن قورتولوب مكه‌یه كیتمش وفقط كفر وشرك اوزره مصر اولدیغندن مؤخراً زینب رضی‌الله‌عنها حضرتلری، آندن آیریلوب مدینه‌یه هجرت ایتمشدر .

اسرادن (ابوعزّة‌الجُمَحی) نام شاعر مشهوركه شعرندن باشقه سرمایه‌سی یوق ایدی . فیما بعد اهل اسلام علیهنده بولنمامق شرطیله بلا بدل صالیویریلدی .

ینه اسرادن (مطّلب بن حنطب) ایله (صَیفی بن رِفاعَه) دخی بویله مجانا آزاد بیورلدی .

رمضان شریفك اواخرنده صدقهٔ فطره ویرمك واجب اولدی وعید فطرده بیرام‌نمازی قیلندی. زكات ویرمك دخی بوسنه فرض اولدی.

بروجه بالا بدرده منهزم اولان قریش طائفه‌سنك یتمش نفری مقتول ویتمش نفری اسیر اولوب بقیّة السیوفی تارمار اولارق دوشه ، قالقه مكه‌یه كیتمشلر ایدی . ابوسفیان ابن حارث بن عبدالمطّلب دخی آنلرله برابر مكه‌یه واردی وابولهب‌ایله كورشدكده‌عبّاسك زوجه‌سی (امّ‌الفضل)وكوله‌سی اولوب اسلامی كیزلو طوتان (ابورافع) دخی حاضر بالمجلس اولدقلری حالده ابولهب، ابوسفیان ابن حارثدن بدر وقعه‌سنی صوردی .

اودخی « والله هیچ‌برشی دكل . الا بز ، محمّدیلره ملاقی اولدیغمزده آرقه‌لرمزی آنلره تسلیم ایتدك. دیله‌دكلرینی قتل‌ودیله‌دكلرینی اسیر ایتدیلر. لكن ناسی لوم وتعییب دخی ایلم. زیرا ابلق‌آتلره بینمش برآلای سواری وار ایدی. آنلره مقاومت ممكن دكل ایدی » دیو جواب ویردی .

ابورافع‌دخی « اوكوردیككز سواری، ملائكه‌ایدی » دەینجه ابولهب ، غضبه كلوب آكا برسیله اوردی .

امّ‌الفضل ایسه غیرته كلوب « بیچاره‌كوله‌یی ، افندیسی بوراده یوق دیو دوكیورسین » دیه‌رك برچادر دیره‌كی ایله ابولهبك باشنی یاردی .

آنك‌اوزرینه ابولهب، غم وكدرندن آغرخسته اولدی وبرهفته صكره جاننی جهنمه اصمارلیوب دار مجازاته كیتدی .

سائر قريش دخی مكه‌ده برآی قدر بدرده مقتول اولان رؤسایی یاد ایله ماتم ایتدی .

رسول اكرم ایسه بدردن منصور ومظفر اوله‌رق عودت ایتدكده دین اسلام پك زیاده قوت بولدی وهپ دشمنلرك كوزلری ییلدی .

مدینه‌ده‌كی یهودیلر « توراتده مذكور اولان نبیّ آخرالزمان بودر » دیمكه باشلادی وهنوز ایمان ایتمینلردن بعضیلری ایمان ایلدی ، بعضیلری دخی ظاهراً اسلامه كلدی. ایشته بوجهتله اهل‌اسلام ایچنده برخیلی منافقلر پیدا اولدی .

هجرت نبویه‌دن صكره یهود طائفه‌سی ، رسول اكرم ایله جنك ایتمه‌مك وآنك دشمنلرینی جنكه تشویق وتحریك ایله‌مك اوزره معاهده ایتمشلر ایدی .

مدینه دیارنده‌كی یهودیلر ، اكرچه باشلوجه (قُرَيْضَه) و (نَضِيْر) نام ایكی‌قبیله‌یه منقسم ایدی . آنجق بونلردن باشقه یهوددن (بنی قَينُقاعْ) دینلور برقبیله وار ایدی‌كه مدینه‌نك (عالیه) دینلان ناحیه‌سی جوارنده (جسر بُطحان) نام محلده ساكن اولوب قلعه‌لری متین وكندولری جسارت ایله معروف ایدی وخزرج قبیله‌سی آنلرك معاهد وحامیسی ایدی .

اهل‌اسلامدن برینی قتل‌ایله نقض عهدایلمش اولدقلرندن رسول اكرم هجرتك اشبو ایكنجی سنه‌سی شوالنك اواسطنده انصاردن واوس قبیله‌سی اشرافندن (اَبُولُبابَه ابن عبدالمنذر) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینی مدینه‌ده قائمقام براغوب ولواء شریفی عمّی حمزه رضی‌الله عنه حضرتلرینك النه ویروب غزات اسلام ایله مدینه‌دن چیقدی وكیدوب اون‌بش كون قدربنی قینقاعی محاصره ایتدی .

نهایت غرّهٔ ذی‌القعده‌ده تسلیمه مجبور اولدیلر . اشراف خزرجدن رئیس‌المنافقین اولان (عبدالله بن‌ابیّ‌ابن سلول) دخی آنلرك قتلدن عفوینی استرحام وبوخصوصده زیاده اصرار وابرام ایتمكله رسول اكرم ، آنلری

قتل و اعدامدن صرف نظر ایدرك شام طرفنه نفی وطرد ایتدی وقلعه‌لرنده بولنان اسلحه و اموال سائره‌نك خمسنی بیت‌الماله آلوب باقیسنی غزات مسلمین بیننده تقسیم ایلدی .

ابوسفیان بن‌حرب بن‌امیّه ، معهود کاربان ایله مکه‌یه واروب آرقه‌سندن بدرده منهزم اولان عسکر دخی بوزوق دوزن مکه‌یه واصل اولدقلرنده قریشك برنجی درجه‌ده‌کی رئیسلری ، کیمی تلف وکیمی اسیر اولدیغندن ابوسفیان ، بالطبع قریشك رئیسی مقامنده بولنه‌رق اهل‌اسلام‌اوزرینه برسفر ایتمدکجه قاریلرك یاننه وارمامق وعطریّات سورونمه‌مك‌اوزره یمین ایتمشدی .

بناءً علیه ایکیوز آتلوایله مکه‌دن چیقوب جوار مدینه‌یه کلدکده ایلرویه براز آتلو کونده‌رمش. آنلر دخی مدینه‌یه برساعت قدر مسافه‌سی اولان برمحلّه کلوب اهل اسلامدن برذاتی شهید ایتمشلر .

رسول اکرم ، آنی ایشیتدیکی کبی سکسان سواری ویوزیکرمی پیاده ایله مدینه‌دن چیقوب او طرفه عزیمت ایتدیلر .

قریش طائفه‌سی ایسه هنوز (بدر) بوزغونلغی آجیسنی اونوتمامش اولدقلرندن همان فراره یوز طوتدیلر وخفیفله‌مك ایچون یانلرنده‌کی زاد وذخیره چواللرینی آتارق کمال سرعت ایله قاچوب کیرو کیتدیلر .

بوجهتله اهل اسلام ، قریشه یتیشه‌مدیلر. فقط آرقه‌لرندن بوچواللری طوپلایوب زحمتسزجه خیلی زاد وذخیره‌یه نائل اولدیلر .

بوسفرده رسول اکرم ، بش کیجه خارج مدینه‌ده قالمش وذی‌الحجه‌نك طقوزنجی کونی مدینه‌یه واصل اولمش ایدی .

فرداسی ، بایرام نمازی قیلدی وقربان کسدی ، اصحاب کرامه دخی قربان کسملری ایچون امر ایتدی .

ینه بوذی‌الحجه آینده رسول اکرمك کریمهٔ محترمه‌سی (فاطمة‌الزهرا) رضی‌الله عنها حضرتلرینی ، عمّزاده‌سی (علی ابن ابی‌طالب) رضی‌الله عنه حضرتلرینه تزویج بیوردی .

اووقت حضرت فاطمه ، اون بش ياشنده وحضرت على ، يكرمى بر ياشنده ايدى .

كبار اصحاب كرامدن (عثمان بن مَظْعُونْ) رضى الله عنه حضرتلرى، بوسنه دار بقايه رحلت ايتمشدر .

ينه بوسنه رؤساى قريشدن (اُمَيَّةُ ابن الصَّلْتْ) دخى دنيادن كوچوب كيتمشدر .

اشبو اميّه ، كتب سماويّه يى مطالعه ايله بعثت نبويّه يه مطّلع اولمش ، فقط كندوسى نبىّ آخر الزمان اولمق املنه دوشمش ايكن محمّد مصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتلرى ظهور ايتمكله حسدندن ناشى كفر وضلالتده اصرار ايلردى . (بدر) وقعه سنده شامده بولنوب بعده مكه يه كيدر ايكن بدر قريه سنه اوغرادقده كندوسنه (بدر) وقعه سنده مقتول اولان رؤساى قريشك آتيلمش اولدقلرى معهود قويو كوسترلمش و دايى زاده لرى اولان (عتبه بن ربيعه) ايله (شيبه بن ربيعه)نك اوراده اولدقلرى خبر ويريلمش اولديغندن او قويو باشنه واروب آنلرك مرثيه سى اوله رق بر اوزون قصيده سويلمش ومتعاقباً كندوسى دخى عزم جهنم ايلمش در .

بعده هجرت نبويه نك اوچنجى سنه سى اولدى وبوسنه نك ربيع الاوّلنده يهود طائفه سندن و (نضير) قبيله سى رؤساسندن (كعب ابن اشرف) ك اعدامى وقوع بولدى .

شويله كه : كعب ابن اشرف ، شاعر اولوب رسول اكرمى هجو ايدردى. بواثناده مكه يه كيدوب كلمش ومكه ده ايكن بدر وقعه سنه دائر مرثيه لر سويليه رك قريشى اهل اسلام عليهنه خيليجه تحريك ايتمش ايدى .

انصاردن واوس قبيله سندن (محمد بن مَسْلَمَه)، كندى قبيله سى دلاورلرندن درت نفر رفيقيله واروب كعبك باشنى كسديلر وسائره عبرت كوسترديلر .

يهوديلر، صباحلين حضورنبوى يه كلوب بوندن طولايى شكايت ايتديلر.

رسول اکرم دخی کعبك نەدرلو ساعی بالفساد اولدیغنی بیان ایتمکله یهودیلر برشی دیەمیوب کیتدیلر .

بدر وقعەسندن‌صکره قریش ایچون اوتەدنبرو کیدوب کلمکده اولدقلری شام یولی مخاطرەلو اولدیغندن عراق یولیله طولاشەرق شامه کیدوب کلمکه باشلادیلر .

بو اثناده عراق یولیله بر قریش کاربانی حرکت ایدوب (صفوان بن امیّه) ایله (خُوَیْطِبْ بن عبدالعزی) دخی برابر ایدی .

رسول اکرم، آندن خبردار اولدقده یوزسواری‌ایله (زید بن حارثه) رضی‌الله عنه حضرتلرینی کوندردی .

نجدده (قَرْدَه) نام صوباشنه واردیلر واوکاربانی اوردیلر . موجود اولان اموالی آلوب مدینەیه کتوردیلر وبیت‌المال‌ایچون خمسنی چیقاردیلرکه بوخمسك قیمتی یکرمی بیك درهمه بالغ اولدی .

یوقاروده بیان اولندیغی اوزره بدر وقعەسی اثناسنده رسول اکرمك کریمەسی وعثمان بن عفّان رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك زوجەسی رقیّه رضی‌الله عنها حضرتلری وفات ایتمشیدی. بعده عمرالفاروق رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك دامادی (خُنَیْس ابن حُذافَة السهمی) وفات ایتمکله کریمەسی (حَفْصَه) رضی‌الله عنها حضرتلری طول قالدی .

بناءً‌علیه حضرت عمرالفاروق ، کریمەسی (حفصه) یی حضرت عثمانه ویرمك ایستیوب حضرت عثمان دخی بونیتده بولنمشیکن صکرەدن واز کچمکله حضرت عمرالفاروق، مغبرالخاطر اولدی .

رسول اکرم ایسه بو اثناده حضرت حفصه‌یی تزوج‌ایله حضرت‌عمری کندولرینك‌قاین پدرلکی‌شرفیله دلشادبیوردی وکندی کریمەسی (امّ کلثوم) رضی‌الله عنها حضرتلرینی عثمان بن عفّانه ویردی . بناء علیه آکا (عثمان ذی‌النّورین) دینلدی .

غزوهٔ اُحدْ

یوقاروده بیان اولندیغی اوزره بدر وقعه‌سی اثناسنده ابو سفیان بن حرب وعمرو بن عاص، ساحل یولیله صاووشوب بدر وقعه‌سنه سبب اولان معهود کاربانی مکه‌یه اولاشدرمشلر ایدی .

بو کارباندە بیك دوه یوکی مال اولوب سرمایه‌سی اللی بیك آلتون ایدی . بونده اشراف قریشدن پك چوق کیمسه‌لرك حصه‌سی اولوب حال بوکه آنلرك اکثری بدر جنکنده ایدیلر .

بناءً علیه کاربانك مکه‌یه وصولنده اموال موجوده‌سی، (دارالندوه) یه وضع و توقیف اولندی .

بدرده قریش اردوسی فنا حالده پریشان و پرا کنده اوله‌رق مکه‌یه واردقده (صفوان ابن امیّه) و (عکرمة ابن ابی جهل) و (عبدالله ابن ربیعه) کبی پدرلری یاخود برادرلری تلف اولانلر ، ابو سفیانك یاننه طوپلاندیلر و« محمّد ، بزم بیوکلرمزی اولدردی . بزلری بیکس براقدی . شو کاربانك کار و تمتعی ایله بزه اعانه ایدیکزکه آندن انتقام آلالم » دیدیلر .

ابو سفیان ، درحال موافقت ایدوب سائر سرمایه صاحبلرینی دخی اقناع ایتدیلر و کارباندەکی اموالی صاتدیلر .

قریش طائفه‌سی ، شام تجارتندن بره‌بر کار ایدرلردی. بو کره دخیماللری صاتدیلر ، سرمایه‌سی اولان اللی بیك آلتونی صاحبلرینه ویردیلر . اللی بیك آلتون قدر کار قالدی .

ایشته بو کاردن یکرمی بش بیك آلتون آییروب آنکله عربلردن عسکر طوپلامق اوزره قرار ویریلدی .

فقط بدرده مقتول اولان اشراف قریشی یاد ایلیه‌رك و آنلر ایچون مرثیه‌لر سویلیه‌رك ناسی جنکه تشویق و تحریك ایتمك اوزره بر قاچ ناطقه‌لی ذاتك بو ایشه همت ایتملری ایجاب حالدن کورلدی .

ایشته بونك ایچون (عمرو ابن عاص) و (هبیرة ابن ابی وهب) و (ابن الزبعی) و (ابو عزّة الجمحی) انتخاب اولنه‌رق قبائل ایچنه کوندرلدی .

اکرچه ابو عزّه ، بدر وقعه‌سنده اسیر اولوب فیمابعد اهل اسلام علیهنده بولنمامق شرطیله مجاناً عفو و اطلاق اولنمش ایدوکندن بومأموریتی قبولده تردد ایتمش ایسه‌ده تیغ زبانیله قومنه امداد ایتمسی ایچون (صفوان ابن امیّه) پك زیاده ابرام ایتمکله آنك ابرامنه طیانه‌میوب اهل اسلام علیهنه خلقی تحریك ایتمك وبو یولده اشعار سویلمك ایله مشغول اولدی .

بو وجهله قریش طائفه‌سی (بنی مصطلق) و (بنی هون ابن خزیمه) وبنی (حرث ابن عبد منات) قبیله‌لرندن ایکی بیك قدر عسکر طوپلادیلر و اوچ بیك نفردن مرکب بر اردو ایله مکه‌دن چیقدیلرکه یدی یوزی زرهلی و ایکیوزی آتلو ایدی و اوچ بیك دوه‌لری وار ایدی .

بو اردونك رئیسی و امیری (ابوسفیان) اولوب زوجه‌سی (هند) دخی برابر ایدی‌که بدرده مقتول اولان پدری (عتبه) ایله عموجه‌سی (شیبه) نك وبرادری (ولید) ك انتقامنی آلمق ایچون عسکری تشویق و تحریك ایلردی .

(عکرمه ابن ابی‌جهل) ك زوجه‌سی (حارث ابن هشام) ك قیزی اولان (امّ حکیم) وحارث ابن‌هشامك زوجه‌سی و (ولید بن‌مغیره) نك قیزی (فاطمه) و صفوان ابن امیّه‌نك زوجه‌سی و (مسعود ثقفی) نك قیزی (برزه) وعمرو ابن عاصك زوجه‌سی و (منبّه سهمی) نك قیزی

(ريطه) قوجه‌لريله برلكده اولدقلری كبی (مصعب ابن عمير) ك برادری اولان (ابو عزيز ابن عمير) ك والده‌سی (خناس) دخی اوغلی ابوعزيز ايله برابر ايدی .

بونلردن بشقه ديكر قاريلر دخی وار ايدی . مجموعی اون بش خاتون اولدقلری حالده دف چالارلر و عسكری غيرته كتوره‌جك اشعار اوقورلر ايدی .

عباس ابن عبدالمطلب ، بدر وقعه‌سنده فلاكته اوغراديغندن بحثله اعتذار ايدرك كيری قالدقدن بشقه قريشك بو حال و حركتنه دائر بر مكتوب يازدی واوچ كونده مدينه‌يه اولاشدرمق اوزره (بنی غفار) دن اجرتله بر ساعی طوتوب كوندردی .

ساعی كلوب رسول اكرمی (قبا) قريه‌سنده بوله‌رق مكتوبی ويردی . رسول اكرم او مكتوبی (ابی ابن كعب) رضی‌الله عنه حضرتلرينه اوقوتدی و مكتوم طوتلمسنی تنبيه ايتدی .

بعده قبا قريه‌سی اشرافندن و كبار انصاردن (سعد ابن‌الربيع) رضی‌الله‌عنه حضرتلرينك خانه‌سنه كيتدی ومحرمانه اوله‌رق آنكله بو كيفيتی مذاكره ايتدی .

بعده مدينهٔ منوره‌يی تشريف بيوردی و قريش اردوسنك احوالنی تجسس و تحقيق ايچون (حباب ابن المنذر) رضی‌الله عنه حضرتلرينی كوندردی .

او دخی چيقوب مدينه‌يه بر قوناق مسافه‌سی اولان (عريض) نام محلده قريش اردوسنی كوردی و احوالنی تحقيق ايدرك مدينه‌يه كلوب كيفيتی رسول اكرمه خبر ويردی .

حباب ابن المنذر رضی‌الله عنه حضرتلرينك تحقيقاتی، عباس ابن عبدالمطلبك تحريراتنه تماميله موافق كلدی .

هجرت محمديه‌نك اوچنجی سنه‌سی شوالنك اوائلنده‌كه يوم چهارشنبه ايدی. قريش اردوسی، مدينهٔ منوره حذاسنه كلدی و (جبل احد)

یاننده واقع (عَیْنَیْن) نام جبل یاننه قوندی. پنجشنبه وجمعه کونلری اوراده قالدی .

جمعه کیجه‌سی رسول اکرم ، رؤیاسنده کورمش که بر طاقم صیغیرلر بوغازلانیور ، (ذوالفقار) نام قلیجنك اوجی قیریلوب بر کدیك پیدا اولمش و آرقه‌لرینه بر محکم زره کیوب مبارك النی او زرهك یاقه‌سنه صوقمش. فرداسی رسول اکرم ، بو رؤیایی اصحاب کرامنه سویلدی و « بوغازلانان صیغیرلر، اصحابمدن قتل اولنه‌جق ذواته و قلیجمك اوجنده‌کی کدیك ، اهل بیتمدن برینك قتل اولنمسنه اشارتدر و محکم زره مدینه دیمکدر » دیو تعبیر ایلدی .

« شو حاله نظراً مدینه ایچنده طوریکز ، دشمن ایچرو هجوم ایدرسه تدافعی و تحفظی جنك ایدیکز » دیو بیوردی. اصحاب کرامدن بعضیلری دخی بو صورتی مناسب کوردی .

رئیس‌المنافقین اولان (عبدالله ابن ابّی ابن سلول) دخی بو رأیده بولندی و « یارسول‌الله! زمان جاهلیتده دشمن ظهورنده بز، نه‌وقت طیشارو چیقارسه‌ق مغلوب اولوردق ونه وقت مدینه‌ده قپانوب‌ده مدافعه ایدرایسه‌ك غالب کلوردك » دیدی .

فی‌الواقع اویله تدافعی حرکت ، موافق حال و مصلحت ایدی . زیرا مدینه‌نك هر طرفی ، بنالر و دیوارلر ایله چویرلمش و کچید یرلری ، استحکاملر ایله سد ایدلمش ایدوکندن بر قلعه حکمنده و رسول اکرمك رؤیاسنده کوردیکی کبی بر زره قوی مثابه‌سنده ایدی .

بناءً علیه برمدتجك مدینهٔ منوره‌ده صبر وثبات اولنسه قریش طائفه‌سی، اردوکاهلرنده طوروب اهل اسلامك خروجنه منتظر اولدقلری تقدیرده عریانه فتور کله‌رك بر خیلیسی صاووشوب کیدردی و مدینه اوزرینه هجوم ایتدکاری تقدیرده ایچرودن اوق آتیله‌رق بر چوغی تلف ایدیله‌بیلوردی . ایکی صورتده دخی قریش اردوسنه ضعف کلوب او حالده ایجابنه کوره طیشارو اوغرانیله‌رق اوزرلرینه هجوم ایله محاربه‌یی قازانمق قولای اولوردی.

فقط بدر غزاسنده بولنمیان یکیتلر، اوراده بولنان غازیلرك نائل اولدیغی اجر و مثوباتی و شهدای بدرك واصل اولدیغی درجاتی رسول اکرمدن ایشیتمکله او غزاده بولنمدقلرینه آشوری مرتبه متأسف اولملریله «یارسول الله! بز، اللهدن بوکونی ایستردك. بزلری طیشارو چیقار. دشمنلریمز ایله کوکس کوکسه جنك ایدهلم» دیدیلر.

اصحاب کرامدن بعضیلری «اکر طیشارو چیقمازسهق دشمن، بزم ضعفمزه و قورقاقلغمزه حمل ایدهرك شیماریر» دیو چیقوبده میدان جنکی ایتمك صورتنی ترجیح ایتدیلر.

حضرت حمزه ابن عبدالمطّلب ایسه غایت شجیع وبهادر برذات اولهرق مدینهده قپانوب طورمغه حوصلهسی متحمل اولامدیغی جهتله همان چیقوبده دشمن اوزرینه هجوم ایتمك ایستردی.

آنك اوزرینه رسول اکرم دخی چارهسز طیشارو چیقوبده میدان جنکی ایتمك اوزره قرار ویردی و «صبر و ثبات ایدرسهکز بوکرّه دخی جناب حق، سزه نصرت احسان ایدر» دیو بیوردی.

جمعه خطبهسنده فضائل جهادی بیان ایتدی و ایکیندی نمازینی جماعت ایله ادا ایتدکدن صکره شیخین، یعنی ابو بکر الصدّیق و عمر الفاروق رضی الله عنهما حضرتلریله برابر حجرهٔ مطهّرهسنه کیتدی.

ایکیسی، برلکده رسول اکرمك عمامهسنی دوزهلتدیلر والبسهٔ سفریهسنی الباس ایتدیلر.

رسول اکرم، بربری اوزرینه ایکی زره کیدی و قلیجنی قوشانوب ینه آنلر ایله برابر حجرهٔ مطهّرهسندن طیشارو چیقدی.

سائر اصحاب کرام، هپ حاضر اولوب و (عوالی) قریهلری اهالیسی کلوب کافةً رسول اکرمك چیقمسنه منتظر ایدیلر.

حال بوکه: عسکرلکك اك مهم وظیفهسی، حرکات حربیهده سرعسکر کیم اولورسه اولسون تمامیله آنك امرینه اطاعت ایدهرك رأی و تدبیرینه اصلا قاریشمامقدر. شو حاله نظراً فخر عالم حضرتلری، تحفّظی جنکی

تنسیب ایتمشیکن بعض ناسك آنی طیشارو چیقمغه مجبور ایتملری، بر بیوك خطا ایدی .

بناءً علیه اوس قبیله‌سنك رئیسی و انصار کرامك الك اولوسی اولان (سعد ابن معاذ) ایله (اُسَیْد ابن حُضَیْر) « سز ، رسول‌اللهی ایستمیه‌رك چیقمغه مجبور ایتدیکز . ایشی آکا براقالیدیکز . آکا وحی کلور وایشك اقتضاسنی او ، سزدن اعلا بیلور » دیو آنلره توبیخ ایلدیلر .

آنلر دخی ایتدکلرینه نادم اولدیلر و بو کره رسول اکرم ، حجرهٔ مطهره‌سندن چیقدقده « یا رسول‌الله ! بز سنك امریکه مخالفت ایتمه‌یز . دیلدیککی ایشله » دیدیلر .

رسول اکرم ایسه آنلرك ابرامی اوزرینه سلاحلانوب آتنه بنمك اوزره اولدیغندن « بر پیغمبره کوره سلاحلاندقدن صکره جنك ایتمه‌دن دونمك دخی یاقیشماز » دیو بیوردیلر و همان آتنه بنوب اردوی سعادت ایله خارج مدینه‌یه چیقدیلر . (ابن امّ مکتوم) ی مدینه‌ده قائممقام براقدیلر .

(سعد ابن معاذ) ایله (سعد ابن عُبادَه) رضی‌الله عنهما ، زرهلو اولدقلری حالده رسول اکرمك اوکنده یوررلردی .

احد طاغنه طوغری عزیمت ایلدیلر . مدینه ایله احد آره‌سنده‌کی مسافه ، بر ساعتدن آزدر . آنجق او کون اورایه قدر واریوب یاری یولده (شیخین) ده‌نیلن موقعده کیجه‌لدیلر .

(اسامه ابن زید) و (عبدالله ابن عمر) و (زید ابن ثابت) و (ابو سعیدالخدری) کبی کوچوك چوجقلری ، بورادن رسول اکرم کیرو چویردی .

او کیجه (محمد ابن مَسْلَمَةَالانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اللی نفر عساکر اسلامیه ایله اردوی سعادتك اطرافنی طولاشمق اوزره قره‌غوله چیقدی .

مشركين طرفندن دخی (عكرمه ابن ابی جهل) برفرقه ايله قره غوله چيقوب طولاشمقده ايدی .

(ذكوان ابن عبدالقيس) رضی الله عنه حضرتلری دخی كيجه اردو ايچنده طولاشوب رسول اكرمك چادرينی محافظه ايتمكده ايدی .

سحر وقتی رسول اكرم، اردوی سعادت ايله اوموقعدن قالقوب احد طاغنه طوغری حركت بيوردی . يانندهكی عسكرك مجموعی بيك نفر مقداری ايدی .

لكن رئيس المنافقين اولان (عبدالله ابن ابی ابن سلول) كنديسنه تابع اولان اوچيوز قدر منافقين ايله كيرو دوندی .

آنلرك دونوب كيتمسی ، خزرج قبيلهسندن (بنی حارثه) طائفهسنی واوس قبيلهسندن (بنی سلمه) طائفهسنی تردده دوشوردی .

بو ايسه مجرد وسوسهٔ شيطانيه ايدی . جناب حقك هدايتی ايرشدی. او ايكی طائفه ، منافقينه اويمايوب اردوی سعادت ايله احد طاغی اتكنه واردیلر .

اردوی همايونك مجموعی، يدی يوز نفردن عبارت قالدی ، آنلرك دخی يالكز يوز نفری زرهلی ايدی .

يالكز رسول اكرم ايله (ابو برده) رضی الله عنه حضرتلرينك برر آتی اولوب سائر عساكر اسلاميه هپ پياده ايدی .

اهل اسلام اردوسی، احد طاغنه آرقه ويردی و مدينهيه قارشو صاف اولوب طوردی .

مشركلردخی اهل اسلامك قارشوسندهكی چوراق يرده صف اولدیلر.

قريش سنجاغی ، اوتهدنبرو (عبدالدار بن قصی) اوغوللرنده اولديغی كبی بو كره دخی (عبدالدار) اوغوللرندن (طلحه ابن ابی طلحه) قريش اردوسنك سنجاقداری ايدی .

بناءً عليه رسول اكرم دخی مهاجرين سنجاغنی ينه عبدالدار اوغوللرندن (مصعب ابن عمير) رضی الله عنه حضرتلرينه ويردی .

اوس قبیله‌سنك سنجاغی ایسه (اسید ابن حضیر) رضی‌الله عنه حضرتلرینك النده و خزرج قبیله‌سنك سنجاغی (حباب ابن المنذر) رضی‌الله عنه حضرتلرینك النده ایدی .

قریش اردوسنك امیری (ابو سفیان) اولوب کمانکشلرینك سرداری (عبدالله ابن ربیعه) و صاغ قول قوماندانی (خالد بن الولید) وصول قول قوماندانی (عکرمه ابن ابی جهل) ایدی . (صفوان ابن امیه) ایله (عمرو ابن عاص) دخی برر فرقه قوماندانی ایدیلر .

رسول اکرم دخی اردوی همایونك وسطنده اولوب (ابو عبیدة ابن الجراح) ایله (سعد ابن ابی وقاص) پیشدار و (مقداد ابن عمرو) دمدار و (عکاشه ابن محصن اسدی) صاغ قوله و (ابو مسلمه ابن عبدالاسد) صول قوله مأمور ایدیلر رضی‌الله عنهم .

اردی همایونك صول طرفنده‌کی (عینین) نام طاغده بر وادی اولوب اورادن دشمن سواریسی هجوم ایتمك ملحوظ اولدیغندن رسول اکرم (عبدالله ابن جبیر) رضی‌الله عنه حضرتلرینی اللی نفر کمانکش ایله سواری هجومنی منع ایچون اول وادینك آغزینه مأمور بیوردی و «دشمن کرك غالب کلسون و کرك مغلوب اولسون ، بندن خبر کلمدکجه سز بورادن آیرلمییکز » دیو امر قطعی ویردی .

بعده رسول اکرم ، النه برقلیج آلدی که اوزرنده عربجه (قورقاقلقده عار وایلروکیتمکده شرف وعزت‌وار . حال‌بوکه کیشی قورقاقلق ایله قدردن قورتولاماز) دیو یازلمشیدی « حقنی ایفا ایتمك شرطیله بوقلیجی کیم آلور؟» دیدی .

اصحاب کرامدن بعضیلری « بز آلورز » دیدیلر ایسه‌ده رسول اکرم ، التفات ایتمیوب ینه اولکی سوزینی تکرار ایتدی .

نهایت بهادران انصاردن (ابو دجانه) رضی‌الله عنه حضرتلری « یارسول‌الله ! بو قلیجك حقی نه‌در ؟ » دیو صوردی .

رسول اكرم دخی « آنك حقی، اكيلوب بوكيلنجيه‌دك دشمنك يوزينه اورمقدر » ديو بيوردی .

ابودجانه رضی‌الله عنه « اوشرط ايله بن آلورم » ده‌نجه رسول اكرم، او قليجی آكا ويردی .

فی الاصل ابودجانه رضی‌الله عنه ، ميدان حربده بی‌پروا سكيردوب طولاشان بهادرلردن اولديغی حالده بويله بر التفات مخصوصه مظهر اولنجه همان قليجی چكوب ايلرو يورودی .

بو اثناده ايسه بر منافق ايله بر مرتد طرفندن حرب وقتاله مباشرت اولندی .

شويله‌كه : (قُزْمَان) [*] نامنده برمنافق اولوب بوكرّه رسول اكرم، اردوی همايون ايله مدينه‌دن چيقدقده او ، كيرو قالمشيدی .

مدينه‌ده‌كی خاتونلرك آنی استهزا ايتمسی ناموسنه طوقونغله درحال اردوی همايونه كلمش واك ايلرو كچوب جنكه مهيّا اولمش ايدی.

(اوس) قبيله‌سندن (ابوعامر راهب) دينلور . برشخص وارايدی‌كه: بعثتدن مقدّم رسول اكرمك تشريفنی خبر ويرمشيكن ظهور محمّديه حسدندن ناشی كفر وضلالت يولنه سلوك ايتمش ورسول اكرمدن آيريلوب اللی قدر اتباعی ايله مكه‌يه كيتمش ايدی .

« ميدان محاربه‌ده بن قوممه ملاقی اولورسه‌م جمله‌سی بكا تابع اولور » ديو قريش ايچنده اوكونوردی .

حال بوكه : رسول اكرم ، آنی (ابوعامر فاسق) ديو تلقيب ايلمش اولديغندن دكل قومی، كندی اوغلی بيله آنی قبول ايتمك احتمالی يوق‌ايدی.

بناءً عليه بو كرّه ابوعامر ، اوس قبيله‌سنه مقابل اولان عربان ايچنه كله‌رك « بن ، ابوعامرم » ديوندا ايتدكده‌اوس‌قبيله‌سی «بره فاسق حريف!» ديو آنی سبّ ايلديلر .

---

[*] ثعبان وزننده ابن‌الحارث العبسی نام منافقدركه فخر عالم صلی‌الله‌عليه وسلم حضرتلری آنك حقنده (ان‌الله ليؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر) بيورديلر .
قاموس ترجمه‌سی

ابوعامر ، کندی قومندن بویله اومادیغی بر معامله‌یی کورنجه « بن ، قوممك ایچندن چیقالی آنلرك افکاری بوزولمش » دیه‌رك اوس قبیله‌سیله جنك وجداله باشلادی .

قزمان ایسه ، قاریلردن اوتانمش وجنکه پك زیاده حرصلانمش اولدیغی جهتله هرکسدن اوّل دشمنه اوق آتارق کمال شدت ایله حربه شروع ایلدی .

اوس قبیله‌سی ، دلاورلری ایسه ابو عامری طاشه طوتدیلر ، طاشلری واوقلری یاغمور کبی یاغدیردیلر .

ابوعامر فاسق ، فراره مجبور اولدقدن باشقه او قولده بولنان (هوازن) قبیله‌سی اورکوب کیرو دوندیلر ونهایت کیرووده‌کی صفه دایاندیلر .

آنك اوزرینه قریشك علمداری اولان (طلحه ابن ابی‌طلحه) میدان مبارزه‌یه چیقوب ار دیله‌دی .

علی ابن ابی طالب رضی‌الله عنه حضرتلری ، آکا قارشو چیقدی وباشنه برقلیج اوروب کافری قتل واعدام ایلدی .

آندن صکره قریشك سنجاغنی (عثمان ابن ابی طلحه) طوتمشیدی . اللهك آرسلانی (حمزه ابن عبدالمطلب) رضی‌الله عنه حضرتلری ، آنك اوزرینه حمله ایدوب قلیج ایله قولنی یارالادی .

درحال سنجاغی (ابو سعید ابن ابی طلحه) آلدی . آنی دخی (سعد ابن ابی وقاص) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اوق ایله اوردی .

همان سنجاغی (نافع ابن طلحه) طوتدی . آنی دخی (عاصم ابن ثابت ابن ابی افلح) اوق ایله اوروب قتل ایتدی .

درحال سنجاغی (حارث ابن طلحه) طوتدیسه‌ده عاصم ، آنی دخی بر اوق ایله اوروب دوشوردی .

برادری (کلاب ابن طلحه) همان سنجاغی النه آلدی ایسه‌ده زبیر ابن‌العوّام ، حمله ایدرك آنی اولدردی .

بعده ، برادری (جُلاس ابن طلحه) سنجاغی آلدی . او دخی (طلحه ابن عبیدالله) رضی‌الله عنه حضرتلرینك یدنده مقتول اولدی.

الحاصل ، عبدالدار اوغوللرندن یدی نفر بابا واوغول وبرادر وعموجه بو سنجاق آلتنده دوشوب قالدی . بعده سنجاغی ینه عبدالدار نسلندن (اَرطاتْ ابن شُرَحْبیلْ) آلدی . آنی دخی حضرت حمزه ، قتل ایتمکله سنجاغی (شُرَیحْ ابن قارِظ) طوتدی . آنی‌ده اصحاب کرامدن بری قتل ایتدی .

آرتق ، عبدالدار اوغوللرندن سنجاغی طوتاجق کیمسه بولنمدیغندن ینه آنلرك کوله‌لرندن (صواب) نام شخص سنجاغی آلدی . اودخی قزمانك برحمله‌سیله تلف اولدی .

غریبدرکه قزمانك اسمی یاد اولندقجه رسول اکرم آنك حقنده « اهل جهنمدر » دیر ایدی.

قزمان ایسه بوکرّه اوقدر مردانه جنك ایتدی‌که مشرکیندن یدیسنی یره دوشوردی ونهایت کندوسی دخی مجروح اوله‌رق میدان محاربه‌ده دوشوب بك چوق یرندن قان روان اولویوردی .

اوحالده (قَتادَه ابن نُعْمانْ) رضی‌الله عنه حضرتلری آنی کورمش‌و: « شهادت رتبه‌سی مبارك اولسون یا قزمان! » دیه‌رك حال وخاطرینی صورمش ،

قزمان ایسه « بنم املم شهادت دکلدر. دینك محافظه‌سی خصوصی دخی اصلاخاطرمدن کچمامشدر. فقط قریش طائفه‌سنك مدینه خرماالقلرینه ضرر و زیان ایده‌مامسی ایچون چالیشوب چابالادم » دیو جواب ویرمش و نهایت حیاتندن مأیوس اولنجه کندی قلیجیله قارنی یاروب کندی کندینی اولدرمشدر .

بو محاربه‌ده الك ابتدا شهید اولان (ابوجابر ابن عمرو ابن حَرامْ) رضی‌الله عنه حضرتلریدر .

بعده قیز قرنداشـنك زوجی اولان (عَمْرو ابن جَمُوح) رضی‌الله عنـه حضرتلری که محاربه‌یه کلورکن « یاربّ ! بنی کیرو دوندرمه » دیه‌رك جناب حقدن رتبهٔ شهادتی نیاز ایتمشیدی . دعاسی مقبول اوله‌رق اوغلی (خلّاد ابن عمرو) ایله برابر شهدا زمره‌سنه ملحق اولمشلردر . رضی‌الله عنهما .

ابو عامر فاسقك اوغلی (حَنْظَلَه) رضی‌الله عنه حضرتلری که (عبدالله ابن اُبّی ابن سـلول) ك قیز قرنداشی (جمیله) یی تزوج ایدوب هنوز بر کیجه‌لك یکی کوه‌کی ایدی . پدری مرتد وقاین برادری رئیس المنـافقین اولدیغی حالده کندوسی دین اوغورنده جانی فدا ایدن یکیتلردن اولمغله همان کندوسنی دشمن صفنه اوردی و دشمنك باش قوماندانی اولان ابوسفیانك اوزرینه واردی .

لکن (شدّاد ابن اَوْس) نام مشرك یتیشـوب آ کا شربت شهادتی ایچیردی . رضی‌الله عنه

ابودجانه‌رضی‌الله‌عنه حضرتلرینه کلنجه : رسول اکرمدن شرط معلوم ایله‌او قلیجی آلدقدن صکره باشنه برقیرمزی صارغی صاردی و اوکنه کلن مشرکلری قلیج ایله اوروب جرح و تلف ایده‌رك صف دشـمنی یاردی ، حتی اوته طرفه کچوب ابوسـفیانك زوجه‌سی اولان (هند) ك یاننه واردی.

هند ایســه سائر خاتونلرله برابر کیروده دف چاله‌رق مشرکینی جنکه تشـویق و تحریك ایدرکن ابو دجانه ، دالقلیج اوله‌رق اوزرینه وارنجه نه یاپاجغنی شاشیردی و آنی قورتارمق ایچون کیمسه یاننه وارامادی . ابودجانه ایســه « رســول‌اللهك قلیجی ایله بویله بیکس برقارینك باشنه وورمق لایق دکلدر » دیه‌رك کیرو دونیوردی .

او کون ابودجانه‌دن ظهوره کلن شجاعت فوق‌العاده ، هرکسه حیرت ویردی .

بو صره‌ده حمزه‌ابن عبدالمطّلب رضی‌الله عنه حضرتلری ، آرسلان کبی هر نه طرفه حمله و هجوم ایدرسه اوغورینه کلن مشرکلر ، سوریسیله آنك اوکندن صاووشوب قاچارلردی .

مشركلرك مطمح نظرلری ایسه آکا ظفریاب اولمقدن عبارت ایدی .
لکن یانه واریلماز برکوکرەمش آرسلان اولدیغندن آنی اوزاقدن اوروبده
دوشورمەنك چارەسنی آرارلردی .

حتی حضرت حمزەنك بدر غزاسنده قتل ایتمش اولدیغی (طُعَيمَه) نك
برادر زادەسی اولان (جُبَیر ابن مُطْعِم) ك (وَحْشِی) نامنده بر حبشی
کولەسی اولوب حبشستان اصولی اوزره حربه اندازلقده پك ماهر اولمغله
جبیر ، آکا « اکر حمزەیی اولدیرر ایسەك آزاد اول » دیمش وهند دخی
بونك ایچون وحشی‌یه پك چوق مکافاتلر وعد ایتمش ایدی .

بناء علیه بوکرّه وحشی ، بر طاش آرقەسنده پوصویه کیروب وباشقه
کیمسەیه باقمیوب همان حضرت حمزەیی کوزەدیر ایدی .

حال بوکه : محاربه پك زیاده شدت بولدی وقریش اردوسی فنا حالده
بوزولدی .

حتی کیروده دف چالان هند ایله مصاحبەلری وسائر خاتونلر، پاچەلری
صیوایوب (واویلا) دیەرك طاغه طوغری فرار ایدر اولدیلر و عساکر
اسلامیه ، غارت و یغمایه قویولدیلر .

کمانکشلر، بوحالی کورنجه « یولداشلریمز غالب اولدی . دشمن ، بتون
بتون بوزولدی. نه طورویورسکز ؟ غنیمت ای جماعت ! غنیمت » دیدیلر.

عبدالله ابن جبیر رضی‌الله عنه حضرتلری « سز ، رسول‌اللهك امرینی
اونوتدیکزمی؟ » دیەرك یغما کرلکدن نهی ایتدیسەده‌دیکلەمیوب « بزده براز
مال غنیمت آلالم » دیەرك طاغیلدیلر.

عبدالله ابن جبیر رضی‌الله عنه حضرتلری ، یدی سکز نفر صادق
آرقداشلریله امرنبوی‌یه امتثال ایدەرك محافظەسنه مأمور اولدقلری موقعده
ثبات ایدوب قالدیلر .

قریش اردوسنك صاغ قول قوماندانی اولان (خالد ابن ولید) ایسه
سواری عسکریله اوموقعدن مرور ایدوبده اردوی همایونك صول جناحنه

هجوم ایتمکی قاچ کرّه تصوّر ایتمشیکن کمانکشلردن صاقینوب بونیّتنی اجرا ایده‌مه‌مشیدی .

بوکرّه کمانکشلرك طاغیلدقلرینی کورنجه فرصتی غنیمت بیلدی وغنیمت ایچون طاغیلان کمانکشلر اوزرینه بر شدتلو هجوم ایتدی .

آنلری چیکنه‌یه‌رك عبدالله ابن جبیرك یاننه کلدی ویاننده‌کی آرقداشلریله برابر آنی دخی شهید ایلدی . رضی‌الله عنهم .

خالد ابن ولید ، او موقعی ضبط ایتدکدن صکره اردوی همایونك صول جناحنده طولاشوب آرقه طرفدن هجوم ایله اهل اسلامی شاشیرتدی وایچلرینه برعظیم تفرقه دوشوردی .

شویله‌که : اهل اسلام ، غالب اولمشیکن ایش ، دفعةً برعکس اولوب بوغالبیت ، همان مغلوبیته منقلب اولیویردی. اواثناده حضرت حمزه ، اوکنه کلن مشرکینی اوروب طاغیتمقده ایکن (سِباع ابن عبدالعُزّی) نام بهادر آکا قارشو طوردی .

حضرت حمزه ، آنی بر اوروشده دوشوروب اولدوردکدن صوکره دونوب دیکر طرفه برتاب ایدرکن سالف‌الذکر وحشی نام حبشی ، پوصودن چیقوب حربه‌سنی آتدی وحضرت حمزه‌یی اوروب شهید ایتدی .

سیّدالشهدا اولان حضرت حمزه ، بوکرّه سکز نفر نامدار مشرکی اوروب دوشوردکدن صکره کندیسی دخی بو وجهله وحشینك برحربه‌سیله شهید اولدی . رضی‌الله عنه وارضاه .

همشیره زاده‌سی اولان مشهور (عبدالله ابن جَحْش) رضی‌الله عنه حضرتلرینی دخی بوصره‌ده (ابوالحکم ابن‌الاَخْنَس اَلثَقَفی) شهید ایتمشدر .

ینه مهاجریندن (شَمّاس ابن عثمان) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی او اثناده شهید اولمشدر .

وحشی ، بر آرالق حضرت حمزه‌نك یاننه واروب قارننی یاردی وجکرینی چیقاروب هنده کوتوردی .

هند ، فوق‌العاده شاد اولدی وآشوری مرتبه حرص ایله او حضرتك

جكرينى آغزينه آلوب چيكنه‌دى، اوستده باشنده بولنان حليّاتنى وياننده موجود اولان اموالنى شكرانه اوله‌رق وحشى‌يه ويردى .

بوندن باشقه مكه‌يه عودتنده شوقدر آلتون دها احسان ايده‌جكنى وعد ايلدى وصاغ اولدقجه وحشى‌يه متشكره اوله‌جغنه دائر بيتلر سويلدى .

حضرت حمزه‌نك وفاتى، اهل اسلام حقنده بر بيوك مصيبت ايدى . لكن اوحالده كيمسه‌نك آنى دوشونه‌جك وقتى اولميوب هركس كندى باشى قايغسنه دوشمشيدى .

زيرا بالاده بيان ايتديكمز وجهله خالد ابن وليدك كيرودن هجوم ايتمسى اوزرينه اردوى همايون انهزامه يوز طوتمشيدى .

شويله‌كه: اواثناده «آرقه‌كزه باقكز اى جماعت!» ديو برسس ايشيديلدى، آندن اردوى همايونه برقاريشيقلق واهل اسلامه شاشقينلق كلدى .

ايلرو سكيرتمش اولانلر، تلاش ودهشت ايله كيرو دونديلر وآرقه‌لرنده‌كى اهل اسلامى، دشمن ظنيله اوزرلرينه هجوم ايتديلر .

اگرچه اهل اسلام، اثناى محاربه‌ده بربرينى طانيمق ايچون اولجه بينلرنده (اَمِتْ،اَمِتْ) يعنى (اولدر، اولدر) تعبيرى وضع اولنمشيدى . لكن شاشقينلق ايله آنى اونوتديلر . بوجهتله دوستى دشمندن فرق وتميز ايده‌مز اولديلر وهمان بربرينى قيرمغه باشلاديلر .

بوزولوب طاغيلمش اولان مشركين دخى طوپلانوب وكيرو دونوب اهل اسلام اوزرينه هجوم ايلديلر .

ايشته بو قارغاشه‌لقده انصاردن پك‌چوق ذاتلر مجروح وتلف اولدى . رضى‌الله عنهم .

كبار اصحاب كرامدن (حُذَيْفَه) رضى‌الله عنه حضرتلرينك پدرى اولان (يمان) رضى‌الله عنه دخى بوصره‌ده شهيد اولمشدر،

اشبو (يمان) ايله (ثابت ابن وَقش) رضى‌الله‌عنهما، پيرفانى اولوب حرب

وضربه یاراماپاجقلری معلوم اولدیغی جهتله رسول اکرم ، احد غزاسنه کلورکن آنلری کیرو چویرمك ایستهمشیدی .

لکن ایکیسی دخی رتبهٔ شهادته نائل اولمق ایچون برلکده کلمك آرزوسنده بولندقلری جهتله استدعالرینه مساعده بیورلمشیدی . بو کرّه ایکیسی دخی برمراد اولدیلر .

دشمنلر ، بو وجهله فرجه بولدقدن صکره فخرعالم صلیالله علیه وسلم حضرتلرینك اوزرینه هجوم ایتدیلر ویانندهکی جمعیتاسلامیهیی طاغیتدیلر. اوزرینه پك چوق اوقلر وطاشلر آتدیلر .

سعد ابن ابی وقّاص رضیالله عنه حضرتلرینك برادری اولان ملعون (عُتبَه ابن ابی وقّاص) حضرت پیغمبرك دوداغنی یاردی وبردیشنی قیردی.

(عبدالله ابن قَمِئَه) نام ملعون دخی مبارك یناغنك اوستنی یاردی وزرهنك ایکی حلقهسی قیریلوب قوپارق بو یاربلان یره یاتوب ایچروکیردی.

رسول اکرم ایسه کندوسنك قانیبر یوزینه داملایوبدهآندن طولایی قومنه عذاب نازل اولمسون دیو یوزندن آقان قانلری سیلر و (یاربّ! قومم جاهلدر. سن آنلره هدایت ایت) دیو دعا ایلر ایدی .

او اثناده مشرکینك بر فرقهسی، رسول اکرم اوزرینه هجوم ایتدکده حضرت علی رضیالله عنه وکرّمالله وجهه، قارشـو چیقوب آنلرك رئیسی اولان (هشام ابنامیّة المخزومی) یی قتل ایدنجه آرقداشلری فرار ایتدی .

مؤخراً دیکر بر فرقه ایله (عمر وابن عبدالله جُمَحی) هجوم ایتدکده دخی حضرت علی رضیالله عنه ، آنی قتل ایدنجه آرقداشلری فراره یوز طوتدی .

بعده دیکر برفرقهنك هجومنده حضرت علی کرمالله وجهه، آنلرك رئیسی اولان (بِشرابن مالك عامری) یی دخی قتل ایتمکله آرتق سائری صاووشوب کیتدی .

الحاصل حضرت علی ، اوکون دشمنلرك کوزینی قورقوتدی وعمّی حمزهکبی اللهك بر ارسلانی اولدیغنی اثبات ایتدی .

او اثناده (امّ عُماره) ديومعروف اولان (نسيبه خاتون) دخی ميدانه چيقوب غايت مردانه جنك ايديوردی .

اشبو نسيبه رضی‌الله عنها حضرتلری (مازن ابن نجّار) اولادندن اولان (كعب) ك قيزی و انصاردن (زيدابن عاصم) ك زوجه‌سيدر . هجرتدن مقدّم مكه‌يه كيدوب ده عقبه‌ده رسول اكرمه بيعت ايدنلردندر .

بوكره زوجی وايكی اوغلی ايله برلكده احد غزاسنده بولنوب بهادرلغی يار واغياره بكندردی ونيجه بهادر ارلری اوتاندردی .

حتی رسول اكرمك اوزرينه هجوم ايدن فدائيلردن برسوارينك آياغنی قليج ايله قلم واری آييردی وآتندن اشاغی دوشوروب اولدردی .

كندوسی برقاچ يردن يارالانوب قانلری آقاركن بی پروا قوجه‌سنی واوغوللرينی جنكه تشويق وتشجيع ايلردی .

دشمن، هرنه‌طرفدن رسول اكرمك اوزرينه هجوم‌ايتسه همان زوجی واوغوللری ايله يتيشوب مدافعه ايدردی.

بناءً علی ذلك رسول اكرم « ياربّ ! بونلری بكا جنتده رفيق ايله » ديو دعا ايتدی .

اوصره‌ده ملعون (ابن قَمِئَه) « بكا محمّدی كوستريكز. ياأو، يابن» ديه‌رك رسول اكرم اوزرينه حمله وهجوم ايتدكده نسيبه خاتون رضی‌الله عنها، آكا قارشو چيقدی واوچ كرّه ابن قمئه‌يه قليج چالدی. لكن ملعون، بربری اوزرينه ايكی زره كيمش اولديغندن كسديره‌مدی . ابن قمئه ايسه قليج ايله حضرت نسيبه‌نك اوموزنی يارالادی وعلمدار نبوی اولان (مصعب ابن عمير) رضی‌الله عنه حضرتلری، زرهنی كيدكده رسول اكرمه بكزه‌ديكندن ابن قمئه، آنی رسول اكرم ظنيله اوروب شهيد ايلدی .

آنك اوزرينه رسول اكرم، لواء شريفی حضرت علی‌يه ويردی واوزرينه كلن دشمنلرك يوزلرينی كيرو چويردی

ابن قمئه ايسه همان ابوسفيانك يانته واردی و « محمّدی اولدردم » ديو مژده ويردی .

بوجهتله کروه مشرکین ، فوق‌العاده ممنون‌اولدی. بوحوادث ، عسکر ایچینه یاییلدی وطـاغ اوزرندن یوکسـك سس ایله بری‌ده « محمّد ، قتل اولندی » دیو باغیردی .

ایشته بوحوادث ، اهل اسلامی بتون شاشیرتدی وتعریف اولنماز مرتبه یأس وحیرته دوشوردی .

کروه مشرکین ایسـه پیدرپی رسـول اکرمك اوزرینـه هجوم ایله یانندەکی جمعیت اسلامیه‌یی طاغتدیلر وهرطرفدن آنی احاطه ایتدیلر .

حتی اووقت جبرائیل ومیکائیل علیهماالسلام ، انسان صورتنه کیروب ورسول اکرمك یاننده طوروب آنی محافظه ایتدکاری و اوحالده رسـول اکرم ، النه برچوق اوفاجق طاشـلر آلوب دشمنلرك اوزرینـه آتمغله صاووشوب کیتدکلری مرویدر .

اهل‌اسلام ایسه رسول اکرمی کوره‌مز اولدقلری حالده قتل اولندیغی حوادثی ایشتدکلری کبی نەیاپاجقلرینی شاشیردیلر .

جمله‌سی پرا کنده وپریشـان ومدهوش وحـیران اولدقلری حالده قضا وبلا اوقلرینه سینه‌لرینی سپر ایدرك انجام‌کاره منتظر ایدیلر .

ایچلرندن بعضیلری « چونکه رسول اکرم قتل اولنمش ، بزده باشمزك چاره‌سـنده باقمالی‌یز » دیه‌رك بر طـاقمی طاغیلوب طاغلره استناد ایتدیلر ، برازی دخی دونوب مدینه‌یه‌قدر کیتدیلر .

او وقت (انس ابن مالك) رضی الله عنه حضرتلری عموجه‌سی اولان (انس‌ابن‌نَضر) رضی‌الله عنه حضرتلری « ای جماعت مسلمین ! محمّد قتل اولندیسه تکریسی باقیدر. دین مبین اوغورینه جنك ایدوب‌ده شهید اوله‌رق آ کا قاوشمق ایستمزمیسـکز ؟ » دیه‌رك سـائره جسـارت ویرمش وشهید اولونجیه‌دیه‌ك جنك ایتمشدر . رضی‌الله عنه

رسـول اکرم ، اوحالده قطب عالم کبی ثابت‌قدم اوله‌رق یرندن اصلا قیملدامدی .

کبار اصحاب کرامدن برازی دخی پروانه کبی رسول اکرمك اطرافنده طولاشور اولدقلری جهتله درحال آنك باشی اوجنه طوپلانیویردیلر .

بونلر مهاجریندن (ابوبکر) و (عمر) و (علی) و (عبد الرحمن ابن عوف) و (سعدابن ابی‌وقاص) و (زبیر ابن‌العوّام) و (طلحه ابن عبیدالله) و (ابو عبیده‌ابن الجرّاح) ایله (مقداد) وانصاردن (ابودجانه) و (حباب ابن منذر) و (عاصم‌ابن‌ثابت)و (حارث ابن‌الصِّمّه) و (سهل ابن‌حنیف) و (سعدابن معاذ) و (اسیّدابن‌حضیر) ایله (سعدابن‌عباده) و (محمد ابن مسلمه) رضی‌الله عنهم حضراتی ایدیلر .

طوفان بلا ایچنده دومنسز کمی طولاشـان اصحاب کرامدن (کعب ابن مالك الخزرجی) رضی‌الله عنـه حضرتلری ، قارشودن رسـول اکرمی کوردی واطرافنده‌کی اصحاب کرامه خبر ویردی .

همان برر ، ایکیشر طوپلانوب حضرت پیغمـبرك یاننه کلدیلر واوتوز نفره بالغ اولدیلر . بعده سـائر اهل اسـلام دخی کلوب طوپلانمغـه باشلادیلر .

او اثناده (زیاد ابن السکن) رضی‌الله‌عنه حضرتلری دخی انصاردن اون درت نفر فدایی ییکیتلرایله کلوب حضور نبویده اثبات وجود ایلدیلر.

کروه مشرکین ایسه کاه رسول اکرمه اوق وطاش آتارلر ، کاه طاقم طاقم اوزرینه هجوم ایدرلر ایدی .

ابودجانه رضی‌الله عنه حضرتلری دخی‌رسول اکرمك اوزرینه‌قاپانوب دشمنك اوقلرینه وطاشلرینه کندوسنی سپر ایلردی . بو جهتله پك چوق یرندن مجروح اولدی .

حضرت طلحه رضی‌الله عنه دخی کندیسنی سپر ایده‌رك رسول‌اکرمی محافظه ایدرکن بر شدتلو ضربه ایله الی یارالانوب چولاق قالدی .

سعد ابن ابی وقاص رضی‌الله عنـه حضرتلری ، دخی حضور نبویده اوق جنکی ایدردی. شویله‌که : رسول اکرم، آکا دعا ایدرك اوق‌ویروب اودخی آتاردی .

اوکون سعد ابن ابی وقاص حضرتلرینك دشمنه قارشـو بیك اوق آتمش اولدیغی مرویدر .

بو صره‌ده مشرکینك بر فرقه‌سی شدتلو هجوم ایتدکده رسول اکرم، « بونلره کیم قارشو چیقاجق ؟ » دیو صوردی .

زیاد ابن‌السکن رضی‌الله عنه حضرتلری « بن چیقارم یارسول الله ! » دیو جواب ویردی وکندوسنك فدایی آرقداشلریله برابر قارشـو چیقوب جمله‌سی شهید اولونجه‌یه قدر دوکوشدیلر . رضی‌الله عنهم .

زیاد ابن‌السکن ، قلیج ایله یارالانوب یره دوشدکده رسول اکرمك امریله اصحاب کرامدن بعضلری، یتیشوب آنی قالدیردیلر وحضرت‌پیغمبرك یاننه کوتوردیلر .

رسول اکرم ، آنی قوجاغنه آلدی وصوك نفسده رسول اکرمك مبارك یوزینه باقارق جان ویروب جنت علیایه روان اولدی . رضی‌الله‌عنه.

منصب نبوتدن صکره شـهادت رتبه‌سـنك فوقنده بر مرتبه یوقدر . فخرعالمك قوجاغنده جان ویرمك ایسه پك بیوك بر مزیتدر .

(وَهْب ابن قابُوس مزنی) ایله برادر زاده‌سی (حارث ابن عَقَب) رضی‌الله عنهمـا وقعه‌دن بی خـبر اولدقلری حالده مجرد رسـول اکرمی زیارت ایچون (جبل مُزَیْنَه) دن قالقوب مدینه‌یه کلمشلر ورسول اکرمك احد غزاسنه تشریفنی خبر آلمشلر .

درحال مدینه‌دن چیقوب اردوی همایونه کلدیلر . اووقت ایسـه هنوز عساکر اسلامیه ، منهزم اولمش ایدوکندن همان میدانه کیردیلر ومردانه جنکه کیرشدیلر .

ایشته او وقت وهب رضی‌الله عنه حضرتلرندن کوریلان مردلك وبهادرلق طوغریسی طرفینه حیرت ویردی .

حتی ایکی‌دفعه رسـول اکرمك اوزرینه هجوم ایدن فرقه‌لره قارشـو چیقوب دشمنلری کیرو چویردی .

بعده دیکر بر اوچنجی فرقه‌نك هجومنده رسول اکرم « یابونلره کیم قارشو چیقاجق؟ » دیو صوردی .

وهب ابن قابوس رضی‌الله عنه حضرتلری « ینه بن یارسول‌الله! » دیو جواب فخر کائنات علیه افضل‌الصلوات حضرتلری ، وهبك بو سوزندن ممنون اوله‌رق « یاوهب! قالق وجنت ایله مبشّر اول » دیو بیوردی .

وهبك اقصای املی ایسه حضور نبویده شهادت رتبه‌سنی آلمقدن عبارت اولمسیله اوفرقه‌یه دخی قارشـو واردی وآنی‌ده اوروب کیرو چویردی. فقط بوکرّه کندوسی دخی شهید اوله‌رق مرادینه ایردی . رضی‌الله عنه

بعده رسـول اکرم ، وهبك جنازه‌سی یانـنه واردی . روحنه سـلام ودعا ایتدیکی صره‌ده « بن‌سندن خوشنودم » دیو بیوردی .

آنکچون عمرالفـاروق رضی‌الله عنـه حضرتلری « قابوس اوغلی کبی اولمکی جانمه منت بیلورم » دیر ایدی .

مدینه‌ده (مُخَیْرِیق) نامنده هم اهل‌علم وفضیلت وهم‌ده صاحب یسـار وثروت بر یهودی وار ایدی .

رسول اکرمك کتب سماویّه‌ده مذکور اولان نبیّ آخرالزّمان اولدیغنه اینانمش ایدی .

فقط بردن بره دینداشلرندن آیریلوب‌ده اسلامنی اظهار ایده‌میوردی . غزوهٔ احد کونی ، دیکر رؤسای یهودك یانـنه کیدوب « کتب سماویّه‌یه نظراً بوکون احدده جنك وجهـاد ایدن ذات شریفـك نبیّ آخرالزّمان اولدیغنده شبهه یوقدر. آکا یاردیم ایتمك اوزریمزه فرضدر » دیدکده آنلر دخی « بوکون یوم سـبتدر . برایشه یاپیشامایز . محاربه‌یه نصل کیده‌لم » دیمشلر. مخیریق « آنك شریعتی ، یوم سبت رسمنی نسخ ایتدی. قالقکز کیده‌لم ، او نبیّ ذیشانه یاردیم ایده‌لم » دیمش ایسه‌ده دیکله‌مه‌مشلر.

او دخی آرتق طیانه‌میوب اعلان اسلام ایده‌رك حضور نبوی‌یه کلدی . « یارسـول‌الله ! اکر بن شهید اولورسـه‌م جمله اموالمی امور جهاده صرف ایت » دیو وصیت ایتدی .

بعده کندوسنی اورته‌یه آتدی و مردانه جنك ایده‌رك شـهید اولوب دار جنته کیتدی

ایشته آنك حقنده رسول اکرم « مخیریق، ملت یهودك اڭ خیرلوسیدر » دیدی . رضی‌الله عنه

ینه او اثناده (عثمان ابن مغیرة المخزومی) رسول اکرمك اوزرینه آت سوردی .

حال بوکه ابوعامر فاسقك اهل اسـلامی دوشـورمك ایچون قازمش اولدیغی برقویویه دوشیویردی .

درحال (حارث‌ابن‌الصمّه) رضی‌الله عنه حضرتلری‌یتشدی و قلیـج ایله او ملعونی اوروب اولدیرری .

اسب و اسـلحه‌سنی آلوب کتوریرکن (عبید ابن عامری) کیرودن ایرشدی و حارثك اوموزینی یارالادی .

لکن ابودجانه رضی‌الله عنه حضرتلری ، برودن صاعقه کبی یتشـدی و عبیدی اوروب اعدام ایلدی .

مشرکینك ماهرکمانکشلرندن (حَبّان ابن العَرَقه) ایله(مالك ابن‌زُهَیر) یقین یرده برطاش آرقه‌سـنه صاقلانوب اوق آته‌رق اصحاب کرامی ازعاج ایتمکده ایدیلر .

حتی رسول اکرمك آزادلوسی (امّ اَیمَنْ) رضی‌الله عنها حضرتلری، غازیلره صو اولاشـدیرر و یاره‌لولره باقار ایکن حبّان ، بر اوق آتوب آز قالدی‌که بیچاره خاتونی اولدیره یازدی .

آنك اوزرینه رسول اکرم، سعد ابن ابی وقّاصه براوق‌ویردی « آت یاسعد ! الله تعالی راست کتوره » دیوبیوردی. سعدابن ابی‌وقّاص حضرتلری دخی آتدی واوق اصابت ایتدی . حبّان ییقیلوب درحال جان ویردی.

اوحالده مالك ابن زهیر ، اوق آتمق اوزره بیلان کبی طاش آرقه‌سندن باشنی چیقارر چیقـارمز حضرت سعد ، آکا دخی براوق آتدی و آنی دخی باشندن اوروب اولدردی .

الحاصل اعدا ، هر نه طرفدن هجوم ایتدیسه اهل اسلامدن بر طاقم فداییلر ، فوق‌العاده جسارت‌ایله قارشولادیلر.

مشرکین دخی آرتق ایستدکلری کبی قوهٔ اسلامیه‌یی بتون محو ایده‌میه‌جکلرینی آکلادیلر .

بوصورتله محاربه پازاری بر آزطاوسادی‌ایسه‌ده اصحاب کرام، اویله آچیق ومخاطره‌لو یرده طورمنی مناسب کورمیوب رسول اکرم ایله برابر برمأمن وادی‌یه کیردیلر وجبل احده آرقه ویردیلر .

رؤسای قریشدن ودین اسلامك أك بیوك دشمنلرندن اولان (اُبَیّ ابن خلف) که مکه‌ده‌ایکن رسول اکرمه تصادف ایتدکده « یا محمّد ! بر آت بسلیورم. آنك اوستنده ایکن سنی اوروب اولدیره‌جکم » دیوب رسول اکرم دخی « انشاالله تعالی سن آنك اوزرنده ایکن بن سنی اولدیریرم » دیر ایمش وابی ابن خلف، بدرده اسیراولوب بدل اعطاسیله قورتولمشیکن اوصلانمیوب ینه‌اوسوزی تکرار ایدر ایمش .

بناءعلیه رسول اکرم، بوکرّه « ابّی ابن خلفدن امین دکلم . شاید که آرقه‌دن هجوم ایده‌جك اولورسه بنی آکاه ایدیکز . » دیو اصحاب کرامنه تنبیه ایتمشیدی .

ناکاه بوصره‌ده ابّی ابن خلف ، نعره اوروب « یاسن ، یابن » دیه‌رك طولی دیزکین رسول اکرمك اوزرینه هجوم ایدنجه اصحاب کرامدن بعضیلری ، آنی قارشولامق ایستدی .

رسول اکرم « طوقونمایکز » دیو بیوردی. النه برحربه آلوب آتدی وآنی اوروب آتندن آشاغی دوشوردی .

ملعونك بر، اکه کمیکی قیریلدی. همان فریادایدرك و« محمّد بنی‌اولدردی» دیه‌رك قاچوب قومنك یاننه واردی .

ابوسفیان ، باقوب کوردی‌که بره‌سی وار ایسه‌ده یاره‌سی یوق ، قان آقیور « بیهوده تلاش ایدیورسین ، برشی یوقدر » دیو تسلیت ویردی .

ابّی ابن خلف ایسه « مقدّما محمّد ، بکا بن سنی اولدیریرم دیرایدی .

فیالواقع اولدردی . زیرا بوضربه‌دن بنم‌ایچون خلاص یوقدر » دیرایدی.
فی الواقع دونوب مکه‌یه کیدرکن اوکوز کبی باغیره‌رق اثنای راهده هلاك اولمشدر .

« جناب‌حق، ابن قمئه‌یی خوروخاکسار ایتسون » دیو رسول اکرم دعا ایلمش اولدیغندن ابن قمئه ، مکه‌یه عودت ایدوب برقاچ کون صکره طاغه کیتدیکنده اللهك‌امریله آکا بر‌یبان کچیسی مسلط اولوب بوینوزلریله سوسه‌رك آنی پاره پاره ایتمشدر .

رسول اکرم، عتبه ابن ابی وقّاصه دخی « ییلنی تکمیل‌ایتمسون » دیو بددعا ایتمش اولدیغندن اوده سنه‌سی ایچنده مشرك اولدیغی حالده هلاك اوله‌رق جانی جهنمه ایصمارلایوب کیتمشدر . لعنةالله علیهم .

رسول اکرم ، اصحاب کرامیله وجه مشروح اوزره جبل احدك او وادیسنه کیدوب طوپلاندیلر .

شوراده ، بوراده متفرق اولان اهل اسلام دخی اورایه کاوب بارینديلر .

بعده حضرت علی ، رسول اکرمه صو کتوروب یوزنی ییقادی وآبدست آلوب اویله نمازنی قیلدی .

مبارك یوزینه باتمش اولان ایکی حلقه‌یی (ابو عبیدة ابن الجرّاح) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اوك دیشلریله طوتوب چیقاردی وچیقاریرایکن کندوسنك ایکی دیشی دوشدی .

او حلقه‌لر ، چیقدقدن صکره یرلرندن قان بوشاندی : آنك اوزرینه (ابوسعید الخُدْری) نك پدری (مالك ابن سنان الخدری) آقان قانلری امدی . رضی الله عنهما .

(هند) ایله یولداشلری اولان سائر نساء قریش، میدانی خالی‌بولنجه کاوب شهدانك برونلرینی و قولاقلرینی کسدیلر و آنلردن بیله‌زیکلر وکردانلکلر یاپدیلر .

ابوسفیان ، جبل احدك او وادیسنده بر جمعیت اسلامیه پیدا اولدیغی

کورونجه آنلری طاغیدوب محو ایتمك اوزره بر فرقه مشرکین ایله باشقه یولدن آنلرك اوست طرفنه چیقمق ایستدی .

رسول اکرم « یاربّ ! آرتق اورایه چیقاماسونلر » دیو دعا ایتدی ودعاسی مستجاب اولدی .

ابوسفیان ، هرنه‌قدر چابالادیسه‌ده یوقارو چیقامادی ورسول اکرمك تأثیر دعاسیله آرتق طوفان حرب وفتنه‌یه سکونت کلدی .

فقط رسول اکرمك صاغ اولوب اولمادیغنده ابوسفیانك شبهه‌سی اولدیغندن آنی حل ایتمك ایستردی .

بناءً علیه اوجمعیت اسلامیه‌یه خطاباً اوچ کرّه « ایچیکزده محمّد وارمی؟» دیو صوردی .

رسول اکرم ، اصحاب کرامنه « صوصکز ، جواب ویرمه‌یکز » دیو بیوردی.

ابوسفیان ینه‌اوچ کرّه « یا، ایچیکزده ابوبکر وارمی؟ » دیوچاغردی.

ینه سس چیقمادیغندن اوچ کرّه دخی « عمر ابن الخطّاب وارمی ؟ » دیو باغردی .

آندن دخی برسس چیقمادیغی کبی ابوسفیان ، آرتق دیکراصحاب کرامی صورمادی .

چونکه دین اسلامك قیامی آنجق آنلرله اولدیغنی مجزومی اولدیغندن باشقه‌لرینی آرایوب صورمغه لزوم کورمدی وهمان دونوب کندی قومنه « اکر صاغ اولسه‌لر البته جواب ویریرلردی . بونلرك اوچی‌ده وفات ایتمش و آرتق ایش بیتمش » دیدی .

حضرت عمر الفاروق ، آرتق طایانامایوب « اللهك دشمنی ! یالان سویلدك . صایدیغك ذاتلر ، هپ صاغدر . سنك حقکدن کله‌جکلر باقیدر» دیدی .

ابوسفیان ، « محاربه نوبتله‌در . بو کون ، بدر کوننه بدلدر » دیدی.

حضرت عمر ، « اوت . اما برابر دکلز . زیرا بزم مقتوللرمز جنتده وسزك مقتوللریکز جهنمده‌در » دیدی .

ابوسفیان « عالی اول هبل ، عزیز اول هبل » دیه‌رك (هُبَل) نام بته دعا وتشکر ایتدی .

چونکه : هبل ، کعبه‌ده بر بیوك بت ایدی . ابوسفیان ، بوکرّه سفر ایده‌جك اولدقده آنك یانه کیتمش و « کیده‌یم‌می ، کیتمیه‌یم‌می؟ » دیوقرعه آتمش و (اوت) دیو چیقمش اولدیغندن بو غلبه‌سنی هبلدن بیله‌رك آکا تشکر ایتمش ایدی .

آنك اوزرینه رسول اکرمك امریله حضرت عمر دخی «الله اعلی واجلّ» دیدی .

ابوسفیان ، « بزم عزّامز وار ، سزك عزّاکز یوق » دیه‌رك «عزّی» دیدکلری بت ایله مباهات ایلدی .

حضرت عمر ، دخی « الله بزم مولامزدر . سزك مولاکز یوقدر » دیدی .

ابو سفیان « بری کل یا عمر ! » دیدی . حضرت عمر ، دخی رسول اکرمدن اذن آلوب بر آز ایلری واردی .

ابو سفیان ، « یا عمر ! الله ایچون طوغری سویله . بز ، محمّدی قتل ایتدکمی ؟ » دیو صوردی .

حضرت عمر ، « یوق والله . رسول اکرم ، شیمدی سنك سویلدیککك سوزلری ایشیدیور » دیو جواب ویردی .

بونك اوزرینه ابوسفیان دخی « بن ، سکا ابن قمئه‌دن دها زیاده اینانورم » دیدی .

آندن صکره ابوسفیان دونوب کیده‌جك اولدقده « کله‌جك سنه سزکله بدرده بولوشالم » دیدی .

حضرت عمر دخی ، رسول اکرمك امر وتعلیمی ایله « ان شاء الله » دیدی .

مشركلر ، بو مرتبه غالب كلمش ايكن جنـاب حق ، آنلرك قلبلرينـه قورقو ويردى . همان محاربه‌دن بوتون بوتون فراغت ايتـديلر ومكه يولنى طوتوب كيرو كيتديلر .

او وقت رسول اكرم ، « عجبا سعد ابن الربيع ، نه‌حالده‌در ؟ شـهدا آره‌سـنده‌ميدر ، يوقسـه ياراليلر ايچنده‌ميدر ؟ آكا طوغرى اون ايكى قارغى ايله هجوم اولنـديغنى كوردم » ديو بيوردى وآنى آرايوب بولمق ايچون (محمد ابن مسلمه) رضى‌الله عنه حضرتلرينى كوندردى .

اودخى شهدانك اولديغى محله واردى وبرقاچ كره (ياسعد ابن الربيع) ديوچاغردى. بر سـس چيقمايوب تا كه « رسول‌الله ، بنى سكا كوندردى ياسـعد » ده‌يجه بر ضعيف سس ايله « بن ، اولولر ايچنده‌يم » ديو جواب ويردى .

محمد بن مسـلمه ، آنى شهدا آره‌سـنده بولوب كوردى كه پك چوق قليج و قارغى و اوق ياراريله جسمى ده‌ليك ده‌شيك اولمش و حالت نزعه كلمش .

او حالده سعد ابن الربيع كوزنى آچدى و محمد ابن مسـلمه‌يه خطاباً « رسول‌اللهه بنم‌سلامى تبليغ‌ايله وسويله‌كه : بن، جنتك‌قوقوسنى طوييورم. قومكه‌ده بندن سلام ايله و سويله كه : كيربكلريكز قيملدادقجه پيغمبريكزه اخلاص خصوصنده عندالله معذور اوله‌مازسكز » ديدى و درعقب تسـليم روح ايلدى .

اشبو سعد ابن الربيع ، عقبه‌ده رسول اكرمه بيعت ايدن كبار اصحاب كرامدن اولوب (سعد ابن زراره) دن صكره انصارك اولوسى او ، ايدى. رضى‌الله عنه وارضاه

محمد ابن مسـلمه ، حضورنبوى‌يه كلوب سعدك سـلام و كلامنى تبليغ ايتدكده رسول اكرم « يارب ! سن سعد ابن‌الربيعدن‌راضى اول » ديو دعا ايتدى .

بعده رسول اکرم، شهیدلری معاینه بیوردی. حضرت حمزه‌یی کوردی که: بورنی و قولاقلری کسیلمش ، قارنی یاریلمش ، جسمی پاره پاره ایدلمش .

آندن رسول اکرم ، اوقدر محزون و مکدّر اولدی که هیچ بر وقتده او مرتبه متأثر اولدیغی کورلمامشدر .

او وقت جبریل امین نازل اولدی و حضرت حمزه کوکلرده (اللهك آرسلانی و رسول‌اللهك آرسلانی) دیو یازلمش اولدیغنی خبر ویردی.

غریبدرکه اوکون صباحلین (عبدالله ابن جحش) ایله (سعد ابن ابی وقّاص) رضی‌الله‌عنهما ، بر کناره چکیلوب جناب حقه دعا ایتمشلر. سعد ابن ابی‌وقّاص « یاربّ! بر بیوك دشمنه راست کلوب جنك ایده‌رك آکا غالب و مظفر اولایم » دیمش . عبدالله ابن جحش ، آکا (آمین) دیدکدن صکره « بن‌ده بر بیوك دشمنه راست کلوب جنك ایده‌یم و نهایت شهید اولایم . بورنم وقولاقلرم کسیلسون. یارین روز جزاده الله تعالی حضرتلری، بکا بورنك و قولاقلرك نره‌ده کسیلدی دهنجه یاربّ! سنك ورسولکك یولنده کسیلدی دیه‌یم » دیو دعا ایتمش . بوکرّه شهدانك معاینه‌سنده سعد ابن ابی وقّاص ، آنی اوحالده کورونجه تعجب ایلمشدر .

حضرت حمزه ، رسول اکرمدن ایکی یاش بیوك ایدی. عبدالله ابن جحش ، دخی او وقت قرق یاشنی متجاوز ایدی .

انصار کرامدن ابو جابر رضی‌الله عنه حضرتلری دخی اوقدر پاره پاره ایدلمشیدی که کیم اولدیغی کوچ حال ایله پارماقلرندن بیلنه بیلدی .

الحاصل قریش طائفه‌سنك شهدا حقنده اصلا انسانیته یاقیشمایه‌جق صورتده وحشیانه معامله‌لر اجرا ایلمش اولدقلری کورولدی .

رسول اکرم، شهدایی او حالده دفن ایتدیردی . شویله که : برحیات ایکن بینلرنده انس و الفت اولان شهیدلر ، ایکیشر اوچر بر یره دفن اولندیلر .

ازجمله حضرت (حمزه) ایله همشیره زاده‌سی (عبدالله ابن جحش)

ایکیسی برقبره و(ابوجابر) ایله قیز قرنداشنك قوجه‌سی اولان (عمرو ابن جَمُوح) و(خارجه‌ابن زید) اوچی بر قبره قونولدیلر .

بو محاربه ده مشرکینك تلفاتی یکرمی ایله اوتوز نفر آره‌سنده اولدیغی حالده شهدانك مقداری (یتمش) نفر ایدی .

بوندن بشقه اهل اسلامك برخیلی مجروحلری دخی وارایدی . بویتمش نفر شهیدك یالکز بش ، آلتیسی مهاجریندن اولوب باقیسی هپ انصار ایدی .

بو هزیمت ، اهل اسلام حقنده بر بیوك بلا و مصیبت اولدیغی حالده عساکر اسلامیه‌یه من‌طرف‌الله بر تربیهٔ معنویه ایدی .

زیرا افراد عسکریه‌یه کوره هیچ بر سر عسکرك ایشنه قاریشمق جائز دکل ایکن عساکر اسلامیه ، رسول اکرمك رأی و تدبیرینه مداخله ایتدیلر و رسول اکرم ، مدینهٔ منوره‌ده طوروب‌ده تدافعی جنك ایتمك نیتنده ایکن آنی میدان محاربه‌سی ایتمکه مجبور ایلدیلر .

هرنه ایسه بوخطالری‌عفو اولنه‌رق رسول‌اکرم، دشمنه قارشو واردی. دشمنك سواریسنه مقابل سواریسی یوق ایکن عساکر اسلامیه‌یی بر صورتده تعبیه ایتدی که سواری هجوم ایده‌بیله‌جك یالکز صول جناحنده برموقع قالوب آنی دخی کمانکشلرایله قپاتدی واهل اسلامه نسبتله دشمنك قوتی قات قات زیاده ایکن دشمن اردوسنی منهزم و پریشان ایتدی .

چه فائده که کمانکشلرك اکثریٔ ، یغماگرلك سوداسیله محافظه‌سنه مأمور اولدقلری موقعی براقوب طاغیلدیلر وبویله بر بیوك بوزغونلغه سبب اولدیلر .

عسکرلك ، آمرك امرینه اطاعتدن عبارت اولوب کندی افکارینه اویان افراد عسکریه‌نك بویله بیوك فنالقلره سبب اولا کلدکاری مجرّب و مسلّمدر .

ایشته وقت محاربه‌ده ترك موقع ایتمك نه بیوك جنایت اولدیغی بوندن رعنا معلوم اولور .

رسول اكرم، شهدايى دفن ايتدكدن صكره مبارك يوزى مجروح وقلبى محزون اوله‌رق اصحاب كراميله برابر احددن قالقوب مدينه‌يه كلدى .

شهدانك اولاد وعيال واقربالرى آغلادقجه كروه منافقين، ممنون اولوردى. اهل اسلامك بومغلوبيتى اوزرينه يهود طائفه‌سى دخى شماردى.

الحاصل دين اسلامك دوست ودشمنى آيريلدى وصحيح مسلمان اولانلر سچيلدى .

قريش اردوسى عودت ايدوب كيدركن (عكرمة ابن ابى جهل) سائر رؤسايه خطاباً « نه‌ايش كورديكز ؟ بوقدر غلبه‌يه مظهر اولمشيكن محمّديلرى بتون بتون بيتيرمه‌دن كيرو دونديكز. چوق كچميوب آنلر، ينه طوپلانورلر واخذ انتقام ايچون اوزريمزه كلورلر . كارعاقل بودركه : دونوب مدينه‌يه كيده‌لم وآنلرى كوكدن محوايده‌لم » ديمش (صفوان ابن اميّه) دخى « شايدكه اوس وخزرج قبيله‌لرى، بوقدر آدملرينك تلف اولمسندن طولايى قيزوب‌ده جنكه چيقمامش اولانلرى دخى اخذ انتقامه قيام ايدرك كافهٔ حركت ايدرلر ايسه ايش، برعكس اولور. حاضر مظفّر اولمشيكن آغزيمزك طاديله مكه‌يه واره‌لم » ديه‌رك عكرمه‌نك رأينى جرح ايتمش .

ابوسفيان ايسه بوايكى رأى بيننده متردد اولديغى حالده بووجهله بحث ومجادله ايدرك (رَوْحا) مرحله‌سنه وارمشلر واورادن كيرو دونوب‌ده مدينه اوزرينه كلمكه قرار ويرمشلر .

حال بوكه : آنلر، اثناى راهدهٔ اووجهله مباحثه ومجادله ايدوب كيدرلر ايكن (عبدالله ابن عمروالمُزَنى) يانلرنده بولنه‌رق آنلرك سوزلرينى ايشيتمش وفرداسى صباح نمازى وقتندن اوّل مدينه‌يه كلوب ايشيتديكنى رسول اكرمه افاده ايله‌مش. رسول اكرم، ابوبكر الصدّيق وعمر الفاروق رضى الله عنهما حضرتلرينى چاغيردى ومزنينك سويلديكنى آنلره افاده ايله استشاره بيوردى.

آنلر دخى دونكى محاربه‌دن طولايى اهل اسلامك ضعيف دوشمديكنى كوسترمك ودشمنه بركوز داغى ويرمك اوزره چيقوب‌ده آرقه‌لرينه دوشمك صورتنى مناسب كورديلر .

بناءً على ذلك رسول اكرم ، صباح نمازینی جماعت ايله مسجد شريفده قيلدقدن صكره اصحاب كرامی دعوت ايتمك اوزره (بلال حبشی) رضی الله عنه حضرتلرینه امر ايتدی.

او دخی مأمور اولدیغی وجهله « دونکی کون ، احد جنکنده بولنانلر حاضر اولوب کلسونلر. دشمنك آرقه‌سنه دوشوله‌جکدر » ديو ندا ايلدی .

جمله اصحاب کرام حاضر اولدیلر ، حتی مجروح اولانلر دخی یاره ویره‌لرینی صاروب کلدیلر .

رسول اکرم ، همان ابن ام مکتوم رضی الله عنه حضرتلرینی مدینه قائممقاملغنه تعیین بیوردی ولواء شریفی علی ابن ابی طالب رضی الله عنه حضرتلرینه ویردی.

کندوسی دخی مجروح اولدیغی حالده آتنه بیندی و آلتیوز اوتوز قدر احد غازیلریله مدینه‌دن چیقوب (حَمراءُالأسَد) نام موقعه واردی .

حمراءالاسد : مدینه‌نك سكز ميل مسافه بعدنده ومدینه‌دن (ذوالحليفه) نام محله كيدركن يولك صول طرفنده بر يرك اسميدركه رسول اکرم، بوكره اورایه واروب اردو قوردی .

(أَبومَعبَد خُزاعی) نك اوغلی (مَعبَد) لمصلحة مکه‌يه كيدركن اورايه اوغرادی ورسول اكرمك يانـنه كلوب دونكی كون اصحـاب كرامنك مصاب اولمسندن طولايی تعزيت ايتدی . بعده قالقوب كيتدی .

معبد ، روحادن كچركن ابوسفيان ايله كورشدكده ابوسفيان ، آكا « کیروده نه‌وار ؟ » ديو صورمش .

او دخی « محمّد ، بر بيوك اردو ايله چيقمش‌كه عمرمده اويله جمعيت كورمدم . دونكی كون محاربه‌دن کیرو قالمش اولانلر دخی چيقمدقلرینه پشیمان اوله‌رق بوكون جمله‌سی طوپلانمشلر . سزك ایچون ديش بيله‌يوب كليورلر » ديو جواب ويرمش .

ابوسفيان « سن نه سويليورسين ؟ آنلرده حركته مجال قالديمی؟ » ديدكده معبد « آنلر ، حمراء الاسده كلديلر . ظن ايده‌رم‌كه سز بورادن هنوز قالقمدن آنلرك آتلرينك الينلرینی کوره‌جکسکز » دیمش .

صفوان ابن امیه «کوردیکزمی ؟ ایشته بنم دیدیکم چیقدی . هایدی بربلایه اوغرامادن صاووشوب کیده لم» دیدی . ابوسفیانك قلبنه دخی قورقو دوشدی. همان اردولرینی قالدیروب کوچ ایتدیلر وطوغری مکه یه کیتدیلر .

معبد، اووقت هنوز اسلام ایله مشرف اولمامشیدی. فقط اهل اسلامك طرفداری ایدی. بناءً قریش طائفه سنی بووجهله قورقوتدی وصاووشوب کیتدکلرینی دخی برآدم ارسالیله رسول اکرمه اخبار واشعار ایتدی .

قریش اردوسندن کیرویه قالمش اولان ایکی کیشی، بوکرّه اهل اسلامك النه دوشدی .

بری بنی امیه دن (معاویه ابن مغیره) ودیکری بدرده اسیر اولوب ده فیمابعد اهل اسلام علیهنده بولنمامق شرطیله مجاناً عفو واطلاق اولنمش ایکن بوکره یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله عربانی جنکه تشویق ایدن شاعر مشهور (ابوعزّه) در .

ابوعزّه ، بودفعه دخی فصیحانه وبلیغانه سوزلر سویلیه رك اهل اسلامك پنچه سندن یاقه یی قورتارمق ایستدی . لکن مفید اولمیوب ایکیسی دخی قتل واعدام ایدیلدی .

رسول اکرم، چند روز اردوی همایون ایله خارجده قالدی ، بعده دونوب مدینه یه کلدی .

عبدالله جحش رضی الله عنه حضرتلرینك زوجه سی (زینب بنت خزیمه ابن حارث) که دائما فقرایی اطعام ایدر اولدیغندن کندوسنه (امّ المساکین) دینلوردی . بوکرّه طول قالدیغندن رسول اکرمه تزویج اولندی. لکن بر ، ایکی آی صکره جه وفات ایتمشدر. رضی الله عنها . ینه اواثناده علی ابن ابی طالب کرّم الله وجهه ورضی الله عنه حضرتلریله سیدة النساء فاطمة الزهرا رضی الله عنها حضرتلرندن (حسن) رضی الله عنه حضرتلری طوغدی .

ینه او ، أوانده شراب ایچمك وقمار اوینامق حرام اولدی .

بئر مَعُونَه وقعه‌سى

بنى عامردن ومشايخ نجددن (اَبُوبَرَاء عامر ابن مالك ابن جعفر) هجرت محمّديه‌نك دردنجى سنه‌سى اوائلنده مدينهٔ منوره‌يه كلدى ورسول اكرم ايله كوروشوب «يا محمّد! اكر اهل نجده اصحابكدن براز كيمسه‌لر كونده‌رسه‌ك اومارم كه اسلام ايله مشرّف اولورلر» ديدى .

رسول اكرم ، اهل نجده امنيت ايده‌ميوب « قورقارم كه اصحابمه غدر ايدرلر » ديو بيوردى .

ابو براء « آنلر ، نجده كلدكلرنده بنم عهد وامانم آلتنه كيرمش اولور. آنلره كيمسه برشى ياپاماز » ديو تأمينات ويردى .

آنك اوزرينه رسـول اكرم دخى ابوبرانك برادر زاده‌سى اولان (عامر ابن طُفَيْل ابن مالك) ه بر مكتوب يازديردى واهل نجده تعليم قرأن ايچون خلال صفرده انصارك اولولرندن اولان (مُنْذِر ابن عمرو) رضى الله عنه حضرتلريله يتمش نفر قرّاء كونده‌ردى .

حضرت ابوبكر الصدّيقك آزادلوسى اولان (عامر ابن فهيره) رضى الله عنه حضرتلرى دخى آنلرله برابر ايدى. قلاغوزلرى دخى (مطّلب سُلَيمى) ايدى .

منذر ابن عمرو حضرتلرى ، اشبو جمـاعت قرّا ايله چيقوب مدينـهٔ منوره‌يه درت قوناق مسافه‌سى اولان (بئر معونه) نام محله واردى واورادن (انس بن مالك)ك دايسى اولان (حرام بن مِلْحَانْ) رضى الله عنـه ايله رسول اكرمك مكتوبنى عامر ابن طفيله كوندردى .

ملعون عامر ابن طفيل ایسه مکتوب همایونی اوقومادن حرام ابن ملحانی اوروب اولدردی .

بعده او جماعت قرّا اوزرینه هجوم ایچون کندی قومی اولان بنی عامری دعوت ایلدی .

آنلر ایسه « بز ، ابو برانك عهد واماننی آیاق آلتنه آلامایز » دیوامتناع ایلدیلر .

آنك اوزرینه عامر ابن طفیل (بنی سُلَیم) دن (عُصَیّه) و (رِعل) و (ذَکْوان) قبیله‌لرینی طوپلایوب بئر معونه‌یه کیتدی وبغتةً او جمعیت قرّا اوزرینه هجوم ایله جمله‌سنی شهید ایتدی .

یالکز بنی نجّاردن (کعب ابن زید) رضی‌الله عنه حضرتلرینی فوت اولدی ظنیله شهدا آره‌سنده براقمش اولدقلرندن او، صاغ قالمش وبر آرالق اورادن صاووشوب مدینه منوره‌یه کلمش‌در .

برده (عمروابن امیّة الضَمری) ایله انصاردن (منذر ابن‌محمد ابن‌عُقْبَه) رضی‌الله عنهما ، برطرفده ده‌وه‌لری رعی‌ایتمکده اولدقلری‌جهتله بومقاتله‌ده بولنمیوب متعاقباً موقع محاربه‌یه ورود ایله واقف حال اولدقلرندن منذر ابن محمد ، آرقداشی عمروه « نه یاپالم ؟ » دیو رأی صورمش عمرو دخی « همان دونوب، مدینه‌یه کیده‌لم وکیفیتی رسول اکرمه‌افاده ایده‌لم»دیوجواب‌ویرمش.

منذر ابن محمدایسه « بن، منذر ابن‌عمروك شهید اولدیغی‌یردن آیریلوب‌ده یالکزجه صاغ دونمکی ایسته‌مم» دیودشمن ایله مقاتله ایده‌رك نهایت اودخی شهید وعمرو اسیر اولمش‌در .

آنجق عمرو، کندوسنك (بنی‌مضر)دن اولدیغنی‌خبر ویروب عامریلر دخی‌مضر نسلندن بولندقلری جهتله عامر ابن طفیل ، آنی آزاد ایتمش وبو جهتله او دخی سالماً مدینهٔ منوره‌یه کلمش‌در .

رسول اکرم ، بووقعه‌یی خبر آلدقدن فوق‌الغایه محزون اولدی و

« بوكيفيت ، ابو برانك ايشيدر. بن ، بونى آنجق آنك ابراميله ايستميه‌رك
ياپمشيدم » ديو بيوردى .

ابوبرا دخى رسول اكرمك بوسوزينى ايشيتمكله فوق‌العاده متأسف
ومتأثر اوله‌رق كدرندن خسته‌لنوب فوت اولدى .

فقط عهد وامانتك اووجهله پايمال اولمسندن عادت عرب اوزره كندى
خاندانى اوزرنده بر لكه قالدى .

حتى اوغلى (ربيعة ابن ابى براء) بو لكه‌يى عمزاده‌سى اولان (عامر
ابن طفيل) ك قانيله ييقامق اوزره آنك اعدامنه قصد ايتمشيدى .

رسول اكرم ، ايسه آكا بالخاصه بد دعا ايتدكدن باشقه بر آى قدر
هر صباح (عصيّه) و (رعل) و (ذكوان)قبيله‌لرينه بددعا ايتدى .

بناءً عليه چوق كچميوب (عامر ابن طفيل) بر يومروجه چيقاردى
ودرحال جانى جهنمه ايصمارلايوب كيتدى .

(عصيّه) و (رعل) و (ذكوان) قبيله‌لرينى دخى وبا وحما وقحط
وغلا استيلا ايتمكله آز وقت ظرفنده ايچلرندن يدى يوز آدم تلف اولدى.

غزوهٔ بنی نَضیرْ

بنی نضیر ، یهود ملتندن وهارون علیه‌السلام نسلندن بر بیوك قبیله‌در. مدینه‌یه ایکی میل مسافه‌سی اولان برناحیه‌ده ساکن اولوب محکم حصارلری ومکمّل سلاحلری وار ایدی .

اهل اسلام علیهنده بولنمامق اوزره رسول اکرم ایله معاهده ایتمشلر ورسول اکرمك بدرده مظفریتندن صکره « کتب سماویّه‌ده موعود اولان نبیّ آخر الزمان ، بودر » دیمکه باشلامشلر ایکن قریش مکه ومنافقین مدینه ایله مخابره‌دن خالی دکللر ایدی .

علی‌الخصوص احد وقعه‌سندن صکره فکر وطورلرینی بتون ده‌کیشدیرمشلر وبرکون رسول اکرم ، بش اون قدر اصحاب کرامیله آنلرك ناحیه‌سنه کیتدکده بر دسیسه ایله آنلری اعدام ایتمکه قرار ویرمشلر .

ایچلرندن (سَلْامْ ابن مِشْکَم) ، آنلره « سز ، بوافکاردن وازکچیکز. والله بو سزك سوء قصدیکزی آکا طرف‌الٓهیدن خبر ویریلور. بو قصدیکز ایسه آنکله بینمزده‌کی عهدی نقض دیمکدر » دیو نصیحت ایتمش ایسه‌ده قولاق آصمامشلر .

حال بوکه جبریل علیه السلام ، کلوب (بنی نضیر)ك سوء قصدینی رسول اکرمه خبر ویردی .

رسول اکرم دخی « اون کون ایچنده بو دیاردن چیقوب کیتسونلر » دیو (محمد ابن مسلمه) ایله بنی نضیره خبر کوندردی .

بونك اوزرينه بنی نضير دخی ترك وطن ايدوب كيتمكه حاضرلانمقده ايكن رئيس المنافقين اولان (عبدالله ابن ابیّ ابن سلول) آنلره « يريكزده ثبات ايديكز. بز ، سزه ياردم ايلرز. يهود بنی قريضه‌ايله معاهد ومتفقكز اولان قبيلهٔ غطفان دخی امداد ايدرلر» ديو كيزلوجه خبر كوندرمش اولديغندن بنی نضير ، اولكی نيتلرندن واز كچه‌رك : « بز ، وطنمزدن چيقمايز . الكدن كلنی كيرو قويمه » ديو رسول اكرمه خبر كوندرديلر .

آنك اوزرينه ، رسول اكرم ، هجرتك اشبو دردنجی سنه‌سی ربيع الاولنده اصحاب كرامی طوپلادی ومسجد شريفده امامت ايتمك اوزره ابن امّ مكتومی مأمور ايلدی .

لواء شريفی حضرت علی‌يه ويروب اردوی سعادت ايله خارج مدينه‌يه چيقدی وبنی نضيری محاصره ايتدی .

ابن سلول ، علناً معاونته جسارت ايده‌مدی . بنی قريضه ايله غطفان قبيله‌سندن دخی امداد كلمدی .

بناءً عليه بنی نضير ، آلتی كون محاصره واوق وطاش آتيله‌رق تضييق اولندقدن صكره امان ديله‌ديلر .

شويله‌كه : اسلحه‌دن ماعدا اولان ماللرندن دوه‌لرينه يوكله‌ده‌بيلدكلری قدر شی آله‌رق چيقوپ كيتمك اوزره مساعده استدعا ايلديلر .

رسول اكرم دخی بو صورته مساعده بيورمقله آلتی يوز دوه‌يه يوكله‌ده بيلدكلری قدر اموال واشيا آلوب كيمی خيبره وكيمی ديار شامه كيتديلر . منافقلر دخی كيزلوجه ماتم ايتديلر .

بنی نضيرك ، سائر ماللری رسول اكرمه قالدی واللی قدر زره ايله اللی تيمور طاس واوچيوز قرق قليج ، يد اسلامه كچدی .

انصار كرام حضراتی ، مهاجرينك امر تعيشلرينی اوزرلرينه آلوب آنلری كندی ماللرينه بياغی حصه‌دار ايلدكلرندن مهاجرينك امرادارەلری انصار اوزرينه ايجه بر يوك ايدی .

ايشته آنلرك بو ، يوكنی تخفيف ايچون ، رسول اكرم بنی نضيردن

آلنان اموال غنائمی یالکز مهاجرینه تقسیم ایتمك ایستدی وانصاره « اكر ایسترایسه‌کز کما فی السابق مهاجرینی اموالکزه حصه‌دار ایتمك اوزره بواموال غنائمی جمله‌کزه تقسیم ایده‌یم . یوق اكر ایسترایسه‌کز کندی اموالکز منحصراً سزك اولمق اوزره بو اموال غنائمی مهاجرینه ویره‌یم » دیدی .

انصار کرام حضراتی ایسه « یارسول‌الله ! بواموالی، مهاجرینه تقسیم بیوریکز. بزم مالللریمزدن دخی ایستدیککز قدرینی آلوب آنلره ویریکز» دیدیلر .

اووقت ابوبکرالصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلری ، قالقوب انصارکرامه علناً عرض تشکر ایلمشدر واووقت انصارك مدح وثناسی حقنده (ویؤثرون علی انفسهم ولوکان بهم خصاصة) آیت کریمه‌سی نازل اولمشدرکه : احتیاجلری اولسه بیله نفسلری اوزرینه مهاجرینی تقدیم وترجیح ایدرلر. دیمکدر .

بناءً علی ذلك بوکرّه بنی نضیردن قالان اموال غنائم ، یالکز مهاجرینه تقسیم ایدیلدی .

فقط رؤسای بنی نضیردن (ابن‌حُقَیق)ك مشهور قلیجی، سعد ابن معاذ رضی‌الله عنه حضرتلرینه احسان بیورولدی .

وینه‌انصاردن(ابودجانه)ایله (سهل ابن‌حُنَیف)رضی‌الله‌عنهما حضرتلرینك فقر واحتیاجلری اولدیغندن آنلره‌دخی برمقدار شی ویریلدی .

مؤخراً قبائل نجددن (غَطْفَانْ) قبیله‌سنك مدینهٔ منوره‌یه هجوم ایتمك اوزره عسکر طوپلادقلری ایشیدیلمکله رسول اكرم ، داماد مکرّملری عثمان ذی‌النورین رضی‌الله عنه حضرتلرینی مدینه‌ده قائممقام براغوب اردوی همایون ایله دیار نجده سفر ایتدی واراضیٔ غطفاندن مدینه‌یه ایکی قوناق مسافه‌سی اولان (شَدْخ) نام محله‌قدر کیتدی. لکن اهالیسی ، قارشو طورمیوب طاغلره طاغیلمش وبوجهتله محاربه وقوع بولمقسزین عودت بیورلمش‌در .

اشبو دردنجی سنهٔ هجریه‌نك شعبانده سیّدة النساء فاطمة‌الزهرا رضی‌الله عنها حضرتلرندن حضرت (حسین ابن علی) رضی‌الله عنهما تولّد ایتمشدر .

بنی مخزومدن (امیّه ابن‌مغیره) نك قیزی اولان (امّ سَلَمَه) رضی‌الله عنها حضرتلری که قرق درت یاشنده برطول خاتون ایدی . رسول اکرم ، بواثناده آنی تزوج بیورمشدر .

بدرده هرسنه ذی‌القعده آینده برپانایر اولوردی وهرطرفدن اورایه تجارت ایچون برچوق خلق کلوردی .

یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله ابوسفیان ، احددن دونوب کیدرکن « سزکله کله‌جك سنه بدرده بولوشالم » دیوب عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری دخی رسول اکرمك امریله « ان شاء الله » دیمشیدی .

بناءً علی ذلك رسول اکرم (عبدالله ابن رَوَاحَه) یی مدینه قائممقامی نصب وتعیین بیوردی . لواء شریفی حضرت علی‌یه ویردی وبیك بشیوز نفر اهل اسلام ایله مدینه‌دن چیقوب غرهٔ ذی‌القعده‌ده بدره واردی . ایچلرنده اون نفر آتلو دخی وار ایدی .

ابو سفیان دخی قریش اردوسیله مکه‌دن چیقمش ایکن رسول اکرمك اویله جمعیت کثیره ایله مدینه‌دن چیقمش اولدیغنی ایشیتمکله قورقوب کیرو دوندی .

بو جهتله انظار قبائلده قریش مکه‌نك اعتباری قیریلدی . اهل اسلام ایسه پك چوق شان وشرف بولدی .

پانایرده کوزل آلیش ویریش اولوب آندن اهل اسلام ، پك زیاده کار ایتدیلر وکمال فرح وممنونیت ایله دونوب مدینه‌یه کلدیلر .

هجرتك بشنجی ییلی

هجرت نبویه‌نك بشنجی سنه‌سی ربیع الاولنده رسول اکرم (دُومَةُ الجَنْدَل) بلده‌سنه سفر ایتدی .

بو بلده‌نك مدینهٔ منوره ایله آره‌سی اون بش کونلك ودمشق ایله آره‌سی بش کونلك مسافه‌در .

اوراده بر طاقم اشقیا اولوب یولجیلره تعرض ایلدکلری جهتله آنلری تأدیب ایتمك ، هم‌ده اهل اسلامك دیار شام ایله تجارتنی تأمین ایلمك اوزره رسول اکرم ، خلال ربیع‌الاولده بیك نفر عساکر اسلامیه ایله مدینه‌دن چیقوب (دومة الجندل)ه یاقلاشدقده اوبلده اهالیسنك حیوان سوریلرینه راست کلدی . چوبانلر فرار ایتمکله حیوانلر میدانده قالدی . بعده دومةالجندل بلده‌سنه واریلدی .

اهالیسی هپ طاغیلوب فرار ایتمش اولدقلرندن یالکز ایچلرندن بر آدم اله کچوریله بیلدی ورسول اکرم ، آکا دین اسلام تکلیف ایتدکده اسلام ایله مشرّف اولدی .

رسول اکرم ، اوراده برقاچ کون اقامت ایله اطرافه قول قول عسکر چیقاردی . هیچ کیمسه‌یه تصادف اولنه‌مادیغندن بلا محاربه مدینه‌یه عودت بیوردی .

غزوهٔ مُرَیسیع

(مریسیع) خزاعه دیارنده (قُدَیْد) ناحیه‌سنده برصویك اسمیدرکه (فُرْع) ه بر کونلك مسافه‌سی واردر . فرع دخی مدینه‌یه اوتوز ایکی ساعت مسافه‌ده واقع بر یردر .

(خُزاعه) قبیله‌سندن (بنی مُصْطَلِق) اویماغنك رئیسی اولان (حَرِثْ ابن ابی ضِرارْ) اهل اسلام ایله جنك ایتمك اوزره کرك کندی عشیرتندن وکرك جوارنده‌کی عساکر سائره‌دن عسکر طوپلامقده اولدیغی خبر آلندی.

همان رسول اکرم ، بیك نفر عساکر اسلامیه ایله شعبان آینده عجالةً مدینه‌دن چیقدی .

ایچلرنده اون نفر آتلو وار ایدی . (عایشه) و (امّ سلمه) رضی الله عنهما حضرتلری دخی برابر ایدی .

بو اردوی همایونده منافق چوق ایدی . هیچ بر وقتده اردوی اسلام ایله بوقدر منافق چیقدیغی یوق ایدی .

رسول اکرمك مدینه‌دن چیقدیغی خزاعه ایچنده ایشیدیلدی . حرث ابن ابی ضرارك باشنده‌کی جمعیته عظیم قورقو عارض اولدی ویاننده مجتمع اولان عربان طاغیلدی .

آنلر ، پراکنده اوله‌رق (مریسیع) نام صودن حیوان صولارایکن بغتةً اردوی همایون کلوب چاتدی .

رسـول اکرم ، آنلره « لااله الاالله دییکزکه جان و مالکزدن امین اولاسکز » دیو دین اسلامی تکلیف ایتدی.

آنلر دیکله‌میوب باشی بوزوق طرزنده مقاومته قالقیشدیلر وهمان اوق جنکنه کیرشدیلر .

رسول اکرم ایسه عساکر اسلامیه‌یی صف ایتدی وآنلری هیئت مجموعه‌لریله دشمن اوزرینه یوروتدی .

بنی مصطلق طائفه‌سی ، بوهجومه طایانامایوب درحال پریشان اوله‌رق اون نفری تلف وسائری اسیر اولدی . بش بیك قیون ایله اون بیك دوه‌لری اله کچیرلدی .

اسیرلرك مقداری ، یدی یوزدن زیاده اولوب آنلردن بریسی دخی حرث ابن ابی ضرارك قیزی (جُوَیرِیَه) ایدی‌که (ثابت ابن قیس) ك حصه‌سنه دوشمش واودخی آنی بدله کسمش ایدی .

فخرعالم ، صلی الله علیه وسلم حضرتلری ، آنك بدلنی ویردی‌وکندوسنه تزویج بیوردی .

اصحاب کرام ، آنی کورونجه « رسول اللهك اقرباسی نصل اسیر اولور؟ » دیه‌رك هپ اللرنده‌کی اسیرلری آزاد ایلدیلر .

جویریه ، نه‌بختیار قیز ایمش که برکونده اسیر ایکن هم زوجیت نبویه سعادتنی بولدی ، همده قومنك اسارتدن قورتولماسنه سبب اولدی .

آندن عودت ایله مدینه‌یه کلور ایکن اثنای راهده مهاجریندن بری ، انصاردن بریله منازعه ومجادله ایتدکده رئیس المنافقین اولان (عبدالله ابن ابی ابن سلول) یاننده‌کی آدملرینه « هله شومهاجرینه باقیکزکه بزم اعانه‌مزله کچینورلرایکن بزلری تحقیر ایتمك ایستیورلر. آرتق آنلره برشی‌ویرمه‌یکزکه طاغیلوب کیتسونلر . هله مدینه‌یه وارالم . دها زیاده عزت وغلبه‌سی‌اولان، البته دها ذلیل اولانی اورادن چیقاریر » دیمش ومدینه‌یه واریلدقده‌اورادن اهل اسلامی چیقاریرم ! معناسنی قصد ایتمش .

حال بوکه ، آنك بو سوزینی (زید ابن ارقم) رضی الله عنه حضرتلری ایشیتمکله کلوب رسول اکرمه افاده ایتدکده عمرالفاروق رضی الله عنه

حضرتلری، مجلس سعادتده بولنمغله « یارسول‌الله! اذن ویر واروب اومنافقك
وینوتنی اورایم » دیمش ایسه‌ده رسول اکرم ، اذن ویرمه‌مشدر.

بوغزانك مدتی ، یکرمی سکز کون سوردی وغرهٔ رمضانده اردوی
همایون مدینه‌یه کیردی ،

(سَلْمان فارسی) رضی‌الله عنه حضرتلری‌که رسول اکرمك خواص
خدامندن وکبار اصحاب کرامندندر. فی‌الاصل فارس، یعنی ایران اهالیسندن
ومجوس طائفه‌سندن ایکن بر آرالق نصاری دیننه کیروب دیارشامه کیتمش
وراده تحصیل علوم دینیه ایتدکدن صکره (نینوا) و (آموریه) طرفلرینه
واروب رسول اکرمك ظهورینی ایشیتمش و (بنی کلب) دن بر کروه
نصارا ایله یولداش اوله‌رق جانب مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایتمش.

یولداشلری اولان نصارا ایسه غدر ایدرك آنی بر یهودی‌یه صاتمشلر.
آندن دیکر بر یهودی صاتون آلوب آنی مدینه‌یه کتوردی .

سلمان ، بر آرالق حضور نبوی‌یه کلوب حالنی بیان ایتدی‌وکندوسنی
کتابته کسدیردی، یعنی بدله ربط ایتدیردی. بواثناده رسول اکرم آنك
بدلنی تأدیه بیوردی .

ایشته بوصورتله سلمان فارسی رضی‌الله عنه حضرتلری دخی بوسنه
رسول اکرمك آزادلولری صره‌سنه کچمشدر .

غزوهٔ خندق

یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهـله یهود طائفه‌سـندن (بنی قینقاع) ایل
(بنی نضیر) مدینه دیارندن طرد ونفی اولنمشدی .

(حیی ابن اخطب) و (کنانه ابن ابی الربیع) و (سلام ابن ابی الحقیق
و امثالی رؤسای یهود ، مکه‌یه کیدوب رسول اکرم ایله جنك ایتمك اوزر
قریش طائفه‌سـیله اتفاق ایتدکدن صکره دیار نجده کیتمشلر . (غطفان
و (بنی سلیم) قبیله‌لریله دیکر بعض قبائلی دخی بواتفاقه ادخال ایتمشلر .

آنك اوزرینه رؤسای قریش ، دارالندوه‌ده طوپلانوب رسول اکرم ای
جنکه قرار ویرمشـلر ودرت بیك عسـکر طوپلامشلرکه اوچیوزی آتل
اولوب بیك بشـیوز دوه‌لری دخی وار ایدی . رئیسـلری ابوسـفیا
وسنجاقدارلری ابوطلحه‌نك اوغلی (عثمان) ایدی .

ابوسفیان بواردو ایله مکه‌دن چیقوب (مرّالظهران) نام محلّه کلدکد
نجدطرفندن غطفان عساکری کلوب قاتیلدی‌که باش قوماندانلری (فزار
قبیله‌سی شیخی اولان مشهور (عیینه ابن حصن) اونوب (بنی مرّه) قبیله‌س
شیخی اولان (حارث ابن عوف) دخی آنلرك خاطری صاییلور رئیسلرند
ایدی .

ینه اوراده قبـائل نجددن (بنی سلیم) و (بنی اسـد) و (اشجع
قبیله‌لری دخی کلوب قریش اردوسنه ملحق اولدی .

الحاصل ابوسفیانك اردوسی ، کیتدکجه بیودی واون بیك نفردن زیا
اولان برقوی اردوایله مدینهٔ منوره‌یه طوغری یوریدی .

رسول اکرم ایسه قریشك بوتشبثاتنی ایشیتدیکی کبی اصحاب کزینی جمع ایله استشاره ایتدی .

سلمان فارسی رضی‌الله عنه حضرتلری « یارسول‌الله ! بزم ولایتمزده برشهر اوزرینه دشمن هجوم ایده‌جك اولدقده اطرافنه خندق قازمق عادتدر » دیدی .

عربده خندق قازمق عادت اولمامش ایسه‌ده سلمانك بو اخطاری اوزرینه مدینهٔ منوره‌نك اطرافنه خندق قازیله‌رق تحفظ وتحصن اولنمق صورتی مناسب کورولدی .

همان مدینه‌ده نه‌قدر قازمه وکولنك امثالی آلات وادوات حفریه وار ایسه طوپلاندی .

رسول اکرم ایله یهود (بنی‌قریضه) بیننده مصالحه ومعاهده اولدیغی جهتله آنلردن دخی ایکره‌تی اوله‌رق برخیلی قازمه وسائر آلات حفریه آلندی .

همان رسول اکرم ایله اهل اسلام ، کافهٔ خارج شهره چیقوب خندق حفرینه باشلاندی .

رسول اکرم ، اهل اسلامی تشویق ایچون بالذات طوپراق طاشیر ومبارك اللریله خندق حفرینه چالیشیر ایدی .

بوجهتله علی‌العموم اهل اسلام ، آشوری مرتبه اهتمام ایله خندق ایشنه چالیشوب چابالاردی .

سلمان فارسی رضی‌الله عنه حضرتلری ایسه هم بدناً قوتلی ، هم‌ده بومثللو ایشلره آلیشیق اولدیغندن اون کیشینك ایشنی کوروردی .

منافقلر دخی بوایشده بولنورلردی . لکن ایستمیه‌رك ایش کورورلر وپك آغر طاورانورلر ایدی .

او وجهله خندق قازیلورکن فخر عالم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرندن آز بیمك ایله چوق آدم طویورمق کبی غریب معجزه‌لر ظاهر اولمشدر .

ازجمله انصاردن (بشیر ابن سعد)ك قیزی که (نعمان ابن بشیر)ك قیزقرنداشیدر . والده‌سی آنکله پدری بشیره ودایسی (عبدالله ابن رواحه)یه براز خرما کونده‌رمشیدی . رضی‌الله عنهم. اوقیزجغز کچرکن رسول‌اکرم ، آنی چاغردی و « شو خرمالری کتور » دیو بیوردی.

او دخی خرمالری رسول اکرمك ایکی آووجنه قویدی ، آووجلری طولمادی . حال‌بوکه : فخر عالم ، بربز کتوردی وخرمالری اوبزك اوزرینه یایدی واصحاب‌کرامدن برینه امر ایتدی . خندقده ایشلیانلری چاغرتدی . طاقم‌طاقم کلدیلر ، هپ طویونجه یدیلر . آنلر یدکجه خرما زیاده‌لشوب او دوشه‌مه‌نك اطرافندن طاشاردی .

ینه انصاردن (جابر) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك برضعیف قویونی وار ایدی . برکون خندق حفرینه کیدرکن اوقویونی پیشیرمك وبرازده آرپه اکمکی یاپمق اوزره زوجه‌سنه امر ایتمشیدی. آقشام اوستی خانه‌سنه عودت ایدرکن رسول اکرمی آقشام طعامنه دعوت ایتدی .

رسول اکرم دخی « بو آقشام رسول‌الله ایله برلکده طعام ایتمك اوزره جابرك خانه‌سنه بیوریکز » دیو دلال چاغرتدی . جابر ایسه یالکز رسول اکرمی دعوت ایتمش اولوب بویله بر اردو خلقی ایچون هیچ حاضرلغی اولمادیغندن نه‌یاپه‌جغنی‌شاشردی . آرتق نه‌یاپسون ؟ چاره یوق. همان خانه‌سنه کلدی و برمقدار آرپه اکمکی ایله اوقویونی حضور نبوی‌یه کتوردی . فخرعالم ، آکا برکت ایله دعا ایتدی وبسم‌الله دیوب یدی . بعده هپ خندقده ایشله‌ین خلق کلدیلر . طاقیم طاقیم اوتوروب طویونجه یدیلر وبرقویونی بتوره‌مدیلر.

ینه او اثناده ظهوره‌کلن معجزات محمدیه‌دن بری دخی بودرکه : خندقك بر یرنده بر بیوك قایا چیقدی . کولنکلر ایشله‌مز اولدی . اصحاب کرامدن بعضیلری کلوب رسول اکرمه خبر ویردی .

رسول‌الله ، اورایه واردی. مبارك النه کولنکی آلدی وبسم‌الله دیوب اوردی . او قایانك اوچده برینی یرندن قوپاردی .

همان « الله اكبر. بكاشامك آناختارلری ويريلدی. والله بن، شوساعتده شامك قيرمزی كوشكلرينی كورويورم » ديو بيوردی.

بعده ، ينه بسم‌الله ديوب كولنك ايله اوردی واو قايانك ديكر اوچده برينی دها قوپاردی .

همان « الله اكبر . فارس اقليمنك آناختارلری ويريلدی. والله بن شو آنده مدائن كسرانك بياض كوشكلرينی كورويورم » ديو بيوردی .

آندن صكره اوچنجی دفعه اوله‌رق ينه بسم‌الله ديوب كولنك ايله اوردی واو قايانك بقيه‌سنی دخی يرندن قوپاردی .

ينه « الله اكبر. يمنك آناختارلری ويريلدی. والله بن‌شيمدی صنعانك قپولرينی كورويورم » ديو بيوردی .

ايكی هفته ايچنده خندق تمام اولدی . بعده مشركينك بالاده بيان اولونان بيوك اردوسی كلدی .

شويله‌كه : ابوسفيان‌ايله قريش وكنانه عساكری ، مدينهٔ منوره‌نك كون باطيسی طرفندن كلوب كورونديلر .

عيينة ابن حصن وحارث ابن عوف‌ايله قبائل نجد دخی كون طوغيسی طرفندن كلوب احد طاغی جهتنده قونديلر .

رسول‌الله دخی عساكر اسلاميه ايله خارج شهره چيقوب (سَلْع) نام طاغه آرقه ويرديلر ودشمنه قارشو صف اولوب طورديلر .

عساكر اسلاميه ، اوچ بيك نفر ايدی واوتوز آلتی آتلری وار ايدی .

مهاجرينك سنجاغی (زيد ابن حارثه) حضرتلرينك النده وانصارك سنجاغی (سعد ابن عباده) حضرتلرينك النده ايدی .

كروه مشركين ، برحمله‌ده اهل‌اسلامی بيتيرمك اوزره مدينهٔ منوره اوزرينه يورودی . خلقی خوف ودهشت بورودی .

حال بوكه مشركلر ، اويله دهشتله هجوم ايدوب كلورلركن اوكلرينه

خندق چیقدیغنی کبی طوره قالدیلر وبویله خاطرلرینه کلمدك بر نقش غریب کوردکلری کبی باقوب حیران اولدیلر .

اوته‌یه برویه طولاشدیلر، کچه‌جك یر آرادیلر، بولامادیلر وهرنه‌طرفه سکیرتدیلر ایسه برو طرفدن اوق و طاش ایله مدافعه اولندیغندن چاره‌سز آنلر دخی اوق وطاش جنکنده قرار قیلدیلر .

بو صره‌ده بنی قریضه‌نك نقض عهد ایتدکلری واهل اسلام، خندق محافظه‌سیله مشغول ایکن آنلر ، کیجه‌لین کلوب مدینه شهرینی باصاجقلری حوادثی شیوع بولدی .

بنی قریضه ، یهود ملتندن بر بیوك قبیله اولوب مدینهٔ منوره خارجنده کائن بر ناحیه‌ده ساکن ایدیلر . اوراده متین حصارلری وار ایدی . رئیسلری اولان (کعب ابن اسد) ایله رسول اکرم بیننده مقدما معاهده یاپیلمش اولدیغندن اهل اسلام ، اوطرفدن امین ایکن نقض عهد ایتدکلری حوادثی موجب اندیشه اولدی .

بنی قریضه ناحیه‌سنه آدم کوندریلوب تحقیق کیفیت اولندقده فی‌الواقع بنی‌نضیرك رئیسی اولان (حُیَیّ ابن اَخْطَب) کلوب کعب ابن اسدی قاندیرمش وبنی قریضه‌یه نقض عهد ایتدیرمش اولدیغی آکلاشیلدی .

بنی قریضه ایسه (اوس) قبیله‌سنك عهد وامانی آلتنده بولندیغندن (سعد ابن معاذ) و (سعدابن عباده) و (عبدالله ابن‌رواحه) و(خَوّات ابن جُبیر) رضی‌الله عنهم حضراتی ، بنی قریضه‌نك حصارینه کیتدیلر . نقض عهدك شأمتنی بیان ایله نصیحت ایتدیلر ایسه‌ده قولاق آصمایوب نقض عهد ایلدکلرینی اعلان ایلدیلر ورسول اکرم حقنده فنا سوزلر سویلدیلر .

بو معامله‌دن سعد ابن معاذك پك زیاده جانی صیقیلوب حتی « بنی‌قریضه ایله جنك ایتمدکجه الله جانمی آلماسون » دیو دعا ایتمشدی .

الحاصل سعد ابن معاذ رضی‌الله عنه ، یهودك نصیحت قبول ایتمالرندن

مأيوس اولمغله « خوشمدی ! » دیه‌رك آرقداشلریله برابر دونوب حضور نبوی‌یه کلدیلر وکیفیتی اولدیغی کبی افاده ایلدیلر .

رسول اکرم ، « حسبنا الله ونعم الوکیل » دیدی و « مژده سزه ای جماعت مسلمین‌که بو ایشك صوکی خیردر » دیو بیوردی .

بونکله برابرهپ نسوان‌وصبیان، درون شهرده‌اولدقلرندن بنی‌قریضه‌نك نقض عهد ایدیشی اهل اسلامی تلاشه دوشوردی .

بناءً علیه رسول اکرم ، کیجه‌لری مدینه شهرینی محافظه ایچون اوچیوز نفرله (زید ابن حارثه) حضرتلرینی وایکیوزنفرله (سَلَمَةُ ابن اَسْلَمْ) حضرتلرینی کوندردی .

کندوسی دخی باقی عساکر اسلامیه ایله صباحه قدر خندق خطنی محافظه ایلردی وخندقك برمحلی ، صورت مطلوبه‌ده قازیلامامش اولدیغندن کیجه‌لین دشمنك اورادن کچه بیلمسی ملحوظ اولمسیله رسول اکرم اوراسنی بالذات بکلردی .

کروه منافقین‌ایسه « اولاد وعیالمزی یالکز براقوب‌ده بوراده سفالت ایله بکله‌مك عاقل ایشی دکلدر » دیه‌رك بر طاقم بینی خفیف واعتقادی ضعیف اولانلره وهم ووسوسه ویریرلردی .

بناءً علی‌ذلك، خارج‌شهرده خانه‌سی‌اولانلردن بعضیلری ، حضورنبوی‌یه کلوب «بزم‌خانه‌لریمز مستحکم‌دکلدر» دیه‌رك خانه‌لرینه استحکام ویرمك‌واولاد وعیاللرینی‌محافظه‌ایتمك بهانه‌سیله صاووشوب کیتمك‌اوزره‌رخصت ایستدیلر .

برده مدت محاصره ، اون بش کون قدر سوردی . عساکر اسلامیه‌یه فتور کلدی و قحط وغلا ایله مضایقه‌لری کوندن کونه زیاده اولدی . بو جهتله پك زیاده جانلری صیقیلدی .

منافقلر، بوحاللری فرصت‌اتخاذ ایلدیلر و « محمّد ، بزه قیصروکسرانك خزینه‌لرینی وعد ایدیور . بزلر ایسه بو کون خندق ایچنده محبوس اولوب بر آدیم یره کیده‌میورز » دیمکه باشلادیلر .

حال بوکه طوائف عرب، بویله محاصره ایشلرینه آلیشیق دکللرایدی .

آنلرك محاربه‌لری چارپیشوب اوروشمق وغالب ومغلوب هرنه اولور ایسه اولسون جنكه بر نتیجه ویروب صاووشمق ایدی .

بناءً علیه بویله عربستانده عادت اولمایان بر خندقك اطرافنده هفته‌لرجه طولاشمقدن طیشاروده‌كی دشمن دخی اوصانوب صیقیلمش ایدی .

علی‌الخصوص قیش موسمی اولدیغندن كندولری اوشیوب تیتره‌مكده وحیوانلری ییه‌جك علف بولامایوب تلف اولمقده ایدوكندن شاشوب قالمشلر ایدی .

الحاصل آره‌ده خندق اولدیغندن ایكی اردو بر بریله چارپیشامیوب همان اوق آتشمقده ایدیلر .

فقط (عامر ابن لوی) نسلندن (عمروابن عَبْدَوَدّ) نام جندیٔ بنام وبنی مخزومدن (عكرمة ابن ابی جهل) و (هُبَیْرَه ابن‌ابی وَهْب) و(نَوفَل ابن عبدالله ابن مغیره) ایله حضرت عمرك برادری اولان (ضِرار ابن الخطاب) و (مرداث ابن محارب) نام جندیلر ، آتلرینی زورلایوب خندقك بر طار محلندن برو طرفه آتلاتدیلر .

(ابوسفیان) ایله (خالد ابن الولید) دخی آنلره آرقه اولمق اوزره بر فرقه مشركین ایله خندق كنارینه قدر كلدیلر . فقط خندقی كچه‌میوب اوته طرفده سیرجی كبی طوردیلر .

عمروابن عبدود ، آرقداشلرندن آیریلوب وایلرو آت سوروب ار دیله‌دی .

اشبو عمرو ایسه پك چوق وقعه‌لر كوروب كچورمش ، اعداسنه غلبه ایتمش ویالكز باشنه نیچه جمعیتلری اوروب طاغیتمش ، اقرانی یوق بر بهادر وسلاحشورلقده ماهر بر سواری ایدی . جمله قبائل عرب ، آنی بر بلوك سواری‌یه مقابل طوتارلردی .

آنكله دوكوشمك ، آرسلان ایله پنجه‌لشمك كبی اولوب بوكا ایسه فوق العاده جسارت وجرأت كرك ایدی . بناءً علیه كیمسه آكا قارشو وارمغه رغبت ایتمدی .

رسول اللهك آرسلانی حضرت علی «آكا قارشوبن چیقارم یارسول الله»
دیدكده رسول اكرم «سن اوطور یاعلی ! كلن عمرودر » دیو بیوردی.

عمرو، تكرار اهل اسلامه میدان اوقودی و «ایچیكزده میدان
مبارزه‌یه چیقاجق ار یوقمیدر ؟ هانی سزك اولولركزه تعیین ایتدیككز
جنت نره‌ده ؟ » دیدی .

حضرت علی، تكرار چیقمق ایستدی . رسول اكرم ، ینه رخصت
ویرمدی .

عمرو ایسه بتون شیماردی و «ار میدانه چیقاجق كیمسه‌یوقمی؟»
دیه‌رك اوست پرده‌دن باغردی .

آنك اوزرینه حضرت علی «عمروده اولسه چیقارم یارسول الله»
دیه‌رك یرندن قالقدقده رسول اكرم، كندی زرهنی آكا كیدردی
و (ذوالفقار) نام قلیجنی آنك بلنه قوشاتدی و «یارب ! عمم عبیده،
بدرده وعمم حمزه احدده شهید اولدیلر . یانمده بر برادر زاده‌م علی قالدی.
سن آنی محافظه ایله . بنی یالكز براقمه » دیو دعا ایتدی .

حضرت علی، پیاده اوله‌رق میدانه چیقوب عمروه طوغری واردی.
ایكی اردو خلقی تماشایه طوردی . علی رضی الله عنه، ابتدا عمروی دین
حقه دعوت ایلدی .

عمر، وقهقهه ایله كوله‌رك «بو آغزله بر كیمسه‌نك قارشومه چیقاجغی
خاطریمه كلمزدی . سن كیمسین ؟ هله سویله باقه‌یم » دیو صوردی .

اودخی «علی ابن ابی طالبم » دیو جواب ویردی.

عمرو «سنك عموجه‌لرك ایچنده میدانه چیقاجق یاشلی بری یوقمی؟
آ برادر زاده‌م ! سنك آغزك حالا سوت قوقار . بن سنك پدركله پك
چوق وقت قرنداش كبی كوروشدم . شیمدی سنك قانكی دوكمك بكا
كوچ كلور » دیدی .

حضرت علی «اوت . اما بن سنك قانكی دوكمكله محظوظ اولورم .
فقط سن‌ده آتندن اینوب‌ده بنم كبی پیاده اولمالیسك » دیدی .

بوسوز ، عمروك حمیت جاهلیه‌سنه طوقوندی . پك زیاده اوفكه‌لندی و همان آتندن ایندی .

صاعقه كبی حضرت علینك اوزرینه هجوم ایتدی. اودخی قالقانی قارشو طوتدی .

عمرو ، اویله حدت و شدت ایله بر قلیج اوردی‌كه حضرت علینك قالقانی ایكی پاره ایلدی وباشنی براز یارالادی .

نوبت حضرت علی‌یه كلنجه ذوالفقار ایله بر اوروشده عمروی قتل و اعدام ایلدی .

بعده (نوفل مخزومی) میدان مبارزه‌یه آت سوردی (زبیرابن‌العوّام) رضی‌الله‌عنه حضرتلری دخی آكا قارشو واردی وقلیج ایله اویله اوردی‌كه نوفلی یوقارودن اشاغه ایكی شق ایدرك آلتنده‌كی اكری كسدیردی .

بونك ایچون حضرت زبیره « سنك قلیجك كبی قلیج كورمدك » دیدكلرنده « آنی یاپان قلیج دكلدر ، بیلكدر » دیمش اولدیغی مرویدر .

بعده حضرت عمرالفاروق رضی‌الله‌عنه حضرتلری ، قرنداشی (ضرار) اوزرینه هجوم ایتدكده حضرت علی و زبیر رضی‌الله عنهما دخی عكرمه و هبیره و مرداث اوزرلرینه هجوم ایدنجه دردی بردن كیرو دوندیلر و كلدكلری یردن چیقوب كیتدیلر .

عكرمه ، جان قورقوسیله قاچوب كیدركن مزراغنی دوشورمش اولدیغندن حضرت حسّان رضی‌الله‌عنه ، آنی تعقیب ایدرك بیتلر سویلشدر.

عمروابن عبدودّك اووجهله میدان مبارزه‌ده دوشوب قالمسی ، مسلمینی فوق‌العاده ممنون و مشركینی پك زیاده دلخون ایتدی و ابو سفیان « بوكون بزم ایچون بر خیرلو ایش یوق » دیه‌رك خندق باشندن چكیلوب اردوكاهنه كیتدی .

فرداسی بالجمله مشركین ، یهود بنی قریضه ایله برلكده هر طرفدن اهل اسلامی احاطه ایتدیلر و آقشامه قدر اهل اسلامه كوز آچدرمیوب پیدر پی اوق آتدیلر .

قحط وغلا ایله اهل اسـلام ، پك زیاده ضعیف وبی مجـال دوشمش
ولدقلری حالده کروه‌اعدا ، بویله قره بولوت کبی هرطرفدن احاطه وتضییق
یدنجه حاللری پك یمان اولدی .

هله آقشام اولوب دشمن چکیلدی . اهل اسلام دخی بر مقدار نفس
آلدی .

لکن « اعدا ، یارین ینه بویله هرطرفدن شدتلی هجوم وتضییق‌ایدرسه
حالمز نه اولور؟ » دیه‌رك هرکس تلاش و اندیشه اوزره ایدی . جناب حق
یسه آنلرك خلاصی ایچون لازم اولان اسبابی حاضرلامشدی .

شویله‌که (نُعَیم‌ابن مسعود غطفانی) او اثناده ایمانه کلوب آنجق هنوز
سلامنی اظهار ایتمامشدی .

خندق کنارینه کلـوب قره غوللرك اذنیله برو طرفه کچـدی . همان
حضـور نبوی‌یه کیردی و کلمهٔ شهادت کتوردی و « قبائل عرب ، هنوز
نم اسـلامی بیلمزلر. امر ایدرسـه‌کز شـو حالده دین اسلامه بر خدمت
یده‌بیلورم » دیدی .

رسول اکرم « محاربه ، بر نوع خدعه وحیله‌در . سن ده بزم ایچون
ر حیله ایدیویر » دیو بیوردی .

نعیم ایسه (اشجع) قبیله‌سی اشرافندن هر ایشه یارار ، جن فکرلی ،
دبّر برآدم ایدی .

همان قالقوب بنی قریضه ناحیه‌سـنه کیتدی و (کعب ابن اسـد) ایله
لاقات ایتدی .

کعبك یاننده معتبران یهوددن بر قاچ کیمسه اولدیغی حالده نعیم، آنلره
ای اشراف بنی قریضه ! سزی نه قدر سـودیکمی بیلورسـکز . مجرد
خلوص و محبتم حسـبیله قاچ کوندر سزك حالکزی دوشـونیورم » دیجه
هودیلر « بزم سکا هر وجهله امنیتمز واردر . سویله باقالم » دیمشلر .

آنك اوزرینـه نعیم « بن ، شـوراسنی دوشـونیورم‌که قبائل قریش
غطفان ، بورایه کلـدیلر . محمّدیلری بتورمك اوزره غیرت ایدیورلر .

لكن آنلرده مقاومت و مدافعه‌دن هيچ كيرو طورميورلر . بو قبـائل
آرتق اوصانمغه باشلادى. پك صيقيلورلرايسه سزى يالكز براغوب كيدرلر.
سز ، محمّديلرك پنچه‌سنه دوشرسكز . نقض عهد ايله متهم اولديغكز جهتله
آرتق ياقه‌كزى آنلرك النـدن قورتارامازسـكز. بكا قالورسـه سز قريش
و غطفانك اشرافنـدن بر طاقم آدملرى رهن آلماليسـكزكه آنلر دخى
ايشى بتورمدكجه شـاووشوب كيده‌ميه‌لر » ديمش ، يهوديلر ، آنك سـوزينى
تصديق ايتمشلر .

نعيم ، اورادن قالقوب ابو سفيانك مجلسنه وارمش « خبركز وارمى
يهود طائفه‌سى، محمّدك عهدينى بوزدقلرينه پشيمان اولمشلر وآنكله كيزلوجه
اتفاق ايتمشلر. صوچلرينى عفو ايتدرمك اوزره قريش وغطفانك اشرافندن
رهن صورتيله بر طاقم ذواتى آلوب‌ده آكا ويرمكى وعد ايتمشلر . شايد
سزلردن رهن ايسـترلر ايسه صاقين ويرميكز . زيرا بر طاقم اشرافكز
يازيق اولور » ديه‌رك رؤساى قريشى شبهه‌يه دوشورمش .

ابو سفيان دخى بنى قريضه‌نك افكارينى يوقلامق اوزره « بز ، بورايه
سزك رؤسـاكزك تشويقيله كلدك . سز شمدى آغر طاورانيورسـكز
بوراسى ايسه بزه كوره اوزون اوزادى‌يه اوتورولاجق ير دكلدر. آچلقدن
عسكريمز شـكايت ايديور . حيوانلريمز تلف اولوب كيديور . بارى يارين
هپ برلكده بر شـدتلى هجوم ايده‌لم و همان ايشـه بر نهايت ويره‌لم » ديو
آنلره خبر كوندرمش .

بنى قريضه « يارين جمعه ايرته‌سـيدر . بز هيچ بر ايشه ياپيشـه‌مايز
او بر كـون جنك ايده‌بيـلورز . فقط او شرطله‌كه بزه اشرافكزدن يتمش
كشى‌يى رهن ايتمليسكزكه آنلرى حصاريمزده توقيف ايده‌لم و سزدن امين
اولالم » ديو جواب ويرمشلر .

رؤساى قريش وغطفان، بونى ايشتدكلرى كبى « نعيمك ديديكى صحيح
ايمش » ديمشلر و « بز ، سزه نه رهن ويريرز ، نه‌ده سزدن امداد ايسترز
جانكز ايستر ايسه چيقوب بزمله برابر جنك ايدرسكز ، ايتمزسه‌كز وبال

بوینکزه. بزمملکتمزه کیده‌رز. سز، محمدیلرك پنچه‌سنه کرفتار اولورسکز وبلا کزی بولورسکز » دیو بنی قریضه‌یه خبر کونده‌رمشلر.

بنی قریضـه دخی « نعیمـك دیدیکی صحیح ایمش » دیه‌رك رسـول اکرم ایله اولان معاهده‌لرینی نقض ایتدکارینه صحیحاً پشیمان اولمشلر وهمان حصارلرینه قپانوپ محاربه‌دن کیرو طورمشلر.

بو سببدن ناشی قبائل عرب ایله طائفهٔ یهود آره‌سنه اختلاف دوشدی و ایشك رنکی ده‌کیشدی.

اکرچه آندن‌صکره برقاچ کون دها محاصره ممتد اولدیسه‌ده محاربه‌ده اولکی شدت قالمدی.

نهایت برکون رسول اکرم، اویله ایله ایکندی آره‌سنده جناب حقه دعا و نیاز ایدرکن یوزنده آثار بشاشت کورولدی.

مکرکه جبرائیل‌علیه‌السلام کلوب الله‌تعالی حضرتلری طرفندن روزکار و ملائکه ایله امداد اولنه‌جغنی خبر ویرمش اولدیغندن رسول اکرم دخی اصحاب کرامنه مژده ایلدی. وایکندی ایله آقشام آره‌سنده بربیوك فورتنه ظهور ایلدی. روزکار، هم‌صوغوق هم‌ده امثالی کورلمدك صورتده شدتلی اسـمکه باشلادی.

روزکارك یردن‌قالدیردیغی توزوطوپراق، مشرکلرك یوزلرینه‌وکوزلرینه اوروب کوز کوزی کورمز اولدی.

آقشـام طعامی پیشـورمك ایچون آتش اوزرینه قویمش اولدقلری چوملکلری باش آشاغی ده‌وریلدی.

چادرلری، چوجقلرك اوچوردقلری‌یلقوان‌کبی هواده‌اوچمغه باشلادی. متعاقباً آقشام اولدی، قراکلق باصدی، اورتالغی برمرتبه دها وهم و دهشت قاپلادی.

بوفورتنه، دشمن اردوسنه مخصوص‌اولوب خارجده برشی یوق‌ایدی. فقط عساکر اسـلامیه‌نك دخی کیمی صوغوقدن وکیمی آچلقدن طاغیلوب رسول اکرمك یاننده اوچیوز قدر آدم قالمشیدی.

دشمنك حالندن خبر آلوبده كوتورمك اوزره رسول اكرم اصحاب
كزیندن (حُذَیفَةُ ابن یَمانْ) رضی‌الله عنه حضرتلرینی كوندردی .

اودخی واروب قریش اردوسنك ایچنه كیردی . كوردی‌كه : دشمن
كندویی شاشیروب نه‌یاپه‌جغنی بیلمیور وابو سفیان یأس وفتور كتوروب
« ای جماعت ! بوراسی اوتوروب اكلنه‌جك یر دكلدر. حال‌بوكه بنی‌قریض
ایله دخی آره‌مزه اختلاف دوشدی . ایشته بن كیدیورم ، سزده كو
ایدیكز » دیوردی .

مرویدركه : اووقت ، دشمنه دهشت ویرمك اوزره كوكدن بیك ملك
اینمشیدی . حتی دشمن اردوسنك اطرافنده تكبیر صدالری وسلا
شیقیردیلری ایشدیلیوردی .

حذیفه رضی‌الله‌عنه حضرتلری ، دونوب كلوركن اثنای راهده كوزی
یكرمی‌قدر سواری كورینوب آكادیمشلركه « دوستكه خبر ویر . الله‌تعالی
حضرتلری ، آنك دشمنلرینی طاغیتدی . »

حضرت حذیفه كلوب حضور نبوی‌یه كیردی . وقوعاتی اولدیغی
خبر ویردی . رسول اكرم ، طاتلی طاتلی تبسم ایتدی .

الحاصل ابوسفیان ، دەوەسنه بینوب كیتدی. سائر طوائف قریش د
آنك آرقه‌سندن حركت ایتدی .

فقط عمروابن عاص ایله خالدابن‌الولید، ایكیوز نفر سواری‌ایله دمد
نصب اولندقلرندن قریش اردوسنك آرقه‌سنی آلنجه‌یه‌دك آنلر كیرو
قالوب ثبات ایتدیلر .

قبائل غطفان ، قریش اردوسنك كوچدیكنی كوردكلرنده آنلر د
قالقوب دیار نجده كیتدیلر .

طوائف مشركین، اویله كیجه‌لین قالقوب‌كیدركن خیلی ذخیره واشیا
سائره‌لرینی اردو یرنده براقمش اولدقلرندن فرداسی اهل‌اسلام ، آنلر
طوپلایوب اردوی همایونه كتوردیلر .

آندن باشقه یکرمی یوکلی دەوه دخی الهچوردیلرکه ابوسفیان، آنلری
رؤساء یهوددن (حُیَیّ) نام شخصه کوندەرمش، اودخی خرما وذخائر سائره
یوکله‌دوب کیرو چویرمش ایدی. عساکر اسلامیه، او دەوه‌لرك چوغنی
کسوب پیشوردیلر. خرمایی دخی بول بول ییوب قرنلرینی طویوردیلر.
بوصورتله عساکر اسلامیه، قحط وغلابلاسندن قورتولدی واردوی
همایونده دفعةً بوللق پیدا اولدی.

رسول اکرم، اصحاب کرامنه خطاباً «آرتق نوبت سزه‌کلدی. بوندن
صکره قریش سزك اوزریکزه کله‌جك دکلدر» دیو بیوردی.

بومحاربه‌ده مشرکلرك تلفاتی درت نفردن عبارت ایدی. اهل اسلامدن
دخی بش نفر شهید اولدی‌که ایکیسی اوس قبیله‌سندن واوچی خزرج
قبیله‌سندن ایدی.

برده انصارك الك اولوسی اولان (سعدابن معاذ) رضی‌الله عنه حضرتلری،
محاربه‌نك صوك دورنده اوق ایله قولندن آغرجه یارالانمشدی.

الحاصل شدتلو روزکار وکوزه‌کورنمز عسکرایله دشمن اردوسی بوزولدی
واهل اسلام مظفر اولدی.

ذی‌الحجه آینه برهفته قاله رسول اکرم، خندق غزاسندن عودت‌ایله
خانهٔ سعادتنه کلوب سلاحلرینی چیقاردی.

درعقب جبریل علیه‌السلام کلوب بنی قریضه اوزرینه کیتمك ایچون
طرف الهیدن امر کتوردی.

رسول اکرم، تکرار سلاحلاندی وبلال حبشی رضی‌الله‌عنه
حضرتلرینه امرایدوب «اللهك امرینه مطیع اولانلر، ایکیندی نمازینی
بنی‌قریضه ناحیه‌سنده قیلسون» دیو ندا ایتدیرردی.

لواء شریفی حضرت‌علی‌یه ویروب آنی ایلرو کونده‌ردی. کندوسی دخی
بینوب کیرودن عزیمت بیوردی.

ابتدا حضرت‌علی کرم‌الله وجهه، لواء شریف ایله بنی قریضه حصاری
اوکنه واردی.

یهودیلر ، آنی کورنجه حدتلنوب فنا سوزلر سویلمکه وحتی رسول اکرمی سبّ ایتمکه باشلادیلر وهمان مدافعه‌یه قیام ایلدیلر .

بعده رسول، اکرم اورایه واروب برصوباشنه ایندی . عساکر اسلامیه دخی فوج فوج آقوب کیده‌رك اقشامه‌قدر جمله‌سی طوپلاندی.

عساکر اسلامیه‌نك مجموعی اوچ بیك قدر اولوب اوتوزالتیسی آتلو ایدی.

یهودیلر ، او وقت نه‌یه اوغرادقلرینی آکلادیلر وحقسز اوله‌رق نقض عهد ایلدکلرینه پك زیاده پشیمان اولدیلر .

رئیسلری اولان (کعب) برجمعه کونی آنلری طوپلادی وعقد مجلس مشورت ایلدی « وکتابلریمزده مذکور اولان نبیّ آخرالزمان، بوذات اولدیغنی آکلاشیلدی . ایستر ایسه‌کز مسلمان اولالم وبوبلادن قورتولالم » دیدی .

یهودیلر ، مسلمانلغه هیچ یاناشمادیلر . کعب دخی اویله ایسه « اولاد وعیالمزی اولدیره‌لم . کیروده بردوشونه‌جکمز قالمسون . آندن صکره سلّ سیف ایدرك چیقوب محمّدیلرك اوزرینه هجوم ایلیه‌لم. کوره‌لم حق نه کوستریر» دیدی .

یهودیلر « اولاد وعیالمز کیتدکدن صکره بزه یاشامق نه‌لازم؟ » دیه‌رك بو رأیی دخی قبول ایتمدیلر .

کعب « اویله ایسه باشقه بر تدبیر آرایالم . بوکیجه جمعه ایرتسی کیجه‌سی اولمق حسبیله محمّدیلر ، بزدن امیندر. اوقدر احتیاطه رعایت ایتمزلر. بغتةً چیقوب اوزرلرینه هجوم ایده‌لم . احتمالکه ظفریاب اولورز » دیدی .

یهودیلر « بز جمعه ایرتسی کوننك حرمتنه خلل کتوره‌مه‌یز » دیه‌رك بو تدبیری دخی رد ایلدیلر .

بنی نضیر کبی دوه‌لرینك طاشیه بیله‌جکی قدر اشیا یوکله‌دوب کیتمك شرطیله چیقمق اوزره رسول اکرم ایله مخابره‌یه باشلادیلر .

بواستدعالری طرف نبویدن رد ایدیلدی. حال بوکه مدت محاصره‌لری یکرمی کوندن زیاده ممتد اولدی . یهودیلرك آچلقدن تاب وطاقتلری کسیلدی وجمله‌سنه کرکی کبی یأس وفتور کلدی .

ایشته اوحالده اللهك آرسلانی علی ابن ابی طالب رضی الله عنه حضرتلری ،
زبیر ابن العوّام رضی الله عنـه حضرتلریله برلکده ایلرولیوب « یا بن عمّم
حمزه‌نك ایچدیکی شربتدن ایچرم وبوطاتلی جاندن کچرم ویاخود بو حصارك
ایچنه طالارم » دیه‌رك بنی قریضه حصارینه هجوم ایتمك اوزره حاضرلاندی .
حال بوکه یورویش ایله حصاره کیریلسه بونجه نسوان وصبیان آیاقلر آلتنده
قالور ونابجا ایشلر ظهوره کله بیلور ایدی .

یهودیلرده ایسه اصلا مقاومته مجال قالمادیغندن بلاعهد وشرط تسلیمه
مجبور اولدیلر .

مجموعی طقوز یوز قدر نفوس ایدی . ایچـلرنده حرب وضربه قادر
اولانلری درت یوز قدر اولمغله آنلرك اللری آرقه‌لرینه باغلاندی .

بنی قینقاع طائفه‌سی خزرج قبیله‌سـنك عهد وامانده بولندقلری کبی
اشبو بنی قریضه دخی اوس قبیله‌سـنك عهدوامانده اولدقلری حالده اهل
اسلامك علیهنده بولنمامق اوزره رسول اکرم ایله عهد وپیمان ایتمشلر ایدی .
حال بوکه : اهل اسلامك پك برطار وقتنده نقض عهدایلدیلر . بوکرّه
اوزرلرینه واردقده رسول اللهی سبّ ایتمك کبی پك چیرکین سوزلرسویلدیلر .
بناءً علیه ، اهل اسـلامك اکثری آنلرك اعدامی رأینـده ایدی .
فقط مقـدما بنی قینقاع دخی بو وجهـله اله کیرمش ایکن خزرج قبیله‌سی
اشرافنـدن عبدالله ابن ابّی ابن سـلولك نیاز وابرامی ایله آزاد ایدیلمش
اولدقلرینه قیاسـاً بوکره بنی قریضه‌نك دخی آزاد اولنملری اوس قبیله‌سی
طرفندن استدعا وشفاعت اولندی .

آنك اوزرینه رسول اکرم سـعد ابن معاذ رضی الله عنه حضرتلرینی
حکم نصب ایلدی . سعد ایسه خندق غزاسنده مجروح اولمغله یتاقده ایدی .
همان آنی برحیوانه بیندیردیلر . وحضور نبوی‌یه کتوردیلر .
اوسیلر « یاسعد ، رسول الله سنی بنی قریضه حقنده حکم نصب ایلدی .
حقوق قدیمه‌یی اونوتما . آنلره مرحمت ایله » دیو یالواردیلر .
سعدابن معاذ ایسه بنی قریضـه‌نك بلاموجب نقض عهد ایلدکلرندن

وكيدوب كندولرینه نصیحت ایتدکده بدمعامله ایتدکلرندن طولايي پك زياده كوجنمش وآنلردن انتقام آلمق ايچون فرصت كوزتمكده بولنمش ايدی .
همان « بن حكم ایدرم كه بنی قريضه‌نك حرب وضربه يارايان نفوس ذكورینی قتل واعدام واولاد وعياللرينی اسير ومالل‌رينی تقسيم ايده‌سز » ديدی وديديكی كبی اجرا قيلندی .
بيك بشيوز قليج واوچيوز زره وبيك مزراق وبشيوز قالقان وبرچوق دوه وحيوانات سائره الهكچورلدی .
بالجمله اموال غنائمك بيت‌المال ايچون خمسی چيقاريلدی وباقيسی غزات مسلمينه تقسيم ايديلدی.
بنی قريضه اراضيسی ، انصار كرامك رضا وموافقتی‌ايله دين اوغرنده دار وديارلرندن مهجور اولان مهاجرينه احسان بيورولدی .
رسول‌اكرم ، كندولری ايچون اسيرلر ايچندن (ريحانه) نام قيزی‌انتخاب ايله تزوج ايتدی .
بعده سعدابن معاذ رضی‌الله عنه حضرتلرينك ياراسی فنالاشوب شهيداً فوت اوله‌رق دارجنته كيتدی .
مهاجرينك افضلی حضرت‌ابوبكرالصدّيق اولديغی كبی‌انصارك افضلی دخی اشبو سعدابن معاذايدی وطور واخلاقجه حضرت عمرالفاروقه بكزردی.
وفاتی اهل اسلامه پك‌زياده حزن وكدر ويردی ورسول اكرم « سعد ابن معاذك وفاتيله عرش اعلی تيتره‌دی وجنازه‌سنه يتمش بيك ملك حاضر اولدی » ديو بيوردی . رضی‌الله عنه وارضاه .
بواثناده (بلال مُزَنی) كندی قبيله‌سندن‌درتيوز كشی ايله‌مدينهٔ منوره‌يه كلديلر واسلام ايله مشرّف اولديلر رضی‌الله عنهم .

هجرتك آلتنجی ييلی

هجرت نبويه‌نك اشبو آلتنجی سنه‌سی محرمنده انصاردن (محمد ابن مسلمه) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اوتوز نفرسواری ايله ديار نجده‌كيتدی

واوراده بر عشیرت اوردی. یوز اللی دەوه ایله برخیلی قویون الەکچوردی.
بنی حنیفەنك اشرافندن (ثمامه ابن اثال) ، نام ذاتی اسیر ایتدی .
اشبو ثمامه ، مدینۀ منورەیه کتورلدکده رسولا کرم ، آنی مجاناً آزاد
ایلدی . متعاقباً او دخی ایمانه کلدی و کبار اصحاب کرامدن اولدی .
رضی الله عنه .

خلال ربیع الاولده (ابوذر) رضی الله عنه، مدینۀ منورەیه اوچ ساعت
مسافەسی اولان بر مرعاده اوغلی ایله برلکده رسول اکرمك دەوەلرینی
کودەرکن (عیینه ابن حصن الفزاری) قرق آتلو ایله کلوب ابوذرك اوغلنی
اولدورمش ودەوەلری آلوب کتورمش اولدیغی خبرویرلمکله رسولا کرم،
درحال مقداد ابن اسودك النه بر سنجاق ویردی و آنی سواری ایله
ایلرو کوندردی. کندولری دخی بشیوز قدر عساکر اسلامیه ایله بینوب
نجد الکاسنده واقع دیار غطفانه عزیمت بیوردی .

خیبر یولنده مدینەیه ایکی کونلك مسافەسی اولان (ذوقرد) نام محلده
دشمنلره یتیشیلدی وبر قاچی اولدیرلدی ودەوەلر کیرو آلندی وبعده
مدینەیه عودت بیورولدی .

او اثناده قریشك بر کاربانی شامدن چیقوب مکەیه طوغری کیتمکده
اولدیغی ایشیدیلدی . آنك اوزرینه رسول اکرم خلال جمادی الاولاده
زید ابن حارثه رضی الله عنه حضرتلرینی یتمش نفر عساکر اسلامیه ایله
مدینەدن چیقاردی .

زید دخی کیدوب مدینەیه درت میل مسافەسی اولان (عیص)نام محلده
قریش کاربانه راست کلدی وکاربانی اوروب موجود اولان اموالی آلدی.
بو اموال ایچنده صفوان ابن امیەنك کلیتلو کوموشی وار ایدی .

بوندن باشقه بر خیلی اسیرلر دخی آلدی که رسول اکرمك کریمەسی
زینب رضی الله عنها حضرتلرینك زوجی اولان (ابوالعاص ابن الربیع) دخی
بو اسرا ایچنده بولنوب مدینۀ منورەیه کلدکده حضرت زینبه التجا ایلدی.

اودخی حمایه ایتمکله رسول اکرم ، آنی مجاناً آزاد ایتدی. آندن صکره ابوالعاص دخی اسلام ایله مشرّف اولمغله رسول اکرم ، ینه زینبی آکا ویردی .

خلال شعبانده رسول اکرم ، (عبدالرحمن ابن عوف) رضی الله عنه حضرتلرینی بر مقدار عسکرله (بنی کلب) قبیله‌سنی دینه دعوت ایتمك اوزره (دومة الجندل) نام بلده‌یه کوندردی ، اودخی واروب آنلری اوچ کون دینه دعوت ایتدی . رئیسلری (اَصبَغ ابن عمرو) که نصارا دیننده ایدی . اسلام ایله مشرف اولنجه قبیله‌سی خلقنك چوغی ایمانه کلدی . ایمان ایتمیانلر دخی جزیه ویرمك اوزره اورادە قالدی . ابن عوف رضی‌الله عنه (اصبغ)ك قیزی (تَماضِر) ی تزوج ایتدی وآنی آلوب مدینهٔ منوره‌یه کتوردی .

ینه خلال شعبانده (بنی سعد ابن بکر) قبیله‌سی ، یهود (خیبر) ایله اهل اسلام علیهنه اتفاق ایتمك اوزره طوپلانمقده اولدقلری ایشیدیلمکله حضرت علی رضی‌الله عنه ، برمقدار عسکرله اوطرفه کیتدی و بنی سعده راست کله‌میوب آنجق (غمج) نام محلده آنلرك حیوانلرینه تصادف ایتدی وبشیوز دوه ایله ایکی بیك قویون آلوب مدینهٔ منوره‌یه کتوردی . رسول اکرم دخی آنلرك خمسنی بیت‌المال ایچون چیقاردی وباقیسنی غزات مسلمینه تقسیم بیوردی .

الحاصل خندق غزاسنده طوائف کفار ، پرا کنده و تارمار اوله‌رق صاووشوب کیتملریله اهل اسلام ، آرتق میدان آلدی وهرطرفه بی‌پروا فرقه‌لر کوندریلور اولدی ودین اسلام کوندن کونه قوت وشرف بولدی .

ختام

جزء اول وثانی

اثر خامهٔ احمد جودت

قصص انبيا

و

تواريخ خلفا

جزء ثالث ورابع

ناشرى : قناعت كتبخانه‌سى صاحبى الياس

درسعادت — قناعت مطبعه‌سى

١٣٣١

قناعت كتبخانه سى

قصص انبيا

جزؤ ثالث ورابع

زمان جاهلیتده عربلر ، ناحق یره قان دوكمك وفقر وفاقه بهانه‌سیله قیز اولادلرینی دیری دیری طوپراغه كومك كبی انسانیته یاقیشمایان فنا خویلردن صاقینمازلر و سرقت و زنا كبی چیركین ایشلردن چكینمزلر ایدی .

شریعت احمدیه‌ده بو مثللو مذموم خویلر وچیركین ایشلر یاساق اولدی وناسه اخلاق حمیده واعمال صالحه ایله امر ونصیحت بویورولدی .

عقل وانصافی اولانلر ، حضرت پیغمبرك معجزاتنی ودین اسلامك محسّناتنی كوروب ایمان كتوردیلر .

قبائل وعشائرك اكثر وجوه واشرافی ، بلغادن اولمق حسبیله قرآن كریمك نهایت مرتبه‌ده اولان بلاغتنه باقوب انسان كلامی اولمادیغنی آكلادیلر .

لكن قوم وقبیله‌لرینه ریاست اتمكه آلیشمش اولدقلرندن ریاستلرینی الدن چیقارمامق ایچون خلقی اسكی عقاید باطله‌ده طوتمق اوزره اصرار ایلدیلر .

علی الخصوص قریش قومنك رؤساسی ، كندی ایچلرنده یتیشوب

بیومش اولان نبی ذیشـانه آحاد ناس ایله برابر اوله‌رق تابع اولمقدن عار ایدرلردی .

حتی بعضیـلری معجزات باهره‌دن اولان بلاغت قرآنیه‌یه دیه‌جك بر سـوز بولامیوب « بو قرآن ، اشراف مکه‌دن (ولیدٔ ابن المغیره) وطائف بلده‌سـنك امیری اولان (عُروَة ابن مسـعود الثَقَفی) کبی بر بیوك آدمه نازل اولایدی » دیدیلر .

باق شـو باطل خولیالره‌که : کندی بینلرنده مال واعتبـارجه بیوك بیلدکلری کسـانی حقیقت حالده بیوك صـانورلر ومنصب نبوتی آنلردن بکندکلرینه توجیه ایتدیرمك ایسترلر ایدی .

حال بوکه : بیوك بیلدکلری آدملردن ولیـد ابن المغیره کبی بعضیلری چوق کچمیوب مکه‌ده فوت اولدی ، بر چوغی دخی بدرده تلف ایدیلدی. بوجهتله ریاست مکه ، ابوسفیانده قرار قیلدی.

عروه ابن مسـعود الثقفی ، اکرچه هنوز بر حیـات اولوب طائفده ریاست وحکومت ایتمکده ایدی . لکن برادر زاده‌سی اولان (مغیره ابن شعبة الثقفی)، (بنی مالك) دن (لاتْ) نام بتخانه خدمه‌سی اولان اون اوچ کیشی‌یی اولدورمش وبوندن طولایی (بنی مالك) ایله (مغیره) نك قبیله‌سی آره‌سنه عظیم عداوت کیرمش ایدی .

عروة ، مدبّر ومرعی الخـاطر بر آدم اولوب بو اون اوچ کشـینك دیتلرینی ویردی وایکی فرقه‌یی بربریله باریشدیردی .

مغیره ایسه خندق غزاسندن صکره مدینهٔ منوره‌یه کلدی واسـلام ایله مشرّف اولدی .

اشبو مغیره ، غایت حاضر جواب وجن فکرلی وعموجه‌سی کبی شـان وشهرت صاحبی بر آدم ایدی . بناءً علیه آنك ایمانه کلمسی اهل اسـلامی ممنون ایتدی ومشرکلرك کوجنه کیتدی .

رؤسـای قریشدن فوت وتلف اولانلرك یرلرینـه کچن (عکرمة ابن

ابی جهل) و (صفوان ابن امیّه) کی یکی رئیسلر دخی پدرلرینك یولنده اصرار ایتمکده ایسه‌ده پك‌ده او قدر افکار عامه‌یه قارشو طوراميورلردی.

فقط رسول اکرم ایله محارب اولدقلرندن آنلره تابع اولان آحاد ناسك اکثری ، اهل اسلام ایله الفت واختلاط ایده‌مدکلری جهتیله دین اسلامك محسّناتنی بیله‌میورلردی .

قبائل وعشائر سائره دخی قریش ایله اهل اسلام آره‌سنده‌کی محارباتك نتیجه‌سنه منتظر اولیورلردی .

مع‌مافیه بر تقریبله دین اسلامك محسناتنی اوکره‌نلر وعلی الخصوص رسول اکرمك مبارك یوزینی کورنلر دخی پیدرپی ایمانه کلیورلردی .

چونکه : فخرعالم صلی‌الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك هر کسدن زیاده صورتی کوزل وسیرتی مکمل ایدی .

شویله‌که : هپ اعضاسی تام ومتناسب ومستثنا بر حالده وجمیع اوصافی حد اعتدالده ایدی .

یوزنده نور وملاحت ، سوزنده سلاست و لطافت ، لساننده طلاقت و فصاحت ، بیاننده فوق‌العاده بلاغت وار ایدی .

بیهوده سوز سویله‌میوب هر کلامی حکمت و نصیحت ایدی و هر کسك عقل و ادراکنه کوره سوز سویلر ایدی .

کولر یوزلی وطاتلی سوزلی اولوب اهل بیتنه و خدّامنه و اصحاب کرامنه جسن معامله ایتدیکی کبی سائر ناسه دخی رفق ولطف ایله معامله ایلر ایدی .

حلیم و متواضع و جمله کمالات انسانیه‌یی جامع ایدی . بونکله برابر کمال و قار و مهابتی وار ایدی .

مجلس سعادتنه داخل اولانلر ، فائده‌مند و فرحیاب اولوردی و آنی بیلمه‌ین برکیمسه ، بغتةً کورسه کندوسنی مهابت آلوردی .

الحاصل کافهٔ اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده‌نك کمالی آنده موجود ایدی . مثلی یارادیلمامش بر وجود مبارك و مسعود ایدی .

شو حاله نظراً قریش ایله بر مصالحه یاپیلوب ده ایکی طرف خلقی بربریله سربستجه کوروشور اولسه‌لر هپ مشرکلر، دین اسلامك محسّناتنی ورسول اکرمك معجزاتنی کوروب اوکرنه بیلورلردی .

بوصورتده ایسه هر طرفده دین اسلامه برمیل عمومی حاصل اولاجغی وآز وقت ظرفنده دین اسلام طرف طرف شیوع و انتشار بولاجغی درکار ایدی .

الحاصل دین اسلامك عربستانده قولایلقله انتشاری ایچون برمصالحه‌یه احتیاج وار ایدی .

مصالحهٔ حُدَیْبِیَه

رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری، آلتنجی سنهٔ هجریه‌نك غرّهٔ ذی القعده‌سنده بیك بش یوز قدر اصحاب کرامیله مدینه‌دن چیقوب مکه‌یه عزیمت بیوردی. زوجهٔ محترمه‌لری (امّ سلمه) رضی الله عنها حضرتلرینی دخی برابر کوتوردی.

نیت شریفلری محاربه اولمیوب مجرد (عمره) یعنی سعی و طواف ایله کعبهٔ معظمه‌یی زیارتدن عبارت اولدیغنه دلیل اولمق اوزره مکمّل آلات و ادوات حربیه کوتورمیوب فقط اصحاب کرامنه یولجی سلاحی اولان بر قلیج طاقدیردی و اهل مدینه‌نك میقاتی اولان (ذُوالْحُلَیْفَه) نام محله واردقده احرامه کیردی و یتمش قدر قربانلق دوه‌لره نشان اوردی.

فقط شایدکه قریش طائفه‌سی ممانعت و محاربه‌یه قالقیشورلر دیو (غِفارْ) و (مُزَیْنَه) و (جُهَیْنَه) کبی مدینه اطرافنده بولنان بدوی قبیله‌لری دخی برلکده حج ایتمك اوزره دعوت بیوردی.

اشبو قبائل عربان ایسه «پیغمبر، مقدمجه کندوسنی مدینه‌ده محاصره ایدن قریش طائفه‌سی ایچنه کیدیور، کندوسنی تهلکه‌یه القا ایدیور. آرتق کیزو کلمك احتمالی یوقدر» دیو برلکده کیتمکدن امتناع ایلدیلر. کویا خانه‌لری امورینه باقه‌جق کیمسه‌لری اولمامق بهانه‌سیله عذر دیلدیلر.

رسول اکرم، قریشك احوالنی تجسس ایچون جانب مکه‌یه جاسوس کوندرمشیدی. (عُسفانْ) نام محله واردقده او جاسوس دونوب کلدی. قریش طائفه‌سی، رسول اکرمك مدینه‌دن چیقدیغنی خبر آلدقلری کبی

طوپلانمش و بعض قبائل عربانی جمع ایله جنکه حاضرلانمش اولدقلری وایکیوز آتلو ایله (خالد ابن ولید) ی ایلرویه کوندرمش اولملریله آنك دخی (غمیم) نام موقعده بکلهمکده اولدیغی خبرینی کتوردی .

بناءً علیه عسفاندن ایلرو حرکت اولندقده فخر عالم حضرتلری « صاغ طرفی طوتکز » دیو بیوردی .

بو جهتله اردوی همایون ، یولك صاغ طرفنه میل ایله بر صرب یوقوشه اوردی .

خالید ابن الولید ، آنی اوزاقدن کورنجه درحال دونوب قریشك یاننه واردی و کیفیتی خبر ویری .

اردوی همایون ایسه بر تپهیه واردیکه آندن آشیلدیغی کبی قریشك خارج مکهده (حُدَیبِیَه) نام محلده اردو قوردقلری موقعه اینیلوردی .

بحکمةالله تعالی اوراده رسول اکرمك (قصوا) نام بنك دهوهسی چوکیویردی . اصحاب کرام ، هایدیدیلر . قالقمادی حرون حیوان کبی عناد ایدوب طوردی .

« قصوا طوردی » دیدیلر رسول اکرم « خیر طورمدی و بویله طورمق خویی یوقدر . فقط فیلی مکهیه کیرمکدن منع ایدن ، آنی دخی طوردوردی » یعنی الله تعالی حضرتلری ، اصحاب فیلی مکهیه کیرمکدن منع ایتدیکی کبی بزهده بو حال و هیئت ایله کیرمکه رخصت ویرمدی دیو بیوردی .

چونکه طوغری قرنش اوزرینه واریلسه بهمهحال محاربه اولنمق لازم کلوردی .

حال بوکه: مدینه اطرافندهکی قبائل ، برابر کلدیکندن حجّاج مسلمینك مجموعی بیك بشیوز قدر اولدقلری حالده حج نیتیله کلمش اولدقلری جهتله تدارکات حربیهلریده مکمل دکل ایدی .

قریش مکه ایسه آنلره نسبتله زیاده اولدقلری حالده جوار مکهده بولنان قبائلیده طوپلاییویرمشلر ایدی .

حتی بالاده ذکری کچن (عروة ابن مسعود الثقفی) وعربان ایچنده جنکاورلکله معروف اولان قبیلهٔ (احابیش) شیخی (حلیس) دخی برابر ایدی .

اگرچه اهل اسلام ، یکدل ویکجهت وانضباط تام تحتنده بر هیئت اولدیغندن اردوی همایونه نسبتله قریش اردوسی باشی بوزوق طرزنده بر جمعیت ایدی .

شو حاله نظراً اهل اسلامك عون وعنایت باری ایله مظفریتی مأمول ایسه‌ده بو صورتده طرفیندن بر چوق تلفات وقوعیله مکهٔ مکرمه‌یه حرباً کیریله‌رك حرم شریفه چاره‌سز بر نوع حرمتسزلك ایدیلمش اولوردی. بوایسه ارادهٔ الٓهیه‌یه مغایر ایدی .

برده مکهٔ مکرمه‌ده اسلامنی اظهار ایده‌میوب‌ده جانی کبی ایمانی دخی درونده کیزلو اولان بر چوق ضعفای مسلمین وار ایدی . بوقارغاشه‌لقده آنلر دخی بیلنمیه‌رك پایمال اولوب کیدردی .

قالدی‌که : هنوز ایمانه کلمه‌مش اولان اشراف قریشدن نیچه ذاتلر ، قریب العهدده ایمانه کلوب‌ده دین اسلامه بیوك بیوك خدمتلر ایتملری ونیچه خیرلو اولاد یتیشدیرملری مقدر ایدی .

ایشته ده‌وه‌نك اویله خلاف عادت اولارق من طرف الله چوکیویرمسی بومثللو دقیقه‌لره رمز واشارت ایدی .

بناءً علیه اصحاب کرام ، ده‌وه‌یی قالدیروب یوروتمك ایستدکلرنده یرندن قیمیلدانمامش ایکن بعده رسول اکرم ، بالذات سوق ایدنجه قالقوب یورییویردی .

فقط طوغری یول ایله کیتمیوب بر طرفه صاپارق (حدیبیه) نك نهایتنده صویی چکیلمش بر قویو باشنه ایندی. خلق دخی کلوب اطرافنه قوندی .

اصحاب کرام ، اوراده صوسزلقدن شکایت ایتمکله رسول اکرم ، ترکشندن براوق چیقاردی وآنی او ، قویو ایچنه براقدیردی .

قویودن او قدر صو قاینادی‌که بتون اردو خلق ، طویونجه ایچدی ، آبدست آلدی ، حیوانلرینی صووواردی .

رسول اکرم ، محاربه نیتنده اولمدیغنی بیلدیرمك ایچون (خراش ابن امیّة الخزاعی) یی قریشه کونده‌ردی .

قریش ایسه (خراش) ی اولدورمك ایچون اوزرینه هجوم ایتمشلر ، هله عربان (احابیش) آره‌یه کیروب آنی قورتارمشلر او دخی همان کلوب کیفیتی رسول اکرمه بیلدیردی .

رسول اکرم ، محاربه نیتنده اولمدیغنی رؤسای قریشه‌کوزلجه آکلاتمق اوزره عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلرینی کونده‌رمك ایستدی .

حضرت عمر « رؤسای قریش ، بنم آنلر حقنده نه‌مرتبه غیظوغلظتم اولدیغنی بیلورلر . قورقارم بکا سوء قصد ایدرلر . درون مکه‌ده عشیرتم‌ده یوق‌که بنی حمایه ایتسونلر . فقط عثمان ابن عفّان کیتسه مناسب اولور . زیرا آنك نفس مکه‌ده عشیرت واقرباسی چوقدر . نفسنجه قورقوسی یوقدر » دیدی .

فی‌الواقع رئیس قریش مکه اولان ابوسفیانك پدری (حرب ابن امیّة بن عبد شمس ابن عبد مناف) ایدی . عثمان ذی‌النورین رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلرینك پدری اولان (عفان)ك پدری دخی (ابوالعاص ابن امیّة ابن عبدشمس) اولمغله اشراف مکه‌دن‌اولان بنی‌امیّه، هپ کندوسنك‌عمزاده‌لری ایدی .

بناءً علیه رسول اکرم ، ابوسفیان وسائر قریش ایله کوروشوب‌ده مقصد پیغمبری ، مجرد طواف وزیارت بیت‌الله اولدیغنی آنلره بیلدیرمك وقریش مکه ایچنده کیزلو مسلمان اولانلر ایله کوروشوب‌ده آنلره دخی تسلیت ویرمك اوزره حضرت عثمانی کوندردی .

رؤسای قریش ، آنی ممنونیت ایله قارشولامشلر و « کعبه‌یی طواف ایت » دیو تکلیف ایلمشلر .

حضرت عثمان ایسه « رسول اکرم طواف ایتمدکجه بن ایده‌مم » دیمکله

حتى بالاده ذکری کچن (عروة ابن مسعود الثقفی) وعربان ایچنده جنکاورلکله معروف اولان قبیلهٔ (احابیش) شیخی (حلیس) دخی برابر ایدی .

اگرچه اهل اسلام ، یکدل ویکجهت وانضباط تام تحتنده بر هیئت اولدیغندن اردوی همایونه نسبتله قریش اردوسی باشی بوزوق طرزنده بر جمعیت ایدی .

شوحاله نظراً اهل اسلامك عون وعنایت باری ایله مظفریتی مأمول ایسه‌ده بو صورتده طرفیندن بر چوق تلفات وقوعیله مکهٔ مکرمه‌یه حرباً کیریله‌رك حرم شریفه چاره‌سز بر نوع حرمتسزلك ایدیلمش اولوردی. بوایسه ارادهٔ الٓهیه‌یه مغایر ایدی .

برده مکهٔ مکرمه‌ده اسلامنی اظهار ایده‌میوب‌ده جانی کبی ایمانی دخی درونده کیزلو اولان بر چوق ضعفای مسلمین وار ایدی . بوقارغاشه‌لقده آنلر دخی بیلنمیه‌رك پایمال اولوب کیدردی .

قالدی‌که : هنوز ایمانه کلمه‌مش اولان اشراف قریشدن نیجه ذاتلر ، قریب العهدده ایمانه کلوب‌ده دین اسلامه بیوك بیوك خدمتلر ایتملری ونیجه خیرلو اولاد یتیشدیرملری مقدر ایدی .

ایشته ده‌وه‌نك اویله خلاف عادت اولارق من طرف الله چوکیویرمسی بومثللو دقیقه‌لره رمز واشارت ایدی .

بناءً علیه اصحاب کرام ، ده‌وه‌یی قالدیروب یوروتمك ایستدکلرنده یرندن قیمیلدانمامش ایکن بعده رسول اکرم ، بالذات سوق ایدنجه قالقوب یورییویردی .

فقط طوغری یول ایله کیتمیوب بر طرفه صاپارق (حدیبیه) نك نهایتنده صویی چکیلمش بر قویو باشنه ایندی. خلق دخی کلوب اطرافنه قوندی .

اصحاب کرام ، اوراده صوسزلقدن شکایت ایتمکله رسول اکرم ، ترکشندن براوق چیقاردی وآنی او ، قویو ایچنه براقدیردی .

قویودن او قدر صو قاینادی‌که بتون اردو خلق ، طویونجه ایچدی ، آبدست آلدی ، حیوانلرینی صوواردی .

رسول اکرم ، محاربه نیتنده اولمدیغنی بیلدیرمك ایچون (خراش ابن امیّة الخزاعی) یی قریشه کونده‌ردی .

قریش ایسه (خراش) ی اولدورمك ایچون اوزرینه هجوم ایتمشلر ، هله عربان (احابیش) آره‌یه کیروب آنی قورتارمشلر او دخی همان کلوب کیفیتی رسول اکرمه بیلدیردی .

رسول اکرم ، محاربه نیتنده اولمدیغنی رؤسای قریشه‌کوزلجه آکلاتمق اوزره عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلرینی کونده‌رمك ایستدی .

حضرت عمر « رؤسای قریش ، بنم آنلر حقنده نه‌مرتبه غیظ‌وغلظتم اولدیغنی بیلورلر . قورقارم بکا سوء قصد ایدرلر . درون مکه‌ده عشیرتم‌ده یوق‌که بنی حمایه ایتسونلر . فقط عثمان ابن عفّان کیتسه مناسب اولور . زیرا آنك نفس مکه‌ده عشیرت واقرباسی چوقدر . نفسنجه قورقوسی یوقدر » دیدی .

فی‌الواقع رئیس قریش مکه اولان ابوسفیانك پدری (حرب ابن امیّة بن عبد شمس ابن عبد مناف) ایدی . عثمان ذی‌النورین رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلرینك پدری اولان (عفان)ك پدری دخی (ابوالعاص ابن امیّة ابن عبدشمس) اولمغله اشراف مکه‌دن‌اولان بنی‌امیّه، هپ کندوسنك‌عمزاده‌لری ایدی .

بناءً علیه رسول اکرم ، ابوسفیان وسائر قریش ایله کوروشوب‌ده مقصد پیغمبری ، مجرد طواف وزیارت بیت‌الله اولدیغنی آنلره بیلدیرمك وقریش مکه ایچنده کیزلو مسلمان اولانلر ایله کوروشوب‌ده آنلره دخی تسلیت ویرمك اوزره حضرت عثمانی کوندردی .

رؤسای قریش ، آنی ممنونیت ایله قارشولامشلر و « کعبه‌یی طواف ایت » دیو تکلیف ایتمشلر .

حضرت عثمان ایسه « رسول اکرم طواف ایتمدکجه بن ایده‌مم » دیمکله

روسای قریش ، دلکیر اولمشلر وآنی توقیف ایله کوز حبسنه آلمشلر ایدی .

اواثناده (خزاعه) قبیله‌سی رئیسی اولان (بُدَیل ابن وَرْقا) کندی قومندن بر طاقم آدملر ایله اردوی همایونه کلدی .

(خزاعه) قبیله‌سی (تهامه) قبائلندن اولوب زمان جاهلیتده بر خصوصدن طولایی (بنی هاشم) ایله عقد اتفاق ایتمشلر ایدی . ظهور اسلامدن صکره دخی بو عهدی اونوتمدیلر ورسول اکرمه طرفدارلقدن کیرو طورمدیلر .

بناءً علیه خزاعه قبیله‌سی ، هنوز اسلام ایله مشرّف اولمامشلر ایکن رسول اکرم ایله قریشك احوالنه دائر کیزلو مخابره ایدرلردی .

بوکره (بدیل) ك کلیشی دخی خیر خواهلق یولنده اوله‌رق حضور نبوی‌یه کیردی و « قریش طائفه‌سنی کوردم . حدیبیه‌نك صولی یرلرینه قونمشلر وتدارکلی بولنمشلر . کیرو دونمك نیتنده دکللر . سزه ممانعت ایده‌لر کرکدر » دیو خبر ویردی .

رسول اکرم ، آکا دخی « بز ، کیمسه ایله جنك ایچون کلمدك . آنجق عمره ، یعنی سعی و طواف ایچون کلدك و قریش طائفه‌سی مقدمکی محاربه‌لر ایله ضعیف دوشدی . حرب و ضربه مجاللری قالمدی . فقط ایسترلر ایسه آنلرله بر متارکه ایدرم . صکره بنم شریعتمك ظهور و انتشارنده ایسترلر ایسه آنلر دخی سائرلری کبی تابع اولورلر . یوق اکر امتناع ایدرلر ایسه شوحالده بن ، آنلرله یالکز قالنجه‌یه قدر جنك ایدرم . آرتق جناب حق ، امری نه ایسه یرینه کتورر » دیو بیوردی .

بدیل « اویله ایسه بن وارایم ، بونی قریشه خبر ویره‌یم » دیه‌رك رخصت آلوب قریش اردوسنه واردی .

رؤسای قریش ایله کوریشوب « بن ، او ذاتك یانندن کلیورم . ایشیتدم بر سوز سویلیور ایدی ، ایستر ایسه‌کز سزه عرض ایده‌یم »

دیدکده عکرمة ابن ابی‌جهل و حکم ابن عاص کبی بعض سفها « سنك ویره‌جکك خبره احتیاجمز یوق » دیمشلر .

عروة ابن مسعود الثقفی ایسه « بدیلك سوزینی دیکله‌یکز الویرر ایسه طوتکز ، الویرمز ایسه آتکز » دیو نصیحت ایلمش .

آنك اوزرینه حارث ابن هشام ایله صفوان ابن امیّه ، بدیله « سویله باقالم » دیمشلر . او دخی رسول اکرمدن ایشتدیکنی سویلمش .

عروه ، قالقوب رؤسای قریشه خطاباً « بکا امینیکز وارمی ؟ » دیدکده « اوت ، سندن هر وجهله امینز » دیمشلر .

او دخی « بو آدم ، سزه مصلحانه و منصفانه بر یول کوسترمش . براغکز بنی ، برکرّه آنك یاننه وارایم » دیمش . آنلر دخی « کیت باقالم » دیمشلر .

بناءً علیه عروة ابن مسعود ، اردوی همایونه کلدی . رسول اکرم ایله کوروشدی وسوزه کیریشدی .

« یا محمد ! قریشك وجوه و اشرافی تدارکات کلیه ایله چیقدیلر و سنی مکه‌یه قویمامق اوزره بینلرنده معاهده ایتدیلر . سنك یانکده‌کی عسکر ایسه بر درتی غلبه‌لکدن عبارتدر . یارین جمله‌سی قاچوب سنی میدانده یالکز براقیویررلر » دیدی .

عروه‌نك بو سوزندن ابو بکر الصّدیق رضی‌الله‌تعالی عنه حضرتلرینك جانی صیقیلوب قاشلرینی چاتدی و « بزمی طاغیلوب‌ده حضرت پیغمبری یالکز براقاجغز ؟ » دیه‌رك عروه‌یی تعذیر و تکدیر ایتدی .

بعده عروه ، عادت عرب اوزره رسول اکرمك صقالنی طوتوب اوقشامق ایستدی .

بو ایسه تعظیمه منافی بر کیفیت اولدیغی حالده رسول اکرم ، عروه‌یه لطف و نزاکت ایله معامله ایدردی .

لکن (مغیرة ابن شعبة الثقفی) که رسول اکرمك باشی اوجنده طورویوردی

روسای قریش ، دلکیر اولمشلر وآنی توقیف ایله کوز حبسنه آلمشلر ایدی .

اواثناده (خزاعه) قبیله‌سی رئیسی اولان (بُدَیل ابن وَرْقا) کندی قومندن بر طاقم آدملر ایله اردوی همایونه کلدی .

(خزاعه) قبیله‌سی (تهامه) قبائلندن اولوب زمان جاهلیتده بر خصوصدن طولایی (بنی هاشم) ایله عقد اتفاق ایتمشلر ایدی . ظهور اسلامدن صکره دخی بو عهدی اونوتمدیلر ورسول اکرمه طرفدارلقدن کیرو طورمدیلر .

بناءً علیه خزاعه قبیله‌سی ، هنوز اسلام ایله مشرّف اولمامشلر ایکن رسول اکرم ایله قریشك احوالنه دائر کیزلو مخابره ایدرلردی .

بوکره (بدیل) ك کلیشی دخی خیر خواهلق یولنده اوله‌رق حضور نبوی‌یه کیردی و « قریش طائفه‌سنی کوردم . حدیبیه‌نك صولی یرلرینه قونمشلر وتدارکلی بولنمشلر . کیرو دونمك نیتنده دکللر . سزه ممانعت ایده‌لر کرکدر » دیو خبر ویردی .

رسول اکرم ، آکا دخی « بز، کیمسه ایله جنك ایچون کلمدك . آنجق عمره ، یعنی سعی و طواف ایچون کلدك و قریش طائفه‌سی ، مقدمکی محاربه‌لر ایله ضعیف دوشدی . حرب و ضربه مجاللری قالمدی . فقط ایسترلر ایسه آنلرله بر متارکه ایدرم . صکره بنم شریعتمك ظهور و انتشارنده ایسترلر ایسه آنلر دخی سائرلری کبی تابع اولورلر . یوق اکر امتناع ایدرلر ایسه شوحالده بن، آنلرله یالکز قالنجه‌یه قدر جنك ایدرم . آرتق جناب حق، امری نه ایسه یرینه کتورر » دیو بیوردی .

بدیل « اویله ایسه بن وارایم ، بونی قریشه خبر ویره‌یم » دیه‌رك رخصت آلوب قریش اردوسنه واردی .

رؤسای قریش ایله کوریشوب « بن ، او ذاتك یانندن کلیورم . ایشیتدم بر سوز سویلیور ایدی ، ایستر ایسه‌کز سزه عرض ایده‌یم »

دیدکده عکرمة ابن ابی‌جهل و حکم ابن عاص کبی بعض سفها « سنك ویره‌جکلك خبره احتیاجمز یوق » دیمشلر .

عروة ابن مسعود الثقفی ایسه « بدیلك سوزینی دیکله‌یکز الویرر ایسه طوتکز ، الویرمز ایسه آتکز » دیو نصیحت ایلمش .

آنك اوزرینه حارث ابن هشام ایله صفوان ابن امیّه، بدیله « سویله باقالم » دیمشلر . او دخی رسول اکرمدن ایشتدیکنی سویلمش .

عروه ، قالقوب رؤسای قریشه خطاباً « بکا امینکز وارمی ؟ » دیدکده « اوت ، سندن هر وجهله امینز » دیمشلر .

او دخی « بو آدم ، سزه مصلحانه و منصفانه بر یول کوسترمش . براغکز بنی ، برکرّه آنك یاننه وارایم » دیمش. آنلر دخی « کیت باقالم » دیمشلر .

بناءً علیه عروة ابن مسعود ، اردوی همایونه کلدی . رسول اکرم ایله کوروشدی وسوزه کیریشدی .

« یا محمد ! قریشك وجوه و اشرافی تدارکات کلیه ایله چیقدیلر و سنی مکه‌یه قویمامق اوزره بینلرنده معاهده ایتدیلر . سنك یانکده‌کی عسکر ایسه بر درتی غلبه‌لکدن عبارتدر . یارین جمله‌سی قاچوب سنی میدانده یالکز براقیویررلر » دیدی .

عروه‌نك بو سوزندن ابو بکر الصّدیق رضی‌اللّه‌تعالی عنه حضرتلرینك جانی صیقیلوب قاشلرینی چاتدی و « بزمی طاغیلوب‌ده حضرت پیغمبری یالکز براقاجغز ؟ » دیه‌رك عروه‌یی تعذیر و تکدیر ایتدی .

بعده عروه ، عادت عرب اوزره رسول اکرمك صقالنی طوتوب اوقشامق ایستدی .

بو ایسه تعظیمه منافی بر کیفیت اولدیغی حالده رسول اکرم ، عروه‌یه لطف و نزاکت ایله معامله ایدردی .

لکن(مغیرة ابن‌شعبة الثقفی) که رسول‌اکرمك باشی‌اوجنده طورویوردی

همان عروه‌نك النی ایتدی و « چك الكی » دیه‌رك عموجه‌سنه عنف ایله معامله ایتدی .

عروه ، بو كیم ؟ دیو باقوب كوردی‌كه برادر زاده‌سی مغیره‌در . « بره غدّار ! بن سنك دوكدیككك قان لكه‌سنی هنوز تمیزله‌دم. شمدی بو طور و معامله‌ك نه‌در ؟ » دیدی .

عروه ، بو وجهله مغیره‌یی تكدیر ایلدی . مغیره دخی آكا قارشولق اوله‌رق سرت سوزلر سویلدی . بو وجهله سوزی اوزاتدیلر و حضور نبویده خیلیجه مجادله ایتدیلر .

بعده نبی محترم، مجرد طواف ایچون كلدیكنی وعقدمتاركه ایده‌بیله‌جكنی و قریش اكر مخالفت ایدرسه صوك درجه‌یه قدر مقاتله ایده‌جكنی افاده ایلدی . الحاصل بدیله نه سویلدیسه عروه‌یه دخی سویلدی .

عروه « یا محمّد ! طوتالم كه سن غالب كلدك. عربده سندن اوّل اصلنی تلف ایدوب بتورمش كیمسه وارمی ؟ » دیدی .

عروه ، بو مكالمه‌لر اثناسنده اصحاب كرامك حضور نبویده طور ومعامله‌لرینه دقت ایدوب كوردی‌كه اصحاب كرام، پروانه كبی فخر عالمك باشی اوجنده طولاشورلر وهرنه امر ایتسه كمال سرعت ایله اجراسنه چالیشورلر و یوزینه حدت ایله باقمیوب حضورنده كمال تعظیم ایله و آلچق سس ایله سوزه كیریشورلر و آبدست آلوركن دوكولن قطره‌لری آلوب‌ده یوزلرینه و كوزلرینه سورمك ایچون باشنه اوشرلر و بر قیلی یره دوشه‌جك اولسه آلوب و صاقلایوب‌ده حرزجان ایتمك اوزره قاپیشورلر . صانكه عروه‌نك دیدیكی كبی فخرعالمی براقوب‌ده طاغیلاجق برجمعیت اولمادقلرینی لسان حال ایله بیلدیریرلر ایدی .

عروه، عودت ایدوب‌ده قریش اردوسنه واردقده « ای جماعت ! بن قیصر وكسری ونجاشی دیوانلرینی كوردم. نیچه حكمداران ایله كوروشدم. والله ، برینك قومنده محمّده اصحابنك ایتدیكی حرمت واطاعتی كورمدم . قولایلقله طاغیله‌جق بر جمعیت دكلدر » دیه‌رك مصالحه‌یی ترویج ایتمش .

آنك اوزرينه عربان احابيشـك رئيسى اولان حليس « هله بن ده بر كرّه كيدوب كوره‌يم » ديه‌رك قالقوب اردوى همايونه كلمش . كورمش كه كعبه‌يه قربان ايديلمك اوزره بر چـوق ده‌وه‌لر علامتلنمش . اصحـاب كرام (لبيّك) ديو چاغريشيور . همان دونوب قريشـك يانـنه كيده‌رك « بويله زيارت بيت‌الله ايچون كلمش اولان جماعت، نصل منع اولنه‌بيلور؟ بز ، واقعا سزكله متفقز . لكن زوّار بيت‌اللهى منع ايتمـك اوزره متعهـد دكلز » ديبويرمش .

بناءً عليه رؤسـاى قريش دخى چاره‌سز مصالحه‌يه رضا كوسـترمشلر و عقد صـلح ايچـون فصحاى عربدن مشـهور (سهيل ابن عمرو) ى كونده‌رمشلر .

سهيل ابن عمرو ، اردوى همايونه كلوب رسول اكرم ايله كوروشدى و همان شروط مصالحه مذاكره‌سنه كيريشدى .

شروط مصالحه‌نك مذاكره‌سنده پك چوق مباحثه‌لر واقع اولدى.

نهايت اون سـنه مدت ايله عقد مصـالحه اولنه‌رق بو مدت ظرفنده طرفيندن يكديكره تعرض اولنمامسـنه قرار ويريلدى و طرف نبويدن همان اهـل اسـلامك مكه‌يه كيروب‌ده كعبه‌يى طواف ايتمـلرى شرطى ميدانه قونولدى .

سهيل ايسه « بو، شيمدى اولاماز . زيرا مكه‌يه جبراً كيرلمش حوادثى طوائف عرب ايچنه ياييلور وبو جهتله قريشك شان واعتبارينه خلل كلور فقط كله‌جك سنه اولابيلور » ديمكله سعى وطوافك كله‌جك سنه‌يه تأخيرى طرف نبويدن دخى قبول بيورولدى .

بعده سهيل ، پك آغر بر شرط درميان ايتدى . شويله‌كه : « سزدن برى بزه كلورسه رد ايتميه‌لم . اما بزدن سزه برآدم كيدرسه مسلم اولسه بيله رد ايده‌سكز » ديدى .

اصحاب كرام ، بو سوزدن حدتلنديلر . « هيچ بو اولور شيمى؟ بزه مسلم كلديكى حالده آنى مشركلرك النه نصل تسليم ايده‌لم ؟ » ديديلر .

سهیل ایسه بو شرطه موافقت اولنمدقچه مصالحه‌یه قرار ویریله‌میه‌جکنی قطعیاً بیان ایتمکله رسول اکرم ، چاره‌سز بو شرطی دخی قبول ایتدی.

اصحاب کرام ، بوکا تعجب ایده‌رك « یارسول الله ! بو شرطی دخی یازدیره‌جقمیسین ؟ » دیدیلر .

رسول اکرم ، « اوت . بزدن آنلره کیدنلری الله بزدن ایراغ ایتسون . آنلردن بزه کلنلر ایچون دخی جناب حق البته برچاره یارادیر » دیو بیوردی .

چونکه : مدینه اطرافنده‌کی قبائل دخی حج وطواف نیتیله کلمش اولسه‌یدیلر اردوی همایونده قریشك کوزینی ییلدیراجق مرتبه غلبه‌لك پیدا اولوردی . لکن آنلر قورقوب برلکده کلمدکلرندن عساکر اسلامیه ، عددجه آز وحج نیتیله چیقمش اولدقلرندن اسباب سفریه‌جه دخی تدارکسز ایدیلر .

قریش ایسه یرنده قوتلو وادوات حربیه‌لری مکمل اولدیغی حالده جوار مکه‌ده بولنان قبائلی جمع ایدیویرمش اولدقلرندن اهل اسلامه نسبتله قوتلری قات قات زیاده ایدی .

شوحالده اهل اسلامك تا شهر مکه‌نك کنارینه قدر کیدوب‌ده قریشی هیچه صایمالری فوق‌العاده بر شجاعت وفقط اویله بر قوی دشمنه قارشو اوراده اوزون اوزادی‌یه طورمق دخی مخاطره‌لو برکیفیت ایدی .

بناءً علی‌ذلك ، اهل‌اسلامه کوره هر نصل اولورسه اولسون قریش‌ایله برمصالحه یاپمق مقتضای عقل وحکمت ایدی .

قالدی‌که : مکه‌ده سوز ، رؤسای قریشده اولمغله ایام محاربه ممتد اولدقچه آحاد ناس دخی سوریسیله آنلره تابع اوله‌رق جنك وجدال ایله مشغول اولور وبو جهتله دین اسلامك نشری ایچون طرفیندن پك چوق قان دوکولملك لازم کلور ایدی .

اما مصالحه وقوعنده طرفین ، بربریله سربستجه کوروشوب رسول اکرمك معجزاتی و حسن اطوار و عاداتی ودین اسلامك ، محسناتی

ایشیده‌رك وافراد مسلمینك مظهر اولدیغی حریتی كوره‌رك آحاد مشركینك كیمی مسلمان اولاجق وكیمی دین اسلامه میل ایله اهل اسلام حقنده اولان عداوتلری آزالاجق واو حالده رؤسای قریش یالكز قالاجق ایدی .

قبائل سائره ایسه قریشه باققده اولدقلرندن رؤسای قریشك قوتلرینه او صورتله ضعف كلدكده آنلر دخی طرف اسلامیانه میل ایده‌جكلری جهتله دین اسلام، آز وقت ظرفنده طبیعتیله بتون عربستانه یاییلاجق ایدی .

الحاصل آحاد مشركینك اهل اسلام ایله سربستجه اختلاطی ، دین اسلامك آز وقت ظرفنده انتشارینه سبب اولاجق ایدی .

هر وقت عقد مصالحه‌ده آرانیلاجق شی ایسه كله‌جكده حاصل اولاجق فوائددن عبارتدر .

لكن اصحاب كرام ، بورالرینی كركی كبی دوشونه‌مدكلرندن اویله آغر شرطلرك قبولی ، پك كوجلرینه كیتدی .

قالدی‌كه : رسول اكرم ، مدینه‌ده ایكن رؤیاسنده اصحاب كرامیله برلكده مكه‌یه واروب حج ایتدكلرینی كورمش وعینیله ظهور ایده‌جكنی خبر ویرمش ایدی . اصحاب كرام دخی رؤیا همان بو سنه چیقاجق ظن ایتمشلر ایدی . بناءً علیه بو كرّه مكه‌یه كیروب‌ده كعبه‌یی طواف ایده‌جكلرنده هیچ شبهه ایتمزلر ایكن اویله آغر شرطلر ایله بر مصالحه یاپیلوب‌ده طواف كعبه‌دن دخی محروم اوله‌رق كیرو دونمك كندولرینه غایت كران كلدی وآز قالدی‌كه بر چوغی دائرهٔ اطاعتدن چیقه یازدی .

حتی حضرت عمر ، حضور نبویده « سن اللهك رسولی دكلمیسین‌وبزم دینمز حق دكلمی ؟ نیچون بو ذلّت وحقارتی قبول ایدیورز ؟ » دیدی .

رسول اكرم دخی « بن اللهك رسولی‌یم . لكن آكا عاصی اولامام. او بنم یاردمجیمدر » دیو جواب ویردی .

بعده حضرت عمر « یا ، سن بیت‌اللهه واروب‌ده طواف ایده‌جكسكز

دیمدکمی ؟ » دیدکده رسول اکرم « اوت . دیدم ، اما بو سنه دیمدم .
ینه دیورمکه : مکه‌یه کیروب سعی وطواف ایده‌جکز » دیو بیوردی .
الحاصل ، بالاده بیان اولندیغی اوزره مواد مصالحه‌یه قرار ویریلدی
وحضرت علی ، صلحنامه‌یی یازمغه مأمور اولدی.
رسول اکرم « ابتدا بسم‌الله الرحمن الرحیم یاز » دیدکده سهیل « بو
عباره‌یی طانیمام . اوته‌دنبرو یازیله کلدیکی وجهله (باسمك اللهم) یاز »
دیدی .
اصحاب کرام ، بوکا مخالفت ایتمك ایستدیلر ایسه‌ده بر نزاع لفظی
اولوب معناجه ایکی کلام بیننده فرق اولمادیغندن رسول اکرم « باسمك
اللهم یاز » دیو بیوردی وبعده صلح نامه‌نك عنوانینه (محمّد رسول الله)
دیو یازدیردی .
سهیل « اکر بز ، سنك رسول‌الله اولدیغکی تصدیق ایتسه‌یدك سنکله
محاربه ومجادله ایتمز ایدك. آنك یرینه باباکك اسمنی یاز » دیدی .
رسول اکرم ، « سز تکذیب ایتسه‌کزده بن اللهك رسولی‌یم .
اما بأس یوق. یا علی ! آنی بوزده (ابن عبدالله) یاز دیو امر ایتدی.
حضرت علی « بن ، رسول‌الله لفظنی بوزامام » دیمکله رسول اکرم ،
آنی کندی الیله بوزدی و (محمّد ابن عبدالله) دیو یازیلدی .
بعده اون سنه مدت ایله عقد مصالحه اولدیغی تحریر اولندقدن صکره
بو سنه اهل اسلام کعبه‌یی طواف ایتمکسزین کیرو دونمك وکله‌جك سنه
کله‌رك مکه‌یه کیروب طواف ایتمك ، فقط اوچ کوندن زیاده طورمامق
واووقت قریش طائفه‌سی ، مکه‌دن طیشارو چیقمق شرطلری یازیلدی .
بعده طرف اسلامیانه کلنلرك ردّی ماده‌سی درج ایدیلدی . فقط بو ماده
قریشه تخصیص اولنوب قبائل سائره مستثنا طوتولدی .
شویله‌که: قریشدن ماعدا اولان قبائل، ایسترلر ایسه عهدوامان محمّدی‌یه
وایسترلر ایسه قریشك عهد وامانینه داخل اولمق اوزره مخیّر براقیلدیلر .
حال بوکه : بوراسی تصدیق اولندیغی کبی همان (خزاعه) قبیله‌سی

قالقوب عهد وامان محمدی‌یه داخل اولدقلرینی اعلان ایلدیلر ، (بنی‌بکر) دخی قریشك عهدینه داخل اولدیلر .

صلح نامه ، بر منوال مشروح تمام اولدقدن صوکره ذیلنه اشراف مهاجرین وانصاردن ورؤسای مشرکیندن شاهد اولان کیمسه‌لرك اسملری تحریر و علاوه ایدیلدی و اوصره‌ده پك آجی بر وقعه ظهوره کلدی .

شویله‌که سهیلك اوغلی (اَبُو جَنْدَلْ) اسلام ایله مشرّف اولدیغندن پدری ، آنی باغلایوب حبس ایتمشیدی . نصلسه بو اثناده قورتولوب فرار ایله زنجیرینی سورویه‌رك و تکبیر کتوره‌رك اردوی همایونه چیقه کلدی .

سهیل ، آنی کورنجه « ایشته صلحنامه اقتضاسنجه ابتدا سزدن ردّینی ایسته‌یه‌جکم بودر » دیدی .

برو طرفدن « هنوز شیمدی مصالحه‌یه قرار ویریلدی . بو آره‌ده قاچوب قورتولان مستثنا اولمق لازم کلور . بوندن صوکره کله‌جکلر رد اولنور » دینلدی ایسه‌ده سهیل ، اکر اوغلی کندوسنه رد و تسلیم اولنماز ایسه صلحنامه‌یی کأن لم یکن حکمنده عد ایده‌جکنی قطعیاً بیان ایتمکله نقض عهددن اجتناباً اوغلی ابوجندل ، کندوسنه ویریلدی وابوجندله « صبر ایت . قریباً جناب حق ، سنی بوبلیّه‌دن خلاص ایدر » دیو تسلیت بیورولدی .

ینه بو اثناده حضرت عثمانك عودتی کجیکمش اولدیغی حالده قتل اولنمش دیو بر سوز ایشیدیلمکله رسول اکرم « آرتق محاربه ایتمدکجه کیرو دونه‌مه‌یز » دیدی . ایشته او ، وقت (بیعت رضوان) وقوع بولدی .

شویله‌که : رسول اکرم ، برآغاج آلتنده اوطوردی . هپ اصحاب کرام کلوب اولنجه‌یه‌دك صبر و ثبات ایله اصلا فرار ایتمامك اوزره عقد بیعت ایلدیلر . یالکز (جد ابن قیس) دوه‌سنك آرقه‌سنه صاقلاندی وکلوب بیعت ایتمدی . رسول اکرم ، ایکی النی بربرینه باغلایوب حضرت عثمان طرفندن دخی غائبانه اجرای رسم بیعت ایلدی .

اهل اسلامك بو بیعتی ، قریشه خوف و دهشت ویردی . همان حضرت

عثمانى اردوى همايونه كوندرديلر بروطرفدن دخى سهيل كيتدى ومصالحه‌يى اعلان ايتدى . ديدى قودى دخى بيتدى .

رسول اكرم ، قربانلق دهوه‌سنى كسدى وباشنى تراش ايتدى. آنك اوزرينه اصحاب كرام دخى قربانلرينى كسديلر وكيمى باشلرينى تراش ايتديلر وكيمى صاچلرينى كسديلر .

اگرچه درون مكه‌يه كيروبده سعى و طواف ايده‌مدكلرى ايچون محزون اولديلر. آنجق او اثناده برروزكار اسوب آنلرك صاچلرينى حرم شريفه كوتورمكله متسلى و ممنون اولديلر .

هجرتدن مقدم فرس دولتى ، روما دولتنه غلبه ايده‌رك انطاكيه و شام و قدس شريف طرفلرنده دين نصارا اپى قالديروبده مشركلرك بر نوعى اولان مجوس آيينى يوروتمكه تشبث ايتمشيدى. روم طائفه‌سى ايسه نصارا دينده اولوب نصارا دخى اهل كتاب اولمق حسبيله اهل اسلامه يقين اولديغندن مشركين قريش ، فرسك رومه غلبه‌سنى ايشتدكلرى كبى ممنون اوله‌رق اهل اسلامه « بزم اخوانمز ، سزك اخوانكزه غلبه ايتمش. البته بزده سزه غالب كلورز » ديمكله اهل اسلام مكدر اولمشيدى . آنك اوزرينه (الم غلبت الروم) سوره‌سى نازل اوله‌رق اون سنه‌يه وارمادن رومك فرسه غلبه ايده‌جكى تبشير بيورلمغله ابوبكر الصدّيق رضى الله تعالى عنه حضرتلرى ، او وقت مشركين قريشه « او قدر سوينميكز. اون سنه‌يه وارماز روم ، فرسه غلبه ايده‌جكدر » ديدكده (ابىّ ابن خلف) آنى تكذيب ايده‌رك « كل سنكله بحث ايده‌لم » ديوب حضرت ابو بكر دخى موافقت ايتمكله طقوز سنه ظرفنده روم غلبه ايدر ايسه ابى بن خلف ، آڭا يوز دهوه ويرمك وغلبه ايتمز ايسه حضرت ابوبكر ، آكا يوز دهوه ويرمك اوزره بحث ايلمشلر ايدى .

اشبو حديبيه سفرى اثناسنده رومك فرسه كركى كبى غلبه‌سى شايع اولدى . ابىّ ابن خلف ايسه احد غزاسنده رسول اكرمك بر ضربه‌سيله يره‌لنوب تلف اولمش ايدوكندن حضرت ابو بكر ، او دهوه‌لرى ابىّ ابن

خلفك ورثه‌سندن ایستدی، آنلر دخی ویردی. حضرت ابوبکر، دوه‌لری آلوب رسول اکرمه کتوردی. او دخی « آنلری فقرایه تصدّق ایله » دیو بیوردی.

بناءً علی ذلك حضرت صدّیق، بویوز دوه‌یی تصدّق ایده‌رك فقرای مسلمینی طویوردی. بو صره‌ده رومك فرسه غلبه‌سی حوادثنك شیوعی جمله مؤمنینه فرح ویردی.

رسول اکرمك حدیبیه‌ده اقامتی، یکرمی کون قدر اولوب یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله قربانلری کسدکدن صکره اصحاب کرامیله برابر مدینه‌یه عودت بیوردیلر.

اکرچه کعبه‌یی طواف ایتمکسزین کیرو دوندکلرندن طولایی مکدر ایدیلر. آنجق اثنای راهده قریباً بیوك فتوحاته مظهر اولاجقلرینه دائر سورهٔ فتح نازل اولمغله ممنون اولدیلر وآنی تلاوت ایدرك سلامت ایله مدینه‌یه وصول بولدیلر.

آره‌دن چوق وقت کچمدی (اَبُوبَصیرْ ثَقَفی) نام ذات، مکه‌ده اسلام ایله مشرّف اولدی وهمان قریشك ایچندن صاووشوب مدینهٔ منوره‌یه کلدی.

آرقه‌سندن اوچ کون صکره آنی ایستمك اوزره قریشك طرفندن ایکی مأمور کلوب معاهده مقتضاسنجه آنی رسول اکرمدن ایستدیلر. رسول اکرم دخی ویرمکه مجبور اولدی.

ابو بصیر، هرنه قدر « بن، کندیمی هنوز چرکاب شرکدن تطهیر ایتمشیکن مشرکینك ایچنه نصل‌واره‌بیلورم؟ » دیو فریاد ایلدی ایسه‌ده ویریلمسه نقض عهد ایدیلمك لازم کله‌جکندن رسول اکرم « یا ابابصیر! بز عهدمزی بوزمایز. آرتق سن‌ده براز صبر و ثبات ایت. جناب حق، البته سکا و سنك کبی مشرکین ایچنده قالان اهل اسلامه بر طریق نجات کوستریر » دیه‌رك چاره‌سز آنی او مأمورلره تسلیم ایلدی.

مدینهٔ منوره‌دن چیقوب (ذوالحلیفه) نام محله واردقلرنده اوتوروب

خرما یرلر ایکن ابوبصیر ، آنلردن برینك قلیجنه « باقه‌یم نصلدر ؟ » دیه‌رك قیندن چیقارمش و همان آنی اوروب اولدورمش .

دیکر آرقداشی، قاچوب قورتولارق مدینهٔ منوره‌یه کلوب رسول اکرمه ابو بصیردن شکایت ایتدی .

متعاقباً ابوبصیر دخی کلوب حضور نبوی‌یه کیردی « یارسول‌الله ! سن ، بنی آنلره تسلیم ایله عهدکی ایفا ایتمش اولدك . اما شیمدی بنی جناب حق خلاص ایلدی » دیه‌رك مدینهٔ منوره‌ده قالمق ایستدی .

حال‌بوکه : هر نه وقت قریش طرفندن طلب اولنسه معاهده اقتضاسنجه ویریلمك لازم کله‌جکندن رسول اکرم ، آنی مدینه‌ده آلیقومادی و « چیق ایستدیکك یره کیت » دیو کندوسنه رخصت ویریلدی .

ابو بصیر دخی مدینه‌دن چیقوب ساحل دریا طرفنه کیتدی و مکه‌دن شامه کیدن یول اوزرنده (عیص) نام موقعی طوتدی .

دائما مکه‌دن شامه کیدن مشرکینه تعرض ایلردی . مکه‌ده مخفی اولان اهل اسلام ، آنی ایشیتدکلری کبی همان طاقم طاقم چیقوب ابوبصیرك یاننه طوپلاندیلر وآز وقت ظرفنده یتمش نفره بالغ اولدیلر و قریش طائفه‌سنك شام یولنی کسدیلر .

مکه‌دن هرنه وقت یولجی چیقسه ایریشوب طوتارلر ومالنی یغما ایدرلر ایدی . ابوبصیر، معیتنده‌کی جماعته امام اولوب نماز قیلارلردی .

فقط ابوجندل‌ابن سهیل دخی برآرالق پدرینك قید وبندندن قورتولوب فرار ایله ابوبصیرك یاننه کلدی و آندن صکره او جماعته ابوجندل ، امامت ایدر اولدی .

ابوجندلك خروجی اطرافده ایشیدیلدیکی کبی (غفار) و (اسلم) و (جهینه) قبیله‌لرندن و قبائل سائره‌دن اسلام ایله مشرّف اولان بر چوق کیمسه‌لر، آنك یاننه کلوب اوجماعته قاتیلدیلر وآز وقت ظرفنده اوچیوز نفره بالغ اولدیلر .

مكه‌نك شام یوللرینی بتون بتون كسدیلر . قریش ایسه تجارت ایله كچینور بر طائفه اولدیغندن پك زیاده صیقیلدیلر.

همان رسول اكرمه ایلچی كوندروب او جماعتی مدینه‌یه جلب ایتمك اوزره قریشدن مدینه‌یه وارانلرك ردینه دائر اولان شرطك مصالحه‌نامه‌دن طی اولنمسی و بوندن صكره قریشدن هركیم مدینه‌یه كیدرسه رد اولنماسی خصوصنی رجا ایتدیلر .

آنك اوزرینه رسول اكرم دخی ابوبصیر ایله یولداشلرینی دعوت ایچون ابوبصیره مكتوب كوندردی .

ابو بصیر ، او اثناده آغیر خسته اولوب مكتوب همایونك كندیسنه وصولنده صوك نفسه كلمشیدی ، مكتوبی النه آلوب یوزینه و كوزینه سوره‌رك تسلیم روح ایلدی. رضی‌الله تعالی عنه

ابوجندل ، آنی اوراده دفن ایتدكدن صكره او جماعتی آلوب مدینه‌یه كلدی و آندن صكره هر طرفدن اسلام ایله مشرف اولوب كلنلر چوغالدی.

فتح خیبر

خیبر ، مدینه‌نك شام جهتنده ومدینه‌یه درت قوناقلق برمحلده کائن بر بیوك شهر ایدی . اطرافنده متعدد قلعه‌لر و پك چوق خرماقلر ومزرعه‌لر وار ایدی .

یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله جوار مدینه‌ده متوطن اولان یهودیلرك کیمی نفی واجلا، کیمی قتل و اعدام اولنمغله بقیه‌سنك چوغی خیبرده اجتماع ایتمشلر ایدی .

حتی بنی نضیرك رئیسی اولان (حُيّ ابن اَخْطَب) (آل حُقَیْق) ك ذی قیمت اشیاسنی کتوروب خیبرده برکیزلی یرده دفن ایتمشیدی .

عربك اك بیوك تجارتی شام ایله اولدیغی حالده شام یولی اوزرنده یهودیلرك اویله طوپلانوب‌ده قوت پیدا ایتملری اهل اسلام حقنده مضر ایدی .

لکن اهل اسلامك قریش مکه طرفندن دائما شبهه ووسوسه‌سی اولدیغی جهتله شام طرفنی دوشونمکه وقتلری مساعد دکل ایدی . مؤخراً حدیبیه‌ده قریش ایله عقد مصالحه اولنمغله آرتق شام جهتنی دوشونمکه فرصت الویردی .

بناءً علیه رسول اکرم ، حدیبیه‌دن عوت ایله یکرمی کون قدر مدینه‌ده اقامتدن صکره هجرتك یدنجی سنه‌سی محرمی خلالنده بیك درتیوز پیاده وایکیوز سواری ایله مدینه‌دن چیقوب خیبر طرفنه عزیمت بیوردی .

برکون صباحلین ایرکندن خیبره واردی وقلعه‌لرینی محاصره ایتدی . مدت محاصره ، اون کوندن زیاده سوردی .

(دَوْس) قبیله‌سی رئیسی اولان (طُفَیْل ابن عمرو دَوْسی) رضی الله تعالی عنه حضرتلری که هجرتدن مقدم مکه‌یه واروب اسلام ایله مشرّف

اولمش واووقتدنبرو قبیله‌سی خلقنی ایمانه کتورمکه چالیشوب چابالامقده بولنمش ایدی . بوکره درتیوز آدمی ایله مدینه‌یه کلوب رسول اکرمك خیبر غزاسنه چیقدیغنی خبر آلنجه اردوی همایونه کلدی وبو شانلی محاربه‌ده بولندی .

ینه بواثناده اشبو دوس قبیله‌سندن مشهور (ابوهریره) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری دخی کلوب اصحاب صفه‌یه ملحق اولدی .

آندن صکره فخرعالم حضرتلرینك یانندن آیرلمیوب قوهٔ حافظه‌سی دخی متین اولدیغندن پك چوق حدیث شریف روایت ایتمشدر .

کندوسندن مرویدرکه : « بندن زیاده حدیث بیلن یالکز عبدالله ابن عمردر . او ، ایشیتدیکنی یازاردی ، بن یازمازدم » دیر ایمش . بز ، ینه صدده کله‌لم :

اشبو خیبر محاربه‌لرنده اهل اسلامدن اون بش نفری شهید اولدی . یهودیلردن ایسه طقسان اوچ نفری قتل اولندی .

بومحاربه‌ده حضرت علیدن فوق‌العاده آثار قوت وشجاعت کورولدی . حتی بر قلعه قپوسنی قوپاروب قالقان کبی قوللاندی . نهایت خیبر قلعه‌لری برر برر آلیندی . پك چوق اموال واشیا اله کچیریلدی وآل حقیقك بالاده مذکور اولان دفینه‌سی بولندی . یالکز بو دفینه‌دن چیقان اوانی وحلیاتك قیمتی اون بیك آلتون تخمین قیلیندی .

اواثناده خیبر یهودیلری طرفندن رسول اکرمه قیزارتیلمش بر قویون اهدا وتقدیم اولندقده بعض اصحاب کرام ایله آنی ییمك اوزره سفره‌یه اوطوردی . بر پارچه‌سنی بر آز چیکنه‌دکدن صکره آغزندن چیقاروب آتدی و « ال چککزکه بو قویون زهرلی اولدیغنی بکا خبر ویریبور » دیو بیوردی . لکن (براء ابن معرور) ك اوغلی (بشر) برلقمه یوتمشیدی .

رسول اکرم ، اوزهرلی اتی بر آز آغزنده چیکنه‌مکله مبارك وجودینه بر مقدار تأثیری اولمشیدی . درعقب مداواته قیام ایله ایکی کوره‌کی آره‌سندن

حجامت ایتدیردی وزهرك تأثیراتی صاووشدی . اما بشر ، پك آغر خسته دوشدی.

او قویونی تسمیم ایدن (سَلاْمْ ابن مِشْکَمْ) ك زوجه‌سی (زینب بنت الحارث) اولمغله حضور نبوی‌یه کتورلدی و « بو خیانته نصل جرأت ایتدك » دیو صورولدی .

زینب دخی « اکر حق پیغمبر ایسه‌ك کار ایتمز و اکر یلانجی ایسه‌ك الکدن قورتولمش اولورز دیو بو ایشه جسارت ایتدم. شمدی حق پیغمبر اولدیغکی آڭلادم وسکا ایمان ایلدم » دیو جواب ویردی . رسول اکرم دخی آنی صالیویردی .

لکن متعاقباً بشر، وفات ایدنجه آنك وارثلری معرفتیله زینب دخی قصاصاً قتل و اعدام ایدیلدی .

خیبر اراضیسی ، بیت‌المال ایچون ضبط اولندی و نسوان و صبیانی اسیر ایدیلدی. باقی‌اهالیسی دخی یاریجیلرله یرلرنده براغیلدیلر وعمرالفاروق رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینك ایام خلافتنده عموماً یهودیلر ، او حوالیدن نفی و اجلا اولندقلری وقته قدر خیبرده قالدیلر .

مدینه‌یه ایکی قوناق مسافه‌سی اولان (فَدَكْ) نام قریه اهالیسی ، خیبرك فتح اولندیغنی ایشیتدکلری کبی خوف وخشیته دوشه‌رك اراضیلری رسول اکرمك اولمق اوزره یاریجیلقله یرلرنده ابقا اولنملرینی استدعا ایلدکلرندن او وجهله آنلر دخی وطنلرنده ابقا بیورلدیلر .

خیبراسیرلری‌ایچنده حيّ ابن‌اخطبك قیزی (صَفیّه) دخی وارایدی‌که رؤساء یهوددن (ربیع ابن حقیق) ك اوغلی (کنانه) هنوز آنی تزوج ایتمش اولدیغی حالده بوکره خیبرده مقتول اولمغله صفیّه، یکی کلین اولدیغی حالده طول قالمشیدی .

صفیه ایسه فوق‌العاده کوزل اولدیغندن اسیرلرك تقسیمنده هر کیمك حصه‌سنه دوشسه دیکرلرینك کوکلی قالاجق ایدی .

بناءً علیه رسول اکرم ، هیچ کیمسه‌نك خاطری قالمامق اوزره صفیه‌یی کندوسی ایچون سچوب آیردی .

لکن جاریه اولدیغی حالده‌می قالاجق ، یوقسه امّهات مؤمنین اولان زوجات مطهّرات صره‌سنه‌می قونولاجق؟ بوراسی اصحاب کرامك معلومی اولمدیغندن حجاب وپرده آرقه‌سنه آلنه‌جقمی؟ دیو منتظر اولدیلر .

چونکه: حضرت پیغمبرك زوجه‌لرینی اصحاب کرام، هپ کندی آنالری مقامنده طوتارلردی . قاریلرك یبانجی ارککلره کورونملری مقدما حرام قیلنمش ایسه‌ده بوکیفیت ، حرّه اولان خانونلره مخصوص ایدی. جاریه‌لره کوره تستّر واجب اولمیوب آنلر آچیق کزرلردی .

متعاقباً رسول اکرم ، صفیه‌یی حجاب و پرده آرقه‌سنه آلنجه امّهات مؤمنین صره‌سنه کچه‌جکی آکلاشیلدی و چوق کچمیوب رسول اکرم، آنی تزوج بیوردی .

رسول اکرم ، خیبردن عودت ایتدکده (وادی القری) ناحیه‌سنه کیتدی و اوراده‌کی یهودیلری دینه دعوت ایتدی .

یهودیلر، ایمانه کلمیوب قارشو طوردیلر. ایچلرندن بری طیشارو اوغرایوب اردیله‌دی . زبیر رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، آنی قتل ایتدکدن صکره دیکر بری چیقدی. حضرت زبیر آنی دخی اعدام ایلدی .

بعده پیدرپی مبارزه‌یه چیقان یهودیلرك برینی حضرت علی کرم‌الله وجهه و ایکیسنی ابودجانه رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری اولدوردی . بو صورتله یهودیلرك اون بر نفری اعدام قیلندی .

بعده یورویش ایله وادی‌القری ، ضبط ایدیلوب ایچنده بولنان اموال و اشیا ، غزاته تقسیم و اهالیسی خیبرلیلر کبی چفتجی اولمق اوزره یرلرنده ابقا اولندی .

بونك اوزرینه مدینهٔ منوره‌یه‌یدی ، سکز قوناق مسافه‌ده و مدینه ایله شام آره‌سنده بولنان (تَیْما) بلده‌سی اهالیسی دخی جزیه ویرمك اوزره اطاعت ایلدیلر .

الحاصل اطراف وجوارده بولنان قبائل و عشائر ، سطوت اسلاميه‌دن اورکوب برر برر عرض انقياده باشلادیلر ومدينهٔ منوره‌یه عودت بيورلدقدن صكره آره صره اطرافه فرقه‌لر كوندريلور و هرطرفده سطوت اسلاميه كوستريلور اولدی .

بناءً عليه آز وقت ظرفنده ملت اسلاميه ، پك بيوك قوت قازانوب بوندن ايكی سنه صكره قولايلقله مكه‌نك فتحنه مقتدر اولمشدر .

بو فتوحات ايسه هپ حديبيه مصالحه‌سنك محسّناتندندر . زيرا اكر قريش ايله مصالحه اولنمامش و اوطرفدن اهل اسلام امين ومطمئن بولنمامش اولايدی ، برو طرفك ايشلرينه بويله سربستجه باقيلامازدی .

بوسببدن ناشی اومصالحه‌نك شروطنی مضر كوروب‌ده اعتراض ايله‌ينلر ، صكره پشيمان اوله‌رق توبه و استغفار ايتمشلردر .

ينه بوسنه ديار يمنده متوطن اولان (اشعری) قبيله‌سندن برچوق كيمسه‌لر (ابوموسی الاشعری) ايله برلكده مدينهٔ منوره‌یه كلديلر واسلام ايله مشرّف اولديلر .

سفراء پیغمبری

حدیبیه‌دن عودت بیورلدقدن صکره کافهٔ انس وجنّه مبعوث اولان خاتم‌الانبیا حضرتلری طرفندن دین اسلامه دعوت ایچون ملوك اطرافه کوندرلمك اوزره یدی سنهٔ هجریه‌سی محرّمنده التی قطعه نامهٔ همایون یازیلدی وعندالملوك مهره اعتباراولنه کلسیله کوموشدن بر مهر یاپدیریلدی، اوزه‌رینه (محمّد رسول‌الله) دیو حك ایتدیریلدی واو نامه‌لره باصیلدی . هرنامه‌یی کوتورمك ایچون برر ایلچی تعیین وارسال بیوریلدی .

شویله‌که : نجاشی ، یعنی سلطان حبش اولان (اَصْحَمَةْ ابن بحر) ه (عمرو ابن امیّة الضمری) و مصر حکمداری اولان (مُقوقِس) ه (خاطب ابن بلتعه) وقیصر روم اولان (هرقل)ه (دِحْیَةُ ابن خلیفه) و (بلقا) ملکی‌اولان (حارث ابن ابی شمر غسّانی) یه (شجاع ابن‌وهب اسدی) ودیار نجدده بنی حنیفه‌دن یمامه ملکی اولان (هَوذه ابن علی) یه (سَلیط ابن عمرو عامری) و کسرای عجم اولان (خسرو پرویز) ه (عبدالله ابن حُذَافهٔ سهمی) کونده‌رلدی.

حبشستانده‌کی مهاجرین اسلامی ایسته‌مك و (امّ حبیبه) رضی‌الله‌تعالی عنها حضرتلرینی، رسول اکرمه نکاح ایتلك دخی عمروابن امیّه‌نك مأموریتی اقتضاسندن ایدی .

چونکه : امّ حبیبه رضی‌الله تعالی عنها ، رئیس قریش اولان ابوسفیانك قیزی اولوب مقدما زوجی (عُبیدالله ابن جَحش) ایله برابر مکه‌دن حبشه

هجرت ایلمش اولدیغی حالده مؤخراً عبیدالله ، نصارا دیننه کیروب امّ حبیبه ایسه دیننده ثبات ایده‌رك آندن آیریلمش و عرب خاتونلری کفوینی بولمادقجه ازدواجی قبول ایتمیوب بویله اصیلزاده برخاتونك اویله دیارغربتده دینداشلرندن کفوینی بولمق دخی مشکل اولدیغندن بیچاره امّ حبیبه پك کوچ برحالده قالمش ایدی .

بویله دین مبین اوغورنده وطننдن دور واقربا وتعلقاتندن مهجور اوله‌رق بی‌کس قالان اصیلزاده بر خاتونك تلطیفی ایسه الزم اولدیغندن رسول اکرم ، آنی تزوّجه طالب وراغب اولمش ایدی .

نجاشی ، عمرو ابن امیّه رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینه لایق وجهله اکرام واحترام ایتمش ومهاجریندن ، رسول اکرمك عمّزاده‌سی اولان (جعفر ابن ابی طالب) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینك حضورنده اسلام ایله مشرّف اولمش وامّ حبیبه‌یی رسول اکرمه نکاح ایتدیرمش وآنلر ایله برابر سائر مهاجرین اسلامی ایکی کمی‌یه بیندیروب عربستان طرفنه کوندرمش ایدی .

رسول اکرم ، خیبر غزاسنده ایکن آنلر مدینه‌یه کلدیلر و رسول اکرم، خیبردن عودتنده آنلرله کوروشوب فوق‌العاده ممنون اولدی . حتی « بیلمم بو ایکی شیئك قنغیسیله فرحلانایم ؟ فتح خیبرله‌می ، یوقسه قدوم جعفرله‌می ؟ » دیو بیوردی .

بو صورتله امّ حبیبه ، سائر امّهات مؤمنین صره‌سنه کچدی و رسول اکرم ایله رئیس اعداسی اولان ابو سفیان بیننده قرابت صهریّه پیدا اولدی .

مقوقس دخی خاطب ابن بلتعه رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینه اکرام و احترام ایتمش و رسول اکرمه هدیه اولمق اوزره درت جاریه و (دلدل) دیو معروف و مشهور اولان بیاض بر استر ایله (یعفور) نامنده بر حمار کوندرمش ایدی .

او جاریه‌لردن بری (ماریه) رضی‌الله تعالی عنهادرکه رسول اکرمك آندن (ابراهیم) نامنده بر اوغلی دنیایه کلدی .

قیصر روم دخی نامهٔ همایونی تعظیم ایله النه آلوب یوزینه سورمش و (دحیه) یه پك زیاده احترام ایدوب بر چوق هدیه‌لر دخی ویرمش‌در .

چونکه : قیصر روم ایله کسری بیننده برمدتدنبرو محاربات شدیده وقوعه کلوب مقدما کسری، غلبه‌ایدرك سوریه قطعه‌سنی ضبط ایلمش‌وبتون عربستانی بتسه‌مش ایدی . اهل فرس ایسه مشرك اولدیغندن علی‌العموم اهل کتابك دشمنی ایدی و روم طائفه‌سی اهل کتاب اولان نصارا دیننده اولوب اهل اسلامه‌آلیشقین ملت ایسه نصارا طائفه‌سی ایدی. بناء علی‌ذلك یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله اهل فرسك روملره غلبه‌سندن طولایی مشرکین قریش ، ممنون و اهل اسلام محزون اولمشیدی . مؤخراً روملرك اهل فرسه غلبه‌سی خبری ، حدیبیه‌ده ایکن ایشیدیلدیکی کبی اهل اسلام فرح بولمشیدی . بو اثناده ایسه قیصر روم : قدس شریفه کلوب اوطرفك اصلاح احوالیله مشغول اوله‌رق او حوالی اهالیسنی تلطیف وتألیف ایتمك ایستردی . ایشته بوصره‌ده دحیه ، کیدوب کندوسنه نامهٔ همایونی تسلیم ایلمش اولدیغندن پك زیاده التفات و احترام قیصری‌یه مظهر اولمشدر .

ملوك غسان ، فی‌الاصل یمندن بوطرفلره مهاجرت‌ایدن طوائف‌عربدن اولوب پك چوق وقتلردنبرو بو حوالیده حکومت ایده کلمشلردر . فقط بونلر، قیصررومه تابع‌اوله‌رق آنك طرفندن شام جهتنده‌کی عربان‌اوزرینه مأمور ایدیلر .

شوحاله نظراً (حارث ابن ابی‌شمر غسانی) قیصرك بروالیسی‌حکمنده ایدی . حال‌بوکه شجاع اسدی رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلری ، کیدوب آکا رسول اکرمك نامه‌سنی ویردکده‌اوقویوب یره آتمش و « ایشته‌بن، آنك اوزرینه واریورم » دیه‌رك بدمعامله ایتمش و قیصره مکتوب کونده‌روب عسکریله مدینه‌یه هجوم ایتمك‌اوزره‌استیذان ایلمش ایسه‌ده قیصر، آکا رخصت ویرمامش ایدی .

شجاع اسدی، مدینهٔ منوره‌یه کلوب حارثك اویله بد معامله‌سنی افاده
ایتدکده رسول اکرم، حارثه «ملکی زائل اولسون» دیو بد دعا ایتدی.
چوق کچمیوب حارث، کفر اوزره وفات ایده‌رك جانی جهنمه ایصمارلایوب
کیتدی.

یمامه ملکی (هَوْذَه) دخی نصارا دیننده اولدیغی حالده سلیط عامری
رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلری، واروب آکا رسول اکرمك نامه‌سنی ویردکده
«اکر بنی کندیسنه ولی‌عهد ایدرسه مسلمان اولورم و آکا یاردیم ایده‌رم
والا آنکله جنك ایلرم» دیمش اولدیغندن رسول اکرم «یاربّ! سن آنك
حقندن کل» دیو بیوردی. آره‌سی چوق کچمیوب هوذه دخی کافر اولدیغی
حالده وفات ایلمشدر.

هوذه طرفندن مدینه‌یه کوندولمش اولان (رحال) نام کمسنه مسلمان
اولوب ایچه قرآن کریم دخی تعلّم ایلمش ایکن یمامه‌یه عودتنده مرتد اوله‌رق
کویا «رسول اکرم، مسیلمة الکذّابی نبوتده کندیسنه شریك ایتدی»
دیو نامعقول بر یالان سویلمشدر.

عبدالله ابن حذافه رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری دخی پای تخت کسرایه
واروب رسول اکرمك نامه‌سنی تسلیم ایتدکده خسرو پرویز، حدتلنه‌رك
نامهٔ همایونی ییرتوب پاره پاره ایلمش اولدیغندن رسول اکرم «الله، آنك ملك
و دولتنی پاره‌لسون» دیو پرویزه بد دعا ایلدی.

پرویز، کندو طرفندن یمنده والی بولنان وآل ساساندن اولان (باذان)ه
خبر کونده‌روب «شو حجاز طرفنده دعوای نبوت ایدن آدمی بکا کونده‌ر»
دیو امر ایلمش اولدیغندن باذان دخی رسول اکرمه «همان کسرانك یاننه
واره‌سین» دیو مکتوب یازوب ایکی مأمور ایله مدینه‌یه کونده‌رمکله مأمورلر
کلوب حضور نبوی‌یه کیردیلر وباذانك مکتوبنی ویردیلر و «همان کسرانك
یاننه کیدر ایسه‌ك باذان دخی سنك ایچون کسرایه شفاعتنامه یازار و اکر
کیتمز ایسه‌ك سنی تلف ایدر» دیدیلر. رسول اکرم دخی «یارین جواب
ویریرم» دیو آنلری حضورندن چیقاردی.

متعاقباً رسول اكرمه وحی الهی كلدی. طرف الٓهیدن پرویزه، اوغلی (شیرویه) مسلّط اولەرق اوكیجه آنی اولدورمش اولدیغی خبر ویریلدی. رسول اكرم دخی اومأمورلری چاغردی، كیفیتی آنلره خبرویردی و «بنم شریعتم یقینده دولت كسرانك ایریشدیكی یرلره ایریشەجكدر. باذانه سویلەیك ایمانه كلسون» دیو بیوردی.

او مأمورلر دونوب صنعایه وارمشلر و كیفیتی باذانه خبر ویرمشلر. بر قاچ كون مرورنده شیرویه طرفندن پدرینك اعدام اولندیغنه دائر وحضرت پیغمبره تعرض اولنمامسنی مشعر باذانه فرماننامه كلنجه حساب ایتدیلر. كوردیلر كه:

پرویزك قتلی، رسول اكرمك خبر ویردیكی كونك كیجەسنه تصادف ایدییور. بو معجزەیی كورونجه كرك باذان وكرك اهل فارسدن آنك معیتنده بولنان كسان، هپ ایمانه كلدیلر.

رسول اكرم دخی باذانی صنعا والیسی نصب ایتدی. ایشته حضرت پیغمبرك ابتدا نصب ایتدیكی والی بودر وملوك عجمدن ابتدا ایمانه كلن دخی اودر.

عُمَرهٔ پیغمبری

اشبو یدنجی سنهٔ هجریه ذی‌القعده‌سنك اوائلنده (عمره) ، یعنی سعی وطواف کعبه نیتیله رسول اکرم ، مدینهٔ منوره‌دن چیقدی وقربانلق آلتمش دەوه کوتوردی ویەدکده یوز آت وار ایدی .

صبیان ونسواندن باشـقه اولارق ایکی بیك نفر اصحـاب کرام دخی برابر ایدی .

مکه‌یه یاقلاشـدقلرنده قریش طـائفه‌سی ، مکه‌دن چیقوب اوزاقدن رسول اکرمك قدومنی تماشا ایلدیلر .

رسول اکرم ، دەوه اوزەرنده اولوب اصحـاب کرامی اطرافنی احاطه ایتمش اولدقلری حالده (عبدالله ابن رواحه) رضی‌الله تعالی عنه ، رسـول اکرمك اوکنده یورور والـهی طرزنده کوزل اشعار اوقور ایدی .

عبدالله ابن رواحـه حضرتلری ، خزرج قبیله‌سـندن وعقبه‌ده بیعت ایدوب بدر غزاسنده بولنان انصار کرامدن وشـعرای بنامدن اولوب دائما کفارك دین باطللرینی ذم وقدح یولنده اشعار سویلردی .

بوکرّه دخی رسول اکرمك اوکنده اودرلو اشعارسویلیوب کیدردی . بوصورتله مکهٔ مکرمه‌یه کیردیلر . همان رسول اکرم بیت اللهی طواف و (صفا) ایله (مروه) بیننده سعی ایتدی .

اصحاب کرام دخی کذلك طواف وسـعی ایتدیلر وزیارت کعبهٔ معظمه احکامنی یرینه کوتوردیلر .

رسـول اکرمك حدیبیه وقعه‌سـندن اولجه کورمش اولدیغی رؤیا ، ایشـته بوکره عینیله چیقـدی وعمّی عبـاس ، بوکره کندی زوجه‌سی

(امّ الفضل) ك قیز قرنداشی اولان (میمونه بنت حارث) ی رسولا کرمه نکاح ایتدیردی .

رسول اکرم ، اوچ کون مکهٔ مکرمه‌ده اقامتدن صکره چیقوب اصحاب کرامیله برابر مدینه‌یه عودت بیوردی ،

هجرتك سکزنجی سنه‌سی

(خالد ابن الولید) و (عثمان ابن ابی طلحه) و (عمرو ابن العاص) اشبو سکزنجی سنهٔ هجریه‌نك صفرنده مدینهٔ منوره‌یه کلوب اسلام ایله مشرف اولدیلر .

خالد ابن الولید ، بنی مخزومك اشرافندن اولوب قریشك سواری باشبوغی مقامنده ایدی و فن حربه کندوسنه داد حق بر کیفیت ایدی . احد غزاسنده قریش طائفه‌سی مغلوب اولمشیکن غالب کلملرینه او ، سبب اولمشیدی . اسلام ایله مشرف اولدقدن صکره دین اسلامه پك بیوك خدمتلر ایتمشدر .

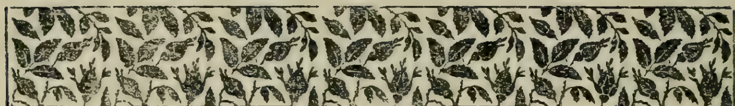
عثمان ابن ابی طلحه دخی عبدالدار اوغوللرندن اولوب کعبهٔ معظمه‌نك پرده داری ایدی و مفتاح کعبه آنلرك النده ایدی .

عمرو ابن العاص ، بنی سهمك اشرافندن و دهات عربدن ، یعنی عربك جن فکرلولرندن عاقل وحکیم برذات اولوب مشکل ایشلرك حل وتسویه‌سنده مانندی یوق ایدی .

اشراف قریشدن بویله اوچ بیوك ذاتك برلکده کلوب ایمان ایتملری اهل اسلامه باعث ممنونیت اولدی .

بو اوانده دخی مدینهٔ منوره‌دن طاقم طاقم عساکر اسلامیه چیقه‌رق اطرافده راست کلدکلری کروه مشرکینی اوروب غارت ایتمکده وکاه غالب وکاه مغلوب اولوب مع مافیه آره صره مدینه‌یه اموال غنائم کتورلمکده ایدی .

محاربهٔ موته

(موته) شام دیارنده (کَرَكْ) بلده‌سنك جانب قبلیسنده (بَلْقا) یه تابع بر یردر .

سکزنجی سنهٔ هجریه‌نك جمادی‌الاولاسنده اوراده بر بیوك محاربه وقوع بولمشدر .

اهل اسلامك عساکر روم ایله الك اول وقوعه کلن محاربه‌سی بو وقعه‌در .

سببی بودرکه : رسول اکرم (حارث ابن عُمَیر اَزدی) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی نامهٔ همایون ایله بصری والیسنه کوندرمشیدی .

حارث رضی‌الله‌تعالی‌عنه موته‌یه واصل اولدقده قیصر رومك امراسندن (شُرَحْبیل ابن عمرو الغسّانی) آنی رسول اکرمك ایلچیسی اولدیغنی اوکره‌نمش اولدیغی حالده قتل ایتمشیدی و آندن بشقه رسول اکرمك هیچ بر ایلچیسی قتل اولنمامشیدی .

رسول اکرم ، ایلچیسنك قتل اولندیغنه مطّلع اولدقده پك زیاده متأثر اولدی وهمان کندی آزادلوسی اولان (زید ابن حارثه) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی امیرالجیش ، یعنی سرعسکر نصب ایدرك لواء شریفی النه ویردی . اوچ بیك عساکر اسلامیه ایله آنی مدینه‌دن چیقاردی وبالذات فخر عالم حضرتلری ، خارج مدینه‌ده (ثَنِیَّةُ الوداع) نام محله قدر چیقوب آنلری کچوردی .

« زید ابن حارثه ، شهید اولورسه یرینه جعفر ابن‌ابی طالب واودخی

شهيد اولورسه عبدالله ابن رواحه كچسون . او دخی شهيد اولورايسه اهل اسلام، ايچلرندن برينی انتخاب ايتسون » ديو بيوردی .

شرحبيل ، اردوی اسلامك حركتنی ايشتديكی كبی برادری (سدوس ابن عمرو) ايله ايلرويه بر مقداری سواری سوق ايتمكله برابر كليتلو عسكر جمعنه تشبث ايتمش وجانب قيصريدن دخی استمداد ايلمش ايدی .

بناءً عليه اهل اسلامه قارشو كلمك اوزره ديارشامده بولنان روم عسكريله قيصره تابع اولان عربلردن مركب غايت جسيم بر اردو تشكيل اولنمشيدی.

سدوس ابن عمرو ، زياده سرعت ايله حركت ايدرك وادی القراده عساكر اسلاميه يه قارشو كلدی. لكن جنكه كيرشدكده عسكری بوزولدی وكندوسی مقتول اولدی .

عساكر اسلاميه آندن قالقوب (معان) ه واردقلرنده يوزبيك نفردن زياده مكمل بر روم اردوسنك حركت ايلمش اولديغنی ايشيديلدی ورؤسای عسكره طورغونلق كلدی .

ايكی كون معانده اقامت ايتديلر و «كيفيتی رسول اكرمه يازەلم ده كله جك جوابه منتظر اولالم » ديديلر .

لكن عبدالله ابن رواحه رضی الله عنه حضرتلری، ديكرلرينی تشجيع و تشويق ايتمكله همان متوكلاً علی الله ايلرو يورديلر .

(موته) نام محله واصل اولدقلرنده دشمن عسكری كلوب كوروندی. كرك عددجه وكرك آلات و ادوات حربيه جه او قدر جسيم ومكمل بر اردو ايدی كه اوچ بيك عسكرله آكا قارشو وارمق ممكن دكل ايدی . لكن كيرو چكيلوب ده ياقه يی قورتارمق دخی مشكل ايدی .

همان زيد ابن حارثه رضی الله تعالی عنه حضرتلری، سنجاغی النه آلوب ميدان حربه كيردی . اهل اسلام دخی آنك اطرافنده صف باغلايوب طوردی .

زيد رضی الله عنه ، مزراق ايله اوريلوب شهيد اولنجه سنجاغی، جعفر ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، طوتدی اودخی پك چوق

يرندن يارالادى . لكن اصلا فتور كتورميوب يرنده ثبات ايتدى . حتى صاغ الى كسيلدى . همان سنجاغى صول النه آلدى . صول الى دخى كسيلدى . همان سنجاغه صاريلدى و نهايت شهيد اولدى .

همان عبدالله ابن رواحه رضى الله تعالى عنه حضرتلرى ، سكيرتدى وسنجاغى آلوب حربه قيام ايتدى .

اودخى شهيد اولنجه اردوى اسلام، باشبوغسز قالدى وبو صره‌ده دها اون قدر اهل اسلام شهيد اولدى . بوجهتله عساكر اسلاميه‌بوزولوب طاغيلدى .

فقط سنجاق يره دوشمه‌سون ديو (ابُويُسر الانصارى) رضى‌الله تعالى عنه حضرتلرى آلدى واهل اسلام طرفندن امارته هركيم انتخاب اولنه‌جق ايسه آكا تسليم ايتمك اوزره (ثابت ابن اَقرَمْ عجلانى) رضى‌الله تعالى عنه حضرتلرينه ويردى .

عساكر اسلاميه ، منهزم اوله‌رق كيرو دونوب كيدركن خالدابن الوليد رضى الله تعالى عنه حضرتلرى ، اوكلرينه كچوب آنلرى آليقويمق ايستديسه‌ده مفيد اولمدى . لكن كندوسى بر موقع انتخاب ايله طيانوب طوردى .

بعده (قُطْبَةُ ابن عامر) رضى‌الله‌تعالى عنه حضرتلرى، عسكرك اوكنه كچوب « اى جماعت مسلمين ! فرار ايدركن اولمكدن ايسه پنچه پنچه‌يه مردانه جنك‌ايدرك جان ويرمك خيرلودر » ديه‌رك حميت اسلاميه‌يى تحريك ايده‌جك سوزلرله بوزغون عسكرى كيرو چويردى .

جمله‌سى كلوب خالد بن وليدك يانىنه طوپلانديلر . ثابت ابن اقرم دخى لواء شريفى كتوروب آكا ويردى .

حضرت خالد، قبول ايتميوب « سن، آكا بندن‌دها زياده مستحق‌سين. زيرا بندن‌ياشليسين، هم‌ده بدرغزاسنه حاضراولان كبار اصحاب كرامدنسين» ديدى .

ثابت ابن اقرم دخی آ کا « سن ، فن حربی دها اعلا بیلورسین . بن سنجاغی آنجق سکا ویرمك ایچون آلدم » دیدکدن صکره « ای جماعت مسلمین ! خالدك امارتنه راضیمیسکز ؟ » دیدکده هرکس « اوت » دیدیلر وهمان آنك امری آلتنه کیردیلر .

حضرت خالد دخی سنجاغی النه آلدی و عسکری کوزلجه ترتیب ایله مردانه مدافعه‌یه کیرشدی . نهایت آقشام ایرشدی وایکی عسکر بربرندن آیریلدی .

او کون خالدك محاربه‌جه مسلّم اولان مهارتی قدر آثار شجاعتی دخی کورولدی . حتی الندە طقوز قلیج قیریلدی .

دشمنك کثرت و قوتنه نسبتله اردوی اسلامك قوتی، پك آز اولدیغی حالده عساکر اسلامیه‌نك میدان محاربه‌ده بویله مردانه و فدا کارانه طاورانیشنه دشمن عسکری ، حیرت نظریله باقوب متعجب اولدی وبیاغی کوزلری ییلدی .

بونکله برابر اهل اسلامه نسبتله فوق العاده کثرتلری اولدیغندن فرداسی همان عساکر اسلامیه‌یی هر طرفدن احاطه ایدوب بیتیرمك نیتنده ایدیلر .

حضرت خالد ایسه علی الصباح عساکر اسلامی تنظیم و تعبیه ایتدیکی صره‌ده وضعنی ده‌کشدیردی .

شویله‌که : پیشداری دمدار و دمداری پیشدار ایتدی وصاغ جناحده‌کی عسکری صول جناحه و صول جناحده‌کی عسکری صاغ جناحه کچوردی.

دشمنك هر فرقه‌سی، کندی اوکنده دون کورمش اولدیغی عسکردن بشقه عسکر کورمکله اهل اسلامه امداد ایچون تازه عسکر کلمش دیوب طورورکن خالد، آنلرك اوزرینه بغتةً برشدتلو هجوم ایدنجه‌دشمن بوزولدی و میدان محاربه‌ده برچوق اسلحه و سائره براغوب کیرو چکیلدی .

لکن دشمنك کیروسی چوق ایدی . مصلحت آنجق عساکر اسلامی بو دریای فلاکتدن چیقاروب قورتارمق ایدی .

بناءً عليه حضرت خالد، دشمنك بو انهزامنى فرصت وبو فرصتى غنيمت بيله‌رك همان كيرو چكيلدى .

عسكرك هيئت مجموعه‌سنه خلل كتورمه‌يه‌رك ياواش ياواش دونوب سالماً مدينهٔ منوريه كلدى وطوغريسى بو خصوصده فن حربجه پك زياده مهارت كوستردى .

موته‌ده او وجهله محاربه اولنوركن رسول اكرم، او محاربه‌يى كوزى اوكنده تماشا ايدر كبى نه اولديغنى بيليوردى .

حتى موته‌ده محاربه اولنديغى كون رسول اكرم، مدينه‌ده‌كى مسجد شريفده اصحاب كراميله اوطورور و بصيرت كوزيله عالم معنايه متوجه اولوب طورور ايكن زيد ابن حارثه‌نك شهيد اولديغنى سويله‌دكدن صكره برمقدار سكوت اوزره طوردى ومبارك كوزلرندن ياش آقه‌رق جعفر بن ابى طالبك وابن رواحه‌نك دخى شهيداولديغنى خبرويردى. بعده « اللهك قليجلرندن بريسى اولان خالد، سنجاغى آلدى و ايش آنك يوزندن فتح اولدى » ديو بيوردى .

آندن‌صكره خالد ابن وليده (سيف‌الله) تعبيرى لقب اولدى. فى‌الواقع اهل اسلامك النده اللهك بر كسكين قليجى ايدى . آندن صكره دخى يوزندن پك چوق فتوحات ظهوره كلدى .

ينه او وقت رسول اكرم « جعفرك كسيلن ايكى النه بدل جناب حق، آكا ايكى قاناد ويردى. كوردم‌كه: ملكلر ايله برلكده اوچويوردى » ديو بيوردى . بو سببدن ناشى جعفر ابن ابى‌طالب دخى آندن صكره « جعفر طيّار » ديو شهرت بولدى .

بعض وقايع حربيه

قضاعه طوائفندن (بَلِىّ) و (عُذْرَه) قبيله‌لرينك مدينهٔ منوره حيواناتنى غارت ايتمك اوزره (وادى القرى) آرقه‌سنده تجمع ايتمكده اولديغى خبر آلندى .

عمرو ابن عاص رضى‌الله تعـالى عنه حضرتلرينك پدرى اولان (عاص ابن وائل) لك والده‌سى ايسـه (بلىّ) قبيله‌سندن اولمسيله رسـول اكرم ، عمرو ابن عاصى اميرالجيش، يعنى باشبوغ نصب ايده‌رك اشبو سكزنجى سنهٔ هجريه‌نك جمادى‌الآخره‌سنده مهاجرين وانصاردن اوچيوز نفر ايله اوطرفه كوندردى . بونلرك اوتوز نفرى آتلو ايدى .

عمرو ابن‌العاص اوطائفه‌يه ياقلاشدقده كثرت اوزره اولدقلرينى خبر آلمغله (رافع ابن مكيث) رضى‌الله تعالى عنهى رسـول اكرمه كونده‌روب امداد ايستدى .

رسـول اكرم دخى آكا امداد ايچون ابوعبيدة ابن‌الجرّاح رضى‌الله تعالى‌عنه حضرتلرينى ايكيوز نفر ايله اورايه كوندردى و « اختلاف ايتمييكز، متفقانه حركت ايديكز » ديو بيوردى »

ابوبكر الصّديق وعمرالفاروق رضى‌الله تعالى عنهما حضرتلرى دخى بو ايكيوز كيشى ايچنده ايديلر .

ابوعبيده ، عمرو ابن عاصك يانه واردقده عسكره امام اولمق ايستدى عمرو ايسـه « سن ، بكا امداد ايچون كلدك. اصل اميرالجيش بنم » ديدى . ابوعبيده ، ملايم بر ذات اولديغندن « رسول اكرم ، اختلاف ايتمييكز ديو امر ايتدى. سن بكا اويماز ايسه‌ك بن، سكا اويارم » ديمكله عمرو ابن‌العاص، جماعت مسلمينه امام اولوب نماز قيلديردى .

بوجهتله اصحاب کرامك اولوسی اولان ابوبکرالصدّیق ایله عمرالفاروق رضی‌الله تعالی عنهمـا حضرتلری ، عمرو ابن عاصك ریاستی آلتنه کیرمش اولدی .

عمرو ابن عاص ، حکیم و مدبّر بر آدم اولوب اهل اسـلامك درجهٔ اطاعت وانضباطنی کورونجه همان حربجه لازم کلان تدابیرك کمال شدت ایله اجراسنه باشلادی .

حتی کیجه اردوده آتش یاقمسنی صیقی یساغ ایده‌رك « هرکیم آتش یاقار ایسه آنی، اوآتش ایچنه آتارم » دیو اعلان ایلدی.

هوا ایسـه پك صغوق اولدیغندن عسـکر کلوب ابوبکرالصـدّیق ایله عمرالفاروقه شـکایت ایتدکده حضرت عمر « نه دیمك ؟ بو آدم ، عسکری صوغوقدن قیراجقمی ؟ » دیو عمروك یساغنی قالدیرمق ایسـتدی ایسـه‌ده حضرت ابو بکر « طوقونما یا عمر ! حضرت پیغمبر ، آنی مجرد احوال حربه وقوفی ایچون باشبوغ نصب ایتدی . مادام‌که بو ساعتده باشبوغدر . آنك ایشـنه قارشـمق جائز دکلدر » دیمکله حضرت عمر دخی سـکوت ایتدی .

عمرو ابن عاصك بو یساغی ایسه نفس‌الامرده بر کوزل تدبیر ایدی . زیرا اردوده آتشلر یانسه عساکر اسلامك نه قدر اولدیغی قارشودن تخمین اولنه‌بیلوردی .

دشمن ایسه کثرت اوزره اولدیغندن عساکر اسلامك بش یوز نفردن عبارت اولدیغنی بیلسه تلاش ایتمیه‌رك طیانوب طورووردی .

عمرو ابن عاص ایسه قوردیغی ترتیبی کیمسه‌یه آچمیوب همان علی‌الصباح دشمن اوزرینه بغتةً بر شدتلو هجوم ایتدی .

دشمن دخی اهل اسلامك نه مقدار اولدیغنی بیلمدیکی جهتله بردنبره اورکوب، بوزولدی و بر چوق حیواناتنی ترك ایله تارمار اوله‌رق فراره یوز طوتدی .

هیچ بر وقتده بر سر عسکرك ایشنه قارشمق جائز اولمیوب عسکرك برنجی وظیفه‌سی آمرینه اطاعتدن عبارت اولدیغنه بو وقعه دلیل واضحدر.

عمرو ابن عاص ، هنوز اسلام‌ایله مشرف اولمشیکن بویله کبار اصحاب کرامدن مرکب بر فرقهٔ عسکریه‌یه امیر اولوب‌ده مظفراً مدینه‌یه عودتنه فوق‌العاده سوینوب بایلدی و « رسول اکرم عندنده بنم سائره فضل ورجحانم اولمسه بویله الڭ سوکیلی اصحاب کرامنی بنم معیتمه ویرمزدی» یوللو یا کلش بر فکره ذاهب اولدی .

آنك بوکرّه مهاجرین وانصاردن اوچ یوز قدر اصحاب کرامه باشبوغ نصب اولنمسی ایسه مجرد حکیم و مدبّر و اعمال عسکره مقتدر ذواتدن اولمسیله برابر بیوك والده‌سی ، قضاعه نسلندن بولندیغنه مبنی ایدی.

ابو عبیده‌نك آ کا تبعیتی دخی مجرد میانه‌ده بر گونه اختلاف حادث اولمامق ایچون مماشات قبیلندن ایدی .

حال‌بوکه : بر کیمسه‌نك بر خصوصده ممتاز اولوب‌ده اوجهتله بر طائفه‌یه فائق ورئیس اولمسندن طولایی هر خصوصده فائق اولمسی لازم کلمز .

بناءً علی‌ذلك عمرو ابن عاص ، مدینهٔ منوره‌یه عودت‌ایتدکدن صکره حضور نبویده « یارسول‌الله ! الڭ زیاده سودیککك کیمدر » دیو صوردی . رسول اکرم دخی « عایشه‌در » دیو جواب ویردی .

بعده عمروابن عاص « نسواندن دکل، ارککلرایچنده الڭ زیاده سودیککك کیمدر » دیدکده رسول اکرم دخی « عایشه‌نك پدری ابو بکردر » دیو بیوردی .

آنك‌اوزرینه عمروابن‌عاص « یا ، آندن‌صکره‌الڭ زیاده کیمی‌سورسین؟» دیدکده « عمری سورم » دیدی .

عمرو « دهاصکره کیمی سورسین ؟ » دیو صوردقجه رسول اکرم دخی صره‌سیله سائر اصحاب کرامی سویلدی .

بو وجهله خیلی اصحاب کرامك اسملری یاد اولنوب هنوز کندوسنه نوبت کلمدیکندن عمرو ابن عاص سکوت ایلدی .

عمرو ابن عاصدن مرويدركه : بويله رسول اكرم ايله واقع اولان
حاورەسنی حكايه ايتدكدن صكره « الك صوكه قالورم ديو خوفدن ناشی
سی كسوب صوصدم » دير ايمش .
فیالواقع عمرو ابنعاص رضیاللهتعالیعنه ، كبار اصحاب كرامدن ايسەده
وقت اصحاب كرام ايچنده آكا نسبتله عندالله وعند رسولالله دها سوكيلو
دها افضل يك چوق ذاتلر وآنك طبقەسنك اوست طرفنده خيلی طبقەلر
ار ايدی . ايشته او طبقەلرده بولنان كبار اصحاب كزين صايلدقدن صكره
مروابن عاصه نوبت كلەجكنی كندوسی دخی درك ايتمكله سوزیاوزاتميوب
يصه كسمشدر .

استطراد

اصحاب كرامك برنجی طبقەسی اوّلباول ايمان ايدن (خديجةالكبری)
(ابوبكر ابن ابی قحافه) و (زيد ابن حارثه) ايله (عثمان ابن عفّان)
و (عبدالرحمن ابن عوف) و (سعد ابن ابی وقاص) و (زبير ابن العوّام)
(طلحة ابن عبيدالله) وبعده (ابوعبيدة ابنالجرّاح) و (سعيد ابنزيد)
(عثمان ابن مظعون) و (ارقم ابن ياسر) و (بلال حبشی) ايله عمر ابن
لخطابك اسلامندن مقدم ايمانه كلن سائر صحابهٔ كزيندركه اوتوز طقوز
فره بالغ اولدقلری حالده حضرت (ارقم) ك (صفا) اوزرندەاولانخانەسنده
لوپلانوب رسول اكرم ايله كيزلو مصاحبت ايدرلردی .
حضرت عمر دخی او خانەده ايمانه كلدی وآنكلەاهل اسلامك عددی
رقه بالغ اولدی . آنك اوزرينه دين اسلام اعلان ايديلدی .
آنلردن اون كشیيی حال حياتلرنده ايكن رسول اكرم ، جنت ايله
ژدەلەدی .
ايشته آنلره (عشرهٔ مبشّره) دەنيلوركه (ابوبكرالصّديق) و (عمر
فاروق) و (عثمان ابن عفّان) و (علی ابن ابی طالب) و (طلحة ابن
بيدالله) و (زبير ابن العوّام) و (سعد ابن ابی وقاص) و (سعيد ابن

زید) و (عبدالرحمن ابن عوف) و (ابوعبیدة ابن‌الجرّاح) حضراتیدر. (رضی‌الله عنهم ورضوا عنه) .

فخر عالم ، صلی‌الله تعالی علیه وسلم حضرتلری ، بر محلده اوطورسه صاغنده (ابوبکر) وصولنده (عمر) اوطوروردی‌وقارشوسنده (عثمان) اوطوروب سرکتابت وظیفه‌سنی ایفا ایدردی . علی دخی رسول اکرمك سرکاتبی ومحرم اسراری ایدی . رضی‌الله عنهم .

فخرعالم‌حضرتلری، ابوبکرك قزی (عایشه)یی وعمرك قیزی (حفصه)یی تزوّج ایدوب ایکیسنه دخی داماد اولمشیدی وعثمانه بر کریمه‌سنی وآنك وفاتنده دیکر کریمه‌سنی ویردیکی کبی علی‌یه دخی الك سوکیلو کریمه‌سی‌اولان (فاطمة الزهرا) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلرینی ویروب ایکیسنی دخی کندوسنه داماد ایتمشیدی .

بو دردی (خلفای راشدین) درکه جمله اصحاب کزینك افضلیدرلر . یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله حضرت ابو بکر ، زمان جاهلیتده بیومش ایکن اصلا بتلره طاپمامشیدی .

حضرت علی ایسه خانهٔ سعادتده بویویوب صبی ایکن اسلام ایله‌مشرّف اولمشیدی .

بناءً علیه اصحاب کزین ایچنده هیچ بتلره سجده ایتمه‌مش اولمق ، بو ایکیسنه مخصوص بر شرف ومزیتدر . (کرم الله وجههما) .

حضرت طلحه ، زید ابن حارثه‌دن صکره اوّل باوّل ایمانه کلن بشر کشینك بریسیدر . احد غزاسنده کفّاردن بری ، رسول اکرم اوزرینه قلیج حواله ایتدکده طلحه اوحمله‌یی الیله دفع ایدوب بو ضربه‌دن الی چولاق قالمشیدی .

حضرت زبیر ، حضرت خدیجة الکبرانك برادر زاده‌سی وحضرت ابوبکرك دامادیدر . والده‌سی دخی‌رسول اکرمك خاله‌سیدر . هپ‌غزالرده رسول اکرم ایله برلکده بولنمشدر .

حضرت (سعد ابن ابی وقاص) دخی اوّل باوّل ایمان ایدنلردندر . ابتدا فی‌سبیل‌الله اوق آتان و دین اوغورنده قان دوکن اودر . (احد) جنکنده ثبات ایدنلردن بریدرکه رسول اکرمك یاننده آیرلمیوب او کون بیك اوق آتمشیدی .

حضرت سعید ابن زید ، حضرت عمرك عمّزاده‌سیدر و آنك قیز قرنداشنی تزوج ایتمشدر . زوجه‌سیله برلکده حضرت عمرك اسلامنه سبب اولمشیدی .

حضرت عبد الرحمن ابن عوف ، بنی زهره‌دن و رسول اکرمك والده‌سی (آمنه) خاتونك اقرباسندندر . (احد) جنکنده یکرمی بر یرندن یارالانمش ویاره‌نك بری آیاغنده اولمغله طوپال اولمش ایدی .

حضرت ابوعبیدة ابن‌الجرّاح دخی (احد) جنکنده رسول اکرمك یوزینه باتان حلقه‌لری ، دیشلریله طوتوب چیقاریرکن ایکی اوك دیشلری چیقوب دوشمشیدی .

اصحاب کرامك ایکنجی طبقه‌سی : حضرت عمرك اسلامندن صکره اسلام ایله مشرّف اولانلردر .

اوچنجی طبقه‌سی : (عقبه)ده ابتدا بیعت ایدن انصار کرامدر .

دردنجی طبقه‌سی : ایکنجی دفعه (عقبه) ده بیعت ایدن انصاردرکه یتمش بو قدر ذوات ایدی .

بشنجی طبقه‌سی : رسول اکرمك مکه‌دن هجرتنده هنوز (قبا) ده ایکن کلوب‌ده آکا واصل اولان مهاجریندر .

آلتنجی طبقه‌سی : (بدر) غزاسنده بولنان مهاجرین وانصاردرکه آنلره (اصحاب بدر) دینیلور .

یدنجی طبقه‌سی : (بدر) غزاسیله (حدیبیه) سفری آره‌سنده هجرت ایدنلردر .

سکزنجی طبقه‌سی : حدیبیه‌ده (شجرهٔ رضوان) آلتنده عقد بیعت ایدن اصحاب کرامدر .

طقوزنجی طبقه‌سی : (مصالحهٔ حدیبیه) دن صکره هجرت ایدنلردرکه عمروابن عاص ، آنلرك اشرافندندر . بز ینه صدده کله‌لم :

بعض وقایع عسکریّه

خلال رجبده ابو عبیدة ابن الجرّاح رضی‌الله‌تعالی‌عنه حضرتلری، باشبوغ اوله‌رق اوچیوز عساکر اسلامیه‌ایله سواحل طرفنه کونده‌ریلدی. عمرالفاروق رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری دخی آنك معیتنده ایدی . بوندن مقصد (جهینه) قبیله‌سندن بر طائفه‌یی تأدیب وتربیه‌ایدی. لکن محاربه وقوع بولمقسزین عودت ایدیلدی .

خلال شعبانده (ابو قتاده ابن‌ربعی) رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلری، اون بش نفر اهل اسلام ایله جانب نجده واردی . برعشیرتی اوردی ، ایکیوز ده‌وه وایکی بیك قویونلرینی سورروب کتوردی .

فتح مكهٔ مكرّمه

يوقاروده بيان ايتديكمز وجهله حديبيه‌ده عقد مصالحه اولنديغى كبى (خزاعه) قبيله‌سى ، رسول اكرمك عهد و امانته و (بنى بكر) قبيله‌سى قريش مكه‌نك عهد و امانته داخل اولمشلر ايدى .

حال‌بوكه : خزاعه ايله بنى بكر بيننده عداوت قديمه اولديغندن اشبو سكزنجى سنهٔ هجريه خلالنده بنى بكر، بغتةً خزاعه اوزرينه هجوم ايدوب رؤساى قريشدن (صفوان ابن اميّه) و (عكرمة ابن‌ابى جهل) و (سهيل ابن عمرو) و (خُوَيْطِب ابن عبدالعزّى) و (مُكْرَز ابن حفص) دخى بر مقدار قريشيلر ايله بنى بكره ياردیم ايدرك خزاعه‌دن يكرمى اوچ كشى قتل ايتمشلر .

آنك اوزرينه خزاعه قبيله‌سى طرفندن (عمرو ابن سالم خزاعى) قرق نفر ايله بينوب مدينهٔ منوره‌يه كلدى ورسول اكرمه عرض حال ايتدى .

او وجهله قريش طائفه‌سى ، بنى بكر ايله برابر خزاعه‌يه تعرض ايتدكلرندن طولايى حديبيه مصالحه‌سنى بوزمش اولديلر . بو جهتله رسول اكرم دخى خزاعه‌يه مأمولرندن زياده ياردیم ايده‌جكنه سوز ويردى . و قريش طائفه‌سنه « يا خزاعه‌دن مقتول اولان آدملرك ديتلرينى‌ويريكز ، ياخود بنى بكرى حمايه‌دن واز كچيكز » ديوخبر كونده‌ردى.

قريش طائفه‌سى ، ايكى صورتى دخى قبول ايتمديلر ايسه‌ده كندولرى نقض عهد ايتمش اولدقلرينى دوشوندكجه تلاشه دوشديلر .

حتى (حارث ابن هشام) و (عبدالله ابن ابى ربيعه) صفوان ايله

آرقداشلرینه واروب « سزك صنع و حرکتکز ، محمد ایله بینمزده اولان عهدی نقض دیمکدر » دیه‌رك آنلری تعییب و تقبیح ایلدیلر .

الحاصل رؤسای قریش ، بر برینه دوشـوب نهایت رسول اکرم ایله مصالحه‌یی تجدید و تمدید ایتمك اوزره ابو سفیانی مدینه‌یه یوللادیلر .

ابو سـفیان ، مدینهٔ منوره‌یه کلدی . کریمه‌سی ام حبیبه رضی‌الله عنهـا حضرتلریله کوروشدی . بعده رسول اکرم ایله بولوشدی. تجدید مصالحه خصوصنی استدعا ایتدی، لکن بر جوابه نائل اولامادی.

بعده ابو بکرالصدّیق وعثمان ذی‌النّورین وعلی ابن ابی طالب و انصارك اولوسی اولان سعد ابن عباده رضی‌الله تعالی عنهم حضراتی کبی کبار اصحاب کرامك حمایه‌سنه مراجعت‌ایتدکده « بزلر، کندولکمزدن کیمسه‌یه عهدوامان ویره‌مه‌یز . رسول اکرم ، هر کیمی حمایه ایدرسـه بزده آنی حمایه ایتمکه مجبورز » یوللو برر سوز سویلمریله هیچ برندن برجواب شافی آلامادی.

اما عمر الفـاروق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه واروب شـفاعت ایستدکده حضرت عمر « بنمی شـفاعت ایده‌جکم ؟ عالمده بکا بر آرقداش اولمـایوب‌ده یالکز بر خرده قارنجه بولسـه‌م آنی کندیمه رفیق ایده‌رك سزکله جنك وجهاد ایلردم » دیو آچیقدن آچیغه لسان شدت ایله جواب رد ویرمشیدی .

ابوسفیان ، هر طرفدن مأیوس اولنجه رسـول اکرمك الك سـوکیلو کریمـه‌سی اولان (فاطمة الزهرا) رضی‌الله تعـالی عنها حضرتلرینك یاننه واردی که اوغلی ورسول اکرمك نور عینی حضرت حسن رضی‌الله تعالی عنه ، آیاق اوزرنده کزردی .

ابوسفیان « ای کریمهٔ محترمهٔ محمد! باری سن بنی حمایه ایلسه‌ك اولمازمی؟» دیو یالواردی .

فاطمه رضی الله تعالی عنها حضرتلری « بن ، بر خاتونم . کیمسـه‌یی حمایه ایده‌مم » دیو جواب ویردی .

ابوسفیان « شواوغلکه امر ایت که مجمع ناسه چیقوب بنی حمایه‌ایتدیکنی

اعلان ایتسون، بکا یتیشسور . او دخی دنیانك صوك دورینه قدر بتون عربك اولوسی اولور » دیه‌رك حضرت حسنی کوستردی .

حضرت فاطمه « اوغلم کوچوکدر . هنوز کیمسه‌یی حمایه ایده‌جك و کیمسه‌یه عهد و امان ویره‌جك سنّه بالغ اولمادی » دیه‌رك اعتذار بیوردی .

ابوسفیان ، شاشیردی وینه حضرت علینك یاننه واردی . « یا علی ! بن ایشك صاربه صاردیغنی آکلادم ، نه‌یاپایم ؟ بکا بر نصیحت ایت وایشمه یارایاجق برتدبیر اوکره‌ت » دیه‌رك حضرت علی‌یی خیلیجه صیقیشدیردی .

حضرت علی ، ناچار قالوب « سن قریشك اولوسی‌سین . چیق ، ناس ایچنده بر عمومی حمایه اعلان ایت . بعده چیق ، کیت » دیه‌رك آنی باشندن صاومق ایسته‌دی .

ابو سفیان « بو تدبیر ، کافی اولورمی ؟ نه‌دیرسین » دیدکده حضرت علی « اوراسنی بیله‌مم . فقط بشقه تدبیر دخی بولامام » دیدی .

آنك اوزرینه ابوسفیان ، همان مسجد نبوی‌یه کلوب عامهٔ ناسه خطاباً « ای ناس ! بن ایکی طرفی دخی عهد وامانم آلتنه آلدم . والله کیمسه بنم عهدیمی قیرماز ظن ایدرم » دیدی و کندوسنی تصدیق ایدن کیمسه اولمادیغی حالده همان دوه‌سنه بینوب کیتدی . اصحاب کرام دخی « بونه ؟ » دیه‌رك آنك آرقه‌سندن بر برینه باقوب کولوشدیلر .

حل بوکه : ابوسفیان، مدینه‌ده زیاده‌جه اکلندیکندن قریش طائفه‌سی « غالبا او دخی طرف محمّدی‌یه میل ایله کیزلوجه آکا تابع اولدی» دیه‌رك آنی اتهام ایتمشلر ایدی .

ابو سفیان ، کیجه‌لین مکه‌یه وارمش ، خانه‌سنه کیرمش ، قومنك کندوسنی اووجهله اتهام ایلدیکنی زوجه‌سی هند، آکا بیلدیرمش و « سن، نه‌یاپدك ؟ » دیو صورمش . او دخی بر شی یاپامادیغنی خبر ویرمش . هند ایسه حدتلنه‌رك آنك کوکسنه بر تکمه اورمش .

ابوسفیان ، قومنك کندوسنی اتهام ایتمسندن وقاریسنك بد معامله‌سندن

طولابی دنیایه کوسمش و تبرئهٔ ذمت ایچون صباحلین صفا ومروه‌ده‌کی (اَساف) و (نائلَه) نام بتلرك یاننه واروب آنلر ایچون قربان کسمش و « اولنجه‌یه قدر سزك عبادتکزدن آیریلمام » دیو آنلره عهد و پیمان ویرمش .

اشراف قریش ، ابوسفیانك یاننه کلوب « محمّددن نه خبر وار، آنکله تجدید مصالحه ایتدکمی » دیو صورمشلر .

ابوسفیان « والله محمّددن مصالحه ایستدم ، بکا بر جواب ویرمدی . ابوبکرك یاننه کیتدم ، آندن دخی بر خیر کورمدم. عمرابن‌الخطّابه‌مراجعت ایتدم ، بزه الڭ بیوك دشمن آنی بولدم . سائر اصحاب محمّدی طولاشدم ، هر بری بر سوز ایله بنی باشندن صاودی . برندن معاونت کوره‌مدم . حکمدارلرینه بو مرتبه اطاعت ایدر بر قوم کورمدم . بو جهتله تجدید مصالحه ایده‌مدم . نهایت علینك اخطاریله کندولکمدن بر مصالحهٔ عمومیه اعلان ایتدم » دیو جواب ویرمش .

« یا ، محمّد سنك بو اعلانکی تصدیق ایتدیمی ؟ » دیو صوردقلرنده دخی ابوسفیان « خیر ، او تصدیق ایتمدی . اما باشقه چاره‌ده بولامادم » دیمش .

آنلر دخی « اویله ایسه سن هیچ بر شی یاپمامش‌سین . سنك کندی کندیکه اعلان ایتدیکك عهد وصلحك نه‌حکمی وار ؟ علی ، سنکله عادتا اکلنمش . سن بزه مصالحه خبری کتورمدكڭ که امین ومطمئن اولالم ، محاربه خبری کتورمدكڭ که صاقینالم و جنکه حاضرلانالم » دیو آنی لوم وتوبیخ ایتمشلر .

رسول اکرم ایسه ، ابوسفیانك عودتندن صکره صیقی صیقی‌یه‌تدارکات سفریه‌یه باشلادی .

بر کون حجرهٔ سعادتندن چیقوب قپوسی اوکنده اوطوردی و« ابوبکری چاغیریکز » دیو امر ایلدی .

ابوبکر الصدّیق رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، کلوب رسول اکرمك اوکنده اوطوردی . خدیجه کیزلی لاقیردی ایتدکدن صکره رسول اکرم، آنی صاغ طرفنه کچوردی وعمر الفاروق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی چاغیردی .

حضرت عمر دخی کلوب حضور نبوی‌ده اوطوردی وبر آز محرمانه مصاحبتدن صوکره اوست پرده‌دن سوزه کیریشوب « یارسول‌الله ! آنلر کفرك باشیدر . سکا ساحر، کاهن دیین آنلردر. مفتری ، یلانجی دیین آنلردر » دیه‌رك فوق‌العاده غضب وحدت کوستردی .

رسول اکرم ، امر ایتمدکجه اصحاب کرام، آنك یانه وارمادقلری جهتله قارشودن بو حالی تماشا ایدرلردی و بحث نه اوزرینه اولدیغنی بیلمیوب یالکز حضرت عمرك غضوبانه لاقیردیلرینی ایشیتمکله « عجبا عمر ، ینه نیه طاریلدی ؟ » دیه‌رك باقیشوب طوروولردی .

بعده رسول اکرم، حضرت‌عمری صول طرفنه کچوردی وسائر اصحاب کرامی چاغردی .

کلدیلر، حضور نبویده دیزیلدیلر . رسول اکرم « سزه بو ایکی آرقداشکزك برر مثالنی سویلیه‌یمی ؟ » دیو بیوردی وآنلر « بیوریکز یارسول‌الله ! » دیملریله مبارك یوزینی حضرت ابو بکردن یکا چویردی . « الله یولنده ابراهیم ، یاغدن دها ملایم ایدی » دیو بیوردی .

بعده حضرت عمره باقوب « الله یولنده نوح ، طاشدن قاتی ایدی . لکن ایش ، عمرك دیدیکیدر. همان سفره حاضر اولك » دیو اصحاب کرامه تدارك کورملری ایچون امر ویردی .

اصحاب کرام ایسه مسئله نه ایدی ، نه اوزرینه قرار ویریلدی . آنی بیلمدکلری حالده رسول اکرمدن صورمادیلر . حضرت عمر ، پك زیاده متهوّر و غضبناك اولدیغندن آنك دخی یاننه وارمادیلر ، فقط مجلس طاغیلدقدن صکره حضرت ابو بکرك یاننه واردیلر وکیفیتك تفصیلاتنی آندن صوردیلر .

حضرت ابوبکر دخی « رسول اکرم ، قریش اوزرینه سفر ایتمك خصوصنده رأیمی صوردی . بنده یارسول‌الله ! آنلر سنك قومکدر . نهایةالامر سکا مطیع اولاجقلری معلومکدر. دیدم. صکره عمری چاغردی، آندن دخی صوردی . عمر ایسه ، کفرك باشی آنلردر، سکا شویله ، بزیه دیین آنلردر . دیه‌رك مشرکینك رسول اکرم حقنده سویلدکلری سوزلری برر برر صایدی . واقعا قریش طائفه‌سی بیون اکمه‌دکجه قبائل سائره بویون اکمز. ایشته رسول‌الله دخی مکه‌سفرینه‌حاضر اولماکز ایچون امر ویردی » دیو مسئله‌یی شرح و ایضاح ایلدی . اصحاب کرام دخی تدارکات سفریه‌یه باشلادی .

مدینهٔ منوره‌ده بو وجهله تدارکاته تشبث اولنمغله برابر حضرت پیغمبر « خدایه و روز جزایه ایمان ایدنلر ، رمضان شریفك اوائلنده مدینه‌یه کلسونلر » دیو (غِفارْ) و (اَسْلَمْ) و (سُلَیم) و (اَشْجَعْ) و (مُزَینَه) و (جُهَینَه) قبیله‌لرینه خبر کونده‌ردی .

همان رمضان شریفك ابتداسنده مدینهٔ منوره جوارنده بولنان قبیله‌لر طاقم طاقم کلمکه باشلادی .

حضرت حسّان رضی‌الله‌تعالی‌عنه ، او اثناده خزاعه قبیله‌سنك‌انتقامنی آلمق اوزره اهل‌اسلامی جنکه تشجیع وتشویق‌ایده‌جك سوزلرسویلردی.

رسول اکرم ایسه قریش طائفه‌سنی حاضرلانمغه میدان ویرمیه‌رك باصمق ایستردی . آنك ایچون تدارکاتنی آنلردن کیزلردی .

حتی کندوسنی نجد طرفیله مشغول کوسترمك ایچون غرهٔ رمضانده (اَبُوقَتادَه) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی بر فرقهٔ عسکریه ایله (وادیٔ اِضَمْ) طرفنه کوندردی .

برده مکه یوللرینی طوتمق اوزره خزاعه قبیله‌سنه امر ایتشیدی. آنلر دخی طاقم طاقم طاغیلدیلر . یوللری وبوغازلری طوتوب بر طرفدن دیکر طرفنه قوش اوچورماز اولدیلر .

حالبوکه : بنی هاشمك آزادلولرندن (ساره) نام خاتونکه رؤسای قریشه وعلی‌الخصوص (ابن خَطَل)ه خواننده‌لك ایدر ، بعضاً رسول اکرم حقنده سویلنان هجویه‌لری تغنی ایله اوقویوب آنلری اکلندیرر ، بو وجهله کندوسی دخی کچینوب کیدر ایدی . بو اثناده مدینهٔ منوره‌یه کلوب بدر غزاسندن صکره قریش طائفه‌سی دوچار اولدقلری حزن وماتم اوزرینه اولکی کبی خواننده‌لره اعتبار ایتمز اولدقلری جهتله مکه‌ده مدار تعیش بولامادیغندن بحثله صدقه ایسته‌مش ورسول اکرم دخی آکا برده‌وه یوکی ذخیره احسان ایتمش ایدی . بو دفعه دونوب مکه‌یه کیدرکن (خاطب ابن بَلْتَعَه) رسول اکرمك تدارکات سفریه ایله مشغول اولدیغنه دائر بعض رؤسای قریشه خطاباً بر مکتوب یازوب آنکله کونده‌رمشیدی .

بوکیفیت، طرف الّهیدن رسول اکرمه وحی‌ایله بیلدیریلمش‌اولدیغندن علی و زبیر و مقداد رضی‌الله تعالی عنهم حضراتنی چاغردی « فلان محله واریکز . اوراده دهوه ایله کیدر بر یولجی قاری بولورسکز. آنك یاننده بر مکتوب واردر . آنی آلوب کتوریکز » دیو بیوردی .

آنلر دخی اورایه واردیلر ، ساره‌یی بولدیلر ، مکتوبی ایستدیلر . « بنده مکتوب یوقدر » دیدکده « رسول‌الله ، یلان سویلمز. همان مکتوبی چیقار ، یوقسه سنی صویوب آرامغه مجبورز » دیدیلر . ساره ، ناچار صاچلری ایچندن مکتوبی چیقاروب ویردی .

آنلر دخی مکتوبی آلوب رسول اکرمه کتوردیلر . آچیلدی . خاطب ابن بلتعه طرفندن اولدیغی کورولدی ، فوق‌العاده حیرت و تعجبی موجب اولدی .

زیرا حرکات حربیه‌یه دائر دشمنه معلومات ویرمك پك بیوك بر صوچدر ، خاطب ابن بلتعه ایسه بدر غزاسنده بولنان اصحاب کزیندن ایدی . اصحاب بدرك قدر و حیثیتلری دخی پك بیوك اولوب آنلر اصحاب کرام ایچنده ممتاز ومستثنا ایدیلر .

رسول اکرم « نیچون بو ایشی ایشله‌دك » دیو خاطبه خطاب وعتاب

ایتدکده « یارسول الله ! والله بن مؤمنم . ایمانمه اصلا خلل کلامشدر ، فقط قریش ایچنده اهل وعیالم وار . آنلری اوراده حمایه ایده جك عشیرتم یوق . بو وسیله ایله قریش ایچنده ال پیدا ایتمك ایستدم » دیو عذر دیله دی .

حضرت عمرالفاروق ، قالقوب « رخصت ویر یارسول‌الله ! شومنافقك بوینونی اورایم » دیدی .

رسول‌اکرم « یا عمر ! خاطب ، بدر غزاسنده بولندی. نه بیلورسین ؟ بلکه جناب حق ، اصحاب بدره هرنه یاپسه‌گز ، بن سزی عفو ایتمشیمدر . دیمش اوله » دیو بیوردی .

آنك اوزرینه حضرت عمر « الله ورسولی اعلم » در دیوب کیرو طوردی .

مقدما اهل اسلام علیهنده بولنان پك چوق عشائر وقبائل ، حدیبیه مصالحه‌سندن صکره رسول اکرمه تابع اولدقلرندن بو کرّه بروجه بالا طرف نبوی‌دن واقع اولان دعوت سنیه اوزرینه اطراف وجوارده بولنان قبائل عرب، اوائل رمضان شریفده پیدرپی مدینهٔ منوره‌یه کلمکه باشلادیلر. اصحاب کرام دخی حاضر اولدیلر .

بو جهتله رسول اکرم دخی همان اشبو سکزنجی سنهٔ هجریه رمضانندن اون کون مرور ایتدکدن صکره اون بیك نفر عساکر اسلامیه ایله مدینهٔ منوره‌دن چیقدی .

اولجه بر نمایش ایچون دیارنجده کونده‌رلمش اولان ابوقتاده‌حضرتلری، دونوب یولده رسول اکرمه یتشدی . بعض قبائل دخی کلوب کذلك اثنای راهده رسول اکرمه ایریشدی . بو صورتله اردوی همایونك موجودی اون ایکی بیك نفره بالغ اولدی .

حدیبیه سنه‌سی ، مدینه‌دن حرکت ایدن اردوی اسلام بیك بشیوز نفر راده‌سنده ایکن ایکی سنه صکره مکه اوزرینه چیقاریلان اردونك اون ایکی بیك نفره بالغ اولمسی حدیبیه مصالحه‌سنك ثمره‌سیدر .

بناءً علیه اووقت مصالحه‌یه اعتراض ایتمش اولانلر ، صلحك بویله آثار حسنه‌سنی کوردکجه پشیمان ومحجوب اولمقده ایدیلر .

رسول اکرمك عمّی عبّاس رضی الله تعالی عنه ، مقدّمجه ایمان ایلمش ایسه‌ده اسلامنی کیزلر ومکه‌ده اقامت ایله سقایت زمزم خدمت شریفه‌سنی ایفا ایلر ایدی . بو کره اسلامنی اعلان ایدرك اهل وعیالی ایله برلکده چیقوب مدینه‌یه کلورکن اردوی همایونه راست کلدی وآغرلغنی مدینه‌یه کونده‌روب کندوسی رسول اکرم ایله برلکده مکه‌یه عازم اولدی .

رسول اکرم ، آندن پك زیاده ممنون اولوب « یا عبّاس ! سن مهاجرینك خاتمه‌سی اولدك » دیو بیوردی .

حضرت پیغمبرك عمّزاده‌سی (ابو سفیان ابن حارث ابن عبدالمطّلب) واوغلی (جعفر ابن ابی سفیان) وخاله‌سی اولان (عاتکه بنت عبدالمطّلب)ك اوغلی (عبدالله ابن ابی امیّه) دخی (اَبْواء) نام محلده رسول اکرمه قارشو کلوب عذر دیله‌دیلر . لکن رسول اکرم ، آنلرك یوزلرینه باقمدی .

چونکه : اشبو ابو سفیان ابن حارث ، بعثتدن مقدّم ، رسول اکرم ایله غایت طاتلی کوروشوب الفت ایدرکن بعثتدن صکره رسول اکرمه پك زیاده عداوت‌ایده‌رك حقنده هجویه‌لر سویلر وحسّان دخی آکا جواب‌ویرر ایدی . عبدالله ابن ابی امیّه دخی کذلك رسول اکرمه اذا ایدردی.

بناءً علیه رسول اکرم ، آنلری قبول ایتمدی . لکن صکره زوجات مطهّراتدن امّ سلمه رضی‌الله تعالی عنها حضرتلری ، شفاعت ایتمکله رسول اکرم ، آنلری عفو ایتدی . آنلر دخی اسلام ایله مشرّف اولدیلر .

یوقارووده بیان ایتدیکمز وجهله خزاعه قبیله‌سی ، یوللری طوتمش اولدقلرینه مبنی مدینه‌دن مکه‌یه کیدوب کلن اولمدیغی جهتله قریش طائفه‌سی، اوّلجه رسول اکرمك بویله تدارکات جسیمه‌سندن خبر آلامیوب غفلت اویقوسنده اولدقلری حالده اردوی همایون (مَرّالظَّهْرانْ) نام وادی‌یه واردی .

رسول اکرم ، کیجه اوراده اون بیك آتش یاقدیردی و تشریفنی اویله بر بیوك آتش دونماسیله قریشه بیلدیردی .

رؤسای قریش، آندن خبردار اولدقلری کبی حیرت وتلاشه دوشدیلر وینه رئیسلری اولان ابو سفیانك باشنه اوشدیلر .

او دخی (حکیم ابن حزام) و (بدیل‌ابن ورقاءخزاعی) ایله برلکده کلوب مرّالظهرانك‌اوزرنده‌کی تپه‌یه چیقدیلر و « بوقدر آتش یاقان اردو، عجبا کیملر اوله ؟ » دیو دوشونوب طولاشورلر ایکن اردوی همایوندن چیقاریلمش اولان سواری قره‌غولنه اسیر دوشدیلر .

بروطرفدن رسول اکرمك عمّی عبّاس رضی‌الله‌تعالی‌عنه حضرتلری، دخی « یارین قریش طائفه‌سی ، غافل ایکن بو غلبه‌لك ایله بغتةً مکه‌یه کیریله‌جك اولورسه بر بیوك فنالق اولمق ملحوظدر . باری چیقایم ، بر آدم بولوبده قریشه کونده‌ره‌یم . کلوبده آمان دیلسونلر » دیه‌رك رسول اکرمك استرینه بینوب اردودن طیشارو چیقمشدی . اوزاقدن ابوسفیانك سسنی ایشتدکده « ابو سفیانمیسین ؟ » دیوصوروب او دخی « اوت » دیو جواب ویروب بیلشدیلر وکوروشدیلر .

حضرت عبّاس ، ابو سفیانی آرقه‌سنه آلوب حضور نبوی‌یه کتورورکن کیملرك یانندن کچسه‌لر بویله کیجه‌لین اردو ایچنده کزن کیمدر ؟ دیو باشلرینی قالدیروب رسول اکرمك استری اوزرنده حضرت عبّاسی کورونجه بربرینه « عمّ رسول، عمّ رسول » دیه‌رك باشلرینی‌اوکارینه اکرلردی .

عمرالفاروق رضی‌الله‌تعالی‌عنه حضرتلرینك حذاسنه کلدکلرنده حضرت عمر ، ابو سفیانی کوروب طانیمغله سکیرتدی . حضور نبوی‌یه کیروب « یارسول الله ! ابوسفیان کلیور . رخصت ویر ، همان بوینونی اورایم » دیرکن حضرت عبّاس، کمال سرعت ایله یتیشوب ابو سفیانك عفواطلاقنی نیاز ایتدی .

حضرت عمرك الی ، قلیجلك قبضه‌سنده وحضرت عبّاسك دیلی عفو

ومرحمت استدعاسنده یکدیکره معارض اولملریله رسول اکرم حضرت عباسه « هله سن ، آنی بوکیجه توقیف ایت » دیو بیوردی .

اودخی ابوسفیانی آلوب اوکیجه کندی یاننده حبس و توقیف ایله فرداسی علی‌الصباح رسول‌اکرمك چادرینه کتوردی .

رسول اکرم ، « یا اباسفیان ! هنوز (لااله الاالله) دیه‌جکك وقت ایرشمدیمی ؟ » دیو صوردی .

ابوسفیان ، « اکر اللهدن باشقه اله ، یعنی طاپاجق یوق دیسه‌م بو قدر بتلری نه‌یاپایم ؟ لات وعزادن نصل کچه‌یم ؟ » دیو برآز دوشونوب طوردی . نهایت (لااله الاالله) دیه‌ویردی .

بعده رسول اکرم « یا ، (محمد رسول‌الله) دیه‌جکك وقت دها ایرشمدیمی ؟ » دیو بیوردی.

ابوسفیان « یامحمد ! بونك ایچون بکا برآز مهلت ویر . زیرا بوندن طولایی ذهنمده هنوز ایلیشیك وار » دیو جواب ویردی .

حضرت عمر ایسه طیشاروده طولاشوب کزینوردی و « آه ! ابوسفیان سن طیشاروده اولسه‌ك ، بویله هزیان ایده‌مزدك » دیو کندو کندویه سویلنوردی .

حضرت عباس ، دخی « نه‌یاپیورسین ؟ یا اباسفیان ! عقلکی باشنه ده‌وشیر . عمر ، طیشاروده قلیج ایله بکلیور . سنك باشکی کسمك ایچون فرصت کوزه‌دیور » دیو آکا نصیحت ایلردی .

آنك اوزرینه ابوسفیان، همان(محمد رسول‌الله) دیه‌رك عمرك پنجه‌سندن یاقاسنی قورتاردی .

ینه او مجلسده (حکیم ابن حزام) ایله (بدیل ابن ورقاء) دخی شرف اسلام ایله مشرف اولدیلر .

رسول اکرم، حضرت عباسه « ابوسفیانی آلده اردونك کچه‌جکی بوغازه کوتورکه اللهك عسا کرینی تماشا ایتسون » دیو بیوردی .

حضرت عبّاس ، « یا رسول الله ! ابوسفیان ، فخر ومباهاتی سور بر ذاتدر . آکا مدار افتخار اولاجق بر امتیاز ویره‌کز » دیدی .

رسول اکرم دخی « کیم‌که ابوسفیانك خانه‌سنه کیرر ایسه امیندر . کیم‌که مسجد شریفه کیرر ایسه امیندر . کیم‌که خانه‌سنه قاپانورسه امیندر . کیم‌که ترك سلاح ایدرسه امیندر . کیم‌که حکیم ابن حزامك خانه‌سنه کیررسه امیندر » دیو بیوردی .

آنك اوزرینه حضرت عبّاس ، ابوسفیانی آلوب اردوی همایونك کچه‌جکی بوغازك آغزینه کوتوردی .

عسکر ، فوج فوج کچدکجه ابوسفیان صورار ، حضرت عبّاس دخی کیملر اولدقلرینی تعریف ایلر ایدی .

شویله‌که : ابتدا سیف‌الله خالد ابن‌ولید رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، بیك نفر (بنی سُلَیم) قبیله‌سی دلاورلریله ابوسفیانك حذاسنه کلدکلرنده جمله‌سی بر آغزدن تکبیر آلدیلر .

ابوسفیان « بوکیم ؟ » دیدی . حضرت عبّاس « خالد ابن الولید » دینجه « شو بزم ولیدك اوغلی خالدمی ؟ » دیو صوردی .

حضرت عبّاس « اوت » دیو جواب ویردی .

بعده زبیر ابن العوّام رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، مهاجرین سنجاغنی چکه‌رك درتیوز نفر زرهلو ، یکیتلر ایله کذلك تکبیر آله‌رق کلوب کچرکن ابو سفیان « بو کیم ؟ » دیو صوردی . حضرت عبّاس دخی « زبیر ابن‌العوّام » دیوجواب‌ویردی. ابوسفیان « ها، همشیره‌زاده‌کزمی؟» دیدی .

بعده ، ابوذرّ غفاری رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، اوچیوز نفر سبکبار وچابك رفتار اولان (بنی غفار) یکیتلریله کچرکن ابوسفیان «بونلر کیم ؟ » دیدی . حضرت عباس « بنی غفار » قبیله‌سی دیدکده « آنلرله بینمزده بر شی یوق » دیدی .

آندن صکره (خزاعه) قبیله‌سنك بر شعبه‌سی اولان (بنی کعب) دن

بش یوز نفر سواری وبعده سکز یوز نفر (مزینه) قبیله‌سی تیراندازلری ودرت یوز نفر (بنی لیث) ایله (بنی ضمره) آرسلانلری کلوب کچدیلر.

بعده ، اوچ یوز نفر شجعان عرب ایله (أشجع) قبیله‌سی کچرکن ابوسفیان، هانکی قبیله اولدیغنی صوردی. حضرت عبّاس « اشجع قبیله‌سی » دیو جواب ویردی .

ابوسفیان « سبحان الله ! محمّدك اك بیوك دشمنی آنلر ایدی . شمدی نه‌عجب آ کا مطیع ومنقاد اولمشلر » دیدی .

حضرت عباس دخی « نور اسلام ، آنلرك قلبنی منور ایتمش . بوده اللهك بر فضل وعنایتیدر » دیدی .

بعده ، سکز یوز نفر (جهینه) دلاورلری ودیکر بعض قبائل وعشائر، فوج فوج کلوب کچدکه ابو سفیانك کوزی طولدی .

« آز وقت ایچنده بو قدر قبیله‌لری طوپلایوب و جمله‌سنی یکوجود ایلیوب‌ده خبرسزجه مکه‌یه قدر سوق ایدیویرمك نه بیوك اقتداردر » دیو ده‌رین افکاره طالدی .

ابو سفیان ، بوراسنی دوشونورکن برده اوزاقدن اصل موکب نبوی کوروندی‌که بش بیك قدر کزیده عسکر ایدی وآتلولرك و زرهلولرك الك کزیده‌لری برابر ایدی .

رسول اکرم (قُصْوی) نام دوه‌سنه بنوب اوکنده انصارك سنجاغیله (ابن عُبادَه) و صاغنده ابو بکرالصدیق وصولنده (أُسَیْد ابن حُضَیر) و اطرافنده سائر اصحاب کزین رضی‌الله تعالی عنهم حضراتی تیمورلره مستغرق اولدقلری حالده بش بیك کشی تکبیر آله‌رق کلیورلردی .

ابوسفیان، آنی کورونجه « یاعبّاس! قرنداشك اوغلنك ملك وسلطنتی نه چوق بیومش ! » دیدکده او دخی « صوص ! او ملك وسلطنت دکل، نبوّتدر » دیمکله ابو سفیان دخی « اوت ، نبوّت » دیدی.

بتون عساکر اسلامیه ، او بوغازی کچدکدن صکره حضرت عبّاس رضی‌الله تعالی عنه ، ابو سفیانی صالیویردی .

ابو سفیان ، همان حکیم ابن حزام ایله برلکده مکه یه واردی و حرم شریفه کیدوب قریشه خطاباً « ای ناس ! ایشته کلن محمّددر . قارشو طوراماياجغکز بر قوت ایله کلیور » دیو کیفیتی آنلره بیلدیردی .

و « محمّد نه دیدی ؟ » دیو صوردقلرنده « ابو سفیانك خانه سنه کیرن امیندر . مسجده کیرن امیندر . اونده اوتوروب ده قپوسنی قاپایان امیندر دیدی » دیو جواب ویردی .

بعده ای « جماعت قریش ! مسلم اولك سلامت بوله سکز » دیو سوزی کسدیردی .

ابو سفیانك قاریسی معهود هند، همان قوجه سنك اوزرینه هجوم ایتدی و صقالندن طوتدی « ای آل غالب ! شو معتوه حریفی اولدیرکز » دیو حایقردی .

ابو سفیان دخی « صقالمی براق . والله مسلمان اولماز ایسه ك سنك ده بوینك اوریلور . هایدی اوبکه کیت. سسکی چیقارما » دیدی وقاریسنی اسکات ایتدی . او دخی صاووشوب خانه سنه کیتدی .

آنك اوزرینه مکه ایچنه بر عظیم غلغله دوشدی . خلق ، نه یاپه جغنی شاشیردی .

کیمی ابو سفیانك خانه سنه وکیمی حرم شریفه سکیردیر و کیمی کندی خانه سنه قپانور و کیمی بر یرده طورامیوب زقاقلرده طولاشور ، کیمی سلاحلانور وکیمی سلاحنی آتار ، کاه طوپلانورلر کاه طاغیلورلرایدی.

رئیس قوم اولان ابو سفیانك ایمانه کلمسیله قریشك اکثری اسلامه میل ایتدی .

فقط (سهیل ابن عمرو) ایله (عکرمة ابن ابی جهل) و (صفوان ابن امیّه) ، (بنی بکر) و (بنی حارث) و (هذیل) و (احابیش) قبیله لرندن برمقدار عسکر طوپلایوب مکه نك آلت طرفنده (خندمه) نام محلده جنکه حاضر اولدیلر .

رسول اكرم ايسه ، مكه‌نك اوست طرفنده (كَدَاْءْ) نام طاغ يوليله
مكه‌يه كيرمك اوزره (زبير) رضي‌الله تعالى عنه حضرتلريني وديكر طرفدن
كيرمك اوزره (سعد ابن عباده) رضي‌الله تعالى عنه حضرتلريني برر فرقه
ايله مأمور ايتديكي كبي مكه‌نك آلت طرفنـدن (خَنْدَمَه) يوليله حركت
ايتمك اوزره (خالد ابن وليد) رضي الله تعـالى عنه حضرتلريني دخي بر
فرقه‌يه باشبوغ نصب وتعيين بيوردى .

(قضاعه) و (سليم) و (اسـلم) و (غفار) و (مزينه) و (جهينه)
قبيله‌لرى هپ حضرت خالد ايله برابر ايدى .

خاتم‌الانبيـا حضرتلرى ، « قريش طرفندن تعرض اولنمـادقجه حربه
كيرشمه‌يكز » ديو جمله‌سنه تنبيه بيوردى .

بناءً عليه عساكر اسلاميه ، كيمسه‌يه تعرض ايتميه‌رك كمال تعظيم و آداب
ايله مكهٔ مكرمه‌يه كيرمك اوزره قول قول اوله‌رق يوريديلر .

اهالى طرفندن دخي تعرض اولنمدى . فقط خندمه‌ده (سهيل) و(عكرمه)
و (صفوان) ك جمع ايلديكى عسـاكر ، (خالد ابن وليد) ك فرقه‌سـنه
سـدّ راه اولمق ايسـتديلر . حضرت خالد ، آنلره نصيحت ايتديسـه‌ده
ديكله‌مديلر وهمان محاربه‌يه باشـلاديلر . حتى (كُرْز ابن جابر فهرى) ايله
(حُبَيْش ابن الاشعرى) يى شهيد ايلديلر .

آرتق حضرت خالد دخي جنكه مجبور اولدى وآنلرك اوزرينه اويله
شـدتلو بر هجوم ايتدى كه درحال اون اوچ نفر مشركيني اعدام ايتدى ،
اقيسنى طاغيتدى .

اشبو كرز ابن جابر فهرى ، بدر غزاسـندن مقدّمجه مدينهٔ منوره‌نك
حيواناتنى غارت ايدن كيمسه‌دركه صكره اسلام ايله مشرّف اوله‌رق اصحاب
كزيندن اولوب حتى بر دفعه رسـول اكرم طرفندن بر فرقه‌يه سركرده
نصب اولنمشيدى . بوكرّه (حبيش) ايله برابر مكه‌نك فتحنه قربان اولدى .
رضي‌الله تعالى عنهما .

رسـول اكرم ، حضرت خالدك محاربه‌سنى ايشـيدوب « بن ، محاربه

اولماسون دیو تنبیه ایتمدمی ؟ » دیدکده « خالده تعرض اولندی ، او دخی چاره‌سز جنك ایتدی » دیو جواب ویریلدی .

باشقه طرفده اصلا محاربه وقوعه کلمکسزین عساکر اسلامیه، طاقم طاقم مکهٔ مکرمه‌یه کیردیلر .

ایشته اوحالده خاتم‌الانبیا علیه افضل التحایا حضرتلری ، باشنده سیاه عمامه اولدیغی حالده مکهٔ مشرفه‌یه داخل اولدی وهمان کعبهٔ معظمه‌یه عزیمت ایلدی .

کعبهٔ معظمه کوروندکده خاتم‌الانبیا حضرتلری ، تکبیر آلنجه جمله اصحاب کرام تکبیر آلدیلر .

او قدر بیك آدمك تکبیرلریله طاغلر ایکله‌دی . صانکه طاغلردن خوش کلدیکز صدالری کلوردی .

اوکون ، یوم‌جمعه ایدی وعید فطره اون کون قالمشیدی . اهل اسلام حقنده مسعود برکون ایدی .

خاتم‌الانبیا حضرتلری ، حرم شریفه واردی . بیت شریفك قپوسنده طوردی :

« ای جماعت قریش! بندن نه‌اومارسکز، حقکزده نه‌معامله ایده‌جکمی ظن ایدرسکز ؟ » دیو صوردی .

حاضر اولان اشراف قریش « خیر اومارز . کرم صاحبی برادر وکرم صاحبی برادر زاده » دیو جواب ویردی .

آنك اوزرینه فخر عالم حضرتلری، دخی« کیدیکز . هپ آزادسکز » دیو بیوردی .

رسول اکرم ، اووجهله قریش طائفه‌سی حقنده عفو عمومی اعلان ایتدیسه‌ده ایچلرندن بعض کسانی تعداد واستثنا ایدوب آنلرك دملرینی قیلدی .

ازجمله (عکرمة ابن ابی جهل) و (صفوان ابن امیّه) و (عبدالله ابن سعد ابن ابی سرح عامری) و (عبدالله ابن الزبعریّ السّهمی

و (عبدالعزّى ابن خَطَل) و (حُوَيرِث ابن نُقَيد) و (مَقيس ابن صَبابَه) وحضرت حمزه‌نك قاتلى اولان معهود (وحشى) ايله طائفهٔ نسادن ابو سفيانك زوجه‌سى اولان (هند) وابن خطلك ايكى خواننده جاريه‌لرى وبنى هاشمك آزادلولرندن (ساره) نك دملرى هدر ايدلمشيدى .

عكرمه ، رسول اكرمه عداوتده باباسنه بكزردى . (صفوان) دخى دين اسلامك بيوك دشمنلرندن ايدى .

(عبدالله ابن سعدابن ابى سرح) ايسه هجرتدن مقدم كاتب وحى اولمشيكن صكره مرتد اولمشيدى .

(عبدالله ابن الزبعرى) ايله (حويرث ابن نقيد) دخى مكه‌نك مشهور شاعرلرندن اولوب رسول اكرمى هجو ايلر وحقنده پك فنا سوزلر سويلر ايدى .

(ابن خطل) مقدما ايمانه كلمشيكن صكره مرتد اولمشيدى وسالف الذكر ايكى خواننده جاريه‌لره رسول اكرمك هجويه‌لرينى تغنّى ايله اوقوتديرير ايدى .

ساره ، دخى بر مشهوره خواننده اولوب او دخى رسول اكرمك هجويه‌لرينى (ابن خطل) ك قارشوسنده اوقويوب آنى اكلنديرير ايدى ويوقارودە ذكر ايتديكمز وجهله فتح مكه‌دن مقدمجه مدينهٔ منوره‌يه كله‌رك مسلمان اولوب رسول اكرمدن احسان وصدقه آلمش ، بعده (خاطب ابن بلتعـه) نك مكتوبنى مكه‌يه كوتورور ايكن طوتولمش و مكه‌يه عودتنده مرتد اولمش ايدى .

مقيس ابن صبابه ، مقدما ايمانه كلمشيكن انصاردن برى ، خطاءً آنك قرنداشنى اولدرمكله اودخى او انصارى‌يى قتل ايدرك مرتد اولوب مدينه‌دن فرار ايله مكه مشركلرينه قارشمش ايدى .

وحشى ايله هندك احد غزاسنده سيّد الشهدا اولان حضرت حمزه حقنده معامله‌لرى معلوم اولمغله بشقه تفصيلاته حاجت كورولمز .

ايشته بونلرك هپ دملرى هدر قيلندى . آنلر دخى مستحق اعدام

اولدقلرینی بیلدکلرندن اشبو فتح مکه کونی هر بری بر طرفه صاووشوب صاقلاندی .

فقط (سعید ابن حُرَیْث المخزومی) ایله (ابو بَرْزَة الاسلمی) رضی‌الله تعالی عنهما ، ابن خطله تصادف ایتملریله آنی قتل ایتدیلر . ایکی خواننده جاریه‌لرندن بریسی دخی بو صره‌ده قتل اولندی .

علی ابن ابی طالب رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری دخی(حویرث ابن نقید) ایله (ساره)یه راست کلوب ایکیسنی دخی قتل ایتدی .

(خندمه) ده مشرکلر منهزم اولنجه مقیس ابن صبابه ، برطاقم یارانیله بریره کیزلنوب شراب ایچیورلردی . (نُمَیْلَة ابن عبدالله الکلبی) رضی‌الله تعالی‌عنه ، آندن خبردار اوله‌رق اورایه واردی ، مقیسی قلیج ایله اوردی ، اولدردی .

دیکر دمی هدر قیلنانلر ، هپ فرارده ایدی . آنلرك اسملری معلوم اولدیغندن سائر ناس ، هپ امنیت اوزره کزردی .

حتی اشراف قریشدن (خُوَیْطِب ابن عبدالعزّی) قاچوب بر محلده کیزلنمشیدی . ابو ذرّ رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، آنی کورمکله کلوب رسول اکرمه خبرویردکده « بز ، قتلنی امرایتدیکمز اشخاصدن بشقه‌سنه امان ویرمدکمی ؟ » دیو بیوردی . ابو ذرّ دخی واروب خویطبه خبر ویردی. او دخی حضور نبوی‌یه کلوب اسلام ایله مشرّف اولدی .

بو وجهله عامه‌یه امان ویریلدکدن صکره حضرت پیغمبر ، یدی کرّه بیت‌اللهی طواف ایتدی .

فخرعالم حضرتلری ، طواف ایدرکن اصحاب کرامی دخی آنك ایزینه باصوب کیدرلردی .

ابو سفیان ، بریرده طوروب تماشا ایدرکن « آه ! بر اردو طوپلاسه‌م وشو آدمله ینه جنکه باشلاسه‌م نصل اولور ؟ » دیو دوشونورمش.

رسول اکرم دخی او وقت آنك یانندن کچرکن « او آدم ، سنی ینه رذیل و ذلیل ایدر » دەنجه ابو سفیان ، توبه و استغفار ایتدی و « شمدی

بیلدم‌که حق پیغمبرسین . واقعا ذهنمده اویله بر قوروتی وار ایدی » دیو اعتراف ایلدی .

(فُضَالَةُ ابن عُمَیرابن المُلُوحِ اللّیثی) دخی رسول اکرمی طواف ایدرکن اوروب اعدام ایلمك نیتیله یواش یواش یاننه یاقلاشدقده رسول اکرم آکا « فضاله‌میسین ؟ » دیو صوردی او دخی « اوت » دیو جواب ویردی . رسول اکرم « نه‌دوشونویورسین » دیوب اودخی « هیچ بر شی‌دوشوندیکم یوق. همان ذکرالله ایله مشغولم » دیدکده رسول‌اکرم کولدی و « ذهنکده قوردیغك شیدن توبه و استغفار ایت » دیو بیوردی و مبارك النی آنك کوکسنه قویدی . درحال فضاله‌نك ذهننده‌کی قوروتی زائل اولمش و آنك اوزرینه ایمانی رسوخ و قوت بولمش ایدوکنی صکره‌دن کندوسی حکایه ایلمشدر .

کعبه‌ده اوچیوز آلتمش بت وار ایدی . او کون جمله‌سی قیریلوب آتیلدی وبیت‌الله آنلردن تطهیر ایدیلدی .

(هُبَل) نام بیوك بت قیریلوب ییقیلور ایکن زبیر ابن العوّام رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلری ، ابوسفیانه « سنك احد وقعه‌سنده وجودیله افتخار ایتدیکك هبلی کورویورمیسین ؟ » دیدکده ابو سفیان « آرتق تویخی براق یا زبیر ! کورویورم که محمّدك الهندن بشقه اله اولسه‌یدی ایشلر بشقه درلو اولوردی » دیدی .

رسول‌اکرم ، کعبهٔ‌معظمه‌نك قپوسنده طوروب « ای ناس! حاجبلك ، یعنی کعبه خدمتی ایله سقایت زمزم مأموریتندن بشقه اسکیدن قالمه نه قدر دعوا وداعیه و رسوم عادیه وار ایسه جمله‌سنی الغا و ابطال ایتدم » دیو بیوردی .

سقایت زمزم منصبی ، عبدالمطّلب اولادینه مشروط اوله‌رق او وقت بو مأموریت شریفه ، حضرت عبّاسك عهده‌سنده اولدیغی کبی حاجبلك خدمت شریفه‌سی دخی (ابو طلحة ابن عبدالدار) اولادینه مشروط

اولەرق اووقت کعبۀ معظمەنك آناختاری (عثمان ابن طلحة ابن ابی طلحه) دە ایدی .

رسول اکرم ، آندن بو مفتاح سعادتی ایستەدی. اودخی خانەسندن مفتاح کعبەیی کتوردی و « آل اماتی » دیەرك رسول اکرمە ویردی .

ابو طلحه واوغوللری ، کندولرندن بشقە بر کیمسه کعبەیی آچاماز ظن ایدرلردی .

رسول اکرم ایسە مفتاح سعادتی آلوب بالذات کعبەیی آچیویردی وایچرو کیردی . بر چوق صورتلر کوردی ، جملەسنی قالدیرتدی .

حضرت عباس رضی‌الله تعالی عنه ، حاجبلکك سقایت زمزم خدمتنه علاوەسیله بنی عبدالمطلبه تخصیص بیورلمسنی استدعا ایتدی .

حضرت علی رضی‌الله تعالی عنه دخی « یارسول‌الله ! حاجبلك خدمت شریفەسنی اهل بیتکه تخصیص بیورملیسین » دیدی .

عثمان ابن طلحه ایسه آباواجدادینه مخصوص اولان برخدمت شریفەنك الندن چیقمسی سوزلرینی ایشتدکجه پك زیاده متأثر ومتألم اولیوردی .

اوحالده جبریل امین کلدی وحاجبلکك ینه ابوطلحه نسلندە براغلمسی امرینی کتوردی .

آنك اوزرینه همان رسول اکرم « ای بنی ابی طلحه ! امانةاللهی مؤیداً عهدەکزده قالمق اوزره آلکز » دیەرك کعبه آناختارینی عثمان ابن طلحەیه ویردی .

عثمان ابن طلحەنك وفاتنده مفتاح سعادت ، آنك عمزادەسی اولان (شیبة ابن عثمان ابن ابی طلحه) یه کچدی . آندن دخی اولاد واحفادینه قالدی . الحالة هذه بو حاجبلك خدمت شریفەسی (بنی شیبه) دەدر .

حضرت ابو بکرك والدەسی (سَلْمی) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلری ، اوّل باوّل ایمان ایدنلردن ایدی . اما پدری (اَبو قُحافه) پیر فانی اولدیغی حالده هنوز ایمانه کلمشیدی .

بو کره حضرت پیغمبر ، مسجد حرامه داخل اولدقده حضرت ابو

بكرالصدّيق ، پدری ابوقحافه‌نك الندن طوتوب حضور نبوی‌یه كتوردی. او دخی اسلام ایله مشرّف اولدی .

بعده فخر عالم صلی‌الله تعالی علیه وسلم حضرتلری (صفا) اوزره چیقوب اوتوردی . حضرت عمرالفاروق دخی آلت طرفنده طوردی وناس كلوب برر برر بیعت ایتمكه باشلادی .

ابتدا ارككلر، اسلام اوزرینه بیعت ایلدیلر . رسول اكرم دخی اللهه ورسولنه اطاعت ایتمك اوزره آنلرك بیعتنی قبول ایلدی .

ارككلرك بیعتی تمام اولدقده نوبت ، قادینلره كلدی . حضرت علینك همشیره‌سی (امّ هانی بنت ابی طالب) و (عاص ابن امیّه) نك قیزی (امّ حبیبه) و (عتّاب ابن اسید) ك خاله‌لری (اروی) و (عاتكه) و (حارث ابن‌هشام)ك قیزی و (عكرمة ابن ابی‌جهل)ك زوجه‌سی اولان (امّ حكیم) وخالد ابن ولیدك قیز قرنداشی (فاختة) كبی قریش ایچنده شانلو واعتبارلو خاتونلر ، طائفهٔ نسانك اوكلرینه دوشوب حضور نبوی‌یه كلدیلر .

(عتبه) نك قیزی وابو سفیانك زوجه‌سی اولان (هند) دخی تبدیل قیافت ایدرك آنلرك ایچنه قاریشوب كلمشیدی .

رسول اكرم، آنلره شرك وسرقت وزنادن اجتناب ایتمك واولادلرینی اولدرمامك وكیمسه‌یه بهتان وامر حقه عصیان ایتمه‌مك اوزره بیعت ایتملرینی تكلیف ایتدی.

حال بوكه : ابتدا شركدن اجتناب ایتمك شرطنی تكلیف ایتدكده هند، میدانه چیقوب « والله ، سن ، اركككره تكلیف ایتمدیككك شرطی بزه تكلیف ایدیورسین . هرنه ایسه بزده آنی یرینه كتوره‌جكز » دیدی .

بعده ، سرقت بحثنه كلدكده هند « والله ، اكر خرسزلق ایتسه‌یدم ابوسفیانك مالندن نیچه شیلر چارپاردم » دیدی .

ابوسفیان اوراده حاضر ایدی « کچمشی وار ایسه سکا حلال اولسون. کله‌جکه باقالم » دیدی .

فخرعالم حضرتلری ، او وقت هندی طانیدی و « هندمیسین ؟ » دیو صوردی .

او دخی « بن هندم . کچمشی عفو ایت . الله‌ده سنی عفو ایتسون » دیو جواب ویردی .

بعده رسول اکرم ، زنا ایتمه‌مك شرطنی تکلیف ایتدکده هند (حرّه اولان خاتون هیچ زنا ایدرمی ؟ » دیدی .

بعده رسول اکرم ، اولادلرینی اولدورمه‌مك بحثنه کلدکده هند « بز ، آنلری کوچوك ایکن بویوتدك وبویوك ایکن آنلری سن بدرده اولدوردك . آرتق نه‌اولدی ایسه اوراسنی سن وآنلر دها ایی بیلورسکز» دیدی .

حضرت عمرك فوق‌العاده تمکین ووقاری وار ایکن هندك بو سوزینه طایانامایوب کولدی .

بعده رسول اکرم ، خاتونلرك بهتاندن صاقینمالرینی تکلیف ایتدکده هند « والله بهتان چیرکین شیدر. سن، بزه حسن اخلاق‌ایله امرایدیورسین» دیدی .

نهایت عصیان ایتمه‌مك تکلیفنه کلدکده دخی هند « بز ، بودیوان عالی‌یه صکره عصیان ایتمك نیتیله کلمدك » دیو سوزی کسدیردی .

آنك اوزرینه رسول اکرم ، بو وجهله قادینلردن بیعت آلمق‌اوزره حضرت عمره امر ایتدی . او دخی أل ویردی وبالوکاله قادینلردن بیعت آلدی .

هندك مقدمجه دمی هدر قیلنمش ایکن بو وجهله مظهر عفو وامان اولدی وخلوص قلب ایله ایمانه کلدی .

حتی خانه‌سنه واروب ، نه‌قدر بتلر وار ایسه « بو قدر وقت سزه آلدانمشز » دیه‌رك برر برر قیروب پارالادی وجمله‌سنی محو ایلدی .

فخر عالم ، صفـا اوزرنده جناب حقه حمد وثنـا ایدرکن انصـاردن بعضلری ، فکر و مطالعه‌یه واروب « حضرت‌پیغمبر ، وطننه قاووشدی، عشیرتیله کوروشدی . هیچ بوندن‌صکره دونوب‌ده بزم بلده‌مزه کیدرمی؟» دیو تأسف واندیشه ایدرلرمش .

همان حضرت جبریل علیه‌السلام کلوب رسول اکرمه وحی کتوردی وانصارك بو اندیشه‌لرینی بیلدیردی .

رسول اکرم ، صفا اوزرنده دعاسنی تمام ایتدکدن صکره بو کیفیتی انصاردن صوردی .

آنلر دخی « اوت یارسـول الله ! ذهنمزه اویله بر خاطره کلدی » دیدیلر .

خاتم‌الانبیـا حضرتلری دخی « ای جماعت انصـار ! بن اللهك قولی ورسولی‌یم . سزك بلده‌کزه‌هجرت ایتدم . حیات ومماتم سزك یانکزده‌در» دیو بیوردی .

انصـار کرام حضراتی ، رسـول اکرمك بو التفاتندن فوق العـاده سویندیلر وسوینجلرندن آغلاشدیلر .

اویله‌وقتی کلدکده حضرت‌بلال رضی‌الله‌تعالی عنه ، کعبه اوستنه‌چیقوب اذان اوقودی .

نه‌بویوك انقلابات حسنه‌درکه : کعبه‌اوزرنده، صباحلین قوجه (هُبَل) نام بت طوروركن آن واحـدده خاك ایله یکسـان اولوب اویله وقتی اذان محمّدی اوقونیور وحرم شریفده بونجه بتلر وار ایکن جمله‌سی بردن محو ایدیلوب کعبهٔ مشرّفه‌نك اطرافـده بوقدر بیـك آغزدن تکبیر آلنیور ولات وعزّایه پرستش اولنور ایکن یالکز واجب‌الوجود تعالی حضرتلرینه عبادت اولنیور ایدی .

قریش طائفه‌سی ، طاغیله‌رق کیمی بر طرفه قاچوب کیزلنمش وکیمی مکه‌نك اطرافـده‌کی طـاغلره وبایرلره چیقوب اوزاقدن تماشـا ایتمکده بولنمش ایدی .

بر طاقمی دخی ابو سفیان ایله برلکده کعبه حولیسنده طوروب بویله بغتةً ظهوره کلن تبدلات عظیمه‌یه نظر حیرت وتعجب ایله باقیورلردی .

ایشته اووقت ابوجهلك قیزی (جُوَیرِیَه) « الله، بابامه لطف واحسان ایتمش‌که وقتیله وفات ایدوب‌ده بلالك کعبه اوزرنده باغردیغنی کورمدی » دیمش .

حارث ابن هشام دخی « کاشکی اولجه فوت اولوب‌ده بوکونی کورمه‌یه ایدم » دیمش .

آنلرله برلکده بولنان دیکر اشراف قریش دخی بو سیاقده برر سوز سویلمشلر .

فقط ابوسفیان « بن ، محمّدك حقنده بر شی‌سویلم . زیرا آکا کوکدن خبر ویریلیور » دیمش .

درعقب رسول اکرم ، آنلرك یانه واردی و بینلرنده کیزلوجه نه‌سویلشدکلرینی برر برر کندولرینه خبر ویردی .

حارث ، همان « بن ، شهادت ایدرم‌که سن حق پیغمبرسین . زیرا بزم بو سوزلریمزه کیمسه مطّلع اولمادی » دیه‌رك کلمهٔ شهادت کتوردی .

کله‌لم شمدی بز مقدما دملری هدر قیلنمش اولان بالاده مذکور فراریلرك احوالنه :

هندك مظهر عفو و امان اولمسی سائر فراریلره جسارت ویردی و ابن خطلك خوانده جاریه‌لرندن بری‌که قاچوب کیزلنمشیدی . مسلمان اوله‌رق حضور نبوی‌یه کلوب عفو و امان دیله‌دی . رسول اکرم دخی آنی عفو ایلدی .

(عبدالله ابن سعد ابن ابی سَرْح) دخی عثمان ذی‌النّورین رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینك سوت قرنداشی اولمغله آکا التجا ایلمش واو دخی آنی کیزله‌مش ایدی . عامه‌یه امنیت و اطمئنان کلدکدن صکره حضرت عثمان، آنی میدانه چیقاردی. حضورنبوی‌یه کتوردی ، عفوایتدیردی.

آندن صکره بو ذات ، قوی مسلمان اولوب پك چوق محاربه‌لرده بولنمش و حضرت عثمانك خلافتنده مصر والیسی نصب اولنمشدر .

عکرمة ابن ابی جهل که خندمه‌ده منهزم اولدقدن صکره یمن طرفنه فرار ایتمشیدی . زوجه‌سی امّ حکیم ، مسلمان اولوب رسول اکرمدن آنك ایچون امن و امان آلدی و آرقه‌سندن کیدوب آنی یمن ساحلنده بولدی « ناسك اڭ زیاده حلیم وکریمی اولان ذات طرفندن سکارای وامان ایله کلدم » دیه‌رك آنی کیرو چویردی وحضور نبوی‌یه کتوردی. عکرمه دخی اسلام ایله مشرّف اولدی .

صفوان ابن امیّه دخی جده‌یه فرار ایتمشیدی . (عُمَیرابن‌وَهَب‌جُمَحی) حضور نبوی‌یه کلوب « یارسول‌الله ! صفوان ، بنم قوممك اولوسیدر . سندن قورقوب قاچدی . آکا رأی وامان ویر » دیدی . رسول اکرم دخی امان ویردی .

آنك اوزرینه عمیر جمحی ، جده‌یه واردی. صفوان ایله کوروشدی . رسول اکرمك نصل حلیم و کریم واقرباسنه نه مرتبه وفادار اولدیغنی بیان ایتدی و « او ، سنك عمزاده‌کدر . آنك عزو شرفی ، سنك عزو شرفکدر » دیدی وآنی کیرو چویروب ومکهٔ مشرفه‌یه کتوردی وحضور نبوی‌یه چیقاردی .

صفوان ، حضور نبویده عمیّره اشارت ایدرك «بو آدم ، دیورکه: سن، بکا امان ویرمش‌سین. طوغریمی ؟ » دیو صوردی.

رسول اکرم دخی « طوغریدر » دیو جواب ویردی .

صفوان « اویله ایسه مسلمان اولمق ایچون بکا ایکی آی مهلت ویر » دیدی .

رسول اکرم « درت آی مخیّرسین » دیو بیوردی .

بناء علیه صفوان ابن امیّه ، بر مدت مشرك اولدیغی حالده امن وامان اوزره قالدی .

(عبدالله ابن‌الزبعری) حضرت علینك همشیره‌سی ام‌ّهانی حضرتلرینك زوجی اولان (هُبیرةابن‌ابی وهب مخزومی) ایله برابر (نَجْرانْ)ه کیتدی. هبیره ، اوراده مشرك‌اولدیغی حالده وفات ایتدی . ابن‌الزبعری ایسه‌دونوب مکه‌یه کلدی وعذر دیله‌دی . رسول اکرم دخی آنی عفو ایلدی . آندن صکره او دخی اعتذار وادیسنده نیچه شعرلر و رسول اکرمه مدحیه‌لر سویلدی .

حضرت حمزه‌نك قاتلی اولان (وحشی) بر مدت اطراف واکنافده طولاشدی . لکن صیغینه‌جق یر بولامایوب نهایت رسول اکرمه دخیل دوشدی . رسول اکرم آنی دخی عفو ایتدی فقط « کوزیمه کورونمه » دیو بیوردی . بناءً علیه وحشی ، سربست کزردی . لکن رسول اکرمه اصلا کورونمزدی .

ساحل بحر اوزرنده (مُشَلَّلْ) نام طاغ که اورادن (قُدَیْد) نام محل مشهوره اینیلور . ایشته او طاغ اوزرنده (اوس) و (خزرج) قبیله‌لرینك (منات) نامنده بر بتی وار ایدی . عید فطره آلتی کون قاله (سعد ابن زید ابن اشهل) رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، آنی هدم ایتمکه مأمور اولمغله واروب هدم ایلدی .

مکه‌یه بر قوناق مسافه‌ده واقع (نَخْلَه) نام محلده قریشك (عُزّیٰ) نامنده بر بتی وار ایدی‌که عندلرنده بتلرك الڭ بیوکی ایدی . عید فطره بش کون قاله آنی کسر وهدم ایچون دخی خالد ابن الولید رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری مأمور اوله‌رق بر مقدار سواری ایله واروب آنی پارالادی .

مکه‌یه اوچ میل مسافه‌ده (هُذَیْل) قبیله‌سنك دخی (سُواعْ) نامنده بر بتی وار ایدی . اوائناده عمروابن العاص رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی واروب آنی اوردی ، قیردی ، خاك ایله یکسان ایلدی.

وقعهٔ خُذَیمه

فتح مکه‌دن صکره رسول اکرم ، قبائلی دینه دعوت ایچون هر طرفه مأمورلر کونده‌رمکله (خالد ابن الولید) ی دخی نخله‌دن عودتندن صکره مهاجرین وانصار ایله (بنی سلیم) قبیله‌سندن مرکب بر فرقه ایله (خذیمه) قبیله‌سنه کونده‌ردی .

حال بوکه : زمان جاهلیتده خذیمه قبیله‌سی ، عبد الرحمن ابن عوفك پدرینی وخالد ابن الولیدك عموجه‌سنی اولدورمش اولدقلرندن خالد، آنلردن اخذ انتقام ایچون فرصت آراردی .

بناءً علیه شوّال آینده مکه‌یه برقوناق مسافه‌سی اولان (یَلَمْلَمَ) ناحیه‌سنه واردی . بنی خذیمه ، مسلّح اوله‌رق قارشو چیقدقلرنده « سلاحلرکزی براقیکز . زیرا خلق ، مسلمان اولدی » دیدی . آنلر دخی اطاعت ایدرك سلاحلرینی براقدیلر .

شوحالده آنلره تعرض اولنمق اصلا جائز دکل ایکن خالد ، آنلرك اللرینی باغلاتدی وکندولرینی عسکره توزیع ایدرك « هر کس ، کندی اسیرینی اولدورسون » دیو امر ایتدی .

بنی سلیم قبیله‌سی ، کندی یانلرنده‌کی اولان اسیرلری اولدوردیلر . اما مهاجرین وانصار، اویله برچیرکین ایشی ایشله‌مکدن ابا ایدرك یانلرنده‌کی اسیرلری صالیویردیلر .

فی الواقع خالدك بوحرکتی ، پك چیرکین برایش اولدی . حتی صوچنی باصدیرمق ایچون اکابر اصحاب کرامدن اولان (عبد الرحمن ابن عوف) حضرتلرینه « پدرینك انتقامنی آلدم » دیدکده ابن عوف حضرتلری

« اویله دکل . سن عموجه‌نك انتقامنی آلمق ایچون عصر اسلامده زمان جاهلیت ایشنی ایشله‌دك » دیو آنی تکدیر ایلدی .

رسول اکرم ، اووقعه‌یی ایشتدکده « یاربّ ! بن خالدك ایشله‌دیکی ایشدن بری‌یم » دیو بیوردی وبرچوق مال‌ایله حضرت علی‌یی، بنی‌خذیمه‌یه کونده‌ردی.

حضرت علی ، بنی خذیمه‌یه واردی . تلف اولان آدملرینك دیتلرینی ویردی « دها بر حقکز قالدیمی ؟ » دیو صوردی . « خیر قالمادی » دیدیلر . حضرت علی « بیلمه‌دیککز دها ضایعات وار ایسه آکا قارشولق» دیه‌رك یاننده فضله قالانماللری دخی آنلره ویردی .

بعده حضرت علی دونوب کلدی ، کیفیتی حضرت‌پیغمبره خبرویردی. حضرت پیغمبر دخی آنك بو اجراآتنی تحسین بیوردی .

غزوهٔ حُنَینْ

مکهٔ مکرمه فتح اولندیغی کبی قریش قومنك اکثری مسلمان اولدی. ایمـان ایتمه‌ینلر ، پك آز قالدی . بو جهتله دین اسـلام ، برمرتبه دها میدان آلدی .

مقدّما قریش قومنك طرفداری اولان قبائل وعشائر ، بالطبع طرف اسـلامیانه مائل ومتوجه اولدی ودین اسـلام هر طرفده شان وشـهرت بولدی .

فقط عربك الڭ بیوك قبیله‌لرندن بری اولان (هَوازِنْ) قبیـله‌سی ، رسول اکرم ایله محاربه ایتمك اوزره بینلرنده اتفـاق ایلدیلر . طائف ایله مکه آره‌سنده (حنین) نام وادیده طوپلانمغه باشلادیلر .

(قارب ابن اسود ابن مسعود ثقفی) ثقیف قبیله‌سـیله اورایه کلدی . رسول اکرمك کوچوك ایکن سوت امدیکی (بنی سعد ابن‌بکر) قبیله‌سیله (بنی جشم) کبی دیکر بعض قبائل دخی کلوب آنلره قاتلدی .

بو جهتله هوازن اردوسـنك موجـودی یکرمی بیـك نفردن زیاده اولدی .

رسـول اکرم ، کندی علیهنده اویله بر بیـوك اردونك طوپلاندیغنی ایشیتدی وهمان تدارکات کلیه‌یه تشبث ایتدی .

حتی صفوان ابن امیّه‌دن ایکره‌تی اسلحه ایستدی. صفوان « غصباًمی یامحمّد ؟ » دیو صوردی .

رسول اکرم « خیر . غصباً دکل ، بلکه سـکا رد واعاده اولنجیه‌دك تلف اولورسه اوده‌مك شرطیله عاریت اوله‌رق ایسترم » دیو بیوردی .

صفوان دخی « اویله ایسه بأس یوق » دیدی وعاریت اوله‌رق اوچیوز زره ویردی .

(نَوْفَل ابن حارث ابن عبدالمطّلب) دخی بو وجهله اوچیوز مزراق اعاره ایتدی .

الحاصل رسول اکرم ، تدارکات حربیه‌سنی اتمام ایلدی و فتح مکه‌دن صکره اسلام ایله مشرف اولان اشراف قریشدن (عَتّابْ ابن اَسیدْ) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی مکه‌ده قائممقام براقدی . اووقت عتّابك سنی یکرمی راده‌سنده ایدی .

اهل مکه‌یه تعلیم احکام دین ایچون رسول اکرم (مُعاذْ ابن جَبَلْ) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی عتاب ایله برابر براقدی .

بعده شوالك یدنجی کونی رسول اکرم (دلدل) نام استرینه سوار اوله‌رق اون ایکی بیك عسکرله مکه‌دن چیقوب جانب حنینه عزیمت‌ایتدی.

بو عسکرك بیك نفری مهاجرین ودرت بیك نفری انصار وبش بیك نفری جهینه ومزینه وبنی سلیم واسلم وغفار واشجع قبیله‌لری وایکی بیك نفری اهل مکه ایدی .

برلکده سکسان نفر مشرك اولوب آنلردن بری دخی صفوان ابن امیّه ایدی .

بنی سلیم قبیله‌سیله مکه عسکری مقدمة‌الجیش ، یعنی چرخه‌جی اولوب رئیسلری او وقت الڭ زیاده بهادر وماهر سواری قوماندانی اولان خالدابن الولید حضرتلری ایدی .

ایشته بویله بر مکمل اردو ایله رسول اکرم ، شوالك اون برنده وادیٔ حنینه واصل اولدی .

اهل اسلامدن بعضیلری ، اردوی همایونك کثرت و قوتنه باقوب « بو عسکر ، هیچ بر وقتده آزلقدن طولایی مغلوب اولماز » دیدی .

بو ایسه یا کلیش برسوز ایدی. زیرا : کثرت وقوت ، اکرچه اسباب غلبه‌دن ایسه‌ده نصرتی ویرن جناب حقدر .

کیشی، اسباب لازمه‌یی حاضر ایتملیدر . لکن نصرتی جناب حقدن بیلملیدر. یوقسه کندینی بکنن، صکره اوتانور وکندی قوتنه کووه‌نن، دائما آلدانور .

حق‌تعالی حضرتلری دخی حبیبنی غالب ومظفّر ایدن آنجق کندوسی اولدیغنی بیلدیرمك ایچون بو غزاده ابتدا عساکر اسلامیه‌یه بر هزیمت صورتی کوستردی . بعده محضا عنایت الٓهیه‌سی اولمق اوزره بر بیوك مظفّریت احسان بیوردی .

شویله‌که : دشمن اردوسنك باش قوماندانی و هوازن قبیله‌سنك شیخی اولان (مالك‌ابن‌عوف‌نصری) عسکرینی غیرته کتورمك وآنلره‌فدا کارانه جنك ایتدیرمك اوزره بالجمله نسوان وصبیان ایله حیواناتنی موقع حربه کتوردی و « جمله کز ، یکوجود اوله‌رق بردن بره هجوم ایدیکز » دیو عسکرینه‌امر ویردی .

خالدابن‌الولید حضرتلری ، وادیٔ حنینده لاابالیانه سکیردوب کیدرکن صولرده کیزلنمش اولان هوازن عسکری ، بغتةً چیقوب بر شدتلو هجوم ایله بنی سلیم قبیله‌سی، بوزولدی . مکه عسکری دخی آنلره پیرو اولدی. آنلرك بو هزیمتی سائر عساکر اسلامیه‌یه سرایت ایدرك بتون اردوی اسلام بوزولوب طاغیلدی .

حضرت پیغمبرك یاننده یالکز عمّی (عبّاس) و عمّزاده‌سی (ابو سفیان ابن حارث) ایله (ابو بکر) و (عمر) و (علی) و (اسامة ابن زید) کبی پك آز اصحاب کرام قالدی .

بو ، بوزغونلق اوزرینه ایمانی ضعیف اولان تازه مسلمانلردن بر طاقمنك افکاری بوزولدی .

حتی اهل مکه‌دن بعضیلری ، بربریله سویلشورلر ایکن ابو سفیان ابن حرب « بو هزیمتك دکزه قدر آرقه‌سی آلنماز ! » دیمش .

صفوان ابن امیه‌نك آنابر قرنداشی اولان (كَلَدَه) « بوكون، سحر بوزولدی ! » دیوب صفوان ایسه هنوز مسلمان اولمامشیکن « صوص. الله آغزیکی ییرتسون . بکا، هوازندن بری حاکم اولمقدن ایسه قریشدن بری حاکم اولمق یکدر » دیو کلده‌یی تکدیر ایتمش .

رسول اکرم ایسه ثبات و شجاعتده جمله ناسه فائق ایدی . اڭ طار و مخاطره‌لو وقتلرده دخی تلاش و عجله ایتمزدی .

حضرت علیدن مرویدر که «محاربه ، شدت بولوب ده باشمز صیقی‌یه کلدیکی وقت بز ، هپ رسول اللهه صیغنوردق » دیر ایمش .

ایشته بو دفعه دخی فخر عالم حضرتلری ، جمله ناسك اشجعی اولدیغن کوستردی .

شویله که : بروجه بالا اردو بوزولوب ده فخر عالم ، یالکز قالدقد اصلا فتور کتورمیوب و هیچ تلاش کوسترمیوب دلدلی دشمنه قارش سوره‌ردی . حضرت عبّاس ایسه ایلرو کیتمه‌سون دیو دلدلك دیزکین طوتاردی .

اووقت فخر عالم حضرتلری ، یاننده‌کی اصحاب کزینی ایله صاغ طر چکیلوب طوردی . « ای ناس ! کلیکز . بن رسول اللهم ، محمد ا عبداللهم » دیو ندا بیوردی .

حضرت عبّاس دخی کور سسلی بر ذات اولوب صوت جهیر « ای عقبه‌ده بیعت ایدن انصار ! ای شجرهٔ رضوان آلتنده کیرودونمه اوزره سوز ویرن اصحاب ! » دیو چاغردی .

ایشیدن اصحاب کرام « لبّیك لبّیك » دیه‌رك دوندیلر وهمان کلوب رس اکرمك اطرافنه طوپلاندیلر .

هله (اسیّد ابن حضیر) رضی الله تعالی عنه حضرتلری (یا اوس (سعد ابن عباده) رضی الله تعالی عنه حضرتلری (یا خزرج) بو چاغردقلرنده نصل که آریلر ، بکلرینك باشنه اوشوب طوپلانورلر ای

(اوس) و (خزرج) قبیله‌لری دخی سکیردوب قوشوشدیلر وآنلرك باشنه اوشدیلر .

ایشته بو صورتله بوزغون عسکر ، هرطرفدن قوشوب رسول اکرمك یاننه کلدیلر وکمال شدت ایله جنکه کیرشدیلر .

هوازن عسکری ، کمال شدت ایله هجوم ایدوب کلورکن حضرت علی رضی‌الله تعالی عنه ، قارشو واروب آنلرك بایراقدارلرینی اولدوردی .

اواثناده رسول اکرم « شیمدی فرون قیزدی » دیوبیوردی و یردن بر آووچ طوپراق آلوب دشمنلرك یوزلرینه قارشو آتدی وکوکدن ملکلر اینوب رسول اکرمه یاردیم ایتدی . بوجهتله دشمنلر ، همان فراره یوز طوتدی .

عساکر اسلامیه دخی آنلرك آرقه‌لرینه دوشوب دیله‌دکلرینی قتل ودیله‌دکلرینی اسیر ایتدیلر .

یالکز انصاردن وخزرج قبیله‌سندن (ابو طلحه) رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، اووقت مشرکلردن یکرمی نفرینی قتل ایتمشدی .

بو جهتله مشرکلرك یتمش بو قدری تلف و بر چوغی اسیر وباقیسی منهزم وپریشان اولدی وکافهٔ اموال وعیاللری عساکر اسلامیه النه کچدی . اهل اسلامك شهیدلری ایسه درت نفردن عبارت ایدی .

ابتدا عساکر اسلامیه‌نك بوزولدیغی خبری اهل مکه‌یه واصل اولدقده بعضیلری « محمد اولمش ومحمدیلر طاغیلمش . بوندن صکره عرب قومی دخی بابالرینك دیننه دونرلر » دیه‌رك اظهار ممنونیت ایلمشلر .

مکه قائممقامی اولان (عتاب ابن اسید) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری دخی « محمد اولورایسه شریعتی باقیدر ، تکریسی دیریدر » دیمش .

متعاقباً اهل اسلامك منصورومظفر اولدیغی خبری مکه‌یه واصل اولنجه عتاب ایله معاذ ابن جبل رضی‌الله تعالی عنهما ، یکیدن دنیایه کلمشجه‌سنه ممنون اولمشلردر .

غريبه

يوقاروده بيان اولنديغي اوزره رسول اكرم، مدينه‌دن حركت بيورمدن اولجه (ابو قتاده) رضي الله تعالى عنه حضرتلريني بر مقدار عسكرله جانب نجده كوندرمشيدي .

(اضَمْ) نام محله واردقلرنده (عامر ابن اَضْبَطْ) ه تصادف ايتمشلر . عامر ، آنلره سلام ويرمش وكندوسنك مسلمان اولديغني بيلديرمش ايكن ابو قتاده‌نك معيتنده‌كي عسا كردن (مُحَلِّمْ ابن جُثَامَه) بر اسكي ماجرادن طولايي عامري اولدرمش و ده‌وه‌سيله اشياسني مال غنيمت ديو آلمش .

بعده ابو قتاده ، عسكريله عودت ايدوب رسول اكرم ايسه اردوي همايون ايله مكه اوزرينه حركت ايلمش اولديغندن ابوقتاده دخي آرقداشلريله برلكده مكه‌يه متوجه اوله‌رق اثناي راهده رسول اكرمه يتشمشلر ومكه فتحنده بولندقدن صكره حنين غزاسنه دخي چيقمشلر ايدي .

رسول اكرم ، وادئ حنينده اويله نمازيني ادا ايتدكدن صكره بر آغاج كولكه‌سنده اوتوردي . اصحاب كرامي دخي اطرافنده صف اولوب طوردي .

اووقت غطفاندن (فزاره) قبيله‌سنك رئيسي اولان (عُيَيْنَةَ ابن حصن) قالقوب عامر ابن اضبطك قاتني دعوى ايلدي .

بني تميم قبيله‌سي شيخي اولان (اَقْرَعْ ابن حَابِسْ) دخي محلّم ابن جثامه‌يي حمايه ايدرك مدافعه‌يه قالقيشدي .

حضور نبويده اوزون اوزادي‌يه محاكمه‌دن صكره ورثه‌نك موافقتيله ديته قرار ويرديلر و « محلّم كلسون‌ده رسول اكرم ، آنك ايچون استغفار ايتسون » ديديلر .

محلّم كلدي ، حضور نبويده اوتوردي .

رسول اكرم « آدك نه‌در ؟ » ديو صوردي .

« محلّم ابن جثامه » ديو جواب ويردی .

رسول اكرم « عامر ابن اضبط » اسلامنی اظهار ايتمشيكن سن آنی قتل ايتدكمی ؟ » ديو بيوردی .

محلّم « آنك اسلامی اقرار ايتمسی، آنجق اولومدن قورتولمق ايچون ايدی » ديدی .

رسول اكرم « يا » سن آنك قلبنی ياردكمی كه طوغريمی ، يالانمی بيلهسين » ديدی .

محلّم، « آنك قلبی برات پارچهسيدر. ياريلسه نه آكلاشيلور؟ » ديدی.

رسول اكرم ، « قلبنی بيلمزسين ، لسانته دخی ايناتمازسين. نه ياپملی؟ » ديدی .

محلّم ، باشقه دييهجك بر شی بولامايوب « يارسول الله ! بنم ايچون استغفار ايت » ديدی .

رسول اكرم « الله » سنی عفو ايتمهسون » دهنجه محلّم ، كوزلرندن ياش آقاراق قالقوب كيتدی وكدرندن بر هفته ظرفنده وفات ايتدی .

دفن اولندقده ير ، آنی قبول ايتمهيوب طيشارو آتدی. تكرار دفن اولندقده ير ، آنی ينه آتدی .

قومی كلوب رسول اكرمه خبر ويردی . رسول اكرم « بو ير ، آندن دها فنالرينی قبول ايدر . لكن جناب حق ، سزه وعظ ايتمك ايستر» ديو بيوردی .

آندن صكره (محلّم) ی قومی ، تكرار دفن ايتديلر واوزرينه بيوك طاشلر قويوب كيتديلر .

وقعهٔ اَوْطاس

وادیٔ حنينده هوازن اردوسی ، منهزم و پريشان اولدقدن صكره فراريلردن بر طاقمی هوازن ديارنده (اوطاس) نام واديده طوپلاندی .

ابوعامر رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، بر فرقهٔ عسکریه ایله اورایه واروب حربه کیرشدکده شهیداولنجه یرینه (ابوموسی‌الاشعری) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری کچوب جنکی قازاندی وبر چوق اسیرلر ایله نیچه اموال غنائم آلوب کیرو دوندی .

بواسیرلر ایچنده (بنی سعد) قبیله‌سندن (حارث) ك قیزی (شیما) دخی وار ایدی . رسول اکرمك سوت قیز قرنداشی اولدیغنی خبر ویردی وحضور نبوی‌یه کتورلدکده رسول اکرم ، آنی طانییوب متأثر اولدی . حتی مبارك کوزلرندن یاش کلدی . خرقه‌سنی یره دوشه‌یوب (شیما) یی آنك اوزرینه اوطورتدی وپك چوق حرمت ورعایت ایتدی . آکا بر کوله وجاریه وایکی ده‌وه وبر مقدار قویون ویردی و قوم و قبیله‌سی یاننه کونده‌ردی .

محاصرهٔ طائف

بروجه بالا قبائل متفقه اردولری ، منهزم وپریشان اولنجه آرتق قبائل عربده اهل اسلامه قارشو کله‌جك تاب و طاقت قالمدی .

فقط ثقیف قبیله‌سی ، وطنلری اولان (طائف) بلده‌سنه کیتدیلر و قلعه‌یه کیروب تحصن ایتدیلر .

هوازن قبیله‌سنك رئیسی اولان (مالك ابن عوف) دخی آنلرله برابر واروب طائف قلعه‌سنه قپاندی .

آنك اوزرینه حضرت پیغمبر ، اسرا ایله اموال غنائمك مکه‌یه اون بو قدر میل مسافه‌سی اولان (جِعْرانَه) نام موقعده جمع ایدیلمسنی امر ایتدی ومحافظه‌لری ایچون اوراده بر مقدار عسکر آلیقودی. باقی عسکرله طائفه کیتدی واهل‌طائفی صیقی صیقی محاصره وتضییق‌ایتدی. حتی (سلمان فارسی) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینك معرفتیله منجنیق دخی قوللاندی.

ثقیف قبیله‌سنك رئیسی اولان (عُروَة ابن مسعود) ایله (غَیْلان ابن سلمه) مکه‌نك فتحندن صکره رسول‌اکرمك طائف‌اوزرینه یورویه‌جکنی

اولجه درخاطر ایدرك منجنیق صنعتنی اوکرنمك ایچون (جُرَش) طرفنه کیتمش اولدقلرندن حنین وقعه‌سنده بولنمدقلری کبی بو کره طائفك محاصره‌سنده دخی بولنه‌مدیلر .

لکن ثقیف قبیله‌سیله طائفده بولنان سائر محصورین ، قلعه‌دن شدتلو مدافعه ایتدیلر . پك چوق اوق وسائره آتدیلر .

شویله که : آتدقلری اوقلر، چکیرکه آلایی کبی هواده‌اوچار وبر برینه طوقوشه‌رق اهل اسلام اوزرینه دوشر ایدی .

بوجهتله‌اهل اسلامدن‌اون‌ایکی کشی‌شهید وبرچوق کیمسه‌لرمجروح‌اولدی.

بو صره‌ده طائفدن بر چوق کوله‌لر ، قاچوب اردوی همایونه کلدیلر. رسول اکرم ، جمله‌سنی آزاد ایتدی .

خالد بن ولید رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، بر قاچ دفعه میدان مبارزه‌یه چیقوب ار دیله‌دی .

رؤسای مشرکیندن (عبدیالیل) نام شخص « درون قلعه‌ده سکاقارشو چیقه‌جق کیمسه یوقدر . بزلر ، ذخیره‌مز تمام اولنجه‌یه قدر طیانوب طوروز . ذخیره‌مز بیتر ایسه او وقت طوپمز بردن طیشارو اوغرایوب اولنجه‌یه قدر اوغراشورز » دیو ردّ جواب ایلدی .

بوصورتله مدت محاصره ، اون سکز کون قدر ممتد اولدی . طائفك فتحی ایسه هنوز میسّر و مقدّر دکل ایدی .

بناءً علیه رسول اکرم، آندن واز کچدی واردوی همایون ایله طائفدن قالقوب جعرانه‌یه کلدی‌که اسرا واموال غنائم هپ اوراده ایدی .

اسرانك ذکور واناث مجموعی آلتی بیك نفوس واموال غنائم یکرمی درت بیك دوه وقرق بیکدن زیاده قویون وپك چوق نقود ایدی .

تقسیم غنائم

رسول اکرم ، چند روز اسرا واموال غنائمی تقسیم ایچون جعرانه‌ده مکث وتوقف بیوردی .

فتح مكه‌دن صكره يكى مسـلمان اولانلر هنوز قلبلرنده ايمانلرى قوت بولمامش اولانلركه (مُؤَلَّفَةُ الْقُلُوبْ) دنيلور. رسول اكرم ، آنلره اموال غنائمدن زياده‌جه حصه چيقاردى .

شويله‌كه : (ابوسفيان) واوغوللرى (يزيد ابن ابى‌سفيان) و (معاوية ابن ابى‌سفيان) و (خُوَيْطِبْ ابن عبدالعزّى) وابو جهلك اوغلى (عكرمه) وبرادرى (حارث ابن هشام) و (سهيل ابن عمرو) كبى برنجى درجه‌ده اشراف قريشدن‌اولان مؤلفةالقلوبه يوزر ده‌وه وبررمقدار كومش‌وايكنجى درجه‌ده اشرافدن اولان مؤلفةالقلوبه قرقر ده‌وه و آكا كوره برر مقدار كومش ويردى .

بونلر، اووقت مؤلفةالقلوبدن‌ايكن صكره هپ قوى مسلمان‌اولمشلردر. على‌الخصوص ابوسفيان‌ايله اوغوللرى يزيدومعاويه وخويطب ابن‌عبدالعزّى، مؤخراً رسول اكرمك خدمت كتابتنده بولنمشلردر .

رسـول اكرم ، نه مرتبه جود وكرم صاحبى اولديغنى بوكره دخى يار و اغياره بيلديردى .

حتى‌احوال غنائم اووجهله تقسيم اولنوركن بو واديده الڭ اعلاجنسندن اوله‌رق يوزقدر ده‌وه‌طوپلانمشيدى. صفوان ابن‌اميّه ، آنلرى كوروب « نه اعلا ده‌وه‌لر! » ديدكده رسـول اكرم « اويله ايسه سـنك اولسون » ديو بيوردى وهمان ده‌وه‌لرى آكا ويردى .

صفوان دخى مقدّما مسلمان اولمق ايچون درت آى مهلت آلمشـيكن آرتق آكا باقيوب « بو مرتبـه لطف وسـخا ، آنجق خصلت انبيادر » ديه‌رك همان اسلام ايله مشرّف اوليويردى .

رؤسـاى نجددن (عيينة ابن حصن فزارى) ايله (اقرع ابن حابس تميمى) يه دخى يوزر ده‌وه ويريله‌رك اشراف قريشـك برنجى درجه‌سنه معادل طوتولديلر .

بوكره انصاره‌اموال غنائمدن سائرلره ويرلديكى قدرحصه ويريلمديكندن بعضيلرينك جانلرى صيقيلوب بينلرنده سويلنمشلر .

فخرعالم حضرتلری ، آنلری حضور سعادتنه چاغردی « بن ، برطاقم ضعیف الاعتقاد اولان یکی مسلمانلرك جلب وتألیف قلوبی ایچون اموال غنائمدن آنلره زیاده‌جه حصه ویردم . آنلر ، مالی آلوب مملکتلرینه کیده‌جکلر. سزده رسول‌اللهی آلوب کندی دیارکزه کتورمکه راضی دکلیسکز ؟ » دیو بیوردی .

جمله‌سی « راضی وخوشنودز » دیدیلر وبو التفات پیغمبریدن ممنون و متأثر اولوب آغلاشدیلر .

فخر عالم حضرتلری دخی اللرینی قالدیروب خاصةً انصاره و آنلرك اولاد واحفادینه خیر ایله دعا ایتدی .

اواثناده هوازن قبیله‌سنك اشرافی جعرانه‌یه کلدیلر واسلام ایله مشرّف اولدیلر . اولاد وعیاللرینك ردّ واعاده‌سنی نیاز ایلدیلر وحضور نبویده غایت مؤثر سوزلر سویلدیلر .

رسول اکرم « بنی هاشمك حصه‌سنه اصابت‌ایدن اسرا هپ سزکدر » دیدی .

سائرمهاجرین وانصار دخی « بزم حصه‌لرمزه اصابت‌ایدن اسرا ، هپ رسول‌اللهکدر » دیدیلر. دیکرقبیله‌لرده ایستر ایسته‌مز آنلره تبعیت‌ایتدیلر.

بو صورتله بر کونده آلتی بیك اسیر آزاد ایدیلدی وجمله‌سنه طرف نبویدن اکراماً برر قات روبه کیدیریلدی .

متعاقباً هوازن قبیله‌سنك رئیسی‌اولان (مالك ابن‌عوف) کلدی‌واسلام ایله مشرّف‌اولدی. آکا دخی طرف نبویدن یوز دوه احسان‌بیورولدی.

رسول اکرمك مکه‌یه وآندن مدینه‌یه عودتی اثناسنده ظهوره کلن بعض وقایع

خاتم‌الانبیاعلیه افضل‌التحایا حضرتلری، اواسط ذی‌القعده‌ده جعرانه‌دن قالقوب مکه‌یه کیتدی وبیت‌اللهی زیارت ایتدی وعتّاب ابن اسید رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی امیر مکه ، یعنی مکه والیسی نصب ایلدی.

ناسه احكام شرعيه‌يی بيلديرمك ايچون معاذ ابن جبل رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلرينی دخی مكه‌ده براقدی .

كندوسی اصحاب كراميله برلكده مكه‌دن چيقدی واواخر ذی‌القعده‌ده مدينه‌يه واصل اولدی .

عتّاب رضی‌الله تعالی عنه ، بوسنه ناس ايله عربك اسكی عادتی اوزره حج ايتدی .

اشبو عتّاب ، حضرت عثمان ذی‌النورينك عمّزاده‌سی و (اَسيد ابن ابی العاص ابن اميّه) نك اوغلی ايدی . اييلر حقنده شفقتلو ، كوتولر حقنده شدتلو، عادل وصالح وبنی اميّه ايچنده سوزی نافذ وضبط وربط مملكته مقتدر بر نوجوان ايدی .

ضعفای ناس ، آنك امارتندن ممنون وعدالتندن خوشنود قالدی.

اماا وته‌دنبرو مكه‌ده رياسته آليشمش اولان كبار قريش، اويله نورسيده برذاتك امارتندن خوشنود اولمديلر .

علی‌الخصوص جمله‌سنك رئيسی اولان ابوسفيانه كوره اويله برنوجوانك حكومتی آلتنه كيرمك كوچ ايدی .

فقط ابوسفيان ايله فتح مكه‌ده يكی مسلمان اولان ديكر كبار قريشدن نيچه‌لری بعدالفتح مكه‌دن مدينه‌يه كوچ ايتديلر .

ابوسفيان ، نجران واليسی نصب وتعيين بيورولدی . اوغلی معاويه دخی كاتب وحی اولدی .

مكه‌ده (اَبُومحذُورَه) دينور اون التی ياشنده غايت كوزل سسلی بر چوجق وار ايدی . فتح مكه‌ده رسول اكرم ، آكا تعليم اذان ايدوب آنی مكه‌ده براقدی. اودخی هجرتك اللی‌طقوز سنه‌سنه قدر مكه‌ده مؤذنلك ايتدی . بعده فوت اولدی . ايشته پيغمبرمزك مؤذنلری ايچنده حضرت بلالدن صوكره أك مشهور اولان بودر رضی‌الله تعالی عنهما .

رسول اكرم، جعرانه‌دن عودت ايتديكی اثناده (بَحرَين) حكمداری

(منذر ابن ساوى) يه خطاباً برنامه يازديرمش و (علاء ابن الحضرمى) رضى الله تعالى عنه حضرتلريله كوندرمش ايدى .

علا حضرتلرى ، بحرينه واردى . نامهٔ همايونى منذره ويردى. منذر، ايمانه كلمكله بحرينده‌كى عربلر دخى ايمان كتوردى .

لكن اوراده بولنان يهود ومجوس طائفه‌لرى ، ايمانه كلميوب اسكى دين وآيينلرنده اصرار ايتدكلرندن منذر ابن ساوى ، حضرت پيغمبره برقطعه عريضه يازوب آنلر حقنده نه ياپايم ؟ ديو صوردى .

رسول اكرم دخى منذره جواباً بر امرنامه يازديروب اومقوله‌لره جزيه باغلا ديو بيوردى .

ينه او اثناده طرف نبويدن كاتب حضرت پيغمبرى (أُبَيّ ابن كعب ـ الانصارى) رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك قلميله (عمان) حكمدارى اولان (جلندى) اوغوللرى (جَيْفَر) ايله (عَبْد)، نامهٔ همايون يازيلمش وعمرو ابن عاص رضى الله تعالى عنه حضرتلريله كوندريلمش ايدى.

عمرو ابن عاص ، عمانه واردى . نامهٔ همايونى جيفر ايله برادرى عبده ويردى . جيفر ، براز تردددن صكره عبد ايله برابر ايمان كتوردى .

بعده عمرو ابن عاص ، عمان اطرافنده‌كى عرب اغنياسنك زكاتنى طوپلادى وفقيرلرينه تقسيم ايلدى . درون بلده‌ده بولنان مجوس طائفه‌سنه دخى جزيه باغلادى .

ينه او اثناده ملوك غسّاندن بلقاواليسى اولان (جَبَلَةُ ابن اَيْهَم)، برقطعه نامهٔ همايون يازيلدى ، ودين اسلامه دعوت بيورولدى .

جبله دخى اطاعت كوستردى ورسول اكرمه برقطعه جوابنامه ايله بعض هدايا كونده‌ردى .

شام طرفنده متوطن اولان قبائل عربدن (جُذَام) قبيله‌سى رئيسى (فَرْوَةُ ابن عمرو الجذامى) كه قيصر روم طرفندن (معان) بلده‌سى متصرفى واو جوارده بولنان طوائف عربك اميرى ايدى . بواثناده رسول اكرم ،

آنی دخی دین اسلامه دعوت ایتدی . او دخی اطاعت ایدوب ایمانه کلدی .

روماولر ایسه فروه‌نك مسلمان اولدیغنی ایشیتدکلری کبی آنی جلب ایله حبس واعدام ایلدیلر . رضی‌الله تعالی عنه .

خلال ذی‌الحجه‌ده رسول اکرمك (ماریه) نام جاریه‌سندن (ابراهیم) نام اوغلی دنیایه کلدی ورسول اکرمك بیوك کریمه‌سی (زینب) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلری دخی بوسنه‌دار فنادن کوچوب دار بقایه کیتدی .

ینه بوسنه مدینهٔ منوره‌ده مأکولات بهایه چیقمقله خلق ایستدی‌که رسول اکرم نرخ ویره . رسول اکرم دخی بیوردی‌که «نرخ ویریجی آنجق الله‌در».

هجرتك طقوزنجی سنه‌سی

زنکینلرك زکاتنی طوپلایوب‌ده فقیرلره تقسیم ایتمك اوزره طرف
ویدن قبائله مأمورلر کونده‌ریلدی.

خزاعه قبیله‌سی زکاتلری ویرمك اوزره ایکن (بنی تمیم) قبیله‌سی
بوقدر اموالی نیچون الدن چیقارملی؟» دیه‌رك ممانعت صددنده اولدقلری
شیدیلدی .

آنك اوزوینه رسول اکرم (عیینة ابن حصن فزاری)یی بر مقدار
رسان آتلوسیله بنی تمیم اوزرینه کوندردی .

عیینه دخی خلال مجرمده مدینهٔ منوره‌دن چیقوب (صَفْرا) طرفنه
وغری کیدرك (سقیا) نام محله واردی. اوراده بغتةً تمیمی اوردی و بر
یلی اسیر واموال غنائم آلوب کتوردی .

بنی تمیمك وجوه واشرافی ، اسیرلرینی قورتارمق اوزره مدینهٔ منوره‌یه
دیلر والك فصیح وبلیغ آدملرینی برابر کتوردیلر وباب سعادته کلوب
یامحمّد! چیق. سنکله مشاعره ایده‌لم وفخریه سویلشه‌لم» دیو باغردیلر .

رسول اکرم چیقوب «بن ، شعرایله مبعوث اولمدم. فخریه‌ایله دخی
مور دکلم . فقط سویلییکز باقایم» دیو بیوردی .

بنی تمیمك الك فصیح وبلیغ خطیبی اولان (عُطارِدْ ابن حاجب)
قوب کندی قومنك مدح وثناسی حقنده غایت فصیحانه و بلیغانه برخطبه
قودی .

رسول اکرم ، اکا جواب ویرمك اوزره بلغای اسلامدن وکبارانصار
امدن (ثابت ابن بن قیس بن شمّاس) رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه
ر ایتدی .

ثابت ابن قيس دخی قالقوب وجناب حقك عظمتنه ورسول اكرمك
كيفيت بعثتنه دائر پك كوزل برخطبه اوقويوب عطارده غالب كلدی .

بعده بنی تميمك شاعر مشهوری اولان (اقرع ابن حابس) قالقوب
فخريه يولنده برقصيده اوقودی .

حضرت پيغمبر اكا جواب ويرمك اوزره (حسّان ابن ثابت الانصاری
رضی الله تعالی عنه حضرتلرينه امر ايلدی .

حضرت حسّان دخی دين اسلامك شرف وشاننه دائر بالبداهه بركوزل
قصيده سويلدی .

اقرع ابن حابس ، انصاف ايدوب « بوذاتك خطيبی ، بزم خطيبمز
وشاعری ، بزم شاعرمزك فوقنده وآنلرك سسلری ، بزم سسلرمز
اوستنده‌در» ديدی وآرقداشلريله برابر ايمانه كلدی .

ديار يمنده متوطن اولان قبائل(حميَر) بكلری طرفلرندن دخی بواثنا
مدينهٔ منوره‌يه ايلچيلر كلوب رسول اكرم ايله ملاقات ايتديلر وشرو
اسلامی اوكره‌نوب كيتديلر .

بنی تميم قبيله‌سی مبعوثلرينك مزاجلری غليظ اولوب آنلره نسبتله
ايلچيلری ، پك نازك وظريف آدملر اولدقلرندن حضرت پيغمبرك مد
وثناسنه مظهر اولديلر .

ينه اول اثناده (عُذْرَه) قبيله‌سندن اون ايكی كيشی كلدی (جمرة ا
نعمان) دخی آنلرك ايچنده ايدی . قبيله‌لرينك زكاتلرينی كتوروب ويرد
وجمله‌سی ايمان كتورديلر «يارسول الله ! بزم تجارتمز شام ايله‌در. او طرف
ايسه روم قيصری هرقل‌وار. آنك حقنده سكا برشی وحی اولنديمی
ديو صورديلر .

رسول اكرم «مژده سزه‌كه يقينده شام فتح اولنه‌جقدر وهرقل ،
حواليدن صاووشوب كيده‌جكدر » ديو بيوردی .

فصحا وبلغای عرب ، قرآن كريمه نظيره سويلمكدن عاجز قال

بو جهتله چوغی مسلمان اولديسه‌ده برطاقمی ، دين باطللرنده اصرار ايدرك سلاح ايله غلبه سوداسنه دوشديلر .

لكن سلاح ايله مقاومتدن دخی عاجز قالنجه بنی تميم كبی بعضيلری ينه لسان قليجنه مراجعت ايدرك خطبه و شعر ايله جنكلشمكه قالقشديلر .

خطبا وشعراء اسلام ايسه وادیٔ بلاغتده آنلره غالب كلديلر . نهايت آنلر دخی عجزلرينی اعترافه مجبور اولديلر .

خطبای اسلام ايچنده (ثابت ابن قيس) رضی‌الله تعالی عنه ، سائره فائق اولديغی كبی شعرده دخی (حسان ابن ثابت) ايله (كعب ابن مالك الانصاری) رضی‌الله تعالی عنهما حضرتلری فائق الاقران ايديلر .

بعده (كعب ابن زُهَيْر) دخی كلوب آنلره قاتيلدی . رسول اكرمك مدح وثناسيله مشغول اولدی .

شويله‌كه : بلغای عربدن مشهور (زهير ابن ابی سلمی) نام شاعرك (بُجَيْر) و (كعب) نامنده ايكی اوغلی اولوب ايكيسی دخی آنك كبی شاعر ماهر ايديلر .

هله كعب ، فوق العاده آتش زبان بر شاعر اولوب پدرينك وفاتندن صكره شهرتی آكا ميراث قالدی .

بو كره رسول اكرم ، مكه‌دن مدينه‌يه عودت ايتدكده بجير ابن زهير ، مدينهٔ منوره‌يه كلدی واسلام ايله مشرّف اولدی .

كعب ابن زهير ، آنی ايشتدكده جانی صيقيلدی وبرادرينه « نيچون باباكك دينندن دوندك ؟ » ديو توبيخ و تكدير يوللو برقصيده ياپوب كونده‌ردی .

بجير ، او قصيده‌يی حضور نبويده اوقودی . رسول اكرم ، دلكير اولدی « هركيم ، كعب ابن زهيره راست كلورسه اولدورسون . دمی هدردر » ديو بيوردی .

بجير دخی برادرينه نصيحتنامه قيليقلو برمنظومه ياپوب كونده‌ردی وبيوك تهلكه‌ده اولديغنی كندوسنه بيلديردی .

کعب ، نصل مخاطره‌لی برحالده اولدیغنی آکلادی وپك زیاده تلاش ایلدی . همان مدینهٔ منوره‌یه کلوب ابو بکرالصدّیق رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینك یانِنه واردی .

حضرت صدّیق دخی آنی آلوب مسجد شریفه کتوردی و « یارسول‌الله بر آدم بیعت ایده‌جك » دیه‌رك حضور نبوی‌یه چیقاردی .

آنك اوزرینه کعب دخی رسول اکرمك النی طوتدی ، بیعت ایتدی و دیز چوکوب اوتوردی .

« کعب‌ابن‌زهیر، تائب ومسلم اوله‌رق استیمان ایچون حضور سعادتکزه کلمك ایستر . قبول ایدرمیسکز ؟ » دیو صوردی . رسول اکرم دخی « اوت » دیو جواب ویردی .

درحال کعب « یارسول‌الله ! کعب ابن زهیر بنم » دینجه انصاردن بری قالقوب « رخصت ویر یارسول‌الله ! شونك بوینی اورایم » دیدکده رسول اکرم « آندن واز کچ . زیرا دین اسلامه میل ایله توبه ایدوب کلمشدر » دیو بیوردی .

او وقت کعب دخی رسول اکرمه مدحیّه اولمق اوزره نظم ایتدیکی (بَانَتْ سُعَادُ) قصیده‌سنی اوقومغه باشلادی .

بو مدحیه‌یه (قصیدهٔ بُرْدَه) دنیلور . (برده) ایسه عربجه خرقه دیمکدر . او وجهله تسمیه‌سنه سبب بودرکه : کعب، آنی اوقورکن رسول اکرم، غایت محظوظ اوله‌رق صرتندن خرقهٔ شریفه‌سنی چیقاروب کعبه کیدیردی . کعب دخی آنی آلوب عمری اولدقجه او برکذار سعادت ایله افتخار ایلدی .

حتی صکره معاویة ابن ابی سفیان ، اون بیك درهم ویروب آنی آلمق ایستدکده حضرت کعب « بن ، رسول‌اللهك خرقه‌سنی کیمك ایچون کیمسه‌یی نفسمه ترجیح ایده‌مم » دیو رد ایتمشیدی . لکن کعبك وفاتنده معاویه ، آنك ورثه‌سنه یکرمی بیك درهم کونده‌روب او خرقهٔ سعادتی آلمشدر .

ایشته آندن صکره ملوك وسلاطین بیننده خلفاً عن سلف تداول‌ایدن خرقهٔ شریفه ، اشبو بردهٔ لطیفه‌در . بز ینه صدده کله‌لم.

(طیئ) قبیله‌سنك اولوسی اولان وعالمده فوق‌العاده جود وسخا ایله شهرت بولان (حاتم طائی) نك محله‌سنده طیئ قبیله‌سنك بر بتخانه‌سی‌اولوب آنده (فلس) نامنده بر بت وار ایدی .

کچن سکز سنهٔ هجریه‌سنده (حاتم طائی) دنیادن کوچدی ویرینه اوغلی (عدی ابن حاتم) کچدی . او دخی پدری کبی مشهور بر ذات ایدی .

لکن اطراف وجوارده‌کی بتخانه‌لر ، ییقیلوب بتلر قیریلمقده ایکن بتخانهٔ طائینك حالی اوزره قالمسی جائز وروا دکل ایدی .

بناءً علیه رسول اکرم ، آنی هدم ایتمك‌اوزره اشبو طقوزسنهٔ هجریه‌سی ربیع‌الآخرنده علی کرم‌الله وجهه حضرتلرینی بر فرقهٔ عسکریه ایله او طرفه کوندردی .

حضرت‌علی دخی برکون صباحلین ایرکندن حاتم طائی محله‌سنه‌واردی وهمان او بتخانه‌یی ییقدی وفلسی قیردی .

عدیّ ابن حاتم ، شام طرفنه قاچدی . لکن قیز قرنداشی (سفانه بنت حاتم) اله کچدی .

حضرت علی ، بر چوق اسیر واموال غنائم آلوب سفانه ایله برابر مدینهٔ منوره‌یه کتوردی .

رسول اکرم ، سفانه‌یی آزاد ایدوب برادری عدیّ ابن حاتمك یاننه کونده‌ردی .

آنك اوزرینه عدیّ ابن‌حاتم، مدینهٔ‌منوره‌یه کلدی واسلام‌ایله مشرّف اولدی .

ایشته کبار اصحاب‌کرامدن اولان (عدیّ ابن حاتم) رضی‌الله‌تعالی عنه حضرتلری ، بو ذاتدر .

غزوهٔ تَبُوك

قیصر رومك امریله شامده اهل اسلام علیهنه بر بیوك اردو ترتیب اولنمش و (جُذام) و (لَخْم) و (غسّان) قبیله‌لری دخی روم عسکریله برلکده حرکت ایده‌جك ایمش دیو ایشیدیلدی .

آنك اوزرینه رسول اکرم دخی دیار شامه کیتمك و روما دولتیله جنك ایتمك اوزره مدینهٔ منوره‌ده بر بیوك اردو جمع وترتیبنه مباشرت بیوردی .

مکه‌دن، سائرقبائل عربدن عسکر جلب‌ایتمك اوزره هرطرفه مخصوصاً مأمورلر کوندردی وایام قحط وغلا اولدیغندن ذی‌قدرت اولانلرك عسکره اعانه ایتملرینی امر ایتدی .

بناءً علیه قدرتی اولانلر، قدرتسزلره پك چوق اعانه ایلدیلر . حتی اهل اسلام خاتونلری، حلیّاتلرینی عسکره هدیه ایتدیلر .

ابو بکرالصّدیق رضی‌الله‌تعالی‌عنه حضرتلری، جمیع‌اموالنی بواوغورده بذل وصرف ایلدی .

عثمان ذی‌النورین رضی‌الله تعالی‌عنه حضرتلری، اعانهٔ عسکریه اوله‌رق اوچیوز دوه یوکی ذخیره ونقداً بیك آلتون ویردی .

ایشته آنك اوزرینه رسول اکرم ، حضرت عثمانه خاصةً دعا ایتدی وکندوسندن صدور ایتمش وایده‌جك بالجمله تقصیراتنك معفو اولدیغنی تبشیر بیوردی .

رسول اکرم ، اوته‌دنبر بر سمته سفر ایده‌جك اولدقده بشقه طرفه کیده‌جك کبی کوسترش ایتمك معتاد شریفلری ایکن بو دفعه هوالر صیجاق

وهر يرقوراق ودشمن قوی وكيديله‌جك ير، اوزاق اولديغندن هر كس، آكا
كوره تدارك كورمك ایچون كيديله‌جك سمت ومحلی بيلديردی .
كروه منافقين « بويله صيجاق وقتلرده يوله چيقمييكز » ديو خلقه
نصيحت يولنده فساده سعی ايدرلردی . آنلره جواباً « جهنمك حرارتی
دها شدتلودر » ديو بيوريلدی .
رئيس المنافقين اولان (عبدالله ابن ابیّ ابن سلول) « روما دولتنی
محمّد ، اويونجاقمی صانيور؟ آنك اصحابيله برابر طوتولوب اسير اولاجقلرينی
كوزله كورمش كبی بيليورم » ديه‌رك ناسه خوف ودهشت ويرردی .
اعتقادی بتون اولانلر ايسه رسول اكرمك امرينه مطيع و جهاد
وغزايه غايت ايستكلو اوله‌رق كمال سرعت ايله سفره حاضرلانورلردی
و بعضيلری زاد وذخيره‌لرينی يوكله‌ده‌جك ده‌وه بولامادقلرندن پك زياده
محزون ومتأسف اوله‌رق آغلارلردی .
بدناً ، ياخود مالاً سفره اقتداری اولمايانلره ديه‌جك اولميوب آنلر ،
حقيقةً معذور اولدقلری جهتله كيرو قالديلر .
عربادن بعضيلری دخی حقيقةً معذور اولمادقلری حالده بر طاقم اعذار
واهيه سرد ايده‌رك سفره كيتمه‌مك اوزره رخصت آلديلر .
لكن هر طرفدن كمال شوق وغيرت ايله فوج فوج آقوب كلن عساكر
اسلاميه حد كفايه‌يه ايريشدی .
بناء عليه رسول اكرم ، اولاد و عيالنه باقمق ايچون علی كرم الله وجهه
حضرتلرينی وامور مملكتی رؤيت ايچون (محمّد ابن مسلمه) رضی الله تعالی
عنه حضرتلرينی مدينه‌ده براقدی .
هجرتك اشبو طقوزنجی سنه‌سی رجبنده پنجشنبه كونی خاتم الانبيا
حضرتلری ، اردوی همايون ايله مدينه‌دن چيقدی .
عبدالله ابن ابیّ ابن سلول ، منافقيندن بر كروه ايله برلكده بلا عذر
[illegible] سفردن كيرو قالوب آچيقدن آچيغه رسول اكرمك امرينه مخالفت
[illegible]لديلر .

صحیح الاعتقاد اولان اهل اسلامدن بعضیلری دخی کذلك بر کونه عذرلری اولمدیغی حالده زحمت ومشقتدن قاچوب سفردن کیرو قالدیلر .

اردوی همایون ایله کیدنلر ، فی‌الواقع صیجاقدن وصوسزلقدن پك‌زیاده کوچلك چکدیلر . لکن بیوك اجر و ثوابه نائل اولدیلر .

رسول اکرم ایله برلکده کیدن عسا کرك مقداری اوتوز بیك نفردن زیاده اولوب اون بیکی آتلو ایدی .

اثنای راهده رسول اکرمك دەوەسی غائب اولدی منافقیندن (زید ابن اللصیت) « محمد ، پیغمبرم دیر و کوکلردن خبر ویریر . حالبوکه دەوەسنك نرەده اولدیغنی بیلمز » دیمش .

او وقت رسول اکرم دخی « بر شخص ، بنم حقمده شویله ، بویله دیور » دیەرك آنك بوسوزلرینی اصحابنه حکایه ایلدی و « بن ، والله برشی بیلمم . الّا جناب حقك بیلدیردیکنی بیلیرم . شمدی جناب حق ، بکا بیلدیردی‌که دەوه، فلان‌وادیده ، فلان یردەیولاری برآغاجك‌دالنه‌ایلیشوب قالمش . کیدك ، کتورك » دیو سویلدی . همان اورایه واردیلر و دەوەیی او حالده بولوب کتوردیلر .

بعده رسول اکرم اردوی همایون ایله (تبوك) نام مرحلەیه واردی . مدینەدن دمشق شامه کیدرکن یاری یولدر .

اوراده اردوی همایون ، بر صو باشنه قوندی‌که غایت آز آقیوردی بویله بر بیوك اردونك ادارەسنه کافی دکل ایدی .

رسول اکرم ، آندن آبدست آلدی . همان معجزهٔ محمّدیه اولەرق صو ، اوقدر چوغالدی‌که بتون اردونك ادارەسنه کافی اولدی.

اردوی همایون ، تبوك مرحلەسنده اقامت ایله مهابتی اطرافی بورومش اولدیغی حالده کرك عساکر رومیەدن وکرك قیصره تابع اولان عربان‌دن بر حرکت کورولمدی . بو جهتله محاربه وقوع بولمادی .

لکن اردوی همایونك شام حدودینه قدر کلوب‌ده روما دولتنه میدان اوقوماسی هرطرفه دهشت ویردی .

بناءً علیه (عَقَبَهٔ مصریه) جوارنده ودکز کنارنده (اَیْلَه) نام بلده‌نك حکمداری اولان (یُوحَنّا) کلوب اوچیوز آلتون جزیه ویرمك اوزره عهد وامان دیله‌دی . رسول اکرم دخی آکا او وجهله بر قطعه عهدنامه اعطا ایلدی .

بلاد شامدن (جَرْبا) و (اَذْرُح) نام بلده‌لرکه ایکیسنك آره‌سی اوچ میل مسافه‌دن عبارتدر . آنلرك اهالیسی دخی سنوی یوز آلتون جزیه ویرمك اوزره عهد وامان ایستدیلر. رسول اکرم ، آنلره دخی اووجهله بر قطعه عهدنامه ویردی .

ینه او اثناده رسول اکرم ، دورت یوز اللی آتلو ایله سیف الله (خالد ابن ولید) رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی (دُوَمَةُ الجَنْدَلْ) بلده‌سنك حکمداری اولان ونصارا دیننده بولنان (اُکَیْدِرْ ابن عبد الملك) اوزرینه کونده‌ردی .

سیف‌الله اورایه کیتدی ، اکیدری خارج قلعه‌ده خواص اتباعیله کزرکن طوتدی وآلوب اردوی همایونه کتوردی .

اکیدر ، دخی جزیه اعطاسنی تعهد ایتمکله رسول اکرم آنی اوشرطله صالیویردی .

رسول اکرم ، یکرمی کون قدر تبوك موقعنده طوردی واصحاب کرامیله مشورت ایدوب دها ایلرو کیدیلمك ایچون آنلرك رأینی صوردی .

عمرالفاروق ، رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری « اکر طرف باریدن مأمور ایسه‌ك بیوروك کیده‌لم » دیدی .

حضرت پیغمبر « اکر طرف باریدن مأمور اولسه‌یدم سزك رأیکزی صورمازدم » دیو بیوردی .

آنك اوزرینه حضرت عمر « یارسول‌الله ! دیار شامده قوت وجمعیتلر چوق . اهل‌اسلام هیچ یوق. حال‌بوکه: سزك بومرتبه یاقلاشما کز ، آنلره

خوف ودهشت ويردی . بوسنه بو قدرجقله اكتفا ايده‌لم‌ده باقالم ايلروده جناب حق نه‌كوسترر » ديدی .

برده شامده طاعون اولديغنی ايشيديلدی . رسول اكرم دخی « طاعون اولان بلده‌يه كيرمه‌يكز » ديو بيوردی .

بناءً علی ذلك ، تبوكدن ايلری كيديله‌يوب همان اورادن مدينه‌يه عودت بيورولدی .

رسول اكرمك ده‌وه‌سنی (عمّار ابن ياسر) رضی الله تعالی عنه حضرتلری يه‌در ، (حذيفة ابن يمان) رضی الله تعالی عنه حضرتلری كيرودن سوره‌ر ايدی .

كيجه‌لين (عقبه) دن كچركن بغتةً اوزرينه هجوم ايله سوء قصد ايتمك اوزره منافقيندن اون ايكی ملعون ، بينلرنده كيزلو اتفاق ايدرك حضرت پيغمبرك كچه‌جكی يرده طوروب فرصت كوزه‌ديرلرمش .

آنلرك بو سوء قصدی ايسه رسول اكرمه وحی ايله بيلديريلمش اولديغندن احتياطلی بولنوب قارشودن او ملعونلرك قاراالتيسنی كورديكی كبی حضرت حذيفه‌يه امر ايدرك آنلری طرد ودفع ايتديردی ومنافق اولدقلرينی وسوء قصد ايله كلدكلرينی حذيفه‌يه خبر ويردی .

فرداسی (اسيّدابن حضير) رضی‌الله‌تعالی عنه حضرتلری ، بووقعه‌دن خبردار اولنجه اردوی همايونده نه قدر منافق وار ايسه اعدام ايتديرمك ايستدی .

لكن رسول اكرم ، آكا راضی اولمدی و« مادام كه لسانلريله كلمهٔ شهادت كتوريورلر . آنلره تعرض اولنمق جائز اولماز » ديو بيوردی .

رسول اكرم ، هپ منافقلری بيلوردی . لكن اعلان ايتمزدی . فقط حضرت حذيفه‌يه سويلردی .

بناءً علی ذلك حضرت حذيفه دخی هپ منافقلری طانوردی . لكن بومثللو اسراری كيزلردی .

چونكه: حذيفه ، رسول اكرمك محرم اسراری ايدی. حتی ديرلركه:

دنیاده نه قدر اولمش واولاجق شیلر وار ایسه ، رسول اکرم ، آکا بیان ایلردی .

بعده ، ینه اثنای راهده رسول اکرمه طرف الٓهیدن (مسجدضِرارٖ)ك کیفیتی بیلدیریلدی .

شویله که : رسول اکرم ، تبوك غزاسنه چیقمادن بر طاقم منافقلر ، مسجد قبانك جماعتنی آیارتمق غرضیله جوارنده بر مسجد یاپمغی قورمشلر ومعهود ابو عامر فاسق ، آنلره « سز اویله بر مسجد یاپیکز وایچنه ممکن اولدیغی قدر اسلحه قوییکز . بن‌ده قیصر رومه کیدییورم . سزه کلیتّلو روم عسکری کتوریرم ومحمّد ایله اصحابنی دیار مدینه‌دن چیقاریرم » دیوب جانب شامه کیتمکله آنلر دخی اویله بر مسجد یاپمشلر وابو عامرك وعدینه منتظر اولوب طورمشلر .

ایشته آکا (مسجد ضرار) دنیلور که تبوکدن عودت ایله مدینه‌یه کلورکن رسول اکرمه طرف الٓهیدن اومسجدك اویله غرض فاسداوزرینه بنا اولندیغی بیلدیریلدی .

رسول اکرم دخی، همان (مالك ابن دَخْشَم) ایله (مَعْن ابن عدیّ العجلانی) رضی الله تعالی عنهما حضرتلرینی کونده‌رمکله واروب اومسجد ضراری هدم ایلدیلر .

بعده رسول اکرم ، خلال رمضان شریفده سالماً مدینه‌یه وصول بولدی .

او وقت بو سفر همایوندن بلا عذر کیرو قالمش اولانلر ، پك چوق پشیمان اولدی .

حتی ایچلرندن (اَبُولُبَابَه) کبی بعضیلری ، دییه‌جك سوز بولامیوب کندو کندولرینی مسجد شریفك دیرکلرینه باغلادیلر و کیجه کوندوز آغلادیلر واوچ نفری یعنی (کعب ابن مالك) و (مرارة ابن الربیع) و (هلال ابن امیّه) حضور نبوی‌یه کلوب عفو دیله‌دیلر .

رسول اکرم ایسه ، خلق آنلرله اختلاط ومصاحبتدن منع ایتمکله اوچی دخی برر کوشه‌یه چکیلدیلر. واللی کون خلق ایله الفتدن محروم قالدیلر .

بوجهتله دنیا باشلرینه‌زندان اولدی . بعده جناب‌حق طرفندن‌جمله‌سنك توبه‌لری قبول بیورولدی وصوچلری عفو ایدیلدی .

بو غزاده ، صیت سطوت اسلامیه ، دیار شامه کرکی کبی یاییلدی وصادق وکاذب سچیلدی . هله کروه منافقین ، بوتون بوتون رسوای اولدی .

اهل طائفك اسلامی

مكه‌نك فتحندن صكره رسول اكرم، مدينه‌يه كلوركن (ثقيف) قبيله‌سنك رئيسی (عروة ابن مسعود الثقفی) كلوب اثنای راهده ايرشدی ورسول اكرم ايله كوروشدی .

اسلام ايله مشرّف اوله‌رق دونوب طائفه كيتدی وقومنی دين اسلامه دعوت ايتدی .

ثقيف قبيله‌سنك برطاقم اراذل واسافلی ايسه رئيسلری اولان وبين العرب غايت معتبر ذواتدن بولنان اشبو (عروة ابن مسعود) ی اوقه طوتديلر وبيچاره‌يی اوق ايله اوروب شهيد ايتديلر .

رسول اكرم ، ايسه (هوازن) قبيله‌سی رئيسی اولان (مالك ابن عوف نصری) يه ثقيف قبيله‌سنی تضييق ايچون امر ويرمشيدی .

بوجهتله (مالك ابن عوف نصری)، فرصت بولدقجه ثقيف قبيله‌سنی اوروب يغما ايدر اولديغندن ثقيف قبيله‌سی، طائفدن طيشارو چيقاميوب قلعه‌ده محصور كبی بر حالده قالديلر وهوازن، خلقنك تجاوزاتندن عاجز اولديلر . بو صورتله ثقيف قبيله‌سی ، طائفده كفر و ضلالت اوزره ياشايامايه‌جقلرينی آكلاديلر وهمان رسول اكرمك تبوك غزاسندن عودتنده ثقيف قبيله‌سنك وجوه و اشرافی مدينهٔ منوره‌يه كلوب عرض اطاعت ايلديلر . فقط نمازدن عفو اولنمالرينی ديله‌ديلر .

حضرت پيغمبر ايسه « بر دينده‌كه نماز اولمايه . آنده خير يوقدر » ديو بيوردی .

برده رؤسای ثقيف ، اوته‌دنبرو طاپدقلری (لات) نام بتك اوچ سنه

قدر حالی اوزره براقیلمسنی ایسته‌دیلر . رسول اکرم ، قبول ایتمدیکندن باری بر آی قدر براقیلمسنی نیاز ایلدیلر .

رسول اکرم ، آنی دخی قبول ایتمدیکندن نهایت ثقیفلولر ، هر تکلیفی قبول ایدرك یولیله ایمانه کلدیلر .

آنك اوزرینه رسول اکرم (لات) نام بتی ییقمق ایچون (ابوسفیان ابن حرب) ایله (مغیرة ابن شعبة الثقفی) یی طائفه کونده‌رمکله آنلر دخی واروب بتی کسر وامحا ایتدیلر .

غریبدرکه آنلر ، او بتی کسر وهدم ایدرکن ثقیف قبیله‌سنك قاریلری چیقوب آکا تحسّراً آغلار ایدیلر . لکن صکره جمله‌سی خالص مسلمان اولوب لاتك آدینی بیله اونوتدیلر .

او اثناده (سعد ابن ابی‌بکر) قبیله‌سی طرفندن دخی (ضِمامْ ابن ثَعْلَبَه) کلدی . حضور نبوی‌یه کیردی ، مسلمان اولدی ، شروط اسلامی‌اوکره‌ندی ودونوب قبیله‌سنه واردی . قومنه ابتدا کی سوزی بو اولمش‌که « لات وعزّی نه‌فنا شیلر ایمش » دیمش . قومی « صوص یا ضمام ! سکا جنون وبرص وجذام کبی بر علت کلمسون . صاقین » دیمشلر . ضمام رضی الله تعالی عنه ایسه « یازیق سزه ! لات وعزّی فائده وضرر ویره‌مز . حال بوکه الله‌تعالی حضرتلری ، سزه پیغمبر کونده‌ردی و آکا کتاب ایندیردی . ناسی ضلالتدن قورتاردی » دیه‌رك اسلامی میدانه قویمش وقومنه خالصانه نصیحت ویرمش . آنلر دخی آنك نصیحتنی طوتمشلر وهمان جمله‌سی ایمان ایتمشلر . شویله‌که: او کون آقشامه قدر (بنی‌سعد) قبیله‌سنده ذکور واناثدن ایمانه کلمدك کیمسه قالمامشدر .

سال حالك تتمهٔ وقایعی

رسول اکرم خلال رجب شریفده بر کون نجاشینك ، یعنی حبش حکمداری اولان (اَصْحَمَه) نك وفاتنی خبر ویردی واصحاب کرامیله برلکده

آنك جنازه نمازینی قیلدی . فی‌الواقع او کون نجاشینك وفات ایلمش اولدیغی صکره‌دن معلوم اولدی .

شعبان معظم‌ده رسول اکرمك کریمه‌سی و عثمان ذی النورینك زوجۀ محترمه‌سی (امّ کلثوم) رضی الله تعالی عنها حضرتلری ، عالم فنادن کوچوب دار بقایه کیتدی .

شوّال آینده دخی رئیس‌المنافقین اولان (عبدالله ابن ابیّ ابن سلول) فوت اولدی .

اوغلی (عبدالله) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، پدرینك جسمنی جهنم آتشندن محافظه ایچون حضرت پیغمبرك کوملکنی آلدی و پدرینی آکا صاروب دفن ایتدی . رسول اکرم دخی دعا واستغفار ایتمك اوزره قبرینه کیتدی . حضرت عمرالفاروق ایسه باشی اوجنده طوروب « یا رسول‌الله ! آنك‌ایچون دعا واستغفار ایده‌جکمیسین ؟ او، فلان کون شویله دیدی ، فلان کون بویله دیدی » دیه‌رك آنك ایام سیئاتنی تعداد ایدردی . همان وحی الهی کلدی . « اویله کفر اوزرینه فوت اولوب کیدنلردن بریسی ایچون دعا واستغفار ایتمه وقبرینه کیتمه » دیو نهی بیورولدی .

اشبو عبدالله ابن ابی ، اهل اسلام حقنده بر بیوك بلیّه ایدی . وفاتیله اهل اسلام ، آنك شر وفسادندن قورتولدی وآنك وفاتی اوزرینه بیك قدر منافق ، خلوص قلب ایله مسلمان اولدی .

بو سنه حج موسمی کلدکده رسول اکرم ، یارغاری ابوبکر الصّدیق کرم‌الله وجهه حضرتلرینی ، امیر موسم حج نصب ایده‌رك اوچیوز کیشی ایله مکۀ معظمه‌یه کونده‌ردی .

بعده حجّاجه (براءة) سوره‌سنی تلاوت‌ایتمك وبوسنه‌دن صکره‌مشرکلر، مسجد حرامه یاقلاشمامق وچیپلاق اوله‌رق کیمسه بیت‌اللهی طواف ایتمه‌مك کبی خصوصاتی ناسه تبلیغ ایلمك اوزره علی کرم‌الله وجهه حضرتلرینی دخی مأموریت مخصوصه ایله آرقه‌دن ارسال بیوردی .

مکۀ مکرمه‌یه واردقلرنده موقفلرده خطبه‌لری حضرت ابوبکرالصّدیق

اوقودی وناسه مناسك حجی اوکره‌تدی. اهل اسلام ، اووجهله حج ایتدی. کفّار دخی زمان جاهلیتده‌کی عادتلری اوزره حج ایلدیلر .

حضرت علی ایسه ناسه (براءة) سوره‌سنی اوقودی ویوم اضحاده « بو سنه‌دن صکره مشرکلر، حج ایتمسون وچیپلاق کیمسه بیت اللهی طواف ایلمسون . رسول الله ایله عهدی اولانلرك مدت معینه‌لرینه قدر عهدلرینه رعایت اولنه‌جقدر » دیو ندا ایتدی .

مشرکلر، بربرینه لوم ایتمکه باشلادیلر « ایشته قریش مسلمان اولدی. سز نه یاپه‌جقسکز ؟ » دیدیلر ونهایت آنلر دخی ایمان ایلدیلر .

چونکه قریش طائفه‌سی ، اسماعیل ابن ابراهیم علیهما السلامك ذریت خالصه‌سی وحرم شریفك اهالیسی اولوب سائر قبائل عرب ، هیچ بر وقتده آنلرك فضل وشرفنی انکار ایتمزلردی .

رسول اکرمه اعلان حرب ایدن آنجق قریش قومی اولوب قبائل سائره، آنلرك نتیجهٔ احوالنه منتظر ایدیلر.

مکه فتح اولنوب‌ده قریش طائفه‌سی دخی ایمانه کلنجه مهابت اسلامیه هر طرفی قاپلادی وقبائل عربدن پیدرپی ایلچیلر ومبعوثلر کلوب کیتمکه باشلادی .

هر نه وقت بر ایلچی کلسه رسول اکرم ، البسه‌سنك اعلاسنی کیر وایلچی‌یه کمال مرتبه مدارا واکرام ایلر وهرکسك حال وشاننه وهرقبیله‌نك عرف واصطلاحنه کوره سوز سویلر ایدی .

هجرتك اوننجی سنه‌سی

سنهٔ جدیده‌نك دخولندن صكره دخی مدینهٔ منوره‌یه ایلچیلر ومبعوثلر كلوب كیتمكدن خالی اولمدی .

از جمله دیار بحرینـده متوطن (عبدالقیس) دنیلن قبیلهٔ عظیمه‌دن اون آلتی كیشی كلدی كه مشهور (جارود) نام قسّیس نصرانی دخی برابر ایدی . جمله‌سی حضور نبویده اسلام ایله مشرف اولدیلر .

بنی عامر قبیله‌سـندن اولان (بنی منتفق) ك مبعوثلری دخی كلوب حضور نبوی‌یه كیردیلر. التفات كوردیلر رسول اكرم، آنلره الویردی. آنلردخی رسول اكرمك مبارك النی طوتدیلر، بیعت‌ایتدیلر. بعده‌دونوب شرف اسلام ایله مشرّف اولدقلری حالده قبیله‌لرینه كیتدیلر .

رسول اكرم، دیار یمنده دین‌اسلامی تلقین ایچون (ابوموسی‌الاشعری) رضی‌الله تعـالی عنه حضرتلرینی (زبید) و (عدن) طرفلرینه و (معاذ ابن جبل) رضی‌الله تعـالی عنه حضرتلرینی یمنك بر قطعـهٔ بالاسی اولان (جند) الكاسـنه كونده‌ردی . ایكیسی دخی كیدوب یمنك برر طرفنده ناسه احكام شرعیه‌یی اوكره‌تدیلر و دین اسلامی نشر ایتدیلر .

بو اثناده رسول اكرم ، طرف طرف امیرلر ووالیلر نصب وارسـال ایلدیكی صره‌ده (زیاد ابن لبید الانصاری) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی دخی (حضرموت) والیسی نصب ایله او طرفه ارسال بیوردی .

ینه بو اثناده (قبائل ازد) ك بر بطنی اولان (غامد) قبیله‌سندن اون كیشی كلوب مسلم اولدقلرینی عرض وافاده ایتدیلر. رسول اكرم ، آنلره

دخی (ابیّ ابن کعب) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی امیر نصب و تعیین بیوردی و آنلرله برابر غامده کوندردی .

(اَزْدشَنُوئَه) قبیله‌سندن دخی اواثناده برکروه کلوب مسلمان اولدقلرینی عرض ایتدیلر . رئیسلری (صُرَدْ ابن عبدالله الازدی) ایدی . رسول اکرم، آنی کندی مملکتنه والی ایدوب کونده‌ردی ودیار یمنده‌کی مشرکلر اوزرینه غزا ایتمسنی امر وتنبیه بیوردی . او دخی یمنده (جُرَشْ) نام بلده اهالیسی اوزرینه کیتدی . آنلر دخی جنکه قیام ایتدی . لکن اهل اسلام ، غالب کلدی وجرش اهالیسندن پك چوق کسان تلف اولدی .

او اثناده جرش اهالیسندن دخی مدینهٔ منوره‌یه ایکی کیشی کلمشیدی . حضور نبوی‌یه کیردکلرنده رسول اکرم، آنلره قبیله‌لرینك بوغازلانمقده اولدقلرینی خبر ویردی . دونوب مملکتلرینه کیتدکلرنده فی‌الواقع اوکون جرش اهالیسنك قیریلمش اولدقلرینی اوکره‌ندیلر و کیفیتی قوم وقبیله‌لرینه خبر ویردیلر . آنك اوزرینه جرش اهالیسندن بر چوق کیمسه‌لر ، مدینهٔ منوره‌یه کلدیلر واسلام ایله مشرّف اولدیلر .

ینه او اثناده یمنده واقع (نَجْرَانْ) ناحیه‌سی نصاراسنك رئیسلری بر خیلی آدملریله مدینهٔ منوره‌یه کلدیلر . سنوی معلوم المقدار جزیه ویرمك اوزره تعهد ایلدیلر و جزیه‌لرینی آلوب کتورمك اوزره بر امین آدم ایسته‌دیلر. رسول اکرم « قالق یا اباعبیده ! » دیدی. ابوعبیدة ابن‌الجرّاح رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، آیاغه قالقدی . رسول اکرم « ایشته بو امتك امینی ، بودر » دیو بیوردی وابوعبیده ، آنلرله برابر نجرانه‌کیدرك جزیه‌لرینی آلوب کتوردی .

برکون رسول‌اکرم ، اصحاب کرامیله اوتوروب مصاحبت‌ایدرکن « سزه شوطرفدن برخیرلو کیشی کلیورکه‌یوزنده ملك‌نشانه‌سی‌واردر » دیوبیوردی.

آره‌سی چوق کچمیوب (بَجِیلَه) طائفه‌سندن (جریر ابن عبدالله البجلی) یوز اللی کیشی ایله چیقه کلدی .

بجیله یمنده (مَعَدّ) قبیله‌سندن بر جماعتدر . جریر ، بو جماعتدن واشراف یمندن، ملك كبی كوزل ویوزی نورانی بر ذات ایدی . بو دفعه یوز اللی آدمیله برلكده ایمانه كلدی وخواص اصحاب كرامدن اولدی .

فخر عالم حضرتلری ، آكا احكام شرعیه‌یی اوكره‌تدی . بعده آنی یمنده (ذوالخلصه) نام بتخانه‌نك هدم وتخریبنه مأمور ایتدی .

شویله‌كه (بجیله) و (خَثْعَم) قبیله‌لرینك (ذوالخَلَصَه) نامنده بر بر بتخانه‌سی وار ایدی . آنی زیارت قصدیله اطرافدن پك چوق خلق كلوب كیدردی . عربستانده او مثللو علائم كفریه هپ محو ایدیلمشیكن یمنده او بتخانه‌نك حالی اوزره قالمسی روا اولمدیغندن رسول اكرم آنی هدم ایتمك اوزره جریر بجلی حضرتلرینی او طرفه كوندردی .

حضرت جریر دخی یوز اللی نفر كزیده آتلو ایله واروب اوبتخانه‌یی ییقدی وایچنده‌كی بتی قیردی . بعده دونوب مدینۀ منوره‌یه كلدی .

مؤخراً رسول اكرم ، اشبو جریر بجلی‌یی امراء یمندن (ذُوالكَلَاعْ) ایله (ذوعمرو حمیری) یه كونده‌ردی. اودخی واروب آنلری دین اسلامه دعوت ایتدی . ایكیسی دخی ایمانه كلدیلر . حتی ذوالكلاع ، كندوسنك زمان جاهلیتدكی كناهلرینه كفارت اولمق اوزره درت بیك قول آزاد ایلمشدر .

دیكر قبائل یمنده دخی بر چوق كیمسه‌لر منوال مشروح اوزره پیدر پی كلوب كیتدكلری صره‌ده قبائل یمندن (عنْس) قبیله‌سی شیخی اولوب (اَسْوَد عنْسی) دیو معروف اولان (عبهلة ابن كعب) دخی كلوب ایمان‌ایتدی ودونوب یمنه كیتدی. زیرده بیان اولنه‌جغی وجهله یمنه‌عودتنده مرتد اوله‌رق نبوت دعواسنه قیام ایتمشدر .

او اثناده دیار نجددن دخی پیدرپی بر چوق خلق كلوب اسلام ایله مشرّف اولدقلری صره‌ده اهل یمامه اولان (بنی حنیفه) دن بر كروه كلوب اسلام‌ایله مشرّف اولدیلركه مشهور (مُسَیلِمَةُالكَذّاب) دخی آنلرله

برابر ایدی . یمامه‌یه عودتنده اودخی مرتد اولارق نبوت دعواسنه قیام ایلمشدر .

ینه بو صره‌ده بنی اسد قبیله‌سنك شیخی اولان (طُلَیحَة ابن خُوَیلد) کلوب اسلام ایله مشرّف اولمشدرکه فرط شجاعت ایله معروف بر آدم ایدی . او دخی صکره مرتد اوله‌رق نبوت دعواسنه چیقمشدر .

خلال ربیع‌الاولده خالد ابن الولید رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، بر فرقهٔ عسکریه ایله نجران طرفنه کونده‌ریلمشدی . مؤخراً علی کرم‌الله وجهه حضرتلری دخی اوچیوز آتلو ایله او طرفه کیتدی و خلقی دین اسلامه دعوت ایتدی .

یمن اهالیسنك اکثری ، حضرت علینك دعوتنه اجابت ایدوب حتی یمنده‌کی (هَمْدانْ) اهالیسی کافةً بر کونده ایمان ایلمشلر . سائر قبائل یمن دخی کروه کروه کلوب ایمان ایتمکه باشلامشلردر .

بوکا دائر حضرت علینك مکتوبی کلدکده رسول اکرم ، آشوری مرتبه ممنون اوله‌رق جناب حقك لطفنه تشکراً سجده‌یه واردی وحضرت علینك آرتق عودت ایلمسی ایچون خبر کونده‌ردی .

یمنده معاذ ابن جبل رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری واسطه‌سیله ایمانه کلمش اولان (نَخَعْ) قبیله‌سندن (زُرارَةُ ابن عمرو) دخی مؤخراً ایکیوز کیشی ایله مدینهٔ منوره‌یه کلوب مسافرخانه‌یه ایندیریلمشدر .

مسافرخانه (عفرا) خاتونك اوغلی (معاذ) رضی الله تعالی عنهما حضرتلرینك زوجه‌سی‌و (حارث نجّاری) نك قیزی‌اولان (رَمْلَة) خاتونك خانه‌سیدرکه رسول اکرمه کلن ایلچیلر ومرعی الخاطر مسافرلر، اورایه ایندیریلور ایدی .

ایشته (زراره) رضی‌الله تعالی عنه ایله آرقداشلری دخی اورایه قوندورلمش وحقلرنده حرمت کامله اجرا بیورولمشدر .

اشبو (زراره) اثنای راهده غریب رؤیالر کورمش ورسول اکرم

بیر ایتدیرمشدر . صوکره هپ عینیله تعبیر بیورولدیغی وجه اوزره ظهوره
شدر .

الحاصل ، مکهٔ مکرمه نك فتحندن صکره قریش طائفه سی ، هپ
سلام ایله مشرّف اولدی . بعده سائر قبیله لر دخی برر ، برر ایمانه
دی .

عربستانده اهل اسلامه قارشو طوراجق طوائف وقبائل قالمادی. ناس ،
رتق اوزاق ، یقین هر طرفدن فوج فوج کلوب ایمان ایتمکه باشلادی .

ایشته ، بو نصرت ومظفریتلره دائر (اذاجاء نصرالله والفتح) سوره سی
زل اولمشدرکه خلاصهٔ معنای منیفی « او دمکه الله طرفندن نصرت
فتوحات کله وکوره سینکه ناس فوج فوج اللهك دیننه داخل اولیورلر .
ان ربکه حمد ایدرك تسبیح واستغفار ایت » دیمکدر .

بو ایسه خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا حضرتلرینك عمری آز قالمش
لدیغنه رمز واشارت ایدی .

زیرا ، آنك بعثتی ، دین اسلامی تأسیس ایتمك حکمتنه مبنی ایدی .
ین اسلام ، بو وجهله انتشاره باشلادقده او مقصد حصوله کلمش ایدی .
برده « ناسك فوج فوج اسلامه کلدیکنی کوردیککده تسبیح
استغفار ایت » دیمکدن « آرتق برو طرفه توجه ایت و آخرت سفرینه
اضر اول » معناسی چیقار .

حتی ، بو سورهٔ شریفه تلاوت اولنورکن حضرت عبّاس رضی الله تعالی
ه ، بو نکته یی آکلامش وآندن متأثر اولوب آغلامش .

رسول اکرم، آنی کورمش و « نیچون آغلایورسین ؟ » دیو صورمش.
دخی « یا رسول الله ! بو ، سزك عالم فانی یه وداع ایدوب کیتمه کزه
لت ایدییور» دیو جواب ویرمش. رسول اکرم دخی «اوت. دیدیککك کبی در»
بیورمش ایدی. ایشته (حجّ وداع) دخی او اثناده وقوع بولمشدر.

حج وداع

هجرتك اشبو اوننجی سنه‌سی خاتم الانبيا عليه اكمل التحايا حضرتلرينك
حج شريف نيتيله مكهٔ مكرمه‌يه كيده‌جكی ناسه اعلان اولندی .

ناس دخی فخرعالم ايله برلكده حج ايتمك اوزره اطراف واكنافدن
فوج فوج مدينهٔ منوره‌يه كلوب طوپلانمغه باشلاديلر .

ذی‌الحجه‌يه بش كون قاله رسول اكرم ، اويله نمازينی قيلدقدن صكره
اهل بيتی واصحاب كرامی ايله مدينه‌دن چيقوب (ذُوالْحُلَيْفَه) يه واردی ،
كيجه اوراده قالدی . فرداسی احرامه كيردی و اويله نمازينی قيلدی .
بعده اورادن قالقوب قرق بيك حجّاج ايله مكهٔ مكرمه‌يه عزيمت بيوردی .

ذی‌الحجه‌نك دردنجی بازار كونی علی‌الصباح اويله بر عظيم قافلهٔ حج
ايله مكه‌يه واردی و (بنی شَيْبَه) قپوسندن حرم شريفه كيردی .

بيت شريفی كوردكده « يارّب ! سن بو بيتك شرف وشان ومهابتنی
زياده قيل » ديدی . همان بيت اللهی طواف ايتدكدن صكره صفا اوزر
چيقدی . جناب خدايه حمد وثنا ونياز ودعا ايتدكدن صكره مروه‌يه اينديـ
و ، سعی ايتدی .

او اثناده حضرت علی كرم‌الله وجهه ، يمندن عودت ايدرك برقافله ايله
مكهٔ مشرّفه‌يه كلدی ورسول اكرم ايله كوروشدی .

ديكر طرفلردن دخی قافله بقافله پك‌چوق حجّاج مسلمين كلدی وموسـ
حج شريفه ايريشدی .

حج موسمی شهر (آذار) يعنی مارت ايچنده كون ايله كيجه‌نك

متساوی اولدیغی زمان ایدی و جمعه کونی عرفه اولوب خاتم‌المرسلین ، یوز بوقدر بیك حجّاج مسلمین ایله حج اکبر ایلدی .

اوکون رسول اکرم ، غایت مؤثر بر خطبه اوقودی وبو خطبه‌سنده زمان جاهلیتدن قالمه قان دعوالرینی یساغ ایتدی وایشلەمش فائض دعوالرینی قالدیردی .

بعده ، « ای ناس ! سزك قاریلریکز اوزرنده حقلریکز واردر . اما آنلرك دخی سزك اوزریکزده حقلری واردر . آنلر سزك حقوقکزه رعایت ایتملیدر ، سزده آنلره حسن معامله ایتملیسکز . مؤمنلر ، هپ بربرینك قرنداشیدر . برکیمسه‌یه قرنداشنك مالی حلال اولماز . مکرکه حسن رضاسیله ویرمش اوله . بن ، سزه لازم اولان احکام شرعیه‌یی تبلیغ ایتدم وسزه ایکی شی براقدم‌که آنلره تمسك ایتدکجه هیچ بر وقت ضلالتده قالمازسکز . آنلری بری ، اللهك کتابی ودیکری پیغمبرینك سنتیدر » دیو دهانیچه احکام دینیه‌یی بیان ایتدکدن صکره « ای ناس ! تبلیغ ایتدمی ؟ » دیو صوردی . واصحاب کرام « اوت » دیمکله اوچ کرّه « شاهد اول یاربّ ! » دیو بیوردی .

غلبه‌لك پك‌زیاده اولوب هرکس رسول اکرمك سسنی ایشیده‌مدیکندن (ربیعة ابن امیّة ابن خلف) رضی الله تعالی عنه ، فخر عالم حضرتلرینك خطبه‌سنی حضاره تبلیغ ایدردی .

ایکیندی وقتی کلمش وحال بوکه اویله نمازی قیلینمامش ایدی . بلال رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، اذان اوقودی و اقامت کتوردی . ابتدا اویله نمازی قیلندی ، بعده حضرت بلال ، ینه اقامت کتوردی ، ایکیندی نمازی قیلندی .

آقشام اوستی حضرت پیغمبر ، هنوز موقفده ایکن « الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دیناً » آیت کریمه‌سی نازل اولدی .

معنای لطیفی « بوکون سزك دینکزی اکمال ایتدم وسزك اوزریکزه

نعمتمی اتمام ایلدم وسزك ایچون دین اولمق اوزره اسلامی بکندم واختیار ایتدم » دیمکدر .

حال بوکه : حضرت پیغمبرك تبلیغنه مأموراولدیغی احکام دینیه ، تمـام اولنجه آنك دخی بوعالم فانیده ایشی بیتمش اولور .

هرنه وقت که بر ایش تمام اولدی دینلور ایســه بر نقصانه منتظر اولمق لازم کلور .

بناءً علیه بو آیت کریمه ، خاتم الانبیا حضرتلرینك آرتق بو عالم فانیدن رحلت وربالعالمینه مواصلت ایده‌جکنه اشارت ایتدی .

ابتدا ابوبکر رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، بو آیت کریمه‌یی ایشیتدیکی کبی ، اواشارتی آکلادی و رســول اکرمك وفات ایده‌جکی خبر ویریلیور دیو آغلادی .

غروب شمسـده فخر عالم حضرتلری (قُصْواٗ) نام دوه‌ســنه بیندی و (اسامه) رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی ترکیســنه آلدی . عرفاتدن حرکت وکمال تمکین ووقار ایله (مُزْدَلفَه) یه مواصلت ایلدی .

آقشام نمازی قیلنمش اولمایوب یاتسی وقتی ایسه ایریشمش اولدیغندن رسول اکرم ، ابتدا آقشام نمازینی وآرقه‌سندن یاتسی نمازینی قیلدی .

فرداسی صباحلین ایرکندن صباح نمازینی قیلدقدن صکره ینه دوه‌سنه بیندی . بوکرّه ترکیسنه (فَضْل ابن عبّاس) ی آلدی و (مِنیٰ)یه کلدی.

مناسك حجّك اتمامنه قیام ایتدیکی صره‌ده قربان کسدی وتراش اولدی وکسیلن صاچلری ، اصحاب کرامنه یادکار اولمق اوزره برر ، ایکیشر طاغیتدی. آنلر دخی بو مبارك قیللری آلوب حرزجان ایتدی .

فخر عالمك بویله اصحابنه یادکار ویرمسی ایسه عمری آز قالدیغنه اشارت ایدی .

او اثناده « ای ناس ! مناســك حجّی بندن اوکره‌نکز . بیلمم اما ، بلکه بوندن صکره بنمله بوراده کوریشه‌مزسکز » دیدی .

ینه منـاده اوقودیغی خطبه‌سـنده امتنه خطاباً « هر بریکزك قانی ومالی دیکرینه حرامدر . یوم قیامتده ربکزك حضورینه کله‌جکسکز . او دخی عمللرکزدن صوراجق وعمللرکزه کوره مجـازات بیوراجقدر . صاقین بندن صکره کفار کبی فرقه فرقه اولوبده بربریکزك بوینه اورمایه‌سکز . « ای ناس ! تبلیغ ایتدممی؟ » دیوصوردی وحضار « اوت » دیملریله رسول اکرم دخی « شاهداول یارب ! » دیدکدن صوکره « حاضر اولانلر ، غائب اولانلره تبلیغ ایلسون » دیو بیوردی وسوکیلو امتیله وداع ایتدی .

بعده رسول اکرم ، مکه‌یه کلدی . طواف وداع ایتدی و ابن عباس اللندن زمزم ایچدی .

حج تمام اولدی . حجاج طاغیلدی . رسـول اکرم دخی دار هجرتی اولان مدینه‌یه عودت بیوردی .

دونوب مدینـه‌یه کلورکن عالم بقایه مدعو اولدیغنی صحـابهٔ کزینه خبر ویردی . ذوالحلیفـه‌یه کلدکده کیجـه اوراده قالدی و فرداسی مدینه‌یه کیردی .

او اثنـاده فخر عالم حضرتلرینـك اوغلی (حضرت ابراهیم) دنیادن کوچوب دار عقبایه کیتدی . پدر اکرمی دلخون ایتدی .

رسـول اکرم آنك حقنـده « اکر صاغ اولسـه نبی اولماسی لازم کلوردی . سزك نبی‌کزدن صکره ایسه نبی یوقدر » دیدی .

آنك وفاتی کونی ، کون طوتولدی . ناس دیدی‌که « حضرت ابراهیمك وفاتی ایچون طوتولدی » .

رسول اکرم ، آنلری ردایدوب « کون و آی ، جناب حقك وحدانیت وعظمتنه دلیل اولان ایکی آیتـدر . آنلر ، هیچ بر کیمسـه‌نك حیات ومماتی ایچون طوتولماز . » دیدی .

رسول اکرمك (فاطمة الزهرا) رضی الله تعالی عنها وارضاها حضرتلرندن باشقه اولادی قالمادی .

آنك اوغوللری (حسن) و (حسین) رضی الله عنهما حضرتلرینی اوز اولادی کبی سوەردی .

برده (زید ابن حارثه) رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك اوغلی (اسامه) رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی کندی اولادی مقامنده طوتاردی .

زیدابن حارثه ، رسول اکرمك آزادلولرندن اولوب آکا،آزادلولرندن (امّ ایمن) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلرینی تزویج ایتمش واشبو اسامه ، آنلردن تولد ایلمش ایدی .

هجرتك اشبو اونجی سنه‌سی خلالنده (مسیلمة الکذّاب) (یمامه) ده نبوت دعواسنه چیقیشدیغی کبی (اسودعنسی) دیو معروف اولان (عبهلة ابن کعب) دخی یمنده بودعوایه قالقیشدی .

شویله‌که : اشبو عبهله ، حقه بازلقده ماهر وسوزی مؤثر بر ملعون کافر اولوب یمن اهالیسندن پك چوق کیمسه‌لری آلداتدی ونجران‌اهالیسی، آکا تبعیت ایتدی .

بعده عبهله ، صنعایه کیتدی واوراسنی دخی ضبط ایله دائرهٔ فسادی بویوتدی .

بوجهتله یمنده‌کی مأمورین اسلامیه پریشانلق کلدی . حتی (معاذ ابن جبل) رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، محل مأموریتندن صاووشدی و (مأرب) بلده‌سنه واروب اوراده (ابوموسی الاشعری) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلریله کوروشدی. ایکیسی برلکده مأربدن چیقوب (حضرموت)ه کیتدیلر .

رسول اکرم ، بو کیفیته واقف اولنجه یمنده‌کی اهل اسلامه مأمور مخصوص کونده‌ردی و « هر نصل اولور ایسه اولسون عبهله‌نك حقندن کله‌سکز » دیو بیوردی .

دیار نجدده اولان اهل اسلامك دخی (مسیلمة الکذّاب) اوزرینه واروب حقندن کلملری ایچون امر ویردی وبو ایکی ملعونك قریباً تلف

اولاجقلری عالم معناده رسـول اکرمه بیلدیرلمش اولدیغندن اودخی کیفیتی اصحاب کرامنه بیلدیردی .

ینه او اثناده (بنی اسد) قبیله‌سی شیخی اولان (طُلَیْحَةُ ابن خُوَیْلد) دخی دعوای نبوت ایتمکله رسـول اکرم آنك اوزرینـه دخی بر مقدار عسکر کوندردی .

هجرتك اون برنجی سنه‌سی

نجدده (مسـیلمةالکذّاب) ك و یمنده (اسـود عنسی) نك اختلال چیقارمالری اوزرینه ایکی طرف ایچون تدابیر لازمه‌یه تشبث بیورولدیغی حالده عربك الك بیوك تجارتی شام ایله اولدیغندن اهل‌اسلام ایچون اوطرفی آچمق پك مهم برایش ایدی .

بناءعلی ذلك خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا حضرتلری ، صفرك یکرمی آلتیسنده شـام شریف ملحقاتندن (بلقا) طرفنه کونده‌رمك اوزره بر اردو ترتیبنه باشلادی .

مقدما اوطرفده شهیـد اولان (زید ابن حارثه) رضی‌الله تعـالی عنه حضرتلرینك اوغلی (اسـامه) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینی سر عسکر نصب ایله « باباڭ شهید اولدیغی یره کیت و دشمنلری آتلره چیکنت » دیو امر ایلدی .

برکون صکره خاتم‌الانبیا حضرتلری ، خسته اولدی لکن امر جهاده اصلا سکـته کتورمه‌دی .

حتی ربیع الاوّله برکون قاله خسته اولدیغی حالده حضرت اسـامه‌یه سنجاق ویروب اودخی سنجاغی (بُرَیْدَةُ ابن الحُصَیب الاسـلمی) رضی‌الله تعالی عنه حضرتلرینه ویردی وخارج مدینه‌یه چیقوب (جُرْف) نام محلده اوردوسنی قوردی .

(ابوبکر) و (عمر) و (سعد) و (سعید) و (ابو عبیده) کبی کبار اصحاب کرام ، هپ سفره مأمور اولدقلری جهتله تدارك کورمکده ایدیلر .

فخر عالم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلری ، خستەلكله بیتاب اولدیغی حالده بر طرفندن (فضل ابن عبّاس) ودیكر طرفندن (علی ابن ابی طالب) رضی الله تعالی عنهما حضرتلری طوتارق منبره چیقوب اوطوردی .

جناب حقه حمد ایتدكدن صكره « ای ناس ! هر كیمك آرقەسنه اورمش ایسەم ایشته آرقەم . كلسون اورسون، تقاص اولسون وهر كیمك آلاجغی وارایسه ایشته مالم . كلسون آلسون » دیو بیوردی .

بعده ، منبردن اینوب اویله نمازینی قیلدی وینه منبره چیقوب اوّلكی سوزینی تكرارلادی .

بودفعه بر آدم ، كندوسندن اوچ درهم ادّعا ایتمكله درحال آنی تأدیه ایتدی وبعده اصحاب احد ایچون دعا واستغفار ایلدی .

بو صرەده مشركلرك جزیرة العربدن چیقاریلملرینی وكلوب كیدن ایلچیلره كندی زماننده نصل حرمت ورعایت اولنوردیسه ینه اویلەجه اكرام اولنمسنی توصیه ایتدی وینه بو صرەده بیوردیكه : « الله تعالی ، برقولنی ، دنیا ایله وصلت الٓهیەسی بیننده مخیّر قیلدی . قول دخی آنك وصلت وملاقاتنی اختیار ایتدی » .

قول تعبیری ، رسول اكرمك ذاتندن كنایه اولوب بووجهله عالم عقبایه ارتحال ایدەجكنی اشعار ایلدی .

ابوبكر الصّدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، مراد نه اولدیغنی آكلادی و « نفسمز سكا فدا اولسون یارسول الله ! » دیەرك آغلادی .

رسول اكرم ایسه آنك سوزینی كسدیردی . اصحاب كرامنه نصیحت ووصیته باشلادی وابوبكردن پك زیاده خوشنود اولدیغنی بیلدیردی . حال بوكه مبارك كوزلرندن یاش آقیوردی .

بعده مسجد شریفه آچیلان قپولری قپاتدی . فقط ابو بكر قپوسنك آچیق براقیلمسنی امر ایتدی و « سزی اللهه ایصمارلادم » دیەرك حجرهٔ سعادتنه كیتدی .

آندن صكره فخر عالمك خستەلكی مشتد اولدی . انصار كرام ایسه

آندن مضطرب اولوب مسجد شريفك اطرافنده پروانه كبى طولاشمغه باشلاديلر .

آنك اوزرينه حضرت عباس رضى الله تعالى عنه ، رسول اكرمك اوكنه دوشوب واوغلى (فضل) ايله (على ابن ابى طالب) رضى الله تعالى عنهما برر قولتوغنه كيروب تكرار حضرتى مسجد شريفه كتورديلر .

خاتم الانبيا حضرتلرى منبره چيقدى وانصاره خطاباً : « اى ناس ! بنم ارتحالمى دوشونوب تلاش ايدييورمش سكز . بر پيغمبر ، امتى ايچنده مؤبد قالديمى كه بن ده سزك آرا كزده مؤبد قاله يم ؟ معلومكز اولسون كه بن حضرت حقه واصل اوله جغم وشرف وصلته جمله كزدن زياده مستحقم . سزه نصيحتم اودركه مهاجرين اولينه حرمت و رعايت ايده سكز » ديو بيوردى .

بعده : « اى مهاجرين ! سزلره دخى وصيتم بودركه : انصاره كوزل معامله ايده سكز . آنلر ، سزه ايلك ايتديلر . سزى كندى مملكتلرينه كتورديلر ، خانه لرنده بارينديرديلر ، كچينمه ده مضايقه لرى وار ايكن سزلرى نفسلرى اوزرينه ترجيح ايله مالارينه اورتاق ايلديلر . هركيم ، انصار اوزرينه حاكم اولور ايسه آنلره رعايت ايلسون وايچلرنده قصور ايدنلر اولورسه عفو ايله معامله ايتسون » ديو نصيحت ويردى وجمله يه خطاباً : « اى ناس ! عالمده جريان ايدن ايشلر ، قضا وقدر الهى يه منوط ومعلقدر . وقتيله اولاجق ايشك تعجيلنده فائده يوقدر . جناب حق ، كيمسه نك تعجيلى ايله عجله ايلمز . اللهك قضا وقدرينه غلبه سوداسنده اولانلر ، مغلوب ومقهور اولور . طرف الهى يه خدعه ايتمك ايستيانلر ؟ آلدانور ، خائب وخاسر قالور . بن ، سزه شفقتلو ومرحمتلويم . سزلر ينه بكا قاووشاجقسكز . بولوشاجغمز ير ، حوض كوثر كناريدر . هركيم ، كنار حوضده بنمله بولوشمق ايستر ايسه الى وديلنى مالايعنيدن صاقينسون . اى ناس ! كناه ومعصيت ، سبب تغيير نعمت اولور . اكر خلق ، يار ومطيع اولور ايسه امير وآمرلرى دخى اويله اولور واكر خلق ، فاجر اولور ايسه آنلرده او طور وحال اوزره اولورلر » ديدى .

رسول اكرمك خستەلکی زیادەلشدکدە اهل بیتنك اتفاقیلە (عایشە) رضی‌الله تعالی عنها حضرتلرینك حجرەسندە یاتماسنە قرار ویریلمش‌ایدوکندن بوکرە دخی خاتم الانبیا حضرتلری ، امتنە او وجهلە وعظ ونصیحت ایتدکدن صکرە منبردن اینوب ینە (حضرت عایشە) نك حجرەسنە کیتدی ودوشکنە یاتدی .

خستەلکی اثناسندە دائما اذان اوقوندقجە مسجد شریفە چیقار وامام اولوب جماعت ایلە نمازینی قیلار ایدی .

فقط وفاتنە اوچ کون قالە خستەلکی آغرلاشدی و آرتق مسجدشریفە چیقاماز اولدی .

ایشتە او وقت « ابوبکرە سویلەیکز. ناسە نماز قیلدیرسون » دیوامامتی حضرت ابوبکرە تفویض ایلدی .

بناءً علیە حضرت پیغمبرك حیاتندە ابوبکر الصدّیق ، جماعت مسلمینە امام اولەرق اون یدی وقت نماز قیلدیردی .

ربیع‌الاولك اونجی جمعە ایرتسی کونی جانب حقدن جبرائیل علیە‌السلام کلوب خاتم المرسلین حضرتلرینك حال وخاطرینی صوردی .

فرداسی بازار کونی ینە استفسار خاطر ایچون کلدی ویمندە دعوای نبوت ایدن یالانجی (اسود عنسی) نك اعدام اولندیغنی خبر ویردی [*] رسول اکرم دخی اصحاب کرامنە بیلدیردی .

فی‌الواقع ربیع الاولك اون برنجی بازار کیجەسی (اسود عنسی) صنعادە سراینده یاتور ایکن طرف اسلامیاندن اعدام ایتدیرلمش وآنك فتنە وفسادی سببیلە اطرافە طاغیلان مأمورین اسلامیە ، یرلرینە عودت ایدوب صنعا امارتنە بینلرندە اتفاق آرا ایلە (معاذ ابن جبل) رضی الله تعالی عنە حضرتلری ، انتخاب ایدیلمش اولدیغنی بعدە تبین ایتمشدر .

بازار کونی رسول اکرمك خستەلکی زیادە مشتداولدی . حتی (اسامە) رضی‌الله تعالی عنە حضرتلری ، اردودن کلوب حضور سعادتە کیردی . رسول اکرم ایسە طالغین یاتیوردی . (اسامە) یە بر شی سویلەمدی .

---

[*] اعدام ایدن (فیروز دیلمی) حضرتلری ایدی .

فقط اللرینی کوکه قالدیردی وآنك اوزرینه سوردی . آکا دعا ایتدیکی آکلاشیلدی .

بعده رسول اکرم ، آچیلوب کندویه کلدی . حتی فرداسی پازار ایرته‌سی‌که ربیع الاولك اون ایکنجی کونی ایدی . هپ اصحاب کرام ، مسجد شریفده صف باغلایوب ابوبکرالصدّیق کرم‌الله وجهه حضرتلرینك آرقه‌سنده صباح نمازینی قیلارلر ایکن فخر عالم حضرتلری ، مسجدشریفه کلدی . امتنك اویله صف صف طوروب عبادت ایتمکده اولدقلرینی کوردی . ممنون اولارق تبسم بیوردی ، کندوسی دخی حضرت ابوبکره اویوب نماز قیلدی .

اصحاب کرام، حضرت پیغمبری مسجد شریفده کوردکلری کبی بتون بتون افاقت بولدی ظنیله پك زیاده مسرور اولدیلر .

رسول اکرم ایسه ینه حضرت عایشه‌نك حجره‌سنه کیتدی وآرتق راحت دوشه‌کنه یاتدی .

اسامه کلوب حضور نبوی‌یه کیردکده رسول اکرم آکا « آرتق، علی برکةالله کیت » دیدی . اودخی چیقوب اردوسنه کیتدی . وهمان حرکت ایتمك اوزره عسکره امر ایتدی .

حال‌بوکه : او اثناده فخر عالم حضرتلرینك خسته‌لکی شدت بولدی وکریمهٔ محترمه‌لری فاطمةالزهرا رضی‌الله تعالی عنها حضرتلرینی یانینه چاغروب قولاغنه برشی‌سویله‌دی. حضرت فاطمه آغلادی . بعده ینه برشی‌سویله‌دی. اودخی کولدی . مکر ابتدا حضرت فاطمه‌نك قولاغنه « بن اولسه‌م کرك » دیو بیورمش . اودخی برینوب آغلامش، صکره « اهل بیتمدن الك اوّل بنم یانمه کله‌جك سنسین » دیو مژده ویرمش . او دخی سوینوب کولمش

بعده وقت زوال شمسدن اوّلجه حضرت جبرائیل‌ایله عزرائیل علیهما السلام برلکده باب سعادته کلدیلر

جبریل امین، ایچرو کیردی. عزرائیلك قپوده بکلدیکنی وایچرو کیرمك ایچون رخصت ایستدیکنی خبر ویردی .

طرف نبویدن رخصت ویریلنکه حضرت عزرائیل، همان ایچرو کیردی.
سلام ویردی و اللهك امرینی بیلدیردی .
خاتم الانبیـا علیه اکمل التحایا حضرتلری، حضرت جبریلك یوزینه
باقدی . او دخی « یارسول‌الله! ملأ اعلی سکا منتظردر » دیدی .
آنك اوزرینه فخر عالم « یاعزرائیل ! کل مأموریتکی یرینه کتور »دیو
بیوردی .
حضرت عزرائیل دخی روح پرفتوح محمّدی‌یی قبض ایله اعلای علّیینه
اولاشدیردی . صلی‌الله علیه وسلم
ایشته دنیانك حالی بودر. کیشی، نه‌قدر یاشاسه انجامی فنادر. باقی، آنجق
خدادر .

بو قوناغه هرکون کلوب کیدن چوق ، امّا دونوب کلن یوق.
وفاسز دنیا کیمسه‌یه قالماز . دنیا وارلغی کیمسه‌یه مال اولماز .

انسـان دنیایه کلور. کنج اولور، اختیار اولور، شویله اولور، بویله
اولور . نهایت أولور
أولنلر، صانکه دنیایه کلمامش کبی اولور. فقط خیر ایشـله‌ینلرك کوزل
نامی قالور .
اییلك ایدنلر، اجر و مکافاتنی کورر . کوتولك ایدنلر دخی جزاسنی
بولور .
بونلره باقوب عبرت آلمالی . غفلت اویقوسـندن اویانوب آگاه اولمالی.
بز ینه صدده کله‌لم :
رسـول اکرمده اولوم علامتلری بلوردکده امّ‌ایمن رضی‌الله تعالی عنها
حضرتلری، اوغلی اسامه‌یه خبر کونده‌ردی .
اسـامه و عمر وابوعبیده رضی‌الله تعالی عنهم حضراتی، بویله برکدرلی
خبر آلدقلری کبی همان اردودن قالقوب مسجد نبوی‌یه کلدیلر .
حال بوکه: امّهات‌مؤمنین، روح محمّدینك اوچوب اعلای علّیینه کیتدیکنی
کورنجه فریاده باشلادیلر . آنلرك فریاد و فغانی ایسـه مسجد شریفده کی

اصحاب کرامی شاشیرتدی و عظیم تلاش و اضطرابه دوشوردی .

حضرت علی ، قالب بی جان کبی اولدیغی یرده طوکا قالدی . حضرت عثمانك دیلی طوتولوب دیلسز کبی اولدی .

حضرت عمر ، بویله بر دهشتلو حالی کورنجه مدهوش اوله‌رق قیلیجه طاوراندی . « هر کیم ، حضرت پیغمبر فوت اولدی دیر ایسه بوینی اوریرم » دیه‌رك قلیج النده و آیاق اوزرنده طوره قالدی .

حضرت ابوبکر ، کندی محله‌سنده ایدی . کلوب بو حالی کوردی . همان حجرهٔ سعادته کیردی . فخر عالمك یوزینی آچدی ، کوردی که روح پر فتوح محمّدی اوچوب کیتمش . فقط سائر ناسك جنازه‌لرنده‌کی چیرکین حاللر ، آنده یوق . جسد شریفی ، لطیف و نظیف اوله‌رق ینه نور کبی یاتیور . « آه مماتك دخی حیاتك کبی کوزل » دیه‌رك اوپدی ، آغلادی و مبارك یوزینی اورتدی ، اهل بیته تسلیت ویردی .

بعده او یار غار صدّیق ، چیقوب مسجد شریفه کلدی . « ای ناس ! هر کیم که محمّده طاپیور ایسه بیلملی که محمّد ، اولدی و هر کیم که اللّهه طاپیور ایسه بیلملی که الله ، باقیدر . اولمز » دیدی و همان (وما محمّد الا رسول قدخلت من قبله الرسل أفان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه فلن یضرّ الله شیئاً وسیجزی الله الشاکرین) آیت کریمه‌سنی اوقودی

معنای منیفی (محمّد ، دکل الاّ بر رسولدر . آندن اوّل نیچه رسوللر کلوب کچمشدر . او ، اکر اولور ویاخود قتل اولنور ایسه سز کیرو دونه جکمیسکز ؟ هر کیم کیرو دونر ایسه اللهه بر ضرر ایتمز . الله ایسه نعمت اسلامك شکرینی ایدنلره مکافات ایده جکدر) دیمك اولور .

بو آیت کریمه ، احد غزاسنده (محمد قتل اولندی) دیو بر سس ایشیدیلنکله اهل اسلامه پك زیاده شاشقینلق و پریشانلق کلسی اوزرینه نازل اولمشیدی . اووقتدنبرو اصحاب کرام ، بو آیت کریمه‌یی کرّات ایله ایشیتمشلر ودفعات ایله تلاوت ایتمشلر ایدی .

لکن رسول اکرمك وفاتی اوزرینه او مرتبه حیرتده قالدیلر واویله

بر دەرین دریای غم وافکاره طالدیلرکه کویا اوآیتی هیچ ایشیتمەمش کبی اولدیلر .

یالکز ابو بکر الصّدیق رضی‌الله تعالی عنه حضرتلری ، کندوسنی شاشیرمیوب واردی ، حضرت پیغمبری کوردی وکلوب سائر اصحاب کرامه کیفیتی خبر ویردی واو آیت کریمه‌یی تلاوت ایله آنلره انتباه کتوردی .

حضرت ابوبکر ، او آیتی اوقور ایکن حضرت عمرك عقلی باشنه کلدی . رسول اکرمك وفاتنه ایناندی . دیزلرینك باغی چوزولدی ، یره دوشدی .

بعده حضرت ابو بکر (انّك میّت وانّهم میّتون) آیت کریمه‌سنی دخی اوقودی‌که (یامحمّد ! بهمه حال سن اوله‌جکسین وبهمه‌حال آنلر ، یعنی مشرکلر دخی اوله‌جکلردر ، دیمك اولور .

وفات پیغمبری وقعه‌سنك دهشتیله حیران وسرکردان اولان سائر اصحاب کرام دخی حضرت ابوبکرك خطابتی اوزرینه صانکه بغتةً بر آغر اویقودن اویاندیلر وکندولرینه کلوب حضرت ابو بکرك سوزینه قاندیلر .

یعنی ، حبیب خدا محمد المصطفی علیه اکمل التحایا حضرتلرینك وفاتنه ایناندیلر .

ایشته او اثناده حضرت اسامه‌نك اردوسنده‌کی عسکر ، درون شهره کیردی . حضرت (بریده) دخی سنجاغ شریفی کتوروب حضرت پیغمبرك قپوسی اوکنه دیکیویردی . بو ایسه بر مرتبه دها تازه دهشت ویردی .

فخر عالم حضرتلرینك ، مکه‌دن هجرت ایله مدینه‌یه تشریفلری کونی مدینه شهری نصل که تعریف اولنماز صورتده منور وروشنا اولدیسه بو کرّه وفاتنده دخی شهر مدینه‌یی او مرتبه ظلمات حزن و کدر قاپلادی .

حزن و کدر ، صانکه اهل اسلامك ، یوره‌کنه بر زهرلی خنجر صاپلادی .

کوزلر آغلار ، کوز یاشلری چاغلار ، آتش حسرت هر کسك جکرینی داغلار ایدی .

حضرت (عبّاس) و (علی) وسائر اهل بیت نبی ، کوز یاشی دوکه‌رك حضرت پیغمبرك تجهیز وتکفینی خدمت شریفه‌سی ایله مشغول ایدیلر.

حضرت ابوبکر دخی سعادتخانهٔ حضرت پیغمبریده بولنه‌رق آنلرله برابر یانوب یاقیلمقده واوخدمت شریفه‌یه باقمقده ایدی .

لکن یانوب آغلامغله ایش بیتمیوب مصالح امتی کورمك و احکام شریعتی اجرا ایتمك ایچون هرشیدن مقدّم رسول اکرمه خلیفه اوله‌جق بر امیر انتخابی الزم ایدی و او وقت بو منصب جلیله جمله‌دن احق واولی، خاتم‌الانبیا حضرتلرینه مغاره‌ده رفیق اولان حضرت ابوبکر صدّیق ایدی .

زیرا اصحاب کرامك طبقهٔ علیاسی ، ابتدا مکه‌ده ایمان ایدن خواص اصحاب کزین اولوب آنلرك دخی اوّل وافضلی حضرت ابوبکر ایدی .

اگرچه حضرت عبّاس و علی قرابتجه جمله‌دن زیاده رسول اکرمه یقین ایسه‌لرده فخرعالم حضرتلری ، یارغاری اولان ابوبکری جمله اصحابنك اوست طرفنده طوتاردی و خسته‌لکی اثناسنده اصحاب کرامنه وداع ایتدیکی کون صحبتجه الك زیاده ابو بکردن ممنون اولدیغنی بیلدیردی .

مسجد شریفه آچیلان قپولری هپ قپادوب یالکز ابوبکر قپوسنی آچیق براقدیردی و ارتحالنه اوچ کون قاله امامتی ابوبکره تفویض بیوردی و ارکان دینك اعظمی اولان نمازده آنی جمله‌نك اوکنه کچوردی .

شو حالله نظراً خلافته حضرت ابوبکر، تعیّن ایتمش دیمك اولمسیله همان همان اصحاب کزین برلشوب‌ده آنی رسماً انتخاب ایتملری لازم کلوردی .

حال بوکه: انصاردن بعضیلری کندو ایچلرندن امیر انتخاب ایتمك املنه دوشدیلر وبنی‌ساعده صفه‌سنده برلشدیلر .

خزرج قبیله‌سنك رئیسی اولان (سعد ابن عُباده) نامزاج اولدیغی حالده اورایه کلوب انصاره خطابت ایلدی

شویله که : « ای جماعت انصار ! سزك دیجه نائل اولدیغکز فضل ومزیت بشقه قبیله‌لرده یوقدر. محمّد صلی الله تعالی علیه وسلم ، نیچهییللر قومی ایچنده اکلندی ، آنلری دینه دعوت ایلدی . ایچلرندن پك آز کیمسه ایمانه کلدیسه‌ده کفّار ایله جهاده ودین اسلامی اعزازه قادر اولامادیلر. وقتا که جناب حق ، سزك سعادتکزی مراد بیوردی . سزی شرف اسلام ایله مشرف قیلدی و رسول اکرم ایله اصحابنك محافظه‌سنی و جهاد ایله دین اسلامك اعزاز و اعلاسنی سزه میّسر ایلدی . دشمنلر اوزرینه اڭ زیاده شدت کوسترن سزلر اولدیکز. طوائف عرب، سزك قلیجلرکز سایه‌سنده ایستر ایستمز اطاعته کلدی ورسول اکرم ، سزلردن راضی اولدیغی حالده وفات ایتدی . شمدی امارت و ریاست سزك حقکزدر . آنی بشقه‌سنه ویرمیکز » دیدی .

انصاردن حاضر اولانلر دخی آکا « الله موفق ایلیه . رأیکده اصابت ایلدك . بزده سنی امارته انتخاب ایلرز » دیدیلر .

خزرج قبیله‌سی ، کندی رئیسلرینك امارته انتخابی سوزندن غایت ممنون اولدیلر .

اما اوس قبیله‌سی ، کندی رئیسلری اولان (اسیّد ابن حضیر) ك باشنه اوشدیلر وتردد واندیشه‌یه دوشدیلر .

چونکه : اوس وخزرج قبیله‌لری، ایکی قرنداش اوغوللری اولدقلری حالده مقدّما بینلرنده عداوت ظهور ایله محاربه‌لر وقوع بولمشیدی .

بعده ، اسلام ایله مشرّف اوله‌رق باریشدیلر وهپ دین قرنداشی اولوب برلشدیلر .

هجرتدن مقدّم (مکه) یه واروب (عقبه) ده حضرت پیغمبره بیعت ایتدکلرنده ایلرو کلنلرندن اون ایکی کیمسه ، سائرلرینك اوزه‌رینه نقیب ورئیس نصب وتعیین بیورولمشدی .

ایشته بواون ایکی نقیبدن بری (سعد ابن عباده) وديكر برى دخی
(اسيّد ابن حضیر) ایدی .

انصاردن امیر انتخاب اولنهجق اولدیغی تقدیرده بو ایکیسندن بریسی
انتخاب اولنمق لازم کلوردی .

حال بوکه : ایکیسندن هرهانکیسی ، انتخاب اولنسه دیكر طرفك رقابتنی
موجب اولوردی .

واقعا جملهسی ، انصار رسول الله اولوب ، دین اسلام اوغورنده
جان وباش فدا ایتدیلر و جملهسی دین قرنداشی اولوب ، بربری ایچون
جانلر دوکدیلر .

لكن هر هانکی قبیلهدن امیر اولسه دیگری ، آنی قیصقانمق وینه
(اوسیلك) و (خزرجیلك) غیرتی میدانه چیقمق برامر طبیعی ایدی .

قرنداش ، قرنداشك غیرتنی کودهدر وایجابنده بری دیگری ایچون
جانی اسیرکهمز . لكن فطرت بشریه اقتضاسنجه بریسی ، دیگرینك کندوسنه
تفوّقنی دخی چکهمز .

بناءً علیه خزرج قبیلهسی ، (سعدابن عباده) یه بیعت ایچون پك زیاده
حرصلاندیلر . اوسیلر ایسه (اسیّدابن حضیر) ك یاننه طوپلاندیلر و « امارت
برکره خزرجیلرك النه کچر ایسه فیمابعد تحکّم داعیهسنه دوشرلر وبزی
اصلا ایشه قاریشدیرمازلر » دیو فیصیلدی یه واردیلر .

مهاجرین ایسه انصاردن برینك امارتنی قبول ایتمك احتمالی یوق ایدی .

زیرا قرشیلر ، اشرف قبائل عرب اولدقلری جهتله باشقه بر قبیلهنك
امری آلتنه کیرهمزلردی .

فقط (سعد ابن عباده) نك نطقی انصاره پك زیاده تأثیر ایتدیکندن همان
آکا بیعت اولنمق اوزره ایدی .

حال بوکه : ابتدا (خزرجیلر) ایله (اوسیلر) بیننه رقابت کیرهجك
آنلر ، بینلرنده اتفاق ایتسهلر مهاجرین ، آنلره مخالفت ایدهجك والحاصل

اهل اسلام ایچنه بر عظیم تفرقه دوشه‌جك ایدی. بوایسه ملت اسلامیه‌حقنده
بر بیوك تهلکه ایدی .

ایشته اویله طار وتهلکه‌لی بر وقتده (ابوبکرالصدّیق) و(عمرالفاروق)
و (ابو عبیدة ابن الجرّاح) رضی‌الله تعالی عنهم حضراتی ، اورایه خضر
کبی کلوب ایریشدیلر .

شویله‌که : حضرت عمرالفاروق ، انصارك او وجهله جمعیت ایتدکلرینی
ایشیتدیکی کبی حضرت پیغمبرك خانهٔ سعادتنه واردی . حضرت ابوبکری
چاغردی ، کیفیتی خبر ویردی .

حضرت (ابو بکر الصدّیق) دخی حضرت (عمر) ایله حضرت
(ابو عبیده) یی آلوب آنلر ایله برلکده (بنی ساعده) صفه‌سنه
واردی .

او وقت انصاردن بری قالقوب « بزلر ، انصار رسولز. بزلر ، اسلامك
مهیّا عسکری‌یز . ای مهاجرین ! سزلر ، بزم ایچمزده کلوب صیغینمش
برجماعتسکز . امارت ، بزم حقمزدر » دیوردی .

حال بوکه : رسول اکرم ، هر هانکی مجلسده بولونسه صاغ طرفنه
(ابوبکر) ی و صول طرفنه (عمر) ی آلوردی . (ابوعبیده) حقنده
دخی « بو امتك امینیدر » دیر ایدی .

بوکرّه اوچی بردن میدانه کلنجه صانکه رسول اکرم دیریلمش واورایه
کلمش کبی اهل اسلامك قلبلرینه تأثیر ایلدی وهر کس آنلرك سوزینه
منتظر اولوب طوردی .

حضرت ابوبکرالصدّیق دخی ، نصل‌که رسول اکرم خطبه‌ده کلامه
باشلار ایدیسه او وجهله ابتدا جناب حقه حمد وثنا ایتدکدن صکره عمومه
خطاباً :

« بو امت ، مقدّما طاشدن وآغاجدن یاپمه بتاره طاپاردی . جناب
حق ، کندوسنه عبادت وکندوسنی توحید ایتملری ایچون آنلره رسول
کونده‌ردی . عرب قومنه ، بابالرینك دینی ترك ایتمك کوچ کلدی . حـ

عالی حضرتلری ، مهاجرین اوّلینی ایمان ایله ممتاز قیلدی . آنلر ،
حضرت پیغمبره یار وغمکسار اولدیلر وآنکله برلکده مشرکینك اذا
وجفاسنه صبر وتحمل ایتدیلر . ایشته یر یوزنده ابتدا حقه طاپان
ورسولنه ایمان ایدن آنلردر . رسول اکرمك یار وفاکاری ونصیر صدیقی
وعشیرتی آنلردر . بو جهتله آنلر ، امارته جمله‌دن زیاده احق واولادر .
و بابده آنلره کیمسه منازعه ایده‌مز . مکرکه ظالم اوله . ای انصار !
سزك‌ده دیتجه قدمکز وفضل ومزیتکز انکار اولنه‌ماز . جناب حق ،
سزی دیننه ورسولنه نصرت ایچون انتخاب ایتدی وسزلره رسولنك هجرتنی
میسّر قیلدی . بزجه دخی مهاجرین اوّلیندن صکره سزك مرتبه‌کزده
باشقه کیمسه یوقدر . رسول اللهه نصرت ایتدیکز . آنك ایچون دعوی
ایتدیککز فضل وشرفك اهلی‌سکز . بوکا کیمسه‌نك بر دییه‌جکی یوقدر.
فقط امارت بحثنده قبائل عرب ، آنجق قریشی بیلور . باشقه‌سنك امارتنی
قبول ایتمز . زیرا قریش قومی ، حسب و نسبجه عربك افضلیدر .
ومملکتلری جزیرة العربك اوسطیدر . بز ، امرایز . سز ، وزراسکز .
هیچ بر مشورتدن کیرو براقیلمازسکز . سزك رأیکز آلنمادقجه بر ایش
کورولمز » دیدی .

حضرت عمر دخی انصاره خطاباً : « رسول اکرم ، خسته ایکن
سزی بزه وصیت ایتدی . اکر سز ، امرا اولاجق اولایدیکز بزی سزه
وصیت ایلردی » دیو حضرت ابوبکرك کلامنی تأیید ایتدی .

انصار ، بردییه‌جك سوز بولامایوب فکر ومطالعه‌یه طالدیلر . فقط
بچلرندن (حُباب ابن منذر ابن جَمُوح) قالقدی . « بزدن برامیر وسزدن
دخی برامیر اولسون » دیدی .

حضرت عمرالفارق « ایکی‌امیر ، جمع اولاماز وپیغمبر ، هانکی‌قبیله‌دن
ایسه خلیفه‌سی دخی اوقبیله‌دن اولمادقجه والله عرب قومی ، قبول واطاعت
ایتمز » دیدی .

حباب ابن منذر ، آنی رد ایله « ای انصار ! بو دینه عرب قومی

سزك قليجلريكز ايله اطاعت ايلدى . حقكزى باشقه‌سنه قابديرمايكز »
ديدى .

حضرت عمر ، آنى تكدير ايلدى . او دخى سرت جوابلر ايله مقابله
ومجادله‌يه باشلادى .

اووقت (عبيدة ابن‌الجرّاح) سوزه باشلايوب « اى انصار ! ابتدا
بو دينه نصرت ايدن سزلر ايديكز . صاقين ابتدا ايشى بوزان دخى سز
اولماياسكز » ديدى .

آنك اوزرينه انصاردن وخزرج قبيله‌سندن (سعد ابن نعمان ابن كعب
ابن خزرج)ك اوغلى (بشير) رضى الله تعالى عنه حضرتلرى ، آياغه
قالقدى : « اى ناس ! محمّد ، قريشدندر . كندى قومى، آنك خلافتنه
احقّ واولادر . بزم كرچه اسلامه مسابقت وجهاد ونصرت حقمز واردر
لكن بزم آندن مرادمز ، اللهك ورسولنك رضالرى ايدى . بز ، بوندن
طولايى دنياجه عوض ومكافات ايسته‌مه‌يز » ديدى .

حباب ابن منذر « يابشير ! سن ، عمّزاده‌كه (يعنى سعد ابن عباده‌يه
حسد ونفسانيت ايديورسين » ديدى .

بشير ابن سعد « يوق . والله اويله دكل . لكن بو قومك حقوقنه
تعرّض وتجاوزى جائز كورميورم » ديدى .

ايشته اووقت حضرت ابوبكر الصّديق « سزه‌بوايكى ذاتى انتخاب‌ايتدم
برينه بيعت ايديكز» ديو (عمر الفاروق) ايله (ابوعبيده) يى كوستردى

ايكيسى بردن امتناع ايتديلر و « حضرت پيغمبرك ايلرو كچورديكى
ذاتك اوكنه كيم كچه بيلور ؟ » ديديلر .

بو صره‌ده كورولتو بويودى . كفتكو چوغالدى . هر قفادن برسس
وهر آغزدن بر سوز چيقار اولدى .

آنك اوزرينه حضرت (عمرالفاروق) سوزى كسديردى وحضرت
ابوبكر الصّديقه خطاباً : « رسول اكرم ، سنى اعظم اركان دين اولان
نمازده كندوسنه خليفه ايتدى . سنى جمله‌مزه امام ايلدى . الكى اوزات

ن، سكا بيعت ايده‌يم » ديوب (ابوعبيده) ايله برلكده (حضرت ابوبكر) ه
بيعت ايده‌جك اولدقلرنده (بشير ابن سعد) سكيرتدى . آنلردن اوّل
ابوبكرك النى طوتدى ، بيعت ايتدى .

حضرت (عمر) و (ابوعبيده) دخى بيعت ايدنجه برو طرفده‌بربريله
فيصيلدى ايتمكده اولان (اوس) قبيله‌سى دخى رئيسلرى اولان (اسيّدبن
حضير) ايله برلكده كلوب بيعت ايلديلر .

بوصورتله خزرجيلرك اتفاقى بوزولدى (سعد ابن عباده) يه بيعت
بحثى برطرف اولدى .

هپ انصار ومهاجرين ، بر اوغوردن حضرت ابوبكره بيعت ايتمك
اوزره او مرتبه مسارعت ايله سكيرتديلركه آز قالدى (سعد ابن عباده)يى
چيكنه‌يه يازديلر .

اوّل امرده حضرت على كلوب بيعت ايله‌مديكى كبى (زبير ابن العوّام)
و (مقداد ابن الاسود) و (سلمان فارسى) و (ابوذرّ غفارى) و (عمّار
ابن ياسر) ايله (عُتْبَةُ ابن ابى لهب) كبى بنى هاشمدن ديكر بعض ذوات
دخى حضرت (على)يه بيعت ايتمك ايستديلر . بو جهتله كلوبده حضرت
ابوبكره بيعت ايله‌مديلر. لكن صكره جمله‌سى كلوب بحقٍ خليفهٔ رسول‌الله
اولان حضرت ابوبكره بيعت ايلديلر .

مرويدركه : حضرت (على) كرم‌الله وجهه و (زبير) رضى الله تعالى عنه
« بز ، ابوبكرك شرف وفضيلتنى بيلورز . او ، رفيق غاردر . رسول الله ،
آنى حياتنده ايكن امامته كچوردى . خلافته جمله‌دن احقّ واولا اولديغنى
تصديق ايلرز . فقط بو خصوصده مشورتدن خارج طوتولديغمز ايچون
كوجندك » ديمشلر .

فى‌الواقع امر خلافت ، ملت اسلاميه‌جه اك بيوك بر مصلحتدر .
حضرت پيغمبرك وفاتى اوزرينه بالجمله كبار اصحاب كرام ، برلشوبده
بالاتفاق ايچلرندن برينى انتخاب ايتملرى لازم كلوردى . او حالده حضرت

(علی) و (زبیر) کبی کبار اصحاب کزینك رأیلرینه مراجعت اولنمق دخی امر ضروری ایدی .

نه‌چاره‌که حضرت پیغمبرك وفاتی اوزرینه هرکس نه‌یاپاجغنی شاشیردی. انصارك دخی کندو ایچلرندن امیر انتخابنه قالقیشمه‌لری ایشی چیغیرندن چیقاردی .

درحال (ابوبکر) و (عمر) و (ابوعبیده) یتیشمه‌سه‌یدیلر (سعدابن عباده) یه بیعت اولنه‌جق و بو جهتله (خزرجیلر) ایله (اوسیلر) بیننه رقابت دوشه‌رك ابتدا انصار ، ایکی‌یه بولونه‌جك وقریش ایسه اصلا قبول ایتمیوب ملت اسلامیه ایچنه بر بیوك تفرقه دوشه‌جك ایدی .

ایشته ، بو فنالقلرك دفعنه حضرت (ابوبکر الصّدیق) موفق اولدی وآنك خلافته انتخاب اولنماسیله‌ملت اسلامیه ، بر بیوك تهلکه‌دن قورتولدی. (رضی الله تعالی عنه وکرّم‌الله وجهه) .

ایشته خاتم‌الانبیا حضرتلرینك وفاتی کونی‌که ربیع‌الاوّلك اون‌ایکنجی بازار ایرته‌سی کونی ایدی . اویله غریب مجادله و محاوره‌لر وقوع بولدی ونتیجه‌سنده حضرت ابوبکر الصّدیق خلیفهٔ رسول‌الله اولدی .

فرداسی صالی کونی بیعت عامه وقوعه کلدی. شویله‌که :

حضرت ابوبکر ، مسجد شریفه کلوب منبره چیقدی وجناب حقه حمد وشکر ایتدکدن صکره « ای ناس ! بن ، سزك اوزه‌ریکزه والی وامیر اولدم . حال بوکه : سزك اك خیرلوکز دکلم . اکر ایییلك ایلرسه‌م بکا اعانه ایدیکز واکر فنا ایشلرسه‌م بکا طوغری یولی کوستریکز . طوغریلق امانتدر . یالانجیلق خیانتدر . سزك ضعیفکز ، بنم عندمده قویدرکه‌حقنی آلیویریرم وقویکز، بنم عندمده ضعیفدرکه آندن باشقه‌سنك حقنی آلورم . انشاء الله تعالی. بریکز ، جهادی ترك ایتمسون . جهادی ترك ایدن قوم ، ذلیل اولور . بن اللهه ورسولنه اطاعت ایتدکجه سزده بکا اطاعت ایدیکز واکر بن ، اللهه ورسولنه عاصی اولورسه‌م سزکده بکا اطاعتکز لازم کلمز . قالقیکز نمازه . رحمکم الله » دیدی .

بعده ، خاتم الانبیا حضرتلرینی تجهیز وتکفین ایله دفن ایتدیردی .

طرف نبویدن حضرت (اسامه) یه ویریلمش اولان سنجاغ شریفکه رسول اکرمك وفاتنده (اسامه) نك علمداری اولان (بریده) آنی کتوروب سعادتخانهٔ نبوی اوکنه دیکیویرمشدی . حضرت ابو بکر ، آنی ینه (بریده) یه ویردی و (اسامه) نك قپوسی اوکنه دیکدیردی و « کیمسه سفردن کیرو قالمسون » دیو ندا ایتدیردی .

اسامه رضی الله تعالی عنه حضرتلری ، سنجاغ شریف ایله خارج مدینه‌یه چیقوب اسکی اردو یرینه واردی وینه اوراده اردوسنی قوردی .

سائر اصحاب کرام دخی خلیفهٔ رسول اللهه اطاعت ایدرك همان سلاحلاندیلر . اردوگاهه طوپلاندیلر .

فقط اسامه ، پك کنج اولدیغندن انصاردن بعضیلری ، آنك عزلیله یرینه قدمای اصحاب کرامدن برینك نصبنی ایستدیلر .

حضرت ابو بکر الصدیقك جانی صیقیلدی « رسول اکرمك نصب ایتدیکی سرعسکری بن ، نصل عزل وتبدیل ایده بیلورم ؟ » دیدی .

ربیع الآخرك غرّه‌سنده خلیفهٔ رسول الله ، اردوگاهه کیتدی وحضرت اسامه‌یی آتنه بیندیروب کندوسی یایا اوله‌رق آنی تشییع ایتدی .

حضرت اسامه آکا « یا سن ده بین ، یاخود بن ده اینه‌یم » دیدی . خلیفه حضرتلری « نه بن بینه‌یم ، نه ده سن این . الله یولنده بر آز بنم ده آیاقلرم طوزلانسه نه اولور ؟ » دیدی . ولازم کلن محله‌دك یورویه‌رك اردوی اسلامی کچوردی .

اسامه‌یه « الله سلامت ویرسون . کیت ورسول الله ، سکا نه امر ایتدیسه آکا کوره حرکت ایت » دیو وداع ایتدیکی وقت « اکر رأیکه موافق کورسه عمری بکا معین اولمق اوزره براقیویر » دیدی . حضرت اسامه دخی راضی اولوب حضرت عمری براقدی .

بناءً علیه خلیفه حضرتلری ، عمر الفاروق ایله برلکده مدینه‌یه عودت

ایتدی . اسامه دخی عسکر اسلام ایله جانب شامه کیتدی . بلقا ناحیه‌سنه واردی ودشمنلری آتلره چیکنه‌تدی وپدرینك قاتلنی بولوب اولدوردی . منصور ومظفّر اولدی ونیچه اموال غنائم آلدی.

ایشته رسول‌اللهك الڭ صکره تجهیز ایله‌دیکی وبرنجی خلیفه‌سنك الڭ اوّل سوق ایتدیکی اردو بودر .

اللهم صل علی محمد وعلی آله واصحابه اجمعین

جزء رابع

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك تجهیز و دفنی

جزء ثالثده بیان اولوندیغی اوزره ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه حضرتلرینه بیعت اولوندقدن صکره فخر عالمك دفنی خدمت شریفه‌سنه مبادرت قیلندی . لکن مدفنی حقنده اختلاف اولوندی .

اصحاب کرامدن بعضیلری ، مسجد شریفده وبعضیلری (بقیع) ده ، یعنی مدینهٔ منوره مقبره‌سنده وبعضیلری جدّی ابراهیم علیه الصلوة والسّلامك قبری یاننده وبعضلری مکه‌ده دفن اولنمق رأینده بولندی .

حضرت صدّیق ایسه « بن ، رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمدن بر شیٔ ایشیتدم وحالا اونوتمادم . الله تعالی ، بر پیغمبری قبض ایتمدی ، الاّ دفن اولنمسنی ایستدیکی یرده قبض ایتدی . دیو بیوردی . آنی دوشه‌کینك اولدیغی یرده دفن ایدیکز » دیمکله حضرت عایشه رضی‌الله عنها خانه‌سنده، اوزرنده عازم دار بقا اولدیغی دوشه‌کی قالدیریلدی و یری قازیلدی . برلحد یاپیلدی‌که حالا (روضهٔ مطهرّه) دینیلان محل‌مبارکدر [*] .

---

[*] پاشا مرحوم ، مدفن شریف نبوی ایچون (روضهٔ مطهره) دەنیلن محل بوراسیدر. دیمش ایسه‌ده (روضهٔ مطهره) قبر سعادت ایله منبرشریف آراسنده‌کی بقعهٔ مقدسه اولوب قبر پیغمبرینك بولوندیغی موقع اقدسه (حجرهٔ سعادت) تعبیر اولونور . [مصحح]

بو لحد مسعودی قازوب یاپان انصـار کرامدن (ابو طلحه) رضی‌الله عنه حضرتلریدر .

غسـل اولنه‌جنی وقت دخی اثواب سـعادتی چیقاروب چیقـارمامق خصوصنده بین‌الاصحاب اختلاف وقوع بولدی .

بو آرالق اصحاب کرامه من طرف‌الله اویقو کلدی . بو صره‌ده « آنی اثوابی اوزرنده ایکن غسـل ایدیکز » دیو بر سـوز ایشیدیلدی ، قائلی بیلینه‌مدی فقط موجبنجه عمل اولوندی .

غسل ودفن نبوی خدمت شریفه‌سنده بولنانلر (علی ابن ابی طالب) و (عبّاس بن عبدالمطّلب) ایله اوغوللری (فضل بن عبّـاس) و (قُثَم بن عبّاس) و (اسامة بن زید) و رسول اکرمك آزادلوندن (شُقْرانْ) اولوب انصار کرامدن واهل بدردن (بنی عوف) ك جدّی اولان (اوس بن حولی) دخی آنلرله برابر بولندی . (رضی الله عنهم)

سائر جنازه‌لرده بر معتاد کورولن شیلردن آنده بر اثر کورولمدی . حضرت علی « حیاتکده ومماتکده پاکسین » دیه‌رك غسل ایدر وعبّاس ایله اوغوللری چویریر و (اسامه) ایله (شقران) صو دوکر ایدی .

بو وجهله غسـل وتکفین اولوندی . ارککلر وقادینلر وچوجوقلر وکوله‌لر ، بلوك بلوك کیروب نمازینی قیلدیلر .

قبر شریفه اینلر (علی) و (فضل) و (قثم) و (شقران) رضی‌الله عنهم ایدی . نقط (اوس بن حولی) رضی الله عنه « الله عشقنه یا علی ! بزم‌رسول‌اللهدن حظ ونصیبمزی کوزه‌ت » دیمکله حضرت‌علی، امرایتدی. اودخی قبر شریفه ایندی وحائز شرف ومباهات اولدی .

تجهیز وتکفین ایشی کچیکمش وکیجه ایریشوب آفاقی قارانلق باصمش ایدی . انفسی اسـتیلا ایدن ظلمات حزن وکدر ایسـه آندن دها باصقین ایدی . زیرا انوار وحی الهی‌یه مظهر اولان رسول‌اکرمك جسم‌مسعودینی طوپراغه کومك اصحاب کرامنه الك بیوك مصیبت ایدی .

ایشته او اثناده قرة العین رسول حضرت (فاطمة البتول) رضی الله عنهـا وارضاهـا حضرتلری ، قبر نبـویدن بر آووج طوپراق آلارق قوقلایوب « احمد مختـارك ترابنی قوقلایانك حالی نه اولور ؟ الی آخرالعمر قاینامش آش قوقوسی آلمامق لازم اولور . بنم اوزه‌ریمه بر طاقم مصیبتلر دوکولدی‌که اکر کوندوزلرك اوزه‌رینه دوکولسـه کیجه اولمـالری لازم کلور » دیو مرثیه نظم ایدرك آغلاردی وهر کسك جکرینی داغلاردی . آندن صکره غمخانه‌سنه چکیلدی وانس والفتدن کسیلدی .

نه‌چاره‌که ، قافلهٔ بشره قاریشـانلر ، هپ بو منزلده قونوب کوچمك احوال طبیعیه‌دندر ورسول اکرمدن صکره آنك شریعتنه خدمت ایله‌مك آکا محبت واخلاصك اقتضاسندندر .

بناءً علیه صحابهٔ کزین ، حضرت پیغمبرك نار فراقیله سوزان اولدقلری حالده آنك تأسـیس بویورمش اولدیغی احکام دینیه‌یی احکامه حصر افکار ایتمشـلردر . ازجمله حضرت صدّیق ، رسـول اکرمك حال حیـاتنده تجهیز بویورمش اولدیغی اسامه‌اردوسنی ، دفن نبوی عقبنده سمت مأموریتنه سوق ایله‌مشدر .

بعض اوصاف سنيهٔ محمّديه :

حليهٔ شريفه وشمائل محمّديه‌نك تعريفی، بويله كوچوك رساله‌يه صيغماز. فقط جزء ثالثده آنلردن بالمناسبه بر آز بحث اولونديغی كبی بوراده دخی بر نبذه‌جك بحث اولنمق مناسب كورولمشدر .

رسول اكرم وفخر عالم محمّد المصطفی صلی الله عليه وسلم حضرتلری ، خلقتجه واخلاقجه نوع بنی آدمك اكملی ايدی .

هپ انبياء عظام عليهم الصلوة والسلام حضراتی ، تامّ الاعضا وكوزل يوزلو اولوب حبيب خدا ، آنلرك الڭ كوزه‌لی ايدی .

مبارك جسمی كوزل ، هپ اعضاسی متناسب ، اندامی غايت مطبوع آلنی وكوكسی وايكی اوموزلرينك آره‌سی وآووچلری كنيش ، بويونی اوزون وموزون وكوموش كبی صاف ، اوموزلری وبازولری وبالديرلری ايری وقالين ، بيله‌كلری اوزون ، پارمقلری اوزونجه ، اللری وپارمقلری قالينجه ايدی . مبارك قارنی كوكسيله برابر اولوب شيشمان دكل ايدی وآياقلرينك آلتی چوقور اولوب دوز دكل ايدی . اوزونه قريب اورته بويلی ، ايری كميكلی ، ايری كووده‌لی ، كوجلی قوتلی ايدی . نه ضعيف ، نه‌سمیز ، بلكه ايكيسی اورته‌سی و صيقی اتلی ايدی . مبارك جلدی ايسه ايپكدن يوموشاق ايدی .

كمال اعتدال اوزره بويوك باشلی ، هلال قاشلی ، چكمه بورونلو ، آز ده‌كيرمی چهره‌لی وسوبوجه يوزلو ايدی . شيشمان يوزلو ويومرو ياناقلی دكل ايدی .

كيرپيكلری اوزون ، كوزلری قاره و كوزل بويوجك وايكی قاشنك

آره‌سی آچیق ، فقط قاشلری بربرینه قریب ایدی . چاتیق قاشلی دکل‌ایدی وایکی قاشنک آراسنده بر دامار وار ایدی‌که وقت غضبده قاباروب کورونور ایدی .

او نبیّ مجتبی ، ازهراللّون ایدی ، یعنی نه کیرج کبی آق ، نه‌ده قاره یاغیز ، بلکه ایکیسی اورته‌سی و کل کبی قرمزی‌یه مائل بیاض ونورانی وبرّاق‌اولوب مبارك یوزنده نور لمعان ایدردی. کوزلرینك آقنده‌دخی آز قیرمزیلق وار ایدی . دیشلری ، اینجو کبی آبدار وتابدار اولوب‌سویلرکن اوك دیشلرندن نور صاچیلور ، کولرکن فم سعادتی ، بر لطیف شیمشك کبی ضیالر صاچاراق آچیلور ایدی .

صاچلری ، نه‌پك قیویرجیق، نه‌ده پك‌دوز ایدی وصاچلرینی‌اوزاتدیغی وقت قولاقلرینك ممه‌لرینی تجاوز ایدردی . صقالی صیق وتام ایدی . اوزون دکل ایدی وبر طوطامدن زیاده‌سنی آلوردی .

عالم بقایه رحلت بیوردقلرنده صاچی ، صقالی هنوز آغارمغه باشلایوب باشنده بر آز وصقالنده یکرمی قدر بیاض قیل وار ایدی .

جسمی نظیف، قوقوسی‌لطیف‌ایدی. قوقو سورونسون، سورونمه‌سون تنی وتری الڭ کوزل قوقولردن اعلا قوقاردی . برکیمسه آنکله مصافحه ایتسه بوتون کون آنك رائحهٔ طیّبه‌سنی‌طویاردی ومبارك الیله برچوجوغك باشنی مسح ایتسه رائحهٔ طیّبه‌سیله اوچوجوق، سائر چوجوقلر آره‌سنده معلوم اولور ایدی .

طوغدیغی وقت دخی نظیف وپاك ایدی وسنّتلی وکوبکی‌کسیك اوله‌رق طوغمش ایدی .

حواسّی فوق‌العاده قوی ایدی . پك اوزاقدن ایشیدیر وکیمسه‌نك کوره‌میه‌جکی مسافه‌دن کورور ایدی .

هپ حرکاتی معتدل ایدی . بر یره عزیمتنده عجله وصاغ وصوله میل ایتمیوب کمال وقار ایله طوغری یولنه کیدر وفقط سرعت وسهولت‌ایله یورور ایدی .

شویله‌که : عادتا یورور کبی کورونور ، لکن یاننده کیدنلر ، سرعت ایله یورودکلری حالده کیرو قالورلر ایدی .

الحاصل جزء ثالثده بیان اولوندیغی اوزره الك مکمّل ومستثنا صورتده یارادیلمش بر وجود مسعود ومبارك ایدی .

کولر یوزلو ، طاتلی سوزلو ایدی. کیمسه‌یه فنا سوز سویله‌مز وکیمسه‌یه بد معامله ایله‌مز وکیمسه‌نك سوزینی کسمز ، ملایم و متواضع ایدی ، خشین و غلیظ دکل ایدی . فقط مهیب و وقور ایدی . بیهوده سوز سویله‌مزدی . کولمه‌سی دخی تبسّم ایدی .

آنی آنسزین کوره‌ن کیمسه‌یی مهابت آلوردی وآنکله الفت ومصاحبت ایله‌ین کیمسه ، آکا جان و کوکلدن عاشق ومحب اولوردی . اهل فضله درجه‌لرینه کوره احترام ایلردی . اقرباسنه دخی پك زیاده اکرام ایلردی. لکن آنلری کندولرندن افضل اولانلرك اوزرینه تقدیم ایتمزدی .

خدمتکارلرینی پك خوش طوتاردی. کندیسی نه یر ونه کییرسه آنلره دخی آنی یه‌دیریر وآنی کیدیریر ایدی .

سخی وکریم ، شفیق ورحیم ، شجیع وحلیم ایدی . عهد ووعدنده ثابت ، قولنده صادق ایدی . الحاصل حسن اخلاقجه وعقل وذکاوتجه جمله ناسه فائق وهردرلو مدح وثنایه لایق ایدی.

کتاب اوقومامش ، یازی یازمامش اولدیغی حالده عوام وخواصك ظاهری وباطنی امورنده واقع اولان حسن تدبیر وتصرفنی بر آدم دوشونسه او حضرتك نه مرتبه عقل وفهم وذکاسی اولدیغنی درحال آکلار وظلمات جهل ایچنده قالمش قبائل عرب آره‌سنده بویویوب وجزیرة العرب کبی بر صحرا محلده ظهور ایله‌یوب ده امّی اولدیغی حالده انفس وآفاقی انوار علوم ومعارف ایله منور ایتدیکنی بر عقل سلیم صاحبی تأمل ایتسه بلاتردد آنك دعوای نبوتنی جزماً تصدیق ایلر .

یه‌مه‌ده ، کیمه‌ده قدر ضرورت ایله اکتفا وزیاده‌سندن ابا ایلردی

بولدیغنی ییردی ، بولدیغنی گیردی وتام طویونجه وقارنی طولونجه یه‌مزدی. اوزرنده یاتوب اویودیغی دوشك ، دەریدن معمول اولوب ایچی دخی خرما لیفی ایدی .

آز وقت ایچنده بونجه فتوحاته مظهر اولمش و واردات اسلامیه چوغالمش ایکن دنیا مالنه اصلا التفات ایله‌مزدی وغنائمدن کندوسنه عائد اولان اموالك اکثرینی مستحقلرینه صدقه ایدوب کندی تعیشی ایچون پك آز بر شی آلیقوردی . بو جهتله بعضاً استقراضه مجبور اولوردی .

اهل بیتنك اکثریا یه‌دیکلری آرپه اکمکی ، یاخود خرما ایدی ودارعقبایه عزیمتنده الك سوکیلی زوجه‌سی اولان عایشه رضی الله عنها حضرتلرینك حجره‌سنده جزئی آرپه‌دن باشقه ییه‌جك یوق ایدی وزرهی بر یهودی یدنده مرهون ایدی که عیالنك نفقه‌سی ایچون اوتوز صاع [*] آرپه اودونج آلوب زرهنی رهن ایتمشیدی.

[*] بر صاع ، بیك قرق درهمدر .

ترکهٔ نبویّه

رسول اکرم ، صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك وفاتنده کرك آلتون، کرك کوموش نقدی قالمادی . البسه وایکی کلیم وبر چارشف وبر قاچ صو قابی وقاواطه وطاراق مقاص، مسواك کبی ضروری اللزوم اولان اشیاسندن باشقه بر کوموش مهری وار ایدی که : اوزه‌ری (محمّد رسول الله) دیو حك اولنمشیدی. (ابوبکر) و(عمر) و (عثمان) رضی الله عنهم حضراتی، آنی ایام خلافتلرنده استعمال ایتمشلردر .

بر سریری وار ایدی که : آیاقلری (ساج) دینیلن آغاجدن ایدی. رسول اکرم ، بعد الهجره (ابوایوّب انصاری) حضرتلرینك خانه‌سنده ایکن (اسعدبن زراره) رضی الله عنه حضرتلری ، آنی تقدیم ایتمشیدی. رسول اکرم ، آنك اوزه‌رنده یاتوب اویوردی . وفاتنده آنك اوزه‌رینه قونولوب نمازی قیلندی . بعده حضرت (عایشه) رضی الله عنها خانه‌سنده قالدی . صکره ناس ، تبرکاً آنك اوزه‌رنده موتالرینی کوتورور اولدیلر. حضرت (صدّیق) و (فاروق) ك جنـازه‌لری دخی آنك اوزه‌رنده کوتورولمشدر .

مدینهٔ منوره‌اطرافنده اوتلار ، یکرمی رأس صـاغیلور دوه‌لری وار ایدی که : هر کون بونلردن ایکی قربه سـوت کلوب زوجـه‌لریله برابر کندولری تغدّی بویورور وبقیّه‌سنی اصحاب صفه‌یه ویریر ایدی .

یوز قویونی وآلتی ، یدی قدر کچیسی اولوب آنلرك سـودلری دخی او یولده صرف اولونور ایدی .

بوندن باشقه ترکه‌سی : سلاحلریله بر بیاض (استر) دن عبارت‌اولوب

حضرت (صدّيق) آنلری ، (علی‌المرتضی) رضی‌الله عنه حضرتلرینه ویرمش و « ماعداسی صدقه‌در » دیو بیورمشدر .

اگرچه رسول اکرمك مدینهٔ منوره‌ده بر آز اراضیسی و (فَدَك) و (خیبر) اراضیسنده بر مقدار حصه‌سی وار ایدی . لکن حال صحتنده آنلری وقف ایدوب حکملرینی دخی تعیین بیورمشیدی .

شویله‌که : آنلردن اکثرینك وارداتنی گلوب گیدن ایلچیلر ومسافرلر ویولجیلر مصارفنه تخصیص ایتمشیدی .

خیبرك حاصلاتندن زوجه‌لری ایچون معیّن‌المقدار آرپه وخرما تخصیص ایدوب فضله‌سنی دخی فقرایه ، مهاجرینه اعطا بیوررلر ایدی .

(ابوبکر الصدّیق) رضی‌الله عنه حضرتلری ، ایام خلافتنده بو مرتباتی وقت سعادتده اولدیغی گبی صرف ایدوب اصلا تغییر ایتمدی .

حضرت عمر رضی‌الله عنه ، خلیفه اولدقده خیبر اراضیسنی تقسیم وزوجات مطهره‌یی تخییرایله « ایسته‌ین کمافی‌السابق تعییناتنی‌وایسته‌ین‌اراضیدن حصه‌سنی آلسون » دیوب آنلرك بعضیلری ، تعییناتنی وبعضیلری اراضی‌یی اختیار ایتمشلردر .

سائر طول قالان قادینلرك مدتلری منقضی اولدقدن صکره ایسته‌دکلری اره واره بیلورلر. اما زوجات مطهّره، امّهات مؤمنین اولدقلرندن کیمسه‌یه تزویجلری جائز دکلدر .

بناءً علیه برحیات اولدقجه نفقه‌لری جاری اولمق لازم گلمش وساکن اولدقلری خانه‌لر، وفاتلرینه قدر کندولرینه ترك‌ایدیلمش‌در. رسول‌اکرمك وارثلری ، کریمهٔ محترمه‌سی (فاطمة الزهرا) رضی الله عنها وارضاها ، زوجات مطهّره‌لری رضی الله عنهنّ و عمّی (عبّاس) رضی الله عنه حضراتی ایدی .

لکن (ابوبکر) رضی الله عنه ، ترکهٔ نبویّه‌یی تقسیم ایتمیوب وقت سعادتده جاری اولان ترتیباتی بعینها اجرا بیوردی وحضرت (فاطمه) رضی‌الله عنها ، حصهٔ میراثنی ایسته‌دکده « رسول اللهدن ایشیتدم . بزه ،

یعنی پیغمبرلره کیمسه وارث اولاماز . بزم ترك ایتدیکمز شیٔ ، صدقه‌در . دیدی . رسول‌الله ، هرنه یاپاردیسه بن ، اصلا تغییر ایتمم . زیرا قورقارم‌که بر یاکلیش یوله صاپمایایم » دیو جواب ویردی.

مرویدرکه : حضرت (فاطمه) نزد (صدّیق) ه کلوب « سکا کیم وارث‌اولور؟ » دیو صورمش وحضرت (صدّیق) « عیال واولادم‌اولور» دیدکده « یابن ، نیچون پدرمه وارث اولمیورم » دیو بویورمش .

حضرت (صدّیق) دخی « بن ، سنك پدرك اولان رسول اکرم حضرتلرندن ایشیتدم . بویوربیوردی‌که : کیمسه بزه وارث اولاماز . آنك ایچون سن‌ده وارث اولامازسین . لکن بن ، آنك خلیفه‌سی‌یم . آنك حیاتنده انفاق ایلدیکی کیمسه‌لری انفاق ایدرم ، سنك مصارفکی و اموریکی دخی رؤیت ، وظیفهٔ ذمتمدر » دیو جواب ویردی . آنك اوزه‌رینه حضرت فاطمه ، سکوت ایتدی وبر دها میراث لاقیردیسنی ایتمدی .

زوجات طاهرات

امّهات مؤمنین اولان زوجات طاهراتك اوّل وافضلی (خدیجة الکبری) رضی الله عنها حضرتلریدرکه : سیّدة النسا (فاطمة الزهرا) رضی الله عنها حضرتلرینك والده‌سیدر .

فخرکائناته ابتدا ایمان ایدن و آرقه‌سنده نمازقیلان اودر. او، برحیات اولدقجه رسول اکرم ، آنك اوزه‌رینه باشقه خاتون تزوّج ایتمدی . ذرّیت نبویه دخی آندندر . زیرا رسول اکرمك حضرت (فاطمه) دن باشقه اولادی قالمادی .

آندن صکره زوجات مطهره‌نك افضلی، ابوبکر الصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلرینك کریمه‌سی (عایشة الصدّیقه) رضی‌الله‌عنها حضرتلریدر. آندن پك چوق حدیث شریف روایت اولنمشدر . رسول اکرمك بکر اوله‌رق تزوّج ایتدیکی آنجق اودر . سائرلرینی هپ طول اولدقلری حالده تزوّج ایتمشدر . رسول اکرم ، حضرت (عایشه) یی پك زیاده سووردی . مع هذا حضرت عایشه دیر ایمش که « خدیجه ، رسول اکرمك بنی تزوّجندن اوچ سنه اوّل فوت اولمشیکن آنك قدر هیچ بر خاتونی قیصقانمادم . زیرا رسول‌الله ، دائما آنی یاد ایلردی وقربان کسوب اتندن آنك متعلقاتنه اهدا ایدردی و آکا جنتده مجوف انجودن برکوشك ایله مژده ایلك اوزره رسول اکرمه ربّ تعالی امر ایتمشیدی »

حضرت خدیجه‌نك وفاتندن صکره رسول اکرمه (سوده بنت زمعه) تزویج اولنمشدی . صکره ابوبکر الصدّیق حضرتلری ، کریمه‌سی عایشه‌یی تزویج ایلمشدر . سوده ، مقدما اشراف قریشدن عمّی زاده‌سی و حدیبیه مکالمه‌سنده بولنان مشهور (سهیل بن عمرو)ك برادری (سکران)ك زوجه‌سی

اولوب آنکله برابر اسکیدن اسلام ایله مشرف اوله‌رق حبشه هجرت ایتمشلر ایدی . سکرانك وفاتیله طول قالمش ورسول اکرمك ازدواجیله شرف تسلیت بولمش ایدی ، کندوسنه اختیارلق کلدکده نوبتنی حضرت عایشه‌یه بخش ایتمشدر .

مؤخراً عمر رضی‌الله عنـه حضرتلرینك کریمه‌سی (حفصه) رضی‌الله عنها حضرتلرینك زوجی فوت اوله‌رق طول قالدقده رسـول اکرم ، آنی تزوّج ایله حضرت عمری تلطیف بیوردقدن صکره پدرینك همشـیره‌سی (اَمیمه بنت عبدالمطّلب) ك قزی و (زید بن حارثه) نك مطلّقه‌سی اولان (زینب بنت جحش) ی دخی تزوج ایتمشدر .

زوجات طـاهراتدن بری دخی (ابوسـفیان بن حرب) ك قزی (امّ حبیبه) درکه زوجی (عبیدالله بن جحش) ایله برابر سابقین اوّلیندن اوله‌رق حبشه هجرت ایلمشلر ایدی .

عبیدالله ، اوراده مرتد اوله‌رق فوت اولوب امّ حبیبه ، اسـلام اوزره ثابت ودیار غربتده بی‌کس قالمغله طرف نبویدن بیکس نوازلق یولنده وقوع بولان امر و اشـعار اوزرینه (نجاشی) آنی اوراده رسـول اکرمه نکاح ایدرك مدینهٔ منوره‌یه کونده‌رمش . امّ‌حبیبه‌نك پدری ابوسـفیان ، او زمان هنوز ایمانه کلمیوب مکه‌ده رئیس‌الرؤسا ایدی . ینه حبش مهاجرلرندن (بره بنت عبدالمطّلب)ك اوغلی (ابوسَلَمه) احد جنکنده آلدیغی یاره‌دن وفات ایلدکده زوجه‌سی (امّ سلمه) یی دخی رسول اکرم تزوج بیورمشدر.

بعده بنی المصطلق غزاسـنده (جُوَیریه) و خیبرك فتحنده (صفیه) اسیر اولوب رسول اکرم آنلری دخی تزوّج ایلمشدر. جویریه، بنی‌المصطلق شیخی (حرث بن ابی‌ضرار)ك وصفیه ، رؤسای یهوددن (ابن‌اخطب) لك قیزیدر.

جزء ثالثده بیـان اولندیغی اوزره رسـول اکرم ، عمره ایچون مکه‌یه واردقده عمّی عبّاس، کندی زوجه‌سی (امّ‌الفضل)ك قیز قرنداشی (میمونه) یی حضرت پیغمبره تزویج ایلمشدر . رضی‌الله عنهنّ

رسول اکرمك مُعْتَقْ و مُعْتَقَه‌لری [*]

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ، کوله و جاریه‌لرینی مالك اولدیغی کبی ، یاخود بر مدتجك صکره آزاد ایلردی و آنلری مخیّر قیلوب ایستیانلری خدمت سنیه‌لرنده آلیقور ایدی . حین وفاتنده آزاد اولمامش هیچ بر کوله و جاریه‌سی بولنمادی. آزادکرده‌لری چوقدر. ابتدا والده‌سندن موروث اولان (امّ‌ایمن) نام حبش جاریه‌یی آزاد ایلمشیدی. لکن امّ‌ایمن، ینه خدمت سنیه‌لرنده قائم اولوردی .

بعده (خدیجةالکبری) رضی‌الله عنها رسول اکرمه (زیدبن حارثه) نام کوله‌یی باغشلادی . رسول اکرم دخی آنی آزاد و کندوسنه اوغول اتخاذ ایلدی و « برجنتلك خاتون آلمق ایسته‌ین امّ‌ایمنی تزوّج ایتسون » دیو بیورمغله زید ، آنی تزوّج ایتدی و آنلردن (اُسامه) تولد ایلدی . رسول اکرم ، آنی دخی کندی اولادی کبی سوردی .

بابا واوغول ، ایکیسی دخی رسول‌اکرمك خواص‌اصحابندندر وایکیسی‌ده وقت سعادتده سر عسکر اولمشلردر . امّ‌ایمن دخی مبارك ومتیمّن برخاتون ایدی . احد غزاسنه حاضر اولوب غزاته صو اولاشدیریر و یاره‌لولره تیمار ایدر ایدی. رسول اکرمدن صکره حضرت ابوبکر و عمر ، آنی زیارت ایدرلردی .

(صُهَیب رومی) موصل نواحیسندن اولوب روملر ، اورالرینی غارت ایلدکلرنده آنی اسیر ایتمشلر و بعض عربانه صاتمشلر ایدی . عربا‌ندن دخی

[*] آزادلیلری

(ابن جدعان) آلوب رسول اكرمه كوندەرمشدى. الك اوّل اسلام ايله مشرّف اولان اصحاب كزيندندر .

(سَلْمانْ فارسى) ايران اهاليسندن اولوب بر آرالق اسير دوشەرك بر يهودى‌يه صاتيلمش وجزءثانيده بيان‌اولديغى‌اوزره رسول‌الله، آنى‌اسارتدن خلاص ايتمشدر . او دخى خواص اصحاب كرامدندر .

(شُقْرانْ) بدر غزاسنده بولنديغى وقت كوله ايدى . صكره حضرت پيغمبر، آنى آزاد ايلمشدر. رسول اكرمك غسل و دفنى خدمت شريفه‌سنده بولنانلردن بريدر .

(ابو رافع) حضرت عبّاسك كوله‌سى اولوب آنى رسول اكرمه باغشلامشيدى. حضرت عبّاسك اسلامنى تبشير ايتدكده رسول اكرم، آنى آزاد و معتقه‌لرندن (سَلْمى) يى آكا تزويج بيوردى. آنلردن (عبدالله بن ابى رافع) تولد ايلدى‌كه حضرت علينك ايام خلافتنده كاتبى ايدى .

(سفينه) نامنده بر كوله‌سى دخى اولوب آنى آزاد بيورمشلر ايدى . آندن (عبدالرحمن بن سفينه) تولد ايلمشدر .

بونلردن باشقه رسول‌اللهك دها نيچه معتق ومعتقه‌لرى وار .

(رضى‌الله عنهم)

خدمهٔ رسول‌الله

رسول‌اللهك خدمت مخصوصه‌سنده بولنانلردن بری (انس ابن مالك) درکه اون سنه رسول‌اللهه خدمت ایدوب دعاسنی آلمش ویوز سنه‌دن زیاده معمّر اولمشدر .

(ربیعة بن کعب الاسلمی) اصحاب صفّه‌دن اولوب رسول اکرمك آبدستی خدمتنده بولنور ایدی وعجبا برخدمت ظهور ایدرمی ؟ دیوصباحه قدر باب سعادتده بکلردی .

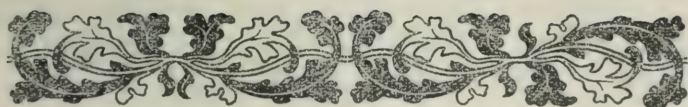
(عبدالله بن مسعود) حضرت پیغمبرك مسوا کداری ایدی وبر محله تشریف ایده‌جك اولدقلرنده نعلین شریفنی کیدیریر وچیقاردقلری وقت ، آنلری قوللرینه کچیروب محافظه ایلر ایدی .

(عُقبَة بن عامر الجُهَنی) سفرلرده فخر عالمك استرینی یه‌دردی . عالم وفقیه وشاعر فصیح‌اللسان ایدی . معاویه زماننده مصر والیسی اولمشدر.

(ابوذرّ الغفاری) دخی فخر کائناتك خواص اصحابندن اولدیغی حالده خدمت مخصوصه‌لرنده بولونور ایدی. بونلردن باشقه شرف خدمت نبویه ایله مشرف اولان دها بعض ذوات واردر.

(قیس بن سعد بن عبادة الانصاری) دخی حضرت پیغمبرك یاننده بولونوب صانکه (مدینهٔ منوره) نك ضبطیه ناظری مثابه‌سنده ایدی .

حضرت (علی) و (زبیر) ایله برابر (مقداد بن الاسود) دیو معروف اولان (مقداد بن عمرو) و (محمد بن مسلمة الانصاری) و (عاصم بن ثابت) ایسه مستحق عقوبت اولانلرك جزالرینی اجرا ایدرلردی . (رضوان الله علیهم اجمعین)

مؤذّنلر

فخرعالمك درت مؤذنی وار ایدی‌که (بلال حبشی) و (ابن امّ مکتوم القرشی) و (ابو مَحْذُورَه سَمُرَه) و (سعد القَرَظ) در . (بلال حبشی) حضرتلری ، الك اول اسلام ایله مشرف اولانلردن بریدر. کوله ایکن اعلان اسلام ایله مشرکلرك جور واذالرینه صبر وتحمل ایتمکده ایکن حضرت ابوبکر الصدّیق، آنی صاتون آلوب حسبةً لله آزاد ایلدکدن صکره خدمت نبویه‌یه مداوم اولدی. ابتدا اذان ویرن واقامت کتورن اودر. بعدالهجره اصحاب کزینك اکثری، تجارت وفلاحت ایله مشغول اولارق فرصت بولدقجه حضور نبوی‌یه کلورلرایدی. بلال ایسه بر آن خدمت نبویه‌دن آیریلمازدی. وقت فجردن اوّل غایت مؤثر براذان ایله اصحاب تهجّدی اویاندیریر ونماز وقتی جماعت ، حاضر اولدقده فخر کائناتی مسجد شریفه کتیریر ، بعده حجرهٔ منوره‌سنه کوتورور ، باب سعادتده طورور ، حضرت پیغمبرك هر خدمتنی کورور ایدی . ایام سفرده دخی بر آن یانندن آیریلمازدی . فخر عالمك وفاتنه‌قدر او وجهله مؤذنلکی خدمتنده بولندی . آندن‌صکره جهان باشنه طارکلدی. رسول اکرمك هجر وفراقیله مدینه‌ده طوراماز اولدی. حضرت ابوبکر ، وقت‌سعادتده‌کی احوالك اصلا بوزولمامسی املنده اولدیغندن بلالك کندوزماننده دخی مؤذنلك ایتمسنی طلب وتکلیف ایتدکده حضرت بلال، آکا «اکر بنی نفسك ایچون صاتون آلدك ایسه آلیقوی واکر الله ایچون آلوب ازاد ایلدك ایسه‌بنی کندی حالمه براق» دیو جواب ویرمش ایسه‌ده ابوبکر الصدّیق حضرتلری ، نام‌خدایی یاد ایدرك یالوارمغله حضرت بلال، برمدت مؤذنلکده قالمشیدی . لکن نهایت‌الامر طیانه‌میوب جانب شامه کیتدی ، غزات مسلمینه التحاق ایتدی .

فقط بلال حضرتلری ، جانب شامده ایکن رؤیاسنده رسول اکرمی کوروب « یابلال ؟ بو جفا نه‌در ، بنی زیارت ایده‌جکك وقت کلمدیمی ؟ » دیو بیورمش. بلال حبشی، خائف وحزین اوله‌رق اویانمش. همان ده‌وه‌سنه بینوب تك وتنها چوللری یاره‌رق مدینهٔ منوره‌یه وارمش وروضهٔ مطهره اوزرینه قپانوب یوزینی طوپراقلره سوره‌رك آغلامقده ایکن سبطین مکرمین، یعنی حسن وحسین رضی‌الله عنهما وارضاهما حضرتلری چیقه کلمشلر . بلال، ینه حزن وتحسرایله بکا ایده‌رك خاك پاك قبرنبوی‌یی براغوب آنلره صاریلمش. آنلر دخی «یابلال! سنك مسجدشریفده رسول‌اللهه‌اوقودیغك اذانی‌ایشیتمك ایسترز » دیملریله درحال حضرت بلال ، مسجدشریفك سطحنه چیقوب ووقت سعادتده اذان ویردیکی یرده طوروب (الله اکبر) دیدیکی کبی مدینه یرندن اوینادی (اشهدان‌لااله الاالله) دیدکده مدینه چالقاندی (انّ محمداً رسول‌الله) دینجه رسول‌الله دیریلمش دیه‌رك قیزلر ، سوقاقلره اوغرادی. مملکت آلت ، اوست اولدی . رسول اکرمدن صکره مدینه‌ده اوقدر آغلایش کورولمامشیدی . حضرت بلاله دخی حیرت کلدی‌او، آذانی تمام ایده‌مدی .

بونك اوزرینه ینه شام طرفنه عودت وآرزوی شهادتله سرحداته طوغری عزیمت ایلمشدر . برمؤذن‌که اذان شریف مشروع اولدقده ابتدا آنك لساننده ایشیدیله وامامی فخر عالم اوله ودائما آکا همدم اوله . آنك دیکر فضائلندن بحثه حاجت کورولمز .

(ابن امّ مکتوم) حضرت خدیجةالکبرانك دایسی اوغلیدر. بلال حبشی، بروجه‌بالا اصحاب تهجّدی‌اویاندیرمق ایچون وقت فجردن اوّل اذان‌ویروب (ابن امّ مکتوم) ایسه صباح نمازینك تمام وقت اداسی کلدکده اذان ویریردی ورسول اکرم ، بر طرفه سفر ایتدکده (بلال حبشی) برابر کیتمکله ابن امّ مکتوم، مسجد نبویده قالورایدی. کرّات ایله رسول‌اکرم، آنی مدینه‌ده قائممقام براقشیدی .

(ابو محذوره) نك صوتی لطیف اولوب پك کوزل اذان ویریرایدی.

رسول‌الله ، آنی بعدالفتح مکه‌ده مؤذن تعیین بیورمشیدی . اولادی (هرون الرشید) زماننده منقرض اولونجه‌یه‌قدر مؤذن اولمشلردر .

(سعد القرظ) عمّاربن یاسرك كوله‌سی ایدی. رسول اکرم ، آنی قبایه مؤذن تعیین بویورمشیدی . بروجه بالا بلال حبشی ، شام طرفنه عزیمت ایلدکده (سعدالقرظ) مدینهٔ منوره‌یه نقل ایله مسجد نبوی مؤذنلکنه تعیین ایدیلدی . اوّلا کندوسی وصکره اولادی چوق زمان مسجد رسول اللهده مؤذنلك ایتمشلردر . رضی‌الله عنهم ورضوا عنه .

خطيبلر وشاعرلر

اصحاب كرام ايچنده پك چوق خطيبلر ، يعنى كوزل نطق ايدنلر ونيچه شاعرلر وار ايدى . فقط ايچلرندن بعضلرى خطابت ، يا شعر ايله شهرت آلمشلر ايدى .

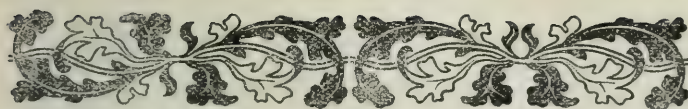
ازجمله انصارك خطيبى اولان (ثابت بن قيس بن شمّاس) خطبانك و (حسّان بن ثابت الانصارى) شعرانك الك شهرتليلرى ايدى .

(عبدالله بن رواحةالانصارى) هم خطيب ، هم شاعر ايدى . عقبه بيعتنده وبدر واحد وخندق وقعه‌لرنده وديكر غزالرده بولنمش و (موته) جنكنده شهيد اولمشدو .

(كعب بن مالك‌الانصارى) دخى مشاهير شعراى اسلامدندر . بيعت عقبه‌ده وسائر مواقع مشهوره‌ده بولنمشدر ، فقط تبوك غزاسنه كيتمامشدر .

جزء ثالثده بيان اولنديغى اوزره (كعب بن زهير) دخى صكره‌دن مدينۀ منوره‌يه كلوب شعراى اسلاميه‌يه ملحق اولمشدر . رضى‌الله عنهم اجمعين .

فقهای صحابه

(ابو بکر) و (عمر) و (عثمان) و (علی) و (عبدالرحمن بن‌عوف) و(عبدالله بن‌مسعود) و (ابیّ بن کعب الانصاری) و (معاذ بن جبل) و(عمّار بن یاسر) و (حذیفة بن الیمان) و (زید بن ثابت الانصاری النجّاری) و (ابوالدّرداء) و (ابو موسی‌الاشعری) و (سلمان‌الفارسی) اصحاب کرامك علما وفقهاسی اولوب وقت سعادتده بیله فتوی ویریرلردی. عمر وعلی ومعاذ بن جبل ، رسول اکرمك قاضیلری مثابه‌سنده ایدیلر .

خلفای اربعه ایله عبدالرحمن بن عوف ، عشرهٔ مبشره‌دندر . ابن مسعود ، خدمهٔ نبویه صره‌سنده دخی ذکر اولنمشیدی . ابیّ بن کعب ، عقبه‌ده بیعت ایدن انصاردندر . معاذبن جبل ، تعلیم قرأن ایچون طرف نبویدن یمنه کونده‌ریلمشدی . عمّار بن یاسر ، خواص اصحاب کرامدندر .

حذیفة بن الیمان ، رسول‌اللهك محرم اسراری ایدی . خدمت کتابتنده دخی‌بولنوردی . رسول اکرم ، آکا احوال آتیه‌یه دائر بك چوق سرلر کشف وبیان ایلمش ومنافقلرك اسملرینی سویلمش ایدی . حضرت عمر ، اسراره دائر اولان شیلری آندن صوراردی وبرجنازه وقوعنده حذیفه‌یی کوزه‌دوب آنك کیتمدیکی جنازه‌یه کیتمزدی . حضرت عمر ، برحیات اولدقجه فتنه ظهور ایتمیه‌جکنی دخی خبر ویرمشدی . رضی الله عنهم ورضوا عنه .

کتّاب حضرت پیغمبری

شیخین ، یعنی ابوبکر وعمر ، فخر کائناتك ایکی وزیری مثابه‌سنده
ولوب عثمان بن عفّان وعلی بن ابی‌طالب دخی وحی کاتبلکی ایدرلردی .
قط رسول اکرمك آنلردن بشقه کاتبلری‌دخی اولوب مشهورلری بروجه
آتی بیان اولنور :

(سعید بن عاص بن امیّة بن عبد شمس) ك اوغلی (خالد) وحی‌کاتبی
ولوب بسملهٔ شریفه‌یی ابتدا یازان اودر وسابقین اوّلیندن اولوب هجرت
ولنده حبشه کیتمش وفتح خیبر اثناسنده مدینه منوره‌یه کلمشدر . کوله‌سی
(معیقب بن ابی فاطمه) دخی قدمای مهاجریندن اولوب رسول اکرمك
مهردارلق خدمتنده بولنمش وحضرت صدّیق وفاروقك ایام خلافتلرنده
یت‌المال امینی نصب اولنمشدر . سعیدك برادری (اَبانْ بن عاص) دخی
فتح مکه کونی اسلامه کلوب وحی کاتبی اولمشدر .

(شُرَحْبِیلْ بن حَسَنَه) ابتدا کی وحی کاتبلرندندر وسابقین اوّلیندن
اولوب حبشه هجرت ایلمش وامّ حبیبه ایله برابر مدینهٔ منوره‌یه کلمشدر .
آندن صکره دخی ملوکه نامه‌لر یازمشدر .

حضرموت اهالیسندن وکبار اصحاب کرامدن (عَلاءُ بن‌الحَضْرَمی) دخی
وحی کاتبلرندن ایدی .

فقها صره‌سنده مذکور اولان (ابیّ بن کعب) که هجرت نبویه‌ده وحی
کاتبی اولمشیدی . ابتدا مکتوب آخرنده امضا یازان اودر .

ینه فقهادن (زید بن ثابت) دخی وحی کاتبلرندن اولوب بشقه شیلرده
یازاردی . اطرافدن کلن مکتوبلری ترجمه ایچون رسول اکرمك امریله
یهود وسریانی کتابتنی تعلّم وتحصیل ایتمشیدی . زیرده بیان اولنه‌جغی‌وجهله

حضرت صدیقك امریله قرآن کریمی جمع ایدن اودر . (عبدالله بن سعید بن ابی سرح) حضرت عثمان بن عفّانك سوت قرنداشی اولوب فتح مکه‌دن اوّل اسلامه کلوب وحی کاتبی اولمشیدی . صکره نعوذ بالله مرتد اولمغله فتح‌مکه کونی دمی هدر قلنمشیکن حضرت‌عثمانك شفاعتیله عفوبیورولدی . بعده قوی مسلمان اولدی .

ابوسفیان که رؤسای قریشدن اولوب جزء ثالثده بیان اولندیغی اوزره فتح مکه کونی اوغوللریله برابر اسلام ایله مشرّف اوله‌رق مؤلفة القلوبدن اولمشیدی . قیزی (امّ حبیبه) امّهات مؤمنیندن‌ایدی . بیوك باشلی‌وقیصه‌یه قریب اوریه بویلو بر آدم ایدی . کرك کندوسی وکرك اوغوللری‌بعدالفتح مدینهٔ منوره‌یه نقل خانه ایتمشلردر . کرك ابوسفیان ، کرك اوغلی (یزید) کتابت نبویه خدمتنده بولنمشلردر . دیکر اوغلی (معاویه‌بن ابی‌سفیان) ایسه وحی کاتبی اولمشدر . اودخی درایت وبصیرت صاحبی بر ذات ایدی .

بعض مورخین دیرکه : « ابی‌سفیان‌اوغوللرینك الك خیرلوسی، مومی‌الیه (یزید ین ابی‌سفیان) در »

ابوسفیانك (زیاد) نامنده دیکر بر اوغلی دخی واردر . فقط زمان جاهلیتده جاری اولان اصول تزوج اقتضاسنجه دخی ولد زنا اولدیغندن (زیاد بن ابیه) دیرلرکه (باباسنك اوغلی) دیمکدر . صکره معاویه ، آنی برادرلکه قبول ایدرك ابوسفیان نسبنه الحاق ایتمشدر .

(عبدالله بن ارقم القرشی) که فتح مکه سنه‌سی اسلام ایله مشرّف اولمشیدی . طرف نبویدن ملوکه وسائره مکتوب یازاردی ونزد پیغمبریده پك مؤتمن ایدی .

عشرهٔ مبشره‌دن (زبیربن العوّام) ایله فتح خیبر سنه‌سنده اسلام ایله مشرّف اولان (جهیم بن الصلت) اموال زکات کاتبلری ایدی . (مغیرة بن‌شعبة الثقفی) دخی (حصین بن‌نمیر) ایله برابر سائر معاملاتی یازارلر ایدی . اشبو مغیرة بن‌شعبه ، بیعت رضوانده بولنمشدر وفرط ذکا ودرایت ایله معروف اولان درت ذاتدن بریدر. آنلره (دهات

اربعه) ديرلركه (مغيره) و (عمرو بن العـاص) و (معـاويه)و (زياد ابن ابيه) در .

(بريده ابن الحصيب السـهمى الاسلمى) كه رسـول اكرم ، مكه‌دن مدينه‌يه هجرت ايدركن (غميم) نام محله وصوللرنده بنى سـهمدن و كندى اهل بيتنـدن يتمش نفر راكب ايله كلوب ايمان ايتمشـيدى . بر دفعه طرف نبويدن بنى سليمه مكتوب يازمشدر .

(سُهيل بن عمرو) برادرى قدماى مهاجريندن (حاطب بن عمرو بن فهيره) و (ابو ايّوب‌انصارى) و (عمرو بن العاص) دخى خدمت كتابت نبويه‌ده بولنان ذوات كرامدندر .

امراى عسكريه

هجرت نبويه‌نك برنجى سـنه‌سى جهاده و رخصت ويرلدى . سريه ، يعنى چته بكلرى آره ، صره مدينه‌دن چيقوب مشركلره تعرض ايدر اولدى.

ابتداكى امراى سريه ، حضرت پيغمبرك عمّى (حمزه) و عمّ زاده‌سى (عبيدة بن‌الحارث) و خاله زاده‌سى (عبدالله بن جحش) ايدى .

صكره (ابوبكرالصدّيق) و (عمرالفاروق) و (عبدالرحمن‌بن‌عوف) و (ابوعبيدةابن‌الجرّاح) دخى سريه‌اميرى اولمشلردر. (على بن‌ابى‌طالب) ايله (زيدبن‌حارثه) ايسه دائما سريه‌وفرقه امارتلرنده‌استخدام بيوريله كلمشلردر.

اصحـاب كرامدن (مقداد بن الاسود) ديو معروف اولان (مقداد بن عمرو) و خطبا و شعرادن (عبدالله بن رواحه) ايله (عكاشـة بن محصن الاسدى) و (شجاع بن وهب الاسدى) و (محمد بن مسلمة الانصارى) دخى سريه بكلرندندر .

(عمرو بن العاص) و (خالد ابن الوليد) اسـلام ايله مشرف اوله‌رق مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايلدكلرنده ايكيسى دخى باشـبوغلقده اسـتخدام

بیورلدیلر . علی الخصوص خالد بن الولیدی رسول اکرم (سیف‌الله) دیو تلقیب ایدرك دائما آنی امارت عسکریه ایله استخدام بیوردی .

اوصره‌ده (ابوقتادة الانصاری) و (سعدبن زیدالانصاری) و (قیس ابن عبادة الانصاری) و دیگر بعض اصحاب کرام دخی سریه بکلکنده استخدام اولنورلردی . جزء ثالثده بیان اولندیغی اوزره ابوموسی‌الاشعرینك عمّی (ابوعامر الاشعری) دخی اوطاس محاربه‌سنده بر فرقه‌نك امیری ایدی .

زبیر بن العوّام ، قلیچ اورمقده وسعد بن ابی وقاص ، اوق آتمقده فوق‌العاده ماهر و ایکیسی دخی غایت شجیع و بهادر ایدیلر . (طلحة بن عبیدالله) دخی شجعان اسلامدن ایدی . رسول اکرمك الك صکره نصب ایتدیکی امیرالجیش (اسامة بن زید) درکه جزء ثالثده اولندیغی اوزره حضرت صدّیق ، بوامری انفاذ ایتمشدر . رضوان‌الله علیهم اجمعین .

سریه بکلرندن بری دخی قدمای مهاجریندن (عمرو بن امیة‌الضمری) رضی‌الله عنه ایدی که غایت جری و چالاك و الی چابوق ، چاقر پنچه‌لی بر مرد عیار ایدی و ایام جاهلیتده چوق سابقه‌سی وارایدی . نیچه مخاطره‌لردن قورتولمش ، آرته قالمش برذات غریب الاطوار ایدی .

عصر اسلامده دخی (پیغبر ساعیسی) دیو معروف اولوب امر تجسّسده و تبلیغ مراسلاتده و دشمن ممالکنه کیروب چیقمه‌ده حکایات غریبه‌سی واردر .

ازجمله : هجرتك دردنجی سنه‌سنده (قاره) قبیله‌سندن بر جماعت ، حضرت پیغمبره کلوب « بزده اسلام وار . بر قاچ آدم کوندر . قرآن اوقوتسونلر ، تعلیم دین ایتسونلر » دیملریله رسول اکرم ، آلتی کشی کوندرمش و ایچلرندن (عاصم بن ثابت) ی آنلره رئیس تعیین بیورمش ایدی . مشرکلرك غرضی ایسه آنلره غدر ایدوب‌ده رؤسای مکه‌دن بر از شیٔ قاپمق‌ایمش. اوزرلرینه هجوم‌ایتمشلر، عاصم ایله اوچ نفر رفیقی، مخالفت و مدافعه قیدنده اولمالریله آنلری شهید ایتمشلر و باقی ایکیسنی طوتوب احد

جنکنده اقرباسی تلف اولان مشرکین مکه‌یه صاتمشلر. رؤسای مکه، آنلری صلب واعدام‌ایله تشفیٔ صدر ایلمشلر. حضرت پیغمبری اعدام ایتمك اوزره ابوسفیان طرفندن مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ریلمش اولان برشخص دخی طوتولدی.

بناء علی ذلك ابوسفیانی اعدام ایتمك اوزره طرف نبویدن عمرو بن امیه، مکه‌یه کونده‌ریلدی. انصاردن (سَلَمَةُ بن اسلم) دخی آکا ترفیق ایدیلدی.

عمروك بر دوه‌سی اولوب سلمه‌یی دخی آکا بیندیریر ایدی. مکه‌یه تقربلرنده عمرو، دوه‌سنی ایکی جبلك آره‌سنده بند ایدوب براقدی. سلمه‌یه « هایدی طوغری ابو سفیانك یاننه واروب آنی اعدام ایدیویره‌لم » دیمش ایسه‌ده سلمه « اوّلا بیت شریفه کیدوب طواف ایده‌ملك وایکیشر رکعت نماز قیلسه‌ق » دیمکله کیدوب طواف ایتمشلر و نماز قیلمشلر. او اثناده ابوسفیانك اوغلی معاویه، عمروی کوروب طانیمقله « ایشته عمرو بن امیه » دیو باغرمش. عمرو ایسه زمان جاهلیتده سابقه‌لی وقورقونج بر آدم اولمغله ایشیدنلر « عمرو، بورایه البته سوء نیت ایله کلمشدر » دیه‌رك قوشمشلر و عمروك آرقه‌سنه دوشمشلر. عمرو، آرقداشنه « ایشته بنم قورقدیغم بو ایدی. آرتق ابو سفیانه یول یوق. بز، همان باشمزك چاره‌سنه باقالم » دیوب قاچمشلر. خارج مکه‌ده برطاغه چیقوب برمغاره‌یه کیرمشلر وکیجه اوراده قالمشلر. عمروی آرامغه چیقانلردن (عثمان بن مالك التیمی) آتنه سوار اوله‌رق صباحلین اومغاره‌نك اوکنه کلدکده عمرو، قپلان کبی صیچرایوب خنجر ایله عثمانی اورونجه جان آجیسیله اویله فریاد ایله‌مش که مکه‌دن ایشیدیلمش.

اطرافده سسنی ایشیدنلر، سکیردوب کلورلرایکن عمرو، ینه مغاره‌یه کیروب صاقلانمش. کلنلر، عثمانی صوك نفسده بولمشلر و « سنی کیم اوردی؟ » دیدکلرنده « عمرو » دیوب جان‌ویرمش « عمرو مغاره‌ده » دیه‌مه‌مش. آنلر، جنازه‌یی نقل ودفن ایتمك تلاشنه دوشمشلر. آرایجیلر ایسه عمروی بولمق ایچون اطرافه قوشمشلر. عمرو دخی « آرایجیلرك آرقه‌سی

کسیلسون ده اوزمان چیقالم » دیه‌رك سلمه ایله برابر ایکی کیجه دها او مغاره‌ده قالدقدن صکره چیقمشلر . سلمه ، دوه‌یی بولوب بینمش ومدینهٔ منوره‌یه کلوب کیفیتی رسول اکرمه بیلدیرمش . عمروایسه اوکون یوریوب خیلی یول آلدقدن صکره اخشام اوستی (ضَجَنان) نام محله واصل وبرمغاره‌یه داخل اولوب کیزلندیکی صره‌ده (بنی دُئل) قبیله‌سندن برقیون چوبانی کلوب مغاره‌یه کیرمش و « سن کیمسك؟ » دیمش عمرو دخی « بنی دئل قبیله‌سندنم » دیمکله چوبان یان یاتوب

(بیت)

صاغ بولندقجه مسلمان اولمام   سالك مسلك ایمان اولمام

دیو تغنی ایدرك اویودقده عمرو ، آنی اعدام ایتدکدن صکره چیقوب مدینهٔ منوره‌یه کلورکن رسول اکرمك احوالنی تجسس ایچون رؤسای مکه طرفندن چیقاریلمش اولان ایکی جاسوسه لدی‌التصادف برینی اوق ایله اوروب اولدورمش ودیکرینی طوتوب حضور نبوی‌یه کتیره‌رك واقع حال نه ایسه خبر ویرمش . رسول اکرم ، تبسم بیورمش و عمروه دعا ایتمشدر . عمروك بوکبی دها نیچه غریب قصه‌لری واردر. صکره قصاصلر [*] دخی آنلره برچوق ماصاللر قاتمشدر .

امرای ملکیه ومأمورین مالیه

هجرت نبویه‌نك بشنجی سنه‌سی وقایعی صره‌سنده بیان اولندیغی اوزره (بنی مصطلق) عشیرتی، تأدیب ایله اسلام وانقیاده کتورلمش ایدی. مؤخراً آنلرك زکاتنی قبض ایچون حضرت عثمان بن عفانك آنا برقرنداشی اولان (ولید بن عقبة بن ابی معیط) کونده‌ریلوب آنلرك یوردینه یاقلاشدقده تعظیم

[*] قصاص : قصه‌کو ، افسانه‌خوان ، ماصالجی .

ایچون آکا قارشو چیقمشلر ایدی . حال بوکه : ولیدایله آره‌لرنده زمان جاهلیتدن قالمه عداوت اولدیغندن ولید ، اوغلبه‌لکی کورونجه کندوسنه سوء قصد ایچون چیقمشلر دیو وهم وخوفه تابع اوله‌رق همان عودت ایله حضور نبوی‌یه کلوب « بنی مصطلق ، مرتد اولمش. اوزریمه سلاح ایله کلدیلر . مال زکاتك اعطاسنه ممانعت ومخالفت ایلدیلر » دیمکله اوزولرینه عسکر کونده‌رمکه قیام ونیت بیورولدی.

ایشته او اثناده (یاایهاالذین آمنو ان جاءکم فاسق بنبأٍ فتبیّنوا ان تصیبوا قوماً بجهالةٍ فتصبحوا علی مافعلتم نادمین) آیت کریمه‌سی نازل اولمشیدی . مفهوم منیفی بودرکه : ای مؤمنین ! برفاسق ، سزه برخبر کتوررایسه طورك ، تفحص وتحقیق ایدك که بیلمه‌یه‌رك برقومه کوتوالك ایله طوقونوبده ایشلدیککزه نادم اولمایه‌سکز .

فی الواقع صکره بنی مصطلقك اذان ویروب نماز قیلمقده اولدقلری تحقق ایتمشدر وبعض معتبرانی ، حضور نبوی‌یه کلوب تبریهٔ ذمت ایلمشلردر .

بدایت حالده تحصیل عشر وزکات ایشی پك مهم ایدی . حضرت علی وعدیّ بن حاتم طائی کبی کبار صحابه‌دن بعض ذوات کرام ، بوخدمت سنیه‌ده استخدام بیورولمشدر . تحصیل اموال زکات وسائر خصوصات ایچون رسول اکرمك استخدام بیوردقلری مأمورلر چوقدر . جمله‌سنی تعداده حاجت یوقدر. فقط بعض مشاهیری بروجه آتی ذکر وبیان اولنور :

یمنده (هَمْدان) قبیله‌سی مشایخندن (قیس بن نمط الارحبی) هجرت نبویه‌دن اوّل مکهٔ مکرمه‌یه کلوب اسلام ایله مشرّف اوله‌رق عودت ایلدکده کندی قومی اولان (اَرْحَب) عشیرتنك چوغی ایمانه کلمکله قیس ، همان رسول اکرمی آلوب‌ده یمنه کوتورمك اوزره مکه‌یه کلمش ایسه‌ده رسول اکرم ، اوّلجه مدینهٔ منوره‌یه هجرت بیورمش ایدو کندن مدینهٔ منوره‌یه کلدکده قومنه حاکم نصب اولنه‌رق برقطعه فرمان‌نامهٔ همایون ایله اعاده بیورولمشدر. موخراً حضرت علی المرتضی ، یمنه تشریف ایتدکده اشبو همدان قبیله‌سی ، طوپدن اسلام ایله مشرّف

اولمشدر . ملوك ایران نسلندن اولوب مقدما کسری طرفندن یمن والیسی نصب اولنان (باذان) مؤخراً اسلام ایله مشرف اولدقده رسول‌الله ، آنی بتون اقلیم یمنه والی نصب وتعیین بیوردی . فقط بعض نواحی‌یه تعلیم امور دینیه ایچون فقها وزکات وجزیه اموالنی قبض ایچون امنا کونده‌ردی. حج وداعدن عودت بیوردقلری اثناده باذانك وفاتی خبری وارد اولمغله ممالك یمنی ، متعدد امارتلره بالتقسیم صنعایی، آنك اوغلی (شهر بن باذان) ه و(زمع) و (زبید) جهتنی وحی کاتبلرندن (خالد بن سعید بن العاص)ه وبلدهٔ (مأرب)ی فقهادن وقدمای مهاجریندن (ابوموسی الاشعری) یه و (کنده) یی امّ المؤمنین امّ سلمه رضی‌الله عنها حضرتلرینك برادری (مهاجر بن امیّه)یه و (حضرموت) قطعه‌سنی انصار کرامدن (زیاد ابن لبید البیاضی) یه و دیکر قطعه‌لری دخی اصحاب کرامندن برر ذاته توجیه بیوردی .

فقهادن وانصارك سابقین اوّلیننددن (معاذ بن جبل) دخی او حوالی‌یه معلّم نصب اولنمغله یمن و حضرموت آره‌سنده دور ایدردی و مقدما فتح مکه‌ده (عتّاب بن اسید) امیر مکه و (عثمان بن ابی العاص الثقفی) امیر طائف نصب و تعیین بیورلمشیدی .

(یزید بن ابی سفیان) دخی (تیما) یه وعمرو بن سعید بن العاص (وادی القرا) یه و برادری (سعید بن سعید) (عرینه) قراسنه و دیکر برادری (ابان بن سعید) بحرینده (خط) نام بلده‌یه حاکم اولمشلردر . رضی‌الله عنهم اجمعین .

مبعوثین و سفرای پیغمبری

نبیّ محترم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری، حدیبیه‌دن عودن ایلدکده نامهٔ همایون ایله ملوك اطرافه آلتی ایلچی ارسال بیوردی ، یعنی کسرای عجم

اولان (خسرو پرویز) ه (عبدالله بن حذافة السهمی) یی و یمامه ملکی (هوذه بن علی) یه (سلیط بن عمرو العامری) یی وقیصر روم اولان (هرقل)ه (دحیة بن خلیفة الکلبی) یی وملوك غساندن (حارث بن ابی شمر)ه امرای عسکریه‌دن (شجاع اسدی) یی و حاکم مصر اولان (مقوقس)ه (حاطب بن ابی بلتعه) یی و (نجاشی) یه ، یعنی حبش حکمدارینه امرای عسکریه‌دن (عمرو بن امیّه الضمری) یی کونده‌ردی.

بوسفرا ، هپ قدمای مهاجریندر. عبدالله بن حذافه ، تجارت ایله ایرانه کیدوب کلنلردن ایدی. سلیط عامری ، سکران وسهیل بن عمروك برادریدر. دحیه ، حسن وجمال صاحبی بر ذات اولوب رسول اکرمه جبریل امین ، آنك صورتنده کلوردی . شجاع اسدی ، برادری عقبة بن ابی وهب ایله برابر بدرده و غزوات سائره‌ده بولنمشدر . حاطب بن ابی بلتعه دخی اهل بدردن معروف برذاتدر. عمرو بن امیّه ، سریه بکلرندن اولوب بالاده ترجمهٔ حالی بیان اولنان مشهور عمرودر .

بعده حارث بن عمیر الازدی ، سفارتله بصرای شام طرفنه کونده‌ریلدی. امرای غساندن (شراحیل عمرو الغسّانی) اثنای راهده آنی اخذ و قتل ایتدی . ایشته موته غزاسی بوندن نشأت ایتمشدر .

بعده نامهٔ همایون ایله بنی عبدالقیسدن ملك بحرین اولان (منذر بن ساوی) یه وحی کاتبلرندن (علاء بن الحضرمی) و عمانده حکومت ایدن (جلندی) اوغوللرینه مشهور (عمرو بن العاص) ارسال بیورولدی . صکره علا ، بحرینه وعمرو بن العاص ، عمانه والی تعیین بیورولمشدر. زبیر بن العوّامك برادری قدمای مهاجریندن (سائب بن العوّام) دخی مکتوب مخصوص ایله (مسیلمة الکذّاب)ه کونده‌ریلمشیدی .

ینه سفارتله وحی کاتبلرندن (شرحبیل بن حسنه) (ایله) حاکمنه و (ظبیان بن مرید السدوسی) (بنی بکر بن وائل) قبیله‌سنه ارسال بیورولمشدر. (هجر) مجوسیلرینی دینه دعوت ایلك وقبول ایتمزلر ایسه جزیه آلمق اوزره

اصحاب صفه‌دن مشهور (ابوهریره) مقدما علاء بن‌الحضرمی ایله برابر اوطرفه کونده‌ریلمشیدی. مؤخراً حضرت عمرالفاروقك همشیره‌سی (صفیه بنت‌الخطاب)ك زوجی قدمای مهاجریندن واهل بدردن (قدامة بن مظعون القرشی) ابوهریره ایله برابر منذربن ساوی‌یه کونده‌ریلمشلردر.

بونلردن باشقه طرف نبویدن سفارتله، یاخصوصی مأموریتله اطراقه بعث وارسال اولنمش خیلی ذاتلر واردر. ازجمله معهود ابوجهلك آنابر برادری، سابقین اولیندن (عباس بن ربیعة المخزومی) سفارتله بعض‌امرای حمیره کوندریلمش وصکره بالاده بیان اولندیغی اوزره یمنده (کنده) امیری نصب وتعیین بیورولمشدر.

وفات نبویدن اوّلجه اشراف یمندن (جریر بجلی) حضرتلری، یمندن سفارتله نزد پیغمبری‌یه کلوب اسلام ایله مشرف اولمغله طرف نبویدن سفارتله بعض امراء یمنه کونده‌ریلمشدر. رضی‌الله عنهم اجمعین.

(بحرین حکمدارلری) کسرانك والیلری حکمنده اولدقلری کبی (ملوك غسان) و (حاکم أیله) دخی قیصرك والیلری حکمنده ایدیلر. مصر دخی قیصرك ایالاتندن معدود ایدی. لکن رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری، اعلان واعلای دین مبین ایچون مبعوث اولوب ملك ودولت صددنده بولنمدیغندن تابعی متبوعدن آییرمیوب کسری وقیصر ایله برابر آنلره تابع اولان ملوکه دخی نامه و ایلچی ارسال ایله جمله‌سنی برسیاقده دین‌اسلامه دعوت بیورمشدر. بورالری لایقیله آکلاشیلمق ایچون اوزمانك احوالی بروجه آتی مجملاً بیان اولنور.

اجمال احوال

زمان سعادتده جزیرةالعربه مجاور ایکی بیوك دولت وار ایدی‌که بری ایران دولتی ودیکری قسطنطینیه قیصرلغی ایدی. بوایکی‌دولت، خیلی‌مدت

یکدیکریله شدتلی محاربەلر ایدوب کسرای عجم ، سوریەیی استیلا ایله مصره تجاوز ایلمش و آناطولی‌یی استیلا ایله قسطنطینیەیی قورقوتمش ایکن قیصر هرقل ، ایرانیلره غلبه ایدرك او ممالکی استرداد ایله موصله قدر تخطّی ایلمش و بو وجهله ایکی دولت دخی ضعیفلەمش ایدی .

وقتیله عربلرك یمنده بربیوك دولتلری وار ایکن (ملوكِ حِمیَر) منقرض اولوب حبشلر ، برو طرفه عبور ایله یمنی ضبط ایلمشلر ایدی . بعده کسری نوشروان ، عسکر سوق ایدەرك حبشلری یمندن طرد ایله حمیریلردن بر والی نصب ایتمشیدی صکره ایرانیلردن صنعاده بر یمن والیسی بولنور اولدی ،

(سَیْلُ العَرِم) حادثەسندن صکره ، یعنی بلدهٔ (مأرب) ك سدّ وبندلری منهدم اولەرك مملکت خراب اولدیغی صرەده ابتدا (بنی ازْد) و بعده (بنی جُذام) و (بنی طیٔ) و (بنی لَخْم) یمندن چیقوب اطرافه یاییلمشلرایدی . بونلر ، ایچلرندن برر معتبر ذاتی کندولرینه ملك ، یعنی شیخ المشایخ نصب ایدرلردی . صکره اوشیخلردن بعضیلری ، تزیید قوت ایله بیوك وقوی حکومتلر تأسیس ایتمشلردر. شویله که : بنی ازدك برقسمی ، عمانه واروب اوراده حکومت‌ایدر اولدیلر. وقت سعادتده عمان حکومتی آنلردن جلندی اوغوللری(جَیْفَر) و (عَبْد) نام ایکی برادر النده ایدی .

بر قسمی ، یثربده ، یعنی مدینەده توطن ایتدی‌که انصار رسول‌الله اولان (اوس) و (خزرج) در .

دیکر قسمی ، سوریه حدودینه کاوب آنلردن (آل جَفْنَه) شامك جنوب شرقیسنده برحکومت تأسیس ایتدیلر و نصاری دیننه کیردیلر . آنلره (ملوك غَسّان) دینلور. حکومتلری (بَلْقا) دن (تَدْمُر) ه و نهر فرات یالیسنه قدر ممتد و نیچه یوز سنەلر پایدار اولدی . لکن حکومتلرنده مستقل اولمیوب قیصر رومك والیلری حکمنده ایدیلر. آنلردن (حارث

بن ابی‌شمر الغسّانی) حکمدار ایکن فخر عالم صلی‌الله‌علیه وسلم حضرتلری ، نبوت ایله مبعوث اولمشلردر .

(بنی جذام) دخی (ینبوع) و (ایله) حوالیسنده متوطن اولوب (فروة بن عمرو الجذامی) قیصر روم طرفندن (معان) حوالیسنده بولنان عربلرك اوزرینه مأمور وحاکم ایدی ، بنی‌طیّ ، یعنی طی قبیله‌سی ، شعوب کثیره‌یه منقسم و اطرافه متفرق اولمشلردر .

اما بنی‌لخم ، بلاد عراقه کلوب آنلردن (آل نصر) (حیره حکومتی) نی تأسیس ایتدیلر . آنلره (مناذره) و (ملوك حیره) دینلور ، حکومتلری خیلی وسعت و قوت بولدی و نیچه یوز سنه‌لر باقی اولدی . ملوك غسّان ایله بینلرنده پك چوق محاربه‌لر وقوع بولمشدر . آنلر دخی حکومتلرنده مستقل اولمیوب کسرای عجمك والیلری حکمنده ایدیلر .

آنلرك خاتمه‌سی اولان مشهور (نعمان بن منذر) یکرمی درت سنه حیره حکمدارلغی ایتدکدن صکره کسرای عجم اولان (خسرو پرویز) آنی اعدام ایله حیره حکومتنی بنی لخمدن آلوب طی قبیله‌سی رؤساسندن (ایاس ابن قبیصه) یه ویردی وبنی لخمی ، حیره‌دن طرد ایله یرلرینه طی قبیله‌سندن خانه‌لر کتوردی .

ایشته او اثناده فخر عالم حضرتلری ، رسالت ایله مبعوث اولدی . آندن صکره عرب و عجم آره‌سنده مشهور (ذی‌قار) محاربه‌سی وقوع بولدی .

شویله‌که : کسری ، مناذره‌یی حیره‌دن طرد ایتمکله کندینی عربستانده تزیید نفوذ ایتمش ظن ایدردی . حال بوکه : نعمانك قتلندن طولایی قبائل عرب ، کوجنوب ایران دولتندن صوغومش اولدیلر .

ایاس ، هر نه قدر بر بیوك عرب قبیله‌سی شیخلرندن اولمق حسبیله جنسلرندن ایسه‌ده هنوز آکا ایصینه‌مامش اولدقلری جهتله آکا اوته‌دن برو ریاستلرینه آلیشمش اولدقلری (مناذره) قدر احترام ایتمزلردی . حال بوکه

نعمانك (بنی بکر بن وائل) دن منشعب اولان (بنی شیبان) قبیله‌سی شیخی (هانی بن مسعود) نزدنده ودیعه اولان کاّیتلوزره وسائر سلاحلرینی آنك قتلندن صکره کسری ، آلمق ایستیوب هانی ایسه « بنده امانتدر ویره‌مم » دیمکله کسری، غضبه کله‌رك بتون بکر بن وائل قبیله‌لرینی امحا ایتمك اوزره حیره‌یه براردو سوق‌ایتدی. ایاس طائی دخی بالذات آکا تابع‌اولان عشایر عرب ایله برابر بواردویه التحاق‌ایدوب سردار ایران‌ایله برابر کوفه جوارنده (ذی قار) نام موقعه قونمش اولان بنی بکر اوزرینه حرکت ایلدیلر .

بنی بکر ، بادیٔ امرده تلاش ایدوب حتی هانی بن مسعود ، چوللره چکیلوب صاووشمق رأینده بولنمش ایکن بکر بن وائلدن منشعب (بنی عَجَل) قبیله‌سی شیخی (حَنْظَلَه) ثبات کوستردی و سائره جسارت ویردی . هانی دخی آکا اقتفا ایتدی ونعمانك کندوسنده امانت اولان اسلحه‌سنی عسکره طاغیتدی .

هپ بنی بکر، فدائیلك یولنده مدافعه‌یه حاضرلاندی وایران اردوسنك ورودنده غایت خونریزانه برمقاتله‌یه باشلاندی. پك شدتلو برمحاربه وقوع بولدی . ایران اردوسی، تبدیل موقع ایتمکه مجبور اولدی. فرداسی ینه حربه کیریشیلدی. ایران اردوسنده بولنان ایاد قبیله‌سی ، صورت انهزام کوسترمکله ایرانلولر ، بوزولدی . پك چوغی قیریلدی . قاچانلر دخی صوسزلقدن تلف اولدی . ایاس طائی، کوچ حال ایله قاچوب قورتولدی . اوکون رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ، حضور سعادتلرنده بولنان اصحاب کزینه (بوکون عربلر ، عجمدن انتقام آلدی) دیمکله اوکون ضبط اولنوب بعده ذی قار محاربه‌سنك خبری کلدی و لدی الحساب اوکون وقوعبولمش ایدوکی معلوم اولدی .

ایشته بو محاربه ، کسرانك عربستانده‌کی نفوذینه خیلیدن خیلی ضعف و خلل کتورمشدر .

چونکه بنی عدنان (مضر) و (ربیعه) دیو ایکی قسمه منقسم اولوب

بنی مضر (کنـانه) و (قریش) و (هوازن) و (ثقیف) و (بنی تمیم) و (مُزَینَه) کبی نیچه بطن وشعبه‌لره منشعب اوله‌رق حجاز و نجد طرفلرینه منتشر ایدیلر .

ربیعه دخی (عَنَزَه) و (عبدالقیس) و (بنی‌وائل) کبی بطن وشعبه‌لره و بنی وائل دخی (بنی تَغْلِب) و (بنی بکر) دیو ایکی قسمه منقسم ایدی . بنی تغلبك منازلی (الجزیره) ده ایدی . بکر بن وائل ایسه قوت وشهرتجه دیکرلرینه فائق و (بنی عَجَلْ) و (بنی شیبان) کبی نیچـه قبیله‌لره منقسم اوله‌رق عمان و یمنـدن بصره و کوفه جهتلرینـه قدر منتشر ایدیلر . بکر بن وائلك بر شـعبه‌سی اولان (بنی حنیفه) قبیـله‌سی (یمامه) دیارینی ضبط ایتمشلر ایدی .

یمامه : شرقاً بحرین و دیار بنی تمیم و غرباً حدود یمن و حجاز و جنوباً نجران و شمالاً ارض نجد ایله محدود اوله‌رق طولی یکرمی مرحله‌در .

بنی حنیفه‌نك رئیسی اولان (هوذة بن علی) نصرانی اولدیغی حالده کسری، آنی عطایا و هدایا ایله جلب و تألیفدن خالی اولمازدی . زیرا یمنه کیدوب کلان ایران قافله‌لری ، آنك محافظه و حمایه‌سنه محتاج ایدی .

بحرین الکاسی‌که : شرقاً بحر فارس و غرباً یمامه و جنوباً بلاد عمـان وشمالاً بصره دیاری ایله محدود و (هَجَر) و (قطیف) قطعه‌لرینی حاویدر . بادیه‌لرنده بنی تمیم ایله عبدالقیس و بکر بن وائل قبیله‌لری متوطن ایدی وزمان سعادتده بحرین‌ملکی تمیمك برشعبه‌سی اولان (بنی دارِم) دن (منذر ابن ساوی ایدی) . الحاصل بنی بکر وائلك اوجهتده زیاده قوت وکثرتلری وار ایدی . کسری ، آنلری کسمك ایچون جسـیم اردولر سـوقنه محتاج ایدی . حال بوکه ایران دولتنك حالی آکا مسـاعد اولمادیغی زیرده بیان اولنه‌جق وقوعاتدن معلوم اولور .

یمنك حضرموت جهتنده متوطن اولان (کنده) قبیله‌سنك مقدما یمن و حجاز طرفلرنده حکومتلری اولوب برآرالق ملوك کنده ، خیلیجه قوت

بوله‌رق برو طرفلره تخطّی ودیار بکری ضبط و حیره ملوکنه غلبه ایتمشلر ایسه‌ده چوق سورمیوب متفرق اولمشلردر. بونلرك خاتمه‌سی اولان (حارث کندی) مقتول اولدقده اوغلی شاعر مشهور (امرئ القیس) پدرینك حکومتنی ضبطه خیلی چالیشدی ایسه‌ده موفق اولامادیغندن استمداد ایچون قیصر رومه کلوب او دخی کندیسنه اعانه ایچون عسکر ترتیب ایله آنی اعاده ایتمش ایسه‌ده عربستانه کیدرکن اثنای راهده فوت اولمشدر .

سائر قبائل عرب ، بر حکومته بویون اکمیوب کندی شیخلرینك هواسنه تابع اوله‌رق یکدیکریله جنك وجدالدن خالی دکللر ایدی .

فقط سنه‌ده درت آی (اشهر حرم [*]) اولوب بو درت آی ایچنده یکدیکره تعرّض حرام اولدیغندن بو آیلرده سربست اوله‌رق دیله‌دکلری محلّره کیدوب کلورلرایدی .

قریش قبیله‌سی ایسه جمله قبائل عرب عندنده معزّز ومحترم اولوب هروقت ایسته‌دکلری یرلرده سربست کزرلردی. چونکه سکّان حرم‌شریف ایدیلر وعربلرك مطاف و زیارتکاهی اولان بیت شریفك مفتاحی آنلرده ایدی وماء لذیذ اوزاقدن جلب اولندیغی جهتله مکه‌ده نادر بولندیغی حالده آنلر، زوّاره ماء لذیذ وبلکه نبیذ ایچیریرلردی . ایام حجده سماطلر کشیده ایدوب حجّاجه یمك یدیررلر ایدی .

بناءً علیه هرنره‌ده‌اولسه « بز، اهالئ حرمز » دیه‌رك هردرلو تعرضاتدن امین اولورلرایدی . بووجهله یاز وقیش هرطرفه کیدوب کلورلروسربست اوله‌رق تجارت ایدرلردی وعبدمنافك درت اوغلندن هر بری برر سمتك تجارتیله مألوف ایدی ، شویله‌که : (هاشم) شامه و (عبد شمس) حبشه و(مطّلب) یمنه و (نوفل) ایرانه کیدوب کلوردی وهر بری کندوسنك سمت تجارتنده اولان ملوك وشیوخدن امان آلمشلر ایدی .

سائر تجّار قریش دخی بلاد مذکوره‌یه بو درت برادرك امانیله کیدوب کلورلرایدی .

---

[*] رجب ، ذی‌القعده ، ذی‌الحجه ، محرم آیلری .

بنی عبد مناف ، بو وجهله قبیلهٔ قریش ایچنده ممتاز اولدقلری حالده عبد المطّلب بن هاشمك زمزم قویوسنی کشف وتطهیر ایتمسی ، قریشه وبالخاصه بنی هاشمه برمرتبه دها شرف ویردی وعبدالمطّلب زماننده بر وقعهٔ خارق العاده قریشك شان ومزیتنی فوق العاده آرتیردی .

شویله که : کعبه ییییقمق ایچون یمندن کلن اصحاب فیلك بغتةً خارج مکه ده تلف اولملری ، عربلرك بیت حقنده اولان اعتقادلرینه قوت ویردی . قریشك شان وشرفنی الك یوکسك بر درجه یه چیقاردی و(دارالنّدوه) یعنی (دار شوری) مکه ده اولوب بر امر مهم ظهورنده کرك قریشدن ، کرك سائر قبائل عربدن اهل ریاست اولانلرك قرق یاشنه بالغ اولان رئیسلری ، اوراده اجتماع ایله مشورت ایدرلردی . قریشك نکاحلری دخی دارالندوه ده عقد اولنوردی .

الحاصل بویله بین القبائل موجب شرف واعتبار اولان منصب ووظیفه لر هپ قریشده ایدی وا کرچه ایچلرنده جمله اموردہ مرجع اوله جق برملك یوق ایدی . لکن قریش قبیله سی ، (هاشم) و (امیّه) و (نوفل) و (عبدالدار) و (اسد) و (تیم) و (مخزوم) و (عدی) و (جمح) و (سهم) عنوانلریله اون بطنه منقسم اولوب هر برنده بر ولایت عامه ، یعنی وظیفهٔ معیّنه وار ایدی که رئیسلری ، آکا متصرف اوله رق جمله سی برر وجهله حصه دار شرف وافتخار اولورلردی .

شویله که : (سقایت حاج) بنی هاشمده اولوب مقدما بو وظیفه یی (ابو طالب بن عبدالمطّلب) ایفا ایدردی . صکره برادری عبّاس بن عبد المطلبه انتقال ایدوب کرك زمان جاهلیتده وکرك وقت اسلامده حجّاجه زمزم اولاشدیرمشدر . حتی موسم حجده فخر موجودات علیه اکمل التحیات حضرتلری دخی عمّی عباس الندن زمزم ایچمشدر .

(عمارت مسجد حرام) دخی بنی هاشمه عائد بر وظیفه ایدی که حرم

شریفی ایجابنه کوره تعمیر وسوپوروب تنظیف وفرش ایله تزیین وقندیل وموم وذکر وعبادت وتدریس علوم ایله مادی ومعنوی تنویر ایتمك دیمك اولوب دنیا لاقیردیسی ایتمك کبی عبات یرینه یاقیشمایه‌جق شیلردن تخلیه‌دخی عمارتدن معدوددر . بناءً علیه زمان‌جاهلیتده دخی مسجد حرامده‌رفع‌صوت ایله کورولتو ایله‌مك وفنا سوز سویله‌مك قریشك آداب عمومیه‌سندن ایدی وناسی بو درلو معامله‌لردن حضرت عباس ، منع ایدردی .

بیت شریفك مفتاحی عبدالدار اوغوللرنده اوله‌رق انلر آچوب قپاردی (بیراقدارلق) وظیفه‌سی دخی آنلرده ایدی. احد غزاسنده آنلرك کیمی مقتول وکیمی مجروح اولدی . بو وظیفه (عثمان بن ابی طلحه) یه قالدی.

(عُقاب) دینلن قریش‌سنجاغی دخی بنی‌امیّه الندە ایدی . وقت‌حربده قریش کیمك اوزرینه اتفاق ایلر ایسه عقاب ، آکا ویریلوب امیر الجیش او، اولوردی واتفاق ایتمدکلری تقدیرده‌عقاب، کیمك الندەایسه او، رئیس وامیر اولوردی .

وقت‌سعادتده عقاب ، بنی امیّه‌دن ابوسفیانك الندەایدی. بدر غزاسنده قریشك قوماندانلری تلف اولمغله ابوسفیانه رقیب قالمدیغندن ریاست‌وامارت جیش ، بالطبع آنده تقرر ایتمشیدی . (موسم‌حجده حجاجه ضیافت‌ویرمك) وظیفه‌سنی دخی بنی نوفلدن (حرث بن عامر) ایفا ایدیوردی .

(مشورت) دخی بنی اسددن (یزید بن زمعة بن الاسود) ده اولوب قریش، آکا دانیشمادن دارالنّدوه‌ده عقد مجلس مشـورت ایده‌مزلردی . اشبو یزید بن زمعه ، طائف غزاسنده شهید اولمشدر .

(دیات و تضمینات) بنی تیمدن حضرت ابوبکر الصدّیقك وظیفه‌سی ایدی . بونلره آنجق او، قرار ویریردی و زمان جاهلیتده دخی کمال عفّت واستقامت ایله معروف اولوب عامه‌نك آکا امنیتی وار ایدی. صانکه قریشك امور عدلیه مأموری مقامنده ایدی .

(قبّه) که مهمات عسـکریه‌نك جمعی ایچـون قورولان چادردر. او

دخی بنی مخزومدن خالد بن الولیدك النده ایدی . (سواری نظارتی) دخی آنده ایدی .

(سفارت) دخی بنی عدیدن عمر بن الخطّابك وظیفه‌سی ایدی. صانكه قریشك امور خارجیه مأموری مقامنده ایدی .

(ازلام) یعنی قمار اوقلریله فال آچمق. بنی جمحدن (صفوان بن امیّه)نك وظیفه‌سی ایدی . شویله‌كه : برایشه تشبث اولنه‌جغی وقت ایكی اوقك برینه (امر) ودیكرینه (نهی) یازوب برظرف ایچنه قودقدن صكره النی صوقوب قنغیسی چیقارسه موجبنجه عمل ایتمك قریشك عادتی اولوب بونی صفوان، اجرا ایتمدكجه قریش، او ایشه تشبث ایتمزدی .

(بتلره نذر و تقدیم اولنان اموالك محافظه‌سی) دخی بنی سهمدن (حرث بن قیس) ه عائد بروظیفه ایدی .

فتح مكه‌ده رسول اكرم بو تشریفات و اعتباراتی رفع و الغا و فقط مفتاح سعادتی عبدالدار اوغوللرنده و سقایت زمزمی حضرت عباسده ابقا بیورمشدر .

رؤسای قریش، ایشته او پایه‌لر ایله انظار قبائلده معتبر و محترم اولوب بو قوت ایله دین اسلامك انتشارینه مانع اولورلردی . ابوبكر الصدّیق ایله عمر الفاروق رضی‌الله عنهما، اسلام ایله مشرّف اولوب‌ده وظیفه وپایه‌لرینی دین مبین اوغرنده ترك و فدا ایدرك رؤسای عشره‌دن آیریلالری، سائرینه خیلی شاشقینلق ویرمش ایسه‌ده موسم حجده قبائل عربك مرجعی بنه كندولری اولدیغندن ناشی دین اسلامدن تنفیره و اهل اسلام ایله اختلاطدن تبعیده چالیشورلردی .

قبائل عرب ایسه اسلامه پك مستعد ایدی . حتی رسول اكرم حدیبیه‌ده ایكن (رفاعة بن زید الجذامی) قومندن بر جماعت ایله كلوب اسلام ایله مشرّف اولدقده رسول اكرم، آكا برسنجاق ایله برمكتوب ویرمش وباقی قومنه كوندرمش و آنلر دخی دین اسلامی قبول ایدیویرمش ایدی .

مصالحهٔ حدیبیه، قبائل عربك مسلمین ایله اختلاطلرینه وسیله اولدی.

محاسن اسلامی کوره‌رك ایچلرنده دین اسلامه میل و رغبت چوغالدی . فخر کائنات دخی ملوك اطراف ایله مراسله و مخابره‌یه باشلادی .

بعده رسول اکرمك برجمعیت عظیمه‌ایله کعبهٔ معظمه زیارتنه وارماسی واوچ کون مکهٔ مکرمه‌ده اقامت بیورماسی و اوکونلر قریشك خارج مکه‌ده طورماسی ، افکار عامه‌یه پك زیاده تأثیر ایلدی .

متعاقباً (عمرو بن‌عاص) کبی برمدبّر آدم ایله برابر رؤسای عشره‌دن (عثمان بن ابی طلحه) و (خالدبن‌الولید) ایمان ایدرك مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایلمکله رؤسای مکه‌نك بردرجه دها قوتلری آزالدی ومکه‌ده حلّ وعقد اموره قادر اوچ‌بیوك کیشی ، یعنی (ابوسفیان اموی) و (صفوان جمحی) و (عبّاس بن عبدالمطّلب) قالدی. حال‌بوکه : عبّاس دخی سقایت زمزم وظیفه‌سیله مشغول و مقیّد ایسه‌ده دین اسلامه میل ورغبت ایله متهیئ هجرت ایدی .

اوزمان ملت اسلامیه‌یه الڭ یاقین اولان ملت ، نصاری ایدی. ایکی ملت دخی اهل‌کتاب اولمق حسبیله آتش پرست اولان عجملره وسائر مشرکاره دشمن ایدیلر .

مدینهٔ منوره‌یه هجرتدن مقدّم نیچه اصحاب کرام ، مشرکلرك جور و اذاسندن بیزار اوله‌رق اهالیسی نصارا اولان دیار حبشه هجرت ایلمشلردی. بروجه‌بالا سفارتله اورایه کونده‌ریلن (عمرو بن امیّه)یه نجاشی پك‌زیاده احترام ایتمش ، هم‌ده مسلمان اولمشدر .

قیصر رومك ایالاتندن معدود اولان مصرده دین نصارا منتشر اولوب انجق قبط قومی ، یعنی مصرك قدیم یرلی اهالیسی ، روملرك سوء معامله‌لرندن بیزار اوله‌رق اسکی استقلاللرینی آرزو ایتمکده ودولت قیصریه‌نك پنجه‌سندن قورتولمق املنده ایدیلر . رئیسلری اولان (مقوقس) دخی بوافکاره خدمت ایلردی . رسول اکرمك ایلچیسنه پك‌زیاده حرمت ورعایت ایلدی ورسول اکرمه هدیه‌لر کونده‌ردی .

قیصر هرقل ، نیچه ییللردنبرو ایران محاربه‌لریله خراب اولان ممالکنی

کوروب اعمار ایتمك اوزره قسطنطینیه‌دن چیقوب سوریه‌یه کلمشیدی . سفیر نبوی‌ایله اوراده ملاقات ایدرك حسن قبول کوستردی .

عرب قومندن وملت نصارادن وقیصر رومك امراسندن اولان (آل غسّان) سفیر نبوی‌یه دهازیاده رعایت و احترام ایتمك لازم کلورکن ملك غسّانیان اولان (حارث بن ابی شمرالغسّانی) (شجاع اسدی) یه بدمعامله ایتدی .

امرای غسّاندن (شراحیل) دخی دیکر برسفیر نبوی‌یی اعدام ایله مسبوق بالمثل اولمایان برجنایت و خیانت اجرا ایلدی .

(بحرقُلْزَم) جهتنده واقع (اَیْلَه) حاکمی و جذام قبیله‌سنك رئیسی وقیصر روم طرفندن معان حوالیسنك مأمور مخصوصی اولان (فروهٔ جذامی) اسلام ایله مشرّف اولدیغندن روملر ، حدتلنه‌رك آنی امیر غسّانی‌یی طوتدیروب سوریه‌ده صلب ایلدیلر .

ایشته بوحاللر، شام سفرلرینك آچلمسنه بادی اولمشدر وچوق کچمیوب حارث بن ابی شمر ، هلاك اولوب حکومت غسّانیه پوستنه کچن (جبلة بن ایهم غسّانی) یه سفارتله ینه (شجاع اسدی) کوندریلمش وآنك طرفندن کندوسنه صورت احترام کوسترلمشدر . ملك یمامه اولان هوذه دخی رسول اکرمك ایلچیسنه بدمعامله ایدوب بددعا آلدی وچوق کچمیوب هلاك اولدی .

جزء ثالثده بیان اولندیغی اوزره خسرو پرویز ، نامهٔ همایونی ییرتوب آتمش وحضرت پیغمبری طوتوب کوندرمك ایچون یمن والیسی اولان باذانه امر واشعار ایتمش ایدی . حالبوکه متعاقباً ایرانده ظهور ایدن عصیان و اختلال اوزرینه خلع وقتل اولندی وباذان ، معجزهٔ نبویه‌یی کوروب یانینده‌کی ایرانیلر ایله برابر ایمانه کلدی . سائر اهالئ یمن دخی اسلام ایله مشرف اولدی وخسرو پرویزه خلف اولان اوغلی (شیرویه) اون‌یدی برادرینی اعدام ایله بدنام اولدی . بعده وقوعبولان طاعون علتندن ایران اهالیسنك ثلثندن زیاده‌سی تلف اولدیغی صره‌ده شیرویه دخی فوت اولدقده

يدی ياشنده اولان اوغلی (اردشير) جالس تخت ايران اولمغله دولت ايرانيه وصی النده قالدی .

چوق کچمیوب اکابر ایراندن، سرحد رومك محافظه‌سنه مأمور (ایران شهر) نام سردار عصیان ایدرك اردوسیله پای‌تخت ایران اولان (مداین)ه کیتمش و ارکان دولتدن نیچه ذوات ایله برابر اردشیری دخی اعدام ایله تغلباً تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده خاندان سلطنتدن اولمادیغی جهتله ایرانلو، قیام و آنی اعدامله اياغنه ایپ طاقوب سوروکله‌دیلر وشهزاده‌لردن برینی تخته اجلاس ایلدیلر . لکن چوق کچمیوب فوت اولمغله خسرو پرویزك قیزی (بوران) ی [*] تخت سلطنته کچیردیلر. بربچق سنه‌یه وارمیوب اودخی فوت اولدی .

بعده شهزاده‌لردن برینی اجلاس ایله یکرمی کون صکره ودیکر برینی اجلاس ایله ایام قلیله ظرفنده اعدام ایدوب خسرو پرویزك (آزَرْمیدُخت) نام قیزینی اجلاس ایلدیلر .

آزرمیدخت ، فوق‌العاده کوزل اولمغله خراسان والیسی (فرّخ هرمز) آنی تزوج ایتمك املنه دوشه‌رك اوغلی (رستم) ی یرینه قائمقام براغوب مداینه کلدکده (آزرمیدخت) آنی بر طوزاغه دوشوروب اعدام ایتدیردی . اوغلی رستم ، واقف حال اولدقده پدرینك انتقامنی آلمق ایچون عساکر کلّیه ایله پای‌تخته کلوب آزرمیدختی خلع وقتل ایتدی و (اتابك سلطنت) اولدی. مؤخراً (قادسیّه)ده عساکر اسلامیه ایله محاربه ایدن (رستم) بودر .

آزرمیدختك مدت سلطنتی ، آلتی آی قدر اولوب آندن صکره مدت قلیله ظرفنده ایکی شهزاده اجلاس واعدام قیلندی. میدانده خاندان سلطنتدن کیمسه قالمدی . ایرانیلر ، کیمی اجلاس ایده‌جکلرنده متحیر قالدیلر .

نهایت (شهریار بن پرویز)ك بر آتشکده‌ده مختفی اولان اوغلی (یَزْدُجْرد) ی بولوب یکرمی برياشنده اولدیغی حالده اجلاس ایتدیلر . لکن سوز ، ارکان دولتده اولوب آنك سلطنتی ، خیالی برکیفیت ایدی .

[*] ایران تاریخلرنده‌کی اسمی (پوران دخت) در .

زمانی محاربات اسلامیه ایله‌کچدی، نهایت اعدام ایدیلدی وآنکله (اَکاسِرَه) منقرض اولدی . تفصیلی زیرده کلور .

ایرانك بواحوال اختلالیه‌سی ، فتوحات اسلامیه‌یی تسهیل ایتمشدر . جناب حق ، بر امرك حصولنی مراد ایتدکده اسبابنی بویله تهیئه ایدر . عادةالله اویله جاری اولمشدر .

تتمه

رؤسای قریش ، بروجه بالاسکان حرم شریف اولمق حسبیله قبائل عرب اوکنده برپرده ایدیلر .

فتح مکده بوپرده قالقدیغی کبی دین اسلام، هرطرفده شیوع وانتشاربولمغه وجزیرةالعرب نور اسلام ایله طولمغه باشلادی .

اواثناده علابن‌الحضرمی ، نامهٔ همایون ایله بحرینه واردی. ملك بحرین اولان (منذر بن ساوی) کبی اوطرفده‌کی عربلر هپ ایمانه کلدی . ایمان ایتمیان یهود ومجوسیلره دخی جزیه باغلاندی .

کذلك عمرو بن عاص دخی نامهٔ همایون ایله عمانه واردقده (جلندی اوغوللری) وآنلره تابع‌اولان عربلر ، براز ترددن صکره ایمانه کلدی . عمرو بن عاص، زنکینلرینك زکاتنی آلوب فقیرلرینه ویردی. درون مملکتده اولان یهودیلری دخی جزیه‌یه باغلادی .

الحاصل آز وقت ظرفنده انوار اسلام ، هرطرفه یاییلدی وقیصر وکسرایه تابع اولان شام وعراق عربلرندن ماعدا عربلر ، هپ مسلمان اولدی . دین ، تمام اولوب بعث نبویه‌دن مراد اولان مصلحت ، ختام بولدی .

رسول اکرم دخی امتنه موعود اولان ممالکك فتحنی اصحاب کرامنه ترك وتودیع ایتدی ومشتاق اولدیغی ربّنك درکاه الوهیتنه کیتدی .

صلّی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلّم .

اصحاب كرامك مراتبى

اصحاب كرام، اوچ صنفدر . برى مهاجرين، يعنى قبل الفتح مكه‌دن هجرت ايدنلردر. ديكرى برى انصار، يعنى مهاجرينه معاونت ودين اسلامه نصرت ايله‌ين اهل مدينه‌در . اوچنجى صنفى ديكر اصحابدر .

ابوسفيان و اوغوللرى كبى فتح مكه‌دن صكره مدينهٔ منوره‌يه نقل خانه ايدنلر، بو صنفده داخل اولوب مهاجريندن معدود دكللردر .

مهاجرينك اك صوكى حضرت عبّاسدر . لكن رسول اكرمه نسباً اقرب اولديغندن اصحاب كرام، آكا پك زياده احترام ايلردى . حتى عمر الفاروق و عثمان ذى‌النورين، آت اوزرنده ايكن آكا راست كلسه‌لر آتدن اينوب عمّ رسول ديه‌رك تعظيم ايدرلردى . رضى‌الله عنهم.

قبل الهجره عقبه‌ده بيعت‌ايله‌ين انصار كرام، حضرت پيغمبرك امريله كندى ايشلرينه باقمق اوزره خزرجدن طقوز و اوسدن اوچ رئيس انتخاب ايتمشلردر. ايشته بو اون ايكى رئيسه (نقبا) دينور. لكن اوس وخزرجده دائما جمله‌نك مرجعى اولان برر رئيس بولنه‌كلمشدر . رسول اكرمك وفاتنده اوسك رئيسى (اسيّد بن حضير) و خرزجك رئيسى (سعد بن عباده) ايدى . رضى‌الله عنهما .

قبل الهجره خزرجك رئيسى (عبدالله بن ابىّ بن سلول) اولوب هر ايش، آنك النده ايدى . ظهور اسلامدن صكره نفوذينه خلل كلدى . او دخى غيظ و حسدندن رئيس المنافقين و مظهر نفرين اولمشيدى .

اصحاب كرامك افضلى (شيخين) يعنى ابوبكر الصدّيق وعمرالفاروق بعده (ختنين) يعنى عثمان ذى‌النورين وعلى‌المرتضى و آنلردن صكره عشرهٔ مبشّره‌نك باقى آلتيسى وبعده باقى اهل بدر، يعنى ملت اسلاميه‌نك مبداء مظفريت و ترقياتى اولان بدر غزاسنده بولنمش اصحاب كزين و صكره

اصحاب احد ، یعنی احد وقعه‌سنده بولنانلر و بعده حدیبیه سفرنده شجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایدنلردر . رضی‌الله عنهم و ارضاهم .

بیعت رضواندن صکره اسلامه کلنلر ایچنده دخی بیوك ذاتلر واردر . لکن آنلر ، سابقین اوّلین درجه‌سنه چیقامازلر. حتی عبدالرحمن بن عوف، بر کون رسول اکرمه خالد بن الولیددن عرض شکایت ایلدکده رسول اکرم « یا خالد ! اهل بدردن هیچ برینه اذا ایتمه . احد طاغی قدر آلتون تصدق ایلسه‌ك بریسنك درجه‌سنه واره‌مازسین » دیو بیورمشیدی .

الحاصل اصحاب کرامك درجه و رتبه‌لری ، بولندقلری مواقع مهمه و حائز اولدقلری فضائل ذاتیه اعتباریله‌در ، قوت و قرابت ایله دکلدر . مثلا عشرهٔ مبشره ایچنده رسول اکرمه نسباً اقرب اولان حضرت علی اولدینی حالده شیخین ، آندن افضلدر وحضرت عبّاس جمله‌سندن اقرب اولدیغی حالده آنلرك درجه‌سنه وارامز .

رسول اکرم ، خواص اصحابنی ، علی الخصوص عشرهٔ مبشره‌یی برر وجهله ثنا و هر برینی برر جهتله ممتاز مستثنا بیورمشدر . فضل ومزیتلری حقنده نیچه حدیث شریفلر وارد اولمشدر . هله خلفای راشدینك فضل و مزیتلری حقنده پك چوق حدیث شریفلر واردر .

عشرهٔ مبشره‌نك انسابی

عشرهٔ مبشره‌نك جمله‌سی قرشیدر. رسول اکرمه نسباً درجهٔ قرابتلری بروجه آتی بیان اولنور .

(محمدالمصطفی) صلی‌الله‌علیه وسلم بن عبدالله بن عبدالمطلب بن‌هاشم بن عبد مناف بن قصی بن حکیم بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر .

عبد منافك اسمی مغیره و حکیمك کلابدر

(علی بن ابی طالب) بن عبدالمطلب

(عثمان بن عفّان بن) ابی العـاص بن امیّه بن عبد شمس بن عبد مناف.
(زبیر بن العوام) بن خویلد بن اسد بن عبدالعزّی بن قصی ،
(عبدالرحمن بن عوف) بن عبد عوف بن الحرث بن زهره بن قصی ،
(سعد بن ابی وقاص) بن مالك بن اهیب بن عبد منـاف بن کعب بن زهره بن حکیم ،
(ابوبکر بن ابی قحافه) بن عامر بن عمر بن کعب بن سعد بن تیم بن مره
(طلحة بن عبیدالله) بن عثمان بن عمرو ،
(عمر بن الخطّاب) بن نفیل بن ریاح بن قرط بن زراع بن عدی بن کعب،
(سـعید بن زید) بن عمرو بن نفیل ،
(ابوعبیدة بن عبدالله بن الجرّاح) بن کعب بن ضبه بن الحرث بن فهر.

عشرهٔ مبشره‌نك اجمال احوالی

ابوبکر الصّدیق رضی‌الله عنه حضرتلری ، فصیـح اللسان، صبیح الوجه، نحیف الجسم ، قوروجه یوزلو ، چوقور کوزلو ، یومرو آلینـلی ایدی . تاریخ فیلدن ایکی سنه صکره طوغوب رسول اکرمدن ایکی یاش کوچوك ایدی . احکام شرعیه‌یی کما ینبغی عارف ، قرأن کریمك مزایاسنه واقف ، اخلاق حمیده ایله متصف ، فوق‌العاده متّقی وعفیف وعادل ومنصف ایدی. بو جمله ایله برابر پك شجیع ایدی . حتی برکون حضرت علی ، مجلسنده حاضر بولونانلردن « اشـجع ناس کیمدر ؟ » دیو صورمش و « سنسین » دیدکلرنده « بن ، فی‌الواقع هر کیمکله مبارزه میدانته چیقدم ایسـه اوجنی آلدم . اما اشجع ناس کیمدر ؟ » دیو بویورمش « بز بیلمیورز. کیمدر؟ » دیو صـوردقلرنده « ابوبکردر که (بدر) کونی رسـول اکرم ایچون بر خیمه یاپیلدی . مشرکلردن بری هجوم ایتمسون . کیم بکله‌یه‌جك ؟ دینلدی. کیمسه یاناشمایوب ابوبکر قالدی . قلیـج النده اولدیغی حالده رسولا کرمك باشی اوجنده طوردی . هر کیم هجوم ایتدیسه قلیـج ایله قارشولایوب دفع ایدردی . ایشته ناسك اك شجیعی اودر » دیدی .

حضرت صدّيق ، اك اوّل اسلام ايله مشرّف اولوب سائرينی دعوته باشلامش ونيجه ذواتی دائرهٔ اسلامه ادخال ايلمش ايدی . اوزمان كوله‌لردن مسلمان اولانلره مشركلر ، پك زياده اذيت ايدرلردی . اودخی آنلری صاتون آلوب آزاد ايلردی . بو وجهله آلوب حسبةً لله آزاد ايلديكی يدی كوله‌دن بری (بلال حبشی) رضی‌الله عنه حضرتلری ايدی .

اسلام ايله مشرّف اولديغی كون خانه‌سنده قرق بيك درهم نقدی اولوب حين هجرتده بش بيك درهم قالمش ايدی . بالجمله وارينی رسول‌الله اوغورنده فدا ايتمشدر . رسول اكرم ، آنك مالنده كندی مالی كبی تصرف ايلر ايدی وسفر وحضرده آنی يانندن آييرمازدی .

فخرعالم، صلی‌الله عليه وسلم حضرتلرينك « پيغمبرلردن صكره ابوبكردن افضل بركيمسه اوزره كونش طلوع وغروب ايتمدی . » ديمش اولديغی مرويدر.

اهل اسلامك ، عددی اوتوز سكزه بالغ اولدقده حضرت ابوبكر : « آرتق ميدانه چيقالم » ديدكجه رسول اكرم « يا ابابكر ! هنوز عددمز آزدر » ديو اعتذار بويورورلر ايدی . بر كون آنك الحاحی اوزرينه رسول اكرم، اصحابيله برابر حرم شريفه كيتدی . لكن ، جماعت اولمايوب اصحاب كرام ، كندی عشيرتلری ايچنده وحرم شريفك برر طرفنده متفرق اولديلر . حضرت ابوبكر ، قيام ايله بر خطبه اوقويوب ناسی اللهه ورسولنه دعوت ايتدی وملت اسلاميه‌نك برنجی خطيبی اولدی . لكن مشركلر ، قيام وهجوم ايله كرك كنديسنی ، كرك سائر مسلمينی ضرب وتحقير ايلديلر .

صكره حضرت حمزه رضی الله عنه ، اسلام ايله مشرّف اولوب ده اسلامه بر مرتبه قوت كلدكدن صكره حضرت عمر ، ايمانه كلنجه جزؤ اوّلده بيان اولونديغی اوزره اهل اسلامی آلوب حرم شريفه كوتوردی وجماعت ايله نمازقيلديردی. حضرت صدّيقك آرزو ايتديكی حاله‌او ، موفق اولدی.

اوكون رؤسای قريش « ايشته قوممز ، شيمدی ايكی‌يه بولوندی » ديديلر . رسول اكرم ، دخی آنی (فاروق) ديو تسميه بويوردی .

(يا ايها النّبي حسبك‌الله ومن اتبّعك من‌المؤمنين) آيت كريمه‌سى دخى او وقت نازل اولدى‌كه (اى پيغمبر ! سكا الله وسكا اتباع ايدن مؤمنلر كافى‌در) ديمك اولور .

حين هجرتده هپ اصحـاب كرام ، كيزليجه مكه‌دن چيقوب مدينـه‌يه كلديلر . الاّ عمرالفاروق، علنى اوله‌رق هجرت ايلدى. شويله‌كه : قليجنى قوشاندى ، يايـنى اوموزينه آصدى،اوقلرينى النه آلدى و رؤساى قريش ، كعبهٔ مكرمه حوليسنده حلقه حلقه اولوب اوطورمقده ايكن حرم شريفه كيتدى . بيت شريفى يدى دفعه طواف ايتدى وايكى ركعت نماز قيلدى . بعده « يوزلركز قاره اولسون » ديو رؤساى قريشه بددعا ايدرك يانلرندن كچركن « آناسنى آغلاتمق واولادينى يتيم وقاريسنى طول براقمق ايسته‌ين كيمسه ، شو واديـنك اوته طرفنده بكا قاووشسون » ديوب مكه‌دن چيقدى ومدينه‌يه هجرت ايتدى . آرقه‌سنه دوشن اولمادى . وقعهٔ (احد) كونى اصحاب كرام ، شاشيروب‌ده متفرق اولدقلرى زمان رسول اكرمك يانـنده پايدار اولانلردن بريدر . هم بويله شـجيع وبهـادر ، هم‌ده عالم و عاقل ومدبّر ايدى . نه‌زمان اصحاب كرام آره‌سـنده بر اختلاف وقوع بولسـه آنك رأيى طوغرى چيقاردى . تاريخ فيلدن اوچ سنه صكره طوغمشدر . اوزون بويلو، ايرى كووده‌لى ايدى. كوزلرنده نوعما قيرمزيلق وار ايدى.

عثمان ذى‌النورين رضى‌الله عنه حضرتلرى ، تاريخ فيلدن آلتى سـنه صكره طوغمشدر . اورته بويلى ، بويوك صاقاللى ، اسـمراللون ، كوزل يوزلو ايدى . يانـاقلرنده چيچـك بوزوغى وار ايدى . اوتانغان و اخلاق حميده‌ايله متّصف واحكام قرآنيه‌يه واقف‌ايدى. جزؤ اولده بيان اولونديغى اوزره (على) و (زيد بن حارثه)دن صكره حضرت ابوبكرك دعوتيله الك اول ايمانه كلن بش كشينك برنجيسى‌در. الك ابتدا حبشه هجرت‌ايدن‌اودر.

ثروت وغنا صاحبى اولوب فى‌سبيل‌الله مبالغ كثيره صرف ايتمش وامور جهاديه‌يه پك چوق اعانه ايلمشدر .

علىّ‌المرتضى رضى‌الله‌عنه حضرتلرى ، انادن، بابادن هاشميدر. باباسى،

عبد المطّلب بن هاشمك اوغلی (ابوطالب) واناسی اسد بن هاشمك قیزی (فاطمه‌در) . اسمراللون، قیصه‌یه قریب اورته‌بویلو ایدی. صقالی بیوك اولوب اوموزلرینك آره‌سنی طولدیررایدی ، باشنك اوكی طرفنده صاچ یوق ایدی. ایکی اوموزلرینك آره‌سی کنیش و اوموزلری واللری قالین ، بیلکلری وپنچه‌لری قوی ایدی . جنکده آرسلان کبی سکیردیر ایدی . هر کیمکله جنك ایتدی‌ایسه غالب کلمشدر . بهادرلغی السنهٔ انامده دستان اولمشدر .

کوزلر یوزلو ، کوزل خویلو ، حلیم وکریم ومتواضع ، اسرارقرآنیه‌یه واقف ، عالم وعادل وفصیح وبلیغ وخطیب بی‌معادل ایدی .

رسول اکرم ، آنی کوچوك ایکن خانهٔ سعادتنه آلوب اوز اولادی کبی تربیه ایتدی . اودخی کوزینی آچوب آنی کوردی . ظلمات شركه ایچنه دوشمدی ، بتلره سجده ایتمدی . صبی ایکن بعثت نبویه‌دن چندکون صکره اسلام ایله مشرّف اولمشدر .

عبدالرحمن بن عوف رضی‌الله عنه حضرتلری ، تاریخ فیلدن اون سنه صکره طوغمشدر . قرمزیله ممزوج بیاض رنکلی ، کوزل یوزلی ، بیوك کوزلی ، چوق کیرپیکلی ، چکمه بورونلی ، اللری ایری ، پارمقلری قالین ایدی . بروجه‌بالا حضرت ابوبکرك دعوتیله الك اول ایمان ایدن بش کشینك ایکنجیسیدر و احد کونی ثابتقدم اولانلردن بریدر . او کون یکرمی یردن یاره‌لاندی وبو یاره‌لرك بری آیاغنه اصابت ایتمکله طوپال قالدی .

سعدبن ابی وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلری ، قاره‌یاغیز ، اوزون‌بویلو ، کووده‌سی چوق قیللی ایدی . اون سکز ، اون‌طقوز یاشلرنده ایکن اسلام ایله مشرف اولدی . اوّل باوّل ایمان ایدن سالف الذکر بش کشینك اوچنجیسیدر. کافرکشلرك سرفرازی ایدی. فی سبیل‌الله ابتدا اوق آتان وقان دوکن ، اودر . (فارس‌الاسلام) دیو معروف اولمشدر .

احد کونی اعدایه بیك‌اوق آتمش وفخرعالم صلی‌الله‌علیه‌وسلم حضرتلری آنك حقنده « یارب ! آنك دعاسنی مستجاب قیل » دیو دعا ایتمش اولدیغندن سعد حضرتلری ، هر کیمك حقنده دعاایتسه مستجاب‌اولوردی.

زبير بن العوّام رضی الله عنه حضرتلری ، اسمروسمیزجه ، اورته بویلو ، آز صقاللی ایدی. پدری (عوّام) خدیجة الکبری رضی الله عنها حضرتلرینك برادریدر . والده‌سی جدّ رسول اولان عبد المطّلبك قیزی (صفیه) در. ابوبکر الصدّیقك (ذات النّطاقین) دیو معروف اولان کریمه‌سی (اسما بنت ابی بکر) ی تزوج ایدوب آندن بش اولادی اولمشدر .

اوّل باوّل ایمان ایدن سالف الذکر بش کشینك دردنجیسیدر . ابتدا فی سبیل الله سلّ سیف ایدن اودر . رسول اکرم « هر پیغمبرك حواریسی واردر . بنم حواریمده زبیردر » دیو بیورمشدر .

طلحة بن عبیدالله رضی الله عنه حضرتلری ، قرمزیجه یوزلو ، قیصه‌یه قریب اورته بویلو ، کوکسی کنیش ، آیاقلری ایری وقالین ایدی . سالف الذکر بش کشینك بشنجیسیدر . احد کونی ثابتقدم اولانلردن بریدر . کفاردن بری، اوکون رسول اکرمه بر قیلیچ حواله ایتدکده حضرت طلحه، اول حمله‌یی الیله دفع ایدوب او ضربه‌دن چولاق اولمشدی . خیلی ثروت صاحبی ایدی . ابوعبیدة بن الجرّاح رضی الله عنه حضرتلری ، مذکور بش کشیدن صکره ایمان ایدنلرك برنجیسیدر . یوم احدده ثابتقدم اولانلردندر .

حتی رسول اکرمك وجه مبارکنه کیرن زره حلقه‌لرینی دیشلری ایله چیقاریرایکن ایکی اوك دیشی چیقمشدی . رسول الله ، آنك حقنده « بو امتك امینی ، ابو عبیده‌در » دیوبیورمشدر. نحیف وخفیف اللحیه وقور و یوزلو واوزون یوزلو واوزون بویلو ایدی . عابد وزاهد ومجاهد وجلیل القدر بر ذات کثیر المحامد ایدی .

« رسول اکرم، کندیسنه خلیفه نصب ایده‌جك اولسه‌ایدی کیمی تعیین ایدردی؟ » دیوعایشهٔ صدّیقه رضی الله عنها حضرتلرندن سؤال اولندقده « اوّلا ابوبکری ، ثانیاً عمری، ثالثاً ابوعبیده‌یی تعیین ایلردی » دیوجواب ویرمشدر.

سعید بن زید رضی الله عنه حضرتلری ، ابوعبیده ایله برابر ایمان ایدنلردندر . حضرت عمر الفاروقك عمّزاده‌سی وقیز قرنداشی (فاطمه بنت الخطّاب)ك قوجه‌سیدر .

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن صکره ظهوره کلن بعض احوال

وقت سعادتده وحی آلهی متوارد اولور و طرف نبویدن امته تبلیغ بیوریلور ایدی .

آندن صکره وحی کلمك احتمالی قالمادی. فقط قرأن کریم، نیچه اصحاب کرامك حفظنده قالدی وقرأن کریمده مصرّح اولمایان مسئله‌لر حقنده سنت سنیه ایله ، یعنی رسول الله نه دیمش ونه یاپمش ایسه ؛ یاخود بر کیمسه بر ایش یاپارایکن کوروب‌ده‌منع ایتمه‌مش‌ایسه آکا توفیق ایله عمل‌ایدیلوراولدی.

لکن سنت سنیه واحادیث شریفه ؛ هپ اصحاب کرامك تمامیله مضبوط ومحفوظلری دکل ایدی .

چونکه: اصحاب کرامك ضیق معاشلری اولمق حسبیله‌کیمی پازار یرلرنده آلیش ویریش ایله وکیمی خرماالقلرده فلاحت ایله مشغول اولدقلرندن دائما مجلس سعادتده مجتمع اولامایوب آنجق اختلاس وقت ایتدکجه‌بولنورلر وطوپلانورلر ایدی .

بناءً علی ذلك طرف پیغمبریدن برحکم شرعی بیان وتعلیم بیورلدقده حاضر بولنانلر ، آنلری بللر وبولنمایانلر ، آنی بیلمز ایدی . لکن حاضر بولنانلر ، غائب اولانلره تبلیغ ایلر ایدی .

بوجهتله بعضلری ، بعض احادیث شریفه‌یی ودیکرلری دیکر احادیث شریفه‌یی بیلورلر ایدی وبیلمدکلرینی بیلنلردن اوکره‌نورلردی .

حتی (ابوبکر) (عمر) (عثمان) (علی) (عبدالرحمن بن‌عوف) (عبدالله بن مسعود) (ابیّ بن کعب) (معاذ بن جبل) (عمّار بن یاسر) (حذیفة بن الیمان) (زید بن ثابت) (ابوالدرداء) (ابوموسی الاشعری) (سلمان‌الفارسی) رضی‌الله‌عنهم حضراتی ، وقت سعادتده‌بیله فتوی ویررلر ایکن پك چوق حدیث شریفلر ، آنلرك محفوظی اولمایوب دیکر اصحاب

کرامه مراجعت ایدرلر و « فلان مسئله‌یه دائر برحدیث شریف وارمی ؟ » دیو صورارلر ایدی و برحدیث شریف بولنور ایسه موجبنجه عمل ایدرلردی .

حتی بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت پیغمبرك وفاتنده مدفنی حقنده اختلاف وقوع بولمش وحضرت صدیقك روایت ایلدیکی برحدیث شریف موجبنجه اعلای علیینه عازم اولدقلری یرده دفن ایدیلمش ایدی .

کذلك ترکهٔ نبویه‌نك بین الورثه تقسیمی حقنده بین الاصحاب اختلاف وقوعه کلدیکی حالده ینه ابوبکر الصدّیق « پیغمبرلردن میراث قالماز » دیو روایت ایلدیکی حدیث شریف موجبنجه عمل اولنمش ایدی .

امّ المؤمنین عائشه رضی الله عنها حضرتلرندن مرویدرکه « رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری وفات ایلدکده نفاق باش قالدیردی ، عرب مرتد اولدی ، انصار برطرفه چکیلدی. اکر پدریمك اوزرینه اینن بلالر، طاغلرك اوزرینه اینسه‌یدی أزردی . اویله ایکن هرنه خصوصده اختلاف ایتدیلر ایسه پدرم ، یتشدی ، حلّ مشکل ایتدی » دیو بیورمشدر .

اصحاب کرام ، اکر سنت سنیه‌ده دخی بر صراحت بولامازلر ایسه رأی وقیاس ایله اجتهاد ایدوب موجبنجه عمل ایدرلردی .

ایشته بوجهتله عصر اوّلده براجتهاد قپوسی آچیلدی وکرك اصحاب کزین ، کرك سائر مجتهدین برمسئله‌ده اتفاق ایتدکده آرتق تردد واشتباهه محل قالمیوب ایشته بوکا (اجماع امت) دینلدی .

حال بوکه : ایش رأی واجتهاده قالنجه بحسب البشریه نیچه مسائلده اختلاف آرا وقوع بولدی وهر مجتهد ، کندی رأییله وسائر ناس ، تابع اولدقلری مجتهدك قولیله عمل ایتمکه مجبور اولدی .

جزء ثالثده اجمالاً بیان اولوندیغی اوزره حضرت پیغمبرك وفاتی کونی ظهور ایدن (خلافت مسئله‌سی) دخی بوقبیلدندرکه احادیث شریفه‌ده آکا دائر بر صراحت اولمادیغندن اصحاب کرام آره‌سنده اختلاف آرا وقوع بولدی .

اگرچه نیچه احادیث شریفه‌ده (ابوبکر) و (عمر) و (عثمان) و (علی) رضی‌الله عنهم حضراتنك خلافتلرینه دائر تلمیحات واشارات وار ایدی و (عمر) و (عثمان) ك ابوبکردن صکره خلیفه اولاجقلری بعض احادیث شریفه‌دن آکلاشیلمش ایدی . لکن هیچ برینك وقتی معیّن دکل ایدی وابوبکر وعلیدن هانکیسنك دها مقدّم خلیفه اولاجغی اشعار بویورلمامش ایدی .

برده بونلر ، هپ کله‌جکدن خبر ویرمك دیمك اولوب حضرت‌پیغمبر بندن صکره فلانه بیعت ایدیکز دیو امر ایتمه‌مش وبوایشی اصحاب کرامنك انتخابنه براقمش ایدی . بناءً علیه دارعقبایه ارتحال بیوردقلری کون امارت وخلافت حقنده اوچ رأی میدانه چیقدی .

برنجیسی : انصارك رأییدرکه دین اسلامه نصرت ایدن امارت وخلافته مستحق اولمق قاعده‌سنی اساس اتخاذ ایدرك « بو دینه قبائل عرب ، بزم قلیجلرمزك سایه‌سنده بویون اکدی . امارت بزم‌حقمزدر » دیدیلر وکندی رئیسلری اولان (سعد بن عباده) رضی الله عنه حضرتلرینه بیعت ایلمك ایسته‌دیلر .

ایکنجیسی : جمهور صحابه‌نك رأییدرکه آنلر ، بو بابده مصالح امتی رؤیت ایچون لازم اولان قدرت وکفایته حصر نظر ایتدیلر وقریش قبیله‌سی هپ قبائل عربك اشرفی واك قوتلیسی ونفوذلیسی اولوب رسول اکرمك قریشی اولماسی دخی آنلرجه بر مزیت مخصوصه اولدیغنه مبنی آنلرك ایچندن افضل اولان ذاتی انتخاب ایلمك رأینده ایدیلر .

اوچنجیسی : هاشمیلرك رأییدرکه آنلر ، قوت قرابته اعتبار ایدرك « بنی‌هاشم ، قبیلهٔ قریشك اشرفی ورسول اکرمك یقین اقرباسی اولمغله خلیفه‌نك هاشمی اولماسی لازمدر » دیدیلر وعلی ابن ابی طالب رضی الله عنه حضرتلرینه بیعت ایلمك ایستدیلر .

اگرچه رسول اکرمه نسباً اقرب اولان عمّی عبّاس رضی‌الله عنه ایسه‌ده مهاجرینك اك صوکی اولوب سابقین اوّلین و علی الخصوص

عشرهٔ مبشّره وار ایکن آنك انتخابی قابل اولمایه‌جغی جهتله هاشمیلردن
بری خلیفه اولمق لازم کلدیکی تقدیرده حضرت علینك انتخابی طبیعی
ایدی .

بو بابده صواب اولان آنجق جمهور صحابه‌نك رأیی ایدی . زیرا انصارك
دین اسلامه فوق‌العاده نصرتلری اولدیغندن فوق‌العاده احترامه شایان
اولدقلری کبی رسول اکرمه نسباً قرابت دخی بر بیوك شرف ایسه‌ده
خلافت نبویه ، نه خدمت سابقه‌یه مکافات اولابیلوردی ، نه‌ده قوت قرابته
کوره اقربای پیغمبری‌یه میراث قاله‌بیلوردی .

جمهور صحابه‌نك خلافتی قریشه تخصیص ایتملری دخی مجرد سلالهٔ
نبویه‌نك قرابت نسبیه ایله بالانتساب تبرك و تیمّن ایچون اولمیایوب بلکه
قریشك اوزمان سطوت و قوتی و بین‌القبائل نفوذ و اعتباری اولدیغنه مبنی
ایدی .

چونکه : خلافت نبویه ، اهل‌اسلام آره‌سنده رابطه وکلمهٔواحده اوزره
اجتماعلرینه واسطه اولان بر امارتدر . امارت ایسه جناب حقك بر سر
وحکمتیدر که تأسسی دائما سطوت و قوت ایله مشروطدر و آندن مقصد
اصلی ، دفع فساد وحفظ آسایش بلاد وتنظیم امور جهاد ایله مصالح عامه‌یی
حسن تنظیم و تسویه‌دن عبارتدر . بودخی سطوت و قوته منوطدر . عادت
الهیه ، بو وجهله جاری اوله‌کلمشدر .

بو جهتله اصحاب کرام ، اوزمان ملت اسلامیه‌نك متحد الافکار
اوله‌رق حرکتیله کسب شوکت و سطوت ایلسی ایچون بر طوغری یول
آرایورلردی ، فقط بو یولی تعقیبده رأیلری مختلف ایدی .

(جمله‌نك مقصودی بر اما روایت مختلف) .

وقت سعادتده انصار ، بیوك بیوك نصرتلره موفق اولدقلرندن امارت
اسلامیه‌یی احراز ایله کمافی‌السابق دین‌اسلامه‌خدمت ایتمك امنیه‌سنه دوشمشلر
ایدی . لکن وهلهٔ اولاده شورالرینی کرکی کبی فکر وملاحظه ایده‌مه‌مشلر
ایدی‌که آنلرك مقدمکی موفقیتلری سایهٔ حضرت پیغمبریده اولوب آندن

صکره احوال، بتون بتون تغیر ایدرك خود بخود اویله بیوك ایشلره موفق اولامازلردی وکندولرینك نفوذی ، مدینهٔ منوره جوارینه منحصر اولوب بونجه قبائل عربك سعد بن عبادهیه تابع اولمایهجقلری مسلّماتدن ایدی . او زمان ایسه دین اسلام ، جزیرة العربك هر طرفنده منتشر اولدیغندن بالجمله قبائل عرب حقنده اجرای نفوذ ایله هر یرده تنظیم مصالح امت و تنفیذ احکام شریعت ایتمك لازم کلوردی . بواقتدار ایسه او زمان قریشه منحصر ایدی .

اکرچه زمان جاهلیتده جاری اولان (غیرت قومیه) یرینه (اخوت واتحاد اسلام) قائم اولمش ایسهده عربلر بیننده احوال طبیعیهدن اولان افکار عصبیه اقتضاسنجه خلافت ، هر قنغی قبیلهیه کچسه دیکرلری آنی قیصقانهرق اطاعتدن ابا ایله ملت اسلامیه آرهسنه تفرقه دوشمك ملحوظ و هله اوس و خزرجه سرفرو ایتمیهجکلری درکار ایدی .

اماقریش قبیلهسی، ذاتاً سطوت وقوت صاحبی اولدقدن بشقه اوتهدنبری بین القبائل محترم اولوب رسول اکرم دخی قرشی اولمق حسبیله قریشك حکم مشروعی آلتنه کیرمك سائر قبائله کران کلمزدی .

فقط خلافتی قریشك اون بطنندن بر بطنی اولان هاشمیلره تخصیص ایتمکه بر کونه مجبوریت اولمدیغی حالده موافق حکمت دکل ایدی . زیرا حکومتك تأسیسنه سعی ایدن قومك افرادی ، خمور مایهسی کیدرکه نهقدر چوق اولورسه آنکله او قدر چوق خمور مایهلنور ، اکمکك بیوکیده خمورك چوغندن اولور . بناءً علیه برحکومتك مؤسسلری ، نهقدر چوق اولورسه او حکومتك وسعت و شوکتی اوقدر زیاده اولور .

عالم کون وفسادده عادةالله بو وجهله جاریدر. تاریخ عمومی وحکمت تاریخیه دقت ایله مطالعه اولندقده بو دقیقه واضح و عیان اولور .

دینلمسون که « اصحاب کرام، حکمت و تاریخ اوقومامشلر ایدی . بودرلو دقیق مسئلهلری نصل دوشونه بیلورلردی ؟ » زیرا آنلر ، حکمتی

معدن علم و حكمت اولان فم سعادتدن اخذ ایتمشلر ایدی . بو مثللو دقایق هرکسدن اعلا بیلورلردی .

حاصل کلام حضرت پیغمبرك وفاتنـدن صکره علی الاطلاق وجوه و اشراف قریشـدن قبول عامه‌یه مظهر اوله‌جق بر بیوك ذاته بیعت اولنمق لازمهٔ حالدن ایدی . فقط عصبیتجه ، یعنی قوم و قبیله‌جه بیوکلك کافی اولمایوب اسلامجه افضل اولمق لازم کلوردی .

والاّ اوزمان زیاده قوت و غلبه‌لکی اولان (بنی امیّـه) نك اولوسی وفتح مکه‌یه قدر قریشك اك نفوذلیسی وحضرت پیغمبرك قائن پدری اولان (ابوسفیان بن‌حرب) ك انتخابی جائز اولوردی. حال بوکه : احد وقعه‌سنده آنك یوزندن کورولن خسارات ، هنوز خاطرلردن چیقمامشـدی . کرك انصار ، کرك مهاجرین آنك حکمی آلتنه کیره‌مزدی و فتح مکه‌ده مؤلفة القلوب صره‌سنه کچوب صکره قوی مسلمان اولمش ایسه‌ده اهل اسـلام ، آکا امنیت ایده‌مزدی .

بوجهتله کرك ابوسفیانك ، کرك امثالی اولان وجوه قریشك انتخابلری قابل دکل ایدی و امویلردن بری انتخاب اولنه‌جق اولسه عثمان ذی‌النورین رضی‌الله عنه حضرتلرینك انتخابی لازم کلوردی .

لکن اك اوّل اسلام ایله مشرّف اولوب‌ده حضرت عثمانی دخی دائرهٔ اسلامه آلان ورسول اکرمك مرض موتنده امر شریفیله نمازده جماعت اسلامه امام اولان یار غار پیغمبری وار ایکن آنك اوزرینه دیکرینـك تقدیمی قابل دکل ایدی .

حتی رسول اکرمك وفاتی، هرکسه دهشت ویردیکی صره‌ده حضرت عمرالفاروقه دخی حیرت الویرمکله حضرت ابو عبیدة بن الجرّاحه واروب « الکی اوزات . سـکا بیعت ایده‌یم . زیرا رسول اللهك بیوردیغی اوزره سن بو امتك امینیسین » دیدکده ابوعبیده : « یاعمر ! سنك اسلامه‌کلدیکك زماندنبرو بویله بر ضعیف رأیکی کورمدم . ایچکزده صدّیق ومغـاره‌ده

ایکینك ایکنجیسی وار ایکن بکا نصل بیعت ایلرسك ؟ » دیو حضرت عمری ایقاظ ایتمشیدی .

شو حاله نظراً افکار عمومیه‌یه مراجعت اولندیغی حالده حضرت ابوبکرالصدّیقك خلافته انتخاب اولنه‌جغی درکار ایدی .

بناءً علی ذلك هپ اصحاب کزین ، برلشوب‌ده بالمشاوره بو امر اهمّه برقرار ویرملری لازم کلورکن جزء ثالثده بیان اولندیغی اوزره انصارك (سقیفهٔ بنی ساعده) ده اجتماع ایله خود بخود خلیفه انتخابنه قیام ایتملری ، ایشی صعوبته دوشوردی .

شویله که : حضرت ابو بکر وعلی ودیکر بعض اصحاب کزین ، تجهیز وتکفین نبوی امر مهمیله مشغول ایکن مهاجریندن (مغیرة بن شعبه) حضرت عمره کلوب « سقیفه‌ده انصار ، طوپلاندی خودبخود برشیئه قرار ویریرلر ایسه صکره بینمزده محاربه ظهور ایدر » دیمکله حضرت عمر ، درحال ابو بکر ایله ابو عبیده‌یی آلوب سقیفه‌یه واردیلر . انصارك سعدبن عباده‌یه بیعت ایلمك اوزره اولدقلرینی کوردیلر . حضرت ابو بکر ، سابقین اوّلیندن اولان مهاجرینك فضائلنی بسط وتمهید ایتدکدن صکره قریشدن باشقه‌سنك امارتنی قبائل عربك قبول ایتمیه‌جکنی پك کوزل افاده ایتدی . حضرت عمر دخی آنی تأیید ایتدکدن باشقه انصار « بزدن بر وسزدن بر امیر اولسون » دیدکلرنده بر قینه ایکی قلیجك صیغمایه‌جغنی اثبات ایلدی . ابو عبیده دخی پك مؤثر سوزلر سویلدی . انصارك نیتی خلوصه مقرون اولمغله آنلر دخی قالقوب سقیفه‌ده بولنان مهاجرین ایله برابر حضرت صدّیقه بیعت ایدیویردیلر . یالکز سعدبن عباده رأینده اصرار ایلدیسه‌ده یالکز قالدیغندن آنك مخالفتی ومنازعه برطرف اولدی .

بو وقعه ، بربیوك بلیّه ایدی . بیوك فساده باعث اوله‌بیلوردی . جناب حق ، آنك شرندن بو امتی محافظه بیوردی .

واقعا هپ اصحاب کزین ، طوپلانوب‌ده بولیله مشاوره جاری اولمادیسه‌ده بمنّه تعالی اوغائله ، قولایلقله بیتدی وحضرت ابوبکر ، معلوم اولان وقار

وهيبتی ایله مقـام خلافتده استقرار ایتدی . فقط شیطان لعین ، ینه دیکر مکر وخدعه ایله اهل اسلام آره‌سنه تفرقه دوشورمك ایستدی .

شویله‌که : حضرت علی ، سـقیفه‌یه وارمیوب زوجه‌سی فاطمة‌الزهرا رضی‌الله عنها وارضاها حضرتلرینك خانه‌سنده عزلت ایتمش وبنی هاشم ایله عشرهٔ مبشّره‌دن رسـول اکرمك حواریسی و ابو بکرالصدّیقـك دامادی اولان (زبیر بن‌العوّام) وخواص اصحـاب کرامدن (مقداد بن‌الاسـود) (وسلمان الفارسی) و (ابو ذر) و (عمّار بن یاسر) ایله (ابیّ بن کعب) رضی‌الله عنهم دخی اورایه کیتمش ایدی .

بونلر ، هپ حضرت علی‌یه بیعت ایله‌مك اوزره آنك یاننده طوپلانمش وامر انتخابك سقیفه‌ده اویله بغتةً اجراسیله کندولرینك مشاوره‌دن خارج براغیلدقلرینه کوجنمش ایدیلر .

فی‌الواقع ، حضرت (علی) و (زبیر) و (عبّاس) کبی کبار اصحاب کرام ، مجلس انتخابده بولنمق ورأیلری آلنمق لازم ایدی ، نه‌چاره‌که آنلری دعوت ایله اسـتشاره‌یه وقت مسـاعد اولمادی . سقیفه حادثه‌سـنك دفعی ایچون حضرت صدّیقـه بیعت اولنیویرمك لازم کلدی . برده بو فرقهٔ هاشـمیه طرفندن وقوع بولان اعتراضه قارشـو بری طرفدن « ابوبکر وعمر وابو عبیده کبی آنلرده سـکیردوب‌ده سـقیفه‌یه کلمه‌لی ایدیلر » دیو اعتراض اولونویوردی .

ایشته او اثناده حضرت عبّاس ، حضرت علی‌یه « کل بن سـکا بیعت ایده‌یم ، ناس‌ده بیعت ایلر » دیمش ایسه‌ده حضرت علی ، فتنه حدوثندن احتراز ایله قبول ایتمه‌مشدر .

ابوسفیان بن حرب ایسه ، تازه مسلمانلردن اولدیغی جهتله عصبیّتجه یعنی قوم وقبیـله‌جه بویوکلك داعیه‌سی هنوز تمـامیله ذهننده چیقمامش اولدیغنه مبنی بوبابده بوتون بوتون باشقه رأی ومطالعه‌ده ایدی . یعنی قوّت قرابته باقیلمـایه‌جق اولدیغی حالده قوت عصبیّت جهتی کوزه‌دیلك رأینده ایدی . کندی قومی اولان (بنی‌امیّه) یه نسبتله حضرت ابوبکرالصدّیقك

قومی اولان (بنی تَیْم) آز اولدیغنـدن حضرت صدّیقه بیعت ایلمیـوب جمعیت هاشمیّه‌یه‌قاریشدی و « پیغمبرك خلافتی، قریشك الك كوچوك شعبه‌سنده قالمق نه‌دیمكدر؟ » دییه سقیفه بیعتنی تقبیح وحضرت علی‌یه وزمان‌جاهلیتده همدمی اولان حضرت عباسه توبیخ ایتدكدن باشقه حضرت علی‌یه «الكی اوزات . سـكا بیعت ایده‌یم . والله ایستر ایسه‌ك اطرافی آتلو وپیاده ایله طولدیریرم » دیدكده حضرت علی « یااباسفیان ! سن ملت اسلامیه آره‌سنه شقاق براقمق ایستیورسین » دیو آنی رد ایلمشدر .

ابوسفیان ، ملك وسلطنت كبی خلافت نبویه دخی بر خاندان ایچنده توارث ایدوب قاله‌جق ظن ایدییوردی .

جمهور اصحاب كزین ایسـه ، خلافتی حضرت صدّیقك ذاتیله قائم بر وظیفـه بیلورلردی . حضرت صـدّیق دخی آنی اوزه‌رنده ایكره‌تی بر خلعت كبی بیلوب كندوسـندن صكره ملت اسـلامیه‌جه افضل اولان ذاته انتقال ایتمك رأینده ایدی . زیرا مقصد اصلی ، زمان جاهلیتده معتاداولان (غیرت عصبیّه) یرینه (اتحاد اسلام) قائم اولمق مصلحتی ایدی .

احوال مشروحه‌دن آكلاشیلیوركه : كرك حضرت صـدّیق ، كرك حضرت علی ، هپ ملت اسـلامیه آره‌سنده شـقاق و تفرقه حدوثندن صاقینیورلردی وایكیسی دخی برر موقع مشـكلده بولونیورلردی . زیرا جمهور صحابه ، حضرت صدّیقه بیعت ایلمش اولدقلرندن كیرو دونه‌مزلردی. حضرت علینك باشـنه طوپلانان جمعیت دخی آنی خلافته انتخـاب ایلمك فكرنده اصرار ایدییورلردی. حتی زبیربن العوّام « علی‌یه بیعت اولنمادقجه قلیجمی قیننه صـوقمام » دیو مصر اولوب حضرت عمر دخی تهور ایدرك « آنك قلیجنی آلك ، طاشه چالك » دییوردی .

رسول اكرمك عمزاده‌سی اولان (عُتْبَةُبن ابی‌لهب) دخی « بوایش، بطن هاشمدن وعلی‌الخصوص ابوالحسن (یعنی حضرت علی) كبی بر ذات جلیل‌القدردن دونر وغیری‌یه توجه ایدر ظن ایتمز ایدم » دییه‌رك اظهار تأثر سیاقنده شعرلر سویلیوردی .

او اثناده كويا حضرت على « خلافت دعواسنده ايمش وحضرت صدّيقك خلافتنى قبول ايتميور ايمش » يوللو سوزلر ايشيديلدى .

حضرت على ايسه ، خلافت حقنده يوليله مشورت وكندى رأينه دخى مراجعت اولونماديغندن طولايى جانى صيقيلمش ايسه‌ده اويله دعوى وداعيه‌لرده بولونمايوب آنجق كوشهٔ عزلت و انزوايه چكيله‌رك رسولا كرمك آتش افتراقيله يانوب ياقيلمقده ايدى .

لكن ، اويله مهم وقتده اختيار انزوا ايله كرك كندوسنك ، كرك رفقاسنك هنوز كلوب ده حضرت صدّيقه بيعت ايتمه‌ملرى ذهنلره خدشه وخلجان ويرمكده ايدى .

حضرت صدّيق ، بر مدت دها صبر وتحمل ايتمش ايسه‌ده بو حال ، تمادى وميانه‌ده مباينت وقوعنه بادى اولور وطرفينك آره‌سى آچيلور ومغرور جاهللر ، يا سيورى عقلليلر ، ياخود ساده دل وضعيف القلب واويصال آدملر سوزه قاريشور ، ايش فنا يول آلور ديو خوف ايتديكندن اصلاحى چاره‌سنى آرامغه مجبور اولمشدر .

شويله‌كه : (محيى الدين العربى قدس سره) حضرتلرينك (محاضرات ابرار ومسامرات الأخيار) نام كتابنده و (حامد عمادى) عليه رحمة الهادى حضرتلرينك (ضوء المصباح فى ترجمة سيدنا ابى عبيدة بن الجرّاح) نام كتابنده بسط وبيان اولونديغى اوزره حضرت صدّيق ، اوّلا حضرت عمر الفاروق ايله محرمانه مذاكره ومشاوره ايتدكدن صوكره حضرت ابو عبيدة بن الجرّاح رضى الله عنه حضرتلرينى چاغيروب آنلر ، ايكيسى برلكده اولدقلرى حالده ابوعبيده يانلرينه كيردكده حضرت صدّيق ، آكا خطاباً « يا ابا عبيده ! سنك ناصيه‌ك نه‌متيمندر. يوزكده خير نصل آشكاردر. رسول اللهك عندنده غبطه اولونه‌جق بر مرتبه‌ده ايدك . بر يوم مشهودده (يعنى بر جمعيت علنيه‌ده) رسول الله سنك حقكده (ابوعبيده بو امتك امينيدر) ديدى . جناب حق ، نيجه دفعه سنكله اسلامى عزيز وفسادينى دفع ايتمشدر . سن دائما دينه ملجأ ومؤمنينه روح و اخوانكه معين اوله

کلمشسکدر . سنی بر ایش ایچون ایستدم که حالی اوزره براقیلور ایسه صوکی قورقولودر . اصلاحی واجبدر . ای جرّاح اوغلی ! بویاره ، سنك میلك ورفق وملایمتك ایله اونولماز وبوییلانك زهری ، سنك افسونك ایله مندفع اولماز ایسه یأس کلور ، ألمی شدت بولور ، صکره دها آجی وکوج علاجلره محتاج اولور . بوایشك سنکله تمام اولماسنی وسنك الکده انتظام بولماسنی اللهدن دیله‌ریم . ایمدی یا اباعبیده ! الله ایچون ورسول‌الله ایچون وبوجماعت اسلامیه‌نك سلامتی ایچون هر درلو جهد وسعی‌ده تجویز قصور ایتمه‌رك بوایشه تأنی ونزاکت ایله طاوران . الله سنك حافظ وحامی ومعینکدر . علی‌یه کیت ، متواضعانه تکلم ایت وخاطرکده طوت که او ، ابو طالبك سلاله‌سیدر وآنك ، دون غائب ایتدیکمز ذات قدسی الصفات صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك عندنده‌کی مرتبه‌سی یرنده‌در . آکادی که :

« دکز تهلکه‌لی ، قره قورقولو ، هوا بوز زنکلی ، کیجه قاراکلق ، کوك آچیق ، یر چیپلاقدر . (یعنی اوتی، اورمانی یوقدر) چیقمق متعذر ، ایتمك متعسردر . حق ، رحم وشفقتی جالب وباطل ، عنف وشدتی موجب . حسد ، هلاکه بادی وعجب ، شر وعداوته مؤدیدر. (یعنی اجماع امت ایله خلافتك حکمی ظاهردر . امت محمدیه ، ضلالت اوزره اجماع ایتمز . اجماعدن آیریلقده خطر واردر . آندن باشقه طریق سلامت یوقدر) شیطان ، ملت اسلامیه آره‌سنده تفرقه وعداوت براقمغه چالیشور . فسق وفجور یولنده وسوسه ویریر ، انسانی آلدادیر ، شریر کسانی امنیه‌یه دوشورور . دور آدمدن بری دأب وعادتی بودر . کیمسه آندن خلاص بولاماز . مکرکه حق اوزرینه دیشنی صیقوب طورمق وباطلدن وعاجلدن (یعنی دنیادن) صرف نظر قیلمق واللهك ودینك دشمنی اولان شیطانك تپه‌سنه شدتلی وجدّی باصمق ومنحصراً اللهك رضاسنی تحصیله ربط قلب ایتمك ایله خلاص بوله . شمدی فائده ویره‌جك بر سوز لازمدر . زیر سکوت ضرر ویردی ، نتیجه‌سندن قورقولدی . سکا غائب حیوانکی یددیرن ، سنی ارشاد ایلمش اولور. سکا عتاب ایله بیان مودت ایلیان ، خالص دوستلق ایدر .

سنکله برلکده قالمغی اختیار ایدن، سکا خیر خواهلق ایلر. ذهنکده قوردیغك نەدر؟ آکا قلباً میل ایدییورسك، کوز اوجیله دقتلی باقیورسك. ایچکی چکیورسك‌ده لسانك سویلمیور. عیان، بیان سویلدکدن صکره سویلیه‌جك وارمی؟ ایضاحدن صکره ابهام اولورمی؟ دین الهیدن بشقه دین و قرآن کریمده مندرج اولان اخلاقدن بشقه اخلاق ومسلك نبویدن بشقه طوغری یول وارمی؟ بنم کبی آدمه یوصودن کلنورمی؟ یوقسه سنك کبی برذاته کنیش میدان، طار وقپانیق وکوزینه ماه منیر، طوتوق کورینورمی؟ اورته‌ده بو کفتکولر نەدر؟ قاریشیق سوزلر و اوست پرده‌دن سسلر نەدر؟ اللهك و رسولنك دعوتنه کیفیت اجابتمزی وحسبةً لله هجرت و رسول‌اللهه نصرت یولنده وطنلرمزدن خروجمزی، اولاد و اموال و یارانمزدن آیرلدیغمزی سن پك اعلا بیلورسك. بزم اویله فداکارلق ایتدیکمز وقتلر سن، چوجقلق عالمنده تربیه ایدیلور واکلندیریلور ایدك. نەمراد اولنیور، نیه ندا قلنیور فهم و حفظ ایده‌مزدك، سوره‌مزدك، یده‌مزدك. صکره سنّ کماله ایردك، منزل مقصوده ایریشدك. شمدی قدرك مجهول وفضلك منکر دکلدر. اما بز، او وقتلر طاغلری یرندن قالدیره‌جق و انسانك آلننده‌کی صاچلری آغارده‌جق قورقونج حاللر ایچنه دوشوب دەرین یرلرینه طاله‌رق و طالغه‌لرینه بینه‌رك آجی صولرینی ایچر، قپالی یرلرینی آچار، تملی احکام ایدر، قوییسنك ایپلرینی بوکر ایدك. حال بوکه: کوزلر حسدله طولو، بورونلر کبر ایله مملو، کوکسلر غیظ ایله شعله‌لنور. بویونلر فخر ایله اوزانور وبیچاقلر مکرایله بیله‌نور و یریوزی قورقودن دبره‌نور ایدی. آقشام اوستی صباحه، صباحلین آقشامه چیقاجغمزه امیدوار دکل ایدك. اولومی کوزمزه آلدقجه کیمسه‌یه مدافعه ایده‌مزدك. نیچه غصه‌لر یوتمادقجه براکری‌یی طوغرولتمق ممکن اولمازدی. بوحاللرك هربرنده بابا وآنا ودایی و عموجه‌لرمزی و آز چوق بالجمله مال و منالمزی طیب خاطر و ثبات قلب وکولر یوز و طاتلی سوز ایله رسول‌اللهه فدا ایده‌ردك. دها بونلر کبی نیچه مکتوم سرلر و خفی خبرلر واردرکه سن آنلردن غافل ایدك. صغر سنّك

اولماسـه غافل اولمازدڭ . نصل غافل اولورسين كه فكرڭ پارلاق ، لسـانڭ
فصيح ، اطوارڭ ممدوحدر . سنڭ خصال حميده‌كه دائر سـويلنه‌جك دها
چوق سوزلر واردر وشمدى جناب‌حق سنى مرتبهٔ كماله ايريشديرمش، معدن
خير قيلمش ، مرادكى اوكنه قومشدر . سنڭ ايشيتديككى بن علم سويلرم .
وقتكه منتظر اول . قوللريكى صيغا ، بويله بر يرده ايليشوب طورما و سـكا
كلن كيمسه‌يه يان‌چيزه‌رڭ يوز بوروشدرما . بوايش ، هنوز تازه ميوه‌كيدر.
چابق چوريمكه يوز طوتمسون ديو ذهنلرده كدر وار. سن بوامتڭ اكمـكنه
قاتيق كيبسين . اصرار ايدوب‌ده قورتلانما . بو امتڭ كسكين قليجيسين .
اكريلوب‌ده كسمز اولما . بو امتڭ طاتلى صوييسين . آجيوب‌ده بوزولما .
والله بن ، بوايشى رسول اللهدن صوردم. بويله جواب ويردى‌كه « ياابابكر!
بوايش ، آكا طالب اولمايانكدر. آكا راغب اولوب‌ده آنڭ ايچون مدافعه
ايدنڭ دكلدر . آكا كوچوكلك كوسترنكدر . تعظم و تكبر ايدنڭ دكلدر.
بو ، آنكدركه او سنكدر دنيلور. او، بنمدر دييه‌نڭ دكلدر ؟ ديو بيوردى.
الله بيلوركه رسـول‌الله ، دامادلق خصوصنده بنمله مشـورت ايدوب قريش
دليقانلولرندن بعضيلرينى ياد ايتـدكده « على حقنده نه بيوررسـكز ؟ ديدم
و « حداثت سنّى حسبيله آنى فاطمه‌يه مناسب كورميورم» ديدكده « الكز
آلتنده مستور و نظر همايونكز ايله مرعى ومنظور اولدقجه ايكيسنه دخى
بركت ، شامل و نعمت ، مبذول اولور » ديدم و دها چوق سوزلر سويلدم
سنڭ دامادلغكى ترويج و ترغيب ايلدم . بنم بونده برغرض مخصوصم يوق
ايدى . سنڭ يريكه باشقه‌لرينڭ قوقوسى كلوركن بن‌سنڭ حقكده ديديكمى
ديدم . بنم او معاملهم ، سـنڭ شمدى بنم حقمده‌كى معامله‌كدن دها خيرلو
ايدى . اعتماد ايت‌كه : بوايشده (يعنى امر خلافتده) رسول‌الله سكا اشارت
ايتديسـه سندن باشقه‌سنه دخى اويله ايمالر ايتمشـدر وسنڭ حقكده برشئ
سويلديسه باشقه‌سـنڭ حقنده‌ده سكوت ايتمه‌مشدر . اكر ذهنكده برشك
و تردد وار ايسه كل . صحابه‌نڭ حكمى مرضى و صواب ، مسموع و حق،
مطاعدر . رسول‌الله ، بو جماعتدن خوشنود و حقلرنده شفيق و مسرتلريله

مسرور و کدرلریله مکدر اولدیغی حالده دار عقبایه انتقال بیوردی. بیلمزمیسین که رسول اکرم، اصحاب و ندما واقربا واصدقاسندن هر برینی بر رفضیلت ایله ممتاز، بر مزیت ایله متمیز، بر حالت ایله متفرد قیله رق براقدی. اکر هر طرفده کی امتی باشنه طوپلانسه حسن اداره لرندن عاجز قالماز و بو بابده وزیر و معینه محتاج اولماز ایدی. رسول الله، بو امتی باشی بوش و پریشان و باطله مفتون و حقدن غافل، باقیجیسی یوق، ایدیجیسی یوقمی براقدی صانورسین؟ اویله دکل والله. ربی تعالی حضرتلرینه مشتاق اولوب ده آنك درکاه رضوانه عزیمتی نیاز ایتمدن علامتلر وضع ایله یوللری تأمین و موقفلری و صو برلرینی تسهیل و تعیین ایتدی. باذن الله تعالی شرکك دماغنی قیردی ولوجه الله تعالی نفاقك یوزینی یاردی و، الله ایچون فتنه نك بورننی کسدی وبعون الله تعالی شیطانك یوزینه توکوردی و اوامر الٰهیه یی اعلان بیوردی. بعد ازین ایشته انصار ومهاجرین، سنك یانکده و سنکله بر یرده و بر بلده ده در. اکر آنلر، بنم سکا بیعتمی ایسترلر و بنم یانمده سکا اشارت ایدرلر ایسه بن، المی سنك الك اوزرینه قورم (یعنی بیعت ایلرم) و اکر باشقه صورت اولور ایسه سن ده مسلمینك کیردیکی یوله کیر (آنلرك بیعت ایلدیکنه بیعت ایت) و آنلرك مصالحنه معین اول و مغلق ایشلرینی فتح و یوللرینی شاشیرانلرینی ارشاد و آزغینلرینی منع ایت. چونکه: الله تعالی، ایيلك اوزرینه یاردیملاشمق ایله امر ایتمشدر. همان حق اوزرینه یاردیملاشغه حاضرلان و براق بزی حقد و بغضدن عاری کوکسلر ایله شو دنیا دیرلکنی ختامه ایردیره لم و عداوتدن سالم کوکللر ایله اللهه قاووشالم. بعدذا ناس، پك ضعیفدر. آنلره آجی و آنلر حقنده ملایم اول. کندیکه بزم سببمزه زحمت ویرمه وفتنه قپوسنی قپالی براق. آرتق نه قیل و قال وار، نه ده لوم ایدن وایشلك آرقه سنی قوالایان وار. الله تعالی، بزم دیدیکمزه شاهددر و بولندیغمز حاله ناظردر»

ابو عبیده، حضرت صدّیقدن بو وجهله تعلیمات آلوب قالقار ایکن عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلری، آکا «قپوده براز اکلن. سکا دها سوزم وار» دیمکله ابو عبیده، قپوده براز اکلندکدن صکره حضرت عمر، بشاشت

ایله چیقوب دیمش که« یا اباعبیده ! علی یه دی که : اویقو، اصلی یوق خیالات کوسترن بر حالتدر. خصومت، حربه مؤدّی بر کیفیتدر. هوا وهوس، ایشك صوکنی صایمامقدن عبارتدر . هر بریمزك بر مقام معلومی وحق و مشاع ، یا مقسومی ، خبر ظاهری ، یا مکتومی واردر . اذکیانك اك ذکیسی ، قاچانی تألیف و اوزاق قالانی تلطیف ایدن و هر کسی میزانیله طارتان و خبری عیانه قاریشدیرمایان (یعنی هر ایشتدیکنه ایناتمایان) و قاریشنك یرینه سره سنی قومایان آدمدر. مبهم ایله قاریشیق معرفتده و، جهله مصروف اولان علمده خیر یوقدر. بز ، یاره سندن قوچونان دەوەلر کبی دکلز. هر قیزغین شیئك ناری و هر سیلك بر قراری واردر. بو جماعتك سکوتی ، عجزلرندن ناشی دکل ایدی . بوکون کلاملری ده قورقودن دکلدر. الله تعالی ، محمّد ایله هر متکبرك بورنی و هر جبارك بلنی قیردی و هر یالانجینك دیلنی کسدی . حقدن صکره ضلالتدن باشقه نه وار ؟ بو تکبر و تعظم وال آلتندن تهیئی و تجسّس نه در ؟ رسول اکرم ، دار عقبایه عازم اولدی . بو ایش (یعنی امر خلافت) ایسه معلّق و موقوف قالدی. کیمسه نك آکا خصوصیتی یوقدر . رسول الله ، سنك حقکده صراحةً برشی بیورمادی . بزلر ایسه فرس و روم کبی بر دولت جابره یه تابع دکلز . بلکه حق و صدق ایله هدایته ایروب متین قلبی و قوی بیلکی و نصرتلی الی و کوریجی کوزی اولان بر امّت آره سنده نور نبوت و ضیاء رسالت و ثمرهٔ حکمت و حریت و عنوان نعمت و ظل عصمتده یز . ظن ایدرمیسین که ابو بکر ، بو امته جبر و مکر ایدرك صیچرایوب ده امارتی قاپدی . ظن ایدرمیسین که ابو بکر ، بو امتك شعورلرینی سلب ایلدی ، کوزلرینی باغلادی ، دوکوملرینی چوزدی ، عقللرینی بوزدی ، صولرینی یاتیردی . آنلری یولدن چیقاردی ، ضلالته دوشوردی ، طریق هلاکه کوتوردی. کوندوزلرینی کیجه ، وزنلرینی کیله ، یقظه لرینی اویقو ایتدی . صلاحلرینی فساده قلب ایلدی . اکر اویله اولسه آنك سحری مبین ومکری متین ایمش دیمك اولور . الله حقیچون اویله دکل . اویله اولسه هانکی آتلی

وپياده وهانكى قارغى و قليج و نصل قوت ومكنت ايله وهانكى ذخيره ومهمات وهانكى ال وشدت وهانكى قبيله وعشيرت ونصل وسيله ووسعت ايله يايدى . طوغريسى ابوبكر ، معلومك اولديغى اوزره عزيز وعالىجناب برذاتدر. خلافته قوت وديكرصورتايله نائل اولمادى. والله او، نازلاندى. خلافت ، آ كا مفتون اولدى. او ، چكيندى. خلافت ، آ كا صاريلدى . بو بر عطيه وعنايتدركه ، جناب حق ، آ كا احسان بويوردى وبر نعمتدركه شكرينى الله تعالى ، آ كا واجب قيلدى . آنك امارتيله بوامت دخى اللهك لطفنه مظهر اولدى . رسول اللهك ايام سعادتنده دخى بو هماىسعادت ، آنك باشنده طولاشدى. لكن او ، بوكا التفات ايتمزووقتنى كوزهتمز ايدى . الله تعالى ، مخلوقاتنى اعلم وقوللرينه ارحمدر . حقلرنده خيرلوسنى اختيار ايلر . سنكده بيت نبوت ورسالت وكهف حكمتده مقامك مجهول دكلدر . اللهك سكا ويرديكى علمده حقك انكار اولونماز . لكن سنك اوموزكدن بويوك اوموزله وسنك قرابتكدن دها زياده قربايله وسنك سنكدن عالى سن ايله وزمان جاهليتده واسلام وشريعتده وسنك نصيبك اولمايان و آدك ياد اولونمايان وقعهلرده سيادت ورياست ايله سكامزاحم اولان وار . اطرافكدهكيلرك (يعنى زبير ورفقاسى رضى الله عنهمك) كومورده نمهلرينى ديكلهمكده كنديكى معذور كوروروسهك ابوبكردن مكتوم طوتماياجغمز ملايم سوزلريمزى ايشيتديككده بزى دخى معذور طوت واكر آنلرك سوزلرينه باقوب طورهجق اولورسهك على التحقيق سكا او سوزلرى اونوتديرهجق وبو سوزلرى مطالعهيه ميدان ويرميهجك حاللر ظهوره كلور . اسمنى تصريح ايتمديكمز ذات ، اكر لهنده وعليهنده اولان افكارمزى بيلسه سكوت ايلهمزدى . سنده آنى بعض اموروده محرم اتخاذ ايلهمزدك. اما ابوبكرالصديق ، دائما رسول اكرمك سويداى قلبى ومحرم اسرارى و شريك احزان و اكدارى و مقبول و منظورى ايدى . بوده بالجمله مهاجرين وانصارك حضورلرنده اولوب شهرتى دلالتدن مغنىدر. الله ايچون طوغريسنى سويليهلم . سن ، قرابتجه رسولالله‌ه اقربسين .

لکن ابوبکر ، مرتبه‌جه اقربدر . قرابت ، ات ایله قاندر . مرتبه‌جه قرب ایسه روح ایله نفسدر . بو ایسه بر بیوك فرقدر . مؤمنلر ، آنی بیله‌رك بو بابده متفق اولمشلردر . آنده شك ایدرسه‌ك بونده شك ایتمه‌كه اللهك الی جماعت ایله ورضاسی اهل اطاعت ایله‌در . ایمدی سکا بو کون خیرلو ویارین فائده‌لی اولان حاله دخول ایت وبوغازکده ایلیشه‌ن شیئی چیقار ، آت. اکر عمر، اوزون واجل مساعد اولور ایسه آنی سینر، سینمز یه‌جکسك وخوش ناخوش ایچه‌جکسك . اما اویله بر وقتده ییوب ایچه‌جکسك که سکا خصوصیتی اولانلردن باشقه سوزیکی رد ایدن اولمایه‌جق وسنك دیریکی امه‌رك و قانادلریکك اوجلرینی کسه‌رك وسنك مسلککی تعییب ایده‌رك سکا طمع ایدنلردن باشقه تابع اولان بولونمایه‌جق . او ، حالده ندامتله دیشلریکی غیجیردا‌ده‌جقسك وقانلی صو یوده‌جقسك واوزمان کچن عمرك وآخرته کیدن قومك ایچون تأسف وتحسر ایده‌جکسك وابا ایتدیکك کاسه ایله سقی اولونمنی وایچندن چیقمق ایستدیکك حاله اعاده قیلنمغی تمنی ایده‌جکسك . بزم حقمزده وسنك حقکده جناب حقك برسر وحکمتی وارکه بونی آنجق او ، بیلور وبونك بر غایتی وارکه فرحلی وکدرلی وقتلرده عون وعنایت آنجق آندن امید اولونور . الله تعالی ولی حمید وغفور ودوددر . »

مبحث مخصوصنده بیان اولوناجنی اوزره حضرت علینك ایام خلافتنده باشنه کلن مشکلات متوالیه‌دن دوچار تأسف وحیرت اوله‌رق حضرت عمرك سوزلری عینیله ظهوره کلمشدر .

حضرت ابو عبیده ، حضرت عمرك بو تبلیغاتنی دخی حامل اوله‌رق سعادتخانهٔ صدّیقدن چیقوب ایشك عسرت ونزاکتنی دوشونه‌رك وده‌رین مطالعه‌لره دوشه‌رك خلوت خانهٔ حضرت علی‌یه کیتدی وحضرت صدّیق وفاروقدن آلدیغی سوزلری آکا تمامیله تبلیغ ایتدی .

حضرت علی ، دقت ایله دیکله‌دی . او سوزلرك تأثیراتی تا ایلیکنه

ایشله‌دی ودرجهٔ تأثیرنی بیان ضمننده دیدی که : « حلّت معلوطة و ولّت مخروطة . حلّ لاحلّیت . التعس اولی لها من قول لعا .

نظم

احدی لیالیك فهیسی هیسی لاتنعمی اللیلة بالتعریس .

یعنی : بونی تمغالی دەوە چوکدی ، بونی اینجـه دەوەدە قاچدی . هایدی خیرسز ! کلمز اول . آ کا ، الله بلاسنی ویرسون دیمکدن ایسه الله خیرلر ویره دیمك اولار .

بیت

صاییلی کیجه‌لرگدندن بریدر یوری‌هایدی. طور، اوطور یوق‌بوکیجه

(بونی اینجه اولان دەوەنك عربلرعندنده مکروه اولدیغی‌معلومدر) .

حضرت علی ، بو ضرب مثللری ایراد ایلدکدن صـوکره : « اوت ، یا ابا عبیده ! بو سوزلر ، هپ قومك ضمیرلرنده مسترمی ، دوشونوب‌ده بویله معنالرمی چیقارییورلر ؟ » دیدکده ابوعبیده : « بن‌ده جواب یوقدر . بن ، آنجق دینجه اولان بورجی اوده‌یجی و اسلامك سوکوکنی دیکیجی ، امتك گدیکنی سـد ایدیجی‌یم . بوراسنی الله بیلور . خلجـان قلبم وداغ درونم ، آ کا دلالت ایلر » دەنجه حضرت علی دیمش‌که : « بو ، أوڭ بر بوجاغنـده اوطوروشم ، خلافتی طلب ، یا امر معروفی انکار ویاخود بر مسلمه عتاب ایچون دکلدر . بلکه رسول‌اللهك فراقی ، بنی چارپدی واویله یخود ایتدی‌که آندن صوکره هانکی جمعیتده بولندم ایسه دردیمی تازه‌له‌دی وحزن وکدرمی قات قات ایلدی . آ کا قاووشمق اشتیاقی ، بکا کافی‌وباشقه شیئه طمعدن مغنی‌در . الله بیلورکه عهدالله (یعنی کتاب الله) ایله مشغول ایدم . متفرق اولانلرینی جمع ایدییورم وعملنی اللهه اخلاص وایشنی آنك علم وارادەسـنه تسلیم ایدنلره حاضرلانمش اولان ثوابه نائل اولمق امیدیله کتاب اللهه باقیورم . مع ذلك علیهمده بر اتفاق واقع وبنم ایچون سـوق اولنان حقه مانع اولدیغنی بیلمدم . مادام‌که بنم سببه وادی طولمش ونادی

(یعنی مجلس و دیوان) مجتمع اولمش . آرتق مسلمیندن بر فرده قالق
ایده‌نه مرحبا یوق . کوکلده کلام وار . اکر قول وعهد ، سابق اولماسه
غیظمی سرچه پارماغم و آدسز پارماغم ایله فاش ایدردم و آیاقلرمك آلتی
وباشمك تپه‌سی ایله انکین یرینه دالاردم . لکن ربمه ملاقی اولونجه‌یه قدر
آغزیمی آچمام . دعوامی حضور باریده کوریرم . یارین صباح سزك
جماعتکزه کیدرم وصاحبکزه بیعت ایده‌رم . بنی محزون ، سزی ممنون
ایده‌ن حاله دخی صبر ایلرم . تاکه حکم قدر ، یرینی بوله . الله ، هرشیئه
شاهددر » .

ابوعبیده حضرتلری دیرکه : بونك اوزرینه عودت ایله (ابو بکر)
و (عمر)ك یاننه کلدم . آجی ، طاتلی نه‌ایشتدم ایسه جمله‌سنی آنلره
سویلدم ویارین علینك کله‌جکنی اخبار ایلدم . فرداسی علی ، مسجد شریفه
کلدی . جماعتی یاروب کچه‌رك ابوبکرك یاننه واردی ، بیعت ایلدی . کوزل
سویلدی وقار ایله اوطوردی .

او زمان ، ابوبکر الصدّیق حضرتلری ، حضرت (علی)یه خطاباً
«سن بزجه عزیز وکریمسین. حال غضبده اللهدن قورقارسین، حال رضاده
دخی رجا ایلرسین . نه‌موطلو ، اوکیشی‌یه‌که اللهك احسان ایلدیکی فضل ایله
اکتفا ایلر . بن ، امارته راغب دکل ایدم وسراً وعلناً اللهدن آنی ایستمدم
لکن فتنه ظهور ایدر دیو خوف ودهشت کلوبده ناچار قبول ایتدم
امارتده راحتم یوق . بکا بر امر عظیم ، تقلید اولندی‌که آکا طاقتم
وقدرتم یوق . مکر ، الله قوت ویره . بنم صیرتمه یوکله‌دیلن آغر یوکی
الله ، سنك آرقه‌کدن ایندیردی . بز، سکا محتاجز . سنك فضلکی بیلورز
هرحالده اللهه راغبز » دیمش و حضرت (علی) و (زبیر) دخی خلافته
حضرت (ابو بکر) ك جمله‌دن احق اولدیغنی اقرار ومشورتدن خارج
براقیلدقلری جهتله متأثر اوله‌رق بیعتده تأخر ایلدکلری بیانیله اعتذار
ایدوب طرف خلیفه‌دن اعتذارلری قبول بویورولمش و میانه‌ده‌کی برودت
کلیاً برطرف اولمشدر .

ينه (ابوعبيده) ديركه : بعده علی ، استيذان ايله قالقدی . عمر ،
اكراماً آنی تشييع ايدركن علی ديدی‌كه : « شمدی‌يه قدر كلمه‌يشم ،
صاحبكزی قبول ايتمديكمدن وشمدی كليشم قورقومدن دكلدر . بن ،
سوزمی جدی سويلرم . كوزيمك كورديكی وآياغمك باصديغی ، يايمك
چكيلديكی واوقمك دوشديكی يری بيلورم . لكن بلا اوزره كلن بلاحقنده
اللهه اعتماداً آتمك كمينی طوتدم » (بلا اوزره كلن بلا ، وفات نبوی
اوزرينه طلب خلافت ايله اتهام اولونمسيدر). بونك اوزرينه حضرت عمر ،
ديدی‌كه « بحثی اوزاتما ، سوزی طاغيتما . جماعتمزك حالی معلوم . بز ،
بر قومزكه چاقماغی چاقار ايسه‌ك آتش چيقاريرز ، قويويه اينر ايسه‌ك
قووايی قانديراجق قدر طولديريرز و اورورسه‌ق قاناتيرز . ديكر ايسه‌ك
اصلاح ايدرز . سنك ضرب مثلريكی ايشيتدم . ايسته‌سه‌م بن‌ده سنك
سوزلريكك اوزرينه برطاقم سوزلر سويلردم‌كه ايشيتديككه‌ده سويله‌ديككه
پشيمان اولوردك . ديمش‌سك‌كه : رسول اللهك فراقی ، بنی چارپدی .
آنك ايچون بو أوك بر بوجاغنده اوطوردم . رسول‌اللهك فراقی ، يالكز
سنيمی چارپدی ؟ آنكله مصاب اولانك حالی ، بوندن آغير واعظمدر .
زيرا ربطی اولمايان سوزلر ايله جماعته تفرقه ويرمه‌مك ونتيجه‌سنده شيطانك
مكرندن خوف اولنان احوالده احتياط ايله‌مك دخی مصاب اولان ذاتك
وظائفندندر . شو اطرافمزده‌كی عرب ، بر صباح اوزريمزه طوپلانسه
آقشامه قالمايز . ديمشسك‌كه : رسول اللهه قاووشمق اشتياقی ، باشقه شيئه
طمعدن مغنی‌در . ايمدی آنك شريعتنه نصرت وبو بابده اللهك اوامرينی
طوتانلره معاونت دخی آكا اشتياقك ايجاباتندندر . ديمشسك‌كه : عهدالله
ايله مشغول ايدم . عباداللهه نصيحت و خلقه مرحمت دخی عهدالله
اقتضاسندندر . برده عليهكده بر اتفاق واقع وسنك ايچون سوق اولونان
حقه مانع اولديغندن بحث ايتمشسك . هانكی اتفاق سنك عليهكه واقع اولمش
وهانكی حقك كتم اولونمش ؟ دون انصارك نه‌ديدكلری ونه‌يايدقلری
معلومك اولمشدر . سنی ياد ايلديلرمی ، ياخود سكا دائر بر اشارت

ایتدیلرمی ؟ ایشته مهاجرین بوراده . سنك انتخابكی لسـانه آلان ویاخود ذهننده تصور ایله‌ین کیمدر ؟ ناس ، سنك ایچون طریق حقدن صاپدیلرمی وسنك حقكده تجاهل ایله اللهی ورسولنی صاتدیلرمی ظن ایدییورسین؟ والله اویله دكل. لكن سن، عزلت ایتدك. وحیه وملكله مشاوره‌یه‌می منتظر اولیورسك؟ بوایسه برامردر كه الله تعالی، آنی سیدمز محمد صلی الله علیه وسلمدن صكره طی ایتـدی . امر خلافتی ، ایكلنمش ، یاخود قامش یاپراقلریله سـد اولنمش حلّ و كشـادی قولای بر ایشمی صانیورسین ؟ اویله دكل والله . اورمان قاپلامش ، آغاجلر یاپراقلانمش . هپ عجمیلر فصیح وضعیفلر سمیز واحمقلر فطین و دیكنلر خوشبو اولمشدر . الك غریبی بودركه : قول و عهد ، سابق اولماسه غیظمی فاش ایدردم دیمشسك . یا دین اسـلام ، اهل دیندن برینه كندی الیله و دیلیله تشفیٔ غیظ ایتمكی براقدیمی ؟ بو بر عادت جاهلیه‌دركه الله ، آنی كوكندن قالدیردی وناسی آنك مضرتندن قورتاردی و آنی روح و ریحان و دلیل و برهانه تبدیل بیوردی . بن آرتق آغزیمی آچمام دیمشسك. اللهدن خوف ایله رضاسنی اختیار ایدن ؛ لسـانی طوتار ، آغزینی قپار ، خیره سعی ایدر . »

عمرك بو افاداتی اوزرینه علی دیدی كه « والله یاپدیغمی بوزمق اوزره یاپمادم و دونمك نیتیله اقرار ایتمدم . عندالله مبایعه‌ده الك زیاده زیان كورن ، نفاقی اختیار وشقاقی التزام ایدندر. هر بلیه‌ده آنجق الله ایله تسلّی بولنور. هر حادثه‌ده آنجق اللهه توكل اولنور . یا اباحفص (ابو حفص حضرت عمرك كنیه‌سیدر. برذاته كنیه‌سـیله خطاب ایتمك برنوع احترامدر) آرتق منبسط ومستریح اوله‌رق دون ، مجلسكه كیت . ایشتدیككك خارجنده عون وحسن توفیق الٰهی ایله آرقه‌یه قوت ویره‌جك صوچی عفو ایتـدیره‌جك ، الفتی جمع ایده‌جك ، كلفتی رفع ایده‌جك حالاتدن باشقه برشی یوقدر. » حضرت علینك بو افاده‌سی اوزرینـه حضرت عمر ، دونوب مجلسـه كیتدی، فرقهٔ هاشمیه دخی بیعت ایتدی. اختلاف مندفع اولدی، حضرت صدّیقك خلافتی حقنده اجماع امت واقع اولدی .

حضرت ابوعبیده دیرکه « رسول اللهك فراقندن صکره باشمه کلن حاللرك اك کوجی بودر »

طوغریسی پك مشکل و مخاطره‌لی برحال ایدی . جناب حق ، بونده دخی اهل اسلامی اسیرکه‌دی . اکر اوزمان جمهور صحابه ایله فرقهٔ هاشمیه آره‌سنده منافسه ظهوریله مدینهٔ منوره‌ده بر فتنه حادث اولایدی ، اهل اسلام آره‌سنه عظیم تفرقه دوشردی و ارباب حلّ و عقدك تدابیری شاشاردی . خاطر و خیاله کلمدك فلاکتلر وقوعه کلوب صکره اصلاح احوال پك مشکل اولور وملت اسلامیه‌نك یوره‌کنده قیامته قدر اونولمایه‌جق بر یاره آچیلور و بلکه اوعربده‌لر آره‌سنده آداب اسلامیه کیرو قاله‌رق صرف قومیت افکاری میدانه چیقوب‌ده ابوسفیان ، یاخود دیکر رؤسای قریشدن بری ، ریاستی دردست ایتمك کبی احتماللر خاطره کلوردی .

طوغریسی بو حادثه‌ده کرك حضرت صدّیق کرك حضرت علی ، پك زیاده بصیرت و احتیاط اوزره طاورانمشلردر .

باقسه‌ك آ : فرقهٔ هاشمیه ، آتش پوسکوره‌رك حضرت علینك باشنه طوپلاندقده حضرت صدّیق ، تهور ایدوب‌ده اوزرلرینه وارمادی . تا که مقام خلافنده استقرار ایله کندوسنه اعتماد کلدکده حضرت ابو عبیده‌یی کونده‌ردی . حضرت علی‌ده عجله‌ایتمیوب « یارین کیدرم » دیدی . زیرا اودخی باشنده‌کی فرقه‌نك تسکیننه محتاج ایدی . بعده کیتدی ، بیعت‌ایتدی . غائله‌ده بیتدی .

آکلاشیلیورکه ایکیسی دخی اهل اسلام آره‌سنده تفرقه حدوثندن صاقینورلر و دفع فساده کمال اخلاص ایله چالیشورلر ایدی . آنلرك بومثللو حال و حرکتلری ، عین حکمت و اخلافه درس عبرتدر .

یا حضرت علینك سقیفه‌یه کیتمیوب‌ده کوشهٔ انزوایه چکیلمسی خطا دکلیدی ؟ کیم بیلور ؟ بلکه او دخی عین اصابت ایدی . احتمال که او کون سقیفه‌یه کیتمش اولایدی انصار ایله مهاجرین آره‌سنده‌کی منازعه‌یه برده

هاشمیلك بحثی منضم اوله‌رق ایش، برمرتبه دها صارپه صارار و دها قویو بر رنکه کیرر ایدی .

قالدی‌که : آنلرك احوالنی محاکمه ، صکره کلنلرك حدی دکلدر. قرون اسلامیه‌نك اك خیرلوسی قرون صحابه‌در . آنلر ، هپ هدایت ییلدیزلریدر . قرأن کریمك تفسیری ، آنلردن اوکره‌نیلدی . بونجه احادیث شریفه ، آنلردن ایشیدیلدی . احکام دینیه ، آنلردن اخذ ایدیلدی . آنلردن اوکره‌ندیکمز قواعد دینیه‌یی اله آلوب‌ده آنلرك حرکتلرینی محاکمه ایتمك بزم حدیمزمی ؟ .

اکرچه خطا ، انسانك شانندندر . مجتهدلر دخی خطا ایدر . لکن مجتهد ، اصابت ایلر ایسه اون و خطا ایلر ایسه بر ثوابه نائل اولور .

آنلر، هپ ارکان شریعتدر. بینلرنده وقوع بولان اختلاف ومنازعه‌لر، هپ مباحثه و مناظرهٔ اجتهادیه قبیلندن ایدی واجتهادجه اختلاف ایتسه‌لرده حق وصوابی آکلادقلری کبی تسلیم ایله اتفاق و اتحاد ایدیویریرلر ایدی . اثنای مباحثه‌ده بربرینه سرتجه سویلسه‌لر بیله بربرینك قدرینی بیلورلردی. حضرت زبیرده ذره‌جه ذاتیات ملاحظه‌سی اولسه قاین پدرندن آیریلمازدی. وبالاده تفصیل اولنان خلافت منازعه‌سنده حضرت علی ایله اك زیاده اوغراشان حضرت عمر الفاروق ، حضرت علینك اك زیاده قدرینی بیلنلردن ایدی .

حتی حضرت عمر، برکون حضرت علیدن بر مشکل مسئله صورمش، اوده درحال جواب ویرمش . آنك اوزرینه « حضرت علینك بولنمادیغی جماعت ایچنده بر مسئلهٔ مشکله ظهورندن اللهه صیغینورم » دیو بیورمشدر. حضرت علی دخی « رسول اکرمدن صکره بوامتك اك خیرلیسی ، ابوبکر و عمردر » دیر ایدی .

الحاصل اصحاب کزینك اختلافلری ، هپ اجتهاده مبنی مباحثات علمیه قبیلندن ایدی . اغراض دنیویه‌دن ناشی دکل ایدی . آنلرك قلوب مطهره و منوره‌لری حب ریاست و امر سیاستدن عاری ایدی .

حضرت ابوبکر الصدّیق تجـارت ایله کچینور ایکن بروجه مشروح خلیفه اولدیغنك فرداسی صبـاحلین برمعتاد اوموزینه برطـاقم بزلر آلوب صاتمق اوزره بازاره کیدرکن عمر، و ابوعبیده راست کلور « نه یاپیورسین یا ابابکر؟ مسلمینك اموری سکا تفویض اولندی » دیدکلرنده « یابن عیالمی نه‌ایله بسلیه‌یم؟ » دیمکله « بز، سکا مال مسلمیندن یومیه نفقه تقدیر ایدرز » دیو اصحاب کرامك اتفاقیله یومیه یارم‌قویون‌ویازلق، قیشلق‌اولمق‌اوزره سنه‌ده ایکی قات البسه وسنوی ایکی بیك درهم نقدکومش تخصیص قلنمش ایسه‌ده حضرت ابو بکر « بونی زیاده ایدیکز. بنم عائلەم وار. حال بوکه سز، بنم تجارتمه مانع اولدیکز » دیمکله بشیوز درهم ضم اولنه‌رق ایکی بیك بش یوز درهمه ابلاغ اولنمشدر وتاریخ کاملده سـالیانه‌سنك آلتی بیك درهم اولدیغی محرردر.

مصالح مسـلمینه حصر اوقات ایلین ذاتك مصارفی، اموال مسلمیندن صرف اولنمق امور طبیعیه‌دندر. فقط بوده یکی میدانه چیقمش بر مسـئله اولدیغی حالده اجماع امت ایله قرار آلتنه آلنمشدر.

بر آی صکره، حضرت ابو بکر، منبره چیقوب خطبه اوقور ایکن « ای ناس! علی‌التحقیق بندن بشـقه بر ذاتك بو ایشـه کفایت وکفالتنی آرزو ایتمکده‌یم. اکر سز، بنی تماميله پیغمبرکزك مسلکنده طوتارسه‌کز بن، آ کامقتدر دکلم. زیرا او، شیطاندن معصوم‌ایدی و آ کا کوکدن وحی کلوردی » دیو اعتراف عجز وقصور ایتمشـدر. اویله ذاتلرك قلبلرنده حبّ دنیا بولنورمی، اویله ذاتلره سوء ظن اولنورمی؟.

الحاصل فخر عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك وفاتی کونی خلافت حقنده شایان اهمیت بر منازعه ظهور ایلمش ایسـه‌ده اجتهادجه بر اختلاف اولوب اصحاب کزینك نیتلری ایســه خلوصه مقرون اولدیغندن انصار ایله مهاجرین آره‌سـنده‌کی اختلاف، اوکون وجمهور صحابه‌ایله فرقهٔ هاشـمیه آره‌سنده‌کی اختلاف دخی ایام قلیله ظرفنده بر طرف ایدیلمش وجمله‌سی ال برلکیله ایشه صاریلمشدر.

اکرچه فاطمة الزهرا رضی الله عنها وارضاها حضرتلری، پدرینك فراق وهجرانی ایله کوشهٔ عزلتده دلخسته وداغدار اولمغله زوج مکرمی علی کرم الله وجهه دخی آکا غمکسار وآنکله برلکده اختیار انزوایه مجبور اوله‌رق درکاه خلافته مداوم اولماز ایمش . لکن حضرت (فاطمه) نك وفاتنده تجدید بیعت وتأیید خصوصیت وآندن صوکره خلیفه حضورینه مداومت ایله آکا یاور ویار ومصالح امتك رؤیتنده ظهیر ومستشار اولمشدر .

ایشته بووجهله ، زمان سعادتدن صکره (خلافت) عنوانیله برامارت اسلامیه تشکل ایتدی که عالمده هیچ بر وقت اویله بر حکومت فاضله تشکیل اولونمامشدر .

بعض وقوعات

رسول اللهك ، معتقه‌لرندن اولوب ترجمهٔ حالی یوقاروده بیان اولونان (امّ ایمن) رضی الله عنها حضرتلری که جنت ایله مبشّره اولوب بعضاً کبار صحابه ، آنی زیارت ایله تیمّن ایدرلردی . اشبو اونبرنجی سنهٔ هجریه شعبانك اوائلنده ارتحال دار بقا ایتمش وصانکه کریمهٔ محترمهٔ نبیّ مجتبی وزوجهٔ مطهّرهٔ علی المرتضی (فاطمة الزهرا) رضی الله عنها وارضاها حضرتلرینه قوناقجی کیتمشدر . بر آی صکره ، یعنی سنهٔ مرقومه رمضان شریفنك اوچنجی صالی کیجه‌سی دخی (حضرت فاطمه) دنیا غائله‌سندن کچدی . داربقایه کوچدی . آلتی آیدنبرو حسرتکشی اولدیغی پدرینه قاووشدی . علی النبی وآله الصلاة والسلام .

حضرت علیدن (حسن) و (حسین) و (محسّن) نام اوغوللری و (امّ کلثوم) و (زینب) نام قزلری اولوب محسّن ، کوچوك ایکن فوت اولمش ودیکرلری آندن صکره برحیات قالمشدر . بارك الله علیهم .

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن صوکره حضرت فاطمه‌دن باشقه اولادی قالمایوب نسل نبوی سبطین مکرّمین (حسن) و (حسین) حضرتلرندن ظهور ایتمشدر . (رضی الله عنهما وارضاهما)

خلال شوّالده دخی خليفه حضرتلرينك اوغلی (عبدالله بن ابی بكر) رضی‌الله عنهما ارتحال داربقا ايتمشدر .

حضرت صدّيق، خليفه اولدقدن صوكره زيرده بيان اولوناجغی وجهله (مرتدّين) ايله محاربه‌يه باشلامش وموسم حج كلدكده (حضرت عمر) ی امير الحاج نصب ايدرك قافلهٔ حاج ايله مكهٔ مكرمه‌يه اعزام ايلمشدر .

لاحقه

حضرت (صدّيق)ك نه‌قدر بويوك آدم اولديغی تفصيلات سابقه‌دن پك كوزل آكلاشلمشدركه فخر عالمك ارتحالی اوزرينه هركس نه‌يا‌په‌جغنی شاشيرمش ايكن او ، ميدانه چيقوب افكار ناسی برمركزه طوپلامش وزمان سعادتده اولديغی كبی ملت اسلاميه‌نك اداره‌سنی يولنه قومشدر . فقط عمر الفاروق ايله امين امت اولان ابو عبيده‌نك دخی بيوك بيوك همت ومعاونتلری ميدانده‌در .

ارتداد غائله‌سنك ازاله‌سی حقنده حضرت صدّيقك مشاهد اولان همت فوق‌العاده‌سی دخی كندوسنك بيوكلكنه بشقه‌جه بر دليلدر .

اخبار مرتدّين

فخر عالم صلی‌الله عليه وسلم حضرتلرينك ارتحالی بتون جزيرة العربی سارصدی. طرف طرف اختلاللر وعصيانلر ظهوره كلدی. مدينهٔ منوره ، جمع اصحاب كزين اولديغندن اوراده يالكز خلافت مباحثه‌سی ظهور ايدوب حضرت صدّيقه بيعت ايله برطرف اولدی .

امامكهٔ مكرّمه‌يی بودهشتلی وقعه ، ييلديريم كبی اوردی. اهالی‌يی حيرته وشوردی . امير مكه اولان (عتاب بن اسيد) نه ياپه‌جغنی شاشيردی ، خوف جان ايله بر محلده كيزلندی .

ایشته اویله تهلکه‌لی بر زمانده (سهیل بن عمرو) کعبهٔ معظمه قپوسنده طوردی (ای اهل مکه) دیو چاغیردی. خلق دخی آنك باشنه طوپلاندی. سهیل ، آنلره خطاباً « ای اهل مکه ! سز ، جمله‌دن صکره مسلمان اولدیکز . کلیکز ، جمله‌دن اوّل مرتد اولمابکز . رسول اللهك بیوردیغی کبی الله ، بو ایشی اتمام ایده‌جکدر » دیمکله مکهٔ مکرمه‌ده ارتداد وقوعبولمایوب قریش قبیله‌سی ، هپ دین اسلام اوزره ثابت قالدی .

او زمان ابو بکر الصدّیق رضی‌الله حضرتلرینك پدری (ابو قحافه) مکه‌ده بولنمغله خلقك اضطرابنی کورنجه بیچاره اختیار، تلاش ایدرك « بونه؟ » دیو صورمش . دیمشلرکه : « حضرت پیغمبر ارتحال بیورمش » دیمش‌که « فی الواقع بر امر عظیم . اما آنك ایشنی کورمك اوزره یرینه کیم قائم اولمش؟ » دیمشلرکه « سنك اوغلك » دیمش‌که « یا آکا عبدمناف اوغوللری ومغیره‌نك اوغوللری راضی اولمشلرمی ؟ » « اوت » دیمشلر . او دخی « سنك قالدیردیغنکی قویاجق وقویدیغنکی قالدیراجق یوقدر » دیمش و جناب حقك لطفنه متشکر اولمشدر .

ابوقحافه ، اوزمان پیر فانی ایدی. لکن کورمش کچیرمش ، بك چوق وقعه‌لر آشیرمش ، ارباب تجربه‌دن بر ذات اولدیغی جهتله درحال اوغلنك خلافتده استقراری، قریش اولولرینك قولنه موقوف اولدیغنی تخطر اتمشدر. مکهٔ مکرمه کبی طائفده دخی ارتداد وقوع بولمادی قریش کبی (ثقیف) قبیله‌سی دخی بلیهٔ ارتداددن قورتولدی.

اما دیکر قبائل عرب، کیمی تماماً وکیمی قسماً مرتد اولدی. بعضیلری دخی « نماز قیلارز، اما زکات ویرمه‌یز » دیه‌رك بر غریب یول آلدی. بویله زکات ویرمکدن امتناع ایدنلر حقنده نه معامله اولنمق لازم کله‌جکی اوّل امرده بین الاصحاب محل تردد واشتباه اولدی . حتی حضرت عمر الفاروق « لا اله الاالله محمّد رسول‌الله دینلر اوزرینه نصل قلیچ چکرز؟ » دیدی . خلیفهٔ رسول الله ، بو مسئله‌یی صورت قطعیه‌ده حل ایتدی ودیدی‌که

« والله ، رسول‌اللهه ویردکلری بردیشی چیبجی (یعنی بربیللق اوغلاغی) ویرمکدن امتناع ایدرلر ایسه الم قلیج طوتدقجه آنلر ایله مقاتله ایدرم » .

فی الواقع زکاتی نمازدن تفریق ایدنلر ، کلمهٔ توحیدك حقنی ایفا ایتمامش اولاجقلری جهتله مرتدینه ملحق اولاجقلری درکار ایدی . حضرت عمر ودیکر اصحاب کزین دخی لدی‌الملاحظه رأی خلیفه‌نك حق‌وصواب اولدیغنی تصدیق وعلی‌العموم مرتدین ایله محاربه ایتمك اوزره اتفاق ایلدیلر .

اکر او وقت حقوق مالیه‌نك استیفاسنده مسامحه اولونسه‌یدی خلافت اسلامیه ، مستعد اولدیغی قوت وسطوتی کسب ایده‌مزدی .

حضرت پیغمبرك وفاتنده عمرو بن عاص حضرتلری ، عمانده ایدی . همان اورادن قالقوب بحرینه کلدکده ملك بحرین اولان (منذر بن ساوی)یی اولوم حالنده بولمش وچوق کچمیوب منذر ، فوت اولمشدر .

عمرو بن‌عاص، بحریندن مدینه‌یه کلورکن بنی عامر دیارینه اوغرادقده بنی‌عامر شیخنك یاننده خیلیجه‌عسکر کورمش وشیخ ، آ کاضیافت وا کرام ایتدکدن صکره آنکله محرمانه کوریشه‌رك « اکر سزعشر وزکات آلمقدن واز کچمز ایسه‌کز عرب سزه اطاعت ایلمز » دیمش.

عمروحضرتلری، مدینه‌یه لدی‌الورود اصحاب کرام، آنك‌باشنه‌طوپلانوب عربك احوالنی سؤال ایتدکلرنده « عمانده واقع (دبا) بلده‌سندن مدینه‌یه قدر هپ اردولر قورولمش » دیوجواب ویرمش اولدیغندن اصحاب کزین ، دوچار اندیشه اوله‌رق حلقه حلقه اولوب سویلشمکه باشلامشلر .

حضرت عمرالفاروق دخی عمرو بن عاص ایله کوروشمك اوزره کلورکن بر حلقه‌نك یاننه اوغرامش‌که حضرت علی و عثمان و طلحه وزبیر و عبدالرحمن بن عوف و سعد بن ابی وقاص بومسئله‌دن بحث ایدرلرمش . حضرت عمری کوردکلری کبی صوصمشلر و حضرت عمر « نه بحثده ایدیکز ؟ » دیدکده برشیٔ دیمه‌مشلر . حضرت عمر « قورقماییکز یا معاشر قریش! والله سز برده‌لیکه کیرسه‌کز عرب، سزك آرقه‌کزدن کیرر » دیوب کچمشدر .

فی‌الواقع وجوه قریش ، زمان جاهلیتده قبائل عرب سوریلرینك کوسه‌منلری کیدیلر. آنلر ، نه طرفه کیتسه قبائل عرب دخی او جهته متوجه اولوردی . وقت اسلامده ایسه آنلر ، سائره هدایت ییلدیزلری اولدیلر . هپ قبائل عرب ، آنلره اتباع ایتمك طبیعی ایدی . لکن یولنی بولوب‌ده بونجه قبائل و عشائرك افکار متنافیه‌سنی برنقطه‌ده جمع ایده‌بیلمك ایچون نه‌قدر عقللی باش و نه‌قدر متین قلب و نصل غیرت و نه مرتبه فداکارلق لازم ایدوکی تفصیله محتاج دکلدر .

ارتداد غائله‌سی ایسه بردن بره پك‌بیودی، هر طرفی دهشت بورودی. آفاقی اختلال وعصیان بولوطلری قاپلادی. کرك یمنده، کرك دیکر محللرده بولنان مأمورین اسلامیه ، عودت ایلمکه و قریب و بعید محللردن هپ قاره خبرلر کلمکه باشلادی. اهل‌اسلام ، قراکلق کیجه‌ده یاغموره طوتولمش‌قیون سوریلری کبی حیرت وخشیتده قالدی .

مقدما (اسود عنسی) نبوت دعواسنه قیام‌ایله یمنی اختلاله ویرمش اولدیغی حالده آنك قتلیله آسایش هنوز اعاده اولنمش ایکن وفات نبوی خبری اوزرینه بتون یمن و کنده و حضرموت ممالکنده اکثری اهالی مرتد اوله‌رق عظیم اختلاللر پیدا اولدی .

عمانده دخی (لقیط بن مالك الازدی) نامنده برمرتد خروج ونبوت دعواسنه قیام ایله ناسی آزدیردی ، حوالی‌یی اختلاله دوشوردی . عمان ملکلری اولان (جیفر) ایله برادری (عبد) قاچوب طاغلره التجا ومقام خلافتدن استمداد ایلدیلر .

بحرین حکمداری منذر بن ساوینك وفاتی اوزرینه بحرین اهالیسنك اکثری مرتد اولدی . (عبدالقیس) و (بکربن وائل) قبیله‌لری بحرینده اجتماع ایله (بنی لخم) دن حیره ملوکنك خاتمه‌سی اولان مشهور (نعمان) بن منذر) اوغلی (منذر بن نعمان) ی (بحرین) حکمدارلغنه انتخاب ایتدیلر .

زمان سعادتده حضور نبوی‌یه کلوب اسلام ایله مشرف اولان مشهور

(جارود)ك نصايحى اوزرينه عبدالقيس قبيله‌سى ، اسلامه رجوع ايتديسه‌ده بكر بن وائل قبيله‌سى ، ارتداد اوزره قالدى .

او اثناده بنى‌اسد قبيله‌سى شيخى (طُلَيْحه) « بكا ذوالنون نامنده بر ملك وحى كتيرييور ! » ديه‌رك ادعاى نبوت ايليوب غطفـان و هوازن و طي قبيله‌لرى دخى آكا تابع اولمشلر ايدى .

يمامه‌ده ادعاى نبوت‌ايله (بنى‌حنيفه) يى تسخيرايدن (مسيلمة‌الكذّاب) ايسه كوندن كونه جمعيتنى تزييد ايتمكده ايدى .

ينه او اثناده (بنى تميم) قبيله‌سـندن (سَجاح) نامنده بر قارى دخى نبوت دعواسنه قيام‌ايله (بنى تميم) و (بنى‌تغلب) قبيله‌لرينى وديكر قبائلدن بر چوق عربانى اخلال ايدرك اطرافى غارته باشلامش و حتى يمامه اوزرينه حركت ايتمش ايدى .

مسـيلمة الكذّاب ، آنك حركتندن اوركوب خدعه و دسيسه يولنه سالك اوله‌رق بالمخابره آنك يانه واروب كوروشمشلر و ميانه‌لرنده زوجيت وقوعه كله‌رك اويوشوب باريشمشـلر. سجاح ، مسـيلمه‌نك نبوتنى تصديق ايدرك برقاچ كون آنكله برلكده ياتوب قالقدقدن صكره بنى‌تغلبك يوردى اولان (الجزيره) جانبنه عودت ايتمشدر .

بو وجهله هرطرفده باش‌كوسترن دشمنلرك مقدارينه نسبتله اهل‌اسلام، اقلّ قليل‌ايسه‌ده خليفهٔ رسول‌الله ، بروجه‌بالا زمان سعادتده‌كى‌احوالى اصلا تغيير ايتمه‌مك و نيّات سنيهٔ نبويه‌يى تماميله يرينه كتورمك عزم و جزمنده بولنه‌رق عموماً مرتدين ايله محـاربه‌يى تصميم ايتمش ايدى . فقط حضرت اسامه‌نك عودتنه منتظر اوله‌رق مخابره ايله وقت كچيريوردى .

شـوقدركه مكهٔ مكرمه و طائف اميرلرى ، مقـام خلافتدن آلدقلرى امر موجنجه يمن جهتنده تجمّع ايدن مرتدلر اوزرينه سوق عسـكر ايله جمعيتلرينى طاغيتمقده ايديلر .

مرتدلر ايسـه وقت ويرميوب (عَبْس) و (ذُبْيـان) قبيله‌لرى مدينهٔ

منوره جوارنده (اَبرَق) نام محله ایتمشلر و طلیحه‌یه تابع اولان عشائردن برکروه دخی کلوب نجد جهتنده (ذوالقصه) نام موقعه قونمشلر ایدی .

مبعوثلری مدینهٔ منوره کلوب زکات ویرممك اوزره نماز ایله اکتفا اولنماسنی تکلیف ایلدکلرنده خلیفهٔ رسول‌الله ، آنلره رد ایله جواب ویردی و مدینهٔ منوره‌نك کچید باشلرینی محافظه‌یه علی و زبیر و طلحه و عبدالله بن مسعود رضی‌الله عنهم حضراتنی کونده‌ردی . کندوسی اهل‌مدینه‌یی مسجد شریفه جمع ایله احتیاط اوزره طوردی .

او مبعوثلر ، قوم وقبیله‌لرینك یانلرینه عودت ایله اهل مدینه‌نك قلتنی خبر ویرمکله مرتدلر ، کیجه‌لین یغما کرلك یولنده مدینهٔ منوره اوزرینه کلدیلر ایسه‌ده ترصد اوزره بولنان محافظلر طرفلرندن خبر کلدیکی کبی خلیفه حضرتلری ، مسجدده مجتمع اولان اهل‌اسلام ایله چیقوب مرتدلری قاچیردی .

بعده ابرقده اولانلر ، ذوالقصه‌ده بولنانلر ایله بالمخابره مدینه اوزرینه هجومه حاضرلانمشلر ایکن خلیفه حضرتلری ، موجود اولان عسکری اوکیجه ترتیب و تعبیه ایدرك وقت فجرده آنلرك اوزرینه برشدتلی چیقیش ایتدی و طلوع شمس ایله برابر جمعیتلرینی طاغیتدی .

بو صره‌ده اسامه رضی‌الله عنه حضرتلری ، مظفراً و مغتنماً عودت ایلدی . خلیفه حضرتلری ، مهاجرین و انصار ایله برابر خارج مدینه‌یه چیقوب آنی قارشیلادی .

اسامه‌نك شام طرفنه کونده‌رلمسی ، مدینهٔ منوره‌ده عسکرك قلتنه بادی اولمش ایسه‌ده آنك بوسفری اوجهتده مستعد ارتداد اولان قبائلك سکوتنی مؤدّی اولمشدر .

کرك اسامه ، کرك عسکری یورغون اولدیغندن خلیفه حضرتلری ، آنی مدینه محافظه‌سنده براغوب کندوسی (اَبرَق) و (رَبَذَه) ده ، (ذبیان) و (بنی‌بکر) قبیله‌لرندن مجتمع اولان مرتدلر اوزرینه کیتدی . جمعیتلرینی طاغیتدی و مدینه‌یه عودت ایتدی .

اسامه‌نك عسكری اطرافدن كلوب طوپلانه‌رق مدينهٔ منوره‌ده قوهٔ كافيه حاصل اولدقده خليفه حضرتلری ، بالذات ذوالقصه موقعنه عزيمت ايله اوراده‌كی مرتدينی قاچيردی و مرتدين ايله محاربه ايتمك اوزره اون بر اميرالجيش نصب و تعيين ايله هر برينه بر سنجاق و تعليمات مخصوصه ويردی و هر برينی بر سمته اعزام بيوردی . قبائل و عشائره بيانامه‌لر كوندردی . مذكور اون بر امير بونلردر :

(خالد بن الوليد) ابتدا طليحه و بعده سالفة الذكر سجاح نام نبيهٔ كاذبه‌يه تابع اولان (مالك بن نُوَيْرَه) اوزرينه حركته مأمور اولدی .

(عكرمة بن ابی‌جهل) مسيلمة الكذّاب اوزرينه مأمور ايديله‌رك يمامه طرفنه كونده‌ريلدی . آكا التحاق ايتمك اوزره آرقه‌سندن (شُرَحْبِيل بن حسنه) دخی ارسال بيورولدی .

(خالدبن‌سعيد) شام جهتنه و (عمروبن عاص) قضاعه قبيله‌سندن مرتد اولانلر اوزرينه و (مهاجربن اميّه) يمنی جانبيه و (سويد بن مقرن) تهامهٔ يمنه و (طريف بن حاجز) بنی سليم ايله هوازندن آنلره تابع اولانلر اوزرينه و (علا بن الحضرمی) بحرينه كونده‌ريلدی .

(حذيفه بن محصن حميری) ايله (عَرْفَجَةُ بن هَرْثَمَةَ الازدی) دخی عمانه كونده‌ريلدی و حذيفه ، اهل (وبار) اوزرينه و عرفجه (مَهْرَه) اوزرينه مأمور اولدی . ايكيسی دخی كندو موقعنده آمر مستقل اولوب لدی الاقتضا برلشدكلرنده قننی موقعده برلشورلر ايسه او موقعك اميری ، آمر اولوب ديكری آنك معيتنه بولنمق تعليماتلری اقتضاسندن ايدی .

خليفه حضرتلری ، ذوالقصه‌دن عسكرله برابر بالذات محاربه‌يه عزيمت ايليوب حتی ده‌وه‌سنه بينمشدی . لكن حضرت علی كرم‌الله وجهه ، ده‌وه‌نك يولارينی طوتدی . « نره‌يه يا خليفهٔ رسول‌الله ؟ سكا رسول‌اللهك يوم احدده سويلديكنی سويلرم‌كه (قايجكی قيننه صوق . نفسكله بزی آجيقلی ايتمه) ديو بيورمشيدی . والله سكا بر حال اولور ايسه اسلام ، فيما بعد انتظام بولماز » ديدی .

دیکر صحابۂ کزین دخی آنی تصدیق ایتدی . آنلك اوزرینه خلیفه حضرتلری مدینۂ منورەیه عودت ایلدی .

هنوز خلافت منازعەسندن فارغ اولان ذاتلرك شو حال وحرکتلرینه باق . حضرت علی ، کیمسەیه مداهنه ایتمز بر ذات عالیجناب اولوب حتی امر مشاوره یولنده جریان ایتمدی دیو حضرت صدیقه بیعتی تأخیر ایتمشدی . بو دفعه آنی جهاده کیتمکدن قطعیاً منع ایتدی . اکرکندوسنده ذرەجه غرض دنیوی اولسه وارسون خلیفه کیتسونده آکا بر حال اولورسه بن ، برینه کچرم دیو تصور ایدەرك هیچ اولماز ایسه سکوت ایلردی .

حضرت صدیق کبی دین مبین اوغورنده اصلا جاننی اسیرکەمەین بر ذاتك دخی جهاد کبی بر امر اهمه عزیمت ایلدیکی حالده بر کیمسەنك خاطری ایچون فسخ عزیمت ایلەمەیەجکی درکار اولمقله نیتندن دونمەسی مجرد حضرت علینك رأی صوابنه اتباعدن عبارت ایدوکنده اشتباه اولونماز وجملەسنك ذکر وفکری ، هپ دین اسلامه حسن خدمت ایلەمك نیت خالصەسنه مبنی ایدوکی آکلاشیلور .

اصحاب کزیندن بعضیلرینی غرض دنیوی ایله اتهام ایدن صابیقلر ، آنلرك بو مثللو احوالنه دقت ایلسەلر اویله بویوك ذاتلر حقنده سؤ ظن ایله بویوك کناهه کیرمزلر ایدی .

خبر طلیحه وسلمی

(خالد بن الولید) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اون برنجی سنۂ هجریه جمادی الاخرەسنده طلیحه اوزرینه حرکت ایلدی .

فقط خیبر اوزرندن حرکت ایله محاربەیه (طیٔ) قبیلەسندن باشلایاجق کبی بر حرکت کوستردی .

حضرت عدی بن حاتم ، آنکله برابر بولنمغله « بن ، کیدەیمده (طیٔ) قبیلەسنی سزکله برابر اعدا علیهنه حرکت ایلك اوزره جمع ایدەیم » دیدی .

کیدوب (طیٔ) قبیله‌سنی دائرهٔ اسلامه ادخال ایدوب کتوردی وحضرت (خالد) ك معیتنده بولوندوردی. اواثناده حضرت خالد، (عُکاشَة بن محصن) و (ثابت ابن اقرم الانصاری) رضی‌الله عنهما حضرتلرینی کشف وتجسس احوال ایچون ایلری کونده‌رمشیدی . طلیحه ، آنلره تصادف ایله‌ایکیسنی دخی شهید ایلدی .

عساکر اسـلامیه ، ایلری حرکت ایلرکن یول اوزه‌رنده آنلرك ، جنازه‌لرینی کورونجه پك زیاده متأثر اولارق اخذ انتقامه حرصلاندیلر .

حضرت خالد ، همان عسـاکرینی تعبیه ایده‌رك (عدی بن حاتم) ایله (طیٔ) عسکرینی (بنی اسد) اوزرینه هجوم ایتدیردی و (ثابت بن قیس) ایله انصـار کرامی بر قوله تعیین بویوردی . کندوسـی دخی کوکره‌مش آرسـلان کبی اعدانك ایچنـه صالدیردی . مرتدلرك کیمی مقتول ، کیمی اسـیر اولدی . بقیه‌سی دخی اسـلامه کلدی . طلیحه ایسـه شام طرفنه فرار ایتدی .

طلیحه‌نك انجام حالنه‌منتظر اولان (هوازن) و(سُلَیم) و (بنی‌عامر) قبیله‌لری ، آنك بروجه بالا مغلوبیت ومنکوبیتی اوزرینـه نزد (خالد) ه کلوب تجدید ایمان ایله‌دیلر .

بعده (غطفان) قبیله‌سیله (هوازن) و (سلیم) و (طیٔ) قبیله‌لرینك پرا کنده‌لری (حوْأَب) نام محلده (مالك بن حذیفه) نك قیزی (سلمی) نامنده‌کی قارینك باشنه طوپلانوب بر جمعیت مخلوت تشکیل ایلدیلر .

بو ، (سلمی) وقت سعادتده اسیر اولوب ام المؤمنین (عایشه) رضی‌الله عنهـا حضرتلری آنی آزاد ایله‌مشیدی . بر کون بو (سـلمی) ازواج مطهّرات ایچنده ایکن رسول الله صلی‌الله علیه وسـلم حضرتلری یانلرینه کیروب : « بیلسه‌م که هانکیکزه حوأب کوپکلری ؛ اورویه‌جك واطرافنده چوق آدملر اوله‌جك » دیو بویورمش اولدیغی مرویدر . ایشـته بو کره حوأبده (سلمی) نك باشنه بر کروه اشقیا طوپلانمشیدی .

حضرت خالد ، بو جمعیتی خبر آلدیغی کبی اورایه واردی وآرسلان کبی اوزرلرینه صالدیردی . (سلمی) دەوەسنك اوزرنده طوروب اشقیانك ثباتنه بادی اولمغله عساکر اسلامیه ، آنك اوزرینه هجوم ایتدی. محفەسنك اطرافنده یوزکیشی قیلیجدن کچدی . نهایت دەوەسنی سیکیرلەدیلر ، کندوسنی قتل ایلدیلر . آندن صوکره جمعیت اشقیا تارومار اولدی .

مؤخراً ، حضرت (عائشـه) رضی الله عنهـا ، دم عثمانی طلب ایتمك اوزره (طلحـه) و (زبیر) رضی الله عنهمـا ایله بصره جانبنه کیدرکن (حوأب) صوینـه اوغرایوبده کوپکلر اورومکله « نەصـوبی ؟ » دیو صوردقده « حوأب صوبی » دەنیلدیکی کبی او حـدیث شریف ، حضرت (عائشه) نك خاطرینه کلەرك کیرو دونمك ایستـەمشدر . تفصیلی (وقعهٔ جمل) ده کلور .

طلیحه ، بر مدت شام طرفنده سرسری کزدکدن صوکره (اسـد) و (غطفان) قبیلەلرینك اسلامه عودت ایلدکارینی لدی الاستماع او دخی اسلامه عودت ایلمش وحتی مکهٔ مکرمەیه کیدوب حج ایتمشدر .

وقعهٔ مالك

(بِطاح) شیخی (مالك بن نُوَیرَه) سـجاحه تبعیت ایلمش اولدیغندن (خالد) رضی‌الله عنه حضرتلری ، (طلیحه) نك کارینی تمـام ایتدکدن صوکره آنك اوزەرینه حرکت ایلیەجك‌ایدی. حال‌بوکه (سجاح)الجزیرەیه عودت ایلیوب (بنی تمیم) دخی اسلامه عودت ایتمکله (مالك بن نویره) نادم اولەرق بر حال حیرت وترددده قالمشیدی .

لکن حضرت خالدك ، طرف بەطرف طـاغیتمش اولدیغی چتـەلردن بری (مالك) ی وعیـالنی وچند نفر آدملرینی طوتوب مرتدلر کبی نزد خالده کتوردیلر . برلکده بولنان (ابوقتاده) رضی الله عنه حضرتلری ، آنلرك اذان اوقویوب نماز قیلدقلرینه شهادت ایلدی . خلیفهٔ رسول اللهك

تعليماتنده ايسه ايمانه كلمه‌ينلرك قتلی واذان ايشيديلن يرك خلقنه طوقونولمامسی مندرج ايدی .

شوحاله نظراً (مالك) ه ورفاقتنده اولانلره طوقونولماق لازم كلوركن خالد ، آنلری حبس ايتديردی . حبسلرينه مأمور اولان آدم دخی امری ياكلش آكلايوب كيجه آنلری اولدوردی . بعض ناس‌ده « خالدك امری اويله ايدی » ديديلر . (مالك) ك فوق العاده حسن و جماله مالك اولان زوجه‌سنی (خالد) تزوج ايتمكله « مالكی مجرّد بونك ايچون اعدام ايتدی » دينلرده اولدی .

ابوقتاده ، غضبناك اوله‌رق مدينه‌يه عودت و (خالد)ك بومعامله‌سندن شكايت ايلدی . (مالك) ك برادری كلوب قان دعواسنه قيام ايتدی ، دعوی بويودی .

حتی متعاقباً خالد ، مدينه‌يه كلدكده حضرت (عمر الفاروق) آنی قصاص ايتديرمك ايستدی . خليفه حضرتلری « خطاءً بر ايش اولمش . قصاص لازم كلمز » ديدی . حضرت عمر « اويله ايسه باری عزل اولونسون » ديدی . خليفه حضرتلری « اللهك مشركلر اوزه‌رينه صيرديغی قليجی بن قينه صوقامام » ديدی .

فقط (خالد)ك بو معامله‌سنی تقبيح وحرب اوزه‌رنده مقتول اولان آدمك زوجه‌سنی آلمق ، انظار عرب‌ده چيركين بر ايش اولديغندن آنی توبيخ ايله اكتفا ومالك ايله ديكر مقتوللرك ديتلرينی بيت المالدن اعطا و (خالد) ی سرعسكرلكده ابقا ايده‌رك بروجه آتی بوصره‌ده كوريلن لزوم اوزرينه آنی يمامه جانبنه مأمور ايتمشدر .

وقعهٔ يمامه

(عكرمة بن ابی جهل) يمامه اوزرينه واروب حال بوكه (بنی حنيفه)دن مسيلمة الكذّابك يانده قرق بيك قدر مرتد مجتمع اولديغنه نظراً عكرمه ،

کیدوه‌دن کلك اوزره اولان شرحبیلی بکله‌مك لازم کلورایکن عجله ایده‌رك محاربه‌یه طوتوشمش وبوزولمش ایدی .

آنك منهزماً کیرویه رجعتی ایسه سائرعساکر اسلامیه‌یه خوف ودهشت کتوره‌جکندن خلیفه‌حضرتلری ، آنی عمان جهتنه مأمور اولان (حذیفه) و(عرفجه) ایله برلشمك اوزره اوطرفه اعزام ایدرك خالد بن الولیدی یمامه اوزرینه مأمور ایتمش وشرحبیله دخی آنك معیتنه وارماسی ایچون اشعار ایلمش‌در .

حضرت خالد ، اشبو اون برنجی سنهٔ هجریه شوالنده عسکرینی جمع ایدرك مدینهٔ منوره‌دن چیقدی . فقط اطرافدن تجمع ایده‌جك عسکرك ورودینه انتظار ایله بطاحده بر آز توقف ایتدی .

بو اثناده شرحبیل ، عجله ایدرك مسیلمه ایله جنکه طوتوشوب عکرمه کبی او دخی بوزولمش وبرطرفه چکیلمش ایدی. خلیفهٔ رسول‌الله، حضرت خالدك خط رجعتنی محافظه ولدی‌الحاجه آکا اعانه ضمننده بر مقدار عسکر سوق ایتمکله اوحوالیده تجمع‌ایدن سجاح‌دوکونتولری، طاغلمش اولدیغندن خالد ، خط رجعتندن امین اولدیغی حالده ایلروحرکت ایله شرحبیلی مقدمة‌الجیشه مأمور ایدرك یمامه اوزرینه یوریدی . مسیلمه دخی عسکرینی جمع وترتیب ایدرك جنکه‌حاضرلاندی وطرفین یکدیکره ملاقی اوله‌رق پك‌شدتلی محاربه‌یه باشلاندی. ابتدا عساکر اسلامیه‌بوزولدی . حتی بنی‌حنیفه،حضرت خالدك چادرلرینه کیروب یغمایه قویولدی .

بعده ، عساکر اسلامیه ، دونوب شدتلی هجوم واقتحام ایتمکله بنی حنیفه ، پك فنا حالده بوزلدی وچوق عسکرلری تلف اولدی .

بو صره‌ده سیدالشهدا (حمزه) رضی‌الله عنه حضرتلرینك قاتلی اولان معهود (وحشی) حضرت حمزه‌یی شهید ایلدیکی حربه‌ایله مسیلمة الکذابی قتل ایتدی . غوغا وغائله دخی بیتدی .

بومظفریت عظیمه‌نك هرطرفجه تأثیرات حسنه‌سی کورولدی. مسیلمه ، اتباعی انقراض بولدی. سجاحك دخی آدی اونوتولدی وکندوسی خیلی

مدت الجزيره‌ده بنی تغلب قبیله‌سی ایچنده قالدی ودها صکره نبوت دعواسندن واز گچه‌رك اسلام ایله مشرف اولدی .

اشبو یمامه وقعه‌سنده بنی حنیفه‌نك تلفاتی یکرمی بیکی واهل اسلامك شهداسی ایکی بیکی تجاوز ایتمشدر .

شهدانك اوچ یوز آلتمش بوقدری مهاجریندن وبر اوقدری انصاردن و باقیسی تابعیندن ایدی . حضرت عمرك بیوك برادری اولوب بو محاربه‌ده علمدار بولنان (زید بن الخطّاب) و حضرت زبیرك برادری (سائب بن العوّام) و خطیب نبوی (ثابت بن قیس الانصاری) و مشهور (ابودجانة الانصاری) و (ابو حذیفة بن عتبه) ابو حذیفه‌نك معتقی اولوب عقل ودرایت ایله معروف اولان (سالم) کبی کبار صحابه وتمشدن زیاده قرّا هپ شهدا زمره‌سنه ملحق ایدیلر. صاغ قالانلرك اکثری دخی مجروح ایدی. رضی الله عنهم اجمعین .

جمع القرأن

اصحاب کرامدن حافظ القرأن اولانلره (قرّا) دینلوردی . بعضیلری دخی سور و آیات شریفه‌یی متفرق اوله‌رق ده‌ریلر و تخته‌لر اوزرینه یازمشلر ایدی .

بروجه بالا یمامه وقعه‌سنده پك چوق قرّا ، شهیداولوب حفّاظ قرأن آزالدی وآرتق قرأن کریمك جمعنه لزوم کورولدی .

بناء علیه حضرت عمرك اخطاری اوزرینه خلیفهٔ رسول اللهك امریله وحی کاتبلرندن و فقهای صحابه‌دن (زید بن ثابت الانصاری) رضی الله عنه الباری حضرتلری، هجرتك اون ایکنجی سنه‌سی خلالنده بذل مجهود ایده‌رك قرأن کریمی صحیفه صحیفه جمع ایدوب مجموعنه (مصحف) دینلدی و خلیفهٔ رسول الله یاننده حفظ ایدیلدی . آندن صکره حضرت عمرك یاننده وآنك دخی وفاتندن صکره امّ المؤمنین حفصه رضی الله عنها حضرتلرینك خانه‌سنده محفوظ قالمشدر .

وقايع بحرين

بحرين جهتى سرعسكرى اولان علابن‌الحضرمى رضى‌الله‌عنه حضرتلرى، اوطرفه كيدركن يمامه حذاسنه واردقده بنى حنيفه‌دن وملوك يمامه‌دن (ثمامه بن اثال) ديكر بعض مشايخ ايله برابر آكا تابع اولمش و بنى تميمدن يانه كندى عسكرينك برمثلى قاتيلمش وبو جهتله اردوسى خيليجه قوت بولمش ايدى . بكر بن وائل قبيله‌سى ايچنـده ظهور و خروج ايدن (حطم) نام شيخ‌المشايخ ايسه مرتدلردن باشنه كلّيتلو اشقيا جمع ايتدكدن بشقه فى‌الاصل ايمانه كلمين مشركلر دخى آنك باشـنه طوپلانمغله بر بويوك جمعيت تشـكيل ايدرك (هجر) و (قطيف) آره‌سنده بر جسيم اردو قورمش ايدى . بحرين حكمدارلغنه انتخاب اولنان (منذر بن نعمان) دخى آنك يانده أيدى. خطم، طرف طرف مأمورلر كوندره‌رك مواقع لازمه‌يه تقويت ويرمش و (جُواثا) ده اهل اسلامى محاصره ايتديرمش ايدى .

علا حضرتلرى ، طوغرى آنك اوزرينه واروب آكا قارشـو اردو قوردى واوجله(جارود)ى دعوت ايلمش اولديغندن اودخى عبدالقيس قبيله‌سنى آلوب اورايه كتوردى .

آندن باشقه اوحواليده اسلام اوزره ثابت قالانلر، هپ علاحضرتلرينك يانه طوپلاندى . دارين اهاليسـندن باشـقه بلاد بحرينده نه قدر مرتد ومشرك وار ايسه آنلر دخى (حطم) ك يانه طوپلاندى وايكى طرف دخى اردولرينك اطرافنه خندق چويروب شديد ومديد برمحاربه‌يه باشلاندى .

هر كون ، طرفين ميدانه چيقوب مقاتله ايدر ويورولدوقلرنده اردو - كاهلرينه كيدر ايدى . نيچه كونلر محاربه ، بووجهله ممتد اولدى. نهايت بر كيجه مشرك ومرتدلرك سرخوش اولدقلرى تحقيق اولنه‌رق عساكراسلاميه ، شبخون ايدوب خندقدن ايچرى كيرديلر وآنلره ايجه برقليج اوشورديلر. نه خطم قالدى ، نه منذر قورتولدى . جمعيتلرى طاغيلدى ، كيمى مقتول

كيمى اسير اولدى . بقيه‌سى تارمار اوله‌رق برر طرفه فرار ايتدى . فقط
قسمى قايقلره را كباً (دارين) ه كيتدى .

بونك اوزرينه علا حضرتلرى ، هر طرفدن منهزمينك يوللرينى طوتمق
وزره بكر بن‌وائل قبيله‌سندن اسلام اوزره ثابت قالانلره و(حصفهٔ تميمى)يه
بنى شيبان قبيله‌سى مشايخندن مشهور (مثنى بن حارثه) يه يازدى واموال
نائمى غزاته تقسيم ايتدكدن صكره دارينه عزيمت ايلدى .

لكن آراده پك واسع بر خليج وار ايدى . حال بوكه الده قايق يوق
يدى . همان عسكره خطاباً « غازيلر ! الله تعالى حضرتلرى ، سزه قره‌ده
ياتنى كوستردى تا كه بحرده دخى آندن عبرت آله‌سكز . هايدى دشمن
وزرينه يورويكز ودريايه كيريكز » ديو بيوردى وآتنى صويه اوردى .
سكرى دخى كيمى آت ، كيمى دەوه صيرتنده اولدقلرى حالده صويه
ورديلر وهپ بر آغزدن (يا ارحم الراحمين يا كريم يا حليم يا احد يا صمد
حىّ يا محيى الموتى يا قيّوم لا اله الا انت يا ربنا) ديو دعا ايدرك او بيوك
خليجى قوم اوزرنده يورور كبى كچديلر ودشمنه چاتوب درجنك اوّل غالب
كه‌رك دارين اهاليسنى قتل عام وعيال واولاد ومااللرينى اغتنام ايتديلر .

اموال غنائمك خمسى بعد الاخراج باقيسى بين الغزات تقسيم اولندقده
سواريلرك حصه‌لرى آلتيشر بيك وپياده‌لرك حصه‌لرى ايكيشر بيك درهمه
الغ اولمشدر .

بكر بن وائلك مسلمينى وحصفهٔ تميمى ومثنّاى شيبانى‌دخى اورايه كلمش
ولدقلرندن برلكده بحرينه عودت ايلديلر .

بوفتوحات عظيمه ، هپ خليفهٔ رسول‌اللهك تدابيرصائبه‌سى آثارندندر.
كن خالد وعلا كبى كوزل وسائط اجرائيه‌سى دخى وار ايدى .

جناب حق ، حبيب اكرمى حرمتنه اوعصرده بويله فوق‌العاده ذاتلر
راتمش وآنلرك وساطتيله شريعت محمّديه‌يى اعلا ايتمشدر .

احوال عُمانْ ومهره ویمن

یوقاروده بیان اولوندیغی اوزره (عکرمة بن ابی جهل) یمامه سفر
منهزم اولدقده خلیفهٔ رسـول‌الله ، آنی عمان طرفنه کیـدوب‌ده (حذیفه
و (عرفجه) ایله بولوشمق وعمان ایشلرینی بیتیردکدن صوکره یمنه وار
اوزره مأمور بویورمشیدی .

حذیفه وعرفجه ، هنوز عمانه وارمادن عکرمه ، اثنای راهده آن
یتیشدی وبرلکده عمانه قریب اولان (رِجامْ) نام‌محله واردقلرنده (جیف
و (عبد) ایله مکاتبه ایتدیلر .

رئیس مرتدّین اولان (لقیط) کنـدی اوزرینه عسـکر کلدیک
لدی الاستماع عسکرینی (دبا) قصبه‌سنه طوپلایوب اردو قورمشیدی.

(جیفر) ایله (عبد) دخی (صُحارْ) ده اردو قوردیلر و (عکرمه
و (حذیفـه) و (عرفجه) یی ایلری سـوق ایتدیلر . (دَبا) اوزرین
کیتدیلر .

دباده ، لدی‌الملاقات غایت شدتلی بر محاربه وقوع بولدی . عسا
اسـلامیه ، همان رجعت ایتملك اوزره ایکن (بنی ناجیه) و (عبدالقیس
قبیله‌لرندن امداد کلدی . دشمن بوزولدی . مرتدلرك اون بیك مقدار
قیریلدی .

عساکر اسلامیه پك چوق غنائم آلدی . خمسی (عرفجه) ایله مدی
منوره‌یه کونده‌ریلدی و (حذیفه) عمانده قالدی .

اما (عکرمه) عمان اهالیسندن ودیکر قبائل وعشایردن خیلی عسک
جمع ایدرك (مهره) یه عازم اولدی .

اواثناده (مهره) اهالیسی ، ایکی فرقه اولوب یکدیکریله منازعه ایتمک
ایدیلر. برفرقه‌سی (عکرمه) یه تابع واسلام ایله مشرف اولمغله همان فر
اخری اوزرینه هجوم وغلبه اولوندی ، پك چوق اموال غنائم آلیندی .

بومظفريت اوزرينه جوارده‌كى نواحى اهاليسى هپ اسلامه كلدى ، اوحوالى دخى مرتدلردن تخليه وتطهير قيلندى.

بعده عكرمه ، (مهره) دن دخى خيلى عسكر جمع ايده‌رك بر جسيم فرقه ايله يمنه واردى . (مهاجربن اميّه) دخى مكه وطائفدن عساكر كثيره ايله يمنه كيتمش اولديغندن آز وقت ظرفنده يمن مرتدلرى دخى قهر وتدمير ايديلمشدر .

بوصورتله ، هرطرفده‌ارتدادغائله‌سى برطرف‌اوله‌رق بيت‌الماله عائداولان واردات ، پيدرپى مدينهٔ منوره‌يه كلوراولدى وامارت‌اسلاميه قوت بولدى.

ايرانه تابع اولان (حيره) حكومتى ايله قيصره تابع اولان حكومت (غسّانيه) دن باشقه هپ عربلر دائرهٔ اسلامه داخل اولدى .

غزوات عراق

بروجه بالا ، ارتداد غائله‌سى بر طرف اولمغله ايرانه تابع اولان بلاد عربك فتحى زمانى كلمشيدى .

حال بوكه ، بحرين سفرنده (علا بن الحضرمى) معيتنده بولنان (مثنّى بن حارثة الشيبانى) خليفه رسول اللهدن رخصت آلارق عراق عرب الكاسنده غزا ايله مشغول ايدى .

اشبو اون ايكى سنهٔ هجريه‌سى محرمنده خليفه حضرتلرى (سيف‌الله) يعنى (خالد بن الوليد) رضى‌الله عنه حضرتلرينى عراق عربك فتحنه مأمور بويوردى. (مثنّى بن حارثه) ايله ديكربعض‌مشايخه دخى (خالد بن‌الوليد)ك معيتنه وارمالرى ايچون تحريرات كونده‌ردى .

حضرت خالد ، اون بيك سوارى ايله كيتدى . (مثنّى) ايله رفيقلرى اولان شيخلردخى سكز بيك سواريله كلوب آكا التحاق ايتدى. عساكر اسلاميه‌نك مقدارى اون سكز بيكه واردى .

خالد حضرتلری ، سواد عراقدن (بانقیا) و (برسوما) نام ایکی قریه‌یه واردقده اهالیلری ، اون بیك آلتون جزیه ویرمك اوزره امان دیله‌دیلر . او دخی موافقت ایده‌رك آلتونلری آلوب مرکز ایالت اولان (حیرَه) یه کیتدی . حیره والیسی (اَیاْس بن قُبَیصَةُ الطّائی) دخی اشراف بلده ایله چیقوب طقسان بیك آلتون جزیه ویرمك اوزره عقد مصالحه ایلدی .

ایاسك بو وجهله مصالحه‌سی ، دولت ایرانیه نزدنده تقبیح اولونارق عزل ایله یرینه امرای ایرانیه‌دن (زاذْوَیْه) نام مرزبان (حیره) والیسی نصب اولنمشدر .

حضرت (خالد) ایسه (حیره)دن حرکتنده (مثنّی) یی مقدمةالجیشه مأمور ایتدی ودیکر بر قولدن (عدیّ بن حاتم) ی یوروتدی . کندوسی دخی آنلرك آرقالرندن یورودی و (حُفَیْر) ده طوپلانمق اوزره آنلره تعلیمات ویردی .

او جهتك ، مرزبانی اولان (هُرمُزْ) که دولت ایرانیه‌نك اك بویوك رتبه‌سنی حائز ایدی وبراً عربلرله محاربه و بحراً هندستانه سفر ایدردی . حضرت (خالد)ك حرکتنی لدی‌الاستماع کیفیتی دولتنه عرض وانها ایله برابر عسکرینی جمع ایدوب ایران شهزاده‌لرندن و مشهور قهرمانلرندن (قُبادْ) ایله (اَنُوشْجانْ) ی برر جناحه مأمور ایده‌رك مقابله‌یه شتاب ایله عساکر اسلامیّه‌دن اوّل واروب (حفیر) موقعنی طوتدی .

حضرت خالد ، آنی کوروب (کاظمه) طرفنه میل ایتدیسه‌ده هرمز ، هم بهادر و هم فن حربده ماهر برسردار اولوب دها اوّل کاظمه‌یه ورود ایله صو محلنی ضبط ایتدی .

سیف‌الله دخی واروب آکا قارشو اردوسنی قوردی و ایلرویه آت سوردی ، هرمزه میدان اوقودی . هرمز دخی آکا قارشو بالذات میدان مبارزه‌یه چیقدی .

ایکی سر عسکر ، آتلرندن اینوب یایا اوله‌رق یکدیکره حمله ایتدیلر . ایکیسنك حمله‌سی دخی بوشه کیتدی . سیف‌الله، همان هرمزی قوجاقلایوب آلت ایتـدی وکارینی تمام ایتمك اوزره ایکن هرمزك آدملری حضرت خالده غدر ایتمك‌اوزره سـکیرتدیلر ایسه‌ده (قعقاع بن عمرو التمیمی) هجوم ایدرك آنلری قتل ایتدی . سیف‌الله ایسـه هیچ تلاش ایتمیه‌رك هرمزی اعدام ایله البسه‌سنی‌آلدی . یالکز تاجی یوز بیکلك ایدی . چونکه ایرانده بویله مراتب بشریه‌نك منتهـاسی اولان رتبه‌یه چیقـانلرك یوز بیکلك تاج کیمه‌لری ، دولت ایرانیه‌نك تشریفاتی اقتضاسندن ایدی .

بو دهشتلی واقعه اوزرینه ایران اردوسی بوزولدی وعساکراسلامیه ، آرقه‌لرینه دوشمکله آنجق آتی یوروك اولانلر قورتولدی .

سـیف‌الله ، مژدۀ مظفریت ایله برابر اموال غنـائمك خمسنی خلیفۀ رسول‌اللهه ارسال ایتدکدن صکره ایلرو حرکت‌ایله مؤخراً بصره شهرینك بنا اولندیغی محله قوندی .

مثنـایی تعقیب اعدا ایچـون ایلرویه و (مَعْقِل بن مقرن) ی (اُبُلّه) جانبنه کونده‌ردی .

بوطرفده‌کی (ابله) بحر فارسك شمالاً منتهاسنده و بصره موقعی جهتنده بر بلده ایدی .

اقدمجه هرمزه امداد ایچون ایرانك ینه یوز بیکلك تاج کیین سردارلرندن (قارن) نام سردار ، بر اردو ایله کسری طرفندن اعزام قلنمشیدی .

قارن، عسکریله کلورکن اثنای‌راهده بوزغون عسکرله قباد وانوشجانه تصادف ایتدی . آنلری‌ده کندی عسکرینه قاتدی وایلرو حرکت ایتدی. یکیدن محاربه‌یه کیریشـیلدی . بوکره قارن ایله برابر قباد وانوشجان دخی میدان مبارزه‌ده مقتول اولدی .

ایران اردوسی دها فنا صورتله بوزولدی . اوتوز بیك قدر عسکرلری قیریلدی. آندن باشقه برچوغی دخی قاچار ایکن صولرده بوغولدی. عساکر اسلامیه ، پك چوق اموال غنائم آلدی. خلیفۀ رسول‌اللهك امر وتعلیماتی

اقتضاسندن اولدیغی اوزره بو محاربه‌لرده محاربلردن اله کچنلر ، اموال و عياللری ایله برابر اسیر ایدیلدی . اما ارباب فلاحت ، جزیه‌کذار قلنوب آنلر ، هردرلو تعرضدن محفوظ قالدی .

(وَلَجَة) و (لیس) [*] محاربه‌لری

بروجه بالا ایکی بویوك مرزبان و شهزاده‌لردن ایکی مشهور قهرمان ایله برابر بونجه عساكر ایرانك تلف اولماسی ایرانیلری تلاشه دوشوردی . دولت ایرانیه همان (اَنْدَرَزْ غَر) نام قهرمانی کونده‌ردی و آرقه‌سندن (بَهْمَن) نام سردار ایله برده مکمل اردو چیقاردی . اندرزغر ، (حیره) ایله (کَسْکَرْ) آره‌سنده‌کی عربلردن وسائر طرفلردن کلّی عساكر طوپلایوب (ولجه) نام موقعده بر بویوك اردو قوردی .

سیف‌الله ایسه خلال صفرالخیرده ییلدیریم کبی ایریشوب آنلری اوردی ، قلیجدن کچیردی .

اندرزغر ، بقیةالسیوف ایله برابر قاچار ایکن صوسزلقدن تلف اولدی . ارباب فلاحت ، ینه جزیه کذار اوله‌ق تعرضدن مصون قالدی . اما محاربلر اسیر ایدیلدیکی صره‌ده بنی وائل نصاراسندن (بُجَیر) ایله (اسود عجلی) نك اوغوللری دخی اسیر اولدی .

بنی وائل نصاراسی ، بوندن طولایی حدتلندیلر و (اسود عجلی) یی کندولرینه قوماندان نصب ایدرك انبار قریه‌لرنده نهر فرات اوزرنده واقع (لیس) نام قریه‌ده طوپلاندیلر .

اواثناده سالف‌الذکر (بهمن) قیشناثا نام محلده بولنمغله همان (لیس) ده‌کی نصارا عرب اردوسنه وارماسی و او طرفه کیتمك اوزره بولنان (جابان) نام سردارك وصولنه قدر توقف ایله محاربه‌یه کیریشیلمه‌مسی ایچون کندوسنه کسری طرفندن امرنامه کونده‌ریلمشیدی .

---

[*] (معجم‌البلدان) ده (اُلَّیْس) و (اُلَیْس) شکلنده محرردر .

بهمن، حال حاضرك خطرناك اولدیغنی آكلایوب نه‌یاپاجغنی شاشیرمقله
لمشاوره تعلیمات موضحه آلمق اوزره پای تخت ایران اولان مداینه کیتدی
، کندوسنك عودتنه قدر حربه کیریشلمه‌مسنی (جابان) ه توصیه‌ایتدی .
جابان ، عسکری استصحاب ایله خلال سفرده (لیس) موقعنه‌واردی
، اوراده مجتمع اولان نصارای عرب یاننده‌اوردوسنی قوردی .
ایرانیلر ، هنوز طعام ایچون سماطلرینی سرمشلر ایکن عساکر اسلام
یله (سیف‌الله) کوروندی . رؤسای ایران « عجبا همان جنکه کیریشه‌لم‌می،
یوقسه عسکری طویوروب‌ده صکره‌می جنك ایده‌لم ؟ » دیدکلرنده جابان
« اکر سزه میدان ویریرلر ایسه یمك ییه بیلورسکز » دیر ایکن حضرت
(خالد) ایریشوب اردوسنی قوردی وهمان میدان مبارزه‌یه کیردی .
رؤسای عربدن (مالك بن قیس) آکا قارشو چیقدی . سیف الله ،
در حال آنی اولدوردی .
بونك اوزرینه‌عربلر بیننده محاربه قیزشدی. ایرانیلر دخی براوغوردن
حربه کیرشدی . همان بهمن کلوب ایریشـور امیدیله چوق ثبات وشدتلی
مقاومت ایلدیلر . لکن نهایت بوزولدیلر وپك چوق قیریلدیلر. قان ، سیل
کبی روان اولدی . مشرکین ایران ایله نصارای عربك مقتوللری یتمش بیکه
واردی .
اوکون میدان محاربه سراپا آل قانه بویاندی ، غایت واسع بر لاله‌زاره
دوندی . او لاله زارك بر اوجنده ایرانیلرك بیاض یوفقه‌لر ایله طونادلمش
سماطلری دخی بر بر بیاض چیچکلر ایله طونادلمش طرحلره بکـزردی .
حضرت خالد ، آنلر ایله عسکرینه بر مکمل ضیافت ویردی .
عربلر ، الك استعمال ایتمدکلرندن اونی کپکندن آییرمقسزین پیشیریر-
لردی وا کثریا یدکلری آریه اکمکی ایدی . خالص بغدای اونندن یاپلمش
بیاض اکمك و یوفقه بیلمزلردی . بو بیـاض یوفقه‌لری کورونجه جیلان
ده‌ریسندن یاپیلمش یازی کاغدی صاندیلر « بوبیاض‌ده‌ریلر نه‌در؟ » دیدیلر.
لکن طاتدیلر ، حظ ایتدیلر وآندن صکره بیاض یوفقه‌یه داداندیلر .

حضرت خالد » عسكرينى طوپلادقدن صكره طورميوب (اَمْغيشَيا) بلده‌سنه كيتدى . اهاليسى ، بر شى آلمغه وقت بولاميوب قاچديلر . بالجمله تجمّلات وسائر اموال واشيالرى ميدانده قالدى. عساكر اسلاميه ، سائر يرلردن زياده اموال وغنائم آلدى .

بعده حضرت خالد ، امغيشيا بلده‌سنى خراب ايتدى ومژدهٔ مظفريت ايله اسرانك واموال غنائمك مقدارينى دركاه خلافته بيلديردى .

ايشته اوزمان ابوبكر صدّيق رضى‌الله عنه حضرتلرى ، « قادينلر، خالد كبى برار طوغورمقدن عاجزدر » ديو بيوردى .

فتح حيره

بروجه بالا (خالد بن الوليد) رضى‌الله‌عنه حضرتلرى ، امغيشيا بلده‌سنى تخريب ايتدكدن صكره خلال ربيع الاولده (حيره)يى فتح ايلمشدر.

شويله كه: امغيشيادن احمال واثقالنى سفينه‌لره تحميل ايله(حيره)يه‌عزيمتنده (حيره) واليسى اولان (زازويه) حيره خارجنده اردوسنى قوروب مقابله‌يه حاضر اولمش واوغلى واروب(فرات)ك صوينى كسمكله سفينه‌لر قره‌ده قالمش ايدى . لكن سيف‌الله ، همان سوارى ايله سگيرتدى ووالينك اوغلى فرات (بادقلى) ى اوزرنده بولدى . آنى وآدملرينى قتل ايتدى .

زازويه ، او صره‌ده اوغلنك قتل اولنديغنى ايشيتمكله برابر ايرانده ينه اختلال وقوع بولديغنى خبر آلمغله همان حيره‌يى ترك ايتدى وايرانه كيتدى. حضرت خالد دخى واروب اونك اردوكاهنه قوندى . حيره واليسى ، دخى قلعه كبى مستحكم اولان قصرلرينه وديروكليسالره قپاندى .

حضرت خالد ، آنلرى حصر وتضييق ايدوب عساكر اسلاميه دخى طرف طرف هجوم ايدرك قپولرى قيرمغه باشلادقلرندن ناچار قالوب جزيه ويرمك اوزره امان ديله‌ديلر . سيف‌الله دخى امان ويردى .

او اثناده اياس طائى ، قصرلرك برنده ايمش. چيقوب اشراف بلده ايله برابر حضور خالده كلديلر . مشهور (عبدالمسيح) دخى آنلرله برابر ايدى

وسوز سويله‌ين او، ايدی. عبدالمسيح ، چوق زمان معمّراولوب حتی جزء اوّلده بيان اولديغی‌اوزره (نوشروان) طرفندن تعبيررؤيا ايچون (سطيح)ه كونده‌ريلمشدر .

حضرت خالد ، آكا « قاچ‌سنه ياشادك ؟ » ديو صوردی « برقاچ يوز سنه ! » ديو جواب ويردی وكورديكی عجايبدن سؤال ايتدكده « آنی كوردم‌كه حيره ايله دمشق آره‌سنده كويلر ديزيلمشدی . بر قادين ، يالكز برچوره‌ك آلوب (حيره)دن (دمشق)ه قدر كيدردی » ديدی .

بعده جزيه‌نك تعيين مقداری بحثنه كيريشيلدكده حيره‌لولر، يوز طقسان بيك آلتون ويرمكه راضی اولديلر . فقط آندن باشقه حضرت خالد ، عبدالمسيحك قيزی (كَرَامه) نك (شَريكْ) نام ذاته تسليمنی دخی شرط قيلدی . بو ايسه آنلره پك آغير كلدی .

سببی بو ايمش‌كه : شريك ، مقدما (كرامه) يی كنج ايكن كوروب آكا ميل ايتمش ايمش . فخر عالم صلی‌الله عليه وسلم حضرتلری ، امتنك (فارس)ی و (حيره) يی فتح ايده‌جكنی اصحاب كرامنه تبشير بويورديغی زمان (شريك) دخی حضور سعادتده بولنمغله (كرامه) نك كندوسنه ويرلمسنی نياز ايدوب طرف نبويدن دخی وعد بويورولمش .

بو كرّه (حيره) فتح اولوندقده شريك ، حضور خالدده ، اووعدی شهود ايله اثبات ايلمش اولديغندن حضرت خالد ، بو وعد نبوی‌يی انفاذه مجبور اولدی وحيره‌لولر ، بوندن امتناع ايتدكده « ايشی تصعيب‌ايتمه‌يكز . قيزی بكا كتوريكز . بر بدله ربط ايله تخليص اولونور » ديدی . آنلر دخی (كرامه) يی كتورديلر وخالد ، آنی (شريك)ه تسليم ايله وعد نبوی‌يی يرينه كتوردی . بر مناسب بدله ربطی (شريك) ه تكليف اولوندقده بيك درهم ايستدی. درحال ويروب (كرامه) يی كيروآلديلر. (عبدالمسيح) كبی مشهور برذاتك قيزينه بيك درهم بدل آز اولديغندن بعده (شريك) ه لوم ايتدكلرندن « بيكدن زياده صايی اولديغنی‌بيلمزدم » ديه اعتذار ايلمشدر .

حیره‌نك فتحندن صكره ظهوره كلن وقوعات

حیره‌نك، فتحی اوزه‌رینه اطرافنده‌كی شیخلر ومختارلر، همان (حیره)یه كلوب عرض انقیاد ایله ویركولرینك مقدارینی تعیین ایتدكلرندن طرف به‌طرف كونده‌ریلن مأمور واسطه‌سیله واردات مذكوره اللی كون ظرفنده تحصیل وبیت‌الماله ارسال اولنمشدر .

(ضرار بن‌الازور) و (ضرار بن الخطّاب) و ((قعقاع) و (مثنی) برر فرقه ایله (دجله) سواحلنه قدر ایلغارایله بلاد ایرانیه‌یی غارت‌ایلدكلری صره‌ده حضرت (خالد) دخی مكتوبلر تحریر وارسال ایله ایرانیلری دین اسلامه دعوت ایلمكده بولنمشیدی .

فتح انبار

خندق ایله محاط ومستحكم اولان (أنبار) بلده‌سی‌كه ایرانیلرك‌ذخائری اوراده درانبار اولونور ودائما اوراده كلیتّلو ذخیره وسائره بولونور ایدی. امرای ایرانیه‌دن (شیرزاد) اوراده محافظ ایدی .

سیف‌الله حضرتلری ، حیره ایشلرینه نظام ویردكدن صكره اردوسیله واروب انباری محاصره ایتدی و اوقجیلری جمع ایله محصورینك كوزلرینی نشان آلمق اوزره تنبیه ایلدی .

اوقجیلر ، هپ بردن اوقلرینی آتدیلر و آرقاسنی كسمیوب متوالیاً بلده‌یی اوقه طوتدیلر . بیك قدر محصورینك كوزلرینی كور ایتدیلر . شیرزاد ،(ویره) ایله (انبار) ی تسلیمه راضی اولدیسه‌ده درمیان ایتدیكی شرطلره (سیف‌الله) راضی اولمادی وضعیف دوه‌لری كسدیروب آنلر ایله خندقی طولدورتدی . اوزرلرندن عسكر یوروتدی . محصورین دخی خندقده عساكر اسلامیه‌یه قارشو كلدی ایسه‌ده شیرزاد ، باشه چیقامایه‌جغنی جزم ایله یالكز حیاتی تأمین اولنمق وكندوسی ، یانِنه اموال

واشيادن بر نسنه آلمامق شرطيله بلده‌نك تسليمنه راضى اولدى . بو شرط ايله بلدهٔ (انبار) ى جميع اموال واشياسى ايله (سيف‌الله) ه تسليم ايتدى . « قوشجه جانم آزاد ! » مثلنجه قورتولوب (بهمن) ك يانـنه كيتدى .

فتح عين‌التمر

سيف الله حضرتلرى (زبرقان بن بدر) نام شيخى (انبار) محافظه‌سنده براقوب كندوسى (عين‌التمر) قلعه‌سى اوزه‌رينه كيتدى .

اوراده (بهرام چوبين) ك اوغلى (مهران) كليتلو ايران عسكريله محافظه ايدى . (عقه) نام شيخ المشايخ دخى (بنى نمر) و (بنى تغلب) و (اياد) وسائر قبيله‌لردن كلى عرب عسكريله برابر آنك معيتنده ايدى. عقه ، (مهران) ه خطاباً : « عرب ، عربك حالنى دها اعلا بيلور . سن خالدى بزه براق » ديمكله اودخى مع الممنونيه قلعه‌ده قالوب (عقه) عساكر عرب ايله حضرت خالده قارشو كلدى .

عقه ، ميدان حربه كلوب صفلرينى دوزه‌لدير ايكن حضرت خالد ، سگيرتدى وآنى قوجاقلايوب اسير ايتدى . عرب عسكرينك هنوز صفلرى دوزه‌لمه‌دن بوزولدى وچوغى اسير اولدى .

مهران ، بونى خبر آلديغى كبى قلعه‌دن چيقوب ايران عسكريله برابر فرار ايتدى . بوزغون عرب عسكرى قلعه‌يه كيرديلر . لكن محافظه ايده‌مدكلرى جهتله خالد كيردى ، جمله‌سنى قليجدن كچيردى ، (عقه) يى دخى اولدوردى . بو محاربه‌ده قدماى مهاجريندن (عمرو بن رئاب سهمى) وانصار كرامدن (بشر بن سعد) رضى‌الله عنهما شهيد اولمشلردر .

وقعهٔ دومة الجندل

بروجه بالا ، (عين التمر) قلعه‌سنك فتحى عقبنده شام طرفنده‌كى نصاراى عربك نقض عهد ايلدكلرينه دائر (دومة الجندل) موقعنده امير

عسکر اسلام اولان (عِیاض بن غنم) طرفندن مکتوب کلمکله سیف‌الله ، او طرفه توجه ایتدی .

دومة الجندل ، ناحیه‌سی (اُکَیْدِربن عبدالملك) و (جودی بن‌ربیعه) نام ایکی رئیسك حکمنه تابع ایدی . یانلرینه (کلب) و (غسّان) و (تَنُوخ) قبیله‌لرندن وسائر قبائل عربدن عساکر کلیّه تجمع ایتمشدی .

اکیدر ، سیف‌اللهك حرکتنی ایشیتدکده مصالحه ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده دیکرلری آکا موافقت ایتمدیکندن او دخی (دومة الجندل) دن چیقوب کیدرکن (سیف‌الله) طرفندن کونده‌ریلمش اولان بر چته ، آنی وآدملرینی قتل ایله اموالنی اغتنام ایتمشلردر . سیف‌الله (دومة الجندل) ه کلوب بر طرفنه قوندی . (عیاض) دخی دیکر طرفنده ایدی . (جودی) عیاض اوزرینه بر فرقه سوق ایدوب کندوسی (سیف‌الله) ه قارشو کلدی . لکن (سیف الله) لك هجومنه مقاومت ایده‌میوب عسکری بوزولدی وکندوسی اسیر اولدی . دیکر فرقه دخی بوزولدی . منهزم عسکر ، قلعه‌یه التجا ایلدیلر . لکن قلعه اوقدر غلبه‌لکی آلمایوب چوغی طیشاروده‌قالدی . کیمی مقتول وکیمی اسیر اولدی . (خالد) بو اسیرلرك اکثرینی وحتی (جودی) یی قتل ایتدی واولاد وعیاللرینی اسیر ایلدی .

(جودی) نك حسن وجمال ایله موصوف اولان قیزینی صاتون آلدی وبر مدت (دومة الجندل) ده قالدی .

بقیۀ وقایع عراق

خالدبن الولید رضی‌الله عنه حضرتلری ، دومةالجندلده بولوندیغی زمان ایرانیلر (حیره) نك استردادی املنه دوشدیلر و (انبار) اوزه‌رینه (زَرْمِهر) و (رُوزْبِه) نام سرکرده‌لر ایله برر فرقه کونده‌ردیلر . بو ایکی فرقه (حُصَیْد) نام موقعده برلشدیلر . (بِهبُوذا) نام سردار دخی بر فرقه ایله (خنافس) موقعنی طوتدی .

بروجه‌بالا ، (عين‌التمر) وقعه‌سنده (عقّه) نك قتل‌اولنمسندن طولايى حدتلنمش اولان الجزيره عربانندن (هذيل بن عمران) ، (مُصَيّح) ده و (ربيعة بن بجيرالتغلبى) ، (رُصافه) نك جانب شرقيسنده واقع (ثنْى) و (بشر) يعنى (زُمَيْل) نام موقعلرده كليّتلو عربان‌ايله قونمش‌و(زرمهر) و (روزبه) ايله برلشمك نيتنده بولنمش ايديلر .

بوبش فرقه ، برلشديكى تقديرده ايران وعرب عساكرندن مركب بر جسيم اردو تشكيل ايدرلردى . لكن طوپلانمغه دكل ، داورانمغه وقت بولاماديلر .

شويله‌كه : حضرت خالدك (حيره) ده قائممقامى اولان قعقاع تميمى، (زرمهر) ايله (روز به) ك حركتلرينى ايشيتديكى كبى آنلره قارشو ايكى فرقه كونده‌رمشيدى .

متعاقباً ، دومةالجندلدن سيف‌الله كلدى وهمان برر فرقه ايله (قعقاع)ى حصيد اوزه‌رينه و (ابوليلى بن‌فدكى) يى خنافس اوزه‌رينه كونده‌ردى .

قعقاع تميمى ، حصيده واردى . ميدان مقاتله‌يه كيردى (زرمهر) ى اولدوردى . متعاقباً (روز به) دخى مقتول اولدى . ايران اردوسى بوزولدى ، ايچلرندن پك چوق تلفات وقوع بولدى . عساكر اسلاميه، كلّى اموال غنائم آلدى .

ايرانيلرك بقية السيوفى ، خنافسه فرار ايتدى . (ابوليلى) ايسه قره قوش كبى اورايه ايمك اوزره اولديغندن (بهبوذا) اورادن كوچوب (مصيّح) ده بولنان (هذيل) ك يانِنه كيتدى .

سيف‌الله ، بو وقوعاتدن آكاه اولديغى كبى (مصيّح) ه متوجه اولدى و « فلان كيجه فلان ساعتده اوراده برله‌شه‌لم » ديو (قعقاع) ايله (ابوليلى) يه تحريرات كوندردى .

وقت معيّنده اوچى دخى (مصيّح) ده برلشديلر . (هذيل) ايله يانِنده‌كى رؤسا وعساكر اويقوده ايكن آنلرى اوچ طرفدن باصديلر ، اكثرينى تلف ايتديلر . هذيل ، پك آز آدم ايله فرار ايده بيلدى .

(عبد العزّی بن ابی رهم) ایله (لبید بن جریر) که مقدّما اسلام ایله مشرّف اولوب حتی اسلاملرینه دائر یانلرنده (ابو بکر الصّدیق) رضی‌الله عنه حضرتلرینـك مکتوبی دخی وار ایدی . (هذیل)ك یانـده بولنمش اولدقلرندن ایکیسی دخی بو وقعه‌ده قتل اولوندیلر . حضرت صدّیق‌اویله بر خطا وقوع بولدیغنی خبر آلدیغی کبی ایکیسنك‌دخی بیت مالدن دیتلرینی ویرمش واولادی وعیاللرینی توصیه بویورمشدر .

حضرت عمر رضی‌الله عنه (مالك بن نویره) کبی بونلرك قتلنی دخی حضرت خالده اسناد ایلر ، حضرت صدّیق دخی « اهل شرك‌ایله قونوب کوچنلر ، بویله قضایه اوغرایه بیلور » دیر ایدی .

سـیف‌الله ایسه ، مذکور معرکه‌دن صـکره هیچ توقف ایتمیـوب (ربیعة بن بجیر تغلبی) نك بولوندیغی (ثنی) موقعنده برلشـمك اوزره (قعقـاع) ایله (ابولیلی) یه بر سـاعت تعیین بویوردی و آنلری یوله چیقاردی. تعیین اولنان وقت وساعتده اوچی دخی (ثنی)موقعنده‌برلشوب ینه اوچ جهتدن (ربیعه) فرقه‌سنی باصدیلر . جمله‌سنی قیردیلر ، کسدیلر. ایچلرندن دیل قورتولمادی . کافةً اولاد وعیاللری اسـیر اولدی وماللری اغتنـام ایدیلدی . حضرت خالد ، اموال غنـائمك خمسنی مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ردی .

ربیعه‌نك قزی (صهبا) دخی بو اسیرلر ایچنده بولونوب حضرت علی رضی‌الله عنه ، آنی صاتون آلمش وآندن (عمر) نام اوغلی ایله (رقیّه)نام قیزی اولمشدر .

هذیل ، بروجه بالا (مصیّح) دن فرار ایلدکده کلّی عرب عسکریله (زمیل) ده بولنان (عتّاب بن فلان) ك یاننه فرار ایتمشدی.

حال بوکه : آنلر ، هنوز (ربیعه) وقعه‌سنی طویمادن حضرت خالد، بغتةً اورایه واردی . آنلری ییـلدیریم کبی اوردی . اکثرینی قلیجـدن کچیردی واموال غنائمك خمسنی درکاه خلیفه‌یه کونده‌ردی .

بعده زمیلدن حرکت ایله (عتّاب بن عقه) نك بولندیغی (رضاب)

نام محله سگیرتدی . لکن عتابك یانندهکی عربان ، طاغیلوب کندوسیدخی
فرار ایلمش اولدیغنه مبنی همان رضابدن حرکت ایتدی وشهر رمضان کلوب
عسکر دخی یورغون اولدیغندن (قراض) ه واردی . عسکره استراحت
ویردی .

قراض ایسه ، ایران و (روم) و (الجزیره) سرحدی اولدیغندن
حدود محافظهسنه مأمور اولان عساکر رومیه ، عساکر اسلامیهنك بورایه
قدر کلوب صوقولدقلرینه قیزدیلر واو جوارده بولنان عساکر ایرانیهیی
دعوت ایدوب آنلر دخی روملر ایله برلشدیلر . (تغلب) و (ایاد)
و (نمر) عربانی دخی کلوب آنلره قاریشدیلر و پك جسیم بر اوردو
تشکیل ایله عساکر اسلامیهنكَ آلت طرفندن فراتی کچدیلر .

روملر « بوکون کیملر ثبات ایدهجك و کیملر فرار ایلیهجك ایجه
آ کلاشیلسون » دیهرك عربدن آیریلدیلر و شدت ایله محاربهیه قویولدیلر .
لکن خالدك هجوملرینه دایانامیوب پك چوق تلفات ویرهرك دیکرلرندن
اوّل بوزولدیلر. حضرت خالد ایسه « آرقهلردن آیریلماییکز » دیو عسکره
امر ایتمکله روملر ، فرار ایدرکن دها زیاده تلفات ویردیلر. مقتوللرینك
مجموعی یوز بیکه بالغ اولدی .

حضرت خالد ، ذیالقعدهیهدك قراضده اقامت ایلدکدن صکره حیرهیه
عودت امرینی ویردی. (شجرة بن الاغر)ی ساقهیه ، یعنی دمداره مأمور
بیوردی وکندوسنی ساقهده برابر کیدییور کبی کوستردی . حال بوکه بعض
خواص اتباعیله خفیاً قراضدن آیریلوب جادهلردن انحراف و دره، تپه
سیر ایله مکهیه کیتدی ، کیزلوجه حج ایتدی . دوندی ، حیرهیه کلدی
و طورمیوب همان بر فرقه ایله بر طرفه مثنّایی کوندردی بر طرفدن دخی
کندوسی ایلغار ایتدی . بغداد بازارینی و (قُطرَبُّل) و (تَلّ عقرقوف)
طرفلرینی غارت ایلدی .

حضرت خالد ، طورماز، اوتورماز، آرام وراحت بیلمز ومثلی بولنماز
بر سر عسکر ایدی . لکن خود بخود اردوسندن آیریلوبده مکهیه کیتمسی

خارج از اصول برحركت نامقبول اولديغندن خليفه حضرتلرى ، آنك بو حركتى اوكرنديكى كبى كندوسنه عتاب و توبيخ ايلمشدر .
صكره‌ده بر نوع جزا اولمق اوزره زيرده بيـان اولنه‌جغى وجهـله مأموريتنى عراقدن شامه تحويل بيورمشدر .

اون اوچنجى سنهٔ هجريه وقايعى

بالاده بيـان اولنديغى اوزره خالد بن الوليد رضى‌الله عنه حضرتلرى ، ايران عساكرى و الجزيره عربانى ايله جنك ايده‌رك سرحدّ رومه كلدكده عسـاكر روميه ايله بر بيوك محاربه ايتمش اولديغنه نظراً روملر ايله دخى جنكه باشلامش اولدى .

ايرانه تابع اولان حيره ولايتى عربلرى اله كجديكى كبى قيصره تابع اولان عربلرك دخى دائرهٔ اسلامه آلينمالرى زمانى كلمشيدى .

بناءً على ذلك ابوبكر الصدّيق رضى‌الله عنه حضرتلرى ، قريب وبعيد محللردن اهل سيفى غزايه دعوت بيورمغله اشبو اون اوچ سنه‌سى اوائلنده هر طرفدن مسـلمين ، فوج فوج مدينهٔ منوره‌يه توارد ايدر اولديلر . آز وقت ظرفنده خيلى عسـكر تجمع ايدرك مدينهٔ منوره خارجنـده اردو قوريلوب وعشرهٔ مبشره‌دن (ابوعبيدة بن الجرّاح) رضى‌الله عنه حضرتلرى چيقوب آنلره امامت ايلردى . خليفه حضرتلرى ، (خالد بن سـعيد بن عاصى) رضى‌الله عنه حضرتلرينى برمقدار عسكرله سرحد رومه كوندردى . او دخى حدوده واردقده اطرافنده‌كى قبائلى دعوت وآنلرده اجابت ايتمكله باشنه خيليجه عسـكر طوپلاندى . روملر ، بوندن قوشـقولانوب (بهرا) و (سليخ) و (كلب) و (غسان) و (لخم) و (جذام) قبيله‌لرندن كلّيتلو عسكرطوپلاديلر . لكن خالد بن سعيد ، آنلرك اوزرينه وارمغله طاغيلوب فرار ايلديلر .

بونك اوزرينه خالد بن سعيد ، برآز دها ايلرله‌دی و (ماهان) نام روم جنرالنك اردوسنه تصادف ايليه‌رك لدى المحاربه آنی دخی بوزدی و پك چوق عسكرينی قيردی . لكن ايش ، كسب جسامت ايلمش اولديغی جهتله مقام خلافتدن استمداد ايلدی . بو اثناده يمندن حمير عسكريله (ذوالكلاع) و (تهامه) و (شحر) و (عمان) و (بحرين) عساكری ايله عكرمة بن ابی جهل ، مدينهٔ منوره‌يه كلمش اولدقلرندن خليفه حضرتلری ، بونلری همان خالد بن سعيدك امدادينه كوندردی .

آندن صكره جهت شامه اهميت ويردی وتحصيل امواله مأمور اصحاب كرامدن بعضيلرينك مأموريتلرينی امارت عسكريه‌يه تبديل بيوردی .

ازجمله قضاعه قبيله‌سندن تحصيل اموال مأموريتيله بولنان (وليد بن عقبه) يی اوطرفلردن عسكر جمع ايتمك و خالد بن سعيدك يانه وارووب‌ده آندن (اُرْدُنْ) ناحيه‌سنه كيتمك اوزره مأمورايدوب اودخی قضاعه عسكريله شامه كيتدی .

عمرو بن العاص ، وقت سعادتده (سعد) (هُذَيل) و (عُذْرَه) قبيله‌لرينك تحصيل اموالنه مأمور ايكن طرف نبويدن عمانه ارسال بيورولديغی زمان عودتنده ينه اسكی مأموريتنه اعاده‌سی وعد بيورولمش ايدوكنه مبنی وفات پيغمبريدن صكره عماندن عودتنده خليفهٔ رسول‌الله ، آنی ينه مذكور قبيله‌لرك تحصيل اموالنه مأمور ايدرك وعد نبوی‌يی يرينه كتورمشيدی . بو كره عمرو بن عاصی برفرقه‌يه اميرايتمك ايستيوب بوكا دائر كندوسنه يازديغی مكتوبده « وعد نبوی‌يی انجاز ايچون سنی اسكی مأموريتكه تعيين ايتمشيدم . شمدی سنك دنياجه وآخرتجه دها خيرلی بر مأموريته نصبكی آرزو ايتدم . مكركه بولنديغك مأموريت سنجه دها مرجح كورينه » ديو بيورمقله عمرو بن عاص دخی جوابنامه‌سنده « بن ، اسلامك اوقلرندن بر اوقم . آنلری آته‌جق و جمع ايده‌جك اللهدن صكره سنسين . باق ، قنغيسی دها قوی وتأثيرلی ايسه آنی آت » ديو يازمش اولديغندن خليفه حضرتلری ، آنی برفرقه‌يه امير ايدوب (اَيْلَه) طريقيله جانب فلسطينه كوندردی .

بعده (یزید بن ابی سفیان) ی بر فرقه‌یه امیر ایدوب بلقا طریقیله دمشق شام جانبنه کوندرمشدر. آنك سنجاغی آلتنده چوق کوکللی عسکر طوپلانمشدر . ایچلرنده اشراف مکه‌دن (سهیل بن عمرو) امثالی بیوك ذاتلر وار ایدی. خلیفه حضرتلری، یایا اولدیغی حالده آنی تشییع بیورمش وآکا تعلیمات ویردیکی صره‌ده بویله نصیحت ویرمشدرکه « بن ، سنی تجربه ایتمك اوزره مأمور ایتدم . کوزل حرکت ایلرسه‌ك اولکی مأمور- یتکدن دها بیوك بر منصب ویریرم و اکر فنا حرکت ایلر ایسه‌ك سنی عزل ایدرم . الله قورقوسنی قلبکدن چیقارما . زیرا اوسنك ظاهرکی نصل کوررسه ایچ یوزکی دخی اویله کورر . اللهه الك قریب اولان، آکا عملیله الك زیاده تقرب ایدندر . تکبر وتجبر جاهلیتدن صاقین . زیرا الله ، اوصفته وآنکله متصف اولانه بغض ایدر . عسکریکك یانه واردیغکده آنلر ایله کوزل مصاحبت ایله . آنلره نصیحت ایده‌جك اولدیغکده سوزی قیصه سویله . زیرا سوز ، اوزون اولورسه بعضیسی بعضیسنی اونوتدیرر. ونفسکی اصلاح ایت . ناس سکا صالح اولور . بش وقت نمازی اوقات معینه‌سنده رکوع وسجودی اتمام ایدرك خشوع ایله قیل . دشمنك ایلچیلری یانکه کلدکده آنلره اکرام ایت وچوق اکلندیرمه . تا که عسکریکك احوالنی اوکرنمه‌دن چیقوب کیتسونلر . آنلره افکارکی بیلدیرمه واردونك خلل وقصورینی کوسترمه. هرحالده اسرارکی میدانه قوماکه امورك مختل اولمسون واستشاره ایتدیککده سوزی طوغری سویله‌که مشورت طوغری اولسون.. کیجه‌لری اویانق اولوب اصحابك ایله مصاحبت ایله‌که سکا خبرلر کله ویرده‌لر آچیله . کیجه‌لری عسکریکه نوبت بکله‌ت وقره غوللریکی تکثیر ایت . وقتلی ، وقتسز آنلری طولاش . غافل اولانلری یولیله وعدالت اوزره تأدیب ایله . مستحق جزا اولانلره جزا ایتمکدن قورقما . عسکرك حالندن غافل اولماکه بادئ فساد اولور . فقط حاللرینی تجسس ایله آنلری تذلیل دخی ایتمه. ناسك اسرارینی میدانه چیقارما . ظاهر حاللری ایله اکتفا ایله. اهل کبر وعجب ایله دوشوب قالقما. اهل صدق ووفا ایله‌هم مجلس اول .

مال غنيمته خيانت ايله ، فقر كتورر ونصرته مانع اولور . قريباً نفسلريني عبادتخانه‌لرده حبس ايتمش قوملر (يعني راهبلر) كوره‌جكسكز . آنلره طوقونما . اونلري حاللري اوزره براق ».

خليفهٔ رسول‌الله ، اميرالجيش اولانلره بويله تعليمات كافيه ونصايح لازمه اعطا ايدرك طاقم طاقم جانب شامه كوندرمشدر . بو امرانك هر بري ، بر جهته غزا ايده‌جك وبرينك باشي صيقيلور ايسه ديكرلري، آنك امدادينه سكيردوب كيده‌جك ايدي . بر موقعده مجتمع اولدقلرنده قنغيسنك دائرهٔ مأموريتي ايسه او ، اميرالجيش اولوب ديكرلرينك آنك معيتده بولنماسي اوزمان اصول متخذه‌دن ايدي. فقط ابو عبيدة بن الجرّاح حضرتلري دخي بو كره بر فرقه ايله حمص جهتنه مأمور اولدقده ذكر اولنان امرانك جمله‌سنه ناظرنصب اولنمشدر . رضي‌الله عنهم اجمعين .

(وليدبن‌عقبه) و(عكرمه) و (ذوالكلاع)، خالدبن‌سعيدك يانه‌واردقلرنده خالد ، عجله ايدرك ديكر امرايي بكله‌ميوب همان بو اوچني استصحاب ايله ماهانك اوزرينه يوريدي . ماهان ، كيرو چكيلوب دمشق شامه كيردي . خالد دخي آرقه‌سندن حركت ايله دمشق يانننده (مَرْجِ صُفَّرْ) نام موقعده اردوسني قوردي . متعاقباً ماهان ، عساكر روميه ايله بر شدتلي چيقيش ايتدي. طرق ومعابري طوتدي ويولده سعيدبن خالدي بولوب شهيد ايتدي.

خالد ، اوغلنك شهادتني خبر آلديغي كبي بوزولوب عسكريله برابر فرار ايله قنادي قيريق شاهين كبي (ذو المروه) نام محله قوندي . (وليد بن عقبه) دخي آنكله برابر ايدي .

اما عكرمه ، شهره قريب بر محلده آياغني ديره‌يوب طوردي . يوقسه ماهان ، قره قوش كبي يتيشوب عساكر اسلامه چوق ضرر ايده‌بيلوردي.

اواثناده شرحبيل بن حسنه ، جانب عراقدن عودت ايله مدينهٔ منوره‌يه كلش اولديغندن خليفه حضرتلري، آني وليدك يرينه اردن فرقه‌سي اميري تعيين ايتمكله شرحبيل حضرتلري ، شام اردوسنه كلوب وخالد بن سعيدك معيتده‌كي عسكرك نصفني آلوب سمت مأموريتنه عزيمت ايتمشدر .

بعده مدينهٔ منوره‌ده بر مقدار عسكر تجمع ايتمكله خليفه حضرتلری، آنلری (معاوية بن‌ابی‌سفيان)ه ويروب آنی برادری ، يزيد بن‌ابی سفيانك معيتنه كونده‌رمش اولديغندن معاويه ، خالد بن سعيد ايله بولوشدقده آنك يانده‌كی باقی عسكری دخی آلوب كيتمشدر .

امرای مشار اليهمدن عمرو بن عاص ، ارض فلسطينه وشرحبيل بن حسنه ، اردنه ويزيد بن ابی سفيان ، بلقايه وابو عبيدة بن الجرّاح ، جابيه جهتنه واروب اوردولرينی قورمشلردر . رضی‌الله عنهم .

(ايمپراطور هرقل) عربلرك كوندن كونه تزييد قوت ايدرك عراق عربی ضبط ايلدكدن صكره ديار شامه دخی تخطّی ايلدكلرينی كورونجه تلاشه دوشه‌رك قسطنطينيه‌دن چيقوب سوريه ديارينه كلدكده بر مقدار ويركو اعطا ايتمك اوزره عربلر ايله مصالحه افكارنده بولنمش ايسه‌ده امراسی آكا موافقت ايلمدكلرندن او دخی روملردن ونصارای عربدن عساكر كلّيه جمع ايدوب برادرينك تحت قوماندانسنده اوله‌رق عمرو بن عاصه قارشو يوز بيك وديكر برجنرال ايله ابوعبيده‌يه قارشو آلتمش بيك وجورجه (يوركی) نام جنرال ايله يزيد بن ابی سفيانه قارشو بر مكمل اردو وديكر بر جنرال ايله شرحبيله قارشو ديكر بر اردو سوق ايتدی وكندوسی حمصده استقرار ايلدی .

هر فرقهٔ اسلاميه‌نك مقابلی اولان اردولر، كندولرينه نسبتله قات قات زياده اولديغندن امرا ، بر يره طوپلانمغی رأی ايدوب مقام خلافتدن دخی بو يولده تعليمات كلمكله (يَرْمُوك) واديسنده طوپلانديلردر وبر طرفدن يرموك وبرطرفدن (واقُوصَه) يار واوچوروملرينی كنديلرينه سپر ايتديلر.

روملر ، بونی كورنجه آنلر دخی مواقع مختلفه‌ده اولان اردولرينی يرموك موقعنه جمع ايله عساكر اسلاميه‌يه قارشو بر بيوك اردو قورديلر . يرموك اوچوروملری ، برجسيم خندك كبی طرفينك حركتنه مانع طبيعی ايدی . عساكر اسلاميه ؛ اعدايه نسبتله اقلّ اولديغی جهتله ذاتاً تجاوزی

حركت ایتمیوب آنجق روملر ؛ هر قنغی محلدن باش کوسترسه‌لر او طرفه اوشوندی ایدرك مدافعه ایدییورلردی. بو حال بر خیلی مدت ممتد اوله‌رق امرا ، خلیفهٔ رسول‌اللهدن استمداد ایلدیلر .

خالد بن ولیدك عراقدن شامه ورودی

امرانك بروجه‌بالا استمدادی‌اوزرینه خلیفهٔ رسول‌الله ، خالدبن ولیده امرنامه کونده‌ردی ومثنّای یرینه قائممقام براغوب وموجود معیتی اولان قوتك یاریسنی آلوب‌ده امداد ایچون سریعاً شامه وارماسنی اراده بیوردی.

حضرت خالد ، اردوسنده اولان اصحاب کرامی کافةً آلوب‌ده یرلرینه بشقه آدملر براقمق ایستدیسه‌ده بو تقسیمه مثنّی راضی اولمایوب « بن ، اصحاب رسول الله ایله تیمن ایدرم . آنلرك یوزی صویی حرمتنه اللهدن نصرت دیلرم . مظفریتی آنلرك یوزندن بیلورم » دیدی

آنك اوزرینه حضرت خالد دخی عسکری ، آنك راضی اولاجغی وجهله ایکی‌یه بولدی واون بیك قدر گزیده عسکرله حیره‌دن چیقدی .

کلب قبیله‌سنك صو محلی اولان (قُراقر) نام موقعه کلدکده اهالیسی قارشـو طورمغله آنلری اوردی . پك چوق اموال غنائم آلدی . بعده صوسز چوللردن وکسدیرمه یوللردن سیرایله بش کونده (بهرا) قبیله‌سنك صویری اولان (سوی) نام موقعه واصل واهالیسنی اوروب ینه پك چوق غنیمته نائل اولدی .

آندن حرکت ایله (أَرَكْ) نام محله کلدی . بورانك اهالیسی جزیه ویرمك اوزره مصالحه ایله قورتولدی .

بعده (تُدمُر)ه کلدکده اهالیسنی اورکوب قلعه‌یه قپاندیلر ایسه جنکه کیریشمیوب صلحه یاتدیلر .

آندن (قریتین)ه کلدی ولدی‌المحاربه مظفراولدی وخیلی اموال غنائم آلدی .

بعده (حوارين) نام محله كلوب اهاليسيله لدى المحاربه غلبه ايدرك كيمنى قتل و كيمنى اسير ايتدى .

بعده (قصم) نام موقعه ورودنده قضاعه قبيله‌سندن اوراده بولنان (بنى مشجعه) آنكله عقد مصالحه ايدرك تخليص كريبان ايتديلر . حضرت سيف‌الله ، آندن دخى حركت ايله شهر دمشق يانندەكى طاغك عقبه‌سنه لدى الورود فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك (عقاب) نام سياه رنكلى سنجاغى آنك يانندە بولنديغندن بوراده آنى كشاد ايلدى . عساكر اسلاميه‌نك شوق و غيرتى تازه‌لدى . بوسببدن ناشى اورايه (ثنية العقاب) دنيلمشدر .

لواء شريف نبوى ايله سيف‌الله ، ثنية العقابدن (مرج راهط) ە كلدى و غسانيلر اوزرينه (يوم فصح) ديدكلرى بيرام كونى بغتةً هجوم ايله كيمنى قتل و كيمنى اسير ايتدى .

بورادن (غوطهٔ دمشق) اوزرينه كونده‌رديكى چته دخى بركليسايى اوروب غارت ايدرك آلديغى غنائمى حضور سيف‌اللهه كتوردى . روملر ، حوران جهتنه ناظر ويرموك حوادثنه منتظر ايكن يان بوكورلرندن بغتةً سيف اللهك ظهور ايديويرمسى ، آنلرى شاشيرتدى .

سيف‌الله ايسه سير سريع ايله (بصرى) يه واردى . بغتةً اوراده بولنان عساكر روميه‌يى اوردى ، بوزدى ، پريشان ايتدى . بصرى اهاليسى ، جزيه ويرمك اوزره امان ديله‌ديلر . حضرت خالد دخى صلحاً بصرايى آلدى وبورادن اموال غنائمك خمسنى ، مدينهٔ منوره‌يه كونده‌ردى .

بعده بصرادن حركت ايله يرموك يانندە واقع (واقوصه) يه كلدى و خلال ربيع الآخرده يرموك اردوسنده‌كى امرا ايله برلشدى .

فقط اواثناده عمر بن عاص (غور) موقعنده بولنوب روملرك برجسيم اردوسى ايسه (جلق) ده (اجنادين) موقعنه حركت ايلمش اولديغندن هپ امرا ، خالد بن الوليد ايله برابر عمرو بن العاصك امدادينه سكيرتديلر .

عمرو بن العاص ، اميرالجيش اولديغى حالده لدى المحاربه روم اردوسى بوزولدى و پك چوق تلفاتى وقوع بولدى . اصحاب كرامدن دخى بعض ذوات شهيد اولدى . بو محاربه‌ده دخى خالد بن الوليدك پك چوق يارالرينى كورولدى .

بووقعه اواسط جمادى الاولى‌ده وقوع بولوب بعده هپ امرا ، ينه يرموك و واقوصه موقعنده مجتمع اوله‌رق زيرده بيان اولنه‌جغى وجهله مشهور (يرموك محاربه‌سى) وقوع بولمشدر .

او زمان روملرك اخلاقى بوزولوب هر طرفده اهالى‌يه ظلم وتعدّى و اردولرنده انواع فحشياته تصدّى ايتمكده ايديلر . اهل اسلام ايسه بويوك ، كوچوك كافةً حسن اخلاق ايله متّصف وآداب اسلاميه ايله مؤدّب اوله‌رق ، واردقلرى يرلرده هركسه حسن معامله وهر خصوصده حقانيت وعدالت اوزره حركت وهردرلو فحشيات وفواحشدن اجتناب ايدرلردى .

حتى بو اثناده ، روم جنراللرندن برينك تحقيق احوال ايچون اردوى اسلامه كوندەرمش اولديغى بر عرب ، بر كون بر كيجه اهل اسلام ايچنده بولنه‌رق عودت ايله عساكر اسلاميه‌نك احوالنى جنراله حكايه ايلديكى صره‌ده « آنلر ، كيجه‌لين هپ راهب وكوندوزين هپسى عسكردر . بينلرنده احقاق حق ايچون زنا ايدنلرى رجم ايدرلر وسارق ، كندو ملكلرينك اوغلى بيله اولسه اللنى كسرلر » ديدكده جنرال اويله ايسه « ير يوزنده آنلر ايله اوغراشمقدن ايسه يرك آلتى بزه دها خيرلى‌در » ديمش اولديغى مرويدر .

يرموك وقعه‌سى

ايمپراطور (هرقل) ك ، (يرموك) جهتنده‌كى عساكرى ، ايكى يوز قرق بيك راده‌سنده ايدى . آنلره مقابل اولان عساكر اسلاميه قرق آلتى بيك قدر اولوب ايچلرنده بيك صحابى وار ايدى كه يوزى اهل بدردن

ایدی . او زمان روملر ، عسکرلرینی بیکر نفردن مرکب اولمق اوزره آلایلره تقسیم ایده کلدکلرندن مقابله بالمثل قاعده‌سنجه عساکر اسلامیه دخی شام اولکاسنه کلدکده او وجهله بیکر بیکر تقسیم اولنمشدر .

فقط (خالد بن الولید) ك عراقدن ورودینه قدر هر امیر ، کندی فرقه‌سیله باشلی باشنه جنك ایدردی .

اکرچه (ابوعبیده) حضرتلرینك نظارت عامّه‌سی وارایدی وجمله‌سنك اولوسی ایدی . لکن امر محاربه‌ده امرانك هر بری مستقل ایدی . (خالد بن الولید) حضرتلری ، آنلری امارت واحده آلتنه آله‌رق جمله‌سنی یکوجود کبی قوللانمشدر .

شویله‌که : روملرك راهب وقسیسلری اوردولرینه کلوب بر، آی قدر آنلری جنکه تشویق وتشجیع ایتدکدن صکره فدا کارانه هجوم واقتحامه قرار ویروب اوائل رجبده حرکته باشلادیلر .

اهل اسلام دخی آنلرك حرکتلرینی حس ایتدکلری جهتله بر معتاد فرقه فرقه حرکته قیام ایلدیلر .

ایشته اوزمان (خالد بن الولید) حضرتلری میدانه چیقدی وجناب حقه حمد وثنا ایله بدء ایدرك بر خطبه اوقودی و بروجه آتی نطق ایتدی .

« بو کون ، اللهك صاییلی کونلرندن بریدر . بو کون ، اوکونمك وسرکشلك ایتمك لایق دکلدر . جهادکزی خالص وعملکزله اللهی راضی قیلك . بو بر کوندرکه آنك صوکی واردر . نظام و ترتیب اوزره جنك ایدن قوم ایله بویله متفرق اوله‌رق جنك ایتمك جائز ولایق اولماز . آرقه‌کزده‌کی ذات ، بو حالی بیلسه منع ایدردی . مأمور اولمادیغکز خصوصده ولیّ امرك رأینه موافق اولاجق صورتده رأی ایدك . »

حضرت خالدك بو سوزی اوزرینه « رأی نه‌در ؟ سویله » دینلمکله اودخی خطبه‌سنه بو وجهله دوام ایتدی .

« ابوبکر ، سزی یکدیکره رفق ایله معامله ایدوب سهولتله اویوشورلر. دیو کونده رمشدر . یوقسه نه اولدیغنی واولاجغنی بیلسه سزی جمع ایتمزدی. سزك بولندیغکز وضع وحال ، اهل اسلام حقنده کندیلرینی احاطه ایدن احوال شدیده دن اشددر واعدا حقنده آنلره امداد ایتمکدن دها نافعدر . الله حقیچون بیلدم که دنیا سزك آره کزه تفرقه دوشورمش . ایچکزدن بعضیکز امارته انتخاب اولونسه الله عندنده وخلیفهٔ رسول‌الله عندنده سزه نقیضه ویرمز . کلیکز ، شو دشمنلره باقکز : نصل مهیّا اولمشلر . بو بر کوندرکه صوکی واردر . اکر بو کون ، بز آنلری خندکلرینه پوسکورتور ایسه‌ك دائما آنلری پوسکورتورز واکر آنلر، بزی بوزارسه فیما بعد فلاح بولمایز . ایمدی کلیکز ، امارتی (سر عسکرلکی) الدن اله تداول ایتدیریکز . بریکز بو کون ودیکریکز یارین ، اوبریکز اوبرکون امیر اولسون ، تا که هربریکز صره ایله امیر اولاسکز » دیدی .

فی‌الواقع ، روملر ، اهل اسلامك اضعاف مضاعفی اولدقلرینه نظراً هرکون بر سرعسکر فدا اولمق خاطره کلمز شی دکل ایدی .

بونك اوزرینه امرا بالاتفاق (خالد بن الولید) حضرتلرینی او کون سرعسکرلکه انتخاب ایلدیلر .

اوصره‌ده روملر ، اویله مکمّل بر نظام اوزره میدان حربه چیقدیلرکه هیچ بر وقت او مرتبه منتظم چیقمامشلرایدی . ایکی یوز بو قدرآلایلری میدانده تموّج ایدیوردی .

سیف‌الله دخی قرق بو قدر آلایه شجعان اسلامدن برر بك نصب ایده‌رك عساکر اسلامی بر کوزل صورتده تعبیه ایتدی‌که عربلر ، هیچ بر وقت اویله منتظم اوله‌رق میدان حربه چیقمامشلر ایدی .

آلایلری (قلب) و (میمنه) و (میسره) و (مقدمه) و (ساقه)یه تقسیم ایله (امین امت) اولان (ابوعبیده)یی قلبکاهه آلدی. (ابوالدردا) دخی قاضی ایدی .

(عمرو بن العاص) ایله (شرحبیل) ی صاغ جناحه و (یزید بن ابی‌سفیان بن حرب) ایله (قعقاع) ی صول جناحه کچوردی و (قَباثْ بن اَشْیَمْ) ی طلیعه‌لر اوزه‌رینه مأمور ایتدی . (عبدالله بن مسعود) دخی احتیاطده ایدی .

ابو سفیان بن حرب ، عساکر اسلامیه‌یی جنکه تشویق وتشجیع ایتمکده اولوب آنك‌ده بو یولده پك چوق اثر غیرتی کورلمشدر .

(مقداد بن‌الاسود) دخی‌اهل‌بدرایله‌برابر صف حربده (سورهٔ انفال) اوقویوب مستمعینك تویلری اورپرمکده ایدی . رضی‌الله عنهم اجمعین .

سیف‌اللهك امریله جنکه کیریشیلوب سواریلر، چرخه‌لاشمغه وطرفین یکدیکره حمله ایتمکه باشلادیغی صره‌ده مدینهٔ منوره‌دن بر ساعی کلدی . خلیفه حضرتلری نامزاج اولمغله بعض ذوات، آنك حالنی‌اوکره‌نمك اوزره ساعینك باشنه طوپلاندیلر ایسه‌ده هنوز محاربه قیزیشمش اولدیغی جهتله « خلیفه طرفندن امداد کونده‌ریلمك اوزره‌در » کبی سوزلرله کچشدیروب حقیقت حالی کتم ایتمشدی . مکر ابو بکرالصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلری عازم جنان اوله‌رق حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلری ، خلیفه اولوب سر عسکرلکی ابو عبیده‌یه توجیه بیورمش وساعی ، سر عسکرلك امرینی کتورمش. لکن أل ده‌کیشه‌جك زمان اولمادیغندن ابوعبیده حضرتلری دخی موقةً او، امری کتم ایله صکره‌دن اعلان ایلمشدر.

ایشته او اثناده روم جنراللرندن مشهور (یورکی) میدانه کلدی . خالد بن الولید حضرتلرینی ایستدی . او دخی یانه واردی . طرفین ، بربرینی تأمین ایله محاربه‌یی براغوب محاوره‌یه کیرشدیلر.

شویله‌که : یورکی « یاخالد ! طوغری‌سویله ، یالان سویله . زیرا حر اولان آدم ، یالان سویلمز. بنی آلداتمه. کریم اولان آدم ، خدعه ایلمز. سزك پیغمبر کزه کوکدن برقلیج‌ایندی‌ده اوده سکامی ویردی‌که آنی قنغی قوم اوزرینه صییرسه‌ك او ، قومی بوزویورسین ؟ » دیدکده حضرت خالد «خیر» دیمکله یورکی « یاسن نیچون سیف‌الله تسمیه‌اولندك؟ » دیمسی اوزرینه

حضرت خالد « الله تعالى ، بزلره پيغمبر كوندردى . بن ، آنى تكذيب وآنكله جنك ايدنلر ايچنده ايدم . صكره بكا هدايت الٓهيه ايريشمكله آكا متابعت ايلديكمده بكا (سن ، اللهك مشركلر اوزرينه صيبرديغى قليجيسك) ديدى ونصرتله دعا ايتدى » ديمش .

آنك اوزرينه يورگى « بكا خبر ويركه نه يه دعوت ايديورسكز ؟ » ديمكله حضرت خالد « يا اسلام ، يا جزيه ؛ يا محاربه . بو اوچ شيئك برينه دعوت ايلرز » ديدكده يورگى « سزك دعوتكزه اجابتله ايچكزه كيرنلرك رتبه‌سى نه‌در ؟ » ديوب خالد دخى « آنك رتبه‌سيله بزم رتبه‌مز بردر » ديمسى اوزرينه يورگى « آنك ايچون‌ده سزك كبى اجر ومكافات وارميدر ؟ » ديو صورمش خالد دخى « اوت . بلكه او ، بزدن افضلدر . زيرا بز ، پيغمبرمز صاغ ايكن آكا اتباع ايتدككه بزه غيبدن خبر ويريردى . آندن عجايب و معجزات كوردك . كورديكمزى كورن و ايشتديكمزى ايشيدن كيمسه مسلمان اولمق لازم كلور . سز ايسه بزم كبى كورمديكز ، بزم كبى ايشيتمديكز . سزدن خلوص ايله دين اسلامه داخل اولان بزدن افضل اولور » ديو جواب ويرمش .

يورگى ، همان قالقانى ترسنه چويرمش و خالدك تلقينيله كلمهٔ شهادت كتورمش . بونك اوزرينه يورگى ، غسل ايدوب خالدك تعليمى اوزره ايكى ركعت نماز قيلدقدن صكره همان سلّ سيف ايدرك خالد ايله برابر دشمن اوزرينه حمله ايتمش و بويله مشهور بر جنرالك ميدان حربده مسلمان اوليويرمسى روملرك پك كوجنه كيتمشدر .

اوّل امرده روملر ، فوق‌العاده شدتلى بر هجوم ايله عساكر اسلاميه‌يى موقعلرندن قالديرديلر و خط رجعتلرى اوزرنده بولنان عكرمة بن ابى جهل اوزرينه دوشورديلر .

عكرمه « بن ، رسول‌الله ايله بونجه محاربه‌لرده بولوندم. شمدى فرار ايتمك نه ديمكدر . بنمله اولوم اوزرينه عهد ميثاق ايدن وارمى ؟ » ديو ندا ايلدكده عموجه‌سى (هشام) و (ضرار بن الازور) درت يوزقدر فدايى ايله

برلكده اولوم اری اولوب خالد بن ولیدك چادری اوكنده جملةً مجروح اولەرق دوشونجه‌یه‌دك مردانه جنك ایلدیلر . صكره بونلرك بر مقداری افاقت بولمش و باقیسی شهید اولمشدر .

سرعسكر خالد و جنرال یورکی ، پك شدید و مدید محاربه‌لر ایتدیلر . عساكر اسلامیه ، اوكله و ایكیندی نمازلرینی ایما ایله قیلدیلر . او صره‌ده اهل اسلام قادینلری دخی صحیحاً مردانه جنك ایلدیلر . كوندوزك صوك دمنده جنرال یورکی ، شهید اولدی . بركون ایچنده الك بیوك بر درجه‌یه وصول بولدی رحمةالله علیه رحمةً واسعه .

نهایةالامر روملرك بیتاب ومتزلزل اولدقلری صره‌ده سیف‌الله ، آنلرك قلبگاهنه پك‌شدتلی بر هجوم ایتدی . سواریلریله پیاده‌لرینك آره‌سنه كیردی . سواریلر، پیاده‌لری براغوب قاچدی . پیاده‌لری آتلرك آیاقلری آلتنده ازیلدی. اردولری بتون‌بتون‌بوزولدی. عساكراسلامیه، آرقه‌لرینه‌دوشدی. عرب آتلوسنك اوكندن قاچوب قورتولمق نه‌قدر مشكل اولدیغی معلومدر. روملرك میدان حربده دوشوب قالانلرینه نسبتله قاچار ایكن تلف اولانلر قات‌قات زیاده‌ایدی. برچوق آلایلری دخی یرموك وواقوصه اوچورومارینه دوشوب تلف اولدیلر. برچوغنی دخی قاچاركن اهل اسلام قادینلری تلف ایتدی‌وروملرك وجوه و امراسندن پك چوق تلفات وقوع بولدی . حتی ایمپراطورك برادری دخی تلف اولدی وتلفاتك مجموعی یوز بیكی كچدی .

جانب اسلامیانده دخی اوچ بیك مقداری شهید وقوع‌بولدی . ایچلرنده (عكرمه) و اوغلی (عمرو) و (هشام بن العاص) و سعیدك اوغوللری (عمرو) و (ابان) و (سعید بن‌الحارث السهمی) و (نضیر بن‌الحارث) كبی مشاهیردن وقدمای مهاجریندن نیچه ذوات كرام وار ایدی .

ابوسفیانك دخی بر كوزی ، اوق اصابتیله اعمی اولدی . (رضی‌الله عنهم اجمعین) .

ایشته بو مظفریت عظیمه ، متعاقباً بوتون اقطار شامیه‌نك فتحنه بادی اولمشدر .

وقعهٔ فحل

(يرموك) وقعه‌سى اوزه‌رينه روملره ضعف كلّى كله‌رك (حوران) و (جولان) كبى نيچه مملكتلر اهل اسلام النه كچمشدر .

آنجق (اردن) جهتنده (فحل) نام موقعده روملر ، سكسان بيك عسكر جمع ايتمكله بالجمله امراء اورايه كيده‌رك خلال ذى القعده‌ده بر محاربهٔ عظيمه وقوع بولمشدر .

شويله‌كه : (خالد بن الوليد) مقدمة الجيشه و (عمرو بن عاص) بر جناحه اميراولوب (ابوعبيده) دخى برجناحك اداره‌سنى النه آلمشيدى. اصل اردونك اداره‌سى (اردن) جهتى اميرى اولان (شرحبيل بن حسنه)ده ايدى.

سوارى اوزه‌رينه (ضرار بن الازور) وپياده اوزه‌رينه دخى (عياض بن غنم) مأمور ايدى .

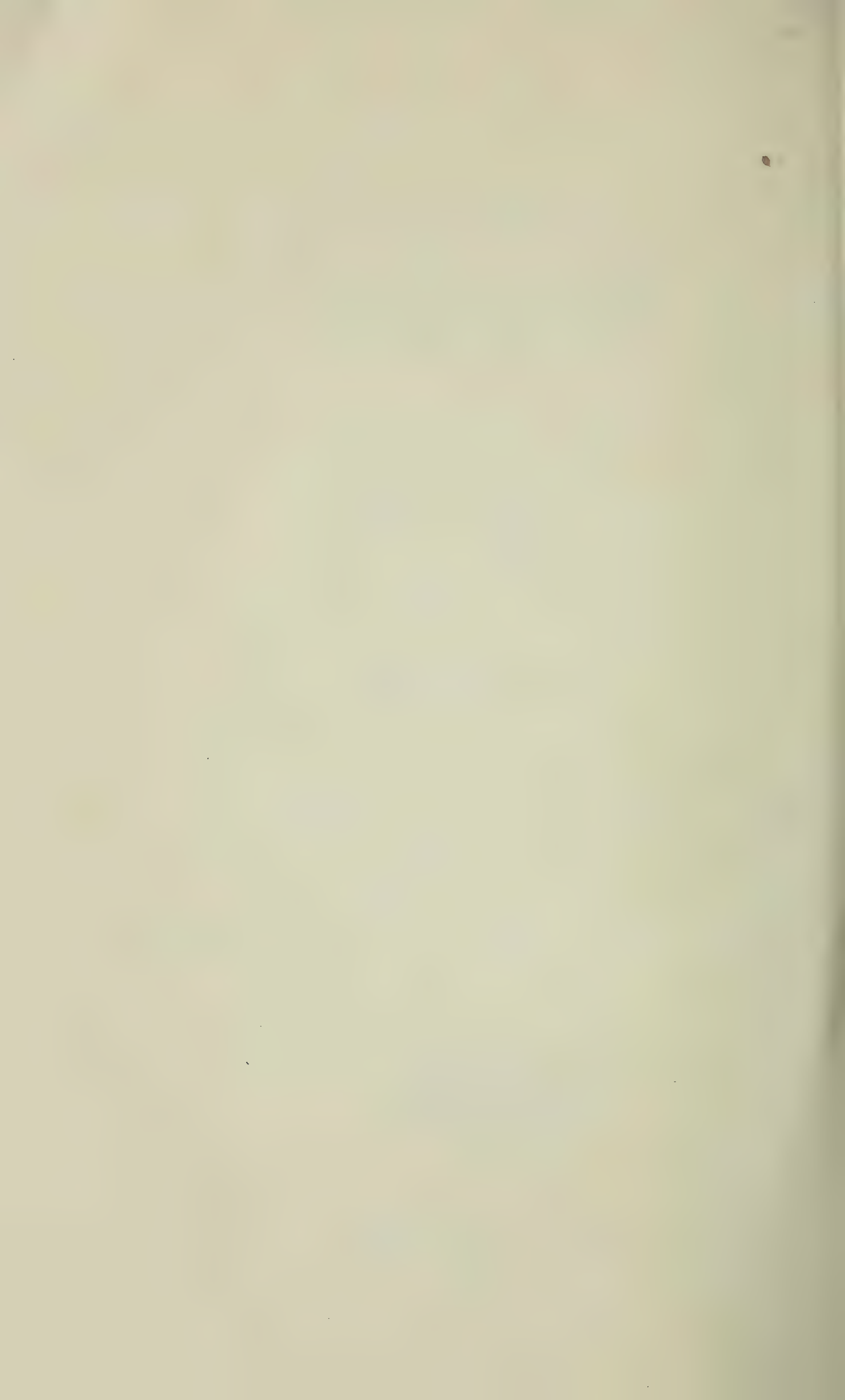
شرحبيل بن حسنه حضرتلرى ، (فحل) موقعنه واردى . روملرك اردوسنه قارشو اوردو قوردى .

ايكى اوردو آره‌سنده‌كى صولر وباتاقلر ، حركت تجاوزيه‌يه مانع ايكن روملر ، كيجه‌لين بر تقريبله كچوب عساكر اسلاميه‌يى باصديلر.(شرحبيل) ايسه كيجه‌لرى غافل ياتمايوب احتياط اوزره بولونور اولديغندن صباحه‌قدر پك كوزل مدافعه ايتدى .

فرداسى دخى محاربه صباحدن آقشامه قدر امتداد بولدى . روملرك برنجى وايكنجى جنراللرى مقتول اولدى واردولرى بوزولدى.

حال بوكه : قاراكلق باصمش اولديغندن يوللرينى شاشيرديلر . صولره دوشديلر ، باتاقلره صاپلانديلر .

آرقالرندن عساكر اسلاميه تعقيب ايله يتشدكلرينى تلف ايدوب سكسان بيك نفرلرندن پك آزى قاچوب قورتولا بيلمشدر .

اثر خامهٔ احمد جودت

قصص انبیا و تواریخ خلفا

جزء خامس وسادس

صاحب و ناشری : قناعت کتبخانه‌سی صاحبی الیاس

قناعت کتبخانه‌سی

درسعادت — قناعت مطبعه‌سی

۱۳۳۱

تتمهٔ وقایع سنه ۱۳

کیفیت وفات صدیق وخلافت فاروق

ابوبکر الصّدیق رضی الله عنه حضرتلری ، اون اوچ سـنهٔ هجریه‌سی جمادی‌الآخره‌سنك یدیسـنده خسته‌لنوب اون بش کون مسـجد شریفه چیقامادی وامامتی عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلرینه حواله بویوردی.

خلافته دخی آنی مناسب کوردی وابتدا عبدالرحمن بن عوف رضی‌الله عنه حضرتلرینی چاغیردی « عمرك خلافتی حقنده نه‌دیرسین؟» دیوصوردی. او دخی « ایستدیککدن اعلادر. فقط بر آز شدتی واردر » دیدکده «آنك شدتی ، بنم رقتمی تعدیل ایچوندر. ایش ، کندی باشنه قالدیغی حالده حدت وشـدت کبی حاللردن واز کچر . بن ، آکا دقت ایتمشم . بن ، بر آدمه غضب ایتدیکمده او، رقت وملایمت کوسترر وبرینه ملایمت کوستردیکمده او ، شدت کوسترر » دیو بویوردی .

بعده عثمان ذی‌النورین رضی الله عنه حضرتلرینی چاغیردی وحضرت عمری آندن صوردی . اودخی « ایچی ، طیشندن اعلادر وایچمزده آنك نظیری یوقدر » دیو جواب ویردی .

بعده ، سـعید بن زید وانصارك اولوسی اسـیّد بن‌حضیر ودیکر کبار مهاجرین وانصار رضی‌الله عنهم حضراتی ایله مشاوره ایتدی.

اسیّدبن حضیر « بو ایشه برمقتدر ذات لازمدر وعمردن انسبی یوقدر» دیدی .

صوكره طلحه رضی‌الله عنه حضرتلری ، ایچری کیردی « سن عمری ولی عهدمی ایتدك ؟ سن وار ایکن آنك خلقه نصل معامله ایتدیکنی کوردك. یالکز قالدیغی حالده نه‌یاپماز. اللهك حضورینه واردیغکده رعیّه‌یی سندن صورار » دیدی حضرت صدّیق « بنی قالدیریکز » دیو بویوردی. قالدیروب اوطورتدقلرنده طلحه‌یه جواباً « ربّمه ملاقی اولوبده بندن سؤال ایتدکده: یاربّ! قوللریکك اورینی آنلرك اك خیرلوسنه حواله ایتدم دیو جواب ویریرم » دیدکدن صکره حضرت عثمانی احضار ایله بر عهدنامه ، یعنی وصیتنامه یازدیردی‌که ترجمه‌سی بودر:

عهد نامهٔ صدیق

بسم الله الرحمن الرحيم

« عهد آتی ، محمّد رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمك خلیفه‌سی ابوبکرك دنیاجه اك صوك و آخرتجه اك اوّل دمنده ، کافرك ایمانه وفاجرك ایقانه کلدیکی بر حالده ایتدیکی عهد ووصیتدر. بن ، عمر بن الخطّابی خلافته انتخاب ایتدم. آنی دیکله‌یك. آکا اطاعت ایله‌یك. خیری تحرّی‌ده قصور ایتمدم. اکر صبر وعدالت ایلرسه بنی تصدیق ایتمش اولور واکر جور وتبدیل مسلك ایدرسه بن غیبی بیلمم ، معذورم. بن ، آنجق خیر مراد ایتدم. هرکس ، عملنك جزاسنی بولور وظلم ایدنلر ، قریباً نه‌حاله کرفتار اولاجقلرینی بیلور. السلام علیکم ورحمة‌الله »

حضرت صدّیق ، بوعهد نامه‌یی تحریر ایتدیردکدن صوکره باشنی پنجره‌دن چیقاروب طیشاروده مجتمع اولان اصحاب کزینه خطاباً سزه بر خلیفه انتخاب ایتدم. راضی‌میسکز ؟ » دیو صوردی. « راضی‌یز یا خلیفة رسول‌الله ! » دیدیلر.

علی بن ابی طالب رضی عنه الغالب حضرتلری « عمردن باشقه‌سنه

راضي‌اولمايز » ديدی. حضرت صدّيق « اودر » ديو بويوردی وعهدنامه‌يی كوله‌سنه ويروب طيشارو كونده‌ردی ،

علناً قرائت اولوندی . هركس « سمعاً وطاعةً » ديدی وهر كسدن اوّل حضرت علی ، حضرت عمر الفاروقك يانـنه واردی . « بو ايشك عهده‌سندن كله‌جك ايشته شو قوی وامين اولان ذاتدر » ديو بويوردی.

بعده حضرت صدّيق ، حضرت فاروقی يانـنه احضار ايله آكا بر چوق نصيحت ووصيت ايلدی .

بر آرالق سلمان فارسی ايله ديكر بعض اصحاب كزين رضی‌الله عنهم ، حضور صدّيقه كيروب « بر نصيحت ايديكزكه موجبنجه عامل اولالم » ديدكلرنده « قريباً سزه پك زياده رزق قپولری آچيله‌جق . بر قاچ كونلك عمره آلدانوب‌ده يارين حضور باريده محجوب اولمايكز » ديدی.

جزء رابع‌ده بيان اولونديغی اوزره خالد بن الوليد ، عراق عسكرينك نصفنی آلوب‌ده جانب شامه عزيمتنده آنك يرينه (مثنّی) حيره امارتنده قالمشيدی . او اثناده ايران دولتی ، بر آز كنديسنی طوپلايوب (هرمز) نام سردار ايله (حيره) اوزرينه بر اردو سوق ايلمش اولديغندن مثنّی ، برادرلری (مهنّی) و (مسعود) ايله برابر چيقوب بابل يانـنده ايرانيلرايله برشدتلی محاربه‌يه طوتوشدقلرنده ايران اردوسنده بر فيل بولونوب عرب آتلری ، آندن اوركمكله تعبية الجيشه خلل كلمش ايكن قهرمان مثنّی ، برآز يكيتلر ايله پياده اوله‌رق فيلك اوزرينه هجوم‌ايله آنی قتل ايتدكلرندن ايران عسكری بوزولمش وپك چوغی قيريلمش وبقية السيوفی مداينه قدر قاچوب عساكراسلاميه ، نهردجله سواحلنه قدر چاپول ايتمش ايدی .

لكن ، ايرانيلرك تداركات كلّيه‌سی اولوب (مثنّی) ايسه بر مدت خليفه حضرتلرندن خبر آلاماديغی جهتله جانی صيقيله‌رق همان (بشر بن خصاصه)يی (حيره) ده يرينه قائمقام براقوب كندوسی اورادن حركت ايده‌رك بروجه بالا ، خليفه حضرتلرينك آغير خسته اولديغی كون مدينهٔ منوره‌يه كلدی وحضورخليفه‌يه كيردی. خليفه حضرتلری ، همان‌عمرالفاروقی

احضـار ايله « بن اوماردمكه بو كون وفات ايلرم . سـن ، همان خلق (مثنى) ايله برابر كيتمك اوزره جهـاده دعوت ايله . امر دينـده سزى هيچ بر مصيبت مشغول ايتمسون . رسـول اكرمك وفاتنده بنم نهيابديغمى كوردك . حال بوكه ناسه آنك كبى بر مصيبت اصابت ايتمهمشـدر . برده جناب حق ، عساكر شـاميهيه نصرت احسـان ايتدكده خالد بن‌الوليد ايله شامه كيتمش اولان عراق عسـكرينى عراقه اعاده ايت . آنلر ، اورانك اهليدر» ديو وصيت بويوردى. آقشامدن صكره ، يعنى اشبو اون‌اوچ سنه‌سى جمادى‌الآخره‌سنك غايتنه‌سكز كون‌قاله‌صالى كيجه‌سى آقشام‌ايله ياتسو آره‌سنده آلتمش اوچ ياشـنده اولديغى حالده وفات ايتدى . ايكى سـنه ، اوچ آى ، اون كوندن برو حسرتكشى اولديغى فخر كائناتك يانـنه كيتدى . رضى‌الله عنه و كرّم‌الله وجهه .

صوك كلامى (توفّنى مسـلماً والحقنى بالصـالحين) ايدى . مآل منيفى (ياربّ ! مسلم اولديغم حالده روحمى قبض ايت وبنى صالحلره الحاق ايله) ديمكدر .

جنازه‌سى ، رسـول اكرم صلى‌الله عليه وسـلم حضرتلرينك سريرى اوزه‌رنده كوتورولدى . نمازينى حضرت عمر ، قبر ايله منبر آره‌سنده قيلدى.

فخر عالم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرينك يانـنده دفن اولندى . باشى ، آنك كتفين شريفينى حذاسنه قوندى . غارده رفيق اولديغى كبى قبرده دخى آكا مجاور اولدى و قبرينـه عبدالرحمن ايله عمر و عثمان و طلحه رضى‌الله عنهم حضراتى ايندى .

حضرت ابى‌بكرك زمان جاهليتده تزوج ايتديكى (قتيله بنت عبدالعزّى) نام خاتوندن (عبدالله) نام اوغلى و (ذات النّطاقين) دنيلان (اسما) نام قيزى و ينه زمان جاهليتده تزوّج ايلديكى (أُمّ رُومانْ) دن (عبدالرحمن) اوغلى وامّ‌المؤمنين (عايشهٔ صديقه) و زمان اسلامده تزوج ايلديكى (اسما) نام خاتوندن (محمّد) نام اوغلى تولد ايتمشـدر . ينه زمان اسـلامده تزوج

ايلديكي (حبيبه بنت حارثة بن زيد الانصاريه) كندوسنك وفاتنده حامل قالوب بعده (امّ كلثوم) ى طوغورمشدر .

عبدالله ، پدرينك اوائل خلافتنـده فوت اولدى . اولادى قالمادى . (اسما) عشرهٔ مبشره‌دن زبير بن العوّامه تزويج اولنوب (عبدالله بن زبير) ى طوغورمش و پك چوق وقت معمّره اولمش ، حتى عبداللهدن صـكره‌يه قالمشـدر . (عبدالرحمن) دخى پدرندن صـكره خيلى زمان معمر اولمش واولاد و اعقابى قالمشدر .

(محمّد) مدينه‌ده طوغمشـدر . زهّاد صحابه‌دن معدوددر . حضرت عايشه ، مؤخراً امّ كلثومى ، عشرهٔ مبشره‌دن طلحه‌يه نكاح ايتمشدر .

پدرى (ابو قحافه) ايسه پيرفانى اولديغى حالده مكهٔ مكرمه‌ده ايدى . اوغلنك وفاتى خبرى مكهٔ مكرمه‌يه واصل اولدقده اهالى بر برينه كيرمش . ابو قحافه « بو قارغاشالق نه‌در ؟ » ديو صورمش « اوغلك وفات ايلدى » ديدكلرنده « بر بيـوك مصيبت » ديدكدنصـكره « يرينه كيم كچدى ؟ » ديو صورمش « عمر » ديدكلرنده « يار وهمدميدر » ديوب سكوته وارمش .

آلتى آى صكره ، يعنى اون درت سـنهٔ هجريه‌سى محرمنده ابو قحافه دخى طقسان يدى ياشنده اولديغى حالده وفات ايتمشدر . رضى‌الله عنه .

حضرت صدّيقك وفاتى كونى (أَرْقَمْ بن ابى الارقم) رضى الله عنه حضرتلرى دخى عازم دار بقا اولدى . سابقين اوّلين‌دن اولوب رسول اكرم حضرتلرى ، اوائل بعثتده آنك خانه‌سنده اختفا بيورمش و حضرت عمر الفاروق دخى او خانه‌ده اسلام ايله مشرف اولمش ايدى .

حضرت صدّيق ، خليفه اولدقده امور ماليه‌سـنى امين امت اولان ابو عبيده حضرتلرى درعهده ايتمشدر .

قاضيسى عمر الفاروق اولوب بر سـنه ظرفنده ايكى كشـينك مرافعه‌يه كلديكى مرويدر .

كاتبى على ابن ابى طالب حضرتلرى ايدى . زيد بن ثابت و عثمان بن عفّان و ديكر بعض ذوات كرام دخى ايجـابنه كوره يازولرينى يازاردى .

رضی‌الله عنهم اجمعین . حضرت صدّیقك فضائلی پك چوقدر . لکن ترجمهٔ حالی یوقارولرده کچدی . تکراره حاجت یوقدر .

رسول اکرمك برنجی خلیفه‌سیدر و جمله اصحاب کرامك افضلیدر . فضل وعفت وتقواجه واخلاق حمیده‌جه جمله‌سنه فائق ایدی .

بیت المالدن تقدیر اولنان نفقه ایله اورته حالده بولنان بر مهاجر قرشی کبی کچینوردی . وفاتنده اصلا نقد موجودی بولنمادی .

اموال‌امیریه‌دن یاننده بر کوله‌ایله بر دهوه وارایدی وکندوسنه بیت‌المالدن برده قفتان ویریلمشدی .

حال‌احتضاره کلدکده کریمه‌سی امّ‌المؤمنین عایشه رضی‌الله‌عنها حضرتلرینی چاغرمش و « بز ، خلیفه اولالیدنبرو مسلمینك درهم ودینارینی یمدك. قابا وبیاغی طعاملرینی ییدك و قاتی روبالرینی کیدك . بو کوله و دهوه و قفتان ، بیت المالکدر . بز ، مصالح مسلمین ایله مشغول ایکن آنلر ایله انتفاع ایدردك . وفاتمده اوچنی‌ده عمره کوندهر » دیو بیورمش .

وفات ایتدیکی کبی حضرت عایشـه ، آنلری کونده‌رمکله حضرت عمر الفاروق ، عبدالرحمن بن‌عوف ایله اوطورورایکن اوچی برابر کتیریلدکده حضرت عمر « یا ابابکر ! کندیکدن صـکره کلنلری زحمته صوقدك ، موقع مشکله قودك » دیه‌رك آغلایوب کوزلرینك یاشی یره دوکیلور ایکن « آلك بونلری بیت‌الماله تسلیم ایدك » دیدکده عبدالرحمن بن عوف « سبحان الله ; ابوبکرك عیالنی مصادره‌می‌ایده‌جکسین ؟ بر کوله وبر دهوه ایله‌بش درهملك بر اسکی‌قفتانك نه ده‌کری وار ؟ امر ایتسه‌كده آنلری کیرو چویرسونلر» دیمسی‌اوزرینه حضرت‌عمر «او، بنم زمانمده اولاماز. ابوبکر، آنلرك ردّینی امرایتمش. بن، آکا اتباع‌ایدرم. آنك‌ایزینه باصوب کیدرم» دیدی. فی‌الواقع هرحال‌وکارده حضرت صدّیقك طورٔ ومشوارینه توفیق حرکت ایلمشدر .

بعض‌ذوات ، آنك حدت وشدتنه نظراً اوّل‌امرده خلافتندن اورکمش ایسه‌ده تام عدالت وحقانیت یولنی التزام وحضرت علی‌یی کندوسـنه قاضی اتخاذ ایتمش وهر کس آنك معاملهٔ عادلانه‌سندن خوشنود وراضی‌قالمشدر.

حضرت صدّيقه بين‌الناس (خليفهٔ رسول‌الله) دينلديكی كبی حضرت فاروقه دخی بعضاً (خليفة رسول الله) وبعضاً (خليفة خليفة رسول الله) دينلوردی . صكره (اميرالمؤمنين) عنوانيله خطاب ايديلمكه باشلادی .

حضرت صدّيق ، بين‌الاصحاب ظهوره كلن اختلافلری دفع وارتداد غائله‌سنی رفع ايله قوهٔ اسلاميه‌يی بر مركزه جمع و حيره ايالتنی دولت ايرانيه يدندن نزع ايتدكدنصكره فتوحات شاميه‌نك اسبابنی حاضرلامشيدی.

حضرت عمرالفاروق ، بو سرمايهٔ اقتداری حسن استعمال ايله بروجه آتی فتوحات عظيمه‌يه مظهر اولمشدر .

خليفه اولديغی كبی (ابوعبيدة بن‌الجرّاح) حضرتلرينی شام سرعسكری نصب ايتمشيدی . چونكه : خالد بن الوليد مثلی برلنماز بر سرعسكر ايسه‌ده بالاده ذكراولنديغی اوزره (مالك‌بن‌نويره) حادثه‌سی كبی بعض‌خصوصاتدن طولايی حضرت عمر ، آندن دلكيرايدی. بناءً‌عليه ابوعبيده‌يی، اميرالامرا تعيين‌ايدوب خالد ، دخی آنك معيتنده قالمشدر. مع‌مافيه ابوعبيده‌نك يانده بولنمق حضرت خالده كوچ كلمز ايدی . زيرا : ابوعبيده ، عشرهٔ مبشره‌دن وخلافته شايان اولان كبار اصحاب كرامدن ايدی . رضی‌الله عنهم اجمعين .

بروجه بالا حضرت صدّيقك وصيتی موجبنجه حضرت عمر ، بيعت عامّه كونی ايلك خطبه‌سنده ناسی عراق غزاسنه دعوت ايتدی وديدی‌كه : « حجاز ، سزه مقر اولاجق‌ير اولمايوب آنجق اوتلاق آرايه‌جق بريوردر. حجازی اهل حجاز ، آنجق بو وجهله‌الده طوتابيلور (يعنی حجازك محافظه‌سی ايچون سفرلر ايدرك كندولرينه مرعی آرامالری لازم كلور) . اللهك وعدينی انجاز ايده‌جكی زمانلردر . مهاجرين نره‌ده ؟ اللهك سزه موروث ايتمك اوزره وعد ايلديكی يرلره يورويكز . الله تعالی ، قرأن كريمده دين اسلامی سائر دينلر اوزرينه غالب قيله‌جغنی وعد ايتمكله دينينی اظهار و دينه ياردیم‌ايدنلری برخوردار ايده‌جكدر. اللهك صالح قوللری نره‌ده ؟ » ديينجه ابتدا (اَبوعُبَيد بن مسعودالثقفی) وبعده (سعد بن عبيدةالانصاری) وبعده اهل‌بدردن (سليط بن‌قيس) آيريلوب سائرندن‌اوّل دعوته اجابت‌ايلديلر.

او صره‌ده (مثنّی) دخی قیام ایله « ای ناس ! بو ایشی اوقدر اعظام ایتمیکز. بز، اهل فارس ایله جنك ایتدك ، ظفریاب اولدق ، آنلرك معمور یرلرینی آلدق . انشاء الله بوندن صکره‌ده میدان بزمدر » دیدی .

بونك اوزرینه پك چوق ذاتلر ، عراق سفرینه نامزد اولدیلر . امیر المؤمنین ، (ابوعبید ثقفی) یی خالد بن‌الولیدك یرینه عراق سرعسکری نصب و تعیین بیوردی .

سعد انصاری ایله سلیطی، برر فرقه ایله آنك معیتنه ویردی و(ابوعبید)ه « اصحاب رسول اللهك نصیحتنی دیكله و آنلری اورده تشریك ایله » دیو توصیه بیوردی و خلافتنك دردنجی کونی آنلری یوله چیقاردی . رضی الله عنهم . او اثناده ایران دولتی ، عراق عربك استردادی ضمننده تدارکات قویه‌یه تشبث ایتمشیدی .

ابو عبید ثقفی وسعد انصاری وسلیط ایله مثنّی ، مدینهٔ منوره‌دن چیقوب عراقه عزیمت ایلدکلرنده مثنّی ، ایلغار ایدرك آنلردن اوّل حیره‌یه کیتدی وعسکر جمعنه اقدام ایتدی . بعده ابو عبید وسعد وسلیط دخی عراقه واردیلر . اتابك ایران اولان (رُسْتَم) ایسه (جابان) نام سرداری بر اردو ایله فرات (بَادَقْلَی) اوزرینه وکسرانك خاله زاده‌سی اولان (نرسی) نام سرداری (کسکر) طرفنه سوق ایتمش ومثنّی اوزرینه بشقه‌جه فرقه کونده‌رمش وفرات بوینده اولان قری اهالیسنی نفیر عام صورتیله کافهٔ اهل اسلام علیهنه قیام ایتدیرمش ایدی .

مثنّی ، بو احوالدن خبردار اولدقده حیره‌دن چیقوب (خَفَّانْ) نام موقعه قوندی . ابو عبید ایله رفیقلری دخی اورایه کلوب برلشدیلر .

جابانك یاننده کلّیتلو عسکر مجتمع اولمغله همان (نمارق) نام محله‌کلوب اردوسنی قوردی .

ابو عبید دخی سواری اوزرینه مثنّایی مأمور ایدرك جابانك اوزرینه یوریدی .

نمارقده بر شدتلی محاربه وقوع بولدی ، ایران اردوسی بوزولدی .

فراریلری ، کسکرده بولنان نرسی اردوسنه ییغلدی . ابوعبید ، آرقه‌لرندن سکیرتدی وکسکرک آلت طرفنده وقوعبولان محاربهٔ شدیده‌ده نرسی اردوسنی منهزم ایتدی. اتابك سلطنت اولان رستم ، جابانك بوزولدیغنی خبر آلدقده نرسی‌یه امداد ایچون (جالینوس) نام سرداری کوندرمش ایدی . لکن آنك وصولندن اقدم نرسی ، بوزولدیغی کبی (ابوعبیده) طرفندن سوق اولنان (مثنّی) و (عاصم) اعیان قصبات وقری معرفتلریله طوپلانوب‌ده (جالینوس) ك ورودینه منتظر اولان نفیر عام جمعیتلرینی اوروب طاغیتدیلر وسواد عراقك جزیه‌سنی تحصیل ایتدیلر .

ابوعبید ، بو صره‌ده جالینوسك (باروسما) یه ورودینی خبر آلدیغی کبی درحال اوزرینه واردی . آنی دخی اوردی ، بوزدی ، پریشان ایتدی وبعده غانماً وسالماً حیره‌یه کلدی .

کوپری وقعه‌سی

جالینوس ، بروجه بالا مغلوباً مداینه عودت ایله کیفیتی دولتنه بیان ایتدکده رستم ، ایشه زیاده اهمّیت ویروب (بهمن حادویه) نام سرداری سرعسکر نصب ایتدیردی وکسرایه مخصوص اولان مشهور (دِرَفْش کاویانی) نام سنجاغی چیقاردی وبهمنه تسلیم ایدرك بر بویوك اردو ایله آنی حیره جانبنه کوندره‌دی . (درفش کاویانی) قاپلان ده‌ریسندن مصنوع وانواع جواهر ایله مرصّع ومطلسم اوله‌رق عرضی سکز وطولی اون‌ایکی آرشون بر سنجاق اولوب اك بویوك محاربه‌لرده قوللانیلور وایرانیلر عندنده آنکله تبرّك اولنوردی .

بهمن حادویه ، آنی آلوب مداینده حرکت ایله فرات کنارینه‌واردی و (ناطف) نام محله اردوسنی قوردی .

ابوعبید ، دخی کلوب آنك قارشوسنده قوندی وایکی طرفدن فرات اوزرینه کوپریلر قورولدی .

بهمن حادویه ، ابوعبیدی مخیّر قیلوب ایستر ایسه‌ك كچ ، ایستر ایسه‌ك بن كچه‌یم ، دیو خبر كوندردی .

حضرت سلیط ایله دیكر امرا ، ابو عبیدی قارشویه كچمكدن منع ایتدیلر ایسه‌ده او ، دیكله‌میوب اشبو اون اوچ سنهٔ هجریه‌سی شعباننده قارشو طرفه كچدی وحربه كیریشدی .

حال بوكه : ایران اردوسنده بر چوق فیللر اولوب اوزرلرنده دخی چوق جنكجیلر وار ایدی وپك چوق زیللرچالینور ایدی . عرب آتلری، آنلردن اوركوب كیروله‌دیلر . ایرانیلر ایسه فیللر ایله هجوم ایده‌رك اوقلری یاغمور كبی یاغدیردیلر .

ابوعبید ، درحال عسكری آتلرندن ایندیروب یایا ودال‌قلیج اولارق فیللرك اوزرینه هجوم ایتدیردی .

كندوسی بر فیلك قولاتنی ومحفه‌سنك باغلرینی كسوب اوزرنده‌كی جنكجیلری یره دوشوردی وجمله‌سنی اولدوردی . عساكر اسلامیه ، آنی كورونجه جسارتلندیلر وهپ بو وجهله فیللرك اوزرنده‌كی محفه‌لری یره دوشوروب جنكجیلرینی تلف ایتدیلر .

بو صره‌ده ابوعبید ، بر بیاض فیله قارشو كلدی وقلیج ایله خرطومنی چالدی. فیل دخی آنی اوك آیاغیله چارپوب آلتنه آلدی و شهید ایلدی.

امرای بنی ثقیفدن آنك یرینه كچنلر ، فیلی تلف ایتدیلر . لكن آنلرده برر برر شهید اولدیلر .

ابوعبید، كندوسندن صوكره امرای بنی‌ثقیفدن یدی كشی‌یی كندوسنه خلف اولمق اوزره صره‌سیله تعداد ایلیوب آنلردن صوكره (مثنّی) یه اطاعت اولنمسنی وصیت ایلمشیدی . یدیسی‌ده مقام امارته كچوب شهید اولدقدن صوكره مثنّی ، مقام امارته كچدی . لكن عساكرك اكثری ، آنك یاننده ثبات ایلیوب طاغیلدیلر وسكیردوب كوپریدن عبور ایدر اولدیلر .

عبدالله بن مرثدالثقفی ، كوپری‌یی كسوب « ای ناس ! یا امیرلركز كبی سزده أولیكز ، یاخود مظفّر اولیكز » دیدی .

ایرانیلر ایسه کوپری باشنه هجوم ایتمکله بوزغون عسکر ، بربرینی چیکنه‌یه‌رك نیجه‌لری فراته دوکولوب بوغولدیلر .

مثنی ، کندیسنه مطیع اولان سواری‌ایله آنلری آرقالرندن محافظه‌یه قیام‌ایتدی و «بن ، آرقا کزده‌یم. طوریکز ، قورقمایکز ، کندی کندیکزی تلف ایتمه‌یکز . صوکره هپ هیئتکزله کچرسکز » دیدی .

(ابوزیدالطائی) لمصلحة حیره‌یه کلوب (مثنّی) ایله‌برابربورایه‌کلمشیدی. نصرانی اولدیغی حالده حمیت قومیه‌سی حسبیله مثنّانك یاننده دایانوب پك کوزل جنك ایتمکده ایدی .

بو صره‌ده مثنی ، اوّلجه صویی کچمش اولانلره ندا ایده‌رك کوپری‌یی باغلاتدی وعسکرك آرقه‌سنی محافظه ایده‌رك کوپریدن کچیردی واك صوکره کندوسی دخی یاره‌لی اولدیغی حالده کچدی .

اشبو کوپری باشی محاربه‌سنده پك چوق مشهور ذاتلر شهید اولمشدر . از جمله ، اصحاب احددن (عقبه) و (عبدالله) ایله برادرلری ودیکر اصحاب کرامدن (قیس بن سکن) و (ابوزیدالانصاری) و (ابوعبید) ك برادری (حکم بن مسعود الثقفی) وبرادر زاده‌سی (جُبَیر بن الحکم) شهید اولمشلردر . رضی‌الله عنهم

کوپری باشنده اك صوکره شهید اولان (سلیط بن قیس) رضی‌الله‌عنه حضرتلری اولوب‌اونك معیتیله مدینهٔ منوره‌دن کلمش اولان عسکرطاغیله‌رق مدینه‌یه عودت ایلمشلردر .

بوکرّه میدان محاربه‌ده دوشوب شهید اولان ونهرده بوغولان‌عساکر اسلامیه‌نك مقداری درت بیك وفراریلرك مقداری ایکی بیك و(مثنّی) ایله برابر ثبات ایدنلر اوچ بیك قدر ایدی .

ایرانیلرك دخی درت بیك قدر تلفاتی وار ایدی . لکن میدان محاربه، آنلرده قالدی .

بهمن ، فراتی کچوب‌ده اهل اسلامی تعقیب ایتمك صددنده ایکن مدائنده بر اختلال ظهور ایده‌رك اهالی ، ایکی فرقه اولوب بری (رستم)

دیکری (فیروزان) ایله برابر بولوندقلری خبری وارد اولونجه ، حرب ایشندن فراغت ایله مداینه عودت ایلمشدر .

صاغ وصول قول قوماندانلری اولان (جابان) و (مردانشاه) آنك نه‌ایچون عودت ایلدیکندن بی‌خبر اولدقلری جهتله آنك اثرینه دوشمشلر.

مثنّی، آنلرك حرکتندن خبردار اولدیغی کبی قعقاعك برادری (عاصم بن عمرو) ی یرینه قائممقام براقوب کندیسی بر مقدار جرد آتلو ایله آرقه‌لرینه دوشدی و آنلره ایرشدی ایکیسنی دخی طوتوب اسیر ایتدی .

لیس قریه‌سی اهالیسی دخی آنلرك آدملرینی طوتوب مثنّایه تسلیم ایله جزیه کذار اولدیلر . بو وجهله مثنّی ، مظفراً و غانماً اردوکاهنه عودت ایلدی .

احوال مثنی

حضرت عمر رضی‌الله عنه ، کوپری وقعه‌سنی ایشیتدکده پك زیاده متأثر اوله‌رق مثنّایه امداد ایچون اهل اسلامی غزایه دعوت ایلدی .

عراق جانبنده‌کی امرانك همان (مثنّی) معیتنه وارمالری ایچون امرنامه‌لر یازیلدی . (عصمت بن عبدالله الضبی) یی کندوسنه تابع اولان خلق ایله برابر (مثنّی) معیتنه کونده‌ردی . (جریر بجلی) رضی‌الله عنه‌ی کندی قومی اولان (بجیله) قبیله‌سنه امیر نصب ایتدی . اودخی اطرافده متفرق اولان قومنی طوپلایوب (حیره) جانبنه کیتدی . (مثنّی) دخی جوارنده‌کی قبایل وعشایر عربی جهاده دعوت ایلدکده باشنه کلّی عسکر طوپلاندی . حتی (بنی نمر) قبیله‌سی نصارا اولدقلری حالده « بز قوممزله برابر جنك ایده‌رز » دیوب (انس بن هلال) ك تحت ریاستنده اوله‌رق بر جمعیت عظیمه ایله (مثنّی) معیتنه کلدیلر .

الحاصل عجمه قارشو عرب ومشرکینه قارشو اهل کتاب ، بالاتفاق مهیای حرب اولدیلر .

دولت ايرانيه ، بو كيفيتدن خبر آلدقده (مهران همدانى) نامسردارى بر اردو ايله (حيره) جانبنه كوندەردى .

مثنى (قادسيه) ايله (خفان) آرەسنده ايكن مهرانك حركتنى ايشيتدكده فرات كنارنده وكوفه جوارنده (عذيب) نام موقعه كلوب (جرير) و (عصمت) دخى بورايه ورود ايله برلشديلر .

مهران ، آنلرك قارشوسنه كلدى وفراتى كچوب جنكه كيريشدى وهمان هجوم ايله عساكر اسلاميەنك ايچنه قاريشدى .

بوصرەده مثنانك برادرى (مسعود بن حارثه) شهيد اولدى . مثنى ايسه ايران اردوسنك قلبنه بر شدتلى هجوم ايدەرك مهرانى يرندناويناتدى . بوصرەده جناحلر دخى بربرى اوزرينه هجوم ايتدى .

غايت قانلى بر محاربه وقوع بولدى . نتيجەسنده ايران عسكرى بوزولدى . كوپريلرندن كچمك اوزره سگيرتديلر . لكن مثنىّ ، آنلردن اوّل كوپرى باشنى طوتمقله نەيايەجقلرينى شاشيروب آشاغى ، يوقارى حركت ايدر اولديلر. عساكر اسلاميه، آرقەلرينه دوشەرك آقشامه قدريتشدكلرينى اوروب قيرديلر .

بقيةالسيوفى ، تعقيب ايچون مثنّى طرفندن سوق اولان فرقه (ساباط) بلدەسنه واردى ، اوردى . اهاليسنى اسير ودجله سواحلنه قدر اولان بلادى تسخير ايدەرك پك چوق اموال غنائم آلدى .

بعده مثنّى (بشر بن خصاصيه) يى حيرەده قائممقام براقوب كندوسى (ليس) و (انبار) طرفلرينه عزيمت ايلدى و (خنافس) پنايرينك يوم اجتماعنده بغتةً خنافسى باصدى وكلّى غنائم ايله انباره عودت ايلدى . انبارده تدارك ايلديكى قلاغوزلر ايله كيجەلين حركت ايدرك (سوقبغداد) يانده صباحلادى وبغداد پنايرينى اوروب يغما ايلدى وپك چوق آلتون وكومش واشياى نفيسه آلەرق عودت ايله غانماً وسالماً ينه انباره كلدى .

بعده (مضارب عجلى) يى (ركان) اوزرينه كوندەروب بنى تغلبدن بر عشيرتى اوردوردى .

صوکره (فرات بن حیّان تغلبی) و (عُتْبَة بن نهّـاش) ایله برلکده (صِفّین) ه کلدی واوراده بولنان عشیرتلر، فرار ایتمش اولدقلری جهتله اورادن فراتی عبور ایله الجزیره یاقه‌سنده بنی تغلبدن بر عشیرتی اوردی ، مالّرینی اغتنام ایتدی .

بعده ، بو جهتده بولنان عشیرتلرك دجله سـواحلنده طوپلاندقلرینی ایشیتمکله ایلری‌یه حرکت ایلدی و (تکریت) ده او جمعیته اولاشدی . آنلری دخی اوردی وپك چـوق مال غنیمت آله‌رق انبـاره عودت ایلدی .

(عتبه) ایله (فرات) دخی عودتلرنده نهر فراتی عبور ایله صفّین طرفنده تصادف ایلدکلری بعض عشائری اوردیلر .

بو جهتله اهل اسلامدن جمله قبایل وعشایر اورکر اولدی وفرات ایله دجله مابینی اهل اسلامك نفوذی آلتنده قالدی .

سعد بن ابی وقاصك امارتی

اتابك ایران اولان (رستم) ایله (فیروزان) نام سردارلر بروقتدنبرو نفوذ یاریشی ایتمکده اولدقلری حالده عساکر اسلامیه ، بروجه بالا عراق عربی استیلا ایتمکله عظمای ایران ، بالاتّفـاق رستم و فیروزانه واروب « سزك اختلافکز ، دولتك اضمحلالنه بادی اولاجق . یا اتّفـاق اوزره حرکت ایدیکز ، یاخود بز عموماً سزك علیهکزه قیـام ایلرز » دیمشـلر . آنلر دخی جمله ایله برلکده کسری (یزدجرد) لك امری آلتنده‌بالاتّفاق حرکتی تعهد ایتمشلر .

بناءعلیه (یزدجرد) لك فرمانی موجبنجـه مدائنده عسـاکر کلیّه طوپلانمش و (ابله) و (حیره) و (انبار) طرفلرینه ینه‌باشقه‌اردولر سوق اولنمشدر .

مثنی ، کیفیتی مدینهٔ منوره‌یه یازوب جوابه منتظر ایکن سـواد عراق

اهالیسی ، عصیان ایتدیکندن عسکرینی جمع ایله (ذی قار) نام موقعه چکیلدی .

امیرالمؤمنین حضرتلری ایسه ، هر طرفه تحریرات کوندەروب بالجمله مشایخ ورؤسایی و اصحاب رأی و شجاعتی عراق سفرینه دعوت ایلدی . مثنایه دخی اهل اسلامك عجملر آرەسندن چیقوب ده آنلره قارشو صولرك بوینه یاییلمالرینی و (ربیعه) و (مضر) قبیلەلرینك بالجمله اصحاب حرب وضربنك خواه ناخواه سفره سوق اولنمالرینی یازدی .

بناءً علیه مثنی ، اهل اسلامی (حلّه)دن (ابّله) یەدك عجملرله قارشولقلی اولەرق قوندوردی و دائرۂ حکومتی داخلنده اولانلرك کافەسنی سفره دعوت ایلدی .

او اثناده حج موسمی حلول ایتمکله امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه حضرتلری ، مکۀ مکرمەیه کیتدی وبعدالحج مدینۀ منورەیه عودت ایتدی. طرف بەطرف تجمع ایدن عساکر اسلامیەدن عراقه قریب اولانلر، طوغری مثنانك یاننه کیتمکده وبعید اولانلر مدینۀمنورەیه کلمکده ایدی . بوصورتله مدینۀ منورەده خیلیجه عسکر تجمع ایتدکده خلیفه حضرتلری ، علی بن ابی طالبی مدینۀ منورەده یرینه قائممقام براقوب وبالذات عزم سفر ایتمك اوزره خارج مدینەیه چیقوب (حراز) نام موقعده اوردو قوردی وحضرت (طلحه) یی مقدمة الجیشه و(عبدالرحمن بن عوف) ایله (زبیر بن العوّام) حضرتلرینی برر جناحه مأمور بویوردی . رضی الله عنهم اجمعین .

لکن (علی) و(طلحه)و(زبیر) و(عبدالرحمن بن عوف) حضراتی، آنك مقامنده استقرار ایله کبار اصحاب کرامدن برینك سرعسکرلکله کوندەرلمسنی تنسیب ایدوب اودخی آنلرك رأینی صواب کوردی ولدی الاستشاره تحصیل اموال مأموریتیله هوازنده بولنان (سعد بن ابی وقّاص) رضی الله عنه حضرتلری ، سرعسکرلکه تنسیب اولنمغله حضرت عمر ، درحال آنی جلب و احضار ایله عراق سرعسکرلکنه تعیین بویوردی وکندوسنه دیدی که : « یاسعد ! سکا رسول اللهك دایسی وصحابیسی دیدکلرینه مغرور

اولما . الله تعالى ، سيئات ايله سيئاتى محو ايتمز ، آنجق حسنات ايله سيئاتى محو ايدر . الله ايله قول آره‌سنده طاعتدن باشقه نسبت يوقدر . الله ، آنلرك ربى و آنلر ، آنك قوللريدر. فقط عاقبت وخاتمه اعتباريله بربرندن افضل اولور وطاعت ايله عندالله اجر ومكافات بولورلر . باق ، رسول‌الله نه‌ياپارديسه سن‌ده اويله ياپ وصبرى التزام ايت » .

خليفه حضرتلرى ، بو وجهله سر عسكرينه نصيحت ايلدكدن صوكره معيتنه درت بيك عسكر ويردى‌كه ايچلرنده (حميصة بن نعمان) و (عمرو بن معدى كرب) كبى مشاهير شجعاندن امرا اولوب هربرى ، بر عشيرتك رئيسى ايدى .

سعد حضرتلرى ، بو درت بيك عسكرله مدينه‌دن چيقدى . بعده آرقه‌سندن ايكى بيك يمنلى وايكى بيك نجدلى عسكر دها كونده‌ريلدى .

مثنانك سكز بيك عسكرى اولوب (بنى اسد) قبيله‌سى دخى اوچ بيك عسكرله آنك جوارينه وارمشيدى .

وقايع

سعد بن ابى‌وقاص رضى الله عنه حضرتلرى (سيراف) ه واردقده يانته خيلى عسكر طوپلاندى . اردوسى ايجه كسب قوت ايلدى . فقط اواثناده مثنانك ياره‌سى آچيلوب متأثراً وفات ايتمش ويرينى بوش قويوب كيتمش ايدى . اويله مثلى نادر بر بهادرك بويله حرب اوزرنده وفاتى بويوك ضايعاتدن ايدى .

دولت ايرانيه ، او اثناده (مناذره) دن (قابوس بن منذر) ى آبا واجدادينك منصبى اولان (حيره) حكمدارلغنه تعيين ايله او حواليده بولنان عربلرك جلب وتأليفنه مأمور ايدوب او دخى (قادسيه) نام موقعه ورود ايله عربانى جلب وتأليفه چاليشمقده ايكن مرحوم مثنانك برادرى (مهنى) آنى باصوب كندوسنى وآدملرينى اعدام ايتمشدر .

ايشته (مناذره) نك خاتمه‌سى بودر . بوخاندان ، آنكله بيتمشدر .

مؤخراً اهل‌اسلام طرفندن کوفه شهری بنااولنمغله مناذره‌نك نیچه یوزییللر،
مقرّ حکومتلری اولان (حیره) شهری دخی خرابِ اوله‌رق مناذره‌نك
جمله آثاری محو اولوب کیتمشدر .

مهنّی ، او وجهله (قابوس) ی اعدام ایتدکدن صکره (ذوقار)ه
کلوب مثنّانك زوجه‌سی (سلمی) یی آله‌رق سیرافه کلدی ومثنّانك‌وصیتنی
عرض ایتدی .

شویله‌که : مثنّی ، حیاتندن مأیوس اولدقده حضرت‌سعده عرض‌اولنمق
اوزره بو وجهله وصیت ایلمش‌که : « بلاد فارسه کیرمه‌یکز . اهل‌فارس‌ایله
سرحد اوزرنده حرب ایدیکز . الله تعالی ، مسلمینی‌مظفر ایدرسه اوته‌سی
آنلرکدر والا دونوب آرقه‌کزده‌کی کروهه استناد ایلرسکز و آنلرك‌یولنی
دها اعلی‌اوکره‌نمش اولورسکز ودها زیاده جسارت آلورسکز. تا که‌جناب
حق ، آنلری مغلوب ایدنجه‌یه قدر بویله حرکت ایدیکز » دیمش ایدی .

مهنّی ، برادرینك بو وصیتنی تقریر ایتدکده کرك سعد وکرك یاننده
بولنان رفقاسی متأثر اوله‌رق مثنّایه پك زیاده آجیدیلر .

سعد حضرتلری ، مثنّانك عائله‌سنه باقیلمق اوزره توصیه وتنبیه
بویوردی وبرادری مهنّایی آنك یرینه کچیردی و (سلمی) یی تزوّج ایله
آکا تسلّیت ویردی .

اواثناده امیرالمؤمنین طرفندن وارد اولان‌تعلیمات دخی مثنّانك‌وصایاسنه
توافق ایتمشدر .

سعد بن ابی وقاص اردوسنك
قادسیه‌یه حرکتی

سعدبن‌ابی‌وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلری، سیرافده ایکن مقدمةالجیشه
وصاغ وصول جناحلره وساقه‌یه اصحاب کرامدن ومشهور ومجرّب ذواتدن
امیرلر نصب ایتدی وهر اون کیشی‌یه (عریف) نامیله برر باش دیکدی.

بوراده وجوه واشراف عربدن پك چوق ذاتلر وار ایدی وبیك قدر اصحاب کرام اولوب طقسان طقوزی اهل بدردن ایدی ویدی یوزصحابیزاده وار ایدی .

سلمان الفارسی رضیالله عنه حضرتلری، کشف وتفتیش احوالهمأمور اولوب دائمـا اردویی طولاشـور و عسکری جنکه تشـویق ایلر ایدی وامیر المؤمنین طرفنـدن (عبد الرحمن بن ربیعة الباهلی) رضی الله عنـه حضرتلری ، اوردو قاضیسی نصب اولنمشیدی .

دهات عربدن مشهور (زیاد بن ابیه) دخی اردونك امور تحریریهسنه مأمور ایدی .

عسکرك مقداری اوتوز درت بیك نفردن عبارت ایدی . فقط اوردو مکمّل ومنتظم ایدی .

برده مقدّما (خالد بن الولید) ایله شـامه کیتمش اولان اون بیـك قدر عراق عسـکرینك اعادهسی امر اولنمش ایدوکندن آنلرك ورودنده اردونك موجودی قرق بو قدر بیك نفره بالغ اولهجق ایدی .

سعد حضرتلری ، سیرافدن قالقوب قادسیهیه واردی وفراتك بر قولی اولان (عتیق) نهری ایله قادسیه خندقی آرهسندهکی کوپری قارشوسنده اردوسنی قوردی وایرانلیلرك ورودینه منتظر اولوب طوردی .

اووقت شام سر عسکری (ابوعبیده) حضرتلری، دخی دمشق‌شامك فتحنه چالیشیوردی . رضیالله عنهما .

فذلکه

جزء رابعده بیان اولندیغی اوزره عمر بن الخطّاب رضی عنه الوهّاب حضرتلری ، خلیفـه اولدقده ایکی بویوك دولت ایله ، یعنی روم و ایران دولتلریله محاربه وار ایدی .

یرموك وقعهسنده روملر ، خسارات عظیمهیه اوغرایوب قسـطنطینیه ایمپراطوری (هرقل) ك قولی قانادی قیریلمش ایدی .

لكن اصحاب كرامدن ومشاهير اسلامدن دخی نیچه ذاتلر شهید اولمش بناءً على ذلك شام سرعسکری اولان (ابوعبيدة بن الجرّاح) رضی‌الله عنه حضرتلری ، دمشق شامی فتح ایلمك اوزره اوردوسنه تقویت ویرمك ایله مشغول بولنمش ایدی .

عراق سرعسکری (سعد بن ابی وقّاص) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی قادسیه‌ده اقامت ایله ایرانیلری کندی اوزرینه چکمك وکرکی کبی مغلوب ایتدکدن صکره ایلری تجاوز ایتمك ایستر ایدی . ایکیسی دخی عشرهٔ مبشّره‌دن اولوب بربریله یاریش ایدرجه‌سنه فتوحاته مظهر اولمشلردر .

شمدی بو فتوحاتك تفاصیلنی بیان ایلیه‌لم و ابتدا وقایع شامیه‌دن باشلایالم .

فتح دمشق

یرموك ، وقعه‌سندن صکره ایمپراطور هرقل ، حمصده استقرار ایله کرك حمصك وکرك دمشق شامك محافظه‌لرینه اعتنا ایتمکده ایدی .

اشبو اون درت سنهٔ هجریه‌سی اوائلنده (ابو عبیده) رضی‌الله عنه حضرتلری ، سائر امرا ایله برلکده دمشق اوزرینه یورویوب (غوطهٔشام) قریه وکلیسالرینی فتح ایلدی وروملر ، شهر دمشق قپولرینی قاپایوب تحصّن ایتمکله عساکر اسلامیه ، دمشقی هر طرفدن محاصره ایتدی .

شویله‌که : ابوعبیده (باب الجابیه) ده وخالد بن الولید (باب شرقی)ده وعمروبن العاص (باب توما) ده وشرحبیل بن حسنه (باب الفرادیس) ده ویزید بن ابی سفیان (باب‌صغیر) طرفنده وابوالدرداء خزرجی دخی (برزه) موقعنده قونمش ایدیلر .

ذوالکلاع ، دخی بر فرقه ایله حمص یولنی محافظه‌یه مأمور ایدی . ایمپراطور (هرقل) ایسه حمصك محافظه‌سی ایچون بر جنرال ایله مقدار

کافی عسکر براقوب کندوسی نفس حمصدن چیقەرق خارجده برموقع طوتمش ودمشق محافظەسنی (جنرال ماهان) ە حواله ایتمش ایدی .

الحاصل هرقل ، بو ایکی شهرك محافظەسنه زیاده اهمیت ویرمش ودمشقه امداد ایچون بر فرقه کوندەرمش ایدی . لکن ذوالکلاع ، آنلری بوزدی . دمشق شهری امداددن محروم قالدی و محاصره ، بر قاچ آی ممتد اولەرق اهل دمشق ، پك زیاده بونالدی .

خلال ماه رجبده جنرالك بر اوغلی دنیایه کلمکله محصور اولان عسکره بر ضیافت ویریلمش اولدیغندن عسکر ، ییوب ایچمکله مشغول اولەرق موقعلری بوش قالمشدر.

عساکر اسلامیه ، آندن بی‌خبر ایسەده خالد بن الولید ، کیجەلری اویومایوب دشمنك احوالنی تجسّس ایتمکده ایدی وایچلرندن ال پیدا ایتمش ایدی. بوجهتله آنلرك هرحال وحرکتندن خبرآلوردی ولدی‌الاقتضا قوللانمق اوزره ایپدن نردبانلر حاضرلامشیدی .

بوکرّه محافظه محللرینك او وجهله بوش قالدیغنی لدی التحقیق همان کیجەلین عسکرینی حاضرلادی « سز ، سور اوزرنده تکبیر صداسنی ایشتدیککز کبی بزم یانمزه چیقك وقپویه هجوم ایدك » دیو تنبیه ایلدی .

یاننه (قعقاع بن عمرو) و (مزعور بن عدی) کبی آرسلانلری آلوب قلعه سورینك یاننه کیتدی و ایپدن نردبانلری قلعه برجنك اوزرینه آتدی. قعقاع ایله مزعور ، یوقارو چیقوب نردبانلرك اوجلرینی ثابت قیلدیلر. خالد دخی یانندەکی آدملریله یوقارو چیقدی و برج اوزرنده محافظلر براغوب تکبیر آلمالرینی تنبیه ایتدی وکندوسی آشاغی اینوب قپوجیلری اعدام ایلدی وقپویی آچدی . یوقارودەکیلر (الله اکبر) دیدکلری کبی عساکر اسلامیه ، نردبانلره و قپویه هجوم ایدەرك ایچری کیردیلر .

شهر ایچنه بر غلغله دوشدی . اهالی ، نەاولدیغنی بیلمیوب نەیاپاجقلرینی شاشیردیلر .

بونك اوزرینه روملر ، ابوعبیدەیه خرجگذار اولمق اوزره عقد مصالحه

ایده‌رك آنی عسکریله برابر ایچری آلدیلر. ابوعبیده (باب جابیه) طرفندن صلحاً وخالد بن‌الولید (باب توما) دن حرباً کیروب ایلری حرکت ایده‌رك شهر اورته‌سنده قاووشدیلر. دیکر امرا دخی صلحاً کیرمشلردی. بناءً علی ذلك خالدك کیردیکی جهت دخی صلحله آلنمش حکمنده طوتولدی وابوعبیده، خبر فتحی امیرالمؤمنینه عرض ایلدی . رضی‌الله عنهم .

مقدما خالد بن‌الولید ایله شامه کلمش اولان بیك قدر عراق عسکرینك اعاده‌سی ، مقام خلافتدن امراولنمش ایدوکنه و عراق سرعسکری سعدبن ابی وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلری بواثناده قادسیه‌ده بولنه‌رق ایرانیلر ایله متهیء حرب اولدیغنه مبنی حضرت ابوعبیده ، عراق عسکرینك وفیات ایله وقوعبولان نقصانلرینی شام اردوسندن برمقدار عسکر علاوه‌سیله تماملایوب و سعد بن ابی وقّاصك برادر زاده‌سی (هاشم بن عتبة بن ابی وقّاص) ی آنلره امیر و مقدمة الجیشه (قعقاع) ی مأمور ایلیوب جانب عراقه اعاده ایلدی .

شرحبیل بن حسنه (اردن) امیری وعمرو بن عاص ارض (فلسطین) امیری اولملغله حضرت ابوعبیده ، آنلری‌ده محل مأموریتلرینه اعزام ایتدی و (یزید بن ابی‌سفیان) ی دمشق شام محافظه‌سنده براغوب کندوسی ، خالد بن الولید ایله برلکده (حمص) اوزرینه کیتدی .

احوال اردن

شرحبیل بن حسنه رضی‌الله عنه حضرتلری ، (بیْسانْ) ه واروب مقابله‌یه چیقانلری پریشان ایدرك بیسانی فتح ایتدی .

اوصره‌ده (ابوالاعور) دخی (طبریا) یی محاصره ایتمشیدی . اهالیسی ، بیسانك فتح اولندیغنی ایشیتدکاری کبی آنلر دخی صلحله طبریایی تسلیم ایلدیلر . سائر اردن بلده‌لری دخی برر برر صلحله ضبط اولدی .

بو صورتله اردن وادیسی ، کاملاً اهل اسلام النه کچمشدر . بری

طرفنده شام واليسى اولان يزيد بن ابى سفيان (تدمر) ه (دحيهٔ كلبى) يى و (حوران) ه (ابوالازهر القشيرى) يى مأمور ايدوب بورالرينى تحت انضباطه آلديلر .

يزيد بن ابى‌سفيان ، كندوسى دخى برادرى (معاويه) يى مقدمة‌الجيشه مأمور ايدرك برّالشام ، يعنى بلاد ساحليه طرفنه كيتمش وبالسهوله (صيدا) و (جبيل) و (بيروت) بلده‌لرينى فتح ايتمشدر .

ابوعبيده ، حمص جهتنده و عمرو بن عاص دخى ارض فلسطينده عظيم فتوحاته مظهر اولمشلردر. رضى‌الله‌عنهم. تفصيلاتى، سنهٔ آتيه وقايعى صره‌سنده بيان اولنه‌جقدر . شمدى غزوات عراقى بيان ايده‌لم .

احوال عراق

عراق سرعسكرى سعدبن ابى وقّاص رضى‌الله عنه حضرتلرى، بالاده بيان اولنديغى اوزره اشبو اون دردنجى سنهٔ هجريه خلالنده (قادسيه) نام موقعده اردوسنى قوروب ايرانلولرك ورودينه منتظر ايدى .

بو اثناده (كسكر) ايله (انبار) آراسنه چته‌لر ارسال ايله اطرافى غارتدن خالى اولمازدى . بوجهتله يك چوق حيوانات اغتنام اولنه‌كلديكندن اردوده ات و سائر مأكولات مبذول ايدى .

او صره‌ده مقدمة الجيشه مأمور اولان (زهرة بن عبدالله التميمى) طرفندن (بكر بن‌عبدالله‌ليثى) برچته‌ايله حيره‌يه كونده‌ريلمشيدى. مكرحيره مرزبانىنك قرنداشنك يوم‌زفافى‌ايمش. بكرليثى ، كلينى‌اوتوز قدر قارى ويوز قدر تبعه‌لرى وعربلرجه قيمتى‌معلوم اولمايان برچوق اشياى نفيسه ايله برابر آلوب اردويه‌كتيرمش وحضرت‌سعد ، آنلرى بين‌العساكر تقسيم‌ايتمش‌ايدى.

رستمك سرعسكرلكى

عساكر اسلاميه ، منوال مشروح اوزره برآى قدر اطرافى غارت ايدرك قادسيه‌ده اقامت ايلدى . ايرانيلر طرفندن برحركت ظهور ايتمدى .

حال بوكه : فرات سواحلنده‌كی كويلر خراب واهاليسی بيتاب اولديغندن كسرايه عرض شكايت ايلمشلر و « بزی حمايه ايتمز ايسه‌كز كافةً عربه تابع اولاجغز » ديمشلر .

آنك اوزرينه كسری يزدجرد ، اتابك سلطنت اولان رستمه اردو ايله چيقماسنی امر ايتمش ايسه‌ده رستم ، خارجه چيقديغی حالده آرقه‌سندن رقيبلرينك كندی عليهنده حركت ايليه‌جكلری ملاحظه‌سيله پای تختدن آيريلمق ايستميوب اردو ايله (جالنيوس) نام سرداری كونده‌رمك ايسترمش وكندوسی اوعصرده ايرانك الڭ جسور وفن حربده ماهر و مدبّر پهلوانی اولديغی حالده كاهن و منجّم اولمق حسبيله « عربك طالعی مسعوددر . شمدی مجموع قوتمزله چيقوب‌ده بر بيوك هزيمته اوغرامقدن ايسه متعدد فرقه‌لر ارسال ايله مدافعه ايديله‌رك طالع حربك سعددن نحسه متحول اولديغی زمانه قدر وقت قازانمق اولادر » دير ايمش . يزدجرد ايسه شكايات واقعه‌دن متأثر اوله‌رق رستمه « يا سن كيتمليسين ، يا بن كيتمليم » ديمش اولديغندن رستم ، ايستر ايستمز اردو ايله مدايندن چيقوب (ساباط) ه كلمشدر .

سفرای اسلامك مداينه كيدوب كلدكلری

سعد بن ابی وقّاص رضی الله عنه حضرتلری ، كيفيتی امير المؤمنينه عرض ايتمكله وارد اولان جواب عاليسنده (اعدايی چوغونساما . اللهدن ياردیم ايسته . اللهه متوكل اول . اصحاب رأی وجلادتدن بر قاچ ذاتی سفارتله كونده‌ر . ايرانيلری دينه دعوت ايلسونلر) ديو بيورولمش اولديغندن حضرت سعد دخی (نعمان بن مقرّن) و (يسر بن ابی رهم) و (حمله بن حويته) و (خنظلة بن الربيع) و (فرات بن حيّان) و (عدیّ بن سهيل) و (عطارد بن حاجب) و (قيس بن زراره) و (اشعث بن قيس) و (حارس بن حسام) و (عاصم بن عمرو) و (عمرو بن معدی كرب) و (مهنیّ بن حارثه) نام ذواتی ايلچيلكله جانب كسرايه كونده‌ردی .

ایلچیلر، رستمك اردوسنه اوغرامایوب طوغری مداینه کیتدیلر. برر اسکی برنوسه بورونمش ایدیلر. اوزرلرنده سلاحلرندن بشقه دەکرلی برشی یوق ایدی. لکن آتلری کیشنه‌یەرك مداینه کیرر ایکن ذاتلرنده مهابت وار ایدی.

یزدجرد، وزراسنی جمع ورستمی ساباطدن جلب ایله بعد الاستشاره ایلچیلری حضورینه چیقاردی و ترجمان واسطه‌سیله «سبب ورودکز نه‌در؟» دیو صوردی.

نعمان بن مقرن، آرقداشلرینه «ایستر ایسه‌کز طرفکزدن بن سویلیه‌یم. ایستر ایسه‌کز دیکرینی انتخاب ایدیکز، سویلسون» دیدی. آنلر دخی «سن سویله» دیمکله سوزه آغاز ایدرك «جناب حق، بزه مرحمةً بر پیغمبر کونده‌ردی‌که بزه خیر ایله امر ایلر وشردن نهی ایلر ایدی واجابتمز اوزرینه سعادت دنیویه واخرویه وعد ایتدی. قبیله‌لرك برر فرقه‌سی، موافقت ودیکرلری مخالفت ایلدی. بعده بزه عربك مخالفلرندن باشلامغی امر ایتدی. بزده عربدن باشلادق. کیمی کرهاً وکیمی طوعاً دین اسلامه داخل اولدیلر. کرهاً اولانلر، صکره ممنون اولدی وطوعاً اولانلرك شرف وافتخاری افزون اولدی. نهایت آنك شرعی اوزرینه مجتمع اولدق وکتوردیکی احکامك فضل ومزیتنی آکلادق. صکره امر ایتدی‌که بزه مخالف اولان امتلردن باشلایوب آنلری‌ده انصافه دعوت ایده‌لم. بناءً علیه سزی دینمزه دعوت ایدیورز. اسلام، حسنی تحسین وقبیحی تقبیح ایدر بر دیندر. اکر سز آندن ابا ایدرسه‌کز جزیه، اهوندر. آنی‌ده قبول ایتمزسه‌کز شق دیکری، محاربه‌در. ایمدی بزم دینمزه داخل اولدیغکز حالده بوراده اللهك کتابنی و آنکله حکم ایتمك اوزره بعض ذواتی براغوب کیدرز واکر جزیه ویره‌جك اولورسه‌کز آنی‌ده قبول ایدرز وسزی حمایه ایلرز والا جنك ایدرز» دیو جواب ویردی.

کسری یزدجرد، دیدی که «یر یوزنده سزدن دها بدبخت وعددجه اقل ودها فنا حالده بر امت بیلمم. بز، اوته‌دن برو سزك ایشکزی

حيره نواحيسى قريه‌لرينك اهاليسنه حواله ايدردك . آنلر ، بزه كفايت ايلردى . سزده ايرانه قارشو قيامه طمع ايتمز ايديكز. اكر سزه نتيجه‌سى مخاطره‌لى بر خيال خام كلديسه آكا آلدانمايكز . يوق اكر كليشكز احتياجدن ناشى ايسه فقرا كزه ييه‌جك ووجوهكزه كيه‌جك ويريرز وسزك اوزركزه رفق ايله معامله ايده‌جك بر ملك نصب ايلرز » .

بونك اوزرينه (قيس بن زراره) سوزه آغاز ايله « اى ملك ! بونلر عربك اشرافيدر . اشراف ، اشرافدن اوتانور . اشراف ، اشرافه تعظيم وتوقير ايلر . بن سويليه‌يم‌ده آنلر شاهد اولسون . بزم سڭ احوالمز ديديككز كبى بلكه دها زياده ايدى » ديدكدن صكره نعمانك سوزلرينى ديكرطرز اوزره افاده ايلدى وديريجه سويلدى. نهايت « ياجزيه ، ياقيليج. ايكيسندن برينى اختيار ايت . ياخود مسلمان اولوب جانكى قورتار » ديدى .

يزدجرد تهوّر ايدرك « بندن‌اوّل ايلچى اولدورمش بر ملك اولايدى بن، ايكنجيسى اولوب سزى اولديرردم » ديدكدن‌صكره برزنبيل طوپراق كتورتدى . « بن‌ده سزك ايچون بشقه شى يوق . الڭ بيوككز كيم ايسه بونى يوكلنسون‌ده رئيسكزه كوتوريكز وبيلكزكه جمله‌كزى قادسيه خندقنه دفن ايلمك وبلادكزى شاپوردن دها شدتلى صورتده چيكنه‌مك ايچون رستمى كونده‌رمك اوزره‌يم » ديدى .

همان (عاصم بن عمرو) قالقدى «آنلرك اشرفى واولوسى بنم » ديه‌رك زنبلى يوكلندى وچيقوب حيوانته بيندى . زنبيلى صرتنه آلدى ورفيقلريله برابر يوله روان اولدى . عودتنده « يا سعد ! مژده . الله تعالى ، آنلرك طوپراغنى بزه ويردى » ديمشدر .

يزد جرد ، رستمى چاغيروب « بونلرك الڭبويوكى الڭ احمقيدركه زنبيلى يوكله‌نيويردى » ديدكده رستم « ظن ايدرمكه الڭ بويوكلرى دكل واحمق‌ده دكلدر . لكن بونكله تفاؤل ايتدى » ديمش و آنك ايران طوپراغنى كوتورمسيله كندوسى تشاؤم ايتمشدر .

(شاپور ذی‌الاکتاف) نام ایران شاهنك عربلردن چوق آدم تلف ایتدیکی مشهوردر . یزدجرد ، آنکله مباهات ایدوب حال بوکه اووقت‌ایله بو وقتك چوق فرقی وار ایدی .

ایران دولتنك قوتی ، ضعفه مبدّل اولمش واهالیسنك اخلاقی‌بوزولمش ایدی . هنوز تهذیب اخلاق ایدوب قلبلری نور ایمان ایله منور اولان عربلره قارشو طورامایه‌جقلری درکار ایدی . یزد جرد ، بو مثللو دقایقه واقف اولمادیغندن شاپور وقعه‌سنی یاد ایله سفرای اسلامی اخافه ایتمك خولیاسنده ایدی . اما رستم ، اولدقجه حقایق احواله واقف اولدیغندن انجام احوالی مطالعه ایله مأیوس ومضطرب ایدی .

رستمك حیره‌یه وآندن قادسیه‌یه حرکتی

رستم ، احکام نجومه باقوب عربك طالعی مسعود وعجمك طالعی منحوس اولدیغنی استخراج ایتمکله سرعسکرلك مأموریتندن یاقه‌یی صیبرمغه چالیشمش ایسه‌ده کسری یزدجردك ، اصراری اوزرینه چاره‌سز قالوب بروجه‌بالا سفرای اسلامك عودتندن صکره اردوکاهی اولان (ساباط) ه کلدکده ینه (یزد جرد)ه عریضه تقدیمیله عفونی رجا ایلمش ایسه‌ده مساعده اولنمدیغندن منفعل ومأیوس اوله‌رق حرکته قرار ویروب همان اردوسنی تنظیم وتعبیه ایله ساباطدن حرکت ایلمشدر .

شویله‌که : قرق بیك نفردن مرکّب اولان مقدمة الجیشه جالینوسی مأمور ایده‌رك ایلری‌یه سوق و ساقه‌یه یکرمی بیك نفر ترتیب وکندوسی آلتمش بیك نفرله حرکت و جناحلرینه (مهران) و (فیروزان) نام سردارلری تعیین واوتوز فیل تجهیز ایله اون سکزینی قلبکاهه واون بشنی جناحلره تخصیص ایتمشدر . جالینوس ، دخی رستم کبی منجم اولوب‌احکام نجومیه‌نك عربه مساعد اولدیغنی استخراج ایتمش اولدیغندن (ساباط) کوپریسندن کچرکن رستمه ملاقی اولدقده « سن ، بنم کوردیکمی

کورمیورمیسین ؟ » دیمش . رستم دخی « اوت . اما بن ، بر یولار ایله یه‌دیلیورم . انقیاده مجبورم » دیو جواب ویرمش .

رستم ، ساباطدن حرکت ایله قادسیه‌یه کیدرکن کندوسنك نزدکسراده بولنان برادری (بندوان) ه حسبحال طرزنده یازمش اولدیغی مکتوبنده دیمش‌که « قلعه‌لرکزی تعمیر ایله‌یکز ، اسباب حربیه‌یی حاضرلایکز ، جنکه حاضر اولکز . عرب ، سزك املاك و اولادکزی پایلاشاجق کبی کورونویور . اك زیاده کوجه کیدن شی ، شاهك بکا یا سن کیتملیسین ، یا بن کیتملی‌یم دیمش اولماسیدر . بنم نیتم ، بر مدت عربلره مدافعه ایله سعدلری نحسه متحول اولونجه‌یه قدر وقت قازانمق ایدی . چونکه حوت برجی صویی بولاندیردی . (نعایم)ییلدیزلری ایسه کوزل (زهره) ده کوزل ومیزان معتدل اولدی . (مریخ) کیتدی . بو نجومك احکامنه نظراً او قوم ، بزه غالب کلوز وبو ممالکی آلور . بو دولت باتار . خاندان ساسانیان منقرض اولور . ایرانیلرك احوالنه کریان اولدم، ساسانیلر ایچون بریان اولدم . او تاج وتخته یازیق ، اوبختیارلغه یازیق! بو سوزلری والده‌یه سویله . بنم طرفمدن آنکله وداع ایله . بو سرای جهاندن کوکلکی آل . زیرا وقت دارالدی . بوندن صکره شاه ، بنم یوزومی کورمیه‌جك . بنم ایچون خلاص یوق . ایران زمین خوش قالسون . چونکه جهان،شهریاره دار اولاجق . اوغورنده فدای جان ایت . او مشهور خانداندن یالکز او ، قالدی . بنم عربله ایشم فیصل بولونجه‌یه قدر سن ، آنی محافظه ایله. جهانده آندن باشقه افندی یوقدر . آندن باشقه ساسانیانك بر یادکاری قالمادی . آندن صکره بو خانماندن کیمسه کورولمز . تخت ، چونکه‌منبرله برابر اوله . هپ عالم ، ابوبکر وعمر نامیله طوله . بو یوقوشك اوکنده بر اوزون أنیش وار . آندن صکره نه تخت کوروروسین نه شهریار . بختیارلقدن آنجق عرب حصه‌دار اولور . بنم کوکلم پر خون اولدی ، بکزم صارارووب صولدی ، آغزیمك صویی قوریدی‌که بنم پهلوانلغم زماننده ساسانیلرك بختی منکوس اولدی . اکر سونکویی طاغه، طاشه اورسه‌م کچر

واوقلرم تیموری دەلر ایکن شـمدی چیلاق آدملره ایشلەمیور . قلیجم ، فیلك و آرسـلانك بوینته دوشسه یره دوشـورور ایکن عربلرك دەریسنی کسمیور . بیلیشدن زیان کوردم . کاشکه عقلم اولماسەیدی . فنا کونلره آکاه اولماسەیدم. (قادسیه) قبرم ؛ زره ، کفنمدر. سن، بنم دردمله دلگیراولما. شاه جهاندن آیریلما . سن صاغ اول ، شاهك کوکلی سنکله شاد اولسون».

بعده رستم ، آغر رفتار ومأیوسانەاطوارایله حیرەیه طوغری کیدرکن ایرانیلر ، بر عربی اسیر ایدەرك حضورینه کتوردکلرنده رسـتم ، آندن « بورایه نەیه کلدیکز ، نه ایسـتەیورسکز ؟ » دیو صورمش . او دخی « اسلامدن ابا ایتدیککز تقدیرده الله تعـالی‌نك بزه وعد ایلدیکی یرلری ایسترز » دیو جواب ویرمش ورسـتم آکا « اکر دها اوّل قتل اولنور ایسـەکز ؟ » دەینجه « بزدن مقتول اولان جنته کیدر وکیرو قالانلریمزه جناب حق ، وعدینی انجاز ایدر » دیمش . رسـتم « اویله ایسـه الله ، بزی سزك الکزه تسلیم ایتمش دیسـەك نه » دیدکده « سزی بزه تسـلیم ایدن ، سوء اعمالکزدر . اطرافکده کوردیکك غلبەلکه آلدانما . سن ، انسان ایله اوغراشمیورسـین . قضا و قدره قارشو کیدیورسین » دیمکله رستم ، تهوّر ایدرك عربك بوینی اورمش .

او اثناده ایران عسا کری اطرافه یاییلەرق غصب اموال وهتك عرض و ناموس کبی چیرکین ایشـلره کیریشدکلرندن اهالی فریاد و اشتکا ایتمکله رسـتم « ای اهل فارس ! اومقتول عرب طوغری سـویلمش » دیوب او عسکرلردن بعضلرینی قتل ایتدکدن صکره حیرەیه کیتمش و وجوه واشرافنی احضار ایله عربه مقاومت ایلمدکلری ایچون تکدیر ایتدکده ایچلرندن بری « سن نصرتدن عاجز اولوبده برده بزه لوم ایتمه » دیو آکا مقابله ایتمش‌در،

رستم (نجف) موقعنه واردقده کیجه رؤیاسـنده کورمش که کوکدن برملك اینمش . رسـول اکرم صلی‌الله علیه وسـلم حضرتلریله امیرالمؤمنین عمر رضی‌الله عنـه حضرتلری دخی برابر ایمش . ملك ، اهل فارسـك سلاحلرینی آلوب رسول اکرمه، اودخی عمره ویرمش . رستم ، صباحلین

اویانوب بو رؤیادن متأثر و محزون اولمش و کندوسی نجف موقعنده ایکن سعد بن ابی وقّاصك بلوك بلوك چیقـارمش اولدیغی چته‌لر ؛ اطرافی غارت ایلکده بولنمش ایدی .

رستم ایسه مداینده چیقالی آیاق سورویه‌رك وجانب کسرادن استعجال اولندقده برر بهانه بوله‌رق کوج حال ایله آلتی آیده قادسیه‌یه کلمشدر .

الحاصل رستم، ایشك صوکندن مأیوس ایدی. لکن عجم‌کاری مبالغه‌لرله و ساخته نمایشلر ایله عربلری اورکوتمك وبرتقریبله مصـالحه و متارکه‌یه ارضـا ایتمك ایسـتردی و دائما عربلره ایران دولتنك بیوکلکندن بحث ایدرك « یزدجرد ، مشـهور نوشروانك حفیدی اولوب آنك فوقنده شاه یوقدر . یالکز اون ایکی بیك طاسمه‌لی و کوبه‌لی کوپکی وطوغانی واردر. فیللرینك و سائر اسباب حربیه‌سنك مقدارینی وار، آکا قیاس ایت. سزك ایسه فیللرکز یوق وسائر ادوات حربیه‌کز پك اکسیك. عسکرکز چپلاق، سر عسکرکز چپلاق . بوحال ایله اویله بر شاه عظیم‌الشانه قارشو حرکت، کار عاقل دکلدر . سز بر اکمکك هم آچی ، هم طوقیسکز . سزه یبه‌جك ویره‌یم ، شاهدن احسانلر آلیویره‌یم . یازیق سزه آجیرم . کندی محویکزه سبب اولمایکز » یوللو سـوزلر سویلر و عربلر ایســه آنك بویله بیهوده سوزلرینه قولاق آصمایوب خالصانه آنی دینه دعوت ایلر ایدی .

قادسیه وقعه‌سی

قاسیه‌ده سعد بن ابی وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلرینك اردوسی اوتوز درت بیك نفردن عبارت ایدی .

بالاده بیان اولندیغی اوزره (هاشم) و (قعقاع) ایله شامدن اعاده اولنان عراق عسکرینك ورودنده قادسیه اردوسی قرق‌درت بیك راده‌سنه بالغ اوله‌جق ایدی . لکن هنوز بو عسـکرك ورودندن اوّل قادسیه‌ده محاربه‌یه باشلانمشدر .

كبی واضح ودهكرلی سوز ایشیتدیكزمی ؟ » دیدكده « معاذالله بو قیافتده اولان حریفك عقلنه اویالم ودیننه میل ایدهلم. روبهلرنی كورمیورمیسین؟ » دیمهلریله رستم « یازق سزهكه روبهیه باقیورسكز . سوزه و رأیه وسیرته باقیكز . عرب ، لباسه اعتبار ایتمز . شان و شرفنی محافظه ایلر » دیمش .

فرداسی رستم ، ربعینك اعادهسنی ایستدی . حضرت سعد ، آنك یرینه (حذیفة بن محصن) ی كوندهردی .

حذیفه دخی (ربعی) نك زی وقیافتنده اولهرق واردی ، آت اوزرنده اولدیغی حالده رستمك چادری اوكندهطوردی. رستم « اولكیسفیر، نیچون كلمدی ؟ » دیو صوردی . حذیفه « امیرمز ، هرحالده بزم بینمزده عدالت ایلر . بوكون نوبت بنمدر » دیو جواب ویردی .

رستم ، متاركهنك مدتنی سؤال ایتدی . حذیفه « دوندن اعتباراً اوچ كوندر » دیدی وآتندن اینمدی . دونوب كیتدی .

فرداسی رستم ، ینه بر مأمور ایستهمكله سعد حضرتلری (مغیرة بن شعبه) یی كوندهردی . رستم ، بو كون دها زیاده حشمت ودارات كوستردی . چادرندن بر اوق آتیمی مسافهیهقدر قالیچهلر وكوزلدوشهمهلر دوشهتمش و امرای عسكریهسنه صوم صرمه روبالر البس ایتمش ایدی .

مغیره ایسه ، بر ییرتیق كوملك ایله رستمك چادرینه واردی وآنك یاننه اوطوردی . همان آنی سریردن ایندیردیلر وباشقه یر كوستردیلر .

بو معاملهدن (مغیره) نك جانی صیقیلوب دیدیكه « بن ، سزك كبی سفیه بر قوم بیلمم . بزم بعضمز ، بعضمزی قول اتخاذ ایتمز . سزیده اویله صاندم . بعضكز ، بعضكزك ربّی اولدیغنی بكا خبر ویرمهلی ایدیكز. معهذا بن سزه كندولكمدن كلمدم . سز بنی دعوت ایلدیكز . بو كون بیلدمكه سز مغلوبسكز ، زیرا بر ملك ، بو سیرت ایله قائم اولماز » .

ایرانیلرك آشاغی طاقمی « والله ، بو عرب طوغریسویلیور » دیمشلر.

کبار کروهی ایسه « بو حریف ، میدانه قوللرمزك وخدمتکارلرمزك مائل اوله‌جغی بر سوز آتدی » دیوب دلکیر اولمشلر .

بعده رستم (مغیره) یه خطاباً سلطنت ایرانیه نك عظمت شاننندن وعربك کوچوکلکندن وشانسزلغندن بحث ایله « سزك امر تعیشکز ، پك فنا حالده ایدی . قحط وغلا زماننده بزه کلوردیکز . بزده سزه خرما وآرپه ویریردك » دیو امتنان ایدرك « شمدی بو حرکتکزده اویله بر احتیاجه مبنیدر . امیرکزه کسوه واستر وبیك درهم وافرادکزه برر یوك خرما ویره‌لم‌ده دونوب کیدیکز . سزی تلف ایتمك ایستمیورم » دیدکده مغیره « بز ، مقدما دیدیککز کبی پك فنا حالده ایدك . لکن دنیا ، عالم انقلاب ومناوبه‌در . سز ، جناب حقك احسان ایتدیکی نعمتلرك شکرینی ایفا ایتمدیککزدن احوالکز بوزولدی وبزه جناب حق پیغمبر کونده‌روب آکا اجابت ایله سوء احوالمز ، حسن حاله مبدل اولدی » دیدکدن صکره دیکر سفیرلر کبی آنی اسلام وجزیه ومحاربه بیننده مخیر قیلدی و « بزم آدملرمز ، سزك بلادکزك طعامنی طاتدیلر . آرتق بوکا دایانامایز دیورلر » دیدی ورستم « نائل مرام اولمادن فوت اولورسه‌کز؟ » دیدکده مغیره « بزدن مقتول اولانلر جنته کیدر ، کیرو قالانلرمز سزه غلبه ایدر » دیو جواب ویردی .

رستم ، غضبه کلدی و « جمله‌کزی اعدام ایتمدکجه عقد مصالحه ایتمم » دیو یمین ایتدی . (مغیره) ده دونوب کیتدی .

آرقاسندن رستم ، برمأمور قوشدیروب « کوپری‌یی قیره‌جق اولورایسه یارین کوزینی پاطلادیرم » دیو خبر کونده‌رمش . مأمور ، یتشوب رستمك بو افاده‌سنی تبلیغ ایتدکده (مغیره) آکا « بنی خیروا‌جر ایله تبشیرایتدك . اکر بو کوندن صکره سزك کبی مشرکارله جنك و جهاد ایتمیه‌جك اولسه‌م دیکر کوزك کیتدیکنی دخی تمنی ایدردم » دیو جواب ویرمش .

رستم ، سفرای اسلامك یاننده اکرچه بویله اظهار جلادت ایلردی .

تفرقه دوشدی . حضرت سعد ، آنلره امداد ایچون (بنی اسد) عسکرینه امر کوندردی . بنی اسد ، همان سگیردوب فیللری کیرو چویردیلر .

(اشعث بن‌قیس‌الکندی) میدانه چیقوب کندی قبیله‌سنه خطاباً « ای کنده بهادرلری ! بنی اسدك حالنی کورمیورمیسکز ، سیرجی اولوب طورمق بزه یاقیشـورمی ؟ » دیمکله کنده‌لیلر ، برشدتلی هجوم‌ایدك کندی حذالرنده بولنان ایران فرقه‌سنی سوروب قاچردیلر .

ایرانیلر ایسه هپ بردن بنی‌اسد اوزرینه هجوم ایتدیلرکه (ذوالحاجب) و (جالینوس) دخی برابر ایدی .

ایشته اوزمان حضرت سعد ، دردنجی تکبیری آلدی ، عساکر اسلامیه‌ده هرطرفدن هجوم ایتدی .

بنی اسد ایسه یرلرنده ثابت قدم اوله‌رق محاربه دکرمنی آنلرك باشنده دونوب طورویوردی . بناءً علیه اوکون آنلردن بش‌یوز نفر شهیداولمشدر .

بونك اوزرینـه عجملر ، هپ فیللری صاغ و صول جناحلرك اوزرینه هجوم ایتدیردیلر و عرب آتلرینی اورکودوب عساکر اسلامیه‌نك تعبیه‌سنه خلل کتوردیلر .

حضرت سعد ، فیللرك برچاره‌سنه باقمق اوزره (عاصم بن عمروالتمیمی)یه خبر کوندردی . اودخی بنی تمیم اوقجیلرینی سـوق ایله فیللرك اوزرلرینه اوق یاغدیردی و بنی تمیمك ارباب حذاقت ومهـارتندن برفرقه آییروب « فیللرك آرقه‌لرینه طولاشکز » دیو امر ویردی . آنلردخی فیللرك آرقه‌لرینه طولاشـوب قولانلر ومحفه‌لرینـك بندلرینی کسـدیلر . محفه‌لرینی یره دوشوردیلر . ایچنده‌کی جنکجیلری تلف ایتدیلر .

بونك اوزرینـه فیللرك کیرو دونوب قاچارکن ایشـیدیلن قورقونج سسلری ایله اوقلرك جیویلدیسی آره‌سـنده عرب جندیلری ، میـدان بوله‌رق عجملره برابیجه قویولدیلر . آقشامه‌قدر محاربه بویله شدت اوزره ممتد اولدی . نهایت کیجه قراکلغی ایریشوب طرفین بربرندن آیریلدی .

فرداسی سعد حضرتلری، علی الصباح شهدایی دفن ایتدیردی ویاره‌لیلری تیمار اولنمق اوزره اردوده بولنان طائفهٔ نسایه ویردی .

ایشته او اثناده بادصبا کبی شام طرفندن سکیردوب کلن برطاقم عرب آتلرینك مبارك آلینلری کورونمکه باشلادی هرکسك دقت نظرینی جلب ایلدی .

مکر بالاده بیان اولندیغی اوزره شامدن (هاشم بن عتبة بن ابی وقاص) ایله اعاده اولنان عراق عسکرینك مقدمةالجیشنه مأمور اولان قهرمان (قعقاع) ایمش که بیك آتلو ایله ایلرولیوب وقادسیه‌یه تقربنده عسکری برموقعده توقیف ایلیوب هراون نفرینی برطاقم ایده‌رك کوز کوره‌جك قدر فاصله ایله برر طاقمك سوق اولنمسنی تنبیه ایتدکدن صکره کندوسی قادسیه‌یه کلمش .

کلدیکی کبی عسکره سلام ویردی وهاشم حضرتلرینك اردو ایله کیرودن کلمك اوزره اولدیغنی تبشیر وعسکری جنکه تشویق وتشجیع ایلدی .

مرحوم مثنّانك بومعرکه‌ده بولنه‌مامسنه تأسف اولنور ایکن آنك سلاح آرقداشی اولان بهادر قعقاعك کایویرمسی ، عساکر اسلامیه‌نك شوق وغیرتنی تازه‌لدی .

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه حضرتلرینك « قعقاع کبی بر آدمك بولندیغی اردو مغلوب اولماز » دیو بیورمش اولدیغی سوز، میدانه قونولدی. بوده اهل اسلامه بادیٔ تسلیت اولدی . قعقاع ایسه همان میدان مبارزه‌یه آت سوروب اردیله‌دی وقارشی چیقان (ذوالحاجب) ی اعدام ایلدی .

ذوالحاجب ، عظمای ایراندن اولدیغنه مبنی آنك قتلی ، اهل اسلامه سرور وایرانیلره فتور ویردی .

قعقاعك عسکری کیرودن طاقم طاقم کله‌رك تکبیر آلدقجه هپ عسکر، تکبیر آلور وقعقاع ، هر دفعه‌سنده دشمنه هجوم ایلر ایدی .

قعقاع ، اوکون اوتوز دفعه مبارزه‌یه چیقوب هردفعه‌سنده ایران پهلوانلرندن برینی قتل ایتمشدر .

دیکر بهادران اسلامدن بعضیلری دخی مبارزه‌یه چیقمش ومظفر اولمشدر .

فقط (اَعوَرْبن‌قُطْنَه) حضرتلری، سجستان والیسیله مبارزه‌یه‌چیقدقده ایکیسی بربرینی قتل ایتمشدر .

بنی تمیمدن بری بوصره‌ده رستمك اوزرینه هجوم ایتدیسه‌ده آنی قتل ایده‌میوب کندوسی شهید اولمشدر .

دونکی محاربه‌ده فیللرك محفه‌لری قیریلمش اولدیغندن بوکون میدان محاربه‌یه سوق اولنه‌مدیلر . ایرانیلر دخی ده‌کرلی برایش کوره‌مدیلر .

قعقاع ایسه « ای جماعت مسلمین ! دالقلیج اولکز. انسانلر، قلیج ایله بچیلور » دیو ندا ایتمکله عرب جندیلری، سل سیف ایله هجوم واقتحام ایدرك ایرانیلری کرکی کبی قیردیلر ، قلیجدن کچیردیلر .

قعقاع، ده‌وه‌لرك اوزرینه پرده‌لر چکدی وآدملر بیندیردی واطرافلرینی سواری ایله احاطه وحمایه ایدرك ایران سواریلری اوزرینه هجوم ایتدیردی .

ایران آتلری ، ده‌وه‌لردن اورکوب کیرو دوندیکی صره‌ده آرقه‌لرندن اهل اسلام سواریلری هجوم ایتمکله ایرانیلرك بوکون ده‌وه‌لردن کوردکاری خسارات، دون عساکر اسلامیه‌نك فیللردن کورمش اولدقلری خساراتدن زیاده اولدی.

اویله وقتنه‌دك سواری محاربه‌سی اولوب آندن صکره طرفین ، بربری اوزرینه هجوم و اقتحام ایدرك کیجه یاریسنه قدر پك شدتلی و قانلی بر محاربه وقوع بولدی وایرانك مشهور آدملری هپ اعدام ایدیلدی .

مشاهیر شجعاندن و شعرای بنامدن (اَبُو مِحْجَنْ ثَقَفِی) که دیلی بلاسنه اوغرامش ایدی ، یعنی شرابك مدحنه دائر بر قطعه سویلمش و حضرت سعد دخی آنی محاربه‌نك بدأندن اوّلجه کندی کوشکنده حبس وبند ایلمش ایدی . محاربه‌نك اشبو ایکنجی کونی ابو محجن ، حضرت سعدك زوجه‌سی (سلمی)یه یالواروب « بنی صالیویر وسعدك (بَلْقا) نام قیصراغنی

عاریةً بکا ویر . شو معرکه‌ده بولنه‌یم . الله تعالی سلامت ویریرسه کلورم وآیاقلرمی ینه بنده قوروم » دیمش ایسه‌ده (سلمی) آکا مساعده ایده‌مدیکندن مأیوس اوله‌رق پك سوزشلی بر شعر سویلدکده (سلمی) طایانامایوب آنی صالیویرمش .

ابومحجن ، بیلنمیه‌جك بر قیلیغه کیروب و (بلقا) یه بینوب اردونك صاغ قولی حذاسنه واردقده صف حربی یاروب کچه‌رك دشمنك صول قولنه هجوم ایله ایران سواریلرینی بر برینه قاتدی . بعده دونوب دولاشه‌رق دشمنك صاغ قولنه هجوم ایله کیجه یاریسنه قدر هرکسه حیرت ویره‌جك صورتده محاربه‌لر ایتدی .

کیمسه ، آنی طانیه‌میوب کیمی « ملکمیدر ، خضرمیدر ؟ » وکیمی « هاشمك آدملرندن بری ، یاخود کندی اولمالی » دیمشلر .

حضرت سعد ، دخی کوشکك طامندن تماشا ایله « بو بهادر ، عجب کیم اوله ؟ ابومحجن ، محبوس اولماسه بو ، اودر وبیندیکی بلقادر دیر ایدم » دیمش .

کیجه یاریسی ایکی عسکر ، بر برندن آیریلدیغی وقت ابومحجن ، درحال قصر سرعسکری‌یه کلوب آیاقلرینی بنده قودقده سلمی « سعد ، سنی نیچون حبس ایتدی ؟ » دیو صورمش . او دخی « شراب ایچوب کناهه کیرمدم . فقط زمان جاهلیتده اهل عشرت ایدم . بر شاعر آدمم . لسانمدن شرابه دائر بر شعر صادر اولیویردی . آنك ایچون سعد ، بنی حبس ایتدی » دیو جواب ویرمش .

او آرالق سلمانك سعد ایله آره‌سی شکر آب ایمش . صباحلین یاننه واروب باریشمش وابومحجن فقره‌سنی حکایه ایتمش . حضرت سعد دخی آنی صالیویرمش و « آرتق فعل حرامی ارتکاب ایتمدکجه سنی یالکز سوزك ایچون مؤاخذه ایتمم » دیو بویورمش . ابومحجن دخی « فیما بعد بنده فنا سوز سویلمك اوزره لسانمه مساعده ایتمم » دیو سوز ویرمشدر .

اوکونکی محاربه‌ده اهل اسلامك شهید ومجروحلری ایکی بیك قدر اولوب

ایرانیلرك ایسه اون بیك قدر مقتوللری میدان حربده ایکی صف آره‌سنده یاتیور ایدی .

فرداسی ، صباحلین شهدا دفن ایدیلدی و یاره‌لیلر ، قادینلره ویریلدی . ایرانیلرك مقتوللری میدانده قالدی ، بوده مسلمینه قوت قلب اولدی .

قعقاع، اوکیجه‌دون عسکرندن آیریلدیغی موقعه کیتمش وبقیهٔ عساکرینك یوزر یوزر سوق اولنمسنی تنبیه وهاشمك معیتنده‌کی عساکرك دخی بویله بلوك بلوك اوله‌رق سوقنی توصیه ایتمش ایدی .

صباحلین کونش طوغار ایکن قعقاعك بلوکلری حرکت ایله بربری آردنجه اردویه کلدکجه کندوسی تکبیر آلور وعسکرده برابر تکبیر آلورلر وطرف طرف دشمنه هجوم ایدرلر ایدی .

آنلرك آرقه‌لرنده بهادر هاشم ، عسکرینی یتمشر نفردن مرکب اوله‌رق بلوکلره تقسیم ایله بلوك بلوك کلوب اردونك قلبکاهنه لدی‌الوصول تکبیر آله‌رق دشمن اوردوسنه هجوم واقتحام ایله صفلرینی یاروب کچدی ونهره قدر کیدوب کلدی .

ایرانیلر ، محفه‌لرك انشا آتی اکمال ایتمش اولدقلرندن بو اثناده ینه فیللرینی سوق ایتدیلر . فقط قولانلری وبندلری کسلمسون دیو آنلری پیاده ایله احاطه وپیاده‌یی سواری ایله حمایه ایتدیردیلر . بو صورتده ایسه عرب آتلری آنلرك اطرافنده‌کی آتلری و آدملری کوره‌رك آنلردن اوّلکی قدر اورکمز اولدیلر .

مع‌مافیه فیللر ، متحرك بر قلعه کبی اولوب اوزرلرنده‌کی جنکجیلر اوق آته‌رق هجوم ایله عساکر اسلامیه‌یه ایچه تفرقه ویریرلردی. شامدن هاشمه قاتیلوب کلمش اولان (قیس بن المکشوح) نام بهادر ، بو صرده‌ده کندی عسکریله دشمن ایچنه طالوب فوق العاده بهادرلقلر ایتمکده ایکن (عمرو بن معدی کرب) دخی فیل‌فرقه‌لرینك اوزرینه هجوم‌ایله ایرانیلری بربرینه قاتیوردی .

(قعقاع) ایله برادری (عاصم) ك حذاسنده بولنان بر بیاض فیل ایله (بنی اسد) رؤساسندن (حمال) و (زبیل) نك حذاسنده بولنان دیکر برفیل ، اهل اسلامه زیاده خسارت ویرمکده اولدیغندن حضرت سعد « شو ایکی فیلك چاره‌سنه باقکز » دیو آنلره خبر کوندردی .

قعقاع ایله (عاصم) بر مقدار پیاده وسواری ایله ایلرولیوب بیاض فیل فرقه‌سنی طاغیتدیلر و قارغیلرینی فیلك کوزلرینه صوقدیلر و آنی واوزرنده کی جنکجیلری اتلاف ایتدیلر .

(حمال) و (زبیل) دخی دیکر فیلك اوزرینه بو وجهله حمله‌ایتدیلر و (حمال) فیلك بر کوزینی چیقاردی (زبیل) دخی دوداغنی یاردی وسائری (زبیل) ی یارالادی. فیل ایسه جان آجیسیله اوته بروسکیردوب نهایت کندوسنی نهره القا ایتدی .

دیکرفیللر، آکا پیرو اوله‌رق وعجملرك صفلرینی ییرتوب کچه‌رك‌مداینه طوغری کیتدیلر . اوزرنده‌کی جنکجیلر ایسه هپ تلف اولدی وفیللر کیدنجه طرفین باشلی باشنه قالدی .

وقت زوال صاووشدی . طرفین بر جنکه کیریشدی . آقشام اولدی . محاربه ، دها زیاده قیزیشدی . قاراکلق باصدی ، ایکی عسکر بربرینه قاریشدی .

شویله‌که : اردونك آلت طرفنده‌کی کچیددن کیجه‌لین ایرانیلر ، کچوب‌ده اهل اسلامك آرقه‌لرینی آلمالری‌ملحوظ اولدیغندن سعدحضرتلری ، اوموقعی طوتمق اوزره آقشامدن برمقدار عسکرله (طلیحه) و (عمرو) ی کونده‌رمشیدی . اورایه واردقلرنده « بز کچوب‌ده ایرانیلرك آرقه‌سنه طولاشه‌لم » دیو مشورت ایدرك (طلیحه) او وجهله ایرانیلرك آرقه طرفنه طولاشوب اوچ کرّه تکبیر آلدقده‌ایرانیلر، آنك آرقه‌سنه‌دوشدکاری صره‌ده (عمرو) کچید موقعنده‌کی ایران فرقه‌سی اوزرینه بر ساخته هجوم کوسترمش و ایرانیلره خیلی شاشقینلق ویرمش. ایرانیلر ، نه‌یه اوغرادقلرینی بیلمدکاری کبی دیکر امرای اسلامیه دخی حقیقت‌حالدن بی‌خبر ایدیلر .

فقط بو عربده اوزرینه (قعقاع) دایانامایوب خود بخود کندی عسکریله دشمن اوزرینه هجوم ایتدیکی کبی آنك آردندن (بنی اسد) وبعده (نخع) وبعده (بجیله) و (کنده) قبیله‌لری دخی هجوم ایتدی . نهایت حضرت سعد دخی عموماً هجوم امرینی ویرمکله هر طرفدن دشمن اوزرینه اقتحام اولندی .

آندن صکره قارا کاق باصدی . سس ، صدا کسیلدی . سلاح شیقیردیسندن باشقه سس ایشیدیلمز اولدی . حضرت سعد ، دخی عساکر اسلامیه‌نك منصوریتی ایچون قصرلده جناب حقه مناجات ایلردی .

عسکر ، اویقوسز وفوق العاده بیتاب اولدیغی حالده صباحلادی . (قعقاع) ایسه عسکرینی جنکه تشویق ایدرك بعض رؤسا ایله بالاتفاق طوغری رستمك چادری اوزرینه هجوم ایلدی وآنك عساکر خاصه‌سی ایچنه قاریشدی . آکا باقه‌رق سائر عساکر اسلامیه دخی کندی اوغورلرنده اولان عساکر ایرانیه اوزرینه هجوم ایلدیلر . محاربه ، دها زیاده شدت بولدی . کونش قیزدقجه محاربه‌ده قیزیشدی .

اویله وقتی یاقلاشدی . ایران اردوسنك جناحلری کیرولیوب قلبکاهی آچیلدی . شدتلی روزکار چیقوب رستمك چادرینی اوچوردی ونهره دوشوردی . ایشته او وقت (قعقاع) دخی هجوم ایدرك رستمك سریرینه قدر واردی .

رستم ایسه بر استرك کولکه‌سنده کولکه‌لنیوردی . (هلال بن علقمه) آنی کوردی و اعدام ایتدکدن صوکره کلوب آنك سریری اوزرینه اوطوردی « ای جماعت مسلمین ! برب العکبه رستمی اولدوردم » دیو چاغیردی .

خلق ، آنك باشنه اطوپلانوب بر آغزدن تکبیر آلدیلر وممنون ومتشکر اولدیلر . رستمك قتلی اوزرینه آرتق ایران اردوسنك ثبات

مجالی قالمادی . (جالینوس) دخی کوپری باشنه کلوب رجعت امرینی ویردی .

بو صره‌ده ایرانیلرك یوقاروده بیان اولنان زنجیرلی عساکری ، کوپریدن کچرکن عساکر اسلامیه‌نك هجوم وتعقیبندن ناشی نهره دوشوب بوغولدیلر .

(ضرار بن الخطاب) دخی ایرانك (درفش کاویانی) دیو مشهور اولان اك بویوك سنجاغنی آلدی که انواع جواهر ایله مرصع اولوب قیرمه بهاسی بر میلیوندن زیاده ایکن عربلرجه بو درلو شیلرك قیمتی معلوم اولمادیغندن بدلنه اوتوز بیك درهم ویریله‌رك خمس غنائم ایله برابر درگاه خلافته تقدیم اولنمشدر .

قادسیه‌ده اوقدر اموال غنائم طوپلاندی که هیچ بر وقتده امثالی کورولمه‌مشدر .

سرعسکر سعد حضرتلری ، رستمك اسلحه و اشیاسنی (هلال بن علقمه) یه ویردی و (قعقاع) ایله (شرحبیل بن السمط) ی فراریلرك آرقه‌سندن کونده‌ردی . بعض رؤسا دخی آنلره قاتیلوب کیتدی . تسلیم اولانلری اسیر ایدوب مدافعه‌یه قیام ایدنلری اعدام ایلدکلری صره‌ده (زهره) اوچ یوز آتلو ایله فراریلری اخذ و جمع ایتمکده ایکن (جالینوس) ه چاتدی وآنی قتل ایتدی .

بو محاربه‌ده عساکر اسلامیه‌نك مقداری ، بروجه بالا قرق بو قدر بیك اولدیغی حالده شهدانك مقداری ، سکز بیك بش یوز راده‌سنده اولمغله عساکر اسلامیه‌نك ضایعاتی تقریباً بشده بر نیمك اولور ومشاهیر رؤسادن (قیس بن المکشوح) کبی بعض ذوات دخی شهید اولمشلر ایدی .

اما ایرانك اك مشهور سردار و پهلوانلری هپ تلف اولدی و یوز یکرمی بیك عسکرلرندن پك آزی فرار ایله بابلده تحصن ایده بیلدی ،

عرب وعجمك انجام احوالی ، قادسیه محاربه‌سنك نتیجه‌سنه مربوط اولمغله هرکس آکا منتظر ایدی . عساکر اسلامیه مظفر اولنجه ایشك نه‌یه منجر اوله‌جغی آکلاشیلدی .

سعد بن ابی وقّاص رضی الله عنه حضرتلرینك فتح نامه‌سی ، مدینهٔ منوره‌یه واصل اولدقده علناً حضور انامده اوقوندی و خلیفهٔ رسول‌الله (عمر الفاروق) رضی‌الله عنه حضرتلری ، پك زیاده ممنون و منشرح اولدی .

کسری یزد جرد ایسه اردوسنك مضمحل و رستم وسائر مشاهیر امراسنك مقتول اولماسندن ناشی فوق‌العاده متألم ومتحیر قالدی .

سعد بن ابی وقّاص حضرتلری ، بو مظفریتدن صکره بر مدت قادسیه‌ده اقامت واکمال نقصانه همت ایله اوردوسنه کرکی کبی قوت ویرمش وبعده امر امیرالمؤمنین ایله مداین فتحنه عزیمت ایله‌مشدر .

فتح اُبُلَّه

سالف‌الذکر وقایع عراقیه اثناسنده واون درت سنه‌سی خلالنده بحر فارس ساحلنده‌کی (ابلّه) بلده‌سی دخی فتح اولنمشدر .

شویله‌که : امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه حضرتلری ، مرحوم مثنّانی (حیره) جانبنه کونده‌ردیکی کبی (قطبة بن قتادة السلوسی) یی دخی (ابله) جانبنه کونده‌رمشدر .

قطبه ، استمداد ایله‌مکله حضرت عمر (شُریح بن عامر بن سعد) ی کونده‌روب اودخی او طرفه وصولنده (اهواز) جانبنه کچمش ایسه‌ده ایرانیلر ایله لدی‌المحاربه شهید اولمغله حضرت عمر ، اورایه (عتبة بن غزوان) رضی‌الله عنه حضرتلرینی مأمور بویورمش و آکا امداد ایله‌مك اوزره بحرین والیسی (علاء بن‌الحضرمی) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینه دخی امرنامه کونده‌رمش ایدی . عتبه ، شط‌العرب سواحلنه تقرب ایله کوپری باشی

حذاسنه لدی الوصول اهالیسی چیقوب جنکه طوتوشمشلر ایسه‌ده منهزماً عودتلرنده خوفه تابع اوله‌رق یوکده خفیف وبهاده آغر مالارینی اخذ ایله شطی کچوب ایران جانبنه کیتمشلر .

بوصورتله (ابله) بلده‌سی خالی قالدیغندن (عتبه) عساکر اسلامیه ایله (ابله) یه کیروب کلّی اموال غنائمه نائل اوله‌رق خمسنی مدینهٔ منوره‌یه ارسال ایتمشدر .

بعده (عتبه) بصره موقعنه کلوب قوندی وبوراده مسجد وابنیهٔ سائره بناسنه باشلاتدی . بعده بوراده (بصره) شهری بنا اولنمشدر .

غریبه

بر آرالق بر فرقه ایران عسکری ، بصره اوزرینه هجوم ایتمش عساکر اسلامیه دخی آنلره قارشو کیتمش و (مَرْغاب) ده جنکه باشلامشلر . کیروده قالان اهل اسلام قادینلری « نه‌وار . بزده ارککلر منزله برلکده بولنه‌لم » دیه‌رك باش اورتیلرندن بایراق یاپوب ایلرو حرکت ایتمشلر . ایرانیلر ایسه آنلری کیرودن کلمش بر فرقهٔ امدادیه ظنّیله خوفه تابع اوله‌رق بوزولمش وعساکر اسلامیه مظفر اولمشدر .

فائده

بوسنه عمر رضی الله عنه حضرتلری ، بعض کسانه شرب خمر ایتدکلری ایچون حد اورمشدر . آنلردن بری کندی اوغلی (عبدالله) در .

بوسنه‌یه قدر رمضان شریفده یاتسو نمازندن صکره جماعت طاغیلوب تراویح نمازینی کندی خانه‌لرنده قیلاردی . بو سنه‌نك رمضان شریفنده حضرت عمر ، مسجد شریفده قندیللر یاقدی ویاتسو نمازندن صکره طاغیلمایوب جماعت ایله تراویح قیلمالرینی تنبیه ایتدی . سائر بلاد اسلامیه‌یه دخی کیفیتی بیلدیردی .

١٥ نجی سنهٔ هجریه

وقایع شام

بالاده بیان اولوندیغی اوزره شام سرعسکری (ابوعبیده)، (شرحبیل بن حسنه) ایله (عمرو بن عاص)ی اردن وارض فلسطین طرفنه اعزام ایتمش وکندوسی (خالد بن‌الولید) ایله برابر حمص اوزرینه کیتمش ایدی.

اثنای راهده (ذوالکلاع) ایله بولوشوب (مرج‌الروم) نام موقعه قوندیلر . رضی‌الله عنهم .

روم ایمپراطوری هرقل ایسه آنلره قارشو (تهٔودور) و (یانس) نام جنراللر ایله ایکی اوردو کوندرمشیدی . آنلر دخی مرج‌الرومه کلوب (تهٔودور) حضرت (خالد)ك و (یانس) حضرت (ابوعبیده)نك حذاسنده کیجه‌لدیلر .

صباحلین (تهٔودور) اردوسنك صاووشمش اولدیغی کورولدی ودمشق اوزرینه کیتمش اولدیغی آکلاشیلدی . حضرت خالد ، جرد آتلو ایله آرقه‌سندن قوشدی .

یانس ، دخی (ابوعبیده) اوزرینه هجوم ایتدی . لکن کندوسی مقتول وعسکری حمصه طوغری فراره مجبور اولدی . حضرت (ابوعبیده) دخی آرقه‌لرینه دوشدی .

دمشق شام محافظی (یزید بن ابن‌سفیان) دمشقدن چیقوب (تهٔودور) ایله جنك ایدرکن کیرودن خالد یتیشدی .

تهٔودور اردوسی ، ایکی فرقه آره‌سنده قالوب کلیاً مضمحل اولدی . آنك اوزرینه (یزید) شهر دمشقه عودت ایلدی . (خالد) دخی دونوب ایلغار ایدرك (ابوعبیده) یه ایریشدی .

حضرت ابو عبیده (خالد بن الولید) ایله برابر مرج‌الرومده منهزم

اولان (يانس) اردوسنى تعقيب ايدرك حمصه كيتديلر وهر طرفدن شهرى محاصره ايتديلر .

هرقل ، حمصى تخليص ايچـون (رها) اورفه‌يه كيتدى . الجزيره عشائرينى جنكه تشويق ايتدى . آنلر دخى يرلرندن قيام ايله حمصه‌طوغرى حركته باشلادى .

لكن اميرالمؤمنينـك امرى اوزره (سعد بن ابى وقّاص) رضى‌الله عنه حضرتلرينـك عراق اردوسـندن سـوق ايلديكى فرقه‌لر (هيت) و (قرقيسيا) بلده‌لرينى محـاصره ايتمكله الجزيره عشـايرى ، يوردلرينك محـافظه‌سى ايچون رجعت ايلمشـلردر . او جهتله حمص بلده‌سى ، امدادسز قالدى و اهـاليسى ، دمشـق كبى جزيه و خراج ويرمك اوزره تسـليمه مجبور اولدى . او اثنـاده (بَعْلَبَكْ) بلده‌سى دخى بويله صـلح ايله فتح اولنمشدر .

ابوعبيده رضى‌الله عنه حضرتلرى (عُبادَة بن الصّامت) حضرتلرينى بر مقدار عسـكرله حمصك محافظه‌سـنده براقوب كندوسى اوردو ايله حما اوزرينه يورودى . اهاليسى دخى كذلك جزيه وخراج ويرمك اوزره حمايى تسليم ايلديلر .

بعده (ابو عبيـده) حضرتلرى ، (شَيْزَرْ) و (مَعَرّه) بلده‌لرينى و (لاذقيّه) يى حرباً فتـح ايلدى . بو صره‌ده (سَلَمْيَه) دخى فتح اولنمشدر .

بعده ابوعبيده حضرتلرى ، حضرت خالد بن الوليدى حلب ولايتك مركز حكومتى اولان (قنّسرين) اوزرينه كونده‌ردى . هرقلك(ميناس) نام جنرالى آكا قارشو كلدى . لكن لدى المحاربه پك فنا حالده بوزولدى. حضرت خالد ، عنوةً (قِنَّسْرِينْ) ى فتح ايله تخريب ايلدى .

بعده حضرت خالد ، (قنّسرين) دن (رهـايه) طوغرى يورودى . (عياض) دخى آكا پيرو اولدى . عراق اردوسى امراسندن (عمرو بن

مالك) قرقیسیا ناحیه‌سندن و (عبدالله بن غنم) موصل جهتندن كذلك رهایه توجه ایتدیلر .

هرقل ، شام وعراق اردولرینك آره‌سنده طورمق مخاطره‌لی اولدیغنی آكلادی و آرتق اقطار شامیه‌نك محافظه‌سی قابل اولمیه‌جغنی جزم ایلدی وهمان اورفه‌دن (شمشاط) ه لدی الورود بر یوكسك محله چیقوب وشام جهتنه نظر تحسر ایله باقوب « ای سوریه ! آرتق سنكله فیما بعد بولوشمامق اوزره الوداع » دیمش و آندن قسطنطینیه‌یه عودتنده اسكندرون ایله طرسوس آره‌سنده‌كی قلعه‌لری تخلیه وترك ایدرك آنطاكیه ایله سرحد روم آره‌سنی چول كبی خالی عن‌الاهالی براقمشدر .

ابوعبیده حضرتلری ایسه (قنّسرین) فتحندن صكره حلبی محاصره وصلحاً فتح ایتدی .

بعده آنطاكیه اوزرینه یوریدی . (قنّسرین) دن ومواقع سائره‌دن فرار ایدنلر ، هپ بورایه تجمع ایدرك خیلیجه غلبه‌لك پیدا اولدیغندن چیقوب مدافعه صددنده بولندیلر ایسه‌ده منهزماً رجعت ایله قلعه‌یه قاپانوب نهایت رأی وامان دیله‌یه‌رك آنطاكیه‌یی دخی تسلیمه مجبور اولدیلر . اووقت آنطاكیه شهرینك شهرتی زیاده اولدیغندن امر امیرالمؤمنین ایله اوزاده ابوعبیده حضرتلری (مرابط) وسرحد نشین اولمق وعطیّه‌لری لاینقطع كندولرینه اولاشدیریلق اوزره بر مقدار مستحفظ عسكری اقامه ایتمشدر .

بعده (معرّة‌المصرین) طرفنده روملرك برجمعیتی اولدیغنی خبرویریلمكله ابوعبیده ، اورایه واردی . آنلری اوردی ، طاغیتدی و(معرّة‌المصرین)ی وجوارنده‌كی بلادی فتح ایتدی .

بعده دونوب (مَنْبِج) ی فتح ایتدی . آندن (بالس) ه كیتدی وشامك بو جهتنده نهر فراته قدر اولان یرلر ، هپ اهل اسلام النه كچدی .

او اثناده (ابوعبيده) حضرتلری ، (خالدبن الوليد) ی (مرعش) ه كوندردی . او دخی واروب اهاليسی جلای وطن ايتمك اوزره رأی وامان ايله مرعشی فتح وتخريب ايتمشدر .

الحاصل (دمشق) و (قنسرين) و (حلب) و(آنطاكيه) وبونلره ملحق اولان يرلر كاملاً فتح اولنوب آندن صكره حضرت ابو عبيده ، ارض فلسطين جانبنه كيتمشدر .

اردن قطعه‌سی اميری (شرحبيل حسنه) حضرتلری اولوب آنك معرفتيله اردن واديسی فتح اولدقدن صكره فلسطين اوزرينه واريلوب فلسطين اميری ايسه (عمرو بن عاص) اولمغله (شرحبيل) دخی بالطبع آنك معيتنه كيرمشيدی . اميرالمؤمنين طرفندن پيدرپی (عمروبن العاص) ه عساكر امداديه كوندريلمكده ايدی .

عمرو بن عاص ، دهات عربدن وفن حربده ماهر ذواتدن ايدی . لكن هرقلك فلسطين قوماندانی (ارتبون) نام جنرال دخی جن فكرلی ودساس بر آدم ايدی .

ارتبون ، رمله‌ده وقدس شريفده عساكر كليه جمع ايدوب بر بيوك اردو ايله دخی كندوسی (اجنادين) طرفنده اقامت ايلمكده ايدی .

عمرو بن عاص (علقمه) ايله (مسروق بن الفلان) ی قدس اوزرينه وامير (ايوب مالكی) يی رمله اوزرينه كوندروب ايكی طرفده‌كی عساكر روميه‌يی اشغال ايتمشيدی واقدمجه امير المؤمنينك امری ايله دمشق شام واليسی (يزيد بن ابی سفيان) برادری (معاويه) يی فلسطين جانبنه كوندرمشيدی . معاويه ، واروب (قيساريه) بلده‌سنی محاصره ايتمكله او جهتدن دخی روملر مشغول ايدی . قيساريه‌ده كليتلو عسكر بولنديغندن پيدرپی طيشارويه هجوم ايتدكجه معاويه ، آنلری بوزوب قيرمقده ايدی .

الحاصل (رمله) جانبنده‌كی عساكر روميه‌يی (ابوايوب) وقدسده‌كيلرينی (علقمه) و (مسروق) اشغال ايدوب قيساريه‌يی دخی (معاويه) محاصره ايتمش اولديغندن ارتبون ، مجموع قوتنی بر يره طوپلايامدی . عمرو

بن عاص ایسه کرکی کبی اردوسنه قوت وانتظام ویروب آنك اوزرینه یوریدی . او دخی کمال ثبات ایله مقابله ایتدی . یرموك وقعه‌سی کبی بر شدتلی محاربه وقوع بولدی . نهایت ارتبون، بوزولدی وبوزغون عسکریله قدسه کیتدی .

قدسی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آچیلوب عمروك یانته عودت ایلدیلر ، ارتبون دخی درون قدسه کیردی . متعاقباً عمرو بن عاص (غزه) و (سبسطیه) و (نابلس) و (یافا) بلده‌لرینی وجوارلرینی فتح ایتدکدن صکره قدسك تسلیمی ایچون خبر کونده‌ردی .

قدسك اعیان واشرافی ، خلیفه حضرتلری بالذات کلوب‌ده عهدوامان ویریرسه اووقت بلده‌یی تسلیم ایده‌جکلری جوابنی ویردکلرندن کیفیت ، مدینهٔ منوره‌یه عرض اولندی .

امیرالمؤمنین عمر رضی‌الله عنه حضرتلری ، قدسه کیده‌جك اولدقده علی بن ابی طالب رضی الله عنه الغالب حضرتلری « بالذات کیتمه‌کزه نه حاجت ؟ ایشی، امرادن‌برینه حواله بیوریکز » دیمکله حضرت عمر « بن، عباسك وفاتندن اول جهاده کیتمك ایسترم . زیرا آنك وفاتندن صکره سزه شر اینك قاتلری‌چوزیلور » دیمش وفی‌الواقع حضرت‌عثمانك‌خلافتنده حضرت عباسك وفاتندن صکره درلو فنالقلر ظهوره باشلامشدر .

حضرت عمر ، مدینهٔ منوره‌ده یرینه حضرت علی‌یی قائمقام براغوب کندیسی قدس شریفه عزیمت بیوردی وامرای شامك یرلرینه برر قائمقام براغوب کندیسیله کوروشمك اوزره (جابیه) قریه‌سنه کلمه‌لری ایچون کندولرینه بر کون تعیین ایدرك مکتوبلر کونده‌ردی .

او کون امرای شام ، جابیه‌یه کلوب کندوسیله کوروشدیلر . ابتدا ملاقات ایله‌ین (ابو عبیده) ایله (یزیدبن ابی‌سفیان) بعده (خالد) ایدی‌که حضرت عمر ، یامالی کوملك ایله بر قیصراغه‌را کباً جابیه‌یه کلورکن آنلر ، اعلی آتلره بینوب کوزل روبه‌لر کیمش اولدقلری حالده ایلرو واروب استقبال ایتدیلر .

حضرت عمر ، آنلری بویله ملبّس کورنجه حدتلندی . حیوانندن ایندی ، یردن طاشلر آلوب آنلری طاشه طوتدی و « سز نه چابوق فکر ورأیکزدن دونمش سکز . بو قیلیقله بنی استقباله می چیقدیکز ؟ » دیو تکدیر ایتدی . آنلر دخی دخی « یا امیرالمؤمنین ! بو ، بر قوری نمایشدن عبارتدر . اوزرلریمزده آنجق سلاحلریمز واردر . » دیو اعتذار ایلدیلر .

آنك اوزرینه « پك ایو » دیوب حیواننه بیندی و جابیه‌یه واردی . حیوان اوزرنده ایکن (عمرو بن عاص) ایله (شرحبیل) کلوب دیزینی اوپدیلر . او دخی آنلری قوچدی ، التفات ایلدی .

جابیه‌ده ایکن قدس شریفك وجوه معتبرانی کلوب آنکله کورشدیلر . او دخی آنلره امان ویردی وجزیه ویرمك اوزره آنلرایله مصالحه ایتدی . ارض فلسطینی ایکی سنجاغه تقسیم و برینی مرکزی (رمله) اولمق اوزره (علقمة بن حکیم) ه و دیکرینی مرکزی قدس شریف اولمق اوزره (علقمة بن مجزز) ه توجیه ایلدی و بعده قدسه کیتدی .

ارتبون ایله آکا تابع اولانلر ، مصالحه‌یی قبول ایتمیوب مصره صاووشمش اولدقلری جهتله اهالی ، قدس شریفی حضرت عمره تسلیم ایلدیلر .

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ، بلاد شامیه‌نك فتح اولنه‌جغنی اصحابنه خبر ویرمشیدی .

حضرت عمر رضی الله عنه ، بو معجزه‌نك کندو زماننده ظهورندن ناشی پك زیاده ممنون اولدیغی حالده بوکره نیجه اصحاب کرام ایله برلکده قدس شریف شهرینه کمال فرح و شادی ایله داخل اولدی و صخرة اللهی سوپوروب تمیزله‌دی وبر مسجد شریف بناسنی امر ایدرك مدینهٔ منوره‌یه عودت ایلدی .

ترتیب عطا وتدوین دیوان

وقت سعادتدنبرو اهل استحقاقه بیت المالدن عطیّه ، یعنی عطالر احسان اولنه کلوردی . فقط بونلر ایچون درجه و نسبت معیّنه یوق

ایدی . بوکره عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلری ، قدس شریفدن عودت ایلدکده استحقاقی درجاته تقسیم وترتیب و اسامی و استحقاقلرینی مبین جریده ودفترلر تدوین بویوردی .

ایشته بوجریده ودفترلره (دیوان) دینلور . صکره بونلرك مجتمع اولدیغی محله دخی دیوان دینلمشدر .

حضرت عمر ، اصحاب استحقاقی سابقهٔ اسلام اعتباریله ترتیب ایتمشیدی. فقط بعض ذوات کرامی مستثنی برحالده طوتمشیدی .

شویله که : ترتیب دیوان ایچون اصحاب کزین ایله عقد مجلس ایدوب حضرت علی وعبدالرحمن بن عوف رضی‌الله عنهما آکا « کندیکدن باشلا » دیدکلرنده حضرت عمر « خیر بن ، رسول‌اللهه اقرب اولاندن بدأ ایدرم . بعده صره‌سیله کیدرم » دیدی وترتیب دیوانه مأمور اولان کاتبلر ، ابتدا بنی هاشمی وبعده ابوبکر ایله قومنی وبعده عمر ایله قومنی یازمشلر ایدی . حضرت عمر ، کوردکده « بنی هاشمدن صکره حضرت پیغمبره اقرب اولانلری صره‌سیله ترتیب ایدیکز . عمری‌ده صره‌سی کلدکده یازیکز. بزم سعادت دارینه نیلمز، آنجق محمّد علیه‌الصلواة والسلام سببیله‌در. او ، بزم شرفمزدر وآنك قومی، اشرف عربدر. صکره آکا اقربیت، اعتبار اولنور» دیدکدن صکره « والله اکر عجملر ، عملیله واروب‌ده بز عملسز کیدرسه‌ك یوم قیامتده حضرت محمّده آنلر ، بزدن اولادر . زیرا عملی قاصر اولان کیمسه‌یی نسبی ایلرو کوتورمز » دیدی .

الحاصل حضرت عمر ، اصحاب استحقاقی قرابت نبویه اعتباریله ترتیب ایتدی وعطانك مقدارنده سابقهٔ اسلامی کوزه‌تدی . فقط بعض ذوات کرامی مستثنی برحالده طوتدی .

شویله که: عمّ رسول اولان (عبّاس بن عبدالمطّلب) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینه اون ایکی بیك و(علی بن ابی طالب بن عبدالمطّلب) رضی‌الله‌عنه حضرتلرینه سکز بیك درهم وبعده علی‌العموم اهل بدره بشر بیك وبدردن حدیبیه‌یه قدر اولان اصحاب کرامه دردر بیك درهم تقدیر و (حسن) و (حسین) و

(ابوذرّ) و (سلمان الفارسى) رضى الله عنهم حضراتنى اهل بدردن اولمادقلرى حالده اهل بدره الحاق ايلدى .

اهل بدر ايچنده عربىّ الاصل اولمايان بش كيشى وار ايدى كه (تميم دارى) ايله (بلال حبشى) دخى آنلردندر .

حديبيه دن صكره كى اصحاب كرامه اوچر بيك درهم تقدير ايلدى كه بعدالفتح مسلمان اولانلر ايله قادسيه محاربه سنه قدر جهادده بولنانلر دخى بو صنفده داخلدر.

بعده قادسيه محاربه سنده و اوثناده شام غزالرنده بولنانلردن فوق العاده يارارلقلرى مشاهد اولان يكرمى بوقدر مشاهير شجعانه ايكيشر بيك ويره رك قادسيه وقعه لرندن صكره كيلره بيكر ودها صكره كيلره بشر يوز و اوچر يوز درهم تقدير ايتدى .

زوجات مطهّراته اونر بيك درهم تقدير ايتدى . فقط عايشه يى رسول اكرم زياده سوردى ديو آكا اون ايكى بيك درهم تقدير ايلدى . عايشه رضى الله عنها ايسه رفيقلرندن آيرلمادى وفضله اولان ايكى بيك درهمى قبول ايتمدى. حضرت عمر، كندى اوغلى (عبدالله) ه اوچ بيك درهم تقدير ايلديكى حالده (اسامة بن زيد) ه درت بيك درهم تقدير ايتمكله عبدالله « نيچون اسامه نك عطاسنى زياده قيلدك؟ بن ، آندن دها زياده ايام مشهوده ده بولندم » ديدكده حضرت عمر « رسول اكرمه او، سندن و آنك باباسى، سنك باباكدن دها سوكيلو ايدى » ديو جواب ويردى .

حضرت عمر ، سائر نسايى دخى درجه لره تقسيم ايتدى واهل بدرك نساسنه بشر يوز و آندن حديبيه يه قدر اولان اصحابك نساسنه دردر يوز وحديبيه دن صكره كيلرك نساسنه اوچر يوز وقادسيه غازيلرينك نساسنه ايكيشر يوز وآندن صكره كيلره يوزر درهم تقدير ايلدى .

بوعطيه ، هپ سنوى اولوب اصحاب استحقاقدن هر برى مخصّص اولان مقدار عطاسنى سنه بسنه بيت المالدن آلوردى .

حضرت عمر ، فقير ومسكينلره دخى قارنلرينى طويوراجق قدر اون

تخصیص ایتمشیدی‌که بوکا (رزق) دینلوب مشاهره، یعنی ماه‌بماه ویریلوردی.

(صفوان بن‌امیّه) و(حرث بن هشام) و(سهیل بن‌عمرو) اعاظم قریشدن اولدقلری حالده ترتیب مشروح اوزره حضرت عمر، آنلره سائرندن دها آز عطیه ویرمکله «والله بزدن اکرم کیمسه یوقدر» دیدکلرنده حضرت‌عمر «سابقهٔ اسلام اوزرینه ویریبورز، حسب ونسب اوزره ویرمیورز» دیمسی اوزه‌رینه آنلر دخی (اویله ایسه پك اعلا) دیدیلر وچیقوب شام جانبنه عزیمت ایلدیلر ووفاتلرینه قدر جهاد ایله مشغول اولدیلر.

عطیّه بابنده حضرت عمر، عربلرله آزادلو کوله‌لرینی بولندقلری درجه‌ده متساوی طوتمشیدی. برکون حضرت عمرك مال مأمورلرندن برینه برقوم کلدکده عربلرك عطیه‌سنی ویروب آزادلو کوله‌لرینی ترك ایتمسکله حضرت‌عمر، آکا «کیشی‌یه مسلم قرنداشنی تحقیر ایتمك قدر کوتولك یتیشور والسلام» دیو تکدیرنامه یازمشدر.

حضرت عمر، بروجه مشروح عطایایی ترتیب ایتدکدن صکره اصحاب کزینه خطاباً دیدی‌که «بن، برتاجر کیشی‌ایدم. تجارتله عیالمی کچندیریردم. سز، بنی بوایش ایله مشغول ایتدیکز. نه‌رأی ایدرسکز؟ بو مالدن خرج ایتمك بکا حلال اولورمی؟» دیدکده هربری برر سوز سویلدیلر. حضرت علی، سکوت ایدیوردی.

حضرت عمر «سن نه‌دیرسین یا علی؟» دیدی. حضرت علی دخی «سکا وعیالکه کفایت ایده‌جك قدر معروفدن زیاده‌سی سکا حلال اولماز» دیدی، سائری دخی آنی تصدیق ایتدی.

بناءعلیه حضرت عمر، اقوات یومیه‌سنی بیت المالدن اخذ ایدر وفقط کفایت مقدارینی پك طار طوتمغله امر اداره‌ده عیالی مضایقه چکر اولدی.

حال بوکه: هپ اصحاب کرام، مرتبه‌لرینه کوره عطیّه‌لرینی آلوب رفاه اوزره کچینور اولدقلری حالده امیر المؤمنینك مضایقه چکمسی لایق کورولمدیکندن حضرت (عثمان) و(علی) و(طلحه) و(زبیر) ودیکر

بعض اصحاب كزين رضى الله عنهم حضراتى ، اجتماع ايله حضرت (عمر) ك نفقه‌سنى زياده ايتمكى تذكر وتنسيب ايدرك كيفيتى كندوسنه افاده ايتمك اوزره كريمه‌سى ام المؤمنين (حفصه) رضى الله عنها حضرتلرينك يانته كيتديلر وكندولرينك اسملرينى ميدانه قومقسزين پدرينه بو كيفيتى عرض ايلمسنى رجا ايتديلر .

حضرت (حفصه) دخى پدرينه نفقه‌سنك تزييدى خصوصنى لسان مناسب ايله عرض ايتدى . حضرت عمر ، غضبه كلدى و « سنك زوجك رسول اللهك ييه‌ده ، كيمه‌ده و دوشه‌مه‌ده حالى نصل ايدى ؟ » ديو صوردى . حضرت (حفصه) دخى « كفاف درجه‌سنده ايدى » ديو جواب ويردى .

آنك اوزرينه ، حضرت (عمر) بيوردى كه « ايكى رفيقم ، يعنى رسول اكرم وابوبكر ايله بنم حالم ، بريوله سلوك ايدن اوچ يولجى‌يه بكزر . برى نواله‌سنى آلدى كيتدى ، منزله ايردى . ايكنجيسى دخى آنك اثرينه اقتفا ايتدى وآكا ايريشدى . صكره اوچنجيسى كلدى . اكر آنلرك اثرينه اقتفا ايدرسه اولاشور والا اولاشاماز » .

وقايع عراق

قادسيه محاربه‌سندن صكره (سعدبن ابى وقاص) رضى الله عنه حضرتلرى اوردوسنه كركى كبى تقويت ويردكدن صكره امير المؤمنينك امرى اوزره آغرلغى ونسوانى مقدار كافى عسكر ايله قادسيه‌ده ترك ايتدى وكندوسى اوردوسيله ايلرو كيتدى .

عساكر اسلاميه‌نك مقدمة الجيشنه ايرانليلرك بر اردوسى قارشو كلدى ايسه‌ده مغلوب اولدقلرندن عساكر اسلاميه آنلرى (بابل) ه قدر تعقيب ايلدى .

آرقه‌دن سعد حضرتلرى ، ايريشوب بابل اوزرينه يوريدى . ايرانيلر ،

بابل حصارندن چیقوب حربه کیریشدیلر. لکن پریشان اوله‌رق بر فرقه‌سی (اهواز)ه و بر فرقه‌سی (نهاوند)ه طوغری قاچـدی . بعض امرای ایرانیه دخی (مداین)ه واردیلر، کوپری‌یی قیردیلر، تحصّنه قرار ویردیلر. بو صورتله بابل شهری ، خالی قاله‌رق اهل اسلام النه کچدی .

محاصرهٔ مَدایِن

مداین ، دولت ایرانیه‌نك پای تختی اولوب دجله ساحلنده ایدی . مدینه و قصبه‌دن مجتمع بر شهر جسیم ایدی . بو مدینه‌لردن بری (اَرْدشیر) درکه شهرك جانب غربیسنده اولان مدینه‌در عربلر آکا (بَهُرَسِیر) دیمشلردر . بو مدینه ، نهرك صاغ یاقاسنده اولوب دیکر مدینه‌لر نهرك صول یاقاسنده ایدی .

سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلری ، بابلده ایکن بر فرقه ایله (زهره) یی ایلرو کوندردی و دیکر بعض امرایی دخی آکا ترفیق بویوردی .

آنلر (کُوثی) بلده‌سنه تقربلرنده محافظی اولان (شهریار) مقابله‌یه چیقدی. فقط کندوسی مقتول وعسکری پریشان اولدی وزهره ، کوثی‌یه کیردی .

متعاقباً حضرت سعد، کوثی‌یه کلدی و برمدتجك اوراده قالدی وزهره‌یی ایلرو کوندردی .

زهره (ساباط) ه طوغری حرکت ایتدکده اهالیسی، عرض انقیاد ایله جزیه ویرمك اوزره عقد مصالحه ایلدیلر.

بعده کسرانك عسکر خاصه‌سی قارشو کلدی . زهره آنلری بوزدی، پریشان ایتدی.

او صره‌ده سر عسکر سعدك برادر زاده‌سی (هاشم بن عتبه) بر آرسلان اولدوردی . کسری ، آنی آدمجیل ایتمشیدی .

بونك اوزرينه سعد حضرتلری، هاشمك باشنی اوپدی و آنی مقدمة الجیشه مأمور ایدرك مدینهٔ (بهرسیر) اوزرینه كوندردی .

هاشم ، اواسط ذی الحجه ده عسكريله بهرسيره (اردشير) ه واروب ده اوزاقدن ايوان كسرى كوروندكده (ضرار بن الخطّاب) رضی الله عنه «الله اكبر. ايشته كسرانك بياض قصرى. رسول اللهك بزه وعد ايلديكی بودر » ديدی. واو تكبير آلدينی كبی هپ عسكر ، بر آغزدن تكبير آلديلر.

بعده ، حضرت سعد ايله عساكر سائره دخی فرقه فرقه كلديلر وايوان كسرايی كوردكجه او وجهله تكبير آله رق بهرسيری تحت محاصره يه آلديلر .

جزء ثانيده بيان اولنديغی اوزره خندق غزاسنده رسول اكرم صلی الله عليه وسلم حضرتلری « بكا فارسك آناختارلری ويريلدی . شو آنده كسرانك بياض قصرلرينی كورييورم » ديو بيورمشيدی . بناءً عليه بوكره عساكر اسلاميه ، ايوان كسرايی كوردكاری كبی تكبير آلديلر ومداينك قريباً فتحندن امين ومطمئن اولديلر .

١٦ نجی سنه وقايعی

سعد بن ابی وقّاص رضی الله عنه حضرتلری ، بروجه بالا مدينهٔ اردشيری محاصره ايلدی ويكرمی قدر مانجنيق قورديروب تضييقه باشلادی.

ايكی آی قدر ممتد اولان محاصره اثناسنده سواريان ، طرف طرف ايلغار ايدرك مقابله ايدنلر ، ضرب واعدام اولنور واطاعت ايلينلره جزيه باغلانور ايدی . بو صورتله دجله نهرينك جانب غربيسی هپ اسلام النه كچدی .

فتح مداين

محصورينك تاب و طاقتی قالمايوب خلال صفرده مدينهٔ اردشيری ترك

وتخليه وقايقلره را كبا دجله نهرینی عبور ایله قارشوطرفه كذار ودجله‌نك جانب غربیسنده‌كی مدینه‌لرده استقرار ایلدیلر .

سعد حضرتلری ، عساكراسلامیه ایله برلكده مدینهٔ اردشیره كیردی. نهردجله‌یی كچوب مداینك قارشو طرفنده‌كی مدینه‌لری‌ده فتح ایتمك ایسترده‌ی كه ایوان كسری دخی اوطرفده ایدی . لكن ایرانیلر ، مداینden (تكریت)، قدر اولان قایقلری هپ قارشو طرفه كچورمش اولدقلرندن اردشیرده توقفه مجبور اولدی .

بو صره‌ده بر كیمسه حضرت سعده كلوب دجله‌نك بر كچید یرینی كوستردی واوراده صو ، آنجق آتلرك بلنه قدر چیقاجغنی خبر ویردی . لكن دجله نهری، كوپوك‌صاچه‌رق سرعت‌ایله جریان ایتمكده اولوب عربلر ایسه اویله بیوك نهرلردن عبوره مألوف اولمادقلرندن اول امرده سعد حضرتلری ، اورادن عسكری امراره جسارت ایده‌مدی . بو صره‌ده كه اواسط ماه صفر ایدی . بعضیلر ، عالم معناده اهل اسلام سواریلرینك دجله اوزرندن كچدكارینی كوروب سعد حضرتلری دخی بو رؤیایی تعبیر سیاقنده عقد مجلس ایلدی وبر كوزل خطبه‌ایراد ایله نهری كچمك عزمنده اولدیغنی سویلدی .

حضار ، آكا موافقت كوستردی . او دخی ناسی تشویق وتشجیع ایتدی و « الك ابتدا كیم كچوب‌ده قارشوكناری طوتار؟ » دیدكده (عاصم بن عمرو) ایله آلتی یوز قدر فدایی سه‌چیلدی. عاصم ، آنلره رئیس اولدی.

همان آتلری وقیصراقلری نهر دجله‌یه اوردیلر وقارشو قییی صولرینه واردیلر . ایرانیلر دخی عربلرك آیاغنی قره‌یه باصدیرمامق اوزره ایران سواریسنی صویه اوردیلر ، عربلری‌نهر ایچنده قارشولادیلر وكیروچویرمكه جهد ایلدیلر .

عاصم ، همان یولداشلرینه خطاباً « قارغیلری طوغرولتكز. اعدانك كوزلرینه قصد ایدیكز » دیمكله عساكر اسلامیه ، قارغیلریله ایرانیلرك كیمنی اعدام وكیمنی كور ایدرك آنلری دفعله قارشو قییی‌یی طوتدیلر .

سعد حضرتلری ، عاصمك قارشو قییی‌یی طوتدیغنی کورنجه علی العموم عسکرك عبورینه امر ویردی .

هپ عساکر اسلامیه (نستعین بالله ونتوکل علیه . حسبنا الله ونعم الوکیل ولا حول ولا قوّة الا بالله العلیّ العظیم) دیو صیحه ایدرك نهره اقتحام ایتدیلر .

حیوانلری ، یوزه‌ردی . قارغیلری ، بر بیوك کول کنارنده بیتمش قامشلره بکزه‌ردی . کندولری دخی حیوانلرینك اوزه‌رنده اولدقلری حالده بر بریله مصاحبت ایلردیلر .

حضرت سعد ، عسکرك سلامتی ایچون جناب حقه دعا ایدردی . سلمان فارسی حضرتلری دخی آنکله یان یانه کیده‌رك « اهل اسلامه قره‌لر مسخر اولدیغی کبی دریالر دخی مسخر اولور . بویله فوج فوج صویه کیردکاری کبی ینه بویله‌جه ساحل سلامته چیقارلر » یوللو آکا باعث قوت قلب اوله‌جق سوزلر سویلردی .

فی الواقع سلمانك دیدیکی کبی بر کونه ضایعات اولمقسزین قارشو یاقه‌یه کچدیلر . یالکز ایچلرندن بریسی ، قیصراغك صرتندن صیریلوب صویه دوشمش ایسه‌ده قعقاع حضرتلری ، آنك طرفنه اماله‌ٔ لجام ایدرك آنی طوتمش وسالماً قارشو طرفه ایصال ایتمش‌در .

ایرانیلر ، بویله کندی حسابلرنده اولمایان بر حالی کورنجه مداینden چیقوب (حُلوان) طرفنه فرار ایتدیلر . کسری ایسه اولجه عیالنی حلوانه کونده‌رمشدی . بوجهتله مدائن خالی قالدی .

شهر مداینه اك ابتدا عاصمك فرقه‌سی وبعده برادری قعقاعك فرقه‌سی کیردی . زقاقلرده کیمسه یوق ایدی . فقط اهالینك بر قسمی ، (قصر ابیض) ه قاپانمش اولدقلرندن آنی حصر و احاطه ایتدیلر . محصورین ، همان جزیه ویرمك اوزره رای وامان ایله آنلره قصر ابیضی تسلیم ایلدیلر .

حضرت سعد کلدی ، قصر ابیضه قوندی . فراریلرك آرقه‌سندن برفرقه ایله زهره‌یی سوق ایتدی ، ایوان کسرایی مصلّی اتخاذ ایلدی وسکز رکعت

نماز فتح قیلدی. ایرانیلر، فرار ایدرکن یوکده خفیف، بهاده آغر شیلردن برمقدارینی کوتورمشلر ایسه‌ده حدّ ونصابه کلمز وتقدیر قیمتی اولنه‌ماز کاتبی البسه و امتعه واوانی و اسلحه وتحف وتفاریق وحیوانات وذخیره‌دن بشقه بیت‌المالده کلیتلو نقود دخی براقمشلر ایدی .

طرف طرف تعقیبلرینه مأمور اولان عساکر اسلامیه یتیشه‌رك آنلرك آلوب کوتورمش اولدقلری اموال و اشیانك چوغنی استخلاص ایده‌رك مداینه‌یه کتوروب اموال غنائمك قبض وحفظنه مأمور اولان ذاته تسلیم ایتمشلردر .

ازجمله ایرانیلردن برجماعات، یوك استرلریله (نَهَرَوان) کوپریسندن کچمك اوزره ایکن زهره‌نك عسکری ، آنلره یتشمش و بو ، یوکارده کسرانك البسه‌سی وکوکسلکی ومجوهر زرهی ومرصع تاجی ظهور ایتمشدر .

قعقاع بن عمرودخی بر، آتلویه یتیشوب اعدام ایتمش ویاننده ایکی هکبه ظهور ایتمش ایدی . برنده بش ودیکرنده آلتی قلیج وبرخیلی زرهلر وار ایدی. زرهلرك بعضیلری دخی (هرقل)ك و(خاقان)ك و (ملك‌هند)ك و (بهرام چوبین)ك و (نعمان)ك ایدی‌که ایرانلولر، آنلری محاربه‌لرده اله کچوروب علامت مظفریت اوله‌رق حفظ ایدرلردی . قلیجلر دخی (نوشیروان) و (هرمز) و (قباد) و (فیروز) و (هرقل) و (خاقان)ك و (ملك هند)ك و (سیاوش) و (نعمان)ك قلیجلرندن ایدی .

قعقاع ، آنلری حضور سعده کتوردی. حضرت سعد، آکا بهرامك زرهنی ویردی وقلیجلر حقنده آنی مخیّر قیلدی . قعقاع دخی هرقلك قلیجنی الدی .

بعده سعد حضرتلری، خمس غنائمه محسوباً کسرانك ونعمانك قلیجلرینی وکسرانك تاجیله حلیاتنی مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ردی.

سعد حضرتلری ، اموال غنائمی جمع وخمسنی طقوز یوز دوه‌یه تحمیل ایله مدینهٔ منوره‌یه ارسال وباقیسنی عسکره تقسیم ایلدی. عسکرك مقداری

التمش بيك ايدى وجملهسى سوارى ايدى . هر برينك حصه‌سنه اون ايكيشر بيك درهم اصابت ايلدى . سعد حضرتلرى ، مدائنك خانه‌لرينى عسكره تقسيم ايله مدائنده مقيم اولديلر .

خمس غنائم مدينه‌يه كلدكده حضرت عمر ، آنلرى مسجد ايچنه دوكدوردى وناسى جمع ايله « رسول اكرمك (كنوز كسرى وقيصر ، فى سبيل الله صرف اولنه‌جقدر) ديديكى كرچكمى ايمش باقكز » ديو بيوردى. (سراقه) كه جزؤ ثانيده بيان اولنديغى اوزره رسول اكرم ، آكا (ياسراقه نصلسين كسرانك بيله‌زيكلرينى طاقينديغك وقت؟) ديو بيورمشيدى بو كرّه مسجد ده حاضر ايدى . حضرت عمر ، كسرانك بيله‌زيكلرينى كورنجه « ياسراقه ! قالق، شونلرى طاقين » ديدى . اودخى قالقدى كسرانك بيله‌زيكلرينى آلوب طاقيندى . حضرت عمر « رسول اكرم (بن صانكه سراقه‌نك اللرنده كسرانك بيله‌زيكلرينه نظر ايدييورم) ديو بيورمشيدى . صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم » ديدى .

سعد حضرتلرى ، عربلره بادئ تعجب اوله‌جق شيلرى بروجه بالا خمس غنائمه محسوباً مدينهٔ منوره‌يه كونده‌رديكى صره‌ده كسرانك (بهار) نام قاليچه‌سنى دخى كونده‌رمك ايستدى . لكن قيمتنى تخمين و تعديل ايتديره‌مدى . پارچه‌لامق دخى ايسته‌مدى . الحاصل آنى تقسيم ايده‌مدى . بو جهتله عسكره « اكر درت خمس حصه‌لريكزدن وازكچرسه‌كز آنى مدينهٔ منوره‌يه كونده‌ره‌لم. اميرالمؤمنين، آنى ديله‌ديكى يره قوسون » ديوب عسكر دخى راضى اولمغله حضرت سعد ، آنى مدينهٔ منوره‌يه كوندردى.

بو قاليچه ، آلتميشر آرشون طول و عرضده مربع بر باغچه شكلنده اولوب اوزرنده صيرمه طوقومه يوللر و نهرلر وآره‌لرنده صدف و اينجو و ياقوتدن طرحلر و تمثاللر و داللرى آلتوندن و ياپراقلرى حريردن ، چيچكلرى آلتون وكموش حبه‌لردن ، ميوه‌لرى جواهردن آغاجلر وارايمش. قيشين ايوانه دوشه‌نير و ايام بهارى آنديرر واكا سره ، آنك اوزرنده عشرت ايدرلر ايمش .

مدينهٔ منوره‌ده آنی دوشه‌یه‌جك یر یوق ایدی . حضرت عمر، آنی تقسیمه یول بولامادی و نه یاپه‌جغنی بیله‌مدی . خمس غنائمی تقسیمدن صکره « بونی نه‌یاپالم؟ » دیو صوردی . آنلر دخی اختلاف ایدوب بعضلری « سن بیلیرسین » دیدیلر . فقط حضرت علی « یاامیرالمؤمنین ! الله تعالی علمکی جهل و یقینکی شك قیلمادی . شبهه یوق که دنیادن سکا آنجق ویردیکك قالور » دیدکده حضرت عمر « طوغری سویلدك و بکا خالصانه نصیحت ایلدك » دیدی و آنی پارچه پارچه کسوب اصحاب کرامه تقسیم ایلدی . حضرت علینك حصه‌سنه اصابت ایلین پارچه که اك اعلاسی دکل ایدی . صکره حضرت علی ، آنی یکرمی بیك درهمه صاتمشدر .

فتح تکریت وموصل و نینوا

اشبو اون آلتنجی سنهٔ هجریه اواسطنده تکریت شهری دخی فتح اولنمشدر . شویله‌که: روم جنراللرندن بری ، موصلدن قالقوب برمقدار روم عسکریله تکریته ورود ایله اطرافنه خندق چویره‌رك مدافعه‌یه قیام ایلمش ونصارا دیننده بولنان (ایاد) و (تغلب) و (نمر) قبیله‌لری عربانی دخی اورایه طوپلامش ایدی .

امیرالمؤمنینك امری اوزره سعدبن ابی‌وقاص رضی‌الله عنه حضرتلری، دخی بر فرقه‌یه (عبدالله بن مغنم) ی امیر و مقدمة الجیشه (ربعی بن افکل) ی و سواریسی اوزرینه (عرفجه بن هرثمه) یی مأمور ایدرك تکریت اوزرینه کوندرمشیدی .

عبدالله بن مغنم ، تکریته واروب قرق کون محاصره ایتدی ، بواثناده محصورین یکرمی درت دفعه شدتلی چیقیش ایدرك حرب ایلدیلر ایسه‌ده هر دفعه‌سنده مغلوب و منکسر اولدیلر .

نهایت روملر، قایقلر ایله دجله نهرینك جانب شرقیسنه عبور ایله فرار ایتمك تدارکنده بولندقلری صرده ایاد و تغلب و نمر عربانی، اسلامه

میل وعبدالله ایله کیزلو مخابره ایدرك ویریلن قرار اوزرینه روملرك قارشو طرفه مرور ایده‌جکلری کون عساکر اسلامیه ، ساحل جهتنی طوتوب هنوز اسلامه کلن عربان دخی برو طرفدن هجوم ایتمکله روملر کاملاً قلیجدن کچیرلمشدر .

بعده عبدالله بن معتم ، ربعی ابن افکلی موصل و نینوا اوزرینه کونده‌رمکله ربعی ، یکی مسلمان اولان ایاد و تغلب ونمر عربانی اوکنه قاتوب موصل ونینوا اوزرینه یوریدی .

نینوا ، نهر دجله‌نك جانب شرقیسنده موصل ، نهر مذکورك جهت غربیسنده برر قلعه ایدی . بو ایکی قلعه اهالیسی ، الجزیره عربانندن ایاد وتغلب و نمر قبیله‌لرینك اهل اسلامه انقیاد ایله برلکده حرکت ایلدکلرینی کورونجه حاللرندن مأیوس اوله‌رق جزیه وخراج ویرمك اوزره ویره ایله نینوایی وموصلی ربعی‌یه تسلیم ایدیویردیلر .

بو سفرده دخی خیلیجه اموال غنائم آلندی . خمسی مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ریلوب باقیسی عسکره تقسیم اولندی . سواری حصه‌سنه اوچر بیك و پیاده‌لرك حصه‌سنه بیکر درهم اصابت ایلدی . بو ایکی قلعه‌نك فتحندن صکره موصل ملحقاتندن اولان کردستان بلده‌لری دخی برر برر فتح اولنمشدر .

وقعهٔ جَلولا و فتح حُلوانْ و ماسَبذانْ

ایرانلولر ، بروجه بالا مداینندن فرار ایله (جلولا) نام موقعده طوپلانمشلر ایدی‌که بورادن فارس وآذربایجان وداغستان یوللری آیریلور . بوجهتله اوجمعیت ، طاقم طاقم آیریلق لازم کلور ایدی . حال بوکه «برکره طاغیلور ایسه‌ك فیما بعد طوپلانامایز . بوراده مجتمعاً طوروب‌ده عربلره مدافعه ایتملی‌یز» دیه‌رك (مهران رازی) نام سردارك امری آلتنه کیرمشلر و خندق ایله تحصن ایتمشلر ایدی . حضرت سعد ، امیرالمؤمنینه بو کیفیتی عرض ایتدکده «اون ایکی بیك عسکرله هاشمی کونده‌ر وقعقاعی مقدمة الجیشنه

مأمور قيل وايرانيلرك انهزامنده قعقاعى ، سواد عراق ايله جبل آره‌سنده حدود و ثغورك محافظه‌سنه تعيين ايت » ديو امرواشعار بيورمش اولديغندن سعد حضرتلرى ، اون ايكى بيك كزيده سوارى ايله هاشمى ، جلولايه و قعقاعى دخى آنك مقدمةالجيشنه تعيين ايله او جانبه سوق ايتمشيدى .

هاشم ، جلولايه واروب سكسان كون ايران اردوسنى محاصره ايتدى. آره صره ايرانيلر ، شدتلى چيقيشلر ايتديلر ايسه‌ده هر دفعه‌سنده منهزم و منكسر اولديلر . نهايت خلال ذى‌القعده‌ده قهرمان قعقاعك فداكارانه هجوميله جلولا عنوةً فتح اولندى، ايرانيلرك اكثرى قليجدن كچيريلدى. يوز بيك قدر آدملرينك تلف اولديغى مرويدر. قاچوب قورتولانلرى پك آزدر. آنلرك آرقه‌سندن دخى قعقاع سكيردوب خانقينه قدر كيتدى .

كسرى يزدجرد، حلوانده ايكن جلولا وقعه‌سنى ايشيتديكى كبى حلوانك محافظه‌سنى بر سرداره احاله ايله كندوسى (رى) جانبنه فرار ايتمشيدى .

قعقاع ، حلوانه واردقده ايرانيلر، مدافعه‌يه قيام ايتديلر ايسه‌ده منهزماً فرار ايتمه‌لريله قعقاع ، حلوانه كيردى وخيلى مدت اورانك محافظه‌سنده قالدى .

بو كره دخى كلّى اموال غنائم اله كچدى . خمسى بعد الاخراج باقيسى عسكره تقسيم اولندى . هر سوارى‌يه طقوز بيك درهم ايله طقوزر دابّه اصابت ايلدى وخمسنى سعد حضرتلرى (زياد بن ابيه) ايله مدينهٔ منوره‌يه كونده‌ردى .

زياد ، بو اموالى مدينه‌يه كتوردكده اميرالمؤمنينك حضورنده عساكر اسلاميه‌نك نه‌يايدقلرينى ونه يايه‌بيله‌جكلرينى غايت فصيحانه و بليغانه عرض و بيان ايلدى .

مدينهٔ منوره‌ده اوقدر اموالى آله‌جق ابنيه اولماديغندن كيجه او اموالى مسجد نبويده (عبدالرحمن بن عوف) ايله (عبدالله بن الارقم) محافظه ايلديلر . فرداسى حضرت عمر ، ناسى جمع ايله او اموالى تقسيم ايلدى .

ذكر اولنان مظفريتدن صكره هاشم، جلولادن مداينه عودت ايلدكده

ايرانيلرك بر فرقه‌سی کلوب (اوه) طرفنی طوتمغله سعد حضرتلری ، بر
مقدارعسکرله (ضراربن‌الخطّاب) ی اوطرفه کونده‌ردی. ضرار، (اوه)یه
واروب لدی المحاربه ایرانیلری پریشان ایتدی وآنلری تعقیب ایدرك
(ماسبذان) ه واردقده اهالیسی طاغلره فرارایتمش ایسه‌ده ضرار، آنلری
دعوت ، اونلر دخی کلوب یرلرنده اسکان ایله آکا مطاوعت و او دخی
بلدهٔ مرقومه‌ده توقف و اقامت ایلمشدر .

متفرقه

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك جاریه‌سی (ماریه)
رضی‌الله عنها ، اشبو اون آلتی سنه‌سی محرمنده فوت اولدی . ینه بوسنه
حضرت عمر رضی‌الله عنه ، علیّ بن ابی‌طالب رضی‌الله عنه حضرتلریله
المشاوره مبدئی محرّم اولمق اوزره تاریخ هجری‌یی وضع ایتمشدر .

ملوك غسّانك خاتمه‌سی اولان (جبلة‌بن ایهم) مقدما اسلام ایله مشرف
اولمش ایدوکندن بوسنه اوکنده یدکلری چکیله‌رك مدینهٔ منوره‌یه واردی.
کندوسی کوزل روبه‌لر وخدّامی دیبالر کینمش ایدی . حضرت عمر ،
حجه نیت ایلمش ایدوکندن اودخی برابر کیتدی . کعبه‌ده طواف ایدر ایکن
(بنی فزاره) دن بریسی ، اتکنه باصمغله جبله ، آکا بر سیله اوردی ،
بورنی قیردی . اوکیمسه، عمره شکایت ایلدی. اودخی جبله‌یه « یا خصمکی
رضا ایت ، یاخود قصاص ایدرم » دیمکله جبله « بن بر ملکم . او حریف
ایسه اهل سوقدن بر آدمدر . آنك ایچون بکا نیجه قصاص ایدرسین ؟ »
دیدکده حضرت عمر « اسلام ، سزك آره‌کزی جمع ایتمشدر » دیدی
وجبله « بن اوماردم‌که اسلامده عزتم ، زمان جاهلیتده‌کیندن دها زیاده
اولا » دیدکده حضرت عمر « اویله‌در . لکن حکم شریعت کیرو قالماز »
دیدی جبله « تنصر ایدرسه‌م نه اولور ؟ » دیدی حضرت عمر « تنصر
ایدرسه‌ك بوینکی اورورم » دیدی . جبله « اویله ایسه یارینه قدر بکا

رخصت ویر » دیدی . حضرت عمر « اویله اولسون » دیدی . جبله ، او کیجه اتباعی ایله برابر قاچوب قسطنطینیه یه کلدی ، تنصر ایتدی واوراده وفات ایلدی .

اون یدنجی سنه وقایعی

بنای کوفه وبصره

جانب عراقدن مدینهٔ منوره یه کلن عساکر اسلامیه نك لهجه لرنده اثر ضعف کورولدی ولدی السؤال واردقلری بلده لرك وخامت هواسندن اولدیغی خبر ویریلدی . حضرت عمر رضی الله عنه ، بو کیفیتی سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلرندن استعلام ایتدکده سعد حضرتلری « عربلرك مزاجنه آنجق دوه لرینه موافق اولان یرك هواسی موافق کلور » دیو جواب ویردی . حضرت عمر دخی بر محلك انتخابی ایچون (سلمان فارسی) ایله سرداش رسول الله اولان (حذیفه) نك مأمور ایدلمسنی سعده اشعار بویوردی . او دخی ایکیسنی کونده ردی .

سلمان ، انباره کلوب نهر فراتك جانب غربیسنده سیر ایدرك حیره ایله نهر فرات آره سنده واقع (کوفه) موقعنی بکندی . (حذیفه) دخی فراتك جانب شرقیسنده سیر ایله او حذایه کلدی و اوراسنی مناسب کوردی .

ایکیسی برله شوب کوفه موقعنده نماز قیلدیلر ومبارك واهل اسلام مرکز ثبات اولماسی ایچون دعا ایتدیلر و دونوب کیفیتی (سعد) بیلدیردیلر .

آنك اوزرینه سعد حضرتلری ، قعقاع بن عمرو ایله عبدالله بن المغنم دعوت ایلمکله یرلرینه برر قائممقام براقوب مداینه کلدیلر . حضرت سعد دخی مداینده حرکت ایله اشبو اون یدنجی سنهٔ هجریه محرمنده کوفه

ایندی و «ایستەین مداینده مستحفظ صفتیله قالسون . ایستەین کوفەیه کلسون » دیو عسکری مخیّر قیلدی و کیفیتی مقام خلافته عرض ایتدی .

بحر فارس جانبنده واقع (اُبُلَّه) ناحیەسندەکی عساکر اسلامیه ، مقدّما اوچ دفعه بصره موقعنده قونمشلر ایکن ترك ایتمشلر ایدی . بو کره آنلر دخی خلال محرمده تکرارقونوب یرلشەرك بصره شهرینك اعمارینه باشلامشلردر .

اسکان مأموری کوفەده (ابو هیّاج بن مالك) وبصرەده (عاصم بن دلف ابو الجربا) ایدی . ابتدا قامیشدن خانەلر یاپلمش ایسەده بر قاچ آی صکره ایکیسنده دخی حریق ظهور ایتمکله خیلی خساری موجب اولدیغنه مبنی آندن صکره کرپیچدن خانەلر انشاسنه باشلانمشدر .

کرك کوفەده وکرك بصرەده ابتدا برر مسجد شریف انشا اولنمش ومسجدلر وسط شهر اعتبار اولنەرق آکا کورەخانەلر بنا و شهرلر توسیع قلنمش ایدی .

(حیره)ده اکاسرەدن قالمه مرمر دیرەکلر بولنمغله جلب اولنەرق آنلرك اوزرینه کوفه مسجدنده برسایبان، یعنی کولکەلك انشا ایدیلدی ومسجدك حذاسنده حضرت سعد ایچون بر قصر یاپیلدی . بیوك جادەلر ، قرقر وآرەلرندەکی یوللر، یکرمیشر وزقاقلر، یدیشر آرشون اولمق اوزره چیزیلدی.

ایشته بو وجهله کوفه شهری ، مرکز ادارۀ عراق اولوب سرحدلری درت بلده ایدیکه (حلوان) و (ماسبذان) و (قرقیسیا) و (موصل) ایدی . حلوانده (قعقاع) وماسبذانده (ضراربن الخطّاب) وقرقیسیاده (عمربن مالك) و موصلده (عبدالله بن مغنم) سر حد بکلری اولوب غیبوبتلرنده یرلرینه برر قائممقام براقورلر ایدی .

الجزیرەایله ارمنیه فتوحاتی

الجزیره اهالیسی ، بالاتفاق حمص اوزرینه هجوم ایلمك اوزرەروملری

تحريك وتشجيع ايتمكله ايمپراطور (هرقل) دخی او طرفه بر اردو كوندرمشيدى .

ابوعبيده رضی‌الله عنه حضرتلری ، قنسرينندن خالد بن‌الوليد رضی‌الله عنه حضرتلرینی ومواقع سائره‌دن دها سائر امرایی عسکرلریله برابر یاننه جلب ایله خارج حمصده اردو قوردی وکیفیتی امیرالمؤمنین عمر رضی‌الله‌عنه حضرتلرینه بیلدیردی . حضرت عمر ایسه سکز بلده‌ده فضلهٔ بیت المالدن خیلی آت بریکدیروب اوزرلرینه مخصوص مأمورلر و ناظرلر نصب ایتمشیدی . از جمله کوفه‌ده درت بیك میری حیوانی بسلنمکده ایدی . (ابوعبیده)نك تحریراتنی آلدیغی کبی آکا امداد ایتلك اوزره(سعد بن ابی وقاص) ه امر نامه کونده‌ردی .

حضرت سعد دخی همان درت بیك سواری ایله قهرمان (قعقاع) ی کوفه‌دن چیقاردی و بر فرقه ایله (سهیل بن عدی) یی رقه‌یه و(عبدالله بن عتبان) ی نصیبین اوزرندن حران واورفه طرفنه و (ولید بن عقبه) یی الجزیره عربانندن (ربیعه) و (تنوخ) قبیله‌لری اوزرینه و بو اوچ فرقه‌یه امیر اولمق اوزره (عیاض بن غنم) ی دخی اوجانبه کونده‌ردی .

عساکر اسلامیه‌نك بویله طرف طرف مهاجماتی ، الجزیره اهالیسنك معلومی اولنجه روملره اعانه‌دن فراغت ایله متفرق اولارق عودت ایله کندی یوردلرینك محافظه‌سنه سکیرتدیلر . بو صورتله حمص اوزرینه کلن روملر ، یالکز قالدقده (ابو عبیده) دخی (خالد بن الولید) ایله بالمشاوره روملر اوزرینه هجوم واقتحام ایله لدی المحاربه غالب کلدیلر وروملرك اردوسنی پریشان ایدوك غنایم کثیره آلدیلر . بو مظفریتدن اوچ کون صکره قعقاع دخی حمصه کلدی و آنك عسکرینه دخی اموال غنائمدن حصه چیقاریلدی .

حضرت عمر ، ابوعبیده‌یه بالذات اعانه ایچون جانب شامه عزیمت ایله (جابیه)یه‌قدر کلمشیکن بومظفریت خبرینی آله‌رق آندن مدینهٔ منوره‌یه عودت بیوردی .

اوته‌طرفده عیاض بن غنم ، الجزیره‌نك اورته‌سنده اقامت ایله دیكر الجزیره امراسنه امرایدرك (سهیل بن عدی) رقه‌یی محاصره ایتدكده اهالیسی جزیه‌یی قبوله مجبور اولدی‌و (عبدالله بن‌عتبان) نصیبینه لدی‌الورود اورانك اهالیسی دخی كذلك جزیه كذار اولدیلر و (ولید بن عقبه) یه الجزیره عربانك اكثری مطاوعت ایلیوب بقیه‌سی دخی فرار ایله ترك دیار ایلمشدر .

ایشته بوصورتله الجزیره بلده‌لری، برر برر تسخیروبعده (اَرْزَنُ‌الرّوم) و (بتلیس) و (اخلاط) دخی فتح اولنمشدر .

اوصرده‌ده شام امیری بولنان یزیدبن ابی سفیانك برادری معاویة بن ابی سفیان دخی ارض فلسطیندن (قَیْسارِیّه) نام بلده‌یی فتح ایلمشدر .

بصره جانبنده وقوع بولان فتوحات

(هُرْمُزان) نام سردارکه ایرانك یدی مشهور خاندانلرندن برینه منسوبدر. قادسیه‌ده‌منهزماًفرار ایتدكدن‌صكره بلاد(اَهْواز)ك‌مركز اداره‌سی اولان (خُوزِسْتان) ه كلوب اورالرینی ضبطایله بصره سرحدلرینه تعرض ایدر اولدی .

بناءً علیه بصره امیری اولان (عُتْبَةُبن‌غَزْوان) رضی‌الله عنه ، سعدبن ابی وقاص رضی‌الله عنه حضرتلرندن استمداد ایلكله اودخی اكا امداد ایچون (نُعَیم‌بن‌مُقَرِّن) ایله (نُعَیم بن‌مسعود) ی كونده‌ردی . بوایكی نعیم ، بصره ایله اهواز حدودینه قوندیلر. عتبه دخی مهاجریندن (سلمی‌بن‌القَین) ایله (حَرمَلَة بن مُرَیطَه) یی كونده‌ردی . آنلر دخی بصره حدودینه واروب (بنی‌العمّ بن‌مالك) قبیله‌سنی دعوت ایلدیلر .

بونلر ایسه قبایل عربدن اولدقلری حالده خراسانه كیدوب كلور اولدقلرندن بودعوته اجابت ایله ایچلرندن (غالب وائلی) و (كلیب بن وائل

کلبی) کلوب (سلمی) و(حرمله) ایله کوروشدیلر ویوم محاربه‌ده یاردیم ایتمك اوزره سوز ویردیلر .

تعیین اولنان کون سلمی وحرمله ، عسکرلرینی ترتیب وتعیین ایدرك حرکت ایلدیلر ونعیمی دخی قالدیروب برلکده هرمزان اوزرینه یوریدیلر.

بصره عسکرینك امیری سلمی، کوفه عسکرینك امیری، نعیم اولدیغی حالده هرمزان‌ایله حربه کیریشدیلر .

غالب وکلیب ایسه هرمزانك خط رجعتنی قطع‌ایله سلمی ونعیمه عساکر امدادیه کونده‌ردیلر .

هرمزان ، بوحالی کورنجه منهزماً فرارایله نهر (دُجَیل)ی مرورایلدی وعساکر ایرانیه‌دن کلی تلفات وقوع بولدی .

بونك اوزرینه هرمزان ، ناچار قالدی وطلب صلحه مجبور اولدی . عتبة بن غزواندن بالاستیذان دجیل نهری ، طرفین بیننده حدود اولمق اوزره صلحه قرار ویریلدی وحدود اوزرنده مستحفظلر براغیلدی. غالب وکلیب دخی مستحفظلر ایله برابر قالدی .

صکره غالب وکلیب ایله هرمزان آره‌سنده حدود منازعه‌سی ظهور ایتدی. منازعه‌یه باقمق اوزره حرمله ایله سلمی اورایه‌کیتدی. ایکیسی دخی غالب وکلیبی حقلی کوردیلر . هرمزان ایسه بوحکمه قانع اولمایوب نقض صلح ایتدی واکراددن استعانه ایله عسکرینی تکثیر ایلدی، آنك اوزرینه عتبه دخی امیرالمؤمنینك امری اوزره اصحاب کرامدن (حُرقوص) ی هرمزان اوزه‌رینه کونده‌ردی .

(سوق اهواز) یاننده وقوع بولان محاربه‌ده هرمزان ، منهزم اوله‌رق (رامهرمز) نام بلده‌یه فرار ایلدی .

حرقوص دخی سوق اهوازی ضبط ایله آنده استقرار وحکومتنی توسیع ایلدی (تُستَر)ه قدر اولان بلاد ایرانیه‌یی اله کچوردی وفتوحاتنی امیرالمؤمنینه یازدی . اموال غنائمك خمسنی تقدیم وارسال ایتدی وامیر۔ المؤمنینك امریله (جزء بن معاویه) یی هرمزانك اوزه‌رینه کونده‌ردی .

اودخی (سُتَرَق) بلده‌سنی ضبط واطرافه طاغلمش اولان اهالیسنی جزیه ویرمك اوزره اطاعته دعوت ایلدی. آنلردخی کلوب مملکتلرنده استقرار ایله جزیه کذار اولدیلر. حرقوص، اهواز جانبنده قالوب جزء بن معاویه، ایسه قناللر آچه‌رق وخالی یرلری احیا ایدرك اوحوالی‌یی معمور ایتمشدر،

هرمزان دخی اهل اسلامك ضبط ایلدیکی یرلر، کندولره قالمق‌اوزره عقد مصالحه‌یه مجبور اولمشدر .

بحرین سفری و بصره‌نك بعض احوالی

بحرین امیری علا بن الحضرمی رضی‌الله عنه حضرتلری، مرتدین محاربه‌لرنده پك بیوك شان وشهرت قازانمشیدی. صکره سعدبن ابی‌وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلرینك مظهراولدیغی مظفریتلر، سائرینك صیت وشهرتنی باصدیردی.

علا حضرتلری، آکا غبطه ایدرك ممالك ایرانه غزا ایتمك ایستردی، لکن بحریندن بحراً کچمکه مجبور ایدی . حضرت عمر رضی‌الله عنه ایسه اهل اسلامك پك ایلرولره طوغری یاییلوب طاغیلمالرندن قوجونور وعلی‌الخصوص جالب مخاطرات اولان سفر بحریدن صاقینور ایدی . بناءً علیه هپ امرایی سفر بحریدن منع ایتمشیدی .

علا حضرتلری ، قارشودن سیرجی کبی طورمقدن اوصانوب ناسی غزایه تشویق و اوچ فرقه ترتیب و برینه (جارود بن معلاّ) یی و دیکرینه (سوار بن همام) ی امیر نصب ایتدی و جمله‌سنك آمری اولمق اوزره (منذر بن ساوی) نك اوغلی (خلید) ی دخی برفرقه ایله مأمور ایلدی .

جمله‌سنی بحریندن سفینه‌لر ایله (اصطَخر) جانبنه کچیردی . او قیبده ایسه (هربد)[*] نام سردار معیتنده بر ایران اوردوسی وار ایدی .

ایرانیلر ، ساحل بحره اینوب سفینه‌لر ایله عساکر اسلامیه آره‌سنه

[*] هربد : سکون را و فتح‌با ایله مجوسده پیشوا معناسنه‌درکه آتشکده خدمتنده اولوب مابینلرنده قاضیلق وفصل حکومت ایدر. نصارا‌ده پطریق وپسقبوس منزلنده‌در . بعضلر عندنده حاکم آتشکده‌یه اطلاق اولنور . برهان قاطع ترجمه‌سی.

كيرديلر . عساكر اسلاميه ، خط رجعتلرينك انقطاعندن ناشى تلاشه دوشديلر . خليد ، آنلرى جنكه تشويق ايتدى . اوليله نمازينى قيلدقدن صكره جنكه طوتوشديلر و (طاوس) نام محلده پك شدتلى جنك ايتديلر.

جارود ايله سوار ، شهيد اولدى . خليد ، عسكره جسارت ويروب جنكه دوام ايتدى. ايرانيلر ، پك چوق تلفات ويردى .

لكن سفينه‌لر، الده اولماديغندن عساكراسلامه‌شاشقينلق كلدى. بناءً عليه قره‌دن طولاشه‌رق بصره‌يه وارمق اوزره حركت ايلديلر ايسه‌ده ايرانيلر، هر طرفدن احاطه ايتمكله بريرده اردو قوروب تدافعى حركته مجبوراولديلر.

حضرت عمر ، بوكيفيتدن آكاه اولدقده همان بصره اميرى اولان عتبة بن غزوانه امرنامه كونده‌ردى ومكمل براردو ايله عساكر اسلاميه‌يه امداد ايلمسى ايچون امر ويردى و علا حضرتلرينك اوليله بلا استيذان برخطرلى حركته جسارت ايلديكى ايچون برنوع جزا اولمق اوزره آنى عسكريله برابر سعد بن ابى وقاصك معيتنه مأمور بيوردى .

عتبه ، اميرالمؤمنينك امرى اوزرينه اون ايكى بيك كزيده سوارى ترتيب ايدرك (خليد) ك امدادينه كونده‌ردى . بوعسكرك ايچنده (عاصم بن عمرو) و (عرفجة بن هرثمه) و (اَحنَف بن قيس) كبى مشهور ذاتلر وار ايدى . و جمله‌سنك اوزرينه (اَبوسَبرة بن ابى رهم) امير ايدى .

بوعسكر، استرله بينوب آت وقصراقلرينى يدك چكه‌رك ساحل طريقيله طولاشديلر و خليدك بولنديغى محله اولاشديلر . ايرانيلر ايله برخونريزانه حربه كيريشديلر ، مظفر اولوب پك چوق اموال غنائم آلديلر و خليدى اردوسيله برابر قورتاروب بصره‌يه كتورديلر .

ايشته بو واقعه ، بصره‌نك شهرتنى جالب و اهميتنى موجب اولمشدر .

آنك اوزرينه (عتبة بن غزوان) اميرالمؤمنيندن بالاستيذان حجه كيتمش و عودت ايله مدينهٔ منوره‌يه ورودنده بصره امارتندن استعفا ايتمش ايسه‌ده حضرت عمر ، قبول ايتميوب بصره‌يه كونده‌رمشيدى . لكن اثناى راهده فوت اولمغله (مغيرة بن شعبه) بصره اميرى نصب اولنمشدر .

مغیره ، دهات عربدن اولوب هرکس آکا عرض انقیاد ایتدی . او دخی بصره امورینی تنظیمه باشلادی . لکن چوق کچمیوب زنا ایله اتهام اولندیغندن حضرت عمر ، آنی عزل ایله (ابوموسی الاشعری) یی بصره امیری نصب ایتدی و مغیره ایله شاهدلری مدینهٔ منوره‌یه جلب ایله محاکمه ایلدی . لکن زنا جنایتی ثابت اولمامشدر .

فتح (رامهرمز) و (تستر) و اسارت (هرمزان)

بالاده بیان اولندیغی اوزره هرمزان ، بصره امیری ایله عقد مصالحه ایدرك (رامهرمز) بلده‌سنده اقامت ایلمکده ایدی .

کسری یزدجرد ایسه بتون ایران خلقنی تشویق و تشجیع ایدرك پیدرپی هرمزانه امداد کوندرمکده اولدیغی حالده (اهواز) اهالیسنی دخی حربه قیام ایتمك اوزره تحریك و افساد ایلشلر ایدی .

سرحد بکلری ، کیفیته لدی الاطلاع امیرالمؤمنینه انها ایتدیلر .

امیرالمؤمنین دخی هرمزانه قارشو (نعمان بن مقرّن) معیتیله کوفه‌دن بر اوردو سوقنی سعد بن ابی وقاصه (سعدبن عدی) معیتیله بر اوردو سوقنی دخی ابوموسی الاشعری‌یه یازدی . (ابوسبرة بن ابی رهم) لكده ایکی اردویه امیر اولماسنی امر ایتدی .

نعمان ، کوفه عسکریله طوغری رامهرمز بلده‌سی اوزرینه کیتدی . هرمزان ، آنی خبرآلدیغی کبی خوف ایدرك (تستر) بلده‌سنه قاچمغله نعمان دخی رامهرمزی ضبط ایتدی . بصره عسکری ، سوق اهوازده ایکن کیفیتدن خبردار اولدقلرندن طوغری تستر اوزرینه کیتدیلر . نعمان دخی رامهرمزدن قالقوب تستره عزیمتله هپ اوراده برلشه‌رك تستری محاصره ایتدیلر . چند ماه ممتد اولان محاصره اثناسنده ایرانیلر ، خروج ایله شدتلی محاربه‌لر وقوع بولدی . نهایت صو یولندن هجوم ایله تستره کیریلدی ، عساکر ایرانیه افنا ایدیلدی . هرمزان ، ایچ قلعه‌یه قپاندی وحضرت عمرك حکمنه راضی اوله‌رق تسلیم اولدی .

اموال غنائمك خمسنی بعدالاخراج عسکره تقسیم اولندقده سواری حصه‌سنه اوچ بیك و پیاده حصه‌سنه بیك درهم اصابت ایلدی .

ابوسبره ، اموال غنائمك خمسنی وهرمزانی (انس بن مالك) و (احنف بن قیس) و دیکر بعض ذوات ایله برلکده مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ردی . کندوسی نعمان ایله برابر منهزمینی تعقیب ایدرك (سُوس) اوزرینه کیتدی . اصحاب کرامدن (زِرّ بن عبدالله بن کلیب) دخی برفرقه ایله (جُنْدیسابور) اوزرینه حرکت ایتدی .

بروجه بالا خمس غنائم ایله نزد خلیفه‌یه کونده‌ریلمش اولان انس واحنف ، مدینهٔ منوره‌یه تقربلرنده هرمزانی البسهٔ رسمیه‌سیله اصحاب کرامه کوسترمك اوزره صرمه‌لی دیبالردن معمول البسه‌سنی و یاقوت ایله مرصع تاجنی کیدیردیلر و بر نمایش فوق‌العاده ایله مدینهٔ منوره‌یه کیردیلر . حضرت عمری صوردیلر ، مسجد شریفده اولدیغنی خبر آلوب اورایه واردیلر .

کوردیلرکه : حضرت عمر ، مسجدده بورنوسنه بورونمش . قامچیسی النده اولدیغی حالده اویویور. آنك یاننده اوطوردیلر . هرمزان « عمر نرده؟ » دیدی « ایشته بو » دیدیلر « یاهانی بکجیلری و قپوجیلری ؟ » دیو صوردی . « آنك بکجیسی و قپوجیسی ، یازیجیسی یوقدر » دیو جواب ویردیلر . « اویله ایسه پیغمبر اولمالی » دیدی « خیر پیغمبر دکل ، بلکه پیغمبرلرك عملیله عمل ایدر » دیدیلر . حضرت عمر ، آنلرك سسلرندن اویاندی وقالقوب اوطوردی. هرمزانه باقوب « هرمزانمی؟» دیدی «اوت» دیدکلرنده « اللهه حمد ایدرم که اسلام ، بونی و امثالنی ذلیل قیلدی » دیدی و درحال اوزرنده‌کی البسه‌یی چیقارتدی وخفیف البسه کیدیرتدی و آکا دیدی‌که « ای هرمزان! قدرك نهایتنی وامرالهینك عاقبتنی نصل کوردك ؟ »

هرمزان دیدی‌که « یاعمر ! ایام جاهلیتده الله ، بزی وسزی باشلی باشمزه براقدی. بزده سزه غالب اولدق. وقتا که الله ، سزکله برابر اولدی ، بزه غلبه ایتدیکز » .

بعده هرمزان ، مسلمان اولدی . حضرت عمر دخی آکا سنوی ایکی بیك درهم عطا تقدیر وتخصیص بیوردی .

فتح سوس وجندیسابور

هرمزانك برادری (شهریار) سوسده محافظ ایدی . بروجه‌بالا ابوسبره ، سوسه واروب حصر وتضییقه ابتدار ایتدکده اهالیسی ، ویره‌ایله سوسی تسلیم ایتدیلر . بوصره‌ده عساکر ایرانیه ، نهاونده‌ده اجتماع ایتمکله نعمان بن مقرّن ، کوفه عسکریله اوطرفه حرکت ایلدی .

زرّبن عبدالله دخی برمدت جند یسابوری محاصره ایتدکدن صکره صلحاً فتح ایلدی .

اون سکزنجی سنه وقایعی

ظهور قحط و وبا

بوسنه جزیرةالعربه یاغموریاغمادی . یرلر قورودی ، طوپراق ، کول کبی روزکار ایله اوچار اولدی . انسانلر ، حیوانلر آچ قالدی .

حضرت عمر ، امرای اطرافدن استمداد ایلدی . ابتدا سوریه امیری ابوعبیده رضی‌الله‌عنه حضرتلری ، درت بیك یوك ذخیره کونده‌ردی . ارض فلسطین امیری عمروبن‌عاص رضی‌الله‌عنه دخی جانب مصردن ذخیره تدارك ایده‌رك بحرقلزمدن سفینه‌ایله سوق ایتمشدر . بوطریق ایله مدینهٔ منوره‌ده بوللق پیدا اولدی .

حضرت عمر ، ناس ایله برابر یاغمور دعاسنه چیقدی ورسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك عمّی عبّاس رضی‌الله‌عنه‌حضرتلرینك الندن طوتدی « یاربّ ! پیغمبریکك عمّی ایله سکا تقرب و توسل ایدرز » دیه‌رك دیز چوکدی ، کمال تضرع ایله دعا ونیازه باشلادی . اوزمان حضرت

عباس دخی جنـاب حقه یالواریر وکوزلرینك یاشلری صقالندن آشـاغه دوکولور ایدی .

درحال بولوطلر بلوردی، یاغمور یاغمغه باشلادی. او وقته قدر حضرت عمر ، دیز چوکوب طورویوردی . قرابت نبویّه‌نك انظار انامده شـان وشرفی ازدیاد بولدی . هر کس تبرکاً حضرت عبّاسك اتکلرینه یاپیشور اولدی .

ینه بو سنه سوریه قراسندن (عَمَواس) نام قریه‌ده طـاعون ظهور ایتدی واطرافه یاییلدی. آندن یکرمی‌بش بیك‌قدر آدم‌ایله برابر دمشق‌شام والیسی (یزید بن ابی سفیان) و (حارث بن هشام) و (سهیل بن‌عمرو) کبی مشهور ذاتلر فوت اولدی .

حارث بن هشام ، کندی اهل بیتندن یتمش کیشی ایله شامه کلمشیدی. بونلردن یالکز درت نفری عودت ایده بیلدی . (یزید بن ابی سـفیان) ك یرینه برادری (معاویة بن ابی سفیان) دمشق شام والیسی نصب و تعیین بویورولدی . بو آرالق بصره جهتنده‌ده طاعون ظهوریله اورالرده دخی پك چوق آدملر فوت اولدی .

بروجه‌بالا شـامده طاعون ظهورنده حضرت عمر ، مدینه‌دن شـامه عزیمتله (سَرْغ) نام قریه‌یه کلدکده سـوریه امراسی کلوب کندوسـیله کوروشدیلر وطاعونك شدتنی بیان ایتدیلر . شامه کیرمك ، یاخود کیرو دونمك حقنده صحـابه‌نك رأیلرنده اختلاف وقوع بولدی . حضرت عمر ، کیرو دونمك رأینی ترجیح ایتـدی وعودت امرینی ویردی . عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنـه حضرتلری بر محلده اولوب او اثنـاده کلدی . وبا حقنده بر حدیث شریف روایت ایتدی . شویله‌که « رسول اکرمدن ایشیتدم (بر یرده وبا اولدیغنی ایشیدیرسه‌کز اورایه کیتمه‌یك وبولندیغکز یرده وقوع بولورسه آندن فراراً چیقمایك) دیو بویوردی» دیدی وعودت رأینده بولنانلرك اجتهادلرنده اصابت ایتمش اولدقلری ثابت اولدی .

سوریه امیری (ابو عبیدة بن الجرّاح) دخی طاعوندن وفات ایلدی وقبل‌الوفات (معاذ بن جبل) ی امارت قائممقاملغنه انتخاب ایلمش ایسه‌ده متعاقباً اودخی بوعلتدن کیتمش و (عمرو بن عاص) ی قائممقاملغه انتخاب ایتمش ایدی . (عمرو بن عاص) ناسی آلوب طاغلره چیقاردی وبحکمة‌الله تعالی طاعون مندفع اولدی .

معاذ بن جبل رضی الله عنه حضرتلری ، فقهای اصحـاب کرامدن بر ذات جلیل القدر ایدی .

ابوعبیده رضی‌الله عنه حضرتلری ایسه عشرهٔ مبشره‌دن اولوب ترجمهٔ احوالی یوقارولرده کچدی . نه‌قدر بویوك بر ذات جلیل الصفـات اولدیغی آکلاشـیلدی . تکراره حاجت یوقدر . حضرت عمر ، آنی ولی عهد ایتمك ایستردی .

لکن کندوسندن اوّل فوت اولمشدر .

بروجه بالا حضرت عمر ، مدینهٔ منوره‌یه عودت ایلدی ایسه‌ده طاعون برطرف اولدقدنصـکره حضرت علی‌یی مدینهٔ منوره‌ده قائممقـام براقوب کندوسی سوریه‌نك احوالنی تحقیق‌ایتمك وبومصیبت عظیمه‌دن قورتولوب‌ده برحیات قالانلره تسلیت ویرمك اوزره (ایله) طریقیله جانب شامه عزیمت بویوردی .

ایله‌یه ورودنده کوملکی ییرتیلمش ایدوکندن دیکمك و ییقامق اوزره آنی ایله پسقپوسنه ویردی . او دخی دیکوب ییقادقدن باشقه کندوسـنه بر یکی کوملك دیکوب ویردی . حضرت عمر ، آنی قبول ایتمیوب اسکی کوملکنی کیدی وشامه کلدی . نماز وقتی اولدی . کندوسی امام‌اولوب‌ده جماعت مسـلمینه نماز قیلدیراجق اولدقده بعضیلری « یا امیرالمؤمنین ! بلاله امر ایتسه‌کده مؤذنلك ایتسه » دیوب اودخی امر ایتدی . حضرت بلالك قلبی ایسه آتش فراق نبوی ایله داغدار و حزین اولوب او قدر سوزشلی ومؤثر بر اذان ویردی‌که هپ حضارك تویلری اورپردی واصحاب کرام ،

بلالك سسنی ایشیتدکاری کبی انین وحنین ایله آغلادیلر وتابعینی دخی آغلاتدیلر .

فخر عالمك ، وفاتی کوننده نبرو اهل اسلامك او مرتبه آغلادیغی کورولمه مشدر .

حضرت عمر ، سوریه مصالحنی تنظیم وتسویه ایتدکدن صکره ذی القعده ده مدینهٔ منوره یه عودت ایلدی .

بوسنه (شُرَیْح بن الحارث الکندی) یی کوفه یه و (کعب بن سوار الازدی) یی بصره یه قاضی نصب ایتدی .

بوشریح ، مشهور (قاضی شریح) درکه وقت سعادته یتیشمش ایسه ده رسول اکرمی کورمك شرفنه نائل اولمادیغی جهتله تابعینـدن معدوددر . پك چوق سنه لر کوفه ده قاضیلق ایتمشدر . عدل وحقانیت مقامنده نامی ضرب مثل اولمشدر .

۱۹ نجی سنه وقایعی

اشبو اون طقوزنجی سنهٔ هجریه خلالنده مدینهٔ منوره جوارنده واقع (حَرّةُ لَیلی) نام موقعده آتش ظهور ایله صو کبی آقدی . حضرت عمر ، رضی الله عنه تصدق اولنمسنی امر ایتدی . هرکس صدقه ویردی . آتش دخی سوندی .

بوسنه حضرت عمر ، ناس ایله مکه یه کیتدی . حج ایتدی وبو اثناده حمص اوزرینه مأمور اولان (سعید بن عامر بن حذیم الجمحی) وفات ایلدی . فضلای اصحاب کرامدن ایدی . رضی الله عنه .

کچن سنه جزیرة العربده ظهوره کان قحط وغلا واکثر بلاد اسلامیه ده ظهور ایدن وبا بلیه لرینك سرسملکی خیلی وقت باقی اولدی ونیچه تشبثات مهمه کیرو قالدی. فقط عمرو بن عاص ، بو اثناده بروجه آتی مصر سفریله مشغول ایدی .

چونکه : زمان جاهليتده (عمرو بن عاص) رضی الله عنه ، تجارت طريقيله جانب قدسه کلديکی وقت بر تقريبله اسکندريه‌يه کيدوب، ديارمصرك ثروت ويسارينی کورمش اولديغندن فتح مصره او قدر حريص ايدی‌که طاعون عمواسك ويرديکی پريشانلق آنك عزمنه اصلا فتور کتورمدی . اقدمجه حضرت عمر ، جانب شامه کلدکده عمرو بن العاص ، آکا مصرك احوالنی شرح وايضاح ايله مصر سفری ايچون رخصت ايستدکده حضرت عمر ، عساکر اسلاميه‌يی طاغيتمق ايسته‌مديکندن رخصت ويرمه‌مش ايسه‌ده عمرو بن عاص ، بوبحثی تکرار به‌تکرار آچه‌رق وحضرت عمری تشويق وترغيب ايدرك نهايت رخصت قوپارمشدی .

بناءً علی ذلك ، بو اثناده درت بيك قدر سواری ايله جانب مصره عزيمت وحضرت عمره عرض واشعار کيفيت ايتمشدی .

(عَرِيش) ه ورودی عيد اضحايه مصادف اولمغله اوراده بر قوچ قربان ايلدی وهمان ديار مصره کيروب (فَرَما) بلده‌سنده جنکه باشلادی .

چونکه : اوراده روملرك خيليجه مستحفظ عسکری بولنديغندن شديداً مقاومته قيام ايله همان بر آی قدر مدافعه ايتمشلردر . او زمان قطعهٔ مصريه‌ده آلتی ميليون‌قدر قبط قومی اولوب آنلری تحت انقياده‌طوته‌جق قدر عساکر روميه دخی موجود ايدی . علی‌الخصوص او زمان مقرامارت وکرسیٔ ولايت اولان (اسکندريه) شهرنده پك چوق روم عسکری وار ايدی ولدی‌الحاجه استانبولدن سفائن ايله عساکر کافيه سوق‌اولنه‌جغی دخی درکار ايدی .

شو حاله نظراً عمروبن عاصك درت بيك سواری ايله مصره کيرمسی، عقل وحکمتك خارجنده بر جرأت قبيلندن کورونيور . لکن قبط‌قومی، روملرك اطوار متغلبانه ومعاملات متحکمانه‌سندن اوصانه‌رق آنلرك تحت تحکمندن قورتولمق آرزوسنده ايديلر . رئيسلری اولان ومصر واليسی مقامنده بولنان (مُقَوقِس) دخی قومنی بومحکوميتدن قورتاره‌بيلمك ايچون

فرصت کوزه‌تمکده ایدی . فقط قبط قومی خیلی مدتدنبری خرستیانلغی
قبول ایتمشلر ایسه‌ده اسکندریه‌ده شایع اولان مذهب منازعه‌لری هرکسی
شاشیرتمشدی .

عمرو بن عاص ایسه پك جرأتلی ومدبّر وفوق العاده جن فکرلی بر
ذات ایدی . قبط قومیله نه‌درلو مخابره ایتدی وآنلره نه‌درلو لسان
قوللاندی بیلمه‌یز . فقط اسکندریه‌ده قبطیلرك (ابو میامین) نامنده بر
پسقپوسی وار ایدی. عمروك فرمایه ورودینی لدی الاستماع قبطیلره « آرتق
روملرك بوراده حکم وحکومتلری قالمادی . همان (عمرو بن عاص) ایله
کوروشك واویوشك » دیو یازمش اولدیغنه مبنی قبط قومی ، روملره اعانه
ایتمیوب بالعکس عمرو بن عاصه معین اولمشلر ایدی .

---

٢٠ نجی سنه وقایعی

بناءً علی ذلك ، عمرو بن عاص رضی‌الله‌عنه ، آز وقت ظرفنده (فرما)یی
فتح ایتدکدن صکره خفیفجه مقاومتلر کوروب کچوره‌رك وعسکرینی
یایوب اعدانك کوزلرینه چوق کوسترمك کبی خدعه‌لر اجرا ایده‌رك
(بلبیس) ه واردی برآی ظرفنده آنی دخی فتح ایتدکدن صکره حالا
(اسکی مصر) دینلن محله کلدی ، اوردو قوردی واوراده بولنان (یونه)
قلعه‌سنی محاصره ایتدی. فقط قلعه، مستحکم اولوب روملرك بوراده کثرتی
دخی اولدیغندن فتحی صعب ودشوار اولمشدر .

حضرت عمر رضی‌الله عنه ، بروجه‌بالا عمرو بن عاصك مصره عزیمتی
عثمان ذی‌النورین رضی الله عنه حضرتلرینه بیان ایتدکده حضرت عثمان
« یا امیر المؤمنین ! عمرو ، جری و مقدمدر و کندوسنده حب امارت
واردر . قورقارم‌که احتیاطسز حرکت ایدوب‌ده مسلمینی بر مهلکه‌یه
دوشورمه‌یه » دیمش اولدیغندن حضرت عمر ، عمرو بن عاصه امداد ایچون

(مقداد بن الاسود) و (عبادة بن الصامت) و (خارجة بن حذافة العودی)
رضی‌الله عنهم کبی نادرالوجود امیرلر معیتیله‌جانب مصره کوندەریلمك اوزره
اون ایکی بیك عسکر ترتیب ایلمشدر .

او اثناده ایسه عشرهٔ مبشره‌دن زبیر بن العوّام رضی عنه الملك العلّام
حضرتلری ، غزا نیتیله انطاکیه سرحدینه کیتمك ایستیوردی .

حضرت عمر ، آکا « ولایت مصره رغبتك وارمی؟ » دیو صوردقده
« خیر ، والیلك ایستەمم . فی سبیل‌الله جهاد وغزات مسلمینه اعانه و امداد
ایلك ایسترم و مصره کیدرم . عمرو بن العاص ، اکر فتح ایلمش ایسه
ایشنه مداخله ایتمیوب آنجق مرابط اولمق اوزره بعض سواحله اینرم واکر
هنوز مصری فتح ایتمامش ایسه آکا معین اولورم » دینکله حضرت عمر ،
آنی مذکور عسکر ایله امیرلرك جمله‌سی اوزرینه امیر ایتدی .

حضرت زبیر ، بو اون ایکی بیك عسکر ایله مصره ایریشدی ، عمرو
بن‌العاص ایله بولوشدی . عمرو ، یونه قلعه‌سنی تضییق ایتمکده ایدی .

مقوقس ، عمروك او وجهله ایلروله‌دیکنی لدی‌الاستماع اسکندریه‌دن
چیقوب یونه قلعه‌سنه کلمش و مدافعه‌یه قیام ایلمش ایسه‌ده اهل اسلامك
بطش و شدتنی کوروب خوف‌ایده‌رك قلعه‌نك محافظه‌سنی روم جنرالنه ترك
ایدوب کندوسی بعض رؤسای قبطایله برلکده قایقلر ایله قارشو طرفده‌کی
آطه‌یه کذار ایتمشدی .

عمرو بن العاص ، مانجنیق قوروب قلعه‌یی تضییق ایلمکده ایدی .
حضرت زبیر ، آکا خطاباً « بن ، فداییلك ایده‌جکم . اومارم که الله تعالی
اویوزدن بو قلعه‌یی فتح ایلیه » دیدی و قلعه دیوارینه نردبان دایایوب
یوقارویه چیقدی ، تکبیر کتوردی . عسکری دخی آنکله برابر تکبیر
کتوردیلر. اهل بدردن (محمدبن مسلمة الانصاری) دخی بعض مجاهدین
ایله برابر نردبانه سکیردوب یوقارو چیقمغه باشلادیلر. حضرت زبیر ، دال
قلنج اولدیغی حالده قلعه ایچنه آتیلدی . روملر ، هپ عساکر اسلامیه
هجوم و اقتحام ایتدی ظنیله خوف و تلاشه دوشه‌رك قپویه سکیردوب عمرو

بن عاصدن رأى و امان دیله‌دیلر . او دخی امان ویرمکله قپویی آچدیلر . حضرت زبیر دخی آنلر ایله برابر قپودن چیقوب عمروك یاننه کلدی .

بونك اوزرینـه مقوقس ، عمرو بن عاص ایله مکالمه ایچـون ایلچیلر کونده‌ردی . عمرو بن عاص دخی قوم قبط حقنـده اولان وصیت نبویه‌یی سویلدی . شویله‌که : رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرندن (مصری فتح ایتدیککزده اهالیسنه ایيلك ایدیکز . زیرا آنلرك رحم وصهریتلری واردر) دیو برحدیث شریف روایت اولنمشدر . قوم قبطك صهریتلری ، حضرت اسماعیل علیه الصلوة والسلامك والده‌سی (هاجر) دن و رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك اوغلی ابراهیمك والده‌سی اولان (ماریهٔ قبطیه) دن طولاییدر .

مراسـله و مکالمه‌نك نتیجه‌سنده سـنوی معیّن المقدار جزیه ویرمك اوزره مقوقس ، مصالحه‌یه موافقت ایلدی . لکن روم جنراللرندن اولوب ارض فلسطینده عمرو بن عاص ایله محاربه ومنهزماً مصره فرار ایتمش اولان (ارتبون) صلحه موافقت ایلیوب بغتةً عسـاکر اسلامیه اوزرینه هجوم ایتدی . وقوع بولان پك قانلی بر محـاربه‌ده کندوسی مقتول و عسـکری پریشان اولدی . عساکر اسلامیه ، پك چوق اسیر و اموال غنائم آلدی .

بعده عمرو بن عاص ایله مقوقس بیننده مقرر اولان شرائط اوزره بر معاهده‌نامه تنظیم و امضـا قلندی . روملردن بو شرائطه راضی اولانلر ، مصرده قالمق و اولمایانلر، چیقوب کیتمك خصوصی دخی معاهده‌نامه‌یه درج اولندی . بومعاهده‌نامه‌یی عمرو بن العاصك کوله‌سی و سنجاقداری اولان (وَرْدان) یازدی و عمرو ایله برابر امضـا ایلدی . زبیر بن العوّام ایله اوغوللری (عبدالله) و (محمد) دخی شاهد یازیلدی . قوم قبط ، بو عهده موافقت ایلدی . عمرو بن العـاص دخی خارج بلده‌ده فسـطاطنی ، یعنی چادرینی قوردی و اجرای احکامه باشلادی . بناءً علیه بوُرایه (فُسطاط) دنیلدی .

بروجه بالا مصرك فتحنده زبیر بن العوّام ایله سالف‌الذکر ایکی اوغلی

و امیر الجیش اولان عمرو بن العاص و سنجاقداری وردان و زبیر ایله برابر نردبانه چیقانلردن (محمد بن مسلمة الانصاری) و فرقه امیرلری اولان (مقداد بن الاسود) و (عبادة بن الصامت الانصاری) و (خارجة بن حذافه) دن بشقه پك چوق صحابی وار ایدی .

ازجمله (ابوذرالغفاری) و (ابوالدردا) و (ابو ایوب خالد بن زید الانصاری) و (مسلمة بن مخلّد الانصاری) و (عبدالله بن سعد بن ابی سرح العامری) و (ابوعبدالرحمن یزید بن انیس الفهری) و حضرت (عمر بن الخطّاب) ك اوغلی ایله (عمرو بن العاص) ك اوغلی (عبدالله) و (شرحبیل بن حسنه) نك اوغوللری (عبدالرحمن) و (ربیعه) و رسول اکرمك معتقلرندن (ابورافع) حین فتحده حاضر ایدیلر .

فتح اسکندریه

مقوقس، بروجه بالا (عمرو بن العاص) ایله عقد مصالحه ایلدیکنی قسطنطینیه قیصرینه یازدقده قیصر، بو معاهده یی ومقوقسك حرکتنی ردوتقبیح سیاقنده مقوقسه یازدیغی امرنامه سنده « مصره کلن عربلر، اون ایکی بیك نفردن عبارتدر . مصرده حد و حسابه کلمز قبط قومی وار. قبط ، اکر محاربه دن نکول ایله عربه جزیه ویرمکی ایسترلر و آنلری بزم اوزریمزه ترجیح ایدرلرایسه دیارمصرده یوزبیکدن زیاده روم موجود اولوب اسلحه وا سباب سائره لری مکملدر ، عربلرك ضعف حاللری ایسه معلوم و مشاهدکز اولدی . الکده بوقدر قوت وار ایکن معیتکده کی روملر ایله برابر عربك النده ذلیل و حقیر اولمغه نصل راضی اولدك ؟ ایمدی سن، معیتکده روملر ایله برابر یاقوت ، یا مظفر اولنجیه دك جنك ایدیکز » دیو امر ایتمش وبو مألده جماعت رومه خطاباً برامرنامه یازمشدر .

قیصرك مکتوبی اسکندریه یه کلدکده مقوقس، روملرك ایلرو کلنلرینی جمع واحضار ایله قیصرك امرینی بیان ایتدکدن صکره « بن بیلورم که عربلر،

آز وضعیف اولمغله برابر بزدن قوتلی و شدتلیدرلر. آنلرك بر نفری ، بزم یوز نفریمزه معادل اولور. زیرا آنلر، بر قوم كه اولوم آنلرك عندنده حیاتدن دها مرغوبدر . آنلر ، وطن و اولاد و عیاللرینه عودت ایلمه‌مك اوزره چیقمش اولدقلری حالده جنك و جهاد و مقتوللرینك اجر عظیمه نائل و جنته داخل اولاجقلرینه اعتقاد ایدییورلر. مدار تعیش اولاجق قدر ییه‌جك و كیه‌جك ایله اكتفا ایله‌رك سائر لذائذ دنیویه‌یه رغبتلری یوق . بز ایسه بر قومزكه اولومی كریه كوریرز و حیاتی و لذائذ دنیویه‌یی سورز . بز، آنلرله نصل محاربه ایده‌بیلورز؟ ای جماعت روم! معلومكز اولسون كه : عربلرله یاپدیغم معاهده‌دن چیقمامام و محقق بیلورم كه قریباً سزده بنم قول ورأیمه رجوع وكشكه بزده اطاعت ایده‌یدك دیو تمنی ایده‌جكسكز» دیمش .

بعده عمرو بن العاصه دخی ایمپراطورك مصالحه‌یی قبول ایتمدیكنی و محاربه ایتمك اوزره كندوسنه و جماعت رومه امر ایلدیكنی تبلیغ ایله برابر « بن ، سنكله عقد ایلدیكم معاهده‌نك خارجنه چیقمام . فقط بنم حكمم نفسمه و بكا تابع اولانلره كچر . سنكله قوم قبط آره‌سنده‌كی معاهده ، تامدر و آنلر طرفندن نقض اولنمامشدر . بن‌ده آنلرله برابر عهده وفا ایده‌جكم و روملردن بری‌یم . ایشته آنلر ، ایشته سن » دیدی . عمرو بن العاص دخی بونی قبول ایدوب آنجق اسكندریه‌یه قدر اولان طرق و معابرك تسویه وعسكره ارزاق ویرلمسنی تكلیف ایتدی . قوم قبط دخی بونی قبول و اسكندریه‌یه قدر اولان طرق و معابری اصلاح و هر صورتله عساكر اسلامیه‌یه اعانه ایلشلردر .

ایمپراطور هرقل ، قسطنطینیه‌ده ایكن مصرك اوزرینه اویله بر هجوم اولندیغنی لدی الاستماع بالذات اسكندریه‌یه كلمك اوزره بر جسیم اردو تهیئه ایدركن فوت اولمغله بو اردو سوق اولنه‌مامشدر . مع مافیه اسكندریه‌یه بحراً خیلیجه عسكر توارد ایده‌كلمشدر . اسكندریه ایله فسطاط آره‌سنده دخی نه‌قدر روم وار ایسه بالاجتماع عمرو بن العاصك حركتنه ممانعت قیدنده اولدقلریله عمرو بن العاص ، اسكندریه‌یه كیدركن اثنای راهده

كرات ايله شدتلی محاربه‌لر وقوع بولمش ایسه‌ده هپ روملر ، منهزم اوله
كلدیكندن عساكر اسلامیه آنلری اسكندریه دیوارلرینه قدر تعقیب ایله
محاصره ایتدیلر . اوچ آی محاصره‌دن صكره یورویش ایله اسكندریه‌یی
فتح ایلدیلر و پك چوق اموال غنائم آلدیلر . بو صورتله اقلیم مصر ،
كاملاً اهل اسلام النه كچمشدر .

بعده عمرو بن العاص (نوبه) دیارینه بر فرقه كونده‌ردی ایسه‌ده
سودانیلر ، اوق آتمقده ماهر اولدقلرندن عساكر اسلامیه ظفریاب اولامیوب
اكثری مجروح اوله‌رق عودت ایتمشلردر .

متفرقه

اشبو یكرمنجی سنهٔ هجریه خلالنده (ابوالبحریه عبدالله بن القیس)
دیار رومه سفر ایتمشدر .

بروجه بالا هرقل ، فوت اولدقده اوغلی (قسطنطنین) قسطنطینیه
ایمپراطوری اولمشدر .

ینه بو سنه الجزیره فاتحی (عیاض بن غنم) حضرتلری و امهات
مؤمنیندن (زینب بنت جحش) رضی الله عنها حضرتلری وفات ایلدی .
رضی الله عنهما .

كذلك مؤذن حضرت پیغمبری (بلال حبشی) حضرتلری دخی بو
سنه دمشق شامده محفل عقبایه عازم اولدی . ترجمهٔ احوالی یوقارولرده
سبقت ایتمشدر .

حین وفاتنده زوجه‌سی آغلایوب آه ایدركن حضرت بلال « اوخ !
نه‌موطلو بكا كه یارین احبایه ، محمده و اصحابنه قاووشاجغم » دیر ایدی .
حلاوت ایمان ، آكا اولوم آجیسنی حس ایتدیرمیوردی . ایشته ایمان كامل
وحب رسول الله بویله كرك . رضی الله عنه وارضاه .

(مظهر بن رافع الانصاری) شامدن مجهول النسب برشخص ایله برلكده

مدينهٔ منوره‌يه كلوركن خيبره ورودنده يهوديلرك امريله بو شخص ، آنى قتل ايتمشيدى .

حضرت عمر رضى‌الله عنه دخى خيبر يهوديلرينى نفى وتغريب ايله‌خيبر اراضيسنى بين‌المسلمين تقسيم ايلدى .

ينه او اثناده حضرت عمر، نَجْرانْ يهوديلرينى دخى كوفه‌يه نقل واجلا ايتدى .

بقيهٔ احوال عراق

بالاده بيـان اولنان جلولا وقعه‌سندن صكره كسرى يزدجرد (رى) شهرينه كيتمش و اهل اسلامك اهوازى فتح ايلديكنى لدى الاستماع بالجمله بلاد ايرانيه اهاليسنى جنكه دعوت و ترغيب ايتمش ايدى .

بناءً عليـه بالجمله ايران خلقى ، هيجانه كلوب عموماً حربه قيام ايلديلر و هر طرفدن حركت ايله نهاونده طوپلانمغه باشلاديلر .

سعد بن ابى وقّاص رضى‌الله‌عنه حضرتلرى، كيفيتى اميرالمؤمنينه عرض و اشعار ايله برابر تداركات حربيه‌يه ابتدار ايتدى .

بويله بلالى بر وقتده كوفه اهاليسندن و بنى‌اسد قبيله‌سندن بعض كسان، مدينهٔ منوره‌يه كلوب سعد بن ابى‌وقّاصدن شـكايت ايلديلر ، « حتى نمازى ايى قيلديرميور ! » ديديلر ،

حضرت عمر رضى‌الله عنه « شـيمدى سزك دياركزه بر بليّه كليور . بويله شيلر ايله اوغراشمه‌نك زمانى دكل ايسه‌ده نجه سزك باشكزه كلن بلا دخى بينكزده‌كى اختلافك تحقيقنه مانع اولماز » ديو بيوردى وهمان كشف و تحقيق احوال ايچـون (محمد بن مسـلمه) يى بر قاچ كيشى ايله كوفه‌يه كونده‌ردى.

محمد بن مسلمه ، كوفه‌يه واردى . حضرت سعدى آلوب هرقبيله‌نك مسجدينه كوتوردى . آنك احوالنى صوردى . هركس، آنك حسن‌حالنى سويلدى و شكر و ثنا ايلدى . فقط شاكيلر ، سكوت ايديوردى .

نهايت عيسى قبيله‌سنك مسجدينه واروب صوردقده (ابوسعده) ديو معروف اولان (اسامة بن قتاده) حضرت سعدى « سريه‌لر ايله بالذات سفره كيتمز و اموالى على‌السويه تقسيم ايتمز و مرافعاتده عدالت ايلمز » ديو اوچ وجهله جرح ايلدى .

ابوسعده‌نك بو جرأتى حضرت سعدك پك كوجنه كيتدى وآنك عليهنه اوچ وجهله دعا ايتدى .

شويله‌كه «يارب! اكر سنك بوقولك يالانجى اولوب،ده رياوسمعه ايچون سويلدى ايسه عمرينى اوزون ، فقرينى افزون ، كندوسنى فتنه‌لره معروض و مقرون قيل » ديدى.

حال بوكه : رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى (يارب! سعدك آتديغنى طوغرى و دعاسنى مستجاب قيل) ديو دعا ايتمش اولديغندن حضرت سعدك اوقلرى نصل‌كه هدفه اصابت ايلر ايسه دعاسى دخى مستجاب اولوردى . ابو سعده حقنده او وجهله دعاسى دخى اوق كبى اصابت ايله‌مشدر كه بو آدم ، چوق ياشايوب كيرپيكلرى كوزلرى اوزرينه اينمش و چوق اولادى اولوب فقر وفاقه‌يه وپك فنا برحال ذلّت ورذالته دوچار اولديغى حالده نسايه مفتون اولوب بعضاً زقاقلرده قيزلره طاقيلور وشوندن بوندن تكدير ايشيدير و « بو رذالت نه‌در يا اباسعده ! » دنيلدكده « مبارك سعدك بد دعاسى » دير ايمش .

سعد بن ابى وقّاص حضرتلرى ، سابقين اوّلينتدن و عشرهٔ مبشره‌دن اولوب دين مبين اوغورنده آچ قالمش وانواع محن ومشقتلره دوچار اولمش ايكن صبر وتحمل ايتمش اولديغى حالده نمازى ايى قيلديرميور ديو كندوسنه طعن اولنمسى پك كوجنه كيتمش حتى « بن ، دين يولنده قان دوكنلرك وفى‌سبيل‌الله اوق آتانلرك برنجيسى‌يم. محمد عليه‌الصلاة والسلام حضرتلرينك اصحابندن غزا ايدن بر جماعت ايچنده بولندم. ييه‌جك بولامايوب آغاج ياپراقلرينى وساقز اغاجى ميوه‌لرينى ير ايدك . شيمدى (بنى اسد) نمازى ايى قيلديرميور ديو بنى تعذير ايديورلر . اويله ايسه واى بنم حالمه! ايتديكم

سعيلر و چكديكم زحمتلر ، هبامى اولدى ؟ » ديو اظهار تأسف ايتمش ايدى .

بويوكلر حقنده بو مقوله عزو وافترالر ، واقع اولا كلمشدر . فقط بوده آنلرك رفعت درجه‌لرينى موجب اولان حالاتدندر . محمد بن مسلمه ، حضرت سعدى وجه مشروح اوزره تزكيه ايتديردكدن صكره شاكيلرى ايله برابر مدينهٔ منوره‌يه كتوردى وكيفيتى حضرت عمره بيلديردى .

حضرت عمر « يا سعد! نمازى نصل قيلديريورسين؟ » ديو بويوردى. حضرت سعد دخى « بن ، آنلره نمازى رسول اكرمك قيلدينى كبى قيلديريوردم. ياتسونك ايكى اوّلكى ركعتنى اوزادوب صكره‌كى ايكى ركعتى خفيف قيليوردم » ديوب جواب ويردى .

حضرت عمر « سنك حقكده هپ ظنمز بويله‌در و احتياطه رعايت مطالعه‌سى اولماسه آنلرك حقنده اولنه‌جق معامله آشكار ايدى » ديو بويوردى .

فى‌الواقع ، سعد بن ابى وقّاصدن صكره كوفه‌يه آندن دها اعلى وعادل بر والى كيتميه‌جكى معلوم ايدى . لكن ايران دولتنك وار قوتى بازويه كتوروب‌ده بر بويوك قوت ايله بلاد اسلاميه‌يه هجوم واقتحام ايده‌جكى صره‌ده عساكر اسلاميه آره‌سنده ولوكه جزئى اولسون اختلاف وقوعى جائز اولماية‌جغندن احتياطه‌رعايةً حضرت سعدك كوفه امارتندن انفصالى ايجاب حالدن كورولمشيدى .

بناءً عليه حضرت عمر ، حضرت سعده « كوفه‌ده قائمقامك كيمدر؟ » ديو صوردى . او دخى « عبدالله بن عبدالله بن عتباندر » ديو جواب ويردى .

عبدالله ، وجوه انصار كرامدن اولوب حضرت عمر ، آنى كوفه امارتنده تقرير وابقا بويوردى وسفر ايران حقنده حضرت سعدك رأينى صوردقده ايرانيلره دهشت ويرمك اوزره تجاوزى حركت ايله‌طرف‌طرف اوزرلرينه هجوم واقتحام اولنمق صورتنى عرض ايتدى .

آنك اوزرينه حضرت عمر ، اصحـاب كزينى جمع ايله « بن ، بالذات چيقوب وبر مناسب موقعده طوروبده هرطرفك عسكرينى ايران اوزرينه سوق ايتمك ايسـترم . سز نه‌رأى ايدرسـكز ؟ » ديدكده كيمى بو صورتى تصويب ايتدى ، كيمى « اهل شام ويمن ، على‌العموم حدود ايرانه حركت ايله‌سون . سن‌ده اهالئ حرمين ايله بصره وكوفه طرفنه كيت ومشركينك هيئت مجموعه‌لرينه قارشو اهل اسلامك هيئت مجموعه‌لرينى سوق ايت» ديدى. بعده ، على بن ابى‌طـالب كرّم الله وجهه قالقدى « يا اميرالمؤمنين ! شـام عسكرينى ايرانه سـوق ايدرسه‌ك روملر ، آنلرك اولاد و عيالى اوزرينـه هجوم ايدر . يمن عسكرينى سوق ايدرسه‌ك حبشيلر، برو كچر. بوحوالى‌يى خالى براقورسه‌ك اطراف واكنافزده اولان عرب، عصيانه قيام ايدر وسـكا آرقه طرفكدن شـاشقين‌لق ويروب اوكده‌كى ايشى اونوتديرر . بونلرى يرلرنده براق وامر ايت‌كه بصره خلقى ، اوچ فرقه‌يه منقسم اولسـون ، برى اولاد وعيااللرينك محافظه‌سنده قالسون، ديكرى اهل ذمتك محافظه‌سى ايچون احتياط اوزره بولنسون ، اوچنجى فرقه‌سى دخى كوفه عسـكرينه امداد ايچون حركت ايله‌سـون . عجملر سنى سر حدده كوردكلرى كبى اميرالمؤمنين ، اميرالعرب ديه‌رك دهـا زياده حرص و طمع ايله صـاريلوب صالديريرلر . كثرت عددلرى بحثنه كلنجه بز ؛ شـمدى‌يه قدر كثرت ايله محاربه ايتمدك . نصرت ايله ايش كوردك » ديدى .

حضرت عمر ، بو رأيى تصـويب ايتدى و « امراى عراقدن برينى انتخاب ايديكزكه او سر حدك امورينى آكا تفويض ايده‌يم » ديدى .

اصحاب كزين « سـن عسكرك احوالى دها اعلى بيلورسـين . زيرا سكا كلديلر ، كوروشديلر حاللرينه مطّلع اولدك » ديديلر و حضرت عمر (نعمان بن مقرّن مزنى) يى درميان ايتدكده ، آنك بو ايشـه اهليتنى تصديق ايتديلر .

نعمان ، او زمان بر فرقه كوفه عسكريله (جند يسابور) و (سوس) قولنده ايدى . حضرت عمر، آكا امرنامه يازدى. برصو اوزرينه قونوب

اطرافنده‌کی عسکری یاننه جمع ایله نهاوند اوزرینه هجوم ایتمسنی امر ایتدی . کوفه امیری (عبدالله بن عتبان) ه دخی ناسی (نعمان بن مقرّن) معیتنه وارمق اوزره جهاده دعوت وتشویق ایتمسنی یازدی . و (مقترب) و (حرمله) و (زرّ) نام امیرلره اهواز عسکریله (فارس) و (اصفهان) حدودنده طوروب‌ده او طرفدن نهاوندك امدادینی قطع ایللرینی امر واشعار ایلدی .

٢١ نجی سنه وقایعی

امیرالمؤمنینك امری اوزره (نعمان بن مقرّن) عسکریله بولندیغی جهتده صو اوزرینه اردوسنی قوردی .

کوفه امیری (عبدالله) دخی ناسی (نعمان) ك معیتنده بولنمق اوزره جهاده دعوت ایلدی .

هپ حرب وضرب اصحابی طوپلاندی . (حذیفة بن یمان) آنلره رئیس اولدی . (نعیم بن مقرّن) دخی برابر ایدی . جمله‌سی کوفه‌دن حرکت ایله (نعمان) ك یاننه کیتدیلر .

مغیرة بن شعبه ، دخی مدینهٔ منوره عسکری ایله نعمانك یاننه‌واردی . ونعمانك یاننده اوتوز بیك قدر عسکر طوپلاندی . او زمان نهاونده سرعسکر ایران اولان (فیروزان) نام سردارك معیتنده یوز اللی بیك قدر عسکر طوپلانمشیدی . لکن نعمانك عسکری کزیده ایدی وایچلرنده (جریر بن عبدالله بجلی) و (مغیرة بن شعبه) و (ابن عمر) کبی بویوك ومشهور ذاتلر و (طلیحة بن خویلد) و (عمرو بن معدیکرب) کبی بیك کیشی‌یه صاییلان شجعان عربدن بهادرلر وار ایدی .

بوطلیحه ، مقدّما مرتد اوله‌رق نبوت دعواسنه قیام ایتمشیکن تکرار مسلمان اولان مشهور طلیحه‌در .

نعمان ، کشف ایچون (طلیحه) ایله (عمرو) ی نهاونده طوغری

كوندردى . (عمرو) كيمسـه‌يه تصادف ايده‌ميوب يولدن عودت ايلدى .
(طليحه) ايسـه نهاونده قدر كيـدوب كلدى و اثناى راهده كيمسـه‌يه
تصادف ايتمديكنى سويلدى .

عساكر اسلام ايله نهاوندك آره‌سى ايسه يكرمى ساعتدن زياده اولوب
بو مسافه اوزرنده بر مانعه اولماديغى معلوم اولنجه نعمان ، همان عسكرينى
تعبيه ايدرك نهاونده‌عزيمت ايلدى .

شويله‌كه : برادرى نعيم بن مقرّنى ، مقدمة الجيشـه و ديكر برادرى
(سُوَيْد بن مقرّن) ايله (حذيفة بن يمان) حضرتلرينى صـاغ وصول
جناحلره و (مجاشع بن مسعود) ى ساقه‌يه و (قعقاع بن عمرو) ى جرد
آتلو اوزرينه مأمور ايدرك ايلرو حركت ايلدى .

فيروزان دخى صـاغ و صول جناحلرينـه (زرق) نام سردار ايله
(ذى‌الحـاجب) يرينـه قائم اولان (بهمن حادويه) نام سردارى مأمور
ايدرك ايران اردوسيله نهاوندن چيقدى .

بر چهارشنبه كونى ايكى‌عسكر، بربرينى كوردى . نعمان ، تكبيرآلنجه
هپ عساكر اسلاميه تكبير آلدى . ايران اردوسنه تزلزل كلدى .

عسـاكر اسلاميه ، يوكلرينى ايندırديلر و سرعسكرلرى ايچون پك
آلايشلى بر چادر قورديلر .

نعمان ، همان كانون حربى قيزيشديردى . اوكون و فرداسى پنجشـنبه
كونى جنك ايتديلر. غلبه ، كاه بروده وكاه اوته‌ده ظهور ايتدى .

جمعه كونى ايرانيلر ، اردوكاهلرينك اطرافنه خندق چويرديلر و پك
چوق استحكام ويرديلر .

اهل اسـلام ، ايران اردوسنى محاصره ايتمكله ايرانيلر ، ايسته‌دكلرى
وقت چيقش ايلر و ايسته‌دكلرى وقت تدافعى جنك ايدر اولديلر . عساكر
اسلاميه ايسـه حربك بو وجهله امتدادندن صيقيلوب اوصاندى .

نعمان ، بركون امرا و اهل رأيى جمع ايله استشاره ايتدى . حضارك
الك ياشـليسى (عمرو بن ابى سـلمان) اولديغندن ابتدا سوزه او باشلادى

و «ایرانیلر، بویله خندق ایچنده متحصن اولدقلری حالده ایشك اوزاماسندن آنلر دها زیاده صیقیلور. براق، ایسته‌دکلری قدر خندق ایچنده قالسونلر. همان طیشاری چیقانلر ایله جنك ایت » دیدکده رأیی رد اولندی .

عمرو بن معدیکرب « آنلردن نه قورقارسکز ؟ همان اوزرلرینه هجوم ایدیکز » دیدکده « دیوارلر ایله طوسمی اوروشالم ؟ » دیو آنك رأیی دخی رد ایلدیلر .

آنك اوزرینه طلیحه « بنم رأیم بودر که ایلرویه بر مقدار سواری کوندره‌یکز. محاربه‌یی قیزیشدیروب دشمن ایله قارشدقلرنده سواریمز ، فرار صورتی کوسترسونلر . ایرانیلر . طمعه دوشه‌رك هپ استحکام ایچندن طیشاری اوغرایوب هجوم ایدرلر . ایشته او زمان بزده بغتةً آنلرك اوزرینه اقتحام ایلرز . الله یا بزه ، یا آنلره ویریر » دیدی . (طلیحه)نك رأیی بکنیلدی و (قعقاع بن عمرو) ه اویله بر خدعهٔ حربیه اجرا ایلسی ایچون امر اولندی . بر جمعه کونی صباحلین ایرکندن (قعقاع) چیقدی، جنکی قیزیشدیردی . بر طاقم ساخته حرکتلر ایله هپ ایران عسکرینی استحکاملرندن طیشارو چیقارتدی .

شویله‌که : ایرانیلر ، قعقاعك رجعتنی صحیحاً فرار ظنیله حرصلاندیلر وکافةً استحکاماتدن طیشارو اوغرادیلر و بربرندن آیرلمامق ایچون بویوندوروغه قوشولو اوکوزلر کبی هر یدی نفرینی بر طاقم اوله‌رق یکدیکره باغلامش اولدقلری حالده هی ، هی ! دیه‌رك قعقاعی تعقیب ایله استحکاملرندن ایچه آیریلدیلر . کیرو عودت ایله منهزم اولمامالری ایچون آرقه‌لرینه (طوموز آیاغی) دنیلن تیمور دیکنلری یایمشلر ایدی . قعقاع اوکلرینه دوشوب کیروله‌یه‌رك اردوی اسلامه قدر کلدی . ایرانیلر دخی حرصلانه‌رق اردویه چاتدیلر وعساکر اسلامیه‌یی اوقه طوتدیلر.

نعمان ایسه عساکر اسلامیه‌یه یرلرنده ثبات ایدرك امر اولنمدقجه جنکه قیام ایتمه‌ملری ایچون تنبیه ایتمش اولدیغندن آنلر دخی تعبیه‌وتنبیهلری

اوزره طوروب امره منتظر ایدیلر . حتی ایچلرندن بعضیلری اوق ایله یارالانمغله « دها نه طورویورز ؟ » دیدکجه نعمان « صبر ایدك » دیر ایدی.
نهایت ، وقت زوال ایریشدکده نعمان ، آتنه بیندی ، عسکری طولاشدی . هر سنجاغك یاننده طوروب آنلری جنکه ترغیب ایتدی و « بن ، اوچ تکبیر آلاجغم ، اوچنجیسنده دشمنه حمله ایده‌جکم . سزده حمله ایدیکز وبن مقتول اولور ایسه‌م امیر الجیش ، حذیفة بن یماندر » دیدکدن صکره « یاربّ ! دیلرم سندن‌که بو کون اسلامی عزیز قیله‌جق فتوحات ایله بنی مسرور ایت وشهیداولدیغم حالده روحمی قبض ایله »دیدکده هپ عسکر ، آغلاشدی .
بعده نعمان ، کندی موقعنه کلدی ، اوچ تکبیر آلدی . عسکر ایسه مستمع و منقاد وحربه متهیّ ایدی .
نعمان ، همان بر حمله ایتدی . ناس‌ده آنکله برابر حمله ایتدیلر . نعمانك سنجاغی قره‌قوش کبی سوزولویوردی وبیاضلر کیوب باشنده دخی قلنسوه اولدیغی جهتله عسکر ایچنده بللی اولویور ایدی .
ایرانیلر اوزرینه اویله شدتلی هجوم واویله شدتلی بر محاربه ایتدیلرکه آندن اشد بر محاربه‌نك وقوعی ایشیدیلمه‌مشدر . اسلحه شیقیردیسندن باشقه سس ایشیدیلمزدی. آقشام، یاتسو وقتنه قدر محاربه ممتد اولدی . نهایت ایرانیلر بوزولدی ، میدان محاربه‌ده قان سیلان ایدر اولدی . یایالر بیله قایمغه باشلادی . نعمانك آتی دخی قایدی ویره دوشدی . علی روایة کندوسنه برده اوق اصابت ایتمکله شهید اولدی وبرادری (نعیم) آنی روبه‌سیله اورتدی وسنجاغی آلوب (حذیفة بن الیمان) ه ویردی. ایکیسی بینلرنده نعمانك وفاتنی ناسدن کتم ایله‌مك اوزره قرار ویردیلر .
ایرانیلر ایسه کیجه یوللرینی شاشیردیلر وآرقه طرفلرنده‌کی طوموز آیاقلری ، آیاقلرینه صاپلاندی .
کندیلری ایچون یاقمش اولدقلری آتشلر ایچنه دوشدیلر وبرمنوال سابق هر یدیسی، یکدیکره باغلی اولدیغندن بری بر مهلکه‌یه دوشسه دیکر

آلتیسی دخی برابر دوشردی . عساکر اسلامیه ایسه آرقه‌لرینی براقایوب تعقیب ایلردی .

بناءً علیه ایرانیلرك بو محاربه‌ده یوز بیك قدر تلفاتی وقوع بولدی . بونك یالکز اوتوز بیکی میدان محاربه‌ده اولوب باقیسی اثنای فرارده وقوع بولمشدر .

بقیةالسیوفی همدانه طوغری فرار ایتدی ویك آزی خلاص ایله همدانه واره بیلدی . زیرا آرقه‌لرندن (قعقاع) ایله (نعیم بن مقرّن) تعقیب ایله یتیشدکلرینی تپه‌له‌مکده ایدیلر .

حتی فیروزان، دخی همدانه طوغری فرارایدرکن بربوغازده یوکلر سد اولمغله و آرقه‌سندن نعیم ، تعقیب ایتمکله فیروزان آتندن اینوب پیاده اوله‌رق طاغه چیقمش ایسه‌ده قعقاعك آدملری آیقیریلایوب آنی اعدام ایتمشلردر .

برو طرفده عساکر اسلامیه ، اتمام مظفریتدن صکره امیرلری نعمانی صورمغه باشلادیلر . نعمانك برادری معقل بن مقرّن « کوزیکز آیدین . جناب حق ، سزه مظفریت ونعمانه رتبهٔ شهادت ویردی » دیه‌رك « ایشته امیریکز » دیو (حذیفه) یی کوستردی . آنلرده (حذیفه) تابع اولدیلر ونهاونده کیروب کرك دورن شهرده وکرك اطرافنده بولدقلری اموال واشیایی طوپلایوب اردونك محاسبه‌سنه مأمور اولان (سائب بن اقرع) ه تسلیم ایلدیلر . و (نعیم) و (قعقاع) ایله همدان جانبنه کیدن یولداشلرینك عودتنه منتظر اولوب قالدیلر .

بوصره‌ده آتشکده صاحبی اولان (هربذ) حذیفه‌یه کلوب کسرانك امانةً محفوظ اولان جواهرینی چیقارمق اوزره کندوسنه ودیله‌دیکی آدملره امان ویرلمسنی استدعا ایتدی . حذیفه دخی امان ویردی .

هربذ ، انواع جواهر کرانبها ایله مملو ایکی سله کتوردی . حذیفه ، محاربه‌ده فوق‌العاده یارارلغی ظاهر اولانلره آنلرك بر آزینی احسان بویوردی و باقیسنی خمس غنائم ایله برابر (سائب بن اقرع) ه تسلیماً حضرت عمره کونده‌ردی .

اموال غنائمك باقی درت خمسی ، عسکره تقسیم اولندقده سوارىلره آلتیشر بیك وپیادەلره ایکیشر بیك درهم اصابت ایلەمشدر .

سائب بن اقرع ، مدينهٔ منورەیه واردی . حضرت عمری کوردی ، کیفیت فتحی بیلدیردی وخمس غنائم ایله برابر او سلەلری دخی ویردی.

حضرت عمر، نعمانه چوق آغلادی و « بو، سلەلری بیت‌الماله تسلیم‌ایله. باقالم بز ، آنلری نەیاپارز . سن ، همان عودت ایت و آرقداشلریکك یاننه کیت » دیدی .

سائب ، همان او کون عودت ایلدی . فرداسی صباحلین حضرت عمر، سائبی کیرو چویرمك اوزره بر مأمور کوندەردی. مأمور ، آکا یولده یتیشەمیوب کوفەده بولدی و آنی آلدی مدینەیه کتوردی .

حضرت عمر « یا سائب ! کوردکمی بنم باشمه کتوردیکك بلایی ؟ » دیدی . اوده « نه وار یاامیر المؤمنین ؟ » دیدی . حضرت عمر « عودت ایتدیکك کونك کیجەسی، ایکی ملك، آتش کبی آلەولەنەرەك بنی او سلەلره طوغری سوروکلەیوب بونلرله سنی داغلایاجغز» دیدیلر . آمان بونلری آل کوتور ، صات . اثمانی امور عسکره صرف ایت » دیدی ،

سائب او سلەلری آلوب کوتوردی . کوفه مسجدینه قودی ، صاتیلق ایتدی (عمرو بن حارث‌المخزومی) او جواهری ایکی میلیون درهمەصاتون آلدی . صکره دیار عجمه کوتوروب ایکی قات بهاسنه صاتمشدر .

ایران سفرلرنده بویله پك چوق مجوهرات ومرصعات اله کچمشدر . لکن عربلر ، او مقوله شیلرك قیمتنی بیلمدکلرندن بکرمی بیك درهم قیمتی اولان جوهر ، چوق دفعه بش درهمه قدر صاتیلوردی.

فتح همدانْ واصفهان

بصره عسکری امیری اولان (ابو موسی الاشعری) رضی الله عنه ، نهاوندن عودتنده (دینور) بلدەسنه اوغرایوب بش کون محاصرەدن صکره اهالیسی ، جزیه کذار اولمق اوزره عقد معاهده ایتمشلردر.

بعده ابو موسى الاشعرى (شيروان) اوزرینه کیتمش و او بلده‌یی دخی بویله صلح ایله فتح ایتمشدر .

بعده (سائب بن الاقرع) ی (صیمره) بلده‌سی اوزرینه کونده‌روب اودخی بوراسنی کذلك صلحاً فتح ایله‌مشدر.

ایران فراریلرینی همدانه قدر تعقیب ایدن (قعقاع) و (نعیم بن مقرّن) دخی همدانی شدتلی محاصره آلتنه آلدقلرندن اهالیسی ، جزیه‌گذار اولمق اوزره امان دیله‌ملریله آنلره دخی امان ویرلمشیدی .

همدانه امداد ایچون اطرافدن کلمش اولان امرا ، بر مقدار بدل‌صلح ویره‌رك (حذیفه) ایله عقد مصالحه ایتمشلردر .

او صره‌ده حضرت عمر ، کوفه والیسی بولنـان (عبدالله بن عبدالله بن عتبان) رضی‌الله عنه حضرتلرینی ایران جانبنه کونده‌رمش و(ابوموسى الاشعرى) رضی‌الله عنـه حضرتلرینك دخی آکا امداد ایله‌مسـنی اشعار بویورمش ایدی .

عبدالله بن عبدالله حضرتلری ، بر جنـاحنه (عبدالله بن ورقا) یی ودیکر جناحنه (عصمت بن عبدالله) ی مأمورایدرك نهاونده کیتدی‌وحذیفة بن یمان ، مأموریت قدیمه‌سی اولان دجله ساقیه‌لری اوزرینه مأموراوله‌رق عودت ایتدی .

عبدالله بن عبدالله ، او طرفده اولان عسکری دخی معیتنه آله‌رق جانب اصفهانه کیتدی .

اصفهان سرداری (اسبیدان) رُستاق اصفهانده بولنوب معیتنده کلیتّلو عسکری وار ایدی و مقدمة الجیشنه (شهریار بن جادویه) مأمور ایدی .

محاربه‌یه لدی الشروع (عبدالله بن ورقا) شـهریار ایله مبـارزه‌یه چیقوب شهریاری قتل ایتدی . اصفهان عسکری بوزولدی و (اسبیدان) رأی وامان ایله رستاقی ترك ایلدی .

بعده عساکر اسلامیه (جی) تسمیه اولنان نفس بلدهٔ اصفهان اوزرینه یورودیلر .

ملك اصفهان ، جزيه ويرمك وجانى ايستهين قالوب ايستهمهين ديلهديكى محله كيتمك اوزره عقد مصالحه ايتدى .

عساكر اسلاميه ، ايران ايچنه طوغرى ايلروله‌دكدن صكره (بيروز)ده اكراددن يك چوق غلبه‌لك طوپلانمغله بصره واليسى (ابوموسى الاشعرى) رضى‌الله عنه او طرفه سگيردوب خلال رمضانده (نهر تيرا) ايله (مَناذر) آره‌سنده واقع اولان محاربه‌ده كردلر منهزم وپريشان اولمشدر .

بومظفريتدن صكره (ابوموسى الاشعرى) جانب اصفهانه عزيمت ايله سالف‌الذكر اصفهان مظفريتى عقيبنده اورايه واصل و (عبدالله بن‌عبدالله) ايله برابر اصفهان شهرينه داخل اولمشدر .

اصفهان اهاليسنك برآزى كرمانه كيتمش‌ايسه‌ده‌ا كثرى جزيه‌وخراجى قبول ايله يرلرنده قالمشدر .

متفرقه

حضرت عمر ، بروجه بالا (عبدالله بن عبدالله بن عتبان) ى ايران سفرينه مأمور ايتدكدن صكره (عمّار بن ياسر) رضى‌الله عنه حضرتلرينى كوفه واليسى نصب وتعيين بويوردى . حمصده بولنان (عبدالله بن مسعود) رضى‌الله عنه حضرتلرينى دخى معلّم اولمق اوزره كوفه‌يه كونده‌ردى . لكن چوق كچميوب كوفه‌ليلر ، حضرت عمّاردن اشتكا واودخى آنلردن تنفّر ايله واليلكدن استعفا ايتمكله (مغيرة بن شعبه) كوفه واليسى اولمشدر .

بحرين واليسى (علا بن الحضرمى) دخى او اثناده فوت اولمغله‌يرينه (ابوهريره) نصب اولنمشدر . رضى‌الله عنهما .

ينه بوسنه (خالد بن الوليد) رضى‌الله عنه‌حضرتلرى حمصده‌خسته‌لنوب و « آه بونجه محاربه‌لرده بولندم. نهايت يتاغمده‌مى وفات ايده‌جكم ؟ » ديو تأسف ايدرك تسليم روح ايتمشدر .

ینه بو سنه امیر مصر اولان (عمروبن العاص) طرفندن جانب غربه
کوندەریلن (عُقْبَة بن نافع الفهری) صلحاً (زَوِیلَه) یی فتح ایتدی .
زویلەدن (بَرْقَه) یه قدر اولان یرلرك اهالیسی دخی عرض انقیاد ایلدی .

۲۲ نجی سنه وقایعی

اشبو یکرمی ایکنجی سنهٔ هجریه‌سی خلالنده عمروبن العاص، بالذات او جانبه
حرکت ایله برقه‌یه واردقده اهالیسی، جزیه‌ویرملك اوزره عقد مصالحه ایلدیلر.
بعده عمروبن العاص ، طرابلس غربه کیتدی وبرآی محاصره‌دن صکره
طرابلسی فتح ومحافظ بولنان روملری اعدام ایتدی . ایچلرندن پك آزی
ساحلده‌کی کمیلرینه بینوب تخلیص جان ایده بیلدی .
بز کله‌لم ینه وقایع شرقیه‌یه :

بعض وقایع همدان

همدان اهالیسی ، بروجه‌بالا جزیه ویرمك اوزره عقد مصالحه ایتمشلر
ایکن صکره نقض عهد ایتمکله حضرت عمربن الخطّاب رضی الله عنه الوهّاب
حضرتلری ، نعیم بن مقرّنی آنلرك اوزرینه مأمور ایتدی .
نعیم بن مقرّن ، واروب حرباً همدانی تکرار فتح ایدرك خراسانه
قدر کیتدی .
او اثناده (دَیْلَم) قومنك و (ری) اهالیسنك ومشهور رستمك برادری
اولان (اِسْفَنْدیار) ایله آذربایجان خلقنك کلمك اوزره اولدقلری خبری
وارد اولمغله همان (یزید بن قیس الهمذانی) یی همدان محافظه‌سنه براقوب
کندوسی آنلره قارشو کیدرك وقوع بولان محاربهٔ عظیمه‌ده بر بویوك
مظفریته مظهر اولدی .
بو محاربه‌ده دخی ایرانیانك کلّی تلفاتی وقوع بولدی .

فتح قزوین وزنجان

او اثناده (براء بن عازب) رضی‌الله‌عنه حضرتلری بر فرقه عسکرایله (أبهر) ه واردقده اهالیسی حربه قیام ایتدیلر ایسه صکره رای وامان دیله‌یوب (براء) دخی آنلره امان ویردی . صکره (قزوین) اوزرینه یوریدی . قزوین اهالیسی دیلمدن امداد ایستدیلر . آنلر دخی امداد ایچون کلوب آنجق طاغ اوزرنده سیرجی کبی طوردقلرندن قزوین‌اهالیسی عقد مصالحه ایله داخل دائرهٔ امن وامان اولمشلردر .

آندن صوکره (براء) دیلمه و(کیلان) و (طیلسان) مملکتلرینه‌غزا وحرباً (زنجان) ی فتح ایلمشدر .

فتح ری و قومس و جرجان و طبرستان

نعیم بن مقرن ، بروجه بالا بر بیوك مظفریت قازانوب همدان‌جهتنك ایشنی تمام ایتدکدن صکره (ری) شهری اوزرینه یورودی .

ری ، اهالیسی طرفندن (ابوفرخان) کلوب استدعای مصالحه و(نعیم) دخی آکا مساعده ایتدیسه‌ده (ری) مملکتنك ملکی و والیسی اولان (سیاوخش بن مهران بن بهرام چوبین) بو مصالحه‌یی رد و (دنباوند) و (طبرستان) و (قومس) و (جرجان) اهالیسندن استمداد وآنلر دخی امداد ایتمکله سیاوخش ، نعیمه قارشو کله‌رك شهره دخولدن آنی منع ایتدی . لکن (ابو فرخان) نعیمه کلدی « آنلر چوقدر، سز، آزسکز . بکا بر آز سواری ویر ، آنلرك معلوماتی اولمقسزین بن ، بو سواری‌یی شهره ادخال ایده‌یم. سن ، اعدا اوزرینه هجوم ایت . بزده شهردن چیقوب آنلره شاشقینلق ویره‌لم » دیدی .

نعيم دخی بر مقدار سواری ایله برادر زاده‌سی (منذر بن عمرو) ی آکا ترفیق ایله شهره ادخال ایتـدی و کندوسی (سیاوخش) ك جمعیتی اوزرینه هجوم واقتحام ایتدکده قویاً مقاومت ایلدیلر ایسـه‌ده منذر ، تکبیر آله‌رق بغتةً شهردن طیشـارو اوغرادیغی کبی ایرانیلره خوف ودهشت کله‌رك منهزم اولدیلر و پك چوق قیریلدیلر . عسـاکر اسلامیه بوراده دخی بیوك مظفریته نائل اولدیلر وهمان مدائن فتحنـده‌کی قدر اموال غنائم آلدیلر .

ابوفرخان، اهالی نامنه عقدمعاهده ایتمکله آندن صکره اولاد واحفادی (ری) بلده‌سنده دائما حائزشرف واعتبار اوله‌کلمشدر واومظفریتك اوزرینه (دنباوند) اهالیسی دخی معیّن‌المقـدار مال ویرمك اوزره امان آلمشدر .

نعیم ، اموال غنائمك خمسنی مدینهٔ منوره‌یه کونده‌ردی واميرالمؤمنیندن وارد اولان امر و تعلیمات موجبنجـه برادری (سوید) ی بر فرقه ایله (قومس) طرفنه سوق ایتدی وکیمسه طرفندن مقاومت اولنمامغله قومسی صلحاً فتح ایتدی . (طبرستان) والیسی دخی بالمخابره عقد مصالحه ایلدی .

بعده سـوید بن مقرّن ، جرجانه کیدوب (بسطام) ده اوردوسنی قوردی وملك (جرجان) اولان (زرنان‌صول)[*] نام سرداره یازوب‌اودخی‌کلدی. سوید ایله کوروشدی . جزیه ویرمك وجرجانك فتحنه اعانه ایتمك اوزره عقد مصالحه‌ایتدی وسوید ، آنکله برابر جرجانه کیردی . خراج مملکتی جبـایت و حدود وثغوری (دهستان) ترکلریله سـد ایلدی و بو یولده محافظهٔ حدوده قیام ایدنلردن جزیه‌یی رفع ایله سائرندن تحصیل‌ایتدی.

فتح آذربایجان‌و شهر زور و دربند

مقدّما (عتبة بن فرقد) ایله (بکیر بن عبدالله) آذربایجـان اوزرینه مأمور اولوب بری (حلوان) طرفـدن و دیکری (موصل) جانبنـدن

[*] بواسم (معجم‌البلدان) ده (روزبان صول) شکلنده محرردر .

(آذر بايجان) ه داخل اولاجقلر ايدی . (ری) بلده‌سنك فتحندن
صكره (بكير بن عبدالله) ه امداد ایچون (سِماكُ بن خَرَشَةالانصاری)نك
طرفه كونده‌رلمسنی حضرت عمر ، نعيمه امر واشعار ايتدی .

بكير بن عبدالله ، ايسه آذربايجانه كيدركن طاغلرده ، رستمك
برادری اولوب نعيمك همدان يانندەکی محاربه‌سنده منهزم اوله‌رق فرار
ايدن (اسفنديار بن فرخزاد) ه تصادف ولدی المحاربه غلبه ايله آنی اسير
ايتمشيدی . اسفنديار ، آكا « بنی طوت . بو بلادی صلحه ربط ايده‌يم
والا طاغلره فرار وبر مدت شوراده بوراده تحصن ايدرلر » ديمكله بكير
دخی آنی تحت محافظه‌ده طوته‌رق بلاد آذربايجانی صلحاً ضبط ايتمش ،
فقط قلعه‌لر قالمش ايدی .

سماك ايسه جوارنده‌كی يرلری فتح ايدرك اورايه كلدی (عتبة بن فرقد)
دخی كذلك كندو جوارنده‌كی يرلری فتح ايلمشيدی . (بهرام بن فرّخ
زاد) عتبه‌نك حركتنه مانع اولمق اوزره يولی اوزرنده طورور ايكن
(اسفنديار)ك نزد (بكير)ده اسير اولديغنی خبر آلنجه « ايشته شمدی محاربه
سوندی ومصالحه اتمام اولندی » ديوب (عتبه) ايله عقد مصالحه ايلدی وبو
مصالحه‌يی بوتون آذربايجان اهاليسی قبول ايتدی .

بعده عتبه بن فرقد (شهرزور) و (فرقد) اوزرينه كيدوب اكرادد ن
يك چوق آدم تلف ايدرك (شهر زور) ايله (صَامَغان) ی فتح ايتمشدر .
بكير بن عبدالله دخی (دربند) ه طوغری ايلروله‌مشيدی .

حضرت عمر ايسه او طرفه (سراقة بن عمرو) ی مأمور ايلمش
ايدوكندن سراقه ، آذربايجاندن ايلرو حركتنده مقدمةالجيشه (عبدالرحمن
بن ربيعه)يی وصاغ وصول جناحلرينه (حذيفه) ايله سالف الذكر بكيری مأمور
ايتدی ودربند اوزرينه كيتدی .

حضرت عمر ، موصل اميری اولان (حبيب بن مَسْلَمَه) يی دخی

سراقه‌نك امدادينـه كونده‌ردى و موصـله (زِيادْ بن حَنْظَلَه) يى مأمور بيوردى .

دربند حكمدارى اولان (شهريار) اهل اسلامك مهاجمه‌سنى كورنجه راى و امان آله‌رق كلوب سراقه ايله كوروشدى . اهل اسـلامه نصرت وحدودك محافظه‌سنه غيرت ايتمك وبو وجهله محاربه‌ده بولنانلر معاف اوله‌رق يرنده مقيم اولان اهالى جزيه ويرمك اوزره بينلرنده بر معاهده عقداولندى.
بعده سراقه ، ارمنيه‌يى محيط اولان طاغلر اهاليسنى اطاعته كتورمك اوزره معيتنده‌كى امرايى مأمور ايتدى .

شويله‌كه : بكير بن عبداللهى (مُوْقان) ، وحبيبى (تفليس)، وحذيفه‌يى (لان) طاغلرينه و سـلمان بن ربيعه‌يى ديكر طرفه كونده‌ردى . فقط بو ممالكك وسعتنه و طاغلرينك صارپلغنه كوره اويله طرف طرف طاغيدي‌لاز عسكرك مقدارى پك آز ايدى . بناءً عليه بو امرادن يالكز بكير ، موفق اوله‌رق (موقان) ى فتح ايلمشدر .

سراقه ، فوت اولدقده يرينه (عبدالرحمن بن ربيعه) دربند سرحدينه مأمور اولمشـدر و بعده عبدالرحمن (تيمور قپو) دربندينى كچوب ايكى يوز ساعتلك مسافه محللره قدر غزا ايتمشدر .

طرف طرف ايران ايچنه اقتحام اولندیغی

اميرالمؤمنين عمر رضى‌الله‌عنه حضرتلرى ، عساكر اسلاميه‌نك طوپليجه حركتلرينى امر ايلر وپك ايلروليوب‌ده ايران ايچنه يايلمقدن نهى ايدردى
ايرانيلر ايسـه بر طرفدن عرض انقيـاد ايله عقد صلح و بر طرفدن عصيان ايله نقض عهد ايتمكده ايديلر .

احنف بن قيس ، مقدما بصره‌دن مدينـهٔ منوره‌يه واردقده حضرت عمر ، آندن بو حالك سببنى صورمش ، او دخى « قول قول ايرانه دخو

واقتحام ايله دولت ايرانيه امحا اولنمدقجه بو اختلاللرك اوكى آلنماز » ديو جواب ويرمش وبو خصوصه حضرت عمرى قانديرمش ايدى .

بناءً على ذلك حضرت عمر ، خراسان قولنه (احنف بن قيس) ى و (سابور) ايله (اردشير خره) قولنه (عثمان بن العاص الثقفى) يى و(دارابكرد) ايله (فسا) قولنه (سارية بن زنيم)ى و (كرمان) قولنه (سهيل بن عدى) يى و (سجستان) قولنه اصحابدن مشهور (عاصم بن عمرو) ى و (مكران) قولنه (حكم بن عمير تغلبى) يى مأمور ايدوب هر برينه بر سنجاق كوندرمش و ابو موسى الاشعرينك دخى كيروده احتياط اوزره بولنەرق ايجابنه كوره آنلره اعانه ايتمسنى امر و اشعار بيورمش ايدى .

كسرى يزدجرد ، بروجه بالا بتون ايران خلقنى جنكه دعوت ايله نهاونده بر بيوك اردو جمعنه ابتدار ايلمش اولديغندن بر مكمل اردو ايله نهاونده وارلمش ونهاوندوقعه‌سنده ايرانيلر ، فيمابعد دوزه‌لەميه‌جك صورتده بوزولمش اولدقلرندن سالف‌الذكر امرانك حركتلرى زمانى كلمش اولدى وهمان قول‌قول ديار ايرانه كيروب يايلمالرى وطرف‌طرف غزايه‌قويولمالرى ايچون جانب خلافتدن امر ويريلدى .

امراى مومى اليهك بصره‌دن حركت ايلدكلرى اثناده ايرانيلر دخى (توج) بلده‌سنده طوپلانمشلر ايدى . امرا ، آنلرك اوزرينه وارمايوب هربرى ، سمت مأموريتنه توجه ايتمكله ايرانيلر دخى كندى بلده‌لرينك محافظه‌سى ايچون طاغيلدى . بووجهله تفرقلرى ايسه كندولرنجه بر نوع انهزام قبيلندن اولدى .

كسرى يزدجرد ، مقدما رى شهرندن اصفهانه وآندن كرمانه كيتمش وبر يرده ديكيش طوتديره‌ميوب نهايت خراسان ديارينه عزيمت‌ايله (مرو) شهرينه واروب اوراده بر آتشكده انشا ايله استقرار ايتمش ايدى .

او جوارده بولنان ايرانيلر ، كندوسنه اتباع ايله اوراده اجراى

حکومت ایلمکده اولدیغی حالده سائر بلاد ایرانیه اهالیسنی تحریکدن خالی دکل ایدی . بناءً علیه خراسانك فتحی اهم و اقدم کورولمشیدی .

فتح خراسان

بالاده اسملری محرر اولان امرادن (اَحْنَف بن قیس) (طَبَسانْ) دن خراسانه کیردی وعنوةً (هرات)ی فتح ایتدی. (صُحار بن فلان العبدی)یی هراتده براقوب کندو (مروشاهجان) طرفنه کیتدی و (مطرّف بن عبدالله بن شخیر) ی نیشابوره و (حارث بن حسّان) ی (سَرْخَس)ه کوندردی.

اخنفك مروشاهجانه تقربنده یزدجرد ، اورادن چیقوب (مَرْوُرُوز) ه کیتدی . اخنف دخی بلامانع مروشاهجانه نزول ایتدی .

یزدجرد، مروروزده ایکن خاقان ترکه و(صُغد) وچین پادشاهلرینه نامه یازوب آنلردن استمداد ایلدی .

بو اثناده ایسه کوفه عسکری ایریشمکله احنف ، همان (حارثة بن نعمان باهلی) یی مروشاهجان محافظه‌سنده براغوب کندوسی (مروروز) اوزرینه یوریدی .

یزدجرد ، آرتق مروروزده طورامیوب (بَلْخ) ه کیتدی . احنف دخی واروب مروروزی ضبط ایتدی و کوفه عسکری ، بلخه طوغری حرکت ایلدیکندن احنف دخی او طرفه سکیرتدی .

حال بوکه : کوفه عسکری ، بلخه واردقده یزدجرد ، آنلر ایله جنکه ابتدار و منهزم اوله‌رق جیحون نهرینی عبور ایله تورانه ، یعنی ترکستانه فرار ایلمش اولدیغندن کوفه عسکری ، بلخی ضبط ایلمش ایدی .

متعاقباً احنف دخی بلخه واردقده (نیشابور) دن (طَخارِسْتانْ) ه قدر اولان خراسان اهالیسی ، آکا اطاعت واو دخی مروروزه عودت ایلدی . طخارستانك محافظه‌سنه (ربعی بن عامر) ی کونده‌ردی و کیفیت

فتحی حضرت عمره بیلدیردی . بونك اوزرینه حضرت عمر ، ایرانك محافظه‌سیله اکتفا اولنه‌رق ماوراءالنهره تجاوز اولنمامسنی احنفه امرواشعار بیوردی .

یزدجرد ، بروجه بالا ماوراءالنهره واردقده (خاقان) آکا اعانه‌ایدوب (فَرغانَه) و (صُغد) اهالیسندن دخی خیلی عسکر طوپلاندی .

بناءً علیه کسری یزدجرد ، خاقان ترك ایله برابر نهر جیحونی عبور وخراسان یاقه‌سنه کذار ایله بلخه کلدکلرنده کوفه عساکری بلخی ترك ایله خاقان دخی عساکر کلیه ایله مروروز اوزرینه یوریدیلر .

احنفك یاننده اون بیك بصره‌لی و اون بیك کوفه‌لی که جمعاً یکرمی بیك عساکر اسلامیه وار ایدی . اوراده بولنان طاغ اتکنه چکیلدی ، آرقه‌سنی طاغه دایادی . بر طرف دخی نهر ایله محفوظ ایدی .

بو جهتله عساکر کفار ، قات‌قات زیاده اولدیغی‌حالده احنفك‌اردوسنی احاطه ایده‌میوب جبهه‌سندن‌هجومه مجبور اولورلر ومقاومت‌کورورلر ایدی. کوندوزین جنك ایدوب کیجه اردوکاهلرینه کیدرلر ایدی . خاقانك بر قاچ بللی باشلی آدملری تلف اولمغله بو محاربه‌دن تشأم ایدرك بغتةً اردوسنی قالدیروب بلخه کیتدی .

یزدجرد ایسه اوّلجه اهل اسلام قارشوسنده خاقانی ترك ایله کندوسی مروشاهجانه کیدوب اوراده محافظ بولنان (حارثة بن نعمان) ی محاصره ایتمش واوراده مدفون اولان خزینه‌لرینی چیقارمش ایدی .

یزدجرد ، بوخزینه‌لری آلوب خاقانك یاننه کیده‌جك اولدقده اکابر واعیان فارس « بوخزینه‌لر، ایران مالیدر . باشقه دیاره نقلی جائز دکلدر. هم‌ده ماوراءالنهر خلقنه امنیت واعتماد اولنماز. عربلرله اویوشمق اولادر . زیرا آنلردن عهده وفا مأمولدر » دیمشلر ایسه‌ده یزدجردی اقناع ایده‌مدکلرندن خزینه‌لرینی الندن آلوب احنفه ویرمشلر وجزیه ویرمك اوزره آنکله معاهده ایتمشلر ویرلرنده مستریح‌القلب اوله‌رق کار وکسبلری ایله مشغول اولوب قالمشلردر .

یزدجر ایسه بلخه واروب اورادن خاقان ایله برابر نهر جیحونی عبور ایله فرغانه‌ده قرار قیلمش و اورادن ینه ایران خلقنی تحریك ایله مشـغول اولوب قالمشدر .

خاقان ایله یزدجرد ، بروجه بالا ماوراءالنهره عودت ایلدکدن صکره کوفه عسـکری بلخه واروب موقعلرنده یرلشـدیلر . احنف دخی کیفیتی مدینهٔ منوره‌یه عرض ایلدی .

بوخبر فتح ، حضرت عمره لدی‌الوصول ناسی مسـجد شریفه جلب، وجمع ایله برخطبه اوقودی .

شویله‌که : احنفك فتحنامه‌سـنی قرائت ایلدکدن صکره جنـاب حقك فتح ایران حقنده اولان وعد الٓهیسـنی انجاز بیوردیغنه تشـکر ایتدی ودیدی‌که « مجوس دولتی ، محو اولدی . بوندن صـکره برقاریش یرلرینی استرداد ایده‌مزلر. جناب حق، آنلرك دیار واموالنی سزه موروث قیلدی. تاکه سزك نه‌کونه عمل ایده‌جککزه نظر بیوره . ایمدی حالکزی تبدیل ایتمیکز . یوقسه اوده سزی بشقه قوم ایله استبدال بیورر . بن ، بوامت حقنده برطرفدن‌قورقمام، الّا سزك کندی طرفکزدن قورقارم » .

۲۳ سنه‌سی فتوحاتی

بالاده مذکور اولان امرادن (سابور) قولنه مأمور اولان (مُجاشِع بن‌مسعود) اوسمته حرکت ایلدکده (تَوَّج) اهالیسی مقابله‌یه قیام ایتدیسه‌ده یك فنا حالده بوزولدیلر وپك چوق قیریلدیلر . مجاشع دخی توّجی حصر وتضییق ایله فتح ایتدی وپك‌چوق اموال غنائم الدی .

(اصطخر) قولنه مأمور اولان (عثمان‌بن‌ابی‌العاص‌الثقفی) دخی اوسمته کیدرکن ایرانیلر ، آنی (جُوْر) ده قارشولایوب جنکه کیریشدیلر ایسه‌ده

آنلرده بوزولديلر وعساكر اسلاميه (جور)ى فتح ايلدكدنصكره (كازرون) طرفنى مستولى اولديلر .

بعده ابوموسى‌الاشعرى ، اورايه واروب عثمان ايله برلكده (شيراز) و (ستيز) ى فتح ايلديلر .

بعده عثمان (جنا) طرفنه كيتدى واوراسنى فتح ايتدى . (جهرم) ناحيه‌سنده مجتمع اولان ايرانيلر ايله لدى‌المصادمه انلرى دخى يوزدى وجهرمى ضبط ايلدى .

(فسا) و (دار ابكرد) قولنه مأمور اولان (سارية بن زنيم الدئلى) دخى بو اثناده اوطرفه واروب ايرانيلر ايله براوواده جنكه طوتوشمش ايدى . ايرانيلر ايسه هرطرفدن استمداد ايله فارسك هپ اكرادى اورايه طوپلانمش ايدوكندن هرطرفدن عساكر اسلاميه‌يى احاطه ايتمك اوزره ايديلر .

ايشته اوزمان حضرت عمر ، مدينهٔ منوره‌ده منبر اوزرنده خطبه اوقويوردى. جناب حق، آكا اردونك حالنى كشف ايتديكندن اثناى خطبه‌ده « ياسارية الجبل الجبل » ديو ندا ايتدى كه: اى ساريه! طاغه، طاغه. ديمكدر. آنك سسنى ساريه ورفقاسى ايشيدوب آرقه طرفلرنده‌كى طاغه استناد ايلمشلر و دشمن ، يالكنز بريوزدن كله‌رك بوزولمش و اهل اسلام ، غالب ومظفر اولمشدر .

حضرت عمرك بروجه بالا منبرده (ياسارية‌الجبل) ديمسى جماعته موجب تعجب اولمغله اصحاب كرامدن بعضيلرى، على كرم‌الله وجه حضرتلرينه كلوب « اميرالمؤمنينك خطبه اثناسنده مناسبتسز اوله‌رق (ياسارية الجبل) ديمسى نه‌اوله ؟ » ديدكلرنده حضرت على « اميرالمؤمنين ، معناسز سوز سويلمز . براصلى اولمق كركدر . بوكونى بلله‌يكنز . باقالم نه ظهور ايلر » ديمشدى . ساريه طرفندن فتحنامه ايله كلن مژده‌جيدن استيضاح اولندقده اوكون ميدان حربده ايكن حضرت عمرك سسنى ايشيده‌رك كيرو چكيلوب طاغه استناد ايلدكلرينى وبو وجهله مظفر اولدقلرينى بيان ايتمشدر .

(کرمان) قولنه مأمور اولان (سهل بن عدی) او طرفه کیتمش و (عبدالله بن عبدالله بن عتبان) دخی آکا التحاق ایتمش ایدی . کرمان اهالیسی، مقابله‌یه قیام ایتدیلر ایسه‌ده بوزولدیلر ، تارمار اولدیلر وعساکر اسلامیه بوراده دخی غنائم وافره آلدیلر .

(عاصم بن عمرو) دخی (سجستان) ه کیتمش و (عبدالله بن عمیر) آکا التحاق ایتمش ایدی. اوزمان سجستان ولایتی، خراساندن دها واسع ایدی. اهالیسی ، قندهار اهالیسیله واتراك وامم سائره ایله حرب ایدرلر ایدی . بوکره طوپلانوب عاصمه قارشو کلدیلر. لکن آنلرده بوزولدیلر، طاغیلدیلر واهل اسلام، غلبهٔ کامله‌یه مظهر اوله‌رق بتون سجستانه مالك اولدیلر .

(حکم بن عمیر التغلبی) دخی (مکران) ه کیتمش و(شهاب بن المحارق) و (سهیل بن عدی) (وعبدالله بن عتبان) آکا التحاق ایتمش ایدی .

مکران والیسی، ملك هنددن استمداد ایلیوب اودخی خیلی عساکر امدادیه کونده‌رمکله اوراده غایت شدتلی محاربه‌لر وقوع بولدی. مشرکینك میدان محاربه‌ده پك چوق مقتوللری قالدی. نهایت بوزولوب پریشان اولمالریله دیار مکران دخی ممالك اسلامیه‌یه منضم اولدی .

فذلکهٔ ایام عمر

امیرالمؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه الوهاب حضرتلرینك ایام خلافتنده بروجه بالا آز وقت ظرفنده ممالك اسلامیه ، زیاده وسعت ودین اسلام ، فوق العاده قوت بولدی . هرطرفدن اموال وافره متوارد اوله‌رق بیت المال مسلمین مالا مال اولدی .

حال بوکه : برملتك ایچنده بردن بره بومرتبه ثروت وغنا حصولندن طولایی بین الناس اغراض دنیویه حادث وبوده اختلال وفتنه حدوثنه باعث اولمق بوعالم کون وفسادك مقتضای احوالندن اولمغله بوراسی حضرت عمرك ذهننی تخدیش ایدیوردی .

برده رسول اكرم عليه‌الصلوة والسلام ، امتنك اعدالرينه غلبه ومكه
ويمن وقدس وشامى فتح وكسرى وقيصرك خزينه‌لرينى تقسيم ايده‌جكلرينى
وآره‌لرنده فتنه واختلال ونفسانيتلر حادث اوله‌رق ملوك سالفه مسلكنه
كيده‌جكلرينى بيان بيورمشيدى وعمر ، برحيات اولدقجه فتنه ظاهر
اولمايه‌جغنى دخى خبر ويرمشدى .

رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى ، بويله مغيباته دائر اولان
اسرارك بعضيسنى ، بعض خواص اصحابنه وجمله‌سنى محرم اسرارى اولان
(حذيفة بن‌يمان) رضى‌الله‌عنه حضرتلرينه بيلديرمشيدى .

بركون حضرت عمر، حضورنده بولنان بعض اصحاب كرامه « رسول‌الله
صلى‌الله عليه وسلمك فتنه حقنده اولان سوزى قنغيكزك خاطرنده‌در ؟ »
ديوصورمش. ايچلرندن حذيفة « ياامير‌المؤمنين ! رسول‌اكرمك فتنه حقنده
اولان سوزى عينيله بنم خاطرمده‌دركه كيشينك عيال ومال واولادندن
وقومشوسندن طولايى فتنه‌يه دوچار اولماسيدر . بومثللو كناهلره صوم
وصلوات وامر بالمعروف ونهى عن‌المنكر كفارت اولور » ديو جواب
ويرمش .

حضرت عمر « مرادم او دكل . دكز كبى تموّج ايده‌جك فتنه‌يى
صورويورم » ديدكده حذيفه « يا امير‌المؤمنين ! سنك ايچون آندن بر بأس
يوق . سنك زمانكله آنك آره‌سنده بر قاپالى قاپى وار » ديمش .

حضرت عمر « بو قاپى قيريلاجقمى ، يوقسه آچيلاجقمى ؟ » ديدكده
حذيفه « قيريلاجق » ديمكله حضرت عمر « اويله ايسه آرتق قاپانماز »
ديوب اظهار تأسف ايتمش .

تابعيندن وكبار محدثيندن (ابووائل) بو محاوره‌يى حذيفه‌دن روايت
ايلدكدن صكره ديركه « قاپى‌نك نه‌اولديغنى حذيفه‌دن صورمغه قورقدق .
كبار ائمه‌دن اولان (مسروق) ه ، سن‌صور. ديدك . اوده صوردى. حذيفه
« قاپى عمردر » ديو جواب ويردى .

حذيفه‌يه ديدككه : عمر ، قاپى‌يى بيلورميدى ؟ حذيفه ديديكه :

صباحدن صکره آقشامك کله‌جکنی نصل بیلور ایسه آنی‌ده اویله بیلوردی . بن ، آکا بر حدیث شریف روایت ایلدم‌که مغالطه قیلندن دکلدر » .

الحاصل حضرت عمر ، ملت اسلامیه آره‌سنده فتنه حدوثندن پك زیاده اندیشه اوزره ایدی . بروجه بالا بین‌الناس اغراض دنیویه‌یی موجب اولان ثروت و غنا حاصل اوله‌رق فتنه استعدادلری دخی پیدا اولمغه باشلامشیدی .

لکن حضرت عمرك انظارانامده دركاراولان مهابتی وملت اسلامیه‌نك کندوسنه فوق‌العاده انقیاد واطاعتی فتنه ظهورینه مانع ایدی .

چونکه حضرت عمر ، ناسك درجه‌لرینه کوره میلیونلرجه مال تقسیم ایدرکن کندوسی اورته حالده بر مهاجر کبی کمال تصرف ایله کچینوردی ، حتی بر کون خطبه اوقور ایکن کوملکنك اون ایکی یرنده یاما اولدیغی کورولمشیدی .

بناءً علی ذلك ، آکا کیمسه‌نك بردیه‌جکی یوق‌ایدی. هرکس ، آندن اوتانور ومهابتندن قورقوب صاقنور ایدی . او ، هر ایشه دقت وبالذات تقید ایلر وامن وآسایشی محافظه ایچون کیجه زقاقلرده کزر ایدی .

حال بوکه: ممالك‌اسلامیه، بروجه‌بالا زیاده وسعت‌بولدی. ایش‌چوغالدی، هریرده عدالت کامله اجراسی مشکل اولدی . حضرت عمر ، بو حالدن صیقیلوب « یاربّ ! روحمی قبض ایت » دیمکه باشلادی .

حتی برکون آغلارکن سببی صورولدقده « نصل آغلامایم‌که فرات کنارنده بر اوغلاق ضایع اولسه قورقارم‌که عمردن صورولور » دیو جواب ویردی .

حضرت عمرك بربیوك اندیشه‌سی دخی یرینه برذاتی استخلاف ایتمك یعنی ولی‌عهد تعیین ایتمك مسئله‌سی ایدی .

چونکه : حضرت صدّیق ، آنی استخلاف ایتمش اولدیغی کبی آنك دخی برینی استخلاف ایتمسنه انتظار اولنور واودخی بوفکرده بولنورایدی

اصحـاب كرامك طبقهٔ علياسى ، اهل بدر اولوب آنلرك ايچنده دخى عشرهٔ مبشره ممتاز اولمغله آنلردن برينك استخلافى لازمهٔ حالدن ايدى .

حضرت عمر ، كندوسندن صكره خلافته عشرهٔ مبشره‌دن ابو عبيدة بن الجرّاح رضى‌الله عنه حضرتلرينى مناسب كورويوردى .

ابو عبيده ايسـه بالاده بيان اولنديغى اوزره شـامده اميرالامرا ايكن مطعوناً عازم داربقا اولمش وحين وفاتنده خانه‌سنده يالكز سلاحلرى و بر قويون پوستى وبر صو دستيسى قالمش ايدى . تمام استخلاف ايچون حضرت عمرك آراديغى ذات اولوب آنك وفاتندن صكره كندوسى بو بابده متردد ومتحير قالدى .

عشرهٔ مبشره‌نك فضائلى چوقدر. تفصيله حاجت يوقدر. فقط خلافت وامارتدن مقصد اصلى ، تنظيم وتسويهٔ مصالح امتدر . بو مقصده قنغيسنك انسب اولديغى جاى مطالعه ايدى .

عشرهٔ‌مبشره‌دن سعيد بن زيد رضى‌الله‌عنه حضرتلرى ، اوزمان بر حيات ايدى و عابد وزاهد و مستجاب الدعوه بر ذات ممدوح الصـفات ايدى . لكن صرف آخرت آدمى اولوب امارت ورياسـت قيـدنده دكل ايدى . يرموك وقعه‌سـنده و دمشق شـامك فتحنده بولندى . لكن مجرد حسبى اوله‌رق بر مجاهد نفر كبى بولنوب بر فرقه رياسـت و امارتنده بولنمدى . بعده كوفه‌يه كيتدى و اوراده اقامت ايتـدى . اوله‌دن كندوسـنى اولمش حكمنه قومش ايدى . قالديكه : حضرت عمرك عمّزاده‌سى وهمشيره‌سـنك قوجه‌سى اولديغندن آنى استخلاف ايتمـك حضرت عمرك مطالعه‌سـنه الويرمزدى .

شوحاله نظراً خلافته عشرهٔ مبشره‌نك باقى آلتيسندن ، يعنى (على بن ابى‌طالب) و (عثمان بن عفّان)و (طلحه) و(سعدبن ابى‌وقّاص)و(زبيرالعوّام) و (عبدالرحمن عوف) رضى‌الله عنهم حضراتندن برى تعيين وانتخاب اولنمق لازم كلوردى . ايشـته حضرت عمر ، بونده متردد ومتحير ايدى . زيرا

استخلاف ایده‌جکی ذاتك زماننده فتنه ظهور ایدر ایسه معنوی مسئولیتی کندوسنه عائد اولور دیو خوف ایدردی .

عبدالرحمن بن‌عوفك اهلیتنی تصدیق ایدردی. لکن عبدالرحمن، احد غزاسنده یکرمی یرندن یاره‌لانوب حتی یاره‌لرك بری آیاغنده اولمغله طوپال قالمشیدی. وجودجه درکار اولان ضعفنه اختیارلق ضعفی دخی منضم اولمغله امور خلافتك لایقیله ایفاسنه وجودی متحمل دکل ایدی .

سعد بن ابی وقّاص، عراق سرعسکرلکنده اثبات لیاقت ایلمش‌ایسه‌ده خلافت، باشــقه بر ایش اولوب آنده دخی موفق اوله‌بیــله‌جکنه حضرت عمرك اعتمادی یوق ایدی .

زبیرالعوّام، تجارتدن لذت آلمش واخذ واعطا ایچنه طالمش وبو یوزدن پك‌چوق زنکین اولمش ایدی .

مدینــه وبصره وکوفه‌ده ومصرده املاکی وپك چوق اراضیسی وار ایدی و بیك کوله‌سی اولوب کندوســنه خراج ویریورلر ایدی. زبیر، بو اموالی مجلســنده بولنــانلره بذل ایدوب برآقچه‌سنی یاننــده آلیقومازدی وریاست وامارت قیــدنده دکل ایدی. حتی بالاده بیــان اولندیغی اوزره حضرت عمر، آکا مصر والیلکنی تکلیف ایتــدکده قبول ایتمیوب مجرد حسبی اوله‌رق جهــاده کیتمش ومصرك فتحنده عمرو بن عاصه اعانه ایتمش ایدی . اوزمان خلیفه اوله‌جق ذات ایســه حضرت عمرك رأی واجتهادینه کوره هردرلو آرزودن فارغ‌البــال اوله‌رق مصــالح مسلمینك رؤیتنه حصر فکر ایتك لازم کلوردی .

طلحه دخی‌اصحاب ثروت ویساردن برذات‌اولوب کوزل کینور واووقته کوره سوســلی کزر، یعنی ییرتیق ویامه‌لی روبه کینمز وپارماغنه قرمزی یاقوتدن خاتم طاقار ایدی .

حضرت عمر ایسه یامه‌لی کوملك وصوف جبه کییر، خلیفه آراردی . زیرا خلیفه، اویله کوزل کینوب قوشــانور وذیقیمت اشیا قوللانور ایســه خلق، آکا تقلید ایلر وجمــع وادّخار اموال داعیه‌ســنه دوشر وبوجهتله

بين‌الناس برطاقم اغراض ونفسانيتلر ظهور ايله ايش چيغيرندن چيقار ديو خوف وتلاش ايلردى .

عثمان بن عفّــان دخى اغنيادن ايدى وخليفه‌نك تجــارت ايله زنكين اولوب سعادت دنيويه واخرويه‌يى جامع اولماسنده بأس كورمزدى. چونكه : تجارت حلالدر ، زنكينلك برقصور دكلدر . اغنياى شــاكرين ، فقراى صابرينه مقــابلدر . داود و سليمان عليهماالسلامك حاللرى بوكا دليلدر . اهل‌اللهدن ايكى يولده ســلوك ايدنلر واردر . فقراى اصحــاب كرامدن بعضيلرى « اغنيا ، بزم كبى عبادت ايلدكدن باشــقه وجوه برّه بذل مال ايله فضله ثواب قازانه‌رق درجات عليايه چيقديلر » ديو اغنياى شــاكرينــك حاللرينه غبطه ايدرلردى .

(دين ايله دنيا جمع اولورســه نه‌اعلا ، كفر ايله افلاس جمع اولورسه نه‌فنا) دنيلمشدر .

اما حضرت عمر عندنده او زمان خليــفه‌نك جهت آخرته حصر نظر ايله يالكز مصالح امتى دوشونمه‌سى وبيت‌المالدن آلاجنى مقدار كفايه علوفه ايله كچنمه‌سى لازمهٔ حالدن كورينور ايدى . بوايســه رأى واجتهادجه بر اختلافدن عبارت ايدى .

فقط حضرت عثمانك خلافتى حقنده باشقه برملاحظه دخى وار ايدى. شــويله‌كه : حضرت‌عثمان ، بنى‌اميّه‌دن اولديغى حالده بالجمله وجوه واشراف قريش عنده غايت محترم ومحبوب‌القلوب ايدى. لكن خليفه اولدقده امويلر باشنه اوشوب وهربرى برمأموريت قاپمق داعيه‌ســنه دوشوب اودخى پك ملايم ومحجوب وزياده حليم وســليم برذات ممدوح‌الصفات اولديغى جهتله آنلره مســاعده ايده‌جكى وبو ايســه ديكر قبيله وشعبه‌لرك وعلى‌الخصوص هاشيملرك رقابتنى جالب ونهــايتِ برِفتنه حدوثنى موجب اوله‌جغى وارد خاطر اولويوردى .

على بن‌ابى طالب ، عابد وزاهد ومجاهد وبرخرقه وبرلقمه‌يه قانع برذات جليل‌المناقب اولوب حضرت عمر ، آنك خلافته اهليتنى تصديق ايلردى .

فقط حضرت علی ، بعضا مزاح ولطیفه‌یه میل ورغبت ایلر وبونی شعار خلافته منافی کورمز ایدی . رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری بعضاً لطیفه‌یه تنزل بیورقلری جهتله ذاتاً لطیفه‌ده بر بأس کوروله‌مز . حضرت عمر ایسه خلیفه‌نك مزاح ولطیفه‌دن اجتناب ایله دائماً کمال تمکین ووقار اوزره بولنمسنی مقتضای حالدن کورردی. لکن بوده رأی واجتهادجه براختلاف ایدی. معهذا حضرت عمر ، بوبابده حضرت علی‌یی سائرینه ترجیح ایلردی .

آنلرك هربری برمجتهد جلیل‌القدر ایدی . برمجتهد ایسه دیکر مجتهدك قولیله ملزم اولمایوب هربری کندی رأییله عمل ایدردی .

حضرت عمر دخی حضرت صدّیقه اتباعاً اوزرینه برمسئولیت معنویه آله‌رق برینی استخلاف ایده‌جك اولدیغی تقدیرده کندی رأینه موافق برخلیفه آرامقده حقلی ایدی .

بومسئولیتی اوزرینه آلمغه مجبورده دکل ایدی . زیرا رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری ، امرخلافتی انتخاب امته براقمش اولدیغندن حضرت عمر ، اویوله‌ده کیده بیلوردی .

بناءً علی ذلك حضرت عمرالفاروق ، بوبابده اوته‌دنبرو کندوسنجه برقرار قطعی ویره‌میوب متردد ومتحیر ایدی . عبدالله بن عبّاس رضی‌الله عنهما حضرتلری دیرکه « برکون عمرك یاننه واردم . کندوسنی مغموم کوردم . دیدیکه : امرخلافت حقنده نه‌یاپاجغمی بیلمیورم ، قالقوب اوطورویورم . بوبابده متحیرم .

دیدمکه : علی‌یه میل ورغبتك وارمی ؟ دیدیکه : علی‌التحقیق علی ، بوایشه اهلدر . فقط مزاجنده برآز مزاحه میل واردر وبندن صکره او ، خلیفه اولورسه محقق سزی بیلدیککز طریق حقه سوق وترغیب ایدر رأی واعتقادنده‌یم . دیدمکه: عثمان حقنده رأیك نه‌در؟ دیدیکه : آنی استخلاف ایدرسه‌م (ابن ابی‌معیط) ی ناسك باشنه بلا ایدر . عربده آکا

التفات ایلمز اولور . نهایت کندوسنك بوینی اورولور . والله بن ، آنی استخلاف ایتسهم اویله یاپار ، عربده بویله یاپار »

(یعنی عثمان، خلیفه اولورسه آنا برقرنداشی اولان (ولیدبن‌عقبةبن‌ابی معیط)ی استخدام‌ایلر. عربده آنك بوکبی آدملری ایلری‌کچیرمسندن تنفر ایدرك آنك علیهنه قیام ایدر ونهایت کندوسنك قتلنه سبب اولوردیمکدر.)

بوده حضرت عمرك برکرامتیدرکه عینیله ظهور ایتمشدر . شویله‌که : محلنده تفصیل اولنه‌جغی وجهله حضرت عثمان، خلیفه اولدقده ولیدی کوفه والیسی ایتدی . کرك ولیدك ، کرك دیکر بعض امویلرك سوء حاللرندن طولایی فتنه حادث اوله‌رق حضرت عثمانك شهادتنه سبب اولمشدر . بز ، کلهلم ابن عبّاس حضرتلرینك سوزینه :

« بعده عمره دیدم‌که: اویله‌ایسه طلحه‌یی استخلاف ایدرسکز. دیدی‌که: رنك آمیز روبه‌لر کبی، سوسلی کزر. الله‌تعالی، آنك بوحالنی بیلورکن آنی امت‌محمّدك امورینه‌متولّی قیلماز. دیدم‌که: سعدبن ابی‌وقّاص وار. دیدی‌که: حرب اریدر ، لکن ولیّ‌الامر اولاماز .

دیدم‌که: اویله ایسه زبیربن العوّام وار. دیدی‌که پازار یرنده اولچکدن ومُدّدن بحث ایدر. امور مسلمینه اومی متولّی اوله‌جق ؟

دیدم‌که: عبدالرحمن بن‌عوف قالدی. دیدی‌که : نه‌کوزل آدمدر، لکن ضعیفدر . »

ابن‌عبّاس حضریلرینك بومکالمه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره حضرت عمر، بوبابده حضرت علی‌یی مرجح کورویورمش. لکن بوخصوصده هنوز بر قرار قطعی ویرمدن کندوسنك شهادتنی موجب اولان بروقعهٔ غیر مأموله ظهوره کلمشدر .

کیفیت وفات عمر

امیرالمؤمنین عمر رضی‌الله عنه حضرتلری ، مدینهٔ منوره چارشوسنده کزرکن (مغیرة بن شعبه) نك (اَبُولُؤْلُؤْ) نام نصرانی،کوله‌سی آ کاملاقی

اولوب « یا امیر المؤمنین ! مغیره ، بنم اوزریمه آغر خراج وضع ایتدی . آنی تخفیف ایتدیر » دیدی .

حضرت عمر « خراجك نه‌در ؟ » دیدکده « یومیه ایکی درهم » دینجه « صنعتك نه‌در ؟ » دیدی .

ابولؤلؤ « تجارم ، نقاشم ، دمیرجی‌یم » دیدکده حضرت عمر « بو صنعتلره نظراً خراجکی چوق کورمیورم . هم‌ده ایشیتدم‌که سن ، یل ده‌کرمنی یاپه بیلورم دیمشسین » دیدکده او دخی « اوت » دینجه حضرت عمر « اویله ایسه بکا بریل ده‌کرمنی یاپ » دیوب اودخی « سکا بر ده‌کرمن یاپه‌یم‌که مشرقدن مغربه قدر دیللرده داستان اولسون » دیوب کیتدی .

حضرت عمر « کوله ، بنی تهدید ایلدی » دیه‌رك خانه‌سنه کیتدی وفرداسی صباح نمازی قیلدیرمق اوزره مسجد شریفه کلدی. صفلر تسویه اولنورکن ابولؤلؤ کیردی ، ایکی باشلی بر خنجرله حضرت عمری آلتی یرندن یارالادی وبر قاچ ذاتی اوروب اعدام ایتدکدن صکره چیقوب فرار ایلدی .

حضرت عمر ، مجروحاً یره دوشوب سریلمش اولدیغی حالده نمازی قیلدیرمق اوزره عبدالرحمن بن عوف رضی‌الله عنه حضرتلرینه امر ایدوب اودخی امام اولوب جماعت ایله نمازی قیلدی و حضرت عمر قالدیریلوب خانه‌سنه کوتورولدی .

اوصره‌ده کندوسنه « یاامیرالمؤمنین! بر ذاتی ولی‌عهد ایت » دینلدکده « ابوعبیده بر حیات اولسه آنی استخلاف ایدردم و نیچون ایتدك دیو طرف الٰهیدن صورولورسه یاربّ ! رسولکك (ابوعبیده ، بو امتك امینیدر) دیدیکنی ایشیتدم. دیوجواب ویریردم و(ابو حذیفه) نك آزادلی کوله‌سی (سالم) برحیات اولسه آنی استخلاف ایدردم وربّم سؤال ایدرسه رسولکك (سالم، اللهی الك زیاده‌سون ذاتدر) دیدیکنی ایشیتدم. دیوجواب ویریردم » دیدی .

بعده « اوغلك عبداللهی استخلاف ایت » دینلدکده « بر خانه‌دن بر قربان یتیشور » دیدی .

بعده عبدالرحمن بن‌عوفی چاغردی « بن، سنی ولی‌عهد ایلمك ایستیورم» دیوب او دخی « بکا قبول ایت دیو رأی و نصیحت ایلرمیسین؟ » دیدکده « ایده‌مم یارب » دیمکله عبدالرحمن « والله بن‌ده ابداً بوایشه کیرمم » دیدی.

حضرت عمر « اویله ایسه طورك، بو ایشی او ذاتلرك مشورتلرینه حواله ایده‌یم که رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری، آنلردن خشنود وراضی اولدیغی حالده وفات ایلمشدی » دیدی و ایشی مشورته حواله بویوردی .

شویله‌که: عشرهٔ مبشره‌دن آلتی ذاتی ، یعنی (علی) و (عثمان)و(طلحه) و (زبیر) و (سعد بن ابی وقّاص) و (عبدالرحمن بن عوف) رضی‌الله عنهم حضراتنی مجلس مشورته مأمور ایده‌رك ایچلرندن برینی خلافته انتخاب ایللرینی وصیت ایلدی .

اوغلی (عبدالله) رضی‌الله عنهی دخی مجرد رأی ویرمك اوزره بو مجلسه مأمور ایدوب خلافته انتخاب اولنمامسنی شرط ایتدی .

طلحه ، اووقت مدینهٔ منوره‌ده دکل ایسه‌ده یاقین یرده بولنه‌رق کلمك اوزره ایدی .

حضرت عمر ، بووجهله کیفیته قرار ویردکدن صکره عبدالرحمن بن عوف یاننده اولدیغی حالده (علی) و(عثمان) و (زبیر) و(سعد)ی چاغردی .

« سز ، بو امتك رئیسلریسکز . خلافته ایچکزدن برینی انتخاب ایدیکز وآکا ظهیر ومعین اولیکز . سزك حقکزده ناسدن قورقمام . سزك آره‌کزه اختلاف کیروب‌ده ناس دخی اختلافه دوشر دیو قورقارم . طلحه، رفیقکزدر . اوچ کون آنی بکله‌یکز . کاورسه فیها ، کلمز ایسه قرارکزی انفاذ ایلیکز » دیدکدن صکره اوحالده ویریلن قراری طلحه‌نك قبول ایده‌جکنی بکا کیم تعهد ایلر؟ » دیدکده سعد بن ابی وقّاص « آکا کفیل ومتعهدم » دیدی .

بعده حضرت عمر « یاعلی: الله ایچون اولسون . ولی الامر اولور ایسه‌ك بنی‌هاشمی ناسك باشنه بار ایتمه . یا عثمان : ولی الامر اولور ایسه‌ك الله‌ایچون ابی معیط اوغوللرینی ناسك باشنه بار ایتمه . یا سعد ! ولی الامر اولور ایسه‌ك الله ایچون اقرباکی ناسك باشنه بار ایتمه » دیدی .

« عبدالرحمن بن عوف ، نه‌کوزل صاحب رأیدر . آنی دیکله‌یکز ، آکا انقیاد ایله‌یکز » دیو توصیه بویوردی .

اوغلی عبداللهه دخی بو وجهله نصیحت ایلدی‌که « رأیلرده اختلاف واقع اولور ایسه اکثریته تابع اول واکر رأیلرده مساوات بولنور ایسه عبدالرحمن بن عوفك بولندیغی طرفده بولون » دیدی . هر کیم خلیفه اولور ایسه انصار کرام حقنده حسن معامله ایتمسنی وصیت ایلدی .

« سعد ، اکر خلافته انتخاب اولنور ایسه اهلیدر . اولنماز ایسه خلیفه اولان ذات ، آنی استخدام ایله استعانه ایلسون . بنم آنی کوفه امارتندن عزل ایدیشم ، ضعفندن یاخود قباحتندن ناشی دکل ایدی » دیدی .

(ابوطلحة الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری‌که انصارك ایچنده اك زیاده مالدار وفوق‌العاده شجاعت ایله شهرتشعار اولوب آنك حقنده رسول اکرم (اردوده ابو طلحه‌نك سسی ، بر جماعتدن خیرلودر) دیو بویورمشیدی . حضرت عمر آکا خطاباً « یا ابا طلحه ! چوق دفعه‌ده الله، سنکله اسلامی عزیز قیلمشدر . بودفعه‌ده خدمت ایله . ارباب‌مشورت بر خانه‌ده طوپلاناجقلر . سن‌ده انصاردن اللی کیشی ایله قپوده بکله . خارجدن کیمسه‌یی ایچری صالیویرمه . اوچ کونده ایچلرندن برینی انتخاب ایتمك اوزره آنلری ترغیب ایت » دیدی .

(مِقدادبن‌الاسود)ه خطاباً دخی « یامقداد ! بنی قبره قودیغکزده ارباب شورایی طوپلا وبر خانه‌یه قاپات. ایچلرندن برینی انتخاب ایدنجیه‌دك آنلری اوراده طوت » دیدی .

(صُهَیبِ رُومی) یه خطاباً « یاصهیب ! اوچ کون ناسه نمازی سن قیلدیر واصحاب شورایی بر خانه‌یه قاپایوب سن‌ده باشلری اوجنده طور . بشی اتفاق ایدوب‌ده بری ابا ایدرسه قلیجله باشنی اور . دردی اتفاق ایدوب‌ده ایکیسی مخالفت ایلرسه ایکیسنک‌ده باشلرینی اور وا کر تساوی آرا وقوع بولورسه عبداللهی حکم نصب ایتسونلر . آکا راضی اولمازلر ایسه عبدالرحمن بن عوفك بولندیغی طرفله برابر اولیکز ومخالفتده اصرار ایدنلری قتل ایدیکز » دیو بویوردی .

اوغلی عبداللهی (عایشه) رضی‌الله عنها حضرتلرینه کونده‌ردی وحجرهٔ سعادتده دفن اولنمق اوزره رخصت ایستدی . او دخی رخصت ویردی . عبدالله ، بوجواب ایله عودت ایلدکده « الحمدلله . الکمهم ایشم ، بوایدی » دیدی بالاده بیان اولندیغی اوزره رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم وابوبکر رضی‌الله عنه ، حضرت عایشه‌نك خانه‌سنده دفن اولنمشلر ایدی . امّهات مؤمنینك خانه‌لری ایسه برحیات اولدقجه کندولرینك اولمغله حضرت عمر ، حجرهٔسعادتده دفن اولنمق‌اوزره حضرت‌عایشه‌دن استیذانه لزوم‌کورمشدر . بروجه‌بالا اوغلی‌عبدالله‌ه « وفاتمده بنی‌حجرهٔ سعادته کوتوردیککزده ینه عایشه‌دن اذن ایستیکز . ویریرسه اوراده دفن ایدیکز ، ویرمزایسه (بَقیع) مزارستاننده دفن ایدیویریکز » دیو وصیت ایلدی .

بعده بر طبیب کتورولدی . کندوسنك یاره‌لری معاینه ایتدیریلدی . کوبکی آلتنده‌کی یاره ، ده‌رین‌اولمغله تهلکه ظاهر‌اولدیغندن‌طبیب آکا « وصیت ایله یا امیرالمؤمنین ! » دیدی اوده « ایتدم » دیدی .

حضرت عمر ، اویله مجروحاً یاتورکن طیشاروده بر کورولتو اولمغله « نه‌در ؟ » دیو صوردی . و « ناس ، یانکزه کیرمك ایستیور » دیدکلرنده اذن ویردی .

بر کروه ایچرو کیروب « یاامیرالمؤمنین ! عثمانی استخلاف ایت » دیدکلرنده « هم مالی سور هم ، جنتی سور » دیو بیوردی . آنلر طیشارو چیقدقدن

صکره دیکر بر کروه ایچرو کیروب « یاامیرالمؤمنین ! علی بن ابی طالبی استخلاف ایت » دیدکلرنده « او، سزی بر یوله کوتوروركه طریق حق، آنجق اودر » دیدی . اوغلی عبدالله، پدرینك حضرت علی‌یه میلنی آكلاینجه « یا امیرالمؤمنین ! نه مانع وار ؟ ایشته آنی انتخاب ایدیویر » دیدكده « ای اوغلجغزم ! بو ، یوكی حال‌حیاتمزده یوكلندك ، حال‌مماتمزده‌ده‌می طاشیالم؟ » دیدی .

آرتق كلمهٔ شهادت و ذكرالله ایله مشغول اولدی و كیجه عزم روضهٔ رضوان ایتدی .

خلافتی ، اون سنه ، آلتی آی وكسور كوندر . وفاتی اشبو یكرمی اوچنجی سنهٔ هجریه ذی‌الحجه‌سنك سلخنده ایدی .

نمازینی (صهیب رومی) رضی‌الله عنه حضرتلری قیلدی . نعشنی سریر نبوی اوزره قویوب حضرت عایشه رضی‌الله عنها خانه‌سنه كوتوردیلر . وصیتی اوزره اوغلی عبدالله « یاعایشه ! عمر ، حجرهٔ سعادتده دفن اولنمق اوزره رجا ایدر . اذنك وارمی ؟ » دیدی حضرت عایشه دخی كوزلرینك یاشلرینی شاهد طوته‌رق اذن ویردی . آنك اوزرینه حجرهٔ سعادته ادخال ایله حضرت صدّیقك یاننه دفن ایتدیلر. قبرینه اوغلی (عبدالرحمن) ایله برابر (عثمان) و (عبدالرحمن بن عوف) و (سعدبن ابی‌وقّاص) اینمشلر ایدی. رضی‌الله عنه و ارضاه .

مدیوناً وفات ایتمكله املاكی صاتیلوب دیونی ایفا ایدیلمشدر .

اولاد عمر الفاروق

زمان جاهلیتده تزوج ایلمش اولدیغی (زینب) دن (عبدالله) و (عبدالرحمن الاكبر) نام‌اوغوللریله زوجهٔ حضرت پیغمبری‌اولان (حفصه) حضرتلری و (ملیكه) نام زوجه‌سندن (عبدالله) نام اوغلی طوغمشیدی .

بعدالاسلام تزوج ایلدیكی (ام حكیم) دن (فاطمه) نام قیزی و(جمیله) نام زوجه‌سندن (عاصم) نام اوغلی طوغمشدر .

بعده على بن ابى طالبك (فاطمه) رضى الله عنها حضرتلرندن متولد اولان
(امّ كلثوم) ى قرق بيك درهم مهرايله نكاح ايدوب آندن دخى (رقيّه)
نام قيزى ايله (زيد) نام اوغلى تولد ايلمشدر .
(فكيهه) نام جاريه‌دن دخى (زينب) نام بر قيزى اولمشدر .

تمت

حضرت عمرك فتوحاتى وملت اسلاميه‌يه خدماتى چوقدر. اجمال احوالى
يوقارولرده مرور ايتمكله تكراره حاجت يوقدر . سوزينى ديكله‌دير ،
اورورسه آجيدير ، امر دين‌ده لوم لائمدن وطعن طاعندن حذر ايتمز وبر
خصوصده خاطر كوزه‌تمز ، هر حال وكارده عدالتى التزام ايله قطعا طرفدارلق
يولنه كيتمز ايدى .
عاقل ومدبر ، قانع وصابر ، عابد وزاهد بر ذات كثير المحامد ايدى .
(رضى الله عنه وارضاه)

جزء سادس

۲٤ نجی سنه وقایعی

جزء خامسده بیان اولندیغی اوزره یکرمی اوچنجی سنهٔ هجر
ذی‌الحجه‌سنك صوك کونلرنده (مغیرة بن شعبه) نك (ابولؤلؤ)
کوله‌سی، عمربن‌الخطّاب رضی‌الله عنه‌الوهّاب حضرتلرینی خنجرله اورو
یارالامشدی . حضرت عمر، حیاتندن مأیوس اولدیغی حالده خلیفه انتخا
شورایه حواله وارباب شورانك بریره جمعینی (مقداد بن‌الاسود) رضی
عنه حضرتلرینه امر واراده ایلمشیدی .

(ابو طلحة‌الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلرینه دخی « انصار
اللی کیشی انتخاب‌ایله یاننه آله‌رق اصحاب شورایی ایچلرندن برینی انتخ
واختیاره اماله وترغیب ایت » دیو بیورمشدی .

شو حاله نظراً امور ضابطه ، ابوطلحه‌یه عائد اولوب (صهیب رومی
رضی‌الله‌عنه ایسه‌اواثناده امام‌اوله‌رق ناسه نمازقیلدیرمغه مأمورایدی. موق
خلیفه قائمقامی‌مثابه‌سنده‌اوله‌رق حضرت‌عمر، آکامأذونیت‌کافیه‌ویرمشید

اصحاب شوری ، عشرهٔ مبشره‌دن آلتی ذات جلیل‌الصفات ، ید
(عثمان) و (علی) و(طلحه) و (زبیر) و(سعد بن‌ابی‌وقّاص)و (عبدالرح
بن عوف) ایله (عبداه بن عمر) رضی‌الله عنهم حضراتی ایدی .

آنجق عبدالله بن عمرك خلافته انتخاب اولنمامسی شرط اولوب او ،
لكنز رأى ويرمكه مأمور وخلافته مشارالیهم آلتی‌ذاتدن بریسنك انتخابی
قرر ایدی .

طلحه ، مدینهٔ منوره‌ده بولنمادیغندن اوچ‌كون آنك ورودینه انتظار
ولنوب كلمدیكی حالده دردنجی كون بهمه‌حال آنلردن برینك انتخابی
حضرت عمرك وصیتی اقتضاسندن ایدی .

طلحه‌نك غیابنده ویریله‌جك قراره آنك دخی راضی اولاجغنه سعدبن
ی وقاص ، متعهد اوله‌رق آنك طرفندن فضولی وكیل وآنك رأینی حامل
لدی .

لكن عمرالفاروق كبی بتون عالمی لرزان ایدن برذات جلیل‌الصفاتك
ینی كیم طوته‌جق؟ دیو هركسی غم وغصه بوغمش ایدی .

حضرت عمر ، دفن‌اولندقده مقداد بن‌الاسود ، غیراز طلحه ، اصحاب
ورایی جمع ایله برخانه‌یه قودی ویانلرینه خارجدن كیمسه داخل اولمامق
یچون ابوطلحه دخی بكله‌مك اوزره كلوب او خانه‌نك قپوسنده طوردی .

صهیب رومی دخی اوقات خمسه‌ده جماعت مسلمینه امامت وباب شوری
شلرینه نظارت ایلردی .

امیر مصراولان (عمروبن عاص) ایله امیر كوفه اولان (مغیرة بن شعبه)
زمال مدینهٔ منوره‌ده بولنوب آنلر دخی كلدیلر و خانهٔ شوری قپوسنده
وردیلر .

حال‌بوكه : آنلرك بوبابده بركونه مأموریتلری اولمادیغندن سعدحضرتلری
صكره بزده داخل شوری ایدك . دیمك ایچونمی بوراده طورویورسكز؟ »
به‌رك آنلره طاش آتدی وایكیسنی‌ده اورادن دفع ایتدی .

آنلرده اوست پرده‌دن مجاوبه ومجادله‌یه قیام ایتمكله میانه‌ده سوز
وغالدی وایلك آغزدن كبار قریش آره‌سنده مباینت وبرودت پیدا
لدی .

حال‌بوكه : كرك مدینهٔ منوره اهالیسی ، كرك خارجدن كلوب‌ده اوزمان

اوراده بولنان اشراف عرب وامرای عسکر، هپ مجلس شورانك ويره‌جكى قراره منتظر ايدى .

اويله مهم بر مسئله اوزرينه هركسـنك قولاغى كيريشده اولديغى اثناده بويله پرده بيرونانه سوزلر وآهنكسز سسلر ايسـه مصلحته مضر وقاعدهٔ احتياطه مغاير ايدى .

ابوطلحه، همان اصحاب شورايه خطاباً « عمرك جانى آلان الله حقيچون سزه عمرك ويرديكى اوچ كوندن زياده مهلت ويرمم . همان نه‌ياپاجقسـه‌كز بومدت ظرفنده ياپكز » ديوب اوزرلرينه قپويى قپادى .

اوّلا عبدالرحمن بن عوف حضرتلرى، برخطبه ايراد ايله سوزه‌باشلادى واختلاف آرادن اجتنابك لزومنه دائر سوزلر سـويلدى ورفقاسـنى اتحاد افكاره دعوت ايلدى .

فى‌الواقع افكار عموميه‌نك بويله هيجان اوزره بولنديغى اثناده الك‌زياده صاقيناجق شئ، اهل اسلام آره‌سـنه اختلاف وتفرقه دوشمك ملاحظه‌سى ايدى .

عبدالرحمن بن‌عوفك بونصيحتى اوزرينه حضرت‌عثمان بن‌عفّان وزبيربن العوّام برر خطبه اوقودقدن صكره كمال اخلاص ايله آنك دعوتنه اجابتلرينى بيان ايلديلر .

بعده سعدبن ابى‌وقّاص حضرتلرى، برخطبه اوقويوب بالذات بودعوته اجابتدن باشقه كندوسـنك راضى اوله‌جغى صورتده طلحه‌نك دخى راضى اولاجغنه متعهد اولديغنى بيان ايتدكدن صكره « ياعبدالرحمن! ايش سنده‌در. همان ايشه خالصانه ياپيش وخير خواهانه چاليش » ديدى .

الك صكره حضرت على، سوزه كيريشوب « او، اللهه حمد اولسون‌كه بزدن محمّدى نبى وبزه رسـول كونده‌ردى. ايمدى بز بيت نبوتز، معدن حكمتز . اهل ارضه امانز. اهل حاجته نجـاتز . بزم برحقمز واردر . ويريلورسه آلورز، منع اولنورايسه ارض‌الله‌واسعه. ديوب دوه‌لرك صرتلرينه بينرز. اكر رسول اكرم، بزه برعهد ايلمش اولسه‌يدى آنك عهدينى انفاذ

ایدردك وبزه برسوز سویلمش اولسه‌یدی آنك اوزرینه اولنجیه‌دك مجادله ایلردك . دعوت حقه وصلهٔ رحمه بندن اول مسارعت ایده‌جك کمسه یوقدر (لاحول ولاقوة الابالله) سوزمی دیکله‌یکز ، نطقمی بلله‌یکز. شومجلسدن صکره بوایش ایچون قورقولورکه قیلیجلر میدانه چیقوب عهدلره خیانت اولندیغنی کوررسکز . تا که سز برجماعت اولورسکز. بعضیلر دخی ائمهٔ اهل ضلالت وفرقهٔ اهل جهالت اولور . بکا کوره هوا خوش » دیدی .

حضرت علینك کشفی طوغری ایدی . برمدت صکره وقوعات، آنی تمامیله تصدیق ایلمشدر .

چونکه : اتحاد اسلام ، بین العرب جاری اولان غیرت جاهلیه‌یی برطرف ایتمش ایسه‌ده وقت سعادت‌اوزادقجه غیرت قومیت، اوج کوسترمکه باشلامشدر .

هاشمیلر ، مقدم ومؤخر خلافته حضرت علی‌یی وامویلر ، حضرت عثمانی انتخاب ایتمك ایستیوب دیکر قرشیلرك اکثری دخی خلافت بر کره هاشمیلره کچرسه آنلرك بیننده تداول ایده‌رك آرتق دیکر شعبه وقبیله‌لره کچمز دیو ملاحظه ایدرلردی .

حضرت علی ، عالم وفاضل وعارف بالله بر ذات حقایق اکتناه اولوب کندوسنجه اسلامك تزاید شرف وشانندن باشقه بر آرزو اولاماز ایسه‌ده هاشمیلرك ودیکر بعض اصحاب کزینك آرزولرینی رد ایده‌مزدی .

حضرت عثمان دخی سابقین اولیندن ملایم وحلیم وسلیم ومحجوب ومحبوب القلوب بر ذات ممدوح الصفات اولدیغی حالده قبیله‌سی اولان امویلرك آرزولرینه سد اولامازدی .

مقصد اصلی ایسه اهل اسلام آره‌سنده اختلاف وتفرقه واقع اولمامق اوزره قبول عامه‌یه مظهر اوله‌جق بر خلیفه بولمقدن عبارت اولوب اصحاب شورانك پرکار افکاری هپ بومرکزه دائر ایدی .

بناءً علی ذلك ، عبد الرحمن بن عوف حضرتلری، تکرار سوزه باشلایوب « هانکیکز خلافتی ایچکزدن افضل اولانه توجیه ایتمك اوزره

درعهده ایدوبده کندوسنی آندن نزع واخراج ایلر ؟ » دیو صوردی .

بوسؤاله جواب ویرن اولادیغندن عبد الرحمن « ایشته بن ، بو وجهله کندیمی خلافتدن خلع واخراج ایدرم » دیدی .

ابتدا حضرت عثمان وبعده دیکرلری آکا راضی اولوب فقط حضرت علی سکوت ایله‌مکله عبدالرحمن آکا « نه‌دیرسین یااباالحسن؟ » دیوصوردی. حضرت علی « حقی اختیار ایده‌جککه وذی رحمی ترجیح ایتمیه‌جککه وامتك خیرینی تحریده قصور ایله‌میه‌جککه بنی عهد ومیثاق ایله تأمین ایت ، بنده راضی اولورم » دیو جواب ویردی .

عبدالرحمن « سز بنم اختیار ایده‌جکمه راضی ومخالفت ایدن اولور ایسه علیهنده بنمله برابر اولمق اوزره بکا عهد و میثاق ویریکز . بنده ذی‌رحمی ، قرابتی ایچون ترجیح ایتمیه‌جکمه ومسلمینك خیرینه حصر نظر ایلیه‌جکمه اللهك عهد ومیثاقی ایله سزی تأمین ایدرم » دیدی . بو وجهله آنلر ، آنی واو دخی آنلری تأمین ایلدی . عبدالرحمنك زوجه‌سی وعقبة بن ابی معیطك قزی اولان (امّ کلثوم) عثمانك آنا بر قیز قرنداشی اولوب بو قرابت صهریه ، بحسب البشریه عبد الرحمانك ذهنی عثمان طرفنه میل ایتدیرمك خاطره کلمش ایسه‌ده تأمینات واقعه ، اوخاطره‌یی کلیاً ازاله ایتمشدر .

زیرا اصحاب شوری ، ملت اسلامیه‌نك اخصّ خواصی اولوب هرجهتله مؤتمن وموثوق وعهدلرینك خلافنه حرکت ایلمك احتمالاری یوق ایدی . بوبابده آنلر یکدیکرندن امین ایدیلر .

اووجهله عهدومیثاق اولندقدن صکره عبدالرحمن بن عوف حضرتلری ، حضرت علینك یانته کلوب « سن ، رسول اکرمه قرابتك واسلامده تقدم ومسابقتك ودینده حسن آثارك حسبیله حضارك ایچنده خلافته احقم دیرسین . ذاتاً اهلیتك دخی مسلمدر . فقط بالفرض بوراده بولنمسه‌ك وبوامر، سندن آخره صرف اولنه‌جق اولسه بو جماعتك ایچنده هانکیسنی آکا احق کورورسین ؟ » دیدکده حضرت علی « عثمانی » دیدی .

بعده عبدالرحمن ، حضرت عثمان ايله يالكـز كوروشوب « سن ، بنی عبد منافدن برشيخم ورسول اكرمك دامادی‌يم وآنك عمزاده‌لرندنم واسلامده قدم وفضلم وار . بو امر ، بندن نره‌يه صرف وتحويل اولنور؟ ديرسين . لكن حاضر اولماسه‌ك بوجماعتك ايچنده قنغيسنی احق كورورسين؟ » ديدكده او دخی « علی‌يی » ديدی .

الحاصل خلافت ، حضرت علی و عثمان آره‌سنده دائر قالدی .

حضرت عمر دخی بروجه بالا اصحاب شـورايه وصيت ايلديكی صره‌ده « ظنمه بونلردن‌بری انتخاب اولنور » ديه‌رك‌ايكيسنه اشارت ايلمش و « عثمانده يوموشاقلق واردر. علی، مزاحه مائلدر وناسی طريق حقه سوق‌ايتمك آكا احرادر » ديمش ايدی .

عبدالرحمن بن عوف حضرتلری ، حكم اولمش و بو وجهله ايشی النه آلمش اولديغندن افكار ناسی آكلامق اوزره چيقوب طولاشدی و اصحاب كزين و مدينه‌ده بولنان امرای عسـكر و اشراف عرب ايله بولوشـدی ولازم كلنلر ايله سويلشدی .

اوچ كون تمـام اوله‌رق دردنجی كونی بهمه‌حال خليفه انتخـابی مقرر اولمغله اوكونك كيجه‌سی عبدالرحمن، خانهٔ شورايه كلوب زبير ايله سـعدبن ابی وقاصی چاغيردی وابتدا زبيرك رأينی صوردی . او دخی « بنم نصيبم علی ايچوندر » ديو جواب ويردی .

بعده سعدبن ابی وقاصه « سن نصيبكی بكا براق » ديدی اودخی « اكر كنديكی اختيار ايده‌جك ايسه‌ك پك‌اعلا واكر عثمان ايچون ايسه نجه علی، اولادر. سن كنديكه بيعت ايتده بزی صيقنديدن قورتار » ديدی .

آنك اوزرينـه عبدالرحمن بن‌عوف « بن ، انتخـابجی اولمق اوزره كنديمی خلافتدن خلع ايتدم . ايتمه‌مش اولسه‌م دخی خلافتی قبول ايتمزدم. ابوبكر وعمردن صكره هركيم خليفه اولسه ناس ، آندن خوشنود » قالماز ديدی .

بعده حضرت علی‌يی ايسـتيوب آنكـله اوزون اوزادی‌يه كيزلو

سویلشدکدن صکره حضرت عثمان ایله تنها کوروشوب باشقه‌جه آنکله‌ده وقت فجره‌دك محرمانه سویلشدی. ایکیسیله‌ده نه‌سویلشدیکی میدانه چیقمادی.

صباح نمازی قیلندقدن صکره عبدالرحمن بن عوف ، اصحاب شورایی طوپلادی ومهاجرینی وانصارك قدما وفضلاسنی ومدینه‌ده بولنان رؤسای عسکری دعوت ایلدی .

جمله‌سی کلدی، مسجد شریف آغزینه‌قدر طولدی . عبدالرحمن بن‌عوف آنلردن رأی صوردی .

عمّار بن‌یاسر رضی‌الله‌عنه « اکر مسلمینك اختلاف ایتمه‌مسنی ایسترسه‌ك علی‌یه بیعت ایله » دیدی مقداد بن‌الاسود دخی آنی تصدیق ایتدی .

اوته طرفدن حضرت عثمانك سوت قرنداشی اولان (عبدالله بن سعد ابن ابی سرح) « اکر قریشك اختلاف ایتمه‌مسنی ایستر ایسه‌ك عثمانه بیعت ایله» دیدی . عبدالله ابن ابی ربیعه دخی آنی تصدیق ایتدی.

عمّار بن یاسر ، عبدالله بن ابی سرحی تکدیر ایلدی. اودخی آکا آجی سوزلر سویلدی . حضارك بر فرقه‌سی آنی ودیکر فرقه‌سی بونی تصحّب ایله جداله باشلادیلر ، بربرلرینه اطالهٔ سنان لسان ایلدیلر .

میانده سوز چوغالدی . فتنه اماره‌لری رونما اولدی . سعد بن ابی وقّاص، همان « یاعبدالرحمن ! فساد وفتنه ظهور ایتمدن برقرار ویر ، ایشی بیتیر » دیدی .

عبدالرحمن ابن عوف « ای جماعت ! صوصیکز ، طوریکز، باشکزه بر ایش چیقارمایکز. بن ، دوشوندم، طاشیندم ، لازم کلنلر ایله مشاوره ایتدم » دیدی .

همان حضرت علی‌یی یاننه چاغیردی وآکا « اللهك کتابی ورسولنك سنتی وآندن صکره ایکی خلیفه‌سنك سیرتی ایله عمل ایده‌جککه الله ایله عهد ومیثاق ایت » دیدکده حضرت علی « اومارمکه علم وطاقتم ایردیکی قدر عمل ایدرم » دیدی . عبدالرحمن، ایکی کره دهابوسؤالی ایراد ایتدی. حضرت علی ، ینه اویله جواب ویردی .

حضرت علينك جوابى صواب وموافق حكمت ايسه‌ده وقت پك تنك وتديك اولوب اويله قيد وشرط تقيد وتوقفه مساعد دكل ايدى .

بناءً عليه عبدالرحمن، همان حضرت عثمانى چاغيروب آ كا دخى اوچ كره حضرت على‌يه ديديكى كبى ديدكده حضرت عثمان ، بى‌توقف « اوت. اويله عمل ايدرم » ديمكله عبدالرحمن حضرتلرى، باشنى قالديروب الى ، حضرت عثمانك الى اوزرنده اولديغى حالده « يارب ! شاهد اول . بوينمده‌كى امانتى عثمانك بوينته قودم » ديه‌رك بيعت ايله‌ينجه سائر ناس دخى بيعت ايلدى .

مؤخراً حضرت طلحه كلدى ، حضرت عثمانك يانته كيردى. حضرت عثمان آ كا « مخيّرسين . ايستر ايسه‌ڭ بيعت ايله وا كر ابا ايدر ايسه‌ڭ امر انتخابى اعاده ايدرم » ديدكده طلحه « هر كس سكا بيعت ايلديمى ؟ » ديو صوردى . « اوت » ديمكله طلحه « بن‌ده راضى‌يم . ناسك اتفاقنه مخالفت ايله‌مم » ديوب بيعت ايلدى .

لاحقه

كبار تابعيندن اولان ابووائلدن مرويدر. ديمش كه : « عبـدالرحمن بن عوفدن صوردم وعلى‌يى نه‌جهتله ترك ايدوب‌ده عثمانه بيعت ايلديكز؟ ديدم. ديدى كه : بنم صـوچم يوق. بن، على‌يه بيعتى تصميم ايله ابتدا آ كا توجه ايدرك پيغمبرك سـنتى وابوبكرك وعمرك سيرتى ايله عمـل ايده‌جكنه عهد وميثـاق تكليف ايتدم . او، قدرتم مرتبه ديو قيد احترازى كوزه‌تدى . تكرار ايستدم ، ينه اويله جواب ويردى . عثمانه عرض ايتدم ، بلا قيد قبول ايلدى . »

وقايع ايام خلافت عثمان

بالاده بيان اولنديغى اوزره (ابولؤلؤ) خنجرله حضرت عمرى جرح ايتدكدن صكره طوتولديغى كبى كندوسنى دخى او خنجرله اوروب تلف

ایتمش وعلی روایتہ آنی صکره حضرت عمرك اوغلی (عبیدالله) دیکر ایکی رفیقیله برابر اولدورمشدر.

شویله‌که : اوزمان مدینهٔ منوره‌ده بولنان عجملر ، یکدیکریله الفت واختلاط ایدرلردی و جزء سابقده بیان اولندیغی اوزره ملوك عجمدن اولدیغی حالده مدینهٔ منوره‌یه کلوب حضرت عمر طرفندن کندوسنه سنوی ایکی بیك درهم عطیه تخصیص اولنمش اولان مشهور (هرمزان) دخی مدینهٔ منوره‌ده مقیم ایدی. ابولؤلؤ وحیره اهالیسندن (جُفَیْنَه) نام نصرانی، هرمزان ایله مصاحبت ایدرلر ایکن هرمزان ، ابولؤلؤك خنجرینی النه آلوب برمدت نظر ایتدکدن صکره کیرو ویردیکی صره‌ده (عبدالرحمن بن ابی بکر) آنلرك اوزرینه وارمقله خنجر یره دوشمش . فرداسی ابولؤلؤ، خنجرله حضرت عمری جرح ایتمکله عبدالرحمن ، بو ماجرایی (عبیدالله)ه خبر ویرمش . او دخی بوحادثه‌نك اوچی بیننده مصمم بر جنایت اولدیغنه ذاهب اوله‌رق واروب هرمزانی ورفیقلرینی اولدورمش . حال بوکه : اویله بر شبهه اوزرینه آدم اولدورمك شرعاً قصاصی موجب بر کیفیت ایدی . عشرهٔ مبشره‌دن سعد بن ابی وقّاص ، راست کله‌رك عبیداللهی طوتوب حضرت عثمان، یاننده‌کی اصحاب کزین ایله مسجد شریفده اوطورور ایکن حضورینه کتوردی . حضرت عثمان ، آنلردن رأی صوردی . حضرت علی ، عبیداللهك قصاصاً قتل اولنمسنی رأی ایتدی .

عمرو بن عاص ایسه « دون عمر ، بوکونده اوغلی قتل اولنمق‌اولاماز» دیدی . آنك اوزرینه حضرت عثمان دخی « بن ولیّ الامر اولدیغم جهتله قصاصی دیته قلب ایتدم. لازم کلان دیتلرینی کندی مالمدن ویریرم » دیو عبیداللهی صالیویردی .

ایشته بو وقعه دخی اصحاب کرام بیننده رأی واجتهادجه وقوع بولان اختلافاتدن بریدر .

لکن جزء سابقده بیان اولندیغی اوزره هرمزان کبی مشهور برآدمك بویله ظلماً اعدامی انظار انامده پك چیرکین کورونمشدر . حتی (زیاد بن

لبيد الانصارى) عبيداللهك بغير حق قاتل اولديغنه دائر اشعار سويليوب يوزينه قارشو اوقوردى .

عبداللهك اشتكاسى اوزرينه حضرت عثمان، زيادى چاغيروب بو حركتدن منع ايلدكده عبيداللهك عفوى دخى بر خطا اولديغنى مشعر شعرلر سويلهمشدر . الحاصل عبيدالله، قصاصدن قورتولمش ايسهده ناسك لساننده قورتولامايوب و بو جهتله مطمئن القلب اولامايوب نهايت حضرت على خليفه اولدقده قصاص قورقوسيله شام واليسى معاويهنك يانته فرار و التجا ايلمشدر و بعده محاربهٔ صفينده مقتول اولمشدر .

ايشته حضرت عثمان، خلافته انتخاب عقبنده بويله بر وقعهٔ غريبه ايله ايشه باشلامشدر .

بعده خطبه اوقومق اوزره منبره چيقدى . لكن صيقلدى ، نطقى طوتولدى . « هر شيئك ابتداسى كوچدر . ياشارسهم سزه يوليله خطبه اوقورم » ديوب منبردن ايندى .

حضرت عمرك وصاياسنه توفيقاً هپ مأمورينى ابقا ايتدى و مغيرة بن شعبهيى كوفهدن عزل ايله سعد بن ابى وقّاصى كوفه اميرى نصب ايلدى.

جزء خامسده بيان اولنديغى اوزره كسرانك بيلهزيكلرينى طاقينمش اولان (سراقه) و اهل بدردن (عبدالله بن كعب الانصارى) بوسنه فوت اولديلر . رضى الله عنهما .

---

٢٥ نجى سنه وقايعى

بو سنه قسطنطينيهدن (مانوئل) نام جنرال ، معيتيله بحراً اسكندريه ساحلنه كلّى عسكر كلدى. اسكندريهده بولنان روملر دخى چيقوب آنلره ملتحق اولدى .

(مقوقس) ايسه عهدنده ثبات ايدرك آنلرى درون شهره قومادى .

بناءً علیه مانوئل اردوسیله مصره طوغری یورودی . عمرو بن عاص دخی مصردن قارشو چیقدی ولدی الملاقاة بر شدتلی محاربه وقوع بولدی . نهایت روملر ، بوزولدی. عساکر اسلامیه، آنلری اسکندریه‌یه قدر تعقیب. ایتدی . عساکر رومیه‌نك چوغی ، حتی مانوئل دخی مقتول اولدی .

ینه بوسنه ری اهالیسنك نقض عهد ایلك اوزره اولدقلری ایشدیلمکله سعد بن ابی‌وقّاص ، درحال عسکر ارسالیله اورانك احوالنی اصلاح ایتمش و (دیلم) ه غزا ایلمشدر . لکن چوق کچمیوب کندوسنك عزلی وقوع بولمشدر .

شویله که : سعد بن ابی وقّاص رضی‌الله‌عنه، بیت‌المالدن اولمق اوزره مال مأموری بولنان (عبدالله بن مسعود) رضی‌الله عنهدن برمقدار آقچه استقراض ایتمشیدی . وقتیله ویره‌مدیکندن ابن مسعود ، آنی صیقیشدیردی و سعد حضرتلری ، مهلت ایسته‌دی ایسه‌ده ویرمدی .

بوندن طولایی سعد ایله ابن مسعود آره‌سنده ظهوره کلن منازعه و مجادله، کوفه اهالیسنه‌سرایتله ایکی فرقه‌اولدیلر. برفرقه‌سی، آکا طرفدار اوله‌رق دینك تأخیر و تمهیلی و دیکر فرقه‌سی، بوکا طرفدار اوله‌رق همان تحصیلی رأینده بولندیلر . بلاد اسلامیه‌ده ابتدا بین‌الاهالی وقوع بولان تفرقه بودر وابتدا شقاقه محل اولان بلده کوفه‌در. (اهل عراق ، اهل شقاق) تعبیری آندن قالمشدر .

امیرالمؤمنین عثمان رضی‌الله‌عنه‌حضرتلری، کیفیتدن خبرآلدقده ایکیسنه دخی غضب ایتدی و حضرت سعدی عزل ایله (عقبة بن ابی‌معیط) لك اوغلی و کندوسنك آنا بر قرنداشی اولان (ولید) ی کوفه امیری نصب ایلدی .

ولید ایسه حدید و شدید بر آدم و بعض منهیاتی ارتکاب ایله متّهم اولدیغندن عشرهٔ مبشره‌دن سعد بن ابی‌وقّاص کبی مستجاب الدعوه برذاتك یرینه آنك مأموریتی انظار انامده چرکین کوروندی و آنك بویله بیوك

مأموريتلرده استخدامی ، عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلرینك جزء سابقده بیان اولنان نصیحته منافی ایدی .

ولید ، کوفه‌یه واردقده سعد حضرتلری ، آکا « سنمی بزدن صکره عاقل اولدك ، یوقسه بزمی سندن صکره احمق‌اولدق » دیدکده ولید ، آکا جواباً « تلاش و کدر ایتمه یا اباامحق ! بونلرك هیچ بری دکل . لکن بو ملکدرکه آنی بر قوم، صباح و دیکری، آقشام طعامی ایدر » دیمکله سعد دخی « کوربیورم سز، مأموریتلری ملك ایتمش‌سکز » دیدی .

اصحاب کزین ، بر نوع عبادت اولمق اوزره قبول مأموریت ایدرلری . بواثناده میدانه چیقانلر ، علی الخصوص امویلر ایسه منصب و مأموریتلری بر نوع یمکلك ایدینديلر و مالکانه حکمنه قوديلر . فقط کوفه‌لیلرك اخلاقی فاسد اولمغله ولیددن خوشلاندیلر وخیلی مدت آنکله خوش کچیندیلر .

حضرت عثمان ، بو وجهله ولیدی کوفه امیری نصب ایتدکدن صکره (عتبة بن فرقد) ی دخی آذربایجان امارتندن عزل ایتدی .

لکن آذربایجان خلقی عصیان ایتمکله ولید ، اطرافدن کلّی عسکر طوپلادی و فرقه‌لره مقتدر امیرلر تعیین ایلدی .

ایچلرنده جلیل القدر ذاتلر وار ایدی . حتی مداین عسکرینك امیری (حذیفة بن الیمان) رضی‌الله عنه ایدی .

ولید، همان (عبدالله بن‌شبیل) ی مقدمة‌الجیشه مأمور ایدرك آذربایجان اوزرینه کیتدی . برچوق یرلرینی غارت ایلیه‌رك آذربایجان اهالیسنی اطاعته مجبور ایتدی . بعده اطرافه چته‌لر طاغیتدی واون ایکی بیك عسکرله (سلمان بن‌ربیعة‌الباهلی)یی دیار ارمنیه اوزرینه یوروتدی .

حضرت عثمانك امریله (معاویه) دخی (حبیب بن مسلمه) یی شام عسکریله امداده کونده‌رمش اولدیغندن بودفعه دیار ارمنیه‌ده شام عسکری عراق عسکریله برلکده غزا ایتدی .

شامیلر ایله عراقیلر آره‌سنده وجوه قرا ئتجه اختلاف اولوب هر بری

کندی قرائتنك صحتنی ادعا ایدرك بینلرنده منازعه ظهور ایتدی. آزقالدی فتنه‌یه بادی اولیوردی .

بوغزاده کلّی اموال غنائم آلنوب ولید، مظفر ومغتنم اوله‌رق کوفه‌یه عودت ایلمشدر .

مؤخراً بر بیوك روم اردوسی، سیواس وملاطیه طرفلرینه طوغری یورومکله بوکره دخی اهل شامه امداد ایچون سلمان بن ربیعه، برفرقه عراق عسکریله دیار رومه کوندریلمشدر .

سلمان، عساکر شامیه ایله برلشوب دیار رومه داخل وپك چوق یرلری غارت ایدرك کلّی اموال غنائمه نائل اولمشلر وچوق قلعه‌لر فتح ایتمشلردر.

بعده معاویهٔ بلاد رومه غزا ایتمش و(عَمُورِیَّه)یه قدر کیتمش وکیدرکن انطاکیه ایله طرسوس آره‌سنده پك چوق خالی قلعه‌لر بولنمغله خط رجعتی محافظه ایچون آنلره مقدار کافی مستحفظ براقمش ایدی .

کیدوب کلدکدن صکره تکرار دیار رومه سوق عسکر ایتدکده او قلعه‌لری هدم وتخریب ایتدیرمشدر .

آدی باته‌سی معهود (یزید بن معاویه) اشبو یکرمی بش سنه‌سنده دنیایه کلمشدر .

وقایع افریقا

(عبدالله بن سعدبن ابی سرح) که فتح مکه‌ده دمی هدر قیلنمشیکن حضرت عثمانك سوت برادری اولدیغندن آنك شفاعتیله عفو بیورلمشیدی. بواثناده امیر مصر اولان عمر وبن عاصك معیتنده‌کی عساکردن ایدی .

حضرت عثمان، بوسنه آنك برفرقه ایله آفریقا جانبنه کونده‌ریلمسنی عمروبن عاصه اشعار بیوردی و(عبدالله بن نافع بن عبدالقیس) ایله (عبدالله بن نافع بن الحارث)ی برر مقدار عسکرله آنك معیتنه کونده‌ردی .

بووجهله عبدالله بن سعد، معیتنده اون بیك کزیده عسکر مجتمع اولدی که ایچلرنده شجعان مسلمیندن نیچه ذوات وار ایدی .

عبدالله بن سعد ، بوعسكرله مصردن چيقوب آفريقه ديارينه واردی لكن آفريقه‌ده غلبه‌لك زياده اولديغندن پك ايچرولره طالمغه جسارت ايده‌مدی وهمان برمقدار مال اوزرينه عقد مصالحه ايدرك عودت ايلدی .

٢٦ نجی سنه وقايعی

بوسنه حضرت عثمان ، برخيلی خانه اشترا وهدم ايله مسجد حرامی توسيع ايله‌دی .

مصرك امور ماليه‌سی ، عمروبن عاصك عهده‌سنده ايكن حضرت عثمان ، امور ماليه‌يی آييروب سالف الذكر عبدالله بن سعد بن ابی سرحه توجيه بيوردی . عبدالله ايسه « امور ماليه‌يی اخلال ايدييور » ديو عمروبن عاصدن و اودخی « تدابير عسكريه‌يه خلل ويرييور » ديو عبداللهدن اشتكا ايدر اولديلر . آنك اوزرينه حضرت عثمان ، عمروبن عاصی عزل ايله مصرك امور عسكريه‌سنی دخی عبداللهه ويردی وامور عسكريه ايله امور ماليه‌يی كمافی‌السابق برلشديردی . عمروبن عاص ، مصرك فاتحی ايكن بروجه مشروح عزل ايله يرينه عبداللهك نصبندن طولايی زياده كوجندی ومدينهٔ منوره‌يه كلوب حضرت عثمانك توجيهاتنه اعتراض ايدنلر صره‌سنده بولندی .

جلد خامسده بيان اولنديغی اوزره عمرو بن عاصك (نوبه) اوزرينه كونده‌رمش اولديغی عسكرك اكثری مجروح اوله‌رق عودت ايلمش اولديغی جهتله اووقتدنبرو طرفين بيننده آره‌صره جنك وجدال وقوعه كلوردی . بوقومك ايسه شدتلری چوق ، آلاجق شيلری يوق ايدی . عبدالله بن سعد ، والی اولدقده نوبه‌لولر مصالحه ايستدی ، اودخی موافقت ايلدی وآنلر طرفندن بهرسنه اوچ بيك رأس كوله وجاريه تسليم ايديلمك وطرف اسلاميان‌دن دخی بونلرك قيمتلرينه معادل اولاجق‌قدر حبوبات ويريلمك اوزره عقد مصالحه اولندی .

عبدالله بن سعد ، بر بیوك اردو ایله آفریقه‌یه غزا ایتمك اوزره حضرت عثماندن استیذان ایلدی وقوهٔ امدادیه ایستدی .

حضرت عثمان دخی آكا امداد ایچون مدینهٔ منوره‌دن كلّی عسكر كوندردی كه ایچلرنده سبطین محترمین ، یعنی (حسن) و (حسین) ایله (عبدالله بن عبّاس) و (عبدالله بن عمر) و (عبدالله بن عمرو بن عاص) و (عبدالله بن جعفر طیّار) و (عبدالله بن زبیر) كبی اعیان صحابه‌دن بر جماعت وار ایدی .

عبدالله بن سعد ، بویله بر مكمل اردو ایله مصردن چیقوب (برْقه) یه كیتدی. اوراده بولنان (عقبة بن نافع) دخی عسكریله برابر آكا التحاق ایلدی .

آندن عبدالله بن سعد ، طرابلس غربه توجه ایله او طرفده بولنان روملری اوروب او حوالی‌یی غارت وتالان ایتدی . بعده آفریقه جانبنه كیتدی وهر طرفه چته‌لر طاغیتدی .

او زمان بو حوالی ، قسطنطنیه قیصرلغنه تابع اولوب قیصر طرفندن منصوب والیسی (جیرجیر) نام جنرال ایدی كه طرابلس غربدن طنجه‌یه قدر اولان ممالكه متصرف اولوب مركز حكومتی (سُبَیْطَلَه) ایدی .

جیرجیر، یوز یكرمی بیك عسكر جمع ایدرك مقابله‌یه قیام ایله سبیطله‌یه بر كونلك مسافه‌سی اولان محلده عساكر اسلامیه‌یی قارشولادی.

طرفین ، قارشو قارشویه اردولرینی قوروب جنكه باشلادیلر ، ایكی طرف دخی زیاده ثبات ایتمكله محاربه پك زیاده مشتد وممتد اولدی .

حضرت عثمان ، خیلی مدت عساكر اسلامیه‌دن خبر آلامادیغنه مبنی بر مقدار عساكر امدادیه ایله (عبدالرحمن بن زبیر) ی او طرفه كونده‌ردی .

عبدالرحمن ، سیر سریع ایله آز وقت ظرفنده اورایه واردی وطرفینی محاربه اوزره بولوب همان میدان حربه كیردی و آنك بویله كلوب كورونمسی جیرجیره یأس وفتور ویردی .

بروجه بالا عبدالرحمن ، اورايه وارديغى كبى حربه كيريشمشيكن امير الجيش اولان عبدالله بن سعدى ميدان حربده كوره‌مديكندن « سر عسكر نره‌ده ؟ » ديو صوردى .

مكر اقدمجه جيرجيرك طرفندن مناديسى « هر كيم عبدالله بن سعدى قتل ايدرسه كندوسنه يوز بيك آلتون ويريله‌جك وجيرجيرك قيزى تزويج ايديله‌جك » ديو ندا ايتمكله عبدالله ، قورقوب كيزلنمش . عبدالرحمن ، بونى خبر آلديغى كبى سر عسكر عبداللهك يانـنه واردى و آكا خطاباً : « سن‌ده هر كيم جيرجيرى قتل ايدرسه آ كا يوز بيك آلتون ويريله‌جك وجيرجيرك قيزى تزويج وآنك يرينه والى تعيين ايديله‌جك ديو ندا ايتدير » ديدى . سر عسكر دخى بو رأيى قبول ايدرك اووجهله ندا ايتديردى .

آنك اوزرينه جيرجير دخى قورقوب عبدالله كبى ميدانه چيقماز اولدى . حرب ايسه ممتد اوله‌رق عساكر طرفين ، هر كون يورولنجه‌يه قدر جنك ايدرك اردوكاهلرينه عودت ايدرلردى .

نهايت عبدالله بن زبير ، بر كون عساكر اسلاميه‌دن بر فرقه كزيده سوارى آييروب آنلرى حربه ادخال ايتميه‌رك چادرلرده مهيا طوتدى .

طرفين ، اوكون صباحدن اوكله وقتنه قدر جنك ايدوب بيتاب اوله‌رق اردوكاهلرينه عودت ايلدكلرنده عبدالله بن زبير ، او دينج عسكر ايله روملرك اوزرينه غايت شدتلى بر حمله ايتدى .

روملر ايسه يورغون اولمغله حركتدن قالديلر ، تارمار اولديلر و پك چوق قيريلديلر .

او صره‌ده عبداه بن زبير ، جيرجيرى راست كتوروب اولدوردى وبجه قونولان قيزنى اسير ايتدى . بو صورتله محاربه ختامه ايردى .

بعده سرعسكر عبداه ، اردو ايله سبيطله‌يه كيتدى وحصر وتضييق ايله شهرى فتح ايتدى وپك چوق اموال غنائم آلدى .

غنائمك خمسى بعد الاخراج باقيسى عسكره توزيع اولندى . عسكرك

مجموعی آلتمش بیك اولوب سواریلرك حصه‌لری اوچر بیك وپیاده‌لرك حصه‌لری بیکر آلتونه بالغ اولدی .

بعده سر عسکر عبدالله طرفندن هر طرفه چته‌لر چیقاریلدی و یك چوق محللر غارت ایتدیریلدی .

اوحوالی اهالیسی (اجم) قلعه‌سنه التجا وتحصن ایتمکله اورایه عسکر کونده‌ریلدی وبو قلعه‌ده رای وامان ایله فتح ایدیلدی .

بونك اوزرینه آفریقیه اهالیسی دخی ایکی بچق میلیون آلتون اعطاسیله عقد مصالحه‌یه مجبور اولدی .

عبدالله بن سعد ، بو فتوحاتی امیر المؤمنینه تبشیر ایتمك اوزره عبد-الرحمن بن‌زبیری مدینهٔ منوره‌یه اعاده واموال غنائمك خمسنی تقدیم ایلدی.

لاحقه

بروجه بالا آفریقا غنائمنك خمسی مدینه‌یه کلدکده حیوان وسائر اشیانك ارباب استحقاقه تقسیمنده صعوبت کورولمکله طوپدن مزایده‌یه چیقاریلدی وحضرت عثمانك کاتبی و عمزاده‌سی اولان (مروان بن الحکم) اوزرنده قالدی . اثمانی کلّی برمبلغ اولدیغی حالده مرواندن تحصیل اولنیوب عطیه اوله‌رق ذمتندن آشاغی واریلمش اولدیغندن بین الناس موجب قیل و قال اولدی .

قالدیکه : رسول اکرمك اوقافندن اولان (فَدَكْ) اراضیسنی حضرت عثمان، امارته عائد املا کدن عدایله بروجه‌مقاطعه مروان بن الحکمه ویرمش وبودخی ناسك غیظنه باعث اولمش ایدی ،

بواراضی، مرواندن‌صکره اولادینه قالمش‌و صکره (عمر بن عبد العزیز) رضی‌الله عنه حضرتلری ، اواراضی‌یی آنلرك اللرندن آلوب حال سابقنه ارجاع ایتمشدر .

برده حضرت‌عثمانك عمّی ومروانك پدری اولان (حَکَمْ بن‌ابی‌العاص) که

افشای اسرار ایتدیکیچون رسول اکرم آنی (رَبَذَه) قریه‌سنه نفی ایتمشیدی واطلاقی ابو بکر و عمر رضی‌الله عنهمادن رجا اولندقده مساعده‌یه جسارت ایتمامشلر ایدی. حضرت عثمان، آنی اطلاق‌ایله مدینه‌یه کوتوردی. و «رسول اکرم، آنك اطلاقنی بکا وعد بیورمش ایدی. لکن اجراسنه وقت مساعد اولمادی» دیو اعتذار ایلدی.

اویله بر وعد اولماسه بیله امیرالمؤمنین، موافق مصلحت کوردیکی حالده بر منفی‌یی اطلاق ایده‌بیلور ایسه‌ده ناس بونك ایچون دخی سویلنمش وبوده اسباب شکایتدن عد اولنمشدر.

غزای اندلس

بر وجه‌بالا آفریقیه‌نك فتحندن‌صکره حضرت عثمان، اندلسه غزا ایتمك اوزره (عبدالله‌بن نافع بن الحصین) ایله (عبدالله‌بن نافع بن عبدالقیس) ی مأمور ایتدی وآنلرله برلکده کیتمك اوزره ناسی تشویق ایچون یازدیغی امرنامه‌ده (قسطنطینیه، اندلس طرفندن فتح اولنور) عبارهٔ‌سی مندرج ایدی.

بو ایکی عبداه، قبیلهٔ بربر عسکرینی دخی برابر آله‌رق بحراً اندلسه کچوب فتوحات عظیمه‌یه مظهر اولمشلردر.

استطراد

ملت اسلامیه، بدایت ظهورنده ایکی دولت عظیمه ایله جنکه کیریشدی. بری ایران شاهلغیدرکه آنك پای تختنی و ممالك سائره‌سنی آز وقت ظرفنده فتح ایتدی. ایکنجیسی شرق ایمپراطورلغی، یعنی قسطنطینیه (استانبول) قیصرلکیدرکه آکا تابع اولان سوریه ومصر قطعه‌لرینی فتح ایدوب سوریه امارتی، اناطولی جهتنده وامارت مصریه، آفریقا جهتنده ایلرولمکده ایدی.

مقصد اقصى ایسه بودولتك پاى تختنه وارمق اولوب قسطنطينيه‌نك فتح اولنه‌جغنه دائر برحديث شريف دخى روايت اولنمغله اهل اسلامك نظرلرى سوريه طرفنه متوجه ايدى ٠

حال بوكه : مصرده‌كى قوهٔ اسلاميه ، افريقيه‌يه طوغرى ايلرولەمكه مستعد اولديغندن حضرت عثمان ، مجاهدينى تشويق ايچون بروجه بالا « قسطنطنيه ، اندلس طرفندن فتح اولنور » ديو بيورمشدى. اكرچه اندلس قطعه‌سى فتح اولنسه بيله اورادن براً اوروپايى ياروب كچه‌رك استانبوله قدر كلمك پك مشكل ايدى . لكن بووجهله عبدالله بن نافع الحصين ايله عبدالله ين نافع بن عبدالقيس ، اندلس ياقه‌سنه كچوب خيلى اموال غنائم المشلردر .

۲۷و۲۸ نجى سنه‌لر وقايعى

حضرت عثمان ، افريقيه واليلكنى (عبدالله بن نافع بن عبدالقيس)ه توجيه ايتدى. عبدالله بن سعد دخى مصره عودت ايلدى. مصردن اوطرفه كيدوب كلمسى برسنه اوچ آى ممتد اولمشدر .

ايرانده واقع (اصطخر) طرفنده ظهوره كلن عصيان واختلال دخى بواثناده (عثمان بن ابى العاص) معرفتيله باصديرلمشدر .

فتح قبرس

دمشق شام اميرى اولان (يزيد بن ابى سفيان) حضرتلرى ، فوت اولدقده منصبى كندوسنك برادرى و(اردن) اميرى اولان (معاوية بن ابى سفيان) ه علاوهٔ مأموريت قلنمشيدى .

بعده حضرت عثمانك زمان خلافنده (حمص) و (وقنسرين) سنجاقلرى اميرى اولان (عمير بن سعيدالانصارى) نامزاج اوله‌رق استعفا ايتمكله حضرت عثمان ، بو ايكى سنجاغى دخى معاويه‌يه توجيه بيوردقدن صكره

چوق کچمیوب فلسطین امیری (عبدالرحمن بن ابی علقمه) فوت اولدقده حضرت عثمان، فلسطینی دخی معاویه‌یه احاله ایتمکله بتون سوریه سنجاقلری، معاویه عهده‌سنده مجتمع اولمش ودائرهٔ مأموریتی خیلیدن خیلی وسعت بولمش ایدی .

معاویه ایسه اوته‌دنبرو دریا سفری ایتمك وبو طریق ایله‌ده توسیع دائرهٔ ثروت ومکنت ایلمك املنده اولمقله بوکره حضرت عثماندن بحراً غزا ایتمك اوزره رخصت ایستدی .

حضرت عثمان دخی قرعه ایله، یاخود دیکر صورتله عسکر سچمیوب‌ده کوکللی اوله‌رق کیده‌جك اولانلری سفر بحریده قوللانمق اوزره رخصت ویردی .

معاویه دخی ناسی قبرس غزاسنه تشویق ایتمکله بر جماعت کوکللی اوله‌رق سچیلدی‌که ایچلرنده (ابوذر) و (ابوالدردا) و (عبادة بن الصامت الانصاری) کبی کبار صحابه‌دن ذاتلر وار ایدی .

معاویه ، آنلرك اوزرینه (عبدالله بن قیس) ی امیر ایدوب اشبو یکرمی سکز سنهٔ هجریه‌سی خلالنده سفینه‌لر ایله آنلری قبرسه کونده‌ردی .

امیر مصر اولان (عبدالله بن سعد) **دخی** مصردن حرکت ایدرك سفائن ایله قبرسه واردی .

مصر وشام دونمالری ، بو صورتله قبرسده برلشوب چوق محاربه ایتدیلر وپك چوق اسیر واموال غنایم آلدیلر .

قبرس اهالیسی ، مقابله‌دن عاجز قاله‌رق سنوی یدی بیك آلتون جزیه ویرمك اوزره عقد مصالحه‌یه مجبور اولدیلر .

عبادة بن الصامتك زوجه‌سی وانس بن مالکك خاله‌سی اولان (امّ حرام)ك بوکره زوجیله برابر قبرسه کیتمسی بر معجزهٔ محمّدیه‌یی تصدیق ایتمشدر .

شویله‌که : برکون رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری، امّ حرامك خانه‌سنده اویورکن کوله‌رك اویانمش وامّ حرام « نیچون کولدك یارسول‌الله !» دیدکده « امتمدن بر جماعتك سریرلر اوزرنده‌کی ملکلر کبی دکزه

بیندکلرینی کوروب تعجب ایتدم » بویورمش . امّ‌حرام « یارسول الله! دعا ایت‌که الله تعالی بنی‌ده آنلردن قیلسون » دیدکده « سن‌ده آنلرله بیله‌سین» دیوب ینه اویقویه وارمش وینه کوله‌رك اویانمش وامّ‌حرام «نیچون کولدك؟» دیدکده اولکی کبی جواب ویرمش . او دخی ینه « یارسول‌الله ! دعا ایت. الله بنی‌ده آنلردن قیلسون» دیدکده « سن اوّلیندن‌سین» آخریندن‌دکلسین» دیمش اولدیغی امّ‌حرام‌دن مرویدر .

بو کره امّ‌حرام ، زوجی عبادة بن‌الصامت ایله برلکده قبرسه واردی. صکره حیواندن دوشوب فوت اولدی . رضی‌الله عنها .

بروجه بالا قبریس ، بالمصالحه فتح اولندقدن صکره عبدالله بن قیس ، اسفار بحریه‌یه دوام ایدرك اللی دفعه بحراً غزا ایتمش ونهایت بویولده شهید اولمشدر . شکرالله مساعیه .

اشبو ٢٨ سنه‌سنده حضرت عثمان ، کندوسی ایچون مسجد نبوی قربنده برسرای یاپدیردی‌که (زَوْراء) دیو معروفدر .

---

٢٩ سنه‌سی وقایعی

عمرالفاروق رضی الله عنه حضرتلرینك وفاتندن صکره ایران وکردستانده محل بمحل ارتداد وعصیان و اختلافلر پیدا اولدی .

بصره امیری ابوموسی الاشعری رضی‌الله عنه حضرتلری ، عصات اکرادی تأدیب ایچون بصره عسکریله حرکت ایلدکده آغرلغنی قرق استره یوکلتمشدی . بر سرعسکره کوره بو قدر اشیا چوق بر شی دکل ایسه‌ده بصره‌لیلردن بعضیلری، آنی چوق کوروب علیهنده برچوق سوزلر سویلدیلر وحضرت عثمانه شکایت ایلدیلر . حضرت عثمان دخی آنی بصره امارتندن عزل ایله یرینه (عبدالله بن عامر) ی نصب وتعیین بیوردی وعمان وبحرین عسکری امیری اولان (عثمان بن ابی‌العاص) ی دخی آنك معیتنه ویردی .

عبدالله بن عامر ، اوزمان هنوز يكرمی درت ياشنده بر جوان ايدی .
لكن غيور وشديد الشكيمه ايدی و حضرت عثمانك دايی زاده‌سی اولديغی
جهتله نافذ ايدی .

بصره عسكريله عمان وبحرين عساكرينی برلشديردی. اصحاب كرامدن
ارباب تجربه‌دن انتخاب ايلديكی امرا ايله قول قول فرقه‌لر كوندردی .
بو امرادن بری كه اصطخر قولنه مأمور اولان (عبداه بن عمرو)
يدی . محاربه‌ده مقتول وعسكری منهزم اولمغله عبدالله بن عامر ، بالذات
و طرفه عزيمت ايلدی .

شويله‌كه : عمان وبحرين‌عسكری‌اميری اولان سالف الذكر (عثمان بن
بی‌العاص) ی مقدمة الجيشه و (ابُو برزَه) و (معقل بن يسار) رضی الله
نهمايی برر جناحه و (عمران بن الحصين) رضی‌الله عنهی سواری اوزرينه
أمور ايدرك اصطخر جانبنه كيتدی .

اصطخری آلدقدن صكره (دارا بكرد) ی و (اردشير خره) دنيلن
بلدهٔ جور) ی فتح ايلديكی اثناده فارسك اشرافی و بيوك خاندانلری
صطخره التجا و اوراده تجمع و تحصن ايتمش اولدقلرندن ابن عامر ،
ونوب تكرار اصطخری محاصره و منجنيقلر ايله تضييق ايدرك يورويش
يله استيلا و محصورينك اكثرينی اعدام و افنا ايتدی .

ايشته بوكره فارسك ايلرو كلنلری ، هپ محو اولوب بيتدی. ابن‌عامر
دخی بصره‌يه عودت ايتدی .

حجّ عثمان

حضرت عثمان رضی‌الله‌عنه، خلافتنك برنجی سنه‌سنده عبدالرحمن بن
عوفی اميرالحج ايدوب كونده‌رمشيدی. آندن صكره هپ كندوسی كيدوب
كلدی . بوسنه دخی كندوسی كيتدی و مناده چادرينی‌قوردی. ايشته مناده
ابتدا قورولان چادر بودر .

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم و ابوبکر و عمر رضی‌الله عنهما، مناد
نمازی قصر ایتدکلری، یعنی درت رکعتلی فرضی ایکی رکعت قیلدقلری کبی
حضرت عثمان دخی شمدی‌یه قدر اویله قیلمشیکن بو سنه اتمام ایله درت
رکعت قیلدی.

اصحاب کرامدن بعضیلری، بوکا اعتراض ایتدیلر وحضرت علی کرم‌الله
وجهه، آکا «برامر، حادث اولمادی. عهدده اسکیدی. سن، رسول
اکرمك و ابوبکر و عمرك ایکی رکعت قیلدقلرینی کوردك، سن‌ده اوائل
خلافتکده اویله قیلدك» دیدکده حضرت عثمان «بو، بنم رأی واجتهادمدر»
دیدی.

عبدالرحمن بن عوف، بوکیفیتدن خبر آلدیغی کبی کلوب حضرت عثمانی
مؤاخذه ایتدی و بیان ایلدیکی اسبابی رد ایلدی. نهایت حضرت عثمان
آکا دخی «بو، بنم اجتهاد ایتدیکم بر رأیدر» دیدی.

عبدالرحمن، حضور خلیفه‌دن چیقدقده ابن مسعوده راست کلدی
«بیلدیکمز شیلر بوزولمش» دیدی»

ابن مسعود «اختلاف، کوتو شیدر. بن‌ده رفیقلرم ایله درت رکعت
قیلمشیدم» دیدکده عبدالرحمن «بن، رفیقلرم ایله ایکی رکعت قیلدم. بوندن
صکره درت رکعت قیلارم» دیدی»

آنلرك هر بری، مجتهدایدی. برمجتهدایسه دیکر مجتهدك رأییله عمل ایتمکه
مجبور دکلدر. هر بری کندو رأی واجتهادی ایله عمل ایده کلمشدر. بناءً علیه بو
خصوصده اصحاب کرامدن بعضیلری، حضرت عثمانه متابعت وبعضیلری
مخالفت ایلمشلردر.

لکن حضرت عثمانك خلافکیرانی، بو مسئله‌یی دخی سائر موا
اعتراضیه‌یه قاتدیلر وعلیهنده سوز سویله‌مکه وسیله اتخاذ ایتدیلر.

ینه بوسنه حضرت عثمان، مسجد شریف نبوی‌یی توسیع وتعمیر
وتزیین ایلمشیدی.

---

۳۰ نجی سنه وقایعی

ولیدك كوفه امارتندن عزلی

امیرالمؤمنین عثمان رضی‌الله عنه حضرتلرینك آنا بر قرنداشی اولان
ولید بن عقبه) بالاده بیان اولندیغی اوزره کوفه والیسی اولدقده اهالی،
ندوسندن خوشنود اوله‌رق خیلی زمان خوش کچیندیلر . بو خوشنودلق
ـه اغراض دنیویه‌یه مبنی اولوب حب فی الله قبیلندن اولمادیغی جهتله
ـانه‌لرنده‌کی موالات ومحبت ، بر مدت صکره مبدل مخاصمه وعداوت
لمشدر .

حتی کوفه‌نك وجوه و رؤساسندن (اَشْتَر) و (ابو خشبة الغفاری)
(جندب بن عبدالله) و (ابن صعب بن جثامه) کبی کندوسنه پك زیاده
رفدار اولانلر بیله خلافکیر اولدیلر .

خلافکیراندن بعضیلری ، عبدالله بن مسعود رضی‌الله عنه حضرتلرینه
اجعت ایله ولیدك مدمن خمر اولدیغندن بحث ایتدکلرنده ابن مسعود
بز ، مستور الحال اولان کیشینك کیزلی عیوبی آرقه‌سنه دوشمه‌یز »
مش .

ولید ایسه کندوسنك حقنده اودرلو سوزلره‌قولاق آصیلوب‌ده‌موضوع
ث ایدیلمش اولدیغنی ایشیتدکده پك زیاده غضبناك اوله‌رق ابن مسعوده
ناب ایتمشدر .

کوفه‌لیلردن بعضیلری دخی مدینهٔ منوره‌یه کله‌رك منوال مشروح‌اوزره
لیددن اشتکا ایتدیلر ایسه‌ده حضرت عثمان ، هیچ بریسنه یوز ویرمیوب
نلری خائباً وخاسراً اعاده ایلدی .

حال بوکه : اوزمان جماعت مسلمینه امامت ایلمك امیر ووالی اولان
تلره عائد بر وظیفه اولوب ولید دخی بر کون بادهٔ صبوحی زیاده ایچه‌رك

سرخوش اولدیغی حالده جامعه چیقوب صباح نمازینی درت رکعت قیلدیرم
و « دها زیاده ایده‌یم‌می ؟ » دیو صورمش .

عبدالله بن مسعود حضرتلری دخی « بز ، بوصباح سنکله زیاده
خالی قالمادق » دیو جواب ویرمش وبویله مسبوق بالمثل اولمایان کیفیت
طولایی جماعته حیرت الویرمش .

بوحال اوزرینه کوفه‌لیلردن بعضیلری ، مدینهٔ منوره‌یه کله‌رك تکر
ولیددن شکایت ایلدیلر ومواد اشتکائیه‌یی بیان صره‌سنده آنك مدمن
اولدیغنی دخی علناً سویلدیلر .

حضرت عثمان، ولیدی کوفه‌دن مدینهٔ منوره‌یه جلب ایتدی. حضر
علی دخی برابر اولدیغی حالده مشتکیلر، ولیدك شرب خمر ایتمش ایدو
اثبات ایتمکله کندوسنه حد شرب اورولدی و کوفه امارتندن عزل ایدیلدی

حضرت عثمانك توجیهاتی حقنده واقع اولان اعتراضاتدن بری وبل
برنجیسی ولیدك کوفه امارتنه تعیینی خصوصی اولدیغندن حقیقت
کرکی کبی آکلاشیلمق اوزره سوابق احوالی بروجه آتی اجمالاً بی
اولنور .

شویله‌که : ولیدك پدری اولان (عُقْبَةُ بن ابی مُعَیْط) کفار قریشـ
ایلرو کلنلرندن ورسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه الك زیاده
ایدنلرندندر .

حتی برکون رسول اکرم ، کعبهٔ معظمه‌ده نماز قیلارکن برطرفده د
(ابوجهل) و (عتبة بن ربیعه) و (شیبة بن ربیعه) و (ولید بن عتبه
(امیّة بن خلف) و (عمارة بن الولید) ایله (عقبة بن ابی معیط) برلک
اوطوریورلر ایدی .

ایچلرندن بری « شومرائی‌یی کورمیورمیسکز ؟ قنغیکز ، فلا
سلخانه‌سندن برده‌وه اشکنبه‌سی آلوب‌ده سجده‌یه واردیغی‌زمان آنك صیر
قور ؟ » دیدی . الك شقیلری اولان عقبة بن ابی معیط ، سکیرده‌رك
اشکنبه آلوب کتوردی ورسول اکرم ، سجده‌یه واردقده آنی صر

دی . دیکر ملعونلر دخی بر برینه باقوب کولوشدیلر. عبدالله بن مسعود
ی‌الله عنــه حضرتلری ، اوراده بولنمش ایســه‌ده بیچاره‌نك برشی یاپمق
دن کلدیکی جهتله همان واروب فاطمة‌الزهرا رضی‌الله‌عنها حضرتلرینه خبر
دی . حضرت فاطمه ، کلوب اواشکنبه‌یی آتدی وقریشه سب ایتدی .
آنك اوزرینه رســول اکرم ، سجده‌دن قالقوب اوچ کره « یارب !
یشی سکا حواله ایتدم » دیدکدن صکره اسملرینی تصریح ایدرك هر برینك
ینه باشقه باشقه دعا ایتدی .

عماره ، بدرده بولنمیوب ارض حبشده هلاك اولمشدر . اما دیکرلری
رده قتــل اولنه‌رق جزء ثانیده بیــان اولدیغی اوزره لاشــه‌لری قویویه
یامشیدی .

فقط عقبــة بن ابی معیط ، اسیر اولمشیدی واسرانك اکثری بدل ایله
الیوریلمش ایکن بدردن عودتده رسول اکرم ، آنی قتل ایتدیرمشیدی.
ایشته کوفه والیسی اولان سالف‌الذکر ولید، بوعقبه‌نك اوغلی اولوب
جوه قریشدن شدیدالشکیمه بر آدم ایدی. فتح مکه کونی‌اسلام ایله مشرف
لدی .

هجرت نبویه‌نك طقوزنجی ســنه‌سنده رســول اکرم ، (بنی مُصْطَلِق)
یله‌سنك زکاتی تحصیل ایچون مومی الیه ولیدبن عقبه‌یی کونده‌رمشیدی.
لید ، آنلرك یوردینــه تقرب ایتدکده آنی استقباله چیقمشلر . حال‌بوکه:
لید ایله آنلرك میانه‌لرنده زمان جاهلیتدن قالمه عداوت وار ایمش، کندوسنی
ل ایچون کلیورلر زعمنه ذاهب اوله‌رق کیرو دونمش .

حضور نبوی‌یه کلدکده « آنلر مرتد اولمشــلر . زکاتی اعطادن امتناع
تدیلر وبنی قتل ایچون اوزریمه سلاح ایله چیقدیلر » دیمکله رسول اکرم
یانده‌کی اصحاب کرامه حدت کلدی. بعضیلری ، همان بنی مصطلق اوزرینه
سکر کونده‌ریلوب اورولمالرینی رأی ایتدی .

حال بوکه : صــکره آنلردن بعضیلری ، حضور نبوی‌یه کله‌رك ولیدك

کوندریلدیکنی ایشیتملریله اکرام واحترام ایچون استقباله چیقمشلر ایکن
کیرو دونمسنك سببی کندولرنجه مجهول اولدیغنی بیان ایتمشلردر .

رسول اکرم ، تحقیق حال ایچون خالدبن الولید رضی‌الله عنهی
کوندرمشیدی . حضرت خالد ، آقشام اوزری بنی مصطلق جوارینه
وارمش، اوزاقدن‌قولاق مسافری اولمش، آقشام ویاتسی وقتلرنده‌اذان سسی
ایشیتمش . بونك اوزرینه همان ایچلرینه کیره‌رك اموال زکاتی تحصیل
وکتوروب رسول اکرمه تسلیم ایتدی .

ایشته اواثناده (یاایهاالذین آمنوا) ای ایمان ایدن کیمسه‌لر (ان جاءکم
فاسق بنبأ) اکر برفاسق سزه برخبر کتورر ایسه (فتبینوا) تفحص
ایدیکز (ان تصیبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی مافعلتم نادمین) تاکه جهالتله
برقومه طوقونوب‌ده ایشله‌دیککزه نادم اولمایه‌سکز . آیت کریمه‌سی نازل
اولدی . رسول اکرم ، بوآیت کریمه‌یی اوقویوب بنی‌المصطلق قبیله‌سنك
زکاتنی تحصیل وآنلره احکام شرعیه‌یی تعلیم ایلمك اوزره (عباد بن بشر)
رضی‌الله عنهی مأمور بیوردی .

عمرالفاروق رضی الله عنه حضرتلری ، ولیدی الجزیره عشارلغی
اوزرینه مأمور ایتدیسه‌ده بیوك مأموریتلرده استخدام ایتمدی . جزء
خامسده بیان اولندیغی اوزره خلافته دائر بحث آچیلوب‌ده ابن عباس
رضی الله عنهما « عثمان حقنده رأیکز نه‌در ؟ » دیدکده حضرت عمر
« بن ، عثمانی استخلاف ایتسه‌م اوده ابن معیطی ، یعنی ولیدی ناسك باشنه
بلا ایدر . ناس‌ده آندن نفرت ایلر . نهایت کندوسنك قتلنه سبب اولور
دیمشیدی. اصحاب شورایه وصیت ایلدیکی صره‌ده‌ده حضرت عثمانه خطاباً
« خلیفه اولورسه‌ك ابن ابی‌معیط اوغوللرینی‌خلقك باشنه‌بار ایتمه » دیونصیحت
ایتمشیدی .

حضرت عمرك بو سوزلری کرامت قیلندندرکه حضرت عثمان ، خلیفه
اولدقده سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلرینی کوفه والیسی نصب
ایتمشکن چوق کچمیوب آنی عزل ایله یرینه ولیدی نصب ایدوب بوندن

ولایی حقنده بر چوق اعتراضلر وقوع بولدی وانجامنده ولیدك سؤ
تیعندن طولایی کندوسی محجوب قالدی .

سعیدك کوفه امیری اولدیغی

حضرت عثمان رضی الله عنه ، بروجه بالا کوفه امیری ولیدی عزل
تدکدن صکره یرینه (سعید بن العاصی) یی نصب ایلدی .
بو، سعید دخی بنی امیّه‌دندرکه (عاصی بن سعید بن عاصی بن امیّه) نك
غلیدر ودردنجی جزءده بیان اولندیغی اوزره (مرج صُفَّر) وقعه‌سنده
میرالجیش بولنان (خالد بن سعید) ك برادر زاده‌سیدر .
کندوسنك جدّی و خالدك پدری اولان (سعید بن العاصی) مقدّما
شرك اولدیغی حالده قتل اولندی واوغلی (سعید) کوچوك قالدی وفتح
که‌دن اوّل اسلامه داخل اولدی . زمان سعادتدن طقوز سنه‌یه یتشمش
ولدیغندن صغار صحابه‌دن عد اولنمشدر . شامك فتحندن صکره بر مدت
معاویه‌نك یاننده بولندی . صکره حضرت عثمان ، آنی مدینه‌یه جلب
تربیه ایله رجال قریش صره‌سنه کچیردی و زیرده بیان اولنه‌جغی وجهله
و اثناده مصاحف شریفه یازمق ایچون ترتیب اولنان جمعیت کتّابه آنی
دخی الحاق وبو کره‌ده کوفه والیلکنه تعیین بیوردی. آنی عمرو بن‌عاصك
برادری ظن ایدن ، خطا و غفلت ایتمشدر . زیرا عمرو بن عاص (بنی
سهم) دندر ، (بنی امیّه) دن دکلدر .
سعید بن العاصی ، کوفه‌یه واردی . ناسی مسجده جلب وجمع ایله
خطبه اوقودی وامیر المؤمنینك امرینه مخالفتدن تحذیر ایتدی .
حال بوکه : کوفه‌ده سوز آیاغه دوشمشیدی . اسلامده سبق و قدمی
اولانلر کیرو قالمش وصکره‌دن کاوبده آنلره قاتیلانلر یوزه چیقمش
ایدی .
سعید ، بو رالرینی تحقیق ایله حضرت عثمانه عرض ایتدی . او دخی

سبق وقدمی اولانلری تفضیل وتقدیم ایله صکره کلنلری آنلره تابع قیلمق
اوزره سعیده امر نامه یازدی .
سعید ، بو امرنامه‌یی ناسه اوقودی ایسه‌ده آنلر ، خلیفه‌نك امرینه
اهمیت ویرمدیلر . سعید ، بو کیفیتی حضرت عثمانه بیلدیردی . اوده آرتق
کوفه‌نك انتظام امورندن مأیوس اولدی .

ترتیب وتحریر مصاحف شریفه

قرأن کریم ، آیت آیت نازل اولدقجه جبریل علیه السلام ، هر آیتك
یرینی ، یعنی قنغی سوره‌نك نره‌سنه یازیله‌جغنی بیلدیریردی . رسول اکرم
صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری دخی اوترتیب اوزره یازیلماسنی وحی کاتبلرینه
امر ایدردی ، آنلرده اویله یازاردی . اصحاب کرام ، هپ بو ترتیب اوزره
قرأن کریمی ضبط ایلردی . فقط کیمی بر مقدارینی وکیمی جمله‌سنی ازبر
ایدردی وقرأن کریمك جمله‌سنی حفظ ایدنلره شیمدی (حافظ) دینلدیکی کبی
اوزمان (قرّاء) دینلوردی .
بعض اصحاب کرام دخی وقت سعادتده قرأن کریمی دەریلر وتخته‌لر
وکمیکلر اوزرینه یازارلردی .
(ابن مسعود) (ابیّ بن کعب) و (زید بن ثابت) کبی تماماً قرأن
کریمی یازوب جمع ایدنلر دخی وار ایدی .
زمان سعادتده پك چوق قرّاء اولوب سائر ناسه تعلیم قرأن ایدرلردی
فقط ایچلرندن دردی ، یعنی (ابن مسعود) وابوحذیفه‌نك آزادلیسی
(سالم) و (ابیّ بن کعب) و (معاذ بن جبل) رضی الله عنهم حضراتی
سائرلرندن زیاده شهرت بولمشلر ایدی .
ایشته بو وجهله قرأن کریم ، زمان پیغمبریده تمامیله حفظ ایدیلمش
ویازیلمش ایدی ، فقط بر یره جمع اولنمامشیدی .
ابوبکر الصدّیق رضی‌الله عنه حضرتلرینك ایام خلافتنده وقوع بولان

(يمامه) جنكنده يتمش قرّاء شهيد اولدی‌كه آنلردن بری دخی قرآء اربعهٔ مشهوره‌دن سالف‌الذكر (سالم) ايدی .

حضرت عمر رضی‌الله عنه ، بوندن اوركدی . همان حضور خليفه‌يه واردی « قورقارم‌كه سائر مواقع حربيه‌ده دخی قرّادن بويله كثرت اوزره وفيات وقوع بولورسه آز وقت ظرفنده آنلره انقراض كلور وبعض آيات قرآنيه ، اونودولور . قرآنك جمعنی امر ايتمه‌ليسك » ديدی .

خليفه حضرتلری دخی وحی كاتبی اولان (زيد بن ثابت) رضی‌الله عنهی چاغيردی وقرآن كريمك جمعنی آكا اراده بويوردی .

زيد بن ثابت ، زمان سعادتده قرآن كريمی كاملاً جمع ايدنلردن بری ايدی . بونكله برابر بوبابده فوق العاده دقت واحتياطه رعايت ايله ايفای وظيفه‌يه باشلادی .

شويله‌كه : هركيمده قرآندن يازيلمش برشی وارايسه جمله‌سنی طوپلادی . سائر قرّايه مراجعت ايله تصديق ايتديره‌رك قرآنی تماميله صحيفه يازوب جمع ايلدی .

بو صحف مطهره ، حضرت صدّيقك ياننده ايدی . آنك وفاتندن‌صكره حضرت عمرك ياننده طوردی . بعده كريمه‌سی امّ المؤمنين حفصه رضی الله عنها حضرتلرينك ياننده قالدی .

بروجه بالا آيات قرآنيه ، زمان پيغمبريده نه وجهله ترتيب اولنديسه بوصحف شريفه‌ده دخی هر سوره‌نك آيتلری او ترتيب اوزره يازيلمش ايدی . فقط سوره‌لر ، صره‌سيله ترتيب اولنميوب هر سوره ، يالكز باشنه بر كتاب ايدی .

صكره عثمان ذی‌النورين رضی‌الله عنه حضرتلرينك ايام خلافتنده سوره‌لر دخی صره‌سيله يازيلدی و (مصحف) ده‌نيلدی .

شويله‌كه : قرآن كريم ، عرب لسانی اوزره نازل اولوب عرب ايسه قبائل كثيره‌يه منقسم ولغتلری بعض كلماتده يكديكره مخالف ايدی .

بو لغات مختلفه‌نك يديسی ، سائرينه نسبتله فصيح اولوب جمله‌سنك

افصح وارججی قبیلهٔ نبویه اولان (قریش) قبیله‌سنك لغتی ایدی. بوجهتله قبائل عرب آره‌سنده وجوه قرائتجه فرق واختلاف وار ایدی . بوندن باشقه مأخذلری دخی مختلف اولوب هر بری ، قرّاء صحابه‌دن برینه استناد ایلردی .

چونکه : کوفه‌لیلر (عبدالله بن مسعود) دن وبصره‌لیلر (ابو موسی الاشعری) دن ودمشق شام اهالیسی (ابیّ بن کعب) دن وحمص اهالیسی (مقداد بن اسود) دن اخذ ایتمشدی .

بالاده بیان اولندیغی اوزره یکرمی بش سنه‌سنده کوفه عسکری ، ارمنیه وآذربایجان دیارینه سفر ایتدکده (حذیفة بن الیمان) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی برابر ایدی وآنلره امداد ایچون شامدن دخی او طرفه بر فرقهٔ عسکریه کونده‌ریلمش اولدیغندن بو سفرده اهل عراق ایله اهل شام برلشوب برلکده غزا ایتمشلردی .

لکن هر بری کندی قرائتنك صحتنی ادعاایله دیکرینك قرائتنی بکنمز اولدیغندن بینلرنده منازعه وقوع بولدی . آز قالدی که فتنه ظهور ایدییوردی .

حذیفه حضرتلری ، بو اختلافدن اورکدی وناسی بر قرائت اوزره جمع ایتمك افکارینه دوشدی وکوفه‌یه عودتنده بو بحثی میدانه قودی .

لکن ابن مسعود ، آکا مخالف کلدی . اودخی مدینهٔ منوره‌یه کیتدی وبو اختلافك وخامت عاقبتنی حضرت عثمانه عرض ایتدی .

حضرت عثمان دخی هر یرده مرجع و مأخذ اولمق اوزره بر مصحف شریف ترتیبنی رأی ایدوب حضرت علی‌یی وسائر اصحاب کرامی جمع ایله بو رأیی ، آنلره سویلدی . آنلرده قبول ایلدی .

آنك اوزرینه حضرت عثمان ، حضرت حفصه نزدنده محفوظ اولان مار الذکر صحف مطهره‌یی جلب ایله آنلردن قریش قرائتی اوزره بر مصحف شریف یازمق اوزره سالف الذکر (زید بن ثابت الانصاری) یی مأمور بویوردی .

آكا (عبدالله بن زبير) ايله مؤخراً بروجه بالا كوفه واليسى اولان (سعيد بن العاصى) كبى بعض ذواتى ترفيق ايتدى .

هرسمته كوندەريلك اوزره متعدد مصحفلر يازيلق لازمكلديكنه مبنى صكره ديكر ذوات دخى الحاق اولندىكه (انس بن مالك) و (عبدالله بن عبّاس) رضى الله عنهما دخى آنلره داخل ايدى .

قوةالظهر اولمق اوزره (ابىّ بن كعب) دخى بوجمعيته آلنمش وجملەسنك عددى اون ايكى‌يه ابلاغ اولنمش ايدى .

چونكه : حضرت صدّيقك زماننده‌كى جمع صحف ، آنجق متفرق اولان قرآنى يازوب‌ده بر يره جمع ايتمكدن عبارت اولەرق صرف كتابته عائد بر ايش ايدى . اما حضرت عثمانك ارادەسى اوزره جمعنه تشبث اولنان مصحف شريفده لغت قريش اوزره قصر اولنوب بو ايسه تدقيقه محتاج بر امر مهم ايدى .

برده مصحفده سورەلرك صرەسيله تحرير وترتيبى لازم كلوب بو دخى پك مهم و معتنا بر مسئله ايدى .

زيرا اصحاب كرامدن بعضيلرى، زمان سعادتده قرأن كريمى تماميله جمع ايلمش و بعضيلرى، اكثرينى جمع ايدوب وفات نبويدن صكره تماملامش ايديلر . حال بوكه : مصحفلرى ، بعض سور شريفەنك ترتيبنده يكديكره موافق دكل ايدى .

مثلا ابن مسعود مصحفنده (سورۀ بقره) دن صكره (سورۀ نسا) بعده (سورۀ آل عمران) يازيلمشيدى .

حضرت على ايسه سورەلرى ترتيب نزول اوزره جمع ايدرك مقدم نازل اولانى تقديم ومؤخر نازل اولانى تأخير ايتمشيدى .

بناءً على ذلك قرائتده قدم و ملكه و مهارت اصحابندن بعض ذواتك تأليف مصحفه مأمور اولان جمعيتده بولنمسى لازم كلمشيدى .

حال بوكه : وقت سعادتده كسب شهرت ايلمش اولان قرّاء اربعەدن

(سالم) بروجه‌بالا (یمامه) جنکنده و (معاذ بن جبل) حضرت عمرك خلافتنده فوت اولمغله بو درتدن یالکز (ابن مسعود) ایله (ابیّ بن کعب) قالمشیدی .

ابن مسعود ایسه کوفه‌ده و بروجه بالا حذیفه‌یه مخالف رأیده بولنمش ایدوکنه مبنی آنك احضارندن صرف نظر اولنه‌رق ابیّ بن کعب ایله اکتفا اولنمشدر .

ذکر اولنان کتبه‌دن بعضیلری اوقویوب بعضیلری یازه‌رق ایفای سعی و اقدام ایله متعدد مصحفلر وجوده کتوردیلر .

اشبو اوتوز سنه‌سنده حضرت عثمان ، هر سمته بر مصحف کونده‌ردی و بر نسخه‌سی مدینه‌ده توقیف و ذکر اولنان صحف شریفه‌یی حضرت حفصه‌یه اعاده بیوردی .

صحف مذکوره ایله اشبو مصحف عثمانیدن بشقه ایادیٔ ناسده نه‌قدر صحف و مصحف وار ایسه محو ایدیلدی . فقط کوفه‌یه مصحف عثمانی کونده‌ریلدکده ابن مسعود ، کندی ترتیبندن و اصول قرائتندن وازکچمه‌دیکندن بر مدت آنك مصحفی ، کوفه‌لیلردن آکا تابع اولانلر یدلرنده مرعی ومعتبر قالدی .

ایکی سنه صکره زیرده بیان اولنه‌جغی اوزره ابن مسعود و ابیّ بن کعب فوت اولدی وعلم قرائتده ریاست ، زید بن ثابتده قالدی . آندن صکره ابن مسعودك مصحفی ، دیکر صحف و مصاحف کبی متروك و منسی اولمشدر .

مصحف عثمانی ایسه هر یرده و هر عصرده معتبر و مشهور اولوب او زماندن برو ایادیٔ ناسده متداول اولان مصاحف شریفه ، هپ آندن استنساخ اولنه‌کلمشدر .

ایشته بو صورتله قرّاء بیننده‌کی اختلافلر ، برطرف اولمشدر . لکن ابن مسعودك نظر اعتباردن اسقاط اولنمسی نیچه کیمسه‌لرك اغبرار خاطرینه بادی اولدیغی جهتله آنلرده حضرت عثمانك علیهنده بولنانلره قاتیلدیلر .

بعض وقایع

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك وفاتندن صکره مهرینی ابوبکر و عمر رضی‌الله عنهما طاقینوب قوللاندقلری کبی حضرت عثمان دخی قوللانمقده ایکن بو سنه قضارا الندن (بئرِ اَریسْ) دنیلن قویویه دوشدی. حضرت عثمان، قویونك صوینی بوشالتدیروب آراتدی ایسه‌ده بولدیرامادی. صکره آکا بکزر برمهر یاپدیرمش واوده کندوسنك وفاتنده ضایع اولمشدر.

خاتم نبوینك بووجهله قویویه دوشورولمسنی بعضیلری، حضرت عثمان علیهنه گفتگویه وسیله اتخاذ ایتدی. دیرلرکه: آندن صکره حضرت عثمانك ایشلری اختلاله یوز طوتدی.

بو سنه اهل بدردن (خاطب بن ابی بَلْتَعَه) و (عمرو بن ابی سرح الفهری) و (مسعود بن‌الربیع) و (عبدالله بن کعب‌الانصاری) و (عبدالله بن مظعون) و (جبار بن صخر) رضی‌الله عنهم وفات ایلمشلردر.

وقت سعادتده و ابوبکر و عمر رضی‌الله عنهما حضرتلرینك ایام خلافتلرنده جمعه کونی امام، منبره چیقدقده مؤذن، اذان اوقوردی. شیمدی مناره‌لرده اوقونان اذان یوق ایدی. آنی حضرت عثمان، بوسنه زیاده ایلدی. شویله که: مدینهٔ منوره، توسع ایدرك غلبه‌لك زیاده اولمغله حضرت عثمان، هنوز سعادتخانه‌سنده ایکن جمعه نمازینك حاضر اولدیغنی ناسه اعلان ایچون کندوسنك مؤذنی (زَوْرا) ده بر اذان اوقودقدن صکره حضرت عثمان، مسجد شریفه واروب‌ده منبره چیقدقده ینه اومؤذن کما فی‌السابق اذان ویریر اولدی. « اوّلکی اذان، بدعتدر » دیو اعتراض ایدنلر اولدیسه‌ده کباراصحاب کرام، سکوت ایلمشلرایدی. امور مستحسنه‌دن اولدیغی درکاردر.

زورا ، مسجد نبوی خارجنده بر محل مرتفعدر . حضرت عثمانك ٢٨ سنه‌سنده کندوسی ایچون بنا ایتمش اولدیغی سرایه دخی (زورا) دنیلور .

احوال اَبی ذَرّ وظهورابن سَبَأ

ابوبکر وعمر رضی‌الله عنهما حضرتلرینك ایام خلافتلری وعثمان ذی‌النورین رضی‌الله عنه حضرتلرینك اوائل خلافتی ، عینیله زمان سعادت کبی کچدی .

آندن صکره اطعمهٔ نفیسه ییمك وکوزل البسه کیمك وکوزل اکرلی آتلره بینمك وباغچه‌لرده کزینوب اکلنمك کبی ثروت ومدنیته متفرع عادتلر چیقدی .

چوق کیمسه‌لر ، مال بیریکدیرمك داعیه‌سنه دوشوب علی‌الخصوص شام والیسی (معاویة بن ابی سفیان) اموال کثیره ادّخار ایله تکثیر ثروت ویسار ایلمکده ایدی .

امّ‌المؤمنین عایشه رضی‌الله عنها حضرتلرندن مرویدرکه « ابوبکر وعمرك زمانلری ، زمان سعادت کبی کچدی . عثمان زماننده ملك وسلطنت قوقولری دویولمغه باشلادی » دیو بیورمشلردر .

فقیه شام اولان (ابوذرالغفاری) رضی‌الله عنه‌البارى حضرتلری ایسه آلتون وکموش ادّخار ایدنلری طعن ایدر « وبرکونلك نفقه‌نك فضله‌سنی ادّخار جائز دکلدر » دیو بو آیت کریمه‌یی اوقور ایدی :

(یاایها الذین آمنوا) ای ایمانه کلن کیمسه‌لر (ان کثیراً من الاحبار والرهبان) علی‌التحقیق یهود ونصارانك عالم وزاهدلرندن چوغی (لیأکلون اموال الناس بالباطل) البته ناسك اموالنی بغیر حق یرلر (ویصدّونهم عن سبیل‌الله) وآنلری الله یولنده منع ایدرلر (والذین یکنزون الذهب والفضة ولاینفقونها فی سبیل‌الله) واوکیمسه‌لرکه آلتونی وکوموشی کنز ، یعنی جمع وادّخار ایدرلر ویونلری فی سبیل‌الله صرف ایتمزلر (فبشّرهم

بعذابٍ الیم) آنلره عذاب الیم ایله مژده ایت . (یوم یحمی علیها فی نار جهنم فتکوی بها جباههم وجنوبهم وظهورهم) اوکون که بو اموال مدّخره ، جهنم آتشنده قیزدیریلوب‌ده بونلرله آنلرك آلنلری ویانلری وآرقه‌لری داغلانور (هذا ما کنزتم لانفسکم فذوقوا ماکنتم تکنزون) ایشته نفسلریکز ایچون صاقلادیغکز بودر ، صاقلادیغکزك عذابنی طادیکز دنیلور .

بو آیت کریمه‌ده کنز وادّخاری ممنوع اولان اموالدن مراد، زکاتی ویریلمه‌ین مال دیمکدر . اما زکاتی ویریلمش اولان اموالك جمع وحفظی مجازدر .

کبار اصحاب کرامدن طلحه وعبدالرحمن بن عوف رضی‌الله عنهما کبی نیچه زنکین ذاتلر وار ایدی . طریق زهد وورعی اختیار ایدنلر، آنلره طعن ایتمزلردی .

عبدالله بن عمر رضی‌الله عنهما « زکاتی ویریلن مال، یرآلتنده مدفون اولسه بیله کنز وادّخاردکلدر . زکاتی ویریلمه‌ین مال ایسه یر یوزنده‌اولسه دخی کنزدر » دیدی .

حضرت علی کرم الله وجهه « درت‌یوز درهمه قدر نفقه‌در . آندن زیاده‌سی کنزدر » دیمش ایسه‌ده آنك بو سوزی ، اختیار اولی ومسلك زهد وتقوادر .

ابوذر حضرتلری ایسه او آیت کریمه‌نك ظاهریله عمل ایدر وبرکونلك نفقه‌دن زیاده مال ادّخارنی تجویز ایتمیوب فضله‌سنك فی‌سبیل‌الله صرف اولنمسنی وعظ ونصیحت ایلر ایدی .

الحاصل ابوذر حضرتلری، فوق‌العاده شدتلی زهد وورع وتقوی یولنه کیدر وناسی‌ده شدتلی لسان ایله بویله شدائد اموره سوق ایدر ایدی .

حال بوکه : حضرت عمر زماننده ظهور ایدن فتوحات متوالیه وترقئ اسباب تجارتله ملت اسلامیه ، دفعةً زیاده ثروت و غنایه نائل اولدی .

حضرت عثمان زماننده واردات میریه چوغالدی . تجارت بحریه یولی‌ده آچیلدی وپك چوق اموال غنایم آلیندی . ناس دخی بالطبع تنعم وترفهه مائل اولدی .

بو وجهله حاصل اولان ثروت ومدنیتك احوال طبیعیه‌سندن اولدیغی اوزره کوندن کونه اهل ثروت چوغالمقده و (ابوذر) ك آرادیغی ارباب تقوی وقناعت آزالمقده ایدی .

بویله سیل کبی آقوب کلن ترقیات مدنیه‌یی ، تقوایه توافق ایتمز ایسه فتوایه توفیق ایتمك وبر آزده صویك آقندیسنه کیتمك ایجاب وقت وحالدن کورولوردی .

ابوذر ایسه ، وقت سعادتده اولمایان بدعتلردن و نو ظهور عادتلردن نفرت ودائما « فقرایی کوزه‌دیکنز » دیو اغنیایه نصیحت ایلر ایدی .

فقرا کروهی ، ابوذرك سوزلرینی سند اتخاذ ایدرك اغنیایی ازعاج ایدر اولدقلرندن اغنیا دخی آنلرك ازعاجاتندن اشتکا ایدر ایدی .

ایشته او اثناده (ابن‌السودا) دیو معروف اولان (عبدالله بن سبأ) نامنده بر صاپیق حریف ظهور ایله طرف طرف طولاشیر و ملت اسلامیه آره‌سنده بر تفرقه احداثنه چالیشیر ایدی .

شویله‌که : فی‌الاصل یهودی ایکن مسلمان اوله‌رق بصره‌ده ظهور ایله « عیسی علیه‌السلام ، تکرار دنیایه کله‌جك . یا ، محمّد علیه الصلاة والسلام نیچون کلمسون ؟ » دیه‌رك رسول اکرمك ینه دنیایه کله‌جکنه قائل اولمق و « علی ، آنك وصیسیدر . عثمان ، بغیر حق خلافتی آلدی » دیمك کبی بر مذهب باطل اختراعنه قیام ایتمش وآکا تابع اولان طائفه‌یه (سَبَئِیّه) دنیلمشدر .

(ابن سبأ) ك سوء عقیده‌سی آکلاشیلمغله بصره‌دن طرد اولندقده کوفه‌یه کلوب اوراده دخی افکار ناسی افساده ساعی اولمغله کوفه‌دن دخی طرد اولندیغندن شامه کلمشدی .

شامده ابو ذر ايله معاويه بينده رأى واجتهادجه رونما اولان مباينتى
رصت اتخاذ ايله بر كون ابن سبأ ، ابو ذر حضرتلرينك يانته كلوب
معاويه‌يه تعجب ايتمزميسين ؟ (مال الله) ديور . فى الواقع هر شى ،
للهكدر . لكن (مال مسلمين) تعبيرى معروف ايكن آنى تغيير ايتمسى ،
سلمينك ابتدا اسملرينى ، صكره‌ده كنديلرينى آره‌دن چيقاروب‌ده بيت‌المال
سلمينى بمسه‌مك معنالرينى ايهام ايدييور» ديمش . آنك اوزرينه ابوذر ،
زد معاويه‌يه كيدوب « اموال مسلمينه اموال الله تسميه ايتمه‌كه سبب نه‌در؟»
يدكده معاويه « يا اباذر ! مال ، اللهك مالى وبزده اللهك قوللرى دكلمى‌يز؟»
يمش ايسه‌ده ابوذر ، بو تأويلى قبول ايتميه‌رك آكا عتاب ايتمكله معاويه ،
وندن صكره « مال مسلمين ديرم » ديه‌رك ياقه‌سنى قورتاردى .

ابن سبأ ، آندن صكره بوامتك حكيمى اولان وشامك فقهاسندن بولنان
(ابوالدرداء) وكذا فقهادن اولان (عبادة بن‌الصامت الانصارى) رضى‌الله
نهما حضرتلرينه كيدوب آنلره دخى ابوذره سويلديكنى سويلمش ايسه‌ده
بوالدرداء ، آكا هيچ يوز ويرمه‌دى . عباده ايسه آنى طوتوب معاويه‌يه
كتوردى و « ابوذرى سكامسلط ايدن ، ايشته بودر » ديدى .

آندن صكره ابن سبأ ، شامدن دخى طرد اولنمغله مصره عزيمت ايلمش
وآم دنيادن برفتنه توليد ايلك اوزره بصره‌ده وكوفه‌ده پيدا ايتديكى يارانيله
مخابره‌يه باشلامشدر .

ابوذر حضرتلرى ، ابتدا ايمان ايدنلرك بشنجيسيدر . لكن بعدالاسلام
مكهٔ مكرمه‌ده طورميوب قبيله‌سنه كيتمش و هجرت نبويه‌دن صكره مدينهٔ
منوره‌يه مهاجرت ايلمشدر . رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى
آنك حقنده (دنيايه ابوذردن دها زياده لهجه‌سى صادق آدم كلمدى) ديو
بيورمشيدى .

سنوى درتيوز آلتونه بالغ اولان عطيه‌سنك نفقهٔ يوميه‌سندن فضله‌سنى
تصدق ايدوب يانده بر آلتون آليقومازدى .

بناءً علی‌ذلك بین‌الناس محترم برذات ایدی . لکن شدت زهد وتقواسی
حسبیله ناسی تحمل ایده‌میه‌جکلری شدائد اموره سوق ایدردی .
شویله که : هرکس ، کندی کبی عباره، کبه‌لره بورونوب‌ده فضـ
اموالك فی سبیل‌الله صرف اولنمسنی ایستردی . حسن نیتنه دیه‌جك یوق
لکن احوال عمومیه ، آکا موافق دکل ایدی ،
معاویه ، ابوذری محجوب وملزم ایتمك اوزره برکیجه آکا ، برآدمی
بیك آلتون کونده‌رمش . اودخی او کیجه خواب و راحتی ترك ایدرك
آلتونلری ، فقرایه تصدق ایتمش . فرداسی معاویه‌نك تعلیمیله او آدم ، علی
الصباح ابوذره کیتمش « امان بنی معاویه‌نك عذابندن قورتار . او، بنی باشقـ
یره کونده‌رمش . بن ، یاکلشلقله سکا کلوب آلتونلری ویردم » دیمش
ابوذر « اوغلجغزم ! او ، آلتونلر کیجه‌لین فقرایه تقسیم اولندی . بردانه‌سی
صباحه‌قالمادی. سن، اوچ کون مهلت آل‌ده اومقدار آلتون تدارك ایدیویره‌یم
دیو اعتذار ایلمش .
معاویه کورمش‌که (ابوذر)ك فعلی، قولنی تصدیق‌ایدییور. بردیه‌جك
یوق . اسکاتی ممکن دکل . لکن شامده اداره‌سی‌ده مشکل . ناچار آنك
اطوار ومشوارندن حضرت عثمانه شکایت واو دخی ابوذری مدینه‌یه دعوت
ایلدی .
امیر المؤمنینك امری اوزره ابوذر ، مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایلدی
حال‌بوکه : مدینه ، اولکی مدینه دکل ایدی. چونکه : ممالك اسلامیه
برطرفدن نهر جیحونه و تیمور قپویه و دیکر طرفدن نوبه دیارینه و سبتـ
بوغازینه قدر ممتد اوله‌رق واردات چوغالدی. اموال غنائمدن دخی مدینه‌
مبالغ کلیه کلدی ، خزینه طولدی .
حضرت عثمان ، بول بول عطیه‌لر احسان ایتمکه باشلادی . مدینه‌ده
ثروت چوغالدی . درت یوز بیك درهمه بر باغچه و یوز بیك درهمه برآد
آلنوب صاتیلور اولدی .
مدینه‌ده یکیدن یکی‌یه پك چوق بنالر یاپیلدی . براوجدن (سَلع

اغنه قدر امتداد ايله خيليدن خيليدن خيلى وسعت بولدى . دلنشين خانه‌لر
له آبادان وكوزل باغچه‌لر ايله مثال جنان اولدى .

حضرت عثمان ، مسجد مدينه‌يى دخى مجدد صورتيله تعمير و توسيع
تزيين ايله ابوذرك طانيامايه‌جغى بر شكل و طرزه قومشيدى .

جماعت مسلمينى دائما مسجد نبويده كورمكله مألوف اولان ابوذر ،
دينه‌يه واروب‌ده سلع طاغى اتكلرنده‌كى باغچه‌لرده بر طاقم آدملرك اوبك
بك اوطوروب‌ده هم بزم صحبت اولدقلرينى كورونجه تأسف ايدرك همان
دفعة طرف طرف نمايان اولاجق بر غارت مخوفه وديللرده داستان اوله‌جق
محاربهٔ عنيفه ايله اهل مدينه‌يه مژده ! » ديه‌رك صاووشوب حضور خليفه‌يه
بتدى .

حضرت عثمان آكا « ياابادر ! شام اهاليسى ، سندن نيچون اشتكا
دييور ؟ » ديدكده كيفيتى شرح وايضاح ايلدى . آنك اوزرينه حضرت
ثمان « ياابادر ! ناسى زهد اوزرينه سوق و جبر ايتمك ممكن اولماز . بنم
زريمه لازم اولان ، آنلرك بيننده اللهك امريله حكم ايتمك وآنلرى
دل واعتداله ترغيب ايله‌مكدر » ديدى .

ابوذر آكا مقابلة « اغنيا ، بذل صدقات ايله جيران واخوانلرينه احسان
تمدكجه و اقربالرينى كوزه‌تمدكجه بز ، آنلردن راضى اولمايز » ديدى

حاضر بالمجلس اولان (كَعبُ الأَحبار) « فريضه‌يى ادا ايدن بورجنى
ودەمش اولور » ديدكده ابوذر ، حدتلنوب « اى يهودى‌زاده ! سن كيمسين كه
ويله بحثه قاريشيورسن » ديه‌رك عصا ايله اوردى ، كعبك باشى مجروح
وليويردى . بو حالده ابوذرك جزا كورمسى لازم كلدى . آنك‌ده بوكا بر
يه‌جكى يوق‌ايدى . فقط حضرت عثمان ، كعب الاحباردن بو حقك كندوسنه
نخش اولنمسنى رجا ايتدى ، اوده باغيشلادى .

ابوذر ، آرتق مدينه‌ده طورامايه‌جغنى آكلادى و حضرت عثمانه خطاباً
رسول اكرم صلى الله عليه وسلم (بنالر ، سلع طاغنه واردقده مدينه‌دن

چيق) ديو بكا امر ايتمشيدى . اذن ويررميسين چيقوب كيدەيم؟ » ديدى
حضرت عثمان دخى اذن ويردى .

ابوذر ، اقامت ايتلك اوزره مدينهٔ منوره جوارنده واقع (ربذه) ن
قريەيه كيتدى. حضرت عثمان، آكا بر سورى دەوه و ايكى كوله ويرد
و مقدار كفايه ارزاق تعيين بيوردى . معاويەده آنك عيالنى شامدن ربذه
كوندەردى .

ابوذر ، ابتدا ربذەيه واروبده نمازه اقامت اولندقده خليفەنك تحصي
اموالى مأموريتيله اوراده بولنان (مجاشع) نام كولەسى ، ابوذره احترا
« كچ » ديەرك امامتى تكليف ايتدكده ابوذر « سن كچ . زيرا رسول ا
صلى الله عليه وسلم بكا (اكرسنك اوزريكه بورنى كسيك بركوله بيله مأمو
اولسه سوزينى ديكله وآكا اطاعت ايله) ديو بيورمشيدى . سن كولە
بورنك كسيكده دكل » ديدى .

بعده ابوذر، ربذەده برمسجد بنا ايتدى. كلوب كيدنلره احاديث شري
و مسائل دينيه روايت و تعليمى ايله مشغول اولدى ، وفاتنه قدر ربذه
قالدى .

ايشته حضرت عثمان ، حقنده ايراد اولنان اعتراضلردن برى د
بومادەدركه « ابوذركبى مبارك برذاتى شامدن چيقاردى ومقدما حك
بن العاصك منفاسى اولان ربذەده اقامته مجبور ايتدى » يوللو سوز
سويلنمشدى .

انصاف ايدەلم ، حضرت عثمانك بونده نەصوچى وار؟ ابوذر، هركس
برلقمه وبرخرقەيه قناعت ايليوبده فضله اموال مسلمين ، فى سبيل ا
صرف اولنسون ديو اصرار ايدردى . پك كوزل آرزو . واعظلر ، نا
بويله فدا كارلق يولنه ترغيب ايدەبيلورلر . اما حكومت ، بوبابده ناسه ج
ايدەبيلورمى ؟ مالنك زكاتنى ويرن آدمه فضلهٔ اموالكى تصدّق ايله . د
جبر اولنەبيلورمى ؟ حضرت عثمان، نەياپسون ؟ خلق ، زنكين اولدى
رفاه بولدى ، مدنيتدن لذت آلدى . بحسب البشريه كوكللره تنزه وتفر

وسى كلدى . حتى مدينه اهاليسى، بواثناده كوكرجين اوچورمق مراقنه وشدى . بوايسه بر بدعت سيئه اولديغندن حضرت عثمان، آنى يساغ تمشدر .

وقايع ايران

بالاده بيان اولنديغى اوزره عمرالفاروق رضى‌الله عنه حضرتلرينك فاتندن صكره ايرانده ظهور ايدن اختلاللرى كسرى يزدجرد ، فرصت نخاذ ايدرك الندن چيقارمش اولديغى ممالكى استرداد ومحو ومضمحل اولان ولت ايرانيه‌يى احيا ايتمك اوزره ميدانه چيقوب طرف عسكر جمعنه قيام ايتمشدى .

يكرمى طقوز سنه‌سنده بصره واليسى اولان (عبدالله بن عامر) بلاد ارس اوزرينه هجوم ايتدكده يزدجرد ، كرمانه صاووشمغله ابن عامر ، آنك آرقه‌سندن (مجاشع بن مسعود) رضى‌الله عنهى كوندرمشيدى .

مجاشع ، كرمان ملحقاتندن اولان (شيرجان) بلده‌سنه آلتى ساعت االنجه‌يه‌دك يزدجردى تعقيب ايلمش ايسه‌ده زياده قار ياغوب مجاشعك عسكرى ، صوغوقدن تلف اوله‌رق مجاشع ، كوج حال ايله نفسنى قورتارمشيدى ، ابن عامر ، فارس جهتنك ايشلرينى اكمال ايتدكدن صكره بصره‌يه عودت ايلمش ايسه‌ده خراسانك اختلالى زياده اولمغله اشبو اوتوز سنه‌سنده ابن عامر (زياد بن‌ابيه) ى بصره‌ده والى قائمقامى ايدوب كندوسى برجسيم اردو ايله جانب خراسانه عزيمت ايلدى .

او اثناده كوفه واليسى (سعيدبن‌العاصى) دخى طبرستان اوزرينه بر مكمل اردو ايله كيديوردى كه سبطين مكرّمين، يعنى (حسن) و (حسين) و (ابن عبّاس) و (ابن عمر) و (ابن عمرو بن العاص) و (ابن زبير) و (حذيفة بن‌اليمان) رضى‌الله عنهم حضراتى كبى اجلّهٔ اصحابدن نيچه ذوات كرام دخى آنكله برابر ايدى .

عبدالله بن عامر، اولجه واروب (نیشابور) ه قونمش ایدوکندن سعید دخی (قومس) ه قونمش وابن عامر ، خراسانه وسعید ، جرجانه عزیمت ایلمشدر .

جرجان اهالیسی ، عرض انقیاد ایله جزیه گذار اولدقلری کبی جوارنده کی بلده‌لر خلقی دخی خواه وناخواه بو یولده اطاعته مجبور اولدیلر . فقط بو صره‌ده عصاتدن پك چوق آدملر اتلاف ایدیلمشدر .

---

۳۱ سنه‌سی وقایعی

یزدجرد ، بروجه بالا کرمان طرفنه فرار ایتدکدن صکره وادیٔ حیرته دوشوب وشورادہ بوراده سرسری طولاشوب نهایت (مرو)ه وارمش ومعیتنده‌کی عسکرك عربلره مقاومت ایده‌میه‌جکنی آکلایوب ترکستاندن عسکر کتورتمك داعیه‌سنه دوشمش ایدی .

اهالی ایسه آنك عربلر ایله باشه چیقامایاجغنی جزم ایله آندن یوز چویرمش وسطوتی یرنده ایکن اوغورینه جان فدا ایدنلر ، یان چیزمکه باشلایوب حتی مرو شهرینه کیره‌جك اولدقده (مرزبان) ی ممانعت کوسترمش ایدی .

بو اثناده اهالی ایله واقع اولان جنك وجدالده یزدجردك عسکری منهزم وپریشان اوله‌رق کندوسی تك وتنها اورادن فرار ایله (شط مرغاب) ه کیتمش وبر دکرمنده اختفا ایتمش ایدی .

یزدجرد ، برقاچ کون او دکرمنده کیزلندکدن صکره دکرمنجی ، آنی قتل ایتمش وآنکله (اکاسره سلاله‌سی) منقرض اولوب کیتمشدر .

ابن‌عامر ایسه (احنف بن‌قیس)ی مقدمة‌الجیشه مأمور ایدرك نیشابوردن حرکتله (طَبَسان) دن خراسانه کیردی. (قُهِستان) اهالیسنی جبراً وحرباً

طاعته كتوردى وطرف طرف فرقه‌لر ارسال ايله اوحواليده‌كى بلادى
ربرر ضبط ايديردى . (بَلْخ) و (سَرَخْس) ى تماماً اله كچيردى .
بصره واليسى ، بووجهله جانب شرقده فتوحات كثيره‌يه نائل اولديغى
ثناده شام ومصر واليلرى دخى بروجه‌زير برمظفريت‌بحريه قازانمشلر .

محاربهٔ بحريه

اهل اسلامك افريقاده مظهر اولدقلرى فتوحات عظيمه‌دن استانبول
قيصرى (قسطنطين بن هرقل) پك زياده متأثر اولمغله اخذ انتقام ايچون
عساكر كلّيه جمع ايدرك سواحل شام و مصره تعرض ايتمك اوزره بش
آلتى يوز قطعه سفينه‌دن مركب بر دونما ايله آق دكزه چيقمشيدى .
قيصرك بويله برجسيم دونما ايله بالذات آق دكزه چيقيشى جزائر
و سواحلى تيتره‌تدى . بناءً عليه شام واليسى معاويه ، عساكر شاميه ايله
مقابله‌يه سكيرتدى . مصر واليسى عبدالله بن سعد دخى سفائن مصريه ايله
حركت ايتدى و ايكيسى برلشوب ترتيب ايتدكلرى دونما ايله قيصره
قارشو چيقديلر .
طرفين دونمالرى ، بربرينه چاتدى . ايكى طرف دخى قليچ و خنجر
ايله بربرى اوزرينه هجوم ايتدى . غايت خونريزانه بر محاربه‌يه باشلايوب
طرفيندن پك چوق تلفات وقوع بولدى . نهايت اهل اسلام مظفر اولدى .
روملرك اكثرى قيريلدى . قسطنطين ، برآز آدملريله قاچوب بيك بلا
ايله تخليص جان ايده‌بيلدى . لكن صكره سيچيليا جزيره‌سنه واروب حال
بوكه : سيچيليا اهاليسى ، ايمپراطورك سوء معامله‌لرندن اوصانمش اولدقلرى
جهتله قسطنطينى اعدام ايلمشلردر .
(محمد بن ابى حذيفه) و (محمد بن ابى بكر) سالف الذكر محاربهٔ
بحريه‌ده برابر ايديلر . لكن ايكيسنك‌ده (عبدالله بن سعد) ايله آره‌لرى
شكرآب ايمش . بو جهتله محاربه‌ده آغيرجه طاورانمشلر و « عثمان ، اصحاب

رسول اللهی مأموریتلرندن چیقاردی . یرلرینه وقتیله طرف نبویدن دمی‌هد
قیلنمش اولان عبدالله بن سعدی و عبدالله بن عامر وسعید بن عاصی کبی
کسانی کتوردی . بو مقوله آدملرك معیتیله جان و کوکلدن نصل جنك
و جهاد اولنور ؟ » دیو سویلنمشلر .

عبدالله بن سعد ، بو سوزلری ایشیدوب ایکیسنی دخی تکدیر و تهدید
ایتمش ایسه‌ده بو سوزلرك شیوعی ناسك فساد افکارینه بادی اولدی .

ناس ، حضرت عثمان حقنده لسانه آلامادقلری سوزلری بی پروا تفوه
ایدر اولدیلر .

سبائیه ، یعنی عبدالله بن سبایه تابع اولان غلات شیعه کروهی ایسه
بو درلو اختلافاتی اجرای مفسدته وسیله اتخا ایتمکده ایدی . بو مثلو
سببلردن طولایی مصرده حضرت عثمان علیهندن برفرقه پیدا اولمشدر .

وفیات اعیان

اشبو اوتوز بر سنه‌سنده اصحاب کزیندن واهل بدردن (ابوالدردا
الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری دار عقبایه کیتدی .

بوامتك حکیمی و شامك عالم وفقیهی ایدی . شام والیسی معاویه، آندن
صاقینور وآنکله متأدب اولور ایدی .

اهل بدردن (ابو طلحة الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی بو
سنه مدینهٔ منوره‌ده عازم دار بقا اولدی . نمازینی حضرت عثمان قیلدی .

انصارك اغنیاسندن اولوب شجاعتی بین‌العرب ضرب مثل ایدی . حنین
کونی یکرمی آدم قتل ایدوب سلاحلرینی آلمشیدی . رسول‌الله صلی‌الله علیه
وسلم حضرتلری آنك حقنده (ابوطلحه‌نك عسکر ایچنده سسی بر جماعتدن
خیرلودر) دیو بیورمشیدی .

بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت عمرك وفاتنده عقد اولنان مجلس
شوری قپوسنی بکله‌مش و ضبطیه نظارتی وظیفه‌سنی ایفا ایتمش ایدی .

رسول اکرمك عمّ زاده‌سی اولوب فتح مکه کونی اسلام ایله مشرّف اولان (ابوسفیان بن الحارث بن عبدالمطّلب) دخی بوسنه فوت اولدی. علی روایةٍ حضرت عثمانك عمّی و مروانك پدری اولان (حکم بن العاص الاموی) دخی بوسنه فوت اولمشدر.

ینه بوسنه حضرت عثمانك عمّ زاده‌سی و معاویه‌نك باباسی اولان (ابوسفیان بن حرب بن امیّه) سکسان سکز یاشنده ایکن وفات ایلدی. قریشك اولولرندن ایدی.

٣٢ نجی سنه وقایعی

اشبو اوتوز ایکی سنه‌سی خلالنده رسول‌الله صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلرینك عمّی (عبّاس بن‌عبدالمطّلب) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی سکسان سکز یاشنده اولدیغی حالده عزم دار بقا ایلمشدر. ترجمهٔ احوالی یوقارولرده کچمشدر.

بالاده بیان اولندیغی اوزره (ربذه) ده مقیم اولان ابوذر رضی‌الله عنه حضرتلری، بوسنه قید بند حیاتدن قورتولدی.

کیفیت وفاتی بووجهله درکه: برکون قیزینه «چیق، باق کیمسه کورونویورمی؟» دیدکده قیزی چیقوب وباقوب «کورونورده کیمسه یوق» دیمکله ابوذر «هنوز وقت وساعتم کلمه‌مش» دیدکدن صکره «برقویون کس وپیشیر. بنی دفن ایده‌جك صالحین کلدکده آنلره‌دی‌که: یمك یمه‌دن کیتمیه‌سکز دیو ابوذر، آند ویردی» بونك اوزرینه قیزی قیونی کسوب تجره‌یه‌قومش. تجره قاینامغه باشلادقده ابوذر، ینه «چیق، باق کلن‌وارمی؟» دیمش. قیزی دخی چیقوب کوروركه برجماعت کلیور. ایچرو کیروب خبر ویردکده ابوذر «کل، بنی قبله‌یه چویر» دیوب اودخی آنی قبله‌یه چویردکده

ابوذر (بسم‌الله وبالله وعلی ملة رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم) دیوب تسلیم روح ایلمش . قیزده چیقوب مسافرلری قارشیلامش .

بوکلنلر، هپ مشاهیردن اون‌درت کشی اولوب بری کوفه‌نك عالم وفقیهی اولان (عبدالله بن‌مسعود) وبری دخی کوفه‌نك اشرافندن مشهور (مالك اشتر نخعی) ایدی . بوذوات کرام ، مکه‌یه کیدرکن ابوذری زیارت ایچون ربذه‌یه اوغرامشلر وبو طریق ایله آنك جنازه‌سنه حاضر اولمشلر و « بویله بر مبارك ذاتك جنازه‌سنده بولنمق ، جناب حقك بزه برلطف مخصوصیدر » دیمشلر . ابن مسعود بوحالی کورنجه « صدق رسول‌الله . ابوذر حقنده (یالکز وفات ایلر ویالکز بعث اولنور) بیورمشیدی » دیه‌رك بکا ایلمشدر . مرویدرکه : رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری (الله بکا درت کشی‌یه محبت ایله‌ دیو بیوردی وآنلری سودیکنی خبر ویردی) دیدکده « آنلر کیملردر؟ » دینلمکله اوچ کره (بری‌علیدر) دیدکدن صکره دیکرلرینك بیاننه ابتدار ایله (ابوذر ومقداد وسلمان) دیمشلر .

بعده ابوذری غسل وتکفین ونمازینی ادا ایله دفن ایتدکلرنده قیزی « ابوذر ، سزه سلام ایتدی ، یمك یمدکجه کیتمیه‌سکز دیو قسم ایدرك رجا ایلدی » دیمکله اوطوروب قویونی یدکدن صکره کیتمشلر وکیفیتی حضرت عثمانه اخبار ایتمشلر . اودخی ابوذرك قیزینی کندی عیالنه قاتمش ورعایت واکرام ایتمشدر .

عبدالله بن‌مسعود رضی‌الله عنه حضرتلری، بروجه بالا ابوذرك نمازینی قیلدقدن صکره متعاقباً وعلی روایةٍ اون کون صکره سنی یتمشی متجاوز اولدیغی حالده ختم درس حیات ایلمشدر .

جزء رابعده خدمهٔ خاصهٔ نبویه صره‌سنده دخی ابن مسعودك ذکری کچدی . اوّل باوّل اسلام ایله مشرّف اولان مهاجرین کرامدن اولوب رسول اکرمك مسواك و مطهره و متّکاسنی طاشیر و نعلین شریفینی حفظ ایلرایدی . وقت سعادتدن صکره کوفه‌ده قالدی ، بیت‌المال مأموری اولدی.

اوزمان خواص اصحاب كرامدن (عمّار بن ياسر) ايله (حذيفة بن اليمان) رضى‌الله عنهما دخى كوفه رجالندن ايلر .

كبار محدثيندن (عَلْقَمَةُ بن قَيس نَخَعى) ديركه « شامه كيدوب مسجدنده ايكى ركعت نماز قيلدقدن صكره يارب ! بكا برهمدم كوندەركه مصاحبت ايدەيم، ديدم ، نا كاه كوردم‌كه براختيار ذات كليور. ظاهر، الله تعالى دعامى قبول ايتدى ديدم . بو ذات (يعنى ابوالدرداء رضى‌الله عنه) بكا تقرب ايتدكده نردەنسين؟ ديدى. كوفه‌اهاليسندنم. ديديكمده نعلين‌ومتكا ومطهره صاحبي (يعنى ابن مسعود) سزده دكلمى ؟ شيطاندن محفوظ ومحمى اولان (يعنى عمّار بن ياسر) سزده دكلمى ؟ سائرك بيلمديكى سرّك صاحبي (يعنى حذيفة بن يمان) سزده دكلمى ؟ ديەرك سوزه باشلادى »

ابن مسعود حضرتلرى ، قصير القامه وصغير الجثّه ايدى . لكن اصحاب كرام ايچنده جليل القدر و عالم وفاضل برذات ايدى .

والدەسنك كنيەسى (امّ عبد) اولديغندن كندوسنه (ابن امّ عبد) دينوردى . حتى رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى (هركيم، قرأن كريمى نازل اولديغى كبى طراوت و لطافتى اوزره اوقومق ايستر ايسه ابن امّ‌عبدك قرائتى اوزره اوقوسون) ديو بيورمشيدى .

بالاده بيان اولنديغى اوزره وقت سعادتده قرأن كريمك حفظ و جمع و ضبطنه زياده اعتنا ايدن قراء اربعهٔ مشهورەنك برنجيسى ابن مسعوددر .

عبدالله بن عمرو بن عاصك مجلسنده ابن مسعودك ذكرى كچدكده ديمش كه « رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلمدن ايشيتدم (قرأنى درت كيشيدن، عبدالله بن مسعود و ابوحذيفەنك آزادلوسى سالم وابىّ بن كعب و معاذ بن جبلدن آرايكز) ديو بيوردى. ايشته او زماندن برو بن، اوذاتى (يعنى ابن مسعودى) سورم »

على رواية ابىّ بن كعب رضى‌الله عنه حضرتلرى دخى بو سنه وفات ايلشدر . معاذ بن جبل ايسه جزء خامسده بيان اولنديغى اوزره مقدما مطعوناً شامده وفات ايلشدر ،

اما سالم، فی‌الاصل اهل فرسدن بر آزادلی کوله‌در. ابوحذیفه، آنی کندوسنه اوغول اتخاذ ایلمش اولدیغندن آکا نسبت اولنور. ایکیسی‌ده سابقین اوّلیندن و کبار مهاجریندندر. سالم، فضلای صحابه‌دندر. حتی رسول اکرمدن اوّل هجرت ایله‌ین اصحاب کرام، قبایه کلدکده سالم، آنلره امامت ایلردی.

زمان خلافت صدّیقده وقوع بولان یمامه جنکنده سالم حضرتلری، پدر معنویسی اولان حضرت (ابو حذیفه) ایله برابر شهید اولمشدر. رضی‌الله عنهما.

حضرت عمر، رضی‌الله عنه خلیفه ایکن «ابوحذیفه‌نك آزادلیسی سالم، صاغ اولسه آنی ولی‌عهد ایلردم» دیمش اولدیغی موثوقاً مرویدر.

ینه اشبو اوتوز ایکی سنه‌سنده عشرهٔ مبشره‌دن (عبدالرحمن بن‌عوف) رضی‌الله عنه حضرتلری عازم داربقا اولدی.

بالاده بیان اولندیغی اوزره مجلس شوراده حکم‌اوله‌رق حضرت عثمانی خلافته انتخاب ایتمشیدی.

حضرت عثمان ایسه غایت ملایم و محجوب بر ذات اولوب یوز یکلکی ایده‌مزدی.

بو جهتله اقرباسندن صغیرالسّن آدملر، بیوك ایشلرده استخدام اولنمغه باشلادقده ناس «ایشته بونلر، هپ سنك ایشکدر» دیه‌رك ابن عوفه سرزنش ایتمکله «بویله یاپار ظن ایتمزدم. لکن اللّه‌ایله عهدم اولسون فیما بعد آنکله صحبت ایتمیه‌یم» دیمش حتی خسته اولوب‌ده حضرت عثمان، آنك عیادتنه واردقده آکا سوز سویله‌میوب یوزینی دیواره چویرمش اولدیغی مرویدر.

وقایع حربیه

جزء خامسده اشعار اوزره ارمنیه و داغستان سرحدلرینك محافظه‌سنه مأمور اولان (عبدالرحمن بن ربیعه) (خَزَر) دیارینه چوق غزا ایدردی و (باب الابواب)ی کچوب ایکی یوز ساعت قدر ایلرو کیدردی.

بو اثناده دخی باب‌الابوابی کچوب (بَلَنجَر) بلده‌سی اوزرینه کیتدی . آنك پیدرپی تجاوزاتندن متألم اولان اقوام ترکیه ، بوکره تجمع ایدرك جمعیت کثیره ایله مقابله‌یه قیام ایتدی .

وقوع بولان بر محاربهٔ خونریزانه‌ده عبدالرحمن شهید اولمغله عساکر اسلامیه منهزم و ایکی فرقه منقسم اولدی .

برفرقه‌سی‌که سلمان فارسی و ابوهریره برابر ایدی . (جیلان) و (جرجان) طرفنه کیتدی ودیکر فرقه‌سی (باب‌الابواب) طرفنه کلوب عبدالرحمانك برادری اولان سلمان بن ربیعه ایله برلشه‌رك سلامت بولدی .

سلمان بن ربیعه‌یی اقدمجه عساکر اسلامیه‌یه امداد ایچون برفرقه ایله اوطرفه کوفه والیسی سعیدبن‌العاصی کونده‌رمشیدی . بوکرّه برادرینك یرینه آنی کچیردی وآکا امداد ایچون برفرقه ایله حذیفة بن الیمان رضی‌الله عنه حضرتلرینی اوطرفه کونده‌ردی . امیرالمؤمنین عثمان رضی‌الله عنه حضرتلری دخی سلمانه امداد ایچون عساکر شامیه ایله (حبیب بن‌مسلمه)یی اعزام بیوردی .

امیرالامرا سلمان اولدیغی حالده‌حبیب،آکا بوخصوصده معارضه ایتمکله طرفین بیننده ضدیت پیدا اولدی . ایشته شاملیلر ایله کوفه‌لیلر بیننده ابتدا ظهور ایدن اختلاف بودر. حضرت حذیفه ایسه مجرد وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا ایچون غزا وجهاد ایله مشغول ایدی .

خراسانده دخی ترکلر، بوصره‌ده‌قیام وتجمع ایدرك (قارن) نام سردار مشهور معیتنده جمعیتلری قرق بیکه‌بالغ‌اولدیغی حالده (طبسان) ه قدرکلدیلر.

بصره والیسی ابن‌عامر ، اوزمان حج ایچون مکهٔ مکرمه‌یه کیتمشدی. آنك امراسندن (ابن حازم)آنلره قارشو واردی. قارنك جمعیتنی اوردی، قیردی ، طاغیتدی ، تارمار ایتدی .

ینه بوسنه شام والیسی معاویه، دیار رومه غزا ایدرك قسطنطینیه بوغازینه قدر کلوب کیتمشدر .

۳۴ سنه‌سی وقایعی

اشبو اوتوز اوچ سنه‌سنده (مقداد بن‌الاسود) دیو معروف اولان (مقداد بن‌عمرو) رضی‌الله‌عنه حضرتلری، یتمش یاشنده ایکن عازم دارالقرار اولدی . نمازینی کندی وصیتی اوزرینه زبیر بن‌العوّام رضی‌الله عنه قیلدی.

سابقین اوّلیندن وکبار اصحاب کزیندن ایدی . بدر غزاسنده سواری ایدی. سائر غزواتده دخی رسول اکرم ایله برابر بولنمشیدی وبالاده بیان اولندیغی وجهله حضرت عمرك وصیتی اوزره اصحاب‌شوراینی بریره او، جمع ایتمشیدی .

ینه بوسنه افریقیه اهالیسی، نقض عهد ایتمکله مصر والیسی عبدالله بن‌سعد اوطرفه کیتدی. شام والیسی معاویه دخی (مالاطیه) یه غزا ایتدی. رضی‌الله عنهم اجمعین .

اوتوز درت سنه‌سنده مشهور (کعب‌الاحبار) رحمه‌الله وفات ایتدی . یهود متتندن واصحاب معلوماتدن برذات اولوب حضرت عمر زماننده اسلام ایله مشرف اولمشیدی .

ینه بوسنه اهل بدردن بعض ذوات فوت اولدی. بونلردن بری (عبادة بن‌الصّامت) رضی‌الله عنه حضرتلریدرکه سابقین اوّلیندر وعقبه‌ده بیعت‌ایلین انصار کرامك اون‌ایکی نقیبندن بریدر .

ناسك امرا حقنده واقع اولان اعتراضات وشکایاتی

یوقارولرده بیان اولندیغی اوزره اهل اسلام، آز وقت ظرفنده فتوحات عظیمه‌یه مظهر اوله‌رق بصره وکوفه وشام ومصر کبی معمور بلده‌لرده اقامت ایلدیلر .

ایچلرنده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك شرف صحابتیله ممتاز وآنك دلالت وآدابنه اقتدا ایله سرفراز اولانلر مهاجرین وانصار ایدی‌که قریش اهل حجازایله قبائل سائره‌دن بوشرفه نائل اولانلردر .

اما سائر عرب‌که (بنی بکر بن‌وائل) و (عبدالقیس) ودیکر (بطون ربیعه) و(ازد) و (کنده) و (تمیم) و(قضاعه) وقبائل‌سائره‌در. آنلرك ایچندن شرف صحابته نائل اولانلر آزدر . فقط فتوحاتده سعی واقداملری سبقت ایلمشیدی .

اویله شرف صحابت‌دن محروم اولوب‌ده مجرد فتوحات اسلامیه‌ده خدمتلری اولانلر، اکرچه بوفتوحاتی کندولرینه‌عائد بیلورلردی. لکن آنلرك فضلاسی، اهل سابقه اولان صحابه‌یی تفضیل ایدرلر وقدرلرینی بیلورلر ایدی . برده امر جلیل نبوت ونزول وحی وتوارد ملائکه جمله‌یه دهشت ویرمش وغیرت جاهلیه‌یی اونوتدیرمش ایدی . وقتاکه بو ایرماق چکیلدی واحوال عالمه کلّی تغیر کلدی وزمان سعادت اوزادقجه اوتأثیرات روحانیه آزالدی. دشمن ذلیل اولوب ملك اسلام وسعت بولدی ایسه آنلرك جاهلیت دامارلری حرکته کلدی وآنلرده مهاجرین وانصارك ریاستلرینی چکه‌مز اولدی وکیتدکجه بونلر آزالدی وآنلر چوغالدی . مع‌مافیه احکام شرعیه‌یی فم سعادتدن اخذ ایدن، بالذات محاسن اخلاق محمدیه‌دن اقتباس فیض وسعادت ایلین اصحاب کرام، دائما مرجع انام وحلّال مشکلات‌خواص وعوام‌وهریرده مظهر اعزاز واحترام اوله‌رق اردولرده‌بیله‌وجودلریله تبرّك اولنور وآنلرك یوزی صویی حرمتنه الله تعالی‌دن نصرت ایسته‌نیلیر ایدی .

لکن امیرالمؤمنین عثمان رضی‌الله‌عنه‌حضرتلری، اقرباسنی‌زیاده سودیکی جهتله اکثر مناصبی بنی امیه‌دن اولان اقرباسنه توجیه ایلدی . هله بیوك امارتلر، هپ بنی امیه‌ده ایدی .

زیرا اوزمان اك بیوك امارتلر ، بصره وکوفه وشام ومصر والیلکلری اولوب بصره‌ده (ابن عامر) کوفه‌ده (سعید بن العاصی) وشامده (معاویة

بن ابی سـفیان) ومصرده (عبدالله بن سعد بن ابی سرح) والی ایدی . بونلر ایسه هپ بنی امیه‌دن ایدیلر .

بصره والیسی بلاد فارس وخراسـانه حکم ایلر وکوفه والیسنك بلاد آذربایجان ودیار ارمنیه‌دن باب‌الابوابه قدرحکمی جریان ایدر ایدی . شام ومصر والیلری ایسه برر حکمدار مستقل کبی ایدیلر .

حال بوکه: (ابن‌عامر) بصره والیسی اولدیغی وقت یکرمی درت یاشنده ایدی . بو قدر کبار اصحاب کرام وار ایکن بویله یکی یتشمه آدملرك مجرد بنی امیه‌دن بولندقلری جهتله اویله بیوك ایشلرده استخدامی بادئ اعتراض اولمشیدی .

عشرهٔ مبشره‌دن سعد بن ابی وقاص کبی بر ذات شریفك یرینه کوفه والیسی اولان ولیدك سؤ اشتهاری ایسه اك بیوك اعتراضلره بادی اوله‌رق نهایت حضرت عثمان ، آکا حد شرب اوردقدن صکره عزلنه مجبور اولدقده دخی یرینه ینه بنی امیه‌دن هنوز رجال قریش صره‌سنه کچمش اولان سالف الذکر سعید بن العاصی نصب اولندی .

مصر والیسی عبدالله بن سعد ، شرف صحابته نائل اولدقدنصکره مرتد اوله‌رق دمی هدر قلنمشـیکن حضرت عثمانك شفاعتیله قورتولوب صکره قوی مسلمان اولمش ایسه سائر اصحاب کزین راده‌سنده دکل ایدی . معاویة بن ابی سفیان ، حضرت پیغمبرك خدمت کتابتنده بولنمش بر صحابئ ذیشان ایســه‌ده فتح مکه‌ده اسلام ایله مشرف اوله‌رق مهاجرین وانصاردن معدود اولمادیغی جهتله اهل سابقه‌دن اولان صحابهٔ کزین راده‌سنده طوتولماز ایدی .

امویلرك بووجهله اکثر مناصبی استیلا ایتملرندن ناشی سـائر امرای اسـلامك ، علی‌الخصوص بنی‌هاشمك کوکللری قیریلدی وبك زیاده جانلری صیقیلدی وهر بری منکسر الخاطر اوله‌رق بر طرفه چکیلدی و حضرت عثمانك سنی‌سکسانی تجاوز ایتمکله ایشلر ، بتون بتون امویلرك وعلی‌الخصوص کندوسنك کاتبی وعمزاده‌سی اولان مروان بن حکمك النده قالدی . بو دخی حضرت عثمانك یاران واقراننه باعث اغبرار اولدی .

امويلر ايسه كيتدكجه آزيدوب زقاقلرده طورلرندن كچيلمز و راحت كزيلمز اولدى (فلان كليور . صاوول يولدن) ده‌نيلمكه باشلادى .

مرويدركه : ملت اسلاميه‌ده ابتدا ظهور ايدن بدعت (صاوول يولدن!) تعبيرى اولوب حضرت عثمان زماننده ظهور ايلدى .

برده مدينهٔ منوره اطرافنك اوتندن عامه انتفاع ايده كلوركن حضرت عثمان، بورالرينى قورو ايدوب ميرى حيوانلرينه تخصيص قيلمش اولديغندن ناس ، آ كا كوجنمشيدى.

ايشته بو مثللو سببلردن طولايى ناس ، دلگير اولدى. حضرت عثمان حقنده سوز چوغالدى . امويلر ايسه كيتدكجه يوز بولديلر و بولدقجه بوناديلر ؛ حتى عمّار بن ياسر رضى الله عنه حضرتلرينى مسجد شريفده بايلنجه‌يه قدر دوكمشلردر .

عمّار كبى خواص اصحاب كزيندن بر ذات جليل القدر حقنده بويله بر معاملهٔ تحقرانه اجراسى ايسه هركسه داغ درون وناسك امويلر حقنده اولان بغض وكينى ، بو جهتله افزون اولمشدر .

امويلر « بز ، قريشى‌يز » ديو هر طرفده طفره صاتارلردى . آنلره مخالف اولانلر دخى « قريش ايچنده امويلردن اشرف ، بنى هاشم وار » ديو تعريض واعتراض ايدرلردى . بو جهتله غيرت قوميه ميدانه كلدى .

ايالاتده ايسه بو غيرت عصبيه ، بر مرتبه دها ايلرو كتورلدى ، داعيهٔ عصبيت بتون بتون ميدان آلدى . قبائل سائره‌دن بعضيلرى ، قريشك رجحان وتقدمنى اعتراف ايتمز اولدى .

على الخصوص كوفه‌ليلر ، كيمى خالد بن وليد معيتنده وكيمى قادسيه مظفريتنده‌كى خدمت ونصرتلرندن بحثله تفاخر ايدرك بر طاقم نو ظهور آدملرك مجرد قرشى اولملرندن طولايى حائز امارت اولملرينه اعتراض ايدرلر ورسول اكرم قرشى ايسه‌ده بالجمله امم وقبائله مبعوث اولديغنه نظراً جمله‌سنى بر طوتارلر ايدى .

معهود (ابن سبأ) ايسه مصرده بر شيعه مذهبى احداث ايله‌خيلى كسانى

اضلال ایدرك علی بن ابی طالب رضی‌الله‌عنه الغالب حضرتلرینك اصلا رضاسی اولمادیغی حالده ناسی آنك بیعتنه دعوت ایلر وبصره‌ده وسائر یرلرده پیدا ایتمش اولدیغی یارانیله مخابره ایدرك خلقی قیام وعصیانه تشویق ایلر ایدی .

بو سببلردن ناشی ایالاتده امرانك اوامرینه اطاعت اولنماز وخلیفه‌نك امرینه اهمیت ویریلمز اولدی . امرانك سوء استعمالاتندن بحثله عزللری ایستنیلور وهر طرفده حضرت عثمان علیهنه سوزلر سویلنور ایدی .

حضرت عثمان حقنده طعن وتشنیعه سبب اصلی : بروجه بالا امویلره یوز ویرمسی ومناصب عالیه‌یی آنلره حصری خصوصلری اولدیغی حالده کروه مخالفین ، برچوق مواد اعتراضیه علاوه ایلدیلر .

شویله‌که : « وقت سعادتده (ربذه) یه نفی اولنان حکم بن‌العاصی اطلاق ایله مدینه‌یه کتوردی و (ابوذر) حضرتلرینی ربذه‌یه کونده‌ردی و (مروان بن حکم) ه افریقه‌نك خمس غنائمنی بخش ایتدی وجمعه کونی صلا ویرمك عادتنی احداث ایلدی ومناده سنت سنیه‌یه مخالف اوله‌رق نمازی تمام درت رکعت قیلدی وخاتم نبوی‌یی قویویه دوشوردی » دیو اعتراض ایدرلردی . بو اعتراضلرك جوابلری یوقاروده بیان اولندی . اکثری ، اجتهادده اختلاف دیمکدر . شو قدر وارکه : اوته‌دنبرو اصحاب کرام ، اجتهادجه اختلاف ایتسه‌لرده یکدیکرینی تخطئه ایتمزلردی . اما حضرت عثمان زماننده ناس ، بربرینی تخطئه وتقبیح ایدر اولدیلر .

بر مرکزده مجتمع اولان افکار اسلامیه ، ناسك بو درلو اختلافاتی وبنی امیه‌نك سوء اطوار واستعمالاتی اوزرینه برغریب تفرقه حالنه‌دوشدی وطرف طرف اختلال وفتنه اماره‌لری ظهوره باشلادی .

مقدما جانب امارتدن ابن‌مسعود رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك شاننه شایان اولمایان برمعامله اولندیغندن طولایی (بنی هذیل) و (بنی زهره) دلکیر اولدقلری کبی بالاده بیان اولندیغی اوزره (ابو ذر غفاری) رضی‌الله عنه‌الباری حقنده اولنان معامله‌دن ناشی پك چوق خلق ، علی‌الخصوص (بنی غفار) قبیله‌سی وآنلر ایله معاهد ومتوافق اولانلر و (عمار بن‌یاسر)

رضی‌الله عنه حضرتلری ایچون (بنی کنده) حضرت عثمان رضی‌الله عنه
حقنده کین باغلامشلر ایدی .

الحاصل عربلر ، ازقدیم ظلمات جهل ایچنده داعیهٔ عصبیت وغیرت
ومیه ایله اوغراشوب طوروررلر ایکن نور نبوت ایله بصر بصیرتلری
وشنا وبینلرنده‌کی تفرقهٔ عصبیت ، جهت وحدت اسلامیه ایله بر طرف
ولمشیکن زمان سعادت اوزادقجه عالمی ینه قارا کلق باصمغه باشلادی وینه
یرت عصبیه استعدادی ظهور ایلدی . امویلرك اطوار ومشواری دخی
استعدادی فعله کتوردی .

کوفه وجوهندن بعضیلرینك شامه کونده‌ریلدکاری

کوفه والیسی سعیدبن العاصی ، کیجه‌لری کوفه وجوه وامراسنی
جلسنه قبول ایله کیجه صحبتی ایدرمش . اشبو اوتوز اوچ سنه‌سی خلالنده
کیجه اثنای مصاحبتده « سواد عراق ، قریشك باغچه‌سیدر »
بیورمش .

حضاردن مشهور (اشتر نخعی) حدتله‌نوب « قلیجلرمز ایله فتح‌ایدرك
الله‌تعالی‌نك بزه غنیمت قیلدیغی سواد عراقی ، سنك وقومكك باغچه‌سیمی
عم ایدیورسین ؟ » دیه‌رك اظهار حدت وشدت ایلمش . دیکرلری دخی
ویولده سرت سوزلر سویلمش .

ضابطه ناظری اولان (عبد الرحمن اسدی) « سز ، امیرك سوزینه
ارشومی کلیورسکز ؟ » دیه‌رك اظهار غلظت وشدت ایلدکده (اشتر)
رفقاسی ، آکا سوکمشلر وباشنه اوشوب بایلنجه‌یه قدر دوومشلر وصکره
بیلتمق ایچون باشنه صو دوکمشلر .

بوندن صکره سعید ، آنلری کیجه صحبتنه قبول ایتمدی . آنلرده
کندی مجلسلرنده طوپلانوب سعیدی علناً ذم و قدح ایتدکاری صره‌ده

سوزی بالایه نقل ایله « عثمان ، کندی اقرباسندن حسن ادارهٔ مملکت
مقتدر اولمایان کیمسه‌لری والی نصب ایدییور » دیو سویلنمکه باشلادیلر .

ایش بورایه کلنجه : سعید بن العاصی ، کیفیتی حضرت عثمانه عرض
وانها و (اشتر) ایله رفقاسنك کوفه‌دن دفعلرینی استدعا ایتمکله حضرت
عثمان ، آنلرك شامه کونده‌ریلملرینی سعیده اشعار بویوردی . شام والیسی
معاویه‌یه دخی کیفیتی بیلدیردی .

شویله‌که : « کوفه‌ده آلت فتنه اولان برکروهك طرفکه کونده‌رلملرینی
امر ایتدم . کلدکلرنده اصلاح حاللرینه چالیش و کسب صلاح ایتدکلرنده
کوفه‌یه اعاده ایت » دیو معاویه‌یه مکتوب کونده‌ردی .

ذکر اولنان کیمسه‌لر شامه واردقده معاویه، آنلری برمحله کونده‌ردی
و کندولرینه روی التفات کوستردی وکوفه‌ده آلدقلری عطیه‌یی ش
خزینه‌سنه نقل ایتدیردی . بونکله برابر آقشام ، صباح آنلرله برا
طعام ایدردی .

بونلر (اشتر نخعی) و (ثابت بن قیس نخعی) و (جمیل بن زیاد
و (زید بن صوحان عبدی) و برادری (صعصعه) و (جندب بن زهیر
و (عروة بن الجعد) و (عمر بن الحق) و (ابن‌الکواء) نام کیمسه
ایدی .

برکون معاویه، آنلره « سز عربدن برقومسکز . اسلام ایله شر
قازاندیکز و نیچه امتلره غلبه ایله میراثلرینه قوندیکز . ایشیتدم‌که : س
قریشی خوش کورمیورمش‌سکز . قریش اولماسه سز ذلیل اولوردیکز
امرا و رؤساکز ، سزه قالقاندر . قالقانك علیهنه تفرق ایتمیکز . وا
یا بو حالدن وازکچرسکز ، یاخود من‌طرف‌الله بیوك بربلایه اوغرارسکز
دیدی .

ایچلرندن صعصعه، مقابله ایدوب دیدی که « زمان جاهلیتده قری
قبیله‌سی ، عددجه وقوتجه سائره فائق دکل ایدی‌که بزی تخویف ایده‌سین
قالقان لاقیردیسنه کلنجه قالقان آلندقده ایش بزه قالور »

بونك اوزرينه معاويه « شمدى آكلادم‌كه سزى بو دعوايه دوشورن عقل ا كسكلكيدر . سن بونلرك خطيبى‌سين . سن‌ده اثر عقل كورميورم . بن، سكا امر اسلامى اعظام ايديورم . سن، بكا جاهليتدن‌بحث ايديورسين. سزك‌امريكزى ترويج ايدنلرى الله‌تعالى ذليل ايتسون . كرك ايام جاهليتده ، كرك عصر اسلامده قريشك عزوشرفى ، اللهك برلطفى ايدى. آنلر، عربك ا كثرك واشدّى دكل ايديلر . لكن حسب و نسبجه ا كرمى و مروتجه ا كملى ايديلر. ايام جاهليتده عرب‌وعجم بربرينى يير ايكن‌آنلر، حرم شريفده ساكن واللهك عنايتيله مصائبدن امين و مطمئن ايديلر . تا كه الله تعالى ، دينته تابع اولانلرك دنيا مذلتندن وعقبا عقوبتندن تخليصنى مراد بيوردقده خلقنك اك خيرلوسنى نبوت ايله كوندەردى. صكره آنك ايچون صحابه‌انتخاب بيوردى كه آنلرك اخيارى، قريش ايدى و صكره بوملكى آنلرك اوزرينه بنا و خلافتى آنلره توديع ايتدى . ايمدى بوامر، آنجق آنلر ايله صلاح بولور. الله تعالى، قريشى زمان جاهليتده حفظ ايتمشيكن كندى دينى اوزره بولندقلرى حالده حفظ ايتمزمى صانيورسكز ؟ تو! سكا و يولداشلريكه . » ديدى ويانلرندن چيقوب كيتدى. بعده معاويه، ينه آنلرك يانىه واروب نصح و پند ايلديكى صره‌ده « رسول اكرم صلى‌الله عليه‌وسلم معصوم ايدى. بنى استخدام ايتدى . بعده ابوبكر و عمر و عثمان دخى بنى والى قيلديلر وهپ بندن راضى اولدقلرى حالده مأمور ايتديلر . رسول‌الله ايسه اموره هپ اربابنى آراردى. بن ، والله سزه هرنه كه امر ايدرسه‌م كنديمدن واهل بيتمدن بدء ايدرم ، صكره سزه تكليف ايدرم . قريشك معلوميدركه ابوسفيان ، آنلرك اك كريمى واك كريمزاده‌سيدر . فقط پيغمبر، مستثنادر . زيرا الله ، آنى انتخاب ايله مكرم قيلمشدر . ظن ايدرم كه اكر ناس ، ابوسفياندن متولد اولسه‌يدى هپ ايشلرنده اهل رشد وبصيرت اولورلر دى.»

صعصعه ، معاويه‌نك سوزينى كسوب « على‌التحقيق يالان سويلدك. ناس، ابوسفياندن دها خيرلو اولان آدمدن تولد ايلدى‌كه الله تعالى، آنى قدرتيله ياراتدى وآكا نفخ روح ايتدى وملكلره امر ايلدى، آكا سجده ايتديلر

حال بوكه : بنی آدمك كیمی صالح ، كیمی فاجر وكیمی احمق ، كیمی زكیدر ،
دیمكله معاویه ، ینه یانلرندن چیقوب كیتدی . فرداسی ینه یانلرینه كلوب
برچوق سوزلر سویلدكدن صكره « ای قوم ! خیرایله رد جواب ایدیكز
یاخود صوصكز . دوشونكز ، كندیكزه واهالیكزه وبالجمله مسلمینه نافع
اولان شیلری مطالعه ومطالبه ایلیكز » دیدی .

صعصعه، آكا مقابلةً « سن بونك اهلی دكلسین . حال بوكه : سكا اطاعت
ایله خاطرك ایچون كناهه كیریلمز » دیمكله معاویه « بنم سزه ابتدا كی سوز
بودكلیدركه اللهدن اتّقا وپیغمبرینه اطاعت وشرع شریفه تمسّك ایدیكز
وتفرق ایتمیكز . دیو امر ایتمشیدم » دیدكده دیدیلركه « اویله دكل . بلكه
سن بزه تفرق ایله ورسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمك كتوردیكی اوامره مخالفت
ایله امر ایدییورسین » .

آنك اوزرینه معاویه « بن ، شمدی سزه امر ایدیورم واكر مخالف
برایش ایشله‌مش ایسه‌م اللهه توبه ایدرم وسزه امرایدرم‌كه اللهه ورسولنه
اطاعت ایلیكز وجماعتدن آیرلمیكز وامراكزی توقیر ایدیكز » دیدی .

صعصعه، آكا معارضه ایدرك « بز ، امر ایدرزكه منصبكی ترك ایدوب
چكیله‌سین . زیرا مسلمین ایچنده سندن احقّ وار . اسلامده باباسی سنك
باباكدن وكندوسی سندن قدملی اولان وار » دیدی .

معاویه آكا جواباً « اسلامده قدمم واردر . بندن دها قدملیسی‌ده وار
لكن زمانمده بولندیغم مأموریتك حسن اداره‌سنده بندن دها قوی وقادر
كیمسه یوقدر . عمرده آنی كورمشیدی . اكر بندن دها مقتدر بری اولایدی
آنی مأمور ایدردی . آندن صكره‌ده ایشمدن چكلمكی موجب اوله‌جق برشی
احداث ایلمدم وامیرالمؤمنین آنی رأی ایتسه بكا یازاردی . بن‌ده ایشدن
چكیلوردم . اكر ایشلر، سزك رأیكز اوزره یاپیله‌جق اولسه اهل اسلامك
اموری بركون ، بركیجه طوغری كیتمزدی . ایمدی خیره توجه ایلیكز
وخیر سویلیكز . اللهك سطوتلری واردر . قورقارم‌كه سز ، بویله شیطانه
مطاوعت ایله رحمانه معصیتده دوام ایدرسكز . دنیا و عقباده دوچار ذل

وحقارت اولورسکز » دینجه صیچرایوب معاویه‌نك صقالندن طوتدیلر. معاویه « طوریکز . بوراسی کوفه دکل . والله اهل شام ، سزك بو معامله‌کزی کورورسه اللرندن قورتارامام، سزی قتل ایدرلر » دیدی. یانلرندن صاووشوب کیتدی وکیفیتی امیرالمؤمنینه عرض وانها ایتدی .

معاویه‌نك حلم وصبری زیاده اولمغله بین‌العرب ضرب مثل اولمشیدی. بو مکالمه‌لره دخی چوق صبر وتحمل ایتدی . کوفه‌لیلرك آجی سوزلرینه چوق طیاندی . نهایت صبری یاندی « سز ، قریشه نه فائده ویره‌بیلیرسکز ، نه ضرر ایریشدیره بیلورسکز ؟ سزه اذن ویردم . دیله‌دیککز یره کیدیکز » دیو آنلری شامدن دفع واخراج ایتدی .

او مکالمه‌لر آره‌سنده معاویه ، بر کون (ابن کوا) دن « بنی نصل بیلورسکز ؟ » دیو صورمش . اوده « سن ثروتی زیاده ، مرعاسی چوق، حاضر جواب ، ده‌رین فکرلی ، حلیم و اسلامك بر رکنیسین . سنکله بر قورقونج کدیك سد اولنمشدر » دیو جواب ویرمش . بعده معاویه « سن ، رفیقلریکك اعقلیسین . بکا شهرلرك احوال خصوصیه‌لرندن خبر ویر » دیدکده : « اهل مدینه ، شره اك حریص واجراسندن اك عاجز آدملردر. اهل کوفه ، طوپلو کلور، طاغنیق کیدر . اهل مصر ، اك زیاده کوتولك ایدوب‌ده اك چابوق پشیمان اولان کیمسه‌لردر . اهل شام ، کندولرینی ارشاد ایدنلره اك مطیع واغوا ایدنلره اك عاصی کیمسه‌لردر » دیمش اولدیغی مرویدر .

ابن کوانك سوزلرندن معاویه ، منبسط اولمش ایسه‌ده صعصعه‌نك سوزلرندن ودیکرلرینك تحمله کلمز معامله‌لرندن پك منقبض اوله‌رق بروجه بالا جمله‌سنی طرد ودفع ایتمش وآنلر دخی الجزیره یاقه‌سنه کچمك اوزره حمص جانبنه کیتمش ایدی .

حمص متصرفی اولان (عبدالرحمن بن خالد) ایسه احوال مشروحه‌دن خبردار اولمغله آنلری جلب واحضار وجمله‌سنی تهدید وتکدیروعلی‌الخصوص صعصعه‌یی زیاده تحقیر ایتدی و « عبدالرحمن ، سزی تأدیب ایتمز ایسه

خائب وخاسر قالسون . معاویه‌یه سویلدیککز سوزلری بکا سویلیکز . بن، خالد بن الولیدك اوغلی‌یم . بن ، ردتی امحا ایدن ذاتك اوغلی‌یم » دیدی . خالد بن الولید رضی‌الله عنه حضرتلرینك دیار عراقده فوق العاده صیت وشهرتی اولدیغندن اوغلنك سوزلری ، کوفه‌لیلره پك زیاده تأثیر ایتدی . جمله‌سنی قورقوتدی ، صوصدوردی ، توبه ایتدیردی .

عبدالرحمن ، بو وجهله کوفه یارانی بر آی قدر حمصده اکلندیردی وبر کون صعصعه‌یه « ای ولد زنا ! کوردکمی خیر ایله اصلاح اولنمایان شر ایله اصلاح اولنیور . سعیده ومعاویه‌یه سویلدیکك سوزلری بکا نیچون سویله‌میورسین ؟ » دیدکده معاویه‌نك حضورنده آرسلان کبی کوکره‌ین صعصعه ، کدی کبی سیندی ، سکوته واردی .

امرانك مدینه‌ده اجتماعی

بروجه بالا ، اشتر ورفقاسی حمصده توقیف اولنمشلر ایسه‌ده افکار عامه‌یه سکونت کلمیوب کیتدکجه عصیان و اختلال اماره‌لری زیاده‌لشمکده ایدی .

بروجه بالا اشتر ورفقاسی حمصده توقیف اولنمشلر ایسه‌ده افکار عامه‌یه سکونت کلمیوب کیتدکجه عصیان واختلال اماره‌لری زیاده‌لشمکده ایدی .

شویله‌که : مقدمجه بر طاقم آدملر اجتماع ایله حضرت عثمانك احوال وحرکاتنی موضوع بحث ایدرك ویردکلری قرار اوزره بنی تمیمدن (عامر بن عبدالله) نام زاهدی مدینهٔ منوره‌یه کونده‌رمشلر ایدی .

عامر ، حضرت عثمانك حضورینه چیقوب « مسلمیندن بر جماعت طوپلانه‌رق سنك اعمالکه باقدیلر . کوردیلرکه سن عظیم خطایاده بولونویورسین . آرتق اللهدن صاقین وتوبه ایت » دیدی .

حضرت عثمان « شو حریفه باقك . خلق ، آنی قارء قرأن صانور . صکره کلوب بکا بویله محقرانه سوزلر سویلر . کندوسی اللهی بیلمز »

دیمکله عامر « بن ، اللهك حاضر و ناظر ومنتقم اولدیغنی بیلورم » دیه‌رك چیقوب کیتدی .

حضرت عثمان ، احوالك آغرلغنی درك وتفطن ایدرك همان (معاویه) و (عبدالله بن سعد) و (سعید بن العاصی) و (عبدالله بن عامر) ایله (عمرو بن عاص) ه خبر کونده‌روب اشبو اوتوز درت سنه‌سی خلالنده آنلری مدینه‌یه جلب وجمع ایتدی . عمرو بن عاصدن ماعداسی ، هپ کبار بنی امیه‌دن وحضرت عثمانك صمیمی غیرتکشی اولان ذواتدن ایدی .

اما عمرو بن عاص ، بنی امیه‌دن دکل ایدی وبالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت عثمان ، آنی مصر والیلکندن عزل ویرینه سالف الذکر (عبدالله بن سعد) ی نصب ایلمش اولدیغی جهتله حضرت عثمانه دلگیر ایدی وظن ایدرمکه او معزولیتك آجیسنی هنوز اونوتمامشیدی . فقط دهاتدن بر ذات اولمغله هرنصلسه حضرت عثمانه صوقولمش وآنك محرمی اولان امرا صره‌سنه کچه‌رك بوکره کبار امرای امویه ایله برلکده بولندیرلمشدر .

حضرت عثمان ، آنلری حضورینه جلب ایله عقد ایلدیکی مجلس مخصوصده « سز ، بنم وزیرلرم ومعتمدلرمسکز . ناسی کوروپورسکز ، نه‌یاپیورلر . بنم مأمورلریمی عزل ایتدیرمك ویرلرینه ایستدکلرینی کتورمك ایستیورلر . سز نه‌رأی ایدرسکز ؟ » دیو صوردی .

عبدالله بن عامر « یاامیرالمؤمنین ! ناسی جهاد ایله مشغول ایت . تاکه کندی باشلری قایغوسنه‌ودابه‌لری آرقه‌سنه دوشسونلر » دیوجواب‌ویردی .

سعید بن‌العاصی دخی « یاامیرالمؤمنین ! هر قومك رئیسلری واردر . آنلر اتلاف اولندقده ناس، متفرق اولوب برفکراوزرینه‌اجتماع ایده‌مزلر» دیه‌رك طرف خلافده بولنان رؤسانك اعدامنی مناسب کوردی .

معاویه دیدیکه « یاامیر المؤمنین ! امرایه تفویض امور ایت ، هربری کندی دائرهٔ مأموریتنی ضبط وربط ایلسون . بن، شام‌اهالیسنه متعهدم » .

عبدالله بن سعد بن ابی سرح دخی « یاامیرالمؤمنین! ناس، طمعکاردر .

آنلره بذل مال ایدرسه‌ك سنك طرفکه مائل ومتوجه اولاجقلری درکاردر» دیدی .

بعده عمرو بن عاص قالقوب « یا امیر المؤمنین ! سن ، بنی امیّه ایله برابر ناسه یوکلندك . سن کوندوز اویقوسنه یاتدك . آنلرده یاتدی . سن میل وانحراف ایتدك ، آنلرده ایتدی . سن التزام اعتدال ، یاخود اختیار اعتزال ایت والا عزیمت قویّه ایله ایلرو کیت » دیدکده حضرت عثمان « یا عمرو ! سکا نولدی ، بو سوزلری جدیمی سویلیورسین ؟» دیمکله عمرو ، سکوت ایلدی ومجلس طاغیلدقدن صکره « یاامیرالمؤمنین ! سن ، بنم عندمده پك کریم‌سین . لکن بیلدم‌که قپوده هرکسك سوزینی ناسه یتشدیره‌جك آدم وار . ایستدم‌که بنم سوزم ناسه ، بالغ اولسون‌ده بکا اعتماد ایلسونلر . بن‌ده بو وسیله ایله سنك حقکده جالب خیر ودافع شر اولاجق بر خدمت ایده‌بیله‌یم » دیو اعتذار ایتدی .

حضرت عثمان ، ابن عامرك رأینی ترجیح ایله ناسی طاقم طاقم جهاده سوق ایتمك اوزره امرایی محل مأموریتلرینه کونده‌ردی . کوفه اهالیسی ، سعیددن اشتکا ایتمکده اولدقلری حالده آنی‌ده کوفه‌یه اعاده بویوردی وناسی انقیاده مجبور ایتلك اوزره عطیه‌لرینك قطعنه قرار ویردی .

حال بوکه : سعید ، هنوز محل مأموریتنه وارمادن عطیه‌نك قطعی حوادثی کوفه یارانه واصل اولمش وکوفه‌ده بروجه زیر بویوك براختلال وقوع بولمش ایدی .

کوفه والیسی سعیدك عزلی

کوفه‌ده اختلال وعصیان ، قوهٔ قریبه‌یه کلمش اولدیغی حالده کوفه‌امیری سعید بن العاصی ، بروجه بالا امیرالمؤمنینك امری اوزره مدینهٔ منوره‌یه کیتمشیدی . حال بوکه : کچن سنه (آذربایجان)و (ری) و(همدان) و (اصفهان) و (دماوند) و (موصل) و (قرقیسیا) ایالتلرینه

و (باب الابواب) جانبنه وبعده (حلوان) ه كوفه وجوهندن برر والی نصب وارسال ایله کوفه‌ده کندو ایشنه یارایه‌جق رؤسادن یالکز (قعقاع) قالوب آنی‌ده أمور حرب اوزرینه مأمور ایتمش ایدی (یزید بن قیس) کوفه‌نك او وجهله رؤسادن خالی قالدیغنی فرصت اتخاذ و حضرت عثمانی خلع ایتمك نیتیله خروج و (سبئیه) ، یعنی (ابن سبأ) ایله مخابره ایتمکده اولان کروه دخی آکا التحاق ایتدی .

قعقاع بن عمرو ، آنی اخذ ایتدیسه‌ده سؤ نیتنی کتم ایله یاقه‌سنی آنك الندن قورتاردی و حمصه مکتوب کونده‌ردی اوراده‌کی همپالرینی دعوت وآنلر دخی عودت ایلدی .

اشتر نخعی ، سائرینه تقدم و مسابقت ایله ناس ، جمعه نمازنده ایکن کوفه‌یه واردی . مسجد قپوسنده طوردی . ناسی قیامه دعوت وتشویق ایتدی .

سعید ، اوّلجه مدینه‌دن چیقوب کوفه‌یه کلمك اوزره اولدیغندن یزید ، همان میدانه چیقدی « سعیدی کیرو چویرمك اوزره ایسته‌ین یزیدك یانته کلسون » دیو دلاللره ندا ایتدیردی .

اهل رأی اولان ذاتلر ، ناسی نهی ولوم ایتدیلر ایسه‌ده مفید اولمادی. زیرا سوز ، آیاغه دوشمش و نصیحت تأثیر ایده‌جك زمان کچمشیدی . قلم ولسان یرینه سیف وسنان کچمشیدی .

بناءً علیه افراد اهالی ، اهل رأیك سوزلرینه قولاق آصمایوب هپ یزیدك یانته کیتدیلر واختلال وعصیانه قیام ایتدیلر .

اشراف ناس ، مسجدده طوپلاندی والی قائممقامی اولان (عمرو بن حریث) بر خطبه اوقودی . ناسی اطاعت وانقیاده دعوت ایلدی .

قعقاع بن عمرو ، قالقدی « سیلی کیرومی چویرمك ایستیورسین ؟ هیهات ! والله بو غوغا ، آنجق قلیج ایله ساکن اولور. قورقارم‌که آنك‌ده وقتی کچیور . سز ، آرتق بکله‌یك باقالم » دیه‌رك خانه‌سنه کیتدی .

یزید ایسه جمعیت کثیره ایله کوفه‌دن چیقدی . اشتر دخی برابر ایدی.

قادسیه جوارنده (جرعه) نام محله واردیلر . متعاقباً سعید دخی اورایه کلدکده « بزم سکا حاجتمز یوقدر » دیه‌رك آنی کیرو چویردیلر . کندیلری‌ده دونوب کوفه‌یه کلدیلر .

(ابوثور حدانی) دیمش‌که « اوکون مسجد کوفه‌ده حذیفة بن الیمانك یاننه اوطورمشیدم . ابو مسعود الانصاری دخی برابر ایدی . « اویله کوریبورم‌که قان دوکلمدکجه بو ایش بتمز » دیدکده حذیفه « والله سعید کیرو دونر ، قان‌ده دوکولمز و بو کون بر شی اولماز . اکر اوله‌جق اولسه رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم برحیات ایکن بن اولاجغنی بیلوردم » دیدی . فی‌الواقع حذیفه‌نك دیدیکی کبی اولدی . سعید ، مدینه‌یه عودت ایلدی وقان دوکولمه‌دی » .

بروجه بالا کوفه‌لیلر ، سعید بن العاصی‌یی اعاده ایله یرینه ابو موسی الاشعرینك نصبنی استدعا ایتمشلر ایدی . سعید بن العاصی ، مدینه‌یه عودت وحضرت عثمانه بیان کیفیت ایلدی .

حضرت عثمان ، کوفه‌لیلرك استدعالرینه موافقتدن بشقه چاره بولامیوب همان سعیدی عزل ایله یرینه ابو موسایی نصب ایتدی وکوفه‌لیلره استمالت یوللو امرنامه یازدی .

ابو موسی الاشعری رضی‌الله عنه حضرتلری‌که مشاهیر قرآء صحابه‌دندر . کوفه‌یه واردی ، مسجده کیردی ، خطبه اوقودی ، حضاره نصیحت ویردی . آنلرده دیکله‌دیلر وهمان کندولرینه نماز قیلدیرماسنی رجا ایلدیلر .

ابو موسی الاشعری حضرتلری « سز امیر المؤمنینه عرض اطاعت وانقیاد ایله‌مدکجه اولاماز » دیمکله همان « سمعاً وطاعةً » دیدیلر . او دخی امام اولوب آنلره نماز قیلدیردی .

بو صورتله عربده باصیلدی ، اختلال بر طرف اولدی ، آسایش عودت ایتدی . امیرالمؤمنینك امری اوزره‌حذیفه رضی‌الله عنه حضرتلری ، جهاد ایچون عسکرله باب‌الابواب طرفنه کیتدی .

ظهور مبادئ اختلال

بروجه بالا ابو موسى الاشعرى حضرتلرينك امارتيله كوفه اختلالى باصديريلدى ايسه‌ده هپ ايالاتده حضرت عثمانه طعن ايديلور وامراسندن اشتكا اولنور ايدى .

بو جهتله ايالاتدن مدينهٔ منوره‌يه پيدرپى چيركين خبرلر اولاشور ، كروه مخالفينك لسانلرنده ايسه حضرت عثمانك خلعى لاقيرديسى طولاشور ايدى . مدينهٔ منوره‌ده دخى حضرت عثمان، طعن ايله استخفاف ايديلور اولدى . كبار اصحاب كرام ايسه مداخله ايتميه‌رك بر طرفه چكيلدى .

اگرچه (زيد بن ثابت) و (ابو اسيدالساعدى) و (كعب بن مالك) و (حسّان بن ثابت) رضى‌الله عنهم ، ناسى منعه سعى ايدرلردى . لكن يالكز آنلرك منعى كافى دكلدى .

بناءً عليه اهل مدينه طوپلانوب على بن ابى طالب رضى‌الله عنه الغالب حضرتلرينه كيتديلر وحكومتك اجرا آتندن يولسز كوردكلرى موادى تعداد وبيان ايتديلر . حضرت على دخى حضرت عثمانك يانته واردى . كيفيتى خبر ويردى و حضرت عمرك يرينه كوره شدت وملايمتندن بحث ايلدى و عاقبتك وخيم اولاجغى بيانيله نصيحت يوللو چوق سوزلر سويلدى .

حضرت عثمان « ياعلى ! بيلورم‌كه سنك ديديككى ديورلر . لكن سن بنم يرمده اولسه‌ڭ بن، سنى لوم ايتمز ايدم . بيليرسين‌كه عمر ، مغيرة ابن شعبه‌يى والى قيلدى . يا بن ، ابن عامرى قرابتنه بناءً والى قيلديغمدن طولايى بنى نيچون لوم ايدرسين ؟ » ديدى .

حضرت على ديدى‌كه « عمر ، والى قيلديغى آدمك قولاغنى بوكر وآنك طرفندن بر سوز كلسه همان جلب ايله حقنده مجازات شديده ايدر ايدى . سن بونى ياپميورسين . اقرباڭ حقنده ضعف ورقتك وار »

حضرت عثمان « یاعلی ! آنلر سنك‌ده اقربا کدر » دیدکده حضرت علی « اوت . آنلر بنم‌ده اقربامدر . لکن نه یاپایم‌که فضل و رجحان بشقه‌لرنده‌در » دیدی .

حضرت عثمان « بیلیورمیسین‌که معاویه‌یی عمر ، والی قیلمشیدی » دیدکده حضرت علی « بیلیورمیسین‌که معاویه ، عمردن عمرك کوله‌سندن زیاده قورقاردی . شمدی ایسه معاویه (عثمانك امریله) دیو یولسز ایشلر یاپیور . حال بوکه : سن ، تبدیل واصلاح ایتمیورسین » دیدی .

حضرت علی ، قالقوب کیتدکدن صکره حضرت عثمان ، منبره چیقدی . خطبه اوقودی ودیدی‌که « هر شیئك بر آفتی واردر . بو امتك آفتی‌دخی اهل طعن و تعییبدر . سز ، ابن‌خطّابدن کوروب قبول ایتدیککز ایشلرده بنی تعییب ایدیورسکز . لکن او ، سزك باشکزه‌باصدی . سزی الیله‌دوکدی ، لسانیله سوکدی . سزده آکا منقاد و ملایم اولدیکز . بن ، سزه ملایم اولدم ، سزی اوموزیمه باصدیرم . سزدن الی منع ایتدم ، دیلمی طوتدم . سز بنم اوزریمه جرأت ایلدیکز . والله بنم جماعتم دها غالبدر ، عونم چوقدر . کلیکز دیر ایسه‌م کلورلر ، بنی لسانه آلمایکز ، والیلریکزی طعن و تشنیعدن وازکچیکز »

بوصره‌ده مروان ، قالقوب لسان شدت‌ایله سوزه قاریشدی . حضرت عثمان « صوص ! بن سکا سویله دیمه‌دمی ؟ » دیه‌رك آکا برچیقیش ایتدی . بعده منبردن اینوب خانه‌سنه کیتدی .

حضرت عثمانك بوسوزلرندن خلق دلگیر اولدی . هله مروانك وضع و طورندن پك زیاده نفرت ایلدیلر و اوّلکیدن زیاده یکدیکرینی امارت علیهنه قیشقیرتمغه باشلادیلر .

اوزمان مصرده بولنان (ابن سبأ) و رفقاسی ایسه بلاد سائره‌ده‌کی همپالریله و آنلر دخی یکدیکرلریله مخابره ایدرك والیلرك مظالمندن بحثله نیچه حوادث کاذبه اختراع و اشاعه ایتمده ایدیلر .

بو وجهله كروه مخالفين ، بنى اميه‌نك كلّى و جزئى قصورلرينى اعظام ايتديلر ، برينه بيك قاتديلر .

بو جهتله ايالاتده كفتكو چوغالدى وهرطرفدن مدينه‌يه امرانك مظالم و تعدياتنه دائر خبرلر كلور اولدى .

بناءً عليه اهل مدينه ، حضرت عثمانك يانه وارديلر . وقوع حالى خبر ويرديلر. او دخى « سز بر رأى ويريكز» ديمكله « بزه قالور ايسه طوغرى خبر آلمق ايچون ايالاته موثوق آدملر كونده‌رمليسين » ديديلر.

حضرت عثمان دخى كوفه‌يه (محمد بن مسـلمه) يى و بصره‌يه (اسامة بن زيد) ى و شـامه (عبدالله بن عمر) ى و مصره (عمّار بن ياسر) ى كونده‌ردى . كيتديلر ، كلديلر « بر منكر كورمدك » ديديلر .

فقط عمارك عودتى تأخر ايتمكله موجب انديشه اولدى. مصر واليسى عبدالله بن سعد ايسه عمّارى بركروه ايله جلب و اسـتماله ايتدى كه عبدالله بن سبأ وخالد بن‌الملجم وسودان بن‌حمران وكنانة بن بشر بركروه ايچنده‌در ديو يازمشيدى .

بعده حضرت عثمان، هرطرفه مكتوبلر كونده‌ردى (بعضيلرى ، ناسى شتم و ضرب ايديورمش ديو اهل‌مدينه بكا خبر ويردى . بن ، موسم حجده امرايى جمع ايدرم . هركيمك دعواسى وار ايسـه كلسون. بندن ، ياخود مأمورلرمدن حقنى آلسون) ديو اعلان بيوردى .

بومكتوبلر، ايالاته واروب‌ده علناً قرائت اولندقده هركس متأثراولوب آغلادى و حضرت عثمانه دعا ايلدى .

موسم حجده بصره واليسى (عبدالله‌بن عامر) ومصر واليسى (عبدالله بن سعد) و شام واليسى (ابن ابى سفيان) مكهٔ مكرمه‌يه وارديلر .

حضرت عثمان ، آنلر ايله برابر (سعيد بن‌العاص) يى و (عمرو بن العاص) ى دخى حضورينه كتوردى . « يازيق سزه ! بو شـكايتلر نه‌در ؟ بونلرك كرچك اولماسـندن قورقيورم » ديو بيوردى . ديديلر كه « تحقيق مأمورلرينه كيمسه‌نك برشى سويلديكنى آنلر سكا افاده ايتمديلرمى ؟ بونلر

مخصوصاً اشاعه‌ایدیلمش اراجیفدر. بز، اصلنی بیلمیورز. فقط بویله‌شایعه‌لرك اخذ و قبولی جائز اولماز » حضرت عثمان « اویله ایسه رأی وتدبیر نه‌در؟ » دیدکده عبدالله‌بن سعدبن ابی‌سرح دیدی‌که «ناسه حقلرینی اعطا ایتدیککده بورجلرینی دخی ایفا ایتدیر. آنلری کندی حاللری اوزره براقما».

معاویه دیدی‌که « سن، بنی والی وامیر ایتدك. بن‌ده برطاقم آدملری مأمور ایتدم. آنلردن سکا خیردن غیری برشی کلمز. ایکی آدم کندی ناحیه‌لرندن اعلمدر. رأی ایسه حسن ادبدر. »

سعید بن العاص دیدی‌که «بو شایعه‌لر، یاپمه شیلردر. کیزلوجه اورته‌یه آتیلیور. ناس‌ده آنلری تفوه ایدییور، بونك علاجی، تحری و تحقیق ایدوب‌ده بوشایعه‌لر کیملردن چیقیور ایسه آنلری قتل ایتمکدر»

عمرو بن العاص دیدی‌که « ناس حقنده سن پك ملایم اولدك، کوشك طاوراندك. آنلره عمرك یاپدیغندن زیاده یاپدك. سن، شیخینك مسلکنی التزام ایدوب‌ده ایجابنه کوره ملایمت وایجابنه کوره شدت کوسترملیسین»

الحاصل رأیده اختلاف ایتدیلر. ایکیسنك سوزی بریرده کلدی. حضرت عثمان دخی « رأیلریکزی ایشیتدم. هر ایشك کیریله‌جك برقپوسی وار. قاپالی قاپی آچیلاجق. بوامت حقنده قورقولان شی اولاجق. حدود الهیه دائره‌سندن چیقمایالم که او قاپی آچیلدقده کیمسه‌نك بنم علیهمده سند اولاجق سوزی اولمایه. فتنه دکرمنی دونیور. عثمان، آنی تحریك ایتمدن وفات ایدرسه آکانه موطلو. الله بیلورکه ناس حقنده بن خیری تحریده تجویز قصور ایتمدم. ناسی تسکین و حقلرینی کندولرینه تبیین ایدیکز » دیدی.

بعده حضرت عثمان، حجدن عودت ایلیوب امرا ایله برلکده مدینهٔ منوره‌یه کلدکده علی وطلحه وزبیر رضی‌الله عنهم حضراتنی حضورینه دعوت ایلدی. معاویه دخی اومجلسده حاضر ایدی. اوچنه خطاباً دیدی‌که « سزرسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك اصحابی وخلقك اخیاری سکز. امارت اسلامیه‌نك ولیلری سکز. بوایشه سزدن بشقه کیمسه طمع ایتمز.

بوكا صاحبكزى (يعنى عثمانى) انتخاب ايتديكز . شمدى اختيار اولدى ، عمرى آزقالدى . صوكنه انتظار ايتسه‌كز چوق‌سورمز . حال‌بوكه : بر مقاله شايع اولدى. قورقارم‌كه سزك حقكزده مضر اولور. كندى‌امركزده (يعنى حقكز اولان امارت خصوصنده) ناسى اطماع ايتميكز. طمعه دوشرلر ايسه ابدى ادباردن غيرى برشى كورمزسكز »

حضرت على ، بوسوزلردن دلكير اوله‌رق معاويه‌يى تكدير وتعزير ايتدى ، اودخى مقابله‌يه قيام ايلدى.

همان حضرت عثمان، سوزه آغازايله « طوريكز. سزه كندى احوالمدن بن‌خبر ويره‌يم. بندن اوّل ايكى رفيقم (يعنى ابوبكر و عمر) حسبةً لله نفسلرينه ظلم ايتديلر . اقربالرينه دخى مانع اولديلر . رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم ايسه اقرباسنه ويريردى . بن‌ده قوممك عياللرى چوق ومعاشلرى آز اولديغندن آنلر حقنده سماحت ايلدم . اكر بونى خطا كوررسه‌كز رد ايديكز. بنم امرم ، سزك امركزه تابعدر » ديدى .

آنلردخى « اصابت ايلدك ، احسان ايتدك . فلانه شوقدر بيك ومروانه بوقدر بيك ويرمشيدك » ديدكده حضرت عثمان « بن ، بومبالغى آنلردن استرداد ايلرم » ديمكله اوچى‌ده آنك بواطوار وكفتارندن خوشنود وراضى اوله‌رق يانندن چيقوب كيتديلر .

معاويه ، روش حالى بكنميوب حضرت عثمانه « بنمله بيله چيق . شامه كيده‌لم » ديدكده حضرت عثمان « رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرينك جوارينى برشيئه دكيشمم » ديدى .

معاويه « اويله ايسه سنى محافظه ايچون بورايه عسكر كونده‌ره‌يم » ديدكده دخى حضرت عثمان « رسول‌الله عليه وسلم حضرتلرينك جيرانى تضييق ايتمم » ديدى .

آنك اوزرينه معاويه « محقق سكا قيارلر » ديدكده حضرت عثمان « حسبي‌الله ونعم‌الوكيل » ديدى. رضى‌الله‌عنه . نه‌چوق تحمل، نه‌بيوك توكل.

بعده معاویه ، البسهٔ سفریه‌سنی لابس اولدیغی حالده علی وطلحه وزبیر ودیکر بعض مهاجرین ایله کوروشوب حضرت عثمانی آنلره توصیه وتودیع ایله وداع ایتمش وشامه کیتمشدر .

استطراد

معاویه دیمش که « نه ابوبکر دنیایی ایستدی ، نه ده دنیا آکا توجه ایلدی . عمره دنیا ، توجه ایتدی . او ، دنیـایی رد ایلدی . عثمانه دنیادن برمقدار اصابت ایلدی . بز ایســه بتون بتون دنیایه طالدق » انتهی .

حضرت عثمان ، ذاتاً زنکین اولدیغی جهتله مصارفنی بیت المـالدن آلمغه محتاج دکل ایدی . لکن اقرباسی حقنده سماحت ایلدی . بو جهتـله کندی علیهنده طرف طرف فرقه‌لر پیـدا اولدی . اکرچه معاویه‌نك دیدیکی کبی شامدن وبلاد سـائره‌دن عسـاکر وافیه جلب ایتسه‌یدی کندینی محافظه ایده‌بیلوردی . لکن اووقت حکومتی قوهٔ قاهره ایله اداره ایتمش اولوردی وخلافت ، دها اوزمان سلطنته منقلب اولمق لازم کلوردی . بونك ایسه هنوز وقتی کلمه‌مشیدی . بناءً علیه حضرت عثمان ، محـافظهٔ نفس ایچون جـیران رسـول الله اولان اهل مدینه‌نك قوهٔ عسکریه ایله تضییقنی روا کورمدی . رضی الله عنه .

۳۵ نجی سنه وقایعی

بالاده بیان اولندیغی اوزره ناسی اشـغال ایچون طرف طرف جهاده سـوق اولنمق اوزره قرار ویریلمش وحتی حذیفة بن الیمـان رضی الله عنه حضرتلری ، باب الابواب جانبنه کونده‌ریلمش ایدی . بعده ایالاتدن متوارد اولان شکایات اوزرینه موسم حجده امرا کیدوب حضرت عثمان ایله ملاقات ومشاوره ایتدیلر ایســه‌ده . برحسن تدبیره موفق اوله‌مقسزین عودت ایلمشلر ایدی .

ايالاتده بولنان كروه مخالفين ايسه امرانك حضرت عثمان نزدينه
يتلرنده دفعةً قيام ايله هريرده اختلال چيقارمق اوزه بينلرنده مخابره
سلر ايكن هنوز آنلر تداركلرينى اتمام ايتمدن امرا ، عودت ايلمكله
تلرينى فعله كتوره‌مدكلرندن مدينه‌ده‌كى طرفدارلريله مخابره‌يه باشلامشلر
ردخى « جهادبورادەدر. بورايه كليكز، بورانك‌اكريسنى‌طوغرولديكز »
رك آنلرى مدينه‌يه دعوت ايلمشلر .

حضرت عثمانك محصوريتى

اهل مصردن بعضيلرى ، مدينه‌يه كلوب واليلرى‌اولان عبدالله بن‌سعد
بى سرحدن شكايت وتظلم ايلدكلرنده اميرالمؤمنين عثمان ذى‌النورين
ى‌الله عنه حضرتلرى ، آكا تهديدنامه كونده‌ردى . عبدالله بن‌سعد ايسه
رنامه‌نك حكمنى انفاذايتمك شويله طورسون، بوندن طولايى حدتلنه‌رك
تجيلردن برينى داياق آلتنده اولدردى. ايشته بوحادثه دخى ناسى برمرتبه
حدتلنديردى .

حال‌بوكه : بالاده مشروح اولان سببلردن ناشى هرطرفده‌كى اهل‌قيام ،
يكريله مخابره ايده‌رك حضرت عثمانى خلع ايچون مدينهٔ منوره‌يه وارمق
ره بينلرنده قرار ويرمشلر ايدى .

مصر وكوفه وبصره اهل قيامندن يديشر ، سكزر يوز قدر آدم
وب ويكديكريله خبرلشوب زيارت بيت‌الله ايچون ديه‌رك يرلرندن
كت ايله مدينهٔ منوره‌يه عزيمت ايلديلر. مصرليلرك ايچنده (عبدالرحمن
ديس) و(كِنَانَةُ بن‌بِشْر)و(قُتَيْرَه) كبى مشهور سفّاك رئيسلر وارايدى
له‌سنك رئيسى (غافقى بن‌حرب) ايدى .

كوفه‌ليلر ايچنده دخى (زيدبن صوحان‌العبدى) و (اشتر نخعى) و(زياد
ر) و(عبدالله بن‌الاصم) كبى مشهور آدملر وار ايدى .

بصره‌ليلر ايچنده دخى (حكيم بن جبلة‌العبدى) و (زريح بن‌عبّاد)

و (بشر بن شریح القیسی) و (ابن المحرش) نام مشهور آدملر اولوب رئیسلر
(حرقوص بن زبیر السعدی) ایدی .

مصرلیلر ، حضرت علی یه وبصره لیلر ، حضرت طلحه یه و کوفه لیـ
حضرت زبیره مائل اولدقلری حالده جمله سی حضرت عثمانك خلعی خصوص
متفق ایدیلر .

مدینه یه اوچ قوناق مسافه محللرده توقف ایلدیلر وهرفرقه دن برره
سچیلوب ایلرولدیلر . بصره طاقمی جوار مدینه ده واقع (ذی خُشُب)
محله و کوفه طاقمی (احوص) نام محـله قوندیلر . مصر طـاقمنك اکـ
(ذی المروه) نام محله قونوب برازی دخی کوفه لیلرك یاننه ایندیلر کوفه لیلر
زیاده بن نفر ایله عبدالله بن الاصم «ایشتدك که مدینه ده بزه قارشو عسـ
طوپلانمش . صحیح ایسـه برایش کوره میز . صبر ایدك . ابتدا بز کیده
وکیفیتی تحقیق ایده لم » دیه رك مدینه یه کلدیلر . ایکیسی برلکده علی وط
وزبیر رضی الله عنهم وامّهات المؤمنین رضی الله عنهنّ حضراتی ایله کوروشد
و«بزحج ایتمك وبعض مأمورینی مأموریتلرندن عفو ایتدیرمك ایچون کلد
دیه رك مدینه یه کیرمك اوزره رخصت ایستدیلر . لکن حضرت علی وط
وزبیر ، رخصت ویرمدیلر . ایکیسی ده دونوب رفیقلرینـك یاننه کیتد
وبینلرنده مشاوره ایتدیلر . ویردکلری قرار اوزرینه ینه هر فرقه دن
کروه آیریلوب مصرلیـلر ، حضرت علینك وبصره لیلر ، طلحـ
وکوفه لیلر ، زبیرك یانلرینه کیتدیلر .

حضرت علی ایسه دارالخلافه یی محافظه ایچون بر مقدار عسـکر
ایدرك خارج مدینه ده (احجار الزیت) نام محلده اردو قورمش وقلـ
قوشانوب اورایه وارمش واوغلی حسن رضی الله عنه حضرتلرینی حضـ
عثمانك یاننه کونده رمش ایدی .

مصرلیلرك مبعوثلری ، ایشـته بو اردوده حضرت علی ایله ملـ
ایلیه رك کندوسنه بیعت ایلمك اوزره خلافتی تکلیف ایتدکلرنده حضـ
علی ، یوزلرینه حایقیروب آنلری رد وطرد ایلدی وذی المروه وذی ـ

حوص عسكرلرينك ملعون اولديغنه دائر بر حديث شريف اولديغنى
يلدى .
بصره مبعوثلرى ، حضرت (طلحه) يه وكوفه مبعوثلرى ، حضرت
زبير) ه مراجعت ايلدكده ايكيسى دخى حضرت على كبى جواب رد
طاسيله آنلرى طرد ايلديلر .
مبعوثلر ، بروجه‌بالا اوچندن دخى جواب رد آلدقده جمله‌سى عودت
كر اولنان اوچ موقعى ترك ايله اوزاقده اولان جمعيتكاهلرينه كيتديلر .
لر بوتون بوتون صاووشوب كيتدى ظنيله مدينه عسكرى طاغيلدى .
اهل قيام ايسه خبرلشوب واوچ فرقه‌سى برلشوب شوالك سلخنده
ينه اوزرينه حركت وبغتةً تكبير آلارق كلوب مدينه‌يه دخول ايله
ضرت عثمانك خانه‌سنى محاصره ايتديلر و « سلاحه طاورانمايانلره امان »
ه‌رك دلاللر ندا ايتديردكلرندن اهل مدينه ، خانه‌لرينه چكيلدى. حضرت
ان دخى خانه‌سنده محصور قالدى .
شوحاله نظراً اهل قيام ، هپ اهل بغى وطغيان ديمك اولدقلرندن
ضرت عثمان ، آنلرى كتاب وسنته دعوت ايچون دهات عربدن عمرو
، عاص ومغيرة بن شعبه رضى‌الله عنهمايى آنلره كونده‌ردكده ايكيسى دخى
ا صورتده تكدير ايله طرد ايلديلر وحضرت على ، اصحاب كزيندن بعض
ات ايله آنلرك يانه واروب « كيتمشيكن نيچون دونوب اوزريمزه كلديكز؟»
و استنطاق ايلدكده معقول بر جواب ويره‌ميوب نهايت « بز ، بو آدمى
سته‌مه‌يز . عزلت ايلسون » ديه‌رك حضرت عثمانك خلافتدن استعفاسى
صوصنى درميان ايتديلر .
حضرت عثمان ايسه آنلره جواب ويرميوب كمافى‌السابق مسجد شريفده
امت ايلر ايدى . آنلر دخى آنك آرقه‌سنده نماز قيلار وناسى آنكله
جتماع و اختلاطدن منع ايتمزلر ايدى . جمعه كونى حضرت عثمان ، منبره
يقوب آنلره خطاباً « اللهدن قورقك اللهدن . الله حقيچون اهل مدينه
لوركه: سز، لسان رسول‌الله صلى‌الله‌عليه وسلم اوزره ملعونسكز. خطايى

صواب ایله امحا ایدیکز » دیدکده محمد بن مسلمه رضی‌الله‌عنه « بن، بو
شهادت‌ایدرم » دیمکله حکیم‌بن جبله، آنی اوطورتدی. زید بن ثابت رضی ا
عنه قالقدی . آنی‌ده باغیلردن دیکر بری اوطورتدی .

همان باغیلر ، ناسی طاشه طوتدیلر ومسجددن اخراج ایتدیلر وآتیلا
طاشلرك اصابتیله حضرت عثمان ، بایلوب منبر اوزرینه ییقیلدی و هم
قالدیریلوب خانه‌سنه کتورلدی . حضرت عثمان ، کوله‌لرینی مدافعه‌دن م
ایتدیکی کبی (سعد بن ابی وقّاص) و (حسن بن علی بن ابی طالب
و (زید بن ثابت) و (ابو هریره) رضی‌الله عنهم‌حضراتی ، بعض ذوا
کرام ایله برلکده باغیلر ایله مقاتله‌یه قیام ایتمشلر ایکن حضرت عثمان
خانه‌سنه کیردکده آنلری دخی مقاتله‌دن منع ایله « سزده خانه‌لرکز
کیدیکز » دیو امر ایتدی . آنلرده مقاتله‌دن واز کچوب یرینه کیتدی

حضرت علی و طلحه وزبیر ، عیادت ایچون حضرت عثمانك یا
واردیلر. یاننده بنی امیّه‌دن براز آدملر وار ایدی‌که بریسی مروان ایدی
حضرت علی‌یه خطاباً « بو ایشی سن یاپدك . بزی برباد ایتدك . والله ا
مرادیکه نائل اولور ایسه‌ك بتون دنیا علیهکه منقلب اولور » دیملر
حضرت علی ، غضبناك اوله‌رق قالقوب کیتدی . طلحه و زبیر د
صوغوقلق ایله قالقوب خانه‌لرینه کیتدیلر .

بنی امیّه‌دن اغراض دنیویه ایچنه طالمش اولانلر ، حضرت علی
کندولری کبی حریص منصب دنیا صانوب حقنده اووجهله سؤ ظنه ذاه
اولمشلر ایدی . حضرت علی ایسه مقدم ومؤخر ملت اسلامیه‌یی تفرقه‌د
حفظ و صیانت ایتمش اولدیغی کبی بو غائله‌یی بر طرف ایتمکه دخی غا
خالصانه وحسبی اوله‌رق چالیشیوردی .

لکن غائله‌نك بتمسی و ایشك بر حسن صورت کسب ایتمسی او مقو
اهل غرض اولان امرانك عزلیله افکاری یاتیشدیرمغه موقوف ایدی .

مصرلیلرك والیلری اولان عبدالله بن سعد بن ابی سرحدن اشتکالر
اوزرینه آنك عزلیله عربده‌نك باصدیرلماسی ایجاب حالدن اولمغله عثم

مبشره‌دن طلحة بن عبيدالله رضي‌الله عنـه حضرتلرى ، حضرت عثمانك يانـه واروب بو خصوصده پك زياده شدت كوسترمشيدى .

امّ المؤمنين عايشـه رضي‌الله عنها حضرتلرى دخى « محمّد صلى‌الله عليه وسلمك اصحابى سكا كيدوب بو آدمك عزلنى ايسته‌مشلر. سن ابا ايتمش‌سين . بو آدم ايسـه آنلردن برينى اولديرمش . سن‌ده كنـدو مأموركدن آنلرك حقنى آليوير » ديو حضرت عثمانه خبر كونده‌رمشيدى .

حضرت على ايسه حضرت عثمانك يانه واروب « مصرليلر ، سندن بر آدمك يرينه بشـقه برآدم ايستيورلر . آندن قان دعواسى دخى ايتمشـلر ايدى. سن‌ده بونى آنلرايله محاكمه وعليهنده برحكم صادر اولورايسه اجرا ايت» ديو بيورمشدر .

حضرت على، دائما بو مثللو خصوصـاتى اخطار ايدوب حضرت عثمان دخى قبول ايدرك بينلرنده اجراسنه قراروير يلوردى. لكن صكره مروان، او مثللو قرارلرى بوزار وايشى بشقه رنكه بويار ايدى .

حتى مرويدركه : حضرت عثمان ، بركون حضرت علينك اخطـارى اوزرينـه مروانك كتـابتدن و ابن ابى‌سرحك مصر واليلكندن عزللرينى قوياً وعدايلمش وچند روز ظرفنده ناسى خوشنود ايده‌جكنى منبراوزرنده علناً سـويلمش ايكن مروانك ابراميله فسخ نيت و تحويل لسـان ايتدكدن عمروبن عاص « ياعثمان! اللهدن قورق » ديوب بعده مدينه‌يى ترك ايله آرتق فلسطينه عزيمت و ختام مسئله‌يه‌دك اوراده‌كى قوناغنده اقامت ايلمشدر .

اوصره‌ده مروان ، حضرت عثمانك قپوسى اوكنده مجتمع اولان خلقى تحقير وتكدير ايله دفع و طرد ايلمش اولديغنـدن بعضيلر كلوب حضرت على‌يه اشـتكا ايتدكارندن حضرت على ، بو حاللردن متأثر ودلكير اوله‌رق « نه ياپايم. خانه‌مده عزلت ايلسه‌م بنى ترك ايتدك ، حقوقه رعايت‌ايلمدك دير. واروب سويلسه‌م مروان كلور، بنم رأى وتدبيرمى ملعبه ايدوب ايشى باشقه يوله سوق ايدر » ديه‌رك حضرت عثمان يانـه واروب « سن اقرباكه مغلوب

اولدك . شان وشرفكى اخلال ايتدك . بنده آرتق بورايه كلهميه جكم »
ديوب كيتمشدر .

حضرت عثمانك زوجه‌سى (نائله) « مروانك بين الناس اعتبارى يوقدر.
او، سنى قورتاراماز. على‌يى ارضا ايت. سنى بوغائله‌دن او، قورتاره‌بيلور» ديو
حضرت عثمانه نصيحت ايلمشيدى. مروان وسائر بنى‌اميّه ايسه بومثللو نصايح
خيرخواهانه‌يى هپ تأثيرسز براقمقده ايديلر . فى الواقع بوغائله‌نك برطرف
اولماسى حضرت علينك همت واقدامنه منوط اولديغى حالده اومثللوسببلردن
ناشى قيريلمش وخانه‌سنه چكيلمش ايدى . ايشلر ايسه كيتدكجه قاريشوب
عرب صاچنه دونه‌رك مشكلات كوندن كونه آرتمقده ايدى .

شويله‌كه : اوتوز بر سنه‌سى وقايعى صره‌سنده بيان اولنديغى اوزره
حضرت ابوبكر الصدّيقك اوغلى زهّاد صحابه‌دن (محمّد) ويمامه جنكنده
شهيد اولان (ابو حذيفه) حضرتلرينك اوغلى (محمّد) اهل مصرى
حضرت عثمان عليهنه تحريك ايتمكده اولدقلرى حالده بوكره (محمّد بن
ابى بكر) اهل قيام ايله برابر مدينه‌يه عازم اولمش و (محمد بن ابى‌حذيفه)
مصرده قالمش ايدى .

مصر واليسى (عبدالله‌بن ابى سرح) اهل‌قيامك آرقه‌سندن‌سگيردوب
(ايله) يه كلدكده آنلرك حضرت عثمانى محاصره ايتدكلرى و (محمد بن
ابى حذيفه) نك مصرده اختلال چيقارديغى خبرلرينى آلنجه مصره
عودت ايلمش ايسه‌ده اصحاب اختلال مانع اولمغله مصره كيره‌ميوب ارض
فلسطينه كيتمش واوراده‌كى قوناغنده اقامتى اختيار ايتمشدر .

حضرت عثمان ، اوتوز كون قدر بروجه بالا مسجد شريفده امامت
ايليوب اهل قيام دخى آرقه‌سنده نماز قيلار وتصرفات شرعيه‌سنه دخى
مانع اولمازلر ايدى . حتى هر سنه حجّاج ايله كيدوب حج ايده كلمشيكن
بو سنه محصور اولمغله (عبدالله بن عبّاس) رضى الله عنه حضرتلرينى
اميرالحاج نصب ايدرك مكه‌يه كونده‌رمشيدى .

فقط مصر وشامده صحابه‌دن وتابعيندن نيچه ذوات كرام وكوفه‌ده صحابه‌دن

(عقبة بن عامر) و (عبدالله بن ابی اوفی) و (خنظلةالکاتب) رضی‌الله عنهم و تابعیندن (مسروق) و (اسود) و (شریح) و (عبدالله بن حکیم) رحمةالله علیهم وبصره‌ده (عمران بن حصین) و (مالك ابن انس) و (هشام بن عامر) رضی‌الله عنهم و (کعب بن سور) و (هرم بن حیّان) رحمةالله علیهما، میدانه چیقوب اهل مدینه‌نك امدادینه ایریشمك اوزره ناسی دعوت وتشویق ایتمکده اولوب مدینه‌ده‌کی اهل قیام ایسه ایالاتده کندولرینك علیهنه بویله حرکتلر وقوعه کلدیکنی ایشیتدکلرنده همان حضرت عثمانی خلافتدن استعفایه مجبور ایتمك وایالاتدن امداد کلمدن ایشه نهایت ویرمك اوزره امر محاصره‌یی تشدید ایله حضرت عثمانی امامتدن وخلق ایله اختلاطدن منع ایلدیلر .

بونك اوزرینه مصرلولرك امیری اولان (غافقی) بالجمله اهل قیامه امیر اوله‌رق مسجد شریف نبویده امامته کچدی ایسه‌ده اهل مدینه طاغیلوب خانه‌لرینه کیتدیلر وخانه‌لرنده مسلّح طوروب زقاغه چیقدقلرنده دخی مسلّح کزر اولدیلر .

مسجد نبوی مؤذنی (سعد القرظ) رضی‌الله‌عنه ایسه اوکون حضرت علینك یاننه وارمش « ناسه کیم نماز قیلدیراجق ؟ » دیو صورمش. اوده « خالد بن زیدی دعوت ایله» دیو بویورمش .

آنك اوزرینه (سعدالقرظ) ابو ایّوب خالد الانصاری رضی الله عنه حضرتلرینی دعوت ایلمکله چند روز حضرت خالد ، مسجد نبویده ناسه نماز قیلدیرمش .

حضرت خالد ، بین‌النّاس (ابو ایّوب) دیو معروف اولوب اسمی سویلنمزدی . او کون اسمی (خالد) اولدیغی معلوم اولمشدر .

علی روایةٍ حضرت علینك امریله (سهل بن حنیف الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری ، عید اضحایه قدر ناسه نماز قیلدیرمشدر. بیرام نمازینی بالذات حضرت علی قیلدیروب آندن صکره دخی ختام مسئله‌یه قدر بش وقت نمازده امامته مداومت بویورمشدر.

ایش بو یره‌سه‌یه کلدکده ینه حضرت علینك وساطت همتنه احتیاج
کورولدی وهرنه رأی وتدبیر ایدرسه بلا تردد اجرا اولنمق تعهدیله حضرت
عثمان طرفندن آکا مراجعت بویورولدی .

اودخی مهاجرین وانصاردن اوتوز کیشی استصحاب ایلدی‌که عشرهٔ
مبشره‌دن (سعید بن زید) و دیکر مهاجریندن (ابو جهم العدوی)
و (جبیر بن مطعم) و (حکیم بن حزام) و انصاردن (ابواسید الساعدی)
و (ابو حمید) و (زید بن ثابت) و (حسّان) و (کعب بن مالك)
رضی‌الله عنهم حضراتی آنلرك ایچنده داخل ایدیلر . بنی امیه‌دن(مروان
بن الحکم) و (سعید بن العاصی) واشراف عربدن (نیار بن مکرز)
دخی برابر ایدیلر .

حضرت علی ، بو جمعیت ایله برلکده واروب اهل قیام ایله‌بولوشدی،
کوروشدی ، سویلشدی . مظالمك دفعی و ایسته‌مدیکلری مأمورلرك عزلی
ایله فیما بعد کتاب وسنته تمسك اولنمق شرطیله طاغیلوب کیتملرینه قرار
ویریلدی .

بوقرار اوزرینه مصر والیسی (عبدالله بن سعد بن ابی سرح) عزل
ویرینه (محمّد بن ابی بکر) نصب ایله مصره اعزام بویورولدی وابن ابی
سرح ایله مشتکیلری آره‌سنده‌کی دعوالره باقمق اوزره مهاجرین وانصاردن
بعض ذوات کرام دخی (محمّد بن ابی بکر) ایله برابر کونده‌ریلدی .

بونك اوزرینه طاغیلر ، باغیلر طاغیلوب کیتدی .

غوغا باصیلوب غائله بیتدی. اهل مدینه ، مضایقه‌دن قورتولوب موقتاً
نفس آلدی ، کوکللر منشرح ومستریح اولدی .

شهادت عثمان

بروجه بالا (عبدالله بن ابی سرح) عزل ایله یرینه مصر والیسی
اولان (محمّد بن ابی بکر) رضی‌الله عنهما ویاننه ترفیق اولنان مهاجرین

وانصار وسائر ناس ، مصره عزيمتله مدينه‌دن اوچ قوناق آيريلدقلرنده صحابه‌دن بعضيلری كورمشلركه : بر سياه كوله ، بر يوروك دوه‌يه بينوب فوق العاده سرعتله كيدييور . صانكه برندن فرار ، ياخود برينی تعقيب ايدييور .

«زوركنه ، بويله سرعتله نره‌يه كيدييورسين؟» ديدكلرنده « اميرالمؤمنينك كوله‌سی‌يم . بنی مصر واليسنه كونده‌ردی » ديمكله « ايشته مصر واليسی » ديو (محمّد بن ابی بكر) ی كوسترمشلر و « مرادم بو دكل ، اوته‌كی (يعنی ابن ابی سرح) » دينجه كيفيتی (محمّد)ه خبر ويرمشلر .

محمّد بن ابی بكر ، آنی جلبله استنطاق ايتدكده كاه اميرالمؤمنينك وكاه مروانك كوله‌سی‌يم ديمش ايسه‌ده حضاردن بری آنی طانيوب اميرالمؤمنينك كوله‌سی اولديغنی بيلديرمشدر .

بعده محمّد ، آكا « نه‌ايش ايله كونده‌ريلدك ؟ » ديدكده « برخصوصی مأموريت ايله كونده‌ريلدم » ديمكله « يانكده مكتوب وارمی ؟ » ديوصورمش ، اوده « يوق» ديو جواب ويرمش . كوله‌نك حالی ايسه شبهه‌يی داعی اولمغله اوستنی ، باشنی آرامشلر . بر شی بولاماملر . لكن « يانكده بر قوری مطره وار . ايچنده بر شی دپره‌نيور . چيقسون » ديو تحريك ايتمشلر . چيقمامش . يارمشلر ، ايچندن بر مكتوب چيقمش.

مكتوب ، سابق مصر واليسی ابن ابی سرحه اولمق اوزره حضرت عثمان طرفندن محرر وآنك مهريله مختوم اولوب (محمد بن ابی بكر) مهاجرين وانصارك حضورنده مهرينی فك ايله اوقومش . مألی ، جمله‌سنی حدت ايله ممزوج بر حال حيرته قومش .

زيرا ، ابن ابی سرحه خطاباً « محمد بن ابی‌بكر وفلان وفلان ، سكا كلدكده بر تقريبله اعداملری چاره‌سنه باق واللرنده‌كی فرمانی ابطال ايت وامر جديد كلنجيه‌دك مأموريتكده قائم اول وسندن اشتكا و تظلم ايچون كلوب كيتمش اولانلری رأی جديد كلنجه‌يه‌دك حبس ايله» ديو يازيلمشيدی .

محمّد بن ابی بكر ، بومكتوبی اوقودقدن صكره يانده‌كی ذوات كرامك

مهرلریله تختیم و ایچلرندن برینه تسلیم وتودیع ایلمشدر . خلق ایسه فوق‌العاده حدتلنه‌رك وآغزی کوپورمش دووه سوریلری کبی کوموردەنەرك دونوب مدینه‌یه کیتدیلر .

همان (علی) و (طلحه) و (زبیر) و (سعیدبن‌زید) وسائر اصحاب کرامی جلب وجمع ایتدیلر وکوله قصه‌سنی حکایه ایدرك مکتوبی آچوب اوقوتدیلر. ایشیدنلری هپ حیرت آلدی ، جمله‌سی مکدر و مضطرب اولدی. ایشك مرتّب و مروّج وکفیلی اولان حضرت علی ایسه بیوك حجاب آلتنده قالدی.

بریسی ، دیه‌جك سوز بولامایوب طاغیلدیلر وهپ محزون و مغموم اوله‌رق کندو خانه‌لرینه چکیلدیلر . آرتق کیمسه ایشی اوزرینه آلمادی . اهل مدینه‌دن‌ده حضرت عثمان طرفنه بغض ایتمه‌ین کیمسه قالمادی .

بالاده بیان اولندیغی اوزره مقدما ابن مسعود وابو ذر رضی‌الله عنهمادن طولایی حضرت عثمانه کوجنمش اولانلر ایسه برقات دها کین باغلادیلر . همان مصریلر واروب حضرت عثمانی محاصره ایلدیلر .

کوفیّون و بصریّون ، اثنای راهده مصرلیلرك عودتلرینی ایشیدوب آنلرده کیرو کلدی. محمد بن ابی بکر ، بنی‌تمیمی وسائره‌یی طوپلادی. امر محاصره اوّلکندن دها دهشتلی صورتده عودت ایلدی .

بونك اوزرینه حضرت علی ، (طلحه) و (زبیر) و (سعید بن زید) و (عمّار بن یاسر) ه واهل بدردن اولان دیکر بعض اصحاب کرامه خبر کونده‌ردی وآنلری ومکتوب و کوله‌یی برابر آله‌رق حضرت عثمانك یانه کیردی . « بو کوله و بیندیکی دەوه سنکمی؟ » دیو صوردی . حضرت عثمان « اوت » دیو جواب ویردی . « بو مکتوبی سنمی یازدك ؟ » دیدکده « خیر. بن‌یازمادم ویازلماسنی امر ایتمدم. آ کا علمم لاحق‌دکلدر » دیو بیوردی. «مهر سنکمی؟ » دیدکده « اوت » دیمکله « یا نصل‌اولیورکه سنك کوله‌ك ، سنك دەوه‌ك ایله چیقار ومصره سنك‌مهریکله مختوم مکتوب کوتوروده سنك‌خبرك‌اولماز ؟ » دیدکده حضرت‌عثمان « بومکتوبی بن‌یازمادم و یازلماسنی امر ایتمدم و کوله‌یی مصره بن کونده‌رمدم » دیو یمین ایتدی .

محمّد بن ابی بکر « عثمان یالان سویله‌مز . بو، مروانك ایشیدر » دیدی مکتوبك یازوسنه باقدیلر ، مروانك یازوسی اولدیغنی بیلدیلر . همان « بزه مروانی ویر » دیدیلر. حضرت عثمان ، آنی تسلیمدن ابا ایتدی. حال بوکه : مروان ، اوزمان کندی قوناغنده ایدی .

حضرت عثمانك یالان یره یمین ایتمیه‌جکی اصحاب کرامك مجزوملری ایدی . فقط بعض ناس « عثمان ، بزم قلبلرمزده تبرئهٔ ذمت ایلیه‌مز. مکرکه مروانی بزه تسلیم ایدوب بزده استنطاق وتفتیش ایله بو مکتوب کیفیتنی اوکره‌نه‌لم وبغیرحقٍ محمّد صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلرینك اصحابندن بر آدمك قتلنه ونیجه مسلمینك حبسنه نصل امر ایدییور آکلایالم . اکر مکتوبی عثمان یازمش ایسه خلع ایدرز و اکر آنك نامنه مروان یازمش ایسه ایجابنه باقارز » دیدیلر .

او اثناده مصرلیلر ، ایچری کیردی . آنلردن (ابن عدیس) سعد ابن ابی سرحك مصرده‌کی مظالمندن و احداث ایلدیکی بدعتلری عثمانك امرینه اسناد ایلدیکندن بحثله اشتکا ایدرك حضرت عثمانه خطاباً « بز ، مصردن سنی قتل ایچون کلمشیدك . علی ومحمّد ، بزی منع ایتدیلر وابن ابی‌سرحك عزلیله مظالمك دفعی امرنده کفیل‌اولدیلر . بزده دونوب کیتدك. یولده بو مکتوبه تصادف ایتدك . ایچنده شویله امرك و اوزرنده مهرك وار . سنك خبرك اولمادیغی حالده آدملرك بوکا نصل جرأت ایدییورلر ؟ سن هر حالده مستحق الخلع‌سین . بو مرتبه ضعف حاله دوشن کیمسه ، ولیّ‌الامراوله‌ماز . نفسکی خلافتدن خلع ایت » دیمکله حضرت عثمان « بن اللهك کیدیردیکی خلعتی چیقارامام. فقط توبه‌ایدرم» دیدکده ابن‌عدیس، تهور ایدرك « سنی کورویورز ، توبه ایدییورسین، صکره دونیورسین . سنك خلعك ، یاخود قتلك لازمدر » دیدی. سائر طرفدن دخی چیرکین سسلر پیدا اولدی وسوزچوغالدی. همان حضرت‌علی، آنلری طیشاروچیقاردی.

حلّ مسئله دفع و بلیّه ایچون مروانك استنطاق و محاکمه‌سی لازم ایدی. لکن وقت اختلال اولدیغندن میدانه چیقدیغی کبی اهل قیام طرفندن

اعدام اولنور قورقوسيله حضرت عثمان ، آنى تسليمدن ابا ايتدى . اصحاب كرام دخى متأسف و متحير اوله‌رق يانندن چيقوب خانه‌لرينه كيتديلر . آنلرك طاغيلوب كيتملرى اوزرينه همان ارباب اختلال ، طوپلانوب حضرت عثمانك خانه‌سنى صيقى محاصره آلتنه آلديلر، حتى صو ادخالنى منع ايتديلر.

حضرت على، بو كيفيته مطلع اولدقده همان اوچ قربه صو كونده‌ردى. لكن بو قربه‌لر، حضرت عثمانك خانه‌سنه ادخال اولنجيه‌دك بنى‌هاشم و بنى اميّه آزادلولرندن چند نفرى مجروح اولدى .

حال بوكه: ايالاتدن استمداد اولنمغله شام واليسى‌معاويه ، بر فرقه ايله قنّسرين متصرفى (حبيب بن مسلمه) يى كونده‌رمش و مشهور قهرمان (قعقاع بن‌عمرو) كوفه‌دن و (مجاشع بن‌مسعود) بصره‌دن چيقمش، جمله‌سى مدينه‌يه طوغرو سكيردوب كليورلردى . بونلرك وصولنده ارباب عصيان واختلاله جاى نجات قالميه‌جغى مجزوملرى اولديغنه مبنى آنلرك وصولندن اوّل ايشه نهايت ويرمك اوزره حضرت عثمانك قتلنه قرار ويرمشلر . حضرت على ، بو چيركين خبرى آلنجه اوغوللرى سبطين مكرّمين ، يعنى حسن و حسين رضى‌الله عنهمايى كونده‌ردى . « عثمانك قپوسنده طوريكز ، كيمسه‌يى ايچرويه كيرمك اوزره براقمايكز » ديو تنبيه بيوردى.

(زبير) و (طلحه) واصحاب كرامدن بعضلرى دخى اوغوللرينى آنلرك يانته كونده‌رديلر . جمله‌سى، حسن وحسين ايله برابر قيليچلرينى چكوب حضرت عثمانك قپوسنده طورديلر . هر كيم ايچرو كيره‌جك اولسه مانع اولورلر ايدى . فقط عربده‌نك بر طرف اولماسى ايچون مروانك ويرلمسنى دخى رجا ايدرلردى .

مكه‌دن‌عودت ايله‌ين‌حجاجدن (مغيرة بن اخنس) برجماعت‌ايله سكيردوب بواثناده مدينه‌يه‌ايريشدى. عصات‌ايله جنكه كيرشدى، لكن مقتول‌اولدى.

ابو هريره كلوب نصايح ايله عصاتى اقناعه چالشدى . « اى قوم ! بن ، سزى نجاته دعوت ايديورم . سز بنى جهنمه دعوت ايديورسكز » ديدى . لكن مفيد اولمادى .

بر آرالق عبدالله بن سلام ، عصاتك یانلرینه واروب « ای قوم !
یچکنزده جناب حقك قیلیجنی صیبرمایکز . اکر صییریر ایسه‌کز فیما بعد
فینه قویامازسکز . یازیق سزه‌که سلطانکز، قامچی‌ایله قائم اولیور . اکر
آنی قتل ایدرسه‌کز آندن صکره آنجق سیف ایله قائم اولور . یازیق
سزه‌که ، مدینه‌کز مطاف ملائکه‌در . اکر آنی قتل ایدرسه‌کز آنلر
مدینه‌کزی ترك ایدر. هرنه زمان برپیغمبر قتل اولندیسه یتمش بیك وخلیفه
قتل اولندقده اوتوزبش بیك آدم قتل اولنه کلمشدر » دیدکده « ای یهودی
زاده ! بزه نصیحت ایده‌جك سنمی قالدك ؟ » دیه‌رك آنی‌تکدیر ایتدیلر.

صوکرا عبدالله بن سلامك دیدیکی ظهوره کلمش و آنك دیدیکندن
قات قات زیاده اهل اسلام قیلیچدن کچمشدر .

اهل عصیان واختلال کیتدکجه تهور ایلدیلر وحضرت عثمانك خانه‌سی
وزرینه اوق سرپمکه باشلادیلر . حسین وسائر اولاد صحابه، قپو اوکنده‌وبنی
میه‌دن بعضلری وکوله‌لر طام اوزرنده ایدیلر .

حضرت عثمان ، صائم اولدیغی حالده اوطه‌سنده مصحف شریف
اوقویوب یاننده زوجه‌سی نائله‌دن بشقه کیمسه یوق ایدی . آتیلان
وقلرك اصابتیله حضرت (حسن بن علی) و (محمّد بن طلحه) یاره‌لاندی .
یکیسی‌ده آل قانه بویاندی .

حضرت علینك آزادلوسی (قنبرك) باشی یاریلدی. مروان دخی براوق
صابتیله مجروح اولدی .

محمّدبن ابی بکر، حضرت حسنك‌اوزرنده قان‌کورونجه تلاشه‌دوشدی.
« امان بنی هاشم ، بونی کورورلر ایسه عموماً اوزریمزه هجوم ایدرلر وبو
غلبه‌لکی طاغیدیرلر. ایش بوزولور، مقصد فوت اولور. کلیك، برکسدیرمه
بول بولالم» دیه‌رك یاننه برایکی کیشی آلوب وخانهٔ عثمانه متصل برخانه‌نك
دیوارندن آشوب حضرت عثمانك اوطه‌سنه کیردیلر .

اوّلا محمّد بن ابی‌بکر کیروب « شمدی سنی معاویه و ابن ابی سرح
و ابن عامر قورتاراماز » دیه‌رك حضرت عثمانك صقالندن طوتدی .

حضرت عثمان، مصحف اوقويوردی. محمّد بن ابی‌بکرك يوزينه باقوب «باباك سنك بوحالكی كورسه نه‌قدر محزون ومكدّر اولوردی» دينجه محمّد، متأثر و محجوب اوله‌رق چيقوب كيتدی.

بعده مصريلردن (غافقی) و (قتير) و (سودان بن حمران) و (كنانة بن بشر) كبی سفها كروهی ايچرو كيردی.

سودان، قليج حواله‌ايتدی. نائله، آلنی سپرايتمكله پارماقلری كسيلدی. غافق و علی رواية كنانة بن بشر، اميرالمؤمنين عثمان ذی‌النورين رضی‌الله عنه حضرتلرينی بوغازلادی. قانی (فسيكفيكهم‌الله) آيت كريمه‌سی اوزرينه طاملادی. نائله‌نك فريادی اوزرينه حضرت عثمانك كوله‌لرندن بری ايچرو كيروب سودانی وقتيره‌ده آنی اولديردی و طيشارو فيرلادی. لكن ديكر بر كوله دخی آنی اوردی، اعدام ايلدی.

قپوده بكله‌ينلر، ايچرو كيروب حضرت عثمانی بوغازلانمش كورنجه فرياد ايلديلر و اوزرينه قاپانوب آغلامغه باشلاديلر.

بو دهشتلی خبر، حضرت علی و طلحه و زبير وسعده واصل اولنجه سكيردوب خانهٔ عثمانه وارديلر. آنی اوحالده كورنجه (انا لله وانا اليه راجعون) ديوب كيرو دونديلر و خانه‌لرينه كيروب قاپانديلر.

باغيلر ايسه حضرت عثمانك خانه‌سنی يغما ايتدكدن صكره بيت المالی آچوب غارت ايلديلر و مروان و وليد و سعيدی آراديلر. آنلر ايسه بو قارغاشه‌لقده صاووشوب كيزلنمشلر ايدی.

بالاده اشعار اولنديغی اوزره حضرت عثمانه امداد ايچون شامدن چيقان عسكر، وادی‌القرايه وكوفه و بصره عسكری ربذه قريه‌سنه كلدكده بوفاجعه‌يی ايشيتدكلری كبی كيرو كيتمشلردر.

حضرت عثمانك سنّی سكسانی و علی رواية طقسانی متجاوز اولديغی حالده اشبو اوتوز بش سنهٔ هجريه‌سی ذی‌الحجه‌سنك اون سكزنجی جمعه كونی منوال مشروح اوزره شهادتی وقوع بولمشدر.

اوكونك كيجه‌سی رؤياسنده رسول اكرم صلی‌الله عليه‌وسلم حضرتلرينی

کورمش. حضرت پیغمبر، آکا (یارین آقشام بزم یانمزده افطار ایده‌جکسین) دیو بیورمش.

فی‌الواقع فرداسی جمعه کونی بروجه‌بالا شربت شهادتی نوش ایدرك نزد رسولده افطار ایتمك اوزره عازم دارالنعیم اولمشلردر.

ابتدا مؤذنلره ماهیه تخصیص ومسجدده مقصوره اتخاذ ایدن حضرت عثماندر. حضرت عمره واقع اولان غدر و خیانتدن محفوظ قالمق ایچون آنی یاپمشیدی. حال بوکه: بر آی خانه‌سنده محصور اولدیغی حالده اوقات خمسه‌ده مسجد شریفه چیقوب اهل قیامه امامت ایلدی. محفوظ قالدی، صکره کندی خانه‌سنده قتل اولندی.

اولاجغه چاره یوق. حکم قدر یریق بولاجق، اوده بویوزدن رتبهٔ شهادته نائل اولاجق ایمش اولدی. (وکان امرالله مقعولا).

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری، اویله بر بیوك فتنه وقوع بولاجغنی اخبار وآنده حضرت عثمانك شهید اولاجغنی رمز و اشعار بیورمشیدی.

ایشته عمرالفاروق رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك جزء خامسده بیان اولندیغی اوزره دکز کبی تموج ایده‌جك دیو قورقدیغی و صاحب سر نبی اولان حذیفه رضی‌الله عنه حضرتلرندن صوردیغی فتنهٔ عظما، بودر. حضرت حذیفه‌نك روایتنه کوره حضرت عثمانك قانی مصحف اوزرینه دوکولمکله فتنه قاپیسی آچیلمش دکل، بلکه فیما بعد قاپانماجق صورتده قیریلمشدر. آندن صکره ملت اسلامیه‌ده فتنه‌لر اکسیك اولمادی. او قان، دینمدی، مصحف عثمان اوزرینه دوکولن قان لکه‌سی سیلینمدی.

جناب حق، امت محمدی مصون بیورسون. فتنه، هر شیئدن فنادر. فتنه، برسیل بلادر. برکره یول اولورسه اوغرینه کلنلری کوتور. لکن آکا یول ویرنلری دخی براقیوب نهایت برده‌رین باتاغه باطیریر. فتنه، براویومش بیلاندر، اویاندیرمغه کلمز. اویانورسه نه‌قارشو طورانلر قورتولور، نه‌ده آنی اویاندیرانلر سلامت بولور. (سنت‌الله فی‌العالمین) رسول اکرم صلی‌الله

عليه وسلم حضرتلرندن مرويدر (الفتنة نائمة لعن الله من ايقظها) بيورمش كه فتنه اويقوده‌در آنی اویاندیرانلره الله تعالى لعنت ايلسون ديمك اولور .

حضرت عثمانك نسبى و اولاد و ازواجى

عثمان ذى النورين رضى الله عنه ، عفّان بن ابى العاص بن اميّه بن عبدشمس بن عبد منافك اوغليدر . والده‌سى، كريز بن ربيعه بن حبيب بن عبدشمس بن عبد منافك قيزى (اروى) نام خاتون اولوب آنك والده‌سى دخى جد اعلاى نبى اولان عبدالمطلبك قيزى (امّ حكيم) در .

حضرت عثمان ، مكهٔ مكرمه‌ده رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك كريمه‌سى (رقيّه) رضى الله عنها حضرتلرى ايله تزوج ايدرك آندن (عبدالله) نام اوغلى اولوب حبشه هجرتلرنده برابر ايدى . آلتى ياشنده ايكن وفات ايلمشدر .

حضرت (رقيّه) فوت اولدقده حضرت عثمان ، رسول اكرمك ديكر كريمه‌سى (امّ كلثوم) رضى الله عنه حضرتلرينى تزوج ايتمشيدى. امّ كلثوم حضرتلرى ، اولادى اولماديغى حالده وقت سعادتده وفات ايلدى .

آنك اوزرينه حضرت عثمان (غزوان) ك قيزى (فاخته) يى تزوج ايدوب آندن (عبدالله اصغر) نام اوغلى طوغدى .

بعده جندب قيزى (امّ عمرو) ى تزوج ايدوب آندن دخى (عمرو) و (خالد) و (ابان) و (عمر) نام اوغوللرى و (مريم كبرى) نام قيزى تولد ايلدى وخالد ، كندوسنك خلافتنده فوت اولدى . فقط نسل وذريتى قالدى .

كذلك حضرت عثمان، وليد بن مغيره‌نك قيزى (فاطمه)يى تزوج ايدوب آندن دخى (وليد) و (سعيد) نام اوغوللرى و (امّ سعيد) نام قيزى طوغدى .

و (عُيينة بن حصن الفزارى) نك قيزى (امّ‌البنين) ى تزوج ايدوب آندن (عبدالملك) نام اوغلى متولد و كوچوك ايكن فوت‌اولدى.
وشيبة بن ربيعه‌نك‌قيزى (رمله) نام زوجه‌سندن (عايشه) و (امّ‌ابان) (ام‌عمرو) نام قيزلرى و (نائله) نام خاتوننددن (مريم صغرى) نام قيزى و برجاريه‌دن (امّ‌البنين) نام قيزى تولد ايلدى. حضرت‌عثمان، شهيداولدقده زير نكاحنده برحيات بولنان زوجه‌لرى (فاخته) و (امّ‌البنين) و (رمله) و (نائله) اولوب آنجق محصور ايكن ام‌البنينى تطليق ايتمشدر.

بعض اوصاف و فضائل عثمان

حضرت‌عثمان ذى‌النورين ، اورته بويلو، ايرى ياغرينلى كوزل يوزلى ، بيوك صقاللى و اسمراللون ايدى .
عالم و فاضل ، عابد وصالح ، سخى وكريم ، حليم و سليم بك نازك ومحجوب وقريش عندنده غايت ممدوح و محبوب‌القلوب ايدى .
حضرت‌صدّيقك دعوتى اوزرينه اوّل باوّل ايمان‌ايدنلرك برنجيسيدر . ابتدا ديار حبشه و بعده مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايلمشدر وتأييد دين اسلام ايچون مالاً دخى چوق خدمت‌ايلمشدر . رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى (عثمان ، جنتده بنم رفيقمدر) ديو بيورمشدر .
مدت خلافتى ، اون‌ايكى‌سنه‌دن اون ايكى كون نافصدر. آخر عمرنده بروجه بالا برفتنهٔ عظما ظهور ايتمكله باغيلر النده شهيد اولمشدر. رضى‌الله عنه وارضاه .

حضرت عثمانك كيفيت دفنى

حضرت عثمانك اقرباسى اولان امويلرك سوء احوالندن طولايى ناسك اكثرى آنك عليهنده بولنمش ايكن مظلوماً قتل اولنمسى جمله‌يى آغلاتدى ، دلخون ايتدى .

اصحاب کرامدن (ابوحمیدالساعدی) رضی‌الله عنه حضرت عثمانه مخلص اولمایوب آندن یان‌چیزر و اوزاق طولاشور ایکن بروجه بالا شهادتنده « بز آنك قتلنی ایستمدك . یاربّ ! سنکله عهدم اولسون . آخر عمریمه‌دك کولمیه‌یم » دیمشدر .

الحاصل چوق کیمسه‌لر ، عصیان واختلالك بو راده‌یه واراجغنی اومازلردی. حضرت عثمان، اعدام اولننجه جمله‌سنه حیرت الویردی وافکار عامه‌یه عظیم تغیر کلدی . بونکله برابر علیهنده سوز سویلینلرده وار ایدی . باغیلر ایسه هنوز ایتدکلرینه اظهار ندامت ایلمیورلردی وحکومت آنلرك النده اولوب کبار صحابه برر کوشه‌یه چکلمشلر ایدی .

فقط حضرت علینك بین‌الناس اعتباری زیاده اولدیغندن برمرتبه‌یه‌قدر آنك سوزی اصغا اولونیوردی . بناءً علیه حضرت عثمانك نعشی دفن اولنه‌مایوب اوچ کون میدانده قالدقدن صکره (حکیم بن حزام‌القرشی) و(جبیر بن‌مطعم) آنك دفنی ایچون حضرت علیدن اذن ایسته‌مشلر اودخی اذن ویرمش وجنازه‌سنی طاشلامق اوزره یول اوزرنده برطاقم خلق طوپلانمغله حضرت علی ، آدملر کونده‌روب آنلری دفع ایتدیرمش وآقشامدن صکره جنازه کونده‌ریلوب مدینه مزارستانی اولان (بقیع) جوارنده دیوار ایله محاط برمحلده دفن ایدیلمشدر .

مؤخراً معاویة بن‌ابی سفیان ، ایام حکومتنده دیواری هدم ایله اومحلی بقیعه الحاق ایتمش وسائر ناس دخی موتالرینی دفن ایدرك اوراسی بقیعه متصل اولمشدر .

حضرت‌عثمانك جنازه‌سنده جماعت قلیله‌بولنوب ایچلرنده زبیربن العوّام وحسن بن علی وابوجهم بن‌حذیفه ومروان وارایمش. وعلی روایةٍ حضرت علی ، طلحه ودیکر بعض اصحاب کرام دخی برابر ایمش . رضی‌الله عنهم .

فذلكه

خارجيلردن بعضيلری ، بو وقعهٔ فاجعه‌ده حضرت علی‌يی اتهام وسوء ظن وافترايه قيام ايتمشلر ايدی .

حال بوكه : بالاده بيان اولنديغی اوزره حضرت علی ، دفع فتنه حقنده صرف مساعی ايتمشيدی .

حتی ايالاتدن كلن اهل قيامی اقناع وحضرت عثمانی ارضا ايله تأليف ذات البين ايدرك عصيان جمعيتلرينی طاغتمشيدی .

صكره برساعی يانده برمكتوب بولندی ، ميدانه قوندی . محضر صحابه‌ده علناً اوقوندی . حضرت علينك مساعيسی ثمره‌سز قالدی .

بعده مروانك لاجل المحاكمه ميدانه چيقاريلماسنه لزوم كورولدی .
حضرت عثمان ايسه آكا مساعده ايتمديكی جهتله عصيان وطغيان مشتد اولدی .
بونكله برابر حضرت علی ، نور ديدهٔ پيغمبر اولان اوغوللرينی دار الخلافه قپوسنده باغيلرك اوقلرينه هدف ايتمك درجه‌سنده فداكارلق كوستردی .

حضرت علی ، بوبابده اصلا تقصير ايتمدی . لكن بنی اميه كبارينك سوء معاملاتی هم آكا يأس وفتور كتوردی همده حضرت عثمانی خلقك لسانه دوشوردی .

حضرت عثمانك احوالنه كلنجه آكا طعن وقدح ايتمك دخی خلاف قاعدهٔ انصاف وطريق حقدن انحرافدر .

حال حياتنده جنت ايله مبشر اولان برذات جليل القدر حقنده خيرايله ياد ايلمكدن غيری نه دنيله بيلور .

فقط مزاجی پك ملائم ايدی . حكومت ايسه شدت وملايمت ايله ممزوج برقوت اولوب يرينه كوره شدت ويرينه كوره ملايمت كوسترلمك لازم كلير .

بوشـدت وملایمت ترازونك ایکی کوزی کیبدر . بری خفیف اولو
ایسـه دیکری آغر باصار ، ترازو اوطرفه آغار ، دنك اولماز. میزان عا
بویله‌در. قانون الـٰهی بوزولماز. آنك خارجنده ایش کورولمز .

قالدی‌که : حضرت عثمان زماننده اهل اسـلام زیاده زنکین اولدی
بین‌الناس اغراض دنیویه چوغالدی. عبادت قبیلندن معدود اولان مأموریتلر
مدار تعیش اتخاذ اولنمغه باشلادی . بناءً علی ذلك بوزمان اوّلکیدن زیاد
موازنه‌یی کوزه‌تمك وقبـائل وبطون وصنوف آره‌سـنده مساوات اوزر
معامله ایتمك لازم کلوردی . حضرت عثمان ایسه اقرباسنی زیاده سـوردی
وا نلری سـائره ترجیح ایدردی اکرچه اقرباسـنه دائما عدالت وحسن
حرکت ایتملرینی توصیه ایلردی . لکن پك حلیم وسلیم اولدیغی جهتله آنلر
حرکات خود سرانه‌لرینه مانع اولامازدی .

مع‌مافیه مبدأ خلافتندن آلتی سـنه مرورینه‌دك ممکن مرتبه حضر
عمرك مسلکی اوزره کیتدی . ناس دخی آندن پك زیاده خشنود ومتشك
ایدی .

صکره بیوك منصبلری هپ یکی یتیشمه اقرباسـنه ویرر اولدی وزیاد
اختیار اوله‌رق ایش ، بتون بتون حریص جاه وریاسـت اولان بنی امیّ
کبارینـك وعلی‌الخصوص کاتبی وعمّ‌زاده‌سی اولان مروانك النده قالدی
ایشته خلق بورالرینی چکه‌مدی . حضرت عثمان دخی اقرباسندن تکه‌مدی
بوجهتله عربده چیقدی. کورولتی چوغالدی. فتنه اویاندی. اوکی آلنه‌میو
پك فنا بریول آلدی .

بونلر هپ حضرت عثمانك فرط ملایمت ونزاکتندن نشئت ایلمش
شیلردر . بوبابده شـایان بحث ومطالعه مروانك اسـتنطاق ومحاکمه آلت
آلنمامسیدر .

چونکه : میدانه مروانك خط دستیله برمکتوب جنایت اسلوب چیقو
حضرت عثمانك مهریله مختوم ایسـه‌ده کندوسنك آکا علم وامری لاحق

ولمادیغنی یمین ایله تأمین ایلمش اولدیغندن آرتق مروانك استنطاقی لازمهٔ
الدن ایدی وبوصورتله فتنه برطرف اوله بیلوردی .
شوقدر وارکه : استنطاق ومحاکمه حکومته عائد بروظیفهٔ مهمه‌در .
حکومت ایسه اوزمان محصور ایدی . مروانی جمهوره تسلیم ایتمك بلامحاکمه
بلاد النه آدم ویرمك کبی اولوب بوکا ایسه حضرت عثمانك علوّ جنابی
مانع ایدی .
حتی حضرت طلحه « عثمان ، اکر مروانی ویرمش اولایدی قتل
اولنمازدی » دیدکده حضرت علی « اکر مروان سزه تسلیم اولایدی حکم
شرعی لاحق اولمقسزین قتل اولنوردی » دیو بیورمش وبوجهتله حضرت
عثمانه حق ویرمش‌در .
حضرت عثمانك رأی وملاحظه‌سی یاکلش اولسه بیله اجتهادده خطا
ایلمدن اوله‌رق آندن طولایی عندالله مسئول اولماز . رضی‌الله عنه
وارضاه .
تفصیلات سابقه‌مزدن شو نتیجه چیقارکه : بو بابده حضرت عثمان
ذی‌النورین مظلوم وحضرت علی‌المرتضی معذوردر .
کبار تابعیندن وافاخم ائمهٔ حدیثدن (امام زُهری) رحمة الله علیه بو
مسئله‌یی (سعید بن المسیب) رحمةالله علیه حضرتلرینه صورمش . شویله‌که :
بکا خبر ویره بیلورمیسین ، عثمانك قتلی نصل اولدی ؟ ناسك حالی نه‌در ،
...نك حالی نه‌در واصحاب محمدصلی‌الله علیه‌وسلم آنی نیچون یالکز وامدادسز
براقدیلر ؟ » دیمش .
سعید بن المسیّب آکا جواباً « عثمان ، مظلوم اوله‌رق قتل اولندی
آنی قتل ایدنلر ظالم ویالکز براقانلر معذور ایدی » دینجه زهری « بو
...ل اوله بیلور؟ » دیمکله سعید بن المسیّب دخی « اصحاب کرامك بعضیلری
...انك اماتندن خوشنود دکل ایدی . زیرا عثمان ، کندی قومنی چوق
...ه‌وردی . اون‌ایکی سنه‌قدر مدت خلافتنده اکثریا صحابی اولمایان بنی امیّه‌یی
...لی وامیر نصب ایتدی وامراسندن صحابه‌نك مکروه کوردکلری حرکتلر

واقع اولدقجه عثمان ، اگرچه آنلره عتاب ایدردی . لکن عزل ایتمزدی. خلافتندن آلتی سنه مرور ایتدکدن صکره بوتون مناصبی عمّزاده‌لرینه حصر ایتدی » دیدکدن صکره قصه‌یی بالاده بیان ایتدیکمز وجهله حکایه ایتمشدر .

حضرت عثمان و علی ایکیسی‌ده داماد رسولدر . ایکیسی‌ده عشرهٔ مبشره‌دندر . اویله بویوك ذاتلر حقنده کوچوك براعتراض، بویوك خطادر. آنلر ، بربرینه کوجنمش اولسه‌لر بیله آخرتده باریشورلر ، قرداش اولورلر . اعتراض ایدنلر ، ایکیسندن دخی محجوب قالورلر.

بر کون حضرت علی ، خطبه اوقورکن « ای ناس ! سز بنم حقمده وعثمانك حقنده چوق سوزلر سویلیورسکز . آنکله بنم مثالم ایسه الله‌تعالی حضرتلرینك (ونزعنا ما فی صدورهم من غلّ) قول شریفی کبی‌در » دیو بویورمشدر . بو آیت کریمه‌نك معناسی (بز ، اهل جنتك قلبلرنده‌کی غلّ وغشی اخراج ایتسه‌ك کرکدر) دیمك اولورکه اهل جنت ، جنته داخل اولدقلرنده قلبلرنده یکدیکره بغض وعداوت اسبابی قالماز دیمکدر .

الحمدلله علی حسن الاختتام والصلوة والسلام علی خیرالانام
وعلی آله واصحابه الکرام

اثر خامهٔ احمد جودت

قصص انبیا
و
تواریخ خلفا

جزوء سابع

صاحب وناشری : قناعت کتبخانه‌سی صاحبی الیاس

قناعت کتبخانه‌سی

درسعادت — قناعت مطبعه‌سی

١٣٣١

قناعت
كتبخانه‌سى
نومرو
٤٢

خلافت علیّ المرتضی

آلتنجی جزءده بیان اولندیغی اوزره (مصریّون) و (کوفیّون) و (بصریّون) دیو اوچ فرقه‌یه منقسم اولان زوربالر، امیرالمؤمنین عثمان ذی‌النورین رضی‌الله عنه حضرتلرینی شهید ایلدکده مصریونك رئیسی اولان (غافقی) جمله‌سنه امیر اولدی، حکومتی النه آلدی. مدینهٔ منوره چند روز قراکلق ایچنده قالدی. بو حال اختلالك نه‌یه منجر اوله‌جغی مجهول اولدیغندن اهل مدینه‌یی تلاش واندیشه‌یه دوشوردی، هرکس نه‌یاپه‌جغنی شاشردی.

اوتوز سنه‌سی وقایعنده تحریر اولندیغی اوزره ابوذرّ الغفاری رضی عنه‌الباری حضرتلری شامدن مدینه‌یه واروب‌ده اهل مدینه‌نك ذوق‌وصفایه قویولدقلرینی کورنجه «اهل مدینه‌یه قتل وغارت‌ایله مژده» دیه‌رك سویلدیکی سوزلرك معناسی ظاهر اولدی.

زوربالر حضرت عثمان علیهنده متفق ایسه‌لرده خلیفه انتخابنده متخالف ایدیلر. مصرلیلر حضرت علی‌یی و بصره‌لیلر حضرت طلحه‌یی و کوفه‌لیلر حضرت زبیری ایسترلردی.

حال‌بوکه مصریلرك مراجعتنده حضرت علی آنلردن اوزاق طوردی. وبصره‌لیلر طلحه‌یه وکوفه‌لیلر زبیره مراجعت ایلدکلرنده ایکیسی دخی یان چیزدیلر.

بعده زوربالر سعد بن ابی وقاص ایله عبدالله بن عمر رضی‌الله عنهمایه مراجعت ایلدیلر ایسه‌ده آنلر اصلا قبول طرفنه یاناشمدیلر. (بنی امیه) کباری ایسه فرار ایتمشلر ایدی.

الحاصل مقام خلافت خالی قالوب اکابر امتدن بریسی قبول ایتمدیکندن

زوربالر حیرتده قالدیلر . بو حالده مملکتلرینه عودت ایلسه‌لر عظیم فساد وفتنه‌یی موجب اوله‌جغی ملاحظه‌سیله مضطرب اولدیلر وهمان اهل مدینه‌یی جمع ایله « سز اهل‌شوراسکز، سزك امت اوزرینه حکمکزجاری ونافذدر. سزه ایکی کون مهلت . اکر بو مدت ظرفنده بو ایشی بجره‌مز ایسه‌کز علی وطلحه وزبیری وفلان وفلانی قتل‌ایدرز » دیدیلر. اهل‌مدینه قورقوب فوق‌العاده تلاشه دوشدیلر وخلافتی حضرت علی‌یه قبول ایتدیرمك اوزره آنك باشنه اوشدیلر.

حضرت علی « بو سزك ایشکز دکلدر ، اهل بدرك ایشیدر. اهل بدر کیمی انتخاب ایدرسه خلیفه اودر » دیدی .

انتخابجیلر اصحاب بدر اولنجه عشرهٔ مبشره‌دن برینی انتخاب ایده‌جکلری درکار ایدی. واوزمان عشرهٔ‌مبشره‌دن حیاتده‌علی‌وطلحه وزبیر وسعدبن‌ابی وقاص وسعید بن زید وار ایدی .

سعید ایسه ذاتاً عزلت وانزوایه راغب ودغدغهٔ امارتدن مجتنب ایدی. سعد دخی حضرت عثمانك شهادتندن صکره اوقنی آتمش ، یاینی آصمش وکوشهٔ عزلت وانزوایه یاصلانمش اولوب حتی آندن صکره بر وقعه‌ده بولنمامشدر .

شو حاله نظراً خلافته علی وطلحه وزبیردن برینك انتخابی ایجاب حال ومصلحتدن وحضرت علینك رجحانی واضحاتدن اولدیغی حالده مدینه‌ده موجود اولان اهل بدر طوپلانوب خلافته حضرت علی‌یی احق کوردیلر وآنك یانـنه واردیلر « امان الکی ویر بیعت ایلیه‌لم » دیو یالواردیلر .

حضرت‌علی « بنی براغکز، بشقه‌سنی آرایکز. اوکمزه برایش‌چیقه‌جق‌که آنك عقللر آلماز، کوکللر متحمل اولماز شکل ورنکلری واردر. بنجه امیر اولمقدن ایسه وزیر اولمق اولادر. سز هرکیمی‌انتخاب ایدرسه‌کز بن‌ده آکا بیعت وجمله‌دن زیاده اطاعت‌ایلرم » دیدی .

جمله‌سی « یاعلی!الله ایچون انصاف‌ایت ، اهل‌اسلامك باشنه کلن‌فلاکتی

كورميوروميسين » ديه‌رك ابرام ايتمكله حضرت على قبوله مجبور اولوب آنجق فردايه تعليق ايتدى .

ناس بو وعد اوزرينه حضرت علينك يانندن چيقديلر . فقط طلحه وزبير ميدانده اولميوب حال بوكه « آنلرده برابر بولنور ايسه بيعت قوى و مستقيم اولور » ديه‌رك آنلرك ده جلبلرينه قرار ويرديلر.

فرداسى يعنى ذى‌الحجه‌نك يكرمى بشنجى جمعه كونى مسجد شريفده طوپلانديلر وبصره‌ليلر طرفندن (حكيم بن جبله) برمقدار عسكرله حضرت زبيره وكوفه‌ليلر طرفندن (اشتر) دخى برمقدار عسكرله حضرت طلحه‌يه كيدوب ايكيسنى‌ده كتورديلر وحضرت على‌يه بيعت ايتديرديلر .

شويله‌كه : على‌المرتضى كرم‌الله وجهه حضرتلرى مسجد شريفه كيدوب منبره چيقدى وحضاره خطاباً « بو ايش سزكدر، كيمسه‌نك آنده حقى يوقدر. سز كيمى ايستر ايسه‌كز خليفه اودر . دون بر قرار اوزره آيرلمش ايدك‌كه ن ايستميه‌رك سوز ويروب سز ايسه يه‌مه‌حال بنى انتخابده اصرار ايتمش يديكز» ديدكده جمله‌سى « بز دونكى قرار اوزره‌يز » ديملريله حضرت على رضى‌الله عنه « شاهد اول يارب » ديدى .

ابتدا طلحه وزبير رضى‌الله عنهما كتورلدى . حضرت على آنلره «ايستر ايسه‌كز ن سزه بيعت ايليه‌يم» ديدكده «يوق بلكه بز سكا بيعت ايلرز» ديه‌رك بيعت ايلديلر.

اك ابتدا بيعت ايلين طلحه حضرتلرينك الى چولاق اولمغله بعض ناس آندن تشأوم ايتمشيدى.

زيرده بيان اولنه‌جغى وجهله درت آى صكره طلحه وزبير « بزجان قورقوسيله مجبوراً بيعت ايلمشيدك » ديدكلرى مرويدر. حال بوكه بروجه بالا مسجد شريفه كتورلملرى مجرد جماعتدن آيرلمالرى مقصدينه مبنى اوله‌رق صورت جبريه‌ده وقوع بولمش ايسه‌ده امر بيعتده كندولرينه معامله جبريه اجرا اولنمامشدر . حين بيعتده رأى وملاحظه‌لرينى سربستجه بيان ايده بيلورلردى. حتى آنلر بيعت ايلدكدن صكره سعد بن ابى وقاص رضى‌الله عنه مسجد شريفه كتوريلوب حضرت على آكا « بيعت ايت » ديدكده « ناس بيعت

ایلسون بن‌ده بیعت‌ایلرم ، نم‌تأخرمده والله بربأس‌یوقدر » دیمکله حضرت
علی « آنی براغکز » دیو بیوردی .
آندن صکره عبدالله‌بن عمر رضی‌الله عنهما کتوریلوب اودخی بووجهله
بیعتده تأخرایتدی وحضرت علی «بکا کفیل ویر» دیدکده «کفیلم یوقدر»
دیمکله اشتر « بنی‌براغکز شونك بوینی اوره‌یم» دیدی. حضرت‌علی « آنی
براغکز‌بن آکا کفیلم » دیو بیوردی .
بعده انصار بیعت ایلدی. فقط حضرت عثمان زماننده مهم مأموریتلرده
بولنمش اولان محمد بن مَسْلَمَه وزید بن ثابت وکعب بن مالك وشاعر مشهور
حَسّان بن ثابت وابو سعیدالخُدْری ایله صغار صحابه‌دن نعمان‌بن‌بشیر ودیکر
بر قاچ ذات بیعتده تأخر ایلدیلر .
کذلك عبدالله بن سلام وصُهَیب بن سنان واُسامَةُ بن زید وقُدّامَةُ بن
مظعون ومغیرة بن شعبه دخی بیعتده تأخر ایتدیلر .
ونعمان بن بشیر حضرت عثمانك قانلی کوملکنی وزوجه‌سی نائله‌نك
کسلمش پارمقلرینی‌آلوب شامه فرار ایله آنلری شام‌والیسی بولنوب تحصیل
امارت سوداسنه دوشمش اولان معاویه بن ابی‌سفیانه تقدیم ایتمش واو دخی
مؤخراً بونلری زیرده بیان اولنه‌جنی وجهله دمشق شام جامعنك منبرینه
تعلیق ایله شاملیلری حضرت علی علیهنه تحریك ایلمشدر .
بروجه بالا حضرت علی‌یه بیعت اولنمغله مصریلرك آرزولری حصوله
کله‌رك کوفه‌لیلر وبصره‌لیلر آنلره تابع قالمغله کوجنمشلر وزبیر وطلحه
حضرتلرینه خلافتی قبول ایتمدکلری ایچون حدتلنمشلر ایدی .
بیعتدن صکره حضرت علی ، نائله‌نك یاننه واردی و«عثمانی کیم قتل
ایتدی» دیو صوردی. اودخی «طانیمدیغم ایکی کشی کیردی، محمد بن ابی‌بکر
دخی برابر ایدی » دیو جواب ویردی .
حضرت علی همان محمد بن‌ابی‌بکری جلب ایلدی وآکا نائله‌نك‌دیدیکنی
سویلدی . اودخی « نائله‌نك سوزی یالان دکل . والله بن عثمانی قتل ایتمك
اوزره‌کیردم. لکن بکا پدریمك نامنی‌یاد ایلدی، بن‌ده تائب ومستغفر اوله‌رق

چیقدم. والله آنی قتل ایتمدم وآنی طوتمدم » دیدکده نائله « اوت ، اویله اما او آدملری ایچرویه بو ، قودی » دیدی.

بعده حضرت علی سعادتخانه‌سنه کیتدکده طلحه وزبیر ودیکر بعض اصحاب کرام کلدیلر « یاعلی بیعتده حدود الٰهیه‌نك اجراسنی شرط ایلدك . بو قوم ایسه عثمانك قتلنده متشارکدرلر . آنلر حقنده حکم شرعی اجرا ایتملیسین » دیدیلر. حضرت علی «بن‌ده سزك رأیکزده‌یم. لکن نه‌یاپه‌یم بر قومه‌که آنلر بزه‌مالکدر، بز آنلره مالك‌دکلز. سزك‌قوللریکز آنلره‌قارشدی، سزکله مخلوطدرلر. سزه دیلدکلرینی تکلیف ایدرلر ، شمدیکی حالده سزك دیدیککزی اجرایه‌قدرت‌یوقدر، شمدی ناسك افکاری‌مختلفدر. برفرقه‌سی سزك رأیکزده وبرفرقه‌سی مخالف رأیده‌در . دیکر برفرقه‌سی نه‌آنده‌در، نه‌بونده‌در . لکن بوایش جاهلیت ایشیدر ، چوق سورمز برطرف اولور. صبر ایدیکز، اورته‌لق یاتشسون وناس راحته وارسون‌ده بزده احقاق حقه قیام ایده‌لم » دیدی . آنلرده بو قرار اوزره قالقوب کیتدیلر . واقعا امارت وامامتدن مقصد اصلی ، احقاق حقوق عباد وحفظ آسایش بلاد مصلحتی ایسه‌ده زوربالرك جمعیتی هنوز طاغلمامش اولدیغی جهتله حضرت عثمانك قاتللرینی تفریق ایله امر قصاصك اجراسی قابل اولمدیغندن وقت فرصته انتظار ایله تأخیرینه مجبوریت وار ایدی .

لکن بویله الك مهم بر امرك تأخیر اجراسی قریشه پك کوچ کلدی وامویلرك طاغیلوب قاچلری خلقه شاشقینلق ویردی . شعرانك حضرت عثمان حقنده سویلدکلری مرثیه‌لر ایسه افکار عامه‌یه هیجان ویرمکده‌ایدی. بوجهتله بین‌الناس افکارجه اختلافلر پیدا اولدی . کفتکو چوغالدی. کیمی حضرت علینك رأی وروشنی استحسان ایدر وکیمی آنك کفایتندن بحث ایلر وکیمی « بز همان وظیفه‌مزی اجرا ایتمه‌لی‌یز » دیر ایدی .

بیعتدن اوچ کون صکره حضرت علی منبره چیقوب ناسه نصیحت ایدرك جلب واستمالت یولنده سوزلر سویلدی وعربانك آرتق مدینه‌دن چیقوب کندی یوردلرینه کیتملرینی امر ایلدی .

(سَبائیَه) کروهی یعنی (عبدالله بن سَبا) یه منسوب اولان شیعه طائفه‌سی سویلندیلر، میرلداندیلر وامره اطاعت ایلدیلر. عربان دخی آنلرك سوزلرینه آلداندیلر وامیرالمؤمنینك امرینی دکله‌مدیلر .

آنك اوزرینــه حضرت علی سعادتخانه‌سنه کیتدی . طلحه وزبیر دخی کلوب مشاوره ایتدیلر. حضرت طلحه «بکا رخصت ویر. بصره‌یه کیده‌یم، برچوق عسکر طوپلایوب کلورم» دیدی. حضرت زبیر «بن‌ده کوفه‌یه کیده‌یم، کلی عسکر کتوریرم » دیدی. حضرت علی « هله براز صبر ایدیکز باقه‌لم » دیه‌رك امهال وتأخیر ایتدی وظهوراته منتظر اولوب قالدی .

الحاصل حضرت عثمانك قاتللرینی قصاص ایتمك شرعاً لازم اولوب احکام شرعیه‌نك اجراسی ایســه امیرالمؤمنینه عائد اولمغله خلق بوحکم شرعینك اجراسنی حضرت علیدن بکلمکده ایدی . قاتللر ایسه باغیلر ایچنده بولنمغله امر قصــاصك اجراسی قابل دکل ایدی . حضرت علی باغیلرك طاغلملرینی امر ایتدیســه‌ده اطاعت ایلیوب هیئت مجموعه‌لریله واطوار سرکشــانه ایله مدینه‌ده طولاشمقده ایدیلر .

عبدالله بن عباس رضی‌الله عنهما که حضرت عثمان محصور ایکن امیرالحج اوله‌رق امّ المؤمنین عایشه رضی‌الله عنهاایله برلکده مکهٔ مکرمه‌یه کیتمشیدی. بعدالحج مدینــهٔ منوره‌یه عودت ایله دارالخلافه‌یه کلدکده کورمش که دهات عربدن مشهور مغیرة بن شعبه حضرت علی ایله کیزلو مصــاحبت ایدیور . مغیره قالقوب کیتدکده دیمش که «بو آدم نه دیور» حضرت علی بیورمش که «دون کلدی، معاویه‌یی وابن عامری وسائر امرای عثمانیه‌یی مأموریتلرنده ابقایت. بیعت ایلسونلر، ناسده ساکن اولسون . صکره دیلدیککی عزل ایدرسین . دیدی . بن قبول ایتمدم. بوکون کلدی، لاقردی‌یی ده‌کیشدیردی وبکا حق ویردی »

عبدالله بن عباس دیمش که «دون مغیره، سکا خیرخواهانه نصیحت ایلمش وبوکون دسیسه‌کارانه ســوزلر سویلمش. چونکه معــاویه ودیکر امرای امویّه ، اهل

بادر. ابقا ايدرسه‌ڭ ايليشيك ايتمزلر و اكر عزل ايدرسه‌ڭ سنی اتهام ايله
م وعراق اهاليسنی سنك عليهكه قيام ايتديررلر .

مع‌هذا بن طلحـه وزبيردن دخی امين دكلم . معاويه‌يی ابقا ايت ، سكا
ت ايلسون. صكره آنی يرندن قوپارمغی بن تعهد ايلرم »

ابن عباسك بو اخطاراتی خالصانه وخيرخواهانه ايدی . حضرت علی
ه اويله دسيسه‌كارلق يولنده ايش كورمكی كندوسنك علو جنابنه منافی
رمكله اول اخطاراتی رد ايلمش. ابن عباس دخی « ياامير المؤمنين ! شجيع
مسين ، لكن اهل رأی وتدبير دكلسين » ديمش .

بونك اوزرينه حضرت‌علی « سن رأيكی سويله، صكره بنم امريمی ديكله.
سنی شام‌واليسی ايتدم. قالق، شامه‌كيت » ديدكده عبداه بن عباس « بو بر
ی دكلدر. معاويه ، بنی اميه‌دندر وعثمانك‌عمزاده‌سيدر. سكا قرابتم حسبيله
نمده ايده‌جكی معامله‌نك اهونی بنی حبس ايتمكدر . هله بر كره معاويه‌يه
، بيعته دعوت ايله » ديمش ايسه‌ده حضرت‌علی بونی‌ده قبول ايتمامشدر.

مغيره بن‌شعبه ايسه « بن علی‌يه نصيحت ايلدم، دكله‌مدی . بن‌ده صكره
ريل لسان ايلدم ، غل وغشلی سوزلر سويلدم » ديه‌رك صاووشوب مكه‌يه
مشدر .

حضرت علی ، بحقٍ خليفهٔ رسول‌الله اولوب تام زهد وتقوی يولنـده
ردی . وماء صافی كبی صـاف وخالص اولان امر خطير خلافتی خدعه
داهنه ايله بولاندرمقدن بغايت احتراز ايدردی .

زمانی حضرت عمرك زمانته قيـاس ايلردی . بو زمان ايسـه اوزمان
ل ايدی . اوزمان ملت اسلاميه‌ده تفرقه اولميوب اميرالمؤمنينك اوامرينه
مسـه طرفندن مخالفت كوسـترلمزدی . آره‌دن خيلی مدت كچدی. خلق
كين اولدی، حب دنيايه طـالدی . اغراض شخصيه چوغالدی. فرقه‌لر
ور ايتدی. امويلر زياده قوت بولدی. صكره‌ده اختلال ظهوريله مركز
لافت زوربالر النده قالدی .

شواحواله نظراً عبداه بن عباسك اخطاراتی ايجـاب حال وزمانه اوفق

ايدى . لكن حضرت على يه كوره زمانه يه اويمق ايچون تبديل مسلك ايتمك
مشكل ايدى . (وكان امرالله مفعولا)

وفات سلمان الفارسى

سلمان فارسى رضى‌الله عنه حضرتلرى خواص اصحاب كرامدن واخيار
وزهّاد وفضلادن برذات جليل‌القدر ايدى .
انس و ابن عبـاس كبى اجلّهٔ اصحاب كرامدن نيچه بيوك ذاتلر آندن
حديث روايت ايلمشلردر .
رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم بيورمشكه « جنت اوچ كشى‌يه ، يعنى
على وعمّار وسلمانه مشتاقدر »
كيجه‌لرى بيله رسـول اكرم صلى‌الله عليه وسلم حضرتلريله تنهاجه پك
چوق مصاحبت ايلردى .
آنك حال ودرجه‌سى حضرت عليدن سؤال اولندقده « علوم اوّلينى وعلوم
آخرينى تحصيل ايتمش بتمز ، توكنمز بربحردر وبزدن ، يعنى اهل بيت نبوتدندر
ديو بيورمش . فى‌الاصل ايران اهاليسندن ومجوسى طائفه‌سندن ايكن دين
عيسوى‌يه داخل اوله‌رق بيوك راهبلردن تحصيل علوم دينيه ايتدكدن صكره
مدينهٔ منوره‌يه كلوب نه‌وجهله مسـلمان اولديغى بشنجى سـنهٔ هجريه وقايعى
صره‌سـنده بيان اولنمشيدى . خندق غزاسـنده وآندن صكره‌كى غزوات
نبويه‌ده رسـول الله صلى‌الله عليه وسـلم ايله برلكده بولنمشـدر . وخندق
غزاسنده مدينهٔ منوره‌نك اطرافنه خندق قازلمسنى رسول اكرمه او اخطار
ايلمشيدى .
بشنجى جزءده بيـان اولنديغى اوزره حضرت عمر آنى اصحاب بدره
الحاق ايدرك كنديسنه سنوى بشـبيك درهم عطيه تخصيص ايتمشيدى
عطيه‌سى چيقدقده جمله‌سـنى تصدق ايدوب كندى كسب يديله تعيش
ايدردى .

اشبو اوتوز بش سنه‌سی اواخرنده وعلی روایةٍ اوتوز آلتی سنه‌سی
ائلنده عازم دارجنت اولمشدی. ایکی یوزاللی وعلی روایةٍ اوچ یوز اللی
ه یشامش اولدیغی بعض کتب سیر وتواریخده مسطوردر .

وقایع سنه ٣٦

وفات حذیفه

صاحب سرّ نبی اولان حُذَیفَةُ بن یَمانْ رضی‌الله عنهما حضرت عثمانك
ادتندن قرق کون صکره عازم دارجنان اولدی .

خواص اصحاب کزیندن اولوب حضرت عمر وعلی رضی‌الله عنهما
ندن حدیث روایت ایتمشلردر .

دردنجی جزئك اوائلنده وبشنجی جزئك اواخرنده وآلتنجی جزءده
کر اولندیغی اوزره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری
ژینه سویلدیکی نیجه اسراری حذیفه حضرتلرینه بیلدیرمشیدی .

اهل اسلام آره‌سنده نه قدر منافق وار ایسه اوبیلوردی، لکن کیمسه‌یه
ویلزدی . حتی بر جنازه ظهورنده حضرت عمر آنی کوزلردی. حذیفه
ورسه اودخی جنازه نمازینه حاضر اولوردی والاحاضر اولمازدی .

بر کون حضرت عمر آندن « بنم مأمورلرم ایچنده منافق وارمی » دیو
ورمش او دخی « بر آدم وار » دیو جواب ویرمش . حضرت عمر
او کیمدر » دیدکده « آدینی سویلمم » دیمش . لکن حضرت عمر، ملهم
له‌رق اول مأموری عزل ایتمش اولدیغی حذیفه‌دن مرویدر .

حضرت حذیفه پك‌چوق محاربه‌لرده بولنمشدر. ایرانده امیرالجیش اولان
مان بن مُقَرِّنْ شهید اولدقده سنجاغی حذیفه آلوب (همدان) و (رَیّ)
(دینور) ولایتلری آنك النده فتح اولنمشدر .

حضرت عمر بر کون بعض اصحابه «جناب حقدن نه تمنی ایدرسکز» دیدکده
براوطه طولوسی التون وجواهر اولسه‌ده فی‌سبیل‌الله صرف ایتسه‌ك دیو
ی ایدرز» دیمشلر. حضرت عمر «بن‌ده ابوعبیده ومُعاذ بن جبل وحذیفه بن

يمان كبی آدملر اولسه‌ده آنلری فی‌سبیل‌الله استخدام ایتسه‌م دیو تمنی ایدرم
دیمش .

ایشته حضرت علی دخی اومثللو مأمورلر استخدام ایتمك ایستردی. حال بوكه
آنلر حضرت عمر زماننده آز ایدی، صكره كیتدكجه آزالدی وكیدنلرك یرلری
بوش قالدی .

وحضرت عمرك مثال اوله‌رق سویله‌دیكی اوچ ذاتدن ایكیسی اولجه فوت
اولوب اوچنجیسی اولان حذیفه دخی بروجه‌بالا بوكره عازم دارعقبا اولدی
ابن‌سیرین دیركه: عمر نصب ایتدیكی واڵیلرك فرمانلرنده اهالی‌یه خطاباً «سز
فلانی كوندردم واكاشویله بویله امرلر ویردم» دیویازاردی. حذیفه‌یی ایرانك
پای‌تخت قدیمی اولان مدائن امارتنه نصب ایله آكا ویردیكی فرمانده ایسه «آ
دیكله‌یكز واكا اطاعت ایلییكز ونه ایسترایسه ویریكز» دیو یازمشیدی
مداینه واردقده وجوه بلده آنی استقبال ایتدی . فرمانی اوقودقده «
ایسترسه‌ك امرایت» دیدیلر. حذیفه «بورادەبولندیغم مدتجه كندیم ایچون‌ا كمد
وحمارم ایچون علف ایسترم» دیدی وبرپوست نشین مرشد كامل كبی مداین
بكلك سوردی . صكره حضرت عمر آنی مدینه‌یه دعوت بیوردی. اوزما
والیلكلره كیدنلر، كیتدكاری كبی كلمیوب اكثریا اموال وحیوانات ایدینه‌ر
حال ودرجه‌لرینه كوره ثروت وسامان ایله عودت ایدرلردی . حذیفه‌نك
ورودی حضرت عمره خبر ویرلدكده چیقوب آنك كله‌جكی یولك برطرفند
كیزلندی. كوردی‌كه: حذیفه‌ده نه آت‌وار، نه‌دوه. كیتدیكی كبی فقیرانه كلیو
آندن ممنون اولدی وهمان حذیفه‌نك بوینه صارلدی «سن بنم قرنداشمسین
بن‌ده سنك قرنداشكم » دیو بیوردی. حضرت حذیفه « رسول‌الله صلی‌ا
علیه وسلم بكا ایكی‌شی خبرویردی. برینی كوردم، دیكرینه منتظرم » دیمش
مرادی نه‌ایدی بیلمم. فقط بشنجی وآلتنجی جزءلرك آخرنده بیان اولندیغ
اوزره منتظر اولان فتنهٔ عظمانك حضرت عمردن صكره ظهور ایده‌جكن
خبرویرمشیدی. كندوسی حضرت عثمانك شهادتنی كوردی. لكن بوفاجعه‌نك
نتایجندن اولان (جَمَل) و (صِفّین) وقعه‌لرینی وحضرت علینك انجام حالن

ورمدی . کندوسنك نصیحت ووصیتی اوزره ایکی اوغلی حضرت علیدن
برلیوب ایکیسیده صفینده شهید اولمشلردر .

حذیفه حضرتلری محتضر اولدقده «ایشته بودنیانك صوك دمیدر. یارب
لورسین که بن سنی سودم. سکا ملاقاتمی مبارك قیل» دیمش وتسلیم روح
مشدر . (رضی الله عنه وارضاه)

ولایاته والیلر کوندەرلدیکی

امیرالمؤمنین علی رضی الله عنه حضرتلری اشبو اوتوز آلتی سنه‌سی
ائلنده ایالاته امرا نصب وارسال بیوردی .

یعنی (قیس بن سعد بن عبادة الانصاری)نی مصره و(سهل بن حنیف
نصاری)نی شامه ومهاجریندن (عمارة بن شهاب)ی کوفه‌یه و(عثمان بن حنیف
نصاری)نی بصره‌یه و(عبیدالله بن عباس)ی یمنه کوندردی. رضی الله عنهم.

قیس بن سعد ، مصره واردقده ناسك برفرقه‌سی عثمانك قاتللری قتل
لنمدقجه اطاعت ایلمیه‌جکلرینی افاده ایتمشلر ایسه‌ده سائر ناس اطاعت
شدر .

اما، سهل بن حنیف شامه متوجهاً بلقایه واردقده بربلوك سواری قارشو
وب «سن کیمسین» دیمشلر. «امیرم» دیدکده «اکر سنی عثمان کوندرمش
سه پك اعلی واکر بشقه‌سی کوندرمش ایسه کیرو دون» دیملریله اودخی
نوب مدینهٔ منوره‌یه واردی وکیفیتی حضرت علی‌یه خبر ویردی . کوفه
الیسی ایسه امیرلری اولان ابوموسی الاشعریدن خوشنود اولوب تبدیلنه
ضی اولمدقلرندن عماره، کوفه‌یه داخل اولمدن اعاده اولنمغله اودخی مدینه‌یه
وب وقوع حالی حضرت علی‌یه بیلدردی .

عثمان بن حنیف، بصره‌یه واردقده ناسك برفرقه‌سی اطاعت وبرفرقه‌سی
قه‌لم اهل مدینه نه‌یاپارسه بزده آنلره اویارز» دیه‌رك توقف ایتمش. سابق
سره امیری عبدالله بن عامر دخی بصره‌دن چیقوب مکه‌یه کیتمش ایدی .

اما عبيدالله بن عباس، يمنه واردقده اهالى اكا اطاعت ايليوب سا
يمن اميرى يعلى بن مُنيَه دخى موجود اولان اموال اميريه‌يى اخذ ايله مكه
كوتوردى .

حضرت على بو خبرلرى آلدقدن صكره معبد اسلمى ايله ابو موسى
الاشعرى‌يه و (سبرهٔ جُهنى) ايله معاويه‌يه برر مكتوب كوندردى .

ابو موسى‌الاشعرى كوفه اهاليسنك اطاعت وبيعت ايلمش اولدقلر
بيانيله جواب يازدى .

اما معاويه بر مدت جواب ويرميوب سبره‌يى اويالاندردى . صكه
تعليمات مخصوص ايله عبس قبيله‌سندن (قُبيصه) نام كيمسه‌يى مأمور ايد
يدينه مهرلى بر قطعه مكتوب ويردى وسبره ايله برلكده مدينهٔ منور
كوندردى .

مكتوبك عنوانى (معاويه‌دن على‌يه) ديو محرر اولوب درونده بر
يازى يوق ايدى .

قبيصه ، «سبره ايله برابر شامدن‌حركت ايله خلال ربيع‌الاولده مدي
واصل وحضور خليفه‌يه داخل اوله‌رق مكتوبى تقديم ايتدى .

حضرت‌على مكتوبى آچوب خالى اولديغنى كورنجه « بونه » ديه‌رك شا
حالنى‌صوردى. وقبيصه«امينمى‌يم» ديدكده «الچى‌يه زوال‌يوقدر»ديو بيورد
قبيصه اوطرفده برقوم براقدم كه قصاصدن بشقه‌برشيئه راضى اولماز
ديدى. وحضرت على «قصاصى كيمدن ايستيورلر» دينجه « سندن ايستيو
و آلتمش بيك اختيار براقدم‌كه عثمانك جامع دمشق منبرى اوزرينه قو
اولان قانلى كوملكى آلتنده آغلايورلر» ديمكله حضرت‌على «يارب‌عثمانك‌قتل
برى‌ا ولديغم‌سكا معلومدر » ديو بيوردى وقبيصه‌نك‌عودتنه رخصت ويرد
سبائيه ديو معروف اولان شيعه كروهى « شوكلبى‌قتل ايديكز » دي
صيحه وهجوم ايتديلر. اللرندن قبيصه كوچ حال ايله قورتاريله بيلدى.
قبيصه‌نك بو وجهله عودتى محاربه علامتى ايدى. حضرت على دخى
نه‌يه‌ده اولديغنى بيلديردى وهمان تداركات سفريه ايله مشغول اولدى .

طلحه وزبیرایسه اهل اسلام آره‌سنه عظیم تفرقه دوشه‌جکنی آکلایوب
ان زیارت بیت‌الله ایچون حضرت علیدن رخصت آله‌رق مکه‌یه کیتدیلر .
حضرت علی اهل شام ایله محاربه ایتمك اوزره اهل مدینه‌یی دعوت
تشویق ایتدی . واوغلی محمد بن حنفیه‌یه سنجاغی تسلیم وعبدالله بن
باسی میمنه‌یه وعمرو بن ابی سلمه‌یی میسره‌یه وابوعبیدة بن‌الجراحك برادر
اده‌سی اولان ابولیلی بن عمربن‌الجراحی مقدمةالجیشه مأمور وتمّام بن عباسی
دینه‌یه وقثم بن عباسی مکه‌یه قائمقام نصب ایتدی وحضرت عثمان اوزرینه
روج ایتمش اولانلردن بریسنی مأمور ایتمدی وناسی شام سفرینه دعوت
لمك اوزره مصر امیری قیس بن سعده وبصره امیری عثمان بن حنیفه
کوفه امیری ابو موسی الاشعری‌یه امر نامه‌لر کوندردی .
متعاقباً زیرده بیان اولنه‌جغی اوزره مکه‌نك اختلال احوالی خبری‌وارد
یلمغله حضرت علی شام سفرندن فارغ اولمشدر .

مبادیٔ وقعهٔ جمل

حضرت عثمانك اجراآتنه اك زیاده اعتراض ایدنلردن بری امّ‌المؤمنین
یشه رضی‌الله عنها ایدی .
حتی رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك مبارك کوملکنی
قیللرینی چیقاروب «ایشته کوملکی وقیللری اسکیمدی ، لکن شریعتی
سکیدی» دیو حضرت عثمانك طور وحرکتنه تعریض ایلردی. لکن‌ایشك
درجه‌یه واره‌جغنی اوممازدی . بعدالحج حضرت عایشه مدینه‌یه کلمك
زره مکه‌دن چیقدقده حضرت عثمانك شهادتیله حضرت علینك خلافته
تخاب اولندیغنی خبر آلنجه فوق‌العاده کدرلنه‌رك همان عودت ایله مکه‌یه
یتمش ودم عثمانی طلب ایتمك اوزره ناسی تشویقه ابتدار ایتمشدر .
حضرت عثمان طرفندن امیرمکه اولان عبدالله بن عامرالحَضرمی جمله‌دن
رّل بو دعوته اجابت ایلمش وحضرت عثمانك شهادتی اوزرینه مدینه‌دن

فرار ایله مکه‌یه وارمش اولان سعید بن‌العاص وولید بن عُقبه وسائر بنی
امیه دخی اکا تبعیت ایلمش‌در .

الحاصل دم عثمانی طلب ایتمك داعیه‌سیله مکه‌ده حضرت علی‌یه مخالف
بر فرقه پیدا اولمش وکیتدکجه چوغالوب قوت بولمشدر .

وسابق بصره‌امیری عبدالله‌بن عامر بصره‌دن چوق‌مال کتورمش‌وسابق
یمن امیری یعلی بن منیه دخی آلتی‌یوز دوه‌وآلتی‌یوز بیك درهم‌کتوروب
ویرمشدر. کذلك حضرت عثمان حقنده اك شدتلی اعتراض ایدن طلحه‌نك
مرامی امویلرك یولسز ایشلرینی منع ایتمکدن عبارت اولدیغی حالده ظهور
ایدن فتنه کسب اشتداد ایله حضرت عثمان مقتول اولنجه طلحه پك زیاد
متأثر ومکدر اوله‌رق عثمانك قانی طلب یولنده کندی قانی دوکمکه قرار
ویرمشیدی. زبیر ایسه اوته‌دنبرو طلحه‌دن آیرلمازدی.

بناءً علیه بالاده بیان اولندیغی اوزره ایکیسی برلکده مدینه‌دن چیقوب
مکه‌یه عزیمت ایلمشلر ایدی . بو صره‌ده مکه‌یه واروب حضرت عایشه ایل
کورشمشلر ودیکر رؤسا ایله برلکده دم عثمانی طلب ایتمك امرنده مشاوره‌یه
کیرشمشلردر .

اوزمان ملت اسلامیه‌ده حضرت علیدن صکره اك بیوك طانمش
اولان بوایکی ذاتك التحاقی حسبیله حضرت عایشه‌نك جمعیتی پك زیاد
قوت بولمشدر .

لدی‌المشاوره حضرت عایشه « همان مدینه اوزرینه یورویه‌لم » دیمش
ایسه‌ده بعضیلر « اهل مدینه علی‌یه بیعت ایلمش اولدقلرندن مدافعه‌یه قیا
ایدرلر. بز اوراده‌کی قوته غلبه ایده‌مه‌یز » دیه‌رك شام طرفنه کیتمکی مناسب
کورمشلر . سابق بصره امیری ابن عامر ایسه «شام طرفنه معاویه کافیدر
بصره‌یه کیده‌لم ، بنم اوراده نیچه طرفدارلرم وار . بصره‌لیلر طلحه‌یه دخی
مائلدرلر، مکه‌اهالیسنی قیام‌ایتدیردیکمز کبی بصره‌لیلری دخی‌قیام ایتدیریرز
دیمکله بصره‌یه کیتمك اوزره قرار ویرمشلر .

وبیك قدر اهل قیام ایله مکه‌دن چیقوب خارجدن برطاقم خلق دخی

قاتیلەرق اوچ بیك نفره بالغ وحضرت عثمانك ابانْ وولید نام ایکی اوغلی دخی برابر اولەرق حجاج عراقك میقاتی اولان ذاتُ عِرق نام موقفـه وارمشلر .

حضرت علی بروجەبالا شامه سفر ایتمك اوزره حاضرلانور ایکن عایشه وطلحه وزبیرك حال وحرکتلرندن خبردار اولنجه شـام ایچون کوردیکی تدارکات ایله آنلرك اوزرینـه یوریمکه قرار ویردی واهل مدینەیی سـفره دعوت بیوردی .

اهل مدینه ایسـه آغر طاورانمغله حضرت علی ، عبـدالله بن عمری جلب‌ایله برلکده کیتمك اوزره امر ایتدکده « بن اهل مدینەدنم آنلر ایله برابر سکا بیعت‌ایلدم. آنلر کیدرسه بن‌ده کیدرم» دیدی وکیجه صاووشوب مکەیه کیتدی .

صباحلین بعضیلر حضرت علی‌یه کلوب « بوکیجه عایشه وطلحه وزبیر حادثەسندن دها شـدید برحادثه ظهور ایتمش ، یعنی عبدالله بن عمر شـامه کیتمش » دیو تلاش ویردیلر .

لکن حضرت علینـك کریمەسی وحضرت عمر الفـاروقك زوجەسی اولان امکلثوم ، پدرینك‌یانـنه واردی وعبدالله‌بن عمرك امیرالمؤمنینه اطاعتده ثبات اوزره بولندیغنی وآنجق زیارت بیت‌الله ایچون مکەیه کیتمش اولدیغنی خبر ویردی .

فی‌الواقع عبدالله بن عمر مکەیه واردیغی صرەده بروجه بالا اهل قیـام حضرت عایشه اردوسیله مکەدن چیقار ایکن برلکده کیتمك اوزرەعبداللهی دعوت ایلدکلرنده « بن اهل مدینەدنم . نەیاپارلر ایسـه آنلره اویارم » دیو جواب ویرمشدر.

سـائر امهات مؤمنین رضی‌اه عنهن مدینەیه عودت ایلك نیتیله حضرت عایشـەیه رفاقت ایلیوب بصره سـفری ظهورنده آندن آیرلمشـلر، یالکز حضرت عمرك قزی حفصه رضی‌اه عنهـا آنکله برابر کیدەجك اولمش ایسەده آنی‌ده برادری عبدالله بن عمر منع ایتمشدر .

اصحاب کرامك اعلم وافضل واشجعی وداماد پیغمبری اولان علی بن
ابی طالب رضی‌الله عنه حضرتلری بحق خلیفهٔ رسول اولدیغی حالده
امهات مؤمنینك اعلم و افضلی اولان عایشهٔ صدیقه آنك علیهنه قیام
و خروج ایدوب‌ده برچوق اهل قیامی باشنه بریکدیرمسی تعجب ایده‌جك
وقوعاتدن ، ولید بن عقبه وسعید بن‌العاص کبی کبار بنی امیه‌نك اکا اتباعی
جای تعجب دکل ایسه‌ده عشرهٔ مبشره‌دن اولان طلحه وزبیر حضرتلری
مدینهٔ منوره‌ده حضرت علی‌یه بیعت ایلمشیکن مکه‌ده اهل قیامه ملتحق اوللری
ذهنلره حیرت ویره‌جك حالاتدن ایدی .

بومثللو حالات غریبه مقتضای بشریت اولان خطا وغفلت آثارندندر.
کوچوکلر یا کیلورده‌بیوکلریا کلماز دکل آ. آنلرده‌یا کیلور، خطاایدر، یا کلش
یوله کیدر . حضرت طلحه وحضرت زبیر ، دفع فتنه ایچون عامهٔ ناسك
تابع اوله‌جنی بر ذاته بیعت اولنمق رأی و اجتهادنده بولنوب حضرت
عایشه‌نك اهل اسلام ایچنده معلوم اولان حرمت وشرفنی اتحاد افکارعامه‌یه
وسیلهٔ مناسبه عد ایلیه‌رك آنك جمعیتنه داخل اولمشلر ایدی .

حالبوکه قبول عامه‌یه بادی اولان اوصاف مطلوبه سائرندن زیاده حضرت
علی‌ده وار ایدی وبین‌الناس ظهور ایدن تفرقه‌نك تحولات وانقلابات عصریه
ایجاباتندن اولدیغی درکار ایدی .

شویله‌که زمان سعادت اوزادقجه اخوت اسلامیه‌یه ضعف کله‌رك زمان
جاهلیتده‌کی غیرت قومیه اماره‌لری ظهور ایتمشیدی و اغراض دنیویه
چوغالوب مزاج زمانه فساده یوز طوتمشیدی . قریشك بر بیوك قسمی
اولان امویلر ایسه زیاده قوت بولوب بردولت امویه تشکیلی املنه دوشمشلر
ایدی .

بروجه بالا مکه‌دن چیقان اهل قیام اردوسنك جهت وحدتی حضرت
عایشه ایسه‌ده طائفهٔ نسادن بولندیغی جهتله طلحه وزبیردن برینك
امیرالجیش اولمسی لازم کلور ایکن هنوز بریسی تعین ایتمیوب اردولری

شبوغسز بر غلبه‌لكدن عبارت ایدی . ایكیسی اتفاق ایتسه‌لر بیله
كندولرینك توابع ولواحقی بر برینی قصقانمقدن كیری طورمازلر وایكیسنه‌ده
راحت ویرمزلر ایدی .

حتی مكه‌دن چیقدقلرنده مروان بن الحَكَمْ اذان ویرمش وبعده طلحه
وزبیرك یاننه وارمش و « نمازده قنغیكز امامت ایده‌جك، امارتی قنغیكزه تسلیم
ایده‌یم » دیو صورمش . آنك اوزرینه عبدالله بن زبیر « بابامه » ومحمد بن
طلحه « بنم بابامه » دیه‌رك مجادله‌یه باشلامشلر .

حضرت عایشه بونی ایشتدیكی كبی (ایچمزه نفاقمی دوشوره‌جكسین
یازی همشیره زاده‌م ، یعنی عبدالله بن زبیر قیلدیرسون) دیو مروانه خبر
گوندرمش . ایشته بونك اوزرینه معاذ بن عبدالله دیمش كه « والله بز مظفر
اولسه‌ق بر برمزله مقاتله ایدرز. زیرا امارتی نه طلحه زبیره ویرر، نه ده زبیر
آكا ترك ایدر »

حال بو كه بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت عایشه آچیقدن آچیغه
حضرت عثمانك افعالنه اعتراض ایدر ایدی . برنجی درجه‌ده معترضلردن
زبیده طلحه حضرتلری ایدی .

معترضلرك مقصدی حضرت عثمانی امویلره تسلیم امور ایتمكدن
واز كچورمك اوزره نصیحتدن عبارت اولوب ایشك بو درجه‌یه واره‌جغنی
وممازلردی . حضرت عثمان مقتول اولنجه جمله‌سی متأثر ومتألم اوله‌رق
عایشه وطلحه وزبیر آنك قاتنی طلب یولنده میدانه چیقدیلر .

امویلر ایسه سببیتی معترضلره عطف ایدرك جمله‌سنی قاتللر صره‌سنده
صایارلردی وبعضیلری همان الده اولانلرینی اعدام ایدیویرمك ایستردی .
بعضیلری ایسه آنلری بر برینه چارپشدیره‌رق ضعیفلندردكدن صكره
جمله‌سنی امحا ایتمك فكرنده ایدیلر .

شو حاله نظراً اهل قیام اردوسی ظاهراً متفق وباطناً متفرق اولدقلری
حالده بروجه بالا ذات عرق نام میقاته واردقلرنده سعید بن العاص، مروان
ورفقاسیله كوریشوب «انتقامكزی كیرو براغوب‌ده نره‌یه كیدیورسكز. ابتدا

عایشه و طلحه وزبیری قتل ایدیکز ، بعده خانه‌لریکزه کیدیکز » دیدکد
« مأمول که عثمانك بالجمله قاتللرینی قتل ایدرز » دیو جواب ویرمشلر .

بعده سعید بن العاص ، طلحه وزبیرایله کوریشوب « مظفراولدیغکزد
قنغیکز امیرالمؤمنین اوله‌جق» دیوصورمش. آنلرده « ناس قنغیمزی ایسه
ایسه امیراولور » دیو جواب ویرمشلر «وسعیدسز عثمانك قانی‌طلب ایچور
خروج ایتمش اولدیغکزه‌نظراً امارته عثمانك‌اوغللرندن برینی کچورملیسکز
دیدکده « شیوخ مهاجرینی براغوب‌ده یتیملریمی امیر ایده‌لم » دیمشلر .

آنك‌اوزرینه سعید حدتلنه‌رك دونوب کیتمش ومغیره ابن شعبه « رأی
آنجق سعیدك دیدیکیدر » دیه‌رك اودخی کندو قبیله‌سی اولان بنی ثقیف
ایله برابر عودت ایتمشدر .

یعلی بن منیّه ، سکسان آلتونه آلمش اولدیغی جملی ، یعنی‌ارکك دوه‌ی
تقدیم‌ایدوب حضرت عایشه دخی آکا بنمش اولدیغندن آنکله طلحه وزبیر
تابع اولان اهل قیامه (اصحاب جمل) دینلمشدر .

حضرت عایشه اول دوه‌یه بنوب ذات عرقدن حرکت ایده‌جکی وقت
سائر امهات مؤمنین آکا وداع ایدرکن فریاد وفغان ایدرك آغلایوب اصحاب
جملی دخی آغلاتمشلر .

حضرت عایشه ایسه طلحه وزبیر وسائر اهل قیام ایله برلکده بصره
عازم اولوب کیدرکن (حَوْأَبْ) صوینه واروب کوپکلر اوومکه باشلامش
و«بونه‌صوییدر» دیوصوردقده قلاغوز «حوأب‌صوییدر» دینجه‌حضرت‌عایشه
فریاده آغاز ایله « انالله وانا الیه راجعون . بن رسول‌الله صلی‌الله علیه وس
حضرتلرندن ایشتدم. دیکر نساسی دخی یاننده اولدیغی حالده (نوله بیلسم
قنغیکزه حوأب‌کوپکلری اورویه‌جك) دیوبیورمشیدی. مکر حوأب‌صوی
صاحبه‌سی بن ایمشم. امان بنی کیرو چویرك، کیرو چویرك » دیه‌رك دوه‌سی
چوکرتمش. خلق دخی آنك اطرافنه اینوب برکون برکیجه اوراد
قالمشلر .

دردنجى جزءده بيان اولنديغى اوزره «حوأب كوپكلرى قنغيكزه اورويه جك»
بو بيورلديغى زمان (سَلْمىٰ) نام خاتون دخى حضور نبويده حاضر ايمش.
ابوبكر الصديق رضى الله عنه حضرتلرينك اوائل خلافتنده خالد بن الوليد
رضى الله عنه مرتدلر اوزرينه مأمور اولدقده بو (سلمى) برفرقهٔ عاصيه ايله
حوأب نام موقعى طوتوب حضرت خالد ايله جنك ايتمش اولديغندن
زمان ذكر اولنان حديث شريف بوسلمى وقعه سيله تأويل اولنمشيدى .
بوكره حضرت عايشه اول موقعه واروب ده كوپكلر اورودكده حوأب
صويى ديندلديكى كبى اول حديث شريف خاطرينه كلمكله « مكر حوأب
كوپكلرينك اورويه جكى خاتون بن ايمشم » ديو تلاش ايدرك « امان بنى كيرو
چويرك » ديو فرياد ايلديسه ده آنك عودتى اوزرينه اردو طاغلمق لازم
كله جكندن همشيره زاده سى اولان (عبدالله بن زبير) « قلاغوز يالان سويلمش
بوصو حوأب صويى دكل ايمش » ديه رك حضرت عايشه يى اقناعه چاليشمقده
او دخى امتناع ايتمكده ايكن «امان على ، كلّى عسكرله كليورمش » ديو
تلاش كوستريله رك همان اورادن حركت ايتمشلر .
اوله جغه چاره يوق . معجزهٔ پيغمبرى اولان اول حديث شريفى عايشهٔ
صديقه روايت ويكرمى درت ساعت يرنده اقامت ايله كيرو دونمك
ايسته مشيكن اصحاب جمله انتباه كليوب آنى يرندن قالديره رق بصره يه طوغرى
ايلكردوب كيتمشلر .

اصحاب جملك بصره يه دخوللرى

اصحاب جمل بصره يه ياقلاشدقلرنده حضرت على طرفندن بصره اميرى
اولان عثمان بن حنيف رضى الله عنه ووجوه بلده ايله لدى المخابره بصره ليلرك
بر قسمى عثمان بن حنيفك امرينه اطاعت وديكر قسمى اكا مخالفت ايلمشلر.
بصره وجوهندن بعضيلرى طلحه وزبير ايله كوريشوب « سز على يه بيعت
ايلديكزمى » ديدكده « اوت بيعت ايلدك اما قليج باشمزك اوزرنده ايدى »
ديمشلر .

اصحاب جمل ایلرویه حرکت ایله بصره خارجنه کلمشلر، عثمان بن حنیف دخی اهالیدن کندوسـنه تابع اولنلر ایله بصره‌دن چیقوب آنلره قارشـو صف باغلامشلر .

طلحه وزبیر وصکره عایشـه حضرتی عثمانك قاتللرینی قصـاص ایله کتاب‌اللهك حکمنی اجرا ایتمك لازم اولدیغنه دائر خطبه‌لر ایله ناسی کندو طرفلرینه دعوت وتشویق ایلمشلر .

آنك اوزرینه عثمان بن حنیفك عسـکرندن بعضلری آنلری تصـدیق وبعضیلری تکذیب ایلمش ومحاوره ، مشاجره‌یه منجر اوله‌رق ناس بربرینه طاشلامغه باشلامش .

بوصره‌ده بنی سعددن بر قیز چیقوب وعایشـه صدیقه‌نك یاننه واروب دیمش‌که « یا ام‌المؤمنین ! عثمانك قتلی سنك أوکدن خروج‌ایله بوملعون دو اوزرنده کندیکی سلاحه هدف ایتمه‌کدن اهوندر. الله طرفندن سنك ایچون پرده وحرمت‌وار ایدی. سن پرده‌کی ییرتدك، حرمتکی‌ازاله ایتدك. سنکله مقاتله‌یی روا کورن سنك قتلکی‌ده روا کورر. اکر بزه‌کندی ارادتك ایله کلدك ایسه دون، کندی اویکه کیت واکر کرهاً وجبراً کلدك ایسه جبارلر علیهنه بزدن استعانه ایت . »

ینه بنی سـعددن بردلیقانلی چیقوب طلحه وزبیره طوقوناقلی سـوزلر سویلمش وبوصره‌ده طرفین حربه باشلامشدر .

اول کون وفرداسی طرفین یورولنجیه‌دك جنك ایدوب ایکی طرفدن بك‌چوق آدملر تلف ومجروح اولدقدن‌صکره صلحه یاتمشلر وطلحه وزبیر اکر جبری اوله‌رق بیعت ایلمشلر ایســه عثمان بن حنیف حکومتی آنلره تسـلیم ایتمك واکر رضـالریله بیعت ایلمشلر ایســه آنلر صاوشوب کیتمك اوزره قرار ویریله‌رك حقیقت حالی آکلامق ایچون کعب بن سورالقاضی‌یی مدینه‌یه اعزام ایتمشلر .

کعب بن سور، برجمعه کونی مدینه‌یه کلوب مسجدشریفه کیردی کیفیتی جماعت مسلمیندن صوردی . هرکس سکوته واردی .

اسامة بن زید رضی‌الله عنهما جوابه ابتدار ایله « طلحه وزبیر کرهاً بیعت ایلدیلر » ده‌نجه ناس آنك اوزرینه هجوم ایله اوقدر دوکدیلر که آز قالدی تلف اوله یازدی .

هله صهیب وابو ایوب الانصاری ومحمد بن مسلمة الانصاری رضی‌الله عنهم کوج حال ایله اسامه‌یی قورتاروب خانه‌سنه اولاشدیره بیلدیلر . حضرت علی کیفیتدن خبردار اوله‌رق عثمان بن حنیفه یازدیغی مکتوبده « طلحه وزبیره جماعت مسلمیندن آیرلمق اوزره جبر اولنمدی . آنجق جماعت و فضیلت اوزره کندولرینه جبر اولندی . مرادلری خلع ایسه معذور اولمازلر . بشقه مراملری وارایسه باقه‌لم ، آنلرده باقسونلر » دیو بیورمشدر . کعب بن سور بصره‌یه واروبده کیفیتی افاده ایتدکده طلحه وزبیر همان عثمان بن حنیفی دعوت ایلمشلر . عثمان ایسه حضرت علینك مکتوبنه استناد ایدرك آنلر ایله کورشمکدن امتناع ایتمشدر .

آنك اوزرینه طلحه وزبیر بر صغوق و قرا کلق کیجه ناسی جمع ایله یاتسو اذانی اوقوندقدن صکره بصره مسجدینه وارمشلر واورادہ بولنان قرق قدر آدمی اولدیرمشلر .

عثمان بن حنیف هنوز مسجده وارمامش اولدیغندن حکومت قوناغنه کوندریلن عسکر عثمان بن حنیفی اخذ وضرب وحبس ایله حکومتی ضبط ایلمشلر .

بعده طلحه وزبیر بصره‌لیلری حضرت علی ایله جنك ایتمك اوزره تشویق یولنده بك چوق سوزلر سویلمشلر .

اوصره‌ده بنی قیس قبیله‌سندن بر آدم چیقوب « ای مهاجرین! سزدعوت اسلامه اجابت ایلینلرك اولیسکز بو جهتله فضل وشرفکز وار ایدی . بناءً علیه کراراً خلیفه انتخاب ایتدیکز وبزمله مشورت ایلمدیکز . لکن بز قبول ایتدك . برخلیفه‌یی قتل ایتدیکز وعلی‌یی انتخاب ایتدیکز ، کذلك بزمله مشورت ایلمدیکز . شمدی بزی آنکله جنکه دعوت ایدیورسکز . آنك حقنده بومرتبه شدته سبب نه‌درکه آنکله مقاتله ایده‌لم ، بغیر حقٍ بر ایشمی یاپدی که

آنك علیهنه سزكله برابر اولهلم » دینجه اصحاب جمل آنی قتل ایتمك ایستمشلر ایسهده عشیرتی مانع اولمشدر . لكن فرداسی اصحاب جمل آنك و آنكله برابر اولانلرك اوزرلرینه هجوم ایله یتمش كشی قتل ایتمشلردر .

عبدالقیس قبیلهسی شیخی حكیم بن جبله كه قومی ایچنده شریف ومطاع وغایت بهادر وشجیع بر آدم ایدی ومقدما (سند) بكی اولوب اوطرفده چوق غزالر ایتمشیدی . صكره معزول اولهرق كلوب بصرهده اقامت ایلمشیدی . عثمان بن حنیفك اوغرادیغی فلاكتی ایشتدكده آكا یاردم ایتمك اوزره یدی یوز اللی كشی ایله كلوب عبداه بن زبیر ایله كورشمش وعثمان بن حنیفك صالیویرلمسی وحضرت علینك ورودینه دكین طرفینك بولندقلری حال اوزره قالملری خصوصلرینی تكلیف ایتمش و « سز اللهدن قورقمازمیسكز ، بغیر حق بوقدر قان دوكدیكز » دیمش .

عبدالله بن زبیر « بز عثمانك قانی ایچون قان دوكهیورز » دیدكده حكیم بن جبله « عثمانی سزك اولدیردیككز آدملرمی قتل ایتدی » دیو اعتراض ایتمكله عبدالله بن زبیرك « سن علی یی خلع ایتمدكجه بز عثمان بن حنیفی صالیویرمهیز » دیمسی اوزرینه دعوانك فصلی قلیجه حواله ایدلمش واشبو اوتوز آلتی سنهسی ربیع الاخرینك اواخرنده طرفین میانهلرنده برشدتلی مقاتله وقوع بولمشدر .

شویله كه حكیم بن جبله كندو جماعتیله میدانه چیقوب اصحاب جمل دخی آنلرك اوزرینه هجوم ایتدكده شدتلی برمقاتله وقوع بولمش حكیم ایله پك چوق آدملری مقتول اولمش ، معیتندهكی رؤسادن یالكز خرقوص بن زهیر رضی الله عنه كندو جماعتیله قبیلهسی اولان (بنی سعد) یانینه قاچوب قورتلمشدر . بو جهتله بنی سعد قبیلهسی بر طرفه چكیلوب مخالفتده دوام ایتدكلری كبی عبدالقیس قبیلهسی و (بكر بن وائل)ك چوغی غضبه كلهرك حضرت علینك یولی اوزرنده اجتماع ایله آنك ورودینه منتظر اولوب طورمشلردر .

وقت سعادتده نبر و فتوحات اسلامیه یه بذل جهد ایلین غازیلردن نیچهلرینك بویله بیهوده یره تلف اولدیغنه تأسف ایتمهمك ممكن دكلدر .

نه چاره‌كه فتنه ايامنده ناسك قلب كوزلرى باغلانمق وصكره‌ده انسانى
خون ايده‌جك حادثه‌لر كوريلوب آغلانمق بو عالم كون وفسادك احوال
بيعيه‌سندندر .
اصحاب‌جمل ، بروجه بالا غلبه ايتدكدن صكره حكومتى تماميله اله آلوب
دالرحمن بن ابى بكرالصديق رضى‌الله عنهمايى بيت‌المال مأمورى نصب
ديلر .
بعده حضرت عايشه طرفندن اتفاقه دعوت ضمننده كوفه ومدينه ويمامه
ليسنه مكتوبلر يازلدى. شام واليسى معاويه‌يه دخى معلومات ويرلدى .
ويه ايسه طرفين ، محاربه‌لر ايله ضعيف دوشوب‌ده ميدان كندوسنه قالمق
د وانتظارنده ايدى .
بوصره‌ده عثمان بن حنيف صاليويرلمش ايسه‌ده صقالى وقاشلرى يولنمش
وكندن‌اويله يوزى يولوق‌اولديغى حالده بصره‌دن صاووشوب حضرت‌على
فنه عزيمت ايتمشدر .

حضرت علينك بصره‌يه عزيمتى

اميرالمؤمنين على‌المرتضى كرم‌الله وجهه ورضى‌الله عنه حضرتلرى شام
فرينه حاضرلانور ايكن عايشه وطلحه وزبير رضى‌الله عنهمك مكه‌دن
وجلرى خبرى كلنجه شام ايچون كورديكى تداركات ايله آنلرك اوزرينه
كتى تصميم ايتدى ووجوه ناسه خطاباً « درت كشى ، يعنى ناسك اك
غيسى واك زياده جن فكرليسى اولان طلحه واشجع ناس اولان زبير
ندالناس اك زياده مطاع ومحترم اولان عايشه واك زياده زنكين اولان
بن منيه ، بنم باشمه بلا اولديلر . والله حقمده ميدانه قويه‌جق منكر
ير كين برشى بوله‌مديلر. نفسم ايچون اموال مسلميندن برشى آلمدم، هوا
وسه مائل اولمدم. عثمانه آنلر بندن زياده اعتراض ايتمشلر ايدى . صكره
بيعت‌ايلديلر وعدل وجوريمى تجربه ايتمدن بيعتى نقض ايتديلر .

بن اللهك حكمنه راضی‌یم. مع‌هذا آنلری دعوت‌ایلیه‌جکم. قبول‌ایدر
ایسه توبه مقبولدر . ابا ایدرلر ایسه آنلره قلیجك یوزینی کوستریرم. قلی
حقی باطلدن فرق وتمیزایدر » دیدی واهل مدینه‌یی سفره دعوت وتشوی
ایتدی .

اهل مدینه ابتدا آغر طاورانمشلر ایسه‌ده صحابهٔ کزیندن زیاد
حنظله همان امیرالمؤمنینك دعوتنه اجابت‌ایله « بن سندن آیرلمم، هروق
سنکله برلکده عاصیلر ایله مقاتله ایدرم » دیدی. انصاردن وصلحای امتد
بعض ذوات کرام دخی دعوت امیرالمؤمنینه اجابت ایلدی .

ابوقتادة‌الانصاری رضی‌عنه‌الباری قالقوب « یاامیرالمؤمنین! بوقلیجی
رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم قوشاتدی . خیلی وقتدر قیننده طورویور. آ
امتك ایچنه القای فساد ایدن بوظالملرك اوزرینه صیره‌جغم » دیدی. امها
مؤمنیندن ام سلمه رضی‌الله عنه حضرتلری دخی « یا امیرالمؤمنین! قبو
ایتمیه‌جککی بیلورم، یوقسه سنکله برابر چیقار ایدم . ایشته بو عمزاده‌مد
وعندمده نفسمدن دهاعزیزدر. سنکله برابر کیتسون . هریرده سنکله برا
جنك ایتسون » دیه‌رك عمزاده‌سنی تسلیم ایلدی .

بو صورتله اهل مدینه‌دن پك چوق خلق ، امیرالمؤمنین ایله برلک
سفره آماده اولدیلر . ایچلرنده اهل بدردن یالکز التی کشی وار اید
رضی‌الله عنهم اجمعین .

بونك اوزرینه حضرت علی ، اهل بدردن سهل بن حنیف‌الانصار
رضی‌الله عنهی مدینه قائمقاملغنه تعیین ایتدی . واهل مدینه‌دن کندوس
تابع اولانلر ایله برابر اوتوز آلتی سنهٔ هجریه‌سی ربیع‌الاخرنده مدینه
چیقوب (ربذه) قریه‌سنه کیتدی. مدینه‌ده بولنان کوفه وبصره اهالیسند
طقوز یوز قدر کوکللی دخی اکا تبعیت ایلدی .

حضرت علی مدینه‌دن چیقار ایکن عبدالله بن سلام رضی‌الله عنه قار
کلدی، آتنك دیزکیندن طوتدی « یا امیرالمؤمنین! مدینه‌دن چیقمه . آ
چیقار ایسه‌ك والله ابدی بورایه امارت اسلامیه کیرمز » دیدی.

ناس آنی سب ایله اوزرینه هجوم ایتدیلر. حضرت علی «آنی براغیکز. محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اصحابندن نه كوزل آدمدر» دیدی. عبدالله بن سلامك سوزی طوغری چیقمشدر كه آندن صكره مدینه مقر خلافت اولمامشدر. زیرا حضرت علی كوفه‌ده بولنوب آندن صكره دمشق شام، امویلره وبغداد، عباسیلره پای تخت سلطنت اولمشدر.

حضرت علی ربذه‌یه واردیغی اثناده بیوك اوغلی حسن رضی الله حضرتلری اورایه كلوب پدریله كورشدكده «عثمان محاصره اولندقده مدینه‌دن چیق، آنك قتلنده مدینه‌ده بولنمه. دیدم. دكله‌مدك. عثمان قتل اولندقده قبائل عرب واهالیٔ بلاد سكا تبعیت ایدنجیه‌دك بیعت آلمه، آنلر سنسز بر ایش بجره‌مزلر. دیدم، دیكله‌مدك. بوقادین ایله بوایكی آدم خروج ایتدكده خلق باریشوب‌ده غوغا یاتشنجیه‌قدر خانه‌كده اوتور، فساد ظهور ایده‌جك اولورسه بشقه‌لرینك اللرنده ظهور ایتمش اولسون. دیدم، دكله‌مدك. شمدی ایش بیودی نه یاپه‌جقسین» دیدی. اكا جواباً حضرت علی دخی (اوغلجغزم! عثمان محصور اولدقده مدینه‌دن چیقمانك یولی یوق ایدی. زیرا بزم‌ده اطرافمز احاطه اولنمشیدی. بیعت خصوصنه كلنجه بو ایش اهل مدینه‌نك حقیدر. بوحقك آنلرك اللرندن چیقمسنی روا كورمدم. رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك وفاتنده ناس ابوبكره وبعده عمره بیعت ایلدیلر، بن‌ده ایلدم. عمرك وفاتنده اهل شوری اولان آلتی كشیدن بریسی بن ایدم. عثمانه بیعت اولندی. بن آكاده بیعت ایلدم. انك قتلندن صكره ناس كندو رضالریله بكا بیعت ایلدیلر، بن آرتق مخالفت ایلینلر ایله جنك ایدرم. اللهك حكمنه راضی‌یم. طلحه وزبیرك خروجلری اوزرینه شمدی خانه‌مه قپانوب طورمق نصل اوله‌بیلور. امر خلافتك اداره‌سی بنم وظیفه‌مدر. اكا بن باقدیغم تقدیرده كیم باقه‌جق. سن بوافكاردن وازكچ اوغلم» دیدی.

حضرت علی اهل قیامدن اوّل بصره‌یه وارمق اوزره مدینه‌دن چیقمش ایكن ربذه‌یه واصل اولدقده آنلرك بصره‌یه طوغری كیتمش اولدقلرینی خبر النجه نه یاپه‌جغنی مطالعه ومشاوره ایتمك اوزره ربذه‌ده توقف بیوردی.

کوفه امیری ابوموسی الاشعری رضی‌الله عنهی جلب ودعوت ایچون محمد ابی بکرالصدیق ایله محمد بن جعفر رضی‌الله عنهمی کوفه‌یه کوندردی واهل کوفه‌یه خطاباً « اللهك دیننه‌یاردمجی اولکز . قالقکز ، یانمزه کلیکز . بز آنجق اصلاح حال ایسترز ، تاکه بوامت اولکی کبی اخوان اوله‌لر » دیو مکتوب یازدی واسباب سفریه‌نك اتمامنه اهتمام‌ایتدی وقالقوب عسکره خطاباً بر خطبهٔ بلیغه اوقودی .

شویله‌که (الله‌تبارك وتعالی اسلام ایله بزی عزیز وشانمزی یوجه قیلدی وجمله‌مز ذلتده وبربریمزه بغض وعداوتده ایکن بزلری اتحاد اسلام ایله هپ اخوان قیلدی . تا بو فتنه حادث اولنجیه‌دك ناس هپ بوحال اوزره بولنه‌رق کتاب اللهه توفیق حرکت ایلمکده ایدیلر . امم سالفه ، فرقه فرقه اولدقلری کبی بوامت دخی البته‌اویله فرقه فرقه‌اوله‌جقدر . واقع‌اولان حالك شرندن اللهه صیغنورز) دیدکدن‌صکره دونوب (بهرحال اوله‌جق ، اولور . بو امت یتمش اوچ فرقه اولور . ایشته بکا عداوت ایدن فرقه‌یی کوردم . ایمدی دینکزده ثبات ایدیکز وبنم کوستردیکم یوله کیدیکز . پیغمبریکزك یولی بودر . آنك سنتنه اتباع ایدیکز . برمشکل ظهورنده قرآنه مراجعت وآنك حکمنه توفیق حرکت ایلیکز) دیو بیوردی .

بوصره‌ده سعید بن عبیدالطائی ایله طَیْ قبیله‌سندن بر جماعت کلوب امیرالمؤمنینه عرض اخلاص ایتدیلر .

بعده امیرالمؤمنین علی المرتضی رضی‌الله عنه حضرتلری بر قزیل دوه اوزرنده اولدیغی ویدکنده کمیت یعنی کستانه طورusی برقصراق بولندیغی حالده عسکرله ربذه‌دن حرکت بیوردی .

صاغ جناحنده حسن وصول جناحنده حسین اولوب دیکر اوغلی محمد بن حنفیه دخی علمدار ایدی . وسواری اوزرینه عمّار بن یاسر وپیاده اوزرینه محمد بن ابی بکرالصدیق ومقدمة‌الجیشه عبدالله بن عباس حضراتی مأمور ایدیلر . رضی‌الله عنهم .

معیتنده درت بیك قدرعسکر وار ایدی‌که سکزیوزی انصاردن ودرت

یوزی شجرهٔرضوان آلتندهبیعت ایلمش اولانصحابهٔ کرامدنایدی. ایچلرنده اهل بدردن وخواص اصحـاب کزیندن مبارك ومحترم ذاتلر وار ایدی .

اثنای راهده کوفهدن عامر شیبانی کلوب کورشدی. امیرالمؤمنین آندن کوفه امیری بولنانابوموسی الاشعرینك حالنیصوردی. اودخی «صلح ایستر ایسهڭ ابوموسی صلح آدمیدر واکرجنك ایستر ایسهڭ اوجنكاری دكلدر» دیو جواب ویردی . امیرالمؤمنین « بنده صلح ایسترم » دیو بیوردی .

(ذی قار) نام منزله واردقلرنده عثمان بن حنیف یوزی یولوق اولدیغی حالده کلوب کورشدی «یاامیرالمؤمنین! بنیصقاللی کوندرمشیدڭ، شمدی سکا صقالسز کلدم » دیدی حضرت علی آکا « اجروخیره نائل اولدڭ » دیەرك تسلیت ویردی .

بعده حضرت علی « بندن اول ایکی ذات خلیفه اولوب کتاب وسنت ایله عمل ایتدیلر. صکره اوچنجیسی حقنده شویله ایتدیلر، بویله ایشلدیلر. بعده بکا بیعتایلدیلر. اوزمان طلحه وزبیر دخی بیعت ایلمشیکن بیعتی نقض ایتدیلر. ابوبکروعمروعثمانه انقیاد ایدوبده بکامخالفتایلملری تعجبایدهجك بر کیفیتدر . والله بنم سلفلرمدن دون اولمدیغمی ایکیسیده بیلور . یارب آنلرك باغلادقلری‌دوکومی چوزوعمللرینك فنالغنی کندولرینه کوستر» دیدی. بروجه بالا ربذهدن کوفهیه کوندرمش اولدیغی محمد بن ابی بکر ایله محمد بن جعفرك عودتلرینه قدر ذیقار منزلنده منتظر اولوب طوردی .

بو ایکی محمد کوفهیه واروب امیرالمؤمنینك امرنامهسنی ابو موسی الاشعری‌یه ویردکلرنده ابوموسی « قیامایتمك دنیایولیدر، اوتورمق آخرت یولیدر. بزایسه آخرتی ترجیح ایلرز » دیوب ناسی دخی بیطرفلغه تشویق ایتمکله ایکیسیده حدتلنەرك عودت ایله ذیقاره کلوب کیفیتی حضرت علی‌یه خبر ویردیلر .

حضرت علی ، ینه ابو موسایی قاندیرمق ایچون عبدالله بن عباس ایله اشتری کوندردی. آنلرده کوفهیه واروبابوموسایی اقناعایدهمیەرك مأیوساً ذیقاره عودت ایله حضرت علی‌یه عرض وبیان حال ایتدیلر .

بعده حضرت علی، اوغلی حضرت حسن ایله خواص اصحاب کرامدن
عمّار بن‌یاسر رضی‌الله‌عنهمایی کوندردی. آنلرده کوفه‌یه‌وارمشلر وطوغری
مسجد شریفه کیرمشلر .

ابوموسی ، حفید نبوینك مسجدده اولدیغنی ایشتدیکی کبی همان‌مسجد
کیتمش وحضرت حسنی باغرینه باصوب اظهار محبت واخلاص ایتمش .

عمّار بن یاسر « یا اباموسی ! علی‌یی ترك ایله فجره‌یه التحاق ایتدك
دیدکده ابوموسی « بن اویله برایشده بولنمدم » دیمش .

حضرت حسن « اویله ایسه نیچون کوفه اهالیسنی بزه اعانه‌دن من
ایدیورسین . بز بین‌المسلمین اصلاح حالدن غیری بر شی ایستمیورز » دیه
بیورمش .

ابوموسی «انام‌بابام‌سکافدا اولسون. بیوردیغکز صحیحدر. لکن رسول‌الله
صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرندن ایشتدم‌که قریباً بین المسلمین فتنه حادث
اوله‌جقدر . آنده اوتوران ، آیاقده طوراندن وآیاقده طوران ، یوروینده
ویوروین، حیوان صرتنده کیدندن خیرلودر . اهل اسلام هپ اخواندر
قانلری ومالّلری یکدیکره حرامدر دیدی » دیو جواب ویرمش .

بونك اوزرینه عمّار بن یاسر حدتلنه‌رك ابوموسایه عتاب ایتمش، ناسدن
بعضیلری دخی عمّاره آغر سوزلر سویلمش . بوجهتله ناسه هیجان کلمش
ایسه‌ده ابوموسی تسکین ایتمشدر .

« ابوموسی‌الاشعری بی‌طرفلغی رأی واجتهاد ایدوب اجتهادنده خطاسی
اولسه دخی معذور ومعفو اولور، لکن بوصورتده خلافته مربوط اولان
کوفه امارتندن چکلمسی لازم کلور » دیو هدف اعتراض اولمشیدی.

اول اثناده حضرت عایشه کوفه وجوهندن زید بن صوحانه برمکتوب
کوندروب یا خانه‌سنده قپانوب‌اوتورمسنی، یاخود کندوسنه نصرت ایتمسنی
امر ایتمشیدی ینه بومآلده کوفه اهالیسنه دخی برمکتوب کوندرمش ایدی
زید بن صوحان، مسجد قپوسنده آیاق اوزره طوروب‌اومکتوبلری اوقومش

جرح وتزييف ايتمش . حضاردن بری آکا اعتراض ایتمکله ينه بين الناس
، هيجان پيدا اولمش .

همان ابو موسى الاشعرى قالقوب « ای ناس! بکا اطاعت ایدیکز، بربی
رف جماعت اولکز. فتنه ظهور ایتدکده انسانی حیرت وشبهاته دوشورور،
تقیقتی بیلنمز برحاله کتورر وزائل اولدقده حقیقت حالی میدانه چیقارر.
نه یورك آغریسی کبی برداهیه‌در. آنده هر نوع روزکارلراسر، عقلا چوجق
ی حیران قالور، قلیجلرکزی قینلرینه صوقکز ، قارغیلرکزی قیریکز،
قلرکزی پاره پاره ایدیکز ، خانه‌لرکزدن آیرلمییکز. قریش دارهجرتدن
یقوب واهل علمدن آیریلوب‌ده امرا ایله قارشدقلرنده آنلرك ایشنه
رشمییکز. بنم نصیحتمی دکله‌یکز. دنیا وآخرتده سلامت بولورسکز »
بدی .

زید بن صوحان، قالقوب ابوموسایه خطاباً «فراتی کیروچویر. اکرکلدیکی
ه دونوب کیدرسه سن ده دیدیککی اجرا ایده‌بیلورسین. آکلامدیغك ایشدن
زکچ . ای ناس ! یورویکز ، امیرالمؤمنینك یانته کیدیکز ، حقه اصابت
لرسکز» دیدی .

بهادر (قعقاع) قالقوب « عالمه نظام ویره‌جك ومظلومك حقنی ظالمدن
لیویره‌جك بر امارت لازمدر. ایشته امیرالمؤمنین سزی اصلاحه دعوت
یور. آنك دعوتنه اجابت ایدیکز وهمان یانته کیدیکز» دیدی. ينه وجوه
رفه‌دن عبدالخیر نام ذات دخی « یا ابا موسی ! طلحه وزبیر علی‌یه بیعت
تدیلرمی» دیو صوردی. ابوموسی «اوت» دیو جواب ویردی وابوالخیر«آندن
سکره علی نقض بیعتی موجب اوله‌جق بر شی یاپدیمی» دیدکده ابوموسی
یلمیورم» دیمکله ابوالخیر « اویله ایسه سن بوراسنی اوکرنجیه‌دك بزسنی ترك
رز . ناس شمدی درت فرقه‌در. علی کوفه‌نك آرقه‌سنده ، طلحه وزبیر
سره‌ده ، معاویه شامده‌در . بر فرقه دخی حجازده وار. آنلرك کفایتی
لمیوب بر دشمن دخی آنلر ایله مقاتله ایتمز» دیمجه ابوموسی «ایشته ناسك
یرلوسی آنلردر» دیمکله ابوالخیر «آرتق کین وغیظ درونك سکا غلبه ایتمش

یاابامو‌سی» دیو سوزی کسـدردی . بعده حضرت حسن بن علی رضی ا
عنهما پك مؤثر سوزلر سویلدی وناس هپ آنك طرفنه میل وتوجه ایلدی
بوصره‌ده طی قبیله‌سندن برجماعت کلوب (عَدِیّ بن حاتِمْ)ه « نه ا
ایدرسین » دیدکلرنده اودخی « بز حضرت علی‌یه بیعت ایلدك. بزی برا
عظیمه دعوت ایلدی ، بز کیدرز » دیو جواب ویردی .
رؤسـادن هند بن عمرو قالقوب « امیرالمؤمنین بزی دعوت بیورد
وبزه مبعوثلر کوندردی ، حتی حفید نبوی اولان اوغلی‌ده کلدی . هاید
امیرکزك یاننه کیدیکـز وآکاهروجهله یاردم‌ایدیکـز» دیوناسی تشویق ایلدی
حِجْر بن عَدِیّ دخی بویولده سوزلر سویلدی .
اول اثناده ایسه خلق حکومت قوناغنه هجوم ایتمشلر ایدی. شویله‌ک
حضرت علی، اوغلی‌حسن ایله عمّاری کوندردکدن‌صکره آرقه‌لرندن اشتر
دخی کوندرمش . اشـتر ، کوفه‌یه واردقده مسجده کیرمش وکورمش
حضرت حسـن وعمّـار ابو موسی ایله منازعه ایدیور همان چیقوب واو ک
کلن خلقی سـوروب حکومت قوناغنه وارمش . وبر صیحـه ایدو
ابوموسانك آدملرینی طیشارو چیقارمش. آنلر دخی « ای‌ابوموسی ! ا
کلدی ، قصر حکومته کیردی، بزی ضرب وطرد ایتدی » دیو باغرمشلر
بعده ابو موسی کلدکده اشـتر آنی دخی طرد ایلمش ایسـه‌ده ابو مو
« بواخشاملق بکامساعده‌ایت » دیو یالوارمش، اوده رووی‌مساعده کوسترمش
حسن‌بن‌علی‌رضی‌الله‌عنهما حضرتلری ایسه «ای‌ناس! بن یارین‌صباح
حرکت ایده‌جکم. کله‌جك اولنلر بنمله برابر کلسون » دیو بیوردی .
فرداسی حسن وعمّار رضی‌الله عنهما ایله برابر کوفه‌دن طقوز بیـ
قدر عسکر حرکت ایله امیرالمؤمنین جانبنه عزیمت ایلدیلر .
ذی‌قار موقعنه واصل اولدقلرنده حضرت علی آنلری تلطیف بیورد
ودیدی‌که « ای‌اهل کوفه! سز ملوك عجم‌ایله‌جنك‌ایتدیکـز . آنلرك جمعیتلر
طاغتدیکـز ، حتی میراثلری سزه قالدی . بو کره سزی دعوت ایلدم. تا
برلکده بصره‌ده‌کی اخوانمزه کیده‌لم آنلری حقه دعوت ایده‌لم » .

وقعهٔ جمل

بروجه بالا (ذی‌قار) موقعنده خیلی عسکر طوپلاندی . عبدالقیس قبیله‌سی دخی امیرالمؤمنینك یولی اوزرنده آنك ورودینه منتظر ایدیلر.

حضرت‌علی ، کوفه رؤساسندن (قعقاع) رضی‌اللّه‌عنهی تعلیمات‌مخصوصه ایله بصره‌یه کوندردی .

قعقاع ، بصره‌یه واردقده‌ابتدا حضرت عایشه‌نك یانـنه وارمش « ای والده‌مز ! بوبلده‌یه نیچون کلدك » دیو صورمش. اوده « امتك حالنی اصلاح ایچون » دیو جواب ویرمش .

بونك اوزرینه قعقاع « طلحه وزبیری دعوت‌ایله. کلسونلرده آنلر ایله محاوره‌مزی دیکله » دیمکله حضرت‌عایشه دخی آنلره خبرکوندرمش. طلحه وزبیر کلوب قعقاع، کیفیتی آنلردن سوأل ایتدکده آنلرده حضرت عایشه‌نك سوزینی تأیید ایلمشلر .

قعقاع دخی « اصلاح دیدیککز نه‌در، بکاخبرویریکز» دیمکله « عثمانك قاتللری حقنده قصاصك اجراسیدرکه ترك اولنورسه کتاب اللهك حکمنی ترك دیمك اولور » دیمشلردر .

قعقاع دیمش‌که « سز بصره اهالیسندن آلتی یوز آدم قتل ایتدیکز. سزه آلتی‌بیك آدم غضب‌ایلدی. (خُرقوص بن زهیر) ی طوتمق‌ایستدیکز. آلتی بیك آدم آنی حمایه ایتدی. اکر آنلری بوحال اوزره ترك ایدرسه‌کز دیدیککز محذورده واقع اولورسکز واکر هپ سزدن آیری طورانلرایله حرب ایده‌جك اولورسه‌کز بتون (مُضر) و (ربیعه) قبیله‌لری سزك علیهکزه قیام ایدرلر . اصلاح نره‌ده قالور » .

حضرت عایشه « اویله ایسه بو خصوصده سنك رأیك نه‌در » دیمکله قعقاع « بوردرك دواسی فتنه‌یی تسکیندر. فتنه ساکن اولنجه عثمان اوزرینه خروج ایتمش اولانلر خلجان وحیرتده قالورلر . بو فرصتی غنیمت بیلکز،

خیره آلت اولکز. بزی بلایه صوقمایکز واٰلاطرفینك هلاکنه بادی اولور»
دیو جواب ویرمش .
آنلر دخی « رأیکده اصابت ایلدك وکوزل سویلدك. اکرعلی‌ده سنك
رأیکده اوله‌رق بورایه کلورسه ایش بیتر ، فساد بر طرف اولوب کیدر »
دیملری اوزرینه قعقاع ممنون اوله‌رق عودت ایلمشدر .
حال‌بوکه او اثناده بصره‌لیلردن بر چوق خلق (ذی‌قار)ه کلوب‌اهل
کوفه‌دن اولان اخوانلری ایله کوروشمشلر ومجرد صلح وصلاح نیتنده
اولدقلرینی بیلدیرمشلر ، کوفه‌لیلر دخی آنلره بو وجهله سویلیه‌رك آنلری
امیرالمؤمنینك حضورینه چیقارمشلر .
الحاصل بصره‌دن کلمش اولان مسافرلر ، ملتفت وممنون اوله‌رق عودت
ایلیوب قعقاع دخی مصالحه ومسالمه خبریله (ذی‌قار)ه واصل اولنجه آرتق
صلح وصلاح طرفی قوت بولدی وهرکس ممنون ومنشرح اولدی .
آنك اوزرینه حضرت علی قالقوب برکوزل خطبه اوقودی. شویله‌که :
جناب حقه حمدوشکرایتدی وعربك زمان جاهلیته‌ده‌کی بدبختلغنی‌وبعدالاسلام
بختیارلغنی وزمان سعادتدن صکره بلطفه تعالی اوچ خلیفه‌یه بیعت ایله متفق
ومجتمع قالدیغنی وبو حادثه‌یه آنجق دنیایی طلب وبشقه‌سنه حسد ایدرك
هر شیئی کیرو چویرمك خولیاسنده بولنان اقوامك باعث اولدیغنی ذکر
ایتدی . بعده « یارین صباح بصره‌یه عزیمت ایده‌جکم. عثمان علیهنه خروج
ایدنلردن وآنلره اعانه ایلینلردن کیمسه بنمله برابر کلمسون » دیو بیوردی .
(ابن سودا) دیو معروف اولان وسبائیه کروهنك رئیسی بولنان
(عبدالله بن سبأ) و (خالد بن ملجم) و (اشتر) کبی مقدما حضرت
عثمان علیهنه خروج ایتمش اولان رؤسا ، حضرت علینك بو امرندن
قوشقولانمشلر وکیجه طوپلانوب مشاوره ایتمشلر ودیمشلرکه « علی ،
کتاب‌اللهك احکامنی اهل جملدن اعلی بیلور واجراسنه دها زیاده اقدام
ایدر. عثمان علیهنه خروج ایتمش اولانلر ، شمدی هپ آنك یاننده اولدیغی
حالده باقلك نه دیور ، ایکی طرف باریشینجه نه اوله‌جق دوشونملی‌یز » .

ایچلرندن اشتر ، دیمش که « والله ، بزم حقمزده ایکی طرفك رأیی بردر. بارشدقلری کبی بزی اعدامه قیام ایدرلر. کلیکز، طلحه نك اوزرینه هجوم ایله آنی عثمانه الحاق ایدهلم . آندن صکره بزم راحت طورمه مزه راضی اولورلر وبونکله اکتفا ایدوب ایلروسنه کیتمزلر » دیدکده ابن سودا ، دیمش که « طلحه نك یاننده بشبیك قدر آدم وار. سز ایسه بوراده ایکی بیك بشیوز قدر آدمسکز . بو دیدیککزی یاپه مازسکز » .

(عَلْباءْ بن هَیْثَمْ) « ایکی فرقه دن ده آیریلهلم وانجام کاره منتظر اولهلم » دیدکده ابن سودا ، دیمش که « ناس سزك یالکز قالدیغکزی ایسترلر وسزی یالکز کوردکاری کبی اوزریکزه هجوم ایدرلر » .

(عَدیّ بن حاتم) دیمش که « بن نه عثمان اوزرینه خروج وحرکته رضا کوستردم ، نه ده بونی کریه کوردم . اما دیدیککز واقع اولوب ده ایش بو راده یه کلورسه بزم ده آتمز وار ، سلاحمز وار. سز ایلرو کیدرسه کز بن ده کیده رم ، کیرو قالورسه کز بن ده قالورم » .

بعده (سالم بن ثَعلَبَه) و (سُوَیْد بن اَوْفی) « ایشکزه برقرار ویریکز » دیمکله ابن سودا « ای قوم ! سزك عزت وقوتکز ناس ایله اختلاطده در. شمدی آنلره مداهنه ایدیکز وایکی طرف یکدیکره ملاقی اولدقده آره لرنده بر غوغا چیقاریکز که یکدیکریله جنکه مجبور ومشغول اولسونلر ، سزده قورقدیغکزدن قورتیله سکز » دیوب دیکرلری دخی آنی تصدیق ایتمکله ینه اردودن دور اولمامق اوزره قرار ویرمشلر وبوقرار اوزره طاغلمشلر. سائر ناس آنلرك بو اتفاقندن آکاه دکل ایدیلر .

حضرت علی ، صباحلین حرکت ایله عبدالقیس قبیله سنك اولدیغی محله ایندی . آنلرده آکا قاتلدی . وآنلر ایله برلکده حرکت ایدرك (زاویه) نام قریه یه قوندی وآندن بصره یه عازم اولدی .

اصحاب جمل دخی ایلرو حرکت ایله (عبدالله بن زیاد) ك قصری پیشکاهنده متلاقی اولدیلر .

بكر بن وائل قبيله‌سی، عبدالقيس ايله خبرلشديلر وكلوب حضرت علی ايله برلشـديلر . بو ايكی بيوك قبيله‌نك التحاقی ايسه خليفه اردوسنه خيلی قوت وانظار ناسده مهابت ويرمشدر .

بصره‌نك بيوك شـيخلرندن اولان (اَحْنَفْ بن قيس) حج ايچـون مكه‌يه كيدركن مدينه‌يه اوغراديغی وقت حضرت عثمان محصور اولوب احنف آنك نهايت مقتول اوله‌جغنی آكلامش واو زمان حضرت عايشـه مدينه‌ده بولنمغـله احنف ، آكا وطلحه وزبيره واروب « عثماندن صكره كيمه بيعت ايليه‌يم » ديدكده اوچی‌ده « علی‌يه » ديمشلر . متعاقباً حضرت عثمان مقتول اولوب حضرت علی خليفه اولمغله احنف ، مكه‌دن عودتنده مدينه يه كلوب حضرت علی‌يه بيعت وبعده بصره‌يه عودت ايلمش وعايشـه وطلحه وزبير بصره‌يه واروب احنفی ، علی ايله محاربه‌يه دعوت ايلدكلرنده احنف حيرتده قالمش و « سز بكا علی‌يه بيعت ايله ديمديكزمی » ديو صورمش . « اوت ديمشيدك اما ، او صكره تبديل وتغيير حال‌ايتدی » ديمشـلر. احنف دخی « بن بيعتمی نقض ايتمم ، امّ‌المؤمنين ايله محـاربه‌ده ايله‌مم . لكن جمعيتك ايچندن چيقوب بر طرفه چكيليرم » ديه‌رك آلتی بيك قدر آدم ايله بصره‌يه ايكی ساعت مسافه‌سی اولان (جلجا) نام موقعه چكلمش ايدی .

بو كره احنف بن قيس ، اميرالمؤمنينك حضورينـه كلدی . ماجرايی حكايه ايتدی و « ديلرسه‌ڭ سـنكله برلكده جنك ايده‌يم وديلرسـه‌ڭ اون بيك قليجی محاربه‌دن منع ايتمك اوزره بی‌طرف طوره‌يم » ديدی .

حضرت علی ايكنجی‌صورتی ترجيح بيورديغندن احنف همان (تَمِيْم) و (بنی‌سعد) قبيله‌لرينه ندا ايتمكله جمله‌سی آكا تابع اولدی. اودخی آنلر ايله برلكده بی‌طرف قالمق اوزره كمافی‌السابق چكيلوب جمعيتدن خارج قالدی .

بالاده بيان اولنديغی اوزره قعقـاع ايله اصحاب جمل آره‌لرنده ويرلمش اولان قرار اوزره مصالحه شقّی قوت بولمش ايسه‌ده ينه ايكی طرفده جنك ايستينلر چوق ايدی .

حتی اصحاب جملدن بعضیلری، همان حربه مباشرت اولنمسنی (زبیر بن العوّام) حضرتلرینـه تکلیف ایتمش ، او دخی قعقاع ایله ویریلان قراردن بحثـله اعتذار ایلمش .

برو طرفده‌ده بعضیلر ، همان حربه مبـاشرت اولنمسـنی حضرت علی‌یه اخطار ایتدکده او دخی جنکی منع بیوردی وطلحه وزبیره « اکر قعقاع ایله ویرمش اولدیغکز قرار اوزره ثابت ایسـه‌کز محـاربه صددلرندن واز کچیکز . اینه‌لم ، ایشمزه باقه‌لم » دیو خبر کوندردی .

او اثناده طلحه وزبیر ، ایلروچیقمغله حضرت علی دخی میدانه چیقوب آنلرك یاننه واردی وآنلره خطاباً « مقاتله‌یه حاضر اولمش‌سکز اما حضور باریده بر عذر وسبب دخی حاضر ایتدیکزمی . بن سزك دین قرنداشکز دکلمی‌یم ، سزه بنم قانمی حلال قیـلاجق بر سـبب حادث اولدیمی » دیو بیوردی .

بعده طلحه‌یه خطاباً « یا طلحه ! کندی حرمکی خانه‌سـنده ترك ایله رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك حرمنی بورایه کتوروب‌ده آنکله برلکده مقاتله‌می ایده‌جکسـین . سن بکا بیعت ایلمدکمی » دیدکده طلحه « اوت اما قلیج بوینمك اوزرنده ایدی » دیو جواب ویردی .

مع‌مافیه حضرت علینك سـوزلرندن متأثر اوله‌رق حضرت طلحه‌یه بعض مرتبه تردد وندامت کلدیکی دخی مرویدر .

بعده حضرت علی ، حضرت زبیره خطاباً « یا زبیر ! خاطرکده‌میدرکه بر کون رسول‌الله صلی‌الله علیه وسـلم حضرتلری سکا خطاباً : (سن ظالم اولدیغك حالده علی ایله مقاتله ایده‌جکسین) دیو بیورمشدی » ده‌نجه حدیث شریف ، زبیرك خاطرینه کلدی . صانکه بردرین اویقودن اویانوب‌ده کندینه کلدی . « اوت یارب » دیدی ، و « اکر بو حدیث شریف اولجه خاطریمه کلسه‌یدی بورایه کلمزدم ، والله ابداً سنکله مقاتله ایتمم » دیو یمین ایتدی .

بوقرار اوزره آیریلوب حضرت علی عودتنده اصحابنه « زبیر ، سزکله جنك ایتمه‌مك اوزره یمین ایتدی » دیو بیورمش .

زبیر دخی رفقاسی یاننه وارمش، کیفیتی بیلدیرمش وعایشهٔ صدیقه «نه یاپه جقسین» دیو صوردقده «صاووشوب کیده جکم» دیو جواب ویرمش.

اوغلی (عبدالله) ایسه آکا اعتراض ایله «ایکی فتنه یی بریره کتوردك. تمام اوروشه جقلری وقت صاووشمق ایسترسین، بودکل، الآن سن ابن ابی طالبك بیراقلری آلتنده کی یکیتلردن قورقدك» دیمکله زبیر «نه یاپه یم، یمین ایتدم» دیدکده عبدالله «یمینکه کفارت ویرده ینه علی ایله جنك ایت» دیه رك کوله سی (مکحول) ی آزاد ایتدیرمش اولدیغی مرویدر.

طلحه وزبیر، عشرهٔ مبشره دن اولدقلری حالده رأی واجتهادلرنده خطا ایده رك فتنه نك بویومه سنه بادی اولمشلر ایسه ده وقوعاتك سیاق وسباقنه نظراً آکلاشیلورکه آنلرك بو مرتبه ایلرو کیتملرینه اوغللری سبب اولمشدر. علی الخصوص حضرت زبیر، سالف الذکر حدیث شریفی تخطر ایده رك حضرت علی ایله محاربه ایتمه مك اوزره یمین ایتمشیکن اوغلنك او مرتبه جنك اوزرینه اصراری بادیٔ تعجبدر.

پدرلر بارشمق ایستیور، اوغللری راضی اولمیور. طوغریسی بوکه انسانه مال واولادی بیوك فتنه در.

اصحاب کرام، کندولرینی حقلی ظن ایده رك مقاتله ایتدکلرندن اجتهادلرنده خطا ایتسه لر بیله معذور اولورلر. اما دنیا ایچون جنك ایدن سائر ناس، ظالم اولدقلری حالده مقتول اولورلر.

اویله اولسون، بویله اولسون. فتوحات اسلامیه یه نصرت ایده جك اولان بونجه شجعانك بربرینی قتل ایتملرینه تأسف ایتامك ممکن دکلدر.

نه غریب تماشا ونصل فتنهٔ عظمادرکه: حضرت علی خلیفهٔ رسول الله اولوب اوغللری سبطین مکرّمین وعمّار بن یاسر کبی خواص اصحاب کرامدن برذات واصحاب بدردن وشجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایلین صحابهٔ کزیندن نیجه ذوات موجود اولدیغی حالده قارشوسنده جنکه مهیا اولان بیکلرجه باغیلر دخی طلحه وزبیر کبی کبار اصحاب کرامدن ایکی ذات جلیل القدرك

امرینه تابع ایدیلر وآنلره ظهیر اولان عایشهٔ صدیقه‌نك بر برادری کندی یاننده ودیکر بر برادری دخی امیرالمؤمنینك معیتنده ایدی .

اوزمان بصره اهالیسی اوچ فرقه اولوب بری (احنف بن قیس) و (عمران بن حصین) کبی بی‌طرف ایدی . دیکری امیرالمؤمنینه ودیکر بر فرقه‌سی دخی اصحاب جمله تابع ایدیلر .

بوصورتله ایکی قسمه منقسم اولان قبیله‌لرك برقسمی ، دیکر قسمنه مقابل اوله‌رق قونمشلر ایدی .

شویله‌که کوفه (مضر) یلری، بصره (مضر) یلرینه وکوفه (ربیعه) سی، بصره (ربیعه) سنه وسائر قبیله‌لرك دخی هرقسمی ، کندی هم جنسنه قارشو قونوب ایکی طرف ، بربرینه خصم جان اوله‌رق جنکه حاضرلانمشلر ایدی.

امیرالمؤمنینك اردوسی یکرمی بیك نفردن عبارت ایکن اصحاب جملك معیتنده‌کی باغیلر اوتوز بیك نفره بالغ ایدیلر .

طرفین بو وجهله حربه آماده اولدقلری حالده مصالحه وقوعنی قویاً مأمول ایتمکده ایدیلر .

طلحه وزبیر « بز قعقاع ایله ویردیکمز قرار اوزره‌یز » دیوامیرالمؤمنینه خبر کوندردیلر. (عبدالله بن‌عباس) آنلرك یانه کیتدی. (محمد بن طلحه) دخی برو طرفه کلوب امیرالمؤمنین ایله کوروشدی. طرفین بربرینه یاقلاشدی، مسالمه ومصالحه مذاکره‌سنه کیرشدی .

حال بوکه حضرت عثمانك (فسیکفیکهم‌الله ..) آیت کریمه‌سی اوزرینه طاملامش اولان قانی ایچون اقدمجه طلحه وزبیر ایله عثمان بن حنیفك دوکدیکی قانلر بر خلیفه‌نك قان بهاسی اولمیوب دها پك چوق قانلر دوکلمك لازمهٔ حالدن ایدی . اکرچه بروجه بالا مصالحه همان فعله کله‌جك کبی کورینوردی . لکن ایچ یوزنده محاربه اسبابی حاضرلنمقده ایدی .

شویله‌که : طرفین بارشدقلری کبی حضرت عثمان علیهنه خروج ایتمش اولانلرك تأدیبنه قیام اولنمق مقرراولدیغندن آنلرك (عبدالله بن‌سبأ) و(خالدبن ملجم) و (مالك اشتر) کبی رؤساسی نفسلرینك سلامتی ایچون طرفینی جنکه

طوتشديرمق اوزره كيجه اجتماع و مذاكره ايدەرك ويردكلرى قرار اوزره همان اصحاب جمل اوزرينه هجوم ايلمشلر وحقيقت حالدن كيمسەنك خبرى اولمديغى جهتله هرقبيله قارشوسندەكى هم جنسيله جنكه باشلامشلر .

طلحه وزبير ، صاغ وصول قوللره آدملر كوندرمشلر. كندولرى‌ده قلب عسكره كلوب « بو نه » ديو صورمشلر . ناس دخى « اهل كوفه كيجه‌لين بزى‌باصدى » ديوجواب ويرمشلر. ايكيسى‌ده « على، قان‌دوكمدكجه واز كچميه‌جك » ديو آنك حقنده سوء ظن ايلمشلر .

حضرت على صيحه‌لرى ايشيدنجه « بو نه » ديو سوردى . سبائيه كروهى ايسه آنك يانه بر جاسوس كوندرمشلر ايدى. ايشته اوجاسوس حضرت على‌يه « نه‌اولديغنى بيلميورز . اصحاب جملك بر فرقه‌سى كيجه‌لين بزى باصدى ، بزده دفع ايلدك واصحاب جملى جنكه مهيا بولدق » ديو جواب ويردى .

آنك اوزرينه حضرت على، صاغ وصوله مأمورلركوندردى و «طلحه وزبير ، قان‌دوكمدكجه بوايشدن واز كچميه‌جكلر » ديو بيوردى.

(كعب‌بن‌سور) دخى نزد عايشه‌يه واردى وآنى خانه‌سندن چيقاردى. معهود دوه‌نك اوزرينه بيندردى. محفه‌سنه زرهلر كيدردى . دوه‌نك يولارندن طوتوب يدەرك خارج شهرده غوغايى ايشيده‌جك بر موقعه كتوردى . طرفين سببيتى بر برينه عطف ايده كورسون ، آرتق عسكرك اوكنى آلمق قابل اولميوب طرف طرف يكديكرى اوزرينه هجوم ايلديلر وغايت شدتلى وخونريزانه برمحاربه‌يه باشلاديلر . بو صورتله سبائيه كروهى دخى مرادينه ايردى .

زبير رضى‌الله عنه ، بروجه بالا حضرت على ايله جنك ايتمه‌مك اوزره يمين ايتمشيكن‌اوغلى (عبدالله) آنى آليقومشيدى. بوكره بغتةً محاربه ظهور ايدنجه نه‌يايه‌جغنى شاشيرمش وهمان اوغلى عبداللهى چاغيرمش « بو كون ياظالم ، يامظلوم قتل اولنه‌جق . بن ظن ايدرم‌كه مظلوماً قتل اولنه‌جغم . الك

بيوك غم وغصهم بورجلرمدر . اموالمی صات ، بورجلریمی ویر » دیمش
وایستر ایستەمز میدان حربه آت سورمش ایدی .

اَبُوالیَقظان ، یعنی عمّار بن یاسر، قارغی ایله زبیرك اوزرینه حمله ایتدی.
زبیر دخی آنك حملەسنی صاوشـدوردی . لکن حـیرتده قالدی ودرین
فکرلره طالدی .

زیرا رسـول اکرم صلی‌الله علیه وسـلم حضرتلری « هر کیم عمّاره
بغض ایدرسه الله آکا بغض ایدر» دیو بیورمش وبرکون (واه واه عمّاری
برفئهٔ باغیه، یعنی بر باغی جماعت قتل ایده‌جك) دیمش وینه برکون (عمّار!
سکا مژده . سنی بر فئهٔ باغیه قتل ایده‌جك) دیوعمّاری شهـادت ایله تبشیر
بیورمش ایدی .

بو حدیث شریفلرك مقتضـالرینه نظراً عمّار ، اکر بو محـاربه‌ده قتل
اولنه‌جق اولورایسه اصحاب جملك باغی اولدقلری ثابت اوله‌جق. زبیر ایسـه
آنلری حقلی ظن ایتمکله آنلره قارشمشیدی .

بناءً علیه عمّار رضی الله عنه ، زبیر رضی‌الله عنه اوزرینه قارغیسنی
طوغرولتدقجه زبیر آنی دفع ایدردی . لکن بالمقـابله آنك اوزرینه حمله
وهجوم ایتمزدی .

یوقسه عمّار، پك اختیار وضعیف‌البنیه اولوب زبیرایسه قیلیج اورمقده
فوق‌العـاده ماهر ومشهور برجندی اولدیغندن ایسته‌سه بر اورشده عمّاری
قارغیسیله برابر یره دوشورردی .

عمّار دخی زبیر کبی عشرهٔ مبشره‌دن برذات جلیل‌القدره قیامازدی .
لکن حضرت‌علینك حقلی اولدیغنی بیلدیکندن وظیفهٔ دینیه‌سنی ایفا ایچون
کندوسنی جنکه مجبور كورویور و زبیرك اوزه‌رینه پیدرپی حمله ایدییور
ایدی .

زبیر ایسـه آکا هجوم ایده‌مدیکندن « یااباالیقظان ! بنی اولدرمکمی
ایستیورسـین » دەینجه عمّار دخی « خیر . سنی اولدرمك ایستمم . لکن

بورادن صاووش، کیت » دیدی . زیرایسه بورایه‌کلدیکنه پشیمان اولدیغندن همان صاووشوب کیتدی .

بو اثناده ایسه طرفین هرقولدن بربری اوزرینه هجوم ایدرك حرب وضرب پك زیاده شدت بولدی . عسکرك قورقونج صیحه‌لری وآجی آجی فریادلری آره‌سنده چکرکه آلایی کبی هواده اوچان اوقلرك ویزلدیسی ایشیدلمز اولدی . آتلرك آیاقلری آلتندن قات قات قالقان توزلردن هوا بوز، بولانیق اولوب کوز کوزی کورمز اولدی . قلیجلر ایسه بلوت ایچنده لمعان ایدن شیمشکلر کبی پارلایوب کوزلری قماشدیریوردی .

نهایت خلیفه عسکری غلبه چالدی واصحاب جمل فنا حالده بوزولدی وپراکنده وپریشان اوله‌رق بصره‌یه طوغری فرار ایدوب خلیفه عسکری ایسه آنلری تعقیب ایدیوردی .

اواثناده طلحه، دوچار تردد وحیرت اوله‌رق صفلرك آره‌سنه چکیلوب طورمقده ایدی . ناکاه کندوسنه براوق طوقوندی . یاره‌سی پك آغر اولمقله درون شهره نقل اولندی .

طلحه ایسه بوینده بیعت اولمدیغی حالده آخرته کیتمکدن خوف ایتمکله حضرت علینك عساکرندن برینه راست کلدکده « سن امیرالمؤمنینك اصحابندنمیسین » دیوب اودخی « اوت » دیمکله « الکی ویر . آنك ایچون سکا بیعت ایده‌یم » دیه‌رك بالواسطه حضرت علی‌یه بیعت ایتمشدر .

بصره‌یه کیررایکن ندامتی مشعر بیتلر اوقویوردی . بر خراب خانه‌ده اسکان ایدلدی . قانی دیندیریله‌میوب چوق چکمکسزین فوت اولمشدر . بواوقی آتان، (مروان بن الحَکَم) ایمش‌که بالاده بیان اولندیغی اوزره طلحه‌یی حضرت‌عثمانك قاتللرندن عدّ واعتقادایدر اولدیغنه‌مبنی بوقارغشه‌لغی فرصت اتخاذ ایدرك همان بر اوق آتوب آنی شهید ایتمش وحضرت عثمانك اوغلی (اَبانّ)ه « باباکك قاتللرندن بعضیسنی قتل‌ایتدم. آرتق‌انتقام سوداسنه دوشمم » دیمش .

حضرت عایشه‌یه کلنجه: بروجه‌بالا خارج شهرده معهود دوه‌اوزرنده

طورر ایکن بربیوك فریاد وواویلا ایشتدکده یاننده‌کیلره « بونه » دیمش . « عسکرك فریادی » دیمشلر . « خیرمی ، شرمی » دیو صورمش . « شر » دیو جواب ویرمشلر . ایشته اوصره‌ده زبیررضی‌الله عنه حضرتلری میدان محاربه‌دن‌صاووشوب حضرت عایشه‌نك‌نظرگاهندن مرورایله (وادیٔ سباع)ه طوغری کیتمش وآرقه‌سندن بوزغون عسکر کلوب چاتمش ایدی .

حضرت زبیر برکوله‌سیله برابر وادیٔ سباعه کیدرکن احنف بن‌قیسك عسکری یانندن مرور ایتدکده برآدم کلوب « ایشته زبیر کیدییور » دیمکله احنف دخی « ایکی عسکری بربرینه دوشوروبده کندوسی دوندیمی » دیمش .

اوراده بولنان (عمرو بن جرموز) زبیرك آرقه‌سنه دوشمش وایکی رفیقیله برابر ایلغار ایده‌رك وادیٔ سباعده زبیره یتشمش . نماز قیلمق ایچون حیوانلرندن ایندکلرنده ابن جرموز حضرت زبیرك آرقه‌سنه قاله‌رق همان آنی زرهنك یاقه‌سندن اوروب شهید ایلدکدن صکره قلنجنی آلوب احنفك یاننه کلمش وکیفیتی بیان ایتمش .

احنف « ایومی ایتدك ، فنامی بیلمم » دیمکله ابن جرموز ، او قلیجی بارگاه خلافته کتوردی وزبیرك قاتلی‌اولدیغنی پرده‌جی‌یه خبر ویروب حضور خلیفه‌یه کیرمك ایچون اذن ایسته‌دی .

پرده‌جی ایچرو کیروب کیفیتی عرض ایتدکده حضرت علی « رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمدن ایشتدم (زبیرك قاتلنه نار ایله مژده ایدیکز) دیو بیوردی . هایدی وار ، ابن جرموزه جهنم ایله مژده ویر » دیدی .

ابن جرموز، زبیری قتل ایتدیکندن طولایی مژده‌بها اوله‌رق حضرت علیدن کلیتلو عطیّه اومار ایکن اویله برچیرکین مژده‌یی آلنجه غضبه کلوب شکایت وتزییف یوللو سوزلر سویلیه‌رك جهنم اولوب کیتمشدر .

حضرت عایشه‌یه کلنجه بروجه بالا معهود (عَسْکَر) نام دوه اوزرنده وبر احتیاط اردوسی مقامنده طوروب کندی عسکرینك پریشان اوله‌رق کلدکلرینه کمال حزن وتأسف ایله نظر ایدیوردی .

بوزغون عسکر ، بصره‌یه قدر کلدکده دوه‌یی ویاننده آتلولری کورنجه دونوب اوراده اجتماع ایلدیلر . کندولرینی دەروب طوپلادیلر وتکرار جنکه حاضر اوله‌رق صف باغلادیلر .

امیرالمؤمنینك مقدمةالجیشی ایسه اورایه یاقلاشمش اولدیغندن حضرت عایشه، کعب بن سوره برمصحف شریف ویروب « دوه‌نك یولارینی براق‌ده ایلری کیت وناسی بوکا دعوت ایت » دیدی .

کعب ایلروولدی وکلنلری قرأن کریمه دعوت ایلدی. سبائیه کروهی آنی اوق ایله اوروب اعدام ایتدیلر وحضرت عایشه‌نك محفه‌سنی اوقه‌طوتدیلر.

حضرت عایشه فریاد ایله اطرافدن امداد ایستدی . صاغ وصوله آدملر کوندروب ناسی جنکه تشویق ایلدی .

مضر قبیله‌سنك بصریّونی‌ایله کوفیّونی ایلروولدیلر ودوه‌نك اوکنده یکدیکری اوزرینه حمله وهجوم ایلدیلر . بوصورتله تکرار برقانلی محاربه‌یه باشلاندی .

کوفه رجالندن اولوب کوفه مضریلری ایله‌برابر بولنان (زیدبن‌صوحان) وبرادری (سیحان) شهید اولدی وبرادرلری (صعصعةبن‌صوحان) یاره‌لاندی ومحاربه کیتدکجه شدتلندی . کوفه‌نك یمنیلری ایله ربیعه‌سی کیرو قالمشلر ایکن ایلروولیوب برشدتلی محاربه‌یه کیرشدیلر . ایکی طرفك شجعانی « صبر وثبات » دیو باغرشدیلر .

عسکرك اوقلری بیتدی ، قارغیلر ایله اورشدیلر . قارغیلری قیرلدی ، کوکس کوکسه کلدیلر وبعده شدتلو برقلیج محاربه‌سنه کیرشدیلر .

پیدرپی بیراقدارلردن بری دوشدکده یرینه دیکری کچردی . بوصورتله بیراقلر آلتنده پك چوق آدملر تلف اولدی ونیچه خانه‌لر قپاندی .

محاربه ومضاربه دوه‌نك اوکنه کلدی . دوه ، برسنجاق مقامنه قائم اولدی . یولارینی طوتانلر دوشدکجه یرینه دیکرلری کچردی . بو صورتله دوه‌نك یولاری اوزرنده یالکز قریشدن‌قرق کشی قتل اولندی و(مروان بن حکم) ایله (عبدالله بن زبیر) یاره‌لاندی .

(اَزْد) قبیله‌سندن برآدم دوه‌نك یولارینی طوتار ایکن اهل بیتندن اون اوچ کشی ایله برابر اعدام قیلندی .

الحاصل دوه‌نك یولاری اوزرنده نیجه اللر کسیلدی ونیچه جانلر بدندن جدا اولدی. نهایت حضرت‌علی « دوه‌یی سیکیرله‌یك، یعنی آیاقلرینك سیکیرلرینی کسیك ، دوه یره دوشدیکی کبی باغیلر طاغیلور » دیو ندا بیوردی .

همان عسکردن بری دوه‌نك آیاغنه اوردی . دوه بر یانه دوریلور ایکن پك شدید وعجیب برصیحه ایله حایقردی .

دوه دوشدیکی کبی باغیلر طاغیلوب فراره یوز طوتدیلر .

همان حضرت علینك امریله دلاللر (قاچانلرك آرقه‌سنه دوشمیك ، یاره‌لولری اولدیرمیك، خانه‌لرده کیرمیك) دیو ندا ایتدیلر .

حضرت‌علی ، (محمد بن ابی بکرالصدیق)ی چاغردی . « وار، عایشه ایچون بر چادر قور ویاره‌سی بره‌سی وارمی ، باقده خبر کتور » دیو بیوردی .

محمد بن ابی بکرالصدیق وعمّار بن یاسر رضی‌الله عنهم واردیلر ، دوه‌نك اوزرنده‌کی محفه‌یی یوکلنوب مقتوللر آره‌سندن چیقاردیلر وبر خالی محله کتوردیلر .

محفه‌یه او قدر اوق صاپلانمشدی‌که کیرپی‌یه دونمشیدی . لکن اوزرنده زره اولدیغندن اوقلر ایچرو ایشله‌مشیدی .

صکره امیرالمؤمنین حضرتلری ، حضرت عایشه‌نك یانه واردی . حال وخاطرینی صوردی .

بعده کوفه رجالندن بعض ذوات ایله قعقاع رضی‌الله عنه کیدوب کوروشدکلرنده حضرت عایشه « کشکه بوندن یکرمی سنه مقدم وفات ایتمش اولیدم » دیو بیوردی .

اخشام اولنجه حضرت عایشه‌یی برادری محمد آلوب بصره ایچنده برقوناغه کوتوردی‌که اوراده برطاقم قادینلر آغلایورلردی .

زیرا قوناق صاحبی حضرت عایشه طرفنده وبرادری حضرت علی طرفنده بولنوب ایکیسیده محاربه‌ده مقتول اولمشلر ایدی .

کیجه‌لین یاره‌لیلر ، مقتوللر آره‌سندن برر برر صیویشدیلر و بصره‌یه کیروب خانه‌لرینه ایرشدیلر ، اولاد وعیاللریله کوروشدیلر .

فرداسی حضرت علی، مقتوللری طولاشدی . حضرت طلحه‌یی توز ، طوپراق ایچنده یاتور کورنجه آغلامغه باشلادی ویوزندن توزلری سیله‌رك « اناالله وانااليه راجعون . والله، بن برقریشی‌یی بویله یره دوشوب سرپاش کورمك ایستمزدم » دیه‌رك عظیم تأسف ایلدی. او صره‌ده (محمد بن طلحه) یی دخی مقتوللر آره‌سنده کوروب وآکاده بشقه‌جه تأسف ایدوب آغلادی .

بعده حضرت علی ، مقتوللرك دفننه رخصت ویردی . بصره اهالیسی شهردن چیقوب موتالرینی دفن ایتدیلر .

خلیفه عسکرینك شهداسی ایله اصحاب جملك مقتوللری صایلدی. مجموعی اون بیکه بالغ اولدی .

اولجه دخی اوچبیك قدر آدم قتل اولنمش ایدوکندن جمل وقعه‌لرنده مقتول اولنلرك مجموعی اون اوچ بیکه بالغ اولمشدر .

عسکر النده نه‌قدر مال وار ایسه حضرت علی آنلری جمع ایتدیردی. وبصره مسجدینه کوندردی . اوزرنده میری تمغاسی اولانلرندن ماعداسنی اصحابنه ویردی .

حضرت علیدن اصحاب جملك احوالی سؤال اولندقده «دین‌قرنداشلریمز اولوب اوزریمزه بغی وخروج ایتدیلر » دیو بیوردی .

امام‌اعظم ابوحنیفه رحمةالله علیه رحمةً واسعه حضرتلرندن مرویدرکه « حضرت علینك اوامر واعمالی معلوممز اولمسه باغیلر حقنده نه‌معامله اولنمق لازم کله‌جکنی بیله‌مز ایدك » دیمش وکفاره غلبه اولندقده مالاری بین‌الغزاة تقسیم واولاد وعیاللری اسیر ایدیله کلدیکنه قیاساً بعض ناس، اصحاب جمل حقنده دخی اول‌وجهله معامله اولنمسنی‌ایستدکلرنده حضرت علی

« عایشه کیمك حصه‌سنه اصابت ایلیه‌جك » دیه‌رك آنلری اسکات ایتمش اولدیغی مرویدر .

عقیب وقعه‌ده احنف بن‌قیس، بنی‌سعد قبیله‌سیله‌برابر کلوب امیرالمؤمنینه عرض مطاوعت ایلدیلر .

وقعهٔ جمل، اواسط جماذی‌الاخره‌ده پنجشنبه کونی اولوب اوچ کون حضرت علی، بصره خارجنده قالدقدن صکره پازار ایرتسی کونی درون شهره کیردی . بالجمله بصره اهالیسی، حتی یاره‌لولری بیله بیراقلری آلتنده کلوب آکا بیعت ایلدیلر ،

بعده امیرالمؤمنین حضرتلری، عبدالله بن عباس رضی‌الله عنهی بصره امیری نصب ایتدی وبصره وجوهندن (زیادْ بن اَبیهْ) ی خراج وبیت‌المال اوزرینه مأمور ایدوب آنك رأینه توفیق حرکت ایتمك اوزره ابن عباسه امر ویردی .

(زیاد بن ابیه) دُهات عربدن وفصحای خطبادن برآدم اولوب حضرت عمر، آنی بصره‌جه بعض مناصبده استخدام بویورمشدی . بعده حضرت علی، حضرت‌عایشه‌نك مدینه‌یه قدر اولان لوازم راهنی تهئیه بیوردی وآنکله برلکده بصره‌یه کلمش اولانلرك ینه برلکده عودتلرینه رخصت ویردی وآنی برادری محمد بن ابی بکر ایله برلکده کوندردی . حضرت عایشه، بصره نسواننده انتخاب ایتدیکی قرق خاتونی برابر کوتوردی .

یوم حرکتی که غرهٔ رجب ایدی حضرت علی کیدوب آنکله وداع وبرمیل مسافه‌یه قدر تشییع ایتدی . اوغللری حسن وحسین ومحمد بن حنیفه ایسه برکونلك مسافه‌یه قدر تشییع ایتدیلر (رضی‌الله عنها وعنهم)

حضرت عایشه طوغری مکه‌یه وبعدالحج مدینه‌یه کیدوب وفاتنه قدر اوراده کوشه‌نشین عزلت اوله‌رق کندوسندن صدور ایتمش اولان اشبو خطایی یاد ایله آغلامشدر .

طلحه‌نك ترجمهٔ حالی

(طلحه بن عبیدالله) رضی‌الله عنه حضرتلری ، حضرت صدیقك

دعوتی اوزرینه اوّل باوّل ایمان ایدن بش کشیدن وعشرهٔ مبشره‌دن بریدر.

اُحُد غزاسنده کندوسنی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه سپر ایتدی ، باشندن مجروح اولدی وبرکافرك رسول اکرمه حواله ایتدیکی قلیجه قارشو النی طوتدی ، آندن الی چولاق قالدی .

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری « طلحه و زبیر جنتده بنم قومشولرمدر » دیو بیورمش وبوحدیث شریفی حضرت‌علی روایت‌ایلمشدر.

حضرت طلحه : قرمزی‌یه مائل بیاض رنکلی و کوزل یوزلو واورته بویلو ایدی . اون اوغلی ودرت قزی وار ایدی. ویك چوق ثروتی‌اولوب یومیه بیك آقچه ایرادی وار ایدی . حضرت عثمانك بعض اجرا آتنه شدتلی بر لسان ایله اعتراض ایدردی . فتنه ظهور ایله حضرت عثمان قتل اولندقده فوق‌العاده متأثر ومکدر اوله‌رق دم عثمانی طلب یولنده فدای‌جان ایتمکی تصمیم ایتمشیدی . بروجه‌بالا یوم جملده قتل اولندی . لکن خلیفه عسکری طرفندن قتل اولنمیوب مروانك خیانةً آتدیغی براوق ایله مغدوراً ومظلوماً شهید اولدی. اوزمان سنی آلتمشی متجاوزایدی. رضی‌الله‌عنه

زبیرك ترجمهٔ حالی

عشرهٔ مبشره‌دن زبیر رضی‌الله عنه حضرتلرینك پدری اولان عوّام ، زوجهٔ رسول‌الله اولان خدیجة‌الکبری رضی‌الله عنها حضرتلرینك برادریدر. والده‌سی دخی رسول اکرمك خاله‌سی اولان (صفیّه بنت عبدالمطلّب) در . نوجوان ایکن ابوبکرالصدیق رضی‌الله عنه حضرتلرندن آز صکره ایمان ایتمشدر . اوّل باوّل ایمان ایدنلرك دردنجیسی ، یاخود بشنجیسیدر . ابتدا حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایلمشدر .

اسلامده ابتدا فی‌سبیل‌الله سلّ سیف ایدن اودر . رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری بیورمش‌که (هر پیغمبرك حواریسی واردر . بنم‌ده حواریم ، زبیر بن‌العوامدر) .

اورته بویلو واسمراللون وخفیف‌اللحیه وسمیزجه وقوی‌البنیه ایدی .

حضرت ابی بکر الصدیقك بیوك کریمه‌سی (اسما) یی تزوج ایدوب آندن (عبدالله) و (عاصم) و (عروه) و (منذر) نام درت اوغلی و (ام الحسن) نام کریمه‌سی تولد ایلمشدر .

بیك کوله‌سی اولوب آکا خراج ویررلردی . کتوردکاری خراجدن بردرهمنی خانه‌سنده آلیقومیوب یاننده بولنانلره تصدق ایدردی .

مصرده وکوفه‌ده بر وبصره‌ده ایکی ومدینه‌ده اون برباب خانه‌سی ودها بك چوق املاك واراضیسی وار ایدی. (عوالی) مدینه‌ده وقتیله یوز یتمش بیك درهمه صاتون آلمش اولدیغی اراضیٔ واسعه، ترکه‌سندن برملیون آلتی یوز بیك درهمه صاتلمش واثمانی داینلرینه ویرلمشدر .

بالاده بیان اولندیغی اوزره یوم جملده جنکدن چکیلوب وادیٔ سباعه واردقده (ابن جرموز) نام ملعون آنی غدراً وخیانةً اوروب شهید ایلمشدر . سنی یتمشی تجاوز ایتمشیدی . رضی الله عنه

بعض وفیات

سابقا مصر والیسی اولان (عبدالله بن سعد بن ابی سرح) که حضرت عثمانك شهادتندن صکره (عسقلان)ده کوشهٔ عزلت وانزوایه چکلمشیدی. علی و معاویه‌دن برینه بیعت ایلمکسزین بوسنه فوت اولمشدی .

مصردن حضرت عثمان علیهنه کلمش اولان اهل قیامك رؤساسندن (عبدالرحمن بن عدیس) که شجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایلینلردندر، اودخی بوسنه وفات ایلمشدر .

اصحاب بدردن ایکی ذات، یعنی (قدامة بن مظعون) و (عمرو بن ابی عمرو بن ضبّة الفهری) دخی بوسنه وفات ایلمشلردر. رضی الله عنهم اجمعین .

حضرت علینك بصره‌دن كوفه‌یه عزیمتی وشامدن ماعدا ولایتلرك بیعتی

بالاده بیان اولندیغی اوزره حضرت علی ، اصحاب جملكماللرینی اموال غنائم کبی بین‌العساکر تقسیم ایتمدیکندن طولایی سبائیه کروهی ناخشنود قالدیلر و « باغیلرك قانلرینی هدر ایدوب‌ده ماللرینی حرام وبزی غنیمتدن محروم قیلمغه‌سبب ندر » دیه‌رك حضرت علی‌یی طعن ایدر اولدیلروحضرت علیدن رخصت آلمقسزین قالقوب كوفه‌یه كلدیلر .

حضرت علی ، بصره حوالیسنك احوالنی اصلاح ایچون بر مدت بصره‌ده اقامت ایتمك نیتنده ایكن شایدكه سبائیه‌نك بر كونه نیت فاسده‌لری وار ایسه آنلره میدان ویرمه‌مك اوزره همان اودخی بصره‌دن قالقوب كوفه‌یه كلمشدر .

عراق وفارس وخراسان ویمن ویمامه وحجاز ومصر ولایتلری اهالیسی حضرت علی‌یه بیعت ومطاوعت ایلیوب فقط شام والیسی معاویه ، بیعتدن امتناع واهل شام دخی اكا اتباع ایتمشدر .

بناءً علی ذلك حضرت علی ، معاویه‌یی بیعت واطاعته دعوت ایتمك وابا ایدرسه شام اوزرینه یوریمك نیتنده بولنمغله آكا كوره اسباب لازمه‌نك تدارك واستكماله تشبث ایلمشدر .

بعض وقایع ایران

وقعهٔ جملدن‌صكره (مُسْكَةُ بن عَتّابْ‌الخیطی) و (عِمْرانْ بن‌فُضَیل‌البُرْجُمِي) عرب سرسریلرندن بر كروه ایله برلكده امام المسلمینك اطاعتندن خروج ایله سجستانه كیتدیلر وبعض بلادی ضبط ایتدیلر . حضرت علی آنلره (عبدالرحمن بن جزء الطائی) یی كوندردی .

مسکة ، آنی قتل ایتمکله حضرت علی، سجستانه بر والی کوندرمك ایچون
بصره امیری عبدالله بن عباسه امرنامه کوندردی .
ابن عباس دخی (ربعی ابن کاس العنبری) یی والی نصب ایدوب درت
بیك عسکرله سجستانه کوندردی . (حصین بن ابی الحر العنبری) دخی
آنکله برابر ایدی .
سجستانه واردقلرنده (مسکه) آنلرله مقاتله‌یه قیام ایتدی. لکن کندوسی
مقتول وعسکری منهزم اولمغله ربعی ، سجستانی ید ضبطنه آلدی وبلاد
سجستان حسن انتظام بولدی .
ینه او اثناده نیسابور طرفنده دخی عصیان ظهور ایتمکله حضرت علی،
(خلید بن قره) یی اورایه کوندرمشدر .

محمد بن ابی حذیفه‌نك احوالی

کبار اصحاب کرامدن، معاویه بن ابی‌سفیانك دایی‌سی اولان (ابوحذیفه)
رضی‌الله عنه (یمامه) جنکنده شهید اولدقده اوغلی محمد کوچوك قالمغله
حضرت عثمان آنی آلوب اوز اولادی کبی تربیه ایتمشیدی .
برکون سرخوش اولمغله حضرت عثمان آکا حدشرب اوردی. آندن
صکره کندوسی تائب ومستغفر اوله‌رق زهد وتقوی یولنی طوتدی وعبادات
ایله مشغول اولدی .
حضرت عثماندن والیلك استدعا ایتدکده « سن والیلکه اهل دکلسین »
دیمکله غزا وجهاد ایچون مصره کیتمك اوزره اذن آلدی . آنك اوزرینه
مصره کیدوب مصر والیسی (ابن ابی سرح) ایله دکز جنکلرنده بولندی
ومحمد بن ابی بکر الصدیق ایله برلشوب ایکیسی دخی زهد وصلاح
مسلکنده اولدقلری جهتله بین‌الناس محترم اولدقلری حالده ابن ابی سرح
حقنده وآنی والی ایتدیکی ایچون حضرت عثمان حقنده طعن وتشنیعه
قیام ایتدیلر .

ابن ابی سرح ، آنلردن شکایت‌یولنده حضرت‌عثمانه عریضه کوندردی. حضرت عثمان آکا یازدیغی جوابنامه‌ده « ابن ابی بکری ، باباسـنه وعایشه‌یه باغشلاملی. ابن ابی حذیفه ایسـه بنم اوغلاغمدر وبر قریش یاوروسـیدر » دیو بیوردی .

بوکا جواباً ابن ابی‌سرح « بویاورو؛ بیودی ، تویلندی. اوچمسی‌قالدی» دیو تکرار عریضـه کوندرمکله حضرت عثمان ، ابن ابی حذیفـه‌یی جلب واستماله ایچون کندوسنه اوتوز بیك درهم وبر یوك البسه کوندردی .

ابو حذیفه بونلری مسجده کوتوردی ، میدانه قودی « ای جمـاعت مسـلمین ! عثمانه باقڭ . بکا خدعه ایدوب امر دینده قیـدسزلق ایتمك ایچون بکا رشوت ویریور . بن دینمی دنیایه دکیشورمی‌یم » یوللو سـوزلر سـویلیه‌رك اذهان ناسی خلجـانه کتوردی . ناس آرتق ابن ابی حذیفه‌یه اولکیدن زیاده تعظیم واحترام وحضرت عثمانه طعن وتشنیع ایدر اولدیلر . متعـاقباً مصرده حضرت عثمان علیهنه خروج ایدن اهل قیـام ایله محمد بن ابی بکر ، مدینه‌یه عزیمت ایلدکده ابن ابی حذیفه مصرده قالمش ویوقارووده بیان اولندیغی اوزره حکومتی اله آلمش وخود بخود مصره والی‌اولمش‌ایدی.

بروجه بالا حضرت علی ، خلیفـه اولوب ایالاته امرا نصب و اعزام ایتدیکی صره‌ده مصره‌ده (قیس بن سعد) ی والی ایتمکله ابن ابی حذیفه ، حضرت‌علی‌یه دخی کوجندی وبیك‌قدر آدملریله مصردن‌چیقوب (غزّه)یه کلدی وایکی طرفك‌ده توجه ومحبتندن محروم اولدی . مؤخراً شام والیسی معاویه‌نك النه دوشوب برمدت آنك حبسنده قالدی .

قیس بن سعدك عزلیله یرینه محمد بن ابی بکرك والیٔ مصر اولدیغی

بالاده اشعار اولندیغی اوزره حضرت علی ، قیس بن سـعد رضی‌الله عنهمایی خلال صفرده مصر والیسی نصب ایدرك « عسکرله مصره کیت » دیمشیدی .

قيس ايسه « مدينه‌دن كوتوره‌جكم عسكرله مصره كيره‌مز ايسه‌م فيمابعد كيره‌مم . بو عسكرى بوراده براقه‌يم . سن آنلرى مهم ايشلركده استخدام ايدرسين » ديدى ويدى نفر آدميله چيقوب كيتدى .

مصره واردى ، منبره چيقدى ، مأموريتنه دائر اولان امر عاليى اوقودى وبعده خطبه‌سنده « اى ناس ! بز ، پيغمبريمزدن صكره اك خيرلو بيلديكمز ذاته بيعت ايلدك . سزده آكا كتاب‌الله وسنت رسول‌الله اوزره بيعت ايليكز » ديدى .

مصر اهاليسى ، همان حضرت علي‌يه بيعت وقيسه مطاوعت ايلديلر ، قيس دخى ايالت مصرى يد ضبط واداره‌سنه كچوردى وهر طرفه مأمورلر كوندردى .

الاّ (خربتا)[*] ناحيه‌سنده (يزيدبن‌الحارث) و(مَسْلَمَةُ بن مُخَلَّدٍ الخَزْرَجى) رضى‌الله عنهما وآنلره تابع برجماعت، دم عثمانى طلبده مصراوله‌رق بيعتدن خارج قالديلر .

(يزيد بن الحارث) اصحاب بدردندر. (مسلمة بن مخلّد) دخى فتح مصرده بولنوب اوراده ساكن اولان و مؤخراً معاويه طرفندن مصر ومغرب واليسى نصب ايديلن مشهور بر آدمدر . قيس، آنلرى بيعت واطاعته اجبار ايتسه شام واليسى معاويه‌يه تابع اوملرى ملحوظ اولديغندن اوزرلرينه وارمدى وآنلرى مداهنه ومدارا ايله قوللاندى .

ايشته قيس بن سعد ، بو صورتله ولايت مصرى ضبط ايدرك واردات اميريه‌يى بلامنازع تحصيل ايدر اولدى .

بالاده بيان اولنديغى اوزره معاويه ، بيعت واطاعتدن امتناع ايتمكله حضرت علينك شام اوزرينه حركتى دركار اولديغندن معاويه آكا قارشو چيقمق نيتنده ايدى . او حالده ايسه آرقه‌سندن قيس دخى مصر عسكريله يوريمك احتمال وملاحظه‌سى معاويه‌يه موجب فكر وانديشه ايدى .

---

[*] خربتا لفظنك ؛ خانك فتحى ، رانك كسرى وبانك سكونى ايله مضبوط بولنديغى كبى رانك فتحيله‌ده مذكور اولديغى (معجم البلدان‌ده) محرردر .

چونکه قیس، اکابر انصاردن اولان (سعدبن عبادة) نك اوغلی اولوب قومنك عندنده شریف ومحترم وذاتاً شجیع وصاحب جود و کرم و مدبر امور وحیله وخدعه یوللرینی بیلور برذات ایدی ورسول اکرم ایله برلکده انصارك بیراغنی چکردی ، خدمت مخصوصهٔ نبویه‌ده بولنوردی و صحیحاً دهات عربدن ایدی .

بناءً علیه معاویه ، قیس ایله مخابره‌یه کیریشدی وپك چوق وعدووعیدلر ایله آنی کندو طرفنه جلب واماله‌یه چالیشدی . قیس دخی آکا آلدانور کبی کورینه‌رك وسررشته ویرمیه‌رك آنی آلداتمغه چالیشوردی . الحاصل بوایکی داهیه ، یکدیکرینی آلداتمغه چالشدیلر ایسه‌ده ایکیسنك‌ده مساعیسی ثمره‌سز قالدی .

معاویه ، قیسی اغفال ایده‌میه‌جکنی آکلاینجه جانب خلافتی اغفاله قیام ایتدی . شویله‌که اهل شامه « قیسك علیهنده اولمیکز . او بزمدر . کورمیورمیسکز ، سزك اخوانکز اولان خربتا دلاورلرینی بسلیور وآنلره عطیه‌لر ویریور وبزه محرمانه مکتوبلری کلیور » دیدی وقیسك آغزندن دم عثمانی طلبده برابر اولدیغنه دائر برمکتوب دوزدی وآنی اهل شامه اوقودی .

بو دوزمه حوادثی ، جاسوسلر واسطه‌سیله (محمد بن ابی‌بکرالصدیق) و (محمد بن جعفر بن ابی‌طالب) ایشیتدیلر وحضرت علی‌یه اخبار ایتدیلر . حضرت علی ، همان اوغللری حسن و حسین ایله عبدالله بن جعفری چاغردی و کیفیتی آنلره بیلدیردی . ابن جعفر « یاامیرالمؤمنین ! شبهه‌لی یولی ترك ایله ، شبهه‌سز یوله کیت . قیسی مصردن عزل ایت » دیدی . حضرت علی « بن بو حوادثی تصدیق ایده‌مم » دیو بیوردی .

او صره‌ده (خربتا) ناحیه‌سنده بی طرف قالان کروه حقنده مسامحه اولندیغنه دائر قیسك مکتوبی کلدی . ابن جعفر « قورقارم ، بوده قیسك انلر حقنده بر مساعده‌سی اولمسون . قیسه امرایت : اول کروه ایله مقاتله ایتسون » دیدی . حضرت علی دخی قیسه او مألده امرنامهٔ کوندردی .

قيس، بو امر نامه‌یه جواباً تحریر وتقدیم ایتدیکی مکتوبده «تعجب ایدرم که سکا ضرری اولمیان بر قوم ایله مقاتله ایتمه‌می امر ایدیورسین. آنلرله مقاتله‌یه قیام ایدرسه‌ك دشمنلریکه معین اولورلر. ومادام که عزلت وانزوا اوزره‌درلر. رأی صواب، آنلری حاللری اوزره ترك ایتمکدر» دیو جواب ویردی.

حضرت علی، بو مکتوبی اوقودقده ابن جعفر، اولکی رأینی تکرار وقیسك عزلیله یرینه محمد بن ابی‌بکر الصدیقك نصبنی اخطار ایتمکله حضرت علی دخی قیس بن سعدی مصر والیلکندن عزل ایله یرینه محمد بن ابی بکری نصب ایتدی.

ابن جعفر، عمّی اولان امیر المؤمنینه صادق اولمق طبیعی ایسه‌ده تجربه‌سزلکی حسبیله دهات عرب آره‌سنده دونن دولاب حیله و خدعه‌یی آکلایه‌مدیغندن عمّنی بویله بر یاکلش یوله سوق ایتمشدی.

محمد بن ابی‌بکر، مصره واروب حامل اولدیغی امر عالی‌یی علی ملأ الناس قرائت ایلدکدن صکره بر کوزل خطبه اوقومش ورؤیت امور ایالته شروع ایتمشدر.

قیس بن سعد، بو معامله‌دن دلکیر اوله‌رق همان مصردن حرکت ایله مدینه‌یه کیتدی. مروان بن الحکم، او زمان مدینه‌ده بولنوب قیسه سوء معامله ایدرك آنی کوجندردیکندن قیس دخی (سهل بن حنیف) ایله برابر مدینه‌دن چیقوب حضرت علینك یانه کلدیلر.

معاویه، قیسك بو وجهله حضرت علی نزدینه کیتدیکنی خبر آلدقده مروانه تکدیرنامه یازوب «علی‌یه یوز بیك عسکر ایله معاونت ایلسه‌ك بکا کوره قیسك علی نزدینه کیتمسندن اهون اولوردی» دیو عتاب ایلمشدر.

واقعا قیس بن سعد کبی دهاتدن و اشراف و شجعان عربدن بر ذاتك بر اردوده بولنمسی پك بیوك بر قوت ایدی.

قیس بن سعد، حضرت علی ایله کوریشوب حقایق احوالی بر تفصیل

عرض ایتدکده حضرت علی، دهاتك [١] بومثللو حیله وخدعه‌لرندن طولایی بویله مهام اموروده چوق زحمت ومشقتلر چکیله‌جکنی آکلامش وقیسك معروضاتنی وقوعات آتیه برر برر تأیید ایلدکجه آنك حقنده امنیت واعتمادی تزاید ایتمشدر . محمد بن ابی بکره کلنجه: بروجه بالا ایشه مباشرتندن برآی صکره (خربتا)ناحیه‌سنده بی طرف طوران خلقه « یا اطاعت ایدیکز ، یاخود بو دیاردن کیدیکز » دیو خبر کوندردکده « شمدیلك بزی براق، باقه‌لم ایش نه‌یه منجر اوله‌جق آکلایه‌لم » دیمشلر ایسه‌ده محمد آنلرك اعتذارلرینی قبول ایتمدیکندن آنلرده سلاحه صارلدیلر وامارت مصریه‌نك باشنه بیوك بلا اولدیلر .

ایشته بوصورتله مصر ایالتنده معاویه‌یه برچوق طرفدار پیدا اولمش وزیرده بیان اوله‌جق صفین وقعه‌سنه دکین مصرك احوالی کشاکشده قالمشدر .

فائده

بالاده بیان اولندیغی اوزره وقعهٔ جملده (زیاد بن ابیه) بصره‌ده عزلت وانزوا اوزره اولوب عقیب وقعه‌ده حضرت علی، آنی بصره امور مالیه‌سی مدیری نصب ایتمشیدی .

بناءً علیه بواثناده زیادك آدی سویلنمز اولدیغندن عربلر بش کشی‌یه (دهات) دیدیلر. بونلر ، سالف‌الذکر معاویه وعمرو بن‌العاص ومغیره ایله قیس بن سعد بن عباده وعبدالله بن بدیل بن‌الورقادر .

عبدالله بن بدیل ، حضرت علینك یاننده ایدی. قیس بن سعد دخی بروجه‌بالا امارت مصریه‌دن منفصل اولدقدن صکره حضرت علینك نزدینه

---

[١] دهات : داهیه‌لر دیمکدر. داهیه: غایت ذکی وجودت رأی وحسن‌تدبیر صاحبی آدمه دینورکه لسانمزده (جین فکرلی) تعبیر اولنور .

عربلر اوته‌دنبرو درت کشی‌یه (دهات اربعه) دیرلردی‌که : معاویه وعمرو بن‌العاص ومغیره ابن شعبه وزیاد بن ابیه‌در .

كلمشيدی. ایکیسیده لطائف‌الحیل حکیمانه ایله بیوك ایشلرك عهده‌سندن‌کلور آدملر ایدی .

لکن حضرت علینك علوّ جنابی اویله حیله وخدعه ایله ایش کورمکه مانع ایدی. زیرا آب صافئ خلافتی بولاندرمغه‌راضی دکل ایدی. نه‌چاره‌که عالمك احوالی بولانمش وحیله ودسیسه ایله ایش کورلمکه باشلانمش ایدی .

مغیرة بن شعبه ، کندی بلده‌سی اولان طـائفده عزلت وانزوا اوزره اولوب روش احواله نظر ایتمکده ایدی .

عمر وبن‌العاص دخی ارض فلسطینده‌کی خانه‌سنده منزوی ایکن بروجه آتی بو اثناده معاویه نزدینه کلوب بو ایکی داهیه برلشمشدر .

عمر وبن‌العاصك معاویه‌یه متابعتی

بالاده اشعار اولندیغی اوزره حضرت عثمان محصور اولدقده (عمر وبن العاص) ایشك نه‌یه منجر اوله‌جغنی جفر عقلی ایله استخراج ایدرك‌اوغللری (عبدالله) و(محمد) ایله برلکده ارض‌فلسطینه کلوب وخانه‌سنده قپانوب قالمش وحضرت عثمانك شهادتی خبرینی آلنجه قاریلر کبی آغلامغه باشـلامش وطلحه‌نك‌خلافتنی آرزو ایدر ایکن حضرت علینك خلافته انتخاب‌اولندیغنی ایشیدنجه پك زیاده مکدر واندیشه‌ناك اولمش وطلحه وزبیرك حضرت علی علیهنه خروجلرینی ایشیدنجه امیده دوشمشیکن وقعهٔ جمله‌ده حضرت علینك مظفریتی خبرینی آلمغله درین افکاره طالمش . بعده شام والیسی معاویه‌نك حضرت علی‌یه مخالفت‌اوزره اولدیغنی ایشتدکده « نصل حرکت ایلیه‌لم » دیو اوغللری عبدالله ومحمددن صورمش .

عبدالله‌که پدرندن اول اسـلام ایله مشرف اولمشـیدی . فضلا وفقهای صحابه‌دن برذات جلیل القدر ایدی « رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم و ابوبکر وعمر سندن راضی‌اولدقلری حالده دارعقبایه کیتدیلر. ناس برفکراوزرینه

اجتماع ایدنجیه‌دك سن خانه‌کدن طیشارو چیقمامليسين » دیو پدرینه نصیحت ویرمش .

دیکر اوغلی محمدکه پدری کبی شجعان عربدن ایدی . پدرینه « سن بوقومك اولولرندنسين. سنسز بوایشلك ختام بولمسی لایقمی » دیدکده عمرو بن العاص « یا عبدالله ! سن بکا آخرتجه خیرلو اولان حال وحرکتی رأی ایدیورسين . محمدده دنیاجه فائده‌لو اولان یوله دلالت ایدیور » دیمش .

صکره حرص شان وجاه ایله دمشق شامه عزیمتی تصمیم ایدوب اکرچه عبدالله اوطرفه کیتمکدن ابا ایله « باری کوفه‌یه کیده‌لم » دیمش ایسه‌ده عمرو بن العاص « علینك شجاعت وفضیلتی واسلامده قدمی ورسول‌اللهه قرابتی حسبیله بزم کبیلره احتیاجی یوقدر . بزم ایشمزه معاویه الویرر . اولادك والدینه اطاعتی دخی واجبدر. هایدی قالقك کیده‌لم» دیمش وعبداللهه برکون رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری (پدریکه اطاعت ایله) دیو بیورمغله او دخی هرخصوصده پدرینه اطاعت ایده‌کلمش اولدیغندن عمرو بن العاص ایکی اوغلی ایله برلکده شامه کلدیلر .

معاویه، اوچنه دخی عطیه‌لر ویرمش ایسه‌ده عبدالله، علی‌یه مائل ومحب اولدیغنه مبنی معاویه‌نك عطیه‌سنی قبولدن امتناع ایلدیکی مرویدر. عمرو بن العاص کورمش‌که شام اهالیسی دم عثمانی طلبده اصرار ایدیورلر . آنلره « سز حقلیسکز» دیه‌رك عزیمتلرینی تأیید ایتمش وعندالظفر کندوسی مصر والیسی اولمق شرطیله علی علیهنه معاویه ایله اتفاق ایتمشدر .

عبیدالله بن عمرك اهل شامه التحاقی

بشنجی جزءده بیان اولندیغی اوزره حضرت عمرك اوغلی (عبیدالله) بغیر حق (هرمزان) ی قتل ایتدکده حضرت عثمان ، آنك دیتنی ویروب عبیداللهی قصاصدن عفو ایتمش ایسه‌ده حضرت علی ، امر قصاصك اجراسی رأینده بولنمش ایدوکنه مبنی عبیدالله ، آندن خوف واحتراز اوزره بولنمغله آنك یاننه واره‌میوب شامه کله‌رك باغیلره قارشمش ایدی .

عبيداللهك ملتجـه بيوك برادری (عبدالله) قدر شان وحيثيتی بيوك دكل ايسه‌ده كندوسی شجعان عربدن اولوب پدرينك نام وشانی ايسه بك بيوك اولديغندن معـاويه آنی كندی مرامنك ترويجی يولنـده قوللانمق ايسته‌مشدر .

شويله‌كه : معـاويه ، عبيداللهی مجلس خاصنه جلب وحضرت عثمانك مظلوماً قتل اولنديغنـدن بحث ايله منبرده بو خصوصه دائر حضرت علی‌يی اتهام ايده‌جك سوزلر سويلمسنی امر ايتدكده عبيدالله « علی بن ابی طالب كبی كمالات انسـانيه‌يی جمع ايله سرافراز وتأييدات صمدانيـه ايله ممتاز اولان بر ذات عالی قدری نه‌وجهله طعن وآنی دم عثمان ايله نصل اتهـام ايليه‌يم ، مكر خاطريكز ايچون يالان سويليه‌يم » ديمش .

عمروبن‌العاص دخی « آ جانم ! غرض‌اصلی، ناسك قلوبندن علی‌محبتی اخراج ايده‌جك سوزلر اشـاعه‌سندن عبارتدر . بو يولده بر ايكی سـوز سـويلييور » ديمكله عبيدالله « پك ايی » ديه‌رك قالقمش ومنـبره چيقوب خطبه اوقومش ايسه‌ده عثمان وعلی بحثنه دائر بر سوز سويلمكسزين منبردن اينمش .

معاويه آكا « نيچون وعديكی ايفـا ايتمدك » ديدكده « اللهدن اوتاندم . علی‌ملأ الناس يالان‌سويليه‌مدم » ديمكله معاويه كوجنمش ايسه‌ده چند روز صكره عبيدالله ، حضرت عثمانك مظلوماً قتل‌اولنمش ايدوكنه دائر برمرثيه سويلمش اولديغندن معاويه ينه آكا روی توجه والتفات كوسترمشدر .

معاويه‌نك قيصره نامه كوندرديكی

بو اثناده معاويه بروجه مشروح اميرالمؤمنينه قارشـو چيقمق اوزره عظيم تداركات حربيه‌ايله مشغول ايكن قيصرروم‌ك ديار شامه سفرايده‌جكی مسموعی اولنجه قيصره تهديدنامه كوندرمشدر .

شويله‌كه « اكر شام اوزرينه عزيمتك تحقق ايدرسـه صاحبمله (يعنی

حضرت علی ایله) مصالحه ایدرم وآکا مقدمة الجیش اوله‌رق سنك اوزریکه واریرم وبالله الکریم پای تختك اولان سیسلی ، دومانلی قسطنطینیه شهرینی ییقوب یاقوب قاپ قاره کمور ایدرم ویردن هاوچ چکیلوب قوپارلدیغی کبی سنی ملککدن چکوب چیقاریرم وسنی طوموز چوبانی ایدرم » دیو یازمشدر .

فی‌الواقع معاویه ، بو دیدیکنی خالصاً لوجه‌الله یاپسیدی دها اوزمان قسطنطینیه فتح اولنه بیلوردی . زیرا (البته قسطنطینیه فتح اولنه‌جقدر . ایمدی آنك امیری نه‌کوزل امیردر وبو عسکر نه‌کوزل عسکردر) دیو بر حدیث شریف روایت اولنمغله قسطنطینیه‌نك فتحی اهل اسلامك قلوبنده مرکوز بر آرزو ایدوکندن قسطنطینیه سفری اعلان اولندیغی کبی بی‌طرف طوران صحابهٔ کزین وکبار تابعین هپ جهاد وغزایه مجبور اولور وبالجمله بلاد اسلامیه‌ده موجود اولان حرب وضرب اصحابی سکروب کلور وبو صورتله امیرالمؤمنینك شام ایچون ترتیب ایلدیکی عسکر قات قات زیاده‌لشور ایدی . ایشته معاویه اویله بر جسیم اردویه مقدمة‌الجیش اوله‌رق قسطنطینیه اوزرینه یوریمش اولسیدی قیصر آکا تاب آور اوله‌مازدی . نه‌چاره‌که آنك ذهنی استقلال سلطنت سوداسی بوریمش اولدیغندن واحتمال‌که فتح قسطنطینیه منحصراً کندوسنه‌میسر اولمق املنده بولندیغندن امیرالمؤمنینه مخالفتده دوام ایدرك اویله برفتح جلیلك عهده‌سندن کله‌بیله‌جك دلاوران اسلامك چوغی زیرده بیان اولنه‌جق صفین محاربه‌لرنده تلف اولمش وقسطنطنیه فتحنك شرف وشانی (فاتح سلطان محمدخان) حضرتلرینه قالمشدر . انسان چالیشوب چابالار . یزدان دیلدیکن یاپار .

جریر بجلینك شامه عزیمت وعودتی

وقعهٔ جملدن صکره حضرت علی شام اوزرینه یوریمکی تصمیم ایتمش اولمغله کوفه‌یه کلدکده همدان والیسی (جریر بن عبدالله البَجَلیّ) ایله

آذر بایجـان والیسی (اَشْـعَثْ بن قیس الکنـدی) یی کوفه‌یه دعوت بیورمشیدی .

ایکیسی‌ده حضرت عثمانك نصـب کرده‌سی اولان امرادن اولدقلری حالده ایالتلری خلقیله برابر حضرت علی‌یه بیعت وامره اطاعت ایله کوفه‌یه کلمشلر ایدی .

جریر بن عبدالله (بَجیلَه) قبیله‌سی رئیسی اولوب رسول اکرم صلی‌الله علیه وسـلم حضرتلرینك وفاتندن قرق کون مقدم بر جمـاعت ایله مدینه‌یه کلوب اسـلام ایله مشرف واکرام والتفات نبوی‌یه مظهر اولمشـدی . عراق محـاربه‌لرنده چوق ایشـه یارادی . بعده کوفه‌ده متوطن اولدی . کوفه رجالنك اك مشهور ومحترملرندن بری ایدی .

اشـعث بن قیس دخی (کِنْدَه) مشـایخندن اولوب هجرتك اوتنجی سـنه‌سنده آلتمش کشی ایله مدینـه‌یه کلس واسـلام ایله مشرف اوله‌رق حضرت ابی بکرالصدیقك قز قرنداشنی تزوج ایتمش ایدی . عراق وایران فتوحاتنده بولنوب صکره کوفه‌ده ساکن اولمشدر . کوفه رجالنك مشاهیر ومتحیزانندن ایدی .

معاویه‌یه وقعهٔ جملك مبادی ونتایجنی بیان وآنی مهاجرین وانصـارك داخل اولدقلری دائرهٔ اطاعته دعوت ایله آندن بیعت آلمق اوزره اصحاب کرامدن بر ذاتك شـامه عزیمتنی حضرت علی مناسـب کوردی ، کیمك کوندرلمسی مناسب اوله‌جغنی حاضر بالمجلس اولانلردن صوردی .

جریر « بونی بن ایشمدر . زیرا معاویه ایله الفت سابقه‌م واردر . اونی سوزیمی اصغا ایدر » دیدکده مالك اشـتر « آنك شـامه کوندرلمسی مناسب اولماز . زیرا وقعهٔ جملده بولنمدی ، هم‌ده آنك معاویه‌یه میل ومحبتی واردر» دیدیسه‌ده حضرت علی آنك سوزینی دیکله‌میوب جریری شامه کوندردی ،

جریر بجلی ، دمشق شـامه واردی . معـاویه آکا پك زیاده روی التفـات کوسـتردی . لکن لا ونعم بر جواب قطعی ویرمیـوب آنی

اویالاندردی وعمرو بن العاصك ورودینه قدر لیت و لعل ایله وقت کچوردی .

چونکه آکا جواب قطعی ویرسه حضرت علینك شام اوزرینه حرکت ایلیه‌جکی درکار ایدی . بواثناده ایسه استانبول قیصرینك سوریه طرفه حرکت ایتلك اوزره عسکر جمع ایتمکده اولدیغی ایشیدیلیوردی وبرده بالاده بیان اولندیغی اوزره بر تقریبله اله کچوریلوب‌ده دمشق شامده محبوس اولان (محمدبن حذیفه) بواثناده محبسدن فرار ایتمکله ذاتاً جسور وزهد صلاح ایله معروف ومشهور بر آدم اولدیغی حالده نه‌طرفه کیتدیکی مجهول‌اولمغله آنك طرفندن‌دخی‌وسوسه‌سی وار ایدی .

بوجهتلرله معاویه ، متردد ومتحیر اوله‌رق « اوچ امر مشکل اره‌سنده قالدق ، نه‌یاپه‌لم » دیو عمروبن العاصدن صورمش او دخی « محمد بن حذیفه ایشی قولایدر. آرقه‌سندن آدملر کوندر ، آنی طوتسونلر. اله کچمز ایسه‌ده او سکا برشی یاپه‌ماز . قیصر طرفندن دخی‌اندیشه ایتمه. بلاد شامده نه‌قدر اسرای عیسویّه وار ایسه آنلری قیصره تسلیم ایتمك اوزره مصالحه ومسالمه‌یه رغبت کوستر. عیسویلر سندن خوشنود اولوب راحت اوزره طوررلر . ایشك مشکل اولان جهتی علی بن ابی طالب مسئله‌سیدر . زیرا اسلامده سبق وتقدمی ورسول اکرمه قرابتی وصلاح وعفتی وعلم وفضیلتی وفوق العاده شجاعتی حسبیله او سکا غالبدر . ناس آنی سکا ترجیح ایدر . سن حیله وخدعه یولنده چاره آراملیسین » دیو جواب ویرمش .

فی‌الواقع معاویه طرفندن کوندریلن آدملر (حوران) جهتنده (محمدبن حذیفه)یی بولوب اعدام ایتمشلر . قیصر طرفندن دخی بر حرکت رونما اولمامشدر . معاویه « علی حقنده نه یاپه‌لم » دیو عمرو بن العاصك رأینی صوردقده « شُرَحْبیلْ‌بن السِمْط الکِنْدی یی بورایه جلب‌ایت. آنی‌لطائف الحیل حکیمانه ایله بویولده قوللانه‌لم » دیمش .

(شرحبیل کندی) که معاویه طرفندن حمص سنجاغی امیری ایدی. وقت سعادته یتشمش اولان مشاهیردن ودم عثمانی طلبده تعصب ایدن امرای شامدن ایدی وجریر بجلی ایله بینلرنده اسکیدن عداوت اولدیغندن جریرك موفقیتنی ایسته مزدی .

عمروبن العاصك تعلیمی اوزره معاویه، آنی دمشق شامه دعوت ایله سکز، اون قدر آدمه تعلیمات خفیه ویرمش وشرحبیلك یولی اوزرنده نقطه دیزلمش کبی متفرقاً طورمق اوزره آنلری حمص جهتنه چیقارمش .

شرحبیل کلورکن او آدملرك برنجیسی آکا قارشو چیقوب « علی بن ابی طالبه نه دیرسین، عثمانك قتلنده مشارك وقاتللری محرك ایمش. شویله ایتمش، بویله ایلمش » یوللو سوزلر سویلمش . بعده دیکرلری برر برر شرحبیلك اوکنه چیقوب اوّلکینك سوزلرینی تأیید ایلمش اولدقلرندن شرحبیل کندی، بودوزمه لاقردیلری تواتر درجه سنه وارمش روایات صحیحه دن عدایله متأثر وپرآتش غضب اوله رق دمشقه کلوب طوغری معاویه نك مجلسنه کیتدی و « امنیت ایلدیکم بر چوق آدملردن ایشتدم که : علی، عثمانه غدر وظلم ایتمش. اکر سن آکا بیعت ایلرسه ك بز سنی شامدن چیقاریرز » دیدی .

معاویه « بن سزه نصل مخالفت ایلیه بیلورم که بن ده سزدنم وسز بنم املوایاغمسکز » دیمکله شرحبیل کندی « اویله ایسه جریر بجلی یه رخصت ویر کیتسون » دیدکده معاویه « عجله ایتمه، هله سن بلاد شامی طولاش. هپ اهالی بزمله متفق اولسونلرده اوزمان جریری اعاده ایده لم » دیدی .

بونك اوزرینه شرحبیل کندی ، بلاد شامی دور ایله « علی ، عثمانه غدر وظلم ایتمش وبتون ممالکی ضبط ایلمش وکلّی عسکر جمع ایله بو طرفه هجوم واقتحام وبتون اهالیٔ شامی قتل عام ایده جك ایمش . آکا معاویه دن بشقه کیمسه سدّ راه اوله ماز. همان آنك باشنه طوپلانکز، مدافعه یه حاضر اولکز » دیه رك کندوسنك آلدانمش اولدیغنی یالانلره ساده دلان اهل شامی دخی اینساندرمش وهپ اهل شامی حضرت علی ایله جنك ایتمك اوزره قاندرمش ایدی .

آلتنجی جزءده بیان اولندیغی اوزره (نعمان بن بشیر) حضرت عثمانك قانلی کوملکنی وزوجه‌سی (نائله)نك کسیلمش پارمقلرینی شامه کوتورمش ایدی. معاویه دخی آنلری جامع دمشقك منبری اوزرینه وضع ایله جمعه کونلری ناسه زیارت ایتدیرر ایدی. عمروبن العاص کلدکده «آنلرك زیارتنی بویله مبذول ایتمه. آنلری برمحلده کوزلجه حفظ ایله. محاربه وقتنده ناسه عرض ایت. تا که ناسك غیرت وحمیت طمرلری حرکته کله‌رك علی ایله جنکه حرصلانسونلر» دیوب معاویه دخی اول وجهله عمل ایدر اولمشیدی.

بوکره تمام صره‌سی کلمکله معاویه، ناسی جامع دمشقه دعوت ایلدی. حضرت عثمانك قانلی کوملکنی منبر اوزرینه سردی، نائله‌نك پارمقلرینی دخی منبره تعلیق ایتدیردی وکندوسی منبر اوزرنده اولدیغی حالده بر مدت عسکر آنلره باقوب آغلادیلر وعثمانك قاتللرندن انتقام آلمدقجه دوشك اوستنده یاتمامق اوزره یمین ایلدیلر.

معاویه، ایشی بو وجهله ایسته‌دیکی کرته‌یه کتوردکدن صکره جریرك عودتنه رخصت ویردی. او دخی بروجه مشروح درت آی قدر شامده اکلندکدن صکره مأیوساً کوفه‌یه کلوب کوردیکنی وایشتدیکنی حضرت علی‌یه بیلدیردی.

اشتر، اوزمان حضرت علی‌یه «بن جریری کوندرمه دیمدممی. ایشته معاویه‌یه وقت قازاندردی. هپ اهل شامك دم عثمانی طلبده آنکله اتفاقنه میدان ویردی وشمدی ایش بیودی» دیدی.

جریر، بوسوزلردن منفعل اوله‌رق صاووشوب «نهر خابور» اوزرنده واقع (قَرْقیسِیٰا) بلده‌سنه کیتمش، معاویه ایسه بودرلو فرصتلری فوت ایلمز اولدیغندن جریر ایله مخابره ایدرك آنی کندی طرفنه جلب ایتمشدر.

جریرك اول وجهله اعاده اولنمسی اعلان حرب دیمك اولدیغندن حضرت علی کوفه‌دن چیقوب خارج شهرده اردو قورمش ومعاویه دخی اردوسنه چکی دوزن ویرمشدر.

شامك كيفيت بغی وعصيانی

يوقارولرده بيان اولنديغی اوزره بدر غزاسنده قريشك رؤساسی تلف اولدقدن صكره (ابوسفيان) ميدانی خالی بولدی . رئيس قريش اولدی . فتح مكه‌يه قدر رياستده مستقل ومنفرد قالدی .

بعدالفتح اوغللريله برابر شرف‌اسلام ايله مشرف اولوب مدينهٔ‌منوره‌يه نقل خانه ايتديلر . رضی‌الله عنهم

بيوك اوغلی (يزيد) شامده سنجاق بكی ايكن فوت اولدقده حضرت عمر، آنك يرينه برادری معاويه بن ابی سفيانی نصب وتعيين بيوردی.

معاويه ايسه احتشام وسلطنتی سور بر آدم ايدی . حتی حضرت عمر، شامه كلدكده آنی بر طور محتشمانه‌ده كورنجه « بو آدم عربك كسراسيدر» ديمشدی .

بعده حضرت عثمان ، ديكر سوريه سنجاقلرينی برر برر بروجه الحاق معاويه‌يه توجيه ايتمكله معاويه، بتون سوريه قطعه‌سنه‌والی وحدود مصريه‌دن نهر فرات واديسـنه قدر حكمی صو كبی جاری اولدی ، ديار رومه غزا ايدرك نيچه بلده‌لری يد ضبط وتسخيرينه آلدی .

بوصورتله معاويه ، مدت مديده بالاستقلال سوريه واليلكـنده بولندی ويك چوق سامان وثروت قازاندی وامر سـياستده ماهر اولديغندن شامده سلطنته شبيه برحكومت قاهره تأسيس ايتدی .

حضرت عثماندن صكره معاويه ، بنی اميّه‌نك رئيسی اولمق ملابسه‌سـيله آنك يرينه امير المؤمنين اولمق املنه دوشدی و « عثمانك عمزاده‌سی اولديغم جهتله آنك وليسی‌يم » ديه‌رك دم‌عثمانی طلب ودعوايه قالقشدی وبودعوايی ترويج مرامنه وسيلهٔ مناسبه اتخاذ ايلدی .

حضرت عثمانك ايام خلافتنده ســائر امويلر دخی خيليدن خيلی ثروت وسامانه مالك اولدقلری حالده هپ معاويه‌يه تابع ايديلر . ســائر محب دنيا

وحريص جاه اولانلر دخی آکا مائل ایدیلر وهر نه سببدن ناشی اولورسه اولسون حضرت علی‌یه مخالفت اوزره بولنانلر پیدرپی شامه کلوب معاویه‌یه عرض تبعیت ایلمکده ایدیلر .

الحاصل معاویه ، شامده خیلی قوت بولدی ودم عثمانی طلب ودعوی داعیه‌سیله باشنه پك چوق خلق اوشدی وپدرینك زمان جاهلیتده رئیس قریش ایدوکنه وکندوسی‌ده حضرت عثماندن صکره امویلرك رئیسی اولدیغنه بناءً ویسار واقتدارینه اغتراراً امارت و سلطنت سوداسنه دوشدی .

حالبوکه قومیتجه وثروتجه تفوق وتقدم داعیه‌لری ، بعدالاسلام متروك ومهجور اولمغله اصحاب کرام آنجق اسلامده سابقه وتقدملرینه ودین اسلامه واقع اولان خدمتلرینه کوره یکدیکره نسبتله بیوك وافضل اعتبار اولنورلر .

شویله‌که : اوّلا عشرۀ مبشره وهجرتدن مقدم‌ایمان‌ایدن وبدر مظفریتنده بولنان مهاجرین وانصار وبعده احد غزاسنده بولنان صحابۀ کزین وبعده شجرۀ رضوان آلتنده بیعت ایلین وبعده فتح مکه‌یه قدر ایمان ایدن اصحاب کرام ، درجه درجه یکدیکره نسبتله افضلدر. بیعت رضواندن فتح مکه‌یه قدر ایمان‌ایله هجرت ایلینلر ، مهاجرینك خاتمه‌سیدر. ایشته ابوموسی‌الاشعری وعمروبن العاص وعبدالله بن بدیل آنلردندر . اصحاب کرامك اك صوك طبقه‌سی ، بعدالفتح اسلام‌ایله مشرف اولانلردر. فتح مکه‌دن صکره هجرت معتبر اولمامغله بعدالفتح مدینه‌یه نقل خانه‌ایدنلر ، مهاجریندن عد اولنمازلر . ایشته معاویه ، بو اك صوك طبقه‌ده بولنان اصحاب کرامدن اولدیغی حالده طبقۀ علیانك برنجی درجه‌سنده بولنان وامیرالمؤمنین اولان علیّ‌المرتضایه تقدم ایله امیرالاسلام اولمق املنه دوشمشیدی .

حضرت عثمان زماننده مهم ایشلرده بولنه‌رق خیلی ثروت قزانمش اولان (یعلی بن منیّه) دخی بو اك صوك طبقه‌ده بولنان اصحاب کرامدندرکه

صحـاب جملك اكابرندن اولديغى حالده مؤخراً حضرت على‌يه تابع
ولمشدر .

(سعدبن ابی‌وقّاص) و (عبدالله‌بن عمر) و (زيد بن ثابت) و (اسامة‌بن‌زيد)
(ابو موسى‌الاشعرى) و (محمدبن‌مسلمه) كبى بعض‌اصحاب كرام « اكركفار
يله محاربه اولورسه كيده‌رز ، اما اهل قبله ايله جنك ايتمه‌يز » ديه‌رك مقدم
مؤخر عزلتى اختيار ايتمشلر ايدى . مع‌مافيه حضرت علينك فضلنى‌اعتراف
يدرلر و آنك غيرتنى كودرلر ايدى .

حتى ابو هريره « معاويه‌نك‌طعامى ادسم (يعنى ياغلى) وعلينك آرقه‌سنده
نماز اتم (يعنى اكمل وقصورسز) وترك حرب اسلمدر » ديه‌رك بى‌طرف
نالمشيدى . (رضى‌الله عنهم اجمعين)

شو حالده عمروبن العاصك شـامه كليويرمسى معاويه‌يه ايجـه قوت
ويرمش ايسه‌ده حضرت علينك يانده آندن افضل نيجه مهاجرين وانصار
وار ايدى . حضرت علينك ملت اسـلاميه‌ده قدرى پك بيوك وكعبى پك
عالى ايدوكندن افكار عموميهٔ اسـلاميه آكا مائل ومحب ايدى . بنـاءً على
ذلك معاويه ، كبار مهاجرين وانصـاردن بعض ذواتك بروجه آتى جلبنه
زوم كورمشدر .

معاويه‌نك بعض‌اصحاب كرام ايله مكاتبه‌سى

حضرت على ، اميرالمؤمنين وخليفهٔ سيدالمرسلين اولوب معيتنده بولنان
اصحـاب كزين ايله كزيدهٔ تابعينك مرادلرى مجرد دين اسـلامه خدمت
ايدى .

معاويه‌نك يانده بولنانلر ايســه مال وجاه ايچون چاليشـان بر كروه
اولمغله معـاويه‌نك روحانى ومعنوى قوتى دم عثمانى طلبدن عبـارت ايدى .
بناءً على ذلك معاويه ، افكار اسلاميه‌يى جلب ايچون اهل مدينه‌يه دعوتنامه
كوندرمك ايستدكده عمروبن العاص « بونك فائده‌سى اولماز . زيرا جماعت

شمدی اوچ فرقه اولمشدر . برفرقه‌سی علی بن طالب ایله برابر اولوب آنلر سکا اصلا میل ایتمزلر . محب عثمان اولان فرقه ایسه عاجزدر . اوچنجی فرقه‌سی که عثمان وعلی غوغاسندن کچوب عزلت ایلینلردر . آنلر سنك ایچون یرلرندن قیملدامازلر . لکن مادام آرزو ایدیورسین. باری برمکتوب یاز که فائده‌سی اولماز ایسه ضرری‌ده اولمسون » دیمش .

بونك اوزرینه معاویه طرفندن اهل مدینه‌یه خطاباً (ایام فتنه‌ده بز مدینه‌ده بولنمدیغمدن حقیقت حاله واقف دکلم. لکن علی ، عثمانك قاتللری ایله متفق اولوب حالا قاتللر آنك یاننده‌در وبن که عثمانك ولیسی‌یم. آنك قاننی طلب ایدرم وقاتللری علیدن ایسترم . ویررسه قصاص ایدوب خلافتی دخی عمرك یاپدیغی کبی شورایه حواله ایدرم واکر علی قاتللری ویرمزایسه آنکله جنك ایلرم . عثمانی سونلر همان بورایه کلسونلر) دیو مکتوب یازلمشدر .

اهل مدینه بو مکتوبی آلوب اوقودقده حدتلنه‌رك معاویه ایله عمروبن العاصك عظیم خطاده بولندقلرندن بحثله تکدیرنامه قیلقلو بر قطعه جوابنامه یازدیلر .

معاویه ، بوجوابنامه‌یی آلوب اوقودقده « مدینه‌ده عبدالله بن عمر بن الخطاب وسعد بن ابی وقاص ومحمد بن مسلمة الانصاری کبی بیوك ذاتلر وار ایکن آنلره یازمیوب‌ده افراد اهالی‌یه مکتوب یازمقده خطا ایتمشز » دیه‌رك بو اوچ ذاته برر مکتوب یازمغی مناسب کورمش .

عمروبن العاص ایسه « سن بوسودادن‌واز کچ. زیرا آنلر سندن افضل اولان طلحه وزبیر وعایشه‌یه موافقت ایلمیوب‌ده بی‌طرفلغی اختیار ایلمش اولدقلرینه نظراً سکا اصلا موافقت ایلمزلر » دیه‌رك معاویه‌یه نصیحت ویرمش .

(سعد بن ابی وقاص) که ابتدا ایمان ایدنلرك دردنجیسی وعلی روایة بشنجیسیدر وابتدا فی‌سبیل‌الله قان دوکن واوق آتان وایرانی فتح ایدن اودر . بالجمله غزالرده رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلریله برابر

ولنمشدر وعشرهٔ مبشره‌دندر . على‌العموم ملت اسلاميه‌ده قدر وشانى
ك بيوك ايدى . حضرت عليدن صكره اوزمان موجود اولان صحابه‌نك
فضلى ايدى . محمد بن مسلمه دخى اصحاب بدردن واكابر انصار كرامدن
ذات جليل‌القدر ايدى. (عبدالله بن عمر) ايسه فضلاى صحابه‌دن برذات
جميل‌الصفات اولوب اهل شامك آكا پك زياده ميل ومحبتى وار ايدى .
ناءً على ذلك معاويه آنلرك كندى طرفه جلبنى ذهننده قورمش .

حال‌بوكه سعدبن ابى‌وقاص ، فتنه ظهورنده بى‌طرف قالمش وعالم عزلته
چكلمش ايدى وبرطرفه ميل ايده‌جك‌اولسه حضرت على ايله براباراوله‌جغى
دركار ايدى . محمد بن مسلمه دخى حضرت عثمانك شهادتى اوزرينه قليجنى
يروب آغاجدن قليج ياپمش وخانه‌سنه قپانوب عزلتى اختيار ايتمش ايدى
ه رسول اكرم بكابرقليج ويردى، و (بونى مشركينه قارشواستعمال ايت
اهل اسلام آره‌سنه اختلاف دوشدكده آنى طاشه اور ، قير ، آت) ديو
يوردى » دير ايدى . عبدالله بن عمر ايسه امور دينيه‌ده پك زياده اتقا
احتياط اوزره طاورانور وامر فتواده چوق دوشونور وخطادن پك
زياده صاقنور ايدى . بناءً عليه علم فقهده شهرتى علم حديثده اولان شهرتى
قدر دكل ايدى . ايشته بى‌طرف طورمسنك سببى بوايدى. مع‌مافيه عصات
وبغات محاربه‌لرنده حضرت على‌ايله برلكده بولنمديغنه صكره‌دن نادم‌اوله‌رق
بوندن طولايى الى آخرالعمر تأسف ايتمشدر .

بوتفصيلاته كوره معاويه‌نك بو اوچ ذاتى جلبه چالشمسى پك بيهوده
وعمروبن العاصك بوخصوصده اولان مطالعه‌سى طوغرى ايدى .

معاويه ايسه اويله اكابر مهاجرين وانصاردن بر قاچ ذاتك كندو يانده
بولنمسنه لزوم كورمكله وعلى رواية (عبيدالله بن عمر) دخى بيوك برادرى
عبداللهك وسعد ايله محمدبن مسلمه‌نك دعوتنى تنسيب ايتمكله معاويه‌اوچنه‌ده
برر مكتوب يازدى . بومكتوبلرك خلاصهٔ مأللرى دم عثمانى طلبده كندوسنه
معاونت ايچون اوچنى‌ده شام اردوسنه كلملرى ايچون دعوتدن عبارت
ايدى .

فقط سعد بن ابی وقاصه کوندردیکی مکتوبده « نسبجه واسلامده قدمجه سکا دنك اولان طلحه وزبیر، دم عثمانی طلب ایله خروج ایتدیلر. عایشه‌ده آنلره موافقت ایلدی . سن‌ده آنلرك مسلکنی ترجیح ایتملیسین » دیو یازمشیدی .

محمد بن مسلمه‌یه کوندردیکی مکتوبده عثمانه معاونتده اهمال اولنمش ایدوکندن مظلوماً قتل اولندیغنه دائر سوزلر وار ایدی وعبدالله بن عمره کوندردیکی مکتوبده کویا عبداللهك علی‌یه مخالف اولدیغندن ناشی اختیار عزلت ایلمش اولدیغندن بحث ایتمشیدی .

سعد بن ابی وقاص حضرتلری ، معاویه‌نك مذکور مکتوبنه جواباً « مکتوبك اوقوندی، مآلی معلوم اولدی. بنی برباطل یوله دعوت ایلدیکك آکلاشلدی . معلومك اولسونکه : بن علی ایله اصلا محاربه ایتمم و آنك علیهنده سنکله اتفاق ایلمم. بن اهل اسلام آره‌سنده ظهور ایدن فتنه‌دن احتراز واتقا ایله اختیار انزوا ایدوب خانهٔ ویرانمه چکلمشم . طلحه وزبیر دخی علی علیهنه خروج ایتمسیدیلر حقلرنده خیرلو اولوردی . الله تعالی آنلرك خطالرینی عفو ایتسون والسلام » دیو یازمشدر .

محمد بن مسلمه دخی معاویه‌یه یازدیغی جوابنامه‌سنده « بنم عندمده تحقق ایتدی‌که سنك غرضك ملك و سلطنتدر. یوقسه عثمانك علیهنده بولنانلردن اخذ انتقام دکلدر . معلومك اولسونکه بن سنی اصلا علی‌یه ترجیح ایتمم وسنك خاطرك ایچون آنك علیهنده بولنمم . ای معاویه ! عثمانك عهد خلافتنده برفتنه یوز کوسترمکه باشلادی. کوردم‌که آنك دفعنه مقتدر دکلم وبنم کبی آدملرك نصیحتی مفید دکلدر . همان قلیجی‌می قیردم ، کوشهٔ انزوایه چکلدم. کندو سعیلرینك مفید اولمیه‌جغنی آکلایان اصحاب رسول اللهدن بر جماعت دخی انزوا خصوصنده بکا مشارکت ایلدیلر . تعجب اولنورکه عثمانك محصور ومتحیر اولدیغی زمان بالدفعات استمداد یولنده شامه خبرلر کوندریلوب سن‌ده مقتدر ایکن امداد واعانه‌ده تکاسل وتغافل ایتدك ، ولی نعمتکك حق نعمتنی ایفا ایتمدك. دشمنلری آکا ظفریاب

اولور ومیدان سکا قالور ، سن‌ده مرادیکه ایررسین صاندك . شمدی آنك قاتی طلب و دعوی بهانه‌سیله تاج حکومتی باشکه کیمك ایستیورسین » دیمشدر .

عبدالله بن عمر ایسه معاویه‌یه بو وجهله جواب یازمشدرکه « مکتوبك وصول بولدی ، مألی معلوم‌اولدی. تعجب ایدیورم‌که بنی دائرهٔ تبعیته‌دعوت ومهاجرین وانصار ایله‌جنکه تشویق ایدیورسین. یقیناً معلوم اولدی‌که سنك دم‌عثمانی طلبدن غرضك ، جاه ومنصبدن بشقه برشی دکلدر. علی‌طرفنی ترك ایدوب‌ده سنك محکوم حکمك اولورم ظننده بولنماك عظیم خطادر وکویا علی‌یه مخالفت سببیله اختیارعزلت ایتمشم ظننده بولنماك دخی بربشقه خطادر. معاذالله بن‌علی‌یه‌مخالفت‌وآنکله عناد ایلیه‌یم. ای معاویه! معلومك‌اولسون‌که: بن اهل اسلام ایله جدال و قتالدن کیرو طورمش ایسه‌م‌ده باطناً امیرالمؤمنین‌ایله متفقم وبرطرفی‌ترجیح ایده‌جك‌اولدیغم تقدیرده علی، اولادر. زیرا آنك اسلامده قدری پك بیوکدر وعندالله مرتبه‌سی یوجه‌در. خلافته احقدر . اصحاب رسول اللهك افضلیدر ورسول اللهه جمله‌دن اقربدر . آنجق اهل اسلام اوزرینه قلیج چکمك مزاجمه مخالف اولدیغی جهتله اختیار عزلت‌ایلمشم. سکا نصل تابع اوله‌یم‌که بن، سندن افضلم وپدرم ومادرم، سنك پدر ومادرکدن اشرفدرلر . شمدی بن خانه‌می عبادتخانه اتخاذ ایدوب اللهه عبادت ایله مشغولم . کشکه ابنای زمانه ایله بتون بتون اختلاطدن منقطع اوله‌جق بریرده ساکن اولیدم. چونکه زمانه بی‌وفادر . آهولرك حالی نه‌اعلادرکه معموره‌دن خارج‌وخراب یرلرده ساکن اولورلر» دیمشدی .

معاویه ، بو جوابنامه‌لری آلوب اوقودقده عمروبن العاص « بن سکا آنلر ایله مکاتبه ایتمه ، دیمدممی » دیو سرزنش ایتمش معاویه دخی « حقك وار ایمش. بزه آنلردن امداد یوق، بزکندی باشمزك‌چاره‌سنه باقملی‌یز وهمان اسباب محاربه‌نك اکماله چالشملی‌یز » دیمش ومنبره چیقوب خطبه اوقومش وناسی حضرت علی علیهنه تحریك وتشویق ایتمشدر .

شـویله‌که « عثمانك مظلوماً قتل اولندیغی محققدر و جنـاب حق قرآن کریمنده (ومن قتل مظلوما فقد جعلنـا لولیه سلطانا) بیورمشدر . عثمانك ولیسی بنم . عمره اتباعاً عثمان ، بکا ولایت شـامی توجیه ایدوب وفاتنه‌دك عزل ایتمدی. ایمدی بکا مخالفت ایلینلر باغی وعاصیدر واهل فتنه ، خلیفه‌یی قتل وقاتللره اعانه ایدنلردر. علی‌ایسه مسند خلافته کچوب قاتللری خواصی ومقربینی صره‌سنه کچورمشدر وعساکر کلیه جمع ایدرك بزمله جنکه توجه ایتمك اوزره‌در . اکرچه عراق عسـکری جسور ایسه‌ده بن‌ده سزك صبر وثباتکـزه اعتماد ایلرم » دیدی .

امرای شامدن (ابواعورسلمی) سوزه آغاز ایله « عثمانك بیعتی هنوز بویمزده ایکن مظلوماً قتل اولندی . سن آنك ولیسی وعمزاده‌سی‌سین . علی ایســه آکا اعانه ایتمیوب آنی کروه مخالفینك اللرینه ترك ایتمشیدی . نه‌وقت امرایدرسه‌ك بزآنکله جنك ایدرز » دیدی .

بعده (حمیر) قبیله‌سی مشـایخندن (ذوالکُلاع) کلامه ابتدار ایله « یامعاویه ! عثمان سنی بتون ولایت شامه والی ایتدی سن ایسه آکا وقت اضطرابنده یاردم ایتمدك . شمدی آرتق آنك دمنی طلب ایتملیســین باجمله قبائل عرب سندن یوز چویرسه‌لر بز عشائر واقربامزله ســنك خدمتکدن آیرلمیز » دیدی .

وبعده حمیر قبیله‌سندن بر آدم قالقوب « ای اهل شـام ! ایچکزده الله ایچون طوغری ســویلین کیمسه یوقیدر . علی بن ابی طالبك رســول الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه قرابتی و حسن ســلوك وسیرتی وعلم وفضل وشجاعتی و تعداده کلمز بونجه محاسن وفضـائلی حسبیله خلافته او جمله‌دن احقدر . بو دیاری استیلا ایدرســه کیمسه‌یه ضرر کلمز ، هرکسك مرادی حصوله کلور » دینجه معـاویه آنك اخذ وحبسنی امر ایتدی . همان آنی طوتدیلر ، اعدامنه قصد ایتدیلر. لکن قومنك شـفاعتیله تخلیص کریبان ایتدی وبرتقریبله صاوشوب امیرالمؤمنینك یانـنه کیتدی .

مقدمجه معاویه ، حضرت علی ایله واقع اولان مخابره‌سنده دخی ولیسی

اولديغندن بحثله عثمان عليهنه سعی وخروج ايتمش اولانلری قصاص ايچون
حضرت عليدن ايستهمشيدی. حضرت علی ، دخی معاويه طرفندن كلمش اولان
آدمه « رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم حضرتلرينك ملأ اعلايه ارتحالنده عمم
عباس ايله معاويه‌نك پدری ابوسفيان همان بكا بيعت ايلك ايستدكلرنده اصحاب
رسول‌الله آره‌سنه تفرقه دوشمك احتمال وملاحظه‌سنه مبنی خلافتی قبولدن
امتناع ايتمشيدم. بوكره مهاجرين وانصارك ابراميله خلافتی قبوله مجبور اولدم.
معاويه‌يه لازم اولان دخی بكا بيعت ايلمكدر. صكره عثمانك اولادی ، اقامهٔ
دعوی وشرعاً اثبات مدّعا ايدوب‌ده آكا كوره امر قصاصك اجراسی لازم
كلور . بوده اميرالمؤمنينه عائد بر وظيفه‌در » ديو جواب ويرمشيدی .

بو جواب ، عين صواب ايدی ومعاويه‌نك بر وجه بالا منبرده لاجل الاستدلال
اوقوديغی نظم جليل ، كندی عليهنه دليل ايدی.

زيرا (ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا) نظم جليلنك معناسی
(كيم كه مظلوماً ، يعنی بغير حقٍ قتل اولنه . آنك وليسنه حق تسلط
ويردك كه قاتل اوزرينه مسلط اولوب اقتضاسنه كوره آكا قصاص ايله
واقتضاسنه كوره ديت ايله مؤاخذه ايلر) ديمك اولور .

وبوراده ولی ، بالفعل وارث ديمك اولوب سائر اقربايه شامل اولماز .
معاويه ايسه عثمانك عمزاده‌لرندن بری ايدی .

شويله كه: حضرت عثمان ، ابن عفان بن ابی العاص بن اميّة بن عبدالشمس
اولوب معاويه دخی ، ابن ابی سفيان بن حرب بن اميّه اولمقله اوچ بطن
يوقاروده برلشورلر وحضرت عثمانك معاويه كبی دها نيچه عمزاده‌لری وار
ايدی. عبدالشمس ، هاشمك برادری اولمغله حضرت علی دخی حضرت
عثمانك عمزاده‌لرندن ايدی .

اگرچه علی‌يه نسبتله معاويه ، عثمانه اقرب ايسه‌ده عثمانك اولادی اولمقله
دعوای قصاص ، آنلرك حقی اولوب قريب وبعيد عمزاده‌لرندن هيچ بريسی
ولیّ قصاص اوله‌مازلردی . بناءً علی ذلك معاويه‌نك بر وجه بالا عثمانك

« ولیسی یم » دیمسنه بروجه شرعی یوق ایدی و قرآن کریمی او یولده تفسیر وتأویل ایتمسی خطا ویاکلش ایدی .

قبل الاسلام بین العرب قاندعواسی کوتمك وقاتل، یاخود عشیرتندن ویاخود متفقلرندن قنغیسی راست کلورسه قتل ایتمك عادتی جاری ایدی . واوزمان عشیرت شیخلری دخی بودرلو ایشلرك آرقه‌سنه دوشردی. شریعت اسلامیه‌ده ایسه بومثللو عادات جاهلیه ممنوع وهر کیمك قاتل اولدیغی ثابت اولورسه مجرد آنك قصاص ایدلمسی مشروع اولدی .

بناءً علی ذلك معاویه ، عثمانك عمزاده‌سی وبنی امیه‌نك رئیسی اولمق ملابسه‌سیله « عثمانك ولیسی‌یم » دیه‌رك آنك دمنی طلب یولنده میدانه چیقمسی عادات جاهلیه‌یه اویار بردعوی ایدی .

لکن مقدما شامده ساکن اولان فقهای صحابه منقرض اولوب سائر رجال شامك اکثری احکام‌قرآنیه‌یه کرکی کبی واقف اولمدیغندن معاویه‌نك خطالرینی فرق وتمیز ایده‌مزلردی ، اولدقجه واقف اولانلر دخی آغز آچامازلردی .

حتی‌فضلا وفقهای‌صحابه‌دن (عبدالله‌بن عمروبن العاص) که بالاده بیان‌اولندیغی اوزره پدرینك زوریله کوکلسز اوله‌رق شامه کلمش‌ایدی . پدرینه‌طوغری‌یی سویلکدن چکنمز ومعاویه‌نك طورینی بکنمز اولدیغی حالده سکوته مجبور اولوب پدری یاننده بیکانه ایدی .

اواثناده فقها وعلما مدینه‌ده ومکه‌ده‌اولوب آنلرك اکثری‌ایسه حضرت علینك یاننده ایدی وجمله‌سنك اعظم وافضلی حضرت علی اولوب قرآن کریمك احکام ومزایاسنی جمله‌دن اعلی بیلوردی .

رسول‌اکرم صلی‌الله‌علیه وسلم حضرتلری (بن علمك مدینه‌سی‌یم‌وعلی قپوسیدر. علمی ایستین قپوسنه کلسون) دیو بیورمشدر .

وابن عباس رضی‌الله عنهما « ناسه ویریلن علمك بشده دردی ، علی‌یه ویرلدی . باقی خمسنده دخی علی ، ناسه مشارکدر » دیمش اولدیغی ثقه‌دن مرویدر .

الحاصل حضرت علی اصحاب کرامك اعلمی ایدی . شامده عالم وفقیه کچینانلرك آکا قارشو مسائل شرعیه مباحثه‌سنه قالقشملری کدیلرك آرسلانه قارشو میرلدانملرینه بکزردی .

معاویه ایسه کندی قصور وخطالرندن غافل اوله‌رق حضرت علی‌یی تخطئه ایتمکده ایدی . حتی بو اثناده حضرت علی‌یه کوندردیکی مکتوبنده (عثمانك قتلی خصوصنده سندن صادر اولان خطادن ناشی سکا بیعت ایتلم وبوندن اوّل اهل حجاز ، حق وصدق اوزره حرکت ایده کلدکلرندن حلّ وعقد امور آنلرك اللرنده ایدی . اما شمدی مداهنه یولنی طوتدقلرندن انتخاب خلیفه وتنفیذ امور دینیه حقی ، اهل شامه انتقال ایتمشدر) دیو یازمشدی .

حضرت علی دخی آنك جوابنده (بنم وقعهٔ عثمانده اصلا مدخلم یوقدر . بن اوزمان افراد مهاجریندن بریسی ایدم . شامده قریشدن ایکی کشی ظهور وخروج ایتمکله اهل شامك خلافت کبی بر امر خطیره مداخله‌یه حقلری اوله‌ماز. هم ده سز کندوکزی طلحه وزبیره قیاس ایتمیك. آره‌کزده چوق فرق واردر . زیرا آنلر اهل بدردندر ومهاجرین وانصارك بیعت ایلدکلرینه بیعت ایلمك سائر ناسك اوزرینه واجبدر) دیو یازمشدر .

لکن معاویه‌نك ذهننی سودای امارت صارمش اولدیغندن بو مثللو نصیحتلر هپ تأثیرسز قالدی . مکاتبه ومحاوره‌یه ختام ویرلدی ودعوانك فصلی قلیجه حواله ایدلدی .

تدارکات حربیه

بالاده بیان اولندیغی وجهله جریر بجلینك شامدن عودتی اوزرینه امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه حضرتلری (ابو مسعود الانصاری) رضی الله عنهی کوفه قائممقاملغنه تعیین بیوردی وکندوسی موجود معیتی اولان عسکرله کوفه‌دن چیقوب (نخیله) نام موقعنده اردو قوردی . عسکرینه انتظام ویردی وجلب وجمع عساکر ایچون اطرافه سوریجیلر کوندردی .

متعاقباً بصره والیسی عبدالله بن عباس رضی‌الله عنهما بصره عسکریله کلوب اردوی همایونه ملحق اولدی . دیکر طرفلردن دخی پیدرپی عسکر کله‌رك اردوی همایون خیلی قوت بولدی .

حتی اردوی همایونده اهل بدردن سکسان وشجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایلمش اولانلردن سکز یوز اصحاب کزین اجتماع ایتمش اولدیغی بعض تواریخده مسطوردر .

آنك اوزرینه حضرت علی‌ّالمرتضی ، عسکره خطاباً غایت فصیحانه وبلیغانه برخطبه اوقودی وآنلری عصات وبغات ایله حرب وضربه تشویق بیوردی .

(اشتر) دیمکله معروف اولان بهادر (مالك) « یا امیرالمؤمنین ! بز هیچ بر وقت سندن آیرلمیز . اوغور همایونکده جان فدا ایلرز » دیه‌رك دعوت امیرالمؤمنینه اجابتده سائره مسابقت کوستردی .

سابقین اوّلیندن واهل (بدردن عمّار بن یاسر) و ینه اهل بدردن (سهل بن‌حنیف الانصاری) واصحاب کرامدن مشهور (عدی بن‌حاتم طائی) کبی اکابر ملت رضی‌الله عنهم دخی عصات وبغات ایله محاربه‌یه کمال صدق واخلاص ایله حاضراولدقلرینی عرض‌ایلدیلر. مشایخ قبائل دخی‌امیرالمؤمنینه مطیع ومخلص اولدقلرینی سویلدیلر .

بعض ناس ، اهل اسلام اوزرینه قلیچ چکمك خصوصنده تردد واشتباه اوزره بولندقلرندن حضرت علی « بکا ، حقدن عدول ایله جماعتدن خروج ایدوب آیریلانلر ایله ، یعنی خوارج ایله مقاتله ایتمك اوزره امر اولندی » دیو بیورمشدی .

بعض ذوات، اوزمان‌حضرت علی‌ایله برابر بولنان (ابوایوّب‌الانصاری) حضرتلرینه کلوب « سن رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایله برلکده اوله‌رق مشرکین ایله مقاتله ایتدك . شمدی اهل اسلام ایله مقاتله ایتمك اوزره بورایه کلدك » دیدکلرنده « رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری بکا نقض عهد ایدن وجور وظلم ایلین وحقدن عدول ایله جماعتدن خروج

ایدوب آیریلان کیمسه‌لر ایله مقاتله ایلمك اوزره امر ایتدی » دیو جواب ویرمشیدی .

لکن (عبدالله بن مسعود) رضی‌الله عنهك اصحابی اولان قرّادن بر جماعت قلیله بو سفردن تخلف ایتدیلر . و « یا امیرالمؤمنین ! سنك علو شان و درجه‌کی اعتراف ایله برابر ، بز اهل قبله ایله قتالده تردد و اشتباه اوزره‌یز . اکر کفار ایله جنك ایلمك و سرحد بکلمك اوزره بزی حدود وثغور اسلامیه‌دن بر یره کوندرر ایسه‌ك حقمزه لطف وعنایت بیورمش اولورسین » دیدیلر .

حضرت علی دخی آنلرك رجالرینه مساعده بیوردی وکندولرینه (ربیع بن‌خشم)ی سرکرده نصب ایدوب بر سنجاق ویردی وآنلری (ری) و (قزوین) حدودینه کوندردی .

(مرةالهمدانی) ایله (مسروق) رضی‌الله‌عنه دخی عطیه‌لرینی آلدقدن صکره آنلر ایله برابر قزوینه کیتدیلر. لکن مسروق ، صکره بوتخلفندن نادم اوله‌رق آخر عمرینه قدر توبه واستغفارایتمشدر .

اوصره‌ده سید التابعین اولان مشهور (ویس‌القرنی) رحمةالله علیه‌رحمة واسعه حضرتلری نخیله‌یه کله‌رك امیر المؤمنین ایله کوریشوب وفرقهٔ ناجیه‌یه قاریشوب برلکده سفره عزیمت ایلمش اولدیغی مرویدر .

معاویه دخی شامده اردوسنی تنظیم ایتدیکی صره‌ده عمروبن العاصه واوغللرینه آیروجه بر سنجاق ویردکدن بشقه حضرت علینك آزادلوسی اولان مشهور (قنبر)ه سنجاق‌ویرمش اولدیغنه قیاساً معاویه دخی عمروبن العاصك کوله‌سی اولان (وردان) ه بر سنجاق ویرمکله عمروبن العاص ممنون ومفتخر اوله‌رق فخریه‌لر سویلمشدر .

حضرت علی بونی ایشتدکده « برکون صباحلین یتمش بیك باشی باغلی وآتلی ، دوه‌لی کزیده عسکری اول عاصینك اوغلی عاصی اوزرینه سوق ایده‌جکم » دیوب، بومألده شعرلر نظم ایلمشدر .

معاویه کیفیته مطلع اولوب « والله علی ، اصلسز کفتکو ایلمز واویله

جسیم قوته مالك اولمسه بویله سوزلر سویلمز » دیه‌رك خوف واندیشه ایدیوردی .

عمروبن‌العاص ایسه «علینك عسکری آزدر . بصره اهالیسی آكا یار ویاور دكلدر . كوفه عسکری دخی وقعهٔ جمله‌ده چوق زده‌لنمشلردر » دیه‌رك معاویه‌یه تسلیت ویریوردی .

وقعهٔ صفّین

امیرالمؤمنین علی رضی‌الله عنه حضرتلری ، بروجه‌بالا اسباب سفریه‌سنی اكمال ایتدكدن صكره مقدمة الجیش اولمق اوزره سكز بیك عسکرله (زیاد بن النضر)ی ودرت بیك عسکرله (شُرَیح بن هانی) یی ایلرو سوق ایتدی .

كندوسی اردوی همایون ایله نخیله‌دن قالقوب بابل خرابه‌سی جواردن كچه‌رك (ساباط)ه واردی وكیجه‌اوراده‌قالوب فرداسی، قبل‌الفتح پای‌تخت ایران اولان (مداین) ه كیتدی .

موصل جهتنك عساكرینی سوق ایتمك اوزره اوچ بیك سواری ایله (مَعْقِل بن قیس)ی موصله كوندردی و(رَقّه) ده كندوسنه ملاقی اولمق اوزره آكا تعلیمات ویردی .

مشهور (مختاربن‌ابی‌عبید)ك عمی‌اولان (سعدبن مسعود الثقفی)یی‌مداین قائممقامی نصب وتعیین ایدوب كندوسی او حوالی عسکرینی دخی برابر آله‌رق رقه‌یه عزیمت بیوردی .

حضرت علی ، اردوی همایون ایله رقه‌یه كلدكده فرات اوزرینه كوپری قورلمسنی امر ایتدیسه‌ده اهالی آندن امتناع ایدوب اردویی امرار ایچون قایقلرینی احضار ایتدیلر .

حال بوكه اویله برجسیم اردونك اوفق تفك قایقلر ایله بویله بر بیوك

نهردن کچمسی متعسر اولدیغندن حضرت علی (مَنْبِجْ) کوپریسندن کچمك اوزره یوقاری طوغری حرکته قرار ویردی .

اشتر ایسه اهالی‌یی تهدید ایله فرات اوزرینه برجسیم کوپری قوردردی . حضرت علی دخی همان اردوی همایون ایله فراتك جهت غربیه‌سنه کچیوردی . علی المرتضی ، ابوبکر الصدیق و عمر الفاروق زمانلرنده اولدیغی کبی ناسی بر سوز ایله اداره ایتمك وقرقنی بر قیل ایله یدمك ایستر وکیمسه حقنده معاملهٔ جبریه اجراسندن احتراز ایلر ایدی .

مزاج زمانه ایسه فاسد اولدیغندن ایش کوره بیلمك ایچون اشتر کبی جری وجربزه‌لی وچاقر پنچه‌لی آدملره حاجت مس ایدر اولمشیدی .

اکر اشترك جبر وزوری ایله رقه‌ده کوپری قورلمیوب‌ده منبج کوپریسنه قدر چیقلسیدی خیلی طولاشلمش و چوق وقت ضایع ایدلمش اولوردی وبوندن معاویه استفاده ایده بیلوردی .

بروجه بالا مقدمة الجیشه مأمور اولان (زیاد) و (شریح) فرات کناریله یوقاری طوغری حرکت ایلیه‌رك (عانه) یه کلدکلرنده معاویه‌نك بیوك اردوسیله حرکت ایلدیکنی ایشتمشلر وبینلرنده مشاوره ایتمشلر . « امیرالمؤمنین اردوسیله آره‌مزده بویله بر بیوك نهر اولدیغی حالده ایلرو کیدیلوب‌ده بویله آز عسکرله معاویه‌نك بیوك اردوسنه تصادف اولنورسه خیرلو بر شی اولماز » دیمشلر وهمان عانه‌دن فراتك جهت شرقیه‌سنه کچمك ایسته‌مشلر ایسه‌ده اهالیسی مانع اولدیغندن کیرو دونمشلر و (هیت) دن فراتی کچمشلر . وهمان ایلرو حرکت ایله (قَرْقیسیا) یاننده امیرالمؤمنین اردوسنه قاوشدیلر .

حضرت علی ، آنلری کورنجه « نه عجب که بنم مقدمة الجیشم کیرودن کلیور » دیدی وآنلر کیفیتی عرض وبیان ایتدکلرنده « اصابت ایلمشسکز » دیو بیوردی . بروجه بالا رقه کوپریسندن فراتك جهت غربیه‌سنه عبور اولندقده حضرت علی آنلری کما فی السابق مقدمة الجیش اوله‌رق اون ایکی بیك عسکرله ایلرو کوندردی .

معاويه ایسه بر بیوك اردو ایله دمشق شامدن چیقوب مشیوحرکتنده تأنیایدرك واطرافی کوزهدرك فرات یالیسنهطوغری کلمکده اولدیغی حالده بر بیوجك فرقهٔ عسکریه ایله (ابوالاعور سلمی) یی ایلرو یورتمشیدی .

زیاد وشریح ، اشته بو فرقهیه تصادف ایله توقف ایدركحضرت علی‌یه خبر کوندردیلر . او دخی اوچبیك سواری ایله آنلره امدادایچون اشتری تعیین بیوردی. و « سیر سریع ایله مقدمةالجیشك امدادینه ایرش. زیاد ایله شریحی برر طرفکه آل . حدتلنوبده همان جنکه کیرشمه . وقار وتأنی اوزره حرکت ایله . عصاتی مکرراً اطاعته دعوت ایله وممکن اولورسه بن کلنجیهدك آنلری اویالاندر » دیو اشتره تعلیمات ویردی . زیاده وشریحه دخی اشتره اطاعت ایتلری ایچون امرنامه کوندردی .

اشتر ، کمال سرعت ایله حرکت ایلیهرك مقدمةالجیشه یتشدی وآلدیغی تعلیماته توفیق حرکت ایله نه آنلردن خوف ایدرکبی اوزاق طوردی ، نهده حربی قیزشدیرهجق مرتبه یاقلاشدی . بو وجهله آخشامه قدر طرفین اوزاقدن یکدیکره ناظر ومنتظر اولوب قالدیلر .

بعدهابوالاعور ، برحملهایتدی اشتر دخی ثباتتام کوستردی وبرساعت قدر جنك ایتدکدنصکره شاملیلر کیرو دونمکله طرفینبربرندن آیرلدیلر . فرداسی اشتر ، بر آدم کوندروب ابوالاعوری مبارزهیه دعوت ایلدی . ابوالاعور ، مبارزهدنامتناع وکیدن آدمی شتم ایدرك اعادهایتدی . فرداسی علی الصباح حضرت علی ، اردوی همایون ایله کلوباردو قورمق اوزره بر مناسب یر تحریسنه باشلادی .

معاویه ایسه اولجه ارض صفینه کلوب بر دوز وواسع موقع انتخاب ایله اردوسنی قورمش وفراتك موردینی ، یعنی صو آلهجق یرینی ضبط ایله سوقالجیش فننجه مهارت کوسترمش ایدی .

بوکره بروجهبالا حضرت علی دخی کلوب آنك اردوکاهنه قریب محله اردوسنیقوردی . عسکر صو آلمقایچون فراتك مذکور موردینهواردی . معاویهنك عسکری صورت ممانعت کوستردی .

بو جهتله امیرالمؤمنین عسکری ، فراتدن صو آله‌مدیلر. تحری ایتدیلر، یشقه بر مورد دخی بوله‌مدیلر . همان کلوب حضرت علی‌یه عرض شکایت ایلدیلر .

امیرالمؤمنین حضرتلری ، معاویه‌یه مأمور مخصوص کوندردی و « بزم نیتمز ابتدا مخابره ومحاوره ایدی. حقه مقرون برسوزیکز وار ایسه استماع ایده‌جك ایدك . لکن ابوالاعور جنکه ابتدار ایدیویرمش . بو جهتله میانه‌ده برمحاربه‌جك کچمش . شمدی مباح‌اولان صویی منعه‌حقکزیوقدر . اصرار ایدرسه‌کز محاربه بوندن صکره باشلایه‌جق . وبالی بوینکزه » دیو بیوردی .

معاویه ، امراسنی جمع‌ایله مشاوره‌ایتدکده عمروبن‌العاص « صویك‌منعی مناسب اولماز » دیمش ایسه‌ده (ولید بن عقبه) وامثالی رؤسا « آنلرنصل عثمانی صوسز قودیلر ایسه سزده آنلری صوسز براقکز . برکیجه صوسز قالورلر ایسه رجعته مجبور اولورلر ورجعتلری برنوع هزیمت اولور » دیمکله معاویه صوطریقنك‌سدی ایچون برفرقهٔ عسکریه ایله ابوالاعوری‌کوندردی. حضرت علی ایسه قان دوکمك ایچون شرعاً حق قازانمق ایستردی . بونك اوزرینه همان عسکره خطاباً « صو آلمق حقی اوزرینه باغیلر ایله حرب ایدیکز » دیو امر ویردی . اشعث بن قیس‌الکندی « بن کیده‌یم » دیه‌رك عسکریله قالقوب کیتدی. ابوالاعور، آکا قارشوکلدی. ابتدا اوق‌آتشدیلر صکره قارغی وبعده قلیج محاربه‌سنه کیریشدیلر . معاویه ، ابوالاعوره امداد ایچون سواری ایله (یزید بن اسدالبجلی) یی سوق ایتمکله حضرت علی دخی (شیت بن ربعی) یی سوق وتسییر بیوردی .

وبعده معاویه ، عساکر کثیره ایله عمروبن العاصی کوندرمکله حضرت علی دخی آکا مقابل عساکر کثیره ایله اشتری کوندردی .

بر شدتلی محاربه وقوع بولدی . نهایت فرقهٔ ناجیه مظفر اولدی . باغیلر صوسز قالدی . لکن حضرت علی « ماء جاری مباحدر . بین‌الناس مشترکدر . لزومی قدر صو آلکز ، اما صو طریقنی سد ایله شاملیلری

صودن محروم ایتمیکز » دیو کندو امراسنه خبر کوندردی وباغیلره حسن مثال کوستردی .

ایکی کون ، حال سکون وسکوت اوزره کچدی . ذی‌القعده تمام‌اولدی . غرهٔ ذی‌الحجه‌ده حضرت علی ، معاویه‌یه نصیحت و آنی‌اطاعته دعوت ایتلك اوزره مأمورلر کوندردی .

مأمورلر کیتدیلر ، معاویه‌یه نصح وپند ایتدیلر ایسه‌ده معاویه ، عثمانك قاتی آلمق اوزره آنك علیهنه خروج ایتمش اولانلرك تسلیمنی طلبدن بشقه بر صورت مسالمه‌یه یناشمیوب مأمورلری مأیوساً کیرو چویردی .

حال‌بوکه حضرت عثمان علیهنه خروج ایتمش اولان نیچه بیك کشینك طوتیلوب‌ده عادت جاهلیه اوزره اعدام ایدلمك ایچون معاویه‌یه تسلیمی قابل اولمیه‌جغنی معاویه دخی بیلوردی . لکن کندوسنجه موقعنی محافظه ایچون محاربه‌دن بشقه چاره اولمیوب عوام ناسی حربه تحریك وتشویق ایچون‌دخی النده دم عثمانی طلبدن غیری سررشته اولمدیغی جهتله اویله تکلیف‌مالایطاق ایدیوردی .

بناءً علی ذلك قلم ولسان یرینه سیف وسنان اوینامق لازم کلدی وهمان حربه مباشرت اولندی . لکن ایکی اردو بردن یکدیکری اوزرینه هجوم واقتحام ایتسه عظیم تلفاتی موجب اوله‌جغی درکار اولمغله طرفین بوندن صرفنظرله هرکون وبعضاً کونده ایکی‌دفعه ، ایکی‌طرفك اشراف ورؤساسندن برر ذات ، برر فرقه ایله میدانه چیقوب جنك ایدرلردی .

حضرت علی طرفندن اکثریا (اشتر) چیقاردی. وبعضاً بالمناوبه (حُجَر بن عدیّ الکندی) و (شیث بن‌ربعی) و (خالد بن المعمر) و (زیادبن النضرالحارثی) و (زیاد بن حَصَفَةالتیمی) و (سعد بن قیس الهمدانی) و (مَعْقِل بن قیس‌الریاحی) و (قیس بن سعدالانصاری) چیقارلردی .

معاویه طرفندن‌دخی آنلره‌قارشو بالمناوبه (عبدالرحمن‌بن‌خالدبن‌الولید) و (ابوالاعورسلمی) و (حبیب‌بن‌مسلمةالفهری) و (ذوالکُلاعْ الحمیری)

(عبیدالله بن عمربن الخطاب) و (شرحبیل بن السمط الکندی) و (حمزة
بن مالك الهمدانی) چیقارلردی .
ذی الحجة الشریفه غایته قدر وجه مشروح اوزره محاربه ایتدیلر. اکثریا
محاربه‌لر، مبارزه طرزنده کچدی. بعده (شاید که مصالحه میسر اولور) دیو
طرفین متارکه‌یه قرار ویردی .

وقایع سنه ۳۷

اشبو اوتوزیدی سنهٔ هجریه‌سی محرم الحرامی غایه‌سنه قدر متارکه‌یه قرار
ویرلمش اولدیغندن خلال محرمده اصلا مقاتله وقوع بولمدی .
طرفیندن مبعوثلر کیدوب کلدی . انواع ادلّهٔ شرعیه وعقلیه ایراد
اولندی ، مصالحه‌یه چاره آراندی ، لکن میسر اولمدی .
سلخ محرمده حضرت علی امر ایتدی . بر منادی میدانه چیقوب « ای
اهل شام ! امیرالمؤمنین دیورکه : حقه رجوع ایدرسکز دیو تأنی ایتدم . سز
ایسه طغیانکزدن واز کچمدیکز ، حقی قبول ایتمدیکز ، متارکه ومساعده
زمانی کچدی » دیو ندا ایلدی .
آنك اوزرینه عساکر شامیه آمرلرینه مراجعت ایلدیلر . همان معاویه
وعمروبن العاص ، فرقه‌لری ترتیبه وعسکرلرینی تعبیه‌یه باشلادیلر . معاویه
میمنه‌سنه (ذوالکلاع الحمیری) یی ومیسره‌سنه (حبیب بن مسلمة الفهری) یی
ومقدمة الجیشنه (ابوالاعور) ی ودمشق شام آتلوسنه (عمروبن العاص) ی
وپیاده‌سنه (مسلم بن عقبة المسری) یی سرکرده وجمله‌سنك اوزرینه شجعان
عربدن (ضحّاك بن قیس) ی سردار نصب ایتدی. عساکر شامیه‌دن بر کروه
فدائیلر اولوم اوزرینه ، یعنی « اولمه وار، دونمه یوق » دیو بیعت ایلدیلر،
وبش صف اوله‌رق صاریقلریله کندولرینی بربرینه باغلادیلر .
حضرت علی دخی عسکرینی تعبیه وصبر وثباته تشویق ایتدیکی صره‌ده
« باغیلر جنکه مباشرت ایلدکجه سز باشلامییکز وآنلری بوزدیغکزده
فراریلرینی تعقیب ایلمییکز . یاره‌لولرینی اولدیرمییکز ، مقتوللرینك بورنی

قولاغنی کسمییکز . کیمسه‌نك عورت یرینی آچمییکز . خانه‌لره کیرمییکز ، مال آلمییکز . قاریلری سزی، یاخود بیوکلرکزدن برینی سب ایتسه‌لر بیله آنلره طوقنمییکز. زیرا آنلرك خلقتجه واخلاقجه ضعف حاللری واردر. دیو نصیحت ایلدی .

فرداسی صباحلین حضرت علی کوفه آتلوسی اوزرینه (اشتر) ی وپیاده‌سی اوزرینه (عمّار بن یاسر) ی وبصره سواریسی اوزرینه (سهل بن حنیف)ی وپیاده‌سی اوزرینه (قیس بن سعد بن عباده) یی سرکرده نصب ایتدی و سنجاغی شجعان عربدن واخیار فضلادن سعد بن ابی وقاصك برادرزاده‌سی اولان (هاشم بن عتبة بن ابی وقّاص) ه ویردی. و (مسعر بن فدك)ی قرّاء کوفه وقرّاء بصره اوزرینه مأمور بیوردی .

ابتدا میدان حربه چیقان کوفه عسکریله (اشتر) اولوب آکا قارشو (حبیب بن مسلمه) چیقدی بتون کون شدتلی جنك ایتدیلر .

ایکنجی کونی بر فرقهٔ عسکریه ایله (هاشم بن عتبة المرقال) چیقدی. (ابوالاعور) آکا قارشو کلدی . آنلرده شدتلی جنك ایتدیلر وآخشام ایریشوب بربرندن آیرلدیلر .

اوچنجی کونی (عمّار بن یاسر) چیقوب آکا قارشو برفرقهٔ شامیه ایله (عمروبن العاص) چیقدی ، فوق‌العاده شدتلی مقاتله ایتدکلری صرده عمّار « ای اهل عراق ! شو باغی‌یه قارشو ثبات ایلیکز » دیه‌رك آنلری عمروبن‌العاص ایله مقاتله‌یه تشویق ایتدکدن صکره سواری اوزرینه مأمور اولان (زیاد بن النضر) ه « حمله ایت » دیو امر ویردی . او دخی حمله ایتدی . عساکر شامیه ایسه ثبات کوستردی . طرفین بربرینه کیردی . عمّار، همان بتون موجود معیتی ایله بر شدتلی هجوم ایدوب عمروبن‌العاصی یرندن قالدردی . بعده زیاد بن‌النضر ، میدان مبارزه‌یه چیقوب اردیلدی . بنی المتنفقدن (عمروبن معاویه) آکا قارشو چیقدی . حال بوکه آنلر آنا بر قرنداش ایمشلر. بربرینه یاقلاشدقلرنده بیلشدیلر وهمان بربرندن آیریلوب کیرو دوندیلر .

فرداسی حضرت علی‌نك كوچوك اوغلی (محمد بن حنیفه) میدان حربه
چیقدی . (عبیدالله بن عمر بن الخطاب) آكا قارشو كلدی . معیتلرنده برر
بیوك فرقهٔ عسكریه وار ایدی . غایت شدتلی مقاتله ایتدیلر . عبیدالله ،
محمد بن حنیفه‌یی مبارزه‌یه دعوت ایلدی . او دخی آنی ایلرو سوردی .
لكن حضرت علی، اوغلنی كیرو چویردی وبالذات عبیداللهه قارشو مبارزه‌یه
چیقدی. عبیدالله ، آنی كورنجه كیرو دوندی . محمد بن حنیفه ، پدرینه
« بنی براقسیدك مأمولكه آنی قتل ایدردم . یا امیرالمؤمنین ! بوفاسق ایله
نیچون مبارزه‌یه تنزل ایدیورسین والله بنم سكا رغبتم آنك پدرندن زیاده‌در»
دیدكده حضرت علی « اوغلجغزم! آنك پدری حقنده خیر ایله یادایلمكدن
غیری سوز سویله » دیو بیوردی .

بشنجی كونی (عبداه بن عباس) چیقدی. (ولید بن عُقْبَه) آكا قارشو
كلدی . شدتلی مقاتله ایتدیلر . ولید ، اوصره‌ده بنی عبدالمطلبه سب ایتمكله
عبدالله آنی مبارزه‌یه دعوت ایلدی . لكن ولید آنكله مبارزه‌یه
چیقیشه‌مدی .

آلتنجی كونی (قیس بن سعد الانصاری) چیقدی وآكا قارشو (ابن
ذی‌الكلاع الحمیری) چیقدی . آنلر دخی شدتلی محاربه‌لر ایتدكدن‌صكره
بربرندن آیرلدیلر .

یدنجی صالی كونی ینه (اشتر) ایله (حبیب) چیقوب پك شدتلی جنك
ایتدیلر ، بربرندن ایجه انتقام آلدیلر واویله وقتی یكدیكرندن آیرلدیلر .

آنك اوزرینه حضرت علی « نیچه‌یه‌دك بوعاصیلر ایله فرقه فرقه جنك
ایده‌جكز . نیچون‌هیئت مجموعه‌مزله آنلرك اوزرینه هجوم واقتحام ایتمیورز»
دیدی وقالقوب جماعته خطاباً غایت مؤثر برخطبه اوقودی وكیجه عسكرك
تعبیه‌سیله مشغول اولدی . فرداسی چهارشنبه كونی صباحلین اهل شامك
قبیله‌لرینی صوردی ، موقعلرینی اوكرندی هر قبیله‌یه كندی طرفنده‌كی
هم‌جنسلرینی قارشو تعبیه ایتدی .

« هرقبیله كندی قرنداشلرینه قارشو طورسون » دیدی . (بجیله) كبی

شامده قرنداشلری بولنیانلری دخی (لخم) قبیله‌سنه قارشو وضع وتعبیه بیوردی وهمان بتون اردوسیله حرکت ایلدی . معاویه دخی شام اردوسیله میدانه چیقدی . اخشامه قدر غایت‌شدتلی برمحاربه وقوع بولدی . برطرف غالب اولمقسزین کیرو دوندیلر .

فرداسی پنجشنبه کونی حضرت علی، صباح نمازینی آلاجه قراکلقده قیلدی واردوسیله حرکت واهل شام اوزرینه هجوم ایتدی . میمنه‌سنده (خُزاعَه) قبیله‌سنك شیخی اولان (عبدالله بن بدیل بن ورقاء الخزاعی) ومیسره‌سنده (عبدالله بن‌عباس) وار ایدی. قرّاء دخی (عمّار) و(قیس بن سعد) و (عبدالله بن بدیل) معیتلرنده اوچ قسم اولمشلر ایدی . حضرت علی، اهل مدینه ایله قلب عسکرده واهل کوفه واهل بصره آره‌سنده ایدی . اهل مدینه‌نك اکثری انصار اولوب برمقدارده (خُزاعَه) و (کِنانَه) وقبائل سائره‌دن وار ایدی . معاویه دخی بر بیوك قبه چادر قوردورمش واطرافنی دمشق آتلوسی احاطه ایتمش واکثر اهل شام معاویه‌یه اولوم اوزرینه بیعت ایلمش ایدی .

عبدالله بن بدیل ، معاویه‌نك میسره‌سنده بولنان (حبیب بن مسلمه)نك فرقه‌سی اوزرینه هجوم واویله وقتنه قدر قانلی وشدتلی محاربه ایدرك شام آتلوسنی بوزدی وآنلری معاویه‌نك چادرینه‌دك رجعته مجبور ایتدی . معاویه همان اطرافنده‌کی فداییلری حبیبك یانبه سوق ایتدی . اودخی انلر ایله قوت بوله‌رق ابن بدیلك فرقه‌سی اوزرینه بر شدتلی هجوم ایدنجه ابن بدیلك عسکری طاغیلدی ، یاننده یالکز ایکی‌اوچ یوز قدر قرّاء قالدی بوزغون عسکرك براوجی حضرت علینك یانبه قدر کلدی . حضرت علی، آنلره امداد ایچون اهل مدینه ایله (سهل بن‌حنیف)ی کوندردی. لکن اهل شامك بیوك بیوك فرقه‌لری آنلری استقبال ایله حرکتلرینه مانع اولدی .

بوصره‌ده میسره‌ده بولنان مضر قبیله‌سی آچیلدی ایسه‌ده ربیعه‌قبیله‌سی ثبات کوسترمکله حضرت علی آنلری‌تشویق ایچون اوغللری حسن‌وحسین

وابن حنيفه ايله برابر اولدقلری حالده پیاده اوله‌رق ربیعه یانه کیدرکن ابوسفیانك آزادلوسی (احمر) قارشو کلدی حضرت علینك آزادلوسی (کیسان) آره‌یه کیردی . احمر ، آنی قتل ایدنجه حضرت علی ، احمرك کمرندن طوتوب یره چاریدی . احمرك قوللری قیرلدی ، اوموزلری خورد وخاش اولدی . بعده حضرت علی ، ربیعه‌یه یاقلاشدی و آنلری صبر وثباته ترغیب وتشویق بیوردی . آنلر دخی بربرینه « ای بنی ربیعه ! امیرالمؤمنین ایچیکزده ایکن اکا بر حال اولورسه بین‌العرب رسوا اولورسکز » دیو باغرشدیلر وغایت شدتلی بر جنکه کیرشدیلر . بناءً علیه حضرت علی آنلرك حقنده برقصیدهٔ مدحیه نظم ایلمشدر .

وبروجه‌بالا حضرت‌علی میسره‌یه کیدرکن اشتره‌راست کلمشیدی که میمنه‌ده‌کی فزع‌وفریادی ایشیدنجه آتی‌تپوب اوطرفه طوغری کیدیوردی . حضرت‌علی آکا « یااشتر ! اول‌قومه صورکه‌اولومدن قاچوب‌ده‌نره‌یه کیدیورلر . اولومدن قورتلمنك برچاره‌سی وارمی » دیوبیورمش اولدیغندن اشتر ، بوزغون‌عسکرك یانه واروب حضرت علینك کلامنی تبلیغ ایلدی وغایت مؤثر سوزلر سویلدی .

بوزغون عسکر ، اشترك سسنی ایشیدوب سوزینی دکلیه‌رك جسارتلندیلر وآنك باشنه طوپلاندیلر . اودخی بوقوت ایله همان شاملیلرك اوزرینه شدتلی هجوملر وقانلی محاربه‌لر ایدرك آنلری معاویه‌نك یانه قدر سوردی و (ابن بدیل)ك یانه واردی که ایکی اوچ یوز قدر قرّاء ایله برابر یاتوب‌یره‌یاپشمش اولدقلرندن صانکه یره یاپلمش چرکه‌لرکبی کورینه‌رك شاملیلر آنلرك اوزرلرینه وارامامشلر ایدی . یولداشلرینی کورنجه طاوراندیلر و « امیرالمؤمنین نه‌حالده‌در » دیو صوردیلر . اشتر دخی میسره‌ده حرب ایلمکده اولدیغنی افاده ایلدی .

عبدالله ابن بدیل رضی‌الله عنهما « هایدی طوغری معاویه‌نك اوزرینه هجوم ایده‌لم » دیدی ، اشتر رضا ویرمدی . ابن بدیل ، آنی دکله‌میوب همان کندی آرقداشلریله برابر هجوم ایتدی واوکنه کلنلری کسوب بیچه‌رك

تامعاویه‌نك یاننه‌قدر واردی. حالبوکه معاویه‌نك اطرافنده طاغلر کبی عسکر ییغیلوب یاقلاشـانلره امان زمان ویرمیورلردی . همان ابن بدیلك اطرافنی آلدیلر، آنی وآرقداشلرندن برچوغنی شهید ایلدیلر. بقیه‌سی دخی مجروح اوله‌رق رجعته مجبور اولدیلر. باغیلر ایسه آنلری تعقیب ایتمکده اولدقلرندن اشتر برمقدار عسکر ایله (حارث بن جمهان)ی کوندروب آنلری قورتاردی وسمت سلامته چیقاردی .

وهمان اشتر (همدان) قبیله‌سی یکیتلریله طوائف سائره‌یی جمع ایدرك هیئت مجموعه‌سیله باغیلرك اوزرینه هجوم ایتدی وآنلری یرلرندن قالدردی ومعـاویه‌نك یاننده یکدیکرینـه صارقلریله مربوط اوله‌رق بش صف اولان فدابیلرك یاننه‌قدر سوردی . بعده برهجوم دها ایتدی ، بوصفلرك دردینی یاردی ، یره‌دوشوردی . آنك اوزرینه معاویه قیصراغنی ایسـتیوب بندی وانهزامی قورمش ایکن حمیت عربیه‌سی مانع اوله‌رق متردد بولندیغی حالده عمروبن العاص یوزینه باقوب « بوکون صبر ، یارین فخر » دیه‌رك جسارت ویردی. معاویه دخی غیرته کله‌رك طیانوب طورمش ایدی. همان اهل شامه غیرت ویردی وعسکرینی طوپلایوب اشترك باشنه اوشوردی .

او اثنـاده محاربه شدتلنوب مبارزلر ومحاربلر میدانه چیقه‌رق یکدیکره حمله‌لر ایتدیلر ، متاع حیاتی بادهوا آلوب صاتدیلر واوصره‌ده (عبدالله بن ابی‌الحصین‌الازدی) عمّار بن یاسرك یاننده‌کی قرّاء ایله چیقوب شاملیلری بربرینه قاتدیلر .

(عقبة بن حدیدالنمیری) دخی « دنیـا مرعاسی قوریدی ، آغاچلری چالی، چیرپی اولدی. یکیسی اسکیدی، طادی قاچدی. بن دنیادن اوصاندم. هرجنـکه کیدییورم ، هرغارته سکردیورم ، شهادتی تمنی ایدیورم. الله میسر ایتدی، بنی بوکونه یتشدردی. شمدی قطعیاً شهیداولمق املنده‌یم. عبادالله ! نه‌طوره‌یورسکز. الله دشمنی اولان باغیلر ایله جهاد ایچون دها نه‌یه منتظر اوله‌یورسکز » دیه‌رك ایلروکتدی. برادرلری (عبدالله) و(عوف) و(مالك)

دخی « سندن صکره بزده دنیا رزقنی ایستمیز » دیه‌رك آنك ارقه‌سندن کیتدیلر وجمله‌سی شهید اولنجیه‌دك جنك ایتدیلر .

(قیس بن مکشوح) که (بجیله) سنجاغی آنده ایدی. سنجاغی چکوب قومنك اوکنه دوشدی ، شهید اولنجیه‌دك دوکشدی . همان سنجاغی عمزاده‌لرندن بری آلدی. اودخی شهید اولدی. بعده سنجاغی (عفیف بن ایاس) آلمش وحربك صوکنه قدر بهادرانه جنك ایدرك موقعنده ثابت قالمش وبجیله‌دن (ابوحازم) صحابی رضی‌الله عنه واوغلی (حازم) کبی نیچه معتبر ذاتلر شهید اولمشدر .

حضرت علی ، بروجه بالا میسره‌ده جنك ایدرکن میمنه‌سنده‌کی عسکرینك بوزلمش ایکن دوزه‌لمش و اولکی موقعلرینه کلمش اولدقلرینی کورنجه یانلرینه وارمش، یوزلرینه قارشو ثنا ودعا ایدرك آنلره تسلیت ویرمش وکندولرینی صبر وثباته تشویق بیورمشدر .

هرطرفدن مبارزلر ومحاربلر میدانه چیقوب شدتلی جنکه طوتشدیلر. حضرت علی طرفندن (طَیْءْ) و (نَخَعْ) دلاورلری ایلرولیوب بر قانلی محاربه‌یه کیرشدیلر . مشاهیردن نیچه ذاتلر شهید اولدی . محاربه کیتدکجه شدت بولدی .

اهل شامك میمنه‌سنده بولنان قبیلهٔ (حِمْیَر) وآنلره ملحق اولانلر ایله (ذوالکلاع الحمیری) ایلرو حرکت ایلدی (عبیدالله بن عمر بن الخطاب) دخی برابر ایدی . اهل عراقك میسره‌سنده وعبدالله بن عباسك معیتنده بولنان (ربیعه) قبیله‌سی اوزرینه غایت شدتلی هجوم ایتدیلر . ضعفا کروهی بوزلدیلر ایسه‌ده شجان ربیعه کوزل مدافعه ایدرك طیاندیلر . قاچانلر دخی سنجاقلرینك یرلو یرنده قائم اولدیغنی کورنجه جسارتلندیلر وکیرو دوندیلر. اوصره‌ده عبدالقیس قبیله‌سی کلوب آنلرك امدادینه ایرشدیلر وبرقانلی مقاتله‌یه کیرشدیلر بوجهتله محاربه دها زیاده شدت بولدی ، ذوالکلاع ایله عبیدالله بن عمر ایکیسی‌ده مقتول اولدی .

ایشته اوصره‌ده، خواص اصحاب رسول اللهدن اولان عمّار بن یاسر رضی‌الله

عنه حضرتلری میدانه چیقدی. حربه‌سی النده والی اختیارلقدن دتره‌مکده
ایدی. «یارب بوکون سنك عندکده بوفاسقلر ایله جهاد ایلمکدن دهامرضی
ومقبول بر ایش بیلمیورم. بیلسم آنی یاپاردم» دیدکدن صکره ناسه خطاباً
«رضای باری ایچون سعی ایدوب‌ده مال واولاده رجوع ایتمیه‌جك کیم‌وار»
دیو ندا ایتدی وهمان باشنه برچوق خلق طوپلاندقده «هایدی یورویکز
بوباغیلرك اوزرلرینه کیده‌لم. والله مراملری دم عثمانی طلب دکلدر. آنلر
دنیانك طادینی طاتدیلر ودنیایه طمع ایتدیلر. بیلورلرکه حق میدانه
چیقنجه اغراض فاسده‌لرینك حصولنه مانع اوله‌جق. کندولرینك اسلامده
سابقه وقدملری اولمدیغی جهتله امارت وولایته استحقاقلری اولمدیغندن دم
عثمانی طلب سوزیله کندی تبعه‌لرینی آلداتدیلر. یوخسه آنلره ایکی کشی تابع
اولماز» دیه‌رك وجناب حقدن فرقهٔ ناجیه‌یه نصرت ایستیه‌رك حرکت
ایلدی.

عمّار بن یاسر، برپیر روشن ضمیر اولوب آریلرك بکی کبی هرنره‌ده
بولنسه وصفینك قنغی وادیسنده کورنسه اصحاب کزین وکبار تابعین آنك
باشنه اوشرلر وآرقه‌سنه دوشرلر ایدی. حضرت علینك سنجاقدارلری
اولان (هاشم بن عتبه بن ابی‌وقاص)ك یانه واردقده «یاهاشم! جنت قلیجلرك
کولکه‌سی آلتنده‌در. اولوم دخی مزراق اوجنده‌در. کوك قپولری
آچیلدی، حور عین بزندی» دیه‌رك هاشمی حرکته تشویق ایتدی
ویاننده مجتمع اولان عسکر ایله ایلرو کیتدی. حتی عمروبن العاصك
یانه یاقلاشدی «یاعمرو! یازیق سکا که دینکی مصره دکشدك» دیو توبیخ
ایلدی وعمرو «اویله دکل. بن دم عثمانی طلب ایدیورم» دیدکده عمّار «بن
عن علم شهادت ایلرم‌که سن هیچ برایشده رضای باری‌یی آرامازسین.
یاعمرو! بوکون قتل اولنماز ایسه‌ك یارین اوله‌جکسین. هرکسه نیتنه کوره
جزا ویریله‌جکی کون سن‌ده نیتك نه‌ایسه کوررسن. بوسنجاق صاحبی
رسول‌الله ایله برابر اولدیغی حالده (یعنی سن هنوز ایمانه کلمدن) اوچ دفعه
آنکله محاربه ایتمش ایدك. بو دردنجیسی اولکیلردن ایی دکلدر» دیدی.

فی‌الواقع قرأن کریم آیت بآیت طرف آلهیدن تنزیل بیورلمقده ایکن مشرکلر ایمان ایتمیوب رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلریله جنك ایدرلردی .

اوزمان (ابو سفیان) رئیس قریش اولوب هپ امویلر ایله برابر عمروبن‌العاص دخی آنك معیتنده ایدی . حضرت علی ایسه دائما رسول اکرمك یاننده اوله‌رق بالدفعات آنلره مقابله ایتمشدی . بو کره حضرت پیغمبرك سنجاغی ، خلیفه‌سی اولان علی‌المرتضی حضرتلرنده اولدیغی حالده ابو سفیانك اوغلی معاویه باغیلره رئیس اوله‌رق آنکله جنك ایدیوردی وهپ امویلر ایله برابر عمروبن‌العاص دخی آنك معیتنده ایدی .

فقط ابوسفیان اوزمان قرأن کریمك تنزیلی اوزرینه جنك ایدیوردی . اوغلی معاویه ایسه بو کره قرأن کریمك تأویلی اوزرینه جنك ایتمکده ایدی‌که بالاده ذکر اولندیغی اوزره بعض آیات قرأنیه‌یی کندی مرامنه موافق صورتده تفسیر وتأویل ایدرك امیرالمؤمنین ایله منازعه ومحاربه ایدیوردی .

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری ایسه (یاعلی ! بن قرأنك تنزیلی اوزرینه مقاتله ایتدم . سن‌ده تأویلی اوزرینه مقاتله ایده‌جکسین) دیو بیورمشیدی .

ایشته بو کره او حدیث شریفك معناسی کونش کبی ظاهر اولدی .

بناءً علی ذلك عمّار بن یاسر حضرتلری « بز نصل که مقدما سزکله قرأن کریمك تنزیلی اوزرینه مقاتله ایتدك ایسه شمدی‌ده تأویلی اوزرینه مقاتله ایدرز » دیه‌رك باغیلر اوزرینه هجوم ایله بر قانلی محاربه‌یه طوتشدی .

کندوسنی حرارت باصمغله بر آرالق دونوب صو ایستدکده بر خاتون آکا بر قدح صولو سوت ویردی . « صدق رسول‌الله » دیه‌رك سودی ایچدی و « بوکون بن یارانمه ، محمده واصحابنه قاووشه‌جغم . زیرا رسول‌الله

صلی‌الله علیه وسلم بکا (دنیاده صوڭ رزقڭ صولوسوتدر) دیو بیورمشیدی. دیوب کیتدی وباغیلر اوزرینه هجوم ایتدی وردها دونمیوب شهیداولنجیه‌دك دوکشدی . رضی‌الله عنه وارضاه .

(حبةالجوین العرفی) دیدی که: صاحب سرّ نبی اولان (حذیفةابن الیمان)ه « بز فتنه‌دن قورقویورز. بزه معلومات ویر » دیدیکمده « ابن سمیه » نڭ ، یعنی عمّارڭ بولندیغی فتنه‌دن صاقنکز. زیرا رسول‌الله صلی‌الله علیه‌وسلمدن ایشتدم (عمّاری ، یولدن صاپان فئهٔ باغیه قتل ایده‌جك واڭ صوکره‌کی رزقی صولوسوت اوله‌جق) دیو بیوردی » دیمشیدی. عمّاری قتل اولندیغی کون کوردم « بکا صوڭ رزقمی کتوریکز » دیور ایدی . بر قدح صولو سوت ویرلدی . بر کنیش قدح‌ایدی وکنارنده برقرمزی حلقه وارایدی. آنی ایچدی و « بن بوکون احبابمه ، محمده واصحابنه قاووشه‌جغم » دیدی . حذیفه ، قیل قدر خطا ایتمدی .

عمارڭ قاتلی کیم اولدیغنده اختلاف اولنمشدر . روایت مشهوره‌یه کوره آنی (ابوالعادیه) اوروب یره دوشورمش ودیکر برباغی آنڭ باشنی کسوب معاویه‌یه کتورمش . « ایکیسی‌ده عمّاری بن اولدردم » دیه‌رك معاویه ایله عمروبن‌العاصڭ حضورلرنده منازعه‌ایتمشلر عمرو« ایکیڭزده اهل جهنم سکز» دیمش . حریفلر کیتدکدن صکره معاویه « بزم ایچون جان وباش فدا ایدن آدملره نیچون اویله سویلدڭ » دیو عمروه عتاب ایتمش . عمرو دخی « والله اویله‌در . سن‌ده اویله اولدیغنی بیلورسین . کشکه یکرمی سنه مقدم فوت اولوب‌ده بوحالی کورمیدم » دیمش .

عمّاربن یاسری فئهٔ باغیه‌نڭ قتل ایده‌جکنه دائر اولان حدیث شریفی (ذوالکلاع الحمیری) ایشیدوب عمروبن‌العاصه « واه‌واه ، یازیق سکایاعمرو! بوندر » دیدکده عمرو « قریباً عمّار بزم طرفه دونر » دیو جواب‌ویرمش. او کون ابتدا (ذوالکلاع) وبعده عمّار قتل اولندقده عمروبن العاص معاویه‌یه « بیلمم قنغیسنڭ قتلیله دها زیاده مسرور اولملی. عمّارڭ قتلیله‌می ، یوخسه ذوالکلاعڭ قتلیله‌می. والله ذوالکلاع ، اکر عماردن صکره‌یه

قالسیدی بتون اهل شامی علی‌یه میل ایتدیروردی » دیمش وماجرایی حکایه ایتمش .

عبدالرحمن سلمینك بیانه : کوره معاویه وعمروبن العاص ایله اوغلی عبدالله وابوالاعور مصاحبت ایدرلرکن عبدالله « بو کون سز بو آدمی ، یعنی عمّاری قتل ایتدیکز. حال بوکه مدینهٔ منوره‌ده مسجد نبوی بنا اولنور ایکن هر کس برر کرپیچ نقل ایدردی. عمّار ایسه ایکیشر کرپیچ نقل ایدرك بایلوب دوشدکده رسول‌الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری آنك یانه کلوب مبارك الیله یوزینك توزینی سیله‌رك (واه واه ، ناس برر کرپیچ نقل ایدرکن ابن سمیّه‌نك ، یعنی عمّارك ثوابه رغبتی زیاده اولدیغندن ایکیشر کرپیچ نقل ایدیور . مع هذا آنی فئهٔ باغیه قتل ایده‌جك) دیو بیورمشیدی . ده‌ینجه عمروبن العاص ، معاویه‌یه « ایشتمیورمیسین عبدالله نه‌دیور » دیمش ومعاویه « نه‌دیور » دیمکله اوغلی عبداللهك دیدیکنی افاده ایتمش .

معاویه ، همان اوحدیث شریفك معناسنی تأویل ایله « عمّاری بزمی قتل ایتدك . آنی آنجق بورایه کتورن قتل ایتدی » دیمش . متعاقباً بر چوق خلق « عمّاری بورایه کتورن قتل ایتدی » دیه‌رك چادرلردن طیشارو چیقمشلر. « بیلمم معاویه‌نك تأویلیمی ، یوخسه بو آدملرك سوزلریمی دها زیاده عجیبدر » دیه‌رك عبدالرحمن بیان حیرت وتعجب ایتمشدر . لکن تعجب ایتمه‌ملیدر . زیرا حب دنیا ، انسانی شاشیرتیر ودرلو تأویلاته دوشورر . عاقلی غافل قیلار ، غافلی عاقل کوسترر .

اهل بدردن (خُزَیمة بن ثابت‌الانصاری) که رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری آنك شهادتنی ایکی آدمك شهادتنه مقابل قیلمش ایدوکندن (ذوالشهادتین) دینلور . وقعهٔ جملده حضرت علی ایله برابر ایکن جنك ایتمامش اولدیغی کبی بوکره صفینده دخی حضرت علی ایله برلکده بولندیغی حالده جنك ایتمیوردی. عمّارك بروجه‌بالا قتل اولندیغنی کورنجه « رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمدن ایشتدم (عمّاری فئهٔ باغیه قتل ایده‌جك) دیو

بیوردی » دیه‌رك همان قلیجنی چکوب شهید اولنجه‌یه‌دك جنك ایتدی . رضی‌الله عنه وارضاه .

حضرت علی‌المرتضی ایسه عمّار بن‌یاسر قتل اولندیغی کبی ربیعه وهمدان قبیله‌لرینه « سز بنم زرهم وسلاحم‌سکز » دیمکله اون ایکی بیك قدر دلاور سچیلدی . حضرت علی آنلرك اوکنه دوشوب عاصیلر اوزرینه اویله شدتلی هجوم ایتدی‌که شاملیلرك بوزلمدق صفلری قالمدی .

حضرت علی « باغیلری قتل ایدیورم اما آنلری آزدیران، کوزلری چیقیق وقارنی بیوك معاویه‌یی کورمیورم » دیر ایدی . نهایت اوکنه‌کلنلری کسوب بیچه‌رك معاویه‌نك یاننه قدر واردی . « یامعاویه ! خلق بزم ایچون نیه بربرینی قیرسون. میدان مبارزه‌یه چیق، سنکله مرافعه‌مزی اللهه حواله ایده‌لم ، هرکیم خصمنی قتل ایدرسه ایش بلا منازع آکا قالور » دیو بیوردی .

عمروبن‌العاص ، معاویه‌یه « عمزاده‌ك انصاف ایتدی » دینجه معاویه « اوت اما سن انصاف ایتمیورسین . بك‌اعلی بیلورسین‌که هرکیم آنکله مبارزه‌یه چیقدیسه مقتول اولدی » دیمکله عمروبن العاص « آرتق بونك اوزرینه میدانه چیقمامق سکا کوره یاقیشماز » دیدکده معاویه « سن بندن صکره امارته طمع ایدیورسین » دیمش .

حضرت علینك سنجاقداری (هاشم بن عتبة بن ابی وقاص) ایسه « اللهی سون وآخرتی ایستین یانمه کلسون» دینجه یاننه بر چوق دلاورلر طوپلاندی . اخشام اوستی هاشم مکرراً باغیلر اوزرینه حمله ایتدی، لکن باغیلر طیاندی . هاشم کندی عسکرینه خطاباً «آنلرك صبر وثباتی برحمیت عربیه‌در، یوقسه آنلر ضلالت اوزره‌درلر. سزلر ایسه حق اوزره‌سکز » دیه‌رك یانندەکی جماعت قرّاء ایله برابر غایت شدتلو هجوم‌ایتمکله ینه برقانلی محاربه‌یه باشلاندی .

اوصره‌ده‌فرقهٔ باغیه ایچندن میدانه برنوجوان چیقدی. « بن‌ملوك‌غسّان اولادندنم. عثمانك قاتنی طلب ایدرم . بزم قرّامز نه‌اولمش ایسه بزه خبر

ویردیلر . علی‌التحقیق علی ، عثمانی قتل ایتمش » دیه‌رك وسب ولعن ایدرك حمله ایدر وقلیجنی بر آدمه طوقندرمدقجه کیرو دونمز ایدی . هاشم آکا « یاهو ! اولا مکالمه ، صکره محاربه. سن نه‌دیدیککی بیلیورمیسین. اللهدن قورق . الله سکا بوکونی سوأل ایدر » دیدکده او یکیت « بن سزکله مقاتله ایدرم. زیرا سزك امیرکز نماز قیلماز، سزده نماز قیلمازسکز وسزك امیرکز بزم خلیفه‌مزی قتل ایتمش، سزده اکا اعانه ایتمشسکز » دینجه هاشم دخی « عثمانی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك اصحابی وآنلرك اولادی وناسك قرآنیمی قتل ایتدی. آنلر اهل دین‌واهل علمدر. امردینی بر آن اهمال ایتمه‌مشلردر . ابتدا رسول اکرمه اویوب نماز قیلان بزم امیرمزدر وامردینده ناسك افقه واعلمی اودر . بویانمده‌کی آدملر ایسه هب قاریٔ قرآندر . کیجه‌لری اویومیوب تهجد قیلارلر. سن‌اوشقیلره آلدانمه » دیمکله او بهادر یکیت ، هاشمك نصایحنی قبول ایتدی وهمان تائب ومستغفر اوله‌رق دونوب کتدی .

فرقهٔ باغیه‌نك رؤساسی ، برطاقم جاهل وساده دل آدملری نه‌درلو حیله ودسیسه‌لرایله اغفال واضلال ایدرك فرقهٔ ناجیه ایله جنکه سوق‌ایده‌کلدکلری بوحکایه ایله عیان وآشکار اولور .

هاشم وآرقداشلری، وجه مشروح اوزره شدتلی مقاتله ایدرك‌مظفریت اماره‌لرینی کورمشلر ایکن وقت غروب شمسده تنوخ قبیله‌سنك بر بیوك فرقه‌سی کلوب هجوم ایتمکله هاشم آنلره قارشو واردی ، طقوز اون‌قدر باغی اولدردی. مظفریت اماره‌لرینی کوردی. لکن (حارث بن‌منذرتنوخی) یتاشوب هاشمی اوردی ، یره دوشوردی .

ایشته اوزمان حضرت علی طرفندن برمأمور کلوب (ایلرو حرکت) امرینی کتوردی . هاشم ایسه آغیر یاره‌لو اوله‌رق سفر آخرته آماده اولمشیدی . رضی‌الله عنه وارضاه . حضرت علی ایلرو حرکت‌ایلیه‌رك اهل شامدن غسّان قبیله‌سنك برموقعده میخ چیقینی اولوب طوردقلرینی کوردی.

همان برفرقه‌یه اوغلی محمدبن حنیفه‌یی رئیس ایدرك آنلرك اوزرینه کوندردی. واردیلر ، آنلری یرلرندن قالدردیلر ونیچه‌لرینی اولدردیلر .

اشبو جمعه کیجه‌سی محاربه صباحه‌قدر دوام ایتدی ، اوقلربتدی . مزراقلر قیرلدی ، سس صدا کسیلدی. قراکلق باصوب کوز کوزی کورمز اولدی آنجق قلیج اوینار وبر میرلدی ایشیدیلور ایدی. حضرت علی دخی میمنه ومیسره آره‌سنده طولاشوب همان ایلروحرکت امرینی ویردی .

صباح اولنجه کورلدی‌که حضرت علی ، قلب عسکرده واشتر میمنه‌ده وعبدالله بن‌عباس میسره‌ده اولدقلری حالده میدان محاربه آرقه‌لرنده قالمش. بوایسه علامت غلبه وظفر ایدی .

اشتر پنجشنبه کونی اخشام اوستی میمنه‌یه مأمور اولوب اشبو جمعه کوننك صباحنه قدر شدتلی حرب ایدرك آدیم آدیم ایلروله‌مشیدی . صباحلین ینه عسکرینی ایلرو ایلرو سورمکده ایدی عسکر ایسه حرب وضربدن یورلمش واکثری بیتاب اولمش ایدی .

اشتر آنی کورنجه آتنه بندی. « یامظفر اولمق ، یاخود مولایه‌قاوشمق اوزره اشتر ایله یولداش اوله‌جق وارمی » دیه‌رك میمنه‌نك بر اوجندن اوبر اوجنه‌دك کیدوب کلدی، باشنه یورلماز وجنکدن‌اوصانماز برچوق بهادرلری طوپلادی . همان « چك سنجاغی سنجقدار » دیه‌رك ایلرو حرکت ایله باغیلری اردوکاهلرینه قدر سوروب اوراده مقاتله‌یه باشلادی .

الحاصل میمنه‌ده مظفریت اماره‌لری بلوردی . حضرت علی آنی کورنجه اشتره امداد ایچون بر فرقهٔ عسکریه کوندردی . اشتر دها زیاده شدت ایله هجوم واقتحامه قیام ایتدی و شاملیلر انهزامه یوز طوتدی .

عمروبن‌العاص ، بو حالی کورنجه اورکدی ونتیجه‌سندن قورقدی . معاویه‌یه خطاباً « سکا بر تدبیر عرض ایده‌جکم . بشقه چاره‌مز قالمدی . عسکره امر ایت : مصحفلری‌یوقارو قالدرسونلر » دینجه معاویه امر ایتدی مصحفلری مزراقلرك اوجلرینه قویوب یوقارو قالدردیلر. « سزی کتاب‌اللهه دعوت ایلرز » دیو باغردیلر .

برو طرفده بعض ناس « مادامکه کتاب‌اللهه دعوت ایدیورلر . اجابت ایلیه‌لم » دینجه حضرت علی « سز ایشکزه دوام ایدیکز. معاویه وعمروبن العاص وابن ابی مُعَیط وضحّاك بن قیس اهل قرأن دکللردر. بن آنلرك احوالنی سزدن وکتاب‌اللهك احکامنی جمله‌کزدن اعلا بیلورم . آنلرك مصحفلری قالدرملری مجرد حیله وخدعه‌در » دیدکده « کتاب‌اللهه دعوت اولندیغمزده اجابتدن غیری برشی یاپه‌میز » دیملری اوزرینه حضرت علی « بن‌ده آنلر ایله کتاب اللهه اطاعت ایلسونلر » دیو جنك ایدیورم . زیرا آنلر اللهك امرینه عاصی اولدیلر » دیو بیوردی .

همان (مِسعَر بن فَدَكِ التمیمی) و (زید بن الحصین الطائی) مؤخراً خوارجه ملحق اولان برکروه ایله برلکده « یا علی! کتاب‌اللهه اجابت ایله والاّ سنی دشمنلریکه تسلیم ایده‌رز ، یاخود ابن عفّانه یاپدیغمزی سکاده یاپارز » دیدیلر .

حضرت علی « بو سوزیکزی اونوتمییکز ، بنم دیدیکمی‌ده بلله‌یکز . بکا مطیع ایسه‌کز محاربه‌ده دوام ایلییکز . عاصی ایسه‌کز دیلدیککزی ایشله‌یکز » دیدکده « اشتره آدم کوندر ، محاربه‌دن ال چکوب کلسون » دیدیلر . او دخی ناچار اشتری دعوت ایچون (یزید بن هانی) یی کوندردی .

یزید بن هانی کیتدی ، اشتری دعوت ایتدی . اشتر ایسه پیدرپی حمله وهجوم ایدرك باغیلره غلبه چالمش وشام اردوسنی بتون پریشان اوله‌جق راده‌یه کتورمش اولدیغندن « شمدی بنم موقعمدن آیریله‌جق وقت وساعتم دکلدر » دیه‌رك یزیدی کیرو چویردی . او دخی دونوب کیفیتی امیرالمؤمنینه بیلدیردی . بونك اوزرینه کروه مخالفین ذها زیاده حدتلندیلر ، میرلداندیلر ، سویلندیلر . کورلتی بیودی، سسلر یوکسلدی . سوز آیاغه دوشدی . امیرالمؤمنین اردوسنده بیاغی اختلال وعصیان اماره‌لری رونما اولدی . نهایت « یاعلی ! اشتره خبر کوندر کلسون والاّ سندن آیریلورز »

دیدیلر . ناچار اودخی تکرار یزیدی کوندردی . یزید کیدوب فتنه ظهورینی اخبار ایله اشتری قاندردی و آلوب اردوی همایونه کتوردی .

بو مخالفینك چوغی کروه قرّاء ایدی که اکثر اوقاتده تلاوت وعبادت ایله مشغول اولورلردی و اولاد عربدن اولدقلری جهتله الفاظ قرأنیه نك معنالرینی بیلورلردی . لکن بر آدم قرأن کریمه تحت اللفظ معنی ویرمکله عالم وفقیه اوله ماز وقرأن کریمدن احکام شرعیه یی استنباط ایلیه من . بو کروه قرّاء دخی فقیه اولمدقلرندن احکام شرعیه نك حقایقنه واقف اوله میوب ورطهٔ تعصبه دوشمشلردی .

حتی بو کروه قرّاء ؛ عثمانیلره ، یعنی حضرت عثمانك طرفدارلرینه دینسز ومذهبسز نظریله باقوب علویلکده افراط ایلمشلر ایکن بو کرّه حضرت علی یه مخالفت ایتدیلر وپیشمش آشه صغوق صو قاتدیلر. فقهایی، حفّاظ وقرّادن فرق وتمیز ایده مین عوام ناسك چوغی دخی آنلرك ظاهر حاللرینه آلدانه رق یاکلش یوله کیتدیلر . ایشته بو جهتله اکثریت آرا متارکه صورتنده یوز کوستردی .

زیرده بیان اولنه جغی اوزره بو فرقهٔ مخالفه ، متعاقباً خارجی ، یعنی امام المسلمین اولان حضرت علی یه باص بیاغی عاصی وباغی اولمشلر وشیعی طورنده ایکن (خوارج) نامنی آلمشلردر . ایشته (مسعر بن فدك) و (زیدبن الحصین) و (اشعث بن القیس) بوخوارج کروهنك اکابرندن اولوب آنلره ریاست ایدرلردی .

اشتر ، بروجه بالا مجبوراً موقع مقاتله یی ترك ایله اردوکاهه کلوب بوحال اغتشاشی کورنجه « ای اهل عراق ، ای ذلیل ومسکین آدملر ! شیمدی محاربه دن ال چکمنك وقتیمی . هنوز میدان آلدیکز. دشمنلریکزه غلبه چالدیکز . آنلرده مقهور ومضمحل اوله جقلرینی آکلادیلر وناچار قالوب سزی کتاب اللهك حکمنه دعوت ایلدیلر . والله آنلر چوقدنبرو اللهك اوامرینی ورسولنك سنتنی اهمال ایتمشلردر. بکا آز برمدت ویریکز هیچ اولماز ایسه بر آت سکیردیمی قدر مهلت ویریکز. زیرا فتح وظفر

زه یوز کوستردی » دیدکده « اولماز ، زیرا بزده سنك وبالکه مشارکتی
بول ایتمش اولورز . یااشتر ! بوایشدن واز کچ . بز آنلر ایله الله ایچون
محاربه ایتدك . شمدی‌ده الله ایچون محاربه‌یی ترك ایده‌رز » دیملری
وزرینه اشتر دخی « یازیق سزه‌که اومکارلرك مکر وخدعه‌سنه آلداندیکز
متارکه فکرنده بولندیکز . ای یوزلری قاره اوله‌سی حریفلر ! بز سزك
لاوت وعبادتکزی زهد وصلاحکزدن ولقاء اللهه کمال اشتیاقکزدن
اشی ظن ایدردك . مکر سزك اعمالکز ریا ومرامکز دنیا ایمش . سز
وندن صکره ابدی عز وشرف کوره‌جك دکلسکز . اوظالملر بزدن ایراغ
ولدقلری کبی سزده ایراغ اولکز » دیَنجه آکا سب ایتدیلر . او دخی
آنلره سب ایتدی . همان حضرت علی ، آکا و آنلره « صوسکز » دیو
بایقیردی ومنازعه‌یه نهایت ویردی .

اوصره‌ده (اشعث بن قیس) حضرت علینك‌یاننه کلوب « کوره‌یورم‌که
س معاویه‌نك دعوتنه اجابت ایلك فکرنده بولنه‌یورلر . امر ایدر ایسه‌ك
ن معاویه‌نك یاننه کیده‌یم ومرامنی سؤال واستیضاح ایده‌یم » دیدی .
حضرت علی دخی ناچار آکا رخصت ویردی .

(اشعث بن قیس) معاویه‌نك یاننه واردی . « مصاحفی رفع ایتمکدن
مرادیکز نه‌در » دیو صوردی . معاویه دخی « مرادیمز کتاب اللهه
مراجعتدرکه طرفیندن بر ر حکم انتخاب اولنوب وآنلردن کتاب اللهه
مطابق برقرار ویرملری ایچون عهد آلنوب‌ده طرفین آنلرك ویره‌جکلری
قراره تابع اولمقدن عبارتدر » دیو جواب ویردی . اشعث دخی « بو
سویدیکك حقدر » دیه‌رك دونوب کلدی . مجلس امیرالمؤمنینه کیردی ،
کیفیتی بیلدیردی. ناس دخی تحکیمی ، یعنی او وجهله طرفیندن بر ر حَکَمْ
نصبنی مناسب کوردی .

آرتق حضرت علی‌یه کوره بر دیه‌جك قالمیوب اودخی تحکیمی قبوله
مجبور اولدی وبر طبیعی متارکه وقوع بولدی . اشترك غلبه‌سی ثمره‌سز
قالدی وبوصورتله عمروبن‌العاص مرادینه ایردی .

الحاصل اردوی همایونده تفرقه پیدا اولدی ، کروه مخالفین میدان آلدی . حلّ و عقد امور آنلرك اللرنده قالدی و ایش بشقه شکله کیردی .

حکملرك انتخابی خصوصنه کلنجه (اشعث بن قیس) ایله همپالری « بزم طرفمزدن ابوموسی الاشعری حکم اولسون » دیدیلر وحضرت علی « اوّل امرده بکا عاصی اولدیکز . باری بو خصوصده عاصی اولمیکز. بن ابو موسایی مناسب کورمم » دیدکده اشعث ایله برابر زیدبن‌الحصین ومسعربن فدك دخی « بز ابو موسایی ایسترز » دیو اصرار ایتدیلر ، حضرت علی « ابوموسی بوخصوصده ثقه دکلدر . زیرا بندن آیرلدی وناسك امداد واعانه‌سنه‌ده مانع اولدی . بعده فرار ایتدی . برقاچ آی صکره آنی تأمین ایتدم . آنك انتخابی جائز اولماز . لکن عبدالله بن عباس مناسب اولور وآندن اولادر » دیدکده « او سنك عمزاده‌کدر . بز ایسه بر بیطرف آدم ایسترز » دیدیلر وحضرت علی « اشتری انتخاب ایده‌لم » دیدکده « بو ایشی علولندیرن اودکلی » دیه‌رك آنی‌ده قبول ایتمدیلر .

وحضرت علی « دیمك اولیورکه سز ابوموسادن بشقه‌سنی قبول ایتمیه‌جکسکز » دیدکده « اوت » دیمه‌لریله‌حضرت‌علی « اویله ایسه عقلکزه کلنی یاپکز » ده‌نجه همان ابوموسایه برمأمور کوندردیلر . ابوموسی ایسه اوزمان محاربه‌دن اجتناب واتقا ایله زاویه نشین عزلت وانزوا ایدی. کیدن مأمور آکا ناس بارشدی » دیدکده « الحمدلله » دیدی و « سنی حکم انتخاب ایتدیلر » ده‌نجه (اناالله وانا الیه راجعون) دیه‌رك قالقوب اردوی همایونه کلدی . اهل شام طرفندن دخی عمروبن العاص انتخاب ایدلمشیدی .

حال بوکه ابوموسی الاشعری ، ذاتا فن‌بحث وجدلده عمروبن‌العاص کبی برداهیه‌یه معادل دکل ایدی . زیرا ابوموسانك لسانی صحیحاً قلبنك ترجمانی ایدی. عمروایسه مافی‌الضمیرینی کتم ایله آدم آلداتمقده ماهر ایدی . برده ابوموسی ، هرنصل اولورسه اولسون مقاتله‌نك برطرف اولمسی فکرنده اولوب عمروایسه مصر والیلکنه نائل اولمق اوزره معاویه ایچون جان

كوكلدن چاليشيوردى . بعض عقلا ايشته بودقيقه‌لرى ملاحظه ايله دوچار
نديشه اولمشيدى .

حتى (احنف بن‌قيس) حكم اولمغه صالح ومقتدر برذات اولديغى حالده
ياامير المؤمنين ! ابوموسى بو ايشك رجلى دكلدر . اكر بنى حاكم نصب
بدرسه‌ڭ برحس نتيجه استحصال ايده‌بيلورم . بو اوله‌ماز ايسه بارى بنى
يكنجى ، ياخود اوچنجى حاكم نصب وتعيين بيوريكز » ديمش ايسه‌ده ناس
نى دخى قبول ايتمديكندن ايش منحصراً ابوموسانك النه قالمشيدى .

شوراسى‌ده نظردقته آلمليدركه صفين وقعه‌لرنده پك‌چوق آدملر تلف
ولديغندن ايكى طرفك دخى مقاتله‌دن كوزلرى ييلمشيدى . شامليلرك
نايعاتى دها زياده ايسه‌ده معاويه‌نك اردوسنده انضباط وار ايدى . زيرا
معاويه ، دائما عسكرينى مكافات ماليه ايله تشويق ايتمكده اولديغى حالده
دى‌الايجاب مجازات سياسيه‌دن دخى كيرو طورماز ايدى . حضرت علينك
مكافات ومجازاتى ايسه اخروى اولديغى حالده صرف آخرت ايچون جانفدا
يدنلرك چوغى صفين وقعه‌لرنده شهيد اولمشلر ايدى ، وكوندن كونه آتلر
آزالمقده واهل دنيا چوغالمقده ايدى .

تحكيمنامه‌نك تحرير وتنظيمى

بروجه‌بالا اساساً تحكيمه قرار ويرلمش واميرالمؤمنين طرفندن ابوموسى
لاشعرى ومعاويه طرفندن عمروبن‌العاص انتخاب ايدلمش ايدى .

اشبو اوتوز يدى‌سنهٔ هجريه‌سى صفرينك اون اوچنجى چهارشنبه كونى
عمروبن‌العاص اردوى همايونه كلوب اميرالمؤمنين حضورنده ابوموسى‌الاشعرى
ايله لدى‌الاجتماع تحكيمنامه‌نك تحريرينه بدأ اولنه‌رق (اميرالمؤمنين على ايله
معاويه بيننده برقرار نامه‌در) ديو يازلدقده عمروبن العاص « اوسزك
اميركزدر ، امابزم اميرمز دكلدر. اميرالمؤمنين لفظنى محو ايديكز » ده‌نجه
احنف بن‌قيس « بتون خلق بربرينى قيرسه بز (اميرالمؤمنين) عنوانى محو

ایتمه‌یز » دیمکله حضرت علی برمدت توقف ایتدیسه‌ده اشعث بن‌قیس « بو عباره‌ی
محوایت » دیو اصرار ایتمکله حضرت علی آنی محو ایتدی و « الله اکبر
نظیره ، نظیره . والله بن یوم حدیبیه‌ده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسـ
حضرتلرینك کاتبی ایدم. عهد نامه‌نك باشنه (محمد رسول‌الله) دیو یازدم
کفار ، سن رسول‌الله دکلسین . کندی آدیکی وپدریکك آدینی یاز دیدیلر
رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (رسول‌الله لفظنی محوایت) دیدی . بن آ
مقتدر دکلم دیدم (اولفظی بکا کوستر) دیدی. بن‌ده کوستردم. آنی کندی
الیله محو ایتدی و (قریباً سکاده بویله برتکلیف واقع اولور، سن‌ده اجابت
ایلرسین) دیو بیوردی » ده‌نجه عمروبن‌العاص « سبحان‌الله ! بزی
کفاره تشبیه ایدیورسین، بز ایسه مسلمانز » دیدکده حضرت علی آ
« یاسن نه‌زمان فاسقلره معین ومسلمانلره مهین اولمدك » دیدی ، آنك
اوزرینه عمروبن‌العاص « فیما بعد سنکله برمجلسده بولنمم » دیدی. حضرت
علی دخی « بن جناب‌حقدن رجا ایدرم‌که بنم مجلسمی سندن وسنك کبیلردن
تطهیر ایلیه » دیو بیوردی .

بعده تحکیمنامه‌نك تحریرینه شروع ایله (بووثیقه، علی‌بن ابی‌طالب ایله
معاویه بن‌ابی سفیان بیننده برقرار نامه‌در . علی ، اهل عراق ایله متفقلری
ایچون ومعاویه اهل شام ایله متفقلری ایچون تعهد ایلدیلرکه اللهك حکمنه
وکتابنه راضی اوله‌رق کتاب‌اللهك احیا ایتدیکنی احیا وامحا ایتدیکنی
امحا ایلیه‌لر . ایمدی حکملرکه ابوموسی ایله عمروبن‌العاصدر ، کتاب‌اللهده
بولدقلری احکام ایله وآنده بوله‌مدقلری خصوصده سنت عادلهٔ نبویه ایله
عمل ایده‌لر) دیو یازلدی .

وحکملر نفسلری واولاد وعیاللری حقنده امین و امت آنلرك
ویره‌جکلری حکم وقراره معین اوله‌جقلرینه دائر علی ومعاویه‌دن وایکی
طرفك عسا کرندن عهد آلدیلر وکندولری دخی بوامت آره‌سنده
کتاب‌الله ایله حکم ایتمك اوزره عهد ومیثاق ایتدیلر وحکمی رمضانه

وایسترلر ایسه دها صکره‌یه تأخیر ایتمك و اجتماعلری ، اهل کوفه و اهل شام آره‌سنده متوسط برمحلده اولمق اوزره قرار ویردیلر .

رجال عراقدن (اشعث بن‌قیس) ایله دیکر سکز کشی ورجال شامدن (ابوالاعور) و (حبیب بن مسلمه) و (عبدالرحمن بن خالد) ایله دیکر برقاچ کشی شاهد اوله‌رق تحکیمنامه‌یی امضا ایتدیلر. (اشتر)ه دخی امضا ایتمسی تکلیف اولندقده لسان‌شدت ایله رد ایلدی و ، اشعث « کل امضا ایت بزدن آیرلمه » دیدکده اشتر آنی تهدید وتکدیر ایتدی .

اشعث بن قیس ، تحکیمنامه‌یی آلدی وچیقوب ناسه اوقودی. بنی‌تمیمدن بر طائفه ایچنده بولنان (عروة بن ادیه) « اللهك امرنده آدملری تحکیم ایدیورسکز . حال بوکه کمسه‌نك حکمی یوقدر . حکم انجـق اللهکدر » دیدی واشعثه کندی قومی واهل یمندن برچوق خلق دخی غضب ایتدی. اشتر ایسه تحکیمنامه‌یی امضادن امتناع ایله ذاتاً محاربه فکرنده ایدی.

اوصره‌ده بعض ناس ، حضرت علی‌یه کلوب آنی اعادهٔ حربه تشویق ایتدکلرنده « ویریلان قراره بن‌ذاتاً راضی دکل‌ایدم . سزك موافقتکزی‌ده ایستمزدم . لکن اعدانك تکلیفنی قبولده اصرار ایتدیکز. بن‌ده قبوله مجبور اولدم . بعدالرضا رجوع وبعدالاقرار تبدیل ایسه جائز اولماز . سز برایش یاپدیکزکه قوته وهن کتوردی . اعدا کزه فائق وغالب ایکن آنلرك دسیسه‌لرینه آلداندیکز . ایستدکلرینی ویردیکز . بوندن صکره بر طوغری یول اتخاذینه موفق اولورسکز ظننده دکلم » دیدی .

صفینده مقتول وشهید اولانلر

صفین وقعه‌لرنده فرقهٔ باغیه‌دن قرق بشبیك آدم مقتول اولدی.ایچلرنده مشاهیر شجعاندن نیچه آدملر وار ایدی. فرقهٔ ناجیه‌دن دخی یکرمی‌بشبیك آدم شهید اولدی‌که یکرمی آلتیسی اهل بدردن ایدی .

ازجمله بالاده بیان اولندیغی اوزره خواص اصحاب رسول‌اللهدن عمّار

بن یاسر رضی‌الله عنهما وشهادتی ایکی شهادت یرینه کچن (حزیمة بن ثابت) و (سُهَیل بن عمروالانصاری)و(ابو عمرةالانصاری) و (ابو فُضالةالانصاری) هپ صفینده شهید اولدیلر .

اهل بدردن وانصارك اون ایکی نقیبلرندن بریسی اولان (ابوالهَیْثَم بن تَیّهان) وآنك برادری اولان اصحاب احددن (عبیدالله بن تیّهان) رضی‌الله عنهما وافضل تابعین اولان (اویس‌القرنی) رحمةالله علیه حضراتی دخی روایت صحیحه‌یه کوره کذلك صفینده شهید اولمشلردر.

اصحاب کرامدن (یعلی بن منّیه) رضی‌الله بالاده ذکر اولندیغی اوزره اصحاب جملك اکابرندن ایکن بو کره صفینده حضرت علی ایله برلکده بولندیغی حالده شهید اولمشدر .

صحابه‌دن (حابس بن سعدالطائی) رضی‌الله عنه که حضرت عمر آنی جلب ایله « سنی حمص قاضیسی نصب ایتمك ایسترم . نصل یاپه‌بیلورمیسین» دیدکده « رأیمله اجتهاد ایلرم ؛ هم مجلس اولانلر ایله‌ده مشاوره ایدرم » دیمکله حضرت عمر ، آنی حمصه کوندرمشیدی وچوق کچمیوب عودت ایله « یاامیرالمؤمنین ! بر عجیب رؤیا کوردم . سکا عرض ایتمك ایسترم . عالم منامده کوردم‌که : کونش مشرقدن کلدی . یاننده بر چوق ملکلر وار ایدی . آی دخی مغربدن کلدی یاننده بر چوق یلدیزلر وار ایدی » دیدکده حضرت عمر « سن قنغی طرفده ایدك » دیو صوردی . حابس « آی طرفنده ایدم » دەینجه حضرت عمر « سن ضیاسی محو اولان آیات وعلامات ایله برابر اولدیغکدن بن آرتق سنی استخدام ایتمم » دیوب عزل ایتدی . غریبدرکه حابس، بو کره معاویه ایله برابر بولندی وصفینده قتل اولندی .

وفات خباب

(خَبّاب بن‌الأَرَتّ) رضی‌الله‌عنه حضرتلری ، ابوبکرالصدیق رضی‌الله عنه حضرتلریله برابر اوّل باوّل اسلامنی اعلان ایدنلردن بریدر . رسول

اكرمی ، عمی (ابوطالب) حمايه ايتديكی كبی حضرت صديقی دخی قومی حمايه ايديوردی . (خبّاب) و (بلال) و (عمّار) ك ايسه حاميلری اولمديغندن مشركينك آنلر حقنده ايتدكلری اذا وجفا قالمامشيدی . هله خبّابك آرقه‌سنی قيزغين تيمورلر ايله داغلامق وكونشك قارشوسنده طوتمق كبی تحمل اولنميه‌جق اشكنجه‌لر ايدرلردی .

خبّاب ايسه بو اذيتلره تحمل ايدرك كلمهٔ توحيده دوام ايلردی . رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم حضرتلری دخی (يارب خبّابه نصرت ايله) ديو دعا ايدردی .

اوزمان حضرت علی ، هنوز سن بلوغه واصل اولميوب بيت نبوتده بر آرسلان ياوروسی كبی تربيه اولنمقده اولديغی حالده او فدايی مسلمانلر ايله برابر نماز قيلاردی . لكن پدری ابو طالب ، رئيس قريش بولنمغله آكا كيمسه طوقونه‌مازدی . بر كون حضرت عمر رضی‌الله عنه خبّابه مشركلردن چكديكی اذيتلری سؤال ايتدكده آرقه‌سنی آچوب كوستردی . بسبتون يانيق اولديغی كورلدی . كورنلر دلخون اولدی . كندوسنك درد اورتاغی اولان (عمّار) بروجه بالا صفينده شهيد اولديغی كبی او دخی كوفه‌ده عازم دارالنعيم اولدی .

ايشته حضرت علينك قدرينی او مثللو سابقين اوّلندن اولان ذاتلر بيلوردی . فقط حضرت علی صفينه كيدر ايكن خبّاب حضرتلری نامزاج بولنمغله اسير فراش اوله‌رق كوفه‌ده قالمشيدی . اصحاب كرامدن بر قاچ ذات عيادت ايچون آنك يانه واروب « مژده سكا ياخبّاب‌كه حوض كوثر يانده اخوانكه قاووشه‌جقسين » ديدكلرنده « آه اواخوانی خاطريمه كتورديكزكه آنلر دنياده اجرلرندن برشيئه نائل اولمقسزين كوچوب كيتديلر. آخرتلرينی وجه مطلوب اوزره معمور ايتديلر . بز كيرو قالدق . دنيادن بر مقدار حصه آلدق كه عمللريمزك اجر ومثوباتنه محسوب ايدلسون ديو خوف ايديورز » ديدی . واقعا شهدای بدر و اُحُد ، اسلامه بيوك خدمتلر ايتمش اولدقلری حالده فتوحات اسلاميه‌دن مستفيد اولمقسزين ملأ اعلايه كيتمش

اولادقلرندن آنلره غبطه اولنور. حضرت خبّاب ، ایشته آنلرك حالنه غبطه ایدرك داربقایه ارتحال ایتمشدر .

اوزمانه قدر کوفه اهالیسی موتالرینی خانه‌لری حولیلرنده وقپولری یاننده دفن ایدرلردی . حضرت خبّاب کندوسنك کوفه خارجنده دفن اولنمسنی وصیت ایلمکله خارج شهرده دفن اولنـدی . آندن صکره سائر ناس دخی موتالرینی تبرکاً آنك یاننـده دفن ایدر اولدیلر . بو صورتله کوفه خارجنده بر مزارلق پیدا اولمشدر .

صفینه‌دن عودت اولندیغی

ایکی اردو ، صفینده یوز اون کون مکث وتوقفدن صکره بروجه بالا تحکیمنامه امضا اولندیغی کبی عساکر شامیه شامه، واردوی همایون، کوفه‌یه عودت ایلدیلر .

حضرت علی ، کوفه‌یه یاقلاشدقده (عبدالله بن ودیعة الانصاری) رضی‌الله عنه آکا ملاقی اولدی وحضرت علی آکا یاقلاشوب « خلق بزم ایشمز حقنده نه‌دیور » دیو صوردی . ابن ودیعه « کیمی خوش کورویور وکیمی خوش کورمیور » دیو جواب ویردی . حضرت علی « اصحاب رأی نه‌دیورلر » دیدی وابن ودیعه آنلر دخی « علینك بیوك جمعیتی وار ایدی ، طاغتدی وبر متین قلعه‌سی وار ایدی ، هدم ایتدی . قلعه‌یی نه‌زمان یاپه‌جق، متفرق جمعیتی نه‌زمان طوپلایه‌جق . حال بوکه یا ظفر بولمق ، یا هلاك اولمق اوزره کندوسنه مطیع اولانلر ایله همان عاصیلر اوزرینه هجوم واقتحام ایتسیدی اولی اولوردی دیورلر » دیدکده حضرت علی « قلعه‌یی بنمی هدم ایتدم، یوخسه آنلرمی . جمعیتی بنمی طاغیتدم ، یوخسه آنلرمی. همان هرچه باد آباد عاصیلر اوزرینه هجوم ایتمك بحثنه کلنجه بو دقیقه‌یی بیلمز دکل ایدم ونفسمه سائرندن دها زیاده جومردم . جانمی هیچ اسرکمم . لکن بو ایکیسی، یعنی حسن وحسین یانمدن آیرلمدیلر. کوردم‌که آنلر تلف اولسه رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك نسلی منقطع اوله‌جق . ایشته

بوكا وجدانم راضی اولمدی . بردها او باغیلر ایله جنك ایده‌جك اولورسه‌م ایکسنی‌ده برابر کوتورم » دیو بیوردی .

محمد بن حنیفه‌دن « نیچون پدرك مقاتله‌یه سنی سوق ایدیورده بیوك برادرلرك حسن وحسینی سوق ایتمیور » دیو سؤال اولندقده « آنلرپدریمك ایکی کوزی کبی‌در. بن‌ده الی ، آیاغی کبی‌یم » دیو جواب ویرمش اولدیغی مرویدر .

بعده حضرت علی، بروجه بالا خبّاب رضی‌الله عنه حضرتلرینك کوفه خارجنده دفن اولندیغی محله کلدکده یدی قبر کوردی «کیملرك قبرلری»دیو صوردی . « یا امیر المؤمنین ! صفینه عزیمتکزدن صکره خبّاب بن الارت وفات ایلدی . وصیتی اوزره خارج شهره دفن اولنوب ناس دخی موتالرینی آنك یانده دفن ایتمکه‌باشلادی » دیدکلرنده‌حضرت‌علی، خبّابه وسائر مسلمین ومسلماته دعا ایتدکدن صکره خباب کبی الك اسکی دین قرنداشلرندن برینك قبرینی کورمکله مکدر اوله‌رق کوفه‌یه داخل اولدی وصفینده شهید اولانلرك خانه‌لری اوکندن کچرکن آنلرك آغلامقده اولان عياللرينك فریاد وفغانلرندن متأثر اوله‌رق قصر امارته وصول بولدی .

ظهور خوارج

بروجه بالا اردوی همایونده اختلاف آرا وقوعه کلوب اکثریت ایله تحکیمه قرار ویرلمش وبوصورتله متارکه ایدلمش ایدی .

ناسك بر فرقه‌سی ایسه تحکیم ومتارکه‌یی رد وهله اهل اسلام قانی مباح قیلان عمروبن العاصك حکم نصبنی بیوك کناه عد ایلدیلر و « قاری قوجه دعوالری کبی منازعاتده ناسك تحکیمی مشروع ایسه‌ده مسلمان قانی دوکمك کبی بر امر مهمده ناسك تحکیمی جائز اوله‌ماز » دیدیلر . حضرت علی ایله برابر کوفه‌یه کیرمیوب (حَرُورا) قریه‌سنه کیتدیلر واوراده اون ایکی بیك کشی‌یه بالغ اولدقلری حالده (شیث بن ربعی) یی

امیرحرب ، یعنی‌سرعسکر و (عبدالله بن‌الکَوّاءِالیَشکُری) یی امیر صلات، یعنی کندولرینه نماز قیلدرمق اوزره امام نصب وتعیین ایتدیلر . و « بیعت آنجق الله تعالایه‌در وطریق حق ، امر بالمعروف ونهی عن‌المنکر و ادارهٔ مملکت شـورادر » دیه‌رك امامت وخلافتی انکار وصرف جمهوریت یولنی اختیار ایلدیلر .

اشبو (طائفهٔ حَرُورِیَّه) امیرالمؤمنینه اطاعتدن خروج ایله اهل سنت وجماعتدن آیرلمش اولدقلرندن کندولرینه (خوارج) دنیلدی .

حضرت علینك شـیعه‌سی ، یعنی خواص اتبـاع و انصار و اقرباسی خوارجك سوزلرینی ایشتدکده حضرت علی‌یه کلوب « شمدی بزم بوینمزه بر بیعت ثانیه بورج اولدی‌که سنك دوستکه دوست ودشمنکه دشمن اولمق اوزره بیعتدر » دیدیلر .

خوارج، آنلرك بو بیعتلرینی ایشیدنجه « سز ، اهل شام ایله آت باشی برابر طریق ضلالته کیدیورسکز . اهل شام سوه‌رك ، سومیه‌رك معاویه‌یه بیعت ایلدیلر. سزده علی‌یه نصل اولورسه اولسون دوستنه دوست، دشمننه دشمن اولمق اوزره بیعت ایلدیکز » دیو اعتراض ایتدیلر

(زیاد بن‌النضر) دخی خوارجه جواباً « بز، علی‌یه آنجق اللهـك کتابی ورسـولنك سـنتی اوزره بیعت ایلدك. صکره سز، مخالفت ایلیوب آیرلدیکز. علینك شـیعه‌سی دخی آکا کلوب بز، سنك دوستکه دوسـت ودشمنکه دشمنز دیدیلر . بزده بوسـوز اوزره‌یزکه علی ، حق و هدایت اوزره‌در و آکا مخالفت ایلینلر ضال ومضلدر » دیدی .

حضرت علی بواختلافی رفع ایچون همان عبدالله بن عباسی (حرورا) قریه‌سـنه کوندردی . آرقه‌سـندن کندوسی دخی کیتدی و خوارجك عندنده اك زیاده سـوزی نافذ اولان (یزیدبن قیس)ك چادرینه ایندی . آنی (اصفهان) و (ری) ایالتلرینه والی نصب ایتدی .

اوصره‌ده ابن عبـاس ، خوارج ایله بحث وجدال اوزره ایدی .

حضرت علی همان آنلرك یاننه واردی . « رئیس ومعتمدکز کیمدر » دیو صوردی .

(ابن كَوّا) یی کوستردیلر . حضرت علی آندن « نیچون بزم علیهمزه خروج ایتدیکز » دیو صوردی . ابن کوّا « سنك صفینده‌کی حکومتك ایچون خروج ایتدك » دیو جواب ویردی .

حضرت علی « الله تعالی شاهددرکه اهل شام مغلوب اولنجه مصحفلری مزراقلرك اوچلرینه صاپلایوب یوقارو رفع ایتدکلرنده آنلر اهل قرأن دکلدر ، خدعه‌لرینه آلدانمیکز . دیدم . سز دکله‌مدیکز ، آنلرك دعوتنه اجابت ایلدیکز . بن‌ده موافقته مجبور اولدم . معهذا بن حکملره کتاب‌الله ایله حکم ایتملرینی شرط قیلدم . اکر قرأنك احکامنه مطابق برحکم ویررلر ایسه بزم‌ده دیه‌جکمز قالماز والا بز آنلرك حکمندن برییز » دیدی وخوارجك شبهه‌لرینی غایت فصیحانه وبلیغانه جوابلر ایله حل ایتدی و « هایدی کلیکز ، شهریکزه داخل اولکز » دیو بیوردی . آنلرده حضرت علینك نطقنه مفتون وحکمنه قانع اولدیلر وکوفه شهرینه دخول ایله حکملرك اجتماعنه منتظر اولوب قالدیلر .

حَکَمْلرك اجتماع وحُکْملری

حکملرك وقت اجتماعی اولان شهر رمضان تقرب ایتمکله حضرت علی ، ابوموسی الاشعری‌یی محل اجتماعه کوندره‌جك اولدقده رؤسای خوارجدن بعضیلری کلوب « یاعلی ! کناهکه توبه وامر تحکیمدن رجوع ایت » دیملریله حضرت علی « برقرار نامه امضا اولندی . عهد ایله‌باغلاندق . عهده وفا ایسه واجبدر » دییجه « حکم آنجق اللهکدر . آدملری تحکیم ایتمك کناهدر . آندن توبه ایتملی » دیدیلر .

حضرت علی « بو برکناه دکلدر ، بلکه رأیدن عجزدر . وقتیله بن سزی بویوله کیتمکدن منع ایتمشیدم . دکله‌مدیکز . شمدی حکم عهدی ایفادن‌غیری

چاره یوقدر » دیو بیوردی وهمان درتیـوز آدم ایله ابو موسی الاشـعری‌یی کوفه‌دن چیقاردی وبوعسـکره مشهور کوفه قاضیسی (شریح بن هانی)یی امیر ایدوب نمـاز قیلدرمق ایچون دخی عبـدالله بن عباسی کوندردی . معاویه دخی درتیوز آدم ایله عمروبن‌العـاصی یوللادی . ایکی فرقه دخی (دُومَةُالجَنْدَل) ناحیه‌سـنه کیتدیلر وبالاتفـاق (أَذْرُحْ) نام قریه‌ده اجتماع ایتدیلر .

(عبدالله بن عمرالفـاروق) و (عبدالرحمن بن ابی بکر الصـدیق) و (عبدالله بن‌الزبیر) وصغار صحـابه‌دن وفضلای امتدن (عبدالرحمن بن الحارث بن‌هشام) وعظمای قریشدن (ابوجَهم بن‌حذیفه) و (عبدالرحمن بن یَغُوثُ الزُّهْری) ودهات عربدن مشهور (مغیره بن شعبه) دخی کاوب اول جمعیتده حاضر بولندیلر .

عمروبن‌العاص ، ابوموسایی ایلرو سوروب وآنی برفاقه باصدیروب‌ده اقرارینه باصـه‌رق خدعه ایله بر ایش کوره بیلمـك اوزره ابو موسـایه « سن اصحاب رسول‌اللهدنسین . هم‌ده بندن یاشـلیسین » دیه‌رك حضورنده دیز چوکمك واو سوزه باشلامدقجه سوزه باشلامامق کبی معاملات تعظیمیه ایله صورت احترام کوستردی .

مذاکره ایچون اجتماعلرنده عمروبن العاص، ابوموسایه « بیلورسین‌که عثمان ، مظلوماً قتل اولندی. معاویه وقومی ایسه آنك ولیسیدر ومعاویه‌نك قریش ایچنده نه‌مرتبه شرف واعتباری اولدیغی معلومکدر . آنك خلافته انتخاب اولنمسنه نه‌مانع وار . اکرچه معاویه‌نك اسلامده سـابقه‌سی وقدمی یوق ایسه‌ده خلیفهٔ مظلومك ولیسیدر وآنك دمنی طالبدر وحسن سیاست وتدبیر صـاحبیدر و زوجهٔ رسـول الله اولان (امّ‌حبیبه)نك برادریدر. ورسـول‌اللهك کاتبلرندندر » دیدی وابو موسـایه ولایت ویریله‌جکنی‌ده ایما ایتدی .

ابوموسی‌الاشعری « یاعمرو ! اللهدن قورق . خلافته استحقاق، آنجق دینجه فضل ومزیت ایله اولور . قومیتجه شرف حسب ونسب ایله اولماز .

مع‌هذا خلافتی قبیلهٔ قریشك اشرفنه ویره‌جك اولسه‌م علی بن‌ابی‌طالبه ویرردم . معاویه ، دم عثمانی طلب ایدیورمش دیومهاجرین اوّلینی براغوب‌ده آنی خلافته انتخاب ایده‌مم . منصب و ولایت بخشنه کلنجه والله معاویه بتون وارینی بکا ویرسه آنی خلافته انتخاب ایتمم وحکم الٰهیده رشوت آلمم . لکن عمربن الخطابك نامنی احیا ایتمك ایسترسه‌ك اوغلی عبداللهی انتخاب ایده‌لم » دیدی .

عمروبن‌العاص « یا اباموسی ! امارت وخلافته آنجق برمدبر آدم ، صالح اولور . عبدالله بن عمر ایسه قیدسز برآدمدر . اوغلم عبداللهك انتخابنه نه‌مانع وار . آنك فضل وصلاحی معلومکزدر » دیدکده ابو موسی « اوغلك عبدالله ، صادق برذاتدر . لکن سن آنی فتنه‌یه طالدردك ، بولاشدردك » دیدی وبوصره‌ده عبدالله بن زبیرك دخی لاقردیسی کچدی .

نهایت ابوموسی « یاعمرو ! عرب هنوز بر بیوك محاربه‌دن قورتیلوب سکا اعتماد ایلدیلر . آنلری ینه بر محاربه‌یه القا ایتمك انصاف دکلدر » دیدکده عمروبن العاص « سنك رأیك نه‌در » دیمکله ابو موسی « بنم رأیم بودرکه بو ایکی آدمی ، یعنی علی ایله معاویه‌یی خلع وایشی شورایه حواله ایده‌لم . مسلمین ایستدکلرینی انتخاب ایتسونلر » ده‌یجه عمروبن‌العاص « ایشته رأی بودر » دیوب بوقرار اوزره اتفاق ایلدیلر .

بعده ایکیسی برلکده میدانه چیقوب آنلره منتظر اولان خلقه خطاباً ابوموسی‌الاشعری « بزعمرو ایله بررأی‌اوزرینه‌اتفاق ایتدك . آنکله‌اومارم‌که الله تعالی بوامتك حالنی اصلاح ایلیه » دیدی .

عمروبن العاص دخی آنی تصدیق ایتدی وابو موسایه « هایدی بیور ، ناسه قرارمزی بیلدر » دیدی .

عبدالله بن عباس ، ابوموسانك یاننه واردی « امان یا اباموسی! قورقارم عمرو سنی آلداتمسون . بر شیئه قرار ویردیکز ایسه آنی ایلرو سور ، ابتدا اوسویلسون ، زیرا آکا امنیت اولنماز » دیو نصیحت ایلدی .

ابوموسی « یوق ، بز آنکله اتفاق ایتدك » دیه‌رك ایلرو کچدی « ای

ناس! عمرو ايله برلكده بوامتك ايشنه باقدق . الڭ صالح رأى اوزرينه اتفاق ايتدك كه على ومعاويه‌يى خلع ايدوب‌ده ناس ايستديكنى انتخاب ايتمكدن عبارتدر . ايشته بن على‌يى ومعاويه‌يى خلع ايتدم . سز ايشڭزه باقڭز ، اهل كورديككڭزى انتخاب ايديكز » ديوب كيرو چكلدى .

بعده عمروبن‌العاص آنك يرينه كچدى « اى ناس ! ابوموسانك ديديكنى ايشتديكز. على‌يى خلع ايتدى. بن‌ده آنك كبى على‌يى خلع ايتدم ومعاويه‌يى مقامنده ثابت قيلدم . زيرا عثمانك وليسيدر وقاتنى طالبدر . آنك مقامنه سائرندن احقدر » ده‌يجه ابوموسى شاشوب قالدى واوزمان عمروك خدعه‌سنه مطلع اولدى .

عبدالله بن عباس ، ابوموسايه لوم ايتدكده « نه ياپه‌يم. عمرو بكا موافقت ايتمشيكن سوزندن دوندى » ديه‌رك صانكه اعتذار ايتدى. ابن‌عباس « صوچ سنده دكل ، سنى بومقامه كتورنده‌در » ديدى .

ابوموسى ينه « نه‌ياپه‌يم ، عمروبن‌العاص سوزنده طورمدى ، بكا غدر ايتدى » ده‌يجه عبدالله بن عمرالفاروق « باق ، شو امتك حالى نه‌يه منجر اولدى . بى‌پروا نه‌ياپه‌يم ديه‌ويرن بر آدمك النده قالدى » ديه‌رك تأسف ايلدى .

عبدالرحمن بن ابى بكر الصديق دخى « اشعرى ، بر كون اول فوت اولسه‌يدى حقنده خيرلو اولوردى » ديدى ودها طوقوناقلى سوزلر سويلدى .

آنك اوزرينه ابو موسى الاشعرى غيرته كله‌رك عمرو بن العاصه « الله سنى موفق ايتمسون حريف ! بكا غدرايلدڭ ، بيوك كناه ايشلدڭ » ديدى .

قاضى شريح ايسه قامچى ايله عمروك باشنه اوردى . عمروك اوغلى دخى آكا مقابله ايتدى . ناس آره‌يه كيروب آييرديلر . لكن شريح قامچى ايله اوروب‌ده قليجله عمروك باشنه اورمديغى ايچون اظهار ندامت ايده كلمشدر .

عمروبن العاص ، اهل شام ایله برلکده عودت ایلیوب معاویه‌یه خلافتی تبریك ایتدیلر . ابن‌عباس ایله قاضی شریح دخی کوفه‌یه عودت ایله حضرت علی‌یه عرض وبیان کیفیت ایلدیلر . بعده ابن عباس ، مرکز امارتی اولان بصره‌یه کیتدی .

ابوموسی‌الاشعری ایسه ناسدن اوتانوب مکه‌یه فرار ایتدی. چه‌فائده‌که آندن صکره حضرت علینك حکومتی ضعف وتنزله ومعاویه‌نك قوتی تزاید وترقی‌یه یوز طوتدی .

حضرت علی بوحالدن متأثر ومتألم اوله‌رق صباح نمازندن صکره معاویه وعمروبن العـاص وحبیب وعبدالرحمن بن مخلّد وضحّاك بن قیس وولید وابوالاعوره بددعا ایتمکه باشـلادی . معاویه آنی ایشـتدکده اودخی علی وابن عباس وحسن وحسین واشتره بددعا ایتمکه باشلادی .

خاطره

حقیقت کوزیله باقیلورسـه انسانك خیـالنه اویله کلورکه دیار عربده برملایم جنوب روزکاری اسرکن حضرت عثمانك ایام خلافتنده سرین سرین برشمال روزکاری اسمکه وعربك دماغنـه تمدن وتنعم قوقولری کلمکه باشـلادی . بوایکی روزکارك تصادمندن پیدا اولان قاصیرغه ، عربستانی هرج مرج ایلدی . ایشـته حضرت عمرالفاروقك قورقدیغی و (حذیفة بن‌الیمـان) دن صـوردیغی فتنهٔ عظمی بودرکه : آنده حضرت عثمان شهید اولدی وآندن طولایی بصره وصفین صحرالرنده سکسان بیکدن زیاده دلاوران اسلام نابدید اولدی . امویلرك باشلرنده ایسه سودای امارت یللری اسردی وشبان عربك اکثری او وادیلرده طولاشوب کزردی .

بناءً علی ذلك حضرت علینك حکومتی ضعف بولقده ومعاویه‌نك حکمی قوت آلمقده ایدی .

احوال خوارج ووقعهٔ نهروان

بالاده بیـان اولندیغی اوزره اردوی همایونده تفرقه ظهوریله خارجیلر حضرت علی‌یی متارکه‌یه وتحکیمنامه امضاسـنه وابوموسی‌الاشعرینـك حکم نصب اولنمسنه مجبور ایتمشلر ایکن ایچلرندن برچوغی تبدیل افکار ایدرك

تحکیمك ابطالنه قیام ایتمشلر ایسه‌ده حضرت‌علی آنلرك سوزلرینه باقمیوب ابوموسانی محل حکمه اعزام ایله عهدی ایفا بیورمشیدی .

کوفه‌ده بولنان کروه خوارج ایسه بینلرنده بالمذاکره (عبدالله بن وَهَب) ی امارته انتخاب ایله شوّالك اوننده آکا بیعت ایلدیلر. و (جسر نهروان) ده اجتماع ایتمك اوزره قرار ویروب بصره‌ده‌کی یولداشلرینی دخی اورایه دعوت ایلدیلر وطاقم طاقم کوفه‌دن چیقوب نهروانه روان اولدیلر . بصره‌دکی خارجیلر دخی کندولرینه (مسعربن‌فدك‌التمیمی) یی رئیس نصب ایدرك عازم نهروان اولدیلر .

ایشته او اثناده حکملرك بروجه بالا غریب حکملری میدانه چیقدی و ابوموسی‌الاشعری ناسدن اوتانوب مکه‌یه فرار ایتدی .

آنك اوزرینه حضرت علی کوفه‌ده اوقودیغی خطبه‌سنده « معصیت ، موجب حسرت وندامت اولور . بن امر تحکیمده وحکملرك انتخابی خصوصنده سزه امر ورأیمی بیان ایتمشیدم . سز دکله‌مدیکز، دیلدیککزی ایشلدیکز، صکره پشیمان‌اولدیکز. حکملر ایسه ، حکم قرآنی کیرو براغوب کندو هوالرینه اویدیلر ورأیلرنده اختلاف ایتدیلر وایکیسی‌ده حق‌وصوابه اصابت ایده‌مدیلر. آنلرك حکملرندن الله ورسولی وصلحای امت ، بریدر. هایدی شام سفرینه حاضر اولکز » دیو بیوردی .

نهرونده‌کی خوارجه دخی امرنامه یازوب « حکملر ؛ هوالرینه اویدیلر، کتاب‌الله مخالفت ایلدیلر ، سنت نبویه ایله عمل ایتمدیلر. آنلرك حکملرندن الله ورسولی ومؤمنلر بریدر . همان بوطرفه کلیکز ، دشمنلرمزك اوزرینه کیده‌لم. بز ، اوّل بولندیغمز حال اوزره‌یز » دیو بیوردی.

خوارج‌ایسه « بز ، امر تحکیمی قبول‌ایله کافر وصکره تائب ومستغفر اولدق » دیه‌رك برغریب تعصب وضلالت یولنی طوتمشلر ایدی . حضرت علی‌یه دخی « سن ابتدا کافر اولدیغکی اقرار ایله توبه ایت‌ده ایجابنه باقه‌لم » دیو جواب ویردیلر .

حضرت علی ، خوارجدن مأیوس اولەرق آنلری حاللری اوزره ترك
ـدوبده شام اوزرینه حرکتی مناسب کوردی واهل کوفه‌یی بویوله تشویق
اقناع بیوردی . بصره عسکرینك جمع وسوقی ایچون دخی ابن عباسه
ـرنامه کوندردی .

ابن عباس ، ناسی سفره دعوت ایلدی . بیك بشیوزعسکر طوپلاندی.
ـن عباس « سزك آلتمشبیك حرب وضربه قادر آدملرکز وار ایکن
ـیرالمؤمنینه بیك بشیوز عسکر کوندرمك عیب اولمازمی » دیه‌رك تکرار
ـهل بصره‌یی تشویق ایلدکده بیك یدی‌یوز آدم دها سچیلدی . بوصورتله
ـن عباس بصره‌دن کوچ حال ایله اوچبیك ایکیوز عسکر چیقاره‌بیلدی .

حضرت علی ، کوفه وجوه ورؤساسنی جلب وجمع ایله غایت مؤثر
ـخطبه اوقودی . بصره‌ده بوقدر چوق عسکر وار ایکن وارد اولان
ـصره عسکرینك اوچبیك ایکیوز نفردن عبارت اولدیغنی سویلدی . و« بنم
ـعوان وانصارم سزلرسکز » دیه‌رك وآنلری تلطیف ایدرك بالجمله کوفه
ـسکرینك جمع وسوقی ایچون آنلری تشویق بیوردی .

کوفه وجوه ورؤساسی « سمعاً وطاعةً » دیدیلر وکوفه‌دن آلتمش بش
ـسکر ترتیب ایتدیلر. بصره‌دن کلن عسکرله برابرمجموعی آلتمش‌سکز بیك
ـیکی‌یوزه بالغ اولدی . همان حضرت علی ، مداین عسکرینك دخی جمع
ـسوق اولنمسی ایچون (سعدبن مسعود الثَقَفی)یه امرنامه کوندردی
ـ وشام اوزرینه حرکته حاضر اولکز » دیو امر ویردی .

حال بوکه بصره‌دن چیقان خوارجك بر مفرزه‌سی نهروانه کلورکن
ـکورمشلرکه : نهروان قربنده برحمار اوزرنده برخاتون کیدیور ، برآدم‌ده
ـکیرودن حماری سوق‌ایدیور« طور» دیملریله بیچاره اورکوب‌طورمش . مکر
ـ(عبدالله بن خبّاب) رضی‌الله عنهمااولوب اوخاتون‌دخی آنك زوجه‌سی‌ایمش
ـوطوغورمسی یاقین حامله ایمش . خارجیلر آکا « سن کیمسین » دیملریله
ـ اصحاب رسول‌اللهدن خبّابك‌اوغلی عبداللهم » دیدکده « قورقمه ، بزه نافع
ـبر حدیث روایت ایله » دیمشلر او دخی « پدرمدن ایشتدم ، او دخی

رسول اللهدن ایشتمش ، رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیورمش ک
(برفتنه اوله جق ، آنده کشینك بدنی اولدیغی کبی قلبی ده اوله جك . کشی
مؤمن اوله رق آخشاملایوب کافر اوله رق صباحلار و کافر اوله رق
صباحلایوب مؤمن اوله رق آخشاملار) دیو روایت ایلدکده « بز بو حدیث
ایچون سکا صوردق ، ایمدی ابوبکر وعمر حقلرنده نه دیرسین » دیمشلر
وآنلری خیرایله یاد وثنا ایتدکده « عثمان حقنده خلافتنك اوّلنده وآخرنده
نه دیرسین » دیمشلر . « اوّل وآخر محق ایدی » دیدکده « علی حقنده
قبل التحکیم وبعدالتحکیم نه دیرسین » دیمشلر . « علی ، جناب حق جمله کزدن
اعلمدر و دیننده سائرندن زیاده تقوی اوزره در وجمله دن زیاده بصیرت
صاحبیدر » ده نجه « سن هوایه تابع اوله یورسین ، اسم و شهرته آلدانه رق
آکا کوره ناسه موالات وطرفدارلق ایدیورسین ؛ عمللرینه نظر ایتمیورسین .
بزده کمسه حقنده اجرا ایتمدیکمز برصورتله سنی قتل ایده لم » دیه رك آنی
وزوجه سنی طوتوب بر خورما اغاجنك آلتنه کتوردکلری صره ده
اغاجدن برپاره خورما دوشوب خارجیلردن بری آنی آغزینه قودقده
دیکر بری « خورمایی صاحبی حلال ایتمدن ، یاخود ثمننی ویرمدن آلدك »
دیو اعتراض ایتمکله درحال خورمایی آغزندن چیقاروب آتمش واو
صره ده اهل ذمت رعایادن برینك بر خنزیری اورایه کلدکده خارجیلردن
بری آنی قلیچ ایله اورنجه دیکرلری « بو سنك ایتدیکك یر یوزنده فساد
دیمکدر » دیمشلر . او دخی خنزیرك صاحبی اولان ذمّیّی بولوب ارضا
ایتمش . (عبدالله بن خبّاب) آنی کورنجه « بو کوردیکم حاللرده صادق
ایسه کز سزدن بکا بر ضرر کلمز . زیرا بن مسلمانم واسلامده بر سیئه
ایشلمدم » دیدکده آنی یاتوروب قیون بوغازلار کبی بوغازلامشلر
وزوجه سنك قارننی یارمشلر وطیّ قبیله سندن اوچ خاتونی دخی اعدام
ایلمشلر .

خوارجك بو حال وحرکتلری صحیحاً عبرت آله جق حالات غریبه دندر
برخورمایی صاحبنك رضاسی اولمقسزین ییمکی جائز کورمین وبر خنزیری

ف ايتمكله صاحبنى ارضايه مجبور اولان متعصبلره باق كه اصحاب
سول اللهدن بر ذاتك صغار صحابه‌دن اولان اوغلنى بغير حق
غازلامقدن چكنميورلر وملت اسلاميه‌ده قاريلر ، قنغى دين ومذهبده
لورسه اولسون هردرلو تعرضدن مصون ايكن آنى ، كونى تمام اولمش
حامله خاتونك قارنى يارمق كبى غايت چيركين بر جنايتى رتكابدن
اقنميورلر . بارد وباطل تعصبك انسانى نه‌مرتبه نامشروع ونا معقول يوللره
وق ايده‌بيله‌جكى وايام فتنه‌نك نصل مخاطره‌لى ودهشتلى وقتلر اولديغى
وقعه ايله رعنا معلوم اولور .

حضرت على ، بووقعه‌دن پك‌زياده مكدر ومتأثر اوله‌رق تحقيق‌احوال
يچون بر آدم كوندردى . خوارج آنى‌ده اعدام ايتديلر .

آنك اوزرينه وجوه واشراف ورؤسا « ياامير المؤمنين ! بز بوظالملرى
رقه‌ده براغوب‌ده نصل شام طرفنه كيده‌لم ، عيال واولاد واموالمزى كيمه
وديع ايده‌لم » ديديلر . (اشعث بن قيس) صفينده متاركه‌يى ترويج‌ايتمكله
خوارجه مائل ظن‌اولنور ايكن اودخى ديكر وجوه ورؤسانك‌بوسوزلرينى
تصديق وتأييد ايلدى .

بناءً على ذلك حضرت على ، شام سفرينى تأخير ايله نهروان اوزرينه
حركت بيوردى . وابتدا (قيس بن سعد) رضى‌الله عنهما خوارجك يانه
اردى . بعده (ابو ايّوب الانصارى) رضى الله عنه كيدوب آنلره
نصيحت ويردى وبعده حضرت على واروب آنلرى تهديد ايلدى ، اصلا
فيد اولمدى .

آنك اوزرينه حضرت على ، عسكرينى ترتيب وتعبيه‌ايتدى و « سزك
شهدا كز اونه بالغ اولماز ؛ خوارجدن دخى اون كشى قورتلماز » ديدى .
آكا قارشو خوارج دخى درت بيك نفره بالغ اولدقلرى حالده محاربه‌يه
حاضر اولديلر .

بعده حضرت على ، ابو ايّوب الانصارى‌يه رأى وامان سنجاغنى
ويردى . اودخى سنجاغى آلوب ميدانه چيقدى . « هركيم بو سنجاغك

آلتنه کلورسه امیندر ، هرکیم جنك ایتمز و تعرض ایلمز ایسه امیندر ، هرکیم کوفه‌یه ومداینه کیدر و بو جماعتدن آیریلور ایسه امیندر » دیو ندا ایتدی .

رؤسای خوارجدن فَرْوَةُ بن نَوْفَل الاشجعی « بن علی ایله نیچون حرب ایده‌جکمی بیلمیورم . شمدی بن کیدیورم . حقیقت حال کرکی کبی میدانه چیقدقده علی ایله محاربه ، یاخود آکا متابعت ایلرم » دیه‌رك بشیوز آتلو ایله آیریلوب (دَسْکَرَه) طرفنه کیتدی . خوارجك بر قسمی دخی متفرق اوله‌رق کلوب کوفه‌یه کیردیلر ، بر مقداری دخی حضرت علی طرفنه کچدیلر .

عبدالله بن وهبك یاننده درت بیك خوارجدن بیك سکز یوز نفر قالدقلری حالده بی‌محابا ایکی قسم اوله‌رق صاغ و صول جناحلره هجوم ایتدیلر. لکن ایلرو کلنلر ، اوقلره هدف اولدیلر وهمان سواری وپیاده هر طرفدن اوزرلرینه هجوم ایتمکله کافه‌سی (ابن وهب) ایله برابر آن واحدده تلف اولدیلر .

مقتوللردن بری‌ده مشهور (حَرْقُوص بن زُهَیْر) در که صحابیدر و (سُوق اَهْوَاز) ك فاتحیدر . اصحاب جمل ایله حرب ایدوب صکره صفینده دخی حضرت علی ایله برابر بولنمش ایکن مؤخراً خوارجه ملحق وبوکره آنلر ایله برابر مقتول اولمشدر .

فرقهٔ ناجیه‌دن یالکز یدی کشی شهید اولدی. برنجیسی اصحاب‌احددن (یزید بن نُوَیْرَةالانصاری) حضرتلری ایدی . رضی‌الله عنه

حضرت علی ، نهروان سفرندن کوفه‌یه عودتنده همان شام اوزرینه یوریمك ایستدی لکن (اشعث بن قیس) ایله دیکر بعضیلری « چوق یورلدق ، براز دکلنه‌لم وسلاحلریمزی تعمیر ونقصانلریمزی اکمال ایده‌لم ، حاضرلانه‌لم » دیو اعتذار ایتدیلر وهرنه‌قدر تشویق اولندیلر ایسه‌ده آغیر طاوراندیلر . حضرت علینك جانی صیقلدی ، لکن نه‌چاره کوفه‌ده توقفه مجبور اولدی .

وقایع سنه ۳۸

عمرو بن العاصك مصری استیلاسی

بالاده بیان اولندیغی اوزره مصر اهالیسی حضرت علی‌یه بیعت ایلمشلر ایسه‌ده ایچلرندن برکروه ، بیعتدن خارج قاله‌رق (خربتا) ناحیه‌سنده اجتماع ایله بی‌طرف طورمغله مصر والیسی بولنان قیس بن سعد رضی‌الله عنهما آنلری مدارا ایله اداره ایتمکده ایکن آنك عزلیله یرینه مصر والیسی اولان (محمد بن ابی بکر الصدیق) رضی‌الله عنهما انلری تضییق ایدنجه سلاحه صاریله‌رق آکا قارشو طورمشلر ایدی .

صفین وقعه‌سندن صکره تحکیمه قرار ویرلدکده خربتایارانی ، امارت مصریه‌یی کوزلرینه کسدیروب آچیقدن آچیغه اعلان حرب ایتدیلر . ومحمد بن ابی بکر طرفندن برفرقهٔ عسکریه‌ایله (محمد بن الحارث بن جمهان) کوندرلدکده لدی‌المحاربه محمد بن الحارث مقتول اولنجه کروه مخالفین قوت بولدی .

او صره‌ده (معاویه بن خدیج) ناسی دم عثمانی طلب ودعوایه دعوت وبرچوق خلق اکا اجابت ایلمکله امارت مصریه‌نك مشکلاتی مزداد اولدی . شام والیسی معاویه بن ابی سفیان ایسه برطرفدن (مسلمة بن مخلّد) و (معاویه بن خدیج) ایله مخابره ایدرك آنلری عصیانه تشویق ایله مصرك استیلاسی اسبابنی استکماله چالشمقده ایدی .

حضرت علی ، بواحواله مطلع اولنجه جزیره والیسی اولوب (نصیبین) بلده‌سنده بولنان (اشتر) ی جلب ومصر ایالتنی اکا توجیه وتعلیمات لازمه اعطا ایتمکله اشتر همان اسباب سفرینی تهیئه ومصره متوجها عراقدن حرکت ایلمش ایسه‌ده بحر قلزم ، یعنی سویش دکزی ساحلنه واردقده فوت اولمشدر . رحمة‌الله علیه رحمةً واسعه .

معاویه بن ابی سفیانك بحر قلزم جهتنده‌کی مأموری زهرلی بال شربتی

ایله اشتری تسمیم ایتمش ومعاویه آنی ایشتدکده « اللهك بالدن عسکری واردر » دیمش اولدیغی مرویدر .

حضرت علی ، اشترك وفاتی خبرینی آلنجه « انّالله وانّا الیه راجعون » دیه‌رك فوق‌العاده مکدر ومحزون اولدی .

معاویه بن ابی سفیان ایسه ولایت مصری عمروبن‌العاصه وعد ایلمش ایدوکندن همان آلتی بیك عسکرله آنی جانب مصره کوندردی .

عمروبن‌العاص کیدوب حدود مصر اوزرنده طوردی . عثمان طرفدارانی آنك باشنه طوپلاندی . عمروك قوتی آرتدی . همان محمدبن ابی بکره برمکتوب یازوب « ای ابو بکرك اوغلی ! کندیکی صاقین . بندن سکا برضرر کلمسنی ایستمم . بوممکلت اهالیسی ، سنك علیهکه دوشمشلر ، سنی تسلیم ایده‌جکلر . سکا نصیحت ایلرم . بورادن صاوش ، دیلدیککك طرفه کیت » دیو اشعار ایتدی وینه بومألده معاویه‌دن کلن مکتوبی دخی کوندردی که : عثمانك محاصره‌سنه قصد ایلمش ایدوکنی یاد ایله تهدیدی متضمن ایدی .

محمدبن ابی بکر ، بو ایکی مکتوبی حضرت علی‌یه کوندردی . ومصرلولرك حرب ایچون دعوته اجابتده آغیر طاوراندقلرینی بیلدردی وامداد ایستدی .

حضرت علی دخی مصره امداد ایچون عسکر کونده‌جکنی محمد بن ابی بکره وعد ایله‌برابر کندی طرفدارانی جمع ایله امدادك ورودینه قدر صبروثبات ایلمسنی امر ایلدی .

آنك اوزرینه محمدبن ابی بکر ، ناسی جنکه دعوت وتشویق ایدرك اوّل باوّل اجتماع ایدن ایکی بیك عسکره (کنانه بن بشر) ی باشبوغ ایدوب مقدّمة‌الجیش اولمق اوزره ایلرو سوق ایتدی . کندوسی دخی ایکی بیك عسکرله کیرودن کیتدی .

عمروبن‌العاص ، کنانه اوزرینه فرقه فرقه عسکرینی یورتدی . کنانه آنلری بربرر کیرو پوسکورتدی . معاویه بن خدیج کلوب شام عسکریله

برلکده حرکت ایلیه‌رك هرطرفدن کنانه‌یی قوشاندی. کنانه فوق‌العاده ثبات ایدرك شهید اولنجه‌یه‌دك جنك ایتدی .

کنانه‌نك شهادتی خبری کیرودن کلمکده اولان محمدبن ابی‌بکره واصل اولنجه یانده‌کی عسکر بوزیلوب طاغلدی وکندوسی تنها قالدی وهمان عودت ایله برخرابه‌ده مختفی اولدی .

معاویه بن خدیج ، آنی بولوب اعدام ایتدی . بر اشك لاشه‌سنك ایچنه قویوب احراق بالنار ایلدی (عبدالرحمن ابی بکر) عمروبن‌العاصك معیتده بولنمغله برادرینك بویله وحشیانه اعدام و احراق اولندیغنه اوزاقدن نظر تأسف وتلهف ایله باقوب قالدی .

حضرت عایشه کیفیتدن خبردار اولنجه فوق‌العاده محزون اوله‌رق نمازدن صکره معاویه وعمروبن‌العاصه بددعا ایدر اولدی .

عمروبن‌العاص ایسه ایالت مصری معاویه نامنه ضبط ایدرك کندوسی دخی والیلکنده استقرار بولدی .

حضرت علی‌یه کلنجه، مصره امداد ایچون ناسی پك چوق تشویق ایلدیسه‌ده سفره رغبت ایتمدیلر .

حال بوکه محمد بن ابی بکره عسکر ایله امداد ایده‌جکنی وعد ایتمش اولدیغندن وجوه واشراف کوفه‌یی جمع ایله آنلره توبیخ ایتدی . آنك اوزرینه (کعب بن مالك الارحبی) ناسی دعوت‌ایله جمع ایتدیکی ایکی بیك عسکرله کوفه‌دن حرکت ایلدیسه‌ده متعاقباً محمد بن ابی بکرك قتل اولندیغی وعمروبن العاصك مصری استیلا ایلدیکی خبری واصل اولنجه حضرت علی او عسکری کیرو چویردی و ناسی جمع ایله کیفیتی بیلدیردی ویانوب یاقیله‌رق آنلره عتاب ایلدی وپك طوقونافلی سوزلر سویلدی .

چه‌فائده‌که اقلیم جسیم مصر ، امیرالمؤمنینك حکمندن چیقوب امارت شامیه‌یه ملحق ومعاویه‌نك قوتی ایکی قات اولدی وباغیلر دها زیاده میدان آلدی .

وقايع بصره

معاويه بروجه بالا مصر ايشنى بتوردكدن صكره بصره‌يه ال اوزاتدى. شويله‌كه : بصره اهالیسنى عليدن دم عثمانى طلب ودعوايه دعوت ايتمك اوزره (عبدالله بن الحَضْرَمى) يى بصره‌يه كوندردى وسنت نبويه ايله عمل ايده‌جكنه وبصره‌لولرك عطيه‌لرينى ايكى قات ايليه‌جكنه دائر بصره اهاليسنه خطاباً برقطعه مكتوب يازوب ابن‌الحضرمى‌يه ويردى .

ابن‌الحضرمى ، بصره‌يه واردقده (بنى تميم) محله‌سنه‌ايندى . بنى اميّه طرفدارى اولانلر آنك باشنه طوپلاندى . اودخى دم عثمانى طلب ايتمك دعواسنى ميدانه قودى ومعاويه‌نك مكتوبنى اوقودى ، وجوه واشراف بصره‌نك بعضيلرى آنى قطعياً رد ايلديلر ايسه‌ده بعضيلرى دخى اجابته‌ميل كوستردى .

بصره واليسى اولان (عبدالله بن عباس) اولجه كوفه‌يه كلوب (زياد بن ابيه) ى بصره قائمقاملغنه تعيين‌ايتمش اولديغندن زياد ، بواحوالى حضرت على‌يه عرض ايله برابر ابن الحضرمى طرفدارلرينه قارشو كله بيله‌جك وجوه بصره‌يى جلب ايله مملكتى اختلالدن محافظه‌يه غيرت ايلدى .

حضرت على ، همان بنى تميمى ، ابن حضرمى‌دن آيرمق ايچون (اَعيَن بن ضُبيعه) يى بصره‌يه كوندردى . او دخى بصره‌يه واروب ابن حضرمى‌يه طرفدار اولانلره نصيحت ويردى . لكن دكله‌مديلر . كيجه خوارجدن بعضيلرى ايسه خدعه ايله اعينى اعدام ايديويردى ،

آنك اوزرينه حضرت على ، بنى سعد قبيله‌سى رؤساسندن واحنف بن قيسك اقرباسندن اولان (جاريه بن قدامه) يى بشيوز آتلو ايله بصره‌يه كوندردى و بصره اهاليسنه خطاباً بر تهديد نامه يازوب آنك يدينه ويردى .

جاريه بن قدامه ، بصره‌يه واروب ناسى اطاعته دعوت ايلدى‌وحضرت علينك تهديد نامه‌سنى قرائت ايلدى . بصره وجوهنك اكثرى « سمعاً

وطاعه » ديمكله همان ابن حضرمی اوزرینه هجوم ایتدی . بر از محاربه‌دن صکره ابن حضرمی بوزلدی . بصره‌لولردن آکا تابع اولانلر طاغیلدی . کندوسی یتمش قدر آدم ایله اسکیدن قالمه بر خراب قلعه‌یه کیردی . جاریه دخی او ، قلعه‌یه آتش ویردی . ابن حضرمی ایله برابر رفیقلری دخی کافهٔ محترق اولدی وبوصورتله بصره غائله‌سی ختام بولدی .

وقایع فارس

بنی ناجیه شیخی (حرّیث بن راشد) که جمل وقعه‌سنده حضرت علی ایله برابر بولندقدن صکره اوچیوز کشی ایله بصره‌دن چیقوب کوفه‌یه کلمش وصفینده دخی حضرت علی ایله برابر بولنمش ایدی . بروجه بالا تحکیمه قرار ویرلدکده اوتوز نفر رفیقلریله حضرت علینك یانئه کلوب « یاعلی ! بن آرتق سنك امریکه اطاعت ایتمیه‌جکم وسنك آرقه‌کده نماز قیلمیه‌جغم ویارین سندن آیریله‌جغم » دیدکده حضرت علی « کل ، اوتور . سکا قرأن وسنتك احکامنی تفهیم ایده‌یم » دیه‌رك نصیحت ایتمش ایسه‌ده مفید اولمامش وکیجه قومیله برابر کوفه‌دن صاوشوب کیتمش ایدی .

جماعتی آز اولدیغندن بووجهله عزلت ایتمسی موجب اندیشه دکل‌ایسه‌ده اطرافدن بر چوق سرسریلرك التحاقیله تکثیر جمعیت ایتمسی ملحوظ اولدیغنه بناءً (زیاد بن حَصَفَه) یوز اوتوز آتلو ایله آرقه‌سندن سکرتدی واثنای راهده یتشوب آکا نصح و پند ایتدی . لکن مفید اولمیوب محاوره‌لری محاربه‌یه منجر اولدی ، طرفیندن بر خیلی مقتول ومجروح وقوع بولدی . آخشام ایریشوب طرفین بربرندن آیرلدی وحرّیث، کیجه‌لین صاوشوب (اهواز)ه وزیاد دخی مجروح اولمقله یاره‌سنه تیمار ایتمك اوزره بصره‌یه کیتدی .

آنك اوزرینه حضرت علی ، ایکی بیك کوفه عسکریله (مَعْقِل بن قیس) ی کوندردی . وآکا « اللهدن قورق . اهل قبله حقنده حدی تجاوز ایتمه ، اهل ذمت رعایایه ظلم ایتمه ، کبر کتورمه ، الله تعالی

متكبر اولانلری سومز » دیو نصیحت ویردی وبصره والیسی ابن عباسه امر نامه یازوب معقلك معیتنه ایکی بیك قدر عسکر کوندرمسنی اشعار بیوردی.

اهوازك یرلولرندن اولوب خراجدن قورتلق سوداسنده بولنانلردن وخرسز کروهندن وطوائف سائره‌دن برچوق خلق حرّیتك باشنه طوپلانوب فارس ایالتنی سراپا حال اختلال واغتشاشه کتورمشلر ، حتی حضرت علی طرفندن امیر فارس اولان (سهل بن حنیف) رضی‌الله عنه حضرتلرینی فارسدن چیقارمشلر ایدی .

معقل بن قیس ، همان کوفه‌دن چیقوب سیر سریع ایله اهوازه واردی وآنده طورمیوب حرّیتك آرقه‌سنه دوشدی . بر کون صکره حرّیتك جمعیتنه ایرشدی وهمان حربه کیرشدی .

حرّیتك یاننده‌کی عربلردن یتمش ویرلودن واکراددن اوچیوز قدر عونه‌سی مقتول اولدی وبقیه‌سی طاغلدی. حرّیت دخی فرارایتدی وسواحله طوغری کیتدی . زیرا اوطرفلرده پك چوق طرفداری وار ایدی . کندوسنك جماعتی کچن سنه صفین وقایعی سببیله عشر وخراج ویرمدکلری کبی بوسنه دخی ویرممك سوداسنده ایدیلر .

حرّیت ، کندی یاننده‌کی خوارجی « بن سزك رأیکزده‌یم » دیه‌رك اغفال وبنی امیّه طرفدارانیه دخی « عثمان مظلوماً قتل اولندی ، آنك انتقامنی آلملیدر » دیر ودیکرلرینه دخی « علی تحکیمه راضی اولدی حال‌بوکه کندو ، حکمی کندوسنی خلع ایتدی » یوللو سوزلر سویلر ویرلولری دخی عشر وخراجی مأمورلره ویره‌جککزه کندو اولاد وعیالکزك امورینه صرف ایدیکز » دیه‌رك عصیانه تشویق ایلر ایدی . الحاصل هرصنفی خوشنود ایلیه‌جك وجهله لسان قوللانوردی . بوصورتله باشنه صنوف مختلفه‌دن برچوق خلق طوپلانمشیدی .

معقل ایسه سیرسریع ایله کیدوب آکا اولاشدی وبر امان سنجاغی رکز ایدوب « بوسنجاق آلتنه کلنلر امیندر » دیوندا ایتدردی. حرّیتك

باشنده‌کی صنوف مختلفه‌نك اکثری طاغلدی ، یاننده آز آدم قالدی ولدی‌المحاربه کندوسی ویوز یتمش‌قدر عونه‌سی مقتول وبقیه‌سی صاغ‌وصوله پراکنده اولدی .

بعده معقل ، کچن سنه‌دنبرو عشر وخراج ویرمکدن امتناع ایدنلری طوپلادی ایکی‌سنه‌لك عشر وخراجی دفعةً تحصیل ایلدی وجمله‌سندن امیرالمؤمنین ایچون بیعت آلدی .

عصاته ملحق اولان نصاری اولاد وعیاللریله برابر بشیوز نفره بالغ اولدقلری حالده معقل ، آنلری اسیر ایتدی وعودتنده آنلری‌ده برابر آلوب یوله چیقاردی . آنلر ایسه وطنداشلری اولان اهل اسلامه آلشمش اولدقلرندن اهل اسلام آنلری تشییعه چیقدقده جمله‌سی آغلایوب اهل اسلامی‌ده آغلاتدیلر وحضرت‌علی طرفندن (اردشیرخره) بلده‌سنك امیری اولان (مَصقَلَةبن هُبَیرَةالشَیبانی) نك یانندن کچرلر ایکن اولاد وعیاللری آغلاشدیلر . کندولری‌ده مصقله‌یه خطاباً « ای فضل واحسان باباسی ، ای بیچاره‌کانك حامیسی ! حقمزده لطف ومروت بیور وبزی آزاد ایله » دیو باغرشدیلر .

مصقله ، آنك فریادینه طیانه‌میوب « سزی آزاد ایلرم » دیویمین ایتدی . ومعقل‌دن بشیوز بیك درهمه آنلری صاتون آلدی وکندولرینی کتابته کسوب‌ده اوزرلرینه بر بدل طرح وتعیین ایتمکسزین جمله‌سنی آزادایلیه‌رك کندوسی بیت‌الماله مدیون قالدی .

معقل « بو مبالغی همان امیر المؤمنینه کوندر » دیدکده مصقله « دفعةً هپسنی کوندره‌مم . بر مقدارینی دفعةً و باقیسنی بالتدریج ادا ایلرم » دیدی .

معقل ، کوفه‌یه کلوب کیفیتی عرض ایلدکده حضرت علی ، مصقله‌یه امر نامه کوندردی « یا او مبالغی کوندر ، یاخود بورایه کل » دیو بیوردی .

مصقله ، ایکییوزبیك درهم تدارك ایله آلوب کوفه یه کتوردی و (ذهل بن حارث) ی اخشام طعامنه دعوت ایلدی .

(ذهل) دن مرویدر دیمش که : اخشام طعامندن صکره مصقله « بو مبالغك کافه سنی امیرالمؤمنین بندن ایستر ، بن ایسه درحال تدارك ایده مم » دیدی و « برهفته ظرفنده تدارك ایده بیلورسین » دیدیکمده « قومه بونی تحمیل ایده مم . اما هندك اوغلی ، یعنی معاویه اولسه آنك ایچون بنی صیقیشدرمزدی ، عثمان بن عفّان اولسه آنی بکا بخش ایدردی ، کورمزمیدك هرسنه آذربایجان اموالندن اشعث بن قیسه یوز بیك درهم احسان ایلردی » دیدی « علینك رأیی اویله دکلدر . او بیت المالك بر حبه سندن کچمز . سن اومبالغك تدارکنه باق » دیدم . مصقله ، کیجه لین فرار ایتدی ومعاویه نك یاننه کیتدی .

فی الواقع حضرت عثمان ، کندی رأی واجتهادی ایجابنجه بعض امرایه بول بول عطیه لر ویرردی . حضرت علینك رأی واجتهادی ایسه آکا مخالف اولدیغندن اعتراض ایلر واعتراضاتی حضرت عثمانه وجاهاً سویلر ایدی . حضرت علینك رأیی ، حکم شرعه مطابق وابو بکر وعمر زمانلرینك ایجاباتنه موافق ایدی . لکن صکره کی زمانلرك ایجاباتی حضرت عثمانك رأی واجتهادینه مطابق ایدی . هر برینك بر وجهی وار . ازمانك تغیریله احکامك تغیری ایسه انکار اولنه ماز .

بقیهٔ احوال خوارج

بالاده بیان اولنان نهروان وقعه سندن صکره (دسکره) ده وبعده (ماسَبَذان) ده و (جُوخی) طرفنده علی التوالی ظهور ایدن خوارج اوزرینه حضرت علی طرفندن سوق اولنان مفرزه لر مظفر اوله رق خوارجی طاغتمشلر ایکن (مدایِن) جوارنده ینه بر کروه خارجیلر ظهور ایتمکله مداین امیری اولان (سعد بن مسعود) خلال رجبده آنلری اوروب طاغیتدی .

متعاقباً (شهرزور) طرفنده ظهور ايدن خوارج ، كوفه‌یه بش ساعتلك مسافه‌یه قدر تجاوز ايتدكارنده حضرت على طرفندن يدى يوز نفر ايله (شريح بن هانى) كوندرلدى ولدى المحاربه شريحك عسكرى طاغلمغله حضرت على بالذات چيقوب آنلرى اوردى ، امحا ايتدى . فقط ايچلرندن استيمان ايدن يتمش كشى‌يى آلوب كوفه‌یه كتوردى .

وفات سهل وصهيب

اهل بدردن و غزوهٔ احدده عساكر اسلاميه منهزم اولدقده ثبات ايدنلردن (سهل بن حنيف الانصارى) رضى الله عنه حضرتلرى كه صفينده حضرت على ايله برابر بولندقدن صكره حضرت على ، آنى فارس اميرى نصب ايتمشيدى وبروجه بالا فارسده اختلال وعصيان ظهوريله اهالى ، آنى فارسدن اخراج ايتمشلر ايدى . بواثناده فوت اولدى ونمازينى حضرت على قيلدى .

خواص اصحاب كرامدن وسابقين اوّلیندن (صُهَيب رُومى) رضى الله عنه حضرتلرى دخى بواثناده يتمش ياشنى متجاوز اولديغى حالده وفات ايلدى . يوقارولرده نيچه مناقبى سبقت ايلديكندن تكراره حاجت كورلمز .

وقايع سنه ۳۹

بالاده بيان اولنديغى اوزره فارس اهاليسى عصيان وعشر وخراج ويرمكدن امتناع ايله اميرلرى اولان سهل بن حنيفى فارسدن اخراج ايتمش اولدقلرندن حضرت على ، بصره‌ده بيت المال مأمورى اولان (زياد بن ابيه)ى فارس و كرمان ايالتلرينه والى نصب ايتدى وبو ايالتلر بصره امارتنك ملحقاتندن اولديغنه مبنى زيادك فارسه اعزامى ايچون بصره اميرى اولان عبدالله بن عباسه امرنامه يازدى . او دخى مقدار كافى عسكر ايله زيادى فارسه كوندردى .

(زیاد بن ابیه) ایسه دهاتدن ومدبّر ودور اندیش ذواتدن ایدی . معیتنده‌کی عسکری اعماله محتاج اولمیوب حسن تدبیر ایله ایش کوردی . شویله‌که : فارس وکرمانك رؤساسنی جلب ایله آنلری بربرینه دوشوردی وبربرینه اوردیروب تربیه ایتدردی . آز وقت ظرفنده فارس وکرمان ایالتلرینی تحت انضباطه آلدی وسرکشلرینی امانه کتوردی.

عساکر شامیه‌نك تجاوزاتی

معاویه بن ابی سفیان ، اشبو اوتوز طقوز سنه‌سنده چته‌لرینی طرف طرف طاغیتدی ، بلاد عراقه خیلی خسار ایتدی .

حضرت علی ، عصات شامیّه‌یی تأدیب ایچون اهل کوفه‌یی دعوت ایلدی ، لکن کندولرنده اثر غیرت کورلمدی ومنبره چیقوب آنلره خیلی طوقوناقلی سوزلر سویلدی ، ینه مفید اولمدی .

حال بوکه آلتیوز قدر عساکر شامیه (اَنْبارْ)ه کیدوب اهالیسنك اموالنی غصب ایله معاویه‌یه کوتوردی و بیك یدی‌یوز عساکر شامیه (تیما) یه کیتدی ومعاویه‌یه بیعت ایلمك اوزره ناسه جبر ایتدی . فقط حضرت علی طرفندن کوندریلن ایکی بیك نفردن مرکب برمفرزه تیمایه واروب آنلری کیرو پوسکورتدی. متعاقبا معاویه (ضحاك بن قیس)ی اوچ بیك عسکرله (ثَعَلَبِیّه) طرفنه کوندردی . اکامقابل حضرت علی دخی درت بیك عسکرله (حُجْر بن عَدیّ) یی تسیار بیوردی . ایکی عسکر (تَدْمُرْ) ده بولشوب اخشامه‌قدر جنك ایتدیلر . ضحّاك کیجه‌لین صاوشوب فرار ایلدی .

ینه بواثناده معاویه ، بالذات شامدن حرکتله دجله ساحلنه‌قدر کیدوب کلدی و (جزیره) خلقنه برنمایش ایتدی .

ینه بوسنه معاویه ، اوچ بیك آتلو ایله (یزیدبن شجر)ی ی مکه‌یه کوندردی . امیرمکه اولان (قُثَم بن عبّاس) حضرتلری آکا مدافعه ایچون اهل‌مکه‌یی دعوت ایلدیسه‌ده اجابت ایلمدیلر .

يزيد بن شجره ، موسم حجده مكه‌یه كيردی . انصار كرامدن وكبار محدّثيندن (ابوسعيدالخدری) بی جلبله « اميركزك ضعفی معلومدر . آكا سويله ناسه نماز قيلدرمسون ، بن‌ده امامته قيام ايتمم . ناس ، ايستدكلرينی امامته انتخاب ايتسونلر » ديدی . اودخی قنمه سويلدی وناس امامته عبدالدار اوغللرندن (شَيْبَه بن عثمانی) انتخاب ايلدی .

شيبه ، انتخاب اهالی ايله امام اوله‌رق ناس حج ايتدی و مكه بی‌طرف برحالده قالدی . بوده معاويه‌نك ترقیٔ اقتدارينه بر دليل اولدی .

حضرت علی ، ابن شجره‌نك مكه‌یه عزيمتنی خبر آلدقده مكه‌یه اوچ بيك آتلو كوندرديسه‌ده آنلرك وصولنه‌قدر قافلهٔ شام عودت ايتمش اولديغندن ايكی عسكر بربريله بولشه‌مديلر .

او اثناده معاويه طرفندن بلاد جزيره اوزرينه سوق اولنان بر مفرزه (هيت) موقعنده امير المؤمنين طرفندن محافظ بولنان (كُمَيْل) ايله لدی المحاربه منهزماً عودت ايلدی . (نصيبن) بلده‌سنده محافظ بولنان (شبيب بن عامر) ايسه (كميل) ه امداد ايچون كلوب شاميلرك منهزماً عودت ايلدكلرينی كورنجه آرقه‌لرينه دوشدی ، بعلبكه قدر كلوب كيتدی وبولدينی حيواناتی سوروب كوتوردی .

(سماوه) نك ويركوسنی تحصيل ايچون معاويه طرفندن مأمور كوندرلديكی كبی حضرت علی طرفندن دخی مأمورلر كوندرلدی . سماوه‌ده ملاقات ومقاتله ايتدكلرنده حضرت علينك مأمورلری مغلوب اولدی .

(دومة الجندل) اهاليسی بر طرفه تابع اولميوب بی طرف قالديلر كيدن مأمور ، آنلری معاويه‌یه بيعت ايتدرمك ايستدی ، قبول ايتمديلر . حضرت علی طرفندن كيدن مأموره دخی « اهل اسلام ، بر خليفه‌اوزرينه اجتماع واتفاق ايلمدكجه برطرفه بيعت ايتمه‌يز » ديو جواب ويرديلر .

(حارث بن مرةالعبدی) بو سنه حضرت عليدن اذن آلوب كوكللو

اولەرق (سند) ە کیتدی ، غزا ایتدی ، پك چوق اموال غنائم آلدی . ایکی سنه قدر اوراده غزا ایله مشغول اولدی .

بعض وفیات

(عَقَبَه) ده ایمان ایدن انصار کرامدن (ابومسعود) رضی‌الله عنه علی روایةٍ بوسنه وفات ایلمشدر .

شاعر مشهور و مداح رسول اولان (حسّان بن ثابت) رضی‌الله عنه دخی بوسنه یوز یکرمی یاشنده ایکن مدینه وفات ایلدی . غایت قورقاق بر ذات اولدیغندن غزوات نبویه‌ده بولنه‌مامشدر .

وقایع سنه ٤٠

اصحاب بدردن (حارث بن خُزَیمَةُ الانصاری) رضی‌الله عنه بوسنه وفات ایلمشدر .

(خَوّاتْ بن جُبَیْرالانصاری) رضی‌الله عنه دخی بوسنه مدینه‌ده وفات ایلمشدر .

رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك فارسلرندن، یعنی سواریلرندن ایدی . بدر غزاسنه چیقمشیکن آیاغنه طاش‌طوقنوب مجروح اولمغله رسول اکرم آنی مدینه‌یه‌اعاده بیورمش وکندوسنه غنائم بدردن حصه ویرمشدر.

نقبای انصاردن (اَبُولُبابَه بن‌المُنْذِرْ)که بدر غزاسنه‌چیقمشیکن رسول اکرم آنی مدینه قائمقامی نصب و تعیین ایله کیرو چویرمش وآکاده غنائم بدردن حصه ویرمش ایدی . او دخی حضرت علینك ایام خلافتنده عازم دار بقا اولمشدر .

اصحاب احددن و فضلای صحابه‌دن (ری) بلده‌سنك فاتحی اولان (قَرَظَةُ بن کَعبْ‌الانصاری) رضی‌الله‌عنه دخی حضرت علینك هب‌غزالرنده برابر بولندقدن صکره کوفه‌ده عازم دار بقا اولمشدر .

متارکه

قرق سنهٔ هجریه‌سی خلالنده معاویه ، اوچ بیك نفر ایله (بسر بن ارطات) ی
جانب حجازه کوندردی . او دخی همان مدینه‌یه واردی . امیر مدینه اولان
(ابوایوّب الانصاری) کوفه‌یه فرار ایتمکله بسر ، بلا مانع ومزاحم مدینه‌یه
کیردی . بعده مکه‌یه کیتدی و (ابو موسی الاشعری) قورقوب فرار
ایتدی . بسر ؛ کرك مدینه ، کرك مکه اهالیسنه جبر ایدرك خواه ناخواه
معاویه‌یه بیعت ایتدردی وآندن یمنه کیتدی . امیر یمن اولان (عبیدالله
بن عبّاس) فرار ایتدی . بسر ، اوراده محب علی اولانلردن برچوق آدم
اولدردی .

حضرت علی ، بو حالدن خبردار اولنجه (جاریه بن قدامه) یی ایکی
بیك و (وَهَب بن مسعود) ی کذلك ایکی بیك نفر ایله جانب یمنه
کوندردی . جاریه (نَجْرانْ) ه واردی . بنی امیّه طرفدارانندن نیچه
کمسه‌لری اولدردی . بسر ، اورادن صاوشدی . جاریه ، آنك آرقه‌سنه
دوشدی وآنی تعقیب ایدرك مکه‌یه کلدی . اهل مکه‌نك امیرالمؤمنینه بیعتلرینی
تجدید ایتدیردی . بعده مدینه‌یه کلدی ، اوراده ناسه نماز قیلدرمقده اولان
(ابو هریره) قورقوب فرار ایتمکله جاریه « اکر اوکدی باباسنی بولایدم ،
قتل ایدردم » دیدی . همان کوفه‌یه عودت ایلدی . ابوهریره دخی مدینه‌یه
کلوب ینه ناسه نماز قیلدیرمغه باشلادی .

الحاصل علی ومعاویه غوغاسیله بلاد اسلامیه کشاکشده قالدی ، ناس
بو حالدن شکایت ایدر اولدی . آنك اوزرینه طرفین بیننده برچوق مخابراتدن
صکره عراق جهتی امیرالمؤمنینك وشام جهتی معاویه‌نك اولمق وطرفین
بربرینك مملکتنه داخل اولمامق اوزره بوسنه برمتارکه یاپلدی .

ابن عباسك استعفاسی

او اثناده بصره امیری (عبدالله بن عبّاس) بصره قاضیسی (اَبُوالاَسْوَد) ی
کوجندرمکله اودخی سعایت یوللو حضرت علی‌یه عریضه کوندردی . حضرت علی ،

ابن عبّاسدن استعلام ایتدی . ابن عبّاس دخی القا اولنان خبرلرك اصلی
اولمدیغنه وبیت‌الماله عائد اولان اموالك محافظه‌سنده قصور ایتمدیکنه دائر
جوابنامه یازدی . آنك اوزرینه حضرت علی ، جزیه اموالنك محاسبه‌سنی
ایستدی . ابن عبّاس آندن کوجندی و « سن ایشکه بشقه‌سنی کوندر »
دیو جواب یازدی وبصره ولایتنی ترك ایله مکه‌یه کیتدی .

شهادت علی المرتضی

خوارجك بقیة‌السیوفندن (عبدالرحمن بن ملجم المرادی) و (برك بن
عبدالله التمیمی) و (عمرو بن بکر السعدی) حجازده اجتماع وناسك اوغرادیغی
مشکلاتی مذاکره ونهروانده مقتول اولان یولداشلرینی تذکر وتأسف
ایدرك « آنلردن صکره بزم دنیاده نه‌ایشمز وار . باری ائمهٔ ضلالتی قتل
ایله ناسی آنلرك اللرندن قورتاره‌لم » دیمشلر . آنك اوزرینه ، ابن ملجم
« بن علی یه کافی‌یم » برك « بن‌ده معاویه‌یه کافی‌یم » عمرو بن بکر « بن ده
عمرو بن العاصه کافی‌یم » دیه‌رك بر کونده اوچنك دخی قتلنه قرار ویرمشلر
و « اولمه وار ، دونمه یوق » دیه‌رك برر زهرلی قلیچ آلوب رمضانك
یکرمی یدیسنی تعیین ایتمشلر وتعهد ایلدکلری جهتلره کیتمشلر .

عمرو بن بکر ، مصره واروب رمضانك یکرمی یدنجی کیجه‌سی عمرو بن
العاصك مسجده چیقه‌جغی یرده آکا مترصد اولمش . عمرو بن العاص ایسه نامزاج
اولمغله کندوسنك ضابطه مأموری اولان (خارجه بن حبیبه) یی امامته
توکیل ایتمش اولدیغندن خارجه ، ناسه نماز قیلدرمق اوزره جامعه کیدرکن
(عمرو بن بکر) آنی اوروب اولدردی . درحال طوتیلوب عمرو بن العاصك
حضورینه کتورلدکده سن کیمی « قتل ایتدك » دیو صوردی . عمرو بن
بکر « یا فاسق ! والله سندن بشقه‌سنی ظن ایتمدم » دیمکله عمرو بن العاص
« سن عمرو‌ی مراد ایتمشسین . اللهك اراده‌سی ایسه خارجه ایمش » دیوب
همان آنك قتلنه امر ویردی .

برك دخی او کیجه شامده معاویه‌نك خروجنه مترصد اولوب معاویه

سباح نمازینی قیلدرمق اوزره جامعه چیقار ایکن برك ، برقلیچ چالدی.
عاویه‌نك اویلوغنه راست کلدی . معاویه‌نك حکومتی ایسه ملك وسلطنت
لرزنده اولوب درحال یاننده یاور وچاوش مقامنده اولان بکجیلر ، برکی
لوتدیلر . برك « بر مژده‌م وار . سویلسم فائده‌سی اولورمی » دیدکده
عاویه « اوت. سویله باقه‌یم » دیمکله « شمدی بنم بر یولداشم ، علی‌یی قتل
یتمشدر » دیدی . معاویه « نه بیلورسین. بلکه قتل ایده‌مه‌مشدر » دیدکده
البته قتل ایتمشدر ، زیرا علینك یاننده یاورلر و بکجیلر یوقدر » دیدی .
لکن کندوسنجه فائده‌سی اولمدی . معاویه همان آنك قتلنه امر ویردی.
(ساعدی) نام طبیبی جلب ایتدردی. ساعدی ، باقدی‌که بو یاره‌یی آچان
لیج زهرلی ایمش . « ایکی صورتدن برینی اختیار ایتملیسین . یا بر تیموری
یزدیروب یاره‌نك اوزرینه قوملی‌یز ، یاخود سکا بر شربت ایچورملی‌یم‌که
و زهری آلسون. لکن آندن صکره اولادك اولماز » دیدکده معاویه « بن
آتشه طیانه‌م . اوغللرم یزید ایله عبدالله بکا یتشور » دیمکله ساعدی ، آکا
ر شربت ایچوردی . یاره‌یی ایولشدردی . لکن آندن صکره معاویه‌نك
ولادی اولمدی .

اما (ابن ملجم) که اهل مصردن ایدی . کوفه‌یه کلوب خوارجدن
اولان یولداشلریله کورشدی ایسه‌ده آنلره کشف راز ایتمدی . فقط
نهرواندە قوجه‌سی وقرنداشی قتل اولنمش غایت حسنا بر قاری وارایدی .
ابن ملجم آنی کورنجه کوکل ویرمش، تزوجنه رغبت کوسترمش . اودخی
امر ازدواجده علینك قتلنی شرط ایتمش. ابن ملجم « والله بن بورایه آنجق
آنك ایچون کلدم، دیدیککك اولسون » دیوب قاری دخی آکا معاونت
ایچون کندی اقرباسندن (وَرْدان) نامنده برینی قاتمش و ابن ملجم ،
بوبولده کندوسنه معاونت ایچون (شبیب) نامنده برینك ذهننی چلمش .
اودخی ابن ملجمك یاننه کلش اوچی برلشوب وقت موعوده منتظر
اولمشلرکه رمضانك یکرمی یدنجی کیجه‌سی ایدی . سائر خوارجك بوندن
خبرلری یوق ایدی . فقط (اشعث بن قیس)ك بوسرّه واقف اولدیغی

سیاق حالدن آکلاشیلیور . زیرا اوکیجه ابن ملجم ، اشعث ایله مصاحبت ایلیوب سحر وقتی آنك یانندن آیرلمش وصباحلین اشعث ، اوغلنی تحقیق حال ایچون دارالامارەیه کوندرمش اولدیغی مرویدر . هرنه حال ایسه ابن ملجم ، یولداشلریله برابر جامعه وارمشلر وحضرت علینك چیقەجنی قپو اوکنده طورمشلر .

امیرالمؤمنین حضرتلری مسجد شریفه کیتمك اوزره بر معتاد مؤذنی اوکنده (الصلوة الصلوة یا ایهاالناس) دیەرك واوغلی حسن آرقەسندن یورویەرك سعادتخانەسنك قپوسندن چیقار ایکن بوصودەکی خائنلرك اوچی بردن هجوم ایتدیلر . شبیبك قلیجی قپونك کمرینه طوقوندی . ابن‌ملجم ایسه « یاعلی ! حکم آنجق اللهکدر ، سنك واصحابکك دکلدر » دیو تحکیمی قبول ایتمش اولدیغندن طولایی توبیخ ایدرك قلیجله حضرت علینك باشنه اوردی . بر آغر یاره آچدی. (وردان) و (شبیب) قاچدی. ناس اوشوب ابن ملجمی طوتدیلر .

حضرت علی ، صباح نمازینی قیلدرمق اوزره همشیرەسی (امّ هانی)نك اوغلی (جعده بن‌هبیره)یی امامته توکیل بیوردی، اوده مسجدشریفه کیروب ناسه صباح نمازینی قیلدردی .

بعده ابن ملجمی ، قوللری باغلو اولدیغی حالده حضور خلیفەیه کتوریلر . حضرت علی « بن سکا احسان ایتمدمی » دیو صوردی « اوت ایتدك » دیو جواب ویردی . « یا بو خیانته سبب نەدر » دیدکده ابن‌ملجم « بن بوقلیجی قرق کون بیلەدم ، آنکله خلقك اك شریرینك قتل‌اولنمسنی اللهدن دیلەدم » دەینجه حضرت علی « کورەیورم‌که سن او قلیجله قتل اولنەجقسین . بیلیورم‌که سن خلقك اك شریرلرندنسین » دیو بیوردی .

بعده حضرت علی « بن فوت اولورسەم بونی‌ده قصاصاً قتل ایدیکز . ای عبدالمطلب اوغللری ! امیرالمؤمنین قتل اولندی دیەرك مسلمینك قانلرینه طالمییکز ، بنم ایچون آنجق بنم قاتلم قتل اولنور » دیدی .

او صرەده (جندب بن عبدالله) کلدی « یا امیر المؤمنین ! الله بزه

سنك اکسکلککی کوسترمسون . اما شاید سکا بر حال اولورسه بز اوغلك حسنه بیعت ایلرز » دیدی . حضرت علی « بن بو خصوصده سزه نه امر ایدرم ، نه ده نهی ایدرم . سز ایشکزی دها اعلی بیلورسکز » دیه رك سوزی کسدردی .

بعده حضرت علی، اوغللرینه وصیت ایلدی. شویله که : حسن وحسین رضی‌الله عنهمایه خطاباً « سزه تقوی ایله وصیت ایلرم . دنیایه رغبت ایلمیکز ، ضایعکز ایچون آغلامییکز ، دائما طوغری سویلییکز ، کتاب الله ایله عمل ایلیکز . ظالمه قارشو خصیم ومظلومه معین اولیکز ، احکام شرعیه‌ده لوم لائمدن احتراز ایتمییکز » دیدکدن صکره (محمد بن حنیفه) نك یوزینه باقدی « برادرلریکه ایتدیکم وصیتی بلله‌دکمی ، سکاده وصیتم او وجهله‌در . برده سکا وصیت ایلرم که برادرلریکه تعظیم واحترام ایت وآنلرك رأینه توفیق حرکت ایله » دیدی ، آنی حسن رضی‌الله عنهمایه امانت وتوصیه ایتدی وبعده حسن رضی‌الله عنه حضرتلرینه صورت مخصوصه‌ده بشقه‌جه وصیت ایلدی .

امیرالمؤمنین وخلیفهٔ سید المرسلین علی المرتضی رضی‌الله عنه وارضاه حضرتلری او وجهله وصیتلرینی ایفا ایتدکدن صکره دنیا کلامی سویلدی کلمهٔ توحید ایله ختم کلام ایلدی . بی‌وفا دنیادن کچدی . آلتمش اوچ یاشنده و آق صقاللی اولدیغی حالده دارعقبایه کوچدی . نمازینی اوغلی حسن رضی‌الله عنه قیلدی . مدت خلافتی ، بش سنه‌دن اوچ آی ناقصدر . ابن ملجم ، حضرت حسنك حضورینه کتورلدکده « بن علی و معاویه‌یی قتل ایتمك اوزره کعبه‌ده الله ایله عهد ایتمشیدم . بکا میدان ویر ، کیدوب معاویه‌یی‌ده قتل ایده‌یم . صاغ قالورسه‌م کلوب کندیمی سکا تسلیم ایدرم » دیدی ایسه‌ده مفید اولمیوب حضرت حسن آنی قصاصاً قتل ایتدی .

شیعیلرك بر قسمی ، حضرت علینك قیامتدن اوّل دیریله‌جکنه ذاهب اولمغله حضرت حسندن سؤال اولندقده بو اعتقادك باطل اولدیغنی بیان مقامنده « اویله اولسه بز آنك میراثنی تقسیم ایتمزدك » دیو بیورمشدر .

يوقاروده بيان اولنـديغى اوزره حضرت على ، عراقه كيتمك اوزره مدينه‌دن چيقار ايكن بر آياغى اوزنكيده اولديغى حالده (عبدالله بن سلام) رضى‌الله عنه كلوب « يا امير المؤمنين ! عراقه كيتمه ، قورقارم اوراده سـكا قليجك اوجى طوقونور » ديدكده حضرت على « آنى بكا رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم خبر ويرمشيدى » ديه‌رك بنوب كيتمشيدى .

فى‌الواقع رسول اكرم صلى‌الله عليه وسـلم حضرتلرى ، علينك قاتلى ناسك اك شقيسى اولديغنى اخبار ايتمشيدى .

اشبو قرق سنه‌سى رمضان شريفى حلول ايتدكده طعامدن كسيلدى ، وقت افطارده اوچ لقمه‌دن زياده ييمز اولدى « امرالهينك آچ ايكن ورودينى آرزو ايدرم » دير ايدى . نهـايت بر ايكى كونلك عمرى قالمش اولديغنى خبر ويردى . رمضان شريفك يكرمى يدنجى كيجه‌سى عالم منامده رسول‌الله صلى‌الله عليه وسـلم حضرتلرينى كوروب امتندن شـكايت ايلدكده (آنلرك عليهنه دعا ايت) ديو بيورمغله اودخى « يارب ! بكا آنلردن خيرلوسنى وير ، آنلره‌ده بندن فناسنى وير » ديو دعا ايلمش وهمان اويانوب رؤياسـنى اوغلى حسن رضى‌الله عنه حضرتلرينه سـويلدى . حال بوكه وقت صبح اولمغله مؤذن اذان اوقودى . حضرت على ، مسـجد شريفه متوجـه اولدقده حوليـده‌كى اوردكلر آنك اوزرينه چاغرشـمغله يانندهكيـلر ، آنلرى قوغمق ايسـتدكلرنده « طوقونميكز . آنلر نوايحـدر » ديو بيورمش . قپودن چيقاركن بروجه بالا ناسك اك شقيـسى اولان ابن ملجم قليجله آنى اورمش ايدى .

(نوايح) ميتك خانه‌سنده وجنازه آرقه‌سنده ميتك محاسننى ياد وفرياد ايله بكا ايدن قاريلردر . عربسـتانده بويله آغلامق ايچون اجرتله طوتيلور قاريلر واردر .

بوحاللردن آكلاشـيليوركه حضرت على اوله‌جكى ييل و آى و كونى بيليورمش ديو (اسدالغابه) نام كتاب مستطابده مصرحدر .

حضرت علينك بومثللو كراماتى پك چوقدر . فضائلنه دائر يوقاريلرده نيجه مناقبى سبق ايتمكله تكراره حاجت يوقدر. فقط بومقامده اجمالاً ترجمهٔ احوالنك بيانى مناسب كورلمشدر .

حضرت علينك اجمال احوالى

اميرالمؤمنين على المرتضى رضى الله عنه وارضاه حضرتلرى ، بابادن آنادن هاشميدر . زيرا پدرى (ابوطالب بن عبدالمطلب بن هاشم) در . والده‌سى دخى (فاطمه بنت اسد بن هاشم) در .

رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بابادن و آنادن يتيم قالوب ابتدا جدى عبدالمطلبك وبعده عمّى ابوطالبك يانده بيومش اولديغى كبى كندوسى دخى على بن ابى طالبى كوچوك ايكن خانهٔ سعادتنه آلوب بيوتمش وتربيه ايتمشدر .

رسول اكرمه نبوت كلدكده ابتدا (خديجة الكبرى) رضى الله عنها حضرتلرى ايمان ايدوب آنكله برابر نماز قيلمش وبر كون صكره حضرت على، مراهق اولديغى حالده اسلام ايله مشرف اولمشدر . بوجهتله حضرت على، مؤمن اولديغى حالده سنّ بلوغه واصل اوله‌رق اصلا بتلره سجده ايتمه‌مشدر . كرم الله وجهه .

اسمراللون ، بيوك صقاللو ، بيوك كوزلو ، كولر يوزلو ، اورته بويلو ايكى اوموزلرينك آره‌سى كنيش ، بازولرى وبالدرلرى قالين ، مفصللرى اينجه ، آرسلان كبى پنچه‌لرى قوى وغايت شجيع والحاصل انسان كوزلى و اللهك بر آرسلانى اولوب هر كيمكله جنك ايتديسه غالب كلمشدر . مع هذا حليم وسليم ومتواضع وسخى وكريم وزاهد وعادل بر ذات جليل القدر بى معادل ايدى .

بدرده وسائر غزوات نبويه‌ده بولنوب بيوك ايشلر كورمش وفوق العاده مردلك ويارارلق كوسترمشدر . فقط (تَبُوكْ) غزاسنده

رسول اکرم آنی مدینه‌ده قائمقام براقمقله او غزاده بولنه‌مامشدر . حقنده نیچه آیات کریمه نازل ونیچه احادیث شریفه وارد اولمشدر. (احمد بن حنبل) رحمةالله علیه حضرتلری دیرکه : علی حقنده وارد اولان اثرلر اصحاب کرامدن هیچ برینك حقنده وارد اولمامشدر .

صفینه کیدرکن دوشورمش اولدیغی زرهنی ، عودتنده بر نصرانی‌یدنده بولوب آنی کوفه قاضیسی (شریح) رحمة الله علیه حضورینه کوتوردی . « بوزره بنمدر » دیو دعوی ایتدی ونصرانی انکار ایتمکله قاضی شریح حضرتلری ، شاهد ایستدی. حضرت علینك شاهدلری اوغلی (حسن) ایله آزادلوسی (قنبر) ایدی . حفید حضرت پیغمبرینك یالان یره شهادت ایلیه‌جکی جمله عندنده مجزوم ایسه‌ده خصم جاحده قارشو اولادك باباسی لهنه شهادتی مقبول اولمدیغندن قاضی شریح حضرت حسنك یرینه باشقه شاهد ایستدی وحضرت علینك بشقه شاهدی اولمدیغندن شریح ، آنی معارضه‌دن منع ایتدی . حضرت علی ، بوندن اصلا متأثر اولمیوب کوله‌یوردی . نصرانی ایسه بوحاله حیران اوله‌رق زرهی آلوب براز کیتدکدن صکره طوردی ، دوشوندی ، کیرودوندی . « بواحکام آنجق انبیا احکامیدر » دیه‌رك اسلام ایله مشرف اولدی وزرهی حضرت علینك صفینه کیدرکن دوشورمش اولدیغنی اقرار ایله کیرو ویردی . لکن حضرت علی ، زرهی آکا باغشلدی ، برده آت احسان ایلدی .

کندوسی نه‌یر ونه کیر ایسه خدمتکار وکوله‌لرینه دخی آنی یدیرر وآنی کیدیرر ایدی. (ابوالنوار) نام بزازدن مرویدر. دیمش‌که : برکون علی ، کوله‌سیله برابر کلدی . ایکی کوملك صاتون آلدی. کوله‌سنه «بکندیککی آل » دیو امرایتدی . کوله بریسنی آلدی. دیکرینی دخی‌علی کیوب کیتدی .

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری ، الك سوکیلی کریمه‌سی اولان (فاطمة الزهرا) رضی‌الله عنها حضرتلرینی حضرت علی‌یه ویردی . اندن سبطین مکرمین ، یعنی (حسن) و (حسین) ایله (مُحسِن) نام

اوغللری و (زینب کبری) و (امّ کلثوم کبری)نام کریمه‌لری طوغدی. و (محسّن) کچوك ایکن فوت اولدی .

(زینب کبری) (عبدالله بن جعفر طیّار)ه واردی و آندن (عون) و (علی) و (عبّاس) ایله (امّ کلثوم)ی طوغوردی .

امّ کلثوم کبری ، حضرت پیغمبرك وفاتندن مقدمجه دنیایه کلمشـیدی حضرت عمر خلیفه ایکن آنی تزوجه طالب اولدی. حضرت علی « آلتی ، یدی یاشنده‌در » دیو اعتذار ایتدیسه‌ده حضرت عمر «مرام، آنجق خاندان نبوّته انتسابدر » دیه‌رك الحاح ایتمکله جزء خامســده بیان اولندیغی اوزره حضرت عمره تزویج اولندی و آندن (رقیّه) نام کریمه‌سیله (زید) نام اوغلی تولد ایلدی وحضرت عمرك وفاتندن صکره (محمدبن جعفرطیّار)ه واروب آندن دخی (جاریه) نام کریمه‌سی تولد ایلمشدر .

حضرت علی ، حضرت فاطمه‌نك اوزرینه‌باشقه خاتون آلمدی وتسرّی ایتمدی . اما آنك وفاتندن صکره بشقه خاتونلر آلوب وجاریه‌لر طوتوب آنلردن دیکر اولادی اولمشدر . اسامیسی بروجه آتی تحریر اولنور .

ذکور :

محمد الاکبر ، عباس ، عثمان ، جعفر ، عبدالله ، محمد الاوسط ، یحیی ، عون ، عمر الاکبر ، محمدالاصغر ، عبیدالله ، ابوبکر .

اناث :

رقیه ، امالحسن، رملةالکبری، امهانی، میمونه ، زینبالصغری، رملةالصغری، ام کلثوم الصغری ، فاطمه ، ام الکرام ، ام سلمه، امجعفر، جمانه ، امامه ، نفیسه

(محمد الاکبر)ك والده‌سی (بنی حنیفه) قبیله‌سندن اولمغله (محمد بن الحنیفه) دیو معروف اولمشدر. غایت بهادر وسخی وفصیح برذات عالیقدر ایدی . حضرت علینك نسل‌وذریتی حسن وحسین ومحمد بن حنیفه وعباس وعمردن منتشر اولوب سائر اولادینك نسلی منقرض اولمشدر .

خلاصه

رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری ، حضرت علی‌یه (سن کعبه منزله‌سنده سین. سکا کاورلر ، سن کیتمز سین . بوقوم ، اکر سکا کاوب‌ده ایشی تسلیم ایدرلرسه قبول ایت. کلمزلرسه سن ایلرو وارمه) دیو بیورمش ، اودخی بوامر شریفه امتثال ایده‌کلمشدر .

شویله‌که ، حبیب خدا ، عازم دار بقا اولدقده یوقاروده برتفصیل بیان اولندیغی اوزره انصار کرام ، ایچلرندن برینی خلافته انتخاب‌ایتمك ایستدیلر. مهاجرین ایسه « خلیفه‌نك قرشی اولمسی لازمدر » دیدیلر ودرحال ابوبکرالصدّیقه بیعت اولنه‌رق مهاجرین ایله انصار آره‌سنده‌کی اختلاف برطرف اولدی. لکن عمّ رسول اولان (عبّاس بن‌عبدالمطلب) و (زبیربن العوّام) کبی بعض اصحاب کزین ، خلیفه‌نك هاشمی اولمسی‌رأینده بولنه‌رق علی بن ابی طالبه بیعت ایتمك ایستدیلر . بنی امیّه‌نك رئیسی ومعاویه‌نك باباسی اولان ابوسفیان دخی بورأیده ایدی .

حضرت علی‌ایسه ، اصحاب کرام آره‌سنه تفرقه دوشمسون دیو آنلرك بیعتلرینی قبول ایتمیوب کندوسی حضرت صدّیقه بیعت ایلمکله آنلردخی بیعت ایلدیلر . بوجهتله هب افکار اسلامیه ، برنقطه‌ده مجتمع اولدی وخلافت اسلامیه قوت بولدی .

ابوبکرالصدّیق حضرتلری ، حضرت عمری ولی‌عهد ایلدکده‌ابتدا حضرت علی قبول وبیعت ایلدی وحضرت عمر ، مصاب اولدقده خلافتی شورایه حواله ایتدی . اصحاب شورادن بری‌ده حضرت علی ایدی . لدی‌المشاوره خلافت ، علی وعثمان آره‌سنده دائر اولوب (عبدالرحمن بن عوف) حکم اوله‌رق حضرت عثمانی ترجیح ایلدی. حضرت علی آکا بیعتده دخی تردد ایتمه‌دی .

حضرت عثمان زماننده واقع اولان فتوحات جسیمه ایله ممالك اسلامیه وسعت بولدی ، واردات میریه چوغالدی . عرب زنکین اولدی ، حب‌دنیایه

طالدی وکبار بنی امیّه، مناصبی استیلا وکندولرینه مأکل ومالکانه اتخاذ ایدوب اسلامده سابقه‌سی اولان اکابر اصحاب کیرو قالدی. بوایسه ناسه علی‌الخصوص هاشمیلره کران کلدی. خلق بوندن طولایی کوجنوب حضرت عثمان علیهنده سوز سویلمکه باشلادیلر. او اثناده شیعه کروهی ظهور ایله ناسی عصیان‌واختلاله تشویق ایتدیلر. آنك اوزرینه مصر وبصره‌وکوفه‌دن برر فرقهٔ عاصیه خروج ایله مدینه‌یه کلوب عثمانی محاصره ونهایت شهید ایلدیلر وحضرت علی‌یه بیعت ایلمك ایستدیلر ایسه‌ده قبول ایتمدی. لکن اهل مدینه‌نك الحاح وابراميله اهل بدر طوپلانوب آنی خلافته انتخاب ایتمکله اودخی قبوله مجبور اولدی.

الحاصل حضرت علی، زوربالرك بیعتنه اعتبار ایتمیوب اسلافی کبی آنجق اصحاب حلّ وعقد اولان اهل مدینه‌نك وعلی‌الخصوص اصحاب، بدرك انتخابیله بحق خلیفه اولدی. وشامدن ماعدا ایالات اهالیسی کندوسنه بیعت ایلدی. فقط مدینه‌ده مجتمع اولان زوربالری طاغتمغه وقت بوله‌میوب نه‌طرفه توجه ایتدیسه چاره‌سز آنلرده اردوی همایونده سائر ناس ایله مخلوط اوله‌رق قالدیلر. شام والیسی معاویه، بیعتدن امتناع ایتمکله شام اوزرینه حرکت اولنه‌جغی صره‌ده دم عثمانی طلب ودعوی مسئله‌سی میدانه چیقه‌رق (وقعهٔ جمل) ظهوره کلدی. حضرت علی آنده مظفر اولدقدن صکره صفین وقوعاتی ظهور ایتدی. حضرت علی آنده دخی غالب کلمشیکن (تحکیم مسئله‌سی) میدانه چیقدی و اردوی همایونده اختلاف آرا وقوع بولدی. کروه مخالفینك جبر وزوری ایله حضرت علی تحکیمنامه‌یی امضایه مجبور اولدی.

آنك اوزرینه خوارج طائفه‌سی ظهور ایله تحکیمك فسخ وابطالنی تکلیف ایتدیلر. حضرت علی، عهده وفا امرنده ثبات کوستردی. امر تحکیم ایسه موجب تأسف اوله‌جق برنتیجه ویردی، نفوذ خلافته ضعف کتوردی. شام اهالیسی معاویه‌یه بیعت ایلدی. ملت اسلامیه ایکی‌یه منقسم اولدی. بعده عمروبن‌العاص مصری استیلا وشامه الحاق ایتمکله معاویه‌نك

حكومتی برمرتبه دها قوت بولدی . بروطرفده ایسه تفرق وتشتت افکار وقوعه کلدی . شویله که : شیعه طائفه‌سی ، حضرت علی‌یه محبتده افراط ایله یالکز حضرت عثمانك دکل، حضرت صدّیق وفاروقك بیله خلافتلرینه اعتراض ایله ضلالتده قالدیلر . خوارج طائفه‌سی دخی تحکیمه موافقت اولندیغندن طولایی حضرت علی‌یه بغض وعداوت ایتمکله هلاك اولدیلر.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ، حضرت علی‌یه خطاباً (عیسایه یهودیلر ، بغض وعداوتله و نصاری فرط محبتله ضلالته دوشدکلری کبی سنك ایچون دخی غلو محبت وبغض وعداوت ایله ایکی فرقه هلاك اولور) دیو بیورمش اولدیغی مرویدر . ایشته بوحدیث شریفك معناسی دها اوزمان ظاهر اولمشیدی .

ابن‌عساکرك روایتنه کوره (سُوَید بن عُقْلَه) دیمش که: برکون شیعه‌دن برقاچ کشینك مجلسنه کیتدم . ابوبکر وعمر علیهنده سوز سویلیورلردی . همان علینك یانه واروب « یاامیرالمؤمنین! سنك اصحابکدن برقاچ کشینك یانه کیتدم ، ابوبکر وعمر حقلرنده ناسزا سوزلر سویلیورلردی . آنلرك علناً سویلدکلری شیلر سنك قلبکده مضمر اولماسه آنلرده بوکا جرأت ایلمزلردی. » دیدیکمده علی؛ متأثر اولدی ، کوزلری طولدی. همان بکا ایدرك و « اول ایکی بیوك ذات حقنده اضمار کین ایدنلره الله تعالی لعنت ایلسون » دیه‌رك قالقدی ، الی طوتدی ، مسجده کیتدی ، منبره چیقدی ، اوتوردی. آق صقالنی طوتوب برکره نظر ایتدی وقالقوب غایت بلیغ ومختصر بر خطبه اوقودی وبیوردی که « نه‌در اوقومك حال وشانی که قریشك اولولری ومسلمینك بابالری اولان ایکی ذاتی لسانه آلیورلر. مؤمن تقی اولانلر بوایکی ذاتی سور. بونلره آنجق فاجر و دنی اولانلر بغض ایدر . ایکیسی‌ده رسول‌الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه صدق و وفا ایله یار وهمدم اولدیلر. رسول‌الله ایکیسی قدر کیمسه‌یی سومزدی و آنلرك رأیلری قدر کیمسه‌نك رأینه اعتبار ایتمزدی . رسول‌الله ایکیسندن‌ده راضی اولدیغی حالده عالم عقبایه کیتدی وایکیسی‌ده مؤمنلر کندولرندن راضی اولدقلری حالده دار بقایه کیتدیلر .

رسول اكرمك امريله ابوبكر امام اولوب يدى كون مؤمنينه نماز قيلديردى.
ورسول اكرمك وفاتنده مؤمنلر، بالطوع والرضا ابوبكره بيعت ايلديلر.
بنى عبدالمطلبدن آكا ابتدا بيعت ايلهين بن ايدم. كندوسى خلافتى ايستمزدى.
بزلردن بريمزك بو، يوكى يوكلنمسنى آرزو ايدردى. بالله باقيلرك الك خيرليسى
ومرحمتليسى واتقاسى وسناً واسلاماً اقدمى ايدى . رسول‌الله صلى الله عليه
وسلمك سيرتى اوزره كيتدى . آندن صكره عمر، ولى‌الامر اولدقده
ناسك بعضيسى خوشنود و بعضيسى ناخوشنود اولديلر. لكن ناخوشنود
اولانلرده صكره خوشنود قالديلر . اوده حضرت پيغمبرك وصاحبنك
اثرلرينه اقتفا ايتدى . تالله اوده رحيم ايدى . مظلومه نصرت ومرحمت
ايلردى . اللهك امرنده لوم لائمدن خوف واحتراز ايتمزدى .
جناب حق آنى حق وصدق اوزره نطقه موفق ايتمشيدى . ظن
ايدردككه آنك لسانى اوزره بر ملك نطق ايديور. الله تعالى آنك اسلاميله
دين اسلامى عزيزقيلدى وآنكله منافقلرك قلوبنه خوف وخشيت
ومؤمنينك قلوبنه ميل ومحبت ويردى . آنك كبى كيمى بوله‌بيلورسكز .
الله تعالى بوايكيسنك مسلكى اوزره كيتمكه بزلرى موفق ايلسون . آنلرك
درجه‌سنه وارمق آنجق آنلرك اثرلرينه اقتفا وآنلره محبت ايله اولور .
بنى سوون ايكيسنى‌ده سوسون . آنلره بغض ايدن كيمسه بكا بغض ايتمش
اولور . بن‌ده او كيمسه‌دن برى اولورم . آكاه اولكزكه پيغمبرلردن
صكره بوامتك الك خيرلوسى ابوبكر وعمردر . بوندن صكره آنلرى لسانه
آلان اولورسه حقنده مفترى جزاسى اجرا ايدرم . استغفرالله لى ولكم » .
حضرت على ، خوارجى قهروتدمير ايتديكى كبى شيعيلرى دخى بروجه بالا
تعذير وتكديرايتمش وبعضيلرينى اعدام ورئيسلرى اولان (عبدالله بن‌سبا) يى
شهرمداينه نفى وتغريب ايلمش ايسه‌ده آنلر ، ينه تصحيح مذهب ايلمديلر
وافراط اوزره سودكارى علينك نصيحتنى آصلادكله‌مديلر .

خوارج ايله شيعيلر، يكديكرى تكفير ايدوب اهل سنت وجماعت دخى

ارەدە متحیر قالدیلر . معاویه ایسه بوحاللردن استفادەایله کیتدکجه قوتنی
تزیید وکندینه تابع اولمیان ایالاتی تهدید ایلمکده ایدی .

حضرت علی ، کوفه رجالنی سفره دعوت وتشویق ایتدکجه آنلرلیت
ولعلّ ایله امرار ایام ایلمکده اولدقلری حالده انجامنك وخیم اولەجنی
معلوم اولدیغنه مبنی اهل عراقدن قرق بیك کشی اولوم اوزرینه حضرت
علی‌یه بیعت ایلمکله اودخی شام سفرینه حاضرلانمقده ایکن بروجه بالا بقیهٔ
خوارجدن اولان خائن (ابن ملجم) آنی شهید ایلمشدر .

خلافت حسن

حضرت‌علی، شهید اولدقده بروجه بالا کندوسنه اولوم اوزرینه بیعت
ایلمش اولان قرق بیك کشی، اوغلی (حسن) رضی‌الله عنه حضرتلرینه بیعت
ایلدیلر . ابتدا بیعت ایلین (قیس بن سعدالانصاری) رضی‌الله عنهما
ایدی‌که « الکی اوزات . کتاب‌الله وسنت رسول‌الله اوزرینه وملحدین ایله
مقاتله ایتمك اوزره سکا بیعت ایلیەیم » دیدکده حضرت‌حسن، کتاب وسنت
اوزرینه بیعت آلدی و « بوایکیسی هرشرطی جامعدر » دیدی . بعده
سائر ناس دخی بیعت ایلدکجه « بکا اطاعت ایلك ومصالح اولدیغم کیمسەایله
مصالح ومحارب اولدیغم کیمسەایله محارب‌اولمق اوزره » دیەرك بیعت آلدی.

بعده ایران ومکه ومدینه وحجاز ویمن اهالیسی والحاصل حضرت علی‌یه
بیعت ایلمش اولانلر چندماه ظرفنده هپ اوغلی‌حضرت حسنه بیعت‌ایلدیلر.
یالکز شام ومصرایالتلری خارج قالدی .

چونکه بالادە بیان اولندیغی اوزره حکملرك اجتماع وعودتلرنده شام
اهالیسی معاویه‌یه بیعت ایلیوب آکا (امیر الشام) دیرلردی . مؤخراً
مصر دخی شامه الحاق اولندی . بوکره حضرت علینك قتل اولندیغی
خبری شامه واصل اولدقده اهل شام ، معاویه‌یه بیعتلرینی تجدید ایلدی .
وکندوسنه (امیر المؤمنین) دینلور اولدی. بووجهله ایکی خلیفه‌نك‌اجتماعی
ایسه برمحاربه وقوعنه علامت ایدی .

بعض وفيات

كوفه رجالندن مشهور (اشعث بن القيس الكندى) رضى الله عنه . بو اثناده وفات ايلدى . هجرت نبويه نك اونجى سنه سنده يمندن آلتمش راكب ايله مدينهٔ منوره يه كله رك اسلام ايله مشرف اولمشيدى . حضرت عثمان آنى (آذربايجان) امارتنده استخدام ايلدى . بعده صفينده حضرت على ايله برابر بولندى وحضرت على يى قبول تحكيمه مجبور ايدن رؤسادن اولديغى حالده صكره تحكيمك فسخنه قيام ايدن كروه خوارجه قارشدى وبو كره حضرت حسنه بيعت ايلدى وچوق كچميوب فوت اولدى . نمازينى حضرت حسن قيلدى . كوفه رجالنك اكابرندن ايدى . قيزى (جَعْدَه) حضرت حسنك زوجه سى ايدى .

رجال شامك اكابرندن اولوب معاويه طرفندن امير حمص اولان وبالاده بيان اولنديغى اوزره اهل شامى حضرت على عليهنه تحريك وتشويق ايدن (شرحبيل بن السمط الكندى) دخى بو اثناده فوت اولمشدر .

وقايع سنه ٤٢

بروجه بالا حضرت على شهيد اولنجه ميدان امويلره قالدى ومعاويه خلافتى كندوسنه مقرر بيلدى و (امير المؤمنين) عنوانى آلدى .

حال بوكه كوفه ده حفيد حضرت پيغمبرى اولان حسن بن على حضرتلرينه بيعت اولنمغله معاويه نك آرزوسنه سدّ ممانعت چكلمش اولدى .

بناءً على ذلك حضرت حسنك خلافتى هنوز كركى كبى استقرار بولمدن معاويه آنى بيعته مجبور ايتمك اوزره بر بيوك اردو ايله كوفه اوزرينه يوريدى .

آكا مقابل حضرت حسن دخى قرق بيك عراق عسكريله كوفه دن چيقدى ومقدمة الجيش اولمق اوزره اون ايكى بيك عسكرله (قيس بن سعد) ى ايلرى كوندردى .

لکن اهل عراق ایچنه شقاق ونفاق دوشمش ایدوکندن حضرت حسنك اردوسنده انضباط وانتظام یوق ایدی . بناءً علیه « قیس بن سعد قتل اولنمش » دیو بر یالان سوز شایع اولمغله ناسه دهشت ویردی . اردو خلقی بربرینه کیردی . برطاقم سرسریلر ، بارکاه خلافته هجوم ایله حضرت حسنك اموال و اشیاسنی یغما ایلدیلر وبو قارغشهلقده کندوسنی دخی اویلوغندن یارهلدیلر .

حضرت حسن ، ذاتاً قان دوکمکی سومز ایکن عسکرك بویله یولسز حرکتنی کورنجه محاربهدن بتون نفرت ایلدی وبویله رابطهسز عسکرله حربه کیرشمکدن بر نتیجهٔ حسنه حاصل اولهمیهجغنی کرکی کبی آکلادی ، چونکه عربك اسکی سادهدللکی قالمیوب بینلرنده اغراض دنیویه چوغالمش ودرلو اختلافلر پیدا اولمش واولکی کبی یالکز خلیفهنك امریله ناسك ضبط وربطی قابل اولمیوب معاویه کبی بر حکمدار قاهرك وجودینه لزوم کورلمش ایدی .

برده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری (بندن صکره خلافت اوتوز سنهدر . صکره ملك و سلطنت اولور) دیو بیورمش اولدیغنی رسول اکرمك آزادلولرندن (سفینه) رضی‌الله عنه روایت ایلمشیدی .

روش حال وزمان دخی بوحدیث شریفك مفادینه موافق کورنمشدرکه خلفای اربعهنك مدت خلافتلری یکرمی طقوز بوچق سنه اولوب حضرت حسنك آلتی آی قدر مدت خلافتیله اوتوز سنهیه بالغ اولمشیدی .

خلافت نبویه ، بر ریاست عامهٔ دینیه ودنیویهدرکه محضا کمال عدالتایله عباداللهه خدمت وعین عبادتدر . ملك وسلطنت ایسه قوهٔ قاهره ایله ناس اوزرینه اجرای نفوذ وحکومتدر .

حضرت حسن ، حقایق احوالی کوزلجه مطالعه وموازنه ایله نیچه بیك دلاوران اسلامك قانی دوکمکدن ایسه خلافتدن استعفا ایتمکی ترجیح بیوردی .

دیونی تأدیه ایچون کوفه خزینهسنده موجود اولان بش میلیون

درهم كندوسنه ترك اولنمق واداره‌سنه كافی واردات تخصيص قيلنمق كبی بعض شروط ايله حضرت حسن خلافتدن كف يد ايليه‌جكنه دائر معاويه‌يه مكتوب كوندردی .

برادری حضرت (حسين) رضی‌الله عنه ايله عمزاده‌سی (عبدالله بن جعفر) رضی‌الله عنهما بوحاله واقف اولنجه اعتراض ايتديلر ايسه‌ده حضرت حسن « بن حقايق احوالی دها اعلی بيلورم » ديه‌رك عزمنده ثبات كوستردی . معاويه ايسه امارتده مستقل قالمق ايچون هر درلو شروطی جاننه منت بيلديكندن هر شرطه راضی اوله‌جغنی حضرت حسنه بيلدردی . بناءً علی ذلك حضرت حسن ميانه‌ده مقرر اولان شروط ايله خلافتدن استعفا ايتدی ومعاويه كوفه‌يه كيروب ناس آكا بيعت ايلدی .

حضرت حسن قالقوب مدينه‌يه كيتدی وبوصورتله برمعجزهٔ نبويه ظهور ايتدی .

شويله‌كه : حضرت حسن كوچوك ايكن رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم حضرتلری اكا اشارت ايليه‌رك (بو اوغلم سيددر . اومارم‌كه آنكله جناب حق ايكی جماعت اسلاميه‌نك آره‌سنی اصلاح ايليه) ديو بيورمشيدی .

حضرت حسن ، اهل بيتی واتباعی ايله كوفه‌دن چيقار ايكن بتون اهالی آغلادی . حضرت حسنه « نيچون بويله ايتدك » دينيلدكده « دنيادن استكراه ايتدم وكوردم‌كه هر كيم اهل كوفه‌يه اعتماد ايلر ايسه مغلوب اولور . زيرا بر رأی وآرزوده يكديكره موافقتلری يوق . بابام آنلرك يوزندن بيوك غائله‌لره اوغرادی . عجبا بندن صكره كيملر ايله اويوشه‌جقلر . الك ابتدا خراب اوله‌جق بلده كوفه شهريدر » بيوردی .

فی‌الواقع كوفه شهری اووقت مقرّ خلافت وبعده برمدت دخی مركز علم ومعرفت اولمش ايكن چوق كچميوب خرابه يوز طوتمش وزمانه آنی اويله خراب ايتمش‌دركه شمدی يرنده يللر اسر .

بروجه بالا حضرت حسن ، معاويه ايله عقد مصالحه ايتدكده كيفيتی

قیس بن سعده اشعار بیورمش و آنك ده معاویه یه بیعت ایلمسی لزومنی بیلدیرمش ایدی .

قیس ایسه دهاتدن وهم بهادر، هم مدبّر ذواتدن اولوب برچوق علویلری باشنه بریکدرمش و جنکه مهیا اوله‌رق معاویه یه اطاعتدن امتناع کوسترمش ایدی .

بونك اوزرینه معاویه ، قیسی بیعته دعوت ایلدکده قیس مال ، ومنفعت قیدنده اولمیوب آنجق علویلرك ایام فتنه‌ده ایقاع ایلمش اولدقلری قتل ونهب کبی افعالدن طولایی کندولری مؤاخذه اولنمامق واللرنده‌کی اموال آلنمامق شرطلرینی درمیان ایتدی .

عمروبن العاص ، قیسك اوزرینه سوق عسکر اولنمسی رأینده بولندیسه‌ده معاویه آنك رأینه التفات ایلمیوب همان قیسك درمیان ایتدیکی شرطلری قبول وقیس دخی معیتنده‌کی علویلر ایله برابر آکا بیعت ایلمکله بوغائله‌ده بتدی .

بعده سائر اهل عراق دخی بیعت ایلمکله معاویه امارتده استقرار بولدی . وهر کس برخلیفه یه تابع اولمغله بوسنه یه (سنهٔ جماعت) دنیلدی . وعشرهٔ مبشره‌دن فاتح عراق اولان (ابو اسحق) یعنی (سعد بن ابی وقّاص) رضی الله عنه حضرتلرینك تبریکیله امر بیعت تمام اولدی .

شویله‌که : سعد رضی الله عنه حضرتلری ، معاویه‌نك حضورینه کلدی (السلام علیك ایها الملك) دیدی ومعاویه کوله‌رك « یا امیرالمؤمنین دیسه‌ك اولمازمی یا اسحق » دیدکده سعد حضرتلری « صحیحاً سن بونی ممنون اوله‌رقمی دیورسین. والله بن سنك منصبکه انتخاب اولنسم ممنون اولمم » دیو جواب ویردی .

معاویه ، حلیم وحمول ومدبّر برذات ایدی . مستجاب الدعوه اولان برذاتك تبریکی ایسه کندوسنجه موجب شرف ومباهات ایدی . بناءً علیه حضرت سعدك تعریضنه قارشو لطف ایله معامله ایدرك روی التفات کوستردی .

فی الواقع حضرت حسنك امر خطیر خلافتی کندوسنه تسلیم ایتمسیله

معاویه خلیفه اولمش وامیرالمؤمنین عنوانی آلمش ایسه‌ده آنك خلافتیله خلفاء راشدینك خلافتلری آره‌سنده بیوك فرق وار ایدی .

زیرا خلفای راشدینك خلافته انتخابلری مجرد اصحاب حلّ وعقدك اجماع واختیارلری ایله حاصل اولوب امارتلری بر خلافت محضه ایدی . معاویه‌نك امارتی ایسه عصبیت ایله حاصل اولان قهر وغلبه‌یه مستند ومبتنی اوله‌رق ملك وسلطنت طرزنده بر حکومت اولوب خلافت آنك ضمننده متحقق ایدی .

معاویه‌نك مبادئ احوالی، بغی وخروج علی‌الامام دیمك اولدیغی حالده حضرت حسنك اکا خلافتی تسلیم ایتمسی وسعد بن ابی وقّاص کبی اکابر امتك بیعت ایلمسی آنك حکومتی مشروع برحاله قومشیدی. لکن حکومتی قوهٔ قاهره ایله حصوله کلمش ملك وسلطنت قبیلندن اولدیغی جهتله سعد بن ابی وقاص جضرتلری آکا (ای مَلِكْ) دیو خطاب ایلمش وکندوسی بویله برامارته انتخاب اولنمق ایستمدیکنی سویلمش ایدی .

فی‌الواقع سابقین اوّلیندن اولان صحابهٔ کزین، علی‌الخصوص عشرهٔ مبشره، ملك وسلطنت داعیه‌سندن ایراغ ایدیلر . معاویه ایسه اصحاب کرامدن اولدیغی حالده بومرتبه‌یه قوهٔ قاهره‌سیله کلمشیدی ، لکن زمان بونی ایجاب ایدیوردی. ناس اولکی کبی یالکز خلیفه‌نك سوزیله قوللانیله‌میوب ایجابنه کوره قوهٔ جبریه اجراسنه حاجت مس ایتمشیدی .

الحاصل ملك وسلطنت دوری کلوب اوزمان ایسه بوایشه معاویه احق واولی ایدی . رضی‌الله عنه .

اکر معاویه ، وجه مشروح اوزره مصالح امتك اداره‌سنی درعهده ایتمسه عمر و بن العاصك خلافت دعواسنه قیام ایتمسی وکبار امویه‌نك آکا مخالفتله میانه‌ده ینه مقاتله‌لر وقوع بولمسی قویاً ملحوظ ایدی .

بروجه مشروح معاویه ، خلافتی حضرت حسندن تسلّم ایتمش وبتون

خلق آكا بيعت ايلمش ايكن بقيهٔ خوارج ، طرف طرف باش قالدرديلر واوزرلرينه سوق اولنان عساكر شاميه‌يى پريشان ايتديلر . آنك اوزرينه معاويه كوفه رؤساسنى طوپلايوب « يا چيقيكز و بو عاصيلرى اوروب طاغيديكز ، ياخود بن سزى محو ايدرم » ديه‌رك تهديد ايلدى . كوفه‌ليلر « زيد ايچون عمروه عتاب اولماز » ديه‌مديلر وهمان چيقوب وخوارجى اوروب پريشان ومضمحل ايتديلر . بو صورتله خوارج غائله‌سى بر طرف اولدى ومعاويه مقامنده مستقل قالدى .

فذلكه

زمان جاهليتده قبائل وعشائر عربك اجتماع واتفاقى واختلاف وافتراقى مجرد قوميت وعصبيت اوزرينه مبتنى ايكن نور نبوت محمديه ، آفاق وانفسى تنوير ايدنجه قلوب انام ، انوار اسلام ايله طولدى . اصول ورسوم جاهليه اونودولدى . (اتحاد عصبيت) يرينه (اخوت اسلاميه) قائم اولدى .

او زمان هركسك ذكر وفكرى يزدان ايدى . اهل اسلام هپ اخوان ايدى . نظر شرعده جمله‌سى سيّان ايدى . فقط اسلامده سابقه واعمال حسنه وخدمات فائقه بينلرنده مدار فضل ورجحان ايدى . كمال عدالت وتمام فضيلت دورى اوزمان ايدى .

شمس جهانتاب رسالت ، افق بقاده غروب ايدنجه آفاق وانفسى ، آلاجه قراكلق باصمغه باشلادى . فقط عصرت نبوت قريب اولديغندن حضرت صديق وفاروقك ايام خلافتلريله حضرت عثمانك اوائل عهد خلافتى وقت سعادت كبى كچدى .

وقت سعادت اوزادقجه قراكلق زياده‌لشدى . عالمك طورى دكشدى . ناس ايچنه اختلاف دوشدى . شيعه طائفه‌سى ظهور ايله بواختلافى اختلاله منجر قيلدى . فتنهٔ عظما ظهوريله حضرت عثمانك قانى مصحف شريف اوزرينه دوكولدى .

بعده حضرت علی خلیفه اولوب شفق ابیض کبی عالمه بر آیدینلق ویردی . لکن اختلاف بر طرف اولمدقدن بشقه شیعیلره ضد تام اولان خوارج طائفه‌سی ظهور ایله اختلاف واختلالی آرتردی. حضرت علی، خوارجی قهر وتدمیر ایتدیسه‌ده نهایت کندوسی دخی بر خارجی یدنده شهید اولدی .

آنك اوزرینه کوفه‌ده حضرت حسنه بیعت اولندیسه‌ده شامده دخی داعیهٔ عصبیت ایله معاویه بن ابی سفیانه بیعت اولنمش ایدی ودور سلطنت حلول ایتمش اولدیغندن مصالح امتك رؤیت وتمشیتی قوهٔ قاهره‌یه محتاج اولوب بو یولده ادارهٔ مصلحته معاویه انسب کورنمش ایدی .

بناءً علی ذلك حضرت حسن ، خلافتدن استعفا ایله مصالح امتی امویلرك رئیسی و شام و مصرك امیری اولان معاویه‌یه تسلیم و تودیع ایلدی .

الحاصل خلافت نبویه ، ابتدا غایت ساده وهر تکلفدن آزاده اوله‌رق برشعار ارشاد ایچنده مجرد برریاست روحانیه کبی کوروندی. صکره طورینی تبدیل ایدرك قبای سلطنته بوروندی .

ایشته بو صورتله (دولت امویّه) ظهور ایلدی واحکام شرعیّه مجرد خلیفه‌نك بر امریله اجرا اولنور ایکن آندن صکره قوت سلطنت ایله اجرا اولنمغه باشلادی .

مقصد اصلی ایسه احکام شرعیّه‌نك اجراسی اولدیغندن او زمان موجود اولان اصحاب کرام ، معاویه‌یه بیعت ایلدی . رضوان الله علیهم اجمعین .

ختام

كتابخانه‌سى
نومرو
٤٢

جزء ثامن

مقدمه

اشرف قبائل عرب اولان قبیلهٔ قریش ایچنده (بنی عبد منـاف) ك فضل و رجحانی اولوب سائر بطون قریش آنلرك ریاستنه معارض اولمازلردی.

بنی عبد مناف ایچنـده دخی (بنی عبـد شمس) ایله (بنی هاشم) ؛ سائرلرندن ممتـاز اولوب هپ قریش بو ایکی بطنك ریاسـتنی قبولده تردد ایلمزدی و بنی عبد شمسك ، بنی‌هاشمه نسبتله عدد نفوسی دها زیاده اولوب غلبه‌ایسه کثرت ایله اولدیغندن قبل‌الاسـلام (بنی امیّة بن عبد شمس) ك قوت و نفوذی دها زیاده ایدی .

فقط عبدالمطلبك زمزم قویوسنی حفر ایله حجاجی سقی ایتمسی و اخلاق حسـنه و فضائل ذاتیه صاحبی اولمسی بیوك شان و شهرت قازانمسـنه باعث اولدی . اولادی دخی آنك نفوذ و حیثیتنه وارث اولدی .

متعاقباً امر وحی و نبوّت و نزول ملائکه و ظهور خوارق عاده جمـله ناسه دهشت و حیرت ویردی . اهل اسلام ، شرعاً عادات جاهلیه‌دن ممنوع اولمغله غیرت جاهلیه‌یی ترك ایتدیلر . مشرکین دخی بو انقلابات عظیمه ایله مشغول اوله‌رق موقتاً داعیهٔ عصبیتی اونوتدیلر .

صکره مهاجرت وقوع بولدی و بنی هاشـمك اکثری مدینه‌یه هجرت ایلمکله مکه‌ده میدان ، امویلره قالدی .

مبدأ مظفریت اسلام اولان (یوم بدر) ده بنی عبد شمسك (ربیعه) ، و (عُتْبَه) و (عُقْبَه) کبی اکابری تلف اولنجه ریاست مکه (ابوسفیان بن

صَخره بن حرب بن اميّة بن عبد شمس) ده قالدی ابو سـفیان رئیسی قریش اولدی .

فتح مکه‌ده ابو سفیان و اوغللری اسلام‌ایله مشرف اولدیلر، اهل اسلام عنـدنده دخی حرمت واعتبار بولدیلر . لکن بالطبع مهاجرین اوّلینك درجه‌سندن دون قالدیلر .

کبار بنی امیّه ، بوحالدن ناخوشنود اوله‌رق حضرت ابی بکره شکایت ایلدیلر. اودخی آنلری مرتدّین محاربه‌لرنده استخدام بیوردی وبردرجه‌یه قدر کندولرینه شرف ویردی .

بعده عمرالفاروق حضرتلری آنلری دیار شامه آتدی وابو سـفیانك بیوك اوغلی (یزید) ی (دمشق شـام) سـنجاغنه امیر ایتدی و یزیدك وفاتنده یرینه برادری (معاویه) یی تعیین بیوردی .

حضرت عثمان خلیفه اولدقده دیکر سوریه سنجاقلرینی دخی برر برر بروجه الحاق معاویه‌یه توجیه ایتدی وآنك شـان واعتبارینی فوق‌العاده بیوتدی .

بوصورتله معاویه ، بتون سوریه وملحقاتی والیسی اولوب کوندن کونه ثروت واقتداری وسعت وترقی بولمقده ایدی .

واول اوانده زهد وتقوی اصحابی ، اهل دنیـادن آیرلمقده ومحب دنیا اولانلر امویلره قاتلمقده ایدی . بنی هاشـمك امر نبوّت ایله مشـغول اولوب‌ده دنیایی اللرندن آتدقلری واللهه رسولی ایله تقربی دنیایه بدل اتخاذ ایتدکلری ایامده بنی‌امیّه‌نك عهد ریاستلری هنوز ناسك اذهانندن چیقمامش اولدیغی جهتله قریش ، آنلرك ریاستنی طانوراولدقلرندن اسلامده استحصال ایتدکلری ریاستلری قبل‌الفتح اولان ریاستلرینه متصل اولمش وینـه داعیهٔ عصبیّت میدانه کلمشدر .

حضرت علی خلیفه اولدقده معاویه بیعتدن امتناع ایله بی پروا مقاومته قیام ایتدی واکرچـه حضرت علینك دینجه فضلی درکار اولدیغندن ومقام خلافتده بولندیغندن عسـکری دها زیاده ایسـه‌ده ربیعه ویمن قبیله‌لرندن

وقبائل سائرەدن مركب ومتفرق اولوب معاويەنك باشندەكى جمعيتلر ايسە حين فتحدنبرو قريشدن حدود وثغوره كلوب يرلشمش اولان شام عسكرى ايدى كه (بنى‌مضر) ك مجمع شوكت وصولتى اولمغله معاويەنك عسكرى دها مضبوط وعصبيتجه دها قوى ايدى .

معاويه ، صفّين محاربەلرنده حربى قازانەمديسەده كندوسنه موافق برمتاركه ايله ايشك ايچندن صيريلوب چيقدى وعمروبن‌العاصك واسطەسيله مصرى اله كچوردى .

خوارجك ظهورى ايسه حضرت علينك شوكت وقوتنى قيردى .

حضرت علينك وفاتنده اوغلى (حسن) رضى‌الله عنه حضرتلرينه بيعت اولنديسەده اوزمان خلق نبوّت ومعجزاتك حال وشاننى اونوتمش وافكار عامه عصبيّته رجوع ايتمش ايدى .

بناءً على ذلك جزء سابعده بيان اولنديغى اوزره معاويه ، شام عسكريله بى‌پروا كوفه اوزرينه يوريدى . حضرت حسن دخى عراق اردوسيله آنى قارشولدى . لكن اهل عراق ايچنده شقاق ونفاق ظاهر اولمغله بيهوده قان دوكمكدن اجتناب ايله امارتى معاويەيه ترك ايلدى .

معاويه ، بغى وعصيان يولنده باشلامش اولديغى حكومتى ايشته بووجهله صورت مشروعەيه قودى . بنى اميّه ، سائر قبائل عربه غالب اولوب معاويه آنلرك اولوسى اولديغندن كندوسنه معارض ومزاحم قالميوب مقام امارتده استقلال بولدى . عصرى دور سلطنت اولمغله عالم بر بشقه عالم اولدى .

شو حاله نظراً معاويه ، سلاطين اسلاميّەنك برنجيسى ديمك اولوب آنجق آنك ايام سلطنتى ، خلفاء راشدين حضراتنك عهد خلافتلرينه شبيه ايدى . زيرا عصرنده نيچه اصحاب كزين وكبار تابعين بر حيات ايدى . كندوسى دخى اصحاب كرامدن والتفات نبويەيه نائل اولان اكابر قريشدن بر ذات ايدى . بو مقام عاليەيه قوت عصبيّه ايله ترقى ايتمش ايسەده آنك قوۀ قاهرەسى سايەسنده خلافت نبويّەيه مترتب اولان مصالح مسلمين

كورلمكده بولنمش وخلافت صانكه قباى سلطنته بورونمش اولديغنه نظراً آكا (خليفهٔ رسول‌الله) واخلافنه دخى (خلفا) دنيلمشدر .

شيعه كروهى ، حضرت حسنك خلافتى ترك ايلمسندن طولايى آكا كوجنوب حق خلافت ، اهل بيتك اولديغى بينلرنده كيزلوجه سويلشور اولديلر وناسى حضرت حسينه دعوت ايلك اوزره كندوسنه مراجعت ايلدكلرنده حضرت حسين ، امتناع وبو ايشى معاويه‌نك وفاتنه تعليق ايتمكله انلرده (محمد بن حنيفه) يه مراجعت وامكان مساعد اولديغى زمان خروج ايله خلافتى طلب ايلمك اوزره خفى اوله‌رق آكا بيعت ايلمشلر . آنك اوزرينه ابن حنيفه دخى خفياً هر بلده‌ده بر مأمور اقامه ايتمش . معاويه ايسه كروه شيعه‌دن باش كوسترنلر حقنده اجراى سياستدن خالى اولمازدى. نته‌كيم زيرده بيان اولنه‌جنى اوزره بين‌الناس فوق‌العاده محترم اولان (حجر بن عدى) ايله رفقاسى حقلرنده زياده شدت كوسترمشدر . مع‌هذا اهل بيتك تقدم‌واستحقاق دعوالرينى مسامحه‌ايله كچيشديرر (نه‌دوه‌قالقسون، نه‌چاك چالنسون) واديسنده معامله ايلر ايدى.

(دولت امويّه) تاريخنى برتفصيل يازمق صددنده دكلم. لكن اوزمان اصحاب كرامك بقاياسى موجود اولوب آنلر ايسه نور نبوّت ايله منوّر اولان زمان سعادتدن قالمه نجوم هدايت اولدقلرندن اجمالاً آنلرك تراجم احوالنى بيلديرمك وبو صره‌ده دولت امويّه‌نك كليّات امور سياسيه‌لرينه دائر معلومات اجماليّه ويرمك نيتنده‌يم .

ايام خلافت معاويه

قرق بر سنهٔ هجريه‌سنده معاويه مقام خلافته كچدى . اكبر امراسى ، دهات اربعه‌دن مصر واليسى (عمروبن العاص) ايدى . معاويه ، آنى ممتاز ومستثنا طوتار وآندن احتراز ايدر ايدى .

چونكه : معاويه ، دورانديش برذات اولوب دائما احتياطه رعايت ايله

کندوسنه مخالفت ایلیه‌جك وعلیهنده سوز سویلیه بیله‌جك آدملری مدارا ایله قوللانور وبين الناس اختلاف وقوعندن پك زیاده صاقینور ایدی .

بناءعلی ذلك دهات اربعه‌دن (مغیره بن شعبه) یی کوفه والیسی نصب ایتدی . حضرت عمرك نصب کرده‌سی اولان مشهور (قاضی شریح) دخی کوفه قاضیلغنده پایدار ایدی .

بو صورتله معاویه‌نك اوامری هرطرفده جریانه باشلادی . فقط دهات اربعه‌دن بری و ایالت فارس امیری اولان (زیاد بن ابیه) هنوز بیعت ایتمه‌مش اولدیغنه مبنی معاویه‌نك شرق جهتندن تلاش واندیشه‌سی وارایدی.

(زیاد)ك اولادی ایسه بصره‌ده بولندیغندن آنلری تضییق ایله کندوسنی اطاعته اجبار ایچون معاویه خواص امراسندن (بُسر بن ارطاة) ی بصره‌یه کوندردی . او دخی بصره‌یه واروب منبرده حضرت علی‌یی سبّ ایتدی و « الله ایچون بنی صادق بیلن تصدیق ایتسون وکاذب بیلن تکذیب ایلسون » دیدکده اصحاب کرامدن وبصره رجالندن ابوبکره « والله ، بزسنی کاذب بیلورز » دیمکله بسر ، آنی اعدام ایتمك ایستدیسه‌ده بعض ذوات ، حمایه ومعاویه دخی بسری شامه اعاده ایلمشدر .

او اثناده معاویه ، اکابر بنی امیّه‌دن (عبدالله بن عامر) ی بصره والیسی نصب ایدوب خراسان وسجستانی دخی بصره ایالتنه الحاق ایتدی . وقرق ایکی سنه‌سنده (مروان بن حکم) ی مدینه و (خالد بن العاص بن هشام) ی مکه امیری و برادری (عتبه بن ابی سفیان) ی امیر الحج نصب ایتدی .

او اثناده شیعه کروهی زیر پردهٔ خفاده مستتر ووقت فرصته منتظر ایکن خوارج طائفه‌سی طرف طرف حرکت وخروج ایتمکده ایسه‌لرده دولت امویّه‌نك قوتی آنلری تنکیله کافی ایدی .

حتی (عبدالله بن عامر) ك بصره والیسی اولدیغی اثناده ظهور ایدن خوارج ، لدی‌المحاربه مغلوب اوله‌رق ابن عامردن امان دیلدیلر. اودخی امان ویردی . لکن خوارجی بویله مدارا ایله قوللانمسی شامجه بکه‌نیلمدی.

بعده کوفه‌ده خوارج ظهور ایدوب حتی رئیسلری اولان (مُسْتَوْرِدْ)
امیر المؤمنین عنوانی آلدی. لکن کوفه والیسی (مغیره بن شعبه) یدنده
مقتول ومغیره‌نك خدمتی نزد معاویه‌ده مقبول اولدی .
ابن عامر ، کریم ومقتدر برذات ایسه‌ده اووقتك مزاجنه کوره لزومندن
زیاده ملایم اولوب حتی خوارجی دخی بروجه بالا مدارا ایله قوللانور
ایدی . بصره سفهاسی ایسه یوز بولمش ومملکت ضبط و ربطدن قالمش
ایدوکنه بناءً قرق درت سنه‌سنده ابن‌عامر عزل ایدیلوب یرینه (حارث بن
عبدالله الازدی) بصره والیسی اولدی .

بعض فتوحات

جمل وصفین وقعه‌لرنده پك چوق دلاوران اسلام ضایع وتلف اولمش
ایسه‌ده ملت اسلامیه‌نك کنجلك زمانی اولدیغندن ناس ایچنه دوشمش
اولان اختلاف افکار برطرف اولنجه ینه جهاد وغزایه قیام اولندی .
شام جهتنده دخی عساکر اسلامیه ، دیار رومه غزا ایتمکده ایکن
دیکر طرفدن داغستانه ودیار (سند)ه سفر ایتمکده ایدیلر .
شویله‌که : مصر والیسی عمروبن‌العاصك تیزه زاده‌سی (عُقْبَه بن نافع) ی
قرق برسنه‌سنده برفرقهٔ عسکریه ایله آفریقیه اوزرینه سوق ایتمشیدی .
عقبه ، آفریقاقطعه‌سنك ایچرولرینه غزا ایدرك (غَدامِسْ) و (وَدّانْ) کبی
نیچه ممالکی فتح ایتمش وبعده (قَیْرَوانْ) شهرینی آلمشدر .
قرق اوچ سنه‌سنده (بسر بن ارطات) قسطنطنیه‌یه قدر کلمش وقرق
درت سنه‌سنده کابل ودیار هندن دها نیچه بلده‌لر فتح ایدلمشدر .

وفیات اعیانه

شاعر مشهور (لَبیدْ بن ربیعه) که معلّقه‌سی واشعار سائره‌سی بین‌الادبا
معروفدر ، وقت سعادتده حضور نبوی‌یه کلوب اسلام ایله مشرف اولدقدن

صكره شعر سويلكدن واز كچمشيدى . حضرت عمرالفاروق . بركون « يالبيد ! بزه اشعاركدن برشى اوقو » ديدكده « بقره وآل عمران سوره‌لرينى ايشتدكدن صكره شعر اوقومقدن واز كچدم » ديو جواب ويرمشيدى . قرق برسنهٔ هجريه‌سنده سنّى يوزاللى‌يى متجاوز اولديغى حالده كوفه‌ده وفات ايلمشدر. (رضى‌الله عنه). ينه بوسنه ام‌المؤمنين (حفصه بنت عمرالفاروق) عزم داربقا ايتمشدر (رضى‌الله عنها)

قرق ايكى سنه‌سنده دخى (عثمان بن طلحه) و (صفوان بن اميّه) و (هانى بن نيارالانصارى) وفات ايلمشلردر . (رضى‌الله عنهم) .

(عثمان بن طلحه) كبار قريشدن و (عبدالدار) اوغللرندن اولوب (خالد بن الوليد) و (عمروبن‌العاص) ايله برلكده مدينهٔ منوره‌يه كله‌رك اسلام ايله مشرف اولمشلر ايدى وفتح مكه‌ده رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى مفتاح كعبه‌يى اشبو عثمان بن طلحه ايله عمزاده‌سى (شيبه) يه تسليم بيورمشيدى .

(صفوان بن اميّه) دخى اكابر قريشدن اولوب فتح مكه‌ده اسلام ايله مشرف اولمشيدى .

(ابوبرده هانى بن نيار) اهل بدردن وبيعت عقبه‌ده بولنمش اولان انصار كرامدندر . و (برّاء بن عازب)ك دايسيدر .

انصارك اون ايكى نقيبندن برى اولوب احد ده شهيد اولان (رافع بن مالك)ك اوغلى (رِفاعَه) كه اهل‌بدردن و(عَقَبَه)ده ايمان ايدن انصاركرامدن اولوب جمل وصفين وقعه‌لرنده دخى حضرت على‌يه ظهير ومعين اولمشيدى اودخى اوائل ايّام معاويه‌ده داربقايه ارتحال ايتمشدر . رضى‌الله عنه .

قرق اوچنجى سنهٔ هجريه‌ده دخى اهل بدردن واكابر انصاردن (محمد بن مسلمه) وعلماء يهوددن اولوب هجرت نبويه‌ده اسلام ايله مشرف‌اولان (عبدالله بن سلام) مدينه‌ده وفات ايلمشلردر . ايكيسنك‌ده احوالنه دائر يوقارولرده نيچه‌قصه‌لر يازلمش‌اولديغندن‌تكراره حاجت يوقدر. رضى‌الله‌عنهما.

دهات وشجعان عربدن والیٔ مصر اولان (عمروبن‌العاص) دخی اشبو قرق اوچ سنه‌سنده عید فطر کیجه‌سی فوت اولمشدر . وفات ایده‌جکی وقت آغلامغله اوغلی عبدالله «نیچون آغلایورسین، اولومدنمی قورقیورسین» دیدکده « خیر، اولومدن قورقمم. لکن صکره‌سندن قورقویورم. زیرا بن اوچ طبقه‌ده بولنـدم . اوّلا کافر ایدم وجمله‌دن زیاده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك علیهنده ایدم. اووقت فوت اولیدم، بکا جهنم واجب اولوردی . بعده رسول‌اللهدن حیا ایدن بن ایدم. اووقت فوت اولیدم، ناس بنی تبریك ایلردی واسلام ایله مشرف اولوب خیراوزره اولدیغی حالده کیتدی دیرلردی ونیم ایچون جنت مأمول ایدیلوردی. صکره ملك وسلطنت البسه‌سی کیدم . شمدی نه حالده‌یم بیلمیورم . وفاتمده بکا آغلامییکز . نوّاحه‌لر ، یعنی صاویجیلر آرقه‌دن کلمسون (نوّاحه قاریلر ایله جنازه تشییع اولنمق عادتی حالا مصرده جاریدر) قبرم اوزرینه طاش وآغاج قومییکز . بنی طوپراق ایله اورتدکدن صکره برقربان کسوب اتلرینی قطعه قطعه ایدنجیه‌دك یانمده طوریکز. تا که سزکله انسیت ایلیه‌یم وربمك ملکلرینك اوامری نه‌در آکلایه‌یم » دیدی وتوبه استغفار ایدرك ارتحال ایتدی . (رضی‌الله‌عنه)

فاتح مصر اولوب حضرت عمرك زماننده درت سنه وحضرت عثمانك زماننده درت سنه‌دن ایکی آی اکسیك ودور معاویه‌ده ایکی سنه‌دن بر ای اکسیك مصر والیلکنده بولندی .

وفاتنده اوغلی (عبدالله) رضی‌الله عنه مصر والیسی اولدیسه‌ده ایکی سنه صکره معاویه آنی عزل ایله اصحاب کرامدن وامرای عثمانیه‌دن (معاویه بن خدیج) ی نصب ایتمشدر .

احوال زیاد

مشهور (زیاد بن ابیه) که هجرت نبویه سنه‌سنده ابوسفیانك صلبندن تولد ایتمشیدی . لکن ولد زنا اولمغله آکا نسبت اولنه‌میوب (زیادبن‌ابیه) یعنی باباسنك اوغلی دیو معروف اولمشدی . سر آمدان اذکیادن وفصحای

خطبادن برذات اولوب بصره واليسى (ابوموسى الاشعرى) نك خدمت كتابتنده بولنمش وحضرت عمر زماننده بصره‌جه بعض امورده استخدام اولنمش ايدى .

حضرت على وقعهٔ جملدن صكره زيادى بصره‌ده مال مأمورى وصكره بلاد فارس اميرى نصب ايتدى . اوده مدبّر ومقتدر برآدم اولديغندن اقليم فارسى پك كوزل انضباط آلتنه آلمش ومؤخراً معاويه آنى نسبنه الحاق ايتمكله كندوسنه (زيادبن ابى‌سفيان) ده‌نيلمشدر .

شويله كه : جانب عراقده واقع بعض فتوحاتى عرض ايچون مژده‌جى اوله‌رق مدينه‌يه كلوب كبار مهاجرين‌وانصار حاضر اولدقلرى حالده‌حضرت عمرك مجلسنه داخل اولدقده اوفتوحاتى كمال فصاحت وطلاقت لسان ايله عرض وبيان ايلمش واو قدر كوزل سويلمش‌كه حضاره حيرت الويرمش . عمروبن‌العاص « بويكيت ، قريشى‌اولسيدى عصاسيله عربى سوق ايدردى » ديدكده حضرت علينك يانده اوتوران ابوسفيان ، آكا « والله ، بن بونى آنا رحمنه وضع ايده‌نى بيليورم » ديمش وحضرت على « كيمدر » ديدكده « بنم » ده‌ينجه « صوص ياابا سفيان ! عمر بونى ايشيدرسه حقكده اصلا مسامحه ايتمز » ديو بيورمش . بوقصه ، معاويه‌نك مسموعى اولمغله حضرت على ، زيادى فارس اميرى نصب ايتدكده معاويه، زياده مكتوب يازوب بو خصوصى حكايه ايله زيادى كندى طرفنه جلب‌واماله‌يه تشبث ايتمش‌وموافقت ايلديكى تقديرده حقنده مضر اوله‌جغنى بيان ايلمش .

زياد ايسه بو كيفيتى اعلان ومعاويه‌يه علناً طعن ايله برابر اومكتوبى حضرت على‌يه كوندرمكله حضرت على ، زياده كوندرديكى مكتوبده « بن ، سنى بو ولايته تعيين ايتدم وسن عندمده بوايشه اهل‌سين . اما عمر زماننده ابوسفيانك آغزندن چيقيويرمش اولان برسوز ايله سن آنك نسب وميراثنه مستحق اوله‌مازسين . معاويه ايسه شيطان كبى كشينك اوكندن ، آرقه‌سندن صاغندن ، صولندن كلور . آندن حذر ايت حذر » ديو بيورمش .

لكن بو قضيه زيادك قلبنده ير ايتمشيدى . زيرا ابو سفيان كبى رئيس

قريش اولان بر آدمك نسبنه قارشمق كندوسنجه بر بيوك مزيت وسرمايهٔ مفخرت ايدی .

حضرت حسنك استعفاسی اوزرينه شرق وغرب اهاليسی معاويه‌يه بيعت ايلدكده زياد ، برقلعه‌ده تحصن ايدرك بيعتدن امتناع ايتمكله معاويه تلاش وانديشه اوزره ايدی .

حتی قرق ايكی سنهٔ هجريه‌سنده كوفه واليسی (مغيره بن شعبه) كلوب معاويه ايله كورشدكده معاويه آنكله حسبحال ايدرك « بوكيجه ، زيادك فارسده استقرارينی دوشوندم ، كوزيمه اويقو كيرمدی » ده‌نجه مغيره «آندن بوقدر انديشه ايده‌جك نه‌وار » ديمكله « زياد ، عربك برداهيه‌سيدر. فارسك اموالی‌ده النده‌در . قورقارم‌كه اهل بيتدن برينه بيعت ايلرده محاربه‌يی اعاده ايدر » ديمسی اوزرينه مغيره « اذن ويررسه‌كز بن زيادی بورايه كتوريرم » ديوب او دخی ممنون اوله‌رق « پك اعلی » ديمش ومغيره‌نك زياد ايله آره‌سی پك ايو اولديغندن آكا تأمينات ويرمش ومعاويه‌دخی زياده امان‌نامه‌كوندرمش اولديغنه مبنی زياد ، همان سير سريع ايله معاويه‌نك يانه كلدی. كورشديلر ، بارشديلر .

زيادك آرزوسی ابوسفيانك نسبنه التحاق اولوب معاويه ايسه دها اوّل بونی آكا تكليف ايتمش اولديغندن زياد بو صره‌ده بعض وسائط ايله ابوسفيانك اوغلی اولديغنی بين‌الناس اشاعه ايتدردی . معاويه دخی آنی خوش كوردی وبوخصوصده بينلرنده اتفاق حاصل اولدی.

بناءً علی ذلك هجرتك قرق دردنجی سنه‌سنده بر بيوك مجلسده شاهد استماع اولنه‌رق ابو سفيانك (سميّه) نام فاحشه ايله زنا ايتديكی وآندن زيادك تولد ايلديكی اثبات اولندی . معاويه آنی نسبنه الحاق ايله‌لاب برادری اولمق اوزره قبول ايتدی . بوايسه شرع‌شريفه مغاير ايدی. زيراً رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم ، اولادی فراشه ، يعنی براجتماع مشروعه تابع قيلوب زنا كاره‌ده طاش ديو بيورمشدر .

بناءعلى ذلك (ابن ابيه — باباسنك اوغلى) يرينه (ابن ابى‌سفيان — ابو سفيان زاده) تعبيرينى كبار امته قبول ايتديرمك مشكل ايدى .

زياد بوخصوصده بر تدبير قوردى ، يعنى (ابوسفيان زاده زياددن ام‌المؤمنين عايشه‌يه) ديو برمكتوب يازدى. مرامى بو عنوان ايله بر جوابه نائل اولمق وآنى كندوسنجه سند اتخاذ قيلمق ايدى . فى‌الواقع ام‌المؤمنين عايشه رضى‌الله عنها حضرتلرندن اويله برجوابنامه كلسه كندوسنه بر حجت قويه اولوردى. حضرت عايشه‌ايسه يازديغى جوابنامه‌نك عنوانده(ام‌المؤمنين عايشه‌دن باباسنك اوغلى زياده) ديو يازمقله زيادك قوروندیسى بوشه‌چيقدى.

بومسئله اهل اسلامه كران كلدى . على‌الخصوص بنى اميه ، كندى نسبلرينه پيچ قارشديرلمش اولديغندن يك زياده دلگير اولديلر وپك چوق كفتكو ايتديلر . حتى مروانك برادرى (عبدالرحمن بن‌الحكم) « يا معاويه ! باباكك‌زانى اولديغنه نصل‌راضى اوله‌بيورسين » ديه‌رك معاويه‌يى هجو ايتمشيدى .

معاويه‌يى تصحب‌ايدنلر« زمان جاهليتده درلو نكاحلروار ايدى. صكره شريعت اسلاميه آنلرى نهى ايتدى. زياد دخى اوزمان عادت جاهليه اوزره ابوسفيانك صلبندن تولد ايلمش اولديغى جهتله آنك نسبنه الحاق اولندى » ديو تأويل ايله اعتذاره قيام ايتديلر ايسه‌ده بروطرفدن « زمان جاهليتده دخى برنكاح معروف اولوب نكاحسز حاصل اولان چوجقلر پيچ عد اولنه‌رق نسبلرى مردود اولوردى .

بناءً عليه زيادك امثالسز اوله‌رق تصديق نسبى ، معاويه‌نك بر فاحش خطاسيدر » ديو اعتراض اولنمقده ايدى . فى‌الواقع زمان جاهليتده درلو عادات سيئه وار ايدى. لكن اوزمان دخى‌معتاد ومعروف برنكاح اولوب آنسز نسا ايله مقارنت زنا عد اولنوردى . ايشته زياد دخى اوزمان زنادن حاصل اولمش ايدوكندن آنى نسبنه الحاق ايتمك مشروع دكل ايدى .

قرق بش سنهٔ هجريه‌سنده معاويه ، زيادى بصره وخراسان وسجستان واليسى ايتدى . صكر بحرين وعمانى دخى الحاق ايلدى .

زیاد ، سنهٔ مزبوره ربیع الآخرنده بصره‌یه واردی . اووقت بصره‌ده فسق وفجور شایع اولمشیدی . زیاد ، منبره چیقدی غایت فصیحانه وبلیغانه بر خطبه اوقودی ، ناسی فسـق وفجوردن منع وتحذیر ایتدی واصـلاح حال ایچون ناسه مدت معینه ایله مهلت ویردی . بعده یاتسو نمازینی کیچجه قیلدیرر وسورهٔ بقره‌یی، یاخود دیکرسوره‌لردن اوقدر آیات قرآنیه‌یی قرائت ایله ناسی کچیکدیرر وبعده بصره‌نك اك اوزاق محله‌دك کیدیله بیله‌جك قدر مهلت ویرر وآندن صکره ضبطیه مدیرینی اسواقه چیقارر ، اوده هرکیمی زقاقده بولورسـه اولدیرر اولدی وبو درلو اجراآت عرفیه وسـیاسیه ایله بصره شهرینی تماميله انضباط آلتنه آلدی .

ابتدا معاویه‌نك سطوت وسلطنتی احکام وتشـدید ایلین وظن وشـبهه اوزرینه جزا ایدن زياددر .

ناس ، آندن او قدر خوف ایدر اولدی‌که زقاقده برآدمك بر شـيئی دوشسه صاحبی کلوب‌ده آلنجیه قدر کمسـه ال سورمز وکیمسـه قپوسنی کلیدله‌مز ایدی. زیاد ، اون بیك عساکر ضبطیه ترتیب‌ایتدی وبروجه بالا بصره شهرینی تحت تأمینه آلدقدن صکره خارجه چیقوب طرق ومسالکی تأمین ایلدی . الحاصل حضرت عمر زمانـنده اولدیغی کبی بصره‌نك داخل وخارجنده امنیت برکمال ایدی . فقط او زمانده‌کی امنیت الله قورقوسـندن ناشی ایدی ، بودفعه‌کی امنیت ایسه زیادك قورقوسیله حاصل اولمشدی.

زیاد ، بویله اجراآت سیاسیه‌یه اعتنا ایله برابر اصحاب کرامدن (عمران بن حصين الخزاعی) و (انس بن مالك) و (عبدالرحمن بن سمره) و (سمرة بن جندب) رضی‌الله عنهم کبی نیجه محترم ذاتلری استخدام ایدرك آنلردن دخی استعانه واستفاده ایلردی .

ابن عامرك مساعده ومسـامحه‌سندن استفاده ایدرك آنك رأی وامانی سایه‌سنده خوش نشین اولان خارجیلر ینه باش کوسـتردیلر ایسه‌ده زیاد آنلره امان وزمان ویرمیوب رئیسلرینی اعدام وکندولرینی کمنام ایلمشدر .

وفيات اعيانه

قرق درت سنهٔ هجريه‌ده امهات مؤمنيندن (امّ حبيبه) رضی‌الله عنها حضرتلری دار بقایه ارتحال ایتدی .

ام حبيبه ، ابوسفيانك قيزی ومعاويه‌نك همشيره‌سيدر . اوّل باوّل ايمان ايدنلردن اولوب زوجيله برابر حبشه هجرت ايتمشيدی . زوجی اوراده فوت اولمش ، اوزمان پدری مكه‌ده رئيس قريش ايكن اوطرفه ميل ايتميوب ديار غربتده طول وبيكس اولديغی حالده اسلام اوزره ثابت قالمش ايدی . بوحالی جالب نظر شفقت اولمغله رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرتلری آنی تسليت ايچون تزوجنه رغبت بيوروب كيفيتی نجاشی‌يه بيلديرمش ، او دخی حبشده رسول اكرمه نكاحنی عقد ايله ام حبيبه‌يی مدينهٔ منوره‌يه كوندرمش ايدی .

معاويه ، همشيره‌سنك امهات مؤمنيندن اولمسيله مباهات ايلردی ، اما ام‌حبيبه برادرينك (امير المؤمنين) عنوانی آلمسيله افتخار ايلمزدی . رضی‌الله عنها وارضاها .

وحی كاتبلرندن اولوب حضرت ابی بكر وعثمانك عهد خلافتلرنده قرآن كريمی جمع ايدن (زيد بن ثابت الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری قرق بشنجی سنهٔ هجريه خلالنده ختم درس حيات ايلدی .

حضرت عثمان زماننده بيت المال مأموری اولمش وآنك شهادتنده بی‌طرف قالوب كوشهٔ انزوايه چكلمش ايدی ، لكن حضرت علينك فضلنی اعلان ايلردی . علمای راسخيندن وفضلای اصحاب كزيندن ايدی . وفاتنده ابو هريره رضی‌الله عنه « بو كون ، بو امتك عالم وداناسی فوت اولدی . مأمول كه جناب حق ابن عباسی آكا خلف قيله » ديدی . فی‌الواقع عبدالله بن عباس رضی الله عنهما آكا خير الخلف اولوب قرآن كريمك تفسيرينه برقپو آچمشدر .

شجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایلین اصحاب کرامدن (ثابت بن ضحّاك) دخی قرق بش سنه‌سنده ارتحال ایله دفین خاك عطرناك اولمشدر . رضی‌الله عنه

ینه بو سنه اصحاب بدردن (عاصم بن عدیّ الانصاری) یوز یکرمی یاشنی متجاوز وکذلك اهل بدردن وعقبه‌ده بیعت ایلین انصار کرامدن (مسلمة بن سلامه) یتمش یاشنه بالغ اولدقلری حالده عزم دار بقا ایلدیلر . رضی‌الله عنهما

(خالدبن الولید) رضی الله عنه حضرتلرینك اوغلی (عبد الرحمن) علیه الرحمة والغفران که دیار رومه غزالر ایدرك اعمال مبروره‌یه موفق اولمشیدی وکرك پدرینك دیار شامده‌کی شهرتندن کرك کندوسنك دیار رومده واقع مظفریتندن طولایی شام اهالیسی کندوسنه مائل ومتوجه اولوب حتی معاویه آندن خوف ایدر اولمشیدی . قرق آلتنجی سنهٔ هجریه خلالنده دیار رومدن حمصه عودتنده مسموماً وفات ایلمکله معاویه حقنده سوء ظنه بادی اولمشدر .

غزاء قسطنطنیه

عساکر اسلامیه، یازین دیار رومه غزا ایدر ویبلدیرم کبی اوغرادقلری یرلری اوروب کچرلر وعلائم شتا بلوروب‌ده صوغوقلر قارشو کلنجه‌دونوب کلورلر ایکن برقاچ سنه‌دنبرو دیار رومده قشلامغه وآره، صره بحراً دخی غزا ایتمکه باشلادیلر . قرق طقوز سنه‌سنده معاویه، (سفیان بن عوف)ی بر بیوك اردو ایله دیار رومه کوندردی واوغلی (یزید) ك دخی برابر کیتمسنی امر ایتدی . بوندن مرامی اوغلنه شان وشهرت قازاندرمق ایدی . یزید ایسه ترفه وتنعم ایله مألوف اولوب بویله مشقتلی ایشلرده بولنمق ایستمدیکندن آغیر طاورانه‌رق کیرو قالدی . معاویه همان یزیدك اردویه یتشمسی ایچون کندوسنه تهدیدنامه کوندردی . یزید دخی ناچار بر فرقهٔ عسکریه ایله حرکت ایلیه‌رك اردویه ایریشدی . بوعسکرك ایچنده ابن‌عباس

(ابن عمر) و (ابن زبير) و (ابوايوب الانصاری خالد) رضی الله عنهم ومشاهير شجعان عربدن (عبدالعزيز بن زراره) حضراتی دخی موجودایدی .
عساكر اسلاميه ايلروليوب قسطنطينيه يه واصل اولديلر . بالدفعات روملر ايله شدتلی محاربه‌لر ايتديلر . نهايت بركون (عبدالعزيز) شدتلی بر هجوم ايله اوغرينه كلن روملری اوروب قتل ايدرك ايچلرينه طالدی، روملرده هر طرفدن اوزرينه هجوم ايله آنی شهيد ايلديلر .
ابوايوب الانصاری رضی الله عنه حضرتلری‌ده او اثناده عازم دار بقا اولدی وقسطنطينيه سورينه قريب بر محلده دفن ايدلدی . آندن صكره عساكر اسلاميه دخی يزيد ايله برابر شامه عودت ايلديلر .
اجزای سالفه‌ده ابوايوب الانصاری‌يه دائر چوق قصه‌لر كچمشدر، تكراره حاجت يوقدر. تربه‌سی حالا شهر قسطنطينيه خارجنده زيارتكاه انامدر.
عساكر اسلاميه آندن صكره‌ده جهاد وغزادن خالی قالمامشدر . حتی اللی اوچ سنهٔ هجريه‌سنده ردوس جزيره‌سنی فتح ايتمشلر واللی درتده ديكر بعض جزائری استيلا ايتمشلردر .

عزل مروان

اكابر بنی اميه‌دن اولوب خيلی وقتدنبرو امير مدينه بولنان (مروان بن حكم) ك بعض اطواريدن طولايی معاويه مغبر اولوب قرق طقوز سنه‌سنده آنی عزل ايله يرينه (سعيدبن‌العاصی) يی نصب ايتدی .
بو، سعيد دخی اكابر بنی اميه‌دن وصغار صحابه‌دن واسخيا وفصحای عربدن اولوب حضرت عثمان زماننده كوفه واليسی اوله‌رق طبرستان وجرجانی فتح ايتمشيدی . حضرت عثمانك شهادتنده عزلت وانزوايی اختيار ايله جمل وصفين وقعه‌لرنده بولنمدی. معاويه، امارتده مستقل اولدقدن صكره كلوب آنكله كورشدكده معاويه اكا لوم ايتديسه‌ده سعيد اعتذار واودخی آنك عذرينی قبول ايتدی و بوكره آنی مروانك يرينه مدينه اميری نصب ايلدی .

وفات حسن بن علی

حسن بن علی رضی‌الله عنهما حضرتلری که سیدةالنسا فاطمةالزهرا رضی‌الله عنهما حضرتلرینك ایلك اوغلیدر ورسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك حفید سعیدیدر. رسول اکرمه آنك قدر بکزر کیمسه یوق ایدی . غایت حلیم وکریم ایدی . حرب وفتنه‌یی سومزدی و پك زیاده متقی اولوب فوق‌العاده اتقاسی آکاملك و دنیایی ترك ایتدردی . پدرندن صکره خلافته انتخاب اولنوب آلتی آی قدر مقام خلافتده بولندقدن صکره خلافتدن استعفا ایله اختیار کوشهٔ عزلت وانزوا ایتدی . قرق‌طقوزسنهٔ هجریه‌سنده قرق یدی یاشنده ایکن دارفنادن کذار ایله عالم عقبایه کیتدی . اون‌بش ارکك وسکز قیز اولادی قالدی .

مسموماً وفات ایلدیکی وآنی تسمیم ایدن کندوسنك زوجه‌سی واشعث بن‌قیسك قیزی (جَعْدَه) اولدیغی مشهوردر .

قاری بوشامغه مائل اولوب حتی پدری کوفه ده ایکن « حسنه قیز ویرمیکز ، زیرا بوشار » دیدکده کوفه رجالی « بز ، آکا ایستدیکی قیزی ویریرز. ایستر آلیقوسون ، ایستر بوشاسون » دیدیلر . آلدیغی خاتون جان وکوکلدن آکا عاشق اولوردی . اماجعده ، هرنه سببدن ناشی ایسه آندن دلکیر اوله‌رق جانته قیمشدر . مرض موتنده ایکن جد امجدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك یاننده دفن اولنمسی ایچون حضرت عایشه‌دن اذن آلمشیدی. وفاتندن اوّلجه برادر اکرمی حسین رضی‌الله‌عنه حضرتلرینی چاغردی « امرخلافت ، ابتدا پدریمزه توجه ایتمشیکن ابوبکره وصکره عمره کچدی. بعده شوراده آنك خلیفه اولمسی جای تردد دکل ایکن عثمانه تحویل اولندی . عثمان قتل اولندقده پدریمز خلیفه اولدیسه‌ده مخالفلر ظهور ایتمکله قلیچ چکوب بوقدر جنك وجدال ایتمشیکن استقلال تام میسر اولمدی . بنم آکلادیغمه کوره بزکه اهل بیتز ، الله‌تعالی نبوت ایله

خلافتی بزده جمع ایتمیه‌جك . لکن قورقارم‌که کوفه سفهاسی سنی راحت براقیوب دعوایه قیام ایتدیررلر . بن اقدمجه عایشه‌دن اذن آلمشیدم . وفاتمده ینه استیذان ایله. اذن ویررسه رسول اکرمك یاننده دفن ایت. اما فتنه قورقوسی‌اولورسه مقابر مسلمین آره‌سنده دفن ایدیویر » دیو وصیت بیوردی . وفاتنده حضرت حسین کیدوب حضرت عایشه‌دن اذن آله‌رق آنی حجرهٔ سعادته دفن ایتمك تدارکنده ایکن معزولاً مدینه‌ده بولنان مروان بن‌الحکم خبر آلنجه بنی امیه‌یی باشنه جمع ایله « بز، حجرهٔ سعادته کیمسه‌یی دفن ایتدیرمیز » دیه‌رك مخالفته قیام ایتملریله حضرت حسین دخی بنی هاشم ایله سلاحلانوب مقابله‌یه قیام ایلدی .

ابوهریره رضی‌الله عنه آنی ایشیدنجه « حسنك جد امجدی یاننده دفننه مانع اولمق ظلمدر. بیوك کناهدر » دیه کوردی. امویلره نصیحت ویردی ، لکن مفید اولمدیغنی کورنجه دفع فتنه ایچون همان حضرت حسینك یاننه واردی « برادرك سکا فتنه قورقوسی اولماز ایسه بنی حجرهٔ سعادته دفن ایت دیمشیدی. بوحال‌ایسه فتنه‌در » دیه‌رك اونیتدن واز کچوردی وحضرت حسین همان‌برادرینی (بَقیع) مزارستاننده دفن بیوردی. حضرت حسنك جنازه‌سنه بنی‌امیه‌دن آنجق امیرمدینه اولان (سعیدبن‌العاصی) حاضراولدی وبرمعتاد نمازینی دخی اوقیلدردی .

مغیره ایله دیگر بعض ذوات کرامك وفاتلری

اللنجی سنهٔ هجریه‌ده طاعون ظهور ایتمکله کوفه والیسی (مغیره بن شعبه) فرار ایتمشیدی. طاعون زائل اولدی ، مغیره کوفه‌یه عودت ایلدی. بحکمةالله خلال شعبانده مطعوناً وفات ایتدی .

دهات اربعه‌دن بری اولوب وفاتنده سنی یتمشه یتمش ایدی . شجرهٔ رضوان آلتنده بیعت ایلین اصحاب کرامدندر. رضی‌الله عنه .

ینه بوسنه زوجات مطهراتدن (صَفّیه بنت حیّ) رضی‌الله عنها وایران فاتحلرندن اولان (عثمان بن ابی‌العاص الثقفی) ایله (عبدالرحمن بن‌سمره)

رضی‌الله عنهما وصفینده‌ایکی حکمدن بری اولوب‌ده محجوباً مکه‌یه‌صاوشمش اولان (ابوموسی‌الاشعری) وحدیبیه سفرنده حاضر بولنان وفتح مکه‌کونی (جهینه) بیراغنی حامل اولان (زیدبن خالدالجهنی) وبدرده وسائر غزوات نبویه‌ده حاضر بولنان (مدلاج بن‌عمرالسلمی) رضی‌الله‌عنهم حضراتی دخی عازم دار بقا اولمشلردر .

خراسان امیری (حکم بن‌عمروالغفاری) رضی‌الله عنه حضرتلری دخی اشبو اللنجی سنه موتنی تمنی ایدرك عازم دارالقرار اولمشدر .

شویله‌که : زیاد ، بروجه بالا قرق بش سنهٔ هجریه‌سنده بصره والیسی اولدقده عثمان بن ابی‌العاصك برادری اولان (حکم بن‌ابی‌العاص‌الثقفی)یی خراسان امیری نصب ایتمك اوزره دعوت ایلدکده دعوتجی یاکلشلقله (حکم بن‌عمروالغفاری)یی دعوت‌ایتمش اولدیغندن حکم‌غفاری، حضورزیاده کلنجه« بن سنی اراده‌ایتمدم ، امالله سنی اراده ایتمش » دیه‌رك آنی خراسان امیری نصب ایلشیدی . حکم غفاری ، خراسانه کیتدی . طخارستانه غزا ایتدی . پك چوق اموال غنائم آلدی . لکن اغتنام اولنان درهم ودنانیر، بین‌الغزاة تقسیم اولنمیوب‌ده کاملاً شام خزینه‌سنه کوندرلمسی ایچون معاویه طرفندن زیاده امرنامه کوندرلمش اولدیغنه مبنی زیادك حکم غفاری‌یه کوندردیکی تعلیماتده « معاویه‌نك بکا کوندردیکی امرنامه‌ده درهم ودنانیرك کندوسی ایچون افراز اولنمسی محرر اولدیغندن درهم و دنانیری بین‌الغانمین تقسیم ایتمه » دیو امر اولنمشیدی . بوکا جواباً حکم دخی یازدیغی تحریراتده « امیر المؤمنینك سکا یازدیغی امر بکا بالغ اولدی . بنجه اللهك کتابی امیر المؤمنینك مکتوبندن مقدمدر » دیو اشعار وناسه دخی « عطیه‌لریکزی آلکز . مالل‌ریکزی آلکز » دیه‌رك بالجمله اموال غنائمی تقسیم ایتدکدن صکره « یارب ! سنك عندکده بنم ایچون خیر وحسنات وار ایسه روحمی قبض ایت » دیو دعا ایتمش و دعاسی مقبول اولوب همان ارتحال داربقا ایتمشدر .

بعض توضيحات

بالاده بيان اولنديغى اوزره كوفه واليسى مغيره بن شعبه اللنجى سنهٔ هجريه‌ده وفات ايلدكده كوفه ايالتى بروجه الحاق بصره واليسى زياده توجيه ايدلدى وبوايكى ايالت جسيمه برلشديرلدى .

ممالك ايرانيه ايسه ايكى قسمه منقسم اولوب بر قسمى بصره‌يه وقسم ديكرى كوفه‌يه مربوط اولديغندن زياد بالجمله بلاد شرقيه‌نك حكمدارى اولدى .

زياد ، همان كوفه‌يه واروب بصره‌ده اصحاب كرامدن (سمرة بن جندب)ى قائمقام براقدى ، فقط ايران فاتحلرينك مقرّى اولان كوفه و بصره شهرلرى اوته‌دنبرو كرسئ ايالت اولمغله هرقنغيسى مركز ايالت اتخاذ اولنسه ديكرى آنى قصقانه‌جغندن زياد ، آلتى آى برنده وآلتى آى ديكرنده اقامت ايله كندوسى هر قنغيسنده بولنور ايسه ديكرنده دخى (سمره) بولنوردى . سمره ، خوارج حقنده زياده شدت كوسترمكده اولديغى جهتله زياد آندن امين ايدى . زياد كوفه‌ده ايكن بصره‌ده خوارج ظهور ايتديسه‌ده سمره ، آنلرى مضمحل قيلمش واو صره‌ده رؤساى شيعه‌دن بعضيلرى دخى اعدام ايدلمشدر .

بوصورتله معاويه ، شرق جهتندن امين اولديغى كبى ينه اشبواللنجى سنه مصر واليسى (معاويه بن خديج)ى عزل ايله يرينه كندى خواص امراسندن وصغار صحابه‌دن (مسلمة بن مخلّد الانصارى) يى نصب و آفريقيه واليلكنى بروجه الحاق آكا توجيه ايله غرب جهتندن دخى مطمئن البال اولمشدر .

امويلرك بعض مظالمى

حضرت علينك كنيه‌سى (ابو الحسن) در . لكن بر كون رسول اكرم آنى توز ، طوپراق ايچنده كورنجه (ابوتراب) ديو خطاب ايلمش اولديغندن حضرت على ، كندوسنه ابو تراب دينلورسه ممنون اولوردى .

امرای بنی امیّه ایسه منبرده حضرت عثمانه دعا ایتدکدن صکره ابوترابه سبّ ایلر وعلویلره (ترابیلر) تعبیر ایدرلر ایدی . اهل شامك عوامی، ابوترابك کیم اولدیغنی بیلمزلردی . حتی بر کون بر کیمسه اهل شامدن برینه « خطیبلریکزك منبرده سبّ ایلدکلری ابوتراب کیم » در دیو سؤال ایتدکده « ظن ایدرم که بر حیدود اولمق کرکدر » دیو جواب ویرمش اولدیغی مرویدر .

مغیره بن شعبه ، کوفه والیسی اولدقده امویلره عرض خلوص ایچون جمعه کونلری منبرده ابوترابه بددعا ایتدکجه (حجر بن عدی بن حاتم طی) وآنکله برابر بر جماعت آنی رد ایدرلردی . مغیره دخی مسامحه ایدوب آنلره بر شی دیمزدی . بروجه بالا زیاد کوفه والیسی اولوبده منبرده حضرت عثمانه دعا ایتدکدن صکره ابوترابه سبّ ایدنجه کمافی السابق حجر ، قالقوب حضرت علی‌یی ثنا ایتدکده (زیاد) اوفکه‌لنوب آنی ورفقاسی اولان اون اوچ کشی‌یی اخذ وکرفت ایله تیمور بند ایتدردی وجمله‌سنی شامه کوندردی. ایچلرندن آلتیسنه عشیرتلری شفاعت ایتمکله صالیویرلدیلر. باقی یدیسیله (حجر بن عدی) اعدام ایدلدیلر . حجر ایسه ملتجه پك بیوك بر ذات اولدیغندن طولایی چوق کیمسه‌لر معاویه‌یی طعن ایدر اولدیلر .

(حسن بصری) دن مرویدر. دیمش که معاویه‌نك درت ایشی‌واردرکه هر بری مهلکه‌در. اولا : بقایای صحابه واصحاب فضیلت وار ایکن مشورتسز خلافتی سیف ایله آلدی . ثانیاً : اوغلی یزیدی ولی‌عهد ایلدی ، یزید ایسه خمرایچر وحریر کیر وطنبور چالارایدی. ثالثاً : زیادی نسبنه الحاق‌ایلدی. رابعاً : حجربن عدی‌یی قتل ایتدی.

نقل منبر مسئله‌سی

او زمانك احوالنه عطف نظر دقت اولنورسه کوریلورکه شامده تشکل‌ایدن دولت امویّه ، برقارتال قوشنه بکزردی‌که باشی حجاز وقلبی شام اولوب مصر وعراق اوزرینه برر قنادینی آتمش وآیاقلرینی دیار رومه

اوزاتمش ایدی . بالاده بیان اولندیغی اوزره مصر وعراق والیلری برر حکمدار قوی الاقتدار ایدی. دمشق شام ایسه مقرّ خلافت وسلطنت اولدیغندن بوراده جهات سائره‌دن زیاده قوتی وار ایدی . اما باش طرفنده اوقدر قوتی اولمیوب امرای امویّه ، جانب حجازده ایستدکلری کبی بالاپروازلق ایده‌مزلردی . زیرا مکه ومدینه‌ده اکابر اصحاب کرامدن نیچه ذوات وار ایدی وکعبهٔ مکرمه مطاف انام اولدیغی کبی مسجد شریف نبوی ایله روضهٔ مطهره دخی مطمح انظار زوّار ایدی .

بناءعلی ذلك معاویه ، مرکز خلافت اولان دمشق شامه شرف ویرمك وقلوب انامی اورایه توجه ایتدیرمك اوزره اللی‌بشنجی سنهٔ هجریه خلالنده منبر شریف نبوی ایله مؤذن نبوی (سعد القَرَظ) رضی الله عنه یدنده امانت اوله‌رق محفوظ بولنان عصای نبوینك دمشق شام جامعنه نقللرینی امر ایتمشیدی .

اتفاقا اوکون کونش طوتلدی ، عالمی ظلمت قاپلادی . ناس بونی منبر نبوینك نقلی داعیه‌سنه حمل واسناد ایله فریاد ایلدی . علی روایةٍ جابر وابوهریره رضی الله عنهما نزد معاویه‌یه واروب « یا امیرالمؤمنین ! منبر شریفك یرندن تحریکی وعصای نبوینك شامه نقلی جائز اولماز » دیو نصیحت ایلدیلر. آنك اوزرینه معاویه اظهار ندامت ایله اعتذار ایدرك او ، امری کیرو آلدی ومنبر شریفه آلتی باصامق زیاده قیلدی .

استطراد

خلفای امویه‌دن عبدالملك بن مروان خلیفه اولدقده منبر شریفك شامه نقلنی امر ایدنجه (قُبیصه بن ذُوَیب) آکا نصیحت ایلدی ومعاویه بوکا عزیمت ایلشیکن امرینی کیرو آلمش اولدیغنی سویلدی . اوده بوندن واز کچدی. کذلك اوغلی (ولید) خلیفه اولوب‌ده حج ایتدکده بو امر خطیره عزیمت ایلدیسه‌ده مدینه‌ده سیدالتابعین اولان (سعیدبن‌المسیب) حضرتلری (عمر بن العبد العزیز) حضرتلرینه خبر کوندروب « صاحبکه سویله مسجد

شریفه تعرض ایتمسون ، اللهك غضبندن قورقسون » دیو بیورمش اودخی
ولیده سویلیوب آنی بونیتندن واز کچورمشدر . بعده (سلیمان بن عبدالملك)
خلیفه ایکن حج ایلدکده (عمر بن عبدالعزیز) بوکیفیتی آکا حکایه ایتمکله
« امیرالمؤمنین عبدالملك وولید حقلرنده بودرلو سوزلرك سویلنمسنی ایستمم.
بویله شیلر، بزم نه‌مزه لازم. بز دنیایی آلدق ، المزده‌در. اویله شعائر اسلامدن
اولوب‌ده ناسك زیارت ایلیه کلدیکی شیئه قصد ایلمك بزه یاقیشورمی »
دیمشدر .

فرار فرزدق

شاعر مشهود (فَرَزْدَق) معاویه‌یی هجو ایتمش اولدیغندن زیاد ، آنی
بصره‌ده ایکن طوتمق ایستمش ایسه‌ده فرزدق طویوب کوفه‌یه کیتمش
ایدی . زیاد آنك اخذ وکرفتی ایچون کوفه‌ده‌کی قائممقامنه امرنامه
کوندرمش ایسه‌ده فرزدق ایشیدوب جانب حجازه صاوشمش وکبار بنی
امیه‌دن سعیدبن العاصی‌یه دخیل دوشمش . او وقتك حکمنجه سعید دخی
آنی حمایه ایتمکله فرزدق آنك حقنده مدحیه سویلمشدر وزیادك وفاتنه قدر
جانب عراقه کلمیوب کاه مکه‌ده وکاه مدینه‌ده اقامت ایلمشدر .

(وفات سعیدبن زید ودیکر بعض وفیات)

اللی برنجی سنهٔ هجریه خلالنده عشرهٔ مبشره‌دن (سعیدبن زید)
حضرتلری داربقایه ارتحال ایتدی رضی‌الله عنه وارضاه . حضرت
عمرالفاروقك انشته‌سی وعمزاده‌سیدر وآندن اول اسلام ایله مشرّف
اولانلردندر . وفاتنده (سعیدبن ابی وقّاص) غسل ایدوب نمازینی دخی
(ابن عمر) قیلمشدر . ثقه‌دن روایت اولندیغی اوزره دائما ابوبکر وعمر
وعثمان وعلی وطلحه وزبیر وسعدبن ابی وقّاص وعبدالرحمن بن عوف وسعید
بن زید محاربه‌ده رسول اکرمك اوکنده ونمازده آرقه‌سنده بولنورلرایمش.
ینه اللی برسنه‌سنده اصحاب کرامدن (جریر بن عبدالله‌البجلی)

و (ابوبكره بن الحارث) رضى الله عنهما وام المؤمنين (ميمونه) رضى الله عنها دار بقايه ارتحال ايتديلر .

اللى ايكنجى سنه دخى فقها وفضلاى صحابه دن ومستجاب الدعوه ذواتدن (عمران بن الحصين) رضى الله عنه بصره ده وفات ايلدى .

اللى اوچنجى سنه دخى (عمرو بن حزم الانصارى) ودمشق شام قاضيسى اولان (فُضاله بن عُبَيْد الانصارى) رضى الله عنهما وفات ايلديلر .

فضاله ، اصحاب احددن اولوب معاويه خليفه اولدقده آنى قاضى نصب ايتمشيدى بوكره وفاتنده معاويه، بالذات آنك تابوتنى حامل اولدى واوغلى عبدالله ه « كل ، بكا اعانه ايت ، بوندن صكره بويله برجنازه طاشيميه جقسين » ديدى .

وفات زياد

(زياد بن ابيه) برادرى معاويه يه مكتوب كوندروب « بن عراقى صول الله ضبط ايلدم ، صاغ الم بوشدر . آنى ده حجاز ايله مشغول ايدرم » ديو عرض ايتمكله معاويه اللى اوچ سنهٔ هجريه سنده حجازى بروجه الحاق آكا توجيه ايله فرمانى كوندردى .

اهل حجاز آندن خبردار اولنجه تلاشه دوشمشلر وبر جماعت (عبدالله بن عمر) حضرتلرينك يانته واروب عرض كيفيت ايلدكلرنده ابن عمر ، اللرينى قالديروب « يارب ! بزى زيادك شرندن حفظ ايت » ديو دعا ايتمش ، آنلرده « آمين » ديمشلر . بحكمة الله تعالى زياد ، همان كوفه ده ايكن اللى اوچ ياشنده اولديغى حالده اشبو اللى اوچ سنه سنده وفات ايلدى . بعض شعرا آنك ايچون مرثيه ياپدى . فرزدق ايسه هجويه سويلدى .

توجيهات

معاويه، اكابر اصحاب كرامك اعتراضاتندن احتراز ايلديكى كبى كندوسنك اقرانى اولان كبار بنى اميه دن دخى صاقنوردى .

از جمله عمزادەسی اولان (مروان بن الحکم) که معاویه شام والیسی ایکن او دخی حضرت عثمانك سر کاتبی ومستشار خاصی ایدی . کذلك سعید بن العاصی که حضرت عثمان ، آنی تربیه ایله رجال قریش صرەسنه قومشیدی . ایکیسیده خاطری صایلور امرای امویەدن اولدقلری حالده مدینەده متوطن ایدیلر . مروان ، مدت مدیده مدینه امارتنده بولنمش ایکن معاویه آنی عزل ایله یرینه سعیدی نصب ایتمشدی . بوکره دخی سعیدی عزل ایله یرینه مروانی نصب ایلدی . مرامی ایکیسنی یکدیکری علیهنه دوشوروبده ایکیسنیده انظار ناسده کوچوك دوشورمك ایدی . آنلر ایسه او دورده حکم فرما اولان غیرت عصبیەیه خلل کتورمدیلر . یکدیکره ضرر ویرمدیلر .

بروجه بالا زیادك وفاتنده اوغلی (عبیدالله) شامه کلدی . معاویه آنی خراسان امیری نصب ایتدی . عبیدالله ، او زمان یکرمی بش یاشنده ایدی . خراسانه کیتدی . نهر جیحونی کچوب بخارادن نیچه مملکتلر فتح ایتدی .

پك چوق اموال غنائم آلدی و اللی بش سنەسنده بصره والیسی اولدی و او زمان ضحّاك بن قیس دخی کوفه والیلکنه تعیین ایدلدی .

بعض وفیات

فتح مکەده اسلام ایله مشرف اولان اصحاب کرامدن (سعیدبن یربوع) یوز یکرمی درت یاشنده و (حُوَیطِب بن عبدالعُزّیٰ) یوز یکرمی یاشنده واصحاب بدردن (ابوقَتادَة الانصاری) یتمش یاشنده ایکن اللی درت سنهٔ هجریەسنده وفات ایلدیلر . رضی‌الله عنهم .

ینه بوسنه رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك آزادلولرندن (ثوبان) رضی‌الله عنه عزم داربقا ایلدی .

رسول اكرمك آخرت اوغلی (أُسامَة بن زید) رضی‌الله عنهما ایله (عبداله بن انیس الانصاری) رضی‌الله عنه دخی علی روایةٍ بوسنه وفات ایلمشلردر .

اللی بش سنه‌سنده دخی (ابوالیسر کعب بن عمروالانصاری) رضی‌الله عنه وفات ایلمشدر .

وفات سعد

عشرۀ مبشره دن سعد بن ابی وقّاص رضی الله عنه حضرتلری علی روایةٍ اشبو اللی بش سنۀ هجریه‌سنده عازم دار بقا اولمشدر .

اون یدی یاشنده ایکن اسلام ایله مشرّف اولوب ابتدا فی سبیل‌الله قان دوکن و اوق آتان اودر . بدر و احدده و سائر غزوات نبویّه‌ده هپ رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلریله برابر بولنمشدر . ایران اردولرینی بوزان وپای تخت ایران اولان مداینی فتح ایدن وکوفه شهرینی بنا ایلین اودر . مستجاب الدعوه اولوب هر خصوصده دعاسی اوق کبی ایشلردی . هرکس آنك دعاسندن خوف ایلردی . حضرت عمرك وفاتنده (اصحاب شوری) دن بریسی ایدی . حضرت عثمان قتل اولندقده عزلت وانزوایی اختیار ایدی . اوغلی (عمر بن سعد) وبرادر زاده‌سی (هاشم بن عتبه) عثماندن صکره ناسی کندوسنه بیعت ایچون دعوت ایلمك ایستدیلر ایسه‌ده اوقبول ایتمیوب سمت سلامتی ترجیح ایلدی. بوجهتله جمل وصفین‌وقعه‌لرنده بولنمدی . معاویه ، دم عثمانی طلب دعواسیله میدانه چیقدقده آنی جلبه چالشدی . سعید ایسه « بن ، بر کوکلك مصاحبتی سنك مدت حیات ومماتکدن دها خیرلو اولان علی‌یه موافقت ایلیوب‌ده بی‌طرفلغی اختیار ایتمش ایکن بنی نصل موافقته دعوت ایلیورسین . تعجب ایدیورم » دیه‌رك معاویه‌یه رد ایله جواب ویرمشیدی . صکره حضرت حسن ، امر خلافتی معاویه‌یه تسلیم ایدوب‌ده جمله ناس معاویه‌یه بیعت ایلینجه سعد حضرتلری دخی جماعتدن آیرلمدی . لکن یوزینه قارشو (مَلِكْ) تعبیر ایدوب

(خلیفه) یاخود (امیرالمؤمنین) دیمدی . قیزی (عایشه) یه دیمش که « هنوز اسلام ایله مشرّف اولمدن عالم منامده کوردم که : قرا کُلق ایچنده قالمشم . ناکاه بر آی کوردم . آکا طوغری واردم . زید بن حارثه ایله علی بن ابی طالبی وابو بکری کوردم . سز بورایه نه‌وقت کلدیکنز دیو صوردم. شمدی کلدك دیدیلر. بو رؤیایی کوردکدن صکره رسول‌الله‌صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك کیزلوجه ناسی دعوت ایلدیکنی ایشتدم. همان یانئه کیتدم ، ایمان ایتدم . ایشته بو اوچندن بشقه بکا اسلامده سبق ایدن اولمدی » انتهی.

سعد حضرتلری مدینه‌یه یدی میل مسافه‌سی اولان (عقیق) نام‌محلده وفات ایلدی . ناس آنی اوموزلرنده طاشییوب مدینه یه کوتوردیلر . مسجد شریفه ادخال اولندی . نمازینی امیر مدینه اولان مروان قیلدی . حین وفاتنده صوفدن معمول اسکی جبّه‌سنی ایسته‌مش « بنی بونکله تکفین ایدیکز . زیرا بن بدرده مشرکینه ملاقی اولدیغمده بوجبّه صرتمده ایدی . آنی بوکون ایچون صاقلادم » دیمش ، ایشته او جبّه ایله آنی دفن ایلدیلر عشرهٔ مبشره‌دن اك صکره وفات ایدن اودر .

رسول اکرمدن مرویدر . بیورمش که (ابو بکر جنته‌در ، عمر جنته‌در ، عثمان جنته‌در ، علی جنته‌در ، طلحه جنته‌در ، زبیر جنته‌در ، عبدالرحمن بن عوف جنته‌در ، سعد بن ابی وقاص جنته‌در ، سعیدبن زید جنته‌در ، ابوعبیدة بن‌الجراح جنته‌در) .

یزیدك ولیعهدلکی

معاویه ، اوغلی یزیدی ولیعهد ایتمکله‌اللی آلتی سنه‌سنده ناس‌بووجهله یزیده بیعت ایلدی . معاویه‌نك اك بیوك خطالرندن بری بودر . ابتدا آنی بوداعیه‌یه دوشورن (مغیره بن شعبه) ایمش .

شویله که : معاویه ، مغیره‌یی کوفه والیلکندن عزل ایله یرینه سعید بن العاصی‌یی نصب ایتمك فکرنده بولندیغنه مغیره مطلع اولنجه کویا

كندوسی ولایتی ایستمیورمش کبی ناسه کوسترش ایتمك مقصدیله استعفا ایتمك اوزره شامه کلدی ومعاویه ایله کورشدکدن صکره اوغلی یزیدك یاننه کیروب دیمش که « رسول‌الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك اعیان اصحابی وقریشك کبراسی وآنلرك اقرانی کیتدی ، آنجق اوغللری قالدی . سن ایسه آنلرك رأیاً افضل واحسنی وسنت و سیاستجه اعلمی سك . سنك ایچون بر بیعت عقد ایتمکدن امیرالمؤمنینی نه منع ایدیور » .

یزید ، بو سوزدن حظ ایدوب « عجبا بودیدیکك شی باشه چیقه‌بیلورمی » دیدکده مغیره « اوت » دیمکله یزید همان پدرینك یاننه وارمش . کیفیتی خبر ویرمش . معاویه ، مغیره‌یی چاغروب صورمش . مغیره « یاامیرالمؤمنین ! کوردك که عثماندن صکره نصل اختلاف وقوع بولدی ، نقدر قانلر دوکولدی . یزیدی ولی‌عهد ایت . اکر سکا برحال اولورسه ناسه ملجأ وسکا خیرالخلف اولور . فتنه واقع اولماز ، قان دوکولمز » دینجه معاویه « بوخصوصده بکا کیم نصرت ایلر » دیدکده مغیره « بن ، اهل کوفه ایچون کافی‌یم . زیاد دخی بصره‌یه کافی اولور . بوایکی شهردن صکره سکا مخالفت ایلیه‌جك بلده یوقدر » دیمکله معاویه « هایدی ایشکك باشنه کیت ومعتمدك اولان آدملرله مشاوره ومقاوله ایت » دیه‌رك مغیره‌یی کوفه‌یه اعاده‌ایتمشدر . مغیره کوفه‌یه کیتدی وعزلدن قورتلدیغنه تشکراً بنی امیّه طرفدارانیله مشاوره ویزیدك ولی‌عهدلکنی ترویج ایتدی . آنلرده موافقت ایلدیلر .

مغیره آنلرك ایچندن اون کیشی سچوب اوغلیله برابر شامه کوندردی . آنلرده شامه کلوب معاویه ایله کورشدیلر ویزیده بیعتی ترویج ایلدیلر . معاویه آنلره « بوخصوصك اعلاننده عجله ایتمیکز فقط رأیکزده ثبات ایلیکز » دیدی .

آنلر بوقرار اوزره کوفه‌یه عودت ایلدیلر معاویه‌نك‌ده بوخصوصده عزمیتی قوت بولمغله کیفیتی بصره والیسی زیاده یازدی .

یزید ایسه هوا وهوسنه تابع برشخص مذموم الاطوار اولدیغندن زیاد ، بوخصوصده عجله اولنمامسنی معاویه‌یه اشعار ویزیده دخی تهذیب اخلاق

وتعدیل اطوار ایلمسی لزومنی بالواسطه اخطار ایتدی . یزید دخی بعض افعال مذمومه‌سندن واز کچه‌رك بعض مرتبه احوال واطوارینی تعدیل واصلاح ایلدی .

معاویه‌یی بومنزلقه‌یه دوشورن مغیره وفات ایلدیکی کبی بوخصوصده تأنی اولنمسنی اخطار ونصیحت ایلین زیاد دخی فوت اولدی . لکن معاویه‌نك بوبابده اولان عزیمتی قوت بولدی . و بوخصوصه موافقت ایچون عبدالرحمن بن ابی بکر ایله عبدالله بن عمره کلّی عطیّه‌لر کوندردی ایسه‌ده آنلر سمت قبوله یناشمدیلر .

آنك اوزرینه معاویه ، امیر مدینه اولان مروان بن حکمه امرنامه یازوب « بنم سنّم کاله کلدی ، کمیکلرم اینجلدی. بندن صکره امت آره‌سنده اختلاف وقوعندن خوف ایدییورم . یریمی طوته‌جق برینی ولی عهد ایلمك ایستیورم. لکن سنکله مشاوره ایتمدن برقرار قطعی اتخاذینی مناسب کورمدم. بوراسنی خیار امت ایله مشاوره ایت. نه‌دیرلر ایسه بکابیلدر » دیدی .

مروان کیفیتی ناسه بیلدیردکده « معاویه اصابت ایلر و اومارز که حق وصوابی تحریده قصور ایتمز » دیمه‌لریله مروان کیفیتی معاویه‌یه عرض ایتدی . آنك اوزرینه معاویه یازدیغی امرنامه‌ده اوغلی یزیدی ذکرایتمکله مروان ، آنی ناسه بیان ایتدکده عبدالرحمن بن ابی بکر « سزخلافتی قیصرلق حکمنه قومق ایستیورسکز » دیه‌رك لسان شدت ایله جواب رد ویردی . پرده آرقه‌سنده بولنان امّ‌المؤمنین عایشهٔ صدّیقه دخی مروانی تکدیر ایتدی . حضرت حسین بن‌علی وعبدالله بن‌عمر وابن زبیر دخی برر برر قالقوب معاویه‌نك بوتکلیفنی رد ایلدی .

معاویه ایسه بلاد سائره‌کی مأمورلرینه امرنامه‌لر کوندروب یزیدی تذکار و آنك ایچون مرکزه مبعوثلر کوندلمسنی اشعار ایلمش اولدیغی جهتله اطرافدن دمشق شامه مبعوثلر کلدی . معاویه آنلری حضورینه جلب ایتدی . خواص امراسندن اولوب کندوسنه تعلیمات مخصوصه ویرلمش اولان (ضحاك بن قیس الفهری) سوزه آغاز ایله « یاامیرالمؤمنین! سندن

صكره نا-ه مرجع اوله‌جق برذات لازمدركه مسلمينك قانلرى دوكولمه‌يه وناسك امورى اصلاح وطرق ومعابر تأمين اولنه. يزيد ايسه صاحب رأيدر وعلماً وحلماً افضلمزدر . آنى ولى عهد ايت » ديدى . رجال شامدن بعضيلرى دخى قالقوب آنك سوزينى تأييد ايلديلر . معاويه ، بصره مبعوثلرينك رئيسى اولان (احنف بن قيس) ه « سن نه‌ديرسين » ديدكده « طوغريسنى سويليه‌جك اولسه‌ق سندن قورقارز ، يالان سويليه‌جك اولسه‌ق اللهدن قورقارز. سن اميرالمؤمنين‌سين. يزيدك خفى وجلى احوالنى جمله‌دن اعلى بيلورسين . اكر آنى الله ايچون وامت ايچون خيرلو كورر ايسه‌ك بزمله مشورت ايله والا سن آخرته كيدركن دنيا ايچون آنك حقنده تدارك كورمه. بزه آنجق سمعاً وطاعةً ديمك دوشر » ديدى. آنك اوزرينه اهل شامدن برى قالقوب « بو عراقى نه‌ديور . بزم سمعاً وطاعه ديمكدن بشقه نه صلاحيتمز وار » ديدى . بونك اوزرينه مجلس طاغلدى. لكن هر كس احنفك نطقنى حكايه ايله سويلشور اولدى .

معاويه ايسه لطف ومدارا ايله اهل عراقك اكثرينى جلب ايتدى . بناءً عليه اهل شام كبى اهل عراق دخى يزيده بيعت ايلديلر .

فقط حضرت حسين وعبدالرحمن بن ابى بكر وعبدالله بن عمر و ابن زبير مخالفت ايلدكلرندن اهل حجاز بيعت ايتديلر. بناءً عليه معاويه بر مقدار سوارى ايله جانب حجازه كيتدى . مدينه‌يه واردقده اولا حضرت حسين وعبدالله بن عمر و ابن زبير وعبدالرحمن بن ابى بكره روى التفات كوسترمدى آنلرده چيقوب مكه‌يه كيتديلر. ايشته اول اثناده عبدالرحمن بن ابى بكر وفات ايلمكله معاويه‌يه مخالف اولانلردن برى اكسيلمش اولدى . معاويه ، مدينه‌ده منبر نبوى‌يه چيقوب خطبه اوقودى واوغلى يزيدى وصف وثنا ايتدى « خلافته آندن احق كيم وار» ديدى و بو بابده مخالف اولانلرى قتل ايله تهديد ايلدى .

بعده ام المؤمنين عايشهٔ صدّيقه‌نك يانته واردقده حضرت عايشه آكا بو طورندن طولايى توبيخ يوللو نصيحت ايلدى ايسه‌ده معاويه « نه‌يايه‌يم . بن

يزيده بيعت ايلدم، ناس‌ده بيعت ايلدى ، شمدى بو بيعتى نقض ايده‌لمى » ديو .
اعتذار ايتدى وبعده چيقوب مكه‌يه كيتدى .

حضرت حسينه « يا ابن رسول‌الله ، يا سيد شباب‌المسلمين » ديه‌رك روى
التفات كوستردى . عبدالله بن زبير وعبدالله بن عمر حقلرنده دخى لطفله
معامله ايتـدى . هركون اوچنك‌ده حال وخاطرلرينى صورارِدى . لكن
ولى عهدلك حقنده آنلره برشى آچمازدى. نهايت مناسك حجى ايفا ايلدى.
آغرلغنى يوكلتـدى . وقت حركتى تقرب ايلدكده اوچنى بردن احضار
ايتدى وآنلره خطاباً « سزكله اولان حقوقه رعايتمى كوره‌يورسكز . يزيد
سزك قرنداشكز وعمزاده‌كزدر. آنك خلافتنى اقرارايلمكزى آرزو ايتدم
او شرطله‌كه عزل ونصب وجبايت وتقسـيم اموال هپ سزك الكزده اوله
وبرخصوصده او سزه معارض اولميه » ديدكده اوچى‌ده سـكوت ايلديلر .
تكرار جواب ايستدى. برشى سويلمديلر. نهايت عبدالله بن‌زبيره توجيه‌خطاب
ايتدكده ابن زبير آكا جواباً « سنى اوچ صورتله مخيرقيلارز. رسول‌اللهك
ياپديغى كبى ياپ » ياخود ابوبكرك ويا عمرك ياپدقلرى كبى‌ياپ » ديدى.

معاويه « آنلر نه ياپديلر » ديو صوردى . ابن زبير « رسول‌الله صلى‌الله
عليه وسلم حضرتلرى عزم داربقا ايلدى ، كيمسه‌يى خلافته تعيين ايتمدى.
ناس ، ابوبكره راضى اولدى » ده‌يينجه معاويه « ايچكزده ابوبكره مانند
كيمسه يوق » ديمكله ابن زبير « حقك وار. اويله ايسه ابوبكرك ياپديغى كبى
ياپ‌كه قريشك بنى اميه‌دن اولميان برشعبه‌سندن خليفه انتخاب ايلدى وايستر
ايسـه‌ك عمر كبى ياپ‌كه خلافتى آلتى كشى بينده شـورايه حواله ايتدى .
بو آلتينك ايچنده كندوسـنك وباباسنك اوغللرى يوق ايدى » ديو جواب
ويردى . معاويه « بشـقه بر ديه‌جكك وارمى » ديدكده ابن زبير « خير »
ديمكله معاويه ، ديكر ايكيسـنه صوردى . آنلر « بزم‌ده سـوزيمز آنك
سوزيدر » ديديلر .

آنك اوزرينه منبره چيقوب خطبه اوقودى وناسه خطاباً « خيارامت،
هپ يزيده بيعت ايلديلر سزده بيعت ايليكز » ديو امر ايتدى. **ناس دخى**

هپ خيار امت بيعت ايلمش ظن ايدرك بيعت ايلديلر . معاويه درحال بتون
مدينه‌يه عودت ايلدى . اهل مكه ، حسين بن على و عبدالله بن عمر و ابن
زبير حضراتنه « سز بيعت ايليه‌جك ايديكز » ديدكلرنده « والله بز بيعت
ايتمدك » ديملريله ناسه حيرت كلدى. معاويه ايسه مدينه‌يه كلوب اهل مدينه‌يه
دخى رسم بيعتى اجرا ايتديردكدن صكره شامه عودت ايلدى . اوغلنى
ولى عهد ايتمك اخص آمالى ايدى، آكاده نائل اولدى وكمال مساروافتخار
ايله دمشق شامه واصل اولدى .

توجيهات وبعض وقوعات

حضرت عثمانك بن عفّانك اوغلى (سعيد) نزد معاويه‌يه كلوب پدرينك
كندو حقنده واقع اولان الطاف وعناياتندن بحثله بر مأموريت ايستدى ،
اودخى سعيدى اشبو اللى آلتنجى سنهٔ هجريه‌سى ايچنده خراسان واليسى نصب ايتدى.
سعيد ، خراسانه واروب نهر جيحونى عبور ايله سمرقنده كيتدى
وحرب ايتدى. پدرينك صيتى بيوك اولديغندن عسكر كندوسنه ياور اولمغله
خيلى فتوحاته مظهر اولدى. ايشته اومحاربه‌ده (قُثَم بن عبّاس) رضى الله عنهما
شهيد اولمشدر. اكابر اصحاب كرامدن معاويه‌نك احتراز ايده‌جكى ذوات كرام
داربقايه عازم اولدى . كندو اجرا آتنه معارض اوله‌بيله‌جك ذاتلر پك آز
قالدى . معاويه آرتق آنلرى‌ده استثقال ايدر اولدى . بناءً عليه امير مدينه
اولان مروان بن الحكمى اللى يدى سنه‌سنده عزل ايله يرينه كندى برادرى
(عتبه بن ابى سفيان)ك اوغلى (وليد) ى نصب ايتدى .

معاويه ، بووجهله هرايستديكنى ياپمغه مقتدراولديغى حالده اختياراولمغله
عائله‌سى ايشه قاريشور اولدى. على الخصوص همشيره‌سى (امّ حكم)ك زياده
نفوذ واعتبارى وار ايدى . بناء على ذلك كوفه واليسى بولنان مشهور
احنف يعنى ضحاك بن قيس ، اشراف عربدن رأى وحكمت صاحبى برذات
ايكن اللى سكز سنه‌سنده معاويه آنى عزل ايله امّ حكمك اوغلى عبدالرحمن
الثقفى‌يى كوفه واليسى نصب ايلدى .

اواثناده کوفه طرفنده خوارج ظهور ایتمکله کوفه‌دن عسکر چیقوب آنلری طاغتمش ایسه‌ده عبدالرحمانك سوء حال وحرکتندن ناشی اهل کوفه آیاغه قالقوب آنی طرد ایلدکلرندن (نعمان بن بشیر) کوفه والیسی نصب اولنمشدر .

عبدالرحمن ، شامه عودت ایلدکده والده‌سنك خاطری ایچون مصر والیسی نصب اولندی ایسه‌ده بودرلو اجرا آت نابجایه دولت امویه اکابری قارشو کلمکه مجبور اولدیلر .

حتی عبدالرحمن ، مصره عزیمت ایلدکده رجال مصردن مشهور (معاویه بن خدیج) ایکی قوناقلق محلدن آنی قارشولیوب « کوفه‌ده یاپدیغکی بوراده یاپه‌مزسین . هایدی کیرو کیت » دیمکله ، او دخی شامه عودت ایله عرض شکایت ایلمشدر .

معاویه بن خدیج ایسه مصرك دولت امویه النه کچمسنه الك بیوك خدمت ایلینلردن بری اولمغله شامجه پك زیاده مظهر اعزاز واحترام ایدی . حتی نزد معاویه‌یه کلدکده کندوسنه احتراماً یوللر فسلکنلر ایله تزیین اولنوردی . بوکره بروجه بالا عبدالرحمانی مصردن طرد ایلدکدن صکره شامه کلوب‌ده معاویه بن ابی سفیانك حضورینه چیقدقده امّ حکم اوراده حاضر بولنمغله بو « کیم » در . دیو صورمش ابن ابی سفیان دخی « معاویه بن خدیج » در دینجه امّ حکم « مرحبا دیه‌جك آدم دکلدر » دیوب ابن خدیج آنی ایشتمکله « لطف ایت یاامّ حکم ! سن تزوج ایتدك ، اما ایی ایی اولاد یتشدرمدك . سن فاسق اوغلکك بزم اوزریمزه والی اولوب‌ده کوفه‌دکی اخوانمزه یاپدیغنی بزده یاپمسنی ایستدك . او کوفه‌ده یاپدیغنی مصرده یاپه ایدی والله شو اوتوران (یعنی معاویه بن ابی سفیان) کریه کورسه بیله بز سنك اوغلکی اویله دوکردك که باشی آشاغی کلوردی » دینجه معاویه ، همشیره‌سی امّ الحکمه « سن صوص » دیمکله اوده سکوته وارمشدر .

اللی سکز سنه‌سنده بصره‌ده دخی خوارج ظهور ایتمش ایسه‌ده

بصره والیسی (عُبَیدُالله بن زیاد) آنلری اوروب پریشان ومضمحل ایتمشدر .

زیادك خدماتی نزد معاویه‌ده مقبول اولوب اوغللری دخی پدرلری مسلکنده بولندقلرندن اللی طقوز سنه‌سنده معاویه، عبدالرحمن بن زیادی خراسان امیری نصب ایتمشدر .

وفات اعیانه

هجرت نبویه‌نك اللی آلتنجی سنه‌سنده امّ‌المؤمنین (جُوَیرِیَه) رضی‌الله عنها دار بقایه ارتحال ایتدی . ترجمهٔ حالی آلتنجی سنهٔ هجریه وقایعی صره‌سنده مرور ایتمشدر .

اللی یدنجی سنه دخی صغار صحابه‌دن وکبار بنی امیه‌دن وایران فاتحلرندن حضرت عثمانك دایی زاده‌سی اولان (عبدالله بن عامر) واصحاب کرامدن (عبدالله بن قدامة السعدی) و (جبیر بن مطعم القرشی) وعبدالدار اوغللرندن واکابر قریشدن (عثمان بن شیبه بن ابی طلحه) رضی‌الله عنهم وامّ‌المؤمنین (امّ سلمه) رضی‌الله‌عنها حضراتی دار عقبایه ارتحال ایتدیلر .

بو ، عثمان بن شیبه حالا کعبه‌نك مفتاحی اللرنده اولان (بنی شیبه) نك جد اعلاسیدر .

(امّ‌سَلَمَه) ابو سَلَمَه‌نك زوجه‌سیدر ، ابو سلمه‌نك والده‌سی (بَرّه بنت عبدالمطلب) اولمغله رسول اکرمك خاله زاده‌سیدر . اوّل باوّل ایمان ایدنلردن اولوب زوجه‌سی ام‌سلمه ایله برلکده ابتدا حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایلمشدر . احد جنکنده آلدیغی یاره‌دن فوت اولمغله ام‌سلمه طول قالمشیدی . اصیل زاده وصاحبهٔ حسن وجمال اولوب ابوبکر وعمر آنك ازدواجنه طالب اولدیلر ایسه‌ده قبول ایتمه‌مشیدی . صکره رسول اکرم ایستدی. آکا موافقت ایتمکله رسول اکرمه تزویج اولنمشیدی. غایت محترمه برسیّده ایدی .

اللی سکز سنه‌سنده دخی ام‌ّالمؤمنین عایشهٔ صدیقه رضی‌الله عنها عزم داربقا ایلدی . رضی‌الله عنها . آکا دائر یوقارولرده نیچه قصه‌لر یازلمش اولدیغندن تکراره حاجت یوقدر .

ینه بو سنه صفینده معاویه ایله برلکده بولنان صحابه‌دن (عقبة بن عامرالجهنی) وینه صحابه‌دن (سمرة بن‌جندب) و (مالك بن عبادةالغافقی) رضی‌الله عنهم وفات ایلمشلردر .

خدیجة الکبری رضی‌الله عنها حضرتلرینك برادر زاده‌سی اولوب فتح مکه‌ده اسلام ایله مشرف اولان مشهور (حکیم بن حِزامْ بن خُوَیلِدْ) رضی‌الله عنه بوسنه یوز یکرمی بوقدر یاشنده اولدیغی حالده دنیادن‌کوچوب عالم عقبایه کوچمشدر .

اللی طقوز سنه‌سنده دخی دهات وشجعان عربدن مشهور (قیس بن عبادة الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری مدینه‌ده وفات ایلدی . سخی وعالیجناب ومعاویه‌نك صایوب صاقیندیغی بر ذات حصافت نصاب ایدی . صفینده مشاهده اولنان یارارلقلری جزء سابعده محرردر .

صغار صحابه‌دن واخیار بنی امیّه‌دن واو وقتك حکمنجه خاطری‌صاییلور ذواتدن (سعید بن العاصی) واصحاب کرامدن (مرّة بن‌کعب‌السلمی) ومؤذن نبوی (ابومحذوره) ایله اصحاب صفه‌دن (ابوهریره) رضی‌الله‌عنهم حضراتی دخی اشبو اللی طقوز سنهٔ هجریه‌سنده عازم دار بقا اولمشلردر .

ابو هریره ، مصالحهٔ (حدیبه) سنه‌سنده اسلام ایله مشرف واصحاب صفه‌یه ملحق اولدقدن صکره بر آن خدمت مخصوصهٔ نبویه‌دن آیرلمدی آنکچون چوق حدیث حفظ وروایت ایلمشدر .

« رأس ستّینده ، یعنی آلتمش سنه‌سنده واقع اوله‌جق مصیبتدن الله صیغینورز » دیر ایمش . بونی بالذات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن‌می ایشتمش ، یوخسه همراز نبی‌اولان حذیفة بن الیماندن‌می بیلمم . فقط دیدیکی وقوع بولمشدرکه بروجه آتی آلتمش سنه‌سنده کربلا فاجعه‌سنك مبادیسی ظهور ایتمشدر .

اصحاب احددن اولوب آلتنجی سنهٔ هجریه‌ده سفارتله قیصره کوندرلمش اولان مشهور (دِحْیَهٔ کلبی) وفضلای صحابه‌دن واهل بدردن (حارثة بن نعمان الانصاری) وسابقین اوّلیندن وابتدا حبشه وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایلین اصحاب کزیندن اولوب ترجمهٔ حالی جزء رابعده امرای عسکریه صره‌سنده سبق ایدن (عمرو بن امیّه الضمری) واصحاب احددن اولوب وقعهٔ جملدن اولجه حضرت علی طرفندن بصره والیسی اولان (عثمان بن حنیف الانصاری) وبنی ثقیف قبیله‌سنك مبعوثلری مدینهٔ منوره‌یه کلوب‌ده طرف نبویدن آنلره امیر نصب اولنان (عثمان بن ابی العاص الثقفی) واهل بدردن (عتبان بن مالك الانصاری) و(سراقة بن عمرو الانصاری) واصحاب کرامدن (سهل بن الحنظلة بن الربیع الانصاری) و (عبدالله بن مالك الازدی) وبیعت رضوانده حاضر اولان اصحاب کرامدن (معقل بن یسار) و (ناجیه بن جندب) و (عبدالله بن مُغَفَّل) و (هند بن حارثه) و (ابو ثعلبة الخشنی) وعظمای قریشدن (ابو جهم وعقبه‌ده) وبدرده حاضر اولان (نعمان بن عمرو بن رفاعة الانصاری) هپ بو اثناده عازم دار القرار اولمشلردر . رضی الله عنهم.

اصحاب کرامدن (ابوقیس الجهنی) وخندق غزاسنه حاضر اولان (صفوان بن المعطل) وفتح مکه کونی (مزینه) بیراغنی حامل اولان (بلال بن الحارث) رضی الله عنهم دخی آلتمشنجی سنه وفات ایلمشلردر .

ینه بو سنه اصحاب کرامدن (وائل بن حجر الحضرمی) وفات ایلمشدر . بقیهٔ اولاد ملوکدندر . پدری حضر موتك بر قطعه‌سنده مشهور بر حکمدار ایدی . فتح مکه‌دن صکره خلق هر طرفدن فوج فوج مدینهٔ منوره‌یه کله‌رك اسلام ایله مشرف اولدقلری صره‌ده (وائل) دخی اسلامه راغب اوله‌رق مدینه‌یه کلمشدی . رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری اولجه آنك کله‌جکنی اصحابنه بیلدرمش و اوزاق محلدن وائل کلیور دیو خبر ویرمش ومدینه‌یه کلوب حضور نبوی‌یه داخل اولدقده رسول اکرم آکا زیاده اکرام والتفات بیورمش ایدی . حتی رداء شریفنی آنك آلتنه دوشه‌مش وهر کس جامعه کلسون دیو ندا ایتدرمش ایدی .

وائل، حضور نبویده اسلام ایله مشرف اولدقده رسول اکرم آکا خیر ایله دعا وباشنی مبارك الیله مسح ایتمش وعشر ویرمك اوزره زیر تصرفده بولنان یرلری آکا تملیك بیورمش ایدی .

آنی مدینهٔ منوره خارجنده (حَرّه) موقعنه قوندرمق اوزره معاویه بن ابی سفیانی مأمور ایتمکله وائل دوه‌سنه بنوب معاویه دخی یایان ویالین آیاق آنکله برابر کیدرکن حرارت شمس ایله قیزمش اولان قوملردن آیاقلری یانمغله « بنی ردیف قیل » یعنی ترکیکه آل دیوب وائل ایسه « سن ملوکه ردیف اوله‌جق ذواتدن دکلسین » دیمکله معاویه « اویله ایسه باری نعللریکی ویر، کیه‌یم. زیرا یرلرك صیجاغندن آیاقلرم یانیور » دیدکده وائل «افراد ناس ، ملوکك نعللرینی کیه‌مز ، فقط بنم دوه‌مك کولکه‌سنده یوری. بو شرف سکا یتشور » دیمش ایدی. مؤخراً وائل ، کوفه‌ده ساکن اوله‌رق صفینده حضرت علی ایله برلکده بولندی ومعاویه مقام خلافته کچدکدن صکره وائل کاوب آنکله کورشدکده معاویه، آنی کندی سریری اوزرینه چیقاروب یانده اوتورتدی وماجرایی کندوسنه حکایه واخطار ایتدی . وائل « کشکه سنی ترکیمه دکل ، اوکمه آلمش » اولایدم دیدی .

سبحان محول الحول والاحوال. وائل، جزیرة العربك براوجنده کوچوك برقطعه‌یه متصرف اولان برملکك اوغلی اولدیغی جهتله رؤسای قریشدن اولان ابو سفیانك اوغلی ترکیسنه آلمغه ونعللرینی کیدرمکه تنزل ایتمدیکی حالده معاویه ، قوت وقدرت خلافت ایله بتون ممالك اسلامیه‌ده، کیف‌مایشا متصرف اولدیغی زمان آنی سریرینه چیقارمش وشیمهٔ کریمهٔ اسلامك بر اثر جمیلنی کوسترمشدر .

فذلکه

بالاده بیان اولندیغی اوزره معاویه‌نك صاقندیغی کبار اصحاب کزین دار بقایه کیتدی کندوسنه اقران کچینن کبار بنی امیّه دخی ارتحال ایتدی.

کندوسنك اقراندن اولان مروان بن‌الحکم اگرچه برحیات ایسه‌ده اوده معزولاً ومنکوباً مدینه‌ده مقیم ایدی .

الحاصل معاویه‌نك اقرانی انقراض بولدی. میدان کندوسنه قالدی وطالعی یاوراولوب هرمرامنه نائل اولدی. کندوسنك خلافتی ملك وسلطنت قبیلندن اولوب سلطنتك توارثی ایسه امور طبیعیه‌دن اولدیغنه مبنی اوغلی یزیدی ولی عهد ایتمك هوسنه دوشدی. یزید ، اگرچه هوا وهوسنه تابع سفهادن ایسه‌ده انسان کندی قصورینی کورمدیکی کبی اولادی نه‌قدر کوتو اولسه آنك‌ده عیوبنی کورمز. بناءعلیه یزیدی ولی عهد ایدوب ناسی آکا بیعت ایتدردی وسنّی سکسنه قریب اولدیغندن دنیاجه بشقه ایلشیکی قالمامشیدی . فقط حسین بن علی وعبدالله بن عمر وعبدالله بن زبیر، یزیده بیعتدن امتناع ایتمش اولدقلرندن آنلری اقناع وارضایه چوق چالشدی ، چاره بوله‌مدی . کندوسنك وفاتندن صکره اوغلی یزید حقنده بو اوچی طرفندن ایقاع مشکلات اولنمق وبوسببله اهل اسلام آره‌سنده قان دوکلمك خاطره‌سی کندوسنه داغ درون ایدی .

واقعا ناس اوچنه‌ده مائل ومتوجه ایدی. فقط عبدالله بن‌عمر، عبادات ایله مشغول برذات کریم‌الصفات اوله‌رق اوغراشمغی سومزدی. شوقدر وارکه ناس آنی خلافته انتخاب ایده‌جك اولورلر ایسه رد ایتمزدی . اما عبدالله بن زبیر ، اوغراشیجی برذات اولمغله بنی امیّه آندن خوف واحتراز ایلوردی . لکن حفید سعید نبوی حسین بن علی وار ایکن آنلره نوبت کلمزدی . افکار ملیّه هپ آکا متوجه ایدی .

مرویدرکه : برکون مسجد رسولده اصحاب کرامدن ابوسعیدالخدری وعبدالله بن عمروبن‌العاص ودیکر بعض ذوات رضی‌الله عنهم برحلقه‌اولوب اوتوررلر ایکن حسین بن علی رضی‌الله عنهما یانلرندن کچوب سلام ویردکده سلامنی آلمشلر فقط عبدالله سکوت ایدوب آنلر فارغ اولدقده صوت جهیر ایله « وعلیك‌السلام ورحمةالله وبرکاته » دیدکدن‌صکره « اهل‌ارضدن اهل سمایه اك سوکیلی کیمدر، سزه خبر ویره‌یمی » دیمش آنلرده « بلی‌اعلی

خبر ویر » دیدکلرنده « ایشته بو کیدندرکه ایام صفیندن صکره بکا بر سوز سویلدی. بندن راضی اولمسی عندمده جهان دەکر » دیمکله ابوسعیدالخدری « عذر دیلەسەڭ اولمازمی » دیوب عبدالله دخی « بلی » دیمش. همان فرداسی صباحلین حضرت حسینڭ حضورینه وارمق اوزره قرار ویرمشلر ووارمشلر، حضرت حسینڭ حضورینه کیرمشلر. ابوسعیدالخدری ، عبداللهڭ مسجد شریفده سویلدیکنی حکایه ایتمش. حضرت حسین دخی « یاعبدالله ! اهل ارضڭ سمایه اڭ سوکیلیسی بن اولدیغمی بیلیورمیسین » دیدکده « رب کعبه حقیچون اویلەدر » دەیجه حضرت حسین « اویله ایسه نیچون صفینده هم بنمله، هم پدرمله محاربه ایتدڭ . حال بوکه پدرم بندن خیرلو ایدی » دیو بیورمش. عبدالله دخی «اوت اویلەدر. لکن پدرم، بر کون بندن رسول اکرمه شکایت ایلیوب یارسول الله عبدالله بتون کیجه قائم اولور و کوندوزین صائم اولور » دیدکده رسول اکرم (یاعبدالله نماز قیل واویو . اوروج طوت وافطار ایت وعمروه (یعنی پدریکه) اطاعت ایله) دیو بیورمشیدی. صفین کونی اوزریمه یمین ایتدی . بن ده میدان حربه چیقمغه مجبور اولدم . اما والله قلیج چکمدم ، سونکو استعمال ایتمدم ، اوق آتمدم » دیو اعتذار ایلمشدر .

ایشته حضرت حسین ایله محاربه ایدنلر بیله آنڭ علو قدرینی بویله اعتراف ایدرلردی . بناءعلیه آنڭ مخالفتی اوزرینه یزیدڭ تخت سلطنتده راحت طورەمیەجغی خاطرەسی هر کسڭ خاطرینه کلوردی (والله یفعل مایشا)

(وفات معاویه)

آلتمشنجی سنهٔ هجریّه خلالنده معاویه ، بر کون منبره چیقدی . خطبه اوقودقدن صکره « ای ناس ! اوزریکزده مدت امارتم اوزادی . سزی اوصاندردم ، بن ده سزدن اوصاندم . بن سزدن افتراقی آرزو ایدر اولدم ، سزده بنم افتراقمی آرزو ایدر اولدیکز. لکن بندن صکره سزه بندن خیرلوسی کلمز. نته کیم اوّل کانلر ، بندن خیرلو ایدیلر. دنیلمشدرکه هر کیم

لقاء باری‌یی ایستر ایسه باری تعالی دخی آنك لقاسنی ایستر. یارب! بن‌سنك ملاقاتکی ایستیورم ، سن‌ده بنم ملاقاتمی اراده بیور وبنی مبارك ومسعود قیل » دیدی . متعاقباً خسته‌لندی واوغلی یزیدی حضورینه جلب ایتدی.

یزیده دیمش‌که « اوغلجغزم ! بن سنی سفرلر ایله طولاشمقدن مستغنی وهرایشی سکا آسان‌قیلدم. دشمنلری یموشاتدم. عربی‌سکا سرفرو ایتدردم. کیمسه‌نك جمع ایتمدیکی اسباب واموالی جمع ایتدم . ایمدی اهل حجازی کوزه‌ت‌که آنلر سنك اصلکدر وسکا کله‌جکلرك الك محترمیدرلر . اهل عراقی‌ده کوزه‌ت، هرکون سندن برمأمورك عزلنی ایسترلر ایسه عزل‌ایت. برمأموری عزل ایتمك ، کندو اوزریکه یوزبیك قلیجی تشهیر ایتدرمکدن اهوندر .

اهل شامی‌ده کوزه‌ت که آنلر سکا همراز اولورلر . اکر دشمندن شبهه‌ك اولورسه آنلردن استعانه وایش بتدیکی کبی آنلری یرلرینه اعاده ایت. زیرا بشقه دیارده چوق اکلنورلر ایسه آنلرك‌ده اخلاقی بوزیلور. بن سنك ایچون کیمسه‌دن قورقمم، الاّ حسین بن علی وعبدالله بن عمر وعبدالله بن زبیردن‌دن قورقارم . فقط ابن عمر ، عبادات وطاعاته منهمك وطریق تقوایه سالك‌در. هرکس سکا بیعت ایلینجه اوده بیعت ایلر . اما حسین بن علی ، خفیف برذاتدر ! اهل کوفه آنی ، سنك اوزریکه خروج ایتدیره بیلورلر . آکا ظفریاب اولدیغك‌ده عفو وصفح ایله معامله ایت. آنك بزه قرابتی وبیوك حقی واردر وسبط نبیدر . سنك اوزریکه ارسلان کبی هجوم ایده‌جك آنجق عبدالله بن زبیردر . آکا ظفریاب اولورسه‌ك امان وزمان ویرمه ، آنی پاره پاره ایت »

بعده معاویه‌نك خسته‌لکی آغرلاشدقده « رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری بکا برکوملك کیدرمشیدی. تبرکاً آنی بوکونه قدر حفظ ایتدم وبرکون کسدیکی طرناقلری برشیشه ایچنه قویوب صاقلامشیدم. وفاتمده اوکوملکی بکا کیدیریکز واو طرناقلری سحق ایله کوزلریمه وآغزیمه قویکز . بلکه آنلرك حرمتنه جناب حق بنی عفو ایدر » دیدکدن صکره

« بن اولدیکم زمان جود وسخا دخی بنمله برابر اولور ونیجه ناسك عطیه‌لری منقطع اولور . سائللرك اللری بوش قالور » دیدی وحیاتندن مأیوس اولدقده « (ذی طُوی) نام محلده ساکن بر قرشی اولوب‌ده امارت ایله مشغول اولمایه‌یدم » دیو بیان تأسف ایتدی وآلتمش سنهٔ هجریه‌سی رجبنده وفات ایلدی . رضی‌الله وعفی عنه .

ضحّاك بن‌قیس، همان معاویه‌نك کفنلرینی آلوب منبره چیقدی برخطبه اوقودی ودیدی‌که « معاویه ، عربك دست قوت وقدرتی ایدی . الله تعالی آنکله فتنه‌یی دفع ایلدی‌وآنی قوللری اوزرینه حکمدار قیلدی وبر وبحرده عسکرینی یورتدی وآنکله نیجه بلده‌لری فتح ایتدی . لکن اوده اللهك برقولی ایدی . شمدی وفات ایلدی . ایشته کفنلری بودر . آنی بوکفنلر ایچنه صاروب قبره قویه‌جغز وآنی عملیله مشیت آلهیه‌یه ترك ایلیه‌جکز آندن صکره قیامته‌دك دنیا هرج مرجدر »

ضحاك ، بووجهله خطبه‌سنه ختام ویردکدن صکره معاویه‌نك نمازینی قیلدی ویزیدبن معاویه جالس سریر سلطنت اولدی .

معاویه‌نك اوچ اوغلی اولوب بری بویزید ودیکرلری عبدالرحمن وعبدالله‌در. عبدالرحمن کوچوك ایکن فوت اولمشدر. عبدالله دخی احمق برشخص ایدی .

معاویه ، اوزون بویلو ، بیاض رنکلی ، مهیب وغایت صبور وحلیم ایدی . حلمی ، بین‌العرب ضرب مثل اولمشدر. برکون، حضورینه برآدم کلوب پك آغر وغلیظ معامله ایتدیکی حالده معاویه سکوت ایلدکله « بوکاده‌می صبر وتحمل ایده‌جکسین » دینلدکده « بزملك‌وسلطنتمزه تعرض ومداخله ایتمینلرك سوزینه ایلشمیز » دیمش . « الك زیاده کیمی سورسین » دینلدکده « بنی ناسه الك زیاده سودیرنی سورم » دیو جواب ویرمش .

کعب‌الاحبار رحمة‌الله علیه « بوامتدن کیمسه، معاویه‌قدر صاحب ملك اولمیه‌جقدر » دیمش ومعاویه‌نك خلافتندن اوّل وفات ایلمش وسوزی طوغری چیقمشدرکه معاویه یکرمی سنه‌قدر شامده بکلك ایتدکدن‌صکره

يكرمی سنه‌یه قریب بلا منازع ومزاحم مقام خلافتده بولندی ، اما اخلافنه منازع ومخالف ظهور ایتدی وبعض ممالك اللرندن کیتدی .

ملت اسلامیه‌ده ابتدا حرمده طواشی قوللانان وباشی اوجنده بکجیلر اقامه ایدن معاویه‌در .

ممالك اسلامیه‌ده اساس تمدنی وضع ایدن وحتی پوسته اصولنی تأسیس ایله بلده‌دن بلده‌یه تاتار ایشله‌تن دخی اودر .

ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلری « ملك وسلطنته معاویه‌دن چسبان کیمسه کورمدم » دیمش اولدیغی مرویدر .

علی بن ابی طالب رضی‌الله عنهما حضرتلرندن مرویدرکه « معاویه‌نك امارتنی یك‌ده اوقدر کریه کورمیکز . زیرا آنی غائب ایدرسه‌کز باشلرك آرقه‌دن ظهور ایتدیکنی کوررسکز » دیو بیورمش . فی‌الواقع اویله اولدی. نته‌کیم وقایع آتیه‌دن معلوم اولور .

دور یزید

بروجه بالا آلتمش اوچ سنهٔ هجریه‌سی رجبنده (یزیدبن معاویه) یه بیعت اولندی . اوزمان مدینه‌ده (وایدبن عتبه بن ابی سفیان) ومکه‌ده (عمروبن سعیدبن العاصی) وبصره‌ده (عبیدالله بن زیاد) وکوفه‌ده (نعمان بن بشیر) امیر ایدیلر .

یزیدك باباسی زماننده کندوسنه بیعتدن امتناع ایتمش اولان اوچ ذاتدن بشقه فکر واندیشه‌سی یوق ایدی . بناءً علیه ولیده معاویه‌نك وفاتنی مشعر تحریرات یازدی وبشقه‌جه بر شقّه کوندروب « بهمه حال حسین بن علی ایله عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبیردن بیعت آله‌سین » دیو قطعیاً امر ایتدی .

ولید بو امرلری آلنجه سابقا امیر مدینه اولان مروانی دعوت ایله آنك رأینی صوردی . مروان « شمدی اوچنی‌ده جلب ایت ویزیده بیعت ایتدر. قبول ایتمزلر ایسه بیونلرینی اور . عبدالله بن عمر، قتالی‌سومز

وخلافت كندوسنه تكليف اولنمه‌دقجه ادعای خلافته قیـام ایتمز . اما دیکر ایکیسی معاویه‌نك وفاتنی ایشـتدكلری كبی برر ناحیه‌یه كیدوب ناسی بیعته دعوت ایدرلر » دیمكله ولید همان حضرت حسـین ایله ابن زبیره مبـاشر كوندروب آنلری دعوت ایلدی « هایدی سن كیت، بزده كلورز » دیدیلر. لكن ولیدك مصـالح ناس ایله مشغول اولمدیغی بر وقت اولمغله ایكیسی‌ده شبهه‌یه دوشدیلر .

حضرت حسین ، اهل بیتنی و آدملرینی جمع ایله حكومت قوناغنه كیتدی وآنلری قپوده براغوب « بر سس ایشـیدیرسه‌كز همان ایچرو كیریكز » دیو تنبیه ایتدی. كندوسی ولیدك یانـنه كیردی ، سلام ویردی ، اوتوردی. مروان دخی حاضر ایدی . ولیـد مكتوبلری اوقودی حضرت حسـین « انّالله وانّا الیه راجعون . معـاویه‌یه الله رحمت ایلسـون . بیعت بحثنه كلنجه بنم كبی بر آدم كیزلو بیعت ایلمز. سن ناسی جمع ایدوب بزی‌ده دعوت ایلرسین » دیدی . ولید ، صلح ومسالمتی سور بر ذات اولدیغندن حضرت حسـینك عودتنه رخصت ویردی . مروان ایســه بنی هاشمه عدوّ اكبر اولدیغندن « حسـین ، شـمدی بیعت ایلمدن صاوشوب كیدرسه صـكره طرفیندن بر چوق آدملر قتـل اولنمه‌دقجه آنی اله كچوره‌مزسـین . آنی حبس ایله و بیعت ایلمز ایســه قتل ایت » دەینجه حضرت حسـین یرندن فیرلایوب مروانه سـبّ ایدرك قپودن طیشـارو چیقدی وسعادتخانه‌سـنه كیتدی .

مروان ، ولیده خطاباً « بر دها بو فرصتی اله كچوره‌مزسین » دیدكده ولید آكا جواباً « یا مروان ! والله بتون دنیا ملكی بكا ویریله‌جك اولسه حسینی قتل ایده‌مم. والله یارین حضور باریده دم حسینك حسابنی ویره‌جك كشینك حالی یماندر » دیدی .

حضرت حسـینه بر حال اولسه بنی هاشـمه كلی ضعف وپریشـانلق كلوردی . فقط آندن بتون افكار ملیه متـأثر اوله‌رق دولت یزید دخی تملنـدن صارصیلوردی . مروان اگرچه بنی هاشـمك سركاره كچمسـنی

ایستمزدی . لکن معاویه‌دن صکره کندوسی بنی امیه‌نك اولوسی اولدیغی جهتله یزید کبی بر سفیهك کندو اوکنه کچمسندن طولایی متأثر اولمسی دخی طبیعی ایدی . بناءً علیه حضرت حسینی آره‌دن چیقارمق هم ده دولت یزیدك زوالنه بر یول آچمق اوزره اورته‌لقده بر قاریشیقلق وقارغشه‌لق ظهوری مروانك منفعتنه موافق دوشردی . ولید ایسه ملت اسلامیه عندنده بتون بتون منفور و ملعون اولمق درجه‌سنه قدر فدا کارلق ایده‌مزدی . امویلرك ایچنده دها آنك کبیلر دخی ا کسیك دکل ایدی.

اما عبدالله بن زبیر ، ولیدك یاننه وارمیوب همان خانه‌سنه کیتدی وآدملرینی وطرفدارلرینی جمع ایتدی . ولیدك آدملری کلوب آنك خانه‌سنی محاصره ایتدکده برادری (جعفر بن زبیر) ی ولیده کوندردی . جعفر ولیدك حضورینه چیقوب « برادرم عبدالله اورکمش ، کله‌مدی . بو کون مساعده ایت . ان شاء الله یارین کلور » دیدی ، ولید دخی موافقت ایلدی .

عبدالله ، برادری جعفرایله برلکده کیجه مدینه‌دن چیقوب فرع یولیله مکه‌یه کیتدیلر. ولید ، آرقه‌لرندن عسکر کوندردیسه‌ده آنلره ایریشه‌مدیلر. ولید وآدملری آنلر ایله مشغول ایکن فرداسی کیجه حضرت حسین دخی اوغوللرینی و برادرلرینی و برادر زاده‌لرینی و بالجمله اهل بیتنی آلوب جانب مکه‌یه عزیمت بیوردی. فقط برادری محمد بن حنیفه ، مدینه‌ده قالدی . و حضرت حسینه نصیحت یوزندن « قرداشم ! ناس ایچنده الڭ زیاده سودیکم سنسین وعندمده هرکسدن عزیزسین. هرکسدن زیاده سکا مخلص وخیرخواهم . یزیده بیعتدن ایراغ اول وممکن اولدیغی قدرشهرلرده اکلنمه. ناسه مأمورلر کوندر ، کندیکه دعوت ایله. بیعت ایدرلرسه اللهه تشکر ایدرسین. بشقه‌سنه بیعت ایتمك اوزره اتفاق ایدرلرسه سنك دین وعقل ومروتکه نقصان کلمز . بن آندن قورقارم‌که بر بلده‌یه واردیغکده ناس اختلافه دوشر. بر طائفه‌سی سنکله اولور ، دیکر طائفه‌سی علیهکده بولنور. ایکی طائفه مقاتله ایدرلر ، ایلك مزراق سکا طوقونور. سنك کبی ذاتاً و اباً

واماً بوامتك اك خيرلوسی اولان بر بيوك آدمك دمى هدر واهلى ذليل اولور » ديدكده حضرت حسين « يا نره‌يه كيده‌يم برادر » ديو صورمش محمد بن حنفيه « مكه‌يه كيت. اوراده مطمئن اولورسه‌ك نه‌اعلا، والآ بلده‌بلده طولاشورسين، انجام كاره منتظر اولورسين » ديو جواب ويرمش. حضرت حسين « نصيحتكى قبول ايتدم » ديه‌رك برادرينه وداع ايدوب و مدينه‌دن چيقوب مكه‌يه وارمشدر .

ابن زبيرايسه مكه‌يه واروب « بيت شريفه التجاايتدم » ديه‌رك رفقاسيله برابر بر كوشه‌ده عبادات ايله مشغول اولمقده ايدى . بيت شريفه التجا ايدنلرك تعرضدن مصون اولدقلرى معلومدر .

حضرت حسين ايله ابن زبير مدينه‌دن چيقدقدن صكره وليد، عبدالله بن عمره خبر كوندروب آنى بيعته دعوت‌ايلدكده « ناس بيعت‌ايلرسه بن‌ده بيعت‌ايلرم » ديو جواب ويرمكله وآندن ديكر ايكيسى‌قدر خوف اولنمامغله وليد آنى حالى اوزره ترك ايتمشدر .

بونك اوزرينه يزيد بن معاويه ، وليدى عزل ايله مدينه امارتنى دخى مكه‌اميرى (عمروبن سعيد بن‌العاصى)يه توجيه ايتدى. اودخى‌مدينه‌يه كلدى و (عمروبن‌زبير) قرنداشى عبدالله‌بن زبيره دشمن‌اولديغندن آنى كندوسنه ضابطه مديرى نصب ايتدى وايكى بيك نفرله آنى‌مكه اوزرينه سوق‌ايلدى.

عمروبن زبير ، مكه‌يه تقربنده برادرى عبداللهى اطاعته دعوت ايلدى. عبدالله دخى اهل مكه‌دن كندوسنه اطاعت ايدنلر ايله چيقوب لدى‌المحاربه مظفراولدى وبرادرى‌عمروى طوتدى ، حبس ايتدى. عمرو، تاوفاتنه قدر محبوس قالدى .

بوصورتله عبدالله بن زبير ، جانب حجازده شان و شهرت قازاندى . لكن حضرت حسين اوراده ايكن آندن غيرى‌يه كمسه‌نك بيعت ايليه‌جكى دركار ايدى . بناءً عليه عبدالله بن زبير ، دائماً زوّار ايله برلكده حضرت حسينى زيارت ايلر وآنك مجلس مشورتنه داخل اولور ايدى. لكن‌ميدانى كندوسنه قالورسه دعوايه قيام ايتمكه مستعد ايدى .

حضرت حسينك كوفه‌يه عزيمتى

حضرت حسين، بروجه بالا مدينه‌دن چيقوب‌ده مكه‌يه كيدركن اصحابه كزيندن (عبدالله بن مطيع) آكا ملاقى اولوب (اوغورلر اولسون. مكه‌يه واردیغكده صاقين كوفه‌يه كيتميه‌سين . اوراسى برمشئوم بلده‌در . اوراده پدرك مقتول وبرادرك مخذول اولدى. حرم شريفدن آيرلمه. سن سيدالعرب سين. اهل حجاز سكا هيچ كمسه‌يى معادل طوتماز . ناس هرطرفدن طوپلانوب سكا كلور) ديمشيدى .

اهل كوفه ايسه معاويه‌نك وفاتى وحضرت حسين ايله عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبيرك بيعتدن ابا ايتدكلرينى ايشتدكلرى كبى حضرت حسينى كوفه‌يه دعوت ايلديلر وكوفه‌يه ورودنده نعمان بن بشيرى طرد ايليه‌جكلرينى اشعار ايتديلر . بومألده كندوسنه يوز اللى قدر مكتوب كونردديلر .

حضرت حسين دخى آنلره عمزاده‌سى (مسلم بن عقيل بن ابى طالب)ى كونردى . مسلم ، كوفه‌يه واردقده اوتوز بيكه قريب آدم ، حسينه بيعت ايلدى .

بعض رجال كوفه طرفندن يزيده عريضه‌لر تقديم اولنه‌رق نعمان بن بشيرك ضعف ورخاوتندن بحثله « بورايه امربكى انفاذ ايده‌جك قوى الاقتدار بر آدم كوندر » دنيلمكله يزيد دخى نعمان بن بشيرى عزل ايله كوفه واليلكنى بصره واليسى (عبيدالله بن زياد)ه توجيه ايتدى .

ابن زياد كوفه‌يه كلوب احواله واقف اولنجه ناسى اطاعته دعوت وتشويق ايتدى . حضرت حسينه بيعت ايلمش اولانلر ايسه مسلمك باشنه اجتماع ايله ابن زيادى محاصره ايتديلر . لكن ابن زيادك تشويقاتيله بوجمعيت طاغلدى . ابن زياد ، مسلمى طوتدى و اشبو آلتمش سنه‌سى ذى الحجه‌سنك سكزنجى كونى آنى اعدام ايتدى . ايشته او كون حضرت حسين دخى مكه‌دن جانب عراقه عزيمت بيورمشيدى .

شويله كه : كوفه‌لیلرك دعوتی اوزرینه حضرت حسین كوفه‌یه كیده‌جك اولدقده عبدالله بن عمر آكا نصیحت اوله‌رق « خروج ایتمه . زیرا جناب حق رسول‌الله صلى الله علیه وسلم حضرتلرینی دنیا وآخرت آره‌سنده مخیر قیلدقده رسول اكرم آخرتی اختیار ایتدی. سن آنك لحمندن بر پاره‌سین، دنیایه نائل اولمازسین » دیدی . حسین ایسه عزمنده ثابت اولدیغندن ابن عمر بكا ایدرك وداع ایتدی . عبدالله بن عبّاس دخی (یا عمزاده‌م ! بن سنك ایچون اهل كوفه‌دن خوف ایدرم آنلر غدّار برقومدر. بوبلده‌ده اقامت ایله . سن اهل حجازك سیدیسین وبهمه‌حال بورادن چیقه‌جق ایسه‌ڭ باری یمنه كیت . زیرا اوراده پدریڭك شیعه‌سی وطرفدارانی واردر . اوراده قلعه‌لر ومنیع موقعلر واردر » دیدكده حضرت حسین « ای عمزادم! والله بیلورم كه‌سن ناصح مشفق‌سین. لكن نه‌چاره‌نیت وعزیمت ایلمش بواندم » ده‌ینجه ابن عبّاس « باری اولاد وعیالڭی برلكده كوتورمه. قورقارم عثمان كبی اولاد وعیالریڭك كوزلری اوكنده مقتول اولورسین » دیدكدن صكره حضرت حسینك عزمنده ثابت اولدیغنی آكلاینجه «طوغریسی مكه‌دن خروجڭ ایله عبدالله بن زبیری دلشاد ایلسه‌ڭ كرك. زیرا سن بوراده ایكن آكا كیمسه نظر ایتمز » دیوب یانندن چیقدی وابن زبیرك یانـنه كلوب » كوزڭ آیدن . میدان سكا قاله‌جق . ایشته حسین ، جانب عراقه كیدیور ، حجازی سكا ترك ایدیور » دیدی .

حضرت حسین ، بالجمله اهل بیتی ومتعلقاتی ایله برلكده ذی‌الحجه‌نك سكزنجی كونی مكه‌دن چیقوب كوفه‌یه عزیمت ایلدی . یانـنه عربلردن پك چوق جمعیتلر طوپلاندی . اثنای راهده شاعر مشهور (فرزدق) آكا قارشو كلوب عرض اخلاص ایتدی و « ناسك قلوبی سنكله‌در . اما سیوفی بنی امیّه ایله‌در. قضا ایسه كوكدن اینر والله تعالى دیلدیكنی ایشلر » دیدی . حضرت حسین « دیدیكڭ طوغریدر . امر اللهكدر . دیلدیكنی یاپار. قضا اكرمطلبه موافق دوشر ایسه اللهه حمد ایلرم وخلاف مأمول ظهور ایدر ایسه نیتی حق وقلبی تقوی اوزره اولان كیمسه آنی قید ایتمز» دیدی.

بعده عمزادهسی مسلمك کوفهده مقتول وآکا تابع اولانلرك پریشان ومخذول اولدقلری خبرینی آلنجه کیفیتی یاننده‌کی خلقه‌بیلدردی و (ایستین عودت ایلسون » دیو بیوردی . آنك اوزرینه یاننده‌کی جمعیتلر صاغه، صوله طاغیلدی . معیتنده یالکز مکه‌دن کندوسیله برابر چیقمش اولانلر قالدی .

(بطن عقبه) یه واصل اولدقده بر عرب قارشو کلدی « الله ایچون کیرو دون . زیرا مزراقلرك اوجنه وقلیجلرك یالمانه قارشو کیدیورسین » دیدی . حضرت حسین، آکا دخی « دیدیکك بکا خفی دکلدر . لکن اللهك امرینه کیمسه غلبه ایده‌من » دیدی .

وقایع سنه ٦٢

بروجه بالا حضرت حسین کوفه‌یه طوغری عزیمتله (سیراف) نام محله واصل اولدقده (عبیدالله بن زیاد) ك سرکرده‌لرندن (حُرّ بن یزید التمیمی) ایکی بیك‌سواری ایله (قادسیّه) طرفندن کلوب حضرت‌حسینك یانته وصول بولدی .

حضرت حسین ، آنلره وعظ ونصیحت ایتدی و « بن ، بورایه سزك دعوتنامه‌لریکز ایله کلدم . اکر سز عهدکزدن نکول ایتدیکز ایسه بن‌ده کیرو دونوب کلدیکم یره کیدرم » دیو بیوردی .

حرّ بن یزید « بنم اویله دعوتنامه‌لردن خبرم یوق. بن سزی کوفه‌یه ، عبیدالله بن زیادك حضورینه کتورنجیه‌دك یانکزدن آیرلمامغه مأمورم » دیدکده حضرت‌حسین « اولوم بوندن اهوندر » دیدی وهمان عودت ایتمك اوزره اصحابنه « بینکز » دیو امر ویردی. لکن ،حرّ آکا مانع اولدی . حضرت حسین ، قادسیه طریقنك صول طرفنه میل ایتدی . حرّ دخی برابرنجه کیدیوردی .

اثنای راهده حضرت حسین ، درت کشی‌یه راست کلدی . کوفه‌نك حالنی صوردی . ایچلرندن بریسی که (مجمّع عامری) ایدی . « اشراف

و رؤسا چوق رشوت آلوب حرارلرینی طولدردیلر . جملهسی سنك علیهکدهدر . سائر ناسك قلبلری سکا مائل ایسهده یارین قیلیجلری سنك اوزریکه تشهیر اولنور » دیدی .

ینه او درتدن بریسی‌که (طرناح بن‌عدی) ایدی « کوفه‌دن چیقدیغمده کوفه خارجنده چوق عسکر کوردم . ممکن ایسه آنلره برقارش یاقلاشمه » دیدی .

لکن حضرت حسین ، کوفه یولنه دوزلمش اولدیغندن کیرو دونه‌میوب چاره‌سز یولنه دوام وکیجه برآز اویویوب آرام ایتدی .

فرداسی‌که محرمك ایکنجی پنجشنبه کونی ایدی . صباحلین حضرت حسین رفقاسیله برابر حرکت ایلدی وصول طرفه میل ایتدکجه حر ، آنلری شدت ایله کوفه طریقنه دوندیرر ایدی . برمحله قوندقلرنده ابن‌زیاد طرفندن بر مباشر ایله بر مکتوب کلدی‌که ، « بو مکتوب هر نرهده الکه واصل اولورسه حسینی توقیف ایت وآنی صوسز وایصسز برمحله قوندر » دیو یازلمشدی . حر ، بوکیفیتی حضرت حسینه بیلدیردی . حضرت‌حسین جوارده کائن بر قریه‌یه قونمق ایستدی . حر ، « بن بوکا مقتدر دکلم . بو مباشر ، امیر طرفندن جاسوسدر وبن آنك رأییله عمل ایتمکه مأمورم » دیدی وحضرت حسینی بر صوسز محله قوندردی . حضرت حسین « بویرك آدی نه‌در » دیو صوردی . « کربلا » در . دیدکلرنده « بوراسی کرب وبلا صاحبی بر یردر . غرائب احوالدندرکه پدرم ، صفّینه کیدرکن برابر ایدم . بورایه اوغرادیغمزده بو یرك آدی ندر؟ دیدی . کربلا دیدکلرنده حکم قضاء الٰهی بویله‌درکه آل محمد صلی‌الله علیه وسلمدن بر طائفه بورایه نزول ایده‌جك وآنلرك باشلرینه : کله‌جك کله‌جکدر . دیمشیدی » دیدی وقضاء الٰهی‌یه تسلیم اولدی .

فاجعهٔ کربلا

فرداسی کوفه‌دن (سعد بن ابی وقّاص) رضی‌الله عنه حضرتلرینك

اوغلی (عمر) درت بیك سواری ایله کربلایه کلدی . سببی بو ایدی که :
(دیلم) قبیله‌سنك عصیانی اوزرینه (ابن زیاد) آنی (ری) امیری نصب
ایدرك یدینه امر نامه‌سنی ویرمش ودرت بیك سواری ایله آنی او طرفه
کیتمك اوزره نامزد قیلمش ایدی . حضرت حسینك کوفه‌یه طوغری
عزیمتی تحقق ایدنجه ابن زیاد ، آنی چاغروب « معیتکده‌کی عسکرله حسین
اوزرینه کیت . آنك غائله‌سی بر طرف اولدقدن صکره محل مأموریتکه
کیدرسین » دیمکله عمر ، بو ایشدن عفوینی استدعا ایتدکده ابن زیاد « پك
اعلی . اویله ایسه ری ایچون ویردیکمز امر نامه‌یی کیرو ویر » دیمکله
عمر « فرداسی کونه قدر دوشونه‌یم » دیه‌رك مهلت ایسته‌مش ، ابن زیاد
دخی مهلت ویرمشیدی .

عمر ، کلوب اصدقاسیله مشاوره ایتدکده جمله‌سی آنی حسین اوزرینه
کیتمکدن نهی ایتمشلر وکندوسنك همشیره زاده‌سی اولان (حمزة بن مغیره
بن شعبه) کلوب « دایی ! الله ایچون اولسون حسینه قارشو کیتمه .
کناهکار اولورسین . والله یر یوزینك ملك و سلطنتندن آیرلمق شویله
طورسون ، دنیادن چیقوب کیتمك حسینك قاننه کیروب‌ده اوحالده حضور
باری‌یه وارمقدن خیرلودر » دیمکله عمرده « پك اعلی » دیمش وکیجه درین
افکاره طالوب « نه‌یاپه‌یم ، ری امارتندنمی کچه‌یم ، یوخسه حسینك قتلیله
رسوامی اولایم ، حسینك قتلنده محقق آتش وار . ملك ری دخی طاتلی
شی » دیه‌رك دوشونوب تردد وحیرتده قالمش .

فرداسی ابن زیاده واروب « سز ، بنی بو منصبه تعیین ایتدیکز .
ناس‌ده ایشتدی . بنی محل مأموریتمه کوندرسه‌کزده حسین اوزرینه اشراف
کوفه‌دن برینی کوندرسه‌کز » دیدی وبعض ذواتك اسملرینی سویلدی .
ابن‌زیاد « بن ، سنکله مشاوره ایده‌جك دکلم . سن عسکریمزله کیدرسه‌ك
فبها والا بزم امر نامه‌مزی کیرو ویر » ده‌ینجه عمر « کیدرم » دیوب
بروجه بالا کربلایه کلمشدر .

حب مال وجاه انسانی نه‌مرتبه شاشیرو ونصل چاه فلا کته دوشورر .

سعد بن ابی وقّاص رضی‌الله عنه حضرتلری ، دنیانی آیاغی آلتنه آلوب عندنده مال وجاهك اصلا قدر وقیمتی یوق ایدی . لکن برحیات ایکن جنتله مبشّر اولدیغی حالده طوپراق اوزرنده کزردی . عمر ، او بابانك اوغلی ایدی . لکن آز وقت ظرفنده افکار واطوار عالم او قدر تغییر وتبدل ایتمشیدی‌که عمربن سعد ، حضرت حسینك علو قدر وشاننی بیلور ایکن ری منصبندن کچه‌میوب کوز کوره کندوسنی نار جهنمه نامزد ایلمکه جسارت ایلمشدر . (حبّ‌الدنیا رأس کل خطیئة)

عمر بن سعد ، کربلایه کلدکده حضرت حسینه آدم کوندروب مأموریتنی بیلدردی . حضرت حسین دخی « بن بورایه اهالینك دعوتیله کلدم . ایستمز ایسه‌کز دونوب کیدرم » دیوب خبر کوندردی .

عمر، کیفیتی ابن‌زیاده یازدی. اودخی « حسین بزم پنچه‌مزه دوشدکدن صکره قورتلمقمی ایستیور . سن آکا تکلیف ایت . یزیده بیعت ایلسونده اوزمان بن‌ده ایجابنی دوشونورم وبیعتدن امتناع ایدرسه آکا صو ویرمه » دیو جواب یازدی .

بناءً علیه عمر بشیوز آتلو کوندردی . واروب حضرت حسینك نهردن صو آلمسنه حائل ومانع اولمق اوزره آنك قوندیغی محل ایله نهر آره‌سنه قوندیلر .

ایچلرندن (عبدالله بن ابی الحصین الازدی) چیقوب « یا حسین ! اوزاقدن صویه نظر ایدرسین . اما صوسزلقدن اولنجه‌یه‌دك برقطره‌سنی طاده‌مزسین » دیو ندا ایتدی .

حضرت حسین آنك بوطورندن متأثر اوله‌رق « یارب! بونی صوسزلقله تلف ایت » دیو دعا ایتدی . دعاسی هدف قبوله اصابت ایلدی‌که صکره بوخشین حریف ، برمدهش علته مبتلا اولوب برقطره صوایچسه قوصار وحرارت باصوب ینه صو ایچر وینه قوصاردی . نهایت بویله صوسزلقله جان ویرمشدر .

بروجه بالا وقوع بولان صو منازعه‌سندن صکره حضرت حسین ،

عمربن سعده خبر كوندروب ايكى عسكر آره‌سنده بولشديلر ، كورشديلر ، نه‌سويلشدكلرى لايقيله معلوم اولمديسه‌ده روايت موثوقه‌يه نظراً حضرت حسين« بكا رخصت ويريكز ، كيرو دونه‌يم وياخود ثغور وحدوداسلاميه‌دن برمحله واروب برمرابط نفركبى دين اسلامه خدمت ايليه‌يم وعلى روايةٍ ياخود دمشق شامه واره‌يم » ديمش. عمر دخى بونى ترويج يوللو ابن زياده يازمش . ابن زياد ، خواص امراسنى جمع ايدوب كيفيتى درميان ايتدكده (شمربن ذى‌الجوشن) قالقوب « حسين سنك الكه دوشمش ايكن آنك بوتكليفنى قبولمى ايده‌جكسين . والله او بووجهله صاووشوب كيدرسه قوتى زياده‌لشور وسنك قوتك ضعفه يوز طوتار . كرك حسين ، كرك اصحابى سنك حكمكه راضى اوله‌رق تسليم‌اولمليدرلر. سن ولىّ‌الامرسين. ديلرسه‌ك عفو ايدرسين . والله بن تحقيق ايتدم‌كه عمر، ايكى عسكر آره‌سنده حسين ايله بتون كيجه كوريشوب قونوشويورمش » ده‌نجه ابن‌زياد « حقك وار » ديه‌رك عمره خطاباً (حسين واصحابى، بنم حكممه راضى اوله‌رق تسليم اولورلر ايسه آنلرى سالماً بكا كوندر و اكر امتناع ايدرلر ايسه حرب ايت وآنلرى آتلره چيكنت. اكر سن‌ده امريمى‌اجرا ايتمز ايسه‌ك باشبو غلقدن واز كيج وعسكرى شمره تسليم ايت) ديو برامرنامه يازدى . شمره دخى « آل بو امرنامه‌يى عمره كوتور. اكر موجبنجه حركت ايلرسه آنى ديكله وامرينه اطاعت ايله والا سن آنك وعسكرينك اوزرينه اميرسين. ايشكى كور، عمرك‌ده بوينى اور ، باشنى بكا كوندر » ديوب بومألده النه برده امرنامه ويردى .

شمر ، كربلايه واردى. او امرنامه‌يى عمره ويردى . عمر « واى الله جزاكى ويرسون. نه‌چيركين خبرله كالدك بنم مرامم اصلاح ايدى. حسين، والله تسليم اولماز. (الولد سرابيه) ديدى.

شمر « نه‌يايه‌جقسين » ديو صوردى عمر « نه‌يايه‌يم، چاره‌سز حكمنى انفاذ ايده‌جكم » ديه‌رك همان عسكرينى حضرت حسينك اوزرينه يورتدى . اوزمان محرمك طقوزنجى پنجشنبه كونى وقت عصر ايدى .

حضرت حسین، چادرینك اوكنده باشنی ایكی دیزلری اوزرینه قویوب طالمشیدی . همشیره‌سی (زینب) یاننه كلوب اویاندردی . حضرت حسین «شمدی عالم منامده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینی كوردم (بزه كله‌جكسین) دیو بیوردی» دەنجه زینب « واه بزلره یازیق » دیه‌رك اللرینی یوزینه اوردی . حضرت حسین « قزقرنداشجغم ! سزه نه‌وار . الله تعالی سزه لطف وعنایت ایلر » دیدی . همان برادری (عبّاس) كلوب « بوعسكر سنك اوزریكه كلیور » دیدی . حضرت حسین ، آنی عمره كوندروب یارینه قدر مهلت ایستدی اودخی رؤسای عسكرله مشاوره ایدوب یارینه قدر مهلت ویردی وعسكرینی كیرو چویردی .

بعده حضرت‌حسین ، اصحابنی جمع ایله بر كوزل خطبه اوقودی وآنلره دعا ایتدی. بعده« سزه اذن ویردم. كیجه‌قراكلوغنده صاوشكز. هربریكز اهل‌بیتمدن برینك النی طوته‌رق بلاد وقرایه طاغلكز. جناب‌حق جمله‌كزه خیرایله مكافات بیورسون . دشمنلر آنجق بنی طلب ایدرلر، بكا ظفریاب اولدقلرنده سائرینك آرقه‌سنه دوشمزلر » دیدكده برادرلری و برادر زاده‌لری‌وعمزاده‌لری « بزبونی یاپه‌میز. الله كوسترمسون سكا برحال‌اولورسه بز آندن صكره صاغلق ایستمیز » دیملریله حضرت حسین (بنی عقیل) ه خطاباً « ایچكزدن مسلمك اوّلجه شهادتی سزك ایچون یتشور. باری سز صاوشوب كیدیكز » دیینجه « صكره ناسه نه‌دیه‌لم. بیوكمزی واقندیمزی واڭ خیرلو عمزاده‌لریمزی ترك ایتدك، آنلرله برلكده اوق آتمدق ، قلیج اورمدق ، آنلرك نه یاپدقلرینی بیلمیزمی دیه‌لم . والله بز بونی یاپه‌میز . بزه سندن صكره یاشامق حرام اولسون » دیدیلر.

حضرت حسینك فداكار یولداشلرندن (مسلم بن عوسجة الاسدی) قالقوب « بزسنك حقكی ادا ایله حضور باریده معذور اولمیه‌لمی . والله اودشمنلرك كوكسلرنده مزراغمی قیروب‌ده قلیجله باشلرینه اورمدقجه

سندن آيرلمم. سلاحم اولمسه‌ده اولنجيه‌دك طاش ايله جنك ايدرم » ديدی . سائر يولداشلری دخی بويله سويلديلر .

آنك اوزرينه حضرت حسين « چادرلريكزی صيقلاشديريكزواپيلرينی بربرينه طولاشديريكز . آرقه‌كزی وصاغ وصولكزی چادرلر ايله محفوظ قيلوب‌ده يالكز دشـمنه قارشـو طوريكز » ديدی . آنلرده اويله ياپديلر وكيجه‌لين برچوق اودون وقامش طوپلايوب چادرلرك آرقه‌سنده‌كی آلچق محله آنلری ييغديلر وبرنوع استحكام ياپوب بردرجه‌يه قدر آرقه‌لرينی تأمين ايتديلر .

فرداسی كه‌يوم عاشورا ايدی. عمر، علی الصباح عسكرينی يورتدی. حضرت حسين دخی عسكرينی تعبيه ايتدی . عمرك عسكری آلتی بيك قدر اولوب حضرت حسينك عسكری ايسه اوتوز ايكی سواری وقرق پياده فداييلردن عبارت ايدی .

بروجه بالا چادرلرك آرقه‌سنده‌كی اودون وقامش ييغنه آتش ويرلدی يانغه باشلايوب آرقه‌ده آتشدن براستحكام پيدا اولدی .

حضرت حسين، دوه‌سنه بنوب ميدانه چيقدی. دشمنلره خطاباً « ای ناس ! بنم كيم اولديغمی دوشونكز ، صكره‌ده وجدانكزه رجوع ايديكز. باقكزكه بنم قتلم وهتك حرمتم سزه حلال اولورمی. بن سزك پيغمبريكزك قيزينك اوغلی دكلی‌يم ، وصيسی وعمزاده‌سی اولان ذاتك اوغلی دكلی‌يم . رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرتلرينك حديث شريفی سزه واصل اولمديمی كه برادرم ايله بنم ايچون (سز شباب اهل بيتك سيّدلری‌سكز و اهل سنتك سرورديده‌سی‌سكز) ديو بيورمشيدی . اكر اينانماز ايسـه‌كز ايچكزده بونی خبر ويره‌جك ذاتلر واردر. (جابر بن عبدالله)، و(ابوسعيد)ه و (زيد بن ارقم)ه صوريكز. آنلر رسول اكرمدن بوحديث شريفی ايشتدكلرينی سزه خبر ويررلر. بندن نه ايستيورسكز. ايچكزدن برينی قتل ايتدمی ، ياخود اموالكزی غصب ايتدمی . يافلان ويا فلان! بورايه كل ديو بكا دعوتـنامه كوندرمديكزمی . اكر بنی ايستميورسه‌كز براغكز ، كيرو دونوب محلمه

كيده‌يم » ديدى و (قيس بن‌اشعث) « سز، ابن زيادك حكمى‌اوزرينه تسليم اولسه‌كز اولمازمى » ديدكده « خير . والله اولماز. سزه ذلّ و مسكنت ايله كنديمى تسليم ايده‌مم » ديوب دوه‌سندن ايندى .

حضرت حسينك صاغ قول سركرده‌سى اولان (زُهَيْر بن القَيْن) بر قصراق اوزرنده مسلّح اوله‌رق ميدانه چيقوب « اى ناس ! بز سزى جبّار اوغلى جبّار اولان عبيدالله بن‌زيادك عليهنه دعوت ايديورز » ديدى . اشقيا ، زهيرى سبّ و ابن زيادى ثنا ايتديلر و « بز، سنك صاحبكى و معيتنده‌كيلرى قتل ، ياخود اخذ وكرفت ايله ابن زياده تسليم ايتمدكجه بورادن آيرلمز » ديديلر. زهير دخى « ياعبادالله ! فاطمه‌نك اوغلى نصرته ، سميّه‌نك اوغلندن احقدر واكر آكا نصرت ايليه‌جك ايسه‌كز آنى قتلدن صاقنكز. آنك يولنى آچكز. بارى دمشق شامه كيتسون . شبهه ايتمم‌كه عمزاده‌سى (يزيد بن معاويه) بوندن ممنون اولور » ديدى .

آنك اوزرينه عمرك صول قول سركرده‌سى اولان شمر ، آكا براوق آتدى ، زهير دخى آنى سبّ ايتدى. و « بن سكا خطاب ايتميورم. سن بر حيوانسين. ظن ايتمم كه كتاب‌اللهدن ايكى آيتى درست اوقويه بيله‌سين . يوم قيامتده سنى‌عذاب اليم‌ايله تبشيرايدرم » ده‌يجه شمر « الله سنى‌ده صاحبكى‌ده هلاك ايتسون » ديدكده زهير « سن بنى اولوم ايله‌مى قورقوديورسين . والله سنكله مخلّد اولمقدن ايسه اولومى ترجيح ايدرم » ديدكدن صكره يوكسك سس ايله « عبادالله ! بو آلچق وجانى حريف سزى آلداتمسون . والله ذريت محمدك قانى دوكنلر، محمدك شفاعتنه نائل اولمازلر » ديدى . بعده حضرت حسينك امريله كيرو دوندى .

عمر ، بروجه بالا اردوسيله حضرت حسين اوزرينه حركت ايلدكده سركرده‌لرندن (حرّ بن يزيد) آنك يانته كلوب « الله سنى اصلاح‌ايتسون. بوذات ايله مقاتله ايده‌جكميسين » ديمش وعمر « اوت ايده‌جكم » ده‌يجه حرّبن يزيد « يا اوذاتك تكليف ايتديكى وجهلردن برينى قبول ايتسه‌ك اولمازمى » ديدكده عمر « اوت والله بنجه اولور ، اما نه يايه‌يم كه سنك اميرك

قبول ایتمیور » دیو جواب ویرمش . حرّ ایسه یواش یواش حضرت حسینه یاقلاشدقجه کندوسنه رعشه کلمکه باشلامش . کندی قومندن (مهاجر بن اوس) «والله سنك حالك غریبدر. هیچ بر وقعه‌ده سندن بوحالی کورمدم. اهل کوفه‌نك اشجعی کیمدر دەنیلسه سنی کوستررمدم » دەنجه حرّ آکا جواباً « والله نفسمی جنت ایله جهنم آره‌سنده مخیر قیلیورم وجنتك اوزرینه بشقه شی ترجیح ایده‌میورم » دیدکدن صکره قصراغنی تپدی وحضرت حسینك یانه کلدی « الله بنی سکا فدا قیلسون . یا ابن رسول‌الله! سنك عودتکه مانع اولان وسنی بوراده توقیف ایدن بنم. والله قومه عرض ایتدیکم صورتی قبول ایتمیه‌جکلرینی وایشك بو پره‌سه‌یه کله‌جکنی بیلمدم. بن شمدی سکا کناهمدن توبه ایدرك کلدم. اوککده اولنجیه‌دك چالیشه‌جغم. بو عزیمتم عجبا توبۀ نصوح اولورمی » دیو صوردی. حضرت حسین دخی « الله تعالی سنی عفو ایدر » دیو بیوردی .

حرّ، همان کندو قومنك پیشکاهنه طوغری ایلرولدی. (ای قوم! حسینك تکالیفندن برینی قبول ایتمزمیسکزکه الله تعالی‌ده سزی عفو ایتسون) دیو ندا ایلدی . عمر بن سعد « بوکا بریول بولسم بن‌ده حصولنی آرزو ایدردم » دیدی . حرّ، سوزینه دوام ایدرك (ای اهل کوفه ! سز حسینی دعوت ایلدیکز . اوغورنده جان فدا ایدرز دیو سویلدیکز . صکره قتلنه قصد ایلیوب اطرافنی احاطه ایتدیکز . بوراده محصور قالدی . آنی نصاری ویهودی ومجوسك ایچدیکی فرات صویندن محروم قیلدیکز . اهل بیتی ایله برابر صوسزلقدن بی مجال اولدی . محمدك ذریتی حقنده نه‌فنا معامله ایدیورسکز . اکر تائب ومستغفر اولوب‌ده بو حالدن چکمز ایسه‌کز الله تعالی سزی صوسزلق کوننده سقی ایتمز » دەنجه دشمنلر آنی سبّ ایتدیلر واوزرینه اوق آتدیلر. اوده دونوب کلدی . حضرت حسینك حضورنده طوردی . عمربن سعدکه کوکلسز اوله‌رق بر باشبوغ اولوب آنجق بلای حب جاه ایله بویله بر چیرکین ایشده بولنه‌یوردی . همان

عسکرینی یوروتدی وبراوق آلوب آتدی « شاهد اولکز. ابتدا اوق آتان بنم » دیه‌رك ناسی اشهاد ایتدی وعسکری اوق جنکنه باشلاتدی .

زیادك معتقلرندن (یسار) میدان‌مبارزه‌یه چیقوب ار دیلدی. (عبدالله بن عمیرالکلبی) آکا قارشو چیقوب آنی اعدام ایلدی .

بعده ، عبیدالله بن زیادك معتقلرندن (سالم) چیقوب عبدالله‌ه حمله ایتدی . عبدالله آنی‌ده اولدردی . لکن النی سپر ایتمش اولدیغندن آنك‌ده پارمقلری کسیلمش ایدی .

همان عبدالله‌ك زوجه‌سی (امّ وهب) النه بر عمود آلوب قوجه‌سنك یانه واردی « آنام بابام سکا فدا اولسون . اولاد فاطمه‌نك اوغورنده مقاتله ایت » دیدی . عبدالله آکا « سن کیرو دون » دیدکده « سنکله برابر اولمدکجه دونمم » دیدیسه‌ده حضرت حسینك امریله کیرو دوندی،

دشمن اردوسنك صاغ قول سرکرده‌سی اولان (عمرو بن الحجّاج الزبیدی) سواریسی ایله هجوم ایتدکده برو طرفدن اوزرلرینه اوق یاغدیرلدی . کیمی مقتول کیمی مجروح اولدی .

ایچلرندن (ابن حوزه) نامنده بر جاهل حریفه شاشمازمیسین‌که « ای حسین ! سنی جهنم ایله تبشیر ایدرم » دیمسونمی !

حضرت حسین آکا خطاباً « سن کاذبسین . سنك دیدیکك کبی دکل. بلکه بن رحیم وشفیع ومطاع اولان ربمك حضورینه کیدرم » دیدکدن صکره « یارب بوشخصی جهنمه سوق ایت » دیدی .

ابن حوزه ، غضبه کلوب حدت و شدت ایله آتنی سوردی . آتی اورکوب دوشدی . خبیثك آیاغی اوزنکیده قالدی . آت قاچوب آنی سوروکلیه‌رك وطاشدن طاشه چارپه‌رق تلف ایتدی .

(مسروق بن وائل الحضرمی) « عجبا حسینك باشنی اله کچوروبده ابن زیاددن بر رتبه‌یه نائل اوله بیلورمی‌یم » دیو دوشونوب طورر ایکن حضرت حسینك دعاسی اوزرینه ابن حوزه‌نك نصل اذیتلی بر اولوم ایله

جانی جهنمه اصمارلیوب کیتدیکنی کورنجه « بن، فیما بعد اهل بیت ایله مقاتله ایتمم » دیه‌رك صاوشوب کیتدی .

محاربه قیزشدقده شقیلر طرفندن (یزید بن مَعْقِل) میدانه چیقوب حضرت حسینك خواص اصحابندن (بریر بن حضیر)ه خطاباً « یا بریر ! کوریورمیسین . ربك سکا نه‌یاپدی » دیدکده او دخی « ربم حقمده خیر وسنك حقکده‌شر، خلق‌ایتدی » دیمکله یزید آکا « سن یالان سویلیورسین» ده‌نجه بریر « کل سنکله مباهله ایده‌لم ، یعنی لعنتله‌شه‌لم‌ده صکره مبارزه‌یه چیقه‌لم » دیوب او دخی موافقت ایلمکله همان « الله تعالی کاذبه لعنت ومبطلی هلاك ایتسون » دیه‌رك مباهله وملاعنه ایتدکدن صکره مبارزه‌یه چیقدیلر .

ابتدا یزید بر حمله ایتدی . بریره ضرر ایده‌مدی ، بعده بریر برقلیج اوردی . یزیدك مغفرینی یاردی قلیجك اوجی دماغنه ایردی .

بعده بریرك اوزرینه (رضی بن منقد عبدی) هجوم ایتمکله قوجاق قوجاغه کلدیلر . نهایت بریر ، آنی‌ییقدی کوکسنه اوتوردی. (لکن کعب بن جابر الازدی) کلوب بریری آرقه‌سندن مزراق ایله اوردی وقلیج ایله ایشنی بتوردی. رحمة‌الله علیه . بعده کعب دونوب کیرو کلدکده زوجه‌سی قارشولیوب « یا کعب ! سن ابن فاطمه‌نك دشمنلرینه اعانه وسید اهل قرّاء اولان بریری اعدام ایتدك . بوندن صکره ابدی سنکله لاقیردی ایتمم » دیدی .

بعده (عمروبن قرظة الانصاری) میدانه چیقوب حضرت حسینك اوغورنده شهید اولنجیه‌دك مقاتله ایتدی . برادری اشقیا طرفنده بولنمغله « یاحسین ، یاکذاب بن کذاب ! قرنداشمی اضلال ایتدك ، قتلنه سبب اولدك » دیو ندا ایتمکله حضرت حسین دخی « الله تعالی سنك قرنداشکه هدایت وسنی اضلال ایتدی » ده‌نجه اودخی « سنی قتل ایتمز ایسم الله بنی هلاك ایتسون » دیه‌رك هجوم ایتدی همان (نافع بن‌هلال) قارشو چیقوب او خبیثی اوردی ، یره دوشوردی. لکن رفقاسی یتشوب قورتاردی .

بالاده ذکری سبق ایدن (حرّ بن یزید) حضرت حسین اوغورنده

غایت شدتلی محاربه ومقاتله ایدیوردی . بوآرالق یزیدبن سفیان ، آنکله مبارزه‌یه چیقشدی . حرّ، آکا امان وزمان ویرمیه‌رك اوروب اولدردی . اوصره‌ده (مُزاحِم بن‌حرَیْث) میدانه چیقوب اردیلدی. آنی‌ده (نافع بن هلال) قارشولیوب اعدام ایلدی .

کوفه اردوسی، حضرت حسینك عسکرینه‌نسبتله بره التمش راده‌سنده، یاخود دها زیاده اولدیغندن حضرت حسینك غلبه‌سنه مادةً احتمال ویرلمز ایسه‌ده باشبوغ اولان‌عمربن سعد ، بروجه بالا کوکلسز اوله‌رق بومأموریتی قبول ایتمش اولوب معیتنده‌کی سرکرده‌لر ایچنده دخی قلباً حضرت حسینه طرفدار اولانلر بولندیغی حالده حضرت حسین طرفنده بولنان فداییلرك مبارزه‌ده غلبه‌لری کوفه رؤساسنی اورکوتدی .

بناءً علیه صاغ قول سرکرده‌سی اولان عمروبن‌الحجّاج (ای ناس! بیلیورمیسکز کیملرله محاربه ایدیورسکز . اقلّ قلیل برجماعت ایله . اکر برر طاش آتسه‌کز آنلری محو ایدرسکز . ای اهل کوفه ! انضباط واطاعت آلتنده بولنکز. دیندن آیریلوب‌ده امامه عاصی اولانلرك قتلنده تردد واشتباه ایتمییکز) دیدکده عمربن سعد دخی « رأی بودر » دیه‌رك جمعیت ایله هجوم ایتمك اوزره ناسی مبارزه‌دن منع ایتدی .

حضرت حسین آنی ایشیدنجه « ای عمروبن‌الحجّاج ! سن ناسی بنم علیهمه‌می تحریك وتشویق ایدیورسن. والله روحلریکز قبض اولنور ایکن دیندن آیریلوب چیقان کیملر اولدیغنی اوکرنورسکز » دیو بیوردی .

عمرو ایسه نصیحت قبول ایدر کروهدن اولمیوب همان فرات جهتندن هجوم ایتدی و(مسلم بن عَوْسَجَه) ایله مقاتله ایدرك آنی یره دوشوردکدن صکره دونوب کیتدی .

مسلم، هنوز تسلیم روح ایتمدن حضرت‌حسینك صول قول سرکرده‌سی (حبیب بن‌مظاهر) آنك یانـنه واردی « سنك سقوطك بکا پك تأثیر ایتدی. سنی جنتله تبشیر ایدرم. اکر آرقه‌کدن سکا لاحق اوله‌جغمی بیلمسم،

ایستردم که بکا بر وصیت ایلیه‌سین‌ده بن‌ده سنك وصیتکی یرینه کتوره‌یم » دیدکده مسلم ، الیله حضرت حسینه اشارت ایلیه‌رك « ایشته بونك اوغورنده جان ویره‌سین. دیو سکا وصیت ایلرم » دیدی وتسلیم روح ایتدی (رحمة‌الله علیه رحمةً واسعه) مسلمك شهادتی ، رفقاسنك پك کوجنه کیتمشیدی . لکن اوده نفسنی اوجوز صاتمیوب نیچه یارارلقلر ابرازیله نیچه اشقیایی جرح واعدام ایتمشیدی .

مسلم، تسلیم روح ایدنجه جاریه‌سی « واه ، یاابن عوسجه » دیو فریاد ایتْکله عمروك آدملری دخی « مسلمی قتل ایتدك » دیو ندا ایتدکده دشمنك پیاده سرکرده‌سی اولان (شیت بن‌ربعی) ایشیدوب (الله‌بلاکزی ویرسون . سز کندی اللریکز ایله کندیکزی افنا ایدیورسکز. مسلم کبی برمردك قتلیله‌می ممنون ومفتخر اولیورسکز. والله بن‌آذربایجان محاربه‌سنده آنك آلتی مشرکی قتل ایتدیکنی کوردم . اویله برذاتك قتلیله افتخار اولنورمی » دیدی وپك‌زیاده متأثر اولدی .

چونکه بوابن ربعی، کندی همشهریلرندن آیریله‌میوب موقعنی محافظه ایتمکده ایسه‌ده اوّل وآخر بومحاربه‌یی کریه کورویوردی. حتی « الله تعالی بوبلده اهالیسنه اصلا خیر ویرمز. تعجب ایتمزمیسکزکه : بزلر ، علی‌بن‌ابی طالب واوغللری ایله برلکده اوله‌رق بش‌سنه آل ابی‌سفیان ایله محاربه ایتدك، صکره بواوغلنك علیهنه قیام ایلدك که او شمدی یر یوزنده‌کی خلقك الڭ خیرلوسیدر. بزشمدی آل معاویه وابن سمیهٔ زانیه ایله برابر اوله‌رق آنکله مقاتله ایدیورز. بونه بیوك ضلالتدر » دیر ایدی .

اوصره‌ده صول قول‌سرکرده‌سی اولان معهود (شمر) دخی برشدتلی هجوم ایتدی. حضرت حسینك فدایی یکیتلری‌ده غایت مردانه مقابله‌ومقاتله ایتدیلر . هله سواریلری اوتوز ایکی نفردن عبارت اولدقلری حالده قپلان کبی هرنه طرفه هجوم ایدرلرسه کوفه سواریلرینی یاروب طاغیدیورلردی . ایشته اوصره‌ده (عبدالله بن عُمَیر) فوق‌العاده بهادرلق ایدوب دشمنك

بللو باشلیلرندن ایکیسنی اولدرمش ونیچه‌لرینی اوروب یره دوشورمش ایدی. نهایت کندوسی دخی رتبهٔ شهادته نائل اولمشدر.

کوفه سواریسنك سرکرده‌سی اولان (عروة بن قیس) باشبوغلری اولان عمر بن سعده خبر کوندروب «کورمیورمیسین بو جزئی سواریدن سواریمز نه‌لر چکیور» دیه‌رك پیاده سرکرده‌سی (شیث بن ربعی) یه «سن کیت» دیوب شیث ایسه بروجه بالا بو محاربه‌دن متنفر بولندیغنه مبنی «بندن بشقه آدم بوله‌میورمیسین» دیه‌رك اعتذار ایلدیکندن عمر دخی آندن واز کچوب، بشیوز تیرانداز ایله (حصین بن نمیر)ی کوندردی.

تیراندازلر کاوب حضرت حسینك سواریلری اوزرینه اوق یاغدرمغله آنلر دخی آتلرندن اینوب پیاده اوله‌رق مدافعه‌یه مجبور اولدیلر. ایشته اوصره‌ده (حرّ بن یزید) غایت مردانه مقاتله ایتمشدر.

حضرت حسین، بروجه بالا چادرلری صیقلاشدیروب یکدیکره ربط ایتدرمش اولدیغندن اعدا یالکز جبهه‌سندن هجوم ایده‌بیلورلردی وکندی عسکرلری جماعت حسینیه‌نك اضعاف مضاعفی ایکن آنلری هر طرفدن احاطه ایده‌میورلردی. بناءً علیه صاغ وصولدن چادرلری آچمق اوزره عمر بن سعد، برچوق آدملر کوندردی. آنلر چادرلری آچمق وبولدقلرینی یغما ایتمك ایله مشغول ایکن جماعت حسینیه‌دن دخی اوچر بشر کشی چادرلرك آره‌لرینه کیروب اوحریفلری برر برر اتلاف ایدیویریورلردی.

آنك اوزرینه عمرك امریله چادرلره آتش اورلدی. لکن دشمنك مقصدی حاصل اولمدی. زیرا صاغدن صولدن چادرلر یانمغه باشلاینجه آتشدن بر استحکام شکلنه کیروب دشمنلرك هجومنه مانع اولدی. فقط اوچادرلرده بولنان نسوان وصبیان آچیقده قالدی.

اوزمان (عبدالله بن عمیر) رحمة الله علیهك جنازه‌سی میدانده یاتیور ایدی. زوجه‌سی (امّ وهب) چادرندن چیقدیغی کبی آنك باشی اوجنه کچوب یوزندن توزلری سیلر و (عافیت اولسون نعیم جنته ایرشدك) دیر ایدی.

ملعون (شمر) آنی کوروب حدتلندی و همان کوله‌سنه امر ایدوب
اودخی بیچاره قادینك باشنه بر عمود اوروب اولدردی . اوده قوجه‌سنك
یاننه سریلوب قالدی (رحمة الله علیها)

مشرکلرك نسوان وصبیانه بیله‌تعرض، شرعاً منهی وعقلاً منکر ایکن
بر مسلمه حقنده بو چیرکین معامله‌نك روا کورلمسی ملعونك نه‌قدر قلبی
قرارمش ونه‌مرتبه کوزی قیزمش اولدیغنه دلیل کافیدر .

شمر، بوایتدیکی‌وحشیلکه قناعت‌ایلیوب برمفرزه ایله حضرت حسینك
بیوك چادرینه یاقلاشدی « آتش کتوریکز . بواوی ایچنده‌کیلر ایله برابر
یاقه‌یم » دیدی . ایچنده‌کی نسوان وصبیان فریاد ایله طیشارو اوغرادیلر .
حضرت حسین ایشیدوب شمره « الله سنی آتش ایله احراق ایتسون » دیو
صیحه ایتدی .

رؤسای اعدادن (حمید بن مسلم) شمره خطاباً « بوحرکتك پك
چیرکیندر. آتش ایله عذاب ایتمك اللهه مخصوصدر. سن اللهك عذابیله‌می
عذاب ایده‌جکسین. نسوان وصبیانی قتلمی ایلیه‌جکسین. سنك امیرکده بوکا
راضی اولماز » دیدی شمر ، آنی اصغا ایتمدی . لکن (شیث بن ربعی)
کلوب آنی نهی ایتمکله ملعون، موقتاً اولسون جهنم اولوب کیتدی.

وقت ظهر اولمغله (ابوثمامة الصائدی) « یا حسین ! جانم سکا فدا
اولسون . اعدا سکا یاقلاشدی . والله بن سنك اوغورکده اولمدکجه سن
قتل اولنمازسین . فقط بونمازی‌ده سنك آرقه‌کده قیلوب‌ده ربمه اویله ملاقی
اولمق ایسترم » دینجه حضرت حسین باشنی قالدردی « نمازی خاطره
کتوردك . الله سنی مصلّین ذاکریندن قیلسون . اوت ، نماز وقتی اولمش .
آنلردن سوأل ایدیکز . نماز قیلنجیه‌دك متارکه ایدرلرمی » دیو بیوردی .

دشمندن متارکه ایستلدکده (حصین بن نمیر) « سزك نمازیکز مقبول
اولماز » دینجه حضرت حسینك صول قول سرکرده‌سی اولان (حبیب بن
مظاهر) « آل رسول اللهك نمازی مقبول اولمازده سنك نمازکمی مقبول

اولور اشك حريف » ديدى . حصين آنك اوزرينه حمله ايتدى . حبيب قليجله آنك قصراغنك باشنه اوردى . قصراق شاهلاندى . حصين يره دوشدى . لكن آرقداشلرى آنى قورتاردى . حبيب ، شدتلو جنكه قيام وبنى تميمدن برينى اعدام ايتدى . همان تميميلر ، اوشوندى ايدرك حبيبى شهيد ايلديلر (رحمة الله عليه) حضرت حسين آندن پك زياده متأثر ومحزون اولدى .

حضرت حسينك صاغ قول سركردهسى زهير بن القين وحرّ بن يزيد غايت شدتلى مقاتله ايتديلر . بريسى اعدانك صفلرينى دهلر ، ايچلرينه طالار ديكرى آنى تخليص ايدر ايدى . برمدت بو وجهله حربه دوام ايتديلر ، نهايت دشمنك پيادهلرى هجوم واقتحام ايله حرّى شهيد ايلديلر . (رحمة الله عليه) بوصرهده (ابو ثمامة الصائدى) دخى دشمن طرفنده بولنان بر عمزادهسنى اعدام ايلمشدر .

بعده اعدا نمازه طورمغله حضرت حسين دخى صلات خوف قيلدى . نمازدن صكره مقاتله شدت بولدى . اعدا حضرت حسينك ياننه قدر كلدى . (زهير بن القين) رحمة الله عليه شدتلى مقاتله ايدرك شهيد اولدى.

(نافع بن هلال البجلى) مسموم اوقلرك اوستنه اسمنى يازاروودشمنلره آتار ايدى . بو وجهله ايچلرندن اون ايكيسنى قتل ونيچهسنى جرح ايتدى ونهايت ايكى قوللنى اوروب قيرديلر وآنى اسير ايتديلر . شمر ، آنى آلوب عمرك يانته كوتوردى . نافعك يوزندن قان آقارق عمرك حضورينه واردقده « سزدن يارهلديكم اشخاصدن بشقه اون ايكى كشى قتل ايتدم . اكر بر قولم صاغ اولسيدى . سز بنى اسير ايدهمزديكز » ديدى وشمر آنى اولدرمك ايچون قليجنى صييرر ايكن « سن اكر اهل اسلامدن اولايدك بزم قانلريمز ايله حضور بارى‌يه چيقمق سكا كوچ كاوردى . الحمد لله كه جناب حق بزم اولوممزى شرار خلقى النده مقدر قيلمشدر » دهنجه شمر آنى قتل ايتدى . (نافعه رحمت ، شمره لعنت)

بعده ، شمر شدتلى هجوم ايتدى . حضرت حسينك اصحابى كورديلركه

شقیا چوغالدی . آرتق حضرت حسینی وکندیلرینی محافظه ایده‌میه‌جکلر. بمان آنك اوکنده اولمك اوزره بربرینه مسابقت ایدر اولدیلر .

اولا (عُروةُالغفاری) نك ایکی اوغلی کلوب حضرت حسینك اوکنده مقاتله‌یه باشلادیلر . (حَنظَلة بن اسعد الشبامی) کلوب حضرت حسینه سلام ویردی وایلری کچوب حربه کیردی . کذلك بنی‌جابردن ایکی عمزاده‌لر کلوب حضرت حسینه وداع وحربه قیام ایتدیلر . ایشته بونلر هپ شهید اولنجیه‌دك جنك ایلدیلر (رحمةالله علیهم) .

بعده (عابس بن ابی شبیب) ایله کوله‌سی (شوذب) کلوب حضرت حسینه سلام‌ویردیلر وایلرو کچوب حربه کیردیلر. (شَوذَب) شهید اولنجه (عابس) میدان مبارزه‌یه چیقوب ار دیلدی . کمسه قارشو چیقه‌مدی . عمربن سعد «آنی طاشه طوتکز» دیو امر ایلدی . هر طرفدن اوزرینه طاش آتمغه باشلادیلر . او دخی زرهنی ومغفرینی آتدی وبر حمله ایدوب اعدایی بربرینه قاتدی وآنلری بوزوب پریشان ایتدی . اعدا دونوب کثرتله اوزرینه هجوم واقتحام ایله آنی‌ده شهید ایلدیلر. (رحمةالله علیه)

(ضحّاك بن عبدالله المَشرَقی) حضرت حسینك یاننه کلدی . « ای رسول اللهك اوغلی ! بیلورسین‌که سنك یانکده مقاتل اولدقجه بن‌ده مقاتله ایدرم. دیو سوز ویرمشیدم. مقاتل‌قالمینجه بکا عودت حلالدر » دیدکده حضرت حسین « طوغریدر، حقك وار. اما نصل‌چیقوب قورتیله‌بیلورسین » دیو بیوردی و « علی بختك » دیه رخصت ویردی . او دخی صون صمدانی ایله صاوشوب قورتلدی .

شویله‌که: بروجه‌بالا حضرت‌حسینك‌سواریلری حیوانلرینك سیکیرلرینی کسوب‌ده پیاده اولدقلرنده ضحّاك کندی قصراغنی سالم اوله‌رق برکوچوك چادرده صاقلایوب او ، آنه قدر پیاده اوله‌رق جنك ایتمشیدی . بوکره حضرت حسیندن اذن آلدیغی کبی کیدوب قصراغنی آلدی وبنوب اعدا اوزرینه‌هجوم ایله ایچلرینه‌کیردی، جمعیتلرینی یاردی ، اوته طرفه‌کچدی. اون

اون بش کشی آرقه‌سنه دوشدی . طوته‌مدیلر ، ضحّاك قاچوب اللرندن قورتلدی ، سلامت بولدی .

(ابوالشحشاء الکندی) دیو معروف اولان (یزید بن زیاد) که کوفه‌دن عمر بن سعد ایله برلکده چیقمشیدی. بروجه بالا حضرت حسینك تکالیفی رد اولندقده‌او دخی عمرك‌یانندن آیریلوب حضرت حسینك‌عسکرینه التحاق ایله مقاتله ایتمکده ایدی . حضرت حسینك یانه کلوب اوکنده دیز چوکدی. بشیوز اوق آتدی. بشی خطا ایتمدی. هرآتیشنده حضرت حسین آکا خیر ایله دعا ایدردی . نهایت اودخی حضرت حسینك اوکنده رتبهٔ شهادته نائل اولمشدر . (رضی‌الله علیه)

مقدمجه مجروح اولوب‌ده چادرلرك اوکنده یاتانلر دخی دشمنك اورایه وصولنده هب قتاله قیام‌ایله جمله‌سی بریرده شهید ایدلدیلر. (رحمة‌الله‌علیهم)

او کون اهل بیتدن ابتـدا شهید اولان حضرت حسـینك اوغلی (علیّ‌آکبر) ایدی‌که آرسـلان کبی اعدا ایله جنك ایدرك مرتبهٔ شهادتی بولمشدر .

بعده حضرت حسینك (عبدالله) نام اوغلی وبرادری حسن رضی‌الله عنه حضرتلرینك (ابوبکر) و (قاسم) نام‌اوغللری‌ولابِ برادرلری، یعنی علی کرم الله وجهه حضرتلرینك (عبّاس) و (جعفر) و (عبدالله) و (عثمان) و (محمد) و (ابوبکر) نام اوغللری وعمزاده‌لری یعنی عبدالله بن جعفر بن ابی طـالبك ایکی اوغلی (عون) و (محمد) وعقیل بن ابی طالبك اوغللری (جعفر) و (عبدالرحمن) و (عبدالله) ومسلم بن عقیلك اوغلی (عبدالله) وابو سعید بن عقیلك اوغلی (محمد) مردانه‌جنك ایدرك جمله‌سی شهید اولمشلردر .

حضرت حسین ، برمدت میدانده توقف بیوردی . دشمنلردن هرکیم یانه کلسه قتلی بیوك کناه اولدیغندن اورمغه جسارت ایده‌میوب دونرکیدر ایدی .

اوصره‌ده حضرت حسینك صبی اوغلی (علی اصغر) یاننده اوطورر

ایکن بر اوق کلوب طوقنمغله بیچاره صبی‌یی شهید ایلدی. پدری پك زیاده متأثراولوب شقیلرعلیهنه دعا ایدرك آغلادی. صوسزلق غلبه ایتمکله حضرت حسین صو ایچمك اوزره فراته میل وتقرب ایلدکده اعدا طرفندن براوق کلوب مبارك آغزینه طوقندی. الیله آغزندن قانلری سیله‌رك ینه اوشقیلرك علیهنه دعا ایلدی .

بعده شمر ، برمفرزه ایله کلوب حضرت حسین ایله حرم چادرلری آره‌سنده حائل اولدی .

حضرت حسین « یازیق سزلره ، دینکز یوق ایسه ، روز جزادن قورقماز ایسه‌کز باری حسب ونسب صاحبی حر آدملر اولکز. بنم اموال وعیالمی طاغی وجاهل آدمکزدن صیانت وحمایه ایلیکز » دیدکده « اویله اویله اولسون یا ابن فاطمه » دیدیلر .

شمر ایسه حضرت حسینك اطرافنی صارمش اولان خذله‌یی آنك علیهنه تحریك وتشویق ایتمکده ایدی .

حضرت حسین دخی کوکره‌مش آرسلان کبی صاغ وصوله هجوم ایتدکجه اشقیا کچی سوریلری کبی آچیلوب طاغیلورلردی . ایشته اوصره‌ده حضرت حسینك همشیره‌سی زینب رضی‌الله عنها حضرتلری چیقدی. اورایه تقرب ایتمش اولان عمر بن سعده خطاباً « یا عمر ! سنك کوزیکك اوکنده حسین بن فاطمه قتل اولنه‌جقمی » دیدکده عمر، ایکی کوزلرینك یاشلری یناقلرینه وصقالنه طاملامغه باشلادیغی حالده یوزینی دیکر طرفه چویردی .

حضرت حسین ایسه « بنی قتل ایچونمی طوپلاندیکز . بوندن صکره الله سزه فلاح ویرمز . جناب حق خیال و خاطرکزه کلمدك صورتلرله سزدن بنم انتقامی آلور. اللهك عذاب الیمنه دوچار اولورسکز » دیه‌رك میدانده طولاشیوردی . خیلی وقت بویله میدانده قالدی . ناس اکر ایستسه آنی اعدام ایدیویررلری . لکن بریسی بوجنایتی ایشله‌مکه جسارت ایده‌میوردی وبو وبال‌عظیمه بشقه‌سی کیرسون دیو باقنوب طورویورلردی.

نهایت شمر لعین، ناسه خطاباً «الله بلا کزی ویرسون. نه باقیورسکز، نیچون بو آدمی قتل ایتمیورسکز» دیو ندا ایتدی. آنك اوزرینه هرطرفدن شقیلر اوشوندی ایتدیلر. (زُرعة بن شریك التمیمی) حضرت حسینك صول النه ودیکر برملعون دخی صول اوموزینه قلیجله اوردی. حضرت حسین دوشوب قالقار ایکن (سنان بن اَنَس نَخَعی) مزراق ایله اوروب یره دوشوردی. و (خَوْلی بن یزید الاَصْبَحی) یه «باشنی کس» دیدی. خولی، بوجنایته مباشرت ایده جك اولدقده النه رعشه کلدی. همان سنان اینوب سر مبارکنی بدنندن جدا ایدرك خولی یه ویردی.

(سنان) و (بحر بن کعب) و (قیس بن الاشعث) و (اسود ازدی) شهید سعیدك البسه و اسلحه سنی پایلاشدیلر. سائر شقیلر دخی چادرلره هجوم ایله دوشه مه والبسه ودوه لرینی و اشیای سائره سنی حتی نسوانك اوزرلرنده کی اشیایی بیله یغما ایتدیلر.

حضرت حسین، اووقت اللی بش یاشنده ایدی. مبارك بدننده کوریلن نیچه اوق یاره لرندن بشقه اوتوز اوچ مزراق یاره سی و اوتوز درت ضربه اثری بولندی. (رضی الله عنه وارضاه)

(سُوَید بن المُطاع) که آغر یاره لی اولدیغی حالده دوشوب مقتوللر آره سنده قالمشیدی. اشقیانك «حسین قتل اولندی» دیدکلرینی ایشیدنجه صیچرایوب یاننده قالمش اولان برنجاغیله خیلیجه مقاتله ایتدکدن صکره شهید اولمشدر. ایشته حضرت حسینك اصحابندن اك صکره قتل اولنان بودر (رحمة الله علیه رحمةً واسعه).

حضرت حسینك علی نامنده اوچ اوغلی وار ایدی (علی اکبر) و (علی اصغر) بروجه بالا هنکام محاربه ده شهید اولدیلر. (علی اوسط) که (زین العابدین) دیو معروفدر. اوزمان یکرمی بوقدر یاشنده بریکیت ایدی. لکن خسته اولدیغی جهتله حربه کیره میوب حرم چادرنده یاتیوردی. اشقیا آنك یاننه کلدکلرنده شمر آنكده قتلنی امر ایتدی. لکن (حمید بن

مسلم) آ کا مانع اولدی. عمر بن سعد کلوب « بوقادينلرك چادرينه كيمسه كيرمسون وبوخسته چوجغه تعرض اولنمسون وبونلرك هرنه‌سی آلنمش ايسه رد اولنسون » ديو امر ايتديسه‌ده هيچ برشی رد اولنمدی .

حضرت حسينك (حسن) و (عمر) نامنده ايكی اوغلی وار ايدی . لكن پك كوچوك ايديلر . بوجهتله اشقيا آنلره دخی تعرض ايلمدی .

قاتل حسين اولان (سنان) ه سائر اشقيا « سن علينك وبنت رسول اولان فاطمه‌نك اوغلنی قتل ايتدك. عربك اعظمنی قتل ايتدك كه بوقومك اللرندن حكومتی آله‌جق ايدی . سن بونلرك اميرينه كيت ، مكافاتكی طلب ايت . بتون ماللرينی سكا ويرسه‌لر آزدر » ديديلر

سنان دخی غايت جرأتلی برشاعر شوريده دماغ اولديغندن درحال عمر بن سعدك چادرينه كيدوب قپوسی اوكنده طوردی . (بكا كومشدن پك آغر اوزنكی ياپدر وآلتون ايله يالديزلات . بن غايت اولو بركشی‌يی قتل ايتدم. ناسك اباً واماً اك خيرلوسنی قتل ايتدم. ناسك حسب ونسبجه اك خيرلوسنی قتل ايتدم) مألنده شعرلر سويلدی .

عمر بن سعد « شودلی‌يی ايچرو كتوريكز » ديدی و « ای مجنون ! حريف ! نيچون بويله سوزلر سويليورسين ! ابن زياد طويارسه سنك بوينكی اورر » ديه‌رك آنی عصا ايله دوكدی .

حضرت حسينك اصحابندن شهيد اولانلر يتمش ايكی كشی ايدی . عمر بن سعدك عسكرندن ايسه غيراز مجروحين مقتول اولنلر سكسان كشی ايدی .

عمر بن سعد ، رؤس شهدايی خولیّ بن يزيد وحميد بن مسلم الازدی ايله ابن زياده كوندردی .

خولیّ ، كيج وقت كوفه‌يه واردقده حكومت قوناغنی قپالو بولديغندن كندی خانه‌سنه كيتدی ورأس سعادتی بركردل آلتنه قودی ودوشكنه كيردی وقاريسنه ديدی كه « سكا دنيا دكر بر ثروت كتوردم . ايشته حسينك باشی حوليزده‌در » .

قاریسی « واه سکا یازقلر اولسون. خلق آلتون ، کوموش کتوردی. سن رسول اکرمك اوغلنك باشنی کتورمشسین . والله بوندن صکره سنکله بریاصدیغه باش قویمم » دیدی ویتاغندن قالقوب طیشارو چیقدی .

بو خاتوندن مرویدر . دیمش که « طیشارو چیقدقده بو کردله کوزیمی دیکوب طوردم . اوزرینه نوردن بر دیرك ایتمشیدی واطرافنده بربیاض قوش طولاشیوردی » .

صباح اولنجه رأس سعادت (عبیدالله بن زیاد) ك دیوانه کتورلدی. (شمر) و (قیس بن الاشعث) و (عمرو بن الحجاج) و(عروة بن القیس) حاضر ایدیلر . سائر شهدای کربلانك باشلری دخی آنك حضورینه کتورلدی .

ابن زیاد ، بر دکنك ایله حضرت حسینك دوداقلری آره‌سنه طوقونوب طورویوردی . (زید بن ارقم) رضی‌الله عنه حضرتلری همان « دکنکی قالدر . والله بن رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك دوداقلرینی بو دوداقلری اوپر ایکن کوردم » دیه‌رك آغلامغه باشلاینجه ابن زیاد « الله سنك ایکی کوزیکی آغلاتسون . اکر عته کتورمش بر اختیار اولمسه‌ك سنك بوینکی اوروردم » دیدی . زید همان « ای بوندن صکره قول اوله‌جق اولان جماعت عرب ! سز فاطمه‌نك اوغلنی قتل ایتدیکز ، (مرجانه) نك اوغلنی (یعنی ابن زیادی) اوزریکزه امیر ایتدیکز . او سزك اخیارکزی اولدیرر ، اشرارکزی کندوسنه قول ایدر . سز بو مذلته راضی اولدیکز ، مذلته راضی اولانلر بزدن ایراغ اولسون » دیه‌رك چیقوب کیتدی .

(عمر بن سعد) ایکی کون کربلاده اقامتدن صکره کوفه‌یه کلدی وحضرت حسینك قیزلرینی وهمشیره‌لرینی وآنلرله برابر بولنان اولادوعیالی برلکده کتوردی وکلورکن شهدای کربلانك جنازه‌لری یانندن کچوردی ، قادینلر ، آنلری کورنجه آغلادیلر و صیحه و فریاد ایلدیلر . حضرت حسینك همشیره‌سی (زینب بنت فاطمه) « یا محمد آه ! سکا ملائکهٔ سما

صلاة وسلام كتورسون . ایشته حسین قانلره غرق اولمش ، اعضاسی کسیلمش ، قیزلرك اسیر ، ذریتك مقتول » دیه‌رك آغلادی ویار واغیاری آغلاتدی .

کوفه‌یه کلوبده آنلری ابن زیادك حضورینه کتوردکلرنده حضرت زینب ، اك خور وحقیر البسه‌سنی کیوب متنکّر برقیافته کیرمش وجاریه‌لری اطرافنی احاطه ایتمش ایدی .

ابن زیاد « بو اوتوران کیم » در . دیو اوچ کره صوردی . زینب حضرتلری ، بر شی سویلمدی. فقط جاریه‌لرندن بری « زینب بنت فاطمه » دیو جواب ویردی .

ابن زیاد « سزی تذلیل ایدن وماصاللریکزی یالانه چیقاران اللهه حمد اولسون » دیدی .

حضرت زینب دخی « اللّهه حمد ایدرم‌که بزه محمد ایله اکرام ایلدی وبزی تطهیر ایتدی تطهیر . یوخسه سنك دیدیکك کبی دکلدر. فاسق‌اولان مفتضح وفاجر اولان کاذبدر » دیدی .

بعده ابن زیاد ، نامزاج بولنان (زین‌العابدین) حضرتلرینه نظرایدوب « آدك نه‌در » دیو صوردی . او دخی « علی » دیو جواب ویردی . ابن زیاد « علی‌بن حسینی ، الله قتل ایتمدیمی » دیدی .

زین‌العابدین دخی « علی نامنده بشقه بر برادرم وار ایدی . ناس آنی قتل ایتدی » دیدکده ابن‌زیاد « انی ، الله قتل ایتدی » دیمکله‌زین‌العابدین سکوت بیوردی وابن زیاد « نیچون سویلیورسین » دیدکده (الله یتوفّی الانفس حین موتها الخ) آیت کریمه‌سنی اوقودی‌که (انفسی ، یعنی جانلری حین وفاتلرنده الله قبض ایدر) دیمکدر . بو حالده مقتوللرك ارواحنی‌ده قبض ایدن الله تعالی اولوب اما قاتللر مستحق عذاب‌اولور. دیمك‌اوله‌جغندن زین العابدین حضرتلرینك بو جوابندن ابن زیادك جانی صیقلمغله « والله سن‌ده آنلردنسین » دیه‌رك آنك‌ده قتلنی امر ایدنجه زینب حضرتلری ، فریاد ایتدی و « یاعبیداللّه ! اکرمؤمن ایسه‌ك آنی قتل ایتدیکك تقدیرده

نبی‌ده قتل ایت » دیدی . زین‌العابدین دخی « یا عبیدالله ! اکر خاندان نبوته نسبتك وار ایسه بنی قتل ایتدیککده نسوانه بر متقی آدم ترفیق ایت که مسلمانجه آنلری حمایه ایدرك محللرینه ایصال ایلیه » دیه‌رك وصیت سیاقنده نصیحت ایلدی . ابن‌زیاد ، بر مدت نظر حیرت ایله باقدی وآنی قتلدن واز کچوب براقدی و « هرکس جامعه کلسون» دیو ندا ایتدردی.

ناس ، جامعه طوپلاندی. ابن زیاد ، منبره چیقوب « اللهه حمد ایدرم‌که حقی اظهار وامیرالمؤمنین یزیده وجماعتنه نصرت ایلدی ویالانجینك اوغلی یالانجی حسین بن علی‌ای وآنك شیعه‌سنی قتل ایتدی » دیدی .

(عبدالله بن عفیف الازدی) که حضرت علی ایله برابر اولدیغی حالده برکوزی یوم جملده ودیکر کوزی صفینده کیتمکله ایکی‌کوزی اعمی اولدیغی حالده کوندزلری کیجه‌یه قدر جامعده عبادات ایله مشغول اولوب صکره خانه‌سنه عودت ایلردی . ابن زیادك بو هذیانلرینی ایشیدنجه همان یرندن صیچرادی . « ای مرجانه‌نك اوغلی ! یالانجی اوغلی یالانجی باباك ایله سنسین . پیغمبر اوغللرینی اولدیروب‌ده صدیقین سوزینی سویلیورسین » دیمکله ابن زیاد ، درحال آنی جامع ایچنده صلب ایتدیردی .

ابن‌زیاد ، بوصورتله ناسك کوزینی قورقوتمقده‌ایسه‌ده حضرت حسینك قتلی اهل اسلام عندنده پك بیوك بر جنایت اولدیغندن انجام کاری دخی دوشونویوردی . بناءً علیه عمر بن سعد ، بروجه بالا کربلادن عودت ایلدکده ابن‌زیاد « یا عمر ! حسینك قتلنه دائر سکا یازمش اولدیغم مکتوبی کیرو ویر » دینجه « بن ، آنك احکامنی تنفیذ ایتدم . مکتوب‌ده ضایع اولدی » دیوب ابن زیاد « بهمه حال بولوب کتوره‌جکسین » دیو اصرار ایتمکله عمر دخی « والله لاجل‌الاعتذار عجائز قریشه اوقومق اوزره حفظ اولندی . والله بن سکا حسین حقنده بر نصیحت ایلدم‌که اکر سعد بن ابی وقاصه ایتسیدم باباالق حقنی ایفا ایتمش اولوردم » دیدکده عبیداللهك برادری (عثمان بن زیاد) « عمر ، طوغری سویلدی . والله کشکه یوم

قيامته قدر بنی زیادك برونلرنده بر خلقه اولایدی‌ده تك حسین قتل اولنمییدی » دیدی عبدالله دخی بونی رد وانکار ایده‌مدی .

عبدالله بن زیادك والده‌سی (مرجانه) دخی آکا خطاباً « یا خبیث ! پیغمبر اوغلنی اولدوردك . ابدی جنت یوزی کورمیه‌جکسین » دیدی . ابن زیادك اوقدر کوزی قیزمش وقلبی قرارمش ایدی‌که کندوسنه بر درلو سوز تأثیر ایتمیوردی .

بعده ، ابن زیاد حضرت حسینك سرسعادتی وسائر شهدای کربلانك رؤس سعیده‌لرینی ونسوان وصبیانی شامه کوندردی . زین‌العابدین دخی آنلرله برابر اولوب آنجق اللرینه بیلکجه وبوینه زنجیر اوردردی .

شامه واردقلرنده (زهیر بن قیس) یزیدك حضورینه کیردی ، مژده ویردی ، کربلا وقعه‌سنك تفصیلاتنی بیلدردی . یزیدك کوزلری یاش ایله طولدی . « الله ، ابن سمیّه‌یه لعنت ایلسون » دیدی وحضرت حسینه رحمت اوقودی « بکا کلسیدی آنی عفو ایدردم » دیدی وزهیره بر شی ویرمدی .

مرویدرکه رأس سعادتی یزیدك حضورینه وضع ایله کیفیتی بیان ایتدکلرنده (عامر بن کزیر) ك قیزی اولوب یزیدك تحت نکاحنده بولنان (هند) بوسوزلری ایشیدنجه چارشافه بورینوب چیقدی « یاامیر المؤمنین! رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك قیزی فاطمه‌نك اوغلی اولان حسینك باشیمی » دیدکده « اوت اودر . بنت رسول اللهك اوغلنه ماتم ایت . الله بلاسنی ویرسون ابن زیاد ، عجله ایدوب آنی قتل ایتدی » دیدی .

بعده یزید ، اذن ویروب‌ده ناس ایچرو کیردکده سر سعادت اوکنده ایدی . الده‌کی دکنکی حضرت حسینك آغزینه قویوب اوینایوردی . (ابو برزة الاسلمی) رضی‌الله عنه « دکنکی حسینك آغزینه قویوب اکلنیورمیسین . چوق دفعه کورمشم‌که رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری بوآغزه آزار آزار صو ایچریبوردی. یا یزید ! میدان‌حشره

كلورسكز ، سنك شفيعك ابن زياددر ، بونك شفيعی محمد عليه‌الصلاة والسلامدر » ديوب قالقدی وچيقوب كيتدی .

يزيد ديدی‌كه « بيلورميسكز ، بونه‌دن اولدی . بوذات بنم بابام علی ، آنك باباسندن خيرلودر و آنام فاطمه ، آنك آناسندن خيرلودر وجدّم رسول‌الله آنك جدّندن خيرلودر ، بن‌ده آندن خيرلويم وخلافته آندن احقّم ديدی . آنك پدريله بنم پدرم ايشی حكملره حواله ايتديلر . قنغيسنك قازانديغی معلومدر . الله ايچون آناسی (فاطمه بنت رسول‌الله) بنم آنامدن خيرلودر . جدّينه كلنجه اللهه ويوم آخرته ايمان ايدن كيمسه رسول‌اللهه كيمسه‌يی معادل كوره‌مز . لكن حسين ، فقه واجتهادی حسبيله سويلدی و (قل اللهم مالك‌الملك تؤتی‌الملك من‌تشاء) آيتنی مطالعه ايتمدی »

بعده قادينلر ، زين‌العابدين ايله برلكده ديوان يزيده كتورلدكده حضرت حسينك سر سعادتی يزيدك حضورنده ايدی . قادينلر ، آنی كورنجه صيحه وفرياد ايلديلر . يزيدك نساسی ومعاويه‌نك قيزلری‌ده ولوله ايتديلر . حضرت حسينك كريمه‌سی (فاطمه) « يايزيد ! رسول‌اللهك قيزلری اسيرميدر » ديدكده يزيد « ای برادر زاده‌م ! بن بونی ايستمزدم » ديدی .

صكره قادينلر ، يزيدك حرم دائره‌سنه ادخال اولنديلر. هپ سرای خلقی اولان قادينلر كلوب آنلره تعزيت وآنلرله برابر ماتم ايتديلر ونه‌لری اخذ وغصب اولنمش ايسه صورديلر ، ضايعاتلرينی قات‌قات ويرديلر بناءً عليه حضرت حسينك قيزی (سُكَينه) « يزيدبن معاويه‌دن‌خيرلو بركافر كورمدم » دير ايدی .

بعده يزيد ، زين‌العابدين حضرتلرينك تيمورلرينی‌چوزدردی. آنی‌يانته كتوردی وآنی ونساسنی حرمنده آيروجه بردائره‌يه قوندردی . آخشام ، صباح سفره‌سنه دعوت ايلردی .

اهل کوفه ، رأس سعادتی دمشق شام مسجدینه کتوردکلرنده مروان بن‌الحکم کلوب صوردی وقوع حالی بیان ایتدکلرنده همان دونوب کیتدی. بعده برادری (یحیی بن‌الحکم) کلوب صوردی آکاده او وجهله بیان‌حال ایتدکلرنده « سز ، یوم قیامتده رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك حضورینه کیرمدن محروم سکز . بن فیما بعد سزکله برابر برایشده بولنمم » دیدی وآنلردن آیرلدی . بعده یزیدك حضورینه کیردکلرنده (یحیی بن‌الحکم) کربلا وقعه‌سندن طولایی حزن واسفنی وابن سمیّه‌نك ذمنی مشعر شعرلر سویلدی . یزید آنك کوکسنه اوروب «صوص ! » دیدی .

دیکر بعض شعرا ایسه حضرت حسین حقنده مؤثر مرثیه‌لر سویلمکله واهل اسلامی داغدار ایلمکه باشلادیلر .

یزید ، اهل بیتك لوازم راهیه‌لرینی تهیئه وعسکر ترفیق ایله آنلری مدینه‌یه کوندردی وزین‌العابدین ایله وداع ایدرکن « الله تعالی ، ابن مرجانه‌یه لعنت ایلسون . والله بن اولسم پدریکك هردرلو تکلیفنی قبول ایدردم . لکن قدر الٓهی بویله ایمش نه‌چاره . هرنه حاجتك وار ایسه بکا یاز. اسعاف اولنور » دیدی.

عبیدالله بن زیاد ، کربلا وقعه‌سنك عقبنده مدینه‌یه مژده کوندرمشیدی مژده‌جی ، مدینه‌یه واردقده کیفیتی (عمروبن سعید)ه بیلدردی . اودخی دلاّللر واسطه‌سیله وقوعاتی اعلان ایتدردی . نسوان بنی هاشم ، فریاد وفغان ایتدی. مدینه‌ده صانکه قیامت قوپدی (عقیل بن ابی‌طالب)ك قیزی غایت مؤثر بیتلر سویلدی ، ناسك قلوبنی داغدار وکوزلرینی اشکبار ایلدی. عمروبن سعید ایشیدوب کولدی « بوده عثمانك قتلی‌فاجعه‌سی کبی بر وقعه‌در » دیدی . اهل اسلام ایسه بوفاجعه‌دن ناشی فوق‌العاده متألم ومتکدر وبنی امیّه‌دن متنفر اولمشیدی .

مرویدرکه یزید، بو کربلا وقعه‌سندن ناشی قلوب اهل اسلامك پك‌زیاده متأثر اولدیغنی کورنجه « الله او ، ابن مرجانه‌یه لعنت ایلسون . حسینك تکالیفنی قبول‌ایتمیوب‌ده آنی قتل‌ایتدردی وآنك قتلیله ناسی‌بکا کوجندردی.

قلوب انامده بنم ایچون عداوت تخمی اکدردی . برّ وفاجر هپ خلق ، حسینك قتلنی اعظام ایدرك بکا بغض ایدر اولدیلر » دیر ایمش .

بعض وفیات

بو وقوعات مؤلمه آره‌سنده اهل بدردن (جابر بن عتّیك) و اصحاب کرامدن (حمزة بن عمروالاسلمی) رضی‌الله عنهما ایکیسی‌ده یتمش برر یاشنده اولدقلری حالده دار عقبایه ارتحال ایتمشلردر .

اصحاب کرامدن و کوفه رجالندن (خالدبن عرفطه) رضی‌الله عنه دخی بوسنه وفات ایتمشدر .

ینه او اثناده بیعت رضوان اصحابندن (عائذبن عمروالمزنی) و اصحاب کرامدن مشهور (قیس بن خرشه) واصحاب احددن (ابوخیثمة الانصاری) و اهل بدردن (عتبان بن مالك الانصاری) رضی‌الله عنهم حضراتی عازم دار عقبا اولمشلردر .

احوال ابن زبیر

حضرت حسینك وجه مشروح اوزره شهادتی وخاندان نبوت حقنده بنی امیّه‌نك خاطرلره کلمدك صورتده اهانته جرأتی اوزرینه افکار اسلامیه اوقدر متأثر اولدی که دولت امویّه تملندن صارصلدی .

مکه‌ده عبدالله بن زبیر ، ناسه بر خطبهٔ بلیغه اوقودی . حضرت حسینك قتلی نه‌مرتبه بیوك جنایت اولدیغنی سویلدی واهل کوفه‌یی طعن وتشنیع ایلدی . یمامه‌ده دخی (نجدة بن عامرالحنفی) بنی امیّه علیهنه خروج ایتدی .

اهل مکه ، ابن زبیره « میدانه چیق ، ناسدن بیعت آل . زیرا حسیندن صکره سکا مانع ومزاحم اوله‌جق کیمسه یوقدر » دیدیلر . ابن زبیر ایسه کیزلو بیعت آلوب « عجله ایتمیکز » دیر ایدی . زیرا امیر مکه

اولان (عمروبن سعید) آنك حقنده پك بغیظ وشدید اولوب فقط رفق ومدارا ایله معامله ایلردی .

یزید بن معاویه ، عبدالله بن زبیرك مكه‌ده برچوق خلقی كندو طرفنه جلب ایتدیكنی استخبار ایتدكده آنی زنجیر بند ایلك اوزره یمین ایتمش ویر كوموش زنجیر ایله مخصوص مباشرلر كوندرمش اولدیغندن ابن زبیر دخی یزیدك آدملرندن صاقنوب احتیاطكارانه حركت ایلردی .

عرفاتده (ولید) وقفه‌دن افاضه وحركت ایلدكده حجاج دخی آكا تبعیت ایلدیلر ایسه‌ده ابن زبیر كندو طرفدارانیله برابر آیروجه طوروب صكره حركت ایلدی . (جعده بن عامر) دخی آنی تعقیب ایتدی . لكن جعده ، ابن زبیره كلوب كیدر اولدیغندن ناس آنك دخی قریباً زبیره بیعت ایلیه‌جكنی امید ایلردی .

اوصره‌ده (ولیدبن عتبه بن ابی سفیان) ایله دیكر بعض امرای امویه « عمروبن سعید ایستسه ابن زبیری طوتوب سكا كوندرردی » دیه‌رك آنی یزیده غمز وسعایت ایلمكله یزید ، همان اشبو آلتمش بر سنه‌سی اواخرنده عمروی عزل ایله حجاز امارتنی (ولید بن عتبه) یه توجیه ایتدی .

ولید بن عتبه ، جانب حجازه والی اولنجه مكه‌ده اقامت ایلیه‌رك بر تقریبله ابن زبیری اخذ وكرفت ایلمك اوزره فرصت كوزه‌دردی .

ابن زبیر دخی آندن احتراز ایله احتیاطه رعایت ایتمكده اولدیغی حالده آلتمش ایكی سنه‌سی اوائلنده ولید حقنده برخدعه یاپدی .

شویله‌كه : یزیده مكتوب یازوب « سن بزه برشاشقین آدم كوندردك . حكیمانه حركت ایده‌میور . اكر عاقل واخلاقی ملایم برآدم كوندرسه‌ك مأمولكه اموری تسهیل وبو احوال پریشانی جمع ایلیه » دیو اشعار ایتدی . یزید دخی ولیدی عزل ایله یرینه (عثمان بن محمد بن ابی سفیان) ی نصب ایتدی . عثمان ایسه حدیث السّن وتجربه‌سز برآدم ایدی . صانكه اهل مدینه‌یی جلب واستماله ایچون مدینه‌دن شامه برهیئت مبعوثه كوندردی كه ایچلرنده شهدای احددن مشهور (حَنْظَلَه) نك اوغلی (عبدالله) و

اصحاب کرامدن (عبدالله عمروالمخزومی) و (منـذر بن زبیر) واشراف مدینه‌دن دیکر ذوات وار ایدی .

یزید آنلره چوق رعایت واحترام ایتدی ، حتی فاضل وعابد وقومی عندنده محترم و سـیّد اولان (عبدالله بن حنظله) یه یوز بیـك وبرابر بولنان سـكز اوغلنه اونر بیـك و (منذر بن زبیر) ه یوز بیك درهم عطیّه ویردی .

آنلر ایسه یزیدك اوزاقدن ایشـتدكلری سـیأتی یاقیندن عیاناً تحقیق ومشاهده ایله آندن بالكلیه نفرت ایلمشلر ایدی . بناءً علیه مدینه‌یه عودتلرنده علناً آنك سیأتندن بحثله « بز ، بر آدمك یانـندن كلیورزكه : دینی یوق ، خمر ایچیور . حتی سرخوش اولوب نمازی ترك ایدیور . طنبور چالیور ، اوكنده كوچكلر اوینـایور . نشهد بالله ، بز آنی خلع ایتـدك » دیدیلر . عبدالله بن حنظله دخی قالقدی « بز ، بر آدمك یانندن كلدككه بو اوغللرمدن بشقه كیمسـه‌یی بوله‌مسم یالكز آنلر ایله بو آدمه قارشـو جنك ایدرم . عطیّه‌سنی قبول ایدیشم دخی آكا قارشـو قوت حاصل ایتمك ایچوندر دیدی .

آنك اوزرینـه اهل مدینه یزیدی خلع ایله (عبـدالله بن حنظله) یه بیعت ایلدیلر .

یزید ، بوكا واقف اولنجه (نعمان بن بشـیر الانصاری) یی مدینه‌یه كوندردی . اودخی واروب اهل مدینـه‌یه نصیحت ایلدی . « سز شـام عسكرینه مقاومت ایده‌مزسكز » دیدی دیكله‌مدیلر . اوده شـامه عودت ایلدی .

اهل مدینه ، آلتمش اوچ سـنه‌سی اوائلنده امیرلری اولان (عثمان بن محمد) ی مدینـه‌دن اخراج وبنی امیّه‌یی بیـك نفره بالغ اولدقلری حالده مروان بن الحكمك خانه‌سـنده محاصره ایتدیلر . آنلرده شـامه مكتوب یازوب یزیددن استمداد ایلدیلر وبرآرالق رأی وامان ایله چیقوب مدینه‌دن صاووشدیلر .

یزید ، همان (عمرو بن سعید) ی مدینه‌یه مأمور ایتدیسه‌ده (عمرو بن سعید) « سنك ایچون ایشلری تنظیم ایدرك بلادی تحت انضباطه آلمش ایدم . اما شمدی قریشك قانلرینی دوكمك لازم كله‌جك . بن‌ده بوخدمتده بولنمق ایسته‌مم » دیو جواب ویردی .

بعده یزید ، همان كوفه والیسی (عبیدالله بن زیاد) ه امر نامه یازدی . « مدینه‌یه كیت ومكه‌ده ابن زبیری محاصره ایت » دیو امر ایتدی . ابن زیاد دخی « بر فاسقده ایكی جنایتی ، یعنی رسول‌اللهك اوغلنی اولدورمك ومكه‌یه غزا ایتمك جنایتلرینی جمع ایتمك اولماز » دیو اعتذار ایلدی .

آنك اوزرینه یزید ، (مسلم بن عقبة المری) یی مأمور ایتدی . مسلم ، پك مسن وعلیل بر آدم اولدیغی حالده ایفای مأموریته قیام ایتدی واون ایكی بیك كزیده عسكرله جانب حجازه كیتدی . ابتدا مدینه‌یی محاصره ایدوب (عبدالله بن حنظله) دخی اهل مدینه ایله مدافعه ومقابله‌یه قیام ایتدی . (فضل بن عباس بن ربیعه بن الحارث بن عبدالمطلب) بر مقدار سواری ایله غایت شدتلی بر هجوم ایدرك دشمنك صفلرینی یاردی ، مسلمك یانـنه قدر واردی و مسلم ظنیله كوله‌سنی اولدوردی . لكن فضل وآنكله برابر (زید بن عبدالرحمن بن عوف) دخی شهید اولدیلر . آنك اوزرینه عساكر شامیه ، ابن حنظله اوزرینه هجوم واقتحام ایتدیلر . او دخی فوق‌العاده مردانه مدافعه ایتدی وغایت قانلی بر محاربه وقوع بولدی . اوغللری برر برر كندی اوكنده شهید اولدقدن صكره كندوسی وبرادرلری واشراف مدینه‌دن نیچه ذاتلر دخی شهید اولدیلر . بوجهتله اهل مدینه بوزولدی .

(محمد بن سعد بن ابی وقاص) دخی پك چوق یارارلقلر كوستردكدن صكره ناچار او دخی منهزمینه قاتیلدی .

مسلم ، اوچ كون مدینه‌یی عسكرینه مباح قیلدی . آنلرده مدینه‌یه

کیروب اوچ کون دیلد کلرینی قتل و بولدقلری اموال و اشیایی غصب ایتدیلر . الحاصل عساکر شامیه ، مدینهٔ رسول اللهی تماماً غارت وتخریب ایلدیلر .

ظاهر « ابو ذر » رضی الله عنه حضرتلرینك جزء سادسده بیان اولندیغی اوزره « اهل مدینه‌یه قتل وغارت ایله مژده » دیو خبر ویرمش اولدیغی فاجعه بو اوملیدر .

بوفاجعه‌ده مشاهیردن پك چوق ذوات مقتول اولمشدر. (زین‌العابدین بن حسین) حضرتلری بو وقعه‌ده ناسه قارشمیوب بی‌طرف طوردیغنه مبنی حقنده مسلم طرفندن سؤ معامله اولنمدی .

بوحادثه‌نك وقوعنده آلتمش اوچ سنه‌سی ذی‌الحجه‌سنك انقضاسنه ایکی کون قالمشیدی.

بو سنه موسم حجده ناس ایله عبدالله بن زبیر دخی حج ایتدی . مدینه فاجعه‌سنك خبری ، آلتمش درت سنه‌سی محرمنك غره‌سنده مکه‌یه واصل اولدی ومسلمك مکه‌یه هجوم ایده‌جکی آکلاشلدی .

مسلم ، بروجه بالا مدینه‌یی غارت ایلدکدن صکره اردوسیله مکه اوزرینه حرکت ایلدی . لکن (مُشَلَّل) نام محله واردقده فوت اولدی . وفات ایده‌جکی وقت، رؤسادن (حصین بن نمیر) ی چاغردی « ای اشك پالانك تکلتیسی ! (تیلتیسی) بکا قالسه سنی بو عسکره باشبوغ ایتمزدم. لکن امیرالمؤمنین ، بندن صکره باشبوغلغه سنی تعیین ایتمشیدی . اردو ایله چابوق کیت، حربی تعجیل ایت ، قریشه میدان ویرمه » دیوب وفات ایدنجه (حصین) اردو ایله حرکت ایلدی وصفره درت کون قاله مکه‌یه واردی .

اهل مکه واهل حجاز ایسه (عبدالله بن زبیر) ه بیعت ایلیه‌رك آنك باشنه طوپلانمشلر واهل مدینه‌دن فرار ایدنلر دخی اورایه صیغنمشلر ایدی .

(نجدة بن عامر الحنفى) دخى بيت شريفى محافظه ايچون بر كروه خارجيلر ايله مكه‌يه كلمشيدى .

مشهور (ابو عبيدالثقفى) نك اوغلى (مختار) كه مؤخراً شيعيلره رئيس اوله‌رق كوفه‌ده امويلر عليهنه قيام ايتمشدر . او دخى بو صره‌ده ابن زبيرك يانته كلمشدر .

عساكر شاميه ، عبدالله بن زبيرى محاصره ايتديلر . ربيع الاولك اوچنه قدر شديد ومديد محاربه‌لر وقوع بولدى . خارجيلر غايت خونريزانه وفداكارانه حرب ايتدكلرى كبى (مختار ثقفى) نك دخى پك چوق مردانه حركاتى كورلدى .

حرم شريفده مقاتله منهى ايكن شامليلر ، حرمت حرمى هتك ايله كعبه اوزرينه مانجينيقلر آتديلر . بيت شريفك اورتيسى واخشابى محترق اولدى . غرهٔ ربيع الآخرده (يزيدبن معاويه) نك وفاتى خبرى كلنجيه‌دك عساكر شاميه او وجهله حصر وتضييقده دوام ايلديلر .

يزيدك وبعده اوغلنك وفاتلرى

يزيد بن معاويه ، اوتوز بو قدر ياشنده ايكن آلتمش دردت سنه‌سى ربيع الاولنك اون بشنده دار مجازاته كوچدى .

اوغلى كوچوك (معاويه) يكرمى بر ياشنده ايكن آنك يرينه كچدى .

يزيدك ، وفاتى خبرى مكه‌يه واصل اولنجه (حصين بن نمير) آرتق امر محاصره‌يى ترك وعبدالله بن زبير ايله مخابره ايدرك (ابطح) نام محلده بولشوب كوروشدى و « سن خلافته احقسين . كل سكا بيعت ايليه‌لم وبرلكده شامه كيده‌لم. معيتمده‌كى عسكر ، هپ وجوه اهل شامدر . والله كمسه سندن تخلف ايتمز . همان دوكيلن قانلرى هدر ايدرك عفو عمومى اعلان ايله ناسى تأمين ايده‌لم » ديدكده ابن زبير « بن بو قانلرى هدر ايده‌مم . والله اهل حرمدن مقتول اولان بر آدم ايچون سزدن اون كشى

قتل اولنسه قانع اولمم » دیدی وحصین، آکا خفیاً سویلر ایکن اوجهر ایله « والله اولماز ، بالله یاپه‌مم » دیر ایدی .

حصین بن نمیر « الله جزاکی ویرسون ، بن سنی اهل رأی بر آدم صانوردم . بن سنی خلافته دعوت ایدیورم ، سن قتل وهلاك ایستیورسین» دیه‌رك آندن آیریلوب عسکریله برابر مدینه‌یه عزیمت ایلدی .

ابن زبیر ، نادم اوله‌رق « شامه کیتمم . بکا بوراده بیعت ایلیکز . سزی تأمین‌ایدرم وحقکزده اجرای‌عدالت‌ایلرم» دیو ابن نمیره آرقه‌سندن خبر کوندردی . ابن نمیر ایسه « بالذات کلمز ایسه‌کز بو ایش تمام اولماز . زیرا بنی امیّه‌دن خلافته طالب اولانلر واردر » دیدی ویولنه دوام ایدرك مدینه‌یه لدی الوصول اوراده بولنان بنی امیّه ایله برلکده شامه کلدیلر . اهل شام (معاویه بن یزید) ه بیعت ایلمش اولدقلرندن آنلرده بیعت ایدیوردیلر .

مورخینك تحقیقاتنه نظراً عبدالله بن زبیر ، شجعان عربدن وفضلای صحابه‌دن عابد وزاهد بر ذات کثیر المحامد وخلافته مستحق ایدی . لکن کندوسنده لازمهٔ امارته موافق اولمیان ایکی خصلت وار ایدی که بخیل ایدی وبرده رأی وتدبیری ضعیف ایدی . اکر حصین ایله برلکده شامه کلمش اولسیدی بتون خلق آکا بیعت ایلردی . زیرا کربلا وقعه‌سندن طولایی قلوب اهل ایمان پك زیاده متأثر ومتعاقباً مدینهٔ رسول اللهك ضرب ونهب اولنمسندن وبیت‌اللهك تحت‌محاصره‌یه آلنمسندن ناشی‌افکار اسلامیّه ، دولت امویّه‌دن متنفر وطرف طرف اختلال اماره‌لری ظاهر اولمشیدی .

کوچوك معاویه ایسه غایت منصف ومتدیّن بر نوجوان اولوب احوال عالمی نظر عبرتدن کچوردی . ایشك نه‌مرتبه آغر اولدیغنی کوردی‌وکندی دولتندن مأیوس ومتنفر اوله‌رق همان برکون « ناس جامعه کلسون » دیو ندا ایتدردی .

ناس ، جامعه کلوب طوپلاندقلرنده منبره چیقدی . خطبه اوقودی . « ای ناس ! بن سزك امورکزی رؤیتدن عاجزم . سزك ایچون عمر کبی

برآدم آرادم ، بولەمدم . مشـورت ایچون اهل شـوری کبی آلتی کشی
آرادم ، بولەمدم. سزخلافته بکندیککزی اختیار وانتخاب ایدیکز » دیوب
منبردن ایندی وکیدوب خانەسنده قپاندی وآرتق میدانه چیقمدی. (ضحّاك
بن قیس) بالوکاله نمازده امامت ایدییوردی . بنی امیّه شاشیروب قالدی ..
آرەسی چوق کچمیوب معـاویەده فوت اولدی . مدت خلافتی اوچ آیدر
وعلی روایةٍ قرق کوندن عبارتدر . (رحمةالله علیه)

وفاتنده بعض ناس ، آنك کوچوك برادری (خالد)ك خلافته انتخابنی
ایسـتردی . علی الخصوص فلسـطین امیری (حسّان بن مالك) آنی پك
زیاده التزام ایلردی . چونکه حسّان بن مالك ، یمنیّەدن یعنی وقتیله یمندن
کلوبده شام طرفنده یرلشمش قبائلدن اولان (بنی کلب) قبیلەسنك شیخی
اولوب یزید بن معاویەنك والدەسی (مَیْسُـونْ) دخی بو قبیلەدن اولدیغی
جهتله حسّان آنك ، یعنی یزیدك دایسی دیمك اولدیغندن اوغلرینی پك
زیاده تصاحب ایلردی وکندوسی سوریەده خیلی قوت صاحبی ایدی. لکن
افکار اسلامیّه ، امویلرعلیهنده اولەرق طرف عبداەبن زبیررضیالله
عنهما حضرتلرینه بیعت اولنمقده ایدی .

حتی یزیدك وفاتنده عراق والیسی (عبیدالله بن‌زیاد) بصرەده بولنوب
اهل عراقی کندوسـنه بیعت ایتدرمك ایستەدیسـەده نائل امل اولەمدی
وبصرەده وکوفەده اختلاللر پیدا اولدی. ابن‌زیاد ، کوچ حال‌ایله صاوشوب
جانب شامه فرار ایله تخلیص جان ایدەبیلدی . اهل مکه ومدینه وحجاز ویمن
کبی اهل عراق دخی ابن زبیره بیعت ایلدیلر .

بعده ابن زبیر ، مصره آدم کوندروب اهـل مصر دخی آکا بیعت
ایلدی .

الحاصل دولت امویّه غیرتنده یالکز سوریه امراسی قالدی . حال‌بوکه
قنسرین امیری (زُفَربن الحارث الکلابی) وحمص امیری (نعمان بن بشیر
الانصاری) دخی ابن زبیره بیعت ایدیوردیلر .

دولت امویه‌نك رکن رکینی اولان (ضحّاك بن قیس) دخی سراً
ابن زبیره بیعت ایلمش و امرای بنی امیّه نك الك بیوکی اولان (مروان
بن الحکم) همان مکه‌یه کیدوب‌ده ابن‌زبیره بیعت ایلمکه نیت ایلمش‌ایدی.

بیعت مروانه

مروان، بروجه بالا عبدالله بن زبیره بیعت ایلمك نیتده ایکن عراقدن
(عبیدالله بن زیاد) شامه کلدی و آنك ذهنی چلدی .
شویله‌که : مروانك افکارینه واقف اولنجه آنکله کوریشوب « سن
قریشك شیخی و بر اولو کشی اولدیغك حالده کیدوب‌ده ابن زبیره بیعت
ایلرسه‌ك بن سنك ایچون حیا ایدرم » دیمکله مروان آندن جسارت آلوب
میدانه چیقنجه جمله بنی‌امیّه ومتعلقاتی وآزادلولری هپ باشنه طوپلاندیلر.
قبائل یمنیه دخی آنلره قاتلدی . وحسّان بن مالك، اردنه کلوب خلقی بنی
امیّه‌یه دعوت ایله مشغول اولدی. بعده دمشق شامه کلدی وخالد بن‌یزیدك
خلافته انتخابنی التزام ایتدی . لکن « مروان کبی بر شیخ القریش وار
ایکن خالد کبی برچوجغه نصل‌بیعت ایلیه‌لم » دیو حسّانی کندوطرفدارانی
قاندردی . اوصره‌ده عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حضرتلرینك خلافته
انتخابی سوزی کچدی، لکن « ضعیف‌در، امر خلافتی اداره ایده‌مز »
ده‌نیله‌رك اوده کیرو قالدی . هپ امویلر، مروانه طرفدار اولدی . یمنیلر
دخی آنك طرفنده بولنمغله آنك فرقه‌سنه (یمنیّه) ده‌نیلدی . ضحّاك بن
قیس ایله آنك طرفدارانی ایسه ناسی ابن زبیرك طرفنه دعوتده ثبات
ایلیوب بوفرقه‌یه دخی (قیسیّه) ده‌نیلدی .

بوایکی فرقه آره‌سنده چوق محاوره ومنازعه‌لر جاری اولدی . نهایت
اشبو آلتمش درت سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده دمشق شامك خارجنده واقع
(مرج راهط) ده غایت قانلی برمحاربه وقوع بولدی . اشراف ومشاهیر
شامدن نیچه ذوات ایله برابر ضحّاك بن قیس مقتول وقیسیه پك فنا حالده

منهزم وپريشان اولنجه مروان ، دمشق شامه كيروب معاويه بن ابى سفيانك سراينه نزول ايتدى وجمله ناس آكا بيعت ايلدى .

نعمان بن بشير ، ضحاكه امداد ايچون حمصدن عسكر كوندرمشيدى بو عسكر دخى (مرج راهط) ده بولنه‌رق منهزماً عودت ايلينجه نعمان ، كيجه حمصدن فرار ايتديسه‌ده اهاليدن بعضلرى آرقه‌سندن يتشوب آنى اعدام ايتديلر .

قنسرين اميرى ، زفربن الحارث الكلابى دخى قيسيه‌نك هزيمتى خبرينى آلنجه صاووشوب قرقيسيايه واردى واوراده‌كى (قيس عيلان) قبيله‌سيله برلشه‌رك ابن زبيره تابع اولمق اوزره مروانه قارشو طورمغه قرار ويردى .

بعده مروان (عمروبن سعيد) ايله برلكده مصره كيتدى وابن زبيرك آدملرينى طرد ايله مصرى ضبط واوغلى (عبدالعزيز) ى مصر واليسى نصب ايتدى . اواثناده عبدالله بن زبير دخى بر مقدار عسكرله برادرى (مصعب) ى شام اوزرينه كوندرمشيدى . مروان مصردن عودتنده كيفيتدن خبردار اولنجه آكا قارشو عساكر كافيه ايله (عمروبن سعيد) ى كوندردى ولدى المحاربه مصعب بوزولدى . مروان دخى غائله‌سزجه كلوب دمشق شامه داخل اولدى . مصرده آنك النده قالدى . لكن حجاز وعراق طرفندن انديشه‌ناك ايدى . حال بوكه اوزمان ، محل شقاق ونفاق اولان ديار عراقده نيچه اسباب اختلاف واختلال حاضرلنمقده ايدى.

شويله‌كه بالاده بيان اولنديغى اوزره (حصين بن نمير) عساكر شاميه ايله ابن زبيرك اوزرينه توجه ايتدكده خوارج كروهى كعبه‌يى محافظه ايچون مكه‌يه كيتمشلر وعساكر شام ايله مردانه جنك ايتمشلر ايدى . خوارج كروهى حضرت عثمانى سومزلر ايدى . لكن محاربه اثناسنده مذهب بحثى آچمغه وقت بوله‌ميوب يزيدك وفاتى اوزره عساكر شاميه عودت ايلينجه ابن زبيرك اعتقادينى صوروب آنك محب عثمان اولديغنى آكلادقلرنده

یانندن آیرلدیلر ویمامه وبصره طرفلرینه طاغلدیلر . ایچلرندن بر فرقه‌سی بواثناده اهوازه کیدوب اورانك اموالنی جبایت ایدر اولدیلر .

شیعه طائفه‌سی دخی (توّابین) عنوانیله کوفه‌ده کیزلوجه عقد جمعیت ایلیه‌رك اسباب وآلات حربیه تدارکیله مشتغل ووقت فرصته منتظر ایدیلر. شویله‌که کربلا وقعه‌سی اوزرینه کندولرینه عظیم ندامت کله‌رك و « بز حسینی دعوت ایلدك ، کلدی. صکره آکا نصرت ایلمدك . اوده یالکز قالدی وناحق یره مقتول اولدی . بوکا بز سبب اولدق . بز آنك قاتللرینی قتل ایتمدکجه اوزریمزدن بو عار لکه‌سی زائل اولماز » دیه‌رك تائب ومستغفر اولوب دم حسینی طلب ایله قیام وآنك قاتللرندن اخذ وانتقام ایتمك اوزره عهد وپیمان ایتمشلر وبش رئیسلرندن بریسی اصحاب کرامدن (سلیمان بن صَرِدْ الخُزاعی) رضی‌الله عنه اولوب آنی کندولرینه امیر نصب ایلمشلر ایدی . آنك اوزرینه (سلیمان بن صرد) مدائنده وبصره‌ده اولان شیعیلر ایله مخابره ایلر وسراً ناسی دم‌حسینی طلب ایتمك اوزره قیامه‌دعوت وآلات حربیه جمع وتدارکنه غیرت ایدر اولدی .

بروجه بالا مکه‌نك محصوریتنده ابن زبیر ایله برلکده بولنان (مختار ثقفی) یزیدك وفاتندن صکره دخی بر مدت ابن زبیرك یاننده بولنمش‌ایسه‌ده مأمول ایتدیکی مأموریتلره نائل اوله‌مدیغندن جانی صیقیلمش وجانب عراقه عزیمت ایله آلتمش درت سنه‌سی رمضاننك اواسطنده کوفه‌یه کلمش وشیعیلرایله کوریشوب « بن ، مهدی محمد بن حنیفه‌نك یانندن کلیورم . بنی سزه وزیر وامین اولمق اوزره کوندردی » دیمکله شیعیلرك بر کروهی آکا تابع اولمش ایدی .

بیعت رضوان اصحابندن اولوب ابن زبیر طرفندن کوفه والیسی نصب اولنان (عبدالله بن یزیدالانصاری) رضی‌الله عنه ایله خراج کوفه اوزرینه مأمور اولان (ابراهیم بن محمد بن طلحه) دخی مختارك قدومندن بر هفته صکره ، یعنی رمضاننك اواخرنده کوفه‌یه واصل اولمشلر ایدی .

بروجه بالا بنی کلب شیخی حسّان بن مالك ، مروانك مقام خلافته کتورلسنه سبب اولمش ایسه‌ده مرواندن صکره خالد بن یزیدك خلیفه اولمسی ادعاسنده ایدی . بو جهتله مروانك خالددن وسوسه‌سی غالب اولمغله اهمیتنی کیده‌رمك اوزره آنك والده‌سی ویزیدك زوجه‌سی اولان اولان (امّ هاشم) ی تزوج ایتمشیدی . عمروبن سعید ایسه بروجه بالا مصرك ضبطنه معاونت ومصعب بن زبیره غلبه ایتمکله کبرلنه‌رك « مرواندن صکره خلافت بنم حقمدر » دیدیکی مروانك مسموعی اولمغله آلتمش بش سنه‌سی خلالنده اصحاب حلّ وعقدی جمع و (عبدالملك) و (عبدالعزیز) نام اوغللرینی ولی‌عهد ایدرك ناسی آنلره بیعت ایتدردی وداعما خالدی انظار ناسده اعتباردن دوشورمك ایستردی . حتی برکون مجلسنده بر جماعت حاضر ایکن خالدی الفاظ مستهجنه ایله سبّ وتحقیر ایتدیکندن او دخی والده‌سنه شکایت ایتمش ، والده‌سی‌ده مروانه کین باغلامش وفرصتی کوزه‌دوب اشبو آلتمش بش سنه‌سی رمضانی اوائلنده مروان آنك خانه‌سنده اویورکن یوزینه بر یاصدیق قویوب وجاریه‌لریله برابر اوزرینه اوتوروب مروانی بوغدقدن صکره « امیرالمؤمنین فجأةً فوت اولدی » دیوصیحه ایتمشدر.

مروانك بو وجهله وفاتنده یرینه اوغلی (عبدالملك) خلیفه اولدی . دیکر اوغلی (عبد العزیز) دخی عبدالملکه تابع اولمق اولمق اوزره مصر والیلکنده قالدی .

مروان ، برحیات ایکن ایکی اردو تجهیز ایله برینی مدینه‌یه ودیکرینی عبیدالله بن زیادك معیتیله جانب عراقه کوندرمشیدی . مدینه‌یه کیدن اردو منهزم وپریشان اولمشدر . ابن زیاد معیتیله کیدن اردو دخی (قرقیسیا) یه واروب و (زفر بن حارث) ی اوروب قرقیسیا ایشنی بتوردکدن صکره کیدوب عراقی ضبط ایلیه‌جك ایدی . مروانك وفاتنده اوغلی عبدالملك ، عبیدالله بن زیادی ابقا وامرینی تجدید وتأیید ایلدی .

او اثناده ایسه شیعیلردن برکروه فدایلر ، تجمّع ایله حدود شامیّه‌یه طوغری کلمکده ایدی .

شویله‌که : (سلیمان بن صرد) بروجه بالا (توّابین) عنوانیله کندوسنه تابع اولان شیعیلره خروج وحرکت ایلك اوزره اشبو آلتمش بش سنه‌سی ربیع الاخرینك غرّه‌سنی تعیین وبیان ایلمش اولدیغندن او کون کوفه شهرندن چیقوب (نخیله) نام موقعه قوندی وباشنه درت بیك قدر شیعی طوپلاندی . کندو دفترنده ایسه اون آلتی بیك نفر مقیّد اولمغله «توّابینك بقیه‌سی نره‌ده» دیو صوردی . ایکی بیك مقدارینی «مختار ثقفی آیارتدی، کندوسنه تابع قیلدی» دیدکلرنده «باقی اون بیکی نره‌ده قالدی . بونلرك دین وایمانی یوقمی ، عهد وپیمانلری نره‌ده» دیدی وکوفه‌ده «حسینك انتقامنی آلمق ایچون کلیکز ای توّابین» دیو ندا ایتدردی . نهایت بیك قدر آدم دها مجتمع اولدی . «کوکلسز عسکرك نه‌فائده‌سی اولور ، ایشته صدق واخلاص ایله حرکت ایلیه‌جك فداییلر ، بوندن عبارتدر» ده‌نیلدی . بویله دعوالرده قوّال چوق اولور ، فعّال آز بولنور . سلیمانك دفترنده مقید اولان اون آلتی بیك کشیدن آنجق بش بیکی طوپلانه بیلدی .

کوفه والیسی (عبدالله بن یزید) ایسه عبیدالله بن زیادك بربیوك اردو ایله حرکتنی اوکرنمش اولدیغندن کوفه‌نك تقلیل قوتنی ایستمزدی . بناءً علیه بعض اشراف بلده ایله برلکده (نخیله) یه چیقوب سلیمان بن صرد ایله کوروشدی . «سز بزم اخوانمزسکز ، بوبلده‌نك اشرافیسکز ، بزدن آیرلمیکز وبزم قوتمزی تنقیص ایتمییکز ، دشمنمزك قدومنده هپ برابر مدافعه ایده‌لم» دیو نصیحت ایلدی . سلیمان ورفقاسی ایسه حضرت حسینی کوفه‌یه دعوت ایدوب‌ده کربلایه تشریفنده یاردیمنه سکرتمدکلرندن ناشی ایشله‌مش اولدقلری ذنب عظیمی دوشونه دوشونه سودا زدهٔ تأثر وتأسف اوله‌رق بو اوغورده فدای جان ایتمکی قورمش اولدقلری جهتله بردرلو نصیحت کندولرینه تأثیر ایتمدیکندن عزم و نیتلرنده اصرار ایله «بز، قضایه راضی اوله‌رق متوکلاً علی الله کیده‌جکز» دیو جواب ویردیلر.

شیعیلر ، کربلا وقعه‌سندن اوّل بو قدر فدا کارلغی ایتمش اولسیدیلر

ایش بشقه شکله کیرمش اولوردی . اما ندامتك فائده‌ی اولمیه‌جق بر وقتده نادم اولوبده فوران غضب ایله خود سرانه حرکتلری کندولرینی تهلکه‌یه القا دیمك ایدی .

مع مافیه برمرتب اردوده بولنسه‌لر خیلی ایش کوره بیلورلردی . بناءً علیه عبدالله بن یزید « صبر ایدیکز . باری سزکله برابر کیتمك اوزره برمقدار عسکر ترتیب ایده‌لم‌ده دشمنه قارشو قوتلو بولنه‌سکز » دیدیسه‌ده مفید اولمیوب سلیمان بن صرد ، همان ربیع‌الآخرك بشنجی جمعه کونی اوکه‌دن صکره حرکت امرینی ویردی . توابیندن بر چوغی آندن آیریلوب کیرو قالدی . سلیمان بونی‌ده قید ایتمیوب « اویله حمیتسزلرك وجودلرندن ایسه عدملری اولادر » دیه‌رك حرکت ایدیویردی وفرداسی کربلایه واردی .

اشبو کروه توابین ، حضرت حسینك تربه‌سنه واردقلری کبی صیحه وفریاد ایلدیلر . کناهلرندن توبه واستغفار ایتدیلر ویکرمی درت ساعت اوراده طوروب آغلادیلر . بعده ، برر برر تربه‌یه وداع ایدرك حرکت ایله (اَنبار) ه عزیمت ایلدیلر .

کوفه والیسی عبدالله ، آنلرك بویله پراکنده وانتظامسز حرکتلرینه باقوب « بو جماعتدن ایلك آله‌جغمز خبر ، آنلرك محو واضمحلاللری خبر تأثر اثریدر » دیه‌رك تأسف ایتدی .

شیعیلر ، انباردن قیام‌ایله قرقیسیایه واصل اولدقلرنده (زفربن الحارث) قلعه‌دن چیقوب آنلرایله کوروشدی، کندولرینه اکرام ایتدی . « بوراده قالکز ، بزمله برابر اولیکز . دشمن پك قوتلو کلیور . برلکده مدافعه ومقابله‌یه چالیشه‌لم » دیدی . سلیمان بن صرد ایسه « بلده‌مز اهالیسی‌ده بزه بویله دیدیلر . اما دیکله‌میوب حرکت ایلدك . بوراده‌ده طوریجیلردن دکلز » دیه‌رك قرقیسیادن حرکتله عین ورده (رأس العین) نام محله ایندیلر . بش کون اوراده اقامت واستراحت ایلدیلر . عبیدالله بن زیاد دخی بر بیوك اردو ایله اورایه بر کونلك مسافه‌سی اولان محله کلمشیدی .

سلیمان بن صرد طرفندن ایلرویه سوق اولنان درت یوز آتلو ، شاملیلرك بر مفرزەسنه راست کلەرك اوروب بوزدیلر وشاملیلرك حیواناتنی اغتنام ایتدیلر .

عبدالله بن زیاد ، خبردار اولنجه اون ایکی بیك عسکرله (حصین بن نمیر) ی ایلرو سوق ایلدی . سلیمان بن صرد دخی آنی قارشولدی . جمادی الاولی‌نك یکرمی آلتیسنده طرفین بربرینه ملاقی اولدیلر .

شاملیلر ، شیعیلری اطاعته دعوت ایلدیلر . آنلرده « خاندان مروانی خلع ایله ابن زیادی بزه تسلیم ایدیکز . بزده عراقدن عبدالله بن زبیرك مأمورلرینی طرد ایلیەلم . خلافت ، اهل بیت نبوّته قالسون » دیدیلر . طرفین ، بربرینك تکلیفنی قبول ایدەمدیکندن یکدیکری اوزرینه حمله ایتدیلر . اقشامه قدر محاربه ممتد اولدی . غلبه دائما شیعیلره یوز کوسترمکده ایدی . فرداسی صباحلین ابن زیاد طرفندن حصینه امداد ایچون سکز بیك عسکر کلدی . شیعیلر ، فوق العاده شدت ایله مقاتله ایتدیلر. طرفیندن پك چوق کیمسەلر مقتول ومجروح اولدی . نهایت اخشام ایریشوب حربه فاصله ویرلدی . فرداسی جمعه کونی صباحلین ابن زیاد طرفندن دها اون بیك قدر امداد عسکری کلدی . علی الصباح غایت شدتلی محاربەلر وقوع بولدی . عساکر شامیّه پك زیادەلشەرك هر طرفدن توّابینی قوشاتمغه باشلادیلر . سلیمان بن صرد آنی کورونجه همان « چابوق ربّنه قاووشمق ایستینلر یانمه کلسون » دیەرك قیلیجنك قیننی قیردی. عسکرندن برچوغی دخی آکا اتّباع ایله قیلیجلرینك قینلرینی قیردیلر وفداکارانه شاملیلر اوزرینه هجوم واقتحام ایله غایت خونریزانه بر جنکه کیرشدیلر . شاملیلردن پك چوق خلقی قتل وجرح ایتدیلر .

حصین کوردی‌که ایش یمان . بوفداییلر پك شدتلی صالدیریورلر . همان پیاده اوقجیلر جلب ایله او فداییلر اوزرینه اوق یاغدردی . سلیمان بن صرد رضی‌الله عنه مقتول اولدی . آنك وصیتی اوزرینه علی الترتیب سنجاغی آلان رئیسلر دخی برر برر دوشوب مقتول اولدیلر .

توّابنده مقاومته مجال قالمدى . لكن ينه آقشامه قدر طيانديلر. قراكلق باصنجه شامليلر ، اردوكاهلرينه عودت ايلديلر. رؤسادن (رفاعه بن شدّاد البجلى) همان بقيةالسـيوف اولان توّابينى طوپلايوب معركه‌كاهى ترك ايله فرار ايتديلر وپريشان وپرا كنده اوله‌رق قرقيسـيايه جان آتديلر واوچ كون اوراده قالدقدن صكره كوفه‌يه عودت ايلديلر . آندن صكره ابن زياد دخى قرقيسيا محاربه‌لريله مشغول قالمشدر .

او اثناده بصره واهواز طرفلرنده دخى خارجيلر ظهور ايله بك‌چوق محاربه‌لر وقوع بولمش ونهايت‌اهالينك اقدام وغيرتى‌ايله جمعيتلرى طاغيدلمش ونيجه آزيلى وبللو باشلى رئيسلرى اتلاف ايدلمشدر .

تعمير كعبه

عبدالله بن زبير رضى‌الله عنهما بو اثناده صغار صحـابه‌دن (عبدالله بن مطيع) رضى‌الله عنهى كوفه واليسى نصب ايتمشدر .

كچن سنه حصين بن نميرك آتديغى مانجينيق طاشلرندن كعبهٔ مكرّمه‌نك ديوارلرينه وهن كلمش اولديغنـدن ابن زبير ، كعبه ديوارلرينى كاملاً هدم ايله مجدداً بنا وتعمير ايلدى وقريش مقدّما كعبه‌يى بنا ايتدكده (خطيم) حجرى خارجده براقمش اولدقلرندن ابن زبير ، بوكره اساس ابراهيم اوزره بنا وحجرى بيت شريفه ادخال ايتدى .

وفات عبدالله بن عمرو

عمروبن عاصك اوغلى (عبدالله) آلتمش بش سـنه‌سى خلالنده ختم درس حيات ايلدى . رضى‌الله عنه

پدرندن اون ايكى ياش كوچوك اولوب پدرندن اوّل اسلام ايله مشرف اولمشـيدى . پدرينك زوريله صفّينده آنكله برابر بولنديسه‌ده اسـتعمال سلاح ايتمدى . مع‌مافيه « كشكه يكرمى سنه اوّل وفات ايديدم‌ده صفينده

بولنمیـدم » دیر ایمش . غایت عالم وفاضـل بر ذات ایدی . ابو هریره رضی‌الله عنه دیر ایمش که « بندن زیاده حدیث نبوی حفظ ایدن یوقدر ، الا عبدالله بن عمروبن العاص که اویازاردی بن یازمازدم » .

خروج مختار

بروجه بالا (مختار ثقفی) کوفه‌یه کلوب « مهدی محمد بن حنیفـه‌نك وزیر وامینی‌یم » دیه‌رك سراً شیعیلری دعوته قیام ایتمکله شیعه طائفه‌سندن بر کروه آکا اتباع ایتمشـلر ایدی. (سـلیمان بن صرد) مقتول وجمعیتی پریشان اولدقدن صکره میدان کندوسنه قالدی . کیتدکجه یارانی چوغالدی مشهور (اشتر) ك اوغلی وکوفه‌ده عشیرت وقوت وقدرت صاحبی اولان (ابراهیم) ی ده بر آرالق جلب ایتمکله مختـارك قوتی ازدیاد بولدی وکوفه‌ده سراً کندوسنه بیعت ایلینلرك عددی اون ایکی بیکه بالغ اولدی . آنك اوزرینه آلتمش آلتی سـنه‌سی ربیع الاولنك اون دردنجی پنجشـنبه کیجه‌سی خروج ایتمك اوزره قرار ویردی وبو قرارینی یارانه بیلدردی .

حال بوکه « مختار ، شو ایکی کیجه‌نك برنده خروج ایده‌جك ایمش » دیو کوفه والیسی (عبدالله بن مطیع)ه خبر ویرلمش اولدیغندن او دخی میدانلره ولازم کلان موقعلره عسـاکر ضبطیه ایله مخصـوص مأمورلر کوندرمشـیدی . غروب شمسدن صکره (ابراهیم بن اشتر) بر مقـدار مسلح آدملریله مختارك یاننه کیدرکن ابن مطیعـك مأمورلری آنی کیرو چویرمك ایستدکلرندن محاربه‌یه باشلاندی وشـیعیلر طرفندن « آل محمدك امینی خروج ایتدی ، شهدای اهل بیتك انتقاملرینی آلمق ایستینلر کلسون» دیو ندا اولندی .

همان مختاره بیعت ایلمش اولانلر طرف طرف طوپلانمغه باشـلادیلر . ابن مطیع ، طرفـدن دخی درحال یدی سکز بیك عسـکر جمع وسوق اولنـدی وبر قانلی محاربه‌یه باشـلاندی . ابن اشـتر ، باباسی کبی مردانه

وفداکارانه هجوم و اقتحـام ایدرك محـاربه‌یی قازاندی . ابن مطیع ناچار صاووشـوب (دار ابی موسی) ده کیزلنـدی وابن اشتر کلوب حکومت قوناغنی ضبط ایلدی . درحال مختار کلوب قصر حکومته کیردی.علی‌الصباح اشراف کوفه ، مسجده و باب حکومته کلوب طوپلاندیلر. مختار ، مسجده کیتـدی . منبره چیقوب غایت بلیغانه بر خطبه اوقوندی . (ای ناس ! بیعت هدایت ایله بیعت ایلیکز . والله ، علی ابن ابی طالب ایله آل علینك بیعتندن صـکره بویله بر بیعت ایلمدیکز) دیوب اینـدی . اشراف کوفه کلوب کتاب اللهه وسـنت رسول اللهه اتبـاع واهل بیتك قانلرینی طلب وضعفایی حمایه ایتمك اوزره بیعت ایلیوب کوفه‌ده بر حکومت شیعیّه تشکل ایدیویردی .

مختار ، هرکسه التفات وحسن معامله ایدرك ناسی کوزل کوزل‌امیدلره دوشـوردی و ابن مطیعـك دار ابی موسی‌ده مختفی اولدیغنی اوکرنمکله صاووشوب کیتمسی ایچون کندوسنه یوز بیك درهم خرج‌راه کوندردی اودخی صاووشوب بصره‌یه کیتدی .

مختار ، بیت المـالده طقوز ملیون درهم بولوب آنلری کندوسـنك سلاح آرقداشلرینه تقسیم ایتدی واشترك برادری (عبدالله بن الحارث) ه سنجاق ویروب آنی (ارمنیه) جهتنه و (محمد بن عمیر بن عطارد) ی آذربایجانه و (عبدالرحمن بن سعید بن قیس) ی موصله و (اسحق بن مسعود) ی مداین طرفنه و (سعد بن حذیفة بن الیمان) ی حلوانه مأمور ایتدی. ابن زبیر طرفندن امیر موصل اولان (محمد بن اشعث بن قیس) دخی بونك اوزرینه انجام کاره منتظر اولمق‌اوزره موصلدن قالقوب تکریته کیتدی صکره کلوب مختاره بیعت ایلمشدر.

بعده مختار ، دیوان قوروب احقاق حقوق عباد ایله اشتغاله باشـلادی وصکره « مصالحك کثرتی امر قضا ایله اشـتغاله مانع اولیور » دیه‌رك امر قضایی کمافی‌السابق قاضی شریحه احاله ایلدی.

ابن زيادك محاربه‌سی

بروجه بالا عبيدالله بن زياد ، بربيوك اردو ايله قرقيسيا اوزرينه كلوب و (زفر)ك كارينی اتمام ايتدكدن صكره واروب عراقك ضبطنه مأمور ايدی . توّابين فرقه‌سنی پريشان ايتدكدن صكره قرقيسيايی تضييقه دوام ايتمشيدی . زفر ايسه (قيس عيلان) قبيله‌سيله برلكده شديداً مقاومت ايلدكلرندن ابن زياد آرتق اوجهتدن فراغت ايله بواثناده اردوسيله موصل اوزرينه يوريدی . مختار طرفندن بروجه بالا موصله كوندرلمش اولان (عبدالرحمن بن سعيد) تكريت طرفنه چكيله‌رك كيفيتی مختاره بيلدردی . اودخی اوچبيك كزيده سواری ايله (يزيد بن انس الاسدی) يی موصل طرفنه كوندردی .

يزيد بن انس ، مداين اوزرندن موصله طوغری حركت ايلدی و موصل حدودينی تجاوز ايله (باتلی) نام موقعه قوندی. ابن زياد ايسه آنك حركتنی ايشيدنجه آكا قارشوموصلدن اوچربيككلك ايكی فرقه سوق ايتدی. بوفرقه‌لرك بريسی بركون اوّل چيقوب يزيد بن انسه ملاقی اولدی . عرفه كونی صباحلين محاربه‌يه باشلاندی. شام عسكری بوزلدی . سركرده‌لری مقتول اولدی. كيرودن كلان فرقه بوزغون عسكری آلوب برلكده باتلی‌يه كلديلر وفرداسی قربان بيرامی كونی علی‌الصباح جنكه كيرشديلر . آنلرده فناحالده بوزلديلر ، كيمی مقتول وكيمی مجروح واسير اولديلر .

يزيد بن انس ايسه آغر خسته اولديغی حالده عسكره قومانده ايدرك بو مظفريتی كوردكدن صكره اوكون اخشام اوستی وفات ايلدی . وصيتی اوزره (ورقاء بن عازب الاسدی) سركرده اولدی وسائر رؤسا ايله لدی‌المشاوره « ابن‌زياد، سكسان بيككلك براردوايله كلمش. بز آكانصل‌مقاومت ايده‌بيلورز . حربی بوكون قازانور ايسه‌ك يارين غائب ايدرز » دنيله‌رك اورادن كيرو عودت ايلديلر . مختار ، بونی خبر آلنجه (ابراهيم بن اشتر)ی يدی بيك عسكرله اوجانبه كوندردی.

قتلهٔ حسینك قتلی

كوفه‌اشرافی ، مختارك تغلّب وتحكّمندن دلگیر و اندیشه‌ناك اولدقلری حالده بروجه بالا ابن اشترك موصل جانبنه عزیمتنی فرصت بیله‌رك همان مختارك علیهنه قیام ایتدیلر و كوفه خارجنده‌كی میدانلره طوپلاندیلر .
مختار ، بوندن خبردار اولنجه همان اشترك عودتی ایچون كندوسنه امر كوندردی واهل قیامی برمدت مخابره و برمدت محاربه ایله اویالاندردی . ابن اشتردخی سیرسریع ایله كلوب یتشدی و(میدان‌سبیع)ده برقانلی محاربه‌یه طوتشدی. اهل قیام بوزلدی ، بك چوغی قیرلدی . بشیوز نفرلری اسیر ایدیلوب مختارك حضورینه كتورلدی. « بونلرك قنغیلری كربلا وقعه‌سنده حاضر ایدی. تحقیق اولنسون » دیوامرایتدی. لدی‌التحقیق ایكیوز قرق سكزینك كربلاده حاضر بولندقلری آكلاشلمغله آنلر اعدام ایدیلدی وباقیسی صالیویرلدی .
ملعون (شمر) بووقعه‌ده حاضر ایكن فرار ایتمش و فرات كنارنده برقریه‌یه كیتمش‌ایدی. عقبكیران طرفندن‌اوریلوب اتلاف وجثّه‌سی كوپكلره القا ایدلدی .
بو وقعه ذی‌الحجه‌نك اواخرنده وقوع بولدی . اشراف ورؤسای كوفه‌نك بقیة‌السیوفی بصره‌یه قاچوب قورتلدی . مختار دخی آل محمدك قاتللرینی تحرّی ایله مشغول اولدی .
شویله‌كه : حضرت حسینك قتلنده ألی ومدخلی‌اولان والبسه واشیاسنی یغما ایدن اشرّ‌ابی برر برر بولدیروب اولدردی و بعضیلری حقنده اللرینی آیاقلرینی كسوب‌ده دبه‌لنه‌رك تلف‌اولمق كبی‌اشكنجه‌لر اجرا ایتدی. كربلاده ابن‌زیاد طرفندن‌باشبوغ‌اولان (عمربن سعد بن ابی‌وقّاص)ه تأمینات‌ویرمش ایكن آنك واوغلی (حفص بن‌عمر) ك باشلرینی كسدیروب «بری‌حسین‌ایچون ودیكری‌علی‌بن‌حسین‌ایچون» دیه‌رك (محمدبن‌حنفیه) یه كوندردی وسرسعادتی حامل‌اولان (خولی) نك تحریسنه مأمورلر كوندرلدكده خانه‌سنك برطرفنده

باشنه بر سپد کچوروب کیزلنمشیدی زوجه‌سی ایسه بالاده بیان اولندیغی اوزره قوجه‌سی ، سر سعادتی خانه‌سنه کتوروب‌ده بر کردل آلتنه قودیغی زماندنبرو آندن نفرت ایلمش وبغض و کین باغلامش ایدوکندن آرایجیلر کلوب‌ده « قوجه‌ڭ نره‌ده » دیدکلرنده لساناً « بیلمم » دیه‌رك الیله اوسپدك اولدیغی طرفه اشارت ایلمکله آرایجیلر آنی بولوب اعدام وجثه‌سنی احراق ایتمشلردر .

ابن اشترك غلبه‌سی وابن زیادك قتلی

مختار ، بروجه بالا کوفه‌ده‌کی خلافگیرلرینی قهر وتدمیر ایتدکدن صکره اواخر ذی‌الحجه‌ده بر بیوك اردو ایله ابراهیم بن اشتری ، ابن زیاد اوزرینه کوندردی .

ابراهیم بن الاشتر ، سیر سریع ایله کیدوب آلتمش یدی سنه‌سی اوائلنده موصل ملحقاتندن (بارشیا) نام قریه‌یه واردی . عبیدالله بن زیاد دخی موصل طرفندن کلوب آکا قریب محلده و (نهر حازار) کنارنده اردوسنی قوردی .

فرداسی علی‌الصباح غایت قانلی وپك شدتلی بر محاربه‌یه کیرشدیلر ، ابن زیادك عسکری قات قات زیاده ایسه‌ده ابن اشترك یاننده دخی پك چوق حرب اری وفدائی آدملر بولندیغندن طرفین پك شدتلی دوکوشوب اوروشدیلر . طرفیندن پك چوق آدملر مقتول اولدی . نهایت ابن‌زیاد واوغلی و نیچه سرکرده‌لری دوشوب شام اردوسی پك فنا حالده منهزم اولدی . کوفه‌لیلر ، آنلری او قدر شدتله تعقیب ایتدیلرکه اسلحه ایله مقتول اولانلرندن زیاده‌سی نهرده بوغولدی . ابن زیادك اردوسنده نه‌وار ایسه هپ ابن اشترك النده قالدی . ابن اشتر ، او زمان مدائنده بولنان مختاره مژده‌جی کوندردی .

ابراهیم بن الاشتر ، موصلده اقامت ایله ابن زیادك وسرکرده‌لرندن بعضیلرینك رؤس مقطوعه‌لرینی مختاره کوندرمش اولدیغندن بو رؤس

مقطوعه ، قصر حکومتـه کتورلدکده بر بیـلان بر قاچ دفعه ابن زیادك آغزندن کیروب بورنندن وبورنـنـدن کیروب آغزندن چیقمش اولدیغی مرویدر .

شام اردوسـنك بو وجهله انهزام و اضمحـلالی دولت امویّهجه عظیم ضایعاتدن اولدیغی کبی مختارك بویله بر مظفریت عظیمه‌یه مظهریتندن طولایی عبدالله بن زبیر دخی ضررديده اولمشدر . زیرا ابن اشـتر ، بو مظفریتك عقبنده طرف طرف بلاد موصـله مأمورلر کوندردیکی صره‌ده برادری (عبدالرحمن بن عبـدالله)ی نصیبنیه کوندردی والجزیره‌ده واقع سـنجار و حوالیسـنی ضبط ایتـدردی و (خاتم بن النعمـان الباهلی) حران واورفه‌یی ترك ایدوب کیتمکله بورالری هپ مختارك پنجهٔ تحکمنه کیردی .

مختار طرفندن حرمینه عسکر کوندرلدیکی

بروجه بالا شام ومصر ، عبدالملك بن مروانك الندە وحرمین وحجاز ویمن وبصره عبدالله بن زبیرك زیر حکمنده اولوب کوفه‌ده دخی مختارثقفی تغلب ایتمشیدی .

عبدالملك ، دولت امویّه‌یی حال سابقنه ارجاع ایتمك ایستردی . ابن‌زبیر دخی جمله بلادك ضبطنه جهد ایلردی . مختار ایسه ایکیسنی‌ده محو ایتمك اوزره محمد بن حنیفه نامنه خلقی دعوت ایلمکده اولوب آنجق مجموع قوتیله شـیعیلرك خصم جانی اولان امویلر اوزرینـه یوریمك ایچون بر مدتجك ابن زبیری آوودوب آلداتمق داعیه‌سـنده بولنور و ابن زبیره نه‌عاصی ، نه‌ده مطیع ، بلکه ایکیسی اورته‌سی مشـکوك بر حالده کورونیور ایدی . ابن‌زبیر دخی آنی بومبهم ومشکوك حالدن چیقاروب‌ده صراحةً کندوسـنه بیعت ایتدرمك اوزره بیهوده یره بیعته دعوت ایلیوردی .

عبدالملك، شامده خلافته انتخاب اولندیغی کبی (عُروة بن انیف)ی آلتی بیك نفرله مدینه‌یه کوندرمش ، فقط مدینه‌یه کیرمیوب‌ده خارجده طورمسی ایچون کندوسـنه امر ویرمش ایدی . عروه ، مدینه‌یه واردی . خارج

شهرده اردو قوردی . فقط جمعه کونلری مدینه‌یه کیروب مسجد شریفده جمعه نمازینی ادا ایدر ودونوب اردوکاهنه کیدر ایدی . بر آی صکره عبدالملکك امریله عودت ایلمشدر .

چونکه عبد الملك کندوسنه چکی دوزن ویروبده مرکزینی احکامه محتاج اولدیغندن قوتنك برقسمنی مدینه‌ده حبس ایتمك ، آکا کوره ایجاب حال وزمانه موافق دکل ایدی . بناءً علیه مدینه‌نك ضبط ومحافظه‌سیله مقید اولمامشدر .

لکن جانب حجازدن خوف و اندیشه‌سی اولدیغندن حجاز یولنی طوتمق وعساکر ابن زبیرك اطرافه انتشار ایله برو طرفلره تجاوزلرینه مانع اولمق اوزره وادی‌القرایه درت بیك عسکر کوندردی . ابن زبیر دخی آنلری طرد ایله مدینه‌یی محافظه ایتمك اوزره او طرفه سوق عساکر ایتمکده اولدیغندن جابجا طرفین عسکرلری آره‌سنده جنك وجدال وقوعبولمقده ایدی .

مختار ایسه بواحوال اغتشاشیه‌یی فرصت اتخاذ ایله ظاهراً ابن زبیره معاونت ایلمك وباطناً ابن حنیفه نامنه حرکت ایله مدینه‌یی ضبط ایدیویرمك اوزره اوطرفه اوچ بیك عسکر کوندرمش ایسه‌ده کوفه عسکرینك سوء نیتلری آکلاشلمغله ابن زبیرك عسکری بغتةً آنلرك اوزرینه هجوم ایله جمله‌سنی پریشان ایتمشلردر .

مختارك مرامی ، محمدبن حنیفه‌نك همان‌میدانه چیقوب‌ده دعوای‌خلافته قیام ایتمسی خصوصندن عبارت اولوب ابن حنیفه ایسه نفسی ایچون قان دوکمکدن محترز ایدی .

بناءعلی ذلك محمد بن حنیفه وعبدالله بن عباس اولاد وعیاللری ایله برلکده مکهٔ مکرمه‌یه واروب آنده اختیار اقامت ایلمشلر ایدی . کوفه رجالندن اون یدی کشی دخی آنلرله برابر بولونیوردی‌که بونلردن بریسی کوفه اشرافندن و صحابه‌دن (ابوطُفَیل) ایدی .

کوفه شیعیلری ایسه ابن حنیفه دعوتنی اعلان ایتمش اولدقلرندن

شایدکه افکار عمومیه آنك طرفنه میل ایدیویرر دیو ابن‌زبیر، خوفه تابع اولدیغندن ابن حنیفه‌یی جماعتیله برابر بیعته دعوت ایلدکده ایّام فتنه لچوب‌ده ناس بر خلیفه اوزرینه اتفاق ایدنجیه‌دك بی طرف طوره‌جقلرینی بیان ایله اعتذار ایتدیلر ایسه‌ده ابن زبیر ، همان ابن حنیفه‌یی حبس ایله مدت معیّنه ظرفنده بیعت ایلمدکلری تقدیرده جمله‌سنی اعدام ایده‌جکنی بیان ایله تهدید وانداز ایلدی . آنك اوزرینه ابوطفیل رضی‌الله عنه کوفه‌یه واردی . کیفیتی اهل کوفه‌یه بیلدردی . بو صورت ایسه تمام مختارك آرادیغی برفرصت‌اولدیغندن منبره چیقدی ، غایت مؤثر برخطبه اوقودی . « ایشته مهدیکز ، سائر اهل بیت نبوّت ایله برلکده قیون کبی محبوس اولوب نه‌وقت ذبح اولنه‌جقلر دیو بکلیورلر » ده‌نجه اذهان ناسه فوق‌العاده غلیان کلمکله درت بیك قدر فدائی سچیلوب طاقم طاقم جانب مکه‌یه عازم اولدیلر وابتدا (ذات عرق)ه واران (ابو عبدالله جدلی) همان معیتنده مجتمع اولان بر کروه ایله بلدهٔ حرامده تشهیر سلاح ایتمش اولمامق ایچون اللرینه برر اودون آله‌رق مکهٔ مکرمه‌یه کیردیلر ومحمد بن حنیفه‌یی محبسدن چیقاردیلر . کیرودهکیلری دخی کروه کروه کلوب مکه ، هب کوزلری قرارمش ، باشلرینه قان چیقمش کوفه فداییلریله طولدی . عبدالله بن زبیر دوچار خوف وحیرت اولدی .

بو فداییلر ، همان ابن زبیر اوزرینه هجوم ایتمك ایستدیلر ایسه‌ده عبدالله بن عبّاس « بلدهٔ حرامده مقاتله جائز دکلدر » دیو منع ایلدی . ابن حنیفه دخی (شعب علی) یه چیقوب یاننده مجتمع اولان درت بیك قدر آدمله اوراده تمکن ومختار طرفندن کندوسنه کوندرلمش اولان درت یوز بیك درهمی یانندهکیلره تقسیم ایتدی .

قتل مختار

کوفه جهتنك اهمیتی کوندن کونه زیاده‌لشمکده اولدیغندن عبدالله بن زبیر ، برادری (مُصْعَب بن زبیر) ی بصره والیسی نصب ایتدی .

بالاده بیان اولندیغی اوزره وقعهٔ سیعده منهزم اولوب‌ده بصره‌یه فرار ایتمش اولان کوفه اشرافی دخی مصعبی مختارك علیهنه تحریك وتشویق ایلدیلر .

مصعب ، حد ذاتنده بهادر بر آدم اولدیغی حالده بصره دیارینك قهرمانی وفارس‌امیری اولان (مُهَلَّب)ی دعوت‌ایلدی. مهلّب ، پك‌چوق مال وعسکرله بصره‌یه کلنجه مصعبه جسارت کلدی وهمان بصره عشائرینی جلب وهر برینك اوزرینه مقتدر باشبوغلر نصب ایتدی . حتی بنی تمیم قبیله‌سنك باشبوغی مشهور (احنف بن قیس) ایدی. ایشته مصعب ، بویله برمکمّل اردو ایله همان کوفه اوزرینه حرکت ایلدی .

مختار ، بوندن خبردار اولنجه دوچار تلاش اولوب کوفه دیارینك قهرمانی‌اولان (ابراهیم بن اشتر) ایسه موصلده بولنمغله مختار همان (احمر بن شَمیط) ی سر عسکر نصب ایدرك بر بیوك اردو ایله مصعبه قارشو چیقاردی .

ابن شمیط (مَذار) نام موقعه واردی . مصعب دخی کلوب آکا قارشو اردو قوردی . چرخه‌جیلر اوروشدی ، محاربه قیزشدی . مهلّب‌ده کوفه اردوسنك مقدّمة الجیشی ایله برآز چارپیشدی. بعده سلاح آرقداشلرینی هجومه تشویق ایتمکله جمله‌سی بر اوغوردن هجوم ایله دفعهٔ بر چوق خلق ابن شمیطك باشنه اوشدی . اودخی مردانه مقابله‌ایتدیسه‌ده نهایت اوریلوب یره دوشدی .

ابن شمیط، بوصورتله مقتول اولنجه کوفه‌اردوسی فنا حالده‌بوزولدی. بصره‌لیلر ایسه آنلره امان وزمان ویرمیوب کوفه‌یه طوغری کمال شدت ایله تعقیب و راست کلدکلرینی اتلاف ایتمکله منهزمینك چوغی قیریلوب یوللرده قالدی .

مختار ، بو هزیمت فاحشه‌دن‌خبر آلنجه همان مصعبی کوفه‌یه‌اوغراتمامق ایچون موجود معیتی اولان عسکرله (حَرُورا)یه چیقدی‌که مقدّما اوراده

مسجد وقله وحصار یاپدرمشیدی . عسکرینی اوراده تعبیه ایتدی . مصعب دخی سیر سریع ایله کلوب چاتدی .

محمد بن الاشعث ، مقدما مختاردن قاچوبده بصره‌یه کیتمش اولان کوفه اشرافیله برلکده کلوب مصعبك اوکنه کچدی ومختار ایله مردانه وانتقام جویانه حرب ایتدی . مختار ایسه او قدر شدتلی برهجوم ایتدی‌که ابن اشعث رفقاسیله برابر محو اولوب کیتدی . مصعبك باشنده‌کی عسکر دخی طاغیلوب آز قالدی او دخی تلف اوله یازدی . لکن بو میدان حربك قهرمانی اولان مهلّب ، غایت شدتلی هجوملر ایدرك کوفه عسکرینی بوزدی . مختار یالکز قاله‌رق جزئی عسکرله حصاره کیروب قپاندی ومأکولات ومشروباتدن محروم اولمغله نهایت فداییلك یولنده طیشارو اوغرادی . اوغرینه کلنلری طوغرادی ، کندوسی‌ده بر نفر کبی قتل اولندی .

مختارك قتلی آلتمش یدی سنه‌سی رمضاننك اون دردنده واقع اولوب مختار ، او زمان آلتمش یدی یاشنده ایدی . بو محاربه‌ده کوفه‌لیلرك تلفاتی یدی بیکه بالغ اولمشیدی .

اهل قبله محاربه‌لرنده فراریلری تعقیب ویاره‌لولری اتلاف ایتمك جائز دکل ایکن مصعب ، بو کره بوزغون عسکری شدت ایله تعقیب وراست کلدیکی یرلرده اتلاف ایتدرمش اولدیغی جهتله بین النّاس دوچار طعن وتشنیع اولدی . مختاری اعدم ایله امر غلبه‌یی اتمام ایتدکدن ومحاربه بیتدکدن صکره مشهور (حجر بن عدی) نك (عبدالرحمن) و (عبدالربّ) نام ایکی اوغلنی و (حذیفة بن یمان)ك اوغلی (عِمْرانْ) ی طوتوب قتل ایتمکله بوده انظار انامده پك چیرکین کورولدی .

مصعب ، صکره عبدالله بن عمر رضی‌الله عنهما حضرتلریله لدی الملاقاة سلام ویروب « برادر زاده‌کز مصعب » دیجه ابن عمر « سن بر کونده اهل قبله‌دن یدی بیك کشینك قاتلیسین » دیو توبیخ ایتمش و مصعب

« آنلر كَفَرَه و فَجَرَه ايدى » ديدكده « والله پدركدن موروث قيـون سوريلرى اولسه بركونده بوقدرينى اتلاف ، عين اسرافدر » ديمش اولديغى مرويدر .

مصعب ، بروجه بالا كوفه‌يى ضبـط ايله اطرافه مأمورلر كونديرديكى صره‌ده ابراهيم بن اشـتره خبر كوندروب « اكر بكا اطاعت ايلر ايسـه‌ك آل زبير، مقام خلافتده بولندقجه شام ايالتى وغربه طوغرى فتح ايده‌جكك يرلر هپ سنك اولسون » ديمش. عبدالملك بن‌مروان دخى « اكر بكابيعت ايلر ايسه‌ك عراق تماميله سنك اولسون » ديو ابن اشتره خبر كوندرمش .
ابن اشتر ، كندى يارانيله لدى المشاوره اختلاف ايتمشلر . او دخى « اكر ابن زيادى وبونجه اشراف شـامى اتلاف ايتمش اولمسـيدم عبدالملكه بيعت ايلردم » ديه‌رك همان مصعبه موافقت جوابى ويردى وآنك دعوتى اوزره كوفه‌يه واردى . مصعب دخى آنك منصبنى، يعنى موصل والجزيزه وارمنيه وآذر بايجان قطعه‌لرينك امارتنى مهلّبه ويردى .

بو سـنه فارس وعراقده خوارج طـائفه‌لرى غلو ايدرك مدائنه قدر تخطّى وتعدّى وقتل نفوس ونهب امواله تصدّى ايلدكلرندن مصعب ، ينه فارسه مهلّبى مأمور ايدوب ابن اشترى دخى موصله كونداردى .

خوارجدن اولوب يمامه‌ده تغلّب ايدن (نجدة بن عامرالحنفى) ايسـه بحرين وعمـان طرفلرينه تجـاوز ايله ديار نجدى كاملاً قبضـهٔ تحكمنه كچوردى .

چند سنه‌دنبرو حجّاج ايله عبدالله بن زبير حج ايلديكى كبى اشبو آلتمش سكز سنه‌سى موسم حجنده دخى حجّاج ايله ينه اوحج ايلدى . لكن بو سنه عرفاتده درت سـنجاق كورولدى . برى (محمد بن حنيفه) ايله اصحـابنك وديكرى (عبدالله بن زبير) ايله تبعه‌سـنك وديكر برى (بنى اميّه) نك وديكر برى‌ده (نجدة بن عامر حنفى) نك ايدى و اسـلم طوائف ، ابن حنيفه‌نك جمـاعتى ايدى . ديكر اوچ طـائفه ميانه‌لرنده خصومت ورقابت

قوّیه وار ایدی . لکن بر وقعه ظهور ایتمیوب موسم حج غائله سزجه کچیرلدی .

عمرو بن سعیدك قتلی

(عمرو بن سعید بن العاص) اکابر امرای امویّه‌دن اولوب عصر معاویه‌ده (مروان بن حکم) ایله خلف و سلف اوله‌رق مکرراً مدینه امارتنده بولنمشیدی . مروانك مصر اوزرینه حرکتنده بیوك خدمت ایتمش واو صره‌ده شام اوزرینه هجوم ایدن (مصعب بن زبیر) ه غلبه ایتمش اولدیغنه مغرور اوله‌رق مرواندن صکره خلافت کندوسنك حقّی اولمق ادّعاسنده بولندیغی حالده مروانك کندی اوغللری (عبد الملك) ایله (عبدالعزیز) ی ولی عهد ایلسندن وبعده عبدالملکك جلوسندن طولایی مغبرالخاطر اوله‌رق باری آندن صکره کندوسنك خلیفه اولمسی حقنده بر قرار ویرلمسنی ایستردی . عبدالملك ایسه اورالره یناشمدیغندن عمروبن‌سعید پك زیاده دلگیر ایدی .

آلتمش طقوز سنه‌سی خلالنده عبدالملك (قرقیسیا) اوزرینه حرکت ایلیوب عمروبن سعیدی دخی برابر کوتوردی . حلب جوارینه واردقلرنده عمروبن سعید ، کیجه‌لین اردودن آیریلوب عودت ایله دمشق شامی ضبط ایدیویردی . عبد الملك دخی صباحلین کیفیتدن آگاه اولنجه عودت ایلیه‌رك عمرو ایله جنکه کیریشدیلر . لکن مصلحینك توسطیله یکدیکره تأمینات قوّیه اعطا و بینلرنده بر عهد نامه امضا ایدرك باریشوب کوروشدیلر .

درت کون صکره عبدالملك ، عمرو بن سعیدی سرای حکومته جلب وغدراً اعدام ایله بر بیوك رقیبدن قورتلدی . لکن عهد شکنلك ایله ملوم ومتّهم اولدی .

عمروك بروجه بالا عصیانی اوزرینه حما طرفنده واقع (جبل لکام) ده بر بیوك عصیان واختلال ظهور ایتمشیدی. عبدالملك سوق عسکرله عاصیلری

قهر وتدمير ايلدی . قطعهٔ شـاميه ، هر درلو عاصی ومخالفلردن خالی وبری قالدی .

ابن حنيفه نك بعض احوالی وابن عباسك ارتحالی

بروجه بالا مختارك قتلی اوزرينه عبدالله بن زبيرك حكومتی كسب قوت ومتانت ايلينجـه برادری (عروة بن زبير) ی ابن حنيفـه‌يه كوندردی . جماعتيله برابر كندوسنه بيعت ايلزلر ايسه اوزرلرينه سوق عسكر ايده‌جكنی بيـلديردی . ابن حنيفـه « برادرك نه عنود آدمدر . اللهك غضبنـدن قورقيور » ديدكدن صكره يانند‌ه‌كی جماعته « بن ، متوكلاً علی الله بورادە اقامت ايليه‌جكم . جانی ايستين صاووشوب كيتسون » ديه‌رك آنلرك مفارقت وعودتلرينه رخصت ويردی . كوفه رؤسـاسندن (ابو عبـدالله جدلی) وديكرلری « بز ، سـندن آيرلمه‌يز » ديديلر . ابن زبير دخی تكليفنـده اصرار كوستردی .

ايشته بو صره‌ده ابن حنيفه ايله عبدالملك آره‌سنده بر مخابره وقوع بولدی . شـويله‌كه : امور امت بر صورت تسـويه بولنجيه‌دك اقامت ايلك اوزره ابن حنيفه شامه كلورسـه حقنده حرمت ورعايت ايليه‌جكنی عبدالملك وعد واشعار ايتدی . ابن حنيفه دخی جماعتيله برابر جانب شامه عازم اولدی . ابن حنيفه ، مدينه‌يه وصولنده عبدالملكك بروجه بالا عهد ووعدينه مخالف اوله‌رق قحبه‌لكله عمرو بن سعيدی قتل ايتمش اولديغنی خبر آلدی وبو حركتنه نادم اوله‌رق (أَيْلَه) ده قالدی .

بو اثناده ابن حنيفه نك ، زهد و صـلاحنه و درجهٔ فضـل وكمالنه دائر بين النّاس برچوق سوزلر شايع اولمغله عبدالملك دخی آنك ديار شـاميه‌ده بو وجهله انتشـار صيت و شهرتنـدن اوركوب آنی دعوت ايلديكنه نادم اولدی .

بونك اوزرينه عبدالملك « بزه بيعت ايلمينلرك مملكتمزده اقامتی اصول سـلطنتمه اويماز » ديو خـبر كوندرمكله ابن حنيفه ، جانب مكه‌يه عودت

وشعب ابی طالبده اختیار اقامت ایلدی . لکن عبدالله بن زبیر آکا
راحت ویرمیوب تکلیفات وتضییقاتنده اولکیدن زیاده اصرار کوستردی .
ابن حنیفه‌نك جماعتی، ابن زبیر ایله حرب ایتمك اوزره استیذان ایتدیلر
ایسه‌ده اذن ویرمدی وهمان (یاربّ ابن زبیره ذلّت وقورقو لباسنی کیدیر
وآکا واتباعنه رنج واذا ایده‌جك آدم کوندر) دیو دعا ایتدی وقالقوب
طائفه کیتدی .

وفیات اعیان

عبدالله بن عبّاس دخی عبدالله بن زبیرك یاننه واروب آکا پك آغر
سوزلر سویلدی و همان طائفه هجرت و چوق کچمیوب یتمش سنهٔ
هجریّه‌سی خلالنده سکسان بوقدر یاشنده ایکن طائفده دار نعیمه رحلت
ایلدی .

نمازینی ابن حنیفه قیلدی « بو کون بوامتك عالم وداناسی فوت اولدی»
دیدی. فی‌الواقع عبدالله بن عبّاس حضرتلری، عصرینك اعلم وافضلی ایدی.
علم تفسیرك واضعی دخی اودر (رضی‌الله عنه وارضاه)

یتمش بر سنه‌سنده دخی اصحاب کرامدن (برَاء بن عازب الانصاری)
رضی‌الله عنه کوفه‌ده وفات ایلدی . غزوهٔ بدره چیقمشیکن صغیر اولدیغی
ایچون رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری آنی کیرو چویرمشیدی ،
صکره احدده ودیکر غزوات نبویّه‌ده بولنمشدر .

ینه بو سنه اصحاب کرامدن (عبدالله بن ادرد اسلمی) رضی‌الله عنه
دخی کوفه‌ده وفات ایلمشدر .

عبدالملكك عراقی استیلاسی

عبدالله ابن زبیر حضرتلرینك بروجه بالا ایجاب حال وزمانه موافق
اولمیان طور وحرکتی، ابن حنیفه‌نك وسائر اهل بیت نبوّتك جالب نفرتی

اولوب حتی بنی هاشمك اك بیوك دشمنلری بنی امیّه ایكن عبدالله بن عبّاس حضرتلری ، عبدالملكی ابن زبیره ترجیح ایدر اولمشیدی .

الحاصل عبدالله بن زبیر ، بالجمله محبّ اهل بیت اولانلری كوجندرمش واعداسی اللرینه معنوی سلاحلر ویرمش ایدی . عبدالملك ایسه هر فرصتدن استفاده ایدرك مادی ومعنوی اسباب سفریه‌سنی اكماله چالیشیوردی .

شویله‌كه : عراق سفری كندوسنك مطمح نظری اولوب حتی آلتمش طقوز سنه‌سنده قرقیسیا اوزرینه حركت ایلشیكن (عمرو بن سعید) ك عصیانی وبعض نواحینك اختلالی سببیله كیرو قالمشیدی . لكن مخالفلرینی قهر وتدمیر ایله قطعهٔ شامیّه‌یی حسن انتظام وانضباط آلتنه آلمشیدی . مدینه یولنی محافظه ایتمك اوزره حضرت عثمانك موالیسندن یعنی كوله‌منلرندن (طارق بن عمرو) ی دخی عسكر ایله اوطرفه كوندرمش و (ایله) ایله (وادی القری) آره‌سنده اقامت وامر محافظه‌یه دقت ایلسی ایچون كندوسنه امر ویرمش ایدی .

الجزیره قطعه‌سنده ایسه بو سنه بعض عشائر وقبائل، بربریله مقاتله ویكدیكری حقنده شرع وانصافه صیغمیه‌جق صورتده وحشیانه معامله‌لر اجرا ایدیورلر .

دیار فارس وعراقده دخی خوارج محاربه‌لری دوام ایدوب مصعب بن زبیرك اك مدّبر ومقتدر امراسی متفرق اوله‌رق كندوسی كوفه‌ده یالكز قالمشیدی .

بناءً علی ذلك، حال وزمان عبدالملكك مقصدینه موافق وكندوسنك اداره‌سی مضبوط وامراسی كندوسنه خیرخواه وصادق اولمغله همان اسباب سفریّه‌سنی اكماله چالیشیوردی وكوفه رجالیله بالمخابره انواع مواعید ایله آنلری جلب وامالهٔیه سعی ایدوب برخیلیسندن موافق جوابلر وبعضیسندن عادتا دعوتنامه‌لر آلمشیدی .

فقط اوته‌دنبرو عساكر اسلامیّه ، موسم صیفده دیار رومه غزا ایده كلمشلر ایكن معاویه‌نك وفاتندن صكره ظهوره كلن فتنه‌لردن ناشی بواصول

معطّل قالدی . روملر دخی بوندن استفاده ایدرك دیارشامه تخطّی وتجاوز ایدر اولدیلر .

عبدالملك ، ایسه وار قوتیله ابن زبیره قارشو طورمق مجبوریتنده بولندیغندن دفع بلا ایچون یتمش سنهٔ هجریه‌سنده بهر هفته بیكر آلتون ویرمك اوزره استانبول ایمپراطوریله برمصالحه نامه عقد ایلدی .

عبدالملك ، بو وجهله روم طرفندن کسب امنیت ایلدکدن صکره همان یتمش بر سنهٔ هجریّه‌سی خلالنده عراق اوزرینه حرکته نیّت ایلیوب اکابر امراسنی حضورینه جلب ایله عقد مجلس مشاوره ایتدی . حضارك بعضیسی شام ایله قناعت وسفر عراقدن فراغت اولنمق رأینده بولندی . عبدالملك بورأیی قطعیاً رد ایلدی . بعضیلری دخی « ایکی سنه سفر ایله اوغراشیلدی ، بو سنه‌ده بوللق دکل » دیه‌رك سفر عراقك سنهٔ آتیه‌یه ترکنی مناسب کوردی . برادری محمد بن مروان ایسه « یا امیر المؤمنین ! همان یورویکز ، حقکزی آرایکز » دیمکله بعضیلر دخی « سز بوراده اقامت ایله خاندانکزدن برینی کوندریکز » دیدی . عبدالملك دخی « بو ایشك باشنده صاحب رأی بر قرشی بولنمق لازمدر . احتمالکه بر شجیع آدم انتخاب ایلرم‌ده صاحب رأی اولماز . بن اصول حربی بیلورم . لازم کلورسه قلیج ایله‌ده اثبات شجاعت ایده‌بیلورم . مصعب ، اکرچه بر بیت شجاعتدن پك شجیع بر ذاتدر . لکن فن حرب بیلمز واطرافنده مخالفلری وار. بنم آدملرم ایسه هپ بکا خیر خواهدر » دیه‌رك همان حرکته قرار ویردی .

فی‌الواقع مصعب بن زبیر ، برادری کبی شجیع وبهادر بر ذات ایدی . لکن رأی وتدبیرجه عبد الملك آکا فائق ایدی . (والرأی قبل شجاعة الشجعان)

عبدالملك، همان پك مکمّل وغایت مضبوط بر اردو ایله شامدن حرکت ایلدی وابتدا کندوسنه سد راه اولان (زفر بن الحارث) اوزرینه کیتدی وقرقیسیا قلعه‌سنده آنی محاصره ایتدی .

مانجینق قوردی ، حصارك بر برجنی ییقدردی ، عسکرینه شدّتلی هجوملر ایتدردی. زفر ایسه فن حربده ماهر ومثلی نادر بر بهادر اولوب اویله قوتلی مدافعه ایتدی واو قدر مردانه مقاومت ایلدی‌که جمله‌یه حیرت الویردی . شاملیلر ، پك چوق هجوملر ایدوب پك چوق تلفات ویرمشلر ایکن قلعه‌یه ظفریاب اوله‌مدیلر . حال بوکه آنلر مانجنیق ایله اوغراشورلر ایکن زفر ، اوغلی (هُذَیْل) ی سواری ایله طیشارو چیقاردی . اودخی شاهین کبی شام عسکرینی اوردی ، صفلرینی یاردی ، عبد الملکك اوتاغنه قدر واردی . قلیج ایله اوتاغك بر قاچ ایپنی کسدکدن صکره دونوب کیتدی وسالماً حصاره کیردی .

عبدالملك ، هرنصل اولورسه اولسون زفرله مصالحه‌یه راضی اولوب برادری محمد بن مروانی مذاکره‌یه مأمور ایتدی اوده هذیل ایله سویلشدی . هذیل ، باباسنك یانـنه کیدوب « بونجه ناس ، عبد الملکه بیعت ایلمش . سن‌ده آنکله اویوشیویرسه‌ڭ . بوآدم سکا ابن زبیردن خیرلودر » دیدکده باباسی « ابن زبیرك بیعتی بوینمده‌در . نصل نقض ایده‌یم » دیه‌رك بعض شرائط ایله مصالحه‌یه موافقت ایلدی . عبد الملك‌ده بو شرطلری قبول ایتدی .

شویله‌که : زفر ومعیتنده‌کی عسکر مال وجانلرندن امین اولمق وابن زبیرك وفاتنه قدر زفر ، عبدالملکه بیعت ایله‌مه‌مك وعسکرینه تقسیم ایچون کندوسنه عبدالملك طرفندن بر مقدار مال ویرلمك اوزره مصالحه‌یه قرار ویرلدی . فقط عبدالملکك عمرو بن سعید حقنده واقع اولان غدرینی تذکر ایله زفر آنك یانـنه وارمقدن مجتنب اولدیغنه بناءً عبد الملك آنی تأمین ایچون رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك قضیبنی (یعنی عصاسنی) کوندردی. زفرده آکا امنیت‌ایلیه‌رك قلعه‌دن چیقوب‌عبدالملکك یانـنه واردی . کوروشدیلر ، بارشدیلر .

عبدالملك ، بو وجهله قرقیسیا غائله‌سنی برطرف ایدنجه اوکنده بشقه برحائل قالمدیغندن همان اردوسیله ایلرو حرکت ایلدی . مصعب بن زبیر ،

بصره‌ده ایکن عبدالملكك شامدن حرکتنی خبر آلدقده مهلّب کبی بیوك محاربه‌لرده شـایان اعتماد اولان بصره امراسی ، فارس طرفنـده خوارج محاربه‌لریله مشـغول اولدقلرندن درحال آنلری جلب ایله کوفه‌یه کلوب کوفه امراسنی جمع وکوفه امراسنك اك بهادر ومدبّری اولان (ابراهیم بن اشتر) ی دخی موصلدن جلب ایدرك وار قوتیله عبدالملکه قارشو وارمق لازم کلوردی .

زیرا عبدالملکه غلبه ایتدیکی تقدیرده متفرق خوارج طائفه‌لرینی برر برر اوروپ طاغیتمق کندوسـنجه قولای ایدی . اما عبدالملكك غلبه‌سی تقدیرنده خوارجه قارشو طورمامك نه‌فائده‌سی واردی .

مصعب ایسه خوارج محاربه‌لرینه زیاده اهمیت ویرمکله مهلّب کبی اك مقتدر امرایی عسـکرلریله برابر فارس جهتلرنده براقوب یالکز مشهور (احنف بن قیس) ی اسـتصحاب ایله کوفه‌یه کلدی . احنف‌ده کوفه‌ده فوت اولدی . مصعبك یاننـده بصره عسـکرینی اداره‌یه مقتدر بر بیوك آدم قالمدی .

مصعب ، همان (ابراهیم بن اشتر) ی جلب ایدرك عبد الملکه قارشـو چیقدی . حال بوکه ایکی اردو آره‌سنده ایکی اوچ مرحله قالدقده عبدالملك اشراف عراقدن مقدما مخابره‌سی سـبق ایدنلره تأکیداً ومخابره‌سی سـبق ایتمینلره مجـدداً مکتوبلر یازوب هر برینـه برر شی وعد ایلدیکی صره‌ده ابن اشـتره دخی برمکتوب کوندروب عراق والیلکنی وعد ایلشـیدی . ابن اشتر ، مکتوبی آچیوب مهرلی اولدیغی حالده مصعبه تسـلیم ایلدی . اودخی اوقویوب مآلنی آکا سـویلدی . ابن اشتر « هپ امرا کزه بویله مکتوبلر کلمشـدر . لکن آنلر کتم ایدیور . همان آنلری قتل ایت ، یاخود جمله‌سنی حبس ایله . باشلرینه مأمورلر اقامه ایت‌که مغلوب‌اولورسه‌ك جمله‌سنی قتل ایتسونلروغالب کلورسه‌ك آنلرك سبیللرینی تخلیه‌ایله عشیرتلرینه منّت ایلمش اولورسـین » دیدی . مصعب ، نصل مشـکل برحال وموقعده بولنـدیغنی واهل عراقك نصل اهل شـقاق ونفاق اولدقلرینی آکلادی .

« احنف بن قیسه الله رحمت ایلسون . اهل عراق ، هرکون بر قوجه ایستین روسپی قاری کبی هرکون برامیر ایسترلر دیر ایدی . طوغریدر . لکن دیدیککك تدبیرك اجراسنه شمدیکی حالمز مساعد دکلدر » دیه‌رك همان اردوسیله ایلرو حرکت ایلدی .

خلال جمادی الآخره‌ده نهر (دُجَیْل) ناحیه‌سنده و (دَیْرِجاثَلیق) جوارنده تلاقئ فریقین واقع اولدی . مقدمة الجیشه مصعب طرفندن (ابن اشتر) وعبدالملك طرفندن برادری (محمد بن مروان) مأمور اولدیلر .

همان بر شدتلی جنکه باشلاندی . محمد بن مروانك سنجاقداری قتل اولندی . ابن اشتر ، آنك فرقه‌سنی یرندن قالدردی ، کیرو سوردی . عبدالملك برادرینه امداد کوندردی ، محاربه دها زیاده شدتلندی . مصعب دخی (عتّاب بن ورقا) یی ابن اشترك امدادینه کوندردی . عتاب ایسه عبدالملکك مجلوبی اولدیغندن بوزغونلق کوستردی . همان ابن اشترك باشنده‌کی عسکر بوزولدی وابن اشتر مقتول اولدی . آنك اوزرینه عساکر شامیّه ، طوغری مصعبك اوزرینه هجوم ایدنجه آنك باشنده‌کی عسکرده طاغیلدی . مصعب ، اون یدی آدمیله یالکز قالدی وقلیج النده جنك ایدرك اوتوز آلتی یاشنده ایکن اوده بر نفر کبی مقتول اولدی .

عبدالملك همان عراق عسکرینی بیعته دعوت ایلدی . آنلرده بیعت ایدیویردیلر . بو صورتله غوغا بیتدی . کورولتی باصلدی . عبدالملك کوفه‌یه کیتدی . قرق کون (نخیله) ده توقف ایتدی . عراق وفارس هپ آنك النه کچدی . عبدالله بن زبیرك النده یالکز حجاز ویمن قالدی وقوتنه کلّی ضعف کلدی .

عبدالملك ، بروجه بالا عراق وفارسی قبضهٔ تصرفنه کچیرمش وطرف طرف امرا ومأمورین کوندرمش ایدی . یتمش ایکی سنه‌سی خلالنده بو امرا ، پك چوق خوارج محاربه‌لریله مشغول اولمشلردر . لکن خوارج

ايله باشه چيقه‌مدقلرندن عبدالملك دخی خوارج ايشلرنده مشهور مهلّبی استخدامه مجبور اولمشدر . خوارج کروهی ، حکومتلره عاصی اولوب آنجق افکارجه آنلرك بيننده دخی بربرينه مخالف فرقه‌لر وار ايدی . بالاده اشعار اولنديغی اوزره يمامه‌ده ظهورايدن (نجدة بن عامر الحنفی) نام خارجی عمان و بحرينه قدر تجاوز ايله کرك ابن زبيره کرك دولت امويّه‌يه معارض بولنمش ايدی . بو سنه آکا ضد اولان خوارجدن (ابو فديك) نام خارجی ظهور وبحرينی استيلا ايله نجده‌يی اعدام ايلمشدر . صکره کوفه وبصره عسکری بحرينه سوق اولنه‌رق ابو فديك دخی قتل اولنمشدر .

حجاجك جانب حجازه مأموريتی

عبدالملك بروجه بالا عراقی استيلا ايتدکدن صکره (حَجّاج بن يوسف الثقفی) که بين النّاس (حجّاج ظالم) ديو معروفدر . عبدالملکه کلوب « بن عالم منامده کوردم‌که ابن زبيری طوتوب دريسنی يوزمشم . بنی آنکله محاربه‌يه مأمور ايت » ديمکله عبدالملك دخی آنی اوچ بيك قدر شام عسکريله جانب حجازه کوندردی . حجّاج ، يتمش ايکی سنه‌سی جمادی الاولاسنده عزم سفر ايتدی ومدينه‌يه اوغرامیوب طوغری بنی ثقيفك وطنی اولان طائفه کيتدی . آباواجدادينك يوردی اولديغندن وابن زبيردن منکسر الخاطر اولان ابن حنيفه يارانی اوراده بولنديغندن حجّاج اوراده کندوسنه خيلی هوادار بولمشدر .

حجاج ثقفی ، طائفدن عرفاته سواری کونده‌رر ، ابن زبيرك سواريسی دخی اورايه کلوب جنك ايدرلر وهر وقت ابن زبيرك سواريسی مغلوب ومنهزم اوله‌رق دونوب مکه‌يه کيدرلر ايدی .

ابن زبيرك شهادتی وعبدالملکك استقلالی

حجّاج ، عبدالله بن زبيرك ضعفنی وعسکرينك متفرق اولديغنی عبدالملکه انها ايله آنی محاصره ايتمك اوزره مکه‌يه کيتمك ايچون استيذان واستمداد

ایلـكله عبدالملك دخی حجّاجه التحاق ایتمك ایچون (وادی القری) ناحیه‌سنك محافظه‌سنه مأمور اولان (طارق) ه امر نامه كوندردیكندن طارق، همان یتمش ایكی سنه‌سی ذی القعده‌سنده مدینه‌یه كیروب ابن زبیر طرفندن امیر مدینه اولان (طلحة النّدا) یی طرد واهل شامدن برینی یرینه قائممقام نصب ایلدكدن صكره كندوسی بشبیك عسكرله چیقوب سلخ ذی الحجه‌ده مكه‌یه وارمشدر .

حجّاج ایسه خلال ذی القعده‌ده مكه‌یه كلوب احرامه كیرمش وناس ایله برابر حج ایتمش ایسه‌ده ابن زبیرك ممانعتندن ناشی بیت شریفی طواف و (صَفا) و (مَرْوه) آره‌سنده سعی ایده‌مدی . ابن زبیر ایله اصحابی دخی عرفاته چیقه‌مدقلری جهتله حج ایده‌مدیلر وتمام موسم حجده حجّاج (جبل ابی قبیس) اوزرینه مانجنیق قوروب ابن‌زبیر اوزرینه طاش آتمغه باشلادی وبوسنه عبدالله بن عمر رضی‌الله عنهما حضرتلری حج ایچون مكه‌یه كلمش اولدیغندن حجّاجه « اللهدن قورق. سن شهر حرام‌ده وبلد حرام‌ده‌سین . اقطار ارضدن ایفای فریضهٔ حج ایچون بونجه ناس كلوب طوپلانمش . مانجنیق ، آنلرك طوافنه مانع اولیور. آنلر ایفای حج ایدنجه‌یه‌دك طاش آتمقدن واز كچ » دیو خبر كوندرمكله او دخی موقتاً مانجنیق تعطیل ایلدی . ابن زبیر دخی حجّاج كرامی طواف وسعیدن منع ایتمدی. طواف زیارتدن فارغ اولدقلری كبی حجاجك منادیسی « هایدی آرتق مملكتلریكزه كیدیكز . زیرا بز ینه طاش آتمغه باشلایه‌جغز » دیو ندا ایتدی .

حجاج كرام عودت ایلدی . حجاج ظالمده مانجنیقی ایشلتمكه باشلادی . كعبه اوزرینه ابتدا مانجنیق آتلدقده شمشكلر پارلادی . كوزلری قماشدردی . پك زیاده كوك كورله‌دی ، مانجنیق كورلدیسنی باصدردی . اهل شام اوركوب اللرینی مانجنیقدن چكدیلر . حجّاج ، مانجنیق طاشنی آلوب كندی الیله مانجنیقه وضع ایتدی وآنلرله برابر آتدی . حال بوكه ایكی كون پیدرپی ییلدیرملر ایندی . حجّاجك عسكرندن اون ایكیسنی اوروب اولدردی . اهل شام قورقوب طاغیلویردی . حجّاج « ای اهل

شام قورقميكز . بو ييلديرملر تهامه‌نك وقوعات عاديه‌سندندر . فتح ايسه قريبدر . سزه تبشير ايدرم » ديه‌رك عسكرينه جسارت ويرديكی صره‌ده ييلديرملر ابن زبيرك آدملرندن بر قاچ كشی‌يه اصابت ايلينجه حجّاج « كورميورميسكز ، ييلديرملر آنلره‌ده اصابت ايدييور . حال بوكه سز طاعت اوزره‌سكز وآنلر عصيان اوزره‌درلر » ديه‌رك عسكرينی قاندردی وينه مانجنيق ايشلتمكه باشلادی وامر محاصره‌يی تشديد ايلدی .

عبدالله بن زبير ، نماز قيلار ايكن طاشلر اوكنه دوشردی . لكن اصلا قيد ايتمز وصاووشوب بر طرفه كيتمز ايدی . بو صورتله محاربه ومحاصره ممتد اولدی . حجّاجك عسكری قرق بيكه بالغ اوله‌رق هر طرفدن مكه‌يی قوشاتمش اولديغی جهتله خارجدن مكه‌يه بر شی ادخال اولنه‌مديغندن مكه‌ده ييه‌جك بولنماز اولدی . ناس آج قالدی . ابن زبير دخی انبارلرنده‌كی ذخيره‌يی سدّ رمق ايده‌بيله‌جك مقدار اوزره توزيع ايلردی . اهل شام ايشته بو ذخيره‌نك‌ده توكنمسنه منتظر ايدی .

نهايت ناس آچلقدن بيتاب اوله‌رق اون بيك كشی حجّاجدن امان آنوب طيشارو چيقديلر . عبدالله بن زبيرك (حمزه) و (خُبَيب) نام اوغللری دخی چيقانلرك ايچنده ايديلر . عبدالله ، ديكر اوغلی (زبير) ه « سن‌ده برادرلرك كبی حجّاجدن امان آل . بن سنك برحيات قالمكی ايسترم » ديدكده زبير « بن سندن آيريلمم » ديه‌رك مقتول اولنجيه‌دك پدرندن آيرلمدی .

عبدالله ، والده‌سی (اسماء) رضی‌الله عنهما حضرتلرينك يانه كيتدی « والده ! ناس بندن آيرلديلر . يانمده بك آز آدم قالدی . آنلرده بك آز برمدت طيانه بيلورلر . دشمن ايسه بكا ديله‌ديكم قدر دنيالق ويريور . سنك رأيك نه‌در » ديدكده حضرت اسما « سن كنديكی دها اي بيلورسين . اكر حق اوزره ايسه‌ك وناسی حقه دعوت ايديورسه‌ك بونی اجرا ايت كه بو يولده خيلی اصحابك مقتول اولدی . آرتق بو يولده دوام ايت وبنی‌اميّه اوغلانلرينه كنديكی مسخره ايتمه واكر مرامك دنيا ايسه سن نه‌فنا آدم

ایمش سین که هم کندیکی همده معیتکده کیلری هلاك ایتمش اوله جقسین
وا کر بن حق اوزره ایدم ، اما اصحابمه وهن کلنجه بن ده ضعیف دوشدم ،
دیرسه ك بوده احرارواهل دین ایشی دکلدر. دنیاده دها نه قدر قاله جقسین.
اولوم دها ایبدر » دیمکله عبدالله « بنم ده رأیم وشمدی یه قدر مسلکم بودر.
دنیایه اصلا میل ایتمدم بو یوله خروجم ، آنجق شرع شریفه مخالف ایشلر
ایشلندیکندن طولایی بغض فی الله ایچوندر . فقط سنك رأیکی بیلمك
ایستدم . سن ده بنم بصیرتمی مزداد ایلدك . باق والده ! بن بو کون مقتول
اولورم . حزنك مشتد اولمسون . امری ، اللهه تسلیم ایت . اوغلك برامر
منکری اختیار ایلمدی ، فحشیاتدن بر ایش ایشلمدی ؛ جور وغدر یولنه
کیتمدی ومأمورلرندن برینك یولسز حرکتنه واقف اولنجه ردّ وانکارده
تجویز قصور ایتمدی . عندمده ربمك رضاسندن اعزّ برشی یوقدر. یارب !
بونی تزکیهٔ نفس ایچون سویلیورم . آنجق والده مه تعزیت وتسلیت ایچون
سویلیورم » دیدی . اسما حضرتلری « اومارم که صبر جمیل اوزره بولنورم.
سن بندن اوّل فوت اولورسه ك جناب حقدن اجر ومکافات ایسترم واکر
مظفر اولورسه ك مسرور اولورم . چیق اوغلم ! کوره یم انجام کار ، نه یه
منجر اولور » دیدکدن صکره اوغلنه دعا ایدرك « یارب ! آنی سنك
امریکه تسلیم ایتدم وحکم وقضا که راضی اولدم . بکا صابرین وشاکرین
ثوابی ویر » دیدی. وداع ایچون اوغلنی قوچوب اوپرکن الی ، آنك زرهنه
طوقوندی. « آبو نه ! بو ، اویله فداییلك یولنی اختیار ایدنلرك ایشی دکلدر.
یاچه لریکی صیوا ، مردانه حرکت ایله » دینجه عبدالله ، زرهنی چیقاردی.
قوللرینی وپاچه لرینی صیوادی وچیقوب یاننده قالان فدایی آرقداشلریله
برلکده دال قلیج اوله رق طیشارو اوغرادیلر . حجّاجك برفرقه عسکرینی
کسوب طوغرادیلر . لکن اعدایه نسبتله اقلّ قلیل اولدقلرندن چاره سز
رجعت ایتدیلر . حجّاجك عسکری دخی تقرّب ایدرك کلوب قپولری
طوتدیلر وهرطرفدن هجومه ابتدار ایتدیلر . ابن زبیر ایسه آرسلان کبی

گاه اوطرفه وگاه بوطرفه سکیردیر ومهاجمینی کیرو پوسکوردر وآرقه‌لرندن
نووالار ، کیمسه یانته یاقلاشه‌ماز ایدی .
حجّاج ، بو حالی کوروب اوفکه‌لنـدی وهمان آتندن ایندی . پیـاده
اوله‌رق عسکرینی آرقه‌لرندن سورمکه وآنلری ابن‌زبیرك علمداری‌اوزرینه
هجوم ایتدرمکه باشلادی .
ابن زبیر ، همان علمـدارك اوکنه کچوب آرسـلان کبی اوزرلرینـه
هجوم ایلدی . آنلرده آچیلدیلر و حجّـاج ایله برابر کیرو چکلـدیلر .
بعده ابن زبیر ، مقام ابراهیمه کلوب ایکی رکعت نماز قیلدیغی اثناده اعدا ،
عودت وهجوم ایله علمداری قتل وسـنجاغنی اخذ ایتـدیلر . ابن زبیر ،
نمازدن صکره ایلرولیوب سـنجاقسز اوله‌رق غایت مردانه مقـاتله‌یه قیام
ایتـدی . (عبدالله بن مطیع) آنکله برابر جنـك ایدرکن اوریلوب
دوشدی . ابن زبیر ، قپلان کبی دشمنلراوزرینه هجوم ایتدی و(حَجُون)ه
قدر کیتدی . اوصره‌ده یوزینه بر طاش اصابت ایلدی . یوزندن قان آقمغه
باشلادی . ینه شدتلی مقاتله ایدرکن دشمنلر اطرافنی احاطه ایلدیلر ونهایت
یره دوشوروب قتل ایتدیلر .
حجّاج وطارق ، یانته کلوب طوردیلر . طارق « قاریلر ، بوندن ارکك
ومرد برچوجق طوغورمامشدر » دیینجه حجّاج « سن‌امیرالمؤمنینك مخالفنی
مدحمی‌ایدیورسین» دیدی. طارق «اوت. اویله‌اولمسه‌بز معذوراولمازایدك. زیرا
یدی‌آیدنبرو بز آنی‌محاصره ایتدك. عسکری وقلعه‌سی وعونه‌سی‌اولمدیغی حالده
بزه‌مقابل وبلکه بزه فائق‌ایدی » دیوجواب ویردی. بومحاوره‌لری‌عبدالملکه
بالغ اولدقده انصاف ایدوب طارقه حق ویرمش اولدیغی مرویدر .
بونك اوزرینه حجّاج ظالم ، مکه‌یه کیردی. اهل مکه‌یی عبدالملکه بیعت
ایتـدردی . بعده مسجد حرامك سپوریلوب طاشـلردن تطهیر اولنمسی
ایچون‌امر ویردی . ابن زبیرك سرمقطوعنی شـامه کوندردی وجثه‌سنی
صلب ایتدردی . والده‌سی اسما رضی‌الله عنها حضرتلرینی احضـار ایچون
آدم کوندردی . حضرت اسما کیتمدی . حجّاج تکرار آدم کوندروب

« یاکاسون ، یاخود آنی صاچندن طوتوب سوروکلیه‌رك کتوره‌جك مباشر کوندریرم » دیدی . اسما ینه کیتمدی . همان حجّاج قالقوب آنك یاننه واردی . « عبدالله حقنده اولان معامله‌می نصل کوردك » دیو صوردی . حضرت اسما « اویله کوردم‌که سن اوغلمك دنیاسنی افساد ایلدك ، اوده سنك آخرتکی افساد ایلدی . رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری بزه ثقیفده برکذّاب وبرمهلك‌اولدیغنی خبرویردی . کذّابی (مختاری) کوردك . مهلك‌ده سنسین » دیو جواب ویردی .

عبدالله بن زبیر، کیجه‌لری قائم، کوندزلری صائم‌وزاهد وعادل برذات نادرالامائل ایدی . مدت امارتی طقوز سنه‌در . یتمش اوچ یاشنده ایکن یتمس اوچ سنه‌سی جمادی‌الاولاسنك اون یدنجی صالی کونی بروجه بالا حجّاج ظالمك عسکری یدنده مقتول اولمشدر . رضی‌الله عنه

ابن زبیرك بروجه بالاشهادتی اوزرینه بالجمله حجاز ویمن اهالیسی دخی عبدالملکه بیعت ایلدی ومحمد بن حنیفه‌نك بیعتیله بیعت عامه تمام اولدی وعبدالملك مقام خلافتده استقلال بولدی .

وفیات اعیان

عبدالله بن زبیرك بروجه بالا شهادتندن هنوز برآی مرور ایتمدن والده‌سی (ذات‌النطاقین) دیومعروف اولان (اسماء بنت ابی‌بکرالصدّیق) حضرتلری دخی مکهٔ مکرمه‌ده عزم داربقا ایلدی .

رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری هجرت کونی مخفیاً ابوبکرالصدّیق رضی‌الله عنهك خانه‌سنه کلوب‌ده اورادن غاره عزیمت بیوردقلرنده حضرت اسما، آنلر ایچون حاضرلادیغی سفره‌یی باغلامق اوزره برشی بوله‌مدیغندن کندی نطاقنی ، یعنی فوطه‌سنی ایکی شق ایدرك بریله سفره‌یی ودیکریله مطره‌یی باغلامش ورسول اکرم آنی جنت ایله تبشیر و (ذات‌النِّطاقَین) دیو تلقیب ایلمش ایدی .

حضرت اسماء ، بووجهله آخرتی معمور ایتدکدن صکره چوق معمّر اولدی . اوغلی عبداللهك خلافتنی وشهادتنی کوردی و آخر عمرنده کوزلری کورمز اولدی ویوز یاشنه واردی. بعده عازم دارجنان اولدی . (رضی‌الله عنها وارضاها)

(رافع بن خدیج) الانصاری رضی‌الله عنه حضرتلری که احدغزاسنده یاره‌لنمش وبعده اکثر غزوات نبویّه‌ده حاضر وصفّینده حضرت علی ایله برابر بولنمش ایدی. اودخی سکسان یاشنده ایکن بواثناده عازم دار عقبا اولدی .

اصحاب کرامدن واعاظم رجال مصردن مشهور (معاویه بن‌خدیج السکونی) وفتح‌مکه کونی (اشجع) قبیله‌سنك سنجاغنی حامل‌اولان (عَوف بن مالك الاشجعی) وسنّی یوزه بالغ اولان (مَعبَد بن خالدالجُهَنی) رضی‌الله عنهم دخی او اثناده وفات ایلدیلر .

(عبدالله بن عمر بن‌الخطّاب) دخی سکسان آلتی یاشنده ایکن عبدالله بن زبیرك شهادتندن اوچ آی صکره وعلی روایةٍ سکسان یدی یاشنده ایکن یتمش دردنجی سنهٔ هجریه‌ده مکه‌ده وفات ایلمشدر .

هنوز سنّ‌بلوغه وارمادن پدریله برلکده اسلام‌ایله مشرّف اولمشیدی. کبار محدّثیندن اولوب امر دینده پك زیاده اتّقا واحتیاط اوزره بولندیغندن اهل قبله محاربه‌لرنده بولنمدی‌واهل شام ، آکا زیاده‌مائل ومحب اولدقلری جهتله یزیدك وفاتندن صکره آنی خلافته انتخاب ایتمك ایستدیلر ایسه‌ده اورغبت کوسترمدی . (جابر بن‌عبدالله‌الانصاری) رضی‌الله عنه حضرتلری دیر ایمش‌که « بزم ایچمزده کندوسنه دنیا میل ایدوب‌ده اعراض ایدن عمر بن الخطّاب ایله اوغلی عبدالله ایدی » .

بیعت رضوان اصحابندن (سَلَمَةُ بن اَکْوَع) وفضلای صحابه‌دن وکبار محدثیندن (ابوسعیدالخُدری) رضی‌الله عنهما دخی یتمش اوچ وعلی روایةٍ یتمش درت سنه‌سنده وفات ایلمشلردر .

کوفه رجالندن (جابر بن سَمُرَه) وانصاردن (ابوسعید بن مُعَلّی) یتمش درت سنه‌سنده و اصحاب صفه‌دن (عِرباض بن ساریه) یتمش بش سنه‌سنده وفات ایلدیلر (رضی‌الله عنهم) .

(جابر بن عبدالله بن عمروالانصاری) حضرتلری دخی علی روایةٍ یتمش درت وعلی روایةٍ یتمش یدی سنه‌سنده مدینه‌ده وفات ایلمشدر . (رضی‌الله عنه)

عبدالملك ایام استقلالی

یتمش اوچ سنهٔ هجریه‌سی موسم حجنده مکه ومدینه ویمامه والیسی اولان حجّاج بن یوسف الثقفی ناس ایله حج ایتدی

حضرت عمر بن‌الخطاب‌ك نصب کرده‌سی اولان (قاضی شُرَیح) عبدالله بن زبیر دورنده‌اولدیغی کبی عبدالملك‌زماننده دخی کوفه‌قاضیلغنده ابقا اولندی. بصره قاضیسی دخی کمافی‌السابق (هشام بن هُبَیرَه) ایدی.

یتمش دردنجی سنه حجّاج ثقفی، مدینه‌یه کلوب برایکی آی قدر اقامت ایلدیکی اثناده جیران رسول‌اللهی « سز ، عثمانك قاتللریسکز » دیه‌رك تکدیر و (جابر بن‌عبدالله) و (سهل بن سعد) کبی اصحاب کرامی تحقیر ایتمشیدی .

بعده مکه‌یه کیتدی وکعبه‌یی هدم ایله یکیدن بنا ایتدی وعبدالله بن زبیرك بناسنی تغییر ایله قریشك یاپدیغی کبی حجری خارجده براقدی. حالا اووضع وحال اوزره باقیدر .

بروقتدنبری بربر طوائفی ، طغیان ایله آفریقه‌بلده‌سنی استیلا ایدوب عبدالملك ایسه ابن زبیر ایله مشغول اولدیغندن دیار مغرب ایشلرینه باقه‌مامشیدی . اشبو یتمش درت سنه‌سنده اوطرفه عساکر کلیّه کوندردی .

جانب مشرق دخی غوائلدن خالی دکل ایدی . شویله‌که سجستان طرفنده عساکر اسلامیّه مشرکین ایله محاربه ایلمکده ایدیلر . خوارج طائفه‌لری ایسه پك زیاده طغیان ایله ایران قطعه‌سنی تالان ایتمکده ایدیلر .

بناءً على ذلك بوسنه مشهور (مُهلّب) سرعسكر نصب اولنه‌رق بصره عسكريله خوارج اوزرینه مأمور ايدلدی. كوفه عسكرى دخى آنك معيتنه كوندرلدی .

مهلّب (رامهرمز) ده خوارجه ملاقى اولوب همان اردوسنى قوردى واطرافنه خندق چویروب استحكام ویردى وحربه مهيّا اولدى. حال بوكه عراق واليسى (بشير بن مروان) ك بصره‌ده وفات ايلديكى خبرى كلنجه بصره وكوفه عساكرى آنى بهانه ايدرك مملكتلرينه عودت ايلديلر .

يتمش بش سنه‌سى اوائلنده روملر ، مرعش طرفندن باش كوسترمكله الجزيره واليسى (محمد بن مروان) اوطرفه سكردوب كيتدى . خوارج ايشلرى‌ايسه كوندن كونه كسب اهميت ايلديكندن عبدالملك ، حجّاجى عراق واليسى نصب ايتدى .

حجّاج ، اوزمان مدينه‌ده ايدى . عبدالملكك فرمانى كندوسنه واصل اولنجه اون ايكى بيك كزيده سوارى ايله قالقوب كوفه‌يه كيتدى . بغتةً صباحلين اركنجه كوفه‌يه واردى ، مسجده كيردى ، منبره چيقدى ، ناسى جمع ايتدى ، براوزون خطبه اوقودى.

قلبى قاتى ، يوزى پك ، لسانى فصيح وجدّى برظالم كشى ايدى . بوخطبه‌سنده (بنم‌حال وشانم جمله‌نك معلوميدر . بن‌عالمك كرم وسردينى كورمش برآدمم. بن كوتولكى محملنه حمل ايدرم . فعليله مؤاخذه ومثليله مجازات ايلرم . كسيم ودوشيرمه موسمى كلمش اولغون باشلر كوريورم . قانلره بولانه‌جق صاريقلره وصقاللره باقيورم) ديدكدن صكره « اى اهل عراق ! سز نائل اولديغكز نعمتلرك قدرينى بيلميوب كفران نعمت ايلديكز . اميرالمؤمنين ، اوقلرينى يايدى ، برر برر يوقلادى ، الك قويسى والك صلابتليسى بنى بولدى ، بورايه والى‌ايتدى ، سزك بوغازلريكزه آتدى . چونكه اهل بغى وخلاف وشقاق ونفاقسكز . خيلى وقتدنبرو آزديكز ، آزغينلغى عادت ايلديكز . سوزيمه اعتماد ايديكز . طريق مستقيم اوزره كيديكز . والله سزه لذت ذلتى طاتديريرم . ده‌ريكزى

یوزرم ، سزی اودون کبی کسرم . بن دیدیکمی یاپارم. بن جمعیت وجمهوریت ایستمم . هرکس کندی باشنه ایشیله کوجیله مشغول اولسون . اراجیفدن وقیل قالدن واز کچیکز . والله استقامت اوزره اولماز ایسه کز بوینکزی اوریرم . قاریلرکزی طول وچوجقلرکزی یتیم براغیرم . مهلبك یاننه صاووشوب کلدیککزی اوکرندم . اوچ کونه قدر آنك یاننه وارمایانلرك بیونلرینی اوره جغم ، خانه لرینی یغما ایده جکم . » دیه رك اهل کوفه یی تهدید واخافه ایتدی و فرمانی اوقوتدی . بعده بصره یه کیتدی . اوراده دخی بویله برخطبه اوقودی وکرك کوفه ده کرك بصره ده جزئی بهانه لر ایله اشرافدن بعض ذواتی اولدردی وسائره عبرت کوستردی .

جزء سابع ده بیان اولندیغی اوزره حضرت علی کرم الله وجهه اهل عراقه چوق نصیحت ایلدی . لکن دیکله مدیلر . اهل شامك تعصبنه قارشو خالصانه غیرت ایتمدیلر . حضرت علی ده آنلره انکسار ایله « یارب ! بن آنلردن بزدم ، اوصاندم . آنلرده بندن بزدیلر ، اوصاندیلر . آنلره ثقیف یکیدینی مسلط قیل که جانلری وماللری حقنده احکام جاهلیه موجبنجه عمل ایتسون ومملکتك محصولاتنی یسون ، کورکلرینی کیسون . یعنی هر درلو منافعندن متمتع اولسون » دیو دعا ایتمشیدی . دعاسی مقبول اولمش که اوسنه حجاج بن یوسف الثقفی طوغمش ایدی . آنکچون بعض علما دیمشدر که (حجاجك حجاز و عراقی استیلاسی ، من طرف الله تسلیط دیمکدر .)

بصره اهالیسی ، حجاجك مظالمنه تحمل ایده میوب (عبدالله بن جارود) ك تحت ریاستنده اوله رق بر جمعیت تشکیل ایله حجاجك علیهنه قیام واطرافنی احاطه ایتدیلر ولدی المحاربه غالب کلمشلر ایکن ابن جارود ، اوریلوب دوشنجه بوزیلوب طاغلدیلر . بو صورتله حجاج قورتلدی ودها زیاده ظلم و تعدی ایدر اولدی . حتی (انس بن مالك) رضی الله عنه حضرتلرینك اوغلی عبدالله ، اهل قیام ایچنده بولنه رق مقتول اولمقله حجاج

بصره‌یه كلدكده حضرت انسـك مالنی مصادره وكندوسـنی تكدیر وتحقیر ایتمكله اودخی عبدالملكه شكایتنامه كوندرمشیدی .

عبدالملك طرفندن مباشر مخصوص ایله حضرت انسه التفاتنامه وحجاجه غایت شـدتلی تكدیرنامه كوندرلدی . حجاج ، بو تكدیرنامه‌یی اوقویوب زیاده تلاشه دوشدی وهمان انس ایله كورشدی ورووی التفات كوسـتروب طاتلی دیل ایله اعتذاره كیرشدی . حضرت انس « بن چوق صبر ایتدم . سزدن شـكایت ایلمدم . تا كه سـن بزه (اشرار) دیدك . الله تعـالی حضرتلری ایسه بزی (انصار) تسمیه ایتمشدر . سن بزه اهل نفاق دیدك . بز ایسـه هجرت نبویه‌ده مكان و ایمـان حاضرلامش ایدك . سـنكله بزم آره‌مزده الله تعـالی حاكمدر . او حق و باطلی تفریق ایدر . سكا قارشـو قوتم یوق ایدی . سـنی جناب حقه وصكره امیر المؤمنینـه حواله ایتدم . اوده سـنك رعایت ایلدیككك حقمه رعایت ایلدی . والله ، نصـاری ، عیسی بن مریمه بر كون خـدمت ایلمش بر آدم كورسـه‌لر آنك قدرینی بیلورلردی . بن ایسه اون سنه رسول الله صلی الله علیه وسـلم حضرتلرینه خدمت ایلدم . ینـه خیر كوررسـه‌م جناب حقه شـكر ایدرم ، خلافنی كوررسه‌م صبر ایدرم . والله المسـتعان » دیدی. حجاج‌ده اعتـذار ایدرك آنك اموالنی كیرو ویردی .

بروجه بالا مهلبك معیتنه بصره‌دن وكوفه‌دن مرتب اولان عساكر ، حجاجك تهدیداتی اوزرینـه سریعاً موقع مأموریتلرینه واروب مهلب ، آنلر ایله كسب قوت ایدرك خوارج اوزرینه هجوم ایتدكده خوارج همان (رامهرمز) موقعنـدن چكیلوب (كازرون) ه كیتـدیلر . مهلب دخی آرقه‌لرندن حركت ایله كازرونه واردقده خوارج ، غایت شـدتلی مقاومت ومقاتله ایدوب طرفیندن بك چوق مجروح و تلفات وقوع بولمش وآندن صكره مهلب بر سنه قدر (سابور) ده اقامت ایلیه‌رك خوارج محاربه‌لریله مشغول اولمشدر .

یتمش بش سـنه‌سی موسم حجنده عبـد الملك حج ایتدی . منـبرده

جماعته خطاباً ایراد ایلدیکی متعظمانه خطبه‌سنده « بو امت ، کسب صلاح ایدنجیه‌دك قلیج ایله علاج ایدرم . بکا مهاجرین اوّلینك عمللریله عمل ایت دیو تکلیف ایدیورسکز . حال بوکه سز آنلرك عمللریله عامل دکلسکز . والله بوندن صکره هرکیم بکا اویله بر تکلیف ایدر ایسه بوینی اوریرم » دیوب منبردن اینــدی . او وقته قدر ناسی امر بالمعروفدن منـع ایتمك امرانك هیچ برنده واقع اولمامشدر .

خوارجــدن (صفریه) مذهبنــه ذاهب و ارض داراده مقیم اولان (صالح بن مسرّح) ایله (شَبیبْ) و (سُوَیْد) و (بَطِینْ) کبی رؤسای خوارجدن بعضیلری دخی بو سنه حج ایتمشلر ایدی . بونلر غایت صوفی ومتعصّب وعبدالملك وامراسنك طور وحرکتلرینه معترض آدملر ایدی . شبیب ایســه پك فتاك وچالاك بر آدم اوله‌رق بر تقریبله عبدالملکی اوروب اعدام ایدیویرمك اوزره فرصت کوزه‌تمکده بولنــدیغی عبد الملکه اخبار اولنمغله او دخی احتیاط اوزره بولنمغله برابر آنلرك سوء نیتلرینی حجّاجه یازمش اولدیغندن حـجّاج آنلرك آرقه‌لرینه دوشمشیدی .

صالحك الجزیره‌ده وارض موصلده بر چــوق یارانی اولوب آنلر ایله وخصوصا شبیب ایله مخابره ایدرك یتمش آلتی سنه‌سی صفرینك غرّه‌ســنده خروج ایتمك اوزره قرار ویرمکله صفرك برنجی کیجه‌سی یوز یکرمی کشی اولدقلری حالده صالحك باشنه طوپلاندیلر وبغتةً الجزیره والیسی محمد بن مروانك حیواناتنی اخذ واغتنام ایله محاربه ایچون اك اعلی حیواناتا ایدندیلر. دارا ونصیبین اهالیسی قورقوب قلعه‌لره قپاندیلر .

محمد بن مروان، طرفندن کوندریلن بیك سواری، صالح ایله لدی التقابل بوزولدی . بعده بیك بشیوز سواری کوندرلدی ولدی المحاربه صالح، مقتول اولدیســه‌ده آنك یرینه شــبیب کچدی و (امیرالمؤمنین) عنوانتی آلدی وحکومتك باشنه دها بیوك بر بلا اولدی .

شبیب ، الجزیره وموصل وکوفه نواحیسنده جرد آتلو ایله طولاشور واوزرینه کلّیتلو عسکر کوندریلور ایسه بر طرفه صاووشور وآز عســکر

اولورسه بغتةً اوروب طاغیدیر ومغلوب ومنهزم اولانلری کندوسنه بیعت ایتدیرر ایدی. کندوسنه مطیع اولان اهالی‌یی حمایه ایدر وقارشو طورانلری اورور ، چالار چارپار ایدی . والده‌سی (جَهیزَه) بر شاشقین خاتون ایدی . لکن پك شجیع اولوب میدان حربده بالذات مقاتله ایدردی . زوجه‌سی (غزاله) ایسه اصحاب علم وفضیلتدن اولدیغی حالده غایت بهادر وجندیلکده ماهر اوله‌رق اودخی بالذات مقاتله ایلردی .

ابتدا حجّاجك امریله مدائندن چیقان بشیوز سواری‌یی شبیب ، یوز بو قدر سواری ایله اوروب طاغیتمش و آنك اوزرینه حجّاج کوفه‌دن درتبیك عسکر سوق ایتدکده شبیب بر تقریبله آنلری غافل آولایوب یوز آلتمش سواری ایله ایچلرییه طاله‌رق باشبوغلرینی اعدام وعسکرینی پریشان ایتمش ایدی .

بعده شبیب ، موصل اوزرندن آذربایجانه کیدوب کوفه‌دن تباعد ایلکله حجّاج دخی (عُروَة بن مغیرة بن شعبه) یی کوفه‌ده یرینه قائممقام براغوب کندوسی بصره‌یه کیتدی .

ناکهان شبیبك کوفه اوزرینه کلمکده اولدیغی خبری کلنجه سریعاً حجّاجك کوفه‌یه کلمسی ایچون عروه ، کندوسنه خبر اوچوردی . حجّاج، همان ایکی قوناغی برایدرك سکیردوب شبیبدن اوّل کوفه‌یه ایرشدی. شویله‌که: وقت عصرده کوفه‌یه کلوب قصر حکومته کیردی . لکن هنوز عسکر جمعنه وقتی اولمیوب شبیب دخی آخشامدن صکره‌جه یتشدی . کوفه‌یه کیروب النده‌کی عمود ایله قصر حکومت قپوسنه اوردی . حجّاجی سبّ وتهدید ایلیه‌رك مسجد کوفه‌ده بولدیغی ویوللرده مصادف اولدیغی آدملری اولدوردی .

حجّاج ایسه قندیل ایله قصر حکومت قپوسنك اوزرنده طوروب دلاللره ندا ایتدردی . شبیبك زوجه‌سی (غزاله) کوفه جامع شریفنده بر صباح نمازی قیلوب ایلك رکعتنده سورهٔ بقره‌یی وایکنجی رکعتنده

سورهٔ آل عمرانی اوقومغی نذر ایتمش اولدیغی جهتله بوفرصتدن استفاده ایدرك وقت فجرده یتمش كشی ایله كوفه جامعه كیدوب نذرینی یرینه كتورمش اولدیغی مرویدر .

بعده شبیب، بی پروا كوفه خارجنه چیقدی. حجّاج دخی درحال نفیرعام صورتیله آلتی بیك قدر آدم جمع و آنلری اوچ آلایه تقسیم وهربرینه برر بك نصب وتعیین ایله جملهسنی شبیبك آرقهسنه دوشوردی . بوعسكر ، فراتك آشاغی طرفنه طوغری توجه ایتدی. شبیب ایسه او جهتی ترك ایله قادسیه طرفنه كیتدی . حجّاج دخی آنی تعقیب ایچون بیك سكز یوز جرد آتلو كوندردی .

ناسك كوزلری شبیبدن اوقدریلمش ایدیكه آنك اوزرینه كوندریلن عسكر،سلخانهیه سوق اولنان قیون سوریلری كبی خائف ولرزان اولورلردی. شبیبك عسكری ایسه بیك بلادن آرته قالمش ، اولوم اری اولمش ، چابك وچالاك وفتّاك، جندیلكده ماهر وغایت متعصّب فدایيلر ایدی. شبیب دخی دائما فرصت كوزهدرك برتقریبله خصمی اولان سركردهیی چارپوب یره دوشورمكله عسكرینی پریشان ایدیویرمك كبی تدابیر حربیه اجراسنده یك ماهر ایدی.

بروجه بالا حجّاجك سوق ایتدیكی جرد آتلو كوفهدن چیقوب سیرسریع ایله شبیبه ایرشدیلر وكثرتلرینه مغرور اولهرق همان حربه كیرشدیلر . شبیب ایسه آنلرك قلبكاهلرینه شدتلی هجوم ایدرك سركردهلرینی دوشورمكله آنلری پریشان ایدیویردی. بعده سالف الذكر اوچ آلایك نرهده اولدقلرینی تحرّی یه قیام ایتدی .

بوآلایلر ایسه شبیبی تحرّی ضمننده طورنه قطاری كبی فراتك اشاغی طرفنه طوغری یاییلهرق كوفهدن یكرمی درت ساعت قدر تباعد ایتمشلر و (رود بار) ه قدر كیتمشلر ایدی . شبیب ، آندن خبردار اولنجه اوطرفه كیتدی وبركون آخشام اوستی آنلره چاتدی وعسكرینی اوچ بلوك ایتدی . بری كندوسنك ودیكری برادری (مُصادْ) ك ودیكر بری دخی اوزمان اشجع عرب اولان (سوید) ك معیتنده ایدی .

سوید ، پك یرتیجی وماهر برجندی اولوب مکرراً شدتلی هجوملر ایله
کوفه اردوسنك صاغ قولنی اوردی ، پریشان ایتدی . محاربه بتون کیجه
دوام ایدوب سحر وقتی شبیب ، برفرصت دوشوردی ودشمنك قلبگاهنه
شدتلی هجوم ایله باشبوغلرینی اوروب اولدردی . آنك اوزرینه کوفه‌لیلر
نه یاپه‌جقلرینی شاشردی . شبیب همان آنلری بیعته دعوت ایلدی . آنلرده
بیعت ایلدیلر .

بیعت ایلینلرك بری‌ده (ابوموسی الاشعری) رضی‌الله عنهك اوغلی
(ابو بُرده) ایدی . شبیب ، آنی کورنجه « ایشته ایکی حَکَمْدن برینك
اوغلی » دیدی خارجیلر ایسه حکملره عدوّ اکبر اولدقلرندن ابوبرده‌یی
اعدامه قیام ایتدیلر . لکن شبیب « بونك نه‌صوچی‌وار » دیه‌رك آنی قورتاردی .

فرداسی شبیب ، همان کوفه اوزرینه وارمق ایستدیسه‌ده عسکرینك
اکثری یاره‌لی اولدیغندن آز برجمعیّت ایله (خانیچار) طرفنه صاوشدی .
حجّاج ایسه شبیب واروب‌ده مدائنی ضبط ایلر دیو تلاشه دوشدی . زیرا
مدائن بلده‌سی ، کوفه‌نك قپوسی وسواد عراقك هرطرفنه حاکم برنقطه‌سی
ایدی ،

بناءً علی ذلك حجّاج ، کندی امراسندن (عثمان بن قطن) ی مدائن
وجُوخی وانبار امیری نصب ایدرك همان مدائن طرفنه کوندردی .
و (عبدالرحمن بن محمد بن اشعث) ی باشبوغ نصب ایدرك آلتی بیك کزیده
سواری ایله شبیبك آرقه‌سنه دوشوردی .

شبیب ، او اثناده (شهرزور) طرفنه صاوشدی . عبدالرحمن دخی آنك
آرقه‌سنه دوشدی . شبیب ، آنی غافل آولایوب‌ده چارپمق ویا برکیجه بغتةً
باصمق ایچون فرصت کوزه‌دردی . عبدالرحمن ایسه کوندوزین تعبیه
واحتیاط اوزره بولنوب کیجه‌لری دخی اطرافنه خندق چویرمکده
اولدیغندن اویاقلاشدقجه شبیب بشقه طرفه طولاشور واوبوطرفه توجّه
ایدنجه شبیب دها اوزاق برمحله صاوشور وغایت صعب وصارپ محللره
قونار ایدی . بوصورتله (خانقین) و (سامرا) طرفلرینی دور ایتدکدن

صکره شبیب ، موصل ایالتنك حدودی داخلنده و (صولاپا) نام نهرك جوارنده واقع (بَتّ) نام قریه‌یه ایندی . عبدالرحمن دخی نهر مذکور کنارینه قوندی . ونهرك طولامباج یرلرینی کندوسنه خندق کبی برنوع استحکام اتخاذ ایتدی . لکن عسکری یورلمش وآتلری بی‌تاب وتوان اولمش ایدی. حال‌بوکه عیداضحی تقرب ایتمکله شبیب طرفندن ایام‌مبارکه‌نك انقضاسنه قدر برمتارکه تکلیف اولنوب عبدالرحمن طرفندن دخی قبول اولنمغله ایکی طرف دخی استراحته واردی .

مداین امیری عثمان بن‌قطن ایسه حجّاجه برعریضه یازوب «عبدالرحمن ، خندق واستحکام یاپمق ایچون بتون جوخی اراضیسنی حفر ایتدی ، خراجنی کسرایتدی واهالیسنی مأکل ایتمك اوزره شبیبی سربست‌براقدی» دیو انها ایتمکله حجّاج همان عبدالرحمانی عزل وآنك یرینه همان شبیبی قهر وتدمیر ایتمك اوزره عثمانی باشبوغ‌نصب‌ایدوب (مطرّف بن‌مغیرة بن‌شعبه)یی دخی مداینه کوندردی .

عثمان بن قطن، همان اردوکاهه کیتدی ولاابالیانه شبیب اوزرینه هجوم ایتدی. شبیب دخی‌یوز سکسان‌بر سواری ایله آکا قارشو واردی وصاغدن صولدن براز شاشقینلق ویردی . بعده کمال شدت وسرعت ایله طوغری عثمانك اوزرینه هجوم ایدرك آنی اوردی ، اولدردی . عسکری دخی بالطبع منهزم اولیویردی .

پك صیجاق موسم اولدیغندن شبیب، بووجهله محاربه‌یه ختام ویردکدن صکره یایلاغه چیقدی . یتمش یدی سنه‌سی اوائلنی یایلاقده کچوردی . او اثناده برخیلی فراریلر وسرسریلر آنك یانته طوپلاندی . اوچ آی یایلادقدن صکره شبیب ، سکز یوز سواری ایله یایلاقدن ایندی . ومداینه کلوب مدینهٔ (بهرشیر) ه قوندی . مداین امیری اولان مطرّف بن مغیره دخی ایوان کسرانك بولندیغی مدینهٔ عتیقه‌ده اولوب جسری قیردی و تحفظی حرکتـه قرار ویردی . بونکله برابر خوارجه تمایل کوستردی وآنلر ایله کیزلو مخابره ومحاوره‌ده بولندی .

شویله‌که : مطرّف بن مغیره ، رؤسای خوارجدن بر قاچنی جلب ایله « مادام‌که سز دفع ورفع مظالم ایچون خروج ایتمش‌سکز ، همان عبدالملکی خلع وحجّاجی دفع ایله امر خلافتی حضرت عمرك یاپدیغی کبی شورایه حواله ایتمك اوزره بکا بیعت ایلیکز » دیوب خارجیلر ایسه شبیبه بیعت ایلمش اولدقلرندن آنك تکلیفنی قبول ایده‌مدکاری جهتله بومذاکرهٔ خفیه نتیجه‌سز قالدی .

حجّاج‌ایسه عراق عسکریله‌ایش کوره‌میه‌جکنی آکلایوب‌عبدالملکدن استمداد ایلمش ایدوکنه مبنی او دخی آلتی بیك عسکر کوندرمکله شام عسکری کوفه‌یه طوغری کلمکده ایکن حجّاج ، کوفه اهالیسنی دخی شبیب علیهنه تشویق ایله قرق بیکدن زیاده عسکر ترتیب ایتدی ومشاهیر شجعاندن اولوب فارس جهتنده بولنان (عتّاب بن ورقا) یی جلب وآنی سرعسکر نصب ایله شبیب اوزرینه سوق ایلدی .

شبیبك یانده مجتمع اولان سواری ، بیك قدر اولوب آنجق بونلر هپ قره‌قوش کبی ییرتیجی وفدایی وحرب اری آدملر اولمغله شبیبه قارشو سوق اولنان نفیر عام غلبه‌لکی شاهینه قارشو طورنه آلایلری حکمنده ایدی .

عتّاب ، اویله بر بیوك اردو ایله مداین اوزرینه کیتدی . شبیب دخی قارشو چیقوب آخشام اوستی عتّابك اردوسنه چاتدی و کندوسی میمنه‌ده طوروب قلبکاهه (محلّل بن وائل) ی ، میسره‌یه (سوید) ی مأمور ایتدی .

غروب شمس ایله یاتسو آره‌سنده آی طوغنجه شبیب ، همان بر هجوم ناکهانی ایله کوفه اردوسنك صول قولنی اوروب طاغیتدی وهمان عتّابك اوزرینه هجوم ایتدیکی صره‌ده سوید دخی صاغ قول اوزرینه حمله ایدوب اوغراشمقده ایکن « عتّاب قتل‌اولندی » صداسی‌ایشیدیلنجه کوفه اردوسی تارمار اولدی .

شبیب ، ایکی کون دیکلندکدن صکره حرکتله کوفه شهرینك خارجنه

کلدی . حال بوکه شـام عسکری کلوب کوفه‌یه کیرمش وحجّـاج دخی کوله‌منلرینی زقاق باشلرینه یرلشدیرمش وکندوسنه کرکی کبی چکی دوزن ویرمش ایدی .

شام عسکری خارج شهره چیقوب صف باغلادی . شبیب دخی آنلرك اوزرینـه کراراً ومراراً هجوم واقتحـام ایلدی . لکن عساکر شـامیّه انضبـاط تام تحتنده اولمغله مزراقلرینه طیـانوب دیوار کبی ثابت وپایدار اولدیلر .

شبیبك زوجه‌سی غزاله ، بعض مصادمات آره‌سنده حجّاجك اوزرینه هجوم ایتمش ایسـه‌ده حجّاج آنك اوغورندن صاووشـوب فرار ایتمکله بعض شعرا آنی تعییب ایله هجویّه سـویلمشلر ایدی . لکن بو مقـاتلات آره‌سنده کرك غزاله ، کرك شـبیبك والده‌سی جهیزه وبرادری مصاد ایله بر خیلی یولداشلری مقتول وکندوسی دخی آرتق ظفردن مأیوس اولنجه رجعت واهوازدن طولاشـه‌رق کرمانه کیدوب برمدت اوراده رفقاسـیله برابر استراحت ایلدی .

حجّاج ، آنی تعقیب ایچون عساکر شامیّه‌یی جانب اهوازه کوندردی . شـبیب دخی کرماندن حرکتله اهوازده آنلره قارشـو کلدی . بر کون آخشامه قدر غایت شدتلی جنك ایتدیلر ، شـاملیلرك چوق آدملری تلف اولدی ، نهایت قرا کلق باصمغله یکدیکردن آیرلدیلروشبیب کیجه عسکریله برابر دُجَیلِ اهواز کوپریسـندن کچرکن آلتنده‌کی آت شـاهلانمغله صویه دوشوب غرق اولدی ویولداشـلری طاغیلدی . حجّاجده بیوك بر بلادن قورتیلدی .

مطرّف ، بروجـه بالا خوارج ایله اولان مخـابره ومحاوره‌سنی خفی طوتمش ایسه‌ده طولاییسیله حجّاجك سـمعنه واصل اولمق ملحوظ قوی اولدیغنـدن آرتق میـدانده طوره‌میوب جبـال طرفنه چکلدی وبعـده قم وقاشـانه کیتدی وامر خلافتی شـورایه حواله ایتمك دعواسنی اعلان ایتدی .

بو دعوی اوزرینـه مطرّفه پك چوق ناس بیعت ایلدی . حجّاجك امریله (ری) بلدهسنده مجتمع اولان آلتی بیك عسکرده آنك اوزرینه حرکت ایلدی . لدی التقابل غایت شدتلی بر محاربه وقوع بولدی . نهایت مطرّف مقتول ویارانی پریشـان اولدی . حجّاج ، بووجهله او غائلهدنده قورتولدی .

کرمان وحوالیسی ، خوارجدن (اَزارِقَه) دنیلن فرقه النـده اولوب بر سـنهدنبرو فارس امیری مهلّب ، آنلر ایله (سـابور) اوزرنده غایت شدتلی جنکلر ایتمکده ایدی . اشـبو یتمش یدی سنهسی خلالنده ازارقه آرهسـنه اختلاف دوشوب یکدیکریله جنکه باشـلادیلر . مهلّب دخی بو صرهده فرصت بولوب کرمانی ضبط ایتدی وازارقهیی طاغیتدی .

خراسان وسـجستان ایالتلری حجّاجك حکمندن خارج ایکن یتمش سکز سنهسنده عبدالملك، بوایکی ایالتی عراق امارتنه الحاق ایتمکله حجّاج کندو طرفندن مهلّبی خراسانامیری و (عبیدالله بنابی بکره) یی سجستان امیری نصب ایتدی .

عبیدالله بن ابی بکره ، بصره وکوفه عسکرلریله دیار ترکه غزا ایتمك اوزره حجّاج طرفندن مأمور اولوب کوفه عسکرینك امیری دخی مشهور (قاضی شریح) ایدیکه اون سکز سـنۀ هجریّهسنده حضرت عمرطرفندن کوفه قاضیسی نصب اولنمش واو وقتدنبرو کوفهده قاضیلق ایدوب صفّین جنکنده دخی حضرت علی ایله برابر بولنمش وبونجه انقلابات ایچنده یووارلانهرق آرتق ممرّ وقوعات نیك وبد اولان دنیادن اوصـانمش برذات جلیل القدر ایدی .

یتمش طقوز سنهسنده عبیدالله بن ابی بکره ، بصره وکوفه عساکریله سجستاندن حرکت ودیار ترکه عزیمت ایلدی . مظفّر اولدی ، پك چوق اموال غنائم آلدی ، چوق خانهلر یاقدی وچوق قلعهلر ییقدی . لکن عربلر ایلرولدکجه ترکلر کیرو چکلدی وعبیدالله ، اون سکز ساعت قدر

حدوددن آیرلدی. ایشته اوزمان ترکلر، کیرو دونوب وعساکر اسلامیه‌نك خط رجعتلرینی کسوب بوغازلری طوتدیلر وکچیدلرینی سد ایتدیلر .

عبیدالله ، بووجهله دوشدیکی مهلکه‌دن خلاصی ایچون یدی یوز اللی بیك درهم ویرمك اوزره ترکلر ایله صلحه یاتدی . قاضی شریح ایسه آکا اعتراض ایتدی . و « بن چوق یاشادم ، چوق وقتدنبرو رتبهٔ شهادته نائل اولمق ایستردم . بوکونده اورتبه‌یه نائل اولماز ایسم آرتق اولنجیه‌دك نائل اولامام. ای مسلمین! بالاتفاق دشمن اوزرینه یورویکز» دیدکده عبیدالله « سن بر بوناق اختیارسین » دیدی . قاضی شریح « سکا عبیداللهك بستانی ، عبیداللهك حمامی دینمك یتشور » دیه‌رك آنك سوزینی رد ایتدکدن صکره « ای اهل اسلام! شهادت ایستینلر یانمه کلسون » دینجه حفاظدن وکوکللی کروهندن خیلی کیمسه‌لر اکا اتباع ایتدی .

آنك اوزرینه شریح حضرتلری « مشرکلرله چوق زمان طولاشدم . صکره زمان سعادته اولاشدم . صدیق وعمر دورلرینی کوردم . صکره چوق غوغالر کوروب کچوردم. نیچه فرقه‌لرله طولاشدم، کزدم. آه بوقدر یاشامقدن بزدم » مآلنده شعرلر سویلیه‌رك وسلاح آرقداشلرینی تشویق ایلیه‌رك اعدا اوزرینه کیتدی ولاابالیانه هجوم ایتدی. کندوسی ویولداشلرندن اکثریسی شهیداولدی وبقیه‌سی صاووشوب سلامت بولدی . (رحمةالله علیه وعلی اعوانه رحمةً واسعه)

(محمد بن حنیفه) دیو معروف اولان (محمد بن علی بن ابی طالب) رضی‌الله عنهما حضرتلری، سکسان سنه‌سی خلالنده عازم دارالقرار اولدی. یوقارولرده چوق منقبه‌لری کچدی. تکراره حاجت یوقدر.

ابن حنیفه ، بنی امیه‌نك تحکمندن قورتلق ایچون وقت فرصته مترقب اولان شیعهٔ علی‌یه مرجع ایدی. اکرچه اوزمان اولاد فاطمه‌دن (زین‌العابدین بن حسین) حضرتلری برحیات ایسه‌ده دائما عبادت ایله مشغول اوله‌رق امارت داعیه‌سندن اوزاق طورمقده ایدی .

بناءً علیه امویلر ، آندن امین اولوب انجق ابن حنیفه‌دن اندیشه اوزره

ایدیلر . وفاتیله بواندیشه‌دن وارسته‌اولدیلر ایسه‌ده محمد بن حنیفه‌نك اوغلی (ابوهاشم علی) کندوسنك یرینی طوتمش وشیعیلره مرجع اولمشدر .

عبدالرحمن کندی‌یه بیعت اولنمدیغی

بالاده بیان اولندیغی اوزره سجستان امیری عبیدالله بن ابی بکره‌نك واقع اولان انهزامی اوزره حجّاج ، همان بصره‌دن وکوفه‌دن یکرمیشر بیك عسکر ترتیب و (عبدالرحمن بن محمد بن اشعث الکندی) یی سرعسکر نصب ایدرك دیار ترکه غزا ایتمك اوزره سکسان سنه‌سنده سجستانه کوندرمشیدی .

یوقارولرده ذکر اولندیغی اوزره (اشعث ابن‌قیس) فی‌الاصل قبائل یمندن ، کنده قبیله‌سنك مشایخندندر . حضور نبویده اسلام ایله مشرّف اولدقدن صکره ابوبکرالصدّیقك همشیره‌سنی تزوج ایتمشیدی. اوغلی (محمد) دخی مشاهیر امرای عربدن ایدی . ایشته (عبدالرحمن کندی) دیدیکمز بو (محمد بن اشعث)ك اوغلی و ، صیت وشهرت صاحبی برذات ایدی.

عبدالرحمن ، قرق بیك تازه عسکرله سجستانه واردی ، بلاد ترکه کیردی . خیلی یرلری استیلا ایتدی . لکن کچن‌سنه واقع اولان ابی بکره هزیمتی تذکّر ایله بردن بره ایچرولره طالیوب آلدیغی یرلره مستحفظلر اقامه وبوغازلرده وقورقولو یرلرده بکلمه‌لر انشا ایدرك احتیاط اوزره‌حرکت ایلمکده اولدیغنی حجّاجه بیلدیردی .

حجّاج ، آکا جوابنامه‌یازوب «سنك مسلکك سلم‌واستراحت یولیدر. اعدا ایسه کچن سنه اخوانمزدن بوقدر آدم تلف ایتدیلر . همان بلاد اعدایه طال وشهدانك انتقامنی آل» دیو امر ویردی. متعاقبا بومألده برتأکیدنامه یازدی ودفعهٔ‌ثالثه اولەرق «امریمی طوت ، دیدیکم یوله کیت والاّ برادرك (اسحق بن محمد) امیرالجیشدر. همان دیار اعدایه هجوم واقتحام اولنسون» دیه‌رك قطعی‌المفاد امرنامه کوندردی .

عبدالرحمن ، امرا ورؤسایی جلب ایله کیفیتی افاده ایدرك «بن سزك

حقكزده خيرخواهلق ايديورم . سزك منافعكزى موجب اوله‌جق مسلك اوزره كيديورم . حجاج ايسه بويله امرايديور. بن‌ده سزدن بريكزم. سز كيدرسه‌كز بن‌ده كيدرم، سز ابا ايدرسه‌كز بن‌ده ابا ايدرم» دينجه رؤسا حجاجك عليهنه قيام و « آنى عراقدن دفع ايتمك اوزره عبدالرحمانه بيعت وتبعيت ايليه‌لم » ديوب عسكر دخى بونك اوزرينه اتفاق ايتمكله سكسان بر سنه‌سى خلالنده عبدالرحمانه بيعت ايلديلر .

عبدالرحمن دخى ملك ترك ايله عقد مصالحه ولازم كلان محللره مأمورلر تعيين ايتدكدن‌صكره عراق اردوسيله برلكده سبجستاندن چيقوب بصره‌يه توجه ايلدى واثناى راهده عبدالملكى خلع ايتمك وناسى كتاب اللهه وسنة رسول اللهه دعوت ايلمك سوزلرى دخى ميدانه چيقدى .

حجاج ، بو احوالدن خبردار اولنجه كيفيتى عبدالملكه عرض ايلدى . او دخى پيدرپى شامدن عراقه عسكر سوق ايتمكه باشلادى .

عبدالرحمانى اوزاقدن‌قارشولامق‌اوزره حجاج، بصره‌يه و آندن (تُسْتَر)ه كيتدى و مقدمة الجيش‌اولمق اوزره (دُجَيل)ه كوندرديكى عسكر عيداضحى كونى عبدالرحمانك سواريسنه تصادف ايتدى ولدى المحاربه فناحالده بوزلمغله حجاج اورالرده طوره‌ميوب عودته مجبور اولدى . فقط بصره شهرينه كيرميوب (زاويه) ده اردو قوردى و اطرافنه خندق چويردى. عبدالرحمن دخى كلوب بصره‌يه كيردى وهپ اهالىٔ بصره آكا تبعيت ايديويردى. اوده شهر بصره‌نك اطرافنه خندق قازدردى .

سكسان ايكى سنهٔ هجريه‌سى محرمنده بالدفعات شدتلى محاربه‌لر واقع اولدى و آخر محرمده محاربه پك زياده شدت بولدى وحجاجك عسكرى انهزامه يوز طوتمشيكن امراى شاميه‌دن (سفيان كلبى) بر شدتلى هجوم ايدنجه عبدالرحمن اردوسنك ميمنه‌سى بوزلمقله بتون عراق عسكرى بوزولدى. وقرّاء كروهندن چوق ذاتلر مقتول اولدى . عبدالرحمن دخى عسكرله صاووشوب كوفه‌يه كلدى .

حجاج ايسه كندوسنه چكى دوزن ويردكدن صكره كوفه اوزرينه

حركت ايله كلوب (ديرذى قره) نام محلده ايندى . عبدالرحمن دخى كوفه‌دن چيقوب ربيع الاولك اوچنده (دير جماجم) نام محله قوندى .

عبدالرحمانك ياننه بصره وكوفه اهاليسندن وقراء وفقهادن اعطيه آلور يوزبيك عسكر طوپلانوب براوقدرده سائر افراد اهالى وار ايدى . فقها ايچنده (سعيدبن جبير) و (عامرشعبى) و (ابوالبخترى الطائى) و (عبدالرحمن بن ابى ليلى) كبى بيوك مجتهدلر ومشاهير وفضلادن ذاتلر اولوب بونلر بالذات حربه كيررلر وناسى حربه تشويق ايدرلر ايدى . بو ايكى يوز بيك قدر خلقك جمله‌سى عبدالملكى خلع ايله عبدالرحمانه بيعت ايلديلر .

بووقته قدر خلفا ، هپ قريشدن ايكن عبدالملك ايله حجاجك مظالمندن خلق اوقدر بيزار اولمشلر ايدى كه بو مظالمدن خلاص اولمق ايچون هرشيئه راضى اوله‌رق قرشيلك قيدندن دخى صرف نظرله (كنده) قبيله‌سندن برامیره بيعتى اختيار ايتمشلر ايدى .

كرك حجاج، كرك عبدالرحمن، ايكيسى‌ده اردوكاهلرينك اطرافنه خندق چويرديلر . محاربه ، يوز كون ممتد اولدى و بو مدت ظرفنده پك چوق مضاربه ومحاربه‌لر وقوع بولدى . نهايت جمادى الاخره‌نك اون دردنجى كونى حجاجك عسكرى انهزامه يوز طوتمشيكن ينه امراى شاميه‌دن (سفيان كلبى) هجوم ايدنجه عبدالرحمانك ميمنه‌سى اصلا مقاومت ايلمكسزين بوزولدى . خلق بربرى اوزرينه بندى . هپ صفلر بوزيلوب عساكر عراق طاغلدى . همان حجاج كلوب كوفه‌يى ضبط ايتدى . عبدالرحمن دخى بوزغون عسكرله بصره‌يه كيتدى . اطرافدن دخى بر خيلى ناس طوپلاندى وبصره‌ده ينه حجاجه مخالف برفرقه پيدا اولدى .

حجاجك عراقده ناسه ايتمديكى ظلم واذا قالمدى و اهالى خانه‌لرينه عسكر قونمق مسبوق بالمثل دكل ايكن حجاج بو كره عسكرينى كوفه اهاليسنك خانه‌لرينه كوندردى وبر آى كوفه‌ده اقامتدن صكره عسكرينى آلوب بصره جانبنه كيتدى . عبدالرحمن دخى بصره‌دن چيقوب

(مسکن) نام محلده اردو قوردی . خلال شعبانده اون بش کون متوالیاً محـاربه ایتدیلر . طرفیندن کلّی تلفـات وقوع بولدی . علی الخصـوص عبدالرحمانك طرفنده افاخم فقهادن (عبدالرحمن ابن ابی لیلی) و(ابوالبختری الطائی) مقتول اولدی ونهایت اردوسی بوزولدی .

عبدالرحمن ، آرتق عراق‌ده طوره‌میوب سـجستانه کیتدی . حجّاج ایسه هرطرفدن سوق عسکر ایله تعقیبه دوام ایتدی . بوجهتله عبدالرحمن سجستانده دخی طوره‌میوب ملك ترکه التجا ایتدی . او دخی کندوسـنه حرمت ورعایت ایلدی . لکن حجّاج، آنك رفقاسیله برابر طرفنه تسلیم اولنملرینی طلب وتسلیم اولنمازلر ایسه عسـاکر کلّیه ایله واروب دیار ترکی پایمال ایده‌جکی بیـانیله تهدید ایلدیکندن ملك ترك دخی عبدالرحمانی قرق نفر رفیقلریله برابر حجّـاجك مأمورلرینه تسـلیم ایتدی . آنلرده بو ملتجیلری آلوب حجّـاجه کتوررلر ایکن اثنـای راهده عبد الرحمن کندوسنی بر یوکسك طامدن آشاغی آتوب تلف ایتدی . غوغا باصلدی، عربده بیتدی .

(دیرجماجم) وقعه‌سندن صکره حجّاج « هرکیم — ری امیری اولان (قتیبه بن مسلم) ه تسـلیم اولورسه امین‌در » دیو اعلان ایتمش اولدیغندن فقهادن سالف‌الذکر شعبی ، آنك یانه وارمش و بعده کلوب حجّاج ایله ملاقات واعتذار ایدرك شرندن خلاص بولمشـدر . اما (سعید بن جبیر) فرار ایله اصفهانده قرار قیلمشدر .

وقایع شتی

عبدالملك، بروجه بالا محاربات داخلیه ایله مشـغول اولدیغندن روملر فرجه‌یاب فرصت اوله‌رق حدود اسـلامیه‌یه تجاوز ایله یتمش طقوز سـنهٔ هجریه‌سنده انطاکیه‌یی محاصره ایتمشلر ولکن نهـایة‌الامر مغلوب ومنهزم اولوب کیتمشلردر .

سكسان اوچ سنه‌سنده حجّاج كوفه ايله بصره آره‌سنده بر مركز اولمق اوزره مدينهٔ (واسط) ى تأسيس واوراده بر مسجد بنا ايتدى .

عبدالملك ، على‌الدوام حرب وغزا ايله مشغول‌اولديغى حالده برطرفدن دخى خسته‌خانه‌لر وغربا ايچون خانلر انشاسيله اعمار بلاده صرف مساعيدن خالى قالمازدى .

وفات عبدالعزيز وعبدالملك وجلوس وليد

بالاده بيان اولنديغى اوزره مروان بن الحكم ، اوغللرى عبدالملك وعبدالعزيزى ولى‌عهد ايدرك كندى حياتنده ناسى آنلره بيعت ايتدرمش اولديغندن وفاتنده عبدالملك جلوس‌ايدوب عبدالعزيز دخى مصروالیلكنده مستقر اولمش وعبدالملكدن صكره جلوسى مقرر بولنمش ايدى .

عبدالملك ايسه برادرينى ولايت عهددن چيقاروب‌ده اوغلى وليدى ولى‌عهد ايلك مراقنه دوشدى . قرناسندن بعضيلرى ، آنك بو آرزوسنى ترويج وبعضيلرى تقبيح ايتمكله كندوسى برحال تردد اوزره ايكن سكسان بش سنه‌سى جمادى‌الاولاسنده عبدالعزيزك مصرده وفاتى خبرى كلنجه عبدالملك، اوغللرى (وليد) ايله (سليمان)ى ولى عهد ايدوب ناسى آنلره بيعت ايتدردى . ولاياته يازدى. سائر خلق دخى بيعت ايلدى.

فقط مدينه‌ده سيدالتّابعين وپيشواى علماى عاملين اولان (سعيد بن المسيِّب) « عبدالملك برحيات اولدقجه بشقه‌سنه بيعت ايلمم » ديه‌رك بيعتدن امتناع ايتمكله مدينه اميرى اولان (هشام) آنى پك شدتلى ضرب واسواق وپازارده طولاشديروب تشهير ايدرك آدم قتل وصلب اولنه كلان محله كوتورلمشيكن اعاده وحبس ايتدردى .

سعيدك آياغنده قيلدن معمول بر طون وار ايدى . او وجهله مقتلدن محبسه اعاده اولندقده « بن، صلب‌ايده‌جكلر صاندم‌ده عورت يرم آچلمسون ديو بوطونى كيمشيدم. آصميه‌جقلرينى بيليدم، عادى كنيش البسه‌مى كيردم» ديدى .

عبدالملك ، بوحاله واقف اولنجه هشامه مغبر اولوب « سعیدده شقاق ونفاق یوقدر . او ، عبدالله بن زبیره دخی بیعتدن امتناع ایتمش وناس بر ذاتك اوزرینه اتفاق ایدنجیه‌دك بیعت ایلم دیمش اولدیغندن ابن زبیر طرفندن امیرمدینه اولان (جابر بن اسود) آکا التمش قامچی اورمش اولدیغی ابن زبیرك معلومی‌اولنجه سعیده‌تعرض ایتمه‌دیه‌رك جابری تکدیر ایتمشیدی » دیو هشامه عتابنامه کوندردی .

سکسان آلتی سنه‌سی شوالنك اواسطنده عبدالملك، آلتمش یاشنده ایکن دار آخرته کوچدی ویرینه اوغلی (ولید) کچدی .

عبدالعزیزك خلافتدن نصیبی یوق ایمش‌که وقتسز وفات ایلدی . لکن اوغلی عمر ، مؤخراً خلیفه اولدی‌که فوق‌العاده عدالت ایله موصوف و (عمرالعدل) دیو معروف اولان (عمر بن عبدالعزیز) در . احوال واوصافی زیرده بیان اولنه‌جقدر .

ایام ولید

(ولید بن‌عبدالملك) زماننده فتوحات عظیمه ظهور ایتمشدر. شویله‌که: اناطولی قطعه‌سنده‌پك چوق‌یرلر فتح‌اولنه‌رق عساکر اسلامیه‌نك برفرقه‌سی طقسان ایکی سنه‌سنده قسطنطینیه بوغازینه قدر کلوب کیتمشدر وخراسان والیسی ، ماوراء النهرده نیچه فتوحاته نائل اوله‌رق بخارا وسمرقند وفرغانه وکاشغری فتح ایله چین حدودینه قدر کیتمش واو اثناده حجّاج طرفندن سوق اولنان فرقۀ عسکریه، سندی ونیچه بلاد هندی فتح ایتمش‌در.

عساکر اسلامیه ، مشرقده بویله مظهر ظفر اولمقده ایکن افریقیه والیسی (موسی بن نصیر) دخی مغربده فتوحات عظیمه‌یه نائل اوله‌رق بحراوقیانوس ساحلنه قدر کیتمش وکندوسنك کوله‌منلرندن طنجه امیری نصب ایتمش اولدیغی (طارق بن زیاد) طقسان ایکی سنه‌سنده (اندلس) یاقه‌سنه کچوب بعده موسی دخی آرقه‌سندن عبور ایله اندلس قطعه‌سنی فتح و (ساردنیا) جزیره‌سنی استیلا ایتمش ایدی .

شرقاً سمرقند وبخاراده وغرباً طنجه وقرطبه‌ده لسان عربی تدریس اولنور وقرآن کریم کمال احترام ایله اوقونور اولدی . ترك وهند وبربر وسودان حجّاجی مکه‌ده اجتماع ایله عربجه سویلشور اولدیلر .

ولید ، بویله فتوحات جلیله‌یه مظهر اولدیغی اثناده ایتامی تربیه ایتمك وفقها وضعفا وفقرایه تعیینات ویرمك کبی امور خیریه‌یه و طرق ومعابرك اصلاح وتسویه‌سی ومناسب موقعلرده قویولر حفر اولنمسی کبی اسباب اعماریه‌یه اعتنا ایلردی .

ابنیه انشاسنه مراقی اولدیغندن زماننده پك چوق ابنیهٔ نفیسه یاپیلمشدر. دمشق شامده مبالغ کلّیه صرف ایله مشهور (جامع اموی) یی امثالسز اوله‌رق انشا وتزیین ایتدیکی کبی بروجه آتی مسجد شریف مدینه‌یی دخی توسیع ومجدداً انشا وتعمیر ایتمشدر .

عمر بن عبدالعزیزك امیر حرمین اولدیغی

ولید بن عبدالملك ، سکسان یدی سنه‌سنده عمزاده‌سی سالف الذکر (عمر بن عبدالعزیز)ی حرمین امیری نصب ایتدی .

بو ذات ایسه امرای امویّه‌نك هیچ برینه بکزه‌مزدی . غایت عالم وفاضل وزاهد وعادل بر ذات نادرالامثال ایدی .

مدینه‌یه واردیغی کبی فقهادن اون کشی انتخاب و دعوت ایلدی وحضورینه داخل اولدقلرنده « سزی آنجق بکا مشاور ومعاون اولمق ایچون جلب ایتدم . کندی رأیمله بر ایش کورمك ایستمم . هرخصوصده سزکله مشاوره ایده‌جکم وبرده بنم مأمورلرمدن برینك ناسه ظلم وتعدّی ایتدیکنی طویار ایسه‌کز بکا افاده ایتملیسکز » دیدی . فقها ، آنك بو سوزلرندن فوق‌العاده ممنون اوله‌رق عودت ایلدیلر .

بو اون کشی (عروه بن زبیر بن العوام) و (عبیدالله بن عبدالله بن عتبه بن مسعود) و (ابوبکر بن عبدالرحمن) و (ابوبکر بن سلیمان) و (سلیمان بن یسار) و (قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق) و (سالم بن

عبدالله بن عمر بن الخطّاب) و (عبیدالله بن عبدالله بن عمر) و (عبدالله بن عامر بن ربیعه) و (خارجه بن زید) در . بونلر عمر بن عبدالعزیزك دیواننه دوام ایدرك دفع ورفع مظالم خصوصنده آكا معاونت ایدرلردی . عمر بن عبدالعزیز دخی گنج ایكن بو فقهادن تعلم وتدرس ایدرك آنلرك اخطاراتنه توفیق حركت ایلردی .

سكسان سكز سنه‌سنده ولید بن عبدالملك طرفندن وارد اولان امر قطعی موجبنجه عمر بن عبد العزیز ، امّهات مؤمنینك حجره‌لرینی هدم واطرافدن برچوق خانه‌لر اشترا ایله مسجد نبوی‌یه علاوه ایده‌رك توسیع ومبالغ كلّیه صرف ایله مجدداً تعمیر وانشا ایتدردی ومدینه‌ده برده فسقیه یاپدردی .

عمر بن عبدالعزیز ، مكه وطائفك دخی امیری اولوب بو سنه موسم حجده ناس ایله حج ایتمك اوزره مكه‌یه عزیمت ایلدی . میقات (تنعیم) ه واردقده مكه‌ده صو آز اولوب حجاج ایچون صوسزلقدن خوف اولنمقده اولدیغی كندوسنه افاده اولنمغله همان جناب حقه دعا ایتدی . حجاج دخی (آمین) دیدیلر . آنلر كعبه‌یه وارمدن بول بول یاغمورلر یاغدی ، خلق صویه قاندی .

طقسان بر سنه‌سنده ولید ، حج ایتمك اوزره مكه‌یه كیدركن مدینه‌یه واردقده عمر بن عبدالعزیزك یاپدرمش اولدیغی فسقیه‌یی كوردی ، پك بكندی ومجدداً تعمیر و توسیع اولنان مسجد نبوی‌یه كیتدكده هپ ناس طیشارو چیقارلدی . فقط سیدالتابعین اولان (سعید بن المسیّب) قالدی . آنی چیقارمغه كیمسه جسارت ایده‌مدی . « سن‌ده قالقیویرسه‌ك » دیدكلرنده سائر كونلر قالدیغم وقت كلدكجه قالقمم » دیدی . « باری سلام ایچون قیام ایتسه‌ك » دیدكلرنده « آنی‌ده یاپه‌مم » دیدی .

سعید ، كندی عصرینك اعلم و افضلی اولدیغی حالده دنیادن چكوب (موتوا قبل ان تموتوا) سرّینه مظهر اولمش . امرا وكبرا ایله آلیش ویریشی قالمامش اولدیغندن عمر ، آنی معذور كورور وقدرینی بیلور ایدی .

لکن دور سلطنتك ايجاب ايتديکی رسوم وتشريفات جديده‌يه رعايت دخی لازمهٔ حالدن کوريلوردی ويکی اصولی اسکی‌عقوله صيغدرمق مشکل‌اولديغی کبی يکی اصول ايله مألوف اولانلره دخی اسکيلرك طوری کران کلوردی . بناءً عليه وليد بن عبدالملك، مسجدشريفده طولاشورايکن‌سعيدی کورمسون ديو عمر ، آنك‌بولنديغی‌طرفه کچه‌رك حائل اولوردی . وليدايسه قبله جانبنه عطف نظر ايدرك‌سعيدی کوردی. « بواختيار کيم در » ديو صوردی. عمر دخی«سعيددر، شويله‌بويله بر ذاتدر. بيلسه قيام‌ايدردی. لکن‌ضعف بصری واردر » ديه‌رك اعتذار صددنده بولندی . وليد « بن آنك حالنی بيلورم. بز آنك يانته وارەلم » ديه‌رك برلکده يانته وارديلر . وليد «نصلسين‌اختيار» ديدی اوده « الحمدالله ايی حالده‌يم. اميرالمؤمنين نصلدر، کيفی ايميدر» ديدی واصلا يرندن قيملدانمدی . وليد ، همان عمره خطاباً « ايشته ناسك فقيهی بودر » ديه‌رك کيرو دوندی .

فقهای مدينه

اوزمان مدينه‌ده پك چوق فقهای عظام وار ايدی وايچلرنده يديسی پك زياده شهرت‌بولمشلر ايدی‌که برنجيسی: سالف‌الذکر سعيد بن مسيّبدر. ايکنجيسی : عشرهٔ مبشّره‌دن زبير بن‌العوّام حضرتلرينك اوغلی (عروه) درکه والده‌سی (ذات النطاقين) اولوب (عبدالله بن‌زبير) ك لابوين برادريدر . اوچنجيسی (عبيدالله بن عبدالله بن‌عتبة بن مسعود) درکه (عبدالله بن مسعود) حضرتلرينك برادر زاده‌سيدر . دردنجيسی بنی مخزومدن (ابوبکر بن عبدالرحمن بن‌الحارث) در . بشنجيسی (سليمان بن يسار) درکه امّ المؤمنين (ميمونه) حضرتلرينك آزادلوسيدر . آلتنجيسی (قاسم بن ابی بکرالصّديق) در يدنجيسی (زيد بن ثابت الانصاری) حضرتلرينك اوغلی(خارجه) در. بو آلتيسی، بروجه بالا عمر بن‌عبدالعزيزك انتخاب ايتمش اولديغی فقهای عشره داخلنده ايديلر .

بوفقهای سبعه ، اکا بر مجتهدين ديمك اولوب فقه وفتوی آنلردن

منتشر اولمشدر . ایشته عمر بن عبدالعزیز، بویله بیوك ذاتلردن اخذ وتلمّذ ایتمشیدی . اوفقهانك عصرنده وآنلرك طبقه‌سنده (سالم بن عبدالله بن عمر) كبی مدینه‌ده دیكر بعض فقهـای عظام دخی وار ایدی . لكن اصحاب كرامدن صكره فتوی آنلره منحصر اولوب سـائری فتوی ویرمز ایدی وجمله فقهانك اولوسی (سعید بن المسیّب) حضرتلری ایدیكه علم فقـه وحدیثی وزهد وتقوایی جمع ایتمشیدی. عطیّه قبول ایتمزدی. زیت آلوب صاتار وآنكله تعیش ایدر ایدی .

ائمهٔ حدیثدن (زُهْرِی) و(مَكْحُولْ) . « كورشدیككز آدملر ایچنده الك زیاده فقیه كیمدر » دیو سؤال اولندقده « سعید بن مسیّبدر واو، فقیه الفقهـادر » دیو جواب ویرمش اولدقلرینی (امام اَوْزاعی) روایت ایلمشدر .

بصره وكوفه‌ده دخی اوزمان پك چوق قرّاء ومحدّثین وفقها وارایدی وجمله‌سنك اولوسی(سعید بن جبیر) ایدی. بونلرك چوغی، بروجه بالا حجّاج ایله عبدالرحمن كنـدینك محـاربه‌لرنده مقتول اولدی وبقیّه‌سی حجّاجك شرندن فرار ایله اطرافه طاغلدی .

عمر بن عبدالعزیزك عزلی

حجّاجك مظـالمندن فرار ایدنلر مكه ومدینه‌یه التجـا ایدرلردی . ملتجیلرك ایچنده كبار مجتهدیندن واكابر تابعیندن (سعید بن جبیر) و(مجاهد) كبی ذاتلر وار ایدی. عمر بن عبدالعزیز ، حجّاجك اهل عراقه ظلم وجفا ایتدیكنی ولیده عرض ایتدی . حجّاج، آكا مطّلع اولنجه « عراقك اهل شقاق ونفاقی، مكه ومدینه‌یه التجا ایله اورالرده بارینیورلر ، بو ایسـه نفوذ حكومته وهن كتوره‌یور » دیو ولیده عرض شكایت ایلدی . ولید ، آنك اوزرینه حجّاج ایله بالمخابره عمر بن عبدالعزیزی طقسـان اوچ سـنه‌سی شعباننده مدینه ومكه امارتندن عزل ایله (خالد بن عبدالله) ی مكه و (عثمان بن حَیّانْ)ی مدینه امارتلرینه نصب ایتدی .

خالد ، مكه‌يه واردى و همان اوراده بولنـان اهل عراقى جبراً مكه‌دن چيقاردى واهل عراقى خانه‌سنه قوندورانلرى و آنلره خانه ايجار ايدنلرى اخافه وتهديد ايلدى . اهل مدينه حقنده دخى بو وجهله معاملهٔ شـديده اجرا اولندى . آرتق حجاجك ظلمندن فرار ايدنلره جاى التجا قالمدى.

سعيد بن جبيرك قتلى

بالاده بيـان اولنديغى اوزره (دير جماجم) وقعه‌سـنده عبدالرحمن ، منهزم اولدقدن صكره سـعيد بن جبير ، اصفهانه فرار ايتمشيدى . حجّاج، آندن خبردار اولنجه طوتيلوب طرفنه كوندرلمسنى اصفهان اميرينه اشعار ايتمش ايسـه‌ده سـعيد ، او وقتك افاخم فقهاسـندن وبين‌النّاس پك محترم ذواتدن اولمغله آنك فلاكتنه بادى اولمقدن هر كس مجتنب اولديغنه مبنى اصفهان اميرى ، سعيده صاووشوب ديكر بر ولايته كيتمسنى خفياً اخطـار ايتمكله او دخى اصفهاندن فرار ايله آذربايجانده قرار قيلمشيدى . بر مدت اوراده اقامتدن‌صكره جانى صيقيلوب اورادن دخى صاووشه‌رق مكه‌يه كيتمش وينه فقهادن (مجـاهد) و (طَلقِ بن خُبَيب) كبى اسمنى اخفا ايله اختفا ايتمشيدى .

خالد، اميرمكه اولدقده « بوبر فنا آدمدر. مكه‌دن برطرفه صاووشسه‌ك » ديو سعيده اخطار اولندقده « قاچدم قاچدم ، بورايه كلدم . بورادن نره‌يه كيده‌يم . ربمدن اوتانور اولدم . آنك قدرندن نصل فرار ايده‌يم » ديمش.

حجّاج ايسـه سعيد ومجـاهد وطلق بن خبيبك كوفه‌يه كوندرلملرينى طلب‌ايلديكندن خالد اوچنى‌ده قيد وبند ايله طقسان درت سنه‌سنده كوفه‌يه كوندردى . طلق بن خبيب، اثناى راهده فوت اولدى . مباشرلر ايكيسنى كوفه‌يه كوتورديلر وسعيدى خانه‌سنه‌ايندرديلر. كوفه‌نك جمله قرّاء وفقهاسى سعيدك زيارتنه كلديلر. آياغنده‌كى بوقاغى‌يى كورنجه بكاايلديلر. سعيد ايسه كولر وبلافتور سوز سويلر ايدى . بعده حجّاج ، آنى حضورينه جلب ايله سبّ وتحقير ايتدكدن صكره امر ايتدى حضورنده بوينى اورديلر .

باشی دوشدکده اوچ کره کلمهٔ شهادت کتوردی وبرنجیسنی پك فصیح اوله‌رق سویلدی. حلّال مشکلات انام وپیشوای فقهای بنام اولان برذاتك بو وجهله قتلی هرکسی دلخون ایلدی . آنك اوزرینه حجّاجك شعورینه دخی بعض مرتبه خلل کلدی ، کندی‌کندینه سویلنور اولدی وکیجه‌لری سعید ، آنك رؤیاسنه کیروب یاقه‌سنه یاپیشور « یا عدوّالله ! بنی نیچون قتل ایتدك » دیر وحجّاج دخی قورقوب اویانور و « سعید بن جبیر ، بنم نه‌مه لازمدی » دیه‌رك کندی کندینه سویلنور ایدی. آندن صکره کیمسه‌یی قتل ایتمدی . امام مجاهد دخی حجّاجك وفاتنه قدر محبوس قالدی .

وفیات اعیان

(عبدالله بن جعفر بن ابی طالب) رضی الله عنهما علی روایةٍ سکسان بش وعلی روایةٍ سکسان آلتی سنه‌سنده وفات ایلمشدر .

بیعت رضوان اصحـابندن (عبدالله بن ابی اوفی) کوفه‌ده علی روایةٍ سکسان آلتی وعلی روایةٍ سکسان یدی سنه‌سنده عزم داربقا ایتمشدر . اصحاب رسول اللهدن کوفه‌ده اك صکره وفات‌ایدن‌اودر. رضی‌الله‌عنه .

(عبیدالله بن عباس) رضی الله عنهما سکسان یدی سنهٔ هجریه‌سنده عازم داربقا اولدی . بیوك برادری عبداللهك علم وفضلی نه‌قدر واسع ایسه عبیداللهك‌ده جود وسخاسی اوقدر واسع وطعامی بول ایدی .

ینه اصحاب کرامدن (مقداد بن معدیکرب) بوسنه طقسان بر یاشنده ایکن عازم داربقا اولدی رضی‌الله عنه .

ینه اصحاب کرامدن (سهل بن‌سعدالساعدی) سکسان سکز سنه‌سنده طقسان آلتی یاشنده ایکن مدینه‌ده عزم داربقا ایلدی . رضی‌الله عنه

رسول الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه اون سنه قدر خدمت ایلمش اولان (انس بن مالك الانصاری) رضی‌الله عنه دخی یوز یاشنی متجاوز اولدیغی حالده طقسان وعلی روایةٍ طقسان ایکی وعلی روایةٍ طقسان اوچ سنه‌سنده ارتحال‌داربقا ایتمشدر. بصره‌ده اك صکره وفات ایدن صحابی اودر.

رسول اکرم آکا کثرت اموال واولاد ایله دعا ایتمش اولدیغندن سکسان ارکك وایکی قیز اولادی اولمشیدی . وفاتنده یوز یکرمی اولاد واحفادی قالدی ومالنده برکت اولوب حسن زندکانی ایله یاشامشیدی .

(امام زین‌العابدین علی بن حسین) رضی‌الله عنهما حضرتلری ، طقسان درت سنه‌سنده اللی سکز یاشنده ایکن مدینه‌ده عزم داربقا ایلدی . خیرو فاضل وکرامات مشهوره صاحبی بر ذات جلیل القدر ایدی . اهل بیت نبوتك آب‌رویی اولوب وفاتنده یرینی اوغلی (امام محمد باقر) حضرتلری طوتدی که غایت عالم وفاضل برذات نادرالامثال‌در .

ینه بوسنه بالاده مذکور اولان فقهای سبعه‌دن اوچ بیوك ذات وفات ایلدی که مدینه‌ده سیدالتابعین‌اولان (سعیدبن المسیب) و (عروة بن‌الزبیر) و (ابوبکر بن عبدالرحمن بن الحارث) در . (رحمةالله علیهم رحمة واسعه)

ینه بوسنه بالاده‌بیان اولندیغی اوزره فقهای عراقدن (طلق بن خبیب) کوفه‌یه کوتوریلور ایکن یولده وفات ایلمش و (سعید بن جبیر) ی دخی حجاج اعدام ایتمش ایدی .

بر سنه‌نك ایچنده بوقدر بیوك ذاتلرك وفاتی ضایعات عظیمه‌دن معدود اوله‌رق اشبو طقسان درت سنه‌سنه (سنةالفقهاء) دنیلمشدر .

طقسان‌بش سنه‌سنده رسول‌الله‌صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلرینك آزادلوسی (سفینه) رضی‌الله عنه ساحل عقبایه واصل اولدی .

ینه بو سنه (ابو عثمان النهدی) یوز اوتوز یاشنده و (سعد بن ایاس شیبانی) یوز یکرمی یاشنده ایکن وفات ایتمشلردر .

ینه بو سنه عراق وبالجمله بلاد شرق والیسی اولان (حجاج بن یوسف الثقفی) دار مجازاته کیتدی . سببی بووجهله مرویدرکه: عمربن‌عبدالعزیزك یاننده حجاجك وسائر ولاة امورك مظالمندن بحثله بث شکوی اولندقده عمر بن عبدالعزیز حضرتلری (عراقده حجاج ، شامده ولید ، مصرده قره ، مدینه‌ده عثمان ، مکه‌ده خالد . یارب ! دنیا ظلم وجور ایله طولدی .

آرتق ناسی آنلرك ظلمندن خلاص ایت) دیو دعا ایتدی . مقدما (زیاد بن ابیه) حقنده (عبدالله بن عمر) ك دعاسی نصل كه سریع التأثیر اولدیسه بو كره عمر بن عبدالعزیزك دعاسی دخی او وجهله مقبول ومؤثر اوله‌رق همان اشبو طقسان بش سنه‌سی شوّالنده حجّاج و بر آی مرور ایتمدن مصر والیسی قرّه وفات ایلدیلر وچوق زمان كچمیوب بروجه آتی ولیدك وفاتی وعثمان وخالدك عزللری وقوعه كلمشدر .

حجّاجه دائر یوقارولرده چوق سوز كچدی . تكراره حاجت یوقدر . آنك ترجمهٔ حالی بیلان حكایه‌سیدر ، تفصیله قیام اولنسه سوز اوزار . بحثی قیصه كسمك اولادر .

وفات ولید وجلوس سلیمان بن عبدالملك

ولید بن عبدالملك ، برادری (سلیمان) ی ولایت عهددن اخراج ایله كندوسندن صكره خلیفه اولمق اوزره اوغلی (عبد العزیز) ه ناسی بیعت ایتدیرمك مراقنه دوشدی . بونكله مشغول ایكن اجل ایرشدی . طقسان آلتی سنه‌سی اواسطنده وفات ایلدی وبرادری (سلیمان بن عبدالملك) تخت خلافت وسلطنته جلوس ایتدی . سلیمان ، عمزاده‌سی عمر بن عبد العزیزی سوه‌ر وا كثریا آنك نصایحیله عمل ایدر ایدی . وزیری (رجا) دخی بر خیر آدم ایدی . بناءً علیه خلیفه اولدیغی كبی حجّاجك زندانده محبوس اولانلری اطلاق و آنك طرفندن منصوب اولان مأمورلری عزل ایتدی .

او زمان اهل اسلام ایله روملر آره‌سنده محاربه تجدّد ایلمكله سلیمان بن عبدالملك ، طقسان یدی سنه‌سنده قسطنطینیه طرفنه عسكر كوندردی و (عمر بن هبیره) بحراً غزا ایدرك بو سنه دیار رومده قیشلادی وطقسان سكز سنه‌سنده سلیمان بن عبدالملك ، عمر بن عبدالعزیز ایله برلكده حلب جانبنه عزیمتله (دابق) صحراسنده اردو قوردی وبرادری (مسلمه بن عبدالملك)ی عسكرله قسطنطینیه اوزرینه سوق ایتدی وكندوسی دابقده اقامتله فتوحاته منتظر اولوب قالدی .

بعض وفیات

سلیمان بن عبدالملك ولی عهدی اولان اوغلی (داود) اشبو طقسان سکز سنه‌سی خلالنده وفات ایلدی . (رحمةالله علیه)

ینه بو سنه مدینه‌ده فقهای سبعه‌دن (عبیدالله بن عبدالله بن عتبة بن مسعود) وفات ایلدی . (رحمةالله علیه رحمة واسعة)

طقسان طقوز سنه‌سنده دخی محمد بن حنیفه‌نك اوغلی (ابوهاشم علی) مسموماً وفات ایلدی . (قدس سره الاعلی)

دعوت عباسیه‌نك منشائی

سلیمان بن عبدالملك ، خیار بنی امیّه‌دن معدود ایسه‌ده سالف الذکر ابو هاشم علینك تسمیمی ماده‌سی آنك صحیفهٔ اعمالنی لکه‌دار ایتمشدر .

شویله‌که : بالاده بیان اولندیغی اوزره محمد بن حنیفه وفات ایلدکده اوغلی (ابوهاشم علی) آنك یرینه قائم‌وشیعیلره مرجع‌اولمشیدی. بواثناده شامه عزیمت ایله بلقادن مرورنده (حمیمه) قریه‌سنده ساکن اولان (علی بن عبدالله بن عبّاس) ك اوغلی (محمد) چیقوب آنکله ملاقات وحسن مصاحبت ایلدی . ابو هاشم ، شامه کلوب سلیمان بن عبدالملك ایله کوروشدکده سلیمان ، آکا پك زیاده اکرام واحتیاجاتنی ایفا ایتدی. لکن درجهٔ علم وفصاحتنه حسد وآندن خوف واندیشه ایتمکله بو کره آنی تسمیم ایتمك اوزره یولی اوزرنده بر مأمور بولندرمش . او دخی سوده زهر قاتوب ابو هاشمه ایچیرمش .

ابوهاشم کندوسنده فنالق حس ایدنجه (حمیمه) قریه‌سنه کیتمش ومحمد بن علی‌یه مسافر اولوب بعض اسرار غیبیه‌یه دائر آکا معلومات ویردیکی صره‌ده امامتی آکا تودیع ویاننده‌کی شیعیلره خلافتك بنی عبّاسه انتقال ایده‌جکنی افاده وبوندن صکره محمد بن علی‌یه مراجعت ایلملرینی توصیه ایلدکدن صکره عزم دار بقا ایتمش‌در . آنك اوزرینه کندوسنك

شیعه‌سی ، یعنی جماعتی همان (امام محمد بن علی) یه بیعت ایلمشلر واطراف واکنافه یاییلوب سراً خلقی دعوته باشلامشلردر .

سلیمان بن عبدالملك ، ابو هاشمك وفاتیله بر بیوك رقیبدن قورتلمش اولمق زعمنده بولنوب حال بوکه کندی دولتنی امحا ایده‌جك اولان دعوت عباسیه‌یه یول آچیلمش وکندوسنك عمری‌ده پك آز قالمش ایدی .

وفات سلیمان بن عبدالملك وخلافت عمر بن عبدالعزیز

سلیمان بن عبدالملك ، دابقده ایکن طقسان طقوزسنه‌سی صفرنده آغر خسته اولوب اولوم دوشکنه دوشدی و وزیری (رجا) ایله سویلشدی . ولی عهدی بروجه بالا وفات ایلیوب دیکر ایکی اوغلی دخی صغیر اولمغله کندوسندن صکره عمزاده‌سی عمر بن عبدالعزیز وآندن صکره کندوسنك برادری (یزید بن عبدالملك) خلیفه اولمق اوزره بر عهد نامه یازوب مختوم اوله‌رق رجایه ویردی . بو سرّه رجادن بشقه کیمسه واقف دکل ایدی. خلال صفرده سلیمان فوت اولنجه رجا ، همان امرایی، دابق مسجدینه دعوت ایلدی و عهد نامه‌یی میدانه قودی و مهرینی فك ایله آچوب اوقودی .

عمر بن عبد العزیز ، صرف آخرت آدمی اولوب بارکران امارت آلتنه کیرمکدن بغایت متحاشی ایکن اسمی اوقوندیغی کبی طوکه قالدی واستعفا صددنده بولندی. لکن التفات اولنمیوب رجا ، همان آنك قولتوغنه کیردی . منبره چیقاردی ، ناس‌ده بیعت ایدیویردی. خواه وناخواه اودخی ناسدن بیعت آلدی وبعده سلیمانك نمازینی قیلدی .

محاصرهٔ قسطنطنیه

بالاده بیان اولندیغی اوزره سلیمان بن عبدالملك ، طقسان سکز

سنه‌سنده برادری مسلمه‌یی عساکر کلّیه ایله قسطنطنیه اوزرینه سوق ایتمشیدی . قیصر دخی اولجه خلیفه‌نك تشبثاتندن خبردار اوله‌رق اوله‌رق اسباب مدافعه‌نك استكمالنه قیام وقلعه دیوارلرینی اصلاح واحكام ایله مانجنیقلر وضع وتعبیه واوزمان روملرده موجود وصكره منسی ومفقود اولان صو ایله سونمز آتشك مواد وترتیباتنی تهیهٔ ایتدرمش وسكّان شهره اوچ سنه‌لك ذخیره ولوازم سائره ادّخار ایتملری وبی قدرت اولانلرك شهردن چیقوب كیتملری ایچون امر ویرمش ایدی .

سفائن اسلامیه‌یی اوزاقدن قارشولیوب یاقمق اوزره برچوق روملر ایلروكیتمشلر ایسه‌ده ایچلرنده اختلال ظهور ایتمكله سنجاقلرینی ردوسده براغوب اطرافه طاغلمشلر ایدی .

مسلمه ایسه یوز یكرمی بیك كزیده عسكرله آناطولی قطعه‌سنی یاروب كچه‌رك وبك چوق بلده‌لری فتح ایدرك آق دكز بوغازینه كلدی وسفینه‌لرله كلیبولی‌یه كچدی وساحل بوییله حركت ایلیه‌رك كلوب قسطنطنیه‌یی محاصره ایتدی .

روملر ، خوف وتلاشه دوچار اوله‌رق نفوس باشنه سنوی بر آلتون جزیه ویرمك اوزره مصالحه طلب ایلدیلر. لكن مسلمه ، فتح قسطنطنیه شرفنی احراز ایلمك سوداسنه دوشمش اولدیغندن موافقت ایلمدی . چونكه برّالشام ساحلندن چیقمش اولان عرب دونماسی ، فرانسه سواحلنده طولاشان مصر دونماسنی دخی برابر آله‌رق قسطنطنیه جانبنه عزیمتله بوصره‌ده قسطنطنیه پیشكاهنه كلمش اولدقلرندن مسلمه، براً وبحراً شهر اوزرینه برشدتلی هجوم ترتیب ایدیوردی .

اكرچه بوكمیلر اوفاق ، تفك شیلر اولوب الك بیوكی مهماتیله برابر آنجق یوز عسكر آله‌بیلوردی . لكن ایكی دونمانك مجموعی بیك سكز یوز قطعه سفینه اولمغله اووقته كوره بربیوك قوّت ایدی .

بودونمالرك ورودنده روملر خلیج آغزینه كریلمش اولان زنجیری قالدردیلر . عربلر زنجیر محلنه كلنجه رفعی بردسیسه اولمسون دیو تردد

وتوقف ایلدیلر . ناکاه روملر هرطرفدن معهود صو ایله سونمز آتشی اشعال ایله اوسفینه‌لری احراق وایچلرنده‌کی عساکری اتلاف ایلدیلر .

صکره قیش کلدی ، قار باصدی . سلیمان امداد ایده‌مدی . مسلمه باراقه‌لر یاپدردی . لکن بوسنه قیش پك شدید ومدید اولدی . قارلر ، یوز کون یریوزنده قالدی . صغوقدن وطاعوندن مسلمه‌نك چوق عسکری قیرلدی وسلیمان فوت اولدی. مسلمه، حیرت واضطرابده قالدی. موسم بهار کلنجه عربلر ینه جانلاندی . عمر بن‌عبدالعزیز طرفندن ذخیره وسائره کوندرلدی . اسکندریه‌دن درتیوز وافریقادن اوچیوز آلتمش کمی چیقوب قسطنطینیه پیشکاهنه وصول بولدی. مسلمه‌نك اردوسنه حیات تازه کلدی. لکن روملر ، بوکمیلری دخی اوّلکیلر کبی یاقدیلر . ایچلرندن پك آزی قورتلدی . مسلمه‌نك اردوسنده ذخیره قالمیوب عسکری ، اوت کوکی وآغاچ قبوغی ییمکه باشلادیلر . اوصره‌ده قیصر ، بالقانلر طرفندن عسکر جلب ایتمکله واقع اولان محاربه‌لرده دخی مسلمه‌نك خیلی عسکری شهید اولدی وروملره امداد ایچون فرنکستانده کلّی عسکر تجهیز ایدلمکده اولدیغی حوادثی شیوع بولدی . حالبوکه عمر بن عبدالعزیز طرفندن مسلمه‌یه عودت امری کلمشدی .

بناءً علیه مسلمه ، قسطنطینیه شهرینی اون اوچ آی محاصره ایتدکدن صکره رجعت وکلیبولی بوغازندن عبور ایله شامه عودت ایلمشدر .

بو وقوعاتدن صکره عربلر فتح قسطنطینیه سوداسندن فارغ اولدیلر . اندلسده‌کی عساکر اسلامیّه ایسه کوندن کونه اوروپانك ایچرولرینه طوغری ایلروله‌مکده ایدیلر .

عمر بن عبدالعزیزك ایام خلافتی

عمر بن عبدالعزیز عالم وفاضل وعلمیله عامل برذات کثیرالفضائل ایدی . فقهادن (میمون بن مهران) دیدیکه « علما ، عمر بن عبدالعزیزك یاننده تلامذه ایدی » ینه مشاهیر فقهادن وعمر بن عبدالعزیزك اساتذه‌سندن

(مجاهد) ديدى‌كه « بز، عمر بن عبدالعزيزى تعليم ايچون كلدك . حال بوكه دائما آندن تعلّم ايدر اولدق)

(سفيان ثورى) حضرتلرى « خلفـا ، بشدر : ابوبكر وعمر وعثمان وعلى وعمر بن‌عبدالعزيزدر» ديدى. امام‌شافعى حضرتلرى‌ده بويله سويلدى.

(امام باقر بن زين‌العابدين بن حسين) رضى‌الله عنهم حضرتلرى دخى « هرقومك برنجيبى واردر. بنى اميّه‌نك نجيبى دخى عمر بن عبدالعزيزدر. ويوم قيـامتده او ، يالكز باشنه برامّت اوله‌رق بعث اولنه‌جقدر » ديو بيوردى .

فى‌الواقع دولت امويّه عصرنده عمر بن عبدالعزيزك عهد خلافتى بر ياغز آتك آلتنده‌كى بياض كبيدر . ايكى سنه ، بش آى ممتد اولان مدت خلافتنده نيجه سنت‌سنيّه‌لرى احيا وبونجه ييللاردنبرو يرلشمش وكوكلشمش اولان بدعت سيّئه‌لرى امحا وظلم ايله طولمش اولان عالمى عدل ايله املا ايتمشدر . بناءً عليه زمان خلافتى ، خلفاى اربعه‌نك ايام خلافتلرينه ملحق وكندوسى‌ده خلفاى راشدين‌دن معدود اولمشدر .

لكن مظالم وتعدّياته وانواع سوء استعمـالاته آلشمش اولان امراى امويّه، آنك عدالتندن دلكير اوله‌رق جاننه سوء قصد ايتمك درجه‌سنه قدر وارديلر وآكا خلف اولان (يزيد) آنك اصـول عدليّه‌سنى دفعةً تغيير ايلمشدر .

بواجمالك شمدى برمرتبه دها تفصيل وايضـاحنه ابتدار ايده‌لم . شويله‌كه : عمر بن عبدالعزيز، ابتداى امرده خطوب جسيمهٔ خلافتى اداره ايده‌ميه‌جك كبى ضعيف كوروندى . لكن خلفاى راشـدين طرزنده وعمر بن‌الخطّاب طورنده ايشه باشلانجه بيوكلكنى كوستردى .

ايلك خطبه‌سنده جناب حقه حمد وثنادن صكره (اى ناس! بزه رفاقت ايده‌جك اولان كيمسه بش شرطله ، يعنى بزه عرض حال ايده‌ميه‌جك اولانلرك حالنى عرض وافاده وامور خيريّه‌ده بزه اعانه وخيره دلالت ايلمك

وکمسه حقنده غیبت ایلەمك ومالایعنی ایله مشغول اولمامق شرطلریله رفاقت ایلسون والّا بزه یاقلاشمسون) دیمکله شعرا وخطبا میدانه چیقوب آنك مدح وثناسنی ورد زبان ایلدیلر. زهّاد وفقها دخی « بز ، بو ذاتك قولنه مخالف فعلنی کورمدکجه آندن آیرلمیز » دیدیلر. (رضی‌الله عنه)

بروجه بالا کندوسنه بیعت اولندقدن صکره بارکاه خلافته کوتورلمك اوزره آلای آتلری کتورلدکده « بونلرنه » دیدی . « خلافته مخصوص بینکلردر » دینلدکده « بنم دابەم ، بنم حالمه اوفقدر » دیەرك سلطنت بینکلرینی کیرو چویروب کندی حیوانانه بندی « خلافت اوتاغنده سلیمانك عائلەسی وار . بن آنلرك راحتسز اولملرینی تجویز ایتمم . آنلر یرلەشنجیەدك بنم قیل چادرم بکا الویرر » دیەرك کندی اوینه کیتدی .

لکن پك مغموم ومتفکر اولدیغندن آزادلو کولەسی «فکرواندیشەکز نەدر » دیو صوردی. خلیفه حضرتلری دخی « مشرقدن مغربه قدر اولان امت محمدك حقوقنی ایفا، بکا وظیفه اولدی . بوندن بیوك اندیشه ایدەجك شی اولورمی » دیو جواب ویردی .

ایلك ایشی بواولدی‌که : زوجەسی وعمّی قیزی اولان (فاطمه بنت عبدالملك) ك یانه واردی . « اکر بنمله برلکده یاشامق ایسترسەڭ حلیات ومرصعاتکی بیت‌المال مسلمینه رد وتسلیم ایت . زیرا آنلرسنك یانکده ایکن بن سنکله برابر اولامام » دینجه فاطمه ، بالجمله حلیاتنی بیت‌الماله کوندردی وفاطمةالزهرا رضی‌الله عنها حضرتلری کبی حلیات معنویه ومزیات روحانیه ایله یشامغه قرار ویردی .

غریبدرکه عمر بن عبدالعزیزك وفاتنده آکا خلف اولان یزید بن عبدالملکك ایلك ایشی بواولدی‌که : او ، حلیاتی بیت المالدن کتوردوب همشیرەسی فاطمه‌یه « بن بیلورم‌که عمر سکا ظلم ایتدی . آل حلیاتکی » دیەرك اعاده ایتدکده فاطمه « والله قبول ایتمم . بن ، عمره حال حیاتنده مطیع اولوب‌ده وفاتندن صکره عاصیمی اولەجغم » دیەرك قبولدن قطعیاً امتناع ایتدی. یزید دخی او حلیاتی کندی عائلەسنه توزیع ایتدی .

بوقادينك علوجنابنه باقوبده عبرت آلملى، برادرى يزيدك طمع وارتكابنه‌ده باقوب متحير قالملى .

اميرالمؤمنين عمر بن عبدالعزيز حضرتلرى ، ابتدا نفسنجه وخانه‌سنجه اجراى عدالت ايلدكدن صكره اسلافى اولان امراى امويّه طرفندن احداث اولنمش اولان بدعتلرك رفعنه قيام ايتدى واويولده هرطرفه‌فرمانلر كوندردى وبعض ولاة عظامه يازديغى امرنامه‌سنده «الله تعالى حضرتلرينك بكا توجيه بيورديغى وظيفه‌نك ايفاسى قولاى بر ايش دكلدر . اكر اتخاذ ازواجه وادّخار امواله رغبتم اولسه ديه‌جك يوق ايدى. بن ايسه برشدتلى حسابدن وبرغليظ مسئله‌دن قورقويورم . مكركه جناب حق عفو ومرحمت ايليه » ديو يازدى وهپ امرايه اجراى عدالت ايللرينى توصيه بيوردى . ظلمه‌دن اولان امرا ومأمورينى عزل ايله محق ومستحق آدملر انتخاب ايلدى . مشاهير فقهادن (شعبى) يى كوفه و (حسن بصرى) يى بصره قاضيسى نصب ايتدى . صكره حسن بصرى ، استعفا ايتمكله (اياس بن معاويه) بصره قاضيسى اولمشدر .

حسن بن على رضى‌الله عنهما حضرتلرينك خلافتدن استعفا ايتديكى تاريخدنبرو امراى بنى اميّه، خطبه‌لرده حضرت على‌يى سبّ ايتمكى عادت ايلمشلر ايدى . عمربن عبد العزيز ايسه پيشواى اهل فتوى وآب روى ارباب تقوى اولمغله بوخصوصده نه‌يا‌په‌جغنه انتظار اولنور ايكن جمعه كونى منبره چيقدى وبر كوزل خطبه اوقودى . سبّ على بحثنه كلنجه بو بدعت سيئه‌يى ترك ايله آكا بدل « ان‌الله يأمركم بالعدل والاحسان وايتاءذى‌القربى وينهى عن‌الفحشاء والمنكر والبغى يعظكم‌لعلّكم تذكّرون » آيت كريمه‌سنى اوقودى وبلاد سائره‌ده دخى بو وجهله عمل اولنمق اوزره ولاة وامرايه فرمانلر كوندردى. بتون ممالك اسلاميه‌ده سبّ على عادت كريهه‌سى، دفعهٔ خطبه‌لردن چيقيويردى وآندن صكره منبرلرده بو آيت كريمه‌نك قرائتى عادت مستحسنه اولدى .

عمر بن عبد العزيزك حضرت على‌يه محبتنك سببى ، بو وجهله

کندوسندن مرویدرکه : مدینه‌ده تحصیل علوم ایله مشغول ایکن فقهای سبعه‌دن (عبیدالله بن عبدالله) ه ملازمت ایلکده اولدیغی حالده سائر امرای امویّه کبی آنکده حضرت علی‌یی ذکر خیر ایله یاد ایلدیکی عبیدالله‌ك مسموعی اولمغله بر کون عبیدالله « مسجد نبویده نماز قیلار ایکن عمر کیدوب آنك یاننه اوتورمش. عبیدالله، سلام ویردکدن صکره « یا عمر ! « الله تعالی اهل بدردن وبیعت رضوان اصحابندن راضی اولمشیکن صکره آنلره بغض ایتدیکنه دائر برشی اوکرندکمی » دیدکده « خیر. اویله برشی ایشتمدم » دیمش . عبیدالله « یا سن‌ده علی علیهنده سوز سویلیورمشسین بو نه » ده‌نجه عمر بن عبدالعزیز همان متنبّه وآکاه اولوب توبه واستغفار ایدرك عبیداللهدن عذر دیله‌مش وآندن صکره حضرت علی‌یه محبت ایلمش. برده پدری (عبدالعزیز) خطبه اوقور ایکن سبّ علی بحثنه کلنجه دیلی طولاشوب کلمه‌لری چیکنرمش . عمر ، بونك سرّ وحکمتنی پدرندن سؤال ایتدکده « سن بوکا دقت ایلدکمی » دیمکله « اوت » دیدکده پدری « اوغلجغزم ! ناس ، بزم علی حقنده بیلدیکمزی بیلسه‌لر بزم باشمزدن طاغیلوب اولاد علینك یاننه کیدرلر » دیمش .

عمر بن عبدالعزیزك ایسه دنیایه میل ورغبتی اولمدیغندن بروجه بالا خلیفه اولدیغی کبی او بدعت سیئه‌یی رفع وازاله ایلدی وبوندن طولایی اکابر امت عندنده ممدوح اولوب شعرای عصر دخی حقنده مدحیه‌لر سویلدی .

جزء خامسده بیان اولندیغی اوزره مروان بن الحکم ، اوقاف نبویه‌دن اولان (فَدَك) قریه‌سنی اراضیٔ امیریه‌دن عد ایله بروجه مقاطعه یدتصرفنه کچورمشدی وآندن بالتوارث اولادینه انتقال ایدرك عمر بن عبدالعزیزه کچمش ایدی . آنك بو وجهله تصرفی ایسه کندوسنك رأی واجتهادینه مغایر دوشدیکندن حال اصلیسنه ارجاع ایتمکی تصمیم ایتدی وآزادلوسی (مُزاحِم) ایله سویلشدی « خاندانم ، بکا مقاطعه ویردیلر . حال بوکه

نه‌آنلرك بونی ویرمکه حقلری وار ایدی ، نه‌ده بنم آلمغه حقم وار ایدی .
آنی رد ایلیه‌جکم » دینجـه مزاحم « یا اولادیکی نه‌یاپه‌جقسـین » دیدکده
عمرك کوزلرندن یاش کلدی و « آنلری اللهه اصمارلادم » دیدی . مزاحم ،
آنك یانندن چیقوب عمرك اوغلی (عبدالملك)ك یاننه کیتدی وپدرینك نیتنی
حکایه ایدرك « بو سزه مضردر » ده‌نجه عبدالملك « سن ، خلیفه‌نك نه‌فنا
وزیریسین » دیه‌رك قالقوب پدرینـك یاننه واردی . مزاحمك افاده‌سـندن
بحثله پدرینك فکرینی صوردی . او دخی « اوت . مقاطعه‌یی حال‌اصلیسنه
ارجاع ایتمك نیتنده‌یم » دیوجواب‌ویردی. عبدالملك، همان اجراسنه مسارعت
اولنمسنی اخطار ایدنجه پدری «جناب‌حقه حمد اولسون. ذریتمدن امردین‌ده
بکا معاون ویردی » دیدی وهمان وجوه واشراف ناسی احضار ایله آنلره
خطاباً « فدك اراضیسی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك الندہ
ایدی . وارداتنی اللهك کوستردیکی محله صرف ایدردی . ابوبکر وعمرده
او وجهله عمـل ایتدیلر . صکره جدّم مروان ، آنی مقـاطعه ایتدی .
شمدی بکا قالدی . حال بوکه بنم مالم دکلدر . شاهد اولکزکه بن ، آنی
عهد رسول اللهده اولدیغی حاله ارجاع ایتدم » دیدی .

آندن صکره (عمر العـدل) حضرت عمر بن الخطـاب کبی یومیّه
بیت المـالدن نفقه آلور اولدی . فقط آلدیغی شی پك جزئی ایدی .
حتی بعض روایاته نظراً آلدیغی نفقـه یومیّه ایکیشر درهمدن عبـارت
ایمش .

ذاتنك وخانه‌سـنك اداره‌سنی بو حاله قوینجه ناسـك دخی آکا توفیق
حرکت ایلسی طبیعی‌ایدی. فقط مستحقّینك ، علی‌الخصوص خاندان نبوّتك
حقوقنی ایفاده اصلا تجویز وتقصیر ایتمزدی . حتی (فاطمه بنت حسـین بن
علی) رضی‌الله عنهم حضرتلری « عمر بن عبدالعزیز قالسیدی . بز بر شیئه
محتاج اولمازدق » دیو بیورمشدر .

لکن عمرالعدلك بو اوضـاع مشروعه‌سی ، بونجـه ییللردنبرو ترفّه
وسفاهته آلیشمش اولان امرای بنی امیّه‌یه دهشت ویرمکله خاندانلرینك

اك بیوكی اولان (فاطمه بنت مروان) ك یاننه طوپلانوب فریاد ایلدیلر . او دخی كلوب عمربن عبدالعزیز ایله كوروشدی سویلشدی ، وآندن بر جواب موجّه ایستدی . خلیفه حضرتلری آكا جواباً « الله تعالی محمد علیه الصلوة والسلام حضرتلرینی عالمه رحمت كوندردی ، عذاب دیو كوندرمدی . رسول اكرم ، عالم علیّینه كیتدی . ناسه حق شربی سیّان بر نهر عظیم ترك ایتدی . ابوبكر وعمر ؛ موجبنجه عمل وحركت ایلدیلر. صكره یزید ومروان و اوغلی عبدالملك وآنك اوغللری ولید وسلیمان بونهردن مستسقی اولدیلر . نوبت بكا كلدی . حال بوكه نهر عظیم قوریمش ایدی . حال اصلیسنه ارجاع اولنمدقجه اصحابنی قاندرماز » دینجه فاطمه « نه‌دیمك ایستدیككی آكلادم . تفصیله حاجت یوق . فقط بنی امیّه بر كون فرصت بولوب سكا بر ضرر ایدرلر » دیدكده خلیفه حضرتلری غضبه كلوب « هر قورقدیغم كون ، قیامت كوننددن دها قورقونج دكلدر » دیدی.

فاطمه، عودت وامرا ایله ملاقات ایلیه‌رك بیان كیفیت ایلدی و « بو حاله سبب سز اولدیكزكه عمر بن الخطّاب خاندانندن قیز آلدیكز . آندن بویله بر چوجق طوغدی . خطّاب اوغلنك أوندن قیز آلانلرك انجام حالی بویله اولور » دیدی . آنلرده سكوت ایلدیلر. لكن عمر العدلك الندن قورتلق ایچون بر چاره آرامغه باشلادیلر .

عمر بن الخطّاب رضی الله عنه حضرتلری ، عمر بن عبد العزیزك والده‌سی طرفندن جدّاعلاسیدر . شویله‌كه : عمر بن الخطّاب حضرتلری عهد خلافتنده كیجه قول كزركن صباحه‌قارشو برخانه‌دن برسس ایشتمش. قولاق طوتمش . خانه صاحبه‌سی اولان قاری ، قیزینه « قالق ، سوده صو قات » دیورمش. قیز دخی « امیرالمؤمنین ، سوده صو قاتمغی یساغ ایتدی » دیدكده والده‌سی «امیرالمؤمنین نره‌دن طویه‌جق » دینجه قیز دخی « ظاهرده آكا اطاعت ایدوب‌ده كیزلو عصیانمی ایده‌لم » دیمش . حضرت عمر ، اوخانه‌یی بلله‌یوب دارالخلافه‌یه كلدكده اوغلی (عاصم) ی چاغروب « فلان محله‌ده ، فلان خانه‌ده برقیز وار. اكر كمسه‌نك عقد نكاحنده دكل ایسه

وار، آنی کندیکه نکاح ایت. بلکه جناب حق آندن خیرلو اولاد احسان ایدر » دیمکله عاصم دخی واروب اوقیزی تزوّج ایتدی وآندن (امّ عاصم) نام قیز طوغوب آنی عبدالعزیز تزوّج ایتمکله آندن دخی عمر بن عبدالعزیز تولد ایتدی وعدالتجه بیوك پدرینك طور ومسلکنی طوتدی . آنك کبی امردینده لوم لائمدن صاقنماز ، اللهدن بشقه کیمسه‌دن قورقماز ایدی .

زوجه‌سی فاطمه بنت عبدالملکدن مرویدر. دیمش‌که : « برکون عمر بن عبدالعزیز نماز قیلار ایکن یاننه واردم. کوز یاشـلری صقالنك اوزرینه دوکیلوردی . یکی برحادثه‌می وقوعه کلدی دیدم ، دیدی‌که : « اقطار ارضده اولان امت محمدك احوالنی دوشندم. ایچلرنده آچ ومحتـاج وعلیل وفقیر وار، مظلوم ومقهور وغریب‌واسیر وار ودها نیجه‌محتاج اعانه بیچاره‌لر وار . یوم قیامتده ربّم آنلری بندن صوره‌جق ، دعواجیم‌ده محمد صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری اوله‌جق. تبرئهٔ ذمت ایده‌من ایسم‌حالم نره‌یه واره‌جق دیو دوشونه‌رك نفسمه آجیدم‌ده آغلادم »

ولید بن عبدالملك ، ابنیه مراقنده ایدی ناس دخی ابنیه مراقنه دوشدی. مجالس ومحافلده انشاآتدن بحث اولنوردی. سلیمان بن عبدالملك، پك اکول ایدی. ناس دخی یمك، ایچمك لاقردیلریله وقتلرینی اسراف ایدرلردی . عمربن عبدالعزیز ، عابد وزاهد ایدی آنك زماننده دخی خلق، عبادات وطاعات یولنه کیردی. مجلسلرنده « بوکیجه اورادك نه‌ایدی، قرأن کریمدن قاچ‌آیت حفظ ایتدك ، بوآی قاچ کون اوروج طوتدك » کبی سوزلر سویلنور اولدی . (الناس علی سلوك ملوکهم)

بوصورتله عمر بن عبدالعزیزه متخذی اولان مسلك اتقاده نیجه‌معاونلر پیدا اولدی. بالاده بیان اولندیغی اوزره زوجه‌سی فاطمه دخی عبدالملکك قیزی ایکن بویولده زوجنه اویدی. اوغلی (عبدالملك) دخی تماميله کندی افکارینه اویغون ایدی . حتی برکون ، عبدالملك پدری عمرالعدله « اللهك امرینی اجراده هیچ برشیئی قید ایتمه. کرك کندیکی وکرك بنی بویولده فدا ایت » دیدکده عمر العدل حضرتلوی آکا « اوغلم! اکر سنك دیدیکك

یوله کیتسه‌ك ناس بزی قلیجه محتاج ایدر . حال بوکه احیاسی قلیجه موقوف اولان خیرده خیر یوقدر » دیمس .

ینه برکون عبدالملك پدرینه « یاامیرالمؤمنین! احیا ایتمدیککك برحق وامحا ایتمدیکك برباطل قالورسه ربکك حضورینه واردیغکده نه دیه‌جکسین » دیدکده پدری « اوغلم! سنك اجدادك، ناسی حقدن انحرافه دعوت ایلدیلر. ایشلر چغرندن چیقارلدی . شر چوغالدی ، خیر آزالدی . شمدی نوبت بکا کلدی . مادامکه بواحوالك دفعهٔ اصلاحی قابل دکل. ایسی بود کلمی که هرکون برحقی احیا وبر باطلی امحا ایده‌یم واولنجیه‌دك هرکون بویولده کیده‌یم » دیو جواب ویرمش .

الحاصل عمر بن عبدالعزیزه مصالح دینیّه‌ده اوغلی عبدالملك ، اك بیوك معاون ایدی . هله امر بالمعروف ونهی عن المنکر خصوصلرنده آندن دها ایلرو کیدیوردی . لکن چوق یشامیوب اون یدی یاشنده ایکن پدرینك حیاتنده وفات ایلدی (رحمةالله‌علیه رحمةً واسعه)

یوز سنه‌سنده (ابوالطّفیل عامر بن وائل) رضی‌الله عنه مکه‌ده وفات ایلدی . اك صکره وفات ایلین صحابی اودر . غزوهٔ احد سنه‌سی تولد ایلیوب رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك وفاتنده سکز یاشنده ایمش. آندن صکره یریوزنده رسول اکرمك وجه پاکنی کورن قالمدی . ناس، آرتق اصحاب کرامی کورنلر ایله تبرّك ایدر اولدیلر .

مدینه‌ده فقهای سبعه‌دن (خارجه بن زید بن ثابت) علی روایةٍ طقسان طقوز وعلی روایةٍ اشبو یوز سنه‌سنده وفات ایتمشدر (رحمةالله‌علیه)

ینه یوز سنه‌سی خلالنده (جُوخٰی) ناحیه‌سنده (بنی یَشْکُرْ) قبیله‌سندن (شَوْذَب) دیو معروف (بَسْطٰام) نام خارجی ، سکسان نفر خوارج ایله ظهور ایدرك علناً خلقی دولت امویّه علیهنه دعوته قیام ایتدی. عمر بن عبدالعزیز ، کوفه والیسنه امرنامه یازوب « خارجیلر، قان دوکمکه وفعلاً افساده قیام ایتمدکجه اوزرلرینه وارلمیوب اما اویله برحرکته جرأت

ایلدکلری کبی تأدیب اولنملری ضمننده طرفلرینه براحتیاطکار مأمور ایله مقدار کافی عسکر کوندرلسون » دیو بویوردی . او دخی ایکی بیك عسکرله (محمد بن جریر) ی کوندردی . ابن جریر ، واروب بسطامه قارشو قوندی وتعرض ایتمدی . طرفین یکدیکرك حال وحرکتنه منتظر اولوب طوردی .

چونکه عمربن عبدالعزیز حضرتلری ، کوفه والیسنه او وجهله امر ویردیکی کبی بسطامه دخی مکتوب یازوب « ایشتدم که بغض فی‌الله یولنده خروج ایتمش‌سین . حال بوکه بوبابده سن بندن احق دکل‌سین . یانمه کل . سنکله مناظره ایده‌لم . اکر حق بزم یدمزده ایسه سن‌ده ناسك کیردیکی یوله کیروا کر حق سنك یدکده ایسه ایجابنه باقه‌لم » دیو بیورمش ایدی .

آنك اوزرینه بسطام دخی خلیفه حضرتلرینه یازدیغی جوابنامه‌ده « طوغریسی انصاف ایتمش‌سین . بن‌ده سنکله مدارسه ومناظره ایتمك اوزره ایکی آدم کوندردم » دیمش و (بنی شیبان) کوله‌منلرندن (عاصم) نام حبشی ایله (بنی یشکر) دن برآدم کوندرمش ایدی .

بوایکی مبعوث کلوب (حناصره) ده عمر بن عبدالعزیز ایله کورشدیلر ومناظره‌یه کیریشدیلر . شویله‌که : خلیفه حضرتلری « خروجکزه سبب نه‌در ، کریه کوردیککز نه‌در » دیو استفسار بیوردی .

عاصم دخی « سنك سیرتکه اعتراضمز یوق . سن عدل واحسان ایله مجازات ومکافات ایدیورسین . لکن بزه خبر ویرکه امرخلافته قیامك ، ناسك مشورت و رضالریله‌می اولدی ، یوقسه تغلباًمی وقوع بولدی » دیو صوردی .

خلیفه حضرتلری « بن ناسدن امارت ایستمدم وقوهٔ غالبه ایله منصب امارتی ضبط ایلمدم . فقط بومقامده بندن اوّل بری وار ایدی . بنی ولی‌عهد ایلدی . بن‌ده ایشه مباشرت ایلدم . کیمسه کریه کورمدی وردّوانکار ایتمدی . سزایسه ناسدن عدل وانصاف ایله موصوف اولان هرکیم اولورسه اولسون آنك امارتنی قبول ایتمك رأی واجتهادنده بولنیورسکز . اکر بن حقه

مخالفت وحقدن عدول ایدرسم اوزمان سزده بکا مطاوعت ایلیکز » دیو جواب ویردی .

اوزمان خارجیلر « سزکله آره‌مزده برمسئله قالدی » ده‌نجه خلیفه « نه‌در » دیمکله ایکیسی‌ده « سن اهل بیتکه مخالفت ایلدك وانلرك عمللرینی مظالم تسمیه ایتدك. ایمدی اکر سن هدایت اوزره اولوب‌ده آنلر ضلالت اوزره ایسه‌لر آنلره لعنت ایدرك آنلردن بری اول » دیدیلر . چونکه : خارجیلر ، عمرالعدلك اعمال وحرکاتنده اعتراض ایده‌جك برشی بوله‌میوب آنجق آنلرك عندنده عثمان وعلی ودیکر بعض اصحاب کرامه وعلی‌العموم امرای بنی امیه‌یه لعنت ایلمك ملتزم برعادت سیئه‌اولدیغندن خلیفه حضرتلرینی بوورطهٔ ضلالته دوشورمك ایستدیلر .

آنك اوزرینه خلیفه حضرتلری « آکلادم . سزك خروجکز د ایچون اولمیوب آخرت ایچوندر . لکن طریقنده خطا ایتمش سکز . ا عزوجل حضرتلری ، رسولی محمد صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلرینی لعنتله کوندرمدی وابراهیم علیه‌السلام (کیم‌که بکا تابع اولورسه بندندر وک عاصی اولورسه یارب! سن غفور رحیم‌سین) دیدی. جناب حق دخی آن اقتدا ایله امر ایتدی . بن ایسه اهل بیتمك اعمالنی ظلم تسمیه ایتدم بو قدر ذم یتشور . اهل ذنوبه لعنت ایلمك فرض دکلدر . اکر فرض ایسه صورارم سکا که سن نه‌وقت فرعونه لعنت ایلدك » دیدکده خارجی « خاطریمه کلمیور » ده‌نجه خلیفه حضرتلری «فرعون ، اخبث واشر ناس ایکن آکا لعنتی التزام ایتمه‌مك سکا الویریورده نماز قیلان واوروج طوتان اهل بیتمه لعنت ایلمه‌مك بکا نیچون جائز اولمیور » دیو بیوردی .

خارجی « آنلر ، ظلملری سببیله کافر دکللرمی‌در » دیدکده خلیفه حضرتلری «کافر دکللردر. زیرا رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری ناسی ایمانه دعوت ایلدی . اقرار ایدنلر قبول اولندی . صکره بیوك کناه ایشلینلر حقنده حدّ شرعی اقامه قیلندی . »دیدکده خارجی « رسول الله صلی‌الله‌وسلم علیه ناسی توحید باری‌یه وآنك طرفندن نازل اولان احکامی

اقراره دعوت ايلدى » ديمكله خليفه حضرتلرى « قوممز ، احكام شرعيّه‌يى رد وانكار ايتمديلر . لكن بدبختلق كندولرينه غلبه ايدوب حرام اولديغنى بيله‌رك بعض افعالى ايشلديلر وهوا وهوسلرى اوغورنده اسراف ايلديلر » ديو جواب ويردى .

ينه بويولده جريان ايدن بعض مباحثات آره‌سنده خليفه حضرتلرى خارجيلره «اللهدن قورقكز، كلمهٔ شهادت كتورن كيمسه‌لر، نزد رسول اللهده جاندن ومالندن امين اولور ايكن سزك يانكزده اولميورلرده اديان سائره اصحابندن اولانلر امين اوليورلر » ديو بيوردى .

الحاصل خارجيلر ، فاسق اولان مسلمينى تكفير وبرحيات اولانلرينك قتلنى وفوت اولانلرينه لعنتى التزام ايدوب بو اعتقادلرينى ابطال ايچون خليفه حضرتلرينك ويرديكى تفصيلاته مبعوثلر بر ديه‌جك بوله‌مديلر .

فقط يشكرى ، بحث آخره انتقال ايله « بر آدم ، بر قومه امير اولوب وحقلرنده اجراى عدالت ايليوبده صكره ايشى اهل ومستحق اولميان بر شخصه ترك ايتسه اوزرينه لازم اولان حق اللهى ادا ايتمش اولورمى » ديدكده خليفه حضرتلرى « اولماز » ده‌نجه يشكرى « ياسن » يزيدك خلافتده حق اوزره قائم اولميه‌جغنى بيلديكك حالده بو ايشى آكا تسليم ايده‌جكميسين » ديدى . خليفه حضرتلرى آكا جواباً « يزيدى ولى عهد ايدن بن دكلم ، بشقه‌سيدر . بندن صكره ايسه مسلمون ، كندى ايشلرينى كورمكده سائرندن احق واولادرلر » ديدكده يشكرى « آنى ولى عهد ايده‌نك صنعنى حق كوررميسين » ده‌نجه خليفه حضرتلرى ، مدافعه‌دن عاجز قالوب آغلادى و « اوچ كون صكره كليكز ، سويلشه‌لم » ديدى . كيتديلر ، بعده كلديلر . عاصم ، « بن سنك حق اوزره اولديغكه شهادت ايلرم » ديدكده خليفه ، يشكرى‌يه « سن نه‌ديرسين » ديدى . اودخى « افاداتك پك كوزلدر . لكن بر كره كيفيتى قوممه عرض ايده‌يم . حجت وسندلرى نه‌در باقه‌يم » ديدى ومخابره‌يه تعليق مصلحت ايلدى .

لكن عمر بن عبدالعزيز حضرتلرى ، يزيدك ولى عهدلكى خصوصنده

مبعوثلرى اقناع ايده جك جواب بولامديغندن طولايى متأثر اوله رق « يزيد ، بنى هلاك ايتدى. آنك حقنده اولان مباحثه ده مغلوب اولدم » ديه رك استغفار ايلردى.

وفات عمر بن عبد العزيز

امراى بنى اميّه ايسه كورديلركه : عمر بن عبدالعزيزك مدت خلافتى ممتد اولورسه احتمال، يزيدى ولايت عهددن اخراج ايله خلافته صالح برذاتى ولىعهد ايلر وايش بتون بتون آنلرك اللرندن چيقار ديو دوچار خوف وانديشه اوله رق آنى تسميم ايچون اوزرينه بر آدم مأمور ايتديلر . چوق وقت كچميوب عمر بن عبدالعزيز حضرتلرى مسموماً خسته اولدى .

قاين برادرى (مسلمه بن عبدالملك) آنك عيادتنه واردى . عمرك صرتنده بر كيرلى كوملك وار ايدى . همشيره سى فاطمه يه « امير المؤمنينك اثوابنى ييقايكز » ديو تنبيه ايتدى وفرداسى كيتدى . كوردى كه : كوملكى ييقانمامش. فاطمه يه « بن سزه كوملكى ييقايكز ديو امر ايتمدمى » ديو تكدير ايتدى. فاطمه « والله بشقه كوملكى يوق كه آنى كيديره لم ده بونى ييقايه لم » ديدى.

متعاقباً عمر بن عبدالعزيز حضرتلرى ، يوز برسنه سى رجبنك سلخنه بش كون قاله جمعه كونى قرق ياشنده ايكن عازم دار النعيم اولدى . رضى الله عنه

جلوس يزيد بن عبد الملك

اوكون (يزيد بن عبدالملك) ه بيعت اولندى ويزيد ، همان عمر بن عبدالعزيزك اجراآت حسنه سندن هواسنه اويميان شيلرى تغيير ايتدى. نه خلقدن اوتاندى، نه ده مسئوليت اخرويّه دن صاقندى .

بالاده بيان اولنديغى وجهله (بسطام خارجى) اوزرينه مأمور اولان (محمد بن جرير) خوارج ايله قارشو قارشويه طوروب طرفين متاركه حالنده بولنه رق بسطامك مبعوثلرى اولان عاصم ايله رفيقنك عودتلرينه انتظار اولنمقده ايكن كوفه واليسى يزيدك جلوسنى خبر آلديغى كبى آنك توجهنى قازانمق ايچون همان ابن جريره خوارجى ضرب وتنكيل ايتمسنى امر واشعار ايلدى . اودخى حركات حربيّه يه باشلادى . بسطام ، آنك تشبثات حربيّه سنى كورنجه كندوسنه آدم كوندروب « تعجيله سبب نه در ؟

مقاوله‌مز مبعوثلرك عودتلرینه‌انتظارایتمك دکلیدی » دیوصوردی. ابن جریر « بز، آرتق سزی بوحال‌اوزره براقه‌میه‌جغز » دیوجواب‌ویردی. خارجیلر « او، رجل‌صالح وفات‌ایلمش‌اولمق کرکدر» دیدیلروهمان مدافعه‌یه قیام‌ایتدیلر.

خوارجدن چند نفر قتل اولندیسه‌ده، ابن جریر ، مجروح وعسکرینك چوغی تلف وبقیه‌سی منهزم اولدی . بسطام ، آنلری کوفه‌یه قدر تعقیب ایلدی و آندن صکره دونوب اسکی موقعنه کلدی ومبعوثلرینك عودتلرینه منتظر اولوب قالدی . متعاقباً آنلرده کلوب کیفیتی خبر ویردیلر .

بعده یزید ، خوارجـك اوزرینه ایکی بیـك کشی ایله بر سرکرده کوندردی . بسطام ، همان یزیده وسرکرده‌سنه لعنت ایدرك اوزرینه هجوم ایله سرکرده‌یی وعسـکرینك چوغنی قلیجدن کچیردی . بقیة السـیوفك کیمیسی کوفه‌یه وکیمیسی یزیدك نزدینه فرار ایتدیلر .

بعده یزید ، ایکی بیك عسکرله بر سرکرده کوندردی . بسطام آنی‌ده قتل وعسکرینی پریشان ایتدی وموقعنده پایدار قالدی .

نهایت یزید ، کندی برادری مسـلمه‌یی کوفه‌یه کوندردی . او دخی خوارج اوزرینه اون بیك عسکر سوق ایتدی . آنلره نسبتله خوارجك عددی اقلّ قلیل‌ایکن وقوع بولان برخونریزانه محاربه‌ده آز قالدی شام عسکری‌ده منهزم‌اوله یازدی. فقط هیئت مجموعه‌لریله شدتلی هجوم‌وخوارجی احاطه ایتدکلرنده بسطام ، مقتول وعسکری منهزم وپریشان اولمشدر .

ینه یوز بر سـنه‌سی خلالنده سـابقا عراق والیسی اولان (یزید بن مهلّب) عصیان وخروج ایله بصره‌یه کیردی وناسی کتاب وسـنته دعوت ایلدی وبصره‌دن چیقوب (واسط) ه کلدی ویوز ایکی سنه‌ـی خلالنده واسـطدن کوفه‌یه طوغری حرکت ایلدی. مسـلمه بن عبد الملك ایسـه یوز یکرمی بیك عسکرله آکا قارشـو کیتدی ولدی التقابل آکا غلبـه ایتدی . یزید بن مهلّب مقتول واردوسی پریشان اولدی .

بعده شوراده ، بوراده ظهور ایدن خارجیلر دخی برر صورتله قهر وتنکیل ایله مضرتلری برطرف ایدلدی .

بلاد مشرق بو وجهله دوچار اختلال واغتشاش اولدیغی صره‌ده دیار مغرب دخی اختلاله یوز طوتمشیدی .

یوز درت سنه‌سنده بر فرقهٔ اسلامیه کردستان طرفندن حرکتله دیار (خزر)ه داخل اولدقده خزر قبائلی اجتماع و دشت قپچاق تاتارلرندن بر چوق خلق آنلره اعانه ایدرك اهل اسلام اوزرینه هجوم واقتحام ایتمکله عساکر اسلامیه منهزم وپریشان اوله‌رق عظیم تلفات وخساراته اوغرامشلردر .

یزیدبن عبدالملك ایسه فی الاصل اهل ذوق ولهووطرب اولوب صکره‌لری بتون بتون لذات وشهواته منهمك اولدیغندن امور دولتی دوشونمکه وقتی یوق ایدی . (حبابه) نام جاریه‌نك حسننه و (سلاّمه) نام مغنیه‌نك سسنه وتغنیسنه مفتون وحیران وکیجه کوندوز آنلر ایله مشغول ایدی .

بعض وفیات وجلوس هشام

یزید بن عبدالملك زماننده مشاهیر فقهادن امام (مجاهد) سکسان اوچ یاشنده وامام (شعبی) یتمش یدی یاشنده ایکن ختم درس حیات ایلمشلردر.

یوز بش سنه‌سی خلالنده (عبدالله بن عمر) ك اوغلی (عبدالله ودیکر اوغلی (عبیدالله) وفات ایلدیلر . (رحمة الله علیهم رحمة واسعه)

ینه یوز بش سنه‌سی شعباننده یزید بن عبدالملك معشوقه‌سی اولان سالفة الذکر (حبابه) لهو وطرب دنیادن کچدی. محلهٔ خاموشانه کوچدی. یزید او قدر مکدر اولدی که حرم دائره‌سنه چکلدی وبتون بتون الفت واختلاطدن کسلدی . آرتق کمسه ایله کورشمز اولدی وبر هفته صوکره یعنی یوز بش سنه‌سی شعبانك اواخرنده وفات ایله سودیکنك یاننه کیتدی . ولی عهد اولان برادری (هشام بن عبد الملك) او زمان (رصافه) ده ایدی . مژده‌جی، خاتم وقضیبی کندوسنه کوتوردی. اودخی همان دمشق شامه کلوب تخت خلافته جلوس ایتدی .

یزید بن عبدالملك ، بروجه بالا لهو وطربه مائل اولمغله عمر بن عبدالعزیزك اصلاحاتندن آنجق کندو هواسنه موافق اولمیانلرینی الغا ایدوب اما سائر مواد مشروعه‌یه طوقنمامشیدی . خلفی وبرادری اولان هشام بن عبدالملك ایسه آکا نسبتله اهون وقلیل الشر برذات ایدی .

یوز آلتی سنه‌سی موسم حجنده هشام، موکب حج ایله کیدوب مکه‌یه کیرر ایکن امرای بنی امیه‌دن بری ، آنك یاننه واردی ، اهل بیتکز ، بو

مقامات عالیه‌ده ابوترابه لعنت ایدرلردی. سزده بواصوله رعایت ایتملیسکز »
دیوزعمنجه نصیحت ویردی . امویلرك آب‌رویی اولان عمر بن عبدالعزیز
رضی‌الله عنه ایسه بوعادت سیئه‌یی رفع والغا ایتمش اولدیغندن ناشی هشام ،
بوسوزدن صیقیلوب« بزبورایه آنجق حج‌ایچون کلدك ، برکیمسه‌یه شتم‌ولعن
ایچون کلمدك» دیه‌رك یوزینی اکشیتدی‌وهمان مناسك‌حج‌بحثنه نقل کلام‌ایتدی.

الحاصل هشام ، پك حلیم و ملایم و اخلاقی کوزل وعقیده‌سی درست
بر ذات ایدی . لکن پك طمعکار وممسك وجمع وادّخار امواله حریص
ومتهالك اولوب امراسی دخی آکا جمیله کوسترمك اوزره جبایت اموالده
تشدید وافراط ایتمکده ایدیلر . امرای امویّه‌نك ذکر و فکرلری جمع
ماله منحصر اولوب بوجهتله ارتکاب ورشوت قبولری دخی آچیلمشیدی.

خاقان ترك ، بو اثناده بلاد اسلامیّه‌یه تجاوز ایتدی . خراسان والیسی
(اشرس) بو غائلهٔ عظیمه ایله مشغول ایکن امرای امویّه‌دن برینك
شکایتی اوزرینه یوز اون بر سنه‌سنده عزلی وقوع بولدی .

شویله‌که : امرادن (جُنَید) مقدما هشامك زوجه‌سنه برمجوهر کردنلك
اهدا ایدوب هشامك منظوری اولدقده پك بکنمش‌اولدیغندن جنید ، آکا
دخی‌اویله برکردنلك تقدیم ایتمشیدی. بروجه‌بالا اشرس علیهنه وقوع بولان
اشتکا وسیله اتخاذ اولنه‌رق عزل‌ایله یرینه جنید ، خراسان والیسی اولدی.

جنید ، خراسانه کیتدی . خاقان ایله نیچه محاربه‌لر ایتدی ، نیچه زحمتلر
چکدی وچوق مخاطره‌لر آشوردی وپك چوق تلفات ویردی وخاقان ،
خیلی تجاوز ایدرك سمرقند وبخارایی تضییق ایتدی .

جنید ، ایسه هشامك منفوری اولان آل مهلّبدن بر قیز تزوج ایتمش
اولدیغی هشامك مسموعی اولنجه یوز اون آلتی سنه‌سنده آنی عزل ایله
یرینه (عاصم هلالی) یی خراسان والیسی نصب ایتدی .

او اثناده ایسه خراسان ایالتنك حالی مختل و مشوّش اولوب اهالینك
بر بیوك قسمی حکومت محلیه علیهنه بولنمغله عاصم هلالی ، بو اختلالات
داخلیه‌نك رفع و ازاله‌سندن عاجز قالدی . مدت ولایتی بر سنه‌یه وارمدن

یوز اون یدی سنه‌سنده عزل ایله یرینه عراق والیسی (خالد قَسْری) نك برادری (اسد قسری) خراسان والیسی اولدی .

خالد ایسه حجاج ثانی و برادری‌ده آکا مشابه ومدانی ایدی . خالدك ظلم وتعدّیسندن ناشی کوفه وموصل ایالتلرنده متوالیاً فرقه فرقه خوارج ظهور ایتمشیدی واکرچه بونلرك اوزرلرینه اردولر سوق اولنه‌رق جمله‌سی استیصال اولنمش ایسه‌ده خلیفه عسا کرندن دخی چوق آدملر تلف اولمشیدی.

مع‌مافیه آنك مظالم وتعدّیاتنه اهمیت ویرلمیوب حال بوکه کبر وتعظمی علوّ جناب خلافتك تحمل ایده‌میه‌جکی درجه‌یه واردیغندن یوز یکرمی سنه‌سی خلالنده هشام، آنی عزل ایتمشیدی. برادری اسد ایسه اولجه وفات ایلمش اولدیغندن یرینه (نصر بن سیاّر) خراسان والیسی نصب اولنمشدر.

وفیات اعیانه

یوز یدی سنه‌سنده فقهای سبعه‌دن (سلیمان بن یسار) ویوز سکز سنه‌سنده ینه فقهای سبعه‌دن (قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدّیق) ویوز اون سنه‌سنده مشاهیر فقهادن وکبار تابعیندن سنی سکسان یدی‌یه بالغ اولان (حسن بصری) وینه کبار تابعیندن علم تعبیر رؤیاده ماهر وسنی سکسان بره بالغ اولان (محمد بن سیرین) وطقسان بر یاشنده بولنان شاعر مشهور (فَرَزْدَق) ومشاهیر فقهادن ورجال شامدن امام (مکحول) ویوز اون یدی سنه‌سنده عبدالله بن عمر رضی الله عنهمانك آزادلوسی وتلمیذی اولان مشاهیر محدثیندن (نافع) وفات ایلدیلر. (رحمهم‌الله رحمةً واسعه)

(امام محمد باقر بن زین‌العابدین بن الحسین بن علی المرتضی) رضی‌الله عنهم حضرتلری ، علی روایةٍ یوز اون آلتی وعلی روایةٍ اون یدی وعلی روایةٍ اون‌سکز سنه‌سنده دار عقبایه عازم ویرینه اوغلی (امام‌جعفر صادق) حضرتلری قائم اولمشدر .

دعات عباسیّه‌نك امام ومقتداسی اولان محمدك پدری (علی بن عبدالله بن عبّاس) رضی‌الله عنهم دخی یوز اون‌سکز سنه‌سنده وفات ایلدی .

انطاکیه رجالندن مشهور (بطاّل غازی) که دائما دیار رومه غزا

ایدردی. یوز یکرمی ایکی سنه‌سنده روملر ایله جنك ایدرکن شهیداولمشدر. آنك غزواتنه مخصوص بر کتاب تألیف اولنمشدر .

عمر بن عبد العزیزك عهـد خلافتنده بصره قاضیسی نصب اولنـان وفرط ذکا وفراسـت ایله معروف اولان (ایاس بن معـاویه) دخی یوز یکرمی ایکی سنه‌سنده طی سجل حیات ایتمشدر .

کبار تابعیندن واکابر محدثیندن امام (زهری) رحمة الله علیه حضرتلری دخی یوز یکرمی درت سنه‌سنده وفات ایتمشدر. ابتدا تحریر علم حدیث ایدن اودر.

یوز یکرمی سکز سنه‌سنده دخی مشـاهیر قرادن (عاصم) رحمة الله علیه ویوزاوتوز سنه‌سنده امام (مالك) حضرتلرینك اساتیذندن وکبارتابعیندن فقیه مدینه اولان امام (ربیعة بن فروج) رحمة الله علیه حضرتلری واوتوز برده رئیس معتزله اولان (واصل بن عطا) عفی عنه عازم دار بقا اولمشلردر.

وقعهٔ زید

(زید بن زین العابدین) امام محمـد باقرك برادری اولوب زید آکا « سن ، امامته جمله‌دن احق‌سین . حقکی دعوی ایت » دیو آنی خروجه تشـویق ایتدکجه محمد باقردخی « پدریمز زین‌العابدین ، جمله‌دن احق واولی ایکن دعوای امامت ایله خروج ایتمدی » دیه‌رك آنی الزام ایلردی وبرده (زید) رئیس طائفـهٔ معتزله اولان (واصل بن عطا) دن تلمذ ایتمش اولدیغندن باقر ، آنی مذهب اعتزاله میل ایله اتهام ایلردی .

محمد باقرك وفاتندن صکره میدان، برادری مشارالیه زیدبن زین‌العابدینه قالمغله یوز یکرمی برسنه‌سنده دعوای امامته قیام وکوفه‌ده اختفا ایله ناسی کندوسنه بیعته دعوت ایلدی وکوفه اهالیسندن کندوسنه‌پك چوق آدم سرا بیعت ایلدی .

حکومت بوندن خـبر آله‌رق زیدی تحری‌یه اعتنـا ایتدیکی صره‌ده شیعه طائفه‌سی رؤساسندن اولوب شیخیندن تبری ایتمك اعتقادنده بولنان بر گروه آنك حضورینـه چیقوب « ابوبکر وعمر حقلرنده نه‌دیرسـین ، » دیدکلرنده « الله آنلره رحمت ایلسون . اهل بیتمدن آنلر حقنده خیردن

بشقه برشی ایشتمدم . بوبابده اك شدتلی سویلیه بیله‌جکم سوز بودرکه خلافت نبویه‌یه بز سائرندن احق ایکن ناس بزه مانع اولدی . لکن بوده کفره مؤدی بر شی دکلدر. آنلرده عدالت ایلدیلر وکتاب وسنت ایله عمل ایتدیلر » ده‌نجه « امام حق کچدی (یعنی امام باقر وفات ایلدی) آندن صکره بزم امامز ، آنك اوغلی جعفر صادق‌در » دیه‌رك زیددن آیرلدیلر. اوده آنلری (رافضی) تسمیه ایتدی .

بو وجهله زیدك یولداشلری آزالدی . حکومت مأمورلری ایسه صیقی صیقی‌یه زیدی تحری ایدیورلردی. همان یوز یکرمی ایکی سنه‌سنده زید حضرتلری ، کوفه‌ده خروج ایتدی واوزرینه سوق اولنان شام‌عسکرینه‌غلبه چالدی . لکن نهایت باشنه براوق طوقونمقله فوت اولدی. (رحمه‌الله)

اوغلی (یحیی) فرارایله خراسان طرفنه کیدوب بلخده برداتك نزدنده اختفا ایدرك دعوای خلافت ایچون فرصت کوزتمکده بولنمشدر .

وفات هشام وقتل یحیی بن زید

یوز یکرمی بش سنه‌سی ربیع الاولنك اوائلنده هشام بن عبدالملك وفات ایلدی. اون طقوز سنه ، طقوز آی ، یکرمی برکون ممتداولان مدت خلافتنده اوقدر چوق مال جمع ایتمشیدی‌که اسلافی ایچنده او قدر مال جمع ایدن یوقدر. عبرت آله‌جق وقایع دندرکه هشامك وفاتنده ولی‌عهد اولان (ولید بن یزید بن عبدالملك) بریه‌ده بولنوب آنجق کاتبی (عیاض) هشامك یاننده ایدی. هشام فوت‌اولنجه عیاض، بالجمله خزینه‌لری‌وانبارلری مهرلدی وهشامی غسل ایچون آدملری صو ایصتمق اوزره بر قازان ایستدکلرنده ویرمدی . آنلرده قومشولردن عاریت بر قازان آلوب صو ایصیتدیلر وکفن بولنمدیغی جهتله هشامك کوله‌سی (غالب) آنی تکفین‌ایلدی.

ایام ولید بن یزید بن عبدالملك

هشامك بروجه بالا وفاتی‌اوزرینه (ولید بن‌یزید بن‌عبدالملك) بریه‌دن کلوب تخت سلطنته جلوس ایتدی وهشامك بریکدرمش اولدیغی اموال لاتحصایی ضبط ایله تام میراث یدیلك یوانی طوتدی .

او اثناده (يحيى بن زيد) ميدانه چيقوب خراسان واليسى طرفندن اوزرينه سوق اولنان عسكرله شدتلى محاربه ايتديسه‌ده نهايت اوق ايله اوريلوب مقتول وآدملرى پريشان اولمشدر .

وليد بن يزيد ، بروجه بالا تخت سلطنته جلوس ايتديكى كبى فى‌الاصل مبتلا اولديغى فسق وفجور و فحشياتى ، محرّماتى استحلال ايدرجه‌سنه‌علنى صورتده اجرايه باشلاديغندن اقرباسى آنك ملحد اولديغنى اشاعه ايلديلر.

ايام يزيد بن وليد بن عبدالملك

او صره‌ده وليد بن يزيدك عمزاده‌سى اولان (يزيد بن وليد بن عبدالملك) خروج ايدنجه ناس آكا تابع اوله‌رق يوز يكرمى آلتى سنه‌سى جمادى‌الآخره سنده وليدى خلع وبعده قتل‌ايله يرينه يزيدى‌اجلاس‌ايتديلر.

لكن بو جهتله رابطهٔ حكومته خلل كله‌رك طرف طرف عصيان واختلاللر ظهور ايله دولت امويّه‌يه عظيم تزلزل كلدى .

شويله‌كه : وليدك قتلى اوزرينه حمص اهاليسى عصيان ايله يزيده بيعتدن ابا ايتديلر ولدى‌المحاربه مغلوب واطاعته مجبور اولديلر ايسه‌ده او صره‌ده اهل فلسطين دخى عصيان ايتمكله بر چوق محاربه ومقاتله‌لر وقوع بولدى و فساد وفتنه كوج حال ايله باصديريله بيلدى وهر نره‌ده عصيان واختلال ظهور ايتسه دولت امويّه ، عاصيلرى عساكر شاميه ايله تأديب ايده كلمشيكن قطعهٔ شاميه‌ده بويله اختلاف واختلال ظهور ايدنجه ديكر ايالاتده نفوذ حكومته عظيم خلل كلدى . بناءً عليه يمامه‌ده فتنه ظهور ايله شدتلى مقاتله‌لر وقوع بولمقده وعراق دخى انواع شقاق ونفاق ايله دوچار اختلال اولمقده ايدى .

ايشته او اثناده خراسان واليسى (نصر بن سيّار) عزل ايله يرينه ديكرى نصب اولنديسه‌ده نصر ، بونى قبولدن امتناع‌ايله خلفنى طانيمديغندن خواه وناخواه خراسان واليلكنده تقرير وابقا اولنمشدر . لكن خراسانده دخى اختلال ظهور ايتمكله اهالينك برفرقه‌سى نصره علناً مخالفت ايلديلر .

او زمان ديار مغرب دخى انواع اختلالاته دوچار ايدى ، لكن بلاد

مشرقك اهميتى زياده اولديغندن مغرب طرفنه عطف نظر ايتمكه دولت امويّه‌نك وقتى يوق ايدى .

ابراهيم بن وليد بن عبدالملك وبعده مروان بن محمد بن مروانه بيعت اولنديغى

مروان بن حكمك حفيدى اولان والجزيره واليسى بولنان (مروان بن محمد بن مروان) يزيد بن وليده اعلان مخالفت ايليوب بالمخابره هنوز آره‌لرى بولنمش ايكن يزيد ، يوز يكرمى آلتى سنه‌سى ذى‌الحجه‌سنده فوت اولمغله برادرى (ابراهيم بن وليد بن عبدالملك)ه بيعت اولنديسه‌ده هنوز بيعت عامه واقع اولميوب كاه خليفه وكاه امير دنيلمكده ايكن (مروان بن محمد) آنك عليهنه خروج وغلبه ايتمكله (ابراهيم) خلافتدن استعفا ايله برطرفه چكلدى ويوز يكرمى يدى سنه‌سى اوائلنده مروانه بيعت اولندى. بعده ابراهيم ، دخى كلوب آكا بيعت ايتمكله اختلاف برطرف اولدى .

مروان بن محمد، غايت مقدم ومحنت ومشقتلره متحمل برآدم اولديغندن (مروان حمار) ديو تلقيب اولنمشدر . پك جسور وغيور واحتياطكار ايدى . لكن دولت امويّه‌نك ضعف وهدمى زماننه مصادف اولديغندن كندوسنك اقدامى و احتياطى مثمر و مؤثر اولمامشدر و زماننده دعات عباسيه‌نك اميرى اولان (ابومسلم) خروج ايله دولت عباسيّه تشكل ايتمكله كندوسى خلفاى امويّه‌نك خاتمه‌سى اولمشدر .

بنى‌اميّه‌نك اسباب انقراضى ودولت عباسيّه‌نك كيفيت تشكلى ان‌شاءالله تعالى جزء تاسعده بيان اولنور .

نحمدالله على حسن الاختتام ونصلى
على خيرالانام وعلى آله واصحابه الكرام

ختام جزء ثامن

3 1761 07294537 1